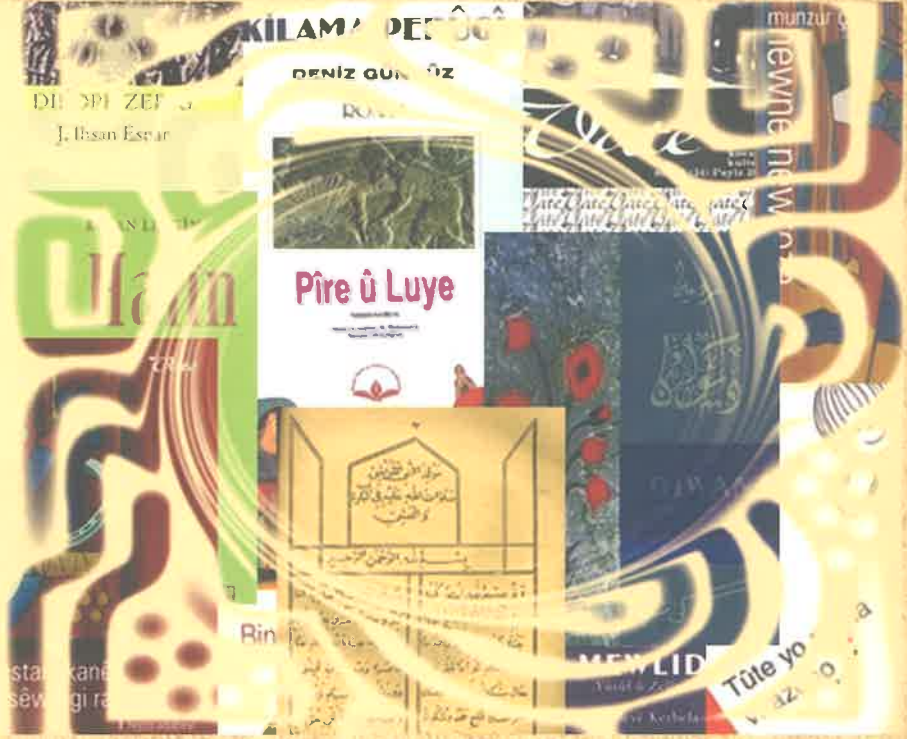

EDEBÎYATÊ KIRMANCKÎ RA NIMÛNEYÎ

(ZAZACA EDEBÎYATINDAN ÖRNEKLER)

Amadekarî (Hazırlayanlar):

Prof. Dr. Kadri YILDIRIM

İbrahim BİNGÖL

Roşan LEZGÎN

EDEBÎYATÊ KIRMANCKÎ RA NIMÛNEYÎ
(ZAZACA EDEBÎYATINDAN ÖRNEKLER)

Amadekarî (Hazırlayanlar):

Prof. Dr. Kadri YILDIRIM, İbrahim BİNGÖL, Roşan LEZGİN

Kitab (Kitap): 1

Kurdî - Lehçeya Kirmanckî (Zazakî)

(Kürtçe - Kırmancca (Zazaca) Lehçesi)

EDEBÎYATÊ KIRMANCKÎ RA NIMÛNEYÎ

(ZAZACA EDEBÎYATINDAN ÖRNEKLER)

Amadekarî (Hazırlayanlar):

Prof. Dr. Kadri YILDIRIM, İbrahim BİNGÖL, Roşan LEZGİN

**Weşanê Enstîtuya Ziwananê ke Tirkîya de Cıwiyenê
ya Unîversîteya Artuklu ya Mêrdîn**

(Mardin Artuklu Üniversitesi)

Türkiye'de Yaşayan Diller Enstitüsü Yayınları)

Çapa Yewine (Birinci Baskı), Mêrdîn (Mardin) 2012

Edîtor-Mîzanpaj: Roşan LEZGİN

Berg (Kapak): Hebun OKÇU

ISBN: 978-605-4202-04-1

Çap (Baskı): Berdan Matbaacılık

Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok, No: 239

Topkapı - İstanbul

Tel: (0 212) 613 12 11

Mardin Artuklu Üniversitesi

Türkiye'de Yaşayan Diller Enstitüsü 47100

Mardin

Tel: (0 482) 313 13 05

www.artuklu.edu.tr

TEDEYÎ

TAKRİZ / TEQRÎZ.....	9
ÖNSÖZ.....	11
VATEYO VERÊN.....	15

1.FOLKLOR

1.1.METNÊ VERÊNÎ

ÇEND TEKSTÊ DIMILKÎ (ZAZAKÎ): 1857, <i>Arêkerdox</i> : P. I. LERCH.....	21
QAWXÊ NÊRIB Û SÎWANÎ, <i>Arêkerdox</i> : Peter Ivanoviç LERCH.....	32
QAWXÊ NÊRIB Û HÊNÎ, <i>Arêkerdox</i> : Peter Ivanoviç LERCH.....	35
HİKAYETÊ UMER İBNÎ ELÎ KOSA, <i>Arêkerdox</i> : Albert von Le COQ.....	39
DIMILKÎ (ZAZAKÎ) YA BATÛMÎ, <i>Arêkerdox</i> : Qanatê KURDO.....	40
YEW DEYÎRA DESTNUŞTA, <i>Arêkerdox</i> : Qanatê KURDO.....	43
XUMXUME, <i>Arêkerdox</i> : Celadet Ali BEDIRXAN.....	44
LWÎ Û KERĞ, Şêx Evdirehîm EFENDÎ.....	45
MACERA Î SILÊMONÎ GINCE.....	47
XONA HECÎ.....	48

1.2.SANIKÎ

DERHEQÊ SANIKAN DE, Roşan LEZGÎN.....	50
ESTANEKI (VISTONEKI, <i>Arêkerdox</i> : MALMÎSANIJ.....	52
ŞÎRETÊ KALÎ, <i>Arêkerdox</i> : MALMÎSANIJ.....	54
KEÇELEK, <i>Arêkerdox</i> : J. İhsan ESPAR.....	57
XERİB Û NESÎB, <i>Arêkerdox</i> : Seyîdxan KURIJ.....	64
SANIKA PASAY Û HÎRÊ LAZONÊ XO, <i>Arêkerdox</i> : Kemal UNAL.....	69
ŞANIKA ŞÎNÎ, <i>Arêkerdox</i> : Huseyîn KAHRAMAN.....	75
WEYKI W HUWT BIRÎ, <i>Arêkerdox</i> : Memê HILKECIKÎ.....	78
ELIK Û FATIKE, <i>Arêkerdox</i> : Roşan LEZGÎN.....	83
SÎR Û PÎYANZ, <i>Arêkerdox</i> : Mihani LICOKIC.....	88
CÊRAYÎŞ, <i>Arêkerdox</i> : Hikmet ÇALAGAN.....	93
ŞUANÎYA MORDEMÊ KOSEYÎ, <i>Arêkerdox</i> : Ali Riza BÎLGİLÎ.....	96
ŞERATKERDÎŞÊ KEYNEY QADÎ, <i>Arêkerdox</i> : Xezala ŞARIKÎ.....	106
EFSANEYA ŞARIK Û ŞIVANÎ, <i>Arêkerdox</i> : Wehdet SÎWANIJ.....	111

MEHMED, <i>Arêkerdoxe</i> : Feyza ADABEYÎ	113
MÎR MEHEMED, <i>Arêkerdox</i> : Huseyîn BALLIKAYA	121
ŞANIKA PEPÛGÎ, <i>Arêkerdox</i> : Alî Aydin ÇÎÇEK	140
SANIKA FEQÎRÊ TERSONEKÎ, <i>Arêkerdoxe</i> : Nadîre Guntaş ALDATMAZ	142

1.3.FIQRAYÎ

ÇEND FIQRAYÎ.....	145
-------------------	-----

1.4.DEYÎRÎ

DI DEYÎRÎ, <i>Arêkerdox</i> : MALMÎSANIJ	152
DÊRSIM RA ÇEND DEYÎRÎ, <i>Arêkerdox</i> : Munzur ÇEM	156
EFENDÎ FATAY DELALI, <i>Arêkerdox</i> : J. Îhsan ESPAR	170
DORMARÊ PALÎ RA HÎRÊ DÊRÎ, <i>Arêkerdox</i> : Abdulmuttalip KOÇ	173
HEMÊ WAY MI, <i>Arêkerdox</i> : H. GIRAN	176
DEYÎRA EHMEDÊ MUSAYÊ AXAN.....	177

1.5.LORÎKÎ

DORÛVERÊ ÇEWLÎGÎ RA ÇEND LORIKÎ, <i>Arêkerdox</i> : N. CELALÎ	180
--	-----

1.6.ÇIBENOKÎ

ÇIBENOKÎ (MERTALÎ) , <i>Arêkerdoxe</i> : Gulfer TURHALLI	185
DORMARÊ SÎMSERKÎSÎ RA TAYÊ ÇIBENOKÎ, <i>Arêkerdox</i> : Îrfan SÎMSERKÎSIJ	186
ÇEND ÇIBENOKÎ (MERTALÎ) , <i>Arêkerdoxe</i> : Aysena KURDÎ	187
HETÊ LICÊ RA TAYÊ ÇIBENOKÎ, <i>Arêkerdox</i> : Roşan LEZGÎN	190

1.7.VATEYÊ KAYÎ

VATEYANÊ FOLKLORIKAN Ê HETÊ LICÊ RA TAYÊ NIMÛNEYÎ, <i>Arêkerdoxe</i> : Yekta LEZGÎN	192
FOLKLORÊ MA RA DI NIMÛNEYÎ, <i>Arêkerdox</i> : Roşan LEZGÎN	195
ÇEND VATEYÊ KAYÎ.....	196
FOKLORÊ MA RA, <i>Arêkerdox</i> : Murad CANŞAD	197

1.8.EDETÎ

EBI GORE BÊ 'EDETANÊ MA ZEWAC, J. Îhsan ESPAR	199
FOLKLORÊ KURDANÊ DÊRSIMÎ, Nadîre Guntaş ALDATMAZ	215

1.9.DUA Û ZEWTÎ

DUAYÎ, <i>Arêkerdox</i> : MALMÎSANIJ	231
---	-----

ZEWŦÎ, <i>Arêkerdax</i> : MALMÎSANIJ	238
HETÊ ÇEWLÎGÎ RA ÇEND ZEWŦÎ.....	256

1.10.ÎDYOM Û VATEYÊ VERÊNAN

ÎDYOMÎ Û VATEYÊ VERÊNAN, Roşan LEZGÎN	259
--	-----

2.METNÊ DÎNÎ

2.1.MEWLIDÎ

MEWLIDÊ KIRDÎ, Ehmedê XASÎ	277
MEWLIDÎ PEYXEMBERÎ, Mela Mehmed Eli HUNÎ	291
MEWLIDÎ NEBÎ, Mela Kamilê PUEXÎ	305
MEWLIDÎ ZAZAKÎ, Mela Mehemedê MURADAN	310

2.2.ÇEND METNÊ DÎNÎ YÊ BÎNÎ

DUAYÊ ELEWÎYAN, Munzur ÇEM	322
ŞÊX SELAHEDDÎNÊ ŞÊX SEÎDÎ Û BEYATNAME, MALMÎSANIJ	331
BEYATNAME, Şêx Selahedîn FIRAT	336
'EQÎDETU'L-ÎMANÎ, Mela Muhammedê HEZANÎ	340

3.ŞÎRÎ

3.1.ÇEND METNÊ WENDÎŞÎ

YEW ŞÎR Û YEW ANTOLOJÎ, Mehmed Selîm UZUN	349
SÊY QAZÎ, Munzur ÇEM	353
ŞAÎRO NAMDAR "SAYDER", Munzur ÇEM	358
ROPORTAJ ŞAÎR J. ÎHSAN ESPARÎ REYDE.....	365

3.2.ŞÎRÎ

REHMET ŞERÎFÎYÊ SERDEŞŦÎ, MALMÎSANIJ	372
PERS BIKE, MALMÎSANIJ	373
ZERRÊ MI, Mehmed Selîm UZUN	374
WESAR, J. Îhsan ESPAR	375
DILOPÊ ZERRÎ, J. Îhsan ESPAR	378
MÊRXAS, Memo DARRÊZ	379
MEBERME MARKÎG, Zulfikar TAK	380
NEWROZ ROŞANÊ KURDAN O, Mela Muhammedê HEZANÎ	382

MEND Û MEND, W. K. MERDIMİN	383
ŞINASÎ, N. CELALÎ	384
REMAYOXÊ ZIWANÊ XO, Roşan LEZGÎN	385
RUHO VINDÎBÎYAYE, Roşan LEZGÎN	386
AZADÎ, Çigdem KARABOGA	390
KELAMA MADRAGI, Wahdet Qadirê XARPÊTÎ	391
QESÎDE, Zulkuf KIŞANAK	392
HEME DEJÎ NIMITE YÊ, Newzat VALÊRÎ	394
ESTAREYÊ MI ŞEQITÎYA, Akman GEDİK	397
ASMÊN, Alî Aydin ÇÎÇEK	398
KAM O EZ?, Bîlal ZÎLAN	401
ŞEWE Û XIRABÎYE, Newzat DODANIJ	402
ŞÎYAYÎŞ, Osman TETİK	403

4.HÎKAYEYÎ

4.1.ÇEND METNÊ NUHÎMÎ

KIRMACKÎ DE AVERŞÎYAYÎŞÊ HUNERÊ HÎKAYE, Roşan LEZGÎN	407
HETÊ ŞUXULNAYÎŞÊ ZIWANÎ Û ÎDYOMAN RA TEHLÎLÊ HÎKAYA "BEYI SE BENA?", Bîlal ZÎLAN	412
HÎKAYANÊ ROŞAN LEZGÎNÎ DE TESWÎRÎ, Newzat DODANIJ	422

4.2.HÎKAYEYÎ

ENGIŞTÊ KEJÊ, MALMÎSANIJ	426
DERDÊ DEWRÊŞÎ, J. Îhsan ESPAR	430
YELGE, Mehmed Selîm UZUN	446
XAL MEHMED, Jêhatî ZENGELAN	451
BINÊ DARA VALÊRE DE, Roşan LEZGÎN	460
ZUREKER, Deniz GUNDUZ	466
OMID ESTO, Huseyîn KARAKAŞ	481
DI VILIKÊ VERÊ VARE, Munzur ÇEM	485
ŞÎYAMED, Mehmed Alî IŞIK	493
ÎZIN, Mehmûd NÊŞITE	497
QUMANDAR, Serdar ROŞAN	500
HORÎYES, Seyîdxan KURIJ	503
SERRÎ, Murad CANŞAD	508
ÇENTE, Hebûn OKÇU	521
ÇILA, Alî Aydin ÇÎÇEK	524

SAYA SÛRA GIRDE, İsmail GUVEN.....	531
KÊNAYÎ, Bedriye TOPAÇ.....	534
POŞMANÎYA XASE, Şeyda ASMÎN.....	536
DEJO HÎRÊLENGEZ, Umer Farûq ERSOZ.....	542
KALMEM Û XASKARE, Erkan TEKÎN.....	545

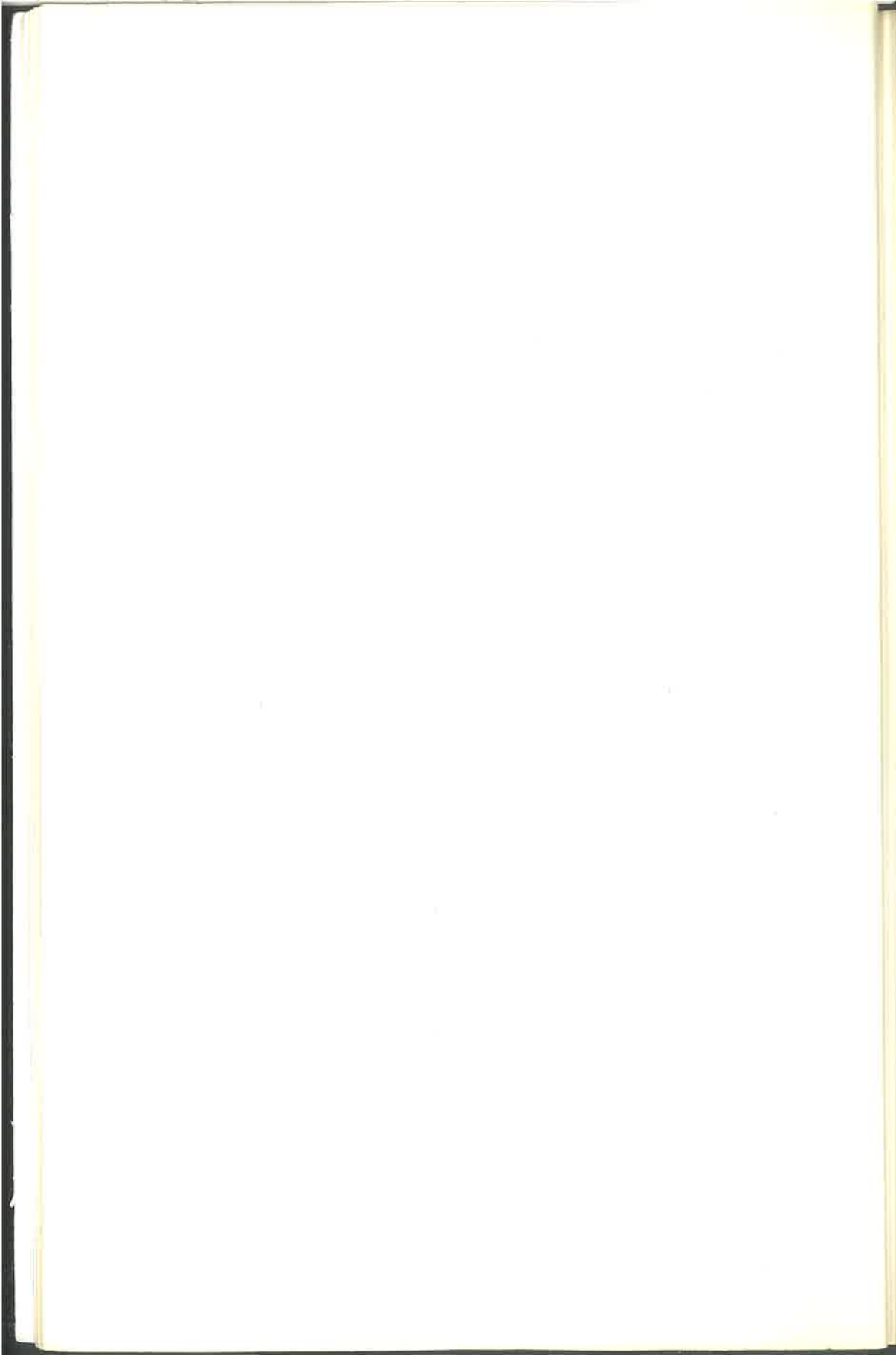
5.MEQALEYÎ Û QISMÊKÊ METNÊ ROMANAN

5.1.ÇEND MEQALEYÎ Û QISMÊKÊ METNÊ ROMANAN

EDEBÎYATÊ MODERN YÊ KIRMANCKÎ (ZAZAKÎ), Roşan LEZGÎN.....	553
KILAMA PEPÛGÎ, J. İhsan ESPAR.....	561
ROMANÊ VERÊN YÊ KIRMANCKÎ, Nadîre Guntaş ALDATMAZ.....	566
ROMANÊ KILAMA PEPÛGÎ RA QISMÊK, Deniz GUNDUZ.....	579
HUNERÊ MUNZUR ÇEMÎ Û ROMANTÎZM, Hudaî MORSUMBUL.....	594
ROMANÊ GULA ÇEMÊ PÉRRE RA QISMÊK, Munzur ÇEM.....	599
KIRMANCKÎ DE ROMANÎ, Huseyîn KARAKAŞ.....	621
ROMANÊ KIRMANCKÎ "SORO"YÎ DE AWANKERDIŞÊ KARAKTERÊ CİNÎYAN, Esra ALTUN.....	623
SORO Û ROMANNUŞTOXÎYA DENİZ GUNDUZÎ, Huseyîn KARAKAŞ.....	628
MARWER, Murad CANŞAD.....	630
ROMANÊ SOROYÎ RA QISMÊK, Deniz GUNDUZ.....	632

5.1.ÇEND NUŞTEYÊ WENDIŞÎ YÊ BÎNÎ

MESELEYA WIJDANÎ Û ZUBUK, Zelaî GUNDUZ.....	645
DI ASINKARÎ: KAWA Û HEPHAÏSTOS, Murad CANŞAD.....	651
ÇEND NUŞTEYÊ BEDRÎYE TOPAÇ, Bedriye TOPA.....	657
TARÎXÊ XONAMEKERDIŞÊ KIRDAN, Bîlal ZÎLAN.....	661
ÇIMEYÊ NÊ KITABÎ.....	694

TAKRİZ / TEQRÎZ

Bu takrizi kaleme almak, herhalde nadir insana nasib olacak bir zevktir. Bu kitap, büyük bir gayret, şevk, fedakarlık ve heyecanla hazırlandı. "Türkiye'de Yaşayan Diller Enstitüsü'nün ilk yayını olarak, hem akademik hem meraklılar camiasının ilgisine sunuldu. "Neden 'Zazaca' ile başladık" diye sorulabilir. "Bir dilin hatta bir lehçenin ölmesi, bir medeniyetin ölmesidir" fehvasınca Zazacaya cansuyu vermek istedik. Daha nice birbirinden kaliteli çalışmalarla Enstitümüz, Kürdoloji, Süryaniyat ve Arapça'da akademik çalışmalara imza atacaktır. Tüm evrensel filoloji camiasına hayırlı ve mübarek olsun. Emeği geçenleri gönülden kutluyorum.

Prof. Dr. Serdar Bedii OMAÿ
Mardin Artuklu Üniversitesi Rektörü

Nuştişê nê teqrîzî herhal zewqêko wina yo ke nadiren beno nesîbê merdimî. No kitab bi xeyret, şewq, fedakarî û heyecanêko pîl amade bi. Sey weşanê tewr verên yê "Enstîtuya Ziwananê ke Tirkîya de Ciwîyenê" hem pêşkêşê eleqeyê camîaya akademîke hem yê meraqdaran beno. Belkî persa "Çira şima bi kirmancî (zazakî) dest pêkerd?" bibo. Goreyê vateyê "Mergê yew ziwani heta mergê yew lehçe mergê yew medeniyetî yo" ma waşt ke awa heyatî bidîme kirmancî (zazakî). Enstîtuya ma warê Kurdoloji, Suryaniyat û Erebkî de hema do gelek xebatanê akademîkan bikero. No kitab wa heme camîaya filoloji ya gerdûnî rê xeyrên û bimbarek bo. Kesê ke keda înan dekewta mîyan, ez hemîne zerrî ra pîroz kena.

Prof. Dr. Serdar Bedii OMAÿ
Rektorê Unîversîteya Artuklu ya Mêrdînî

ÖNSÖZ

Bilindiği gibi "Vate Çalışma Grubu" daha önce belirlediği gündemleri tartışıp karara bağlamak için mutlak toplantılar düzenlemektedir. Bu grubun bir çalıştay 30 Ekim-2 Kasım 2011 tarihinde Mardin Artuklu Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü'nün ev sahipliğinde yapıldı. Dört gün süren çalıştay sürecinde Enstitü Müdürü Prof. Dr. Kadri Yıldırım, Kırmancılar (Zazalar) ve her yönüyle edebiyatları hakkında temel bir çalışma kitabını hazırlamayı önerdi. Bunun üzerine, Enstitü'den Prof. Dr. Kadri Yıldırım ve Öğrt. Grv. İbrahim Bingöl, Vate Çalışma Grubu'ndan da birçok değerli yazarın katkıda bulunduğu yoğun bir çalışma neticesinde elinizdeki kitap hazırlandı.

Kırmancılar (Zazalar), bir toplumsal Kürt grubudur. Yöreden yöreye kendilerini "Kırd", "Kırmanc", "Dımılı" ve "Zaza", lehçelerini de "Kırdki", "Kırmancı", "Dımılki" ve "Zazaki" olarak adlandırır. Örneğin, Bingöl, Elazığ ve Diyarbakır'ın kuzey ilçelerinde kendilerine "Kırd" lehçelerine de "Kırdki", Dersim, Erzincan ve Varto'da kendilerine "Kırmanc" lehçelerine "Kırmancı" diyorlar. Çermik, Siverek ve Gerger'de ise kendilerine "Dımılı", lehçelerine de "Dımılı/Dımılki" diyorlar. Bunlardan "Kırd" ve "Kırmanc" sözcükleri etnik adlar, "Dımılı" ve "Zaza" sözcükleri ise aşiret veya yer adlarıdır.

Kırmancıların nüfusu hakkında bugüne kadar tespit edilmiş kesin bir rakam yoktur. Ancak Kırmancıların nüfusunun üç ile dört milyon arasında olduğu tahmin edilmektedir. Takriben yarısı Şafi yarısı Alevi inancına sahip olan Kırmancılar aşağıdaki on iki ilin sınırları içerisinde yaşamaktadırlar:

1.Adiyaman: Gerger

2.Bingöl: Adaklı, Genç, Karlıova, Kiğı, Solhan, Yayladere ve Yedisu

3.Bitlis: Mutki

4.Diyarbakır: Çermik, Çüngüş, Dicle, Eğil, Hani, Lice ve Kulp

5.Elazığ: Alacakaya, Arıcak, Karakoçan, Kovancılar, Maden, Palu ve Sivrice

6.Erzincan: Çayırlı, İliç, Kemah, Kemaliye ve Tercan

7.Erzurum: Hınıs

8. Muş: Varto

9. Urfa: Siverek

10. Siirt: Baykan

11. Sivas: İmranlı, Zara

12. Tunceli: Çemişgezek, Hozat Nazimiye, Ovacık ve Pülümür

Bunların dışında Ardahan, Aksaray, Gümüşhane, Pütürge ve Sarız gibi il veya ilçelerin birkaç köyünde de yerleşik olan Kırmancılar vardır. Ayrıca, Türkiye'nin bazı bölgeleri ile kimi büyük illerine göç etmiş önemli bir Kırmancı nüfus yoğunluğu bulunmaktadır.

Kürtçe'nin lehçeleri arasında en geç yazım sürecine gireni Kırmancıdır. Bilinen en eski birkaç metin Peter Ivanoviç Lerch'in kitabında yer almaktadır. Bunlar, Kırım savaşında Rusların eline esir düşen Osmanlı ordusunda yer alan Kırmancıların ağzından derlenmiş metinlerdir. Lerch'in kitabı 1857'de St. Petersburg'da yayınlanmıştır.

Kırmancıların kendileri tarafından yazılan en eski metin ise Ehmedê Xasî'nin (1867-1951) *Mewlidê Kirdî* (Kırdce Mevlit) adlı eseridir. Bu eser, 1899'da Diyarbakır'da Litografya Matbaası'nda basılmıştır.

Kırmancıca, Kürtçe'nin diğer lehçelerine oranla, kadim dillerin özelliklerini kendinde daha çok koruyayagelen bir lehçedir. Örneğin, Kırmancıca isim, sıfat ve kısmen fiil çekiminde eril dişil ayrımı vardır.

Bölgeden bölgeye farklılıklar gösterse de Kırmancıca esas olarak iki ağız vardır:

1. Dêrsim ağızı
2. Dêrsim dışı ağızı

Dêrsim ağızını genelde Alevi Kırmancılar, diğer ağızı ise Sünni Kırmancılar konuşmaktadır.

Öncelikle, yazılı Kırmancıca'da hâlihazırda var olan her türden parçaların bu kitapta yer almasını istedik ve bunun için de yoğun bir çaba gösterdik. Örneğin, yazılı Kırmancıca edebiyatının başlangıcından günümüze kadarki süreçte yaratılan bütün temel eserlerden en az birer parça seçerek ve daha sonra yaratılan değişik ürün ve türlerden ise seçmeler yaparak kronolojik bir şekilde bu kitapta yer vermeye çalıştık. Ayrıca Kırmancıca'nın bütün ağızlarında ulaştığımız metinlerin kitapta yer alması için çaba gösterdik. Dolayısıyla bu kitabın Kırmancıca'nın bir nevi tomografisi olduğunu söyleyebiliriz. Kitap şu beş kısımdan oluşmaktadır:

1. Folklor
2. Dini Metinler
3. Şiirler

4.Öyküler

5.Makaleler ve Romanlardan Parçalar

Folklor bölümünde "Eski Metinler", "Masallar", Fıkralar", "Halk Şarkıları", "Ninniler", "Bilmeceler", "Saymacalar", "Gelenekler", "Dualar ve Beddualar" ile "Deyimler ve Atasözleri" alt başlıkları bulunmaktadır. Bu bölümde yetmiş altı adet metin yer almaktadır. İlk yazılı metinler folklorik ürünler olduğundan ilk bölümde bu tür parçalara yer verdik. Bu bölümün en önemli özelliği, Mutki'den Sarız'a, Varto'dan Palu'ya, Dersim ve Aksaray'a kadar Kırmancanın bütün ağızları yer almaktadır. Yani folklor bölümündeki bütün metinlere dikkatlice bakılırsa kolaylıkla Kırmancanın bütün ağızlarını görmek mümkündür.

Dini metinlerin "Mevlitler" bölümünde dört mevlit, "Diğer Birkaç Dini Metin" bölümünde ise bir makale ve üç dini metin olmak üzere toplam sekiz eser ve yazı yer almaktadır. Kırmancılar arasında hem Sünni hem Alevi inancına sahip olanlar mevcut olduğundan her iki inanca ait metinlere de yer verdik.

Şiirler bölümünde üç makale ve şiir sanatını konu edinen bir söyleşi ile yirmi bir adet şiir, toplam yirmi beş adet metin bulunmaktadır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla bugüne kadar yüzden fazla kişi şiir niyetine bazı metinler yazarak dergi veya gazetelerde yayınlamıştır. Hatta bunların bir kısmı kitap olarak da yayınlanmıştır. Fakat şiir bölümünde sanatsal kaliteye önem vermeye çabalayarak seçtiğimiz eserleri yayınlanış tarihlerine göre sıraladık.

Öykü bölümünde ise, öyküyü konu alan üç çalışma ile yirmi öykü, toplam yirmi üç metin bulunmaktadır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla şimdiye kadar yirmi kişi Kırmancı öykü yazmıştır. Kimileri sadece bir öykü kimisi de birkaç öykü kitabı yayınlamış olmasına rağmen her bir yazardan sadece birer öykü seçip yine yayınlanış tarihlerine göre sıraladık.

Makaleler ve romanlardan parçalar bölümünde, üç romandan bölümler ile on dördü makale, toplam on yedi ayrı metin bulunmaktadır. Makalelerden dokuzu doğrudan doğruya Kırmancı romanlar hakkında, diğerleri ise ayrı ayrı okuma metinleridir.

Yazarlara gelince, kitapta on biri kadın, elli ikisi erkek, toplam şu altmış üç kişinin ürünlerine yer verilmiştir:

Abdumuttalip Koç, Alî Aydın Çiçek, Alî Rıza Bîlgîlî, Aysena Kurdî, Bedriye Topaç, Bîlal Zîlan, Celadet Alî Bedirxan, Çîgdem Karaboga, Daîmî Bektaş, Deniz Gunduz, Ehmedê Xasî, Erkan Tekîn, Esra Altun, Feyza Adabeyî, Gulfer Turhalli, Hebûn Okçu, Hîkmet Çolagan, Hudaî Morsumbul, Huseyîn Ballıkaya, Huseyîn Kahraman, Huseyîn Karakaş, İrfan Sîmserkîşij, İsmail Guven, J. İhsan Espar, Jêhatî Zengelan, Kemal Unal, M. Malmîsanij, Mehmed Alî Işık, Mehmed Selîm Uzun, Mehmûd Nêşite, Mela Kamilê Puexî, Mela Muhammedê Hezanî, Mela Mehmedê Muradan, Mela Mehmed Elîyê Hunî, Memê Hilkeçikî,

Memo Darrêz, Mihanî Licokic, Mistefa Gomayij, Munzur Çem, Murad Caşad, N. Celalî, Nadîre Guntaş Aldatmaz, Newzat Dodanij, Newzat Valêrî, Osman Tetik, Peter Ivanowîç Lerch, Qanatê Kurdo, Roşan Lezgîn, Serdar Bedirxan, Serdar Roşan, Seyîdxan Kurij, Şêx Evdirehîm Efendî, Şêx Selahedîn Fîrat, Şeyda Asmîn, Umer Farûq Ersoz, Usman Efendîyo Babij, W. K. Merdimîn, Wehdet Qadirê Xarpêtî, Wehdet Sîwanij, Xezala Şarikî, Yekta Lezgîn, Zelal Gunduz, Zulfîkar Tak ve Zulkuf Kişanak

Kitapta yer alan eser ve parçaların bir bölümünü yazarların kendileri bize gönderdiler. Yazarların gönderdiği yazıları dipnotlarda belirttik. Ama büyük kısmını farklı kaynakları tarayarak derledik. Burada hepsine ayrı ayrı, özellikle Malmîsanij, Munzur Çem, Mehmed Selîm Uzun, J. İhsan Espar, Deniz Gunduz, Seyîdxan Kurij ve N. Celalî'ye teşekkür ediyoruz.

Kırmanccanın yaşatılması, sahiplenilmesi ve geliştirilmesi yolunda bu eserin katkı sağlayacağını umar, hayırlı olsun diyoruz.

Hazırlayanlar

VATEYO VERÊN

Seke yeno zanayîş “Grûba Xebate ya Vateyî” seba standardîzekerdişê çekuyan û tespîtkerdişê qaydeyanê rastnuştişî yê kirmanckî (zazakî) bi hawayêko periyodîk kom bena. Yew kombîyayîşê na grûbe 30 oktobre-2 teşrîne 2011 de mazûbanîya Enstîtuya Ziwananê ke Tirkîya de Ciwîyenê ya Unîversîteya Artuklu ya Mêrdînî de virazîya. Demeyê kombîyayîşê ke çar rojî dom kerd de Prof. Dr. Qedrî Yildirimî pêşnîyaz kerd ke yew kitabê xebate yo bingehîn ke kirmancan (zazayan) û edebîyatê înan her hetan ra nîşan dano amade bibo. Naye ser o Prof. Dr. Qedrî Yildirim, mamosta Îbrahîm Bîngol û gelek nuştoxan bi ardîm û pêşnîyazanê xo xebate de ca girewt û kitabê destê şima amade bi.

Kirmancî (zazayî), yew grûba cematkî ya miletê kurdî ya. Ca ra ca xo ra “kirmanc”, “kird”, “dimilî” û “zaza”, lehçeya xo ra zî “kirmanckî”, “kirdkî”, “dimilkî” û “zazakî” vanê. Mesela, Çewlîg, Xarpêt û qezayanê vakûrê Dîyarbekirî de xo ra vanê “kird”, lehçeya xo ra zî vanê “kirdkî”. Dêrsim, Erzingan û Gimjim de xo ra vanê “kirmanc”, lehçeya xo ra zî vanê “kirmanckî”. Çêrmûge, Sêwregî û Aldûş de xo ra vanê “dimilî”, lehçeya xo ra zî vanê “dimilkî”. Nê nameyan ra “kird” û “kirmanc” nameyê etnikî, “dimilî” û “zaza” zî nameyê eşîran î.

Derheqê nufusê kirmancan de hûmarêka tesbîtkerdiye çin a la texmînen nufusê înan mabênê hîrê û çar mîlyonan de yo. Teqrîben nêmeyê xo şafîî nême zî elewî yê û mîyanê sînore nê duwês wîlayetan de ronîşenê:

1. **Bidlîs**; Motkan
2. **Çewlîg**; Azarpêrt, Bongilan, Çêrme, Dara Hênî, Gêxî, Kanîreş û Xorxol
3. **Dêrsim**; Çemişgezek, Pilemurîye, Pulur, Qisle û Xozat
4. **Dîyarbekir**; Çêrmûge, Gêl, Hêni, Licê, Pasûr, Pîran û Şankuş
5. **Erzingan**; Îlîç, Kemalîye, Kemax, Mose û Têrcan
6. **Erzirom**; Xinûs/Kela
7. **Mûş**; Gimjim
8. **Ruha**; Sêwreg
9. **Semsûr**; Aldûş
10. **Sêrt**; Hewêl

11. **Sêwas**; Zara, Macirxan (Imranlı)

12. **Xarpêt**; Depe, Maden, Mîyaran, Pali, Qovancîyan, Sîvrîce û Xulaman

Nînan ra teber Putirge, Sariz, Gumuşxane, Aksaray û Ardahan de zî çend dewan de estê.

Mîyanê lehçeyanê kurdî ra aya ke tewr erey pê nusîyayo kirmanckî ya. Çend metnê tewr kehenê ke yenê zanayîş, kitabê Peter Îvanoviç Lerchî de estê ke ma nê kitabî de ca dayo înan. Nê metnî fekê çend camêrdanê kirmancan -ke şerê Qirimî de hêsîr kewtê destê leşkeranê Rûsya- ra nusîyayê. Kitabê Lerchî 1857 de S:t Petersburg de weşanîyayo.

Metno ke reya verêne hetê kirmancan ra nusîyayo zî **Mewlidê Kirdî** yê Ehemedê Xasî (1867-1951) yo. No kitab 1899 de, şaristanê Dîyarbekirî de, çapxaneyê Lîtoğrafya de çap biyo.

Kirmanckî, nisbet bi lehçeyanê bînan yê kurdî, taybetmendîyê ziwananê verênan xo muhazeze kerdê. Sey nimûneyî, name, sifet û tayê karan (fîlan) de cinsiyet (nêrî û makî) esto.

Kirmanckî de mintîqa ra mintîqa cîyayî esta la merdim şêno vajo di fekê bingeyênî estê:

1. Fekê Dêrsimî
2. Fekê teberê Dêrsimî

Fekê Dêrsimî, kirmancê elewîyî qisey kenê. Fekê bîni zî, kirmancê sunî qisey kenê.

Amadekerdişê nê kitabî de ma lebitîyayî ke her tewir eserê kirmanckîya nuşteki tede ca bigîrîn. Çiqas eserê bingeyênî estê, ma her yewî ra yew weçîna. Hetanî ke destê ma ra ame, qasê ke îmkane ma dest da, ma waşt berhemê her fekê kirmanckî tede ca bigîrîn. Merdim şêno vajo ke no eser ziwane nuşteki de tomografiya kirmanckî ya.

Kitab de panc beşî estê:

1. Folklor
2. Metnê Dînî
3. Şîrî
4. Hîkayeyî
5. Meqale û Qismêkê Metnê Romanan

Beşê folklorî de, binbeşê sey "Metnê Verênî", "Sanikî", "Fıqrayî", "Deyîrî", "Lorikî", "Çibenokî", "Vateyê Kayî", "Edetî", "Dua û Zewî" û "İdyom û Vateyê Verênan" estê. Ni qismî de hewtay û şeş metnî estê. Seba ke eserê tewr verênî folklorîk î, beşê verênî de ma ca da metnanê folklorîkan. Xususiyetê tewr muhîm yê nê beşî no yo ke, Motkan ra bigîrîn hetanî Sariz, Gimjim ra bigîrîn

hetanî Pali, Dêrsim û Aksaray, heme fek û şiveyê kirmanckî tede ca gênê.

Beşê metnanê dînî de binbeşê "Mewlidî" de çar mewlidî, binbeşê "Çend Metnê Dînî yê Bînî" de zî yew nuşte û hîrê metnê dînî, pêro pîya heşt metnî estê. Seba ke mîyanê kirmancan de musulman û elewî pîya estê, ma ca da metnanê her di bawerîyan.

Beşê şîran de zî binbeşê "Çend Metnê Wendişî" de hîrê nuşteyî û yew roportaj, beşê "Şîrî" de zî vîst û yew tene şîrî, pêro pîya vîst û panc metnî estê. Qaso ke ma tesbît kerd, hetanî ewro se ra vêşêr merdiman bi nameyê şîre tayê çî nuştîy, kovar û rojnameyan de vila kerdîy yan zî sey kitab çap kerdîy. La zafê înan goreyê krîteranê edebî ra zaf bêkalîte bîy. Coka ma qismê şîran de bala xo daye kalîteyê hunerî ser, ma eserî weçînay û goreyê kronolojî ra rêz kerdîy.

Beşê hikayeyan de, binbeşê "Çend Metnê Muhîmî" de hîrê nuşteyî, binbeşê "Hikayeyî" de zî vîst hikayeyî, pêro pîya vîst û hîrê metnî estê. Qaso ke ma tesbît kerd, hetanî ewro vîst kesan hikayeyî nuştîy. Tayê merdiman tena yew hikaye nušta tayêne zî çend kitabî weşanayê. La ma her kesî ra yew hikaye girewte û goreyê kronolojî rêz kerdîy.

Beşê meqale û qismê metnanê romanen de hîrê romanen ra tayê qismî û çarês meqaleyî, pêro pîya hewtês metnî estê. Nê nuşteyan ra new hebî rasterast romanên kirmanckî ser o yê, nuşteyê bînî zî metnê cîya-cîya yê wendişî yê.

Eke merdim bala xo bido nuştexan ser, yewendes cinî, pancas û di camêrdî, pêro pîya eseranê nê şeştî û hîrê nuştexan kitab de ca girewto:

Abdulluttalîp Koç, Alî Aydın Çiçek, Alî Riza Bîlgîlî, Aysena Kurdî, Bedrîye Topaç, Bîlal Zîlan, Celadet Alî Bedirxan, Çîgdem Karaboga, Daîmî Bektaş, Deniz Gunduz, Ehmedê Xasî, Erkan Tekîn, Esra Altun, Feyza Adabeyî, Gulfer Turhalli, Hebûn Okçu, Hîkmet Çolagan, Hudaî Morsumbul, Huseyîn Ballikaya, Huseyîn Kahraman, Huseyîn Karakaş, Îrfan Sîmserkîsîj, Îsmail Guven, J. Îhsan Espar, Jêhatî Zengelan, Kemal Unal, M. Malmîsanîj, Mehmed Alî Işîk, Mehmed Selîm Uzun, Mehmûd Nêşite, Mela Kamilê Puexî, Mela Muhemmedê Hezanî, Mela Mehemedê Muradan, Mela Mehmed Elîyê Hunî, Memê Hilkeçikî, Memo Darrêz, Mihanî Licokic, Mistefa Gomayîj, Munzur Çem, Murad Caşad, N. Celalî, Nadîre Guntaş Aldatmaz, Newzat Dodanîj, Newzat Valêrî, Osman Tetîk, Peter Ivanowîç Lerch, Qanatê Kurdo, Roşan Lezgîn, Serdar Bedirxan, Serdar Roşan, Seyîdxan Kurîj, Şêx Evdîrehîm Efendî, Şêx Selahedîn Firat, Şeyda Asmîn, Umer Farûq Ersoz, W. K. Merdimîn, Wehdet Qadirê Xarpêtî, Wehdet Sîwanîj, Xezala Şarikî, Yekta Lezgîn, Zelal Gunduz, Zulfîkar Tak û Zulkuf Kişanak

Qismêkê eseran nuştexan arşîvê xo ra ma rê şawitî. La hema vajîn ke zafê nê metnan ma bi xo çimeyan ra arê dayî. Metnê ke nuştexan arşîvê xo ra şa-

witî, ma notanê binê nuştayan de behs kerdo. Ma hemîne rê, xususen, mamosta Malmîsanij, Munzur Çem, Mehmed Selîm, J. Îhsan Espar, Deniz Gunduz, Seyîdxan Kurij û N. Celalî rê sipas kenê.

Ma hêvîdar îme ke rayîrê ciwînayîş, wayîrvejîyayîş û geşkerdişê kirmanckî de no eser bibo wayîrê rolêkê muhîmî, wa xeyrên bo.

Amadekarî

1.FOLKLOR

1.1.ÇEND METNÊ VERÊNÎ

ÇEND TEKSTÊ DIMILKÎ (ZAZAKÎ): 1857

Arêkerdax: Peter Ivanoviç LERCH

I. ESTANEKA HÎRÊ BIRAYAN

Cay ki bi çinê bi, hîrye (hîrê) beray bî. Namey beray qicî Hesaneke, namey beray miyanênî Qasim, namey beray pîlî Şaban bi. Çîdê yîne çinêbi, hîrye vayşturî xoe bî. Hesaneke(î) va :

-Beraryênî, warzî, ma eno melmeket ra vecî, ma şêrî xoe rî yewna aşîret, ma xoe rî kar bikerî, pey debara ma bibû.

Enîye hîrye heme werîştî şî, veciyay serî yew koy, awnay yew deyste asena pîrû xele a. Hesanekeî va :

-Beraryênî, warzî, ma şyerî xeley ena deyste biçînî, helbet wayerî enîye xelî estû, ma rî yew hewle bikerû.

Enîye beray werîştî şî, neyay xele a, xele çîna di rocî. Hesaneke awna yew dûma. Aw dûma dêw bu. Vêca w awca ra veyn da, va ke:

-Şuma kam î, şuma qawî xelê mi çînenî, ez nekay ameya, serey şuma hîrye hemîne wena.

Hesanekeî va :

-Beraryênî metersî, awe estû awe dêw û, yenû ma het, ma ra vanû "Şuma qawî enoe xelê me çînenî ?" Şuma çew vengê xoe mekirî. Ez cebabê dêwî dana.

Xele çîna, awnay ke dêw ame, dêwî va :

-Şuma çi kare yî, şuma namey mi neşnawutû ? Ez ke esta ez dêw, ez nekay serey şuma hîrye hemîne wena.

Hesanekeî va :

-Efendim îzmê mi bide, ez toe rî yew laqardî vaca.

Dêwî va :

-Lacî mi de vaci.

Hesanekeî va :

-Ma hîrye hemîne beray cê yî, ma amay, enoe xele ma etîya di, ma neyay pa çîna, (ma) va helbet wayerî enîye xelî estû, helbet ma rî yew hewle kenû.

Dêwî va Hesanekeî ra :

-Lacî mi, aferim biçîne !

Dêw vinert Hesanekeî het, Hesanekeî ra va :

-Laci mi, te vayştûray xoe bide mi, ez helye xele çînena, ti gamye roşe, asan be.

Dêwî çîna, Qasim û Şaban hîrye hemîne xele çîna heta nemacî yerî.

Dêw werişt, yew qaxit nuşt, da Hesanekeî, va ke :

-Enoe rayer bigî, şue bawnî serî ayê koy, qunaxî mi ha aye koyû, cenîyay mi, hîrye keyney mi ha qunax de ronîştay, qaxit bere, bide cenîyay mi, ya zana.

Hesanekeî qaxit gerawt, kewt a rayêr, şî. Di sa'atî şî, qaxit akerd wend, awna ke dêwî qaxitî(di) nuştû :

-Eke enoe merdum enîye qaxitî anû keye, mi rî serey enîye merdumî tira ke, mi rî pîlaw pawje, serey enîye merdumî mi rî pîlaw ver ke, berşaw mi rî, ez wena.

Hesanekeî qaxit dirna, eşt, yewna qaxit nuşt, eke :

-Enoe merdum enîye qaxit ano keye, gay buerî pîlaw ver ke, emşoe Hesanekeî wa keynay mina pîle het rakû, seba mi rî ena pîlaw bîyarû.

Hesanekeî da qaxit cenîyay dêwî. Cenîyay dêwî qaxit gerawt, akerd, Wend eke dêwî tede nuşt tû :

-Gay buerî wa pîlaw ver kû, bidû Hesanekeî ra. Hesanekeî emşoe wa keynay pîle het rakû, seba ena pîlaw bîyarû.

Cenîyay dêwî gay buer sere birna, goştî gay buerî kerd pîlaw ver, da Hesanekeî ra Hesanekeî ena pîlaw gerawt, şî, berd dêwî rî.

Dêw awnîya Hesanekeî yenû. Hesanekeî ena pîlaw berd, da dêwî. Dêw gerawt, va Hesanekeî ra :

-Mi qaxit ana nenuştbi, ena keynay kutikî enoe nan hadre kerdû, dawû tue, tu enoe nan mi rî ardû, mi ena qaxit nenuştbi eke mi rî Hesanekeî sere birne, goştî Hesanekeî mi rî pîlaw ver ke, berşaw mi rî.

Hesanekeî dêwî ra va ke :

-Ena gelanke ti şuenî şue, eke ti neşuenî ez şuena, ena gelanke serey min tira kena, tue rî kena pîlaw ver, pawcena, ana.

Dêwî Hesanekeî ra va ke :

Lacîm, ti vengî xoe meke, ez nekay nusena, dana tue, bîg û şue bide cenîyay mi, ena gelanke ek ti amey ez hema şuena.

Hesanekeî va ke :

-Rind benû efendim.

Dêwî yew qaxit nuşt :

-Ena gelanke çimanî Hesanekeî, mi rî lewanî Hesanekeî tira ke, kebab ke, pawje, mi rî berşaw, ek ena gelanke enoe merdum sax ame mi het, ez hawna yena, sere destanî linganî tue keynay kutikî tira kena, tue bena serî hewt rayeran verdana.

Dêw werişt qaxit nuşt, da Hesanekeî ra. Hesanekeî gerawt, di sa'atî ca şî,

qaxit akerd, qaxit wend, awna, eke dêwî qaxit nuştû eke :

-Ena gelanke mi rî çimanî, lewanî Hesaneke tira ke, mi rî kebab ke, berşaw, ena gelanke enoe merdum eke weş ame mi het, ez ena gelanke yena keye, serey lingî, destanî tue keynay kutik tera kena, tue bena serî hewt rayeran verdana, çew tue rî wayerey nekenû.

Hesaneke qaxit wend, eke dêwî qaxit sa katei (?) tede nuştû. Hesaneke qaxit dirna, eşt, yewna qaxit nuşt eke :

-Mi rî ena gelanke gay surî sere birne, mi rî kebab ke, pawje, na pîlaw mi rî berşawe, emşoe Hesaneke keynay mina qici hete rakû, suba na pîlaw gu, biyaru.

Hesaneke qaxit berd da cenîyay dêwî. Cenîyay dêwî qaxit wend, eke dêwî tede nuştû :

-Mi rî gay surî birne, goştî gay surî kebab ke, pawce, berşaw, emşoe Hesaneke wa keynay mina qici hete rakû, suba mi rî na pîlaw û kebab bîyarû.

Cenîyay dêwî, gay sur sere bima, goştî gay surî kerd kebab. Hesaneke aya şewi keyna qici hete rakewt, keyf sefa kerd heta suba. Suba werişt, şî heremî dêwî, va cenîyay dêwî ra :

-Çî bide, ez bena dêwî rî.

Cenîyay dêwî werište çî da Hesaneke va ke :

-Mi vera selamî dêwî ke, vaci ke: «Hey teres, tue key mi xerabna !»

Hesaneke werişt va cenîyay dêwî ra :

-Ena game xatir be tue, ez ha şuena.

Cenîyay dêwî va ke :

-Ti xeyr amey, tue rî oxir bû.

Hesaneke va ke :

-Beroxodar bi, Alah tue razî bû.

Hesaneke çî gerawt, berd, da dêwî. Dêw nan gerewt, hêrs be, nan ûca ruena, werişt şî keye.

Hesaneke va ke :

-Beray, mi key dêwî xerabnaû, warzî mo xoe rî etîya ra şyerî (şêrî).

Beray Hesaneke weriştî, Hesaneke kewt berara ver, şî çeher rocî, dêw ame geyra, Hesaneke nêdfî. Hesaneke şî xoe rî yew şahrestan, beray xoe berdî çarşû, va ke beraranî xoe ra :

-Xoe rî kancaw ke keyfê şuma wazenû şyerî.

Beray Hesaneke Qasimî, Hesaneke ra va ke :

-Bera, ti qawî mi etîa verdanî ?

Beray Hesaneke Şaban berma. Hesaneke va ke :

-Bera ti qawî bermenî ? Elah kerîm û.

Beray Hesaneke Qasimî Hesaneke ra va ke :

-Ti qawî ma wirdîne etîya verdanî, la ma xoe rî se kî ? Caw xerîb û, cay ma

çinû, çew nêverdanû ma şyerî key yê, cay ma çinû.

Hesaneî va ke :

-Şyerî xoe rî yew axay hete xizmet bikerî.

Hesaneî beray xoe Qasim berd yew qayfeçî hete verda. Hesaneî va ke qayfeçî ra :

-Axa, enoe beray min û, namey cey Qasim û, wa tue rî xizmet bikerû.

Qayfeçî Hesaneî ra va ke :

-Lacîm, beray tue dest ra çi gure yenû ?

Hesaneî qayfeçî ra va ke :

-Axa, te çi gurew ke vacî beray mi dest ra yenû.

Qayfeçî va :

-Pekê lacîm.

Hesaneî wica beray xoe verda, ame çarşu, geyra beray (xoe) Şaban nêdî. Hesaneî yew aşme geyra, beray xoe Şaban yew zêndan de dî. Beray xoe Şabanî ra va ke :

-Bera, kamî ti ardî bistî (vistî) enoe zêndan ?

Şabanî va ke Hesaneî ra :

-Dêwî, ez Şiya xoe rî desmaç bikera, dêwî ez dîan, ez gerawta arda bista enoe zêndan.

Hesaneî beray xoe Şaban zêdana vet ard xoe het, çeher rocî venert, beray xoe Şaban berd hemam, sabun kerd, şit temîz kerd, beray xoe Şaban hemam ra vet gerawt berd teslîmê Qabasbaşî ra (kerd) va ke :

-Enoe beray mi emanetey tue bû. Qabasbaşî Hesaneî ra va ke :

-Egî ti seraşuenî?

Hesaneî va ke Qabasbaşî ra :

-Heyfê xoe dêwî ra gêna.

Qabasbaşî Hesaneî ra va ke :

-Egî ti şuenî, ez çirahey (?) dêwî ya, yew şimşiyêrî dêwî estû, ha kalanîya altunêne de, ha kulavî miyan de, caw ke dêw rakuwenû, ha binî serî dêwî de, şimşiyêrî dêwî bîge, biye berî ver de raşte de yew şebake esta, şue aya şebake de vinde, dêw key ke ame zere, şimşiyêrî dêwî bîge xoe dest ke serey dêwî ame ber ra zere, yew şimşiyêrî pero de, serey dêwî tira ke ginenû erû, serey dêwî de zuwan estû, qalî kenû, tue ra vanû "Yewnay pero de !", ti vaje ke "Ez henî yewnay pero nedana, qawlî canmêrdan yew û !"

Hesaneî werişt şî, qunaxî dêwî geyra, cay dêwî di, binî balişnay dêwî ra şimşiyêrî dêwî vet gerawt, ame verî berî, awniya kiştî raşte de yew şebake esta, şî ena şebake de venert. Dêwî ame, Hesaneî şimşiyêrî kerd xoe dest, dêwî ame serî xoe bera ard zere, Hesaneî yew şimşiyêrî da puroe, serey dêwî tira kerd. Dêwî gina 'erû. Dêwî va ke Hesaneî ra :

-Yewna pero de !

Hesanekî va ke dêwî ra :

-Qawlê canmêrdan yew û.

Dêw merd, Hesanek werişt leşay dêwî berde eyşte zêndan, geyra a şî key dêwî. Keynay dêwîya qici gerawte mare kerde xoe rî, şî geyra beray xoe Qasim, Şaban dî, gerawtî ardî key dêwî, keyna pile day beray xoe Şaban'î, keyna miyanêne day beray xoe Qasim'î, rueniştî xoe rî keyf sefa kerde, venert.

II. AŞÎRETA SÎWANÎ

-Keyfê tue senên û ?

-Keyê mi hawl û.

-Namey aşîreta tue çina û ?

-Namey aşîreta ma Sîwan.

-Çende dewî aşîreta şuma estî ?

-Hyêris û çêher dewî aşîreta ma yî.

-Namey dewanî aşîreta şuma çina û ?

-Fatrakum, Xopsor, Tênik, Rêjwan, Zimag, Xoersîg, Xemêk, Bilike, Melekan, Mark, Aldun, Gewêl, Kasan, Xweyna, Sama, 'Emera, Şekera, Xeylan, Bazyan, Mala-Ibrahîman, Avdelan, Mistan, Sayere, Abasa, Weşîn (Wişîn), Xaspeg, Sêraçure, Akeragi, Letan, Gahar, Goeman, Kavare, Talek.

-Sipîerdîşî dewê Aldunî kam û ?

-'Alî Beg sipîerdîşî dewê Aldunî estû.

-Sipîerdîşî dewê Gewêl kam û ?

-Mistefa Alîya sipîerdîşî û ?

-Namey dewa tue çina û ?

-Kasan dewa mi estû ?

-Çende banî dewê Kasan estî ?

-Şeştî banî Kasan estî.

-Baxçê tue estû ?

-Estû baxçê mi.

-Baxçê tue senê dar î ?

-Darê tuyera estû, sayêr estû, mişmişyêr estû, xawxîr, henarîyêr estû, rez estî.

-Çende wadey yew banî estî ?

-Merdum estû wêrî keyî çêhar estî, panc estî ; merdum estû yew ban estû wade çinû.

-Şuma şuenî zozan ?

-Ma şuenî zozan ?

-Şuma kam waxte şuenî zozan ?

-Aşma Temuzî de ma Şuenî zozan.

-Şuma zozan de qaraçadiri de roşenî ?

-Ma qaraçadiri de roşenî, banî estî ma banî de roşenî.

-Şuma kam waxte yenî war ?

-Ma aşma payîzî (ya) veryeni yenî war.

-Tû zaf qawxê dî ?

-Mi zaf qawxê dî. Bawkî mi ra, qawxey Nêrib û Hyenî (Hênî) mi dî, ez şîya qawxey Nêrib û Hyenî, qawxey Ehmed Begî û Sîwanî ez tede bîya ; qawxey Sîwanî û Avdula Begî mi dî, ez tede bîya ; qawxey Qerbeganî û Sîwanî mi dî, ez tede bîya. Qawxey Weşîni û Sîwanî mi dî, ez tede bîya. Awe qawxey aşî-ran û. Ez qawxê netersena.

-Tî neşênî vacî qawxey Sîwanî û Avdula Begî ?

-Ez roce ya, neşêna vaca, zerey mi qalûne wazena.

III. KIŞIYAYÎŞE MÎREY QERBEGAN ALÎ AXAY KELHANÎ

Alî Axa lacî Kelhanî mîrey nahey (nahîyey) Qerbeganî. Namey deway Alî axay : Narbyêş . Alî Axa çêher dewan da pyerû, hîris û çêher kiştî. Çewdî Ala Axay çinêbi, çewî destî Alî Axay negerewt. Alî Axay keyê xoe barkerd, şî Sê-raçure.

Hîris û şeş rocî venêrt Sêraçure de. Hîris û çêher dewî Qerbeganî, hîris û çêher dewî Sîwanî amey pyeser, meşore kerd. Axaleranî Sîwanî, Qasim Axay Qerbeganî, Hesên Axay Weşîni amey pyeser va ke :

-Ma şyerî key Alî Axay biyarî dew.

Qasim Axay va ke :

-Ma Alî Axay bixapeynî, ma şewe venga eskerê xoe dî, eskerî dewan wa pyerû bêrû pyeser, ma şewe şyerî Alî Axay çêher heme lacana ma bikşî.

Hasan Axay weşîni va ke :

-Rind benû, ma şyerî Alî Axay biyarî bikşî.

Axaleranî Sîwanî va ke :

-Ma qarîş nebenî.

Qasim Axay va ke :

-Şuma rî lazim nû.

Axalerî Sîwanî cigiriyay, şî key xoe.

Qasim Axa, Hasan Axa enîya wirdî şî key Alî Axay ard dawey, çêher heme lacana berdî kerdî wadey Mehmedî Xendanî. Qasim Axa şewe xebere erşawute dewana va ke :

-Şima çe venertî ? Ma şyerî Alî Axay bikşî.

Dewî pyerû amey pyeser, şewe weriştî, çêher sey esker vicyay amey Qasim Axa(y) het. Qasim Axa werişt be espar, kewt eskerî ver, amey Geyte. Geyte ra se te gerawt, bî panc sey te, şî Alî Axay het. Qasim Axa şî Alî Axay hete ronîşt, va ke :

-Axa, ez ama tue ra rica menet kena.

Alî Axa va ke :

-Axa, mi mexapîne, ez çekanê xoe nêdana.

Qasim Axay va ke :

Meterse, ez tue ra xaînê nekena.

Alî Axa (y) va ke :

-Tî xaîn î, ez çekanê xoe nedana tue.

Qasim Axay suend wend. Alî Axay çekî xoe, çêher heme lacanê xoe arye kerdî, day Qasim Axay ra, Qasim Axay gerawt.

Ahmed lacî Alî Axay va ke :

-Xalo, çekanî ma mebere, ti xaîn î, bawkî mi sere de aqil çinû. Rocey Re-mezan yû, b'awnî xalo, ti çekanî ma benî, peynî de ti xaîn vecî, ez tue kişena.

Qasim Axay va ke Ahmedî ra :

-Wareza, meterse.

Ahmedî va ke :

-Xalo, xenceray mi bide, ez zana, ti xaîn î, byebextê de ti ma kişenî. Xalî xenceray Ahmedî nêday ci. Xal şe teber, eskerî xoe ra va:

-Mevindî, çekî Alî Axay çêher heme lacan mi gerawt, ez ama teber, mevindî, ber bişiknî, şyerî zere, Alî Axay çêher heme lacan bikşî ; hema des û heyşt merdumî xerîbî yêne hete estî. Yêne ra ve (veng) mekî.

Eskerê Qasim Axay ber şikit, Qasim Axa kewt ver, veng da va ke Ahmedî ra :

-Wareza, ez ameya, ti kû sera şyerî, ez serey tue ena gelanke wena.

Ahmedî veng da va ke :

-Alah îzmê mi bidû, ez tue verî xoe kişena.

Xal şî ke Ahmedî bikşû. Ahmed awna dêsî wedî, yew şibake ha dêsê wedî de. Destî xoe berd zerey şibake, yew xancer zerey şibake de dî, gerawte vera day xalî bine çicî raştî rû. Xal kawt. Ahmedî xencêri xalî ra vete, Ahmedê Eysan kişt, Hesênî Kalan kişt. Kalme gina Ahmedî pey çimî rû, goenî bîye Ahmedî çimî. Ahmed hyers be, hewt tenî pey aya xenceri kiştî. Ahmed kişya. Hîrye heme beray Ahmedî bawkê yê kiştî. Des û heyşt tenî merdumî xerîbî kiştî. Esker Axay ra şe, hergû kes şî key xoe.

Cenazay Alî Axay, çêher heme lacana, des û heyşt merdumî xerîbana pyerû mendî wade de. Suba Melay Resa veng da va ke Mela Qasimî Dêsmuncî ra :

-Biyerî (Bêrî), cenazey Alî Axay 'aylana, des û heyşt tenî merdumî xerîbana

hê tiya, byerî (bêrî), berî, wedarî.

Mela Qasim werişt Dêsmunî ra, Mehmed Axa werişt Geyte ra, Ramezan Axê werişt Merzyêla ra, şî leşî Alî Axay lacana des û heyşt merdumî xerîbana gerawtî, ardî, berdî wedartî.

IV. DAMARÎ

Zemanê verye yew myerde w cenîyay xoe bî, yew keyna w yew lac tera bî. Cenîya yê merd, peynî de myerde şî yewna cenî arde. Di serî venert, yew keyna aya cenî ra bîye. Ena cenîye bî dişmenî lacek û keyneka veryene.

Keyneke şuena golikan de ; keynek rocêkî yerey golikana yena, ek beray xoe çinû. Persena cenîyay bawkî xoe, vana ke :

-Beray mi ça û ?

Cenêke keynek ra vana ke :

-Beray tue şiyû key xalanê xoe.

Keynek aya şew rakuena, haw (hewn) viynena ek beray xoe kiştû, eyştû zêndan. Sebah wardena, bawkî xoe ra vana :

-Baw, mi emşoe yew haw dî ek cenîyay tue beray mi kiştû, eyştû zêndan.

Bawkî, keyneka xoe ra va ke :

-Xeyr bû, senîe beray tue kişênû ?

Keynek va ke :

-Baw, mi hawnî xoe de dî, beray mi kiştû, eyştû zêndan. Ez ha warzena, şuena golikan de, yerey yena keye eke beray mi amaw ez zana weş û, xeyr ke beray mi n'amaw ez henî tue rî golekan de nêşuena, ez etîya nêvendena.

Bawkî, keyneka xoe ra va ke :

-Eyrue ti şue golikan de, ez gêrena, eke mi beray tue dî, bizane ke cenîyay mi şima de saxe na, xeyr ke mi beray tue nêdî, ne ez vendena, ne ti vinde.

Keynek werişt şî, golikî xoe ver day, şî golikan de. Bawkî keyneke ame, geyra beray keyneke, eki kiştû, eyştû zêndan, cor de zibil wele kerda lacekî ser. Bawkî keynek ame keye, cenîyay xoe ra va ke :

-Tue qawî lacê mi kiştû ? Way cey bi şewi hawnî xoe de dîbe ek beray xoe kiştû, amey bermaye, mi ra va ke "Baw, beray mi kiştû, eyştû zêndan." Mi va ke : Keynam, xeyr bû, meterse, beray tue weş û. Keynek mi ra va ke "Ez ha eyrue şuena golikan de, yerey yena keye, ek beray mi amaw ez zana weş û, ek n'amaw ez nêvendena etîya."

Cenî va myerdê xoe ra :

-Werze tê ra şue, ti pîs î, be vatişî keyneke, ti amey mi ser, ti mi ra vanî ke : "Qawî tue lacî (mi) kiştû ?". Ez çitaw lacekî kişena ?

Myerdek hêrs be, şî leşê lacekî zêndana vete ardi cenî het, va ke cenî ra :
-Keynay kopekî, la kamî kiştû enoe lacek ?

Zuwanî ceneki qefeliya, cenî tersayê, henî n'awtaray veng bikerû. Bawkî lacekî şit (şut), berd mezel, wedert, ame-keye serey cenîyay xoe tira kerd, berde eyşte zêndan. Way lacekî golikana amey keye ek beray xoe çinû, cenîyay bawkî xoe çina. Şî bawkî xoe ra va :

-Baw, cenîyay tue ça ya ?

Bawkî keynek ra va :

-Ez nêzana sera şa, beray tue merdû.

Keynek bermaye, amey şî awki ver desmaç gerawt, di rekafî nematic kerd, vake :

-Ya Rabî, ti mi yew goîne kerî. Awca bî yew goîne, feraye, şî.

V. ÇEMÇEQÛ PAŞA

Cay ki bi nêbi, yew Alah bi, yew arewançî bi ariş tehmaynî. Rocêke berî arî qefelna, şî keye, şewe keye (di) rakewt, sebah werişt ame areye. Awna ke ardî mesahi di çinî. Aya şewe newete pawute, awna ke miyanê şewe yew lue (luwe) amey zere, şîy mesahe, ardî werdî. Arewançî werişt, yew çua (çuwa) gerawte, day lue rû ; erzîa lue tepişte, lue bermay. Lue va ke

Arewançî ra :

-Ti mi vera de, ez tue rî keynay Paşadê Misrî wazena.

Arewançî va ke :

-Ez yew merdumû arewançî ya, ti mi rî çitaw keynay Paşadê Misrî wazena ?

Lue va ke :

-Ti mi mekişe, ez tue rî wazena, eke mi nêwayşte keynay paşdê Misrî, ti mi vera de.

Arewançî va ke :

-Timi rî suand (suwend) buwane.

Lue Arewançî rî suand wend, Arewançî lue vera day. Lue werişte, şîye Misr, şî Paşay Misrî het, temene kerd. Paşay Misrî va ke lue ra :

-Derdî tue çi yû, mi rî vace.

Lue va ke :

-Efendim, îzmî mi bide, ez tue rî vaca.

Paş ay Misrî îzmî lue da. Lue va ke :

-Efendim veywê (veyvey) Çemçeçû Paşay ame, keynay tue wazenû xoe rî (yew tuerge varay, laser ame pancsey esparî Çemçeçû Paşay be, pyerû laserî

berd, estuerî cine pyerû laserî berdî, mi yew kere tepîşt pa venerta, ez awnaya yew dest ame gina mi linge, mi enoe dest tepîşt, awke ra vecyaya teber, Çemçeqû Paşa erze xoe mi wica verdaw, ez ameya).

Paşay Misrî va ke :

-Espar wa wenîşî, wa tue de byerî, mi rî Çemçeqû Paşay biyarî, enoe ca wezîr û, mi namey Çemçeqû Paşay n'eşnawitû.

Lue va ke :

-Efendim, yew qatî kincan bide mi ez bena Çemçeqû Paşa rî wa pera gû ; heta di rocî eskerî xoe mevece selamlexey, heta Çemçeqû Paşa biyerû tiya, ez tue rî xabere ana.

Paşay Misrî yew qatî kincan da lue. Lue kincî gerawfî, ageyray, şî Arewançî het. Lue Arewançî ra va ke :

-Mi tue rî keynay Paşadê Misrî wayşte, warze, şue hemam, xoe bişû, temîz ke, biye enoe qatê kincan pera gê, ma şyerî Paşadê Misrî het.

Arewançî werîşt, şî hemam, xoe temîz kerd, serê xoe tayşt, riyê xoe tayşt ; ame, kincî gerawtî pera, lue kewte ver, şî kenarî Misrî. Wica ronîştî, lue şiyê, xabere day Paşay Misrî, va ke :

-Çemçeqû Paşa ame, yew fîntoyê rind bide, ez bena Çemçeqû Paşay rî wa wenîşû, eskerî vece selamlexey.

Paşay Misrî yew fîntoyê day lue, hîrye qabasî lue de ray kerdî. Çemçeqû Paşa ame Misr, eskerî kamê k' va "Enoe delû, enoe delû" ; kamê k' va "Enoe paşa nû", Paşay Misrî vecaw selamlexey. Arewançî nêzanû selam bidû. Esker kamê k' va "Enoe Arewançî yû". Lue ageyray cigêray eskerî ra va ke :

-Germ û, aqil Çemçeqû Paşay sere de çinû.

Çemçeqû Paşa berd qunaxî Paşay Misrî, fintoe ra amey war, lue destî yê tepîşt, berd qunaxû serye, va ke Paşay Misrî ra :

-Yew aşme aqil nînû eney sere.

Paşay Misrî va ke :

-Berî wade, cay cey rakî, wa rakû.

Lue berd wade Çemçeqû Paşa, ca rakerd. Çemçeqû Paşa tersa, lue va ke

-Teres, meterse, şue ti rakû.

Arewançî va ke lue ra :

-Paşay Misrî nekay yenû, serey mi tira kenû.

Lue va ke :

-Meterse, ez nêverdana, aqilî vinde, Paşay Misrî nekay ame zere, warze, lew linge rû.

Çemçeqû Paşa va ke lue ra :

-Nekay Paşay Misrî yenû, mi kişenû.

Lue va ke :

-Warze, ez tue rî awke kena mesîne, şue, desmaç bigî, biye zere, nematic bike.

Arewançî va ke lue ra :

-Mi rî awke biyare, ez şuena desmaç.

Lue werişt şîye, awke arde, day Arewançî ; werişt şî desmaç, şî pey sara desmaç bigêrû, nêzana rayêr kanca û. Lue pawut, Arewançî n'aûme, lue şî gêray Arewançî dî, ginaw 'erû, merdû. Lue amey, Paşa Misrî ra va ke :

-Çemçeçû Paşa şû desmaç, nêzana se bîyû, ginaw 'erû, merdû.

Paşay Misrî va ke :

-Şyêrî bîyarî !

Şî, ard şit, wedert.*

---

* Malmîsanijî nê metnî "Pl. Lerch, Forschungen über die Kurden und die Iranischen Nordchaldäer, 1857, St Petersburg" ra transkrîbe kerdê û kovara Hêvî de weşnanayê.

Ma zî "Hêvî, Kovara Çandîya Giştî, Hejmar 6, Parîs, Tebax 1987, r. 69-79" ra girewtî û sey şeklê orjînalî neql kerdî.

QAWXÊ NÊRIB Û SÎWANÎ¹

Arêkerdax: Peter Ivanowîç LERCH

Verî coan yew lacekû Nêrbic şî Sîwan, Xorsige dizdey, banî Mela Ehmedî Qafan akerd, purtî Mela Ehmedî Qafan gerewt berû. Lacî Mela Ehmedî Huseynî di enoe dizd, tepîşt va ke dizdî ra :

- Ti kanca ra y ?

Dizdî va ke :

- Ez Nêrib² ra ya.

Lacê Mela Ehmedî va ke :

- Ti kam mehla dî ?

Dizdî va ke :

- Ez Mehlay Şeynan da.

Lacê mela Ehmedî va ke :

- Ti qewî amey malê mi benî ?

Dizdî va ke :

- Ez Nêrbic a ameya malê tue, dizdey bikera, bera tue ez dîan, lakim ke ez ha bena, zor bena.

Lacê Mela Ehmedî, wica serey dizdî tera kerd, xebere erşawute Nêrib, Xelef Axay rî va ke :

- We Hyeni³ nêbi tue tede qawxe kerdîni, tue Hyenicî pyêrû kiştî ardî emanî ser.

Xelef Axay, xebere erşawute Avdulah Axay Kelan, va ke :

- Mi Nêrib de qawxe kerd, lakim ke wextê xoe de hadre bi, tue mêrdumî mi kişt, bizani ke ez vîst mêrdumî tue yew mêrdumî xoe vera kişena. Avdulah Axay xebere erşawute Xelef Axay rî va ke :

- Waxte xoe de hedre bi, ez meyste eskerê xoe gêna, yena Awkey Şeli⁴

---

¹ No tekst kitabê P. I. Lerch'î ra gîryiyawo û Malmîsanijî tada elfaba Kurdkî. Kitabê Lerch'î St. Petersburg (Lenîngrad) di metbe'a ro gunawo (çap biyo). Bewnî : Lerch, P., Forschungen über die Kurden und die Iranischen Nord-Chaldaer, 1858, St Petersburg.

² Qezay Hênî ra beste nî dewê Nêribî estê :

Nêribî Axan (Kuyular), Nêribî Çulagan (Abacılar), Nêribî Wusifan (Çukur), Nêribî Melikan (Bozok), Nêribî Eliyan (Atici), Nêribî Topalan (Topçular), Nêrib-Cimsat.

³ Hênî (Hyeni) : Ewro yew qezay Diyarbekir o (Hani).

ver, ti zî wica ra eskerê xoe bigî, bye Ceyt⁵ ver, ma qawxe bikî nêwo ke ti serey mi wenî, nêwo ke ez serey tue wena.

Xelef Axay xeber erşawute Avdulah Axay rî va ke :

- Eskerî mi hadrew, enkay ez ameya Deyste de, ti zî warze eskerê xoe bigî, bye Awkey Şeli ver, ma qawxe bikî. Enoe qawxê Tirkan nû enoe qawxê eşîran û, ti bye xoe rî vyêni.

Avdulah Axay xeber erşawute dewan va ke :

- Çew mevindî, meyste awkey Şeli ver qawxey ma û Nêrbican û.

Dewan xeber erşawuti Avdulah Axay rî va ke :

- Mevinde, çiqas malî Nêribi estû bide ma, ma peyney dewanî Nêribi veşnenî.

Abdulah Axay xeber erşawute dewanî va ke :

Metersî, serê mi rî, mal şima rî.

Dewan va ke :

- Ma emşoe nêvindenî, ma wardenî, ma şuenî Awkey Şeli ver, qawxe kenî, mevinde, ti zî bye.

Sebah Avdulah Axa werişt be espar, eskerê xoe top kerd, va ke eskerî xoe ra :

- Oxil, mevindî, ma şyêrî qawxe, metersî, Nêrbicê tanî, qawxê eşîran û, serê mi rî, mal şima rî.

Dumilbazî day puroe, Avdulah Axa kewt eskerî ver, şi Awkey Şeh ver, eskerî Xelef Axay n'amew, erş kerd, va ke eskerî xoe ra :

- Serê mi rî, mal şima rî, dewan veşnî.

Eskerê Avdulah Axay şi dewî Xelef Axay gerewtî, şeş dewî veşnay, ageray, amey keye, Avdulah Axay da mal eskerê xoe.

Yew aşme mend. Xelef Axay xebere erşawute Avdulah Axay rî va ke :

- Tue ehende eskerî mi kişt, tue şeş dewê mi veşnay, talan kerdî, wextê xoe de hedre bi, ez ena gelanke yena, kancaû ke dewî tue mi dî ez veşnena, talan kena heta yew şewe çocuxî nêverdana, hemînî sere birnena.

Avdulah Axay xeber erşawute xelef Axay rî va ke :

- Cay xoe de rehat vînde, eke ena gelanke ez ameya tue ra yew kerga koeri nêverdanû.

Xelef Axay xeber erşawute Avdulah Axay rî va ke :

- Ti bye xoe rî vîne !

Avdulah Axa werişt be espar, dumilbazî dav puroe, eskerî xoe ame pye ser. Avdulah Axa va ke eskerê xoe ra :

---

⁴ Şeli : Ewro di dewê Hêni bi namebê Şeli estê :

Şelli (Yukarı Turalı), Şellî Sufla (Asağı Turalı)

⁵ Ceyt (Cait, sergen)

- Çoacuxî ma ha şuenî qawxe, metersî ena gelanke çewî meverdi hemîne bikşî, serê mi rî mal şima rî.

Eskerî va ke Avdulah Axay ra :

- Pekî efendim' Ala canî tue sax bidû, heta ke peynay ma nêmerû, tue rî çî çinû.

Avdulah Axay va ke :

- Aferem oxil !

Avdulah Axay dumilbazî day puroe, eskerê xoe erş kerd, şe dîyarî Melekanî, awna ke Xelef Axay tabure besta. Avdulah Axay eskerê xoe erş kerd va ke:

- Serê mi rî mal şima rî, metersî şyêrî bikşî hemîne.

Eskerî Avdulah Axay şe, eskerê Xelef Axay weta ame bi tawricye, qawxe kerd, eskerê Xelef Axay 'rema, eskerî Avdulah Axay pey ra kewt, banê dewi pêrû talan kerdî, şwaney Nêrbican pyêrû kiştî, pesî cine pyerû ard.*

---

* Ma no metn "Hêvî, Kovara Çandîya Giştî, Hejmar 6, Paris, Tebax 1987, r. 69-79" ra girewt û sey şeklê orijînalî neql kerd.

QAWXÊ NÊRIB Û HÊNÎ

Arêkerdax: Peter Ivanoviç LERCH

Verî coan yew merdum Nêrib ra werişt, şe Cewz(*) ra ageyra, ame zimey Hênî. Yew merdum Hênîyic zime de xoe rî cit kerdînî. Enoe merdumî Nêrbic ame enoe merdumî Hênîyic ra va ke :

- Ti çi benî etya cit kenî ?

Merdumî Hênîyicî va ke :

- Ez xizmkarî Mela Hesenî Muxara ya, etya cit kena.

Merdumî Nêrbicî va ke :

- Mela Hesenî Muxara xoe ra dişmenî min û, wextî pîrikî mi de yew xizmkarî pîrikî min kiştû, ez eyroe heyfî tue ra gênû.

Mêrdumî Hênîyicî va ke :

- Ez xizmkar a, derdî tue ebe me derman nêbenû.

Merdumî Nêrbicî va ke :

- Ez tue kişena.

Merdumî Hênîyicî şi çekî xoe gerawtî, tirsî xoe kerd xoe dest, şimşyêrî xoe werand, şi merdumî Nêrbicî ser. Merdumî Nêrbicî wica vazda, şi çekî merdumî Hênîcî tera gerawt, pey serê merdumî Hênîcî tera kerd kişt, ca de verda, şi Nêrib Xelef Axay het, yê ra va ke :

- Me yew merdumû Hêneyic kişt.

Xelef Axay ye merdumî ra va ke :

- Merdumû Hênîyicû tû kiştû, merdumî kam yû ?

Ye merdum, Xelef Axay ra va ke :

- Xizmkarî Mela Hesenî Muxara û.

Xelef Axa va ke :

- Muqaytê xoe bî, şima merdumî şarî kiştî, şar yenû malê şima benû, şima kişenû. Merdumî va ke Xelef Axay ra :

- Axa, xebere b'erşawe Nêribû Qic, Deyştey Henzî, wa muqaytê xoe bî, wa malê xoe bêwayêr nêkerî, kam rocû ke xebere Hêne ra amey, wa çew çehe-tîya nêşîrû, ma qawxe bikerî.

Xelef Axay xebere erşawute Nêribû Qic Wesman Axay rî. Va ke :

- Xebere b'erşaw Deyştey Henzî Mehmet Axay rî.

---

* Cewzi : Ewro yew dewa Hênî (hanî) ya (Gürbüz).

Wesman Axa xebere erşawute Deştey Henzî Mehmet Axay rî va ke :

- Terarekî xoe bikerî, Hêneyicî ma de qawxe kenî, barut bigêrî, hadre kerî, kam rocû ke Hêne ra xebere ameye ma qawxe kenî.

Mehmet Axay xeber erşawute Wesman Axay rî va ke :

- Xelef Axay ra vacî : Ma ha hadrey, kam rocû ke xebere Hêne ra ameye qawxê ma qawxe û.

Ke aşmî mend, Daqma Begî Hênî xebere erşawute Nêribû Pîl Xelef Axay rî

- Tue çirî enoe merdumî me kiştû , waxtê xoe de hadre be, rocî pancine qawxê me qawxa û.

Xelef Axay xebra xoe erşawute Hêne Daqma Begî rî va ke :

- Rocî pancine nê meyste bye ma qawxe bikerî.

Daqma Begî zerey Hênî de delalî weyn da :

- Neçe w xerîb şahrestan bingêrî, pyerû çew bye sîla megêrî. «Ez» Daqma Begî va ke :

- Kamê k' vêna bye sîla, serey cey dana puroe.

Daqma Begî va ke :

- Nêrib ra Xelef Axay ra xebere ameya : Meyste qawxe û, çew keye de destî çuwa gêna çew mêvindî, meyste qawxe û.

Daqma Begî, xebere erşawute Nêrib, Xelef Axay rî va ke :

- Eskerê me hadre û, meyste ma yenî pey rezan.

Xelef Axa xeber erşawute Daqma Begî rî Hêne, va ke :

- Emşoe muqaytê xoe be, ez emşoe şahrestan veşnena.

Daqma Begî eskerê xoe heme top kerd, esker pyerû kerand pey qunaxê Temir Begî, barut, qirqışun da eskerî xoe, espar vicî. Peye pyerû erşawut pey kuçan, espar pyerû erşawut pey rezan. Şefağ bestîya bi roşt, xeber erşawute Nêrib, Xelef Axay rî va ke :

- Teres, emşoe heta soba ez nêrakewta, sozî tue senê (senên û) soz û, te bye qawxe xoe rî vêne, eskerî me hadre û.

- Xelef Axa werişt be espar, dumilbazî da puroe, kewt eskerî xoe ver va ke eskerî xoe ra :

- Metersî, yê Tirk î, yê neşyênî qawxe bikî, ma canmîrdê aşîran î metersî, ez ha şîma ver, key ke ez merda şîma hema şêrî qawxe.

Eskerî Xelef Axay va ke :

- Pekî axa, heta ke ma nêmirî ma nêverdanî te şyêrî qawxa.

Xelef Axa ya ke :

- 'Eferem axalerim !

Xelf Axa kewt eskerî xoe ver, şî vecîyay dîyarî Hênî, awanay ke eskerî Daqma Begî pyerû ha rûnişte, espar kay kenû, kamû k' biyû peye, kamû k' na wenû, kamû k' govendi kenû. Xelef Axa weyn da Daqma Begî, va ke :

- Migaye waxtê xoe de hadre be, ez ameya.

Daqma beg werişt be espar, vengê eskerî xoe da, va ke :

- Keye xerebyayênî, eskerî Xelef Axay amê, warzî, şyêrî metirisî !

Xelef Axay eskerî xoe ra va ke :

- Çewî eskerî Daqma Begî vera medî, hemîne bikşî.

Eskerî Xelef Axay va ke Xelef Axay ra :

- İzmî ma bide, te sêr bike.

Xelef Axay va ke :

- Erş!

Eskerî Xelef Axay kerd waqe-waqe Hyêris û çehar tenî eskerî Daqma Begî ra kiştî, eskerî Daqma begî rema. Eskerî Xelef Axay kewtî dime, berdî kerdî zerey şahrestan, yew mehelay Hênî veşnay, serey Xelîl Efendî tera kerd, ard da Xelef axay ra. Daqma Begî va ke :

- Eman efendim, ez qawxe nêkena, eskerî me çinû.

Xelef Axay xeber erşawute Daqma Begî rî va ke :

- Şahrestan ra bye teber, ez yena şahrestan veşnena.

Daqma begî wica yew koele erşawut Xelef Axay rî va ke :

- Eman efendim, çewdê ma çinû, neşyêna qawxe bika, te mi de çitaw qawxe kenî ? Ez tenê ya.

Xelef Axay va ke :

- Bye eskerî ez dana tue, şue bye mi de qawxe bike. Heta hîrye rocî qawxê me qawxa û, ez eskerî tue ra we şahrestanî tue ra çewî nêverdana, hemîne kişena, tue kişena, cenîyay tue ez ana.

Daqma Begî xebere erşawute Xelef Axay rî va ke :

- Des rocî mawlet bide me.

Xelef Axay va ke :

- Haydî, wa tue rî vîst roc mawlet, wica ra pey bye, ma qawxe bikî, eke te nêrî ez şahrestan pyerû veşnena, serey tue wena.

Daqma begî xebere erşawute Xelef Axay rî va ke :

- Heta vîst roc qawxê me çinû, wica ra pey ez tue rî xebere erşawena.

Xelef Axa va ke :

- Pekî efendim, haydî tue rî İzm û.

Vîst roc mawlet da Daqma Begî ra. Daqma Begî şî, esker tople kerd, heta vîst roc, çehar henzarî esker tople kerd. Vîst û yew roc bî tamamî, Daqma Begî xeber erşawute Nêrib, Xelef Axay rî va ke :

- Eskerê me tamam û, meyşte ez yena qawxe, qawxê mi qawxa û.

Xelef Axay xebere erşawute Daqma Begî rî va ke :

- Wextê xoe de hadre be, ez meyşte şefaq de yena Duzî Hemyera te eskerî xoe bîge bye rezan metirisî, ma qawxz bikî, na te serey me wenî, na ez serey tue wena.

Daqma Begî xeber erşawute Xelef Axay rî va ke :

- Mevînde, şan de yenî sebah bye !

Xelef Axa xeber erşawute Daqma Begî rî va ke :

- Ena hale ez ama.

Daqma Begî xeber erşawute Xelef Axay rî va ke :

- Warze, bye, ez çimanî tue vecena !

Xelef Axa werişt, dumilbazî day puroe. Eskerî Xelef Axay pyerû ame pyeser, Xelef Axa va ke eskerê xoe ra

- B'awnî axaler, ma şuenî qawxe, metersî, eskerî Daqma Begî zav û hema pyerû Tirk î, neşênî ma de qawxe bikî, ma pyerû canmêrdî Kirdan î, myerdey 'aşîran î, metersî ma ha şuenî, heta ke serey me nêwenû, şima çewî rî çî çinû.

Eskerî Xelef Axay va ke :

Xelef Axay va ke :

- 'Eferem axalerim.

- Ma ha şuenî, heta nêmirî tue rî çî çinû.

Xelef Axa werişt kewt eskerî xoe ver, şî vecîyay dîyarî Hênî, awnay ke eskerî Daqma Begî pyerû tabure besta pey rezan de. Eskerî Daqma Begî çeher henzar î, eskerî Xelef Axay di henzar î. Eskerî Xelef Axay va ke Xelef Axay ra :

- Eman Efendim, îzmî ma bide, ma şyêrî qawxe.

Xelef Axa va ke :

- Erş!

Beyraqdar kewt eskerî Daqma Begî, kewtî têmeya, di sa'atî qawxe kerd, peynî de daqma Begî eman waşt, va ke Xelef Axay ra :

- Ez neşyêna qawxe bika tue de.

Xelef Axay eskerê xoe kerand, ame Nêribi, awnay ke : eskerê xoe de şeyştî ten çinû, xeber erşawute Daqma Begî rî va ke :

- Şeyştî ten eskerî me ra çinû.

Daqma Begî xeber erşawute Xelef Axay rî va ke :

- Eskerî tue şeyştî ten çinû, eskerî me se w heyşte ten cinû, pyerû kişyay, bye meytanî xoe bere, meytanî me wedare, çewdê me çinû.

Xelef Axay merdum erşawutî va ke :

- Şyêrî meytanî ma biyarî.

Merdum şî, meytî ardî, ronîşt.

Daqma Begî xeber erşawute axanî Zirikî, va ke :

- Byêrî min û Xelef axay dawû pyerû, byerî ma pya weşî kî.

Axay Zirikî weriştî amey Hêne, Daqma beg gerawtî amey Nêrib key Xelef Axay.

Daqma Beg şî lew na Xelef Axay linge rû, Xelef Axay lew na Daqma Begî dest rû.

Xelef Axay di sey myeşna day Daqma Begî rî. Daqma Beg yew rez da Xelef Axay ra, pya bî weşî, terekna.*

---

* P.I. Lerch, Forschungen über die Kurden und die Iranischen Nord-Chaldaer, 1858, St. Petersburg.

- Ma no metn "Hêvî, Kovara Çandîya Giştî, Hejmar, Hejmar 5, Parîs, Gulan 1986, r. 88-91" ra girewt û sey şeklê orjînalî neql kerd. (Amadekarî)

HİKAYETÊ UMER İBNÎ ELÎ KOSA

Arêkerdax: Albert von Le COQ

Hikayetê Îbrahîm Paşa Lefzê Zaza

De zemanê de Îbrahîm Paşa estibî. Paşayê Misrî bî. Misir re vecîya qaydê melmeketî zebt bikero. Padişa piro amebi xedeb. Va, hêzê nê çiçî yo, ez padişa wam. Paşayênî estbî namedê ci Hafiz Paşa bî, emrê ey kerd, va şo bi ser. Hafiz Paşa eskerê xo top kerd şî bi ser. Şî ba Nizîb, ordî wica qurmîş kerde. Ordîya Îbrahîm Paşa ame bi Muzar (?) de rona. Pê rê xeber rişêt. Îbrahîm Paşa êlçiyê xo rişêt ba ordîya Hafiz Paşayî mîyan. Êlçî xeber arde va, taxtaxê xo qurmîş kerdo, Hafiz de xeyma xo de kêf û zewqde dir o. Îbrahîm Paşa emr kerd ba ordîya xo, her kesî hazir bin ba silahê xo ro, ez o emşo basxûn bedî ba ordîyan Hafiz Paşayî. Îbrahîm Paşa emrê bîmbaşîya kerd va her kesî tabura xo tenbîh bikero, eskerê her kesî çadira xo de ecifînê, vinirê. Ecivistena tepîya, Paşayî saet panc de ordî ante be ordîya Hafiz Paşayî. Halbukî xebera Hafiz Paşayî çiyê ra çinê ya. A ya tepîya Îbrahîm Paşa basxûn da bi Hafiz Paşayî. Top û tifengî başlamîş kerdî bi miharebe. A şew saet panc heta sebah ra Îbrahîm Paşa xalib bî. Ordîya Hafiz Paşayî bozilmîş bî we nîme kiştî we nîme jî yêsîr bî. Çiqa erzaq cebilxane estbî zebt kerdî. Hafiz Paşayî firar kerd şî bi İstanbul. Padşah piro amebi xedeb. Va min te rişête mi rê ey bigêrê, te ordîye batirmîş kerd, te ameyê bi ma ser de. A ya tepîya Îbrahîm Paşa ordîya xo girot şî bi Misir.*

---

* No metn kitabê Albert von Le COQî de ke sey dî cildan bi nameyê "Kurdische Texte-I, -II" ke 1903 de Berlîn de çap bîyo hem bi alfabeyêka xususî hem zî bi alfabeya erebkî neşr bîyo. Mîyanê her di metnan de tayê ferqê qijkekî estbî. Transkrîbekerdiş de mi her dî metnî piya esas girewtî.
(Roşan Lezgîn)

DIMILKÎ (ZAZAKÎ) YA BATÛMÎ*

Qanatê KURDO

Heval û hevkarê delal, Malmîsanij can !

Eva bû du car, ku ez namên te distînim. Min bersîva namake te nenivîsî, çimkî hingê ez nexweş bûm, li nexweşxanê de bûm, hekîma ez emelet (apê-rasiya) kirim, jana hurê min birîn. Eva bû heft meh, ku apêrasiya derbas bûye, ez hêdî-hêdî û bere-bere li serxwe de tîm.

Vê carê ez dikarim bersîva te bidim.

Destnivîsara min ya kitêba beramberkirina zaravên zazakî û kurmanckî heta niha li çapxarê de ye, çap ne bûye, dibêjin çapkirina wê girane, yekê jî hela hê dora çapkirina wê ne hatiye. Niha min biryar kirîye, ku dîsan ji serekê dîwana çapkirina kitêbên zimanê rohilatêra binivîsim, yan jî herime Moskva, da'wa lê bikim ku bi zû çap bikin... di wê destnivîsarê de cûre-cûre tekstên zazakî û tercima wan heye, wisan jî tekstên zazakiya Batumê hene. Ez gelek şa me, ku tu derbarey zaravê zazakî dixebitî...

De bi xatirê te.

Lenîngrad, 5.3.1985

Qanatê Kurdo

Heval û hevkarê delal,

Sala 1939 min ev qisên jêrîn ji zarê du xortên Zaza nivîsîne. Wî wextî Zaza li perê (qeraxê) Batûmê, li aliyê roavayê, du kîlometir nêzikî Batûmê li gundekî de dijîn, wî wextî ji wan re digotin Gundê Kurdên Zaza, qasî 25 mal di wî gundî hebûn. Niha dibêjin, ew gund bûye pareke bajarê Batûmê, li şûna wî xanmanê 6-7 qatî çêkirine, zaza belav bûne. Hinek ji wan çûne ketine nav gundên Aca-ran, Gurcan, hinekî li Batûmê de mane, ketine ser xebata li nav şêher. Niha ez haj wan nînim, çi hatiye serê wan, bi çi îş û karî ve mijûl in, kes tiştêkî nizan e, li nav 46 salan de gelek tişt hatiye guhastinê...

Lenîngrad, 23.4.1985

Qanatê Kurdo

---

* Batum : Yew şaristanê Sowyetistanî yo.

QISA CIMŞÎT

Namê min Cimşît o, namê bawkê min Serdar o. Min vîst û panc sal emir kerdo. Ez nêzanan kengê ma zi Romê ra ameyme etîya. Bawkê min va ke, înan ameyî, şer û qewxe bî. Romê de înan rencber bî, xele çandînî, pes wedî kerdinê.

Nika êtiya ma baxewanî me, rezwanî me. Cinî û zarê min çinî, ez nêzew-ciyam, bawkê min merdo, qelenê min çino. Qelen bibo ezo bizewicana.

Daka min esta, di kiwî da rakewta, nêweş a. Namê daka min Sînem o. Di wayê min estî. Namê yew Esmer o, namê yewi z Mircan o.

Esmer vîst û hîrye sal a, mêrd kerda, di lac û yew kênî cayê estî. Mircan çares sal a, aya ver malê ma ya. Heta nika mêrd nêkerda, kiwî de îş kena, aw arena, nan pewjena, cil şo.

Ewroc wayî min Mircan nan û goşt hedre kerdiyo, ez zanam ke riya tû dîr o, nika to vêşan î. Haydê, ma bişêrîme kiwî, nan biwerîme, rezî nav engur biwerîme ; asan be, bi silamet ageyre.

- Ma şî kiwî Cimşît, wîşka ayî Mircan aw arde, ma destê xo şîştî. Ayî werêk da ver ma, ma dest pey kerd nan û goşt werdî. Paşê ma destê xo şîştî û zi kiwî ra derkewtîme. Min xatirê xo zi Cimşît ra weşt û ageyram şeher.

Batum, sala 1939

Ji zaravê Cimşîtê Zaza

bi destê Qanatê Kurdo

hatiye nivisandinê.

QISA ROSTEM

Ma di bira bî. Ez bîm, birayê mino qiç. Namê birayê min Ferman bî. Ez des sere bîm, birayê min heşt sere bî ke dak û bawkê min merd bî. Ma dewlemend nêbîme. Di ga, çeher çêl, hîrye golik û vîst mêşnê ma bî. Ma nêşênîma wedî bikerîme. Mamê ma Osman hemî pes û dewarê ma berdî. Ma kewtîme bin destê ciniya mamê ma. Her roc çimê ma ver destê înan bî.

Yew ser nanê dewê ma nêgeyişt. Ma bê nan vindîme. Mamê ma hemî pes û dewarê ma berdî şeherê Dersîm û rotî. Ma rê genim û co girot, ardî bi kiwî. Eye ard têrê cinî û zarê mamê ma nêkerd. Ma nêşênîma xo wedî bikenîme. Ma zi dewi ra derkewtîme, ameyime Qevqazê, ma cîranê xo het ameyîme etiya.

Etiya ma biyeme xulam û xizmekarê xelqê. Paşê hikimetê zemî da ma û ma bîyem bi rencber. Etiya ma cit kenîme, engur çînime. Baxê ma esto, di bax de sêw, hirmê, zerdele, şilor, şewtelî, alîbalî û lîmo resenî. Des miyêr, çeher biz û di çêlê ma estî. Ma zehf rind jîme, ma zi zilmê Romê azad bîyeme.

Ez wazen bişêran bi şêherê Tiflîsê, tede kirmanc hestî. Înan hewşewan û palewan î, zarê înan şeyenî dersxane, hênî zuwanan benî. To bixoy di Tiflîsê de hên bîyî ? To çende ser wendîyo, çend zuwanan zanî ?

- Ez di Tiflîsê de zehf vendam çêher ser têda hên bîyem, panc serî z di Lenîngradê de hên bîyem. Ez çêher zuwanan zanan : zuwanê Kirmancî, zuwanê Rûsî, zuwanê Ermenî, hindêk zuwanê Gurcî.

- Ma nê wendîno, lakîn ma rind hîrye zuwan zanîme : zuwanê Kirmancî, Zuwanê Ma û hindêk zuwanê Gurcî. Nika di dewa ma de mekteb akirdîyo, zarê ma şeyenî mekteb, hên byenî*

Batum, sala 1939

**Ji zaravê rostemê Silêman ê
Zaza, bi destê Qanatê Kurdo
hatiye nivîsandinê**

---

* Nê metnî hetê Malmîsanîjî ra "Hêvî, Kovara Çandîya Giştî, Hejmar 5, Parîs, Gulan 1986, r. 85-87" de ameyê weşanayîş. Ma sey şêklê orijînalî uca ra neql kerdî.

YEW DEYÎRA DESTNUŞTA

HESRETA WETENÎ (*)

Weten nemrî, qurban tû ra,
Şemsî weten, mi rî tû ra,
Hesret cî ma, min xeniqî,
Min kerd xerap, bîcan murad,
Zerrî min gûn, adirî can,
Min nêşine, hesret weten,
Serî Saltîk, Tujik, Baban
Êniyê kon, Koyê Maran
Rojê ma kon, rojê zef weş,
Hesret (a) weten min kerd nêweş,
Çiqas giran bibî nêweş
Şêrî welat, tef bînan weş."

(*) Prof. Qanatê Kurdo nuseno, vano Muzey Etnografîyê Ermenîstanê Sovyetîstanî di bi Dîmilki (Zazakî) çend deyîrê (lawikê) destnuştey (manuscrit) estê. Na deyîri, yew parçey deyîra Hesreta Wetenî ya. Qanatê Kurdo'y no parçey na deyîri tadawo Kurmancî (Kirdasî) zî:

Weten nemrî, qurbana te bim,
Şemsî welat, bimrim bo te,
Hesreta min cî ra ma, ez xeniqîm,
Min xerab kir, bêcan miraz,
Dilê min bû xwîn, agir li can,
Min naçim (bû) hesreta weten,
Çiyayê Saltîk, Tujik, Baban
Kanî kevn, Çiyayê Maran
Rojê min (me) kevn, rojê zef xweş,
Hesreta weten ez nexweş kirim,
Çiqas giran nexweş bibi (m)
Heri (m) welat, tamam qenc dibi (m)

b'ewne : **Qanatê Kurdo**, "Bîr û Bawerrî Niştimanperwerî le Folklor û Edebî Kurdî da", Pêşeng (Govarêkî ramyarî w roşinbîrî ye, rageyandinî nawendî Partî Dîmûkratî Gelî Kurdistan derî dekat), sal : 2, jimare : 4 (Kanûnî Yekem, 1983), r. 35. (**Notê Malmîsanîjî**)

" No metn hetê Malmîsanîjî ra "Hêvî, Kovara Çandîya Giştî, Hejmar 6, Tebax 1987, r. 120" de ameyo weşanayîş. Ma sey şeklê orjînalî uca ra neql kerd.

XUMXUME

Arêkerdax: **Celadet Alî BEDIRXAN**

Ha nîna nîna nîna
Ha nîna nîna nîna
Xumxumê to rî vana

Keyna Hacî Şaban' a
Kulîlka verê dar a
Xumxumê to rî vana

Tenbûrê kekoy sîya o
Min kuwa tîl visyawo
Kekoy kiftê min tadawo

Kekoy kiftê min tadawo
Bazinê min şikîyawo
Xumxumê to rî vana

Keyneka dare bin de
O ciç' yo to pisti[n] de
Tankî ci ra min de

Şimikê Xume zerd î
Maden de pîne kerdî
Ray ra xo pay nêkerdî*

---

* Mi na deyîre, yew defterê Celadet Alî Bedirxanî ra nuşte. Nuşteyê ey ra fam beno ke Celadetî bi destê xo na deyîre nušta. Bin de zî wîna nušto: "Dimili- Sason."

Ez nêzana çirê tîya de "Sason" nušto labelê zîwanê na deyîre zîwanê mintiqaya Sêwregi yo.
(Notê Malmîsanijî)

- Na deyîre kovara Vateyî, Nr. 30, r. 56 de weşanîyaya.

LWÎ Û KERG*

Tadayox: Şêx Evdirehîm EFENDÎ

Rocekî rocan ra deweki di hewar kot. Şarê dew¹ pêrû remay. Dew miyan di, ca di mend yo (yew) kerg torî des mirçikanî xu ya. Yîn serû lwîyekî peyda bî zehfvêşan. Kerg zehf tersa. Lwî ci rî va:

- Ez kenna tu bwêrî tor mirçikanî tu ya.

Kerg ci rî va:

- Vindir heta hot rojî bîn.

Lwî ci rî va:

- Qey çî?

Kerg va:

- Mirçikî min zehf şenik î.

Lwî zanay dew di çoyek çinyo, vengî xu neykerd, şî. Kerg kot teşwîş. Ters ci rî virazîya, dew ra tor mirçikanî xu veciya. Şî aryî, uca di arwançiyin dî. Kerg kerd hewar, ci rî va:

- Êrû lwîyek mi r' peyda bî. Mi rî va "Ez ti bwêrî (wena)"². Mi ci rî va "Vindir heta hot rocî bîn". Lwî veng nêkerd û şî. Tu i[n]key bocî û tenzîyan hedre ke heta Apê Lwî yenû. Arwançî va:

- Zehf hol beno.³

O wext postî lwî neway çetûrî keno⁴. Arwançî zehfpê weş (zerweş)⁵ bi. Xo hazir kerd (hedirna), kerg rî va:

- Ez ini meydan di yo çal bikena, tol bocî û tenzîyan xo tede binimna⁶. Eger Apê Lwî ame, ti yi rêd binê bireqis. Ew tu rî vaco "Hey kergê, kergê, kergê! Ezû tu tor mirçikanî tu biwêrî." Badê ti ci rî vac "Hey Apê Arwançî, bê teber, ti bixo û bocî qendî."

Kurmanckiya kelfîmanê Kirdkîyan ê cêrînan Celadet Alî Bedirxanî nušta:

¹ dew: dih

² wena: dixum

³ beno: dibe

⁴ ercîyeno: dihêja [hêja ye]

⁵ zerweş: dilxweş

⁶ binimna: veşêrim

Hewawo ki Celadet Alî Bedirxan nuseno, yê 1932 di na estaneki yew Kurdê Mukrî ra eşnawita û nušta, dim a yê na estaneki Mela Nezîr û Muhyeddînî rê wenda, yîni zî tadaya (tercume kerda)

Lwî ame meydan, vendê kerg da. Kerg şî, ci rî va:
- Qabî yi ki ti mi wenî, mi rî weş o ez biney bireqisê.

Lwî va:

- Hol o.

Yi û kerg destî yowbînan gured, kerg ci rî va:

- Mi rî tikê diyêr bik (vac).

Lwî va:

- Hey kergê, kergê, ez i[n]kê tu tor mirçikanî tu ya bwêra.

Kerg va:

- Nobetî min o.

Destî yowbînan gured:

- Ho Apê Arwançî, bê teber, ti bixo û bocî qendî.

Lwî tersa, va:

- Ênû mevac, axir ez tersena.

Qıştayîşî yi tamam bi, Apê Arwançî veciya. Bocî û tenzîyan wexto ki lwî dî derhal gured û xeniqna.

Arwançî bi lwî û kerg û mirçikan bî şa.*

Kirdkî (Zazakî). Mela Nezîrî tadaya Kirdkîya Sêwregî, Muhyeddînî zî tadaya Kirdkîya Paloy ser. Hewna hewawo Celadet nuseno yê nê tekstî nawîfî (misnay) Şêx Evdirehîmî. Nuştîşê Celadeti ra fam beno ki yê serra 1932 yan zî 1933 di na estaneki nawîta Şêx Evdirehîmî û beno ki Şêx Evdirehîmî zî Celadeti rê aw deme na tadaya Kirdkî ser. (Biewnî: Celadet Bedirxan, "Zarê Dumîlî li Mewlûda Usman Efendî", Hêvî, Paris, hûmar: 2, Gulan 1984, r. 77-83).

Ciniya Celadet Bedirxanê rehetî Rewşen Bedirxani tekstê na estaneki -tadayey Şêx Evdirehîmî- dawo Ş. Se'îdî, yê zî teslîmê Şiyarî kerdo. Mi semedê çapkerdişî no tekst Şiyarî ra girewt. Ez Şiyar û Ş. Se'îdî rê sipas kena. Orîjînalê tekstî ebi destê Celadet Alî Bedirxanî ameyo nuştîni. Celadeti verniya tekstî di wina nuştî: "Dumîliya welatê Mirdêsî", "Şêx Evdirehim Efendî". Yanî namey na estaneki (Lwî û Kerg), orîjînalênuştî di çînêbi, mi pa na. Celadeti aw deme herinda herfa Q di K, herinda K di Q nuştî. Mavajî herinda "kerg"î di nuştî "qerg". Mi estaneki ebi elfaba Kurdkî ya ewroyîni nuştî. Key Şêx Se'îdîni ra welatperwer û şehîdê erjaye vejîyay, yîni Kurdan rê zaf xizmet kerd, labelê çî heyf ki girdanê nê keyî ra -eke ma yew di mektubanê Şêx Se'îdî nêhesibnî- heta ewro hema hema ki çiyêko nuşte nêmeno. Eke mendo zî mi bi xwi nêdiyo. No tadayey Şêx Evdirehîmî ze îstîfîsnayêk o, aw semed ra zî hîna erjaye yo.

M. Malmîsanij

* No nuşte "Çira, Kovara Kulturî, Hejmar 4, Stockholm, Kanûna Pêşîn 1995, r. 45-46" de weşanîyayo. Ma sey şeklê orîjînalî uca ra neql kerd.

MACERA Î SILÊMONÎ GINCE

Silemonê Gince hazar û new se w hîris û heşt de Hereketê Dersîm de menfî bi. Ama be Wilatê Çanakkale. Uca ra kî da be Qaza Bayamîç'î. Juy roje qaymaqamê Bayamîç'î pêro menfîyû dano arê, înnûn ra vano ke :

- Emrê hukumatî esto, îta de milk danmê suma.

Uca ra Silemonê Gince qesê ceno, vano ke :

- Qaymakam Beg, rind qesê mi gos ser ne. Melmeketê ma de, Ergan'e Surbahan'e, Maxaçur'e Birastîk'e de yane nî çar deûn de milkê mi esto. Vîšto ponc hazarî darê herugê mi estê. Poncas hazar kok hengura mi esta. Ju kî axurade mi bîye, zurî mebo, hati ra mangî zenene kone zerre, çêberê doten de nalke ses asmî re pîya vecîne tever. Naxirê mi, vîšto ponc tenî şuwane şuwarî çirayenene. Î çax no Muzur kî kolê m' bî.

Uca ra Muzurî vat ke :

- He ... he ... he ...he ... heyya ka ...ka ...ka ...ymakam beg, e ... e...e ... ez ku ...ku...ku...koley Si ...si ... si ... si ...Silemon Axa yû.

Qesenê Silemon Axa rê qaymakam înam kerd. Ci re vat ke :

- Silemon Axa, wîlatê Çanakkale daane rê gucê mi nesono ci. Qaza Bayramîç'î kî to rê des nêdana.

Qesê qaymakamî rê pêy ra Silemon Axa ebe havalenê xo vecîya teber. Raa ra hevalanê xo ra Alîşan vat ke :

- Zana Silemon Axa ? Sirixade me esta, çengel ken tira, Koyê Gazdaxî'-ye ser ra Akdenîz de masîyû seyt ken.

Silemon Axa kî :

- La lao, a sirxe kot de darêna wê ?

Alîşanî ci rê vat ke :

- A axuro sima pîlle de darên wê.

Na qesê ser ra Silemon Axa miradiya :

- Heya heyra bra. Hin kî axure bîye, nîya kî sirixe bena.

Wat pêra kî havalonê xo ra birîya ya. Hurdî hurdî na lawike vate :

«Koyê Muzurî duman o, pîrnika mi lerze kena

Yare m' koûn ser ra yena xebera xeyre ana

Ti ya, ti ya, newe vecîya,

Beşlîyê hermî ya, saatê vilî ya,

Taqatê zonî ya, dîlega zerrî ya.»¹

¹ B'ewnî : Roja Newê (Kürtçe-Türkçe Gazete), No : 1 (15-V-1963) Istanbul, r : 4

² Na mesela hetê Malmîsanîjî ra rojnameyê **Roja Newê** ra ameya girewtîş û "Hêvî, Kovara Çandîya Giştî, Hejmar 3, Parîs, Sebat 1985, r. 107-108" de weşanîyaya. Ma sey şeklê orjînalî uca ra neql kerde.

XONA HECÎ

Na deyîri (lawike), yew keyneka Bîngoliji eşta nîşaniyê xo ser. Nîşanlî na keyneki, Cengê (Herbê) Dinyawo Yewin (1914-1918) di şiyoyê cengow wica di şehîd bîyo. Na deyîri, be'dî bîya deyîra kay.¹

Serê bonê Hacî yo meydon o,
Binê bonê Hecî yo meydon o.
Yo meydonê astoron o,
Riza Beg mayîni kay dano.
Reş çawişo merdarin o,
Keno arê xortonê Kirdon o.
Verê yîne dono çi ca k' giron o,
Inşala yo tira nêmono.
Her way vona, he way vona,
Herway vona Xona Hecî.
Çimê to sîya yê ze eşkicî,
Birîyê to qeytanê gicî.
Ti Homê kena ti gu mi rê vecî,
To vîni hema tiya ra vecî.
Ti şermayena etya vecî,
Mi rê bê verê bonê 'Elî Qicî.'

---

¹ No îzahetê vernîya deyîri, ma tirkî ra tada dimiikî. B'ewnî : Roja Newê (Kürtçe-Türkçe Gazete), No : 1 (15- V-1963) Istanbul, riperr : 4

* Na deyîre hetê Malmîsanijî ra rojnameyê **Roja Newê** ra ameya girewtiş û "Hêvî, Kovara Çandîya Giştî, Hejmar 3, Parîs, Sebat 1985, r. 113" de weşanîyaya. Ma sey şeklê orijînalî uca ra neql kerde.

na
di

1.2.SANIKÎ

3a-
an-
neql

DERHEQÊ SANIKAN DE

Roşan LEZGÎN

Sanike (m), manaya "masal" a kirdkî de ya. Kirdkî de versiyonê nameyê "sanike" zaf ê. Vanê "sanike", "estaneke", "estanike", "estoneke", "estonike", "vistaneke", "vistanike", "vistoneke", "vistonike", "şanike", "sonike", "sûnike", "şonike"... Beno ke çend formê bînî zî estbê la kokê xo tim yew o.

Sanikî, edebiyatê fekkî ra yew qism ê. Hetê formî ra manenê hikayan la hî-kaye nîyê. Sanikî, hetê kesêk yan zî çend kesan ra netîceyê tesawurêkê bi zayîş û pîlankerdeyî de nêameyê viraştiş. Prosesê derg û dila yê tarîxî de bi hawayêko tebîî û bi xebatêka anonîme virazîyayê. Mîyanê şarî de bi vatiş vila bîyê, fekan ra ameyê werêkerdiş û bîyê anonîmî. Beno ke fewqilade bê yan zî rastko bê, la sanikî heme xeyalî yê. Yanî, teqabulê çiyêkê rastikênî nêkenê. Goş nêdanê sehîhîye; sanikî mecbûr nîyê ke goşdaranê xo bidê bawerkerdiş.

Her sanike sey yew eserê edebî û estetîkî wazena eşkera yan zî nimitikî mesajan bido goşdaranê xo. Beno ke zafê nê mesajan ra ma bi xo ewro zaf fehm nêkîn yan zî ewro êdî zaf manaya nê mesajan çin bo. La eynî sey eseranê hunerê modernî sanikan de zî gelek mesajê cîya-cîyayî estê.

Xususîyetêkê muhîm yê sanikan, motifê milî û dînî înan de çin ê; eşkera yan zî nimitikî, propagandaya yew fikrî yan zî îdeolojî nêkenê. Tena behsê cuya tebîî û xasîyetanê însanî kenê.

Edebîyatê anonîmî ra, yê ke tewr zaf fek bi fek zemanan ra, welatan ra vila bîyê, sanik ê. Coka mîyanê zaf miletanê cîya-cîyayan de eynî sanikî, bi eynî tema la bi ferqanê qijkekan qisey benê. Xora, xususîyetêkê edebîyatê fekkî no yo ke, yew eser di rey eynî, seypê nêno qiseykerdiş. Yanî, eynî merdim eynî sanike di rey pêser o seypê, seke kopîya yewbînî bê, nêşeno qisey biko. No çî yew xususîyetê edebîyatê fekkî yo. Kam gama ke sanikî ameyî nuştiş, qeyd bîyî, êdî benê wayîrê yew formê standardî. Tabî, nuştiş û qeydkerdiş de zî versiyonî zaf ê. Her vatoxî de, her keye de, her dewe de, her mintîqa de yew versiyon esto. Zêdebîyayîşê versiyonan xususîyetê edebîyatê fekkî yo, xususîyetê folklorî yo.

Sanikî, beno ke tena heywanan ser o bê la nê heywanî wayîrê hîsanê însanî yê. Cuya înan manena cuya însanan. Zafane, nê tewir sanikî kilmek ê. Mesele û bîyayîşê ke nê tewir sanikan de qewimîyenê, heme wayîrê yew mana yê, derse danê însanî, pedagojîk ê.

Qismêk sanikî zî estê ke, merdim bi goşdarîkerdişê înan wext vîyarneno,

zewq danê merdimî. Merdimî de meraq peyda kenê, tecrube nawnenê merdimî, yan zî wîna kenê ke dinyaya xeyalanê merdimî hîna hîra bibo.

Sanikî estê ke merdimî danê huyayîş, mîzahî yê. Beno ke nê mîzahî de yew hîkmete estbo ke merdim ci ra derse bigîro la beno ke tena mîzah bo.

Qismêk zî estê, tede mesela mîyanê mesela de ya. Bîyayîşî sey rêzile têpey de pêrabeste rêz benê. Formê nê tewir sanikan sabît nîyo. Vatoxê înan hertim aktîf o, şêno goreyê keyfê xo ra îlaweyan biko yan zî kêmi biko.

Sanikanê fewqiladeyan de însan û heywanî, cin û perîyî, dêw û pîrebokî estê. Beno ke dar û ber, kerm û kêz, her çî ganî bo.

Sanikanê rastikênan de qehremanî, karakterê tîpolojikê mîyanê şarî yê. Ma vajîme, eke yew zûrker yeno teswîrkerdiş, xora temaya sanike zî zûrkerî ya. Sanike bi xo zî zûran ser o ameya mûndîş.

Herçiqas ke eynî sanikî, zeman ke tede şî, mîyanê miletan ra, welatan ra vila bibê û temaya înan seypê bo zî sanikê her miletî bineyke manenê ê miletî. Yanî, propagandaya nasyonalmî nêkê zî, hetêk ra ters û endîşeyî, xulq û xûy, keyf û zewq, xeyal û waştîş, qabîliyet û meharet, erf û edetî; pîrensîbê exlaqî yê miletî, xulasa cuya sade, cuya prîmîtîve ya miletî mîyanê sanikan de xo nawnena merdimî.

Sanikî tena seba domanan nîyê, her emr de, her kes; cinî-camêrd, pîl-qij; her merdim şêno sanikan goşdarî biko. Zafê sanikan şênê xîtabê her kesî bikê.

ESTANEKI (VISTONEKI)

Arêkerdox: **MALMÎSANIJ**

Na estaneka cêrêni, mi 1979 di yew dewije Motkî (Mutki) ra girewti, nuşti. Motkî yew qezay Bedlîs (Bitlis) î yo. Dewanê Motkî ra mesela şarê dewanê Meydan, Mermend (Bağarası), Misî (Açıklan), Kolaz, Nîç (Çatalerik), Şen (Kaşıklı) û Şênikî bi dimilkî (zazakî) qisey keno. Dimilkîyê dormarey Motkî ra heyanî ewro tenya na estaneke nusiyya. Çi fayde ki a zî kilm a. Na estaneke hina verî yewna kovari di vejîyay, labrê tay kelfmey ya şaş nusiyyay bî (B'ewni: Hêvî Kovara kurdî ya zarokan, no: 4, Stockholm, 1981, riperr: 8-9) *

HEŞ

Bi w çinê bi. Di cinîyê xo r' şî kulîya. Yo hep weş ame, yo hep wape mend. Haw ku weş ame, hîwîye cinîye vinderd. Şîye hon ra. Haw ku wape mend ame ko yo hon di. Ya ni hesna. Ami kehe. Cinîye bîni k' xo hesiye ko nêmi şaw kulî xo (xu) der we, niwaşt ra. Feltîye ko yo heş ya sera. Heş ya başi lan xo.

Yo lacek ci r' bi. Fek lan hes biroc qawno. Mîyen lan yo tîrinç roc fîna. Haw lacek xo den pero. Nişka devşa, teyšîya. Ma ci ci r' vano:

- Hawçibaw?

Lacek vano:

- Yo çiba tiye bi, mi nişka devştîni.

May ci ci r' vano:

- Hana tîrinç roc û law, roc esto bişaw esto.

Lacek vano:

- Ko hecuna êçi r' ma tiye vinderda ?

- Enê law fek lan qawnîyew.

Lacek fek lan ke a, xo r' şîye ko heş ko qoçik ti ; yo çenti pir qoçik kerdo, haw cinîye rî beşeni. Cinîye terso: «Hanhey ma kuşu»

Zey ci goy ci teyna man heş . Yo qul dan heş ri, heş miro. Cinîye o zey xo yenê daw. Merdi cinîye esto. Millet daw, haw mêrik rê vano:

- Zey to, zey heş o. Ya bikuşê !

Yo roc may ci bi parxêl ya rişiyên Çiyay Hati-Nehatî kulîya. Şen haw çiya xo r' kulî top kero, wîni tera ko yo şêr gay wero. şêr ri vano:

- E to r' vana mewu ! Ez to ker bin parxêl ...

Gay ci wero, haw lacek yeno ya ker bin parxêl gir dano. Don jî winî tera ko

yo heş gay ci wero. Lacek heş rê vano:

- Mewu ! Ez to ker bin parxêl !

Heş gay ci wero. Lacek yeno heş ker bin parxêl, gir dano, yeno daw. Milet daw pêw ci ri remo. Yen kehe. Haw şêr o heş ver do şena xorê. Haw lacek may xo r' vano:

- E zana ko şima mi kêr vinî, ez xo r' şena.

May ci ci r' vano:

- Meşo law ! ..

Lacek vano:

- Bi xatir to.

Şen yo del (?) winî tera ko yo duman vaz ra. Şan widi ko yo kalik yo quşxani savar naw sera, pocu. Lacek vano:

- Selamo 'elek.

van:

- 'Eleykomeselam.'

FERHENGOKÊ DIMILKÎYA MOTKÎ

ami: ame, hame, (home)

basi: beno, bişûno

bikuşê: bikişe, bikişi

ci r': ci rî, jey rî, yê rî, tira

çenti: çente, çante, pêlek

çiba: çi, teba

çiya: ko

daw: dewe, dewi

den: dano, deno

fetliye: feteliye, ageyra / ageyray

heb: heb, tene

haw: aw, ay, aya, ayo

hon: hewn, hown

kalik: pîr, extiyar

ke a: akerd

kehe: keye

ker: keno

kêr: kenê, bikerê

ko (ku): ki, eke

kulî, îzimî

lan: lane, lani, quli

man: maneno

mewu: mewere, mewri

miro: mireno

milet: şar, mileti

miyen: miyan

naw sera: ser nawo

nêmi: nême

nihesna: nêhesna

o: û

parxêl: ereba

pero: piro

pocu: pewceno, powjeno (pojeno)

qawno: padano, gêno, dugineno

quşxani: quşxane, quşxani

rişiyên: erşawena

roc: roj, roz

savar: belxul

şaw: şewî, pesewî

şena: şono, şona

şîye: sîy, şî

tera: tira

teyna: tena

tîrinç: tîrij, tîrêj

tiye: tiya, ewta, inca

vinderd: vindert, vinert

vinî: vînî, vînd

wape: apey, tepya, tepa

winî: hewniya, ewniya, winiya

yen: yeno

yo: yew, jû, zû

zey: lac, laj, zay

* Na sanike hetê Malmîsanijî ra arê dîyaya û "Hêvî, Kovara Çandîya Giştî, Hejmar 3, Paris, Sebat 1985, r. 103-104" de weşanîyaya. Ma sey şêklê orjînalî uca ra neql kerde.

ŞİRETÊ KALÎ¹

Arêkerdax: **MALMÎSANIJ**

Vanê cay di, wextê di padîşayekî û wezîrê xo bî. Rocî veciyay sûk ra teber. Sûk ra veciyay ki jew kalikê ha ronîşt. Şîy va:

- Silamû 'eylekum.

Va: - Eylekum silam.

Va: - Ti yê se kenî?

Va: - Ez aqil roşeno.

Va: - Ti aqil roşenî?

Padîşa rawêrt. Wezîrî va "vindi ki ez xo rê aqil bigîra".

Şi, va: -Dedo aqilê bidî mi!

Va: - Aqil bêpere niyo. Hîrê altûnî ti do bidî, ez aqil to da.

"- Aha" va "to rê hîrê altûnî!" Hîrê altûnî day ci.

Kal hima bi koktê welli ro, va:

- No jewî sere bo ki sîrrê xo kesî rê vano.

Wezîr fina abirriya, "la" va "no tu aqil niyo, fina şira jewna bigîra.

Şi, va: -Dedo, mi rê aqil bidî.

Va: -Winî bêpere nîyo, bidî hîrê altûnî!

Altûnî day ci.

Va: -Aha no zî jew sere bo ki qewmdê xo ra abirriyo zoybî mêrdima ra şiro.

Va: -La no wina mi zî zanaynî! Fina ez şira ey zî bigîra.

Şi va: -Dedo mi rê aqil bidî.

Va: -Peranê xo bidî.

Hîrina altûnî day.

Va: -Ha no jewî sere bo, mêrdimo ki merdimê hukmatî ra bawer beno.

Aqilê kalî qedîya. Wezîr nayo rayir, şî pey ra resa Padîşay.

Padîşay va: -To se kerd?

Va: -Mi rê hîrê hemey wina wina va.

---

¹ Na sanîke hetê Malmîsanijî ra arê dîyaya û verî "Tîrêj, Kovara Çandî û Pîşeyî, Hejmar 1, Îzmîr 1979, r. 43-45" de weşanîyaya. La dima Malmîsanijî bineyke redakte kerda û kitabê xo "Folklorê Ma ra Çend Numûney, Çapa diyine, Temmûz 2000, r. 246-248" de weşanaya. Ma sey şeklê orijînalî nê her di çimeyan ra neql kerde.

Va: -Rind o

Fina şî, geyray. Eger dinya di çendi gayray se geyray, çendi mengan ra tepya fina ageyray saray.

Saray di kavirekî padîşay esto. Kavirekî sava, werdî yo. Tim û tim qeçekan ra pîya şino bexçe. Weyniyay ki kavir Padîşay rê bol qedr o, Wezîrî va "vindi ki ez tecribey nê aqilî kera, hela rast o rast niyo". Şi yû kavirek tirit û girot ard nimit û şî jewna kavir girot ard, qotê ci kerdî, ven da cenêrda xo, va:

-Cenêki, bê! Mi kavirekî padîşay tiritto. Ma qotê ci kerê, xo rê bûrê.

Cenêkeri "ey" va "rind o".

Cenêkeri ra pîya şîy, kavir qotê ci kerd, poste kerd, goştê ci werdî kerd, nay ser werd. A rojî Padîşay delal dawo ven da:

-Kavirê mi kotî viciyo se do 'îdam kera! Biyarê!.

Rocî, didi, hîrê, delalî ven da, ven da, kavir çinîyo. Mend. Hîrê rocî ravêrî tepya se Wezîrî va:

-Cenêki mi rê tasê aw biya.

Cenêki nêruway.

Va: -Cenêki tiya ez to ra aw wazena! Ti çiçî nêruwena?

Cenêki va: -Ti çi rê pêtê xo anê?

"-Lîya" va "mi rê aw bîya!"

Werişt çîwey vist ci.

"-Wey" va "to kavirê Padîşay tiritto howna ti finenê mi zî!"²

Hama cenêki xo verra da şîy huzirdê Padîşay, va:

-Padîşay mi, Ella 'umrê to di bo. Kavirê to Wezîrî tiritto, qotê ci kerdo, werdo zî.

Padîşay hama derhal hendo ki hêrs biyo, îdamê Wezîrê xo vet. Fermanê ci ard.

Wezîr ame ki şêro saray. Senê ki şî se hama tepîştî yû fermanê ci kerd mil û va:

-Ney berê dar di kê!

Girotê ki çarşî ra berdê dari ver se, hemeyê ahaliyê çarşî arê biya dim a wunîya, va:

-Wax wax, Wezîrî benê dar di kenê!

Tanînî va: -Kavir tiritto!

Tanînî va: -Heyf ci rê!...

Birazakêndê Wezîrî estîbî. Wezîrî biray xo dew ra qewirnabi, biray ci wuca di hemaley kerdbî. Birazayanê ci estbî, va:

-No çiçî yo wina?

Va: -Wezîrî benê dar di kenê!

---

²Na rêze kovara *Tîrêje* de esta la kitab de çin a. Beno ke nuştoxî gama ke kovare ra neql kerda na rêze nênuşîyaya. (R. L.)

Va: -La Wezîr dedê min o, qandê çîçî?

Va: -Kavirê Padîşay tiritto!

"-La" va "kavirî ez şêro Padîşay rê bîga!"

Şi, va: -Nika ez kavirî bida nêbeno?

Va: -Nê!

Va: -Didini?

Va: -Nê!

Va: -Desini?

"-Nê" va "seyini zî bigîrê nêbeno, îlla do Wezîrî dar di kerê!"

Ageyra, teslîya cey kewti. Dim a vazda şî ki berdo dari ver, kendîrê ci zî hazir kerdê. Wezîrî ra va:

-Vatişê to esto?

Va: -Ney.

Va: -Winîyo se, kendîrî b'ertzî qirri!

Kendîr kerd Wezîrî qirri se nê birazay ci xo eşt û kendîr girot û kerd xo qirri. Cellatka kardî eşti kendîr, nêverda.

Fina viraştê, fina kendîr berdê kerdê qirri, fina birazay kerdê xo qirri.

Biraza vano "ver a dedî mi dar di kerê". Hîri finî eşt xo qirri û visnay welhasilî.

De Wezîrî zî va ki "Padîşa yo, senê bê îfade kesî dar di keno?"

Xeber day Padîşay. Padîşay va:

-Rast vato. Winî yo se îna (înan) biyarê!

Şîy, Wezîr û biraza ardê. Padîşay Wezîrî ra va:

-La ti yê se vanê? Qey to bêbextiyê kerdi mi, kavirê mi tiritî?

Wezîrî va: -Hal-mesela winî ya: mi aqilê kalî cerebnay. Heme zî rast viciyay. Ê verêni: mi sirrê xo cinîya xo rê va, a zî amey to rê vat. Diyini: mi biray xo qewirna, mi xeletay kerdi. Birazay mi ame mi ver a xo eşt merg. Hîrêni: mi to rê bol xizmet kerdbî, fina to qedrê mi zey jew kavirî nêzana. To waşt kendîr mi qirri kerê, mi dar di kerê. Merdîmê hukmatî ra bawer biyayîş zî xeletay a. Şîretê kalî heme rast viciyay.

Padîşa poşman bi, va:

-Ez o to 'ef bika, ti fina Wezîreya mi biki.

Wezîr ageyra va: -Keso ki qedrê mi henda jew kavirî nêzano, ez ci rê Wezîrey nêkena. Ez nika ra tepya şîretanê kalî tepîşena.*

---

* Na mesela 1979 di zey vatişê yew dewijê qezay Alduş (Gerger)î nusiyay.

KEÇELEK*

Arêkerdexo: **J. Îhsan ESPAR**

Cîyek benû, cîyek çinê benû, ruwejêk keçekekêk benû. Keçekek û bavî xwi şin cit. Hetonî 'esrêk citê xwi kên, onênî nonî yin niyêno. Bavî yi vonû:

- Gelo inê çi ra ma rî non nîonî?

Bavî, Keçekekî erşawenû kî, vonû:

- Şû ma rî non biyarî!

Keçelêkî ti don ra yenû kî. Keçekek yênu kî, dadê yi vona:

- Ti xeyr û?

Keçekek vonû:

- Bavî mi zav yêrs bû. Ti ma rî non nîardû zav yers bû, va "ti şû ca di gê ma yî belêk sari bivirn û poj, biyar."

Dadê yi vona:

- Keçekekê m', emon, hewar! Ma yî, ca ra yo gê ma wû! Ma sênî eşkên in gê xwi sari bivirn?

Keçekek vonû:

- Wille bawoy va "ti gê ma sari nîvîrnî û nîyarî, ez hîrê telaqonî yê erzena".

Cinek zî tersena, vona:

- De biyê!

Keçekek ca di onû, wi û dadê xwi gê erzênî 'erd, sare virnenî, çermi kenî, kênî werdi û kênî zerrê lî û giweşt pêşenû. Hema temom nîpêşawû, Keçekek astê giweştî xwi zerrê lî ra vejenû û dadê xwi ra von:

- Dayê, de ti non hadiri ker, ez inka kuwena tever û yena.

Dadê yi vona:

- De baş û.

Keçekekî ti donû ra û şinû. Şinû, şinû, şinû dewê omikê xwi. Vonû:

- Ruwêjî ti weşi v'.

Ya zî vona:

- Ê ti zî weşi v', Keçekekê m', ti xêyr û?

Keçekek vonû: Willê haaal-mesela hina wa: Birê ti zaf nîyewêş û, mîyon cê di koti wû, nîyewêş mêrgî wû û vat "wa wayê mi nîvinderû biyerû!"

---

* Na estaniki **Keşkon** di vajiyêna. Keşkon yew dewa **Bongilonî** (Solhanî) ya. Mi na estaniki zey vatişê embaz **Bongilonijî** nuştî. (J. Îhsan Espar)

Ya vona:

- De baş û! Lawê m' ti rûş, ez inka ma rî katon û helaw pojena.

Cînek lez û bêz kena, katon-helaw pojena û kena zerrê galî; galî erzena dî-yarî hêr. Vona:

- De Keçelêkê m' ti biyer şû, hetonî omikê ti zî in der-beron biqefelno biyerû.

Keçelek ti hêrî xwi erzenû vênîyê xwi yenû. Yenû, yenû, qederêk yenû, oniyenû riyêk riyê yi ra qiliyena, şina cêko bîn. Keçelek hêrî riya ra vejenû, kwenû riya nêwî ser û kiştê riya di bar genû qeldenû. Katon-helaw xwi ken rû. Keson-kerron donû arî, kenû zerrê galî, erzenû hêrî ser û şonû xwi vênî. Şinû, pê ra omikê yi yena, resena ci, binê pîya şinî, Keçelek vonû:

- Omik, ti hêrî biyer û şû, ez inka kuweno tever û yeno.

Omik vona:

- De baş û.

Cînek hêrî gena şina. Şina, şina, şina kî birê xwi. Oniyena cînê birê yi ûja wa. Cînek vona:

- Ti xeyr û?

Omik vona:

Willê haaal-mesela hina wa: Keçelek omi kî ma û vat "Birê ti nîyeweş û. Birê ti zav nîyeweş û, nîyeweşî mêrgî yo, vat wa wayê mi nîyevinderû, biyerû." Mi zî katê helaw-melaw potî.

Cînekî gali kênî rû, oniyênî her yo kesa xwi rî şî, kerra xwi rî şî.

Cînek vona:

- Pepûû! In çî vi, in çî vi Keçelek ard ma sari!

Dadê Keçelekî vona:

Willê haaal-mesela hina wa: Keçelek omi, nonî yin kotibi erê, mi ci rî non nîberdivî, va "Bavî mi zav yêrs bû, vatû gê ma yî belêk sari bivirn!" Mi ga sari birna, non hon û tiya wû, la Keçelekî ti bi vîn. Dême omi ina veta ti sari.

Binêk vindênî, oniyenî miyerik omi. Miyerik vêşon û, yêrsbiyay' o.

Miyerik vonû:

- Îna çita wa, wayê ti xeyr û?

Cînekî zî vona:

- Willê haaal-mesela hina wa: Keçelek ina arda ma sari.

Omiki zî oniyena birê yi weş û. Piyerû zî vînênî ku Keçelekî felekî ardî yin sari. Bavî binê yêrs benû, tabî se kerû, vonû "Keçelek, mela ti mi rî niyêrî kî!"

Keçelekî ti se kenû? Katon-helawûnî xwi benû, mergêk esta, sarê a merg di zî yênêk esto. Vêrî ay yênî di kenû rû û nişen rû, wenû. Oniyenû miyeri-kêko astewrnişti, weta omi. Keçelekî ti dest kenû pê, qêrrenû, vonû:

- Low, loow, low, low!

Miyerik zî weta vonû:

- Hê hêy, ti vonî se?

Keçelek vonû:

- La law, bî tiya! Ti vêşon nîbî?

Miyerik vonû:

- Willê ez bîya vêşon, zerrê mi gevser (gêsti) dejenû.

Keçelek vonû:

- La law, bî, bî! Bî tiya, dinya qeder non.

Miyerik ti yenû. Miyerik vêşon û. Awa serdin ûja wa, katey û helawi zî ûja. Keçelek ver di niştû rû, wenû. Miyerik astewr a benû piye, dest kenû pê, wenû. Katê û helaw wêş î. Keçelek vonû:

- Ya merdim!

Miyerik vonû:

- Hê.

Keçelek vonû:

- De ti biweri, astewrî xwi dêyn bidî mi, ez biniş ci, hîrê dor dormalê mergi şiyêr û biyerî.

Miyerik vonû:

- Sari û çimonî mi ser.

Willê Keçelek ti astewr genû, vonû:

- Ya merdim, in astewrê ti, astewrêko kumêt û, zav rind û. Înew kincî mi kon î, kincî ti newê yî; ti kinconî xwi bidî mi, ez xwi ra di. Kincî ti astewr ti yenî.

Miyerik vonû:

- Sari û çimonî mi ser!

Ca di vejenû qat kinconî xwi donû ci. Keçelekî ti kinconî xwi donû xwi ra û nişenû ci. Hîri dorî donû qweçmir û dorey hîrin di donû perû yella. Miyerik dim a kenû qêrrî û vonû:

- La law, law, laaaw, ti en astewrî mi bênî ça? Ageyr, ti astewrî mi bênî ça? Keçelek guwş pa nîkiwenû, donû qweçmir rû. Dinya êrî dinyê Keçelekî ya. Warî astewr ûja katon-helawûnî xwi wenû, wirzenû we.

Keçelekî ti şinû, şinû raştî xwezlêk yenû. Kêf xwezla ra zinarêk benû. Kêf xwezla ra şonêk xwi şo vêr zinarî. Şoni kulav yi pa wû, xwi şo vêr zinarî. Keçelek vonû:

- Law, laaw, emon hewar! Xwi rind ci şon! Çiqas qiwêt ti estû xwi ci şon, xwi rind ci şon, zinar cuwer di omi gina ti rû!

Şoni hetonî ca esta, bi hemû qiwêtî xwi, xwi şonû ci.

Keçelek ti şinû vêrî pêsî, pêsî danû arî, şonû xwi ver. Şoni zî terson ver xwi şowû zinarî ver, hayê yi pêsî ra çina. Keçelek diyarî riye xwi di raştî miyerikêk yenû. Nîmriwej û, germ û. Miyerik cit kenû.

Keçelek vonû:

- Silamû 'eleykum, nîmruwej û, miyeson ti nîwêrdî?

Miyerik vonû:

- Lawê mi, willê miyeson ez werda, felatê mi yin dest çîna. Ez se kî, se nîkî?

Vonû:

- Xalo, bî, dermonê yi estû. Bî serê xwi berzi xetê engazî!
Çitkar sarê xwi erzenû ci. Wi zî herrê citi onû kenû sari yi ser.

Xal vonû:

- Ella ti ra razi bî, Ella qeyîm qeyîm emrê ti derg kerû! Ez biya wenik.

Keçelek vonû:

- Xalo, ti sarê xwi ûja ra berz meki! Heton bi 'esir, ben wenik, ti sarê xwi berz ki.

Xalo vonû:

- De şo, Ella ti ra razî bû.

Gê binî nirî de yî. Gon kenû a, şonû xwi vernî, yella.

Astewr niştewû pêş vernî de wû, gonê xwi şonû xwi vernî benû. Şinû, şinû, şinû kî.

Bavî yi yêrs biwû. Vonû:

- Bawo, yêrs mebi. Temom, mi xeta kerda, mi gê mawo belek sare birna, mi omikê xwi xapîna. Mi herindê gê ma belekî di, di gê ardî. Mi ma rî birrêk pes ardû. Mi ma rî astewrêko kihêl ardû, qatêkî kincî ardî. Inê pêrû zêdone yî.

Bavî yi veng nikenû, şinû kî.

* * *

Miyeriko warê astewrî, dîyarê yêni ra nişenû rû non wenû û werzenû we, vonû "inê miyerikî astewrî mi berd ça?" Miyerik yenû, yenû, qederek yenû, raştê xwezlek yenû. Oniyênû şonî ha xwi şo vêr zinarî. Vonû:

- Şivanoo, şivanoo! Ti qe miyerdimêko astewrnişte nîdî?

Vonû:

- Willê lehzewo bîn, miyerdimêko astewrnişte omi îtya. Astewrî kihêlî nişte vi, îtya ra şî.

Vonû:

- Ti ra nêva se?

Vonû:

- Mi ra va "Xwi vêr in zinar şon, zinar ginen ti rû, a de'wa ra ez nîwtona ver a vejî.

Vonû:

- Kutikê lajî kutikî! Ti xapêtî, çî zinar û, çî hal û! Zinar bêro ti eşkênî vindarnî? Pêş ti ça wû?

Vonû:

- Pêş mi ha ûja wo.

Vonû:

- Tek pêse ti çinî ya, pêse ti nimit berdû, Pêse ti çinû, dême Keçeleki berdû.
Şone çilpo vazdenû vêr zinar a, oniyênû zinar taway nêbenû. Yenû, oniyênû, rašta pêse yi taway çinû.

Miyerik vonû:

- La law, bî, bî, Keçelek ez xapêta, astewr û kincê mi berdî, pêse ti zî berdû, de bî ma şîfî.

Yenî, yenî, yenî, riya ra oniyênî, 'esir teng û, engazêk honi ya uja wa, di-hîrê xêfî citi estî û taway nîasenû, nî gêy î, nî zî miyerdim. Yenî, yenî, oniyênî tirmêk ha o raşte ra wû. Pê ra asenû, sare tawa nîasenû. Lingon kuwenî pa, vonî:

- Lo, lo, ti kom î?

Miyerik vonû:

- La law şima kom î? Qarişê mi mebî, mi rehetsiz mekerî. Cî mi wenik û, miyeson ez werda, vinderê ez xwi rî rehet bikêfî.

Vonî:

- La law, çi meyes î, çi hal û! Hewa yenû, wenik û, 'esir teng û, mûyey meyeson çinî ya.

O zî werzenû we. Vonî:

- Çi ra ti ûja di vî? Gê ti ça yî? Ti êri se kerdû, di xetî cit kerd?

Vonû:

- Gê mi honî yî ûja yî.

Vonî:

- Willê tek gê çinû.

Miyerik sarê xwi donû we re, oniyênû raşt a zî tek gê yi çinû.

Miyerik vonû:

- Haal-mesela hina wa: Miyerdimêk omi, astewr niştivi, miyeson dormalê mi guretivi, zaf germ vi, mi ra va "Xalo mi dermonî ti dîwo." Mi zî zey yi hina kerd.

Warê astewrî vonû:

- Willê ay miyerik 'eynî Keçelek û, ma zî xapêfî. Astewrî mi, kincî mi û pêse in miyerdimî nimitî; dêmek gê ti zî berdî. Qederî ma yo wo.

Heme hîrê şinî, şinî, şinî; nata persenî, weta persenî, dewêk di persenî, dewijî vonî "şima eşqalonî ay miyerikî vajî, guwerê yi ma cewabî şima bidî".

Yî zî vonî hina, hina, hina...

Dewijî vonî:

- Willê in miyerik dewê yi ha ûja wa.

Kuwenî riya, şinî, şinî; nata persenî, wata persenî; vonî:

- Kî Keçeleki aw o.

Şinî donî berî rû. Keçelek ti yenû, raştê miyerdimonî xwi yenû.

Miyerikî vonî:

- Silamun 'eleykûm! Kî Keçelekî ino wû?

Vonû:

- E, ez a. Kerem kê, şima sare û çimon ser omeÿî.

Vonî:

- Ma şinî.

Keçelek vonû:

- Nê, nê, şima riyo dur a omeÿî, şima miyemonî ma yî. Ez çi qeyde eşkêna miyemononî xwi bê non û aw ray kêrî! Vinderî, emşû tîya nonî xwi borî, ma ciyon şima kenî ra, rakuwerî; ser sibay warzê we, pês xwi, astewr xwi, çî-mî xwi bigêrî şêrî. Her çi îtya hazir û.

Vonî:

- Sare-çimon ser. Bawerîyê xwi bi Keçelekî onî. Şon di nonê xwi wenî, mijûl benî, cem'et benû germ; qederêkî şonû, Keçelek vonû:

- Ma ciyon şima rakerî?

Vonî:

- Tabî, ma riyo dur ra omê, ma qeflêyê.

Keçelek ciyon onû kenû ra, hîri hemi şonî kuwenî miyon nivînonî xwi. Sekoki bena, ciyek diyarî seko ra kenû ra, ay wird ciyon bînon zî war di kenû ra. Heryo şinû miyonî nivînonî xwi di kuwenû ra. Keçelek ciyê xwi pey ber di kenû ra. Bavî Keçelekî zî cî yi hola d' o. Verî rakewtîş di Keçelek vonû:

- Gelî hevalon, verî ku şima kuwenî ra vatişêk mi estû. Wesiyetêkê bavî mi estû. Bavî mi vonû "herçî yo miyemon ku omewo kî ma, gere xwi nêheremnû!" Eger miyerdim xwi biheremnû, bavî mi mirenû. Kes nêşkêno merdiş ra bixelesnû.

Vonî:

- Sare û çimon ma ser. La ma qij nî, gêj nî. Ma miyerdimî warê serron î.

Yê kuwenî ra, Keçelekî ti aya wû, ranikiwenû. Guwerê yo-di sa'eton vîndenû, oniyêno e, miyerikî kewtî ra. Keçelek ti werzenû we. Welê suba onû kenû mîyonî aw, heşay huziron biney pîsî virazenû; onû, liheyf miyemonon kenû berz, kuweçikêk verî çîya her yo di kenû rû û yenû mîyon cî xwi di vîndenû. Ranikuwenû vonû "wa miyemonî mi rakuwî".

Zemon şonû, benû serî sibê, ser sibê zî hema rew û, miyemonon a yo hêsenû xwi, vonû "Willay ma hîn werzî we, erey û." Xwi qerqerneno, onêno bi hî pê ra. Dest xwi çarnenû benû, onêno, hella hella xwi heremnawû. Vonû "Willê ê mi şî, ez hêdî reydi hevalon xwi ra vajî, wa werzî we." Hevalon xwi ra vonû:

- Hê, hê, de wirzî we, erey û!

Hevalî yi werzenû ino vonû "Ya merdum, mi xwi heremnawû."

Vonû:

- Ella qehrê xwi ti nîkero! Senê ti xwi heremnawû ti qij î, gêj î?

Miyerik dest xwi benû, onêno yi zî xwi heremnawû. Vonû:

- Hêwax, hêwax, willê mi zî xwi heremnawû! Ma inê se kenî? De vindi ma veynî ay hevalê ma yê diyarê seko se bi?

Kuwenî pa, hevali yin vonû:

- Çito, çito? Şima nîwardenî ma rakuwerî!

Vonî:

- Ya merdum, çi rakewtiş û, wirz we! Erey û. Ma xwi heremnawû. Ti zî bewnî ti xwi heremnawû, nîheremawnû?

Vonû:

- De weta şêri, ez qij û, ez xwi heremnenû!

Willê we zî xwi qerqerneno, gîreno, yi zî xwi heremnawû. Senê in vonû "willê mi zî xwi heremnawû", Keçelek ûja ca ra zît benû, vonû:

- Şima va seeee?

Ca di vazdenû hola, lingê bavî xwi genû, kaş kenû raşte û vonû:

- Hêwax liminê, hêwax liminê, bavî mi merd!

Willê miyerikî ciyonê xwi kenî çeng, hema pirên û timonon a vazdenî şinî. Astewr, pes û gê Keçelekî rî monenî.*

---

* Na sanike kovara "Wan, hejmar 6, Stockholm, 1993, r. 56-60" weşanîyaya. Nuştoxî arşivê xo ra ma rê şawite.

XERÎB Û NASÎB

Arêkerdox: Seyîdxan KURIJ

Cayk benû cayk nibenû, yew dewi di yew cinîyek û myerdê xwi û yewi zi lac yin bêni. Namê inî lacêk Xerîb û. Xerîb hama qijkek û may yi mirena, wi yetîm mûnenû. Pî Xerîb yew mudet cuwa pê newe ra zewicîyenû. Cinîya newî yew ser cuwa pê welidîyena, ci ri yew lac benû. Yi namê inî lacêkî zi Nasîb nûnî pa. Xerîb û Nasîb pîya benî pîl, pîya kay kênî, pîya şinî bazyûn veri. May Nasîb zaf hol miqatê lac xwi bena, tim û tim çîyo weş dûna Nasîb û Nasîb zaf nixebitnena. Cinîyek dûmarrî Xerîb a û sê dûmarrî zi ûnîyena Xerîb ra. Ya Xerîb zaf xebitnena, qet hol miqatê yi nibena, zaf ray nûn ci nidûna û guro zuar dûna yi kerdiş. La hûncî zi Nasîb zaf neçar û, feqîr û; ti vûn inkê pay ra qeldîyenû. La Xerîb maşallah dest û pay û, qilow û, yewdo derg û dila wû; kî qîmiş nibenû biûnû tira.

Yew ruej cinîyek Nasîb û Xerîb şawena mîyûn biri ki yi çarûn, kuelîyûn arye dî.

Yi şinî mîyûn birûni di çarûn dûnî arye, a hel yew merdimo kokimo êrdîşsi-pye yin a vecîyenû.

Ini merdimo kokimo êrdîşsi-pye hê vêr venda Nasîb dûnû, vûnû:

-Biko, bîye mi ini dere ra vecî, ez kokim a, ez nieşkena bîyêrfî cuar.

Nasîb vûnû:

-Hadê owca ra! Yûna gurê mi çîn û ez yena tu dere ra vecena?

Êrdîşsi-pye ina duerim venda Xerîb dûnû, vûnû:

-Biko, xêr xwi ti bîye mi îta ra vecî, ez êxtîyar a, ez nieşkena pê lingûn xwi ini qayme wo vecî cuar.

Xerîb şinû dêst kokim tepişenû û yi dere ra vecenû. Ti nivûnî ini merdim Xizir û. Xizir yew ga dûnû Xerîb û yew qişwelek (qijweleke) vecîyena, her perr benû tuez û dumûn; kokim bînate ra daryenû we. Wir di biray çarûn xwi dûnî arye û gêni şinî kîye.

Êstiryûn inî gay ra şit û şeker yenû.

May Nasîb tira vûna:

-Oxil, °ima qê ehend kotî erê?

Nasîb sebêb erêkotiş yin may xwi ra nivûnû.

Ruej ina vîyerenî şinî. May Nasîb hûnc werûn en weşûn dûna lac xwi, miqatê yi bena, la lac yay qet xwi nînû, hûnc neçar mûnenû. Cinîyek qet çî wêr

Xerîb nidûna, la hûnci zi Xerîb rueji b' ruej yenû xwi, benû qilow.

Cinîyek ûnîyena ki ina nibenû, ruejêk myerdê xwi ra vûna:

-Ma wir di qicûni ri zi bin erdi di yew hucra virazî û nûn û owkê yin yew şebak ra bidî ci, bêlka hal yin holi bû.

Xeberê myerîk ina hesûdê cinîyek ra çînî ya. Wi zi ini fikir cinîyek munasib vînenû. Wi ûnû Xerîb û Nasîbî ri bin erdi di cîya-cîya yew hucra virazenû û yin kenû zerrê hucra.

May Nasîb yi ri her ruej çî weş pocena û pa şîrne û fêkî ya ci ri bena, dûna ci. La ya Xerîbî ri nûn wişk-biring û pişyerdê xwi bena. Xerîb ini çî cinîyek niwenû. Wi êstiryûn gay Xizir ra ruej hîrye cem şit û şeker şimenû. Ini ga qet ni-verdenû heywûn dew bîyêrî nîzdî hucray Xerîb, la heywûn dar-dûmarê hucray Nasîb pê sil û ryexê xwi ya berbat kenî.

Ino bînate ra yew a^om vîyerena. May Nasîbî kêf kena, vûna sinî nyeb' inkê Nasîb amo xwi, gueşt girotû; Xerîbi zi bû neçar, guêşt yi şû, estê yi mendû.

Yew ruej cinîyek û myerdê xwi şinî ki Xerîb û Nasîb bin erd ra vecî. Yi yew bendo bari û yew bendo qalini zi xwi di tê bînî. Yi hê vêr şinî sêr hucray Xerîb û vanda ci dûnî, vûnî:

-Oxil Xerîb, ma amê tu vecî! Ma tu ri bênd bari dergiri nûni zi bênd qalin?

Xerîb vûnû:

-Ez merdim bênd barî ya? Mi ri bênd qalin bişawîyeni.

Dûmarrî Xerîb kêf kena xwi b' xwi vûna «Inkê sinî nyeb' Xerîb bû zeîf, hendi go pay ra niqêldîyen. Sînî nyeb' lac mi hêna hol û.»

Yi bênd kêrî war, Xerîb bênd tepişenû û vecîyenû teber ki maşallah Xerîb bû yew xuert babeegît. Cinîyek şaş bena.

Na ray yi vanda Nasîb dûnî, vûnî:

-Oxil Nasîb, ma tu ri bênd barî dergiri nûni zi bênd qalin?

Nasîb ra yew nuzî yena, hendi go vêng yi vecîyenû, vûnû:

-Dayê, mi ri bênd barî berzîyeni war.

Yi bênd barî erzenî war û Nasîb vecenî.

Nasîb bû feqîr, guêşt yi şû estê yi mendû.

Cinîyek daymiş nibena, Nasîb ra vûna:

-Oxil, ez ehend miqatê tu bîya, mi tu ri tim û tim çî weş, gueşt, çî rûnin pot şawit; mi tu ri şîrne, fêkî şawitî la mi Xerîbi ri tim û tim nûn wişk şawit. Hûnc Xerîb bû qilow û ti feqîr mênd. Inî gurî di yew karmat esta.

Inî ser Nasîb dest ci kenû mesela xwi û Xerîb may xwi ra vûnû. Waxtî go wi û Xerîb şî çarûn, sînî yew merdim êrdîşsipyê ame û ga da Xerîb, wi may xwi ra vûnû.

Cinîyek ca di xwi nûna niweşî. Ax kena, wax kena, kufena, nalena; kuwena mîyûn cilûn, xwi kena meyît.

Myerdê yay vûnû:

-Cinîyek, se bi, çinay tu est?

Cinîyek vûna:

-Myerik, ez zaf niweş a, ti gereka mi ri Gay bîyêr sara bibirnî.

Pî Xerîb yew merdimo feqîr, belengaz û kav û û cinî xwi ra zaf tersenû: Wi vatê cinî xwi mecmur qowil kenû. Şinû Xerîb ra musaade wazenû, vûnû:

-Biko, dûmarrî tu niweş a û darî yay zi guêşt gay tu yo. Ez tu ra reca kena, ti musaade bikîrî ma inî gay sara bibirni.

Xerîb niwazenû ki semêd dûmarrî xwi ya gay xwi sara bibirnû. Wi him gay xwi ra zaf hes kenû himi zi xwi ra dûmarrî yi ri ra qet hesnikena; ayay ra wi qet niwazenû gay xwi dûmarrî xwi ri qirbûn kirû. Wi bermenû, zurenû, kuwenû pî layk, la çare nivînenû; mecmur sarabirnayîş gayi ri razî benû.

Pî Xerîb şinû gay byêr ûnû, erzenû erd, kard erzenû ci la kard nîgena. Yi kîye di çiqas kard estî ûnî, erzenî ci la nieşkênî gay sara bibirnî. Şinî kê cîrû-nûn ra çend heb kardûn bînûn ûnî ceribnêni, la hûnc nieşkênî gay sara bibirnî.

Ti nivûnî Xizir waxti go ga dawû Xerîb, yewi zi kard pa daya ci û Xerîb ra vatû:

-Bye ina kard rî erdî di ço kard sarê inî gay nibirnena.

Ini vatey Xizir o waxt Nasîbi zi eşnawitû. Nasîb şinû ina mesela may xwi ra vûnû. Inî ser pî û dûmarrî Xerîb zaf zuar nûnî Xerîb ser, wazênî yi ra kard bî-gîrî. Xerîb niwazenû kardê xwi bidû yin la yin dest ra nixelisyenû, mecmur mûnenû kardê xwi bidû yin.

Xerîb zaf qehrîyenû, xwi ûncenû yew kueşe û bermenû. Ga inî hal Xerîb vînenû û zaf qehrîyenû. Wi şinû Xerîb het, yenû zûn û Xerîb ra vûnû:

-Ti yew tencirê wel bîya vêr pîrnîkê mi, yew tencirê qumî zi bîya vêr lingê mi û ti zi biniş mi, êstiryûn mi tepiş, cuwa pê kard bidi yin.

Xerîb dûmarrî û pî xwi ra vûnû:

-Şima gereka yew tencirê wel bîyarî pîrnîkê gay ver ruenî û yew tencirê qum bîyarî lingûn gay ver ruenî; ez o waxt eşkena kard bidî şima.

Yi inî waştîşê Xerîb qowil kenî. Xerîb kard dûnû yin.

Yi ûnî yew tencirê wel pîrnîkê gay ver nûnî rue û yew tencirê qumî zi lingûn gay ver nûnî rue. Pî Xerîb kard genû, wazenû ki berzû mil gay. Ga wel pif kenû û lingûn xwi dûnû tencirê qumi ri qum kenû vila. Her ca tuez-dumûn mîfyûni di mûnenû. Ga û Xerîbi zi ina fîrset ra îstîfade kenî û fir dûnî şinî. Yi zîyed şinî, kê mî şinî, yew mera di vîndenî.

Îta di ga vûnû:

-Ez îta di binê çerena. Ti zi şue ina darê qawax a biûnî nat û wet xwi ra, taway estû, çîn û.

Xerîb şinû qawaxe ser, lewê qawaxi di vîndenû û ûnîyenû dar û dûmarê xwi ra.

Yew mudet cuwa pê ga venda Xerîb dûnû, vûnû:

-Ço estû, çîn û?

Tûm a hel wet ra yew çî yenû. Yew lêw inî çî azmîn ra têrûn dînû arye, yew lêw yi zi erd di çî kot ver a, dînû arye wenû û hêt yin a yenû.

Xerîb gay ra vûnû wet ra yew çî ho yenû, hal-hewal yi ina wû.

Ti nivûnî ini yew dyeb û.

Dyeb yenû yin ra benû nizdî, sinî go çim ginenû gay, ca di hergal kenû gay ser.

Dyeb û ga yewbînûn gênî, yewbînûn zaf bênî-ûnî. Yew mudet cuwa pê wir di zi qefilîyênî, hilik û bilik ra kuwenî; wir di zi benî têsûn. Yi qoxe ca verdenî, vûnî ma şimi owk bişimi.

Şinî vêr owk, dyeb vûnû:

-Gereka ez hê vêr owk bişimî!

Ga vûnû:

-Nye, ez hê vêr şimena!

Dyeb gay ra vûnû:

-Ez suez dûna tu, ez musaade kena min a pê ti bişimi.

Ga vûnû:

-Ez qowil kena, wa sê tu bû. Hê vêr ti owk bişimi, cuwa pê zi ez şimena.

Dyeb owk şimenû, la waxti go dor yena gay, niverdenû ga owk bişimû.

Inay ser yi hêna erzîyênî yewbînûn. Yi xêliyek waxt yewbînûn benî-ûnî, dyeb gay erzenû erd û nişenû ser a. Dyeb wazenû gay bikişû, ga dyêb ra vûnû:

-Madem ti mi kişenî, sêr ina dar a yew merdim estû; ini merdim hê vêr yemûnêt Hûmay o, cuwa pê yemûnêt tu yo. Ti gereka wahar inî merdim vecî.

Dyeb gay kişenû û veng kenû Xerîbi ri, Xerîb ra vûnû:

-Hê, ya merdim, ti dar ra bîye war!

Xerîb tersûn xwi ver dar ra nînû war. Dyeb hêna venda Xerîb dînû, vûnû:

-Hê, ti! Xatir gay byêr nyebîn mi tu zi werdîyeni, lakîn mi suez da gay, ez qariş tu nibena.

Xerîb mecmur mûnenû dar ra yenû war. Dyeb Xerîb genû û tê benû kueşkê xwi.

Wi pyerê meftûn xwi zi dînû Xerîb û Xerîb ra vûnû:

-Ez inî astuarûn teslîm tu kena. Ti gereka hol biûnî inî astuarûn ra. Ti gereka tim û tim wêr yin bidî ci, ti gereka her ruej yin timar bikîrî, qeşawin bikîrî.

Dyeb pyerê xwîyûn xwi zi Xêrîb ra vûnû. Eger wi vacû «ez ro yena kîye», wi erê yenû kîye.

Xêrîb mîyûn astuarûn di zaf hol ûnîyenû astuara sipîyî ra, çimkî wi wazenû ina astuar nişû û îta ra biremû şuerû. Ina rueji b' ruej vîyerenû, bînate ra xêliyek waxt vîyerenû. Ruejêk dyeb kîye ra kuwenû teber, wi Xerîb ra vûnû:

-Ez ha şina sêd la ez êr lez gêrena a yena kîye.

Xerîb wazenû a ruej biremû. Wi mefte dînû yew beri ri bêr kenû a ki çî vînû!

Wade ho pîrrê altunî yo. Her pêrr wadî di altun beriqîyênî. Tayn mûnenû Xerîb eşqûn ra xwi ra şuerû. Neyse ki wi xwi ûnû pyeser. Galûn ûnû, altunûn kenû zerrê galûn, galûn erzenû astuara sipyî ser, nişenû astuar û remenû şinû.

Xerîb remenû şinû, xelisyenû û a ruej a pê yew heyato mesud vîyernenû.

Mi ra zur, Hûmay ra raşt,
Mi yew taway helaw viraşt,
Mi gueştarûn ra kerd raşt'.

astuar: estor, astor, istor, ustor, ûstor
bêlka: beno ke, belkî, belkîya
biko: lero, lêro, leyro, oxil
bînate: mîyan, beynate, beyntar, bênate, mabên, mawên
bye: bê
byêr: berr
cinîyek: cinêki, cenêki, cenike, cênike
cuar: cor
cuwa pê: tira pey, tera pey, ci ra pey, dîm a, be'dê coy, ba'dê coy, ba'dî cû, o ra têpya
çû: yew, çew, çow, jew, jû, zew, zû
duerim: dorimi, donimi, donim, dolime, due-nimi, ray, rey, gilangi, gelanke, gerange, hewi, how, fini, fin
dûmare: dor û ver, dor-mar, dor-mare, dor-mali, dor-me
dûmarrî: damerrî, dêmarrî, domarrî, mêrrî
dyeb: dêv, dêw, dêb
ehend: ende, endî, hend, hendî, honde
êstiri: esterî, îştîrî, qoç
go: ko
gueştar: goşdar, goştaritox
hel: helî, hîlî, game, wext
hê: hîna, hîna, hona
hêna: reyna, rayna, gilana, fina, hewna, howna, hona
hûnc: ancî, oncî, ûncî
karmat: keremate, kermatî
kueşe: koşe, goşe
kueşk: koşke
meftê: mifte, kilî
nat û wet: nat û wat, nat û bot, nat û dot, naşt û daşt, naşt û aşt, aşt û naşt, naşt û başt
nî: nê-
niweş: nêweş
nûni: nîyan, nîya, nya, nê, yan, ya
perr: pol, het

pye: pê
pyeser: pêser
qefelîyayîş: qefilîyayene, qefelîyayêne, qefa-lyayîş, betilîyayîş, betelîyayîş, 'ecizîyayîş, 'edi-zîyayîş, 'edizayîş
qeldîyayîş: qelibîyayîş
qê: qey
qilow: qelew
qîrbûn: qurban, qîrban, qîrbon, qîrvan, qurba, qîrba, qîrbo, qîrbû, qîrva
qîrbûn kirû: qîrban kû, qîrban ko, qîrvan kero
qowîl: qebul, qewul
qoxe: qewxe, qowxe
rûnin: ruwenin, riwenin
ryex: rêxe, rêxî
sara birnayîş: sare birnayene, sere birnayîş, sere cikerdiş
sê: sey, zey, zê
sêd: sey
suez: soz
tê: tey, teyî, têt, tewr, tewlî, reyra, reydi
tê berdiş: têt berdene, tey berdiş, reydi berdiş, reyra berdiş
tûm: tam, tom
vîyernayîş: vîyarnayîş, vernayîş, ravêrnayîş, ravernayîş, ravîyarnayene
welîdiyayîş: gede ardiş, qeçek ardiş, cêra verra dîyayîş
wet ra: a het ra, dašta, ašta, başta, bota, dota, wat ra
wî: o, û, ew, aw, we, ay, yo, yû, wo
wir: her, hur
wir di: her di, hur dî, wir dî
xêliyek: xeylêk; epey
yi: ey, yê, hî, jey, ê, êy, êyî, ay
yûna: yewna, jewna, jûn

* Na sanike Çewlîg di vajîyêna. Hetê Malmîsanijî ra redakte bîya û kovara Vateyî, Nr. 3, r. 28-34 de neşr bîya. Ma sey şeklê orijînalî uca ra neql kerde.

SANIKA PASAY Û HÎRÊ LAZONÊ XO

Arêkerdax: **Kemal UNAL**

Welatê de pasayê beno. No Pasa wayîrê hîrê lazû beno. Pasa rozê delal dano piro, hewar keno, vano:

-Na sûka mina gîrsa delale rê sarayîyêda newîye lazim a!

Naye ser o sarê sûke beno top, têdest ra sarayîya newîye virazeno. Sarayîye ke bas bena, tayê mordemê nonegermê fizilî sonê lewê Pasayî vanê:

-Ya Pasa, na sarayîya to rê bilbilê lazim o. Sarayîya nîya delale rê bêbilbil-mendene tomet a.

Pasa naye ser o rêyna hewar keno, vano:

-Sarayîya mi rê gere bilbilê pêyda bone!

Sarê sûke tidarekê xo vînenno, kuno ra ra û welaxû, gaz û gêrisû ra fetelîno. Çi esto ke bilbilê nêvînenno, hen kor posema terkneno êno çê.

Naye ra têpîya hîremêna lazê Pasayî ênê pêser, wertê xo de qesêy kenê, vanê:

-Kesî bese nêkerd pîyê ma rê bibilê bivêno bîyaro, gere ma ve xo bivênîme.

Eke hen qerar danê ci, terknenê sonê lewê pîyê xo; tey qesêy kenê, vanê:

-Bawo, ti Pasayê na welatî ya, name û hukmê to esto, ma gereke to rê bilbilê bivênîme bîyarîme.

Pasa dust de vêjîno, vano:

-Honde sarê sûke şî fetelîya, bese nêkerd bivêno, sima se bese kenê? No kar karêde zor o. Bêrê ne dewa ra ravêrê, destê xo ci ra bioncêne.

Çi esto ke lazê Pasayî qewul nêkenê, vanê:

-Bawo merdene ra qederî ma gere to rê bilbilê bîyarîme.

Tidarekê xo vînenê, nîsenê ro astoronê xo, kunê ra raye sonê. Zof sonê, tonkî (senik) sonê, eke çiqas sonê Heq zoneno; pêniye de cayê rastê çetê raye ênê, nîyadanê ke raye bena hîrê leteyî. Fikirînê vanê: Zu raye ra şîyayêna ma hîremîne rind nîya. Ma her zu rayê ra şîme, belkîya talîyê ma gureyeno, rastê bilbilê ême.

Uza xatir wazenê û zuvinî ra cê benê, her zu rayê ra sono.

Eke çiqasî sonê têpîya Heq zoneno, pêniye de birawo qiz rastê mordemêde kalî êno. Sono lewe, silam dano ci, lewe de nîseno ro; qesêy kenê. Pêniye de mordemeko kal ci ra pers keno, vano:

-Birayê mi, ti nes a, senê kes a, nîya kata sona?

Lazek hal-mesele ci rê qesêy keno, vano:

-Ez seva sarayîya pîyê xo ero bilbilê cêren.

Kal cuwav dano, vano:

-Birayê mi, ez hurêndîya bilbilî zonen hama hêfê mi ve to êno. Ti bese nê-kena şêrê ê bilbilî bîyarê.

-Kalê mi, zovîna çare çîno, ez gere talîyê xo bicerevî. Ti cayê bilbilî mi rê salix de, vano lazek.

Kal vano:

-Ha wo falan ca de koyê, ko de lonê, lone de hot odayî estê. Virenîya nê hot odû de dêvê vineto. Bilbil oda hotîne de, qefes der o. Hîrê çênêy estê, ê xizmetkarê ê bilbilî yê. Hama têsîrê dêvî ra, qars û teyr bîle nêzdîyê uzay nêbeno. Uza welatê dêv û lewendûn o.

Lazek vano:

-Kalê mi, Haq to ra rajî bo. Tu mi ra hurendî vate, na ra têtîya endî Haqî ra ve xêre. Na qesî ra dima lew nano kokimî dest a, beno ra rast sono. Zof sono, senik sono, pêniye de birawonê xo ra rastê juyî êno. Birawo qiz, hurêndîya bilbilî ser o çîyo ke kokimî ra hesno, ci rê vano. Na ra kî pîya kunê ra raye, terkenê sonê, pêniye de rastê birayê xo yê bînî kî ênê.

Hîremêna birayî kunê ra raye, cawo ke mordemekê kalî ci rê salix do ê hetî ser sonê ke bilbilî bîyarêne. Koyo ke kalî tarîf kerdo sivte ê koyî vînenê, o ra dima kî lone dos kenê. Çituri ke sonê lone ser, birawo pîl vano ke: Pîrit berzê binê çengûnê mi, mi rover dê, ez şêrî zerrê lone.

Birayî qesê dêy pêcênê, şîrit erzenê binê çengû, lone de verdanê ro. Tenê ke sono beno alçax, zirçeno vano:

-Mevindê mi weoncê!

Birayî êy oncenê we, anê cor; eke ard kî ci ra pers kenê, vanê:

-Bira se bî, ti qey honde zirça?

O dot ra cuwav dano, vano:

-Birayêne, ez wertê kel û puxurî de vêsûne. Mi hen zona ke ez kewtûne wertê kila adirî.

Naye ser o birayê wertî vano:

-Mi roverdê, ez son cêr.

Çi esto ke tenê ke sono, zirçîne ginena dêy ro, o kî vano:

-Mi weoncê!

Ey kî oncenê we anê.

Naye ra dime sire endî êno birayê qizî. Birawo qiz, birawonê xo ra vano:

-Birayêne, ez honde ke zirçû mi va Çax ez vêsûÊ, sima mi roverdê; key ke mi va "oox çiqasî serd o", aye de mevindê mi weoncêne.

Naye ser o şîrit erzenê binê çengûnê birayê xo, ronênê lone de. Her ke

lazek sono cêr, ti vana adir û kile vorena. Lazek boyna zirçeno vano:

-Ax ez vêsûne!

O her ke zirça, ê verdanê ro, eve o tore sono reseno binê lone.

Uza şîrit keno ra, gurzê xo onceno we, oda ve oda keno saye, teka hotîne de bilbilî ve hîrê çênû ra vîneneno. Çênêy seke ey vînenê, hurêndîya xo ra tul benê vanê:

-Qe xof û tersê to çîno, ti çiturfî ama zerrê na lone?

Lazek cuwav dano, vano:

-Ez gere sima berîne.

Çênêy vanê:

-Ma îta mekûmê destê Dêvê Hotcanî me. Dêv naye de sayd der o, hama waxt nêmeno ke bêrone. Nika ke ame to sare birneno.

Lazek pers keno, vano:

-Key êno, kamecî het ra êno?

Çênêy raya Dêvî salixê ci danê, vanê zerrê lone de, falan ca de raye esta, uza ra êno.

Lazek sono raya Dêvî ser o, cayêde teng de vindeno. Xêlê ke maneno, nî-yadano ke gurrayîşê Dêvî êno. Zêde waxt ranêvêreno, Dêv dot ra vejîno. Çiturfî ke dot ra êno, boya îsanî cêno, gineno piro ke zu amo lone, qîreno vano:

-Wêyê, boya îsanî êna! O kam o wadê xo bîyo tamam, amîo îta mekanê mi?

Aye de lazek vano "Ya Xizir!" gurzê xo çerexneno, ede wertê sarê Dêvî de dano piro. Dêv levetîno ke lazekî bicêro hama bese nêkeno. Cayê xo teng beno, bese nêkeno rehet hereket bikero. Lazek kî qe mezal ci nêdano, gurzê xo pêser o, pêser o, dano Dêvî ro Dêvî kîseno.

Naye ra têpîya kî sono lewê çênû, vano:

-Çimê sima ve roştî bê, mi dêv kîst! Ez bilbilî ben, eke wazenê sima kî mi de bêrê.

Çênêy nêvindenê, hama eve esq û çêf kunê ra lazekî dime. Lazek venga birawûnê xo dano, birayî îne tek û tek oncenê we, benê cor. O ra dime kî her bira çênêkê erzeno pêyê xo, terknenê sonê. Tavî çêneka pîle birayê pîlî der a, awa wertîye birayê wertî der a, qîze kî birayê qizî der a.

Tayê ca ke sonê, çêneka qîze sona gosê birayê qizî, vana:

-Ti birawo qiz a, ez texmîn ken ke birayê to to de qarînê. Nê beno ke rozê to rê xayîniyê bikerê.

Heto zu ra nîya vana, heto bîn ra kî pistûnê xo ra di perrûnê sipêyû vezena dana ci, vana:

-Ti ke rozê kewta tengê, nînu têra soyne, zuvînî ra soyne, o waxt di vosnî vêjînê; eke to bese kerd vozda ra mîyanê vosnê sipêyî ser, to vezeno ro sila-metîye. Xora ke to vozda ra mîyanê vosnê qerî ser, to hot qatî keno binê hardî.

Naye kî xo vîr ra meke, na vosnî têyna roza ênîye ênê.

Tayê ca ke ênê, rastê quya uwe ênê. Uza benê pêyayî, hurdemêna birayê pîlî vanê ke:

-Ma kî têsan îme, astorê ma kî têsan ê. Ti hem birawo qiz a, hem kî tecrubê to esto. To verdame ro, so binê quye, awe pîr ke, to pêyser onceme we.

Birawo qiz vano:

-Ya, tawa nêbeno.

Lazekî şîrit ra girê danê, quye de verdanê ro, sono bine. Uza qavê uwe keno pîr, o ra dime kî veng dano vano:

-Temam o, boncê we!

Eve o tore awe oncenê we, tayê eve xo simenê, tayê kî danê astorûnê xo. Eke karê xo qedenenê kî birayê xo quye de ca verdanê, kunê ra raye, terknenê sonê.

Çêneka qize berbena, vana:

-Sima Heqî ra nêtersenê, çiturî birayê xo binê quye de ca verdanê? Ê vanê:

-Ti qarîsê karê ma mebe! Ti ke fekê xo mecêrê, vilê to dame pîro!

Çêneke naye ser o vengê xo birnena, eve o tore terknenê sonê.

Birawo qiz, bêçare tayê waxt binê quye de vindeno. Roza ênîye ke amê bî ra sû, perrû cêvê xo ra vezeno, keno têra; nîyadano ke di vosnû vake Ççirpê lewe de vêjîyayî. Vosnî ke uza tenê fetelînê, lazek xo keno hazir, çinga serê vosnê sipî dono; çî esto ke o vêreno ra, vosno sîya êno ra ver, beno hot qatî binê hardî, uza ca verdano. Eke tenê maneno, lazek êno ra xo ser, urzeno ra nat-dot fetelîno, pêniye de nîyadano ke nêzdî de sûkê esta. Nêvindeno, terkneneno sono a sûke. Sûke de xêlê fetelîno, çerexîno hama ca nêvîneneno, kes ca cinêdano. Teselîya xo ke kuna sono çê pîrêda kokime. Pîre de qesêy keno, vano: Pîrê, hal-mezal nîya.

Birawonê mi mi re nîya, nîya kerd. Ez bêca wû. Ca bide mi, îta lewê to de vinderîne.

Pîre vana:

-Cayê mi çîno, ez bese nêken to ca kêrî.

Lazek pêleke ra tayê zernû vezeno dano Pîre, naye ser o Pîre lewê xo de ca dana ci, uza maneno.

Lazek ve Pîre ra a roze ra têpîya her roz sonê ko, barê kolîyû birnenê, cênê ênê. Rozê ke oncîya sonê ko, Pîre qefelîna, sare nana ro, tenê kuna ra. Lazek kî nêvindeno, kolîyû birneno. Pêyê conî nîyadano ke teyr û tur darê ser o bîyo top, qîre-qîre û çifte-çifta xo ya. Xeleşîno ra sono lewê dare, nîyadano ke morê pileşîyo ro dare, avor ro (pîro) sono ke halên kuyone, lêyronê teyre buro; nêvindeno vano:

-Ya Xizir û torzênê xo bar keno dano morî ro, morî keno di letêy.

Aye ra dime oncîya êno kolîyû birneno. Waxto ke karê xo bas keno kî

venga Pîre dano, aye hesar keno.

Siro ke kunê ra raye ke şêrê çê, teyrê êna, virenîya Pîre û lazekî de nîsena, raye ci nêdana. Lazek vano:

-Ya teyre, raya ma ra weda, ma xo rê şîme. Ti ma ra çi wazena?

Aye de teyre êna ra zon, vana:

-Qulê Heqî, namê mi Zumrudu Anqa wa. Hot serrî yo ez îta halên virazen. Waxto ke son fetelîn ke lêyronê xo rê werd pêyda kerî, mor êno lêyironê mi weno, sono. Ewro ez amûne ke mor binê dare de bêcan war ro ginawo. Mi lê-yîrûnê xo ra pers kerd, înu mi ra vake ke falan qulê Heqî mor kîst, ma xeles-nayîme. To mirodê mi kerdo, Heq kî ê to bikero. Mirodê to çik o, ti gere mi ra vazê.

Lazek vano:

-Ti nêşkîna mirodê mi bikerê. Weda, ez raya xo ra şêrî.

Çi esto ke têy çare nêvînenno. Anqa vana:

-Ya ti mirodê xo mi ra vana ya kî mi kîsena, hen vêrena ra.

Lazek ke têy çare nêvînenno, dest nano pira ci rê meselê xo qesêy keno; pê-nîye de kî vano ke:

-Mirodê mi u yo ke ez pêyser şêrîne hardê dewrêşî ser.

Teyre vana:

-Mi rê lîterê gost, lîterê kî uwe hazir ke.

Lazek tidarekê xo vînenno, lîterê gost ve lîterê uwe ra keno hazirî,

Pîre ra xatir wazeno, sono lewê Zumrudu Anqa. Çiturfî ke sono a vana:

-Ero wertê mîyanê mi nîse. Mi ke vake Çwaqê tenê gost fekê mi erze, mike vake Çwîqê na ra kî tenê uwe berze fekê mi. Na qesî ra dime lazek nîseno ro wertê mîyanî, teyre perrena ra sona.

Anqa vana "waq" o gost erzeno fek, a vana "wîq" o uwe dano ci.

Siro ke kunê nêzdîyê hardî, lazek endî zof sa beno. O werte de Anqa vana "waq", lazek nîyadano ke gost qedîyo, kardî erzeno ra qorê xo, tîkeyê gost ci ra keno, erzeno fek. Anqa qayît kena ke tamê gostî zovî ro, nêwena, erzena binê zonê xo.

Eve çi hal û çi kulî, pêniye de vêjînê ro rîyê hardî. Anqa lazekî nana ro vana:

-De endî to rê oxir bo.

Lazek vano:

-To rê kî oxir bo. Mevînde rast be so ke ez kî şêrîne.

Anqa qayîl nêbena, vana:

-Nê, sivte ti rast be so.

Lazek beno ra rast hama Anqa nîyadana ke lengeno. Aye de pers kena, vana:

-Ti qey lengena?

O vano:

-Tuwa çîno, xora hen lengen.

Anqa aye de gost binê zonê xo ra vezena, dana ci, vana:

-No gostê qorrê tu yo, bize, pane, bipîse. Na ra têpîya kî juyo ke to de zerro pak alvojîye keno, eyî de dayîma eve rastîye qesêy bike.

Lazek gostê xo nano qorê xo ra; o ve Anqa ra rêyna zuvinî ra xatir wazenê, xo sanêno raye sono.

Zof sono, senik sono, pêniye de sûka pîyê xo de vejîno. Tavî werte de xêlê waxt vêrdo ra, por û hêrdîsa xo bîya derge, nas nêbeno. Uza sûke de, lewê hostayê de beno çirax, gureyeno. Rozê xo xo de vano "Sarayîya pîyê mi kewta ra mi vîrî, xo rê şêrî rêyê têt nîyadîne". Eke na qese nîya vano, urzeno ra terk-neno sono verê sarayîya pîyê xo ra vêreno ra, têt nîyadano. Çituri ke vêreno ra, yek de veng kuno ra bilbilî, waneno.

Pasa kî seke vengê bilbilî hesneno, eve sabîyayêne êno lewê bilbilî. Çi esto ke zêde ranêvêreno, bilbil onciya beno bêveng.

Pasa aye de xizmetkara bilbilî ra pers keno, vano:

-Se bî ke na bilbilî nîya wend? No, hot serrî yo bêveng û bêvaz o, ewro qey wend? Ça wend, ça çapik a bî bêveng?

A vana:

-Pasayê mi, siro ke bilbilî wend mi nîyada ke mordemê na wo na ver ra vêreno ra. O mordemek ke şî kewt tolde, bilbilî kî vengê xo birna.

Pasa emir dano, vano:

-Sarê na sûke bîyarê, tek ve tek verê sarayîye ra ravîyarnêne.

Naye ser o sarê sûke tek û tek anê vîyarnenê ra hama bilbil nêwaneno. Pasa pers keno, vano:

-Kes mend?

Vanê Pasa, çiraxê falan mordemî mendo, se keme nîno. Pasa emir dano vano:

-Şêrê vaze "emrê Pasay o", bîyarê. Eke ame, ame, nêamê kî sare piro dêne!

Naye ra dime çirax mecbur maneno êno. Seke êno kuno verê sarayîye, bîl-bîl dest keno ci waneno. Pasa mêrikî dano ardene, ci ra pers keno vano:

-Birayê mi, ti kam a, çiya wa, çik a? No bilbil hot serrî yo sarayîya mi de bêveng o; çituri ke ti ama, wend. No senê çîyo nîyanên o?

Mordemek keno ke înkâr bikero, nîyadano ke qîza hîrê wawû ha wa têt nîyadana, berbena. Endî damîş nêbeno, hal û mezalê xo û birawone xo, cêr ra ve cor qesêy keno.

Naye ser o Pasa virare fino lazê xo ra. Hurdemêna lazonê xo yê bînû kî dimê astorû ra gîrê dano, eve o tore dano kîstene.

O ra têpîya kî çewres roze vêyvê lazê xo keno. æ restê mirodê xo, ma kî mendîme hurêndîya xo de*.

---

*Na sanike Munzur Çemî hetê îmla ra kerda raste, seba çapkerdişî amade kerda û kovara Vateyî, Nr. 3, r. 85-92 de weşanîyaya.

ŞANIKA ŞÎNÎ*

Arêkerdax: **Huseyîn KAHRAMAN**

Şanika şîni, gola bêbini, axura silini, meraka simerini, firna çilmini...

Jû bîyo jû nebîyo. Jû dewi di jû pîri bi jû luyi bîya. Luyi hergi roj şitê Pîri tirtiro. Pîri vato ki ez se bikerî ki luyi ra heyfê xu bicêrî. Xu bi xu plan kerdo. Rocê onca luyi ama ki şitê Pîri bitiro. Luyi kota çê Pîri, şit gureto, kerdo ki biremo. Pîri çêber do ca, dimê luyi alarxê çêberî di mendo. Luyi zor kerdo ki biremo, dimê xu visiyo. Pîri dimê luyi gureto bi morekan xemelno, serê şemiga xo di dar di kerdo. Luyi hergi roc ama dime xu vayşto. Vato ki:

-Pîrê Pîrê, dimê mi bidi; dimê xu bicêrî, şêrî çalp-çulpê xu bikerî. Pîri vato ki:

-Şû şitê mi bîya, dimê to to dî. Luyi şîya loy (lewê) biza koli, vato ki:

-Kolê Kolê, şit bidi mi. Şit berî Pîri dî, Pîri dimê mi bido. Dimê xu bicêrî şêrî çalp-çulpê xu bikerî.

Biza koli vato ki:

-Şû mi ra velg bîya, ez velgî borî, velg bibo şit. Şitî berî Pîri di, Pîri dime to bido.

Luyi şîya loy vali (vîyali), vato ki:

-Valê valê, velg bidi mi. Velg berî Koli dî, Koli şit bido mi. Şitî berî Pîri dî, Pîri dimê mi bido. Dimê xu bicêrî şêrî çalp-çulpê xu bikerî.

Vali vato ki:

-Şû ênî ra awi bîya. Awî koka mi ver di, velgê mi derg bo. Ez velg to dî, tu kî berî Koli di; Koli velg boro, şit to do.

Luyi şîya loy enî, vato ki:

-Ênî ênî, awi bidi mi. Awî berî vali dî, vali velg bido mi. Velgî berî Koli dî, Koli şit bido mi. Şitî berî Pîri dî, Pîri dimê mi bido. Dimê xu bicêrî şêrî çalp-çulpê xu bikerî.

Ênî vato ki:

-Şû çêna padîşayî bîya, serê mi di bireqesîyo, ez kî awi to dî.

Luyi şîya loy çêna padîşayî, vato ki:

---

* Miletî mîyan de gama ke mordemê (merdimê) qisa zaf derg keno, vanê "zê şanika şîni".

Mi na estaneke (sanike) dewa Söbeçîmenî de arêkerde. (Söbeçîmen dewa Sarizî, Sariz zî qezaya wîlayetê Kayserî ya. (Notê Huseyîn Kahramanî)

-Çênek çênek, bê serê ênî di kay biki, ênî awi bido mi. Awi berî vali dî, vali velg bido mi. Velg berî Koli dî, Koli şit bido mi. Şitî berî Pîri dî, Pîri dimê mi bido. Dimê xu bicêrî şêrî çalp-çulpê xu bikerî.

Çêna padîşay vato ki:

-Şû mi ra solmestan (solan) bîya. Solmestan linga xu kerî (pay kerî), şêrî serê ênî di kay kerî, ênî awi to do. Awi berî vali dî, vali velg to do. Velgî berî Koli dî, Koli şit to do. Şitî berî Pîri dî, Pîri dimê to bido.

Luyî şîya loy goşkarî, vato ki:

-Goşkar goşkar, solmestan bidi mi, solmestan berî çêna padîşayî dî. Çêna padîşayî solmestan pay kero, şêro serê ênî di bireqesîyo, ênî awi bido mi. Awi berî vali dî, vali velg bido mi. Velgî berî Koli dî, Koli şit bido mi. Şitî berî Pîri dî, Pîri dimê mi bido. Dimê xu bicêrî şêrî çalpçulpê xu bikerî.

Goşkarî vato ki:

-Şû mi ra hakan bîya, ez hakan borî, to ra solmestan virazî. Solmestan beri çêna padîşayî di, çêna padîşayî şêro serê ênî di kay kero, ênî awi to do. Awi beri vali di, vali velg to do. Velgî berî Koli di, Koli şit to do. Şitî beri Pîri di, Pîri dimê to bido.

Luyî şîya loy kergi, vato ki:

-Kergê kergê, hak bidi mi, hakî beri goşkarî dî. Goşkar solmestan virazo, solmestan berî çêna padîşayî dî. Çêna padîşayî solmestan pay kero, şêro serê ênî di kay kero, ênî awi bido mi. Awi berî vali dî, vali velg bido mi. Velgî berî Koli dî, Koli şit bido mi. Şitî beri Pîri dî, Pîri dimê mi bido. Dimê xu bicêrî şêrî çalpçulpê xu bikerî.

Kergi vato ki:

-Şû mi ra genim bîya, ez genimî borî, to ra hak bikî. Hakî beri goşkarî di, goşkar to ra solmestan virazo. Solmestan beri çêna padîşayî di, çêna padîşayî bêro serê ênî di bireqesîyo, ênî awi to do. Awi beri vali di, vali velg to do. Velgî beri Koli di, Koli şit bido to. Şitî beri Pîri di, Pîri dimê to bido.

Luyî şîya hêga, vato ki:

-Hêga hêga, genim bidi mi, genimî berî kergi dî, kergi hak bido mi. Hakî berî goşkarî dî, goşkar solmestan bido mi. Solmestan berî çêna padîşayî dî, çêna padîşayî bêro serê ênî di kay bikero, ênî awi bido mi. Awi berî vali dî, vali velg bido mi. Velgî berî Koli dî, Koli şit bido mi. Şitî berî Pîri dî, Pîri dimê mi bido. Dimê xu bicêrî şêrî çalpçulpê xu bikerî.

Hêgayî vato ki:

-Şû venga Heqî di, Heq şilî bivorno, genim bibo. Genimî to dî, tu genimî beri kergi di. Kergi hak to do, hakî beri goşkarî di. Goşkar to ra solmestan virazo. Solmestan beri çêna padîşayî di, çêna padîşayî bêro serê ênî di bireqesîyo, ênî awi to do. Awi beri vali di, vali velg bido to. Velgî beri Koli di, Koli şit to do. Şitî beri Pîri di, Pîri dimê to bido.

Luyi şîya vengê Heqî da, vato ki:

-Heqo Heqo, şîlî bivorni, hêga di genim bibo. Ez genimî bicêrî berî kergi dî, kergi hak bido mi. Hakî berî goşkarî dî, goşkar mi ra solmestan virazo. Solmestan berî çêna padîşayî dî, çêna padîşayî bêro serê ênî di kay bikero, ênî awi bido mi. Awî berî valî dî, valî velg bido mi. Velgî berî kolî dî, Kolî şit bido mi. Şitî berî Pîrî dî, Pîrî dimê mi bido. Dimê xu bicêrî şêrî çalp-çulpê xu bikerî.

Heqî vengê luyî eşno, vato ki:

-Luyê, ez şîlî vornono, hêga di genim beno. Tu genimî bicî berî kergi ra, kergi boro, hak bikero. Hakî berî goşkarî ra, goşkar solmestan virazo. Solmestan berî çêna padîşayî ra, çêna padîşayî bêro serê ênî di kay bikero, ênî awî to do. Awî berî valî dî, valî velg to do. Velgî berî kolî dî, Kolî şit bido to. Şitî berî Pîrî dî, Pîrî dimê to bido. Tu kî reydi bîni dizdî meki.

Heqî şîlî varna, hêga di genim bîyo. Luyî şîya hêga ra genim gureto, berdo kergi ra. Kergi hak do luyî. Luyî hak gureto, berdo do goşkarî. Goşkarî solmestî deştê, dê luyî. Luyî solmestî guretê, berdê dê çêna padîşayî. Çêna padîşayî ama serê ênî di kay kerdo, ênî awî da luyî. Luyî awî berda, ver da koka valî, valî velg do luyî. Luyî velg berdo do Kolî. Kolî velg werdo, şit do luyî. Luyî şit gureto, berdo do Pîrî. Pîrî dimê luyî peyser do ci. Luyî reydi bîni dizdî nikerda, şîya çalp-çulpê xu kerdo.*

---

* Na sanike hetê Malmîsanijî ra redakte bîya û kovara Vateyî, Nr. 5, r. 62-64 de neşr bîya.

WEYKI W HUWT BIRÎ

Arêkerdox: Memê HILKECIKÎ

Cêyki bîyo, cêyki şîyo. Riocêki çeer-pûnc kîyneki şîonê bindê darûn, bindarî kenê. Kîynekûn ra yiw, fisi kena. Kîyneki kiê di sîe'nd wuenê ki yê fisi nîyêkerda. Kîynekûn ra yiw zî vîna ki:

-Ser bê golikê ma ya beşi ki mi fisi nîyêkerdi.

Havalê yê zî vinê ki:

-Huwt birêdê tîo estê, ti çirê ser bê golika beşi sîe'nd wuena?

Kîyneki fetelîyena yena kîye w mardê xi ra vîna ki:

-Ayê! Ma îro çend havalûn a şîyê bindê darûn. Kîynekûn ra yiwêrî fisi kerdî. Herkesî ser bê pî w biradê xi ser o sîe'nd wuerd ki yê fisi nîyêkerda. Mi zî va ki "Ser bê golikê ma ya beşi ki mi fisi nîyêkerdi". Havalûn zî va ki "Huwt birêdê tîo estê, ti çirê ser bê golikta beşi sî'end wuena?" Heta nikê mi nîyêzûnêni ki huwt birêdê mi estê; tîo ino mi ra çirê nimna w mi ra nîyêva ki huwt birêdê mi estê?

Mey vîna ki:

-Huwt birêdê tîo hê y pîydê huwt koyûn di.

Kîyneki zî vîna ki:

-Mi rê herêki virazi, e şimî hetê birarûndê xi.

Mey kîyneki kîyneki rê herêki virazena, kîyneki nişena ra ci (heri) şîona. Kîyneki rêy ra pellikîyêki vîyêna, woazena nî pellikî xi rê bîyêro, herdê xi ra vîna "çûûûuş". Herê yê şe'tîyena. Kîyneki sene ra yena hetê mardê xi, ci ra vîna:

-Ayê! Herê mi şe'tîyê, mi rê herêna virazi!

Ceneki kîynadê xi ra vîna:

-Kîynê mi! Eki tîo rêy ra zern zî dî, mevinderi, şîo hetê birarûndê xi. Mey kîyneki ci rê herêna virazena.

Kîyneki "çîoh" kena şîona, verdê kîdê birarûndê xi di vindena. Herdê xi ra war bena w şîona zerre ki birê xi zerredê kî di çin ê. Kîye di tenê arîweşî estê. Kîyneki kift û baskûnê xi arê dûna w birarûndê xi rê çend arîweşûn pûcena. Be'dê sirfe hezir kena, şîona pîydê cîyûn (yataxûn) di xi nimnena ki birê yê wa yê nîyêvîyênê. Dima birê yê yenê kîye ki çi vîyênê! Yiwêrî atî hezir kerda. Feqat yê nîaftûnê arîweşûn buorê. Sifte arîweşêki ra tîkê goşt ci ra kenê, dûnê te'ncîyêki. Ûnîyenê ki te'ncî nîyêmerdi, nişenê ro xi zî atî ra wuenê.

Birî di riocî piê dim a yenê kîyê ki atî hezir a, tenê kîye di yiw çin o. Vinê ki "Ma bipawi, kûnê yo ki ma rê atî pûceno kim o". Biro pîl riocê sifteyênî paweno. Riocê pîyên birê bînî pawenê, yê zî çîyêki nîyêvîyênê. Dima herkesî biro qic paweno. Merse ki biro qic çeerçim o. Yo di çimûn a rakuweno û di çimûn a zî ûnîyeno. Rêy zî vîyêno ki pîydê cîyûn ra kîynekiyêki vecîyena, yena. Biro qic warzeno û kiftê kîyneki di bas keno, vino:

-Ti çî 'işn a, çî cîsn a?

Ya zî vina ki:

-Ez havalûndê xi ya şîyûn bindê darûn. Kîynekiyêki ra yiwêrî fisi kerdî. Kîynekiyêki kiê di sîe'nd wuerd ki yê fisi nîyêkerda. Mi zî va ki "Ser bê golika beşi ki mi fisi nîyêkerdî". Havalûnê mi zî mi ra va ki "Huwt birêdê tîo estê, ti çîrê ser bê golika beşi sîe'nd wuena?" Ez fetelîyûn amîyûn kîye w mi mardê xi ra va ki "Ayê! Ma îro çend havalûn a şîyê bindê darûn. Kîynekiyêki ra yiwêrî fisi kerdî. Herkesî ser bê pî w biradê xi ser o sîe'nd wuerd ki yê fisi nîyêkerda. Mi zî va ki 'Ser bê golikê ma ya beşi ki mi fisi nîyêkerdî'. Havalûn zî va ki 'Huwt birêdê tîo estê, ti çîrê ser bê golikta beşi sî'end wuena?' Ayê, tîo çîrê mi ra nîyêva ki huwt birêdê mi estê? Heta nikê mi nîyêzûnêni ki huwt birêdê mi estê; tîo ino mi ra çîrê nimna w mi ra nîyêva ki huwt birêdê mi estê?" Mey mi va ki "Huwt birê tîo hê y pîydê huwt koyûn di". Mi zî mardê xi ra va ki "Mi rê herêki virazi, e şimî hetê birarûndê xi." Ayi ki mi rê herêki viraşti, e niştûn ra ci amîyûn kîdê şima. Şima birê min ê. Ez amîyûn ki şima vîyênî.

Dima nîni, wêy şîona birûndê xi rê atî hezir kena. Na rê biro qic wêy xi nimeneno. Eki birê bînî sîyd ra amî, yo qic yîni ra vino ki:

-Eki ez çîyêki şima mûznî, şima yê ci rê çî bîyêrê?

Yiw vino "Ezê ci rê mûrûn bîyêrî", yiw vino "Ezê ci rê zernêki bîyêrî". Her-giv yiw ci rê çîyêki giêno. Be'dê, kîyneki co ki xi nimito ci ra vecîyena, yena hetê birûnde xi. Yê zî şa benê ki wêy yîni amîya hetê yîni.

Riocêki kîyneki vecîyena dîyardê bûnî, mûrûnê xi kena pa. Kîyneki pisiktê kî ra vina ki:

-Wextê birarûndê mi tîn mendo. Rê şîo bûnî, kûnê ocaxi di adir esto, çin o.

Pisiki kîyneki ra mûrada sûri tirawna û şîona adiro ki esto zî mîzî ver-dûna ra ci, adir hûna kena. Mûra zî giêna kena mûndê wueli. Pisiki dima nî şîona kîyneki ra vina ki:

-Ocaxi di adir esto.

Tikê be'dê, kîyneki warzena şîona ki birarûndê xi rê atîyêki pûco. Rêy zî ûnîyena ki ocaxi di adir çin o. Pisiki ra vina:

-Pisê, kûnê adir?

Ya zî vina:

-Korê bivva!

Pisiki mûra mûznena ra kîyneki. Kîyneki vecîyena tewer ki cêydê dûrî ra

dumûnêki vecîyêno. Kîyneki hetûnî ûca vazena. Şîona ûca ki lîyêki di esti yê girîyênê, ver di zî huwt kîynekî estê. Kîynekûn ra vina ki:

-Tikê adir bidêni mi, ez berî. Birê mi kêy sîyd ra bîyê, ez yîni rê atîyêki pûcî.

Yê zî adir meqes kenê dûnê kîyneki. Kîynekî vinê ki:

-Hama ki mey ma nîamîya adirê xi bîyêri şîo.

Na ara di îpegê kîyneki ki verdê mûndi di wi, kuyeno qûlptê lîyê ya. Kîyneki warzena şîona kîdê birarûndê xi.

Dima yê ra mey huwt kîynekûn yena, kîynûndê xi ra vina ki:

-Îro kîdê ma ra buoyê xerîwûn yena.

Yê vinê ki:

-Îro yiw nîame kîdê ma.

Mey zî vina ki:

-No îpegê kimi yo?

Îpeg arê dûna, şîona verdê kîdê huwt birûn. Ceneki (he'wti) veng dûna vina:

-Ez hûm kenûn, gûm kenûn, verdê kîdê şîma di tirri kenûn. Ezê qapi bişiknî!

Qapi aki!

Kîyneki qapi nîakena. He'wti kîyneki ra vina ki:

-Quldê qapî ra qalûçê xi bidî!

Kîyneki zî quldê qapî ra qalûçê xi vecena. He'wti qalûçê kîyneki simena, si-mena, kîyneki xi di şîona, kuyena. He'wti zî ce verdûna şîona.

Dima He'wti ra, birê kîyneki yenê kêye, vinê:

-Wêy ma, îro gwonê ti yo çirê ana bîya?

Kîyneki vina:

-Ez îro vecîyûn dîyardê bûnî, mi mûrê xi kerdêni pa. Mi pisiki ra va ki "Wextê birarûndê mi tèn mendo, rê şîo bûnî, kûnê ocaxi di adir esto ki çin o". Pisiki mi ra mûrada sûri tirawna û şîona adiro ki esto, mîzî verdûna ra ci, adir hûna kena. Mûra zî giêna kena mûndê wueli. Pisiki dima nî, amî mi ra va ki "Ocaxi di adir esto". Tikê be'dê ez warîstûn, şîyûn şîma rê atîyêki pûcî. E ûnîyûn ki ocaxi di adir çin o. Mi pisiki ra va "Kûnê adir?" Yê zî va "Korê bivva!" Pisiki mûra sûri mûti ra mi. Çaxo ki e vecîyûn tewer, cêydê dûrî ra dumûnêki vecîyêni. E hetûnî ûca vaştûn. Ez şîyûn ûca ki lîyêki di esti yê girîyênê, ver di zî huwt kîynekî estê. Mi kîynekûn ra va ki "Tikê adir bidêni mi, ez berî. Birê mi kêy sîyd ra bîyê, ez yîni rê atîyêki pûcî." Yîni zî adir meqes kerd da mi. Kîynekûn va ki "Hama ki mey ma nîamîya adirê xi bîyêri şîo". Min zî adir girowt, e şîyûn. Be'dê, mey huwt kîynekûn amî verdê kî w vanda mi da, va "Ez hûm kenûn, gûm kenûn, verdê kîdê şîma di tirri kenûn. Ezê qapi bişiknî. Qapi aki!" Mi qapi nîakerd. He'wti mi ra va ki "Quldê qapî ra qalûçê xi bidî". Mi zî quldê qapî ra qalûçê xi veti. He'wti qalûçê mi simiti. Ez xi di şîyûn, kuwtûn.

Birê kîyneki warzenê zeredê kî di, verdê qapî di bîrêki adûnê. He'wti riocê pîyên rêyna yena. Kîyneki ra vina ki:

-Ez hûm kenûn, gûm kenûn, verdê kî di tirri kenûn. Qapi aki! Kîyneki qapi akena. He'wti kuyena zerre, be'dê zî kuyena di bîr.

Birî yenê He'wti kişenê. Kîyneki birûndê xi ra vîna ki:

-Birê min! Huwt kîynadê na he'wti estê, bîyêrêni ma şimi, şima rê îyûn kîynekenûn bîyêri.

Huwt birî şîonê îyûn kîynekenûn xi rê giênê.

Riocêki kîynê He'wti warzenê me'ynê birûndê kîyneki veradûnê. Kîyneki vîyêna ki me'ynê remenê, kuyena dima me'ynûn û yîni seneve ra ûna kîye. Çirê ki kîyneki dima me'ynûn ze'f vaştivî, bî tîyşûni. Eki amî kîye, kîynûndê He'wti ra va ki:

-Ez bîyûn tîyşûn, awkêki bidêni mi!

Çaxo ki kîyneki dima me'ynûn vaştêni, kîynûnê He'wti me'rêki kerbi meridê awki.

Yê kîyneki rê awki nîyûnê, ya zî xi warzena şîyona meri ra awki wuena w me'r kuyeno di qiriktê kîyneki. Dima çend riocûn, me'r pîzzedê kîyneki di beno pîl. Huwt wêy huwt birûn ra vinê ki:

-Wêy şima zacilûn a.

Huwt birî wêy xi giênê şîyonê serdê koyêki. Uca wardê xi ra vinê ki:

-Wêy ma, ti batalîya, xi rê tikê rakû. Ma ki zî qûdûmi piro di.

Eki wêy şî di hûn a, birêki mîyêsêki keno zerredê qûdûmi. Mîyêsi zerredê qûdûmi di nata w bata firrena. Kîyneki zî qey vîna ki birê yê yê qûdûmi dîne piro. Be'dê kîyneki hûn ra warzena ki birê xi çin ê, şîyê. Kîyneki vîna ki:

-Mala birê mi, tî şîo kiştê kî, wa estê me'rî şîoro di ningdê tîo ra. Wa xêy ca destê mi, tîo rê destê yiwêrî dermûn nîyêwo.

Kîyneki serdê yî koyî ra warzena şîona. Rêy di rastê citarêkiyena w hetê yî di mûna.

Hetê kîdê citêrî di borûqi esta. Mûndê borûqi di zî me'rêki esto. Me'r vîno ki:

-Ez herûndê citêrî dî wî, ezê sirkîyê huwt serrûn na kîyneki dî w me'rê pîzzedê yê parçe-parçe kî.

Me'rê pîzzedê kîyneki zî vîno ki:

-Ezê adir verdî na borûqi w me'ro ki mûndê yê di zî bikşî. Citêr şîono sirkîyê huwt serûn ûno dûno kîyneki w me'rê pîzedê yê parçe-parçe keno. Be'dê zî kîynek a zewecîyeno.

Kîyneki riocêki ûnîyena ki kîynê He'wti birê nê, no ra herêki, hê y şîonê. Kîyneki nîni sinasena w vîna yîni dûna. Kîynê He'wti ûnîyenê, yê zî nê sinasenê. Vinê ki:

-Keçolekî ma ûndê doxtorî gîyrê, tikê na ningi rind kîyê?

Be'dê zî yenê hetê kîyneki. Kîyneki derzenîyêki kena destê xi, fîna di verdê estî, este ningi ra vecîyeno. Kîyneki vîna:

-Bira! Ez wêy tîo yûn. Wexto ki tîo ez ko ya verdûn, mi tîo rê ziwî kerbi. Mi va ki "Ti şîo kiştê kî, wa estê me'rî ningdê tîo ya kuw, xêy ca destê mi yiw tîo rê dermûn nîyêwo!"

arîweş: tavşan	haval: arkadaş
riocî: gün	wêy: kızkardeş
atî: yemek (tenecerede pişirilen seneve	îyûn: onları
ra (sene ra): yeniden yemek)	wuelî: kül
sî'end: yemin	keçoleki: kel kız
ayî (m): o	ya (m): o
şîona: gider	kî: b. kîye
bîyêri: al	yê (m): o, onu, onun
te'ncî: tazı	kîye: ev
bîyêro: alsın	yê: onlar
tîo: senin	kîyneki: kız
borûqi: süpürge otu	yiwêr: birisi
ûnîyena: bakar	mey: anne
ceneki: kadın	yî (n): o
ûnîyûn: bakar	mûn: iç
cîtêr: çiftçi	yîni: onlara, onları
vîna (m): söyler, der	mûra: boncuk
eki: eger	yo (n): o
vinê: söylerler, derler	nîyêkerda: yapmamış
este: kemik	xî: kendi
vîyêna: görür	qapî: kapı
giêna: alır	zî: de
vîyênê: görsünler	qul: delik

* Na sanike hetê Malmîsanijî ra redakte bîya û kovara Vateyî, Nr. 7, r. 40-45 de neşr bîya.

ELIK Û FATIKE

Arêkerdox: Roşan LEZGÎN

Yew beno, yew nêbeno. Yew Elik beno û yew zî Fatike bena.
Elik û Fatike waye û bira benê. Maya înan mirena, babîyê înan yewna cinî
xo rê ano.

Damarîye Elikî û Fatike ra qet hes nêkena. Wazena înan ra bixelisîyo.

Wexto ke babîyê Elikî û Fatike şino cite, damarîye verê cû tov serê tewqe
de qelênena, kena tewre û dana mêrdeyê xo.

Babîyê Elikî û Fatike çiqas tov erzeno hêgayî, cite keno la tovê ey zergun
nêbeno.

Mêrik xo rê şaş maneno. Rojêk cinîya xo ra vano:

- Cinî, ez her serre tov ramena la hêga de zergun nêbeno. Ez se bika?

Cinîya ey vana:

- De willey ez çiyê nêzana. Xo rê şo serê zîyare. Hela biewnî, belkî zîyare
to ra çiyê vajo.

Roja bîne, babîyê Elikî û Fatike nan û helawe keno tewre, kewno teber ke
şo serê zîyare.

Babîyê Elikî û Fatike senî ke keye ra kewno teber, cinîya ey lez kena, ver-
nîyê mêrdeyê xo de şina serê zîyare. Xo kurnê yew dare de nimnena.

Babîyê Elikî û Fatike yeno serê zîyare. Xo rê dua û lavayî keno. Dima ra
vano:

- Ya zîyare! Ez her serre tov erzena hêgayî la zergun nêbeno. Ez se bika?

Cinîya ey bineyke vengê xo bedilnena û kurnê dare ra vana:

- Heme rîyê Elikî û Fatike ra yo. De ti şo, Elikî bere serê xete de serebirne
û Fatike zî binê xete de serebirne. Tovê to do zergun bo.

Babîyê Elikî û Fatike dano piro, yeno keye. La cinîya ey lez kena, kurnê
dare ra vejêna û mêrdeyê xo ra ver yena resena bi keye.

Wexto ke mêrdeyê aye yeno, şina vernî, persena vana:

- To se kerd?

Mêrik vano:

- Willey, zîyare vana ke, Elikî bere serê xete de serebirne û Fatike zî binê
xete de serebirne.

Cinîke mêrdeyê xo ra persena, vana:

- Eyla ti vanê çî! Hema her dîyan zî bigêre bere serebirne. Qey ma geste

ver bimirin!

Yew ey ra yew aye ra. Babîyê Elikî û Fatike ewnêno ke nêşno destê cinîya xo ra biqedîno, mecbur maneno, qebul keno. Vano:

- Madem winî yo, qet nêbo pîzeyê înan mird bike, ez bena serebirnena.

Damarîye şina hevrîşke virazena. Bena serê endelî de dana Elikî û Fatike.

Elik û Fatike serê endelî de ha hevrîşke wenê, babîyê înan zî binê endelî de kardîya xo keno tûj.

Elik û Fatike wexto ke hevrîşke wenê, a game yew mîlçike yena verê înan de xo ronana û "vîç-vîç" kena, vana:

- Elik û Fatik,

Piçik û parik!

Bidine mi piçkî nan,

Bêjime we tişkî nûç!¹

Elik mîlçike qewerneno. La bineyke badê cû mîlçike hewna yena, vana:

- Elik û Fatik,

Piçik û parik!

Bidine mi piçkî nan,

Bêjime we tişkî nûç!

Elik hewna mîlçike qewerneno. Mîlçike perrena şina la bineyke dima ra hewna yena, vana:

- Elik û Fatik,

Piçik û parik!

Bidine mi piçkî nan,

Bêjime we tişkî nûç!

Fatike vana:

- Elik, qey ti mîlçike qewernenê? Ha ma ra çiyê vana. Dê vindel!

Û tay hurdîyê nanî erzena verê mîlçike. Mîlçike nanê xo wena. Elikî û Fatike ra vana:

- Willey şima serebirnenê! Elikî benê serê xete de û Fatike zî binê xete de serebirnenê!

Û mîlçike firr dana xo, perrena şina serê gilê dare de xo nana ro.

Mîlçike bineyke vindena, la erd tebatî nêdano aye, hewna yena, vana "Elik

---

¹ Elik û Fatik,

Piçik û parik!

Bidêne mi piçêk nan,

Ez şima ra vajî çiyêko nûç!

û Fatik! Şima ke resayî leweyê hêgayî, wa Elik dest bierzo mûrayanê milê Fatike, layê mûrayan bivisno. Do mûrayî birijîyê war. Wa Fatike bibermo û Elik biremno. Fatike zî ey dima vazdo. Bi no qayde biremê, xo dima meewnîyêne hetanî ke şima xo bixelisnê."

Û mîlçike hewna perrena şina serê gilê dare de xo nana ro.

Babê înan kardîya xo seqêno. Yeno destê Elikî û Fatike gêno, beno mîyanê hêgayî ke Elikî serê xete de Fatike zî binê xete de serebirno.

Senî ke resenê leweyê hêgayî, Elik dest erzeno mûrayanê milê Fatike. Layê mûrayan visêno, mûrayî rijênê war. Fatike bermena, Elik remeno.

Elik remeno, Fatike nana ey dima.

Babê înan vengdano, vano:

- Elik, Fatik! Bêrêno. Ez şima rê mûrayan gêna. Çiyê nêbeno. Ez nêdana şima ro!...

La keno nêkeno Elik û Fatike nêvindenê.

Ê zanê ke o qestêna wina vano. Qet xo dima zî nêewnênê, remenê. Şinê, hetanî ke xo xelisnenê.

* * *

Elik û Fatike remenê, şinê. Xo xelisnenê. Epey şinê. Benê têşan. Ê de damariye hevrişka soline daya înan. Îllahîm zî Fatike zaf bena têşan. Hende bena têşan ke, ziwan fek ra yeno teber.

Zaf şinê, tay şinê. Çimê xo çarnenê ke hela cayê de hênî, bîr yan zî yew dere çin o ke, xo rê awe bişimê. Fatike ewnêna ke herinda rêça simê here de tay awe ha bîya gole. Fatike vazdana şina ke awe bişimo, Elik nêverdano, vano:

- Eke ti herinda simê here ra awe bişimê. Ti bena here. Dewijî to gênê benê, cile kenê. Pê to baran ancenê. Cile dana piştîya to ro, heme bena kul û birînî. Meşime!...

Fatike awe nêşimena. Hewna kewnê ray û şinê.

Zaf şinê tay şinê. Fatike ewnêna ke herinda rêça simê gayî de tay awe ha bîya gole. Fatike vazdana şina ke awe bişimo, Elik nêverdano, vano:

- Eke ti herinda simê gayî ra awe bişimê. Ti bena ga. Dewijî to benê, nîre danê milê to ser. Pê to cite kenê. Zixtan kenê hêtanê to de, nîre dano milê to ro, ti heme bena birînî. Meşime!...

Fatike awe nêşimena. Hewna kewnê ray û şinê.

Zaf şinê tay şinê. Fatike ewnêna ke herinda rêça simê xezale de tay awe ha bîya gole. Fatike vana:

- Ez şimena.

Elik ewnêno ke waya ey êdî teşne ver mirena, vengê xo nêkeno.

Elik vengê xo nêkeno. Fatike awe şimena. Senî ke awe şimena, ca de bena yew xezale.

Elik vernî de û xezale zî ey dima, kewnê ray û şinê.

* * *

Elik û xezale zaf şinê tay şinê. Şinê resenê serê yew hênîyî. Elik û xezale mirdîya xo awe şimenê. Versîya daran de bineyke arisênê; boya xo danê.

Wexto ke versîya daran de arisênê, Elik nişka ra vînenno ke yew xort wenişto estorê xo û ha yeno. Elik lezûbez xezale beno mîyanê kema dirrike de nimneno û hewna agêreno yeno serê hênî de ronîşeno.

Siwar yeno. Selam dano Elikî, estorê xo rameno hênî ser, awdano.

Mevaje ke o xort çî rê lajê keyayê dewe nêbeno.

Lajek zaf zengîn o. Wayîrê hêgayan, rezan, baxçeyan, dar û daristanan, pes û dewaran o. Xortêko semt o. Ti vanî qey qirika marî ra ancîyayo. Xortêko zimbêlqeytan û çeleng o. Şal û şapikê Botanî ha piradaye, xincerêka destesedefêne ha verê mîye de.

Badê ke estorê ey awe şimeno, lajek fetilêno Elikî ser, vano:

- Ti kam î, çî kes î?

Elik vano:

- Willey ez yew sêwir a. Kesê mi çin o. Ez bêkes a.

Lajê keyayî vano:

- Bêre bibe seyîsê estorê mi. Ez to kena weye.

Û Elikî gêno beno.

Lajê keyayî Elikî gêno beno, xezale zî uca mîyanê kema dirrike de manena. A roje ra pey êdî Elik estorê lajê keyayî ano awe ser.

Fatike zî bîya yew xezale la hewna zî Elik zano ke a Fatik a; waya ey a.

Lajê keyayî her roje nanêk nan dano Elikî. Elik leteyêk xo rê gêno weno, leteyo bîn keno pistina xo, beno mîyanê kema dirrike de dano xezale.

Bi no qayde hem Elik xo keno weye û hem zî mîyanê kema dirrike de xezale, yanî waya xo Fatike keno weye.

Gelek zeman vîyarêno; dem û dewranî tede şinê. Rojan ra rojêk, lajê keyayî seba yew gureyî Elikî şaweno yew dewa bîne.

Elik şino dewa bîne la erey maneno. Wextê awdayîşê estorî yeno. Lajê keyayî wenişeno estorê xo, bineyke nat û wet vazdneno. Dima ra beno serê hênî ke estorê xo awdo.

Wexto ke estor yeno serê hênî, xezale vana qey hewna Elik ameyo û aye rê nan ardo. Senî ke mîyanê kema dirrike ra vejêna teber, çî rê lajê keyayî çim nêgineno piro.

Xezale çîrp û remena, lajê keyayî nano dima.

Yew aye ra yew ey ra. De lajê keyayî weniştô estorî! Estor hêç o, rewan o.
Ha yela, dê bawo! Epey wext yewbînî çarnenê çepernenê.

Axir peynî de lajê keyayî keyse ro xezale ano; dest erzeno linga peyêne û qefelneno. Senî ke qefelneno, xezale destê ey de bena kênayêka hende rinde ke eynî sey lamba roşn dana. La çîpvirane bena; qet kincî piradaye nêbenê. Lajê keyayî kurkê xo vejeno, dano kêneke ra. Û aye xo dima erzeno serê piş-tîya estorî. Gêno ano keye.

Lajê keyayî Fatike gêno ano keye, vano:

- Ti kam a, çi kês a, çi kare ya?

A zî sere ra hetanî peynî hal û hewalê xo ey rê qisey kena.

Lajê keyayî teklîf keno vano:

- Ez wazena to reyde bizewijîya?

Fatike teklîfê ey qebl kena.

Lajê keyayî werzeno hewt defan û hewt zirnayan dano ardiş. Veng dano hewt dewan. Koçek û dengbêjê hewt dewan yenê vêve. Hewt rojî û hewt şewî vêveyê xo kenê. Her roje hewt bizan serebirnenê. Goşt û birincê xo wenê. Peynî de marreyê Fatike û lajê keyayî birnenê.

Fatike bena vêve, lacê keyayî zî beno zama, pîya zewijênê.

Lajê keyayî veng dano Elikî. Yew hêga û çend sereyî pes dano ey zî. Goşeyê dewe de Elikî rê yew ban dano viraştiş. Dewe ra yew kênyaya rinde ro Elikî mare keno. Vêveyê înan zî kenê.

Ê uca bi miradê xo şa benê. Homa ma zî tîya bi miradî şa biko.

Wa sanika ma zî tîya biqedîyo.*

---

*Na sanike, qijekîya xo de, dewa Licê Dingilhewa de mi fekê merdîmanê xo ra goşdarî kerd bî. Dima ra, mi nuşte.

- Na sanike "Sanikanê Dîyarbekîrî ra Guldesteyêk, Amadaker: Roşan Lezgîn, Enstîtuya Kele-pûrê Kurdî, Duhok 2009, r. 89-95" de weşanîyaya.

SÎR Û PÎYANZ

Arêkerdox: Mihanî LICOKIC

Tîya bî û çinê bî, Sîr û Pîyanz bî. Pîyanz birawo pîl o û Sîr zî birawo qic o.
Pîyanz Sîrî ra vano:

-Bira, ezo şinî rencberî, yanê şinî kar.

Pîyanz zewaday xo keno tê û şino ro kar geyreno. Cayke dewêke de rastê merdimêke yeno. Mêrik vano:

-Silam eleykum.

Pîyanz vano:

-Eleykumu selam.

Vano:

-Ti ro çî geyrenê?

Pîyanz vano:

-Ez ro kar geyrena.

Vano:

-Ti rencberî nêkenê?

Pîyanz vano:

-Çirê nêkena? Ez ro kar geyrena. Çi kar bibo ez kena.

Mêrik vano:

-Şertê min estê. Eger ti şertanê min bi ca bîyarê, tamam. La ku ti şertanê min bi ca nîyarê û ti kar ra poşman bibê, karê min bi ca verdê, ezo zolêke mîyanê paştê to ra bancî.

Pîyanz vano:

-Wa bo, ez qebûl kena.

Şinê keye. A şewî Pîyanz ewca kono ra. Serê sibay wirzenê we, arahî xo kenê. Pîyanzî rê zî sehenêke şorba, nanêke û hebêke kewçike anê, ver de nanê ro û mêrik vano:

-“Bixwe, bixwe, têr bixwe

Nanê xo kerî meke

Sehena xo nîvco meke

Kefçîya xo şil meke

Têr bixwe, şerm meke.”

Pîyanz hanêno ku nan tera bikero, nane bena letî. Kewçike şorba ro do, kewçike bena hî û sehane bena nîmecete. A jo ra nêweno. Vindeno, vindeno,

xo tepîya dano.

Mêrik vano:

-Gayan teber ke, herî zî xo dir bere. Tajî ça kewte, ewca cite bike. Şan de zî barêke kolîyanê wişkan xo dir bîyare keye.

Pîyanz gayan keno teber, beno esparê herî, şino. Tajî zî geh înan dima geh înan ver çeçeyena, heta şinê şûnê cite. Tajî ewca şina serê sîy de mexel kona. Pîyanz cite girê dano, dorê tehte beno û ano, gir-gir keno, keno nêkeno tewş o. Ma serê tehte de cite bena? Şan de zî wazeno barêke kolîyanê wişkan bî-yaro keye. La deşta dûz a, nê kolî nê zî leme esta. Herê xo reyna veng şano vernî xo, tevlê gayan wa ano keye.

Wahêrê keyî tera vano:

-To cite kerde?

Vano:

-Nê.

Vano:

-To barêke kolî wişkî zî nîyardê?

Pîyanz vano:

-Nê.

Mêrik vano:

-Yena zanayîşî ku to şertê xo bi ca nîyardo.

Û ano zolêke mîyanê paştî cê ra anceno. Yanê çar giştî poste mîyanê paştê cê ra, verê milî ra heta serê boçike tera anceno.

Sîr vano "Lazim o ez heyfê cê bigîrî" û wirzeno zewadayê xo keno hedrî, verê xo şano a dewe. Şino, reyna rastê ê mêrikî yeno. Mêrik vano:

-Silam eleykum.

Vano:

-Eleykumu selam.

Mêrik vano:

-Ti ro çi geyrenê?

Ew vano:

-Ez ro kar geyrena.

Mêrik vano:

-Ti rencberî nêkenê?

Ew vano:

-Çirê ez nêkena? Ma ew zî kar nîyo?

Mêrik vano:

-De min dima şane, ma şin keye.

Yenê keye, mêrik vano:

-La şertê min estê. Eger ti şertanê min bi ca bîyarê, ti ko (go) karê xo dewam bikerê. La ku ti şertanê min bi ca nîyarê, ezo zolêke mîyanê paştê to

ra bancî.

Sîr vano:

-Wa bo.

Serê sibay şorba pewcenê, sehanêke şorba verê Sîrî de zî nanê ro û mêrik tera vano:

-“Bixwe, bixwe, têr bixwe

Nanê xo kerî meke

Sehena xo nîvco meke

Kefçîya xo şil meke

Têr bixwe, şerm meke.”

Sîr sehanê şorba anceno verê xo, nanê xo heme ferekneno zerey sehanê şorba, kewçikê xo gêno, dano tê mîyan ro û weno; sehanê xo fit erzeno.

Gayan û herî ci rê kenî teber, mêrik tera vano:

-Tajî ça kewte, ti ko (go) ewca cite bikerê. Şan de zî barêke kolîyanê wişkan xo dir bîyare keye.

Sîr vano:

-Wa bo.

Sîr şino şûnê cite, tajî şina serê sîy de kona. Sîr sîke erd ra dareno we, dano kerikê milê tajî ro, kişeno. Cawo raste de cite keno, heta şan. Şan de zî hanêno kolî wişkî çinî yê, alet û nîre û misasî keno werdî, ro herê xo bar keno û ano keye.

Mêrik vano:

-Sîro, enî çi yê?

Sîr vano:

-To va “Barêke kolîyanê wişkan bîyare”. Kolîyê wişkî çinê bî, mi zî enî kerdî werdi û ardî.

Vano:

-Sîro, la tajî ça wa?

Sîr vano:

-Tajî şî serê tehte de kewte. Ma serê tehte de cite bena? Min sîyke da kerikê milê cay ro, kişte.

Neyse, anakî çendeyke vêreno, vanê:

-Sîro, êm bide gayan.

Sîr cemêke di cemî gayan veyşan verdano, cemê hîrinan cew verê gayan de keno ro. Gayê veyşanî zehf cew wenê, wir dî zî konê. Sîr erzeno ra qirpûzikê milî, wir dîyan zî sere birneno.

Vanê:

-Se bî?

Vano:

-Gay merdêne, min sere birnay. Min va wa nêbê merdarî.

Gay zî şî. Çendeyke derbas beno, hebêke tûtê (kênaya) înana qice esta, şan de vana:

-Mîzê min yena.

Vanê:

-Sîro, tûte bere teber, wa mîzê xo bikero.

Sîr tûte beno teber, qurmîçikan beno tûte ro, tûte bermena. Vanê:

-Sîro, çi rê tûte bermena?

Vano:

-Mîzê xo nikenâ.

Vanê:

-De bibe çeçeley cay ro, bike di tîşî; jo berze verê qerî jo berze verê boxerî.

Yanê qestî ana kenê ku pê tûte bitersnê ku tûte mîzê xo bikero. La Sîr bi rastî ay keno di tîşî, erzeno verê kutikan û yeno zere.

Tera persenê vanê:

-Sîro, tûte ça wa?

Vano:

-Wele min kerde di tîşî, eşte verê qerî û boxerî. La şima zî ana nêva?

A zî şî. Mêrik û cêneke hanênê ku Sîrî ver nêxelesênê, şêwrê xo kenê, vanê "Ma ko Sîrî ver xo rê şin, ya nê ko çike bîyaro serey ma zî". Mêrik vano:

-Cênî, de ma rê zewaday ma hedrî ke, ma ko ê ver şin.

Wirzenê xo rê helawî virazenê û çoyrekan pewcenê, kenê zerey çiwalêke, ewca nanê ro, vanê "Ma ko bişewe şin ku hayî Sîrî tera çinê bo".

Ê konê ra, Sîr wirzeno we, helawî û çoyrekan zerey çiwali ra veceno, kono zerey çiwali; henî çoyrekan û helawî dor û verê xo de nano ro û henîyan zî serê serey xo de nano ro ku pê neyso.

Enî destê sibay wirzenê we. Mêrik paşte kono verê çiwali û konê rahî. Zehf şinê tay şinê, rahî ra mîzê Sîrî yena. Sîr mîzê xo keno, mîze resena paştê mêrikî; paştê cê bena germine. Vano:

-Cênî, qey to zehf rûn kerdo mîyanê helawî? Rûnî paştê min de eşt.

Cêneke vana:

-La qey ez rûnê ma ê bêmecalî rê nêverdena.

Henî ca şinê, rastê dewêke yenê. Kutikî yenê bi înan, eman ro înan çikenenê. Vanê:

-Ax, enka Sîr tîya bayne; ka (ga) enî kutikan tirtê-firtê bikero, hergû hebe hetêk a berzo.

Sîr vano:

-Ez nanî ya tîya, min ronê!

Sîrî nanê ro, Sîr kono mîyanê kutikan, tirtê-firtê keno, hergû kutik hetêk a vazdano.

Rahî xo dewam kenê, şinê cayke, ro înan bena şewe. Verê golêke de nanê ro, kulabê xo finenê ra û konê ra. Sîr hanêno kur û pistê înan a, zano ku ci rê çike fikirênê.

Ê şêwrê xo kenê, vanê "Wexto ku ma bişewe kewtî ra, ma ko wirzin we, ma ko hergû jo hetêkey kulabî bigîrin, berzin mîyanê golî, ê bifetesnin. Ma ko tera bifeletî."

La Sîr fam keno. Wexto konê ra, Sîr mêrikî qelebneno şûnê xo, ew kono şûnê mêrikî û destê xo dano cêneke ro, vano:

-Şiş, şiş! Wirze!

A zî vana qey mêrdey ca yo. Wirzenê, hergû jo hetêkey kulabî ginê, şanê tê, şanê tê, erzenê mîyanê golî. Mêrik "bil", "bil", tede xeneqêno. Cêneke vana:

-Oxx, ma tera xelesîyay!

Sîr vano:

-Çi ox şima tera xelesîyay, ez nanîk a etîya! Mêrdey to fetesîya!

Û wirzeno we cêneke zî xo rê ano, yeno keye.

Ê ewca bi jobînî bî şa, ma zî etîya bi axret û îman şa bin*.

---

* Na sanike tayê dewanê Licê de yena vatiş. Hetê Malmîsanijî ra redakte bîya û kovara Vateyî, Nr. 11, r. 97-101 de neşr bîya.

CÊRAYÎŞ

Arêkerdox: Hikmet ÇALAGAN

Beno, nêbeno, hîrê hevalî benê. Rozê nî hîrê hevalî nîşenê ro mabenê xo de qesêy kenê û qerar danê vanê "Ma şîme qederê xo ra bicêrême (bigêrîme)". Roza bîne urzenê ra, kunê raye şonê. Şonê, şonê, rastê hênîyê ênê. Zaf bîyê têşan. Şonê ke hênî ra awe bişimê. Qayît kenê serê hênî de kalêke herdîşsipî nîştô ro. Selam danê kalî, nîşenê ro û awe şîmenê. Kal înan ra perseno:

-Şîma kam ê, kotî ra ênê û şonê kotî? Ê vanê:

-Ma hîrê heval îme. Qederê xo ra cêrenîme.

Kal vano:

-Şîma çi ro cêrenê, çi wazenê?

Hevalo ju vano:

-Ez wazena ke hînî dewlemend bî, na welat de kes zê mi dewlemend çînê bo.

Hevalo bîn vano:

-Ez kî wazena bibî qadîyek, na welat de zê mi qadî çînê bo. Her kes çi karê xo bibo bêro hetê mi.

Hevalo ke peynîye de mendo vano:

-Ez tawa nêwazena, teyna cêrîyede şithelale wazena.

Kal serê nî qesey înan urzeno ra, dest keno bêrîka (taneka) xo, kîsîkek pera veceno dano eyê ke waştênê bibo dewlemend. Qelemek veceno dano ê ke waştênê bibo qadî. Ê ke cênîkek şithelale waştênê ra kî vano:

-Ti kî şo çê xo. Cênîka ke ti wazena bena nesîbê to.

Kal dima nî qisey xo beno vîndî. Wexto ke kal beno vîndî, hîrê hevalî şaş manenê. Dime ra vanê "No kal Xîzir bî". Endî nêşonê cayê, cêrenê ra şonê çê xo.

***

Waxt vereno ra, ê ke waştbî bibo dewlemend beno zaf dewlemend. O welat de kes qasê ey dewlemend çînê yo. Ê ke waştbî bibo qadîyek pîl beno qadîyek pîl. O welat de qasê ey qadîyo pîl çînê yo. Ê ke xo rê cênîya şithelale waştbî zewecîyêno. Cênîya ey zaf rind û şithelale bena. O gabantîye (gawantîye) keno û îdarê xo nîya keno.

"Rozê kal vano ke "Ez rê (reyê) şorî nî mordemanê xo bibênî (bivînî), hela se kenê". Ver de şono hetê eyê ke zaf dewlemend bî. Wexto ke şono hetê ey

kincanê xo vurneno. Kincanê dirîyaya û qilêrina dano xo ra.

Şono verê çêwerê ey, vano:

-Ez sedeqê Heqî wazena.

Mêrik venga xulamanê xo dano û vano:

-Nî verê çêwerê mi ra berjê! Nêşono nêxebetîno, amo sedeqê wazeno!

Xulamî kalî danê verê terpika û çêwer ra kenê durî. Waxto ke kalî kenê durî, mêrik qayît keno ke çî dewlemendîya xo estbî pêro bîye vîndî.

Mêrik a waxt dano zanîyanê xo ro, vano "No kal o kal bî"; endî zaf herey beno.

Kal rêna kincanê xo vurneno û şono hetê qadî. Şono dano çêwerê qadî ro. Qadî çêwer keno ya û qayît keno ke ju kalo pasaqin verê çêwerî der o. Kal vano ke:

-Perê mi çîn o, ez ama ke ti mi rê dîlekçeyek binusnî.

Qadî venga mordemanê xo dano û vano:

-Nî kalî berjê tewer! Hela qayîtê nî kalê mirdarî kerê, amo vano "Bê pera mi rê dîlekçe binusne!" Kalo mirdar, ti çî waxt dîyo bê pera dîlekçe amo nusnayîş?

Mordemê qadî kalî şanenê verê terpika û erjenê tewer. Waxto ke kalî erjenê tewer, qadî nîşeno ro ke çîyê binusno, qayît keno ke wendene û nusnayene kerda xo vîr a. A waxt dano zanîyanê xo ro, vano "No kal o kal bî"; endî zaf herey beno.

Pênîye de kal rêna kincanê xo vurneno û xo na fa (rey) nano nêweşîye ra, şono serê raya çê gabanî. Cênîya gabanî her roz mêrdê xo rê nan (non) bena.

Cênîke rêna kewte raye amê. Kal serê raya cênîke de meredîya ra.

Cênîke amê nezdîyê kali, qayît kerd ke kalêke kokim serê raye de meredîyo ra. Her cayê ey kul o û ci ra bûye êna. Cênîke amê hetê kalî û va:

-Bira, bira, to rê se bîyo?

Kalî va:

-Ez zaf nêweş a. Nîşkîna raye de şorî. Xêrê xo alîkarîya mi bike.

Cênîke kewte binê çengê ey, o berd çê xo. Awe kerde germ û sarê ey şut. Dime ra kerd zerê cile û ci ra va ke:

-Mêrdê mi gaban o. Ez gere ey rê nan berî. Ti naca qayîtê rehetîya xo bike.

Kalî va:

-Waya mi, ti şo qayîtê karê xo bike. Cayê mi rind o, Heq to ra razî bo.

Cênîke nanê mêrdê xo mêrdê xo rê berd. Gaban cênîya xo ra persa:

-Ti qey nîya herey kewta?

Cênîke va:

-Mêrik, ez amênê, sere raya mi de kalêke kokim û nêweş meredîyabî. Mi qayît kerd halê ey rind nîyo, mi berd çê, sarê ey şut, kerd cile û ez ama.

Gabanî va:

-To rind kerdo.

Endî bîbî şan. Cênîke, merdê xo û dawar pîya verba dewe şî. Dawar ard dewe û şî çêyê xo. Gabanî hal-xatirê meymanî pers kerd, qayît kerd ke mey-

man zaf nêweş o. Ci ra persa:

-Lo lo bira, nêweşîya to çik a? Dermanê xo çik o? Ma rê vace, ma kî bişî-kîme birînanê to weş bikîme.

Kalî va:

-Bira, bira, tewr pers meke. Nêweşîya mi zaf giran a. Dermanê mi şima nî-şîkînê pêda kerê.

Gabanî va:

-Hela vace, belkî dermanê to ma de esto. Eke çînê bo, ma bicêrîme bivê-nîme.

Kal tenê fikirîya, çimê ey gina lacê gabanî yê qiçekê ra, cêra ra gabanî va ke:

-Doxtoran mi ra va ke "Ti gere domanêk qiçek sarê bibirnê û gonîya ey bifînê kulanê xo" lê domanê mi çîn ê. Kam domananê xo dano mi?

Serê na qisa kalî, gaban fikirîya, şî cênîya xo ra va ke:

-Bê ma nî lacê xo sare bibirnîme û gonîya ey bifînîme kulanê meymanê xo. O ke lacê do ma, şîkîno juyo bîn kî bido.

Cênîke vatê merdê xo qebl kerd û uştî ra şî lacê xo sare birna, gonîya ey arde fîtî ra kulanê kalî ra. Kalî pers kerd:

-Şima na gonî kotî ra arde?

Gabanî va:

-Ma cayê ra arde, pers meke. Wa kulê to weş bê, zobîn muhîm nîyo.

Kalî endî zana ke înan lacê xo sare birno. Gaban û kalî a şewe xêlî qesey kerd, dime ra gabanî rehetîye kalî re waşte, o û cênîya xo şî kewtî ra. Şewe xêlî vêrde ra, cênîke ebe vengê domanêk haşar bîye û mêrdê xo haşar kerd; ci ra va ke:

-Vengê domanî êno.

Gabanî va:

-Vengê domanî nîyo. Kulê meymanî bîyê rehet, herhal o zîbeno (naleno). Ti qisawatan ver vengê ey ze vengê domanî heşnena.

Serê na qesa gaban û cênîke rêna kewtî cile. Hina nêkewtbî hewn, rêna vengê domanêk ame. Gaban û cênîya xo çapik cile ra vecîyayî şî qayîtê bê-şîga lacê xo kerd. Qayît kerd ke lacê înan zerrê bêşîge der o û weş o, lînganê xo hejneno (têşaneno), qayîtê mayê û pîyê xo keno.

Kal şew uştî ra, sare û cendekê lacekî ardbî tê lewe û kerdbî weş.

Dime ra kerdbî bêşîge, şîbî. Gaban û cênîya xo çapik şî qayîtê cayê meymanî kerd ke meyman cayê xo de nîyo. Serê na ya gaban cêra ra cênîya xo va ke:

-No kal o kal bî!

Naye dime ra qadî û mordemo ke dewlemend bî bî feqîr, gaban bî zaf dewlemend; çend domanê xoyê bînî bî. Ê şî serê miradê xo, ma mendîme naca."

27.09.2000

---

*Na sanike hetê Malmîsanijî ra redakte bîya û kovara Vateyî, Nr. 14, 92-95 de weşanîyaya. Ma sey şeklê orjînalî uca ra neql kerde.

ŞUYANÎYA MORDEMÊ KOSEYÎ

Arêkerdax: Alî Riza BÎLGÎLÎ

Ju mordemek beno. Feqîr û bêmal û bêmilik beno. Şuyaneyîne (şiwaneyî) keno. Xeylê waxt vêreno ra, mordemek beno kal û beno nêweş. Reseno ferq ke endî merdene nezdî ya. Hîrê lacê mordemekî benê. Mordemek zano ke merdena ey dime ê kî şuyaneyîne kenê. Xo de xo fikir keno "Mîrasê mi çînê yo ke ez bidî domananê xo. Mi xeylê zehmet ont û xeylê feqîrîye dîye. Ez nînan domananê xo rê qesey bikerî ke ê kî sey mi şuyane mebê". Naye ser o veng dano domananê xo, hîrêmîna lacî yêneyê ey de nişenê ro, vano:

-Mi rind goşdar bikerê. Mal û milkê mi çînê yo ke ez şima rê ca verdî. Şima zanê, mi heta ewro şuyanîye kerde û mi ebi şuyanî ya şima kerdî pîl. Ez zana ke şima kî mi dime şuyaneyîne kenê. Weşîya (wesîyeta) mi şima rê a ya ke leyê mordemê kosey (koseyî) de şuyaneyîne mekerê. Şuyaneyîna mordemê kosey zaf çetin a.

Domanî pîyê xo bêveng goşdar kenê. Dewam keno vano:

-Hala mi cile de mîyanî ser rast bikerê.

Kenê rast ke mîyanê kokumî pêro dirbetin o. Vanê:

-Babo, no çik o, to heta nika çayê ma ra nêvat?

Vano:

-Mi bivatêne kî çi destbera şima amêne? Waştena mi a ya ke, çîyo ke amo sereyê (sarê) mi ser mêro sereyê şima ser. Marîfetê mordemê kosey no yo, adet û toreyê koseyan no yo: To ke şartê înan nêard hurind, ti ke qarîya û heredîya (miradîya) mîyanê to ro zole oncenê.

Waxtê ra tepîya pî mireno. Pîlîna (pîlîya) keyî kewna destê birayê pîlî. Birayo pîl rozê veng dano birayanê xo, vano:

-Bêrê ronîşê, ma zumîn de qesey bikîme. Halê ma qe rind nîyo. Ez şona şuyaneyîne. Ez birayo pîl a û sire yê min a.

Biray qesanê xo kenê ju, birayo pîl îhtîyacanê raye tamam keno, birayanê xo ra xatir wazeno. Biray vanê:

-Weşîya pîyê ma xo vîr ra meke bira. To rê oxir bo.

Birayo pîl rozê raye şono, rastê ju mordemekî beno. Zumînî selam kenê, lacek nîyadano ke mordemek kose yo. Mordemeko kose perseno:

-Ti kotî ra yena, kata şona?

Weşîya pî yêna lacekî vîr, cewabê Kosey rast nêdano, vano:

-Ez tucar a, mal hernena.

Kose seyîrê (şêrê) sertenê (kinc û kol) lacekî keno, lacek nêmaneno tucaran. Kose kewno şubhe, vano:

-Oxir bo.

Lacek raya xo ro Kose kî raya xo ro şono. Zumîn ra ke kewnê durî, Kose raya xo vurneno, çerexîno û ver bi lacekî şono; defeyêna zumînî selam kenê. Onca her ju raya xo ro şono. Reya hîrêyîn de Kose fêlê xo keno ya, vano:

-Ez zana ke ti tucar nîya û şuyaneyîne fetelîna.

Lacek vano:

-Heya, rast a. Weşîya pîyê min a, ey vatêne "Leyê mordemê kosey de şuyaneyîne meke"; coka mi rast nêvat.

Kose vano:

-Mi rê şuyane lazim o, ez kî coka fetelîna. Ti na het ser kata şona şo, pêro kose yê.

Lacek seyîr keno ke rast o, waxt kî çînê yo ke hetê bînî ser şêro; bêçare maneno, şuyaneyîna Kosey qebul keno. Kose lacekî cêno (gêno) beno key xo. Dano keyber ro û vano:

-Xanim, keyberî yake, mi şuyane ard!

Xanime keyberî kena ya û bena şad. Lacek seyîr keno ke cenîke rîhuyayî ya û rind a. Şan de pîya şama xo wenê, Axa (Kose) vano:

-Xanim, cayê Şuyaney ci musne; hona newe yo, qefelîyo, va (wa) hewn a şêro. Şodir ma hemû çîyê xo pîya qesey kenîme.

Şuyane şono odeya xo, beno viran û kewno cile. Xo de xo fikirîno vano "Mi weşîya pîyê xo nêarde hurind" û muteessîr beno, bado hewn a şono.

Şefeq ra rew Axa û Xanime hîşyar benê, Axa vano "Ti ara ma hazir bike, ez kî karê bînî kena. Nezdîyê Şuyaney mebe. Karê şodirî biqedîyo ma ey hîşyar kenîme".

Kar û barê xo ke qedîno Axa şono dano keyber ro. Şuyane xîlê (tîlê) xo ser beno, vano:

-Kam o?

Seyîr keno ke kewto herey, tîjî eşto pencere. Vano "Roza sifteyine de ez kewta xeletîye" û muteessîr beno. Axa vano:

-Şuyane wurze, ara hazir a.

Şuyane sertenê xo cêno pira, herbî-herbî vejîno teber, vano:

-Qusur de seyîr meke Axa, ez qefelîyaye bîya û nêheşîya xo (xo nêhesîyaya).

Axa vano:

-Ma venga to nêda. Ti newe ya, sebirê xo teng meke. Arawerdene dime Axa Şuyaney cêno, pîya şertanê xo birnenê. Axa hemû şertanê xo musneno ci û vano:

-Xo vîr ra meke, oyo ke şertanê xo nêano mîyanê ey ra zole on-cenîme. Mi vaş da gayan, mird ê. Gayan raverde, ma şîme hêga. Hacetî kî oca der ê.

Şuyane axure ra gayan verdano ra, hacetan bar keno, vano "Ez hazir a Axa". Axa nişeno mayîne, pîya şonê hêga. Ju tazîya Axay bena, a kî şona hêga. Axa vano:

-Mi rind goşdar bike Şuyane! Tazîye kotî de mexel (mêle) bîyê, oca birame. Perozîya to ke amê serê şitî (xavik) melewne, mast biwere (bore). Serê biçike meşikne, zerre biwere. Haydê, karê to rast bêro.

Û şono. Weswese kewno zerrey ci. Aqilê xo nêkewno, vano "No karo şaş o". Bado "Ya xizir" vano û dest pêkeno. Seyîr keno ke tazîye şîya çengeyê (guçê) hêgay de mexel bîya. Oca kerre yo, hangazî (alete) tey nêxebetîna, cite nêbena feqet şert o yo ke Şuyane hêgay biramo. Heta peroz şenik ca rameno. Nanê perozî yêno, Şuyane mola dano ci ke nanê xo biwero. Serê biroşî dano ya ke mast o. Tûrikî keno ya ke biçika teze ya û germ a. Zaf fikirîno feqet raye nêveyneno. Çayê ke lazim o ke serê şitî melewîyo û serê biçike meşikîyo. Netîce de Şuyane taba (çiyekî) nêweno, vêşan-vêşan heta şan cite keno. Şan de yêno keye. Axa perseno:

-Şuyane, roza to çitur vêrde ra?

O waxt Xanime yêna zerre, vana:

-Şuyaney qet taba nêwerdo.

Axa vano:

-Se bi Şuyane, çayê ti qesey nêkena? Ti heredîya?

Şuyane vano:

-Ma ez çi meheredî? Tazîye şîya wertê kemer û kuç de mexel bîya, nêramîno. Ti vana "Serê şitî melewne, mast biwere; qirtikê biçike meşikne, zerre biwere". Nîya nêbeno, ez zaf qarîya.

Axa vano:

-Ti şertanê ma zana. Juyo ke qarîya û heredîya mîyanê ci ra zole on-cenîme. Sertenê xo veje, ez mîyanê to ra zole oncena.

Lacek wurzeno ra sertenê xo vejeno, Axa mîyanê ci ra hîrê surî zole on-ceno. Lacek zano ke endî oca de şuyaneyîne nîyêna kerdene. Per û perîşan şono key xo.

Birayê xo kom benê û persenê:

-Bira, se bî?

Birayo pîl, çi ke amo ser hurdî-hurdî qesey keno. Dime birayo werten vano:

-Dore yê min a. Lazim o ke ez şêrî şuyaneyîne. Ez şona hurinda to, heyfê to û pîyê xo cêna (gêna).

Birayo pîl vano:

-Ti nêşikîne, zaf çetin o. O het pêro kose yê. Ma nêşikînîme heqberê înan

-Xo vîr ra meke, oyo ke şertanê xo nêano hurind, mîyanê ey ra zole on-cenîme. Mi vaş da gayan, mird ê. Gayan raverde, ma şîme hêga. Hacetî kî oca der ê.

Şuyane axure ra gayan verdano ra, hacetan bar keno, vano "Ez hazir a Axa". Axa nişeno mayîne, pîya şonê hêga. Ju tazîya Axay bena, a kî şona hêga. Axa vano:

-Mi rind goşdar bike Şuyane! Tazîye kotî de mexel (mêle) bîyê, oca birame. Perozîya to ke amê serê şitî (xavik) melewne, mast biwere (bore). Serê biçike meşikne, zerre biwere. Haydê, karê to rast bêro.

Û şono. Weswese kewno zerrey ci. Aqilê xo nêkewno, vano "No karo şaş o". Bado "Ya xizir" vano û dest pêkeno. Seyîr keno ke tazîye şîya çengeyê (guçê) hêgay de mexel bîya. Oca kerre yo, hangazî (alete) tey nêxebetîna, cite nêbena feqet şert o yo ke Şuyane hêgay biramo. Heta peroz şenik ca rameno. Nanê perozî yêno, Şuyane mola dano ci ke nanê xo biwero. Serê biroşî dano ya ke mast o. Tûrikî keno ya ke biçika teze ya û germ a. Zaf fikirîno feqet raye nêveyneno. Çayê ke lazim o ke serê şitî melewîyo û serê biçike meşikîyo. Netîce de Şuyane taba (çiyekî) nêweno, vêşan-vêşan heta şan cite keno. Şan de yêno keye. Axa perseno:

-Şuyane, roza to çitur vêrde ra?

O waxt Xanime yêna zerre, vana:

-Şuyaney qet taba nêwerdo.

Axa vano:

-Se bi Şuyane, çayê ti qesey nêkena? Ti heredîya?

Şuyane vano:

-Ma ez çi meheredî? Tazîye şîya wertê kemer û kuç de mexel bîya, nêramîno. Ti vana "Serê şitî melewne, mast biwere; qirtikê biçike meşikne, zerre biwere". Nîya nêbeno, ez zaf qarîya.

Axa vano:

-Ti şertanê ma zana. Juyo ke qarîya û heredîya mîyanê ci ra zole on-cenîme. Sertenê xo veje, ez mîyanê to ra zole oncena.

Lacek wurzeno ra sertenê xo vejeno, Axa mîyanê ci ra hîrê surî zole on-ceno. Lacek zano ke endî oca de şuyaneyîne nîyêna kerdene. Per û perîşan şono key xo.

Birayê xo kom benê û persenê:

-Bira, se bi?

Birayo pîl, çi ke amo ser hurdî-hurdî qesey keno. Dime birayo werten vano:

-Dore yê min a. Lazim o ke ez şêrî şuyaneyîne. Ez şona hurinda to, heyfê to û pîyê xo cêna (gêna).

Birayo pîl vano:

-Ti nêşikînê, zaf çetin o. O het pêro kose yê. Ma nêşikînîme heqberê înan

vejîme.

Birayo werten vano:

-Ti zaf rînerm a. Lazim o ke mordem tenê ebi hêrs bo. Ey ke çî vato, to henî kerdo. Ez ke şîya ez ebi waştana xo şuyaneyîne kena. Nişena ro, mastê xo kî biçika xo kî wena. ...na de çik û çikê ey, ez ey kişena.

Warzeno ra ebi nê hêrsê xo şono. Oyo pîl qickekî ra vano:

-Bira, ti çayê taba nêvana? Meverde şêro. Mi bese nêkerd, o çitur bese bikerero?

Birayo qickek vano:

-Ma mecbur îme şuyaneyîne bikîme. Zobîna karê ma çînê yo. To dora xo vîyarnê ra, va o kî dora xo ravîyarno. Dore ke amê mi o çax ez se kena, ez zana. Ez dora xo ra raver qesey nêkena.

Birayo werten şono. O kî nêşikîno şertanê Kosey bîyaro hurind. Qarîno, heredîno. Kose mîyanê ey ra kî zole onceno. Vileçewt-vileçewt yêno keye. Verba birayanê xo beno mehçub. Çayê ke ebi hêrs a şîbî. Birayo pîl vano:

-Mi to ra vat ke "Meşo, ti nêşikîna".

Birayo qickek hona nêzewejîyo. Veyva xoya wertene ra vano, a ci rê nanê eyê raye kena hazir. Her dumîna birayê pîlî vane "Ti zaf qickek a, ti nêşikîna; naya ke ama sere ma va mêro serê to". Feqet nêşikînê birayê qickekî helge (egle) bikerê. Birayo pîl vano:

-Oyo ke ti nêvîndena şona, bê ronîşe, şertanê Kosey to rê hurdî-hurdî vazîme.

Birayo qickek vano:

-Luzum nêkenc, çîyo ke amo serê şima û pîyê mi, rind kewto aqilê mi. Xatirê xo wazeno, şono key Kosey.

-Ma bi xêr dî.

-Xêr bi selamet.

Kose şaş beno. No kam o, kotî ra vejîya. Perseno:

-Ti kam a? Xo bide naskerdene.

-Ez birayê şuyaneyanê to ya. Ez ama ke karo ke mendo biqedênî.

Axayo kose vano:

-Ti xêr ama, sere û çîmanê ma ser ama. Ez zaf bîya şad. Kerem ke ma şîme zerre.

Şonê zerre, Axa birayê qickekî Xanime rê dano naskerdene. Şan de pîya şama xo wenê. Axa vano:

-Xanim, cayê Şuyaney ci musne, va Şuyane hewn a şêro, areşîyo (ariso). Şodir ma pîya qesey kenîme.

Şuyane şono cila xo. Canê xo zaf rehet o. Ebi xo emîn o ke heyfê xo cêno. Tenê fikir keno û hewn a şono. Ters kewno zerrey Axay, lacekî ra şubhe keno. Waxto ke kewnê cile, tersê zerrey xo cenîya xo rê vano:

-No şuyane çîyêde fena yo, ebi mi qe weş nêama.

Xanime vana:

-Ti bîla sebeb şubhe kena. Lacek hona xort o, teze yo, ebi can o; to rê henî yêno.

Axa vano:

-Xêre ser sey vatena to yo, xêr bo.

Lacek şewe ra rew wurzeno ra, çîyê mal û naxirî dano ci, malo ke şono teber verdeno ra. Hemû karê şodirî dano arê, gêrma şodirî pozeno. Karê xo qedênenno, roz şefeq ra erzeno. Şono pêt-pêt dano keyberê Axay ro. Axa perreno we, wurzeno xo ser, vano:

-O kam o?

Şuyane vano:

-Ez o Axa. Wurze, mi kar do arê, ara kerda hazirê.

Axa yeno û keyberî keno ya, vano:

-To ez vişna pero. O çî hîddet bi to da keyber ro!

-Qusur de seyîr meke, xuya min a. Ti heredîya Axa?

-Nê ... Ez nêheredîya. Şo sifre hazir bike, ma yenîme.

Axa cêreno û şono zerre, vano:

-Xanim, wurze, no şuyane çîyode ebi tehîke yo.

Xanime vana:

-Bîla sebeb ters kewto zerrey to. Mi to rê vat "Xort o, teze yo". Henî keno ke çimê ma kuyo. Şonê zerre ke Şuyaney ara xo kerda, gay verdê ra, hacetî bar kerdî.

Axa vano:

-Çayê honde (hende) lez kena? Ma hona qeseyê xo nêkerdê.

Şuyane vano:

-Her dumîna birayanê mi mi rê vat. Ez şertanê to zana. Ez amo karo ke nêmcet mendo ey biqedênî. Waxtê mi çînê yo.

-Ebi na hal (qeyde) linga ma nîyêna zumînî.

-Ez mordemo çapik o, nîya muso. Gamê ti yêna gamê kî ez. Rew xo da-nîme zumîn.

Axa vano:

-Fekê to keder nêveyno. To qeseyode hewl vat. Ez kî xeylê waxt o ke bîya tembel, ezo ke na ximbilîna xo ra vejî.

Şuyane vano:

-Kamecin hêga ramîno?

Ti ey mi musne Axa. Axa raya hêgay musneno ci, vano:

-To vat ke "Ez şertan zana". Tazîya ma kî to de yêna. To rê oxir bo, ez nanê perozîye to rê rusnena.

Şuyane hazirîya xo keno tamam, şono hêga. Tazîye şona cayê de mexel

bena. Lacek şono ke biramo, hengaze tey nêgurîna. Hêga zaf kemerin o. Xeylê cebelîno, se keno ke onca nêbeno. Veng dano tazîye, ano leyê xo; çî qeweta xo ke esta ebi a qewete moseye dano tîlîka tazîye ro, tazîye geber bena. Kotî ke canê xo wazeno ocay rameno. Xeylê cite keno. Perozîye yêna ke mast û biçika germ a.

Axa seyîr keno ke Şuyaney xeylê cite kerda. Dormeyê xo hîra-hîra seyîr keno feqet tazîye nêveyneno, perseno:

-Tazîya ma kotî der a Şuyane?

-Maya wayîre tazîye ... Şîye cayo kemerin de mexel bîye. Mi xeylê qeyret kerd, cite nêbî. Mi juye dê piro, geber bîye; mi kaş kerde peyê ê birrî. Ti qarîya Axa?

-Nê ... Canê to weş bo. Axirê tazîya boyin a. Ez şona. Qe ke nê berateyê (binateyê) aye bike binê herre.

Axa şono keye. Şuyane nîşeno ro mast, sere şitî û biçike weno; pîzeyê xo keno mird. Cita xo rameno, hêgay qedênenno. Şan de hacetan cêno û şono keye. Gayan kî beno gome de girê dano.

Axa herbî şono tûrik de seyîr keno ke Şuyaney mast kî biçike kî werda; qe diramê nêverdo. Şuyane gome ra yêno, Axa perseno:

-To hacetî ardî, se bî?

Şuyane vano:

-Mi hêga qedêna. Şodir kamcîn hêga ramîno?

Axa ebi destê xo hêgayê boverê dewe musneno ci, vano:

-Şodir o hêga ramîno.

Beno şodir. Şuyane hemû ihtîyacanê xo cêno û şono hêga. Heta cemê şanî cite keno. Ju ga zaf qefelîno, nêşikîno şêro; Şuyane dano piro, ga mireno. Vereşan yêno keye, vano:

-Ez ama gayê bînî bena, ju kî tey areba bena.

Axa vano.

-Se bî, ti areba se kena?

Şuyane vano:

-Malê gawurî gay nêşikîya şêro, ez zaf bîya hêrsin; mi da piro, merd.

Axa veng nêkeno. Şuyane areba cêno û şono. Oca de gay sere birneno, bar keno areba, ano keye. Axa yêno seyîr keno, vano:

-Ti qarîya Axa?

-Nê Şuyane, ez nêqarîya. Waxtê ma hona zaf o, ti gayan meqefelnê rind beno. Gay çerme bike, ma leteyê ju bidîme cîranan.

Şuyane vatena Axay keno. Axay rê şenik goşt verdano, zêdir dano cîranan.

Axa yêno ke vazo "Ê bînî rind hurdî bike, qarme bikîme", seyîr keno ke goşt zaf şenik o; Şuyaney zaf do cîranan. Axa beno hêrsin, vano:

-Mi to rê vat ke leteyê ci de, to pêro do cîranan!

-Cîranî zaf feqîr bî. Têde dormeyê mi de bî kom. Mi seyîr kerd ke zaf feqîr ê, mi da ci. Ti heredîya Axa?

Axa vano:

-Nê... Ez nêheredîya feqet ez tenê bîya hêrsin. Goşto ke mendo ti se kena bike!

Û şono odeya xo de nişeno ro. Xanime yêna zerre ke Axa zaf pozxin (murişin) o, vana:

-Se bî to ro?

-Mi to rê vat "Xanim, no şuyane mordemo tekin nîyo". To tim û tim vat "Nê". Tazîya mi kîştê, gayê mi kîşt. Eke nîya şêro dore yêna mi kî.

-Ti zaf weswese kena. Tazîya toya boyîne şona cayo henên de mexel bena ke nêramîno. Şuyane xort o, hêrsê xo nêgirewto, do piro. Gayê to zaf pîr bî, endî karê nêkerdêne.

-Xanim, ti boyna mi tesellî kena. Ez kî zaf wazena ke vatena to rast bo. Lacek zaf çêr o. Eke sey vatena to bo mîyanê ma nîyêno hard, Şuyane hemû karî keno. Haydê, cilan rafiye, ma hewn a şîme.

Şuyane wazeno ke plana xo gam be gam raver bero. Serba gama hîrêyîne xo keno hazir. Odeya ke tey kewno ra, dêse ci ebi gomeyê malî ju yo. Dês ra ju kemere vejeno, dêsi keno lane (lone). Şewe şenik-şenik lane ra sole dano mîyan. O waxt zelmele (welwele) gineno mîyan, mî pêro qîrrenê. Şewê, di şewî nîya dewam keno. Şewa hîrêyîne Axa şono seyîr keno ke taba çînê yo, yêno kewno cila xo. Reyê, di reyî seyîr keno ke mî nêvindenê. O waxt veng dano Şuyaney. Şuyane hîşyar nêbeno. Axa vejîno, vano:

-Se bî to ro? Ti mordemo hîşyar bîya. Mal honde qîrreno ti hîşyar nêbena.

Şuyane vano:

-Ez zaf qefelîya, hewnê mi xorî bîyo; mi nêhesna. Ti şo cila xo, rehetê xo de nîyade. Ez heqberê înan yêna.

Şuyane şono çar-panc mîyan sere birneno, yêno kewno cila xo. Beno şodir, Axa şono gome ke çar-panc mî sere birnê. Veng dano Şuyaney:

-Bê, no çik o?

-To vat "Vengê nînan bibirne". Ez seatê, di seatî wertê mîyan de nişta ro, pêro nî qîrrenê, mîyê bînî veng nêkenê. Mi nêşîkîya vengê nînan bibirni, mi kî sere birnay. Ti heredîya Axa?

-Nê... Ez nêheredîya. To ke pêro sere bibirne mi se bikerdêne? Naye ser o axa zaf beno tedîrgîn. Hêdî-hêdî derheqa Şuyaney de fikrê Xanime kî vurîno.

Di rozî kewnê werte, Şuyane gama bîne erzeno. Derguşe de pitik esto. Şuyane derzîne keno derguşa pitikî ra. Xanime pitikî kena derguşe, pitik berbeno; derguşe ra vejena, vindeno. Ju roze û ju şewe nîya dewam keno. Şewa didîyîne bena nême, pitik nêvindeneno. Xanime bi Axay a bêzar benê, Axa vano:

-Şuyanê mayo xêx heqbera nî de yêno. Ez şona veng dana ey, va o qaytê ci bikero, ma rakewîme.

Şono veng dano:

-Şuyane, di şewî yo ke ma hewn nêkerdo. Bê qaytê nî pitikî be. Se kena bike, vengê nî bibirne.

Şuyane yêno qaytê derguşe beno, Axa û Xanime kewnê ra. Şuyane fekê pitikî pêt temneno. Derguşe ra derzîn vejeno, tenê şaneno, vengê pitikî birîno; Şuyane şono kewno cila xo. Pitik fek temetaye maneno û xenekîno.

Şodir her kes wurzeno ra û karê xo keno, vengê pitikî çînê yo. Axa vano:

-Xanim, şo nîyade, vengê pitikî çayê nêvejîno?

Xanime şona nîyadana ke pitik xenekîyo. Qîrrena, dana xo ro, vana:

-Axa, bê, bê! Pitikê ma xenekîyo!

Axa veng dano Şuyaney:

-No çik bî to ard ma ser?

-Mi pitik şana ra, hewn a şî. Mi ser temna û ez şîya. Ez çî zana ke xenekîno? O senê qese yo ti vana? Ti însanî fîna binê guna. Ti nika mi ra heredîya?

-Nê ... Ez nêheredîya.

Beno şan. Axa bi Xanim a şonê odeya xo, Axa vano:

-Kênê, bê ronîşe. Aya ke ti vana a nîya. Fêlê nî Şuyaney xirabe yo. Hendo ke qedayo bîn nêardo ma ser, ma yaxeyê xo nî dest raxelesnîme.

-Ti vana se bikîme?

-Va keye kî yê ey bo, hemû çî ey rê bimana. Ma canê xo bixelesnîme bes o. Ti ma rê nanê hîrê-çar rozan hazir bike, o ke kewt hewn, ma arebaya xo bar kenîme û şonîme.

Şuyane zano ke nî remenê. Pey keyberî de hemû çî goşdar keno. Derdê Şuyaney o yo ke piştê Axay ra zole bionco û heyfê xo bicêro. Çimê xo tim Axay ser o yo. A şewe Xanime hemû çî kena tamam. Şuyane kî odeya xo der o û înan goşdar keno.

Axa Vano:

-Kênê, goşdar bike, Şuyane hewn der o?

Şuyane vengê ey hesneno û xurreno. Xanime yêna pey keyberî ke xur-rayîşê Şuyaney yêno, vana:

-Heya, hewn der o. Vizêr mi kar pêro ebi ey da kerdene. Zaf qefelîya, hîşyar nêbeno.

-Ey fam nêkerd?

-Nê ... Mi ci rê vat "Ma cîranan şodir de kom kenîme û madaxê pitikî danîme. Aye ra ma na hazirîye veynenîme".

Çî-mîyê xo bar kenê, Şuyane dizdîn a şono serê areba de kewno wertê çu-walan, xo dano we.

Tekînê, şewe heta şodir raye şonê. Destê şodirî de, ju deşte de çutê kuti-

kanê malî vejîne yêne. Xanime kutikan veynena û zaf tersena, vana:

-Ax ke Şuyaney mayo xêx nika îtya bîyêne!

Naye ser ra Şuyane zerrey çuwalan ra veng fîno ra xo, vano:

-Axa, mi vejê, ez heqberê înan de yêna, zzzna maya wayîrê înan! Axa areba helge keno. Şuyane vejîno, heqberê kutikan de yêno.

Şuyane vano:

-Şima bê mi kata şonê? Axa vano:

-Ma tepîya peyser amêne. Ti hewn de bîya, ma vat "Va rehetê xo nîyado".

Şuyane vano:

-Ez leyê şima der o, metersê. Kata şonê haydê pîya şîme. Axa vano:

-Ez peyser a dewe nêşona. Xêrê a dewe çîne yo. Hemû çiyê mi şî. Ti kî leyê ma der a, ma şonîme cayode rind de barê (goçê) xo nanîme ro.

A roze heta şan raye şonê, rastê ju çemê girsî yêne. Dormeyê çemî merg a, bîr o û cayo rind o. Axa vano:

-Şuyane, ma barê xo îtya ronîme. Şodir ma wurzenîme ra, persenîme; eke wayîrê xo çîne yo, ma xo rê îtya kenîme ware. Awa xo zaf a, cayê xo rind o.

Cayo munasib de barê xo nanê ro. Axa Şuyaney rê vano:

-Ma rê tenê kolîyan (iziman) arê bide, ma adir wekîme. Şuyane ke kewno durî,

Axa vano:

-Xanim, ma emşo nî ra rareyîme. Eke nêbo, no ma kişeno.

Xanime vana:

-Axa, ma çitur ci ra rareyîme?

Axa vano:

-Ma cila xo kaleka çemî de fînîme ra, şewe ma ey ton danîme û erzenîme çem.

Şuyane dizdîn a goşdar keno û hemû çî hesneho. Kolîyan dano arê yêno, adir keno we. Nanê xo wenê, Axa vano:

-Waxtê rakewten o. Xanim, cila ma kaleka çemî de rafiye. Serd o, ma hîrêmîna têleye de rakewîme. Şuyane hetê çemî de, ez werte de, ti kî peyê mi de.

Kewnê ra. Şewe xeylê vêrena ra, Şuyane berqestî (berqaştî, mexsus) xur-reno. Seyîr keno ke Axa bi Xanim a hewno xorî der ê, xebera xo dîna ra çîne ya. Şuyane Xanime beno hetê çemî, bi xo kî kewno peyê Axay. Dest kuno Axay ra, vano:

-Hadî Axa, hîşyar be! Linge pa kûye û ma ey bierzîme çem; ci ra rareyîme.

Axa çitur ke perreno we, pasqula dano piro, Xanime gindirê çemî keno û vano:

-Xanim, ma ci (gi) kerd fekê pîyê ey!

Şuyane vano:

-Axa, ma ...erna de Xanime! Ti kî reyîya ra ez kî reyîya ra! A xa şaş beno, cayê xò de beno cemed. Şuyane vano:

-Axa ti heredîya?

Axa vano:

-Lawo, ma ez çitur meheredî!? To zîletê mi birna.

Şuyane vano:

-Ey Axa, şima mordemanê koseya şenik pê ma kerd? Pîyê mi ebi derdê şima şî. Birayê mi nêşikînê vejîyê mîyanê şarî. Xo şilt bike, ez heqa xo to ra cêna! Mi karda xo serba na roze viraşta.

Û mîyanê Axay ra zola onceno, vano:

-Nî hîrê teney pîyê mi ver ra, nî hîrê teney birayê minê pîlî ver ra, nî hîrê teney serba eyê wertenî, hîrê teney kî serba mi! Ti xo rê, ez xo rê; endî karê mi to de çînê yo. Na areba, nî gayan û nî pesî pêro ez cêna. Ez şona dewa to, heqa pîyê xo, heqa birayanê xo, heqa xo cêna, şona key xo. Keye û dewe to rê.

Û vejîno şono.

Birayê bînî keye de meraq kenê, vanê "Biray mayo qickek se bî?"

Rozê seyîr kenê ke boverê dewe ra ju mordem mal û naxir ver der o, yêno. Tenê beno nezdî, nîyadanê ke birayê xo yo. Vera ci şonê, zaf şad benê, vanê:

-Ma zaf meraq kerd, ti tenêna ke herey bikewtêne, ma amênê.

Birayo qickek vano:

-Şima nêqerinde meraq kerdo. Karo ke mi girewt xo ser, ez heqbera ey de yêna. Şima hona ez rind nas nêkerda. Mi heyfê pîyê ma, heyfê şima Kosey ra girewt. No kî heqa ma yo, ma endî şuyaneyîne nêkenîme. Mal û naxirê ma esto, gayê ma estê. Ma endî şuyaney xo yîme. Vatena mi na ya.

Birayê pîlî vanê:

-Naca ra tepîya, pîlê ma ti ya. Ti ke se vana, ma yo aye bikîme*.

---

* Na sanike hetê Malmîsanijî ra redakte bîya û kovara Vateyî, Nr. 14, r. 73-84 de neşr bîya.

ŞERATKERDIŞÎ KEYNEY QADÎ

Arêkerdoxe: Xezala ŞARIKÎ

Zemûnyek yew paşa û hîrye (hîrê) hebî lacî yi (ey) benî. Yew ruec paşa benû niweş, ven (veng) denû lac pîl dûnû ardiş. Ci rî wisyetî xwi (xwu) kenû, vûnû:

-Lacî mi, hîrye hebî xilî altunûnî mi estî. Key ku (go) ez merda, şima hîrye hemi birarûn ra her yewî rî yew xil altunû mûnenû. Pîye (pê) ra bar bikiryen.

Çend ruecî ra pey paşa ginenû purye mirenû. Tezîye vîyarnîn ra, yew deme (mude) şinû, lac' pîl vûnû "Dey ez şîr ey altunû bîyarî, ma xwi rî pîye ra bar kir". Şinû geyrenû ci, veynenû ek di hebî xilî hey uca, yew xil uca nîyû, neysenû (nêaseno). Yenû wir dî birarûn ra vûnû:

-Bireyên, di hebî xilî altunûn ma hey uca, yew neysenû. Cê altunû, bîye (bê) ma çew (çi kes) pey nîyozûn (nêzano). Kûm yenû benû?

Biraw mîyûnyen (mîyanên) sûnd wûnenû vûnû:

-Ez qarîş pey nibîya, mi niberdû.

Biraw qic (qij) zî sûnd wûnenû vûnû:

-Ez zî qarîş pey nibîya, mi zî niberdû.

Wir dî birarûn ra çew xwi ser nigenû. Biraw pîl vûnû:

-Yew dew di yew qadî (qazî) estû. Ma şîn eyî het şerat (şeriet).

Hîrye hemi birey kuwîn pîye, dûnî ra şîn. Şîn, yîn ra ver yew deva ew (ê) rahar ra şîya, herindey payûn yê (aye) veynîn. Biraw pîl vûnû:

-Kî vûnî direy ina deva yew çimî yê kuar (kor) û!

Tîkey (tay) ca şîn, biraw mîyûnyen vûnû:

-Ez vûnû qey ku (gi) ina deva pîr a!

Tîkeyna ca şîn, biraw qic vûnû:

-Ina deva yew perr ra sîrke (siske) ho (how) barkerde, yew perr ra helow (aqît) ha barkerde y.

Hama hey ûna (wina) qal kenî, veynîn yew merdim ho dima yenû, ven denû, vûnû:

-Heey! Şima çî y, çi kes î? Dey vindiryen!

Yî vindîn, mîyerik yenû rasenû ci, vûnû:

-Şima hey şîn ça (kotî)?

Yî vûnî:

-Ma hey şîn ina dew, qadî het şerat.

Mîyerik vûnû:

-Yew devey mi bîya vîn, çey şima nidîya?

Yî vûnî:

-Nîye (ney), ma nidîya.

Biraw pîl vûnû:

-Ez vûnû devey tu yew çimî yê kuar û (o).

Mîyerik vûnû:

-E, devey mi yew çimî yê kuar û.

Biraw mîyûnyen vûnû:

-Ez vûnû devey tu pîr a, hi?

Wi vûnû:

-E, devey mi pîr a.

Biraw qic vûnû:

-Ez vûnû devey tu yew perr ra sîrke ho barkerde, yew perr ra helow ha bar-kerde y.

Mîyerik vûnû:

-E. Otir o (winî yo) se devey mi şima berda!

Yî vûnî:

-Nîye, devey tu ma niberda.

Mîyerik uca xwi nûn qeda, vûnû:

-Devey mi şima berda.

Yî vûnî:

-Lîya emûn, yemûn, devey tu ma niberda! Ma deva tawey nidîya.

Wi vûnû:

-La qey şima otir vûnî? Devey mi şima berda. Ez zî şima di yen şerat.

Pîya dûnî ra şîn key qadî. "Silûm eleyk", "eleykum silûm", nişenî rue. Qadî vûnû:

-Şima çi y, çi kes î? Şima hey ça ra yenî?

Waharî deva vûnû:

-Devey mi bîya vîn.

Qadî vûnû:

-Devey tu bîya vîn, la ti vûnî se?

Mîyerik vûnû:

-Devey mi inînu berda.

Qadî hîrye hemi birarûn ra persenû vûnû:

-Qey şima devey inî merdimî berda?

Yî vûnî:

-Çey ma devey yî niberda.

Qadî vûnû:

-Ey la ho otir vûnû.

Mîyerik vûnû:

-Devey mi pîr a, yew çimî yê kuar û. Yew perr ra sîrke ho barkerde, yew perr ra helow ha barkerde y. Rahar ra ez in merdimûn ra persa, yewî mi ra va "Devey tu kuar a", yewî va "Devey tu pîr a", yewî zî va "Devey tu yew perr ra sîrke ho barkerde, yew perr ra helow ha barkerde y". In ri ra ez vûnû devey mi yîn berda.

Biraw pîl vûnû:

Sek ma rahar ra ûmeyni (ameynî), yew deva ma ra ver şîbî, ma herindey payûn yê dî. Linga yew binî raharî di neybî rue, linga yew lewey raharî di neybî rue. Eyê ra mi va "Ina deva kuar a".

Biraw mîyûnyen vûnû:

-Zerguen (zergûn) bi, deva kîştûn raharî ra çerdibî la pak niçerdibî. Dindûnî yê kotî (kewtî), nişka hol (hewl) biçerû. Eyê ra mi va "Pîr a".

Biraw qic vûnû:

-Lewey raharî ya yew ca di kewtibî rue. Herindey ruekewtîş yê di yew perr melşe niştîbi pa, melşe çîy tirşî ra hes kenû. Yew perr zî meyês niştîbî pa, meyês zî çîy şîreyîn ra hes kenî. Eyê ra mi va "Yew perr sîrke, yew perr helow ha barkerde y".

Qadî mîyerîk ra vûnû:

-Devey tu inînû niberda. Şû ceyna devey xwi bigeyri.

Qadî mîyerîk kenû rey (ray keno), mîyerik şinû. Qadî şinû zerre, meymanûn bînû rî nûn dûn hedrekerdiş. Nûn benû hedre, nîyenû rue; hîrye hemi birey nişîn rue, nûn wenî. Qadî şinû teber a pey berî di gueştarî (goştarî) kenû. Biraw pîl vûnû:

-In nûn yîn buyê (boya) meyîtûn dûnû!

Biraw mîyûnyen vûnû:

-In gueştî (goştê) yîn buyê gueştî kutîk dûnû!

Biraw qic vûnû:

-In qadî nîyû, welêd ît (kutikî) o, duelî zînya (dolê zîna) wo!

Qadî ûna gueştarî kenû û şinû hêt daykey xwi wa, vûnû:

-Day!

Ya vûna:

-Hew.

Qadî nengû (nenûg) şûnenû qirrikê daykey xwi, vûnû:

-Raşt vac! Ez bawkî xwi ra wa, nîyû (nê) bawkî xwi ra nîya?

Ya vûna:

-Wilay bawk tu şîyû rehmet la ti bawkî xwi ra nî y. Yew wezîrî bawkî tu bi, heşa erzîya mi, ti tira ûmey dinya.

Qadî erzîyenû şinû ew merdim ku tira xele girotîbi, eyî ra vûnû:

-Raşt vac! Ew xele ku mi tu ra êrna (erîna) tu ça ra ardîbi, tu ça rûmitîbi?

Waharî xelî vûnû:

-Yew cey mezelûn verînû bi, uca ma xele eşt ci, rûmit.

Qadî, ew şûne ku tira tuşk êrnabi, ina rey erzîyenû şinû eyî het; eyî ra vûnû:

-Ew tuşk ku tu da mi buyê gueşt kutîk dînû. Raşt vac, qeyî?

Şûne vûnû:

-Wilay ez nîyozûn la eya yew rey mi dî heşa kutîk erzîya biz ser, qey ew bizyê (bizêkê) eya biz o.

Qadî duşmîş benû, vûnû "Temûm wilay, her gure sê (sey) yîn o û inî ûmey mi het şerat. Inkey hîn ez nişken inînû rî şerat bikîr. Ez se kîr?"

Hîrye hemi birey pawîn qadî bîyerû zerre la nînû. Weseynîn vûnî "Wa bî-
yerû", nişinû. Yew keynê qadî esta, vûna:

-Baw, ti qey nişîn?

Qadî keyney xwi ra vûnû hal-hewal ûna. Ya vûna:

-Ez şin

Qadî vûnû:

-Ey la ti şina şû. Werrîkna tu inî mi ser bivistîyen.

Keyna dûna ra şina, nişena rue, vûna:

-Ew şerat şima çinê wû? Ez şima rî şerat ken.

Biraw pîl vûnû hal-hewal ûna. Vûnû:

-Inkey ma ûmey, qadî ho ma het nînû. Ez nîyozûn qeyî.

Keyney qadî vûna:

-Ez şima rî şerat ken.

Biraw pîl vûnû:

-Ê di bik, wa ti bî.

Keynê qadî vûna:

-Zemûnyek yew lacek û keynek zêrrî kotîbî (kewtîbî) pîye. Lacek şinû key-
nek wazenû, bawkeyna ci nidûnû, dînû yewna (yûna) lacekî.

Keynek desgîrûn kenî. Bacî veywe (veyve) kenî, vêw (veyveke) benî kîye.
Şewê veywî zûma (zama) vêw ra vûnû:

-Ez tu ra yew qal pers ken, ti mi ra raşt vûna?

Ya vûna:

-Ez tu ra raşt vûnû.

Zûma vûnû:

-Ti mi ra hes kena, nîyû ti waştî xwi yî verîn ra hes kena?

Ya vûna:

-Ez waştî xwi yî verîn ra hes ken.

Wi vûnû:

-Otir o se ti dayk û wayê min a. Ti ça ra ûmeya se hûney (reyna) uca ra şû.

Keynek genû kenû rey. Heta nîyemê (nêmeyê) raharî zî tey şinû, vûnû:

-Şû key bawkî xwi, tu rî oxir bû.

Keynek şina heta dualêk (yew dole), uca hîrye hebî dizdî şîn vernî, vûnî:

-Ti çi ya, çi kes a?

Ya vûna:

-Ez zî yew quley Hûmay a.

Yî vûnî:

-Raşt vac! Ti ha ûna ça ra yena, se ra şina?

Ya vûna:

-Zemûnyek ez û yew lacek ma zêrrî kotî pîye. Bawkî mi ez ci nida, ez da yewna lacekî. Eyî êr (ewro) veywe kerd, ez berda. Imiş (emşo) mi ra persa va "Ti mi ra hes kena, nîyû waştî xwi yî verîn ra hes kena?". Mi va "Ez waştî xwi yî verîn ra hes ken". Mi ra va "Otir o se ti dayk û wayê min a. Ti ça ra ûmeya se hûney uca ra şû". Ez arda kerda rey. Inkey ez ha şin key bawkî xwi.

Hîrye hemi dizdî ûnîyîn (ewnênê) yewbînû ra, yew dizd vûnû:

-Bîryen (bêrênê) ma in xişir yê (aye) tira genî, hama kenî rey.

Ew yewna dizd vûnû:

-Ma xişir yê tira genî, yê zî xwi rî benî.

Dizd' hîrin vûnû:

-Ewi ku mîyerikî veywe kerdû, end hey çî zeh kerdû, xişir kerdû pa û hûney pa in xişir a peyser kerda rey, ma zî kenî rey wa şiyerû.

Hîrye hemi dizdî vatey xwi kenî yew, keynek verra dûnî, şina.

Keyney qadî hîrye hemi birarûn ra pers kena, vûna:

-Şima ey hîrye hemi dizdûn ra heq dûnî kûmî?

Biraw pîl vûnû:

-Xişir yê zî pa tira nikerdû, otir verra da. Zaf hol kerdû.

Biraw mîyûnyen zî sê birey pîlî vûnû. La biraw qic vûnû:

-Mi estey bawkî yîn ra kerdû! Xwira dizd î, ega (ka) ew xişir yê pîyor (pêro) tira bigîrî. Tim in qeyde çî raşt nînû.

Keyney qadî warzena we, vûna:

-Gêl (gelî) birarûn, xilî altunûnî şima birey qicî berdû. Qalkerdîş yî ra beyl' û. Qalûn bîyeînsafûn kenû.

Birey pîl ra zî vûna:

-Inkey di hebî xilî altunûnî şima hey kîye di. Yew xil tu rî, yew zî birey mîyûnyen rî. Ew bîn xwira birey qicî berdû, ew zî yî r'.

Keyney qadî in qeyde şerat kena û birey warzîn şîn kîye'.

---

* Na sanike sey vatişê yew dewijê Palî nusîyaya. Hetê Malmîsanijî ra redakte bîya û kovara Vateyî, Nr. 17, r. 91-96 de weşanîyaya. Ma sey şeklê orijînalî uca ra neql kerde.

EFANEYA ŞARIK Û ŞIVANÎ

Arêkerdax: **Wehdet SÎWANIJ**

Goreyê efsane ra, Şariki (Şarê) û birayê xo Şivan deşta Dîyarbekirî de keyeyê yew axayî de şoneyî (şiwaniye) kenî. Way û bira her di piya serê sibay ra pes benî çirênênî, êre de anî keye. Rojêk xanima axayî hela ke pesî çirk-nena (doşena) yew buya vaşê weşî şitî ra yena. Na rewşî yew mude dewam kena û xanima axayî rojêk bêriye ra yena keye, vana, "Axa, şoneyî ha kamca de nê pesî çirênênî? Nê rojanê peyinan de hem şit zaf bîyo hem zî yew buya weş ha şitî ra yena."

Axa wexta tahmê şitî ra ewnêno, şaş maneno. Çunkî axa derdorê Dîyarbekirî zaf hewl şinasnen û no vaşo ke dewarê axayî werdê têna Kosipî de esto. Welakîn bi meşa dewarî Dîyarbekir ra hetanî Kosipî şayîş û ameyîş rayirê rojan o. Ama ê serê sibayî şinî çere êreyê yenî keye. Axa wexta na rewşî xanima xo ra vano, xanima axayî mat manena, bawer nêkena. Axa zî bawer nêkeno welakîn o zaf hewl zano ke no vaş bê Kosipî yewna ca de çinî yo.

Axa vano ez gerek nê sirrî eşkera bikero û rojêk înan taqîb keno. Serê sibayî Şarik û birayê xo pesî vecenî teber şinî kişta dewe. Ê bi pesî ra benî yew barsê hingan û verî xo danî Kosipî firenî. Axa peyra tera ewniyeno ê firdanî şinî çiman ra vinî benî. Axa a roje heta şan o ca de vindeno. Hetê vakûr ra ewniyeno. Hetê êreyî de hewna se barsê hingan tédima firenî yenî kişta dewe de nişenî. Û sey her roje yew pesî ra ver û yew zî dim ra, yenî keye. Ê axayî nêvînenî û axa zî kesî ra behs nêkeno.

Şan de axa xanima xo ra vano zewdayê mi hedre bikero ez yew hewte rayir ra şina. Roja bîn axa zî rew ra warzeno estora xo hedre keno û heta kişta dewe înan taqîb keno. Wexta ê firenî şinî hetê vakûrî ra, axa zî verê estora xo dano hetê Kosipî.

Waye û bira bi pesî ra wexta serê Kosipî de nişenî, Şarik pesî hetî de vindena û Şivan seleka xo geno şino çemê Mûradî ra awke kirîşeno lewê Kosipî. Goreyê efsane ra pê na awke warî Kosipî ser o yew ban verayştenî.

Şivan wexta awke ra yeno, kendalê Kosipî ya rastê axayî beno. Senî axayî vînenî seleka awke ca verdano û hetê Şarîke ra vazdano û mîyanî lemî de xo vin keno. Axa zî estora xo ê hetê ra ramenû. Senî veciyeno warî ser, ewniyeno ke Şarîke ha pesî ver di deyiran reyde govend kay kena. Senî ke Şarîki axayî vînenî a zî vazdana mîyanî lemî de xo vin kena. Axa der-dorê Kosipî

geyreno-nêgereno way û birayî ra yew eser nêvînenê.

Axa warî hetê başurê Kosipî ser o xirba banê nêmcetî vînenê. Goretê ef-sane ra, dîyesê (divar) banî pey kerre, qum û cis virazîyayo. Lewê Kospî de ne kerre, ne qum û ne zî cis esto. O malzeme pêro yewna ca ra kirêşîyayo. Axa pesê xo xo ver şaneno geno şino keye. Coka dewê ke ha mîyanî koyanê Sipî de, nê koyî ra vanî koyî Şarikî û her serre şinî a xirbe zîyaret kenî û qurbanan serbirnenî.*

---

*Na sanike hetê Roşan Lezgîni ra redakte bîya û "Newepel, Rojnameyo kulturî yo 15 roje, Hûmare 5, Dîyarbekir, 16-31 gulane 2011, r. 6" de weşanîyaya.

MEHMED

Arêkerdoxe: Feyza ADABEYÎ

Beno nêbeno. Axayên beno. Zewijyaye yo, hîrê teney cî lajêci estê.

No şino yeno dewijê ci vanê:

- La ocaxê to kor o. Lajê to çîyên rê nêbenê. Meymanan rê xizmet nêkenê, qîymet nêdanê kesî.

No mêrdek hêrs beno. Vano:

- Êlese ez a xû rê fina bizewijya. Ez a şira tew keynaya dijminandê xû bi-waza.

Werzeno şino kê dijminandê xû. Nê vanê:

- La no dijminê ma ameyo kê ma çiçi!

Rojê. Ju, didi, hîrê... Roca hîrin ci ra pers kenê vanê:

- To dî, meyman heya hîrê rocî kê kesî d' nêbo pers nêkenê, nêvanê ti ameyê çiçi? Çiçyê to ma qewmîyayo?

No vano:

- Wili ez ameya şima dir dostlixey bikera. Ez ameya keynaya şima xû rê bi-waza.

Nê cî vanê; "ma nêde ci se ma benê gewşegî. Dijminê ma yo hama amayo serdê cilda ma." Gînê keynera xû danê ci. No gîno beno, mare keno demeyê kewno orte na cinikda ci rê lajekên beno. Nameyê ci Mehmed nanê pa. No Mehmed beno gird. Bol qîymete merdiman zano. Sewlenê cînan ronano, aw dano ci, xizmet mizmet keno. Deha herkes ci ra hes keno. Vanê; "Mehmed, Mehmed, Mehmed," hend beno. Nê lajê cinîya girder, ney ver pexlay kenê. Vanê; "ma se kerê, deha kes ma nêşiraşneno, heme vanê, Mehmed û Mehmed." Sankî be ey ocexê perdê ma çin yo. nê gînê tada kenê lajekî. Rocê, didi, hîrê. No lajek damiş nêbeno şino marda xû rê vano?

- Dayê deha ez nêşina odedê meymanan.

Maya ci vana:

- Çire oxil?

Mehmed vano:

- Ez nêşina heyran, birayê mi tada kenê mi, ez deha neşina o ode.

Rocê, didi nêşino o odî. Pîyê ci yeno vano:

- Cinekî, ka no Mehmedo kotî dî? O yo no çend rojî yo nêaseno.

Cinek vana:

- Wili mêrdek Mehmed o keye d', hama ez nêverdana bêro wija.

Vano:

- Çire cinêk?

Vana:

- Wili qusur mewnî, ma yê kenê to ra cîya bê. Lajê to tada kenê ci. Milet ey ra hes kena, nêşenê ci bancê. Ma dê xû rê cîya bê.

Mêrdek vano:

- Êlese tamam, xû rê cîya bê.

Gîno cînan rê istorên û deveyên dano û cînan keno cîya.

Demeyê şino bena xela. Mehmed vano:

- Na dewda ma di çere çin yo. Miletê pêro veyşan... Ma senî bikerê?

Dewijîcî yenê vanê:

- Se kenê ti bik. Ancax ti heqbera ney bêrê.

Mehmed vano, "tamam." Marda xû rê vano:

- Dayê, tayê lak devîdê mi rê biki, ew çend rojan rê mi rê nan deki. Ez a şira bigeyra ma rê ca.

Mehmed çiyê xû gîno, nişeno devîdê xû û şino. Şino, şino, şino. Rocê, di rocî, hîrê rocî winî şino.

Şewê winîno ki deveyê cî yo sereyê xû verdano erd çere weno. No wija d' devîdê xû ra yeno cêr. Bi şewa. No wija d' rakewno. Deveyê ci cî çoşman di xû rê çereno.

Vano "wili tîya d' îdare beno. Çere mere esto. Wa hele şewra bo Ala gird o."

Beno şewra werzeno. Winîno ki kerîyê çarwan amey, kerîyê devan amey. No vano, "hele vindi şıwaneyê nê çarwan bêro, ez xû rê ci ra tasên şit biwaza. Deha nanê mi qedayayo." Winîno winîno kes çin yo. No bol bîyo veyşan. Winîno qafêndê keserên o wija d', gîno mîyên doşeno û şitê ci fir keno şimeno.

Beno şan vano, "vindi hele nê mîy, no dewar, no mal şî ver a kotî? Ez cî ci dim a şira. Nê pêro salme yê. Verekiyê maran dim a."

Nê dewarî wija d' ver a xeyman a şinê. Xeymî sereyê esto, ju çin yo.

Vano "ez hele şira nê xeyman. Qey wêrê nê devaranê ê xeyman di nê malê xû wina kerdê salmey."

Şino winîno ki kes çin yo. Heme xeyman geyreno kesî nêvînenno. Dim a winîno ki wija d' xeymênda gird esta. Şino zere winîno ki wija d' lînêndê kergî esto. vano; "he vindi ney bin di çiçî esto? Qe çiyê werî çin yo?"

Hewa dano winîno ki keynekêna mîyan di, o verdîmê xû kerdo.

Mehmed vano:

- Ti kam a? Tîya kotî yo? Se bîyo na millet?

Keynek vana:

- İjdîyayê salatmişê tîyay bîyo, wêrê nê xeyman heme werdê. Ez tenya menda. Se cî ci tayên mendê rew xû binimnî yoxse o do bêro to cî buro.

Mehmed vano:

- Senî yeno, çi tertîb a yeno?

Vana:

- Wexto ki yeno se kenger, telî talaz firtinê ci ver o werzeno. Ez hama kewna lîenî mîyan û xû ser o verdîm kena.

Mehmed vano:

- Qe şemşêrê, şur murê pêrdê to çin yê?

Vana:

- Willi, qotêndê pêrdê mi esto, çadir ver o yo.

No nê şemşêrî xeym ver a anceno û xû dano kinareyêndê xeym.

Gamna beno talazik, kenger, telî werzeno, no ijdiya yeno. Geyreno xeyman ra. Mehmed gîno şemşêrê xû keno tuj, keno tuj, xû dano kalekta xeymer û paweno, xû dano talde.

Winîno ki ijdiya yo yeno. Hewna no nêameyo nêkewto xeymi mîyan, no hama heyecan ra êtir nêkeno, şemşêrê xû dano piro. Dano piro se no ijdiya hol beno, na boçika ci yena Mehmedî ro. Vîst û çehar sahatî Mehmed wija d' winî xewiryaye maneno. Xû ya şino.

No Mehmed dim a hesyêno xû. Senî ki çimanê xû pêra akeno hama şemşêrê xû gîno û kewno ijdiyay ser û ci keno lete letey.

Keynêk vana:

- Mehmed o rewna ra yo merdo.

Vano:

- Mi newe kişt, senî rewna ra yo merdo?

Keynek vana:

- Xebera to, to ra esta? Boçika ci gunê to ra, ti xewrîyayê, xû ra şîyê.

Mehmed vano; "qey newe bîyo."

Keynek ci rê vana:

- Mehmed ti deha meşo. No mal, no milk, nê çadirî heme ê to yê. Wêrê ci heme ijdiyay werdîbî, to cî o ijdiya kişt.

Mehmed vano; "tamam." xû rê daha wija d' maneno. Rocê, di rocî, hîrê rocî... Na keynek winîna no Mehmed gîno şemşêrê xû ronano mabêndê xû yû ay, zê wa yû biray rakewnê.

Keynek rocê winîna, no Mehmed winî bêkêf o, qe dalexaya ci çin ya. Vana:

- Mehmed çirê winî delxaya to çin ya? Ti nêweş ê?

Vano:

- No çend rojî yo ez a tîya d', to qe vato maya to, pîyê to, qewm û êşîra to esta çin ya? To qe mi ra pers kerdo?

Vana:

- Nê willi nîyame mi vîrî ke. Dorxî yo mi to ra pers nêkerdo. Kamê to esto, şo, şo heminan bîya. No mal, no milk, no çewre, no erd pêro ê ci bo. Bê mi kes

çin yo. To o ijdîya kişt, heme to rê mend.

No lajek nişeno istorda xû yû çend devey, çend istorî paya girê dano û şino dewda xû. Hewna nêresayo dew, wija d' rezan mîyan di devanê xû keno mêl nişeno istorda xû tenya û şino. Şino dew, vano:

- Pîyê mi, maya mi, şima kam mi dir yeno hadire mi ca dîyo. Dewa, çîyo, hendayê xeymî yê... Xû dir çîyê meyanê rihê xû bigîrê ma şîrê. Kam yenê, berê...

Maya ci vana:

- Oxil, ez şitê xû to rê helal nêkena. He bewnî dewe berdo istor a degiş kerdo. Ti şîyê, to xûmar kerdo, to se kerdo şarî to ra dewe giroto, istor daya to.

Mehmed vano:

- Nê, maya mi nê, ma mi herunda dewên di hendayê deway ardê, mi herunda istorê hendayê istorî ardê.

Milet vana:

- La no yo zurî keno.

Mileta ki cî rê înanmiş benê vana:

- Nê la no zurî nêkeno, Mehmed peyê endo şenik nîyo. Şîrê boynîyê peydê rezan dî ek deway, istorî estê se ma dê pa şîrê. Çin yê se o yo zurî keno ma dê pa nêşîrê.

Şinê winînê ki dorxî yo, deha ca çin yo kî istorî dewey mêlî bê. Mehmed o ki goştarê ci kenê heminanê vano:

- Hadirê, kes çîyêndê xû meyarê. Şima kancî dewar begen kerd, kancî erd begen kerd, kancî xeym begen kerd se heme wa şima rê bo.

Vanê "temam." El cî goşteraya ci kenê werzanê şîrê. Resenê wija, na keynek cînan çarwey cikena şamî virazena, veyn dana cînan vana:

- Davetlîyê ma wa berê şamî.

Milet cî pêro yena nanê xû wenê. Bado na dismal dana ci, îbrik dana ci dest û rîyê xû şîwenê. Nê çend minasibî pers kenê vanê:

- Nînan mareyê xû birnayo nêbirnayo. No ci ya zewijyayo nêzewijyayo.

Nê vanê:

- Nê, nê ma hewna nêzewijyayê, ma hewna zê va û birayê pêyê. Ma şurî kenê ortedê xû rakewnê.

Nê yixtîyarî vanê:

- Ma, mareyê nînan bibirnê.

Emirdê Alay a mareyê cînan birnanê. Nê deha benê cinî yû camêrdê pê. Dim a herkes şino keyendê xû. Mehmed vano:

- Qehr çin yo, lej çin yo, no toprax pero ê ma yo. Ana xeyma to, ana xeyma ey... Şima rê kancî xeym weş a şîrê dekewê de. Kancî malo ki beno xeymera to wa o ê to yo. Bol o, ma se kere pey? Ma hemin rê bes o. Ma cayo wina vî-nenê?

Demê kewno orte, no Mehmed fina biruz keno, fina qehreno. Cinîya ci vana:
- Mehmed se bîyo to. To va qewma mi, to qewma xû cî ard. Ti çire wina birizun ê.

Mehmed vano:

- Cinekî mi şî qewma xû ard. To va ka no vistewreyê mi, ka birayê to? To va ki qe ti kam ê, to mi ra pers kerd?

Vana:

- Ê wili, mi pers nêke. Heqaten ti kam ê?

Vano:

- Ez lajê filan axa ya û wili pîyê mi, min a nêameyo xû ra na kokim maya min a. Pîyê mi, mi d' nêameyo, birayê mi mi d' nêameyê, demarîya mi mi d' nêamaya.

Vana:

- Şo şo mêdek. Şo înan ci bîya. Ti çire qehrenê? Nê xeymî no mal, nê erdî, pero bêwêher o. Şima hemin rê bes o. No Mehmed fina kewno ra yû şino. Çend dewijenê xû cî xû dir beno. Nê şinê dewijê ci yan winîna ki no Mehmed bîyo axa. Viryayo, kes Mehmedî nêsirasneno. Ê ki pero şîyê bîyê zengînî, bîyê rindî. No, pîyê xû yû birarêndê xû ya cî gîno û şino. Şino keynekerê xû rê vano:

- Ma rê di mîy ciki sur ki, pêrandê mi rê ronî.

Na gîna cînan rê nan ronana. Werzenê se pers kena vana: Mêdek, pîyê to û birayê to yê girdî kancînî bî? Ez goreyê ey şira lew destana na.

Cinêke rê vano:

- Ano sire di cêr di ronîşte yo o birayê min o gird o. Ortekînî werdî yê.

Na şina lew nana destandê cîya. Hurmet kena cînan.

No Mehmed gamekna şino teber destanê xû bişîwo se nê birayê ci fikrê xû virnenê. O vano; "cinîya ci mi rê ya, o vano; "mi rê ya."

Veng şino cinêker. Cinêk cî winî hal a. Nê biray vanê:

- Ma senî bikerê ki ney orte ra hewa dê?

Mehmed yeno zere se nê vanê:

- Birayê mi, erdê ki to dayê ma kotî ra kotî yê? He bê bumusnê ma.

No vano:

- La birayê mi boşvêr, heta kotî aseno heme wa şima rê bo... Ma dê sekerê?

Nê vanê:

- Nê birayê mi, ma hele şîrê bivînê topraxê ma heta kotî yo? Ma goreyê ey boynîyê girwedê xû ra.

Nê pîya nişenê istorandê xû yû şinê.

Cinêka ci vana:

- Aman hawar, meşo!

Mehmed goş nêkuweno ci. Cinêk vana; "ez ci rê vajo se o do vajo, boynî

cinîya min a biray veray pêyo. Qayîl nîya biraranê xû bîyara tîya."

Maya ci cî vana:

- Aman hewar meşo!

No goş nêkuweno ci. Mehmed û ê hîrê birayê bînî şinê. Nê biray pê teme kenê. Vanê:

- Ma şîrê, ma dê wija d' sîya daxmî kay kerê. Ma dê di teney ê werdî ser o nêheqey bikerê. Mehmed cî xû ra nêheqîn nêkeno qebugul. O do qarşîyê ma bivijyo. Ma dê cî wexta arê bê ci.

Nê şinê wija d' darên bin di roşenê. Daxme kay kenê. Vanê:

- Mehmed ti cî bê ma ya kay ki.

O vano:

- Nê la birayê mi, şîma hîrê heme kay kerê, ez cî xû rê winîna şîma ra.

Nê kay kenê. Birayê girdî ê werdî ser o nêheqîn kenê. Mehmed vano:

- La birayê mi, şîma yê birardê ma ser o neheqîn kenê. Winî nîyo wina yo.

Nê vanê:

- To rê nêmendo la! Ti çî qarmişê girwedê ma benê?

Nê hîrê heme arê benê Mehmedî yû ci mezbut hinciqnenê. Benê zinarên ra ci çekenê. Dim a werzenê şinê kê Mehmedî. Na istora Mehmedî xar bena nînan ser. Nê hama vijyênê dar ser.

Na istor şîna keye, sereyê xû nana ustunda keyî ser û bermena. Cinêk şîna visturîyerda xû rê vana:

- Nîyajê lajê to kişto!

Vana:

- Senî lajê mi kişto!

Vana:

- Wili kişto, istora ci tenya ameya.

Nê roşenê pîya bermenê. Haho bavo kenê. Nê birayê bînî yenê. Vanê:

- Şîma çiçî rê bermenê. Birayê ma kere ra depirya merd.

Nê pê ser o danê pêro. No vano; "ez a nay bigîra" o vano; "ez a ci bigîra."

Cinêk vana:

- Ez şîma kesî cî nêgîna heyran, şîma berdo mêrdeyê mi kişto. Hewna werza şîma bigîra? Ez xû rê visturîyerda xû het roşena.

Nê vanê:

- Ma mêrdeyê to nêkişt. O kaş ra depirya merd. Kes çin yo ki şîro, ci wija ra vejo bîyaro.

No cemaatê cînan vanê:

- Nêgîna, nêgîna. Wa xû rê visturîyerda xû het di roşo.

Bol şîno tayên şîno, lajeyêndê cînan beno. Nameyê ey cî Mehmed nanê pa.

Mêrdekêndo qereçî esto. Nameyê Mehmedî aşnawito. Vano:

- Axayêndo rind esto, millet rê erdî keno vila. Ez şîra boka mi rê cî xeyrê xû bikero.

No, ê kaşî bin ra ravêreno. Winîno ki nalînêna yena. Şîno ser ki jiwêno er dî, rih tede çin yo hama o yo naleno. Vano:

- Ez şîra axay het, ez hendayê sewab kezenç kena yanê? Ez qandê Alay nê dirbetinî bera keye, rihê ci bireyna, deha hend beno.

No Mehmedî nano istorda xû ser û beno kêdê xû. Cinîya ci vana:

- Mêrdek ti çire pey d' amey?

Mêrdek vano:

- Kaşî bin di mi no dirbetin dî, mi ard keye. Ma qandê Alay ci bireynê. Şo dew ra çî mî arê ki bîya, ma ney weş kerê.

Cinêk şîna çî mî arê kena ana, ney kenê rihat. Mehmed aşîqî rê vano:

- Ti pîyê mi ez lajê to.

Merselera xû ci rê nêvano:

Bol şîno tayên şîno, nê xû rê pîya şîne veyvan niqara cênenê. No xû nêvano kam o. Rojê nê aşîqî rê vano:

- Ti îznê mi bidê ez a deha şîra. Mi rê heqê xû helal ki.

Aşîq vano:

- Ti mi rê helal ki oxil, emegê to mi ver o bol o.

Nê pêra helaley wazenê abiryenê. Mehmed na fin şîno axayên het di xû rê xizmikarey keno. No şert mertê nê axay ano ca, ci keno memnun axa gîno keynera xû dano ci. Na cinîyerda newe rê cî lajekên beno.

Rocê na cinîya xû yû lajdê xû ya gîno û şîno. vano; "hele vindi halê nê birarandê mi cinîyerda mi çiç' yo?

Şîno kona xû qarşidê dewda cînan di ronano. Istora xû cî qapî di girê dano. Dewijî yenê vanê:

- Kona xû tîya ra hewa di berê.

No Mehmed cî şemşêrê xû dano lajdê xû dest û vano:

- Kam yeno piro d', kam yeno piro d' metersi.

Nêvano ki: Apê to yê tîya d', kesê to yo tîya d'. Lajek kam yeno kişeno, kam yeno kişeno.

Dewijî winînê ki no yo kam yeno kişeno, kam yeno kişeno. Heme mirenê. No birayê nê yo gird:

- Mehmed tenya maneno. Pîyê cînan o cî wîja d' mîyandê çadirî di.

No Mehmedo laj vano:

- Ez a şîra ney bikşa. Ney heme dewijê ma kiştî.

Maya ci vana:

- Meşo oxil, ti kedê ci nêbenê. Ey kam şî se kişt. Apê to bîle kiştî. Meşo.

Aman hawar!

No vano:

- Nê, îlem ez a şira.

Qey kesba ya, na cî ci dir şina. No Mehmedo laj şino birardê xû ser. O çekeno ey ser, o çekeno ey ser. Se kenê nêşenê pê.

Na cinêk remena ser vana:

- La oxil medê pêro, la medê pêro. Şima kam ê, şima kotî ra yê se şima birayê pêyê. Derb' medê pêro.

Lajdê xû rê vana:

- He Mehmedê mi şo boynî a çadir bin di kam esto?

Vano:

- Nêzana, mêrdekêno a çadir di.

Vana:

- He şo pirênê ey werşani, kolincê ci di, doşîda raşt ser o wina wina bengên esta se o pîyê to yo, o cî birayê to yo.

Nê nêşenê pê bikşê. No hama istorda xû ra yeno cêr û vaz dano çadir ser.

Hama vano:

- Apo xû binami.

Vano:

- Çirê?

Vano:

- He binam, boynîya doşîda to ra.

Akeno, weyneno ki e, bengêna zê k' mara ci vata, bengêna ci doşî di.

Xû erzeno ci, vano:

- Ti pîyê min ê, o cî birayê min o.

Pêşênê pêro. Maya ci cî remena yena cînan het. No Mehmedo gird şino, o aşıqo ki weynabî ci ra, ci reynabî, şino ey cî ano dewda xû. Cî rê yeşan keno. Hurnan cinîyanê xû yû lajanê xû cî gîno xû het. A wija d' qedyê...*

---

*Na sanike kitabê "Estanekane Sêwregi ra, Arêkerdoxe: Feyza Adabeyi, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul 2005, r. 235-144" weşanîyaya. Deniz Gunduzî arşivê xo ra ma rê şawite.

MÎR MEHEMED

Arêkerdax: Huseyîn BALLIKAYA

Beno nibeno, padîşayê beno. Hîrê lajê xo benê. Namê lajê xo yê pîlî Ûsên o, namê lajê wertî Hesên o, ê qijî kî Mîr Mehemed o. Baxêde nê paşayî yo zaf girs, zafî kî rind esto. Têde her çî êno ramitene û her meywe beno kewe, reseno. No paşa rojê şodir urzeno ra şono bax de nîyadano ke letêde baxî kerdo xirabe. Nîya ke çand rojî derbaz benê, rojê de hetêde baxî beno xirabe no êno çê, vano:

– Law no çik o muso baxê ma, her şewe letêde baxî keno xirabe. Eşmo hela bipîye, hela no çik o.

Uşka ra birayo pîl Ûsên urzeno ra vano:

– Ez eşmo pîna no çik o.

Beno şan de Ûsên kincanê xo dano xo ra, şîmşerê xo cêno şono. Tayê ke şewe şona nîyadano ke dot ra qilawetîyê êno. No terseno. Tayîna ke êno nêzdî Ûsên nîyadano ke dêv o. Terseno şîmşerê xo cêno remeno, şono çê.

Beno şodir pîyê dê êno pers keno vano:

– Ûsênê mi to tawa çîyê dî?

Ûsên vano:

– Nê mi tawa çîyê nîdî.

Paşa vano:

– Ez hela şopê şorî dîyarê baxî.

Şono ke çî şoro, onciya hetêde baxî kerdo xirabe û talan. Gilanê dara ra çîyê niverdo. Paşa êno çê vano:

– Ûsênê mi letêde baxî onciya kerdo talan, ma to çîyê nîdî?

Ûsên vano:

– Nê, ma mi tawa çîyê nîdî.

Paşa vano:

– Ma to nîdîyo nîdîyo, ma se bikerîme.

Nafa kî Hesên vano:

– Eşmo kî ez şona baxî ver, eşmo kî ez pîna hela no çik o?

O kî şan de kincanê xo dano xo ra, şîmşerê xo cêno şono baxî ver de xo dano we. Dê ser a tayê ke şewe şona no kî nîyadano bover ra qilawetîyê na wo êno. Terseno qet vengê xo nivejeno, zê Ûsênî remeno şono çê. Beno şodir paşa êno vano:

– Hesenê mi, to tawa çîyê dîyo?

Hesen kî vano:

– Wile bawo mi tawa çîyê nîdî.

Paşa oncîya vano:

– Ez hela şorî dîyarê baxî.

Çê ra vejîno şono wertê baxî ke çî şoro! Nafa tayîna bax zêde kerdo talan.
Cêreno ra êno çê, vano:

– Hesenê mi to kî tawa çîyê nîdî?

Hesen vano:

– Wile mi tawa çîyê nîdî.

Paşa vengê xo nîkeno.

Beno şewa hîrîne, nafa kî Mîr Mehemed vano:

– Eşmo kî ez şona baxî pînena. Hela no çik o nîya dizdîya êno kuno baxî, nîya keno talan.

Eke beno şan de Mîr Mehemed kincanê xo dano xo ra, xo rind şideneno, şîmşerê xo cêno şono wertê baxî. Tayê ke nîya ser a şewe şona no wertê baxî ra vejîno şono, tayê durê baxî de xo rê meterîs cêno. Nîyadano ke qilawetîyê na wo bover ra vejîya ver va baxî ame. Eke ninga xo nano ro tivana belkî ninga xo hard der a, sarê xo azmên der o, honde ke girs o. Mîr Mehemed şîmşerê xo onceno ver va dêvî şono, virîndîye ra ci cêno. Vano:

– O kafir mi bişekirne, ma no bax bêwayîr o!

Dêv vano:

– O Mîr Mehemed, mi ti cor ra waşt a Heqî ti cêr ra da mi!

Mîr Mehemed vano:

– Ez axuyê morê sîya ya, hênî gula her kesî ra nişona war!

Dêv vano:

– Juyê mi ra, juyê to ra. Verê cû kam piro do?

Mîr Mehemed vano:

– Ma her timî dorê da kamilê zê to.

Dêv lapa xo keno berz erzeno ra Mîr Mehemedî. Mîr Mehemed nikuno ra ver.

– Nafa kî dora min a!

Vano Mîr Mehemed, şîmşerê xo onceno nata erzeno ra dêvî. Dêvî keno birîndar, dêv remeno şono. Gonya dê raye ra rişîna. No gonîya dê teqîp keno şono nîyadano ke şîyo kewto wertê kemera. Uşka ra kemerade qasê kemera areyî kerda berz xo bine ra verdo ra şîyo.

Mîr Mehemed defêna a kemere ano ca de nano ro, pey de cêreno ra şono çê de kuno ra. Beno şodir. Paşa beno hêşar êno vano:

– Mîr Mehemed to çîyê dî?

Mîr Mehemed vano:

– Wile bawo hal-mesela na wa. Dêvê muso baxê ma. Şan de ke ame mi da piro kerd birîndar, gonya dê na wa rişîya felan ca de kewto qule. Mi kemere dêm de ser ez ama. Bêrê ma şîme.

Birayanê xo kî venga ci dano, vano:

– Kindirêde girs bîyarê ma bicîme şîme.

Nê kindirî cênê kunê ra raye şonê dîyarê kemere. Mîr Mehemed vano:

– Bira Ûsên a kemere berz ke.

Ûsên dest erzeno ra kemere ca ra nilewîna. Cêreno ra birayê xo Hesênî vano:

– Hela ti dest berze ra ci.

Hesênî kî dest erzeno ra ci nîşkîno ca ra bileqno. Dorê êna dê. No vano:

– Bismîllahî ya Alî!

Kemere keno berz o het de nano ro. Lak erzeno birayê Ûsênî cor de verdanê ra. Tayê ke şono beno babagunya nê, vano:

– Raya Heq de mi boncê ra cor!

Nê Ûsênî oncenê cor. Nafa kî Hesênî girê danê verdanê ra cor de. Ûsên qatê ke zîbo nê di qatê ci kerdo babagunye, vano:

– Raya Heq de mi boncê cor!

Nê kî oncenê cor. Nafa kî dorê êna Mîr Mehemedî. No vano:

– Bira mi raverde, ez çîqa zîba şîma mi honde raverderê cêr. Saata ke şîma mi boncê cor Heq bone ke ez şîma kena lete-lete. Ama ez ke şîya cêr hatan ke ez nîyama şîma meşorê.

Ûsên û Hesênî vanê:

– Heya!

Kindir nê ra rind girê danê, nê cor de verdanê ra. No çîqa zîbeno nê honde verdanê ra. Çîqa vano “mi boncê ra cor” nê hondê verdane ra cêr, hatan ke şî reşt binê qule.

Kindirê xo keno ra awuşka cayê ra girê dano şono. Dano piro çêverê keno ra ke çî rakero çênekê ha wa uşka nîştî ro, mordem nîşkîno ke ebe di çîma qaytê ci bo. A ha wa uşka pisingo zernên û mero zernên ha yê sênîya zernêne ser o kay kenê. A kî ver de nîştî ro kerge kena. A vana:

– Lajê paşayî Mîr Mehemed ti û nata yî! Pîyê mi hîrê şew û hîrê rojî hewn der o. O ke nika uşt ra to tîke-tîke keno. To kî weno mi kî weno.

Mîr Mehemed vano.

– Tawa nîkeno.

Nê nonê xo, axwa xo wenê, şan de ke êno xora ju qatê cilê çêneke estê. Nê kunê cile Mîr Mehemed şîmşerê xo vejeno wertê xo û çêneke de nano ro. Çêneke vana:

– Ya lajê paşay qaybê to û qusurê min o ke binê nê hardî de çik o, ti wertê min û xo de şîmşer nana ro.

Mîr Mehemed vano:

– Qewlê mi esto, hatan ke qewlê mi nêro ca îşo hênî xirab nibeno.

Maneno beno şodir, vano:

– Ez be pîyê to cêrena.

Çêneke vana:

– Wayade mi esta a mi ra dot daha rind zana.

Çêneke şona çêverê oda waya xo kena ra. Mîr Mehemed qaytê na çêneke keno ke a bîne qatê rind a, na daye ra di qatî rind a. Na kî ha wa nîştâ ro, sê-nîya zernêne ser o dîko zernên û kerga zernên ser o kay kenê, na kî kerge kena.

Na kî Mîr Mehemedî vînena vana:

– Lajê paşayî Mîr Mehemed ti û naca yî! Hîrê şewe û hîrê rojî hewnê pîyê min o. O ke uşt ra to tîke-tîke keno. To kî weno, mi kî weno.

No vano:

– Tawa nibeno Heqî se vata hênî beno.

Oncîya ke beno şan de cile fînê ra, kunê cile. Mîr Mehemed oncîya şîmşerê xo vejeno ano wertê xo û çêneke de nano ro. Na çêneke kî zê waya xo ya bîne vana:

– Qeybê to, qusurê mi çik o na binê hardî de to şîmşerê xo wertê ma de no ro.

Mîr Mehemed daye ra kî vano:

– Qewlêde mi esto, hatan ke o nêro ca çîyêde nîya xirab nibeno.

Vano:

– Ez be pîyê to cêrena ke bikîşî.

Na vana:

– Tamam.

Nê kunê ra eke bî şodir urzenê ra na çêneke kî Mîr Mehemedî ruşnena leyê waya xo ya qije. Mîr Mehemed şono leyê çênaka qije ke çi şoro! Rindek bîyena naye no ro hurdimîna waya ser. Nîyadano ke na çêneke kî ha wa sê-nîya zernêne ser a awreşo zernên û tajîyade zernêne kay kenê, a kî kerge kena. Na çêneke kî vana:

– O lajê paşayî Mîr Mehemed ti û naca yî! Pîye mi hîrê şew û hîrê rojî yo hewn der o. Şodir o beno haşar wilahî birîndar o kî. Eke bî hêşar to kî weno mi kî weno.

Mîr Mehemed vano:

– Her çîya ke Heqî vata a bena.

Şan de oncîya cile fine ra zê çênanê bîna Mîr Mehemed şîmşerê xo vejeno keno wertê xo û çêneke. Na çêneke kî vana:

– Lajê paşayî qeybê to, qusurê mi çik o ke ti simşîrê xo wertê ma de nana ro.

Mîr Mehemed vano:

– Qewlêde mi esto? O hatanî ke nêro ca çîyêde nîya xirab nibeno.

Kunê ra beno şodir. Urzenê ra Mîr Mehemed vano:

– Kîştene pîyê to be çîna ya? Ez şona pîyê to kişena, şima natka ra xeles-
nena ra.

Çêneke vana:

– Pîyê mi be çîyê nêno kîştene ancax serê dê ra ju şîmşerê dê wo kan dar-
dekerdî yo. O be dê êno kîştene. O kî hatan ke ti şorê o beno hêşar, rexelesî-
yena to çîn a.

Mîr Mehemed onciya vano:

– A ke Heqî vata a bena.

Na çêneke cêrena ra ci vana:

– Mîr Mehemed belkî Heqî fersend da to, to da piro geber kerd. O vano “ju
tamara mi menda daye ro de ke bivisîyo wa ez pê şorfî.” Nibo ti piro de! Ti ke
piro de birînê dê benê weş, to kişeno. Eke hênî va ti vaje “ez ju defa maya xo
ra bîya” to ke hênî va no geber beno.

Na çêneke ke nîya ci rê salix dana no şono verê çêverê dê, çêverî keno ra
ke pîrxîya dêvî ya hewn der o. No gerê şîmşerê dê bicêro. Ker-nikeno nîşkîno
cayê ra derbaz bo. Pey cû payna ci dano şono şîmşerê dê cêno. Eke payna ci
dano dêv vano:

– Erik onderanê keka niverda ma rakume.

Mîr Mehemed şîmşerî cêno êno na hetê çêverî keno ra, çîqa ke dest ra êno
zirçeno. Hênî zirçeno ke zerya dê tivana bena di letî. No dêv beno hêşar nî-
yadano ke Mîr Mehemed o, vano:

– O Mîr Mehemed mi ti cor de waştêne Heqî ti cêr ra da mi.

Mîr Mehemed vano:

– Kafir burê bişekirne, ez ke ez a axwîyê morê sîyayî ya, gula her kesî ro
nişona.

Dêv vano:

– To ra mi ra...

Mîr Mehemed vano:

– Virenîye juyo zê to kafir piro do.

Dêv hama beno kemere ro erzeno Mîr Mehemedî nikuna ra ci. Mîr Mehe-
med hama şîmşerî onceno dano piro tamara nê visneno. No dêv vano:

– Mîr Mehemed hemin ke to ez kerda birîndar to tamara mi visnê, ju tama-
rade mi menda, aye kî bivisne wa ez pê şorfî.

Mîr Mehemed vano:

– Ez maya xo ra ju dolime bîya.

No ke hênî vano dêv hama hênî geber beno, goşanê dêvî keno cira keno
cebê xo, cêreno ra êno leyê çêneka qije, vano:

– Mi pîyê to kerd qida gerinê to!

Tay çîmîyê çêneke cênê, şonê leyê waya wertenêne. Uşka ra kî tayê çîmîyê daye kî cênê şonê leyê waya pile. Lewê daye ra ke tayê çîmîyê daye kî cênê şonê. Şonê verê qula ke xo pa verdo ra, amo cêr.

Veng keno ra xo vano:

– Mi dêv kîştî, ez nika çîmîyo ke mi ardo kindir ra girê dana şîma boncê cor.

No çîmîyo ke ardo dano ontene dorê êna çêna. Mîr Mehemed defêna veng keno ra xo vano:

– Lajê paşayî Ūsên ana çêna dêvî ya pîl a, waştîya tu ya rind nas bike.

Çêneka pile ruşneno cor.

Nafa kî veng keno ra Hesenî vano:

– Hesen!

O vano:

– Hey!

Mîr Mehemed vano:

– Ana kî çêna dêvî ya wertenên a, na kî waştîya tu ya, ti kî rind nas bike.

Na çêneke kî ruşneno cor. No be çêneka qije pîya cêr manenê. Çêneke cêrena ra Mîr Mehemedî vana:

– Mîr Mehemed ez rinda wayanê xo ya. Nika ke ez şorî cor birayê to sebtanê mi ra to cêr de caverdanê. Ti bê verê cû ti şo cor, daye ra tepîya kî kindir raverde ti mi bonce cor.

Mîr Mehemed vano:

– Nê, birayê mi mi ra tersenê, çîyode hênên nikenê.

Çêneke onciya vana:

– Qatî to pîyê ma kîştî, çîmîyê ma kî veto cor. Ez ke şorî to na quye de verdanê.

Mîr Mehemed defêna vano:

– Nê, ez cuwamêrd a, ez şorî cor ti hermete cêr de bîmane, ma ti qeye mi nîkena hard.

Çêneke kena nîkena no vano:

– Nê!

Çêneke ke tey çare nivînena vana:

– Ez ke şîya cor eke ti atka de ca verda hîrê astorê pîyê mi estê. Her ju bi-jîyanê astorî ra di muya bicê. Ti ke çî waxt waşt bijîyanê astora têver de astor êno leyê to. Daye ra tepîya kî anê çêverî rake, awuşka gole esta. Her şewa ênî di beranî ênê ser a kay kenê. Ju berano qer o, ju kî berano qerqaş o. Nê hênî kay kenê ke qer beno qerqaş, qerqaşî kî beno qer. Ti ke xo berze qerqaşî ser to vejeno dinya roştî. Ti ke xo berze beranê qerî ser to hawt qatî beno binê hardî. Hên bike ke beranê qerqaşî xo çîm ra vînd meke.

Mîr Mehemed vano:

– Tamam.

Çêneke vana:

– O waxt ez şona to tede verdanê, de xatirbe to.

Çêneke ra kindir girê dano vano:

– Boncê cor!

Çêneke oncenê cor, nîyadanê ke na çêneke wayanê bîna ra zaf rind a. Nê birayî hama danê kindir ro, kindirî visnenê. Danê piro şonê.

Mîr Mehemed dano xoro zîbeno, qêreno ker-nikeno ke nivejenê No tese-lîya xo birneno. Nê ke şonê çê paşa vano:

– Kanê Mîr Mehemed!

Nê vanê:

– Tew o mirdar û beygîr şî dêvî da piro kîşt. Ma xo resna ci da piro dêv kîşt, çê dê û çênê dê tey ardî.

Çênekî awuşka ker-nikenê nîşkîne xo biresnerê paşayî wa raşte cira vaje. Nê çêney kunê odayê, her juye şuşê jar û kardîye cênê vanê:

– Saata ke şima ra ju çêverê oda rakero ma nê jarî şimenme kardî danme serê zerya xo ro. Nê ebe o qeyde manenê.

Ma nîna nîya caverdîme şîme dîyarê Mîr Mehemedî.

Mîr Mehemed awuşka egle beno hatan roja ênî. Daye ra raverî kî her ju astorî ra di muyanê bijîya cêno keno cebê xo. Roja ênî no çêver keno ra şono oda. Awuşka teregê esto no kuno bine teregî xo dano we. Nîyadano di beranî na yê amay ju qerqaş o, ju kî qer o. Nê kay kenê, hênî beno ke qerqaş beno qer, qer beno qerqaş. No se keno ke xo berzo beranê qerqaşî ser, hama berano qer xo erzeno ver nê cêno hawt qatî beno dînya tariye de nano ro. Mîr Mehemed tayê ke êno ra xo kuno ra raye şono. Êndî çîqa ke şono şehîrê de vejîno. Têde tayê ke nîya cêreno raştê pîreke beno, vano:

– Daka pîre, mi eşmo nikena meymanê xo?

Pîre vana:

– De bota şo, cayê mi esto ez to hewn kerî, ya ke nonê mi esto ez to mird kerî!

Mîr Mehemed vejeno zernê-di zerna dano pîreke, vano:

– Anîné bicê mi meyman ke.

Pîre ke zerna cêna vana:

– Sarê min û çîmanê mi ser.

Nê şonê çê non-monê xo wenê. Mîr Mehemed beno teyšan vano:

– Daka pîre xêrê merdanê xo tayê axwe bide mi ez bişmî.

Na şona hekuke de nîyadana ke axwe çîn a, mîza xo kena bena dana Mîr Mehemedî. No şimeno vano:

– Daka pîre na axwa şima qey nîya şor a?

Pîre vana:

– Ero biko ruyê mi to ra sîya bî, axwe çîne bîye. Dêw kewto virindîya axwa ma, heftê de reyê axwe dano. Axwa mi çîne bîye mi to rê mîza xo arde.

Mîr Mehemed vano:

– Daka pîre a mîza to tacê sarê mi bo.

Vano:

– Ma no dêw qeyî kewto virindîya na axwa şîma, şîma se kenê ke no heftê de rojê axwe dano şîma?

Pîre vana:

– Ma heftê de reyê azebe danme ci. O a azebe weno tayê axwe verdano ra, xo rê kam ke cixa gurete.

Mîr Mehemed vano:

– Ma ti meke, key şonê nafa ti mi ra kî vaje, ezî kî êna virindîya dêvî.

Pîre huna vana:

– Honde babaegîtî amey pê nîşkîyayî ti se pê şîkîna!

Mîr Mehemed vano:

– Ezî kî şopê şorî Heqî se vata a bena.

Pîre vana:

– Eşmo dora çêna paşayî ya, aye benê.

No nîya halometê xo der o pîre solanê xo cêna vejîyo. Mîr Mehemed vano:

– Daka pîre se bî?

Pîre vana:

– Tew çêneke berde ez şona xo rê axwe cêna.

Mîr Mehemed kincanê xo dano xo ra şîmşerê xo cêno, cebê xo ra di muyanê astorê kimefî vejeno, fîno ra jubîn ra, astor êno leye. No beno aspar şono. Reseno ci êndî ke çêneke nêzdîye ra ci kerda. Milet pey de maneno. No şono leyê çêneke, vano:

– Ma ke şîme nêzdî ti vaje “ey qulê Heqî ez honde ama, ti kî qula xo ra tayê vejîye bê. Ma kî qulê Heqî me, beşêr îme. Ma kî tersenme. Destê ma nişono ra canê ma. Hatan natka ma ameyme nay ra tepîya kî ti bê, ma natka bure.”

Çêneke vana:

– Tamam.

Nê şonê nêzdî, Mîr Mehemedî seke çêneke ra vato a kî hênî vana. Ejderha xo dota lîf keno êno ke çêneke buro. No hama şîmşerê xo onceno dano piro werte de keno di letî, gonye şona millet kuno têmîya.

Çêneke hama awuşka destê xo kena gonye, binê kincanê dê de dana pîrenê dê ro. No çîma ra beno vîndî şono. Virindîya axwe verdîna ra hetê de şehêrî beno xirabe. Pîre hama helba xo dana piro axwa gonîne cêna şona çê xo. Beno selametîye. Mîr Mehemed vano:

– Daka pîre, mi rê tayê axwe bîya.

Na Pîre şona axwe ana sade gon ya. Mîr Mehemed vano:

– Na çik a?

Pîre vana:

– Hal-mesela na wa.

Mîr Mehemed vano:

– Şo ejderha amo kîştene, axwa zê şitîya temîze bîya, na axwa qilerine çik a ti ana.

Pîre şona axwa pake ana Mîr Mehemedî rê, axwa xo şimeno. Şehêr de dawul û zurna danê piro, millet kay keno. Şahîyade girse danê viraştene ke çêna paşayî xelesîya ra. Çêna paşayî pîyê xo ra vana:

– Hela telalê bide no ejderha kamî kîşto? Ez emrê Heqî, qewlê peyxamberî ê cêna.

Paşa telalê dano. Millet beno kom, çêneke derge ser a ronîştî ya vana:

– Milet ke ame şî mi pîşkîra xo eşte kamî ser emrê Heqî, qewlê peyxamberî ê cêna.

Êndî gawan o, golikwan o, şuyane wo, ê ke feqîr ê, des nufusê xo estê, ju manga xo ya, aye kî beno roşeno xo rê kincanê newîya cêno dano xo ra ke ez çêna paşayî cêna. Nê pêro ênê derbaz benê, çêneke qe goş nikuna pa. Milet vano:

– Ma kam mendo, kam nimendo?

Vanê:

– Wile meymanêde pîra şangole mendo. Şone ke ningê xo şanite duwar, destê xo eştê binê sarê xo hênî vinetî yo.

Vanê:

– La-law ravaze, dinya tede şîya ti kî ama îtka nîştâ ro.

Mîr Mehemed vano:

– Qeyî se bîyo?

Nê vanê:

– Hal-mesela çêna paşayî nîya wa, tawa kincê to estê xo ra de.

Mîr Mehemed vano:

– Ma nîya cêna wa bicêro, nicêna kî mecêro. Ez ci rê kincanê newîya kot ra bîyarî.

Teknenê şonê loqante, wayîrê loqantî vano:

– Merê ez here kewta.

No vano:

– Wile ez veyşan a.

Nê anê tase werdene danê ci. Mîr Mehemed hona wazeno. Ju, dide, hîre, no mird nibeno. Wayîrê loqantî vano:

– Werdena to sarê to buro, ez şona ti se kena bike!

Nê caverdano şono. Mîr Mehemed pîzê xo rind keno mird, urzeno ra şono.

Çêneke nîyadana ke na wo ame hama cor de pişkîra xo verdana ra sarê Mîr Mehemedî ser. Paşa vano:

– Wile ke to mi rê kerd mêrde, honde begî, honde axayî, honde wezîrî ame şî to niguretî. To şî no guret, sarê dê de qina to bo.

Çêneke vana:

– Bawo ti qeyî hêrs bena şo nîşanê mi pa esto. Waxto ke nê mêrikî da piro ejder kîşt, mi destê xo kerd gonye binê kincanê dê de da pirenê dê ro. Şo ponc bêçikê mi ke pa çîn ê bizanê ke ez zurîker a.

Paşa wezîrê xo ruşneno. Wezîr şono Mîr Mehemedî cêno ano. Nîyadanê ke piştîya dê ra raştî kî hurinda ponc bêçikanê çêneke esta. Paşa vano:

– Tamam dîka mi, Heq miradê hazîra bikero, miradê şîma kî bikero.

Paşa cêreno ra Mîr Mehemedî vano:

– Lajê mi ez na çêna xo be emrê Heqî qewlê peyxamberî dana to. To ma nîya xelesnayme ra ejder destî ra.

Mîr Mehemed vano:

– Paşayê mi ez çiyê vana gere ti zerê xo mecêre.

Paşa vano:

– Nê.

Mîr Mehemed vano:

– Çêna to ma û waya min a axret a.

Paşa vano:

– Qeyî?

Mîr Mehemed vano:

– Ma na dînya tariye de îdare nikenme. Seke ti paşa wa pîyê mi kî paşa wo. Ezî kî lajê felan paşa ya. Ti şîkîna mi berze dînya roşte. Heq miradê çêna to bikero, xo rê kam de mêrde kena wa bikero. Ti ke şîkîna mi berze dînya roştîye eke nîşkîna kî ne mi ra ne kî to ra.

Paşa vano:

– Heywaxo hey to ez cayêde zaf xirab de gureta!

Paşa vano:

– Felan ca de teyra marume esta. A cêjikanê xo vejena, êndî tam ênê waxtê firdayene ke fir dê şorê, miradê xo bikerê ejderhayê muso leyranê daye niverdano wa fir dê pêruno weno. Ti ke şorê ejderhayî bîkişe, a ke bireso leyranê xo belkî a to berzo dînya roşte. Weko bîn ma nîşkînme. Feqet ti ke şîya veruci verê dare de çale bikine. Eke to ejderha kîşt xo a çale de weda. Eke Heqî curet da to, to kîşt, Mîr Mehemedê mi parçanê dê merze cayêde bîn. Lete ke pêruno berze dîyarê halênê daye. Ê cêjikê daye wenê vanê “Daye bê Heq amo rame ejderha amo kîştene, ma na wo goştê dê wenme.” A cor de êna hard, ebe fek şona gonya dê. Eke to bîvîno kena lete-lete, xo rind weda. A şona gonye, hatan ke hêşê daye ame sarê daye. Vana “Rama to rê şikir Yarabî! Çand serî yo cê-

jika vejena miradê xo şa nibîya. Ewro kî ejder amo kîştene. O cin o, perî yo çi ke esto ti ê bîya huzur, ezî kî miradê dê bikerî.” O waxt vazde meydan vaje “teyra marume mi miradê to kerdo ti kî miradê mi bike.” Vana “Vaje warîyetê dî-nalige” êndî ti çi çî ra vana ti zana.

Mîr Mehemed vano:

– Tamam.

Nê Mîr Mehemedî ruşnenê, Mîr Mehemed şono uşka çale kineno, xo tede dano we. Ewro roja dê wa. Ejder êno pilîsîno dare ra. Maya cêjika fir dana kuna ra hawa, qêre-qêra daye wa. Mîr Mehemed hama şîmşerê xo onceno, nê ejderî keno tîke-tîke, tîkanê dê kî erzeno halên, cêjikî wenê. Vanê:

– Daye bê Heq amo rame, ejder amo kîştene, ma na wo goştê dê wenme.

Na cor de êna ebe fek êna ra gonya dê. Tayê ke hêşê xo êno sare vana:

– Rama to rê şikir bo Yarabî, ejder ewro amo kîştene. Çand serî yo ez cê-jika vejena, o weno. Ewro kî ez miradê xo şa bîya, no cin o, perî yo, çik o bîya huzur, ê miradê mi kerdo, ezî kî miradê dê bikerî.

Mîr Mehemed vazdano ver vano:

– Mi miradê to kerdo, ti kî miradê mi bike.

Teyra marume vana:

– De biwaze waryatê dinalîge.

Mîr Mehemed vano:

– Nê, mi berze dînya roşte.

Teyre vana:

– Heywaxo hey, to ez zaf cayêde zahmet de gureta. Ez wadkar a ama ez to oncîya kî erzena dinya roşte.

Teyre vana:

– Şo mi rê çewres leganê non, çewres dimê beranî, çewres meşke kî axwe... Anîne bîya ez to bêrî.

Mîr Mehemed tekneno pey de şono leyê paşayî, ci rê qesî keno. Paşa vano:

– Ma tew to rê o çik o.

Nê anê çewres leganê non, çewres dimê beranî, çewres meşke kî axwe bar kenê, tey ra marume kî êna uşka nê bar kenê. Na Mîr Mehemedî ra vana:

– Mîr Mehemed mi ke to ra nîya va axwe bide mi, nîya va dimê beranî bide mi, eke nîya va kî ti non bide mi. Nibo nibo ti têmya ra kerê ya kî here bide mi, war o derê. Ma o waxt nîşkîme to berzîme dinya roşte.

Mîr Mehemed vano:

– Tamam

Nê kunê ra hawa, tayê şone teyrê vana:

– Mîr Mehemed dinya çîqa asena?

Vano:

– Qasê binê pirojine...

- Çiqa asena?
- Qasê cunê...
- Çiqa asena?
- Honde...

Nîya pers kena. Hete ra kî gorê vengo ke naye vetêne axwe, non ya kî dimê beranî eştêne fek. Eke destê ju dimê beranî maneno. Eke erzeno, fekê daye nişono. Fekê teyre ra gineno war o. Mîr Mehemed hama kardî cêno, qorê xo ra goşt keno cira erzeno fekê daye. Teyre nîyadane ke tamê nê zê tamê dimê beranî nîyo, no zê goştê însanê beşîrî yo. Na nê kena binê zonê xo dana we. Oncîya pers kena vana:

- Dinya çiqa asena?
- Dinya honde asena.
- Dinya çiqa asena?
- Dinya honde asena.
- Dinya çiqa asena?

Mîr Mehemed vano:

- Dinya tam roştî asena.

Vejinê dîyar. Nê nana ro vana:

- Mîr Mehemed de şo.

Mîr Mehemed vano:

- Ti şo ez hona şona.

Teyre vana:

- Ti qulo gunek a. No dimo peyên nigina gula mi ro. To qorê xo ra goşt kerd cira eşt gula mi. Bê na wo binê zonê mi de, ez panî to weş kerî.

Mîr Mehemed êno, goştê qorê dê nana pira, zonê xo kena pira, no beno weş, vana:

- De şo.
- No kî vano:
- Ti şo.

Na teyre vana:

- Mîr Mehemed!

Mîr Mehemed vano:

- Hey!

Teyre vana:

- Ti ke nika şîya pîy û biranê xo kişena. To ke kîştî meyîtê dîna şanayî tê-lewe ti poşman bena, vana:

– Mi qeyî pîyê xo kîşt, mi qeyî birayê xo kîştî. Anê pertê mi bicê awuşka axwe ra ke bîsmillah ya Alî vaje, fek ra ke. Heq êno rame benê weş. Ano kî mi ra to rê bo.

Mîr Mehemed xatir wazeno kuno ra raye tekneno êno.

Teyra marume miradê xo şa bîye defêna şîye leyranê xo ser. Ma kî bicêrîme beme Mîr Mehemedî ser.

Mîr Mehemed êno raştê celebê malî beno. Pers keno vano:

– No malê kamî yo?

Şuyanî vanê:

– Malê felan paşa yo.

No zerê xo de vano: “Hey no malê pîyê min o!

Uja leye de maneno. Baranê sare birneno, goştê beranî pojenê, Mîr Mehemed goştê xo weno. Dime beranî û verê beranî hênî awuşka mendo. Cêreno ra şuyanî vano:

– Nibeno, ti ê kincanê xo bide mi ezî kî anê kincanê xo biderî to?

Şuyane vano:

– Heya qeyî nibeno.

Mîr Mehemed kincanê xo vejeno dano şuyanî, kincanê dê kî cêno dano xo ra vano:

– Ma verê pese kî bide mi.

Şuyane vano:

– Ma xo rê bicê şo.

Mîr Mehemed verê cêno beno, rind keno pak, şuno keno çeku erzeno sarê xo ser. Xo keno keçel, defêna kuno ra raye şono şehêr de vejîno. Awuşka raştê wayîrê bostanê beno. Wayîrê bostanî vano:

– Ti kam a?

Mîr Mehemed vano:

– Wile ez feqîrê ra, kesê mi çîn o. Ma nibeno ez atka qaytê bostanê to kena, xo rê letikê non wena.

Wayîrê bostanî vano:

– Beno.

Bostan kî bostanê pîyê dê wo. Nîya gelê waxt leyê nê bostancî de maneno, xebetîno. Balê çenane dêvî onceno. Çênê nîyadane ke durifê nê keçelî şîyo ra Mîr Mehemedî. Hên şik kenê. Nîya çand rojî derbaz beno, her roj çênê pê camî ra nê pînenê.

Çênê vanê:

– Wayê zeyna ma vînd meke, durifê nê şîyo ra Mîr Mehemedî. Nê xo kerdo durifê keçelî.

Nîya rojê bostancî vano:

– Keçelê mi, ti ewro qaytê bostan be, ez şona bazar êna.

No keçel vano:

– Heya.

Bostancî ke şono keçel ano muyanê astorê qirî verdano pê, astoro qir êno.

No nîşeno ra ci şono serê bostanî, êno binê bostanî. Hên keno ke keno talan. Defêna astorê xo ruşneno. Kemerê cêno dano sarê xo ro, sarê xo şikneno.

Çênê astorî vînenê vanê:

– No astorê pîyê man o.

Keçel şono, nîşeno ro berbeno. Bostancî ke êno vano:

– Keçelê mi no çik o, se bîyo nê bostan rê!

Keçel vano:

– Wile hal-mesela na wa. Ti ke şîya asparê ame kewt wertê bostanî, kerd ser û bin ra. Ez kewta ver, da mi ro sarê mi kî şikit şî.

Bostancî vano:

– Heywax û hey, ez ke atka bîyenê mi nêne astkanê pîyê dê!

Çênê vanê:

– Astoro qir ame, kimetî û şeyî ra ke berê, ti bizane ke no o wo.

Maneno roja bîne, bostancî oncîya vano:

– Keçelê mi ti ewro kî qaytê bostan ke, ez oncîya şona bazar êna.

Keçel vano:

– Heya.

Bostancî tekmeno şono. Mîr Mehemed nafa kî bijîyanê astorê kimetî verdano pê. Astoro kimet êno. Çênî vanê:

– Wile astoro kimet kî na wo ame.

Îna bostan tayê kerdbî pak, no defêna şono serê bostanî êno binê bostanî. Defêna keno ser û bin. Defêna astorê xo ruşneno bijîyanê dê kî keno cebê xo. Kemere cêno defêna dano sarê xo ro şikneno, nîşeno ro, berbeno. Bostancî êno ke oncîya bostan kerdo talan. Oncîya êno leyê keçelî vano:

– Ma ewro kamî nîya kerd talan no bostan?

Keçel vano:

– Wile hal-mesela nîya. O kutik oncîya ame kewt bostan, ez oncîya kewta ver. Mi cira xeber da, kemere eşte, de sarê mi ro, sarê mi şikit şî.

Nê kunê ra ci, oncîya bostanî danê arê, kenê pak. Tayê cayanê dê defêna nanê ro.

Bostancî vano:

– Biko ti şo birr mi rê tayê çuya bicê bîya. Eke o kutik ame ez ê çuya dê ser o kena qet.

Keçel vano:

– Tamam.

Urzeno ra şono birr. Qasê derze çuya ano tolifê dîna ser de keno, keno sipî nano ro. Maneno roja bîne bostancî kî awuşka bostanî pînenno. Mîr Mehemed şono talde de dizdîya bijîyanê astorê şeyî verdano pê. Astoro şê kî êno kuno bostan keno xirabe. Bostancî vano:

– Ero mi de astanê pîyê to nêne. Ti di rojî ama lajê mi kuyo, mi anê çuyî ke

ardê ez nîna têde to ser a kena qet!

Mîr Mehemed ê çuya cêno bostacî rind kuno. Ê çuya pêrunê bostancî ser o keno qet. Defêna şono talde de astorî verdano ra. Bîjîya keno cebê xo, êno. Nîyadano kal ha wo bostanî keno pak. Mîr Mehemed vano:

– Kalo to se kerd?

Kal vano:

– Lajê kelpî ame kewt bostan, ez kewta virîndîye mi cira xever da. Anê çuyê ke to ardî mi ser o kerdî qet.

Keçel vano:

– Ax xezila ezî kî naca bîyêne mi kî to de piro dêne, canê xo rehet kerdêne.

Çênî vanê:

– Wile hirmîna astorî kî naye ame, no êndî o be xo yo.

Çêneka pîle xebere ruşnena vana:

– Hay hoy, pisingo zernên teba merê zernênî bîyarê sênîya zernêne ser a bide kaykerdene. Veyvê min û lajê paşayî Ûsênî bide kerdene.

Ûsênî û Hesênî vanê:

– Ma kam ano kam nîyano.

Çêneke vana:

– Vaje wa bostancî bîyaro.

Paşa vengê kalî dano vano:

– Hal-hêketê ma na wo. Gere ti hatanî meşte pisingo zernên, merê zernênî teba sênîya zernêne bîyare ke veyvê lajê mi Ûsênî bibo.

Lewê kalî qilaşînê ra vano:

– Paşayê mi ti paşa wa nîşkîna bîyare ez be na feqîrîya xo kot ra bîyarî?

Paşa vano:

– Wile ez nizana to ke hatan meşte ardî ardî, nîyardî kî ez sarê to dana piro.

Kal tekneno şono çê berbeno, dano xo ro, zîbeno. Cinîka dê vana:

– Nê nê Heq ra biterse se bîyo?

Kal vano:

– Ma mi no keçel ard nîyard sarê mi derda ver nixelesîya ra.

Kal vano:

– Hal-mesela nîya. Say ke gorna-gor bîyo dêva do piro kîşto. Çênê dêvî ardê kerdê natka, nika kî çêna dêvî ya pîle vana “hay-hoy pisingo zernên teba mereyê zernênî bîyarê sênîya zernêne ser o kay bikero, meşte veyvê min û Ûsênî yo. Heq belayê xo be nîna do. Ez se bîyarî? Kot ra bîyarî?

Keçel pê huno. No kal vano:

Keçel ma ti qeyî nihuna, meşte mi benê kişenê, çê to rê maneno, xo rê mird buhî.

Keçel vano:

– Kalo!

Kal vano:

– Hey!

Keçel vano:

– Şo mi rê kîloyê findiq û fistiqa bîya ez şona to rê ana.

Nafa kî kal be keçelî huno, vano:

– Ero keçel de nîyaderê ebe mi tinazanê xo keno.

Keçel defêna vano:

– Kalo ez to ra vana “şo mi rê kîloyê findiqa û kîloyê fistiqa bîya”, ez to rê ana. Meşte berê bide paşayî. Astê pîyê paşay ne, zernanê xo bicê bîya.

Kal defêna huno, keçelî ra xever dano. Cinîka kalî, kalî ra hêrs bena vana:

– O ke to meşte benê kişenê, şo bîya wa feqîr xo rê buro.

Kal şono ano, keçel weno. Eke bî şewe keçel bijîyanê astorî verdano pê, nî-şeno ci şono cêno ano. Şewe tabat be kalî nikuno vano:

– Ez şopê şorî, hela nê keçelî tawa ardê ya ke nîyardê.

Kal şono pers keno. Keçel vano:

– Ma mi xo rê ti xapita, ez kot ra bîyarî. Meşte nanê maya to, to kişenê mi rê çik o.

Kal kortika xo kineno şono çê. Tabat be kalî nikuno desta şodir defêna urzeno ra şono leyê keçelî. Eke êno ke çêverî rake ro, Keçel vano:

– Kalo çêverî rake bê ama hênî bê ke wa pising û merê mi to ra metersê.

Kal çêverî keno ra, hêdî-hêdî şono zerê. Niyadano ke raştî kî pisingo û merî ha yê sênîya zernêne ser o kay kenê.

Keçel vano:

– Şodir anîne berê bide paşayî, maya paşay ne, zernanê xo bicê bê ma rê.

Kal pisingê zernênî, merê zernênî teba sênîya zernêne cêno beno dano paşayî. Zernanê xo cêno êno. Çênî qayt kenê nê amayî, vanê:

– Wile pîyayê ma amo.

Maneno roja bîne waya wertenêne vana:

– Ha-ho diko zernen, kerga zernenê teba sênîya zernêne bîyarê, dîk û kerge ser a kay bikerê veyvê min û lajê paşayî Hesênî bikerê.

Nê oncîya vanê:

– Kam bîyaro, kam nîyaro?

Vanê:

– Wa bostancî bîyaro.

Paşa oncîya veng a bostancî dano. Kal nata be keyf şono leyê paşayî, paşa cira vano. Kal defêna ebi keyf cêreno ra êno çê. Vano:

– Hal-mesela nîya...

Keçel vano:

– Ma kor muso keta, ez her roj ci rê zerna ana. Nafa nanê maya to, to raştî

kî benê kişenê. Zernê ke ardê bes nîyê hona zerna wazeno.

Nê nîya jubînî anê benê, pey cû şonê kunê ra. Keçel nê ke şonê dizdîya bi-jîyane astorî verdano pe. Beno aspar şono dîkê zernênî, kerga zernêne teba sênîya zernêne cêno ano. Eke beno şodir kal vano:

– Law mi eşmo tebat nikerd, to se kerd?

Keçel vano:

– Wile çîyo hênên çîn o, nika ênê to benê sarê to danê piro.

Nîya ke tayê ke derbaz bî keçel nîyadano ke tebat kalî nukuno, venga ci dano vano:

– Hên bê ke ke wa kerg û dîkî metersê.

Kal şono zere, raştî kî ha yê sênîya zernêne ser o kay kenê. No oncîya nîna cêno beno dano paşayî, zernanê xo cêno giran-giran êno çê.

Çênî vanê:

– Wile dîk û kerge kî amey.

Maneno roja bîne. Nafa kî çêneka qije vana:

– Ha-ho tajîya zernêne, awreşo zernên bîyarê sênîya zernêne ser o bidê kaykerdene, veyvê min û paşayî bikerê.

Oncîya “kam bîyaro, kam mîyaro.”

Vanê:

– Wile wa kal bîyaro.

Paşa oncîya venga kalî dano.

Kal oncîya şono leyê paşayî, pey de cêreno ra êno çê. Oncîya qesî kenê. Keçel şono tajîya zernêne, awreşê zernenî teba sênîya zernêne ano. Kal beno dano paşayî zernanê xo cêno êno. Keçel vano:

– Kalo nê honde zernê ke mi şima rê dê ardene wa şima rê helal bê ez şona.

Kal hêrs beno vano:

– Ti şona kotî? Emegê xo nîya ca verdana.

Cêreno ver cêreno ser ker-nikeno ke Keçelî niçarneno ra. Keçel oncîya vano:

– Şima rê helal û weş bo, xo rê berê burê!

Cira xatir wazeno, lew nano dest ra, kuno wertê birrî çima ra beno vîndî şono. Uşka kincanê xo degiş keno, bijîyane astorî verdano pê, astoro qir êno. Beno aspar şono veyvê birayê xo yê pîlî. Nîyadano ke ha yê veyve de cîrîd kay kenê. Birayê dê Ûsên kî ha wo werte de, no şono nîyadano, ha wo bonê gino piro. Beno piro, martagê dest erzeno ci keno berz vano:

– Lajê paşayî Ûsên, zamawo teze, waxtê xo de, xo zixm bicê to rê cîrîd!

Seke erzeno dano piro, birayê xo dêm dano kişeno. Defêna verte ra beno vîndî şono.

Maneno waxtê veyvê birayê xo yê Hesenî de oncîya bijîyane astorî ver-

dano pê. Nafa kî astoro şê êno. Beno aspar şono ke asparî ha yê cîrîd kay kenê. Birayê xo yo Hesên kî ha wo werte de kay keno. No nafa kî cêreno ra Hesênî vano:

– Lajê paşayî Hesên, zamawo newe, hayrê xo vinde to rê cîrîd êno.

Hesên vano:

– Ero ez na wo atka, nana de maya to, to birayê mi kîşt, ma ti ewro mi dest ra xelesîna ra!

Mîr Mehemed nê cîrîdî kî erzeno, dano dê ro ê kî kişeno. Meyîtê dê kî benê leyê Usenî. No oncîya çima ra beno vîndî şono. Dorê ama veyvê paşayî. Çênî vanê:

– No pîyê xo kî kişeno, şono ma êndî nê nivînenme.

Xo resnenê leyê cinîya paşayî vanê:

– Dayê!

Cinîya paşayî vana:

– Hey!

Çênî vanê:

– No wo ke lajê to kîştê, lajê to Mîr Mehemed o. Ê hurdîmîna birayê xo kîştî. Pîyê xo kî kişeno şono, ma ê nivînenme. Ti bê şo raye ser o vinde eke da pîyê xo ro kîşt, cor de ame şo virîndîye. Çicikanê xo vejê, çîta xo berze ver, vaje:

– Mîr Mehemedê mi, lawo ti lajê min a. To pîyê xo û birayê xo kîştî, ma ti ma nîya bêsermîyan verdana kata şona? Lawo ma bide boyê Elî-Muhamedî. O, o waxt vindeno, beno pîya êno. Hên nibo o şono, defêna ti ê nivînena.

Maneno roja bîne nafa kî veyvê paşayî û çêneka qij o. Maye şona cêr raye ser o vindena. No êno nîyadano asparî ha yê oncîya cîrîd kay kenê, paşa kî ha wo werte de. Mîr Mehemed vano:

– Paşa zamawo newe, hayrê xo vinde, xo zixm bicê to rê cîrîd!

Paşa vano:

– Hew ero to di lajê mi kîştî, ma ti ewro mi dest ra xelesîna ra.

Mîr Mehemed cîrîd erzeno, dano pîyê xo ro ê kî dêm dano kişeno. No ke kuno raye ser ke şoro maye êna çicikanê xo vejena, çîta xo erzena ver. Vana:

– Lawo Mîr Mehemed, ma lajê kafirî! Na çîta mi nîya, çîta ana Fatma wa. To di birayê xo û pîyê xo kîştî, ma ti ma qeyî bêsermeyan verdana şona. Meşo!

Mîr Mehemed hama astor ser a beno pîya şono nînganê maya xo. Awuşka ra şono meyîtê birayanê xo û pîyê xo ser. Poşman beno. Vano:

– Mi rê tase axwe bîyarê.

Ci rê tasê axwe anê, no pertê teyra marume vejeno, keno axwe vano:

– Bîsmîllahî!

Keno fekê pîyê xo û birayanê xo ra. Nê benê weş, ênê ra xo vazenê ra. Qayte ci kenê ke no birayê dîna wo. Mîr Mehemed vano:

– Bawo ez lajê to Mîr Mehemed a.

Paşa vano:

– Hey mi ti teze nas kerda, ma ti kotî menda?

Mîr Mehemed vano:

– Bawo mordem ke şî nêçîr, nêçîr ra gerê çîyê mordem de bo.

Pî vano:

– Muhaqaq çîyê tey ro, ya sare, ya goşê ano.

Mîr Mehemed vano:

– Ma nê birayanê mi dêv se kîşto?

Pî vano:

– Wile ez nizana, ê hênî vanê.

Mîr Mehemed vano:

– Bawo seke to dêv dîyo, nê birayanê mî kî hênî dîyo. Mesele min û birayanê mi na wa.

Se ke ma cor qesî kerd, sarê dê ser o çî derbaz bîyo hatan a saate ci rê qesî keno. Vano:

– Dêv kî mi kîşt, anê kî goşê dêvî yê.

Pîyê dê hona teze êno ke şoro nînganê lajê xo. Mîr Mehemed vano:

– Ti pîyê min a, ti se êna nînganê mi, ez êna nînganê to.

Berbeno şono nînganê pîyê xo. Pîyê dê vano:

– Ez îna kişena.

Mîr Mehemed vano:

– Nê birayanê mi mekişe.

Pî vano:

– Tamam lajê xo Ûsênî keno walî ruşneno cayê, Hesenî kî keno walîyê cayê bînî, ruşneno.

Teze dest keno ci hawt şew û hawt rojî veyvê lajê xo Mîr Mehemedî û çêna dêvîya qije dano viraştene. Ê şonê miradê xo ser, Heq û Tala kî miradê şima bikero. Şanike honde ra. Rame ma û pîyê goşdara ra bo.^{1*}

---

¹ Na sanike Gimgim ra Dewa Xelefa ra Fatma Ohane, aşma temuza 2001î de, dewa Xelefa de mi rê vate.

* Na sanike "Dêvo Kor, Arêkerdax: Huseyîn Ballikaya, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul 2010, r. 95-120" de weşanîyaya. Deniz Gunduzî arşîvê xo ra ma rê şawite.

ŞANIKA PEPÛGÎ

Arêkerdax: Alî Aydın ÇÎÇEK

Zemanê, ju dewe de waye û birayê xo benê. Maya înan mirena nê seyî manenê. Maye ke mirena zemanê maneno pîyê nîna zewejîno, ju dêmarîye ano nîna ser. Ê na cinîke jî di domanê xo benê. Dêmarîye nê domana ra hes nîkena, sade domananê xo ra hes kena. Qaytê nê domana nîkena, vêpan verdana, têşan verdana. Teyna domananê xo ra wayîr vejîna.

Ortê ra xeylê waxt derbaz beno. Rojê dêmarîya nê domana ra vana:

- Anê tûrikî bicerê şorê ma rê kengera bîyarê.

Tabî nê waye û bira dêmarîya xo ra zaf tersenê, çîyê nivanê, vile xo kenê çewt, tûrikê xo, kardîya xo û zengenê xo cênê teknenê şonê kengera.

Nê teknenê şonê, tabî na dêmarîya nîna dizdîya nîna binê tûrikî dirnena, kena qule. Xebera nîna jî çîn a.

Şonê, birawo qij tûrikî erzeno vile xo na çêneke jî kengera çînena dana birayê xo. Xeylê waxt cêrenê xeylê kengera danê arê.

Xeylê waxt fetelîne kengera danê arê, birawo qij waya xo ra ju kenger wazeno vano:

- Waye ju kenger bide mi ez xo rê burî.

Na jî ju cêno kena pak dana bîrayê xo, ju kenger jî a bi xo wena.

Xeylê waxt not-bota fetelînê, kengera danê arê. Na çêneke kengera çînena dana birayê xo, o kî ju bi ju cêno erzeno zere tûrikî. Xeylê ke danê arê, birawo qij vano:

- Wakilê, ez zaf qefeliyo ma tayê bîna xo bicerî me.

Cayê de nîşenê ro, şopê bîna xo cênê. O waxt waye qaytê zerê tûrikî kena ke tûrik tipûtal o. Na vana:

- Bira qa mi hondê kengerî çînîtî nê kotî yê? To nê kengerî kulî werdî, se kerdî? Nika ke ma şîme çê dêmarîya ma, ma wena.

O jî vano:

- Waye Xizir bo mi niwerdê. Hes kena zere mi yaqilaşne ju kenger to do mi, mi o werdo. Êndî ju o wo, mi tawa kengerî niwerdê.

Bira se keno-nikeno waye înamê birayê xo nîkena. Salade pane ser a me-

---

* Na sanike Gimgim ra Dewa Zengena (Mezra Pitika) ra Amoja Axçe (Ahçan Güzelçay), tarîxê 10. 03.2009î de, Taxa Gazî ya İstanbulî de mi rê vate. (Notê nuştoxî)

ridnena ra, kardî cêna zerê birayê xo qilaşnena ya ke, heya, ju kengero ke aye do ci tenya o.

Tabî bira mireno. Na dano xo ra, berbena, zîbena, porê xo ruçiknena êndî çarê nivînena cêrena Heqî ver vana:

- Heqo ma se beno to mi teyre ke, ez hebê nê janî bifetelî, tim vajî; "pepo-keko, pepo-keko"

Heq duayanê naye qebul keno, naye keno teyre na kuna ra çol û çolistana. Waxto ke beno wisar, kengerî ke resenê, na êndî wanena vana:

"Pepo keko
Kamî kîşt
Mi kîşt,
Kamî şut
Mi şut,
Pepo keko
Kamî kinit
Mi kinit."

Vanê a roje ra dime na xo rê kuna çol û çolistana. Waxto ke beno hamnan na ca bi ca cêrêna derdê xo rê wanena heyana ke kengerî bî huşk.*

---

* Na sanike hetê Roşan Lezgîni ra redakte biya û "Newepel, Rojnameyo kulturî yo 15 roje, Hûmare 17, Dîyarbekir, 16-30 teşrîne 2011, r. 7" de weşanîyaya.

SANIKA FEQÎRÊ TERSONEKÎ

Arêkerdoxe: Nadîre Guntaş ALDATMAZ

Mordemekê beno, zof tersonek beno. Des-di asmî yenê vêrenê ra, o qe nêvejîno tever. Cinîya xo vana, mordemek, ma gêste mireme, so bigurîye. Vano xêr, teyr-tur çimûnê mi vezeno. Cinîke se kena, pê ney bese nêkena.

Rozê fikrê yeno cinîke vîr. Sona cîranû ra gosê hengure cena, yena, verê çîverî ra fîna dare. Tenê kî cena, sona zere de nîsena ro wena.

Mordemek vano, cinîk tenê kî mi de. Vana, tever ra zof a, so xo rê tenê bîya, bore.

Mordemek tersû ra recefîno. Hata lêwê çîverî sono, waxto ke kot lêwê çîverî, cinîke paskule kûna pa, erzena tever.

Mordemek çikeno, vano cinîk çimê mi vetî. Xêr, vana, ez hata kotî to we-yîye kerî? Teselîya ney ke kote, vano cinîk ju hak ve tenê ardû ra bide mi. Cinîke ana hakê ve tenê ardû ra dana ci.

Sono, jede ke şî, nîyadano ke durî ra esketê aweseno, lewendî teyr ê. No yeno war, hard ra saye ke kemere ceno, hako ke dest der o, givisneno, hak ri-şîno hard. Desto bîn ra kî ardî rişînê. Lewendî eceve kûnê cî. Vanê, no eve destu ju kemere keno uwe, eve destu bîn kî keno wele. No ma ra qewetin o. Vanê, çevêsayenê, bêrê ney xo rê bira kerîme.

Sono lêwê lewendû. Vanê, ti xêr ama! Ti kî endî birayê ma wa. Nayê ra tê-pîya karê xo pîya keme.

Vanê, uwe keme roze, kolû keme roze. Her kes rêza xo de şero bîyaro.

Heşt rojî, lewendî sonê uwe anê. Vanê, meste roza uwe to der a.

Roza bîne meskû danê ci rusnenê. Sono, nîyadano ke di meşkî zof giranî yê. Uwa ke teyr a, verdano de, meskû puf keno, puf keno, hurdemêna meskû ceno, yeno. Se ke ame verê yînû, meskû çarneno xo ser de, keno tol.

Nî, tersenê, vanê, no ma weno.

Rozê kî roza kolû yena ney. Resene ceno, sono. Bese nêkeno, toa bikero. Resene, dormê birrî ra ano, beno ke toa çîn o. Nî, dima sonê nîyadanê ke resene dormê birî de çarexneno. Vanê, bira ti se kena? Vano, o ho kam deqa ve deqa bêro kolû. Pêroyîne ju rayê de berîme, xo rê bivêsnîme. Lewendî tersenê, vanê, bira haq kena ti mê kolû, luzimîye çîn a, ma beme. Tayê kolû cenê, sonê. Hetê ra kî wertê xo de qesey kenê. Vanê, no zof qewetin o. Senik mend ke birr pêro bin ra, biqilayno ra, bîya ro. No, rozê kî ma kiseno.

Rozê lewendo pîl vano, çevêsayenê, no ma weno! Luzimîya ney ma rê çîn a. No, dest nano re kemerî, uwe vejîna, dest nano re kemere, ardî vejînê. Ney berê, teslîmê çeyî kerê.

Çî-mî bar kenê, nî feqîrî kî ser o nîsnenê ro, cenê benê çe. Eke benê çe, cinîya xo se ke çever kena ya, vano, erê cinîk şîmşerê mino kan ku yo? Lewend ney erzeno hard, remeno.

Mordemek ve cinîya xo ra, benê dewletî, sonê resenê mirodê xo.*

PÎR Û KOÇEK

Pîr ve koçekî ra sonê ju dewe. Nîyadanê ke dewizû binenîya dewe de silqî ramitê.

Pîr koçekê xo ra vano, mi ke cem gire da so silqû veze.

Beno son, pîr sono cem gire dano. Koçek kî sono ke silqû vezo. Wetelîno cî, toa nêoncînê we. Peyser yeno ke pîr cem der o. Pîrî ke koçek dî, zoneno ke îşê esto. Eve vengo berz vano:

- Pîr ketîye semayê, koçek ketîye belayê, cukê avê berde serê, li kokê weyne serê."

Pêro vanê, hala hala hala!

---

* Mi na sanike serra 2010 de fekê dêka (dapîre) xo Satê (Sate Yağar) ra gostarî kerde. Dêka mi elewî ya, nuştox û wendox nîya, tenya kirmanckî zanena. O waxt 80 serre de bîye. Nameyê dewa dêka mi, Hênîyê Dîzdû yo. Hênîyê Dîzdû merkezê Mamekîye ra giredayî yo.

* Mi na mesela serra 2009 de fekê amika xo Çeka Ap Silî (Çiçek Güntaş Ateş) ra gostarî kerde. Amika mi dewa Pîlvankî ra ya. Pîlvank merkezê Mamekîye ra girêdaye yo. Amika mi 75 serrî der a, xêza kirmanckî ra tirkî û kirdaşkî kî zanena. Wendîşê xo kî esto, elewî ya.

- Na sanike û mesela hetê Roşan Lezgînî ra redakte bîyê û reya verêne nê kitabî de weşanî-yenê.

1.3.FIQRAYÎ

ÇEND FIQRAYÎ

Fiqrayî, hîkayeyê tewr pratîk û kilmek ê ke bingehê înan de mîzah, hîciv, rexne û tenkît esto. Ziwanê fiqrayan ziwanêko çetrefîl û viraşte nîyo, ziwanêko ekonomîk, sade û zelal yê şarî yo. Her wext her ca de şênê bêrê vatiş. Viraştoxê fiqra û karakterê fiqra eke destpêk de ferdî bo zî zemanî reyde şeklêko anonîm gêna.

Sey tewirî, fiqrayî hem hetê kultuîr ra hem zî hetê edebîyatî ra wayîrê muhtewayêka dewlemende yê, her babete de estê. Çi nuşteki çî fekkî, yew fiqra goreyê tîpê xo ra yena qiseykerdiş. Yanî sey tîpî qehremanê bingehîn yê fiqra, bingehê fiqra yo. Coka zafê fiqrayan de gama ke fiqra yena qiseykerdiş, nameyê qehremanê fiqra yeno zikrkerdiş.

Fiqrayî gama ke merdimî danê huyayîş eynî wext de danê fikirîyayîş û çîyêk musnenê merdimî la zafê reyan eynî sey îdyoman, fiqra reyde yew fikr yan zî meseleyêk îzeh bena. Yanî hetêk ra fiqrayî ardimê xoîfadekerdîşê merdimî kenê.

***

PÎ Û LAJ

Rojêk yew merdim û lajî xo şinî camî. Yî nimac xo kenî qedênenî, pêni di dor yena duakerdişî. Muezzîn silawatan ûnû, tuzban ûncenû û destan xo kenû a, Hûmay (Heqî, Ellay) rî dua kenû. Tabî pîyerê cemaatî zî pa destanî xo kena a, dua kena û Hûmay ra çî wazena. Mîyerik ûnîyenû cemaatî ra ke destî pîyerin hê akerdî yê û pîyerin qirrikê xo qayme kerda, herkes Hûmay ra çî wazenû. Wi lajî xo ra vûnû:

- Biko, wirz we ma şimi, ehend insan çî biwazû ma rî xo ra taway (çîyekî) nimûnenû. Feqîr mi bidû kûmî, medû kûmî?*

Arêkerdox: Seyîdxan KURIJ

---

* Na fiqra Malmîsanijî redakte kerda û kovara Vateyî, Nr. 5, r. 80 de weşanîyaya. Mi sey şeklê orijînalî uca ra neql kerde.

XIZIRÊ PIRDÊ SURÎ

Başûrê qeza Dêrsimi Pilemurîye de dewê esta, ci ra Pirdo Sur vajîno. Waxtê de na dewe de xortekê beno, famê xo tenê kêmi beno. Rîyê na kêmfamiye ra kî ne kes çêneke (kêyneke) dano ci, ne kî pîyê xo wazeno ke bizeweznone. O sebeb ra kî xort bese nêkeno bizewejîyone. Eke se beno, çiturî beno, rojê birayê xo mireno. Naye ser o cênîya birayî danê ci û xorto kêmfam bi o tore zewejîno. Eke zewejîno kî cîranî nat-dot ra kunê ra ci, tey yaranîye kenê, vanê "Êh, axirî pêniye de ti kî zewejîya birawo delal". Kêmfam cewab dano cîranan, vano:

-Ya, pêniye de mirodê mi bî, ez kî zewejîyûne. Ê mi, karê mi bi destê Xizirê Pirdê Surî ame hurê (werê). Ma birayê mi ke nêmerdêne kesî çêna dêne mi ya kî pîyê mi ez zeweznêne?'

Arêkerdax: Daîmî BEKTAŞ

GAZ ESTO?

Rojê (rozê) cinîkê nêweş bena û şona doktorî het. Doktor cinîke muayene (mîyane) keno û ci ra perseno vano:

-Xalikê, gaz esto gaz?

Cinîke vana:

-Gaz qedîyo. Tenê binê çila de mendo.

Doktor huyîno (wîyêno), vano:

-Xalikê, o gaz nê nê. Yanî ti Şsan kena?

Cinîke hêrs bena vana:

-Ti çitur persan pers kena? Maya to fisan bikero! Pirîka to Şsan bikero!"

Arêkerdax: Daîmî BEKTAŞ

---

* Na fiqra Malmîsanijî redakte kerda û kovara Vateyî, Nr. 11, r. 92 de weşanîyaya. Ma sey şeklê orjînalî uca ra neql kerde.

** Na fiqra Malmîsanijî redakte kerda û kovara Vateyî, Nr. 13, r. 97 de weşanîyaya. Ma sey şeklê orjînalî uca ra neql kerde.

QET ŞOFORO ÎNSAN NIXEBITÛYENO?

Çewlîg (Bingöl) di, yew firmaya otobusanê bînatê (mabênê) bajaran di, her şofor yew leqeba xo bena. Yew roj yew raywan (rîyûn) telefon keno, perseno vano:

-Êr (ewro) seet heşt di, yondes di û hîrye di kam şofor şino Xarpîyet (Xarpêt)?

Merdimo ke (ki) firma otobusan di xebitêno vano:

-Seet heşt di Dîk, seet yondes di Luy, seet hîrye di zî Qertal şino Xarpîyet. Raywan vano:

-Bira, firmaya şima di qet şoforo însan nixebitûyeno?*

Arêkerdax: Seyîdxan KURIJ

TI MÊRDE KENA?

Rojê merdimê (mordemê) nêweş keweno (kuno), venga cinîya xo dano, vano:

-Cenîkî, bê îta (tîya) ronîşe.

Cinîya ey (ci) yena nişena ro, mêrik vano:

-Kênê (çênê), ez ke rojê bimirî ti bermena (berbena)?

A vana:

-Ti çi qisey kena? Ez senî (se) nêbermena?

Mêrik vano:

-Ma ez ke bimirî ti mêrde kena?

Vana:

-Mi va "ez bermena", mi nêva "ez xêx a"!"

Arêkerdax: Firat ÇELKER

QIJIKE Û LUYE

Qijike orca leteyê penîr doz kerdbî (dîbî), şîbî serê dare. Luye uca ra der-

---

* Na fiqra Malmîsanijî redakte kerda û kovara Vateyî, Nr. 14, r. 101 de weşanîyaya. Ma sey şeklê orjînalî uca ra neql kerde.

** Na fiqra Malmîsanijî redakte kerda û kovara Vateyî, Nr. 20, r. 106 de weşanîyaya. Ma sey şeklê orjînalî uca ra neql kerde.

bas bîyênê; sereyê xo dard we, serê dare de qijike bi penîr dîye, vat:

-Waya mina lileke, vengê to çiqas weş û delal o.

Qilancike bi pencikanê xo penîr gird (girewt) û cewab da:

-Hadê hadê, min ra bivîyare (derbas bibe), min zî La Fontaine wendo!

Arêkerdox: Murad CANŞAD

YA XIZIR, YA MIHEMED, YA ALÎ!

Payîz amebî (hemabî). Xezalî û vaş verê vayî de, rîyê erdî ra vila bîyênê. Zerdîya payîzî pel bi pel keskîya daran girdênê (girewtênê) bin bandura xo. Dewijan amadekarîya zimistanî kerdênê.

Dewijê herê xo gird (girewt) şî birr. Lêlê sipêdeyî ra heta vereşan xebitîya, xeylê îzimî (kolî) kom kerdî. Îzimê xo bar kerdî, kewt rayîr. Cayê de rayîr bîyênê teng. Wexto ke har ame uca, bar verdîya kemeran; sewesîya ra, rayîr ra vejîya, ever ro xij (xiz) bî. Dewij tîl bî, hefsar pê gird, feqet hetê cêrî tîrr bî, her vera-vera xij bîyênê. Dewijî duayî kerdî:

-Ya Xizir, ya Mihemed, ya Alî!

La çare çin bî. Qewet û taqetê dewijî hêdî-hêdî qedîyayênê. Fam kerd ke nêeşkeno, vengê xo kerd berz.

-Xizir, Mihemed, Alî! Lawo biremê (biremênê), her ame!*

Arêkerdox: Murad CANŞAD

ŞUŞEYÊK ŞERAB!

Yew bektaşî yew roje zereyê camî meraq keno û şino camî. Uca rastê yew sofîyê huşkî yeno. Sofî bi wecdêko xorîn (kûr) dua keno vano:

-Homayê (Heqê) mi, ti cenetê e'la, cenetê fîrdews, cenetê me'wa, cenetê 'edn, cenetê mu'ella, cenetê ne'îm, cenetê beyza, cenetê xuld, cenetê deyyan û cenetê ridwanî bikî nesîbê mi!

Ti mi bikî mezherê şefaetê pêxamberê ma! Ti bawerî (îman) bikî nesîbê mi! Hema (hîna) duayê sofî nêqedîyayê, na rey bektaşî dest bi dua keno vano:

-Homayê mi, kotî (ça, kure) ra beno wa bibo ti emşo şuşeyêk (yew şuşe) şerabî bikî qîsmetê mi!

Sofî ke naye eşnaweno (hesneno) hêrs beno, vano:

---

* Nê her di fiqrayê ke Murad Canşadî arê dayê, Malmîsanijî redakte kerdê û kovara Vateyî, Nr. 23, r. 134 de weşanîyayê. Ma sey şeklê orijînalî uca ra neql kerdî.

-Lawo ti senî (çitur) merdim î ke ti Homayî ra şerab wazenî?

Bektaşî bê ke hêrs bibo, bi vengêko nerm cewab dano:

-Merdimî de çi kêmî yo yan zî çi çin o, ê çîyî Homayî ra wazeno. Yê (ey) to bawerîya to (îmanê to) kêmî ya, aye ra ti homayî ra bawerî wazenî.

Yê mi, elhemdûlîllah bawerîya mi tamam a la şerabê mi nêmeno, aye ra ez zî xo rê ey ra şerab wazena. To rê zerarê mi çin o, ti çirê hêrs benî?

EZ CARAN ŞINA UCA?

Rojêk deveyêk rayîrê xo şaş keno, şino dekweno zereyê camîyêk. Cemate camî hema rameno devî ser, bi çoganan û çuyan (çuweyan) dano piro, ey teber keno.

A game bektaşîyêk uca ra vêreno, na rewşe (nê halî) vînen, hema destanê xo berz keno, deveyî ra vano:

-Lo bimbarek (mubarek), camî de çi karê to esto? Mi ra biewni (mi de niyade), ez caran (qet) şina uca?*

MERDIM SERE RA ŞINASÎYENO

Meyrem xonimi gilçijeya dayika xwin a. Dayika yay rew şîya rehmet, Meyremi bindestey di menda. Cinî û cumerd Meyremi rî yew î. Astarê rîyê yay çin o. Wucudi yay ca di yo labelê aqil û mezgî yay nuxsun o.

Rojan ra yew roji, Meyremi şûna pey banî di destawa xwi kena. Aw hind di yew mêrik rar ra yen. Datkeynaya yay pêhesîna. Vana:

- Meyrê ward lez, yew lajek ha yen!

Meyremi pirên erzena xwi sere. Datkeyna yay vana:

- Tu çi ina kerd, qina tu kewti teber!

Meyremi vana:

- Gêjê, kê qini ra nişinasnîyên, kê sere ra şinasnîyên. Mi pirên eşt xwi sere ki çi kes nizon ez kam a.**

Nuştox: Mistefa GOMAYIJ

---

* Nê her di fiqrayî Malmîsanijî redakte kerdê û kovara Vateyî, Nr. 25, r. 141 de weşanîyayê. Ma sey şeklê orijînalî uca ra neql kerdî.

** Na fiqra hetê Roşan Lezgîni ra redakte bîya û "Newepel, Rojnameyo kulturî yo 15 roje, Hûmare 12, Dîyarbekir, 01-15 êlule 2011, r. 5" de weşanîyaya.

1.4.DEYİRİ

Deyîrî yan zî lawikî, ê eserê muzîkî yê ke haletê ruhîyeya şarî, derd, keyf, zewq, fikr, bawerî yan zî serebutê ke şarî ser ra vîyartê, bi hawayêko menzum goreyê meqam û peymêk, zafane zî netîceyê bîyayîşêk, waştîş yan zî heyecanêk de ameyê viraştîş. Eke destpêk de viraştoxê înan bellî bo zî zemanî reyde fekan ra û cayan ra vila benê, şeklêko anonîm gênê. Eke deyîrî destpêk de mehelfî bê, yanî tena aîdê mintiqayêk bê zî dima benê wayîrê nasnameyêkê neteweyî. Lawikê kirmancanê elewîyan temburî reyde yenê vatiş. La yê sunîyan zafê xo bêtembur yenê vatiş.

DI DEYÎRÎ

Arêkerdax: **MALMÎSANIJ**

GIDÎYAN¹

- Dayê, gidîyano, gidîyano!
Hela mi va derd û kul o bêderman o.
Mala felekê nî (nê) zerîyan o.
Ez nêzano ez se vano,
Ez derdê xwi may xwi rî vano.
- Hela keynê, se biyo, çi biyo?
- Dayê, derdê mi giran o:
Ez veciyawo berreha key datano,
Ez howniyawo çutay rayêrano,
Ne gelan o ne gîdan o,
Ha yena zoncay tolazan o.
Ay verên Zîya Begê Baxîncan o,
Ay bîn zî lacê Fata Heydercan o.
Feqet çew derd û kul û meqsedê mi nêzano.
Derd û kulê mi lacê Fata Heydercan o.
Ez nigêno Ziya Begê Baxîncano!
Ez nigêno enî tuywerê Baxîncano!
Ez gêno lacekê Pîrancano.
Day, ez howniyawo duzê enî şiqano,
Day, ez howniyawo tuxmê enî şiqano.
Day, wesar qediyawo, aminan o.
Day, yêre wo, rojawan o,
Seyay teluy girewto fekê rayîrano.
Adir bigîro key marday mexmelsipîyano.
Mi mil di bêwey mirjanano,
Mi dest di bêwey bazinano.

---

¹ Vatişan gore, yew keyneki na deyîri xo û waştêyê xo ser o veta. Pî û maya keyneki waşto ki yay bidê Zîya Begî. Herçiqas ki Zîya Beg mîreyanê Palî ra yew biyo zî keyneki nêwaşto Zîya Begî bigîro. Keyneki wayîrê waştî biya. Na deyîri ra fahm beno ki waştêyê yay "Pîranic" o.

Mi na deyîri 1975 di fekdê yew Dêreyijî ra nuştibî. (**Malmîsanij**)

Mi poro sîya verra dawo serê kiftano.
 Day, ti îznê mi bida ez şono
 Çemê Akrag, tarro tezewo.
 Hela dayê, gidîyano, gidîyano!
 Hela derdo zav o, çew nêzano.
 Cêr o veciya yew laceko qol û qut û sîyatale wo,
 Va: "Herê keynê, ti şona ça wo?"
 Mi va: "Lacek, ez şono Çemê Akrag, tarro tezewo."
 Va: "Herê keynê, geyri,
 Destê xwi bidi, ma şêrî eno ko ro."
 "- Hero lacek, ma şêrî eno ko ro,
 Ko rişîşê varanî bido min û to ro."
 "- Herê keynê, wa rişîşê varanî bido min û to ro,
 Ti şeker niya ez to boro.
 De haydê, haydê, zerencay mi!"
 Day, mi va ez serey xwi gêno xwi rî şono,
 Mi dî ez hamewo dewi miyano.
 Hela day, mi serey xwi girot û ez rageyraynî.
 Hela day, ez dew ra veciyaynî,
 Day, mi parçînê rezo xelesnaynî,
 Hela, mi serey xwi kerrî ver o naynî,
 Mi derdê xwi kerrî rî vaynî.
 Kerre derdê mi ver heliyaynî,
 Eno dar û ber qaydê mi feqîri rî kelemiyaynî.
 Day wesar qedyawo, aminan o,
 Şarê ma bar kerdo, şono koyano.
 Ez nêweş o, perîşan o.
 Ez xwi ra pey hownêno duzê filhanano,
 Heta ma kerî yû pesê xwi ronaniyo.
 Ez resney xwi gêno xwi rî şono,
 Ez nêzano ez sera şono.
 Ez kewta kerran û leman mîyano,
 Ez şîya lewey Kowlê Kalmusano,
 Ez howniyawo lewey Kowlê Teyerano.
 Ez ina howniyawo cor di yeno refê keynano,
 Ez ina howniyawo cor di yena cerga keynano.
 Refê keynanê Xeylancano
 Manenî werdekanê golano.
 Ez şîya kewta ay keynan miyan o.
 Ez 'enê xwi rî derdê xwi vano,

Mi dî veciyay çutay cendirmano.
Day, bira ez Tirkî nêzano,
Ez senî cebabê enî teresan dano?
Leyro, leyro, leyro, lurî!
Ez heyranê şardê durî,
Mi çimî kerdî kilway komirî².

ZERENCI³

Heywax qowmînî, ex!
Erê zerenc, wilay ti honîk a lo, lo, lo cêr o yena, ex,
Erê, wilay ti honîk a lo ex cêr o yena,
Wilay nan û werê lo xwi nimnena.
Erê, wilay dîna dorê lo ma geyrena,
Wilay kil honîk a lo ma fek o yena.
Erê wilay çimseyay, -mi va- ez ha vona qesbay mi to (tû) rî veşena,
Wilay zeray mi to rî lo heliyena.

Heywax qowmînî!
Erê, wilay binî bonî bawkî lo to donga ya,
Erê, wilay serî bonî bawkî lo to donga ya,
Wilay çimseyay mi ser o lo rûnişta ya,
Erê wilay to pey çimonê çimseyayon verî lo xapênaya,
Erê wilay to ez xapênaya, lo ca verdaya,
Wilay ti xwi rî Ellay serînî ra lo nêtersaya.

Erê, -wilay mi va- "şeş o", lo, to va "şeş o".
Erê, wilay şeş o, şeş o, lo ez nêweş o.
Erê, wilay ez nêweşê lo beşna weş o.
Erê, wilay Ellay kena ti bêr' lo tiya rûşo (rueşo),
Wilay to adir Ellay giroto visto lo mi zî leşo.
Erê, wilay ti honîk a lo cêr o yena,
Erê, wilay çem û çaxil lo pê şonena,
Erê, wilay se (sey) xeley şilêlî têşiyena,
Erê, wilay se xeley safî xwi nawnena.

---

² Malmîsanij, Folklorê Ma ra Çend Nimûney, Weşanê Jîna Nû, Uppsala, 1991, r. 89-91

³ Na deyîri heway vatişê Wisî Cimî (Yusuf Gezer) amey nuştîş. Wisî Cimî, hetê Pali ra, Qerebegon (Qerebegan) ra wo.

Erê, wilay birri girewta derdê min û lo xwi tê dena,
Wilay Ellawo serî vaco, ez to bena,
Erê, wilay yew qefeso zerî lo kîra kena,
Erê, wilay mi va ez çimsiyaya lo xwi dekena.
Wilay qeder çinêbo lo xwi rî se kena?
Wilay bêqeder gure nêkena.

Heywax qowmînî!

Erê, -wilay mi va- ti zerencay lo inî darî,
Erê, wilay ti wena awkey Çemê 'Imbarî⁴.
Wilay çimsiyay m', werrek bêro lo serray parî,
Wilay ma emser mendî bêdebr û debarî.
Erê, wilay mi rî, mi rî, lo çimsiyay mi rî,
Erê, wilay dayk û bawkî lo to gawir î,
Erê, wilay ez û zerenci cê ra lo vistî durî.
Erê, wilay mala yê keye di nêmirî!
Wilay mala yo yaz û yabonî Ellay a lo wir dî bimirî!

Erê, -wilay mi va- binî bonî bawkê lo to zî şiq î,
Erê, wilay serî bonî bawkê lo to zî şiq î,
Wilay ez û zerencîna xwi yewbinon rî aşiq î,
Erê, wilay kotî bîntarê min û çimsiyay lo minafiqî,
Wilay yî pay vindirî cor di lo çilkî bikî,
Heywaxo gidî! Wilay mi va darê dewda lo ma tarî yo,
Erê, wilay qesem xelat (?) ti yewda beşnarî ya.
Wilay ez geyraya, lo [mi] xwi rî dîya,
Heywaxo gidî! Lo çimsiyay mi rî.

Erê, -wilay mi va- serê wesarî diyawo,
Erê, wilay ma bar kerdo şî lo Gomey Lawo.
Erê, wilay to sûzo ki serray parî lo mi rî dawo.
Erê, wilay sûzê min û çimsiyay lo row qediyawo.
Keyna, erê, wilay to ez xapênaya lo ca verdaya.
Erê, wilay imbaz' ma pêr' lo zewiciyayî,
Erê, wilay min û to rî vewra sura ki varayî,
Wilay min û to rî qiyom a, lo ciriyayî⁵.

⁴ Çemê 'Imbarî : Yew çem o ki dergaya jey 45 kîlometrey a. Nizdî Hênî ra zêno (vejyêno), ver bi qible sono, dîm a cêr ra Roy Dîcle miyan beno (Kurmancî di : "Çemê 'Enbarê" yan zî "Çemê 'Embarê").

⁵ Malmîsanîj, Folklorê Ma ra Çend Nimûney, Weşanê Jîna Nû, Uppsala, 1991, r. 79-81

DÊRSIM RA ÇEND DEYÎRÎ

Arêkerdax: Munzur ÇEM

DO

Doyê mi kî doyê manga bore
Doworê¹ mi kî êno, meso vore
Dowo dowo bibe, rono ci be
Olî² eskera be malî³ bide
Heqo eskera be mangû bide

Doyê mi doyê manga beleke
Doyê sanenû
Meska xo erzenû zîmetê jîyara Goleke⁴
Dowo dowo bibe, rono ci be
Olî eskera be malî bide
Heqo eskera be malî bide

Doyê mi doyê manga çare⁵
Sarê dewa ma bar kerdo şîyê ware
Doyê xo sanenû
Meska xo erzen zîmetê jîyare
Dowo dowo bibe rono ci be
Olî eskera be malî bide
Heqo eskera be mangû bide

Doyê mi doyê male Ware Unişî⁶
Doyê xo sanenû

---

¹ Formêde çekuya "dewarî" yo. Fekê Dêrsimî de mana ga û mangayan de vajîno.

² Heq, Homa.

³ Malo sîya, pes, bizî.

⁴ Dêrsim de hetê Plemuriye de zîyarê ya. Fekê Dêrsimî de cayo firaz (zîyare) ra jîyare kî vajîno.

⁵ Nameyêde mangayan, manga ke çarebelek a.

Meska xo erzenû Zîmetê Sulvisî⁷
Dowo dowo bibe, rono ci be
Olî eskera be malî bide
Heqo eskera be mangû bide

Doyê mi kî doyê Ware Axayî⁸
Doyê xo sanenû
Meske xo erzen zîmetê Duzgin Bavayî
Dowo dowo bibe, rono ci be
Olî eskera be malî bide
Heqo eskera be mangû bide

Çêrîya doyê mi kî çêrîya dare rejî
Doyê sanenû
Meska xo erzenû zîmetê pîrê xo Gulangerezî⁹
Dowo dowo bibe, rono ci be
Olî eskera be malî bide
Heqo eskera be mangû bide

Doyê mi kî doyê na mîyan o
Çiralixê pîr û rayveran o
Xercê şîr û zerfetîyan¹⁰ o
Dowo dowo bibe, rono ci be
Olî eskera be malî bide
Heqo eskera be mangû bide

Doyê mi kî doyê manga Kullike¹¹
Ewro dizdî amê dormê holike
Doyê xo sanenû
Meska xo erzenû zîmetê Jîyara Dalike¹²
Dowo dowo bibe, rono ci be
Olî eskera be malî bide

---

⁶ Hetê Plemuriye de wareyê.

⁷ Zîyarê. Dêrsim de bi no name di zîyarî estê.

⁸ Nameyê wareyê.

⁹ Name ya kî leqemê/leqebêda pîrê vatoxe.

¹⁰ Sir û zerfetî Dêrsim de di werdê namdar ê.

¹¹ Nameyêde mangayan.

¹² Zîyarê.

Heqo eskera be mangû bide

Doyê mi kî doyê malê pesî¹³
Awo ke kewayanîya ma cênîyû
Qayîl nêbeno, o kî laze teresî
Dowo dowo bibe, rono ci be
Olî eskera be malî bide
Heqo eskera be mangû bide¹⁴

GULÊ VORE VORA

Gulê vore¹⁵ vora esto rîyê hardî
Qesê ke min û to kerdî
Awa derû berdî
Lêla¹⁶ derû berdî

Gulê ez o sonû Suka Erzinganî
Vaze,
Yara xo rê çî bîyarî
Gula xo rê çî bîyarî

Vana mi rê bîya
Fosa serê sarî
Sala mîyanê barî
Haynikê verê çarî

Erê Gulê hey hey heyî
Gula mi hey
Di-rê teneyî nayê cêr ro yenê
Yarê min o tey

---

¹³ Bizî, malo sîya.

¹⁴ Tekst: anonîm, vatox: Serdar, tekstnuştox û neqilkerdax: Munzur Çem, Hewara Dêrsimî, Weşanên Deng, İstanbul 2003, 277-279

¹⁵ Vewre, kirdaskî: berf

¹⁶ Awa ke zelal nîya. Bi tirkî: bulanık

¹⁷ Hurdî-hurdî ya kî pede pede era raye/rayîr kewtene û şiyene.

Nêrê Gulê Gulê
Gula verê vore
Gulê no sire de
Wertê aşîre de
Çimê sarî yo to de

Gulê têla biskû tade
Destê xo ra mi de
Hurdî hurdî rade³
Hey hey heyî
Rindeka mi hey

Da hey hey heyî
Rindeka mi hey
Dî-rê teneyî nayê cêr ro yenê
Xizir-Xizir rindeka min a tey¹⁸

QAYÎLE

Roha mi Qayîle¹⁹
Sekere²⁰ Qayîle
Sarvete²¹ Qayîle
Ti ke mi de bêrê
Ez to ken kerbîyayê serê uşîre
Mî na çor lawikî to ser o vatî
Nayîne dîna mi ser o
Kerde soja sûre²²

Mi çuyê xo guret
Şîyûne Qayîla dotî
Ardî ma rê qavê hakî potî

---

¹⁸ Na lawike anonîm a. Arêkerdoxê nê varyantî Munzur Çem o. Seba varyantanê bînan nî-yade/biewne Munzur Çem, Hewara Dêrsimî, Weşanên Deng, İstanbul 2003, r. 310-311

¹⁹ Hem nameyê dewê yo hem kî tîya de nameyê çêneke yo.

²⁰ Şeker

²¹ Şerbet

²² Saca sûre

Venga dewa Qayîle da
Ma ser o kerdî topî
Ma rê tayê qese û xeverê xo vatî
Xorê damîş biyûne
Zê demirê polatî

Serva roya mi bo
Servê sekera mi bo
Servê sarveta mi bo
Ti destê xo ra mi de
Êl vaxo ma ser o zu bo
Awo ke wertê ma de fizilîye keno
Poştî û pîze²³ ra bibo

Erîşê xo rindek o lawo
Bezne ra ze tenê barî ya
Dest û payê xo rindek ê
Qaliv de tokmîş biya
Dev û didonê xo rindek ê
De vane qutî ya
Pirnika xo rind a
De vane uşîra wertê şemsî ya
Bezna xo rind a
Mînara wertê camî ya
Serê surotonê xo vêseno
Alatirkê panga Osmanî²⁴ ya
Lawo çêvesaye çira naye goynena
Hona kemalê xo zu cênî ya
Vano:
Herq kenê ke hen mevazê
Xorê xojîvê ê kesî bo ke
A ve çimonê xo dîya
Xorê xojîvê hardê dewrêş²⁵ bo ke
Pay no ra ci ser o fetelîya
Heqî ra ka oseno

---

²³ Zewtê yo. Merdimê xo, kesê ardim danê ci pêro bimirê, ci ra kes nêmano.

²⁴ Demê Osmanîyan de elektrîk bi destê "Banka Osmanî" ame Anadolî, bi çekuyêda bînê elektrîk binê destê na banka de bî.

²⁵ Herdo pîroz, herdo bimbarek/mubarek.

A cênike rindek e dîna guzelî ya
Se û zu veyvike ke bibo
A werte de belu ya

Name pers kerdo
Namê xo Gulîye
Dirvetî seket²⁶ girê davî
To kerde newîye
Bê to biremnî berî
Wertê nas û dostanê ma yê .Hesen Qazîye²⁷
Têver û têvirare kuwme
Zê zama û veyvika newîye
Dest û pawû berzîme
Zê padîşah û sultanîye²⁸

SE BIKERÎ

La-lawo ez se bikerî leminê
Ez se mekerî wîy²⁹
Ardê mi qedîyê
Çi wele ve xo ro kerî wîy
Rocê-do rocî nîyê
Der û cîranan ra deyn kerî wîy
Serrê-diserrî nîyê
Xorê morevayênî bikerî
Lemin derdo wîy, lemin keko

Ezo se bikerî leminê se mekerî
Cênike vana:
"Mî çuwal sano ro
Darên de avkên³⁰ çin o

---

²⁶ qalik, bi tirkî: kabuk

²⁷ Dewêda Dêrsimî

²⁸ Tekst: ananîm, vatox: Dewrêso Törnê Usênê, tekstnuştox û neqilkerdox: Munzur Çem, Hewara Dêrsimî, Weşanên Deng, İstanbul 2003, r. 321-322

²⁹ Eslê na kilame de çekuya "wîy" çin a. Bestekerdiş de hetê bestevanî ra ameya vatene.

³⁰ Avkên/afkên: sirê nanopotişî de ardê ke sanînê texte ro ke mîr pira mezeleqîyo.

Domonî berbenê
Wara³¹ sodirî rê se bikerî”

„Werê ti merax meke
Wezo vilê xo çevt kerî
Şêrî Qoç Axa³² ke dano
Wiskirê³³ deyn kerî”
Leminê derdo, leminê keko wîy

Mordemek cênike rê vano:
Werê ti bê heqa xo mi rê helal ke
Çar bizê ma estê
Di tenû berî biroşî
Çar qurişî cêvê xo kerî
Welatû ser de şêrî”

Cênike vana:
“Mordemek ti ke sona Qeyserîye
Ti tirkî nêzana
Xorê xo biçarne hetê Qoçkîrîye”
Lemin derdo lemin derdo.³⁴

LAWIKA MIZUR AXAYÊ QEREMANÎ³⁵

Da da Mirca³⁶ o
Mircanî ser o tef û duman o
Vanê, “No wo ke kîşîyo axayê kirmancan o
Sona dîyarê dewanê tirkan³⁷

---

³¹ Aaraye, ara.

³² Hetê Xozatî de axayê.

³³ Uskîra, tase

³⁴ Tekst: anonîm, vatox: Usên Doxanay, tekstnuştox û neqilkerdox: Munzur Çem, Hewara Dêrsimî, Weşanên Deng, İstanbul 2003, r. 355-356

³⁵ Mizur Axayê Qeremanî pîlanê eşîra keçelan ra yo. Çekdarêde zaf namdar bîyo.

³⁶ Dêrsim de mintîqa Pulurî (Vacuxe) de nameyê koyê, dereyê û dewê yo.

³⁷ Dewa Mizur Axayî Mircan verê Koyê Mircanî der a. Peyê Koyê Miracnî de desta Erzinganî esta. Merdimî ke ko ra dêmdîya şî dohêm kuwno Desta Erzinganî. Na deste de tayê dewê tirkan bîyê û ewro hîna kî estê. Tawo ke Mizur Axa amo/ameyo kîştene, înan seke roşan o, bi o tore keyf kerdo. Çi ke tirkê na mintîqa Mizur Axayî ra zaf tersê.

Bayremê tikan o"

Vanê, No wo ke kîşîyo bêgê kirmancan o

Uşên Axa şono dîyarê mezela birayê xo

Veng dano, "Bira zerrê to mi ra nêmano

Mi to ser o do ve pêro

Vîst û jû temam³⁸ o

Dîna de laze Hemed Axayî de nêno were

Pepugo perçequer ax bêro biwano şêro"

Cêna Memlî Axayî³⁹ berbena vana;

"Begê mi ke wertê aşîra kalî⁴⁰ de fetelîyêne

Zê gula usarî wertê aşîra kalî de boye dêne

Eyub Axa Mizur Axayî ra mene

Nî Mizurî persena wayîrê aşîra giran o

Nî Mizurî persena wayîrê hîrê biyan o

Nî Mizurî persena wayîrê howt birazan o

Nî Mizurî persena wayîrê aşîra giran o"

Vano:

"Dîna de werêamayîşê min û

Lazê Hemed Axayî⁴¹ çin o

Pepugo perçequer bêro

Ax nat û dot biwano şêro weyê

Dayê meso, kilê meso

No tecel o, qusur o ma ver sono."⁴²

---

³⁸ kîştîşê Mizur Axayî ra dime mabênê keçelan û balîyan/bolîyan de ceng têra beno, vatişî ra gore keçelan balîyan ra 21 kesan kîsenê. Têpîya înan ra kî xeylê merdimî kîşînê.

³⁹ Tîya de henî aseno ke "Çêna Memlî Axayî" cinîya Mizur Axayî ya.

⁴⁰ Keçelan qismêde eşîra kalan ê (tîya de "kal" vajîno).

⁴¹ Keso ke Mizur Axa do kîştene serekê eşîra balîya/bolîyan ê a mintîqa Dîyap Axayî yo. Henî aseno ke "Lazê Hemed Axayî" kî seba ey vajîno, nameyê pîyê xo "Hemed" bîyo.

⁴² Tekst: anonîm, vatox: Eşîra qocan/qozan ra Cêmişîd Axa, tekstnuştox û neqilkerdax: Munzur Çem, Hewara Dêrsimî, Weşanên Deng, Îstanbul 2003, r. 104

HEWAYÊ SEY USÊNÎ/USÊNÊ SEYDÎ⁴³

De welat welat
Begê mi Sey Usên o
Teresê soferî begê mi kerdo makîna
Hawo Duzê Sexankî⁴⁴ ro beno
Begê mi cam onto
Helalîya xo wazeno vano
"Qomo xatir ve şîma
Ez o goçerîyo sono."

De welat welat, mêrat çiqas şîrên o
Hal ve hal destê mordemî ci ra nêbeno
Begê mi ke kerdo vilê Sorpîyanî⁴⁵
Hona welat c ira oseno
"Reyê xo ra têpîya nîyade
Berbişê dar û kemerî to rê êno."

Sey Usên vano:
"Axlerê Koyê Dêrsimî
Dayî ve arê berdî
Ma berdîme tum wîlatî
Esmer ameyi ma ser de
Alay û taburê hokmatî."

Vano Sey Rizayî ra vazê:
"Rojî qedîyê mendê deqe û satî
Ma dayîme arê berdîme tum wîlatî"
De bîye bîye
Wile begê mi bîye
Hêfê mi êno ve Sey Usênî rê
Heqê diña cor vêneno ke
Rêisê kirmancîye⁴⁶

---

⁴³ Usênê Seydî ya kî Sey Usên pîlê eşîra sixan (kalan) ê hetê Xozatî yo. Na eşîre qolêde eşîra kurêşan a. Sey Usê, hetê dînî ra kî pîr o. Merdimêde baqil, namdar û ciraameye bîyo. Mabênê xo û Sey Rizayî baş bîyo. O bi Sey Rizayî ra eynî roje Xarpêt de darde kerdî (îdam kerdî). Na lawike ey ser o vajîyaya.

⁴⁴ Nameyê mintiqayê

⁴⁵ Sorpîyan mabênê Mamekiye û Pêrtage de dewê ya.

Ewro axayê nê Dêrsimî
Dê arê berdê daraxacîye
Cir a pers kenê
Sorgîyê dine îslamîye

Sey Usê vano:
"Sey Riza ti ra merdena xo ver mekuye
Ewro roza Des û Dî Îmamon a
Yê kî zê ma eve destê kafirî
Şeîd⁴⁷ biyê."⁴⁸

DOMANÊ DÊRSIMÎ⁴⁹

De wayî wayî
Way leminê wayî, lemin derdo
Domanê Dêrsimî têde top kerdî
Dest û payî girê dayî lemin keko

Fîde Xatune vana:
"Lazê mi têsan o
Cêranû ver o cêrenû ser o
Cisnê Mewranî⁵⁰
Koçikê awe laze mi nêdano"
Wayî wayî leminê keko wayî

Eze vana:
"Keçê Fîdê to meberbe
Nî cisnê Mewranî
Kerbela de kî nîya kerdo
Minete meke"

---

⁴⁷ Varyantêde lawike de herinda "şêhîd biye" de "hiş biyê" vajîno.

⁴⁸ Tekst: ananîm, vatox: Zilfî, tekstnuştox û neqilkerdox: Munzur Çem, Hewara Dêrsimî, Weşanên Deng, İstanbul 2003, r. 201-202

⁴⁹ Lawike qirkerdişê 1938î ser o vajîyaya. Ca kifşe nîyo labelê texmînê mi derheqa Axaynê Cuxure der o.

⁵⁰ Hukumdaranê Îslamî ra Merwan. Fekê Dêrsimî de herfê "w" û "r" ca vurrnenê û "Merwan" sey "Mewran"î vajîno.

Wax leminê way way wayî
Lemin keko wayî

De way wayî
Zerrê mi leteyî bîyo
Lemin keko
Mufetîşê⁵¹ amo Koyê Dêrsimî
Vano:
"Cisnê nîno kotî ke esto
Mi rê vazê" lemin lemin
Nan-sola ma nêweno
"Ez az nînan ra nêverdano"
De way wayî,
Way way wayî
Leminê keko way, pepo wayî

De way way, keko wayî
Sey Rizayî elçîye ruşno Dêrsimê vêsayî
La-lawo vano:
"Birayêne xo vîr ra mekerê
Ez xatir ve sima wazeno
Endî peyser neon
Cisnê Mewranî rê heqa xo cameverdê."
Lemin wayî, keko wayî⁵²

DERÊ LAÇÎ⁵³

Wela wela wela yaman o
Ordî gurlax amo dormê ma çapan o
Çê aşîrû birijîyo
Kes dest ra ma nêdano
Şêrê Derê Laçî
Tede miz û dûman o

---

⁵³ Derê Laçî, merdim ke Mamekîye (cayo ke wîlayetê Tuncelî tede ronaye yo), dest pêkeno, ververê Çemê Mizurî ro sono Pulur (Vacixe), hemberê dewa Halvorîye de destê rastî de maneno. Demê qirkerdişê 1938î de cengo tewr giran der û dorê nê gelî de amo kerdene. Dersê Laçî 21ê temuza 1938î de kewto destê leşkerê tîrkan.

Bextê heyder û demenî⁵⁴ rê
Kes xirave nêvano
Ordîyê hokmatî zaf o
Cayê welax ma nêdano
Ma zuvinî qir keme
Çemê Mizurî cor de cendeg û lesû ano
Onderî de dame pêro
Tede şîn û şîwan o

Derê Laçî bivêso
Îvîsê⁵⁵ mi gavan o
Bira, pêro dê
Na qewxa aşîre nîya
Merevê kirmancan û zalimanê tirkan o
Destê xo ra xo mecêrê⁵⁶
Sar⁵⁷ ma rê qolaye vano
Pepug bêro binîso
Cêncûnê⁵⁷ ma rê biwano
Qemerê Hesenî⁵⁸ verê mixara de gino war ro
Malo şêrê min ê beran o
Hesê Kalî⁵⁹ kuno qewxa
Beşliyû ve Doşî ser ano
Hemê Civê Kejî persenê
Xismê ordî û tavûran o
Îvisî xo sano Pulê Pîl Xatûne⁶⁰

---

⁵⁴ Heyder û demen: Vatişêde nameyê eşîranê heyderan û demenan o.

⁵⁵ Îvis ya kî Îvisê Seykalî, xortêde demenij bîyo. Cengê 1937-38î de zaf xo ver dayo. Hem kî winî (henî) xo ver dayo ke bîyo sey sembolê xoverdayîşî. 1938 de o ke yêno kîstene, leşker hîna bese keno kuwno Derê Laçî.

⁵⁶ Destê xo ra xo ver guretene: Xovernêdayîş, bêvengvindetîş.

⁵⁷ Şar

⁵⁸ "Cêncûbê marê": Gêncanê ma rê.

⁵⁹ Qemerê Hesenî merdimêde demeniji o. Hetê çekestîşî ra zaf ciraameye bîyo. 1938 de tawo bi hezaran kes remayo ameyo Derê Laçî, demenan karê îdareyî dayo ra ey dest. Werdiş, şimitîş û hetê îdareyî de kar û xebata bîne kontrolê ey de bîya. 21ê temuze 1938 de ke leşker dorme ro mixaranê Dereyê Laçî gêno, sifte bi topan gulebaran kenê. Gula topî ya verenê de fekê mixara tewr girse de 72 kesî mirênê. Nînan ra yew kî Qemerê Hesenî bîyo.

⁶⁰ Hesê Kalê Goncî demenan ra çekdarêde zaf namdar bîyo. Qirkerdişê Dêrsimî ra dime, o bi Seyîd Hesenê Abasijî ra bi destê dêsmijan amê kîştene.

Hem dano pêro hem qeydû vano⁶¹
Gos dê vengê Îvîsî yêno
Şêrê mi hala se vano
Vano:
"To hîrê rodî ontê ma ser
Axirî dîn îslam o
Destê Heqî dame pêro
Ordîyê to ra nefer nêverdame."

Derê Laçî bivêso
Îvîsê mi çet⁶² o
Bawo qirvan çet o
Ordî urzno ra amo
Dormê ma gureto
Detsê xo ra xo mecêrê
Ma hêfê az ve azê xo gureto

Qir keme qir nêkeme
Nêqedîno, ordîyê dewlet o
Kam ke ma ra bimiro
Cî rê salatanet o

Laçî ser o dame pêro
Asmên ra roz vineto
Ordî virenîya to der o
Îvîsê mi xo biçarne kemere
Ordî virenîya to der o
Bawo gorî xo biçarene kemere
Seke polate ginê Îvîsê mi ro
Esker kot ve dere
Heqo çi yaman a
Malê⁶³ tarva cîgere
"Bawo pêro de meyîtê mi cameverde
Heqî kena tey bere"

---

⁶¹ Pulê Pîl Xatune; nêzdîyê Dereyê Laçî de nameyê semtê yo.

⁶² Îvîsê Seykali tawo ke leşkerî de dayo pêro, hem tifang esto hem kî lawikî vatê. Tîya de qalê nê meseleyî êno kerdene.

⁶³ Çete, eşqîya (tîya de manaya pozîtîfe der o).

Ewero zor kerdo qolê hetê Pêtere⁶⁴
Îvisê mi kîşîyo esker koto dere

Laçî ver de Îvisê mi sona şuya hîre
Lazê mi dest û boji semernê we
Koto ra wertê tavure

Biko:

"Lereze meke raver meso rew memire
Ordîyê zalimî zaf o
Dîna ma ser o kerde soja sûre"
Çê aşîronê xayînû birijîyo
Qirkerdena ma risvet û pere
Şima ke teselîya xo ma ra gurete
Meste- bîrro halê sima Jê halöê hermenîyan o
Ma do pêro
Hefê xo hot bedelî gureto
Merdena koyî⁶⁵ persenê
Ma rê saltanet o⁶⁶

---

⁶⁴ Eslê na çekuye "xirabmal"e ya, mîyanê şarî de "xiremalê" kî vajîna.

⁶⁵ Pêatere: leyê Dereyê Laçî de semtê yo.

⁶⁶ Tekst: anonîm, vatox: Zîfî, tekstnuştox û neqilkerdox: Munzur Çem, Hewara Dêrsimî, We-
şanên Deng, İstanbul 2003, r. 205-207

EFENDÎ FATAY DELALI¹

Arêkerdox: J. Îhsan ESPAR

Gidî şono, gidî şono; gidî şono, gidî şono, gidî şono.
Gidî şono, gidî şono; gidî şono datîzawo.
Gidî key mi datzay mi rî veşawo.
Gidî willay ma di omeya, mela yewnay di nêro!
Gidî ma di omeya; kerron-kuçon di nêro!
Gidî şono, gidî şono Melekono², gidî şono.
Gidî dayê korê willay vonî "yew veng yeno, yew veyndono".
Gidî gelo qomo, awi kom o?
Gidî willay vonî "Mehmaliyê Asiyey Derg o,
Veynday Efendî Fatay Delal dono":
- Gidî -vato- Efo, ti mi rî vejî meydono!
Gidî eyro rojê comêrdon o.
Gidî willay ez dişmenê kalikon o.

Gidî şono, gidî şono, gidî şono datîzawo.
Gidî key mi datzay mi rî veşawo
Gidî ma di omeya, kerron-kuçon di nêro.
Gidî mela Ellaw serên heqê -lo- ma bigîro.

Gidî şono, gidî şono Melekono, gidî şono.
Gidî dayê korê, wilay vonî
Elî Heyder³ omewo Qarbigono⁴.
Gidî Reşowo(?) bira verî şîyo Sîwono⁵.

---

¹ Mi na deyîri hezey vatîşbê dengbêj Mihê Hevsori nuştî. Mihê Hevsori bi xwi aşik o.

² **Melekono**, yew dewa Dara Hênî ya. Dewleta Tirkana namey na dewi kerdo Sarîbudak.

³ **Elî Heyder**, yew qumandanê Tirkana o.

⁴ **Qarbigono (Qerbegan, Qerbeganey)**, Namey yew mintîqa wo û na mintîqa di 34 dewî estî. Merkezê Qerbeganî Mîyarona (bi Tirkî Arıcak) o. Mîyarona nehiye bi û Paluy ra beste bi.

⁵ **Sîwona (Sêwan, Sêwaney)**, dormaredê qezay Dara Hênî di namey yew mintîqa wo. A mintîqa di bi name bê Sêwanî (Tirkî Servi) yew nahiye zî esto.

Gidî vonî adir kerd şar[ê] Heydono.
Gidî kila sur vecayî lo asmînono.
Gidî 'Elî Barut⁶ ome Hênî⁷ mîyono.
Gidî arê kerdo axalerî -lo- **Kurdîstono**.
Gidî şono, gidî şono, gidî şono.
Gidî ma di omeyî bêgumon o.
Gidî derdê dayka kor giron o.

Gidî şono, gidî şono Melekono, gidî şono.
Gidî dayê korê -willay mi va- serê Dikî şariston o,
Gidî binê Dikî -lo- **Kurdîston** o.
Gidî ino hukmatê Tirkon tada gidî [hezey] gawiron o.
Gidî Fat vona: "Mela Hese, ez omew tue rî rîcay ceniyon o."
- Gidî Fatê, duşmenê şima ez nîyo,
Dişmenê şima Mehmaliyê Husê Dergon o.
Gidî willay dişmenê şima ez nîyo,
Dişmenê şima Qasê Key Kosyon o⁸.
Gidî dişmenê şima ez nîyo.
Dişmenê şima Hesê Elî -lo- Huseynon o.
Gidî xeberey m' pere nêkena, ez nêvono.

---

⁶ **'Elî Barut (Ali Barut)**, namey yew qumandanê Tirkan o. Hewawo ki Zinar Sîlopî kitabê xwi Doza Kurdistanî di nuseno, mufrezanê 'Elî Barutî, wextê Herbê Şêx Seîdî di norûdorey Lici û Hênî di gelek dewî veşnay û dewicî ebi resnan pê ra bestî, kiştî.

⁷ **Hênî**: Yew qezay Dîyarbekir o.

⁸ **Qasê Key Koson**: Vatişan gore Qasê Key Koson Sêwonij o. Qas, Herbê Şêx Seîdî di destey Şêx Seîd Efendî gênê. Wexto ki mufrezey 'Elî Heyderî (Alî Haydar yew qumandanê Tirkan o) yenî a mintîqa, Qas teber ra beno. 'Elî Heyder, peyhesiyêno ki Qas û ceniya xwi yew mexara di yî. Şonî norûdorey Qasî gênî. Yew deme tîfîngan pîya nanî. Ceniya Qasî kişêna. Qas hewna zî teslim nêbeno. Tira pey Qas zî birîndar beno, Qasî tepîşenî û Elî Heyder şîşanê surkerdan reydi Qasî daxneno, ebi ay hewa yê kişenî.

Zinar Sîlopî zî kitabê xwi Doza Kurdistanî di na mesela ana nuseno: Serekê 'eşîrda Sêwanî Qasim Axawo Kose, vakurê Hênî di Deşta Hazî, mintîqa Nêriba Axan di birîndar keweno destê Qumandanê Mufrezî, 'Elî Heyderî. 'Elî Heyder yew helqaya asinên a surkerda erzeno viyedê Qasim Axay û yê daxneno. Bê ki bişermayo, henekanê xwi Qasim axay keno û perseno: "Qaso no çi hal o?" Ver a nê me'meledê bêbavî, Qasim Axa bê ki vajo "ax" sey qaremanan deyax keno û bi yew hewawo camêrdkane vano: "Nê gureyê anasarênî yenî camêrdan serî ser di. Çendi to ra yena endî zulim biki." Nê vatey Qasim Axay, hîssanêwehşîyan ê 'Elî Heyderî zaf tehrîk kenî û 'Elî Heyder bi eskeranê norûdorey xwi, Qasim axay pey kerran dano kiştîş.

Gidî Dato, Mela-Îmom bêro comîyono.
Gidî Efendî mi mamurê new nahîyon o.
Gidî ez se ko? Eyro, dewrê dişmenî mi ser o sermiyon o.
Gidî şono, gidî şono, gidî şono.
Gidî şono, gidî şono, gidî şono, mi di veşawo.

Gidî şono, gidî şono -lo- Melekono, gidî şono.
Gidî dayê korê -willay mi va-
Eyro Şêxo Evdalê Eyn (?) vecawo Qîlo Sîya(?), ha veyndono:
- Gidî gelê mehkumon, qey şima adir kerd koşkey Key Melehmedono?
Gidî şima birna rayir[ê] gelonî û gîdono.
Gidî şima wardo sifrey fiqîr-fiqarono.
Gidî qey şima adir kerd hucray -lo- kitabono?
Gidî şima hucray kitabon kerd tewlexoney estorono.
Gidî hukmê 'ilmî zaf o, Ella ma rî -lo- nêverdono.
Gidî şono, gidî şono, gidî şono, gidî şono
Gidî şono, gidî şono datîzawo.
Gidî key mi datzay mi rî veşawo.

Gidî mi dî Ellay Dato Mela ma ra girewt,
Mi va "wa Efendî mi weş mono", gidî şono.
Gidî willay Keko Misfa û Keko Ehme girewtî,
Mi va "wa Efendî mi mi rî mono."
Gidî Efendî mi mi ra girewt -de rî vaco- wa kom mono?
Gidî heyfê mi nîno malê dînyawo,
Gidî heyfê mi yeno mi yew rezo newe rona, mi goşe ti ra nêqerefnawo!
Gidî wilay mi yew cone newe weye kerd, mi zên -lo- ser nêhawo, ax!
Gidî veyveka Efendî mi veyveka hîrê aşm û nêma ya,
Efendî mi serê xwi ver di nêronawo, ax!
Gidî şono, gidî şono, gidî şono, mi di veşawo.*

---

* J. Îhsan Espar, Tanî Estanikî û Deyîrê Ma, Weşanên Rewşen, Berlîn 1995/ Çapa diyîne: Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul 2004, r. 82-86

DORMARÉ PALÎ RA HÎRÊ DÊRÎ¹

Arêkerdêx: Abdulmuttalîp KOÇ

DAYÊ NÎGENO

Pey bûnûn a cit keno
Dayê dayê nigeno
Pey bûnûn a cit keno
Bêzê wayê nigeno

Lacî xalê xu geno
Dayê dayê nigeno
Lacî xalê xu geno
Bêzê wayê nigeno

Birr û teli veceno
Dayê dayê nigeno
Birr û teli veceno
Bêzê wayê nigeno

Murûn xalê xu weno
Dayê dayê nigeno
Murûn xalê xu weno
Bêzê wayê nigeno

Ver bo Ekrag² helneno
Dayê dayê nigeno
Ver bo Ekrag helneno
Bêzê wayê nigeno

Owkê Tîyefkar³ niweno
Dayê dayê nigeno
Owkê Tîyefkar niweno
Bêzê wayê nigeno

Pey destûn-rîy xu şuweno
Dayê dayê nigeno
Pey destûn-rîy xu şuweno
Bêzê wayê nigeno

---

¹ Inî dêrî hetê Guevderî (Ardurêk) di yenî vatiş. Guevdere yew nahîyeya Palî ya.

² Ekrag: Yew dewa Palî ya.

³ Tîyefkar: Nizdîyê Ardurêkî di yew mintîqa yo.

ÇI WENIK O

Çi wenik o, mar xuşeno, dayê dayê
Çi wenik o, mar xuşeno, may min kuarê

Cey mi bûnc lewey bûnûno, dayê dayê
Cey mi bûnc lewey bûnûno, may min kuarê

Cey mi bûnc baxçey Hemûno, dayê dayê
Cey mi bûnc baxçey Hemûno, may min kuarê

Cêro yen Rîz Xelê Hemûno, dayê dayê
Cêro yen Rîz Xelê Hemûno, may min kuarê

Vilê tuzbûn xu key dûno, dayê dayê
Vilê tuzbûn xu key dûno, may min kuarê

Pey awir çimûn xeber dûno, dayê dayê
Pey awir çimûn xeber dûno, may min kuarê

Postacî Elê Herz Xurzûn o, dayê dayê
Postacî Elê Herz Xurzûn o, may min kuarê

Posta ûncen Pîrûn⁴ miyono, dayê dayê
Posta ûncen Pîrûn miyono, may min kuarê

Bar ken torey pircinûno, dayê dayê
Bar ken torey pircinûno, may min kuarê

Pîy mi şinû Şûm, Helebo, dayê dayê
Baykî mi şinû Şûm, Helebo, may min kuarê

Mi r' fîstûnê bin xetî ûno, dayê dayê
Mi r' fîstûnê bin xetî ûno, may min kuarê

---

⁴ Pîrûn: Yew qezayê Diyarbekir o. Pîran.

ZEREC

Zerec perra, se ra şina?
Sey şilêl xelî xu leqna
Sey qûmîş gulûn xu rebeşnena
Ez veyşena zereci rî
Ez heliyena delali rî
Çim yê siye y, giley yê sur î
Qeder bibû zerec bigirî.

Ko Sipê berzey kueyûn o
Ver bi ci Ardurêk û Herqulîyûn o⁵
Ho tede qereqolê cendermûno
Niveynenû muradûno
Ez veyşena zereci rî
Ez heliyena delali rî
Çimî yê siye y, giley yê sur î
Qeder bibû ez zerec biyarî.

Ez se kirî, se nikirî
Dest zerecê xu bigirî
Şîr welatê Diyarbekirî
Dikanik xu r' akirî
Tede alişvêrişê xu bikirî
Ez veyşena zereci rî
Ez heliyena kîbarî rî
Çim yê siye y, giley yê sur î
Qeder bibû ez zerec bigirî.*

---

⁵ Herqulîyûn: Yew mezraya Ardurêkî ya.

* Nê deyîrî hetê Malmîsanijî ra redakte biyê û kovara Vateyî, Nr. 3, r. 76-78 de weşanfyayê.
Ma sey şeklê orjînalî uca ra neql kerdî.

HEMÊ WAY MI

Arêkerdox: H. GIRAN

Hemi, yew cinîya qelbînij a. (Qelbîn yew dewa Pîranî ya.) Vanî Hemi bêhesab rind bîya. Nêweşa gedî (hemîla) bîya, wexto ke xelisîyaya (gede ardo) merda. Mergê aye ser ra, waya aye Eysîka Perike bermaya, ser o na durîke vata.

Hemê¹ way mi, hemîlay mi
Hemê way mi, hemîlay mi
Rojawan o, rojhelat o
Şewqê to dawo heyato
Venganê to dawo welato.

Keko Cemîl² rarî ser o
Xeberi şî Hopî³ mîyano
Wa bêrî dat û datîzano
Hetanê rojê qîyametî
Hesirmenda datîzan a
Xeberi şîya Ferşikano³
Wa bêrî xal û xalîzano
Va yeno vayê koyan o
War keno xîncê banano
Rişneno pelê darano
Vay dano por û piskano
Leqnenno zerbey berano.

Hemê way mi, hemîlay mi
Hemê way mi, hemîlay mi
Rojawan o, rojhelat o
Şewqê to dawo heyato
Venganê to dawo welato.*

---

* Na deyîre hetê Malmîsanijî ra redakte bîya û kovara Vateyî, Nr. 30, r. 67 de weşanîyaya. Ma sey şeklê orijînalî uca ra neql kerde.

¹ Cemîl, kekê Hemi yo. Ê rojan de rayîrî ser o bîyo ke şêro esker.

² Hopî, yew dewa Pîranî ya.

³ Ferşikan, yew dewa Pîranî ya.

DEYÎRA EHMEDE MUSAÏE AXAN*

Dengbêj: Hin Gewêlij (Hanefi Düşürge)

Deşîfre: Roşan Lezgîn, Wehdet Sîwanij, Bilal Zilan

Gidî leyro, leyro, leyro, leyro leyro, leyro leyro, leyro Ehmedê mi leyro
Gidî leyro, willay mi va bin' Derey' Bazuyon cerron o, leyro leyro, leyro Ehmedê mi leyro

Gidî leyro, mi va Elî Heyder ûmew' Qerbegono, leyro leyro, leyro Ehmedê mi leyro

Mi va Delu Fikrî vîyert şî Şela Heydonîyo, leyro leyro, leyro Ehmedê mi leyro
Gidî leyro mi va Elî Heyder ûme vîyert şî Tinîgê, Zelekê, Gaweronê, Heydonê, Xeylonê, Gûwarê bêwî mîyono, leyro leyro, leyro Ehmedê mi leyro

Gidî leyro mi va day' piro kişta bonê Musay Axon çadira sîya ya, leyro leyro, leyro Ehmedê mi leyro

Gidî leyro mi va Elo, Feto de kaş kî teber çoltixon û sendelîyono leyro

Mi va Ehmedê mi naşî yo, tirkî nêzono, leyro leyro, leyro Ehmedê mi leyro

Gidî leyro mi va Hus Mehmêd Eyşun fitney guron o, leyro leyro

Wi dişmenê pîrik û pîrbabon o, leyro leyro, leyro Ehmedê mi leyro

Gidî dayê mi va ti pey se kena perono dayê

De destê mi bigê ma şinê Gola Şekerono dayê

Gidî leyro mi va mi rê kaş ki teber mayîna Musay Axono, leyro leyro, leyro Ehmedê mi leyro

Mi va dekena heqbeyê altunono, leyro leyro, leyro Ehmedê mi leyro

Gidî leyro mi va ez Ehmedê xo dima şina hetanî Pîron û Pîrajmonê bêwî mîyono, leyro leyro, leyro Ehmedê mi leyro

Mi va ez Ehmedê xo erzena ver pey altunono leyro leyro, leyro Ehmedê mi leyro

Gidî leyro, Mi va Delî Fikrî ne dîn o ne îmon o, leyro leyro

We bîyo qesabê ma **kurdon** o, **Kurdîston** o, leyro leyro, leyro Ehmedê mi

leyro

Gidî leyro mi va awkay kaşon çeng û wurdês î, leyro leyro

Mi va Ehmedê mi kîştî eşto binê kelûndêsî, leyro leyro, leyro Ehmedê mi leyro*

---

* Wehdet Siwanij vano, na deyîre kêrnî ya, ganî peynî de tayêna çî estbo û mîyan ra cayêk de zî nê vateyî estbîy: "*Elî Heyder û mew' Qerbegono, reş mûrdaro şîyo Hênî mîyono /Delî Fikrî vî-yert şî Siwûno, adir kerd Şelay' Heydûno, kila sur vecêya asmênûno*". Labelê mamosta Malmîsa-nij vano, çend varyantê na deyîre estê.

Goreyê melumatê ke Wehdet Siwanijî dayî, Ehmedê Musayê Axon (Ehmedê Musê Axan) Xeylanê Kebîr ra yo. Dima dewlete peynameyê keyeyê înan kerdo "Özateş". Xeylanê Kebîr mintiqaya Koyê Sipî de dewêka Dara Hênî ya. Wextê Herbê Şêx Seîdî de leşkerê tirkan ke binê qumandariya qatîlanê sey Elî Heyder û Delî Fikrî de qetlîam kenê, mintiqaya Siwanî de dewa Xiraba (Kavaklı) ra Arif Axayî, Xeylanê Kebîr (Gerçekli) ra Ehmedê Musayî û Mişkêx (Bayramlı) ra Hesê Fate tepîşenê. Gelek zerdan bertîl danê ke nêrê kîştîş. Têslîmê çend eskeran kenê ke biberê Dîyarbekir mehkeme bikerê. La gama ke binê dewa Pîrajmanî (Kurşunlu) ra vîyarenê, yew dere de her hîrîne zî kişenê. Pîrajmanijî cenazeyê înan defn kenê. Serra 1978 yan 79 de tornê Ehmedê Musayê Axon, tornê Arif Axayî û tornê Hesê Fate şînê Pîrajman, wazenê mezela înan neql bikerîn. La şarê Pîrajmanî qayîl nêbeno, vanê, nê şehîdê ma yê, ma sey zîyarete şînê mezelê înan ser, ma qayîl nêbenê ke şîma nê mezelan tîya ra biberîn.

Na deyîre ra aseno ke kirdî (zazayî) baw û bawkalan ra wayîrê şîurê kurdîtiye yê, dewaya Kurdîstanî kenê. Ge-ge tayê merdimê nîyetxirabî wazenê mîyanê kirdan de cîyayîye virazê, îdîa kenê ke kirdî (zazayî) xo ra nêvanê ma kurd î, welatê xo ra zî nêvanê Kurdîstan. Labelê na deyîra tarîxî, rastîya kirdan eyan-beyan mojnena: "*We bîyo qesabê ma kurdon o, Kurdîston o, leyro leyro, leyro Ehmedê mi leyro*" (**Roşan Lezgîn**)

* Na deyîre "Newepel, Rojnameyo kulturî yo 15 roje, Hûmare 14, Dîyarbekir 01-15 oktobre 2012, r. 8" de weşanîyaya.

1.5.LORIKÍ

DORÛVERÊ ÇEWLÎGÎ RA ÇEND LORIKÎ*

Arêkerdax: N. CELALÎ

VARYANT-I

Lurî lurî lurî lurî
Heşo gerguşê mi ha kuwena ra
Aaaa gerguşê mi, eeee gele derî
Awki bîyerû heşûn berû
Gerguşê mi ha kuwena ra².

***

Lurî lurî qûmê tu mûnena ina lêyo
Lurî lurî sarê xwi bor' ina rindîyo
Lurî lurî tu emrî mi da cahîlîyo, lurî lurî³.

***

Lo lo palengo dilsengo
Kuzûn kergê xalûn berda
Pê bûnûn da werda
Nê asti nê posti
Barê rindê mi qînasti⁴.

---

*Lorîkî, ê vateyê sade yê ke goreyê peymê hece sey şîre bi lornayîş seba hewn ra kerdîş yan zî vindarnayîşê bermiyê pitikan yenê vatiş. Merdim eşkeno vajo ke lorîkî zî yew tewirê deyîran ê. La tena seba pitikan yenê vatiş. Zafê înan demeyê vatişî de haletê ruhîyeya dayîke nîşan danê.

¹ Nê lorîkî mi fekê cinîyan ra arê kerdî. Tayêne nêwaşt ke nameyê înan binusîyî.

² Goreyê vatişê Qudreta Azij nusîya.

³ Goreyê vatişê fiefîqaya Mîyalanij nusîya.

⁴ Goreyê vatişê yew cinîya şînekij nusîya

VARYANT-II

Lu lu lu pê gûn guelikûn terêr kêrri
Kuzûn kergê xalûn berda
A wever a werda
Nê asti nê puesti
Barê rindê mi qinasti⁵.

***

Qînceli vînceli
Awê Mistûn meweri
Çerx pîyeşenî tu sari
Tu erzenî in deri.

***

Lurî lurî gerguşê mi
Lurî lurî gerguşê mi
Darî-berî
Baba şû (şîyû) eskerî
Êri çend o, nê mektub o nê z' xeberî.

***

Ez xwi kena qirbûnî tu
Mîrçik kena ser bûnî tu
Duan kena qey gûnî tu.

***

Ayî lurî lurî, lur qijkek a
Lurî kena, lurî nêbena
Ayî kena, ayî nêbena.
Lurî lurî lurî lurî

---

⁵ Goreyê vatişê Fatmaya Dugernanij nusîya.

Wikê mi qijkek a, lurî nêbena.
Teng û berûn yê şidnena
Ina wikê mi bermena
Ez wikê xwi ra vûna
Ina wikê mi ranikuwena.
Babîye wikê mi şîyû xurbeto
Nê mektub o nê xebero
Ez serî sibay wirzenû, heya şûno
Serî rêyê postacî di ronîşeno
Ez postacî ra perseno:
"Mektubî babîyê wikê mi esto ya çini yo?"

---

* Na lorîkî hetê Malmîsanijî ra redakte bîyê û kovara Vateyî, Nr. 25, r. 99-101 de weşanîyayê. Ma sey şeklê orîjînalî uca ra neql kerdî.

1.6.ÇİBENOKİ

Çibenokî, bê ke nameyê çîyêk bêro dayîş, bi hawayêko endîrekt wesf, şekl, xususîyet yan zî wezîfeyê ê çîyî bi tarîfêkê mubalexekerdeyî, beno ke sey yew muama, zafane sey yew perse yeno vatiş û cewabê xo zî pabeyê muxatab yan zî wendoxî verdeno.

Labelê ancî zî zafê çibenokan cumleyê persî ra vêşêr sey beytê şîre biwezn û qaffiye yenê vatiş. Mesela:

Çîkê m' esto, to wa besto.

Yan zî:

Tîya ra zozan, xirexirê gozan.

ÇIBENOKÎ (MERTALÎ)

Arêkerdoxe: **Gulfer TURHALLI**

1

Eta (etya) ra zozûn,
Xirxira gozûn.

2

Eta (etya) ra Muş,
Qevdêk puş.

3

Çuyê mina çot,
Pê hot bonon (koyon) a kot.

4

Letê nonî,
Pê bonî.

5

Wevera kaş, navera kaş,
Mon [mîyan] di topêk qumaş.

6

Kilawa tufî,
Pirr nutî.

7

Xalîya sur ha rakerdê,
Cemato sipîye dor di ho ronîşte.

8

Deva şina zinar,
Bê bar yena war;
Pirr şina dîyar,
Veng yena war.

9

Çîkê mi estû,
To ra bestû.

10

Ez şina, ya şina,
Ez vindena, ya vindena.

11

Xala Ximi,
Ena çi ecêb a pey ra dimi.

12

Kel henar,
Vazda zinar;
Mi kerd war,
Se û hezar.*

CEWABÎ

1) reya: gök gürlemesi 2)herdîşe: sakal 3)rayîr/cade: yol 4)nêmaşme: yarım, dördün 5)zincî: burun 6)jencîl: incir 7)ziwan û dindanî: dil ve dişler 8)kewçik: kaşık 9)name: isim 10)sîye/versî/vi-rastê: gölge 11)kerga qirpi û liçikê aye: kuluçka

* Nê çibenokî hetê Malmîsanijî ra redakte biyê û kovara Vateyî, Nr. 29, r. 108-109 de weşanîyaya. Ma sey şeklê orijînalî uca ra neql kerdî.

DORMARÊ SÎMSERKÎSÎ RA TAYÊ ÇIBENOKÎ

Arêdayox: Îrfan SÎMSERKÎSIJ

- 1-Çiwaya min a çewti, peyê hewt koyan de kewti.
- 2-Çîyêkê mi esto, kê danî awi re nêşikêno, danî kerra re şikêno.
- 3-Çîyêkê mi esto, kê danî karra re nêşikêno, kî danî aw re şikêno.
- 4-Çîyêkê mi esto, şewi xeftiyeno, roji rakuweno.
- 5-Çîyêkê mi esto, şono koyan qixeno, yeno keye aleq a mûneno.
- 6-Çîyêkê mi esto, şuno geyreno geyreno, yeno keye de fek akerde mûneno.
- 7-Çîyêkê mi esto, tu ra besto.
- 8-Di birayê mi estî, yewin ronîşeno, dîyin wardeno.
- 9-Dîko qol dekewto gol, gol peysa dîk nêasa.
- 10-Ga qora, dim perra.
- 11-Gayê min ha peyê bonî de, boça yi ha serê bonî de.
- 12-Kelawa bawkalî, ha pîrr salî.
- 13-Kelawa putêkî ha pîrr nêkî.
- 14-Melu melu vet, hîy na pa, ziwa vet.
- 15-Merde merde fek akerde.
- 16-Merekey mi ha pîrr simer, adir dekewt, simer veşa merek nêveşay.
- 17-Mi êreyê bizî xu kerdî gêwi, serê sibayî wariştö virr-veng a.
- 18-Tap-tapik, herd qulirçik.
- 19-Tîya ra Mûşî qevdey pûşî.
- 20-Tîya ra rezû, xir-xirey gozû.*

Cewabî:

1- Rayîr, 2- Hak, 3- Kaxite, 4- Lihêf, 5- Tuwerzîn, 6- Sol, 7- Name, 8- Terazî, 9- Qirîncele, 10- Tîfing, 11- Mehşîlêre, 12- Teştê nanî, 13- Henare, 14- Nanê kuçlane, 15- Sol, 16- Soba, 17- Estareyî, 18- Dalpa, 19- Erdîşe, 20- Gurrayîşê hewrî

* Nê çibenokî hetê Roşan Lezgînî ra redakte bîyê û "Newepel, Rojnameyo kulturî yo 15 roje, Dîyarbekir 01-15 çele 2012, r. 6" de weşanîyayê.

ÇEND ÇIBENOKÎ (MERTALÎ)*

Arêkerdoxe: **Aysena KURDÎ**

- 1-Astorê xwi bena awe ser, astor awe niwena, hefsarî yê awe wenû.
- 2-Bin di herrin o, mîyon di zerrên o, ser di sêmin o.
- 3-Çîkê mi estû, tu ra beste yo.
- 4-Çîkê mi estû, her cinî r` lazim û.
- 5-Çîkê mi estû, xebitênû-nixebitênû, cengar nigenû.
- 6-Çîkê mi estû, çi rey nivindenû.
- 7-Çîkê mi estû, roje gêrenû, şew pey berî d` fekakerde mûnenû.
- 8-Çîkê mi estû, ez vindenû, wi şinû.
- 9-Çîkê mi estû, şinû xebitênû hetonî şon, wexta yenû rîy yi monenû rîy xonimûn.
- 10-Çîkê mi estû, te di qulon çarnenî.
- 11-Çaron çillî, pencon villî.
- 12-Çuwa çot, pey hot koyon di kot.
- 13-Deva, bi bar a, şî zinar a.
- 14-Deva qurra, pişkil fek ra perra.
- 15-Dêzê mina ximximî, pirr nûn û genimî.
- 16-Dîk şî dar, veng da şatkar.
- 17-Ez şina, ya vindena.
- 18-Ez şina, ya zî şina.

---

* Nê çibenokî hetê Malmîsanijî ra redakte bîyê û kovara Vateyî, Nr. 37, r. 100-101 de weşanîyayê. Ma sey şeklê orjînalî uca ra neql kerdî.

CEWABÎ ÇIBENOKAN (MERTALAN)

1-lamba	7-sol, lastik	13-koçike
2-hêga	8-veng	14-tifing
3-name	9-sirsî	15-germî
4-girdonek	10-loxe, bangêre	16-telefon
5-hengazî	11-cijê manga	17-herindê ling
6-awe	12-rayîr, cehde	18-versî, sîye

- 19-Gilbest ho kênûn (kênan) dest.
 20-Gîşt resa gîşt.
 21-Go kil, hot cil.
 22-Him himi, dewar simi.
 23-Huv şina buv dima.
 24-Kelo quel (qol) vazd da guel (gol).
 25-Kelo tas, mi da sed û poncas.
 26-Kel û kirri vazda birri.
 27-Kerga sîya pey bonî di melisîya.
 28-Kilawê tutî, pirr nut î.
 29-Mar qul do, vil fek da.
 30-Marô sîya, şerti ra nivisîya.
 31-Mehemed Elî kot qutî, ne pitî ne witî.
 32-Melayo merdi, fek akardi, penc radayi.
 33-Mêşna sîya qarena, şina kue (ko) qul kena.
 34-Mêşna sûr (sor) qarena kue (ko) qul kena.
 35-Nat kaş o, wet kaş o, mîyon di qumaş o.
 36-Nat kaş o, wet kaş o, mîyon di pulêk qumaş o.
 37-Nê erd ra wa, nê ezman ra wa, hefsarî yê (ay) destî merdimî do.
 38-Pircin pirr nehê, diyarî (serî) bonî di nonî rue, serî sibayî werzenî çik tedi çînû.
 39-Ponc (panc) biray heyânî şon xebitên, barî yin ho pa wo.
 40-Qeto qeto qetilmî, nîre û sirsî û engazî peritî.
 41-Ruej (roj) şin, gêren û yenû, şew herindê qurişêk genû.
 42-Teber hêşin o, zerre nexşin o, kilfîto asinin o.
 43-Teber monenû çermî, zerre monenû kurfîyekî nermî.
 44-Tîtira tîto, nexşî nîgar o, xweş egît o.
 45-Toqa (tewqa) sîya pê bonî di melisîya.

19-gezi	28-sûrgule	37-teyara
20-pereyo kulkerde	29-lukse	38-astarey
21-pîyaz	30-birûy	39-nenûgî
22-simer	31-meyît	40-citêr
23-la û derzîn	32-meşk	41-çuwa
24-qirîncele, beq	33-tren	42-zebeşe
25-postê weşeqî	34-rey, vire	43-încîre, hêjîr
26-darey	35-Quran	44-zerd
27-gilê cinîyan	36-erdîşe	45-şew

- 46-Sênî na sêr sênî, veng da Hesenî.
47-Waya gulbarî, xwi eşto cayo tarî
48-Vêw zerre da, perrî yê teber a yî.
49-Wi zerrê wadî do, wade zerrê yi (ey) do.
50-Xala ximxim a, şekal dima.
51-Xalê mina belek, veng dûna felek.
52-Xalê mi mîyonî cematî di pîne kena.
53-Xec şî xecît.

46-sifre

47-xencer

48-lazut

49-eyne, eynik

50-kerq û leyîrî xo

51-mektube

52-tewqe

53-kardîya kalanî

HETÊ LICÊ RA TAYÊ ÇIBENOKÎ

Arêkerdax: Roşan LEZGÎN

- 1) Çîkê m' esto, to wa besto.
- 2) Çuwa çewte, peyê hewt koyan de kewte.
- 3) Giloko sîya, veradîya dinya.
- 4) Keleyê nûtî, sereyê tûtî.
- 5) Kelo hinar, vazda zinar. Kerdî war, se û hezar.
- 6) Leteyê nanî, peyê banî.
- 7) Patîla vaşî, qina kaşî.
- 8) Qine ra weno, fek ra keno.
- 9) Tenûre xumxum a, pîrrî nano genim a.
- 10) Tîya ra Mûş, erd bîyo pûş.
- 11) Tîya ra zozan, xirexirê gozan.
- 12) Danê kerra ro nêşikêno, danê awe ro şikêno.
- 13) Teber tîj a, tan a, zere de vewre lekan a.
- 14) Penceraya bawkî, pîrrî hakî.
- 15) Azan dano mela nîyo, kilawe sere de feqî nîyo.
- 16) Boça aye ewnêna mi ra, sereyê aye şino to fek ra.
- 17) Ga qorra, pişkil teqa.
- 18) Sûr o, sûr o, sûr û çeqer o, wisar ke ame, reqeno.
- 19) Merde, merde, fek rakerde.
- 20) Pey de manena, bena derge; şona, bena kilme.
- 21) Yew waya mi esta, mezela xo bi xo kinena.*

---

* Nê çibenokî verê cû kovara Înternetî Zazakî.Net (www.zazaki.net) de weşanîyayê.

Cewabî:

1) Name	9) Kuwarîyê hingan û	16) Koçike
2) Keskesûre	şanê hingimênî	17) Tîfing
3) Şewe	10) Erdîşe	18) Bilusk; virûsk, virso
4) Încîre	11) Pişkilî	19) Meşke
5) Cilêt; Estere	12) Kaxide	20) Raye (rayîr)
6) Aşme	13) Ardî	21) Dilope
7) Zimbêlî	14) Bete (Yew teyr a)	
8) Tîfing	15) Dîk	

1.7.VATEYĚ KAYĪ

VATEYANÊ FOLKLORÎKAN Ê HETÊ LICÊ RA TAYÊ NIMÛNEYÎ

Arêkerdoxe: Yekta LEZGÎN

I- Nê vateyê cêrênî, seba ke keyfê tutan (gedeyan, domanan) bêro vajîyênê yan zî tutî bi xo vanê:

1

Ha meşkê, do meşkê.
Ha meşkê, do meşkê.

Meşkê ma meşkê tûşke,
Bêwar a qinewişke.

Mi şawa, to şawa,
Kutka meşke dirnawa.

Do nanî yo, rûn ça wo?
Pisîngan rûn remnawo.

Kutikbabî ez kuwawa,
Misasî mi de şiknawa.

2

Qid, qid, qidîs.
Ma hakî kerdî telîs,
Verê xo şa Bedlîs.

3

Leng o, leng o,
Herê m' leng o,

Kuçe teng o,
Barê m' veng o.

4

Rûştö, rûştö¹,
Quncik rûştö².
Qeleme dest de,
Cihêz nuştö.

5

Zerence vana:
"Qaqibo, qaqibo, pirêze!
Ez hakan kena bi rêze,
Zîrçê mi seydwanan rê kelawe!"³

6

Kolî, kolî, hezazê
Hakî bin de gilyaz ê.

Vamêran vile kerdo
Pîre rê kul û derd o.

Şarê ma, Şemamê ma
Zamê ma, xulamê ma.

¹ rûştö: ronîştö/rûniştö, niştö ro/niştö rû

² quncik rûştö: quncik de ronîştö/rûniştö, kuncik/kuj de niştö ro/niştö rû

³ Hetê Gêlî de vajêno.

Şarî Şeme berde
Di Sîwanî ser de.

Sîwan giran o
Textê xatûnan o.

Cim'etê xortan o
Nîşaney keynan o.

Kal Heyder gawan o
Pistin pîrê nan o.

Pîrê, ti ana meke!
Ga w golikan teber ke.

7
Gawo qîro, leze ke!
Çap û nîm bezre erd ke,
Nefeqê tûtan deke.

**II-Wexto ke sereyê tutanê qije-
kan (hurdîyan, şenikan) şuwenê,
nê vateyanê cêrênan vanê:**

1
Oxêşik o
Pirrpişik o
Hew frîk o
Zama dîk o⁴.

2
Oxêşek
Perrpêşek
Saetweşek
Emirdergek⁵.

3
Erd awe bigîro,
Ti gan û goşt bigîrê (6).

**III-Wexto ke sanikan (estane-
kan) vanê, sere de nê vateyan
vanê:**

1
Vîstânikê vîstanberê
Manga bora rêxekerê
Çok şa qiram
Rêxe verda dindananê kamî?
Verda dindananê ...⁷

2
Lûyê, lûyê
Palegûyê⁸
Dimsekuyê⁹
Haver¹⁰ da
Naver da
Tirre eşte
Fise eşte

⁴ No varyant hetê Licê de vajîyêno

⁵ No varyant hetê Çewlîgî de vajîyêno.

⁶ No varyant hetê Gêlf de vajîyêno.

⁷ Fekê kamcîn tutî akerde mendo, tîya de nameyê ey/aye vajîyêno. Mavajî "Verda dindananê Hesênî." Loma (cuwe ra, coka), zafê tutan ca de destê xo nanê fekê xo ser û wişk gînê (padanê).

⁸ pale: karker, rencber; gû: gi (cî)

⁹ dimse: rib, mot, helawe, aqît; kuye: kuy, kundire

¹⁰ haver: wever, bover

Şîy deşte
Û amîye
Di pîyazî
Qine ra eştî
Day serê topikê zinca kamî ro?
Day serê topikê zinca ...¹¹ ro.

IV-Têverşanayîşî:

1

[Lajek vano:]
Zerrê min û zerrê kare¹²
Kare werdo mûmê¹³ dare
Zerrê m' kewta to keyneka kî-
bare.

2

[Lajek vano:]
Zerrê min û zerrê kerge
Kerge werdo vaşê merge
Zerrê m' kewta to keyneka gile-
derge.

3

[Kêneke vana:]
Zerrê min û zerrê herî
Herî werda awê derî
Zerrê m' kewta to lacekê zimbêl-
zerî.

V-Kênayî vanê:

1

Vernî banê bawkê mi genim o

Pêy banê bawkê mi genim o
Palan giroto ser û bin o
Vernî palan kekê min o.

2

Serê banî, banê ma
Binê banî, eywanê ma.
Berdo esker kekê ma,
Bîyo hîra meydanê ma.

3

Pirdê Palî pirdo text o
Keyney amey hal û wexto
Verê lacan şaw xurbeto
Xortan xo ra nêdîyo bexto.

4

Pirdê Hecî pirdo pak o
Nêverdaw ma mirdî rakwo
Kul kê bay fesadan û şeytanan
kwo
Nêverdaw zeraqê tîce ma rê
akwo

5

Ma şînê Çalê Çawîşî
Şîma bêrê Çalê Çawîşî
Kursîyan bîyarê ma rûşî
Şermê day to wa rabo
Ez to kîşte de rûşî.*

¹¹ Tîya de nameyê yew tutê goşdaritoxî vajîyêno. Mavajî "Day serê topikê zinca Hesenî ro."

¹² kare: kahrîpese, keyri, kêri

¹³ mûm: xelfe (tirkî de "sürgün, filiz")

* Nê vateyî hetê Malmîsanijî ra redakte bîyê û kovara Vateyî, Nr. 20, r. 100-104 de weşanî-yayê. Ma sey şeklê orjînalî uca ra neql kerdî.

FOLKLORÉ MA RA DI NIMÛNEYÎ

Arêkerdax: Roşan LEZGÎN

I

Kolî kolî hezazê,
Erdî bin de kiryaz ê.
Şarê ma şîwanê ma,
Tirkê ma kolanê ma.
Şarî Şeme berde,
Di Sîwanî ser de.
Sîwan cayko raşt o,
Pa mezget viraşt o.
Mezgetê ma nîyo,
Mezgetê xalan o.
Textê xatûnan o,
Cirrê arwêşan o.
Eyşe rê yew lac bîyo,
Name pa çin yo.
Berdo serê zîyare,
Qirban golika çare
Û biza hinare,
Pa gilegoşare¹.

II

ÇIBENOK

Gastarî, gasta tarî
Xal Mamed!
Wextê şamî û sêparî.
De vaje, çi yo?²

---

* Na vateyî hetê Malmîsanijî ra redakte biyê û kovara Vateyî, Nr. 30, r. 63 de weşanîyayê.
Ma sey şeklê orîjînalî uca ra neql kerdî.

¹ Mi no vate 06. 04. 2007 de, fekê Salîha Menteş ra arêda. Salîha Menteş 65 serrî û dewa Dara Hênî Rîz ra ya.

² Mi no çibenok 06. 04. 2007 de, fekê Behrî Menteşî ra arêda. Behrî Menteş 70 serre û dewa Dara Hênî Rîz ra yo.

ÇEND VATEYÊ KAYÎ

I

Kolî, kolî, hezazê
Hakî bin de gilyaz ê.

Vamêran vile kerdo
Pîre rê kul û derd o.

Şarê ma, Şemamê ma
Zamê ma, xulamê ma.

Şarî şeme berde
Di Sîwanî ser de.

Sîwan giran o
Textê xatûnan o.

Cim'etê xortan o
Nîşaney keynan o.

Kal Heyder gawan o
Pistin pîrê nan o.

Pîrê, ti ana meke!
Ga w golikan teber ke.*

II

Kolê kolê hînzazek¹
Hak bi dima tîrbazek²
Şarê ma şemomê ma
Tirkê ma xulomê ma
Şarî, Şemi³ berdi
Di Zîyonî⁴ ser di
Zîyon caba raşt o
Pa mezget⁵ viraşt o
Mezgetê ma nîyo
Mezgetê kelon o
Curê arbêşon o
'Elbay qînteron a⁶
Doray dîremon a⁷
'Elê ma yo koro
Şîyo ma ra coro
Yew keynekêk dîya
Tunuki⁸ tirkî ya
Gêsi helebî ya
Keynay Xal Wesmon ya
Gi deke xo timonî
Eşti kîştay bonî
Semedê loxmey nonî**

* Nê vateyî hetê Yekta Lezgîn ra arê dîyayê, hetê Malmîsanijî ra redakte biyê û kovara Vateyî, Nr. 20, r. 101 de weşanîyayê. Ma sey şeklê orijînalî uca ra neql kerdî.

** Nê vateyî dewa Nêribê Axan de vajîyenî. Nêribê Axan dewêka Hênî ya. Hetê Bîlal Nêribijî ra arêdî-yayê, hetê Malmîsanijî ra redakte biyê û kovara Vateyî, Nr. 32, r. 168 de weşanîyayê. Ma sey şeklê orijînalî uca ra neql kerdî.

¹ hînzazi: hezazi. Kerreyê ke pey awe qul bîya, şikîya. Awe hînzaze de şona binê erdî.

² tîrbazi: halên, cayo ke kerge hak kena.

³ Şemi: Nameyê cinî yo.

⁸ tunuki: cêbe (m), tûnike (m)

⁴ Zîyon: Nameyê cayêk o.

⁵ mezget: meteres. Seydarî semedê seydfî virazenî.

⁶ qînter: ölçek, welçeke (bi tirkî "ölçek")

⁷ dîrem: dîrhem (?)

FOKLORÊ MA RA

Arêkerdax: **Murad CANŞAD**

I

Lû lû

Palegû

Dimçengû

Haver ra, naver ra

Kuzî kergê mi berda

Peyê bonû de werda

Ne aste ne poste

Barê ...¹ qineste²

II

Çewres heb keşîşê mi estê

Her keşîş çewres heb entarîyê
xo estê

Her entarî de çewres heb cêbî
estê

Her cêbe de çewres heb kardî
estê

Her kardî, çewres heb fekê xo
estê

Her fek de çewrse heb qulî estê
Ecêba kenê çend hebî?³

III

Kêneka qinsîyaye

Gindir bîye şîye bnênîya raye

Mi piştî kerde arde serênîya raye

Qina mi de fekê aye⁴

Fekê aye de qina mi⁵

IV

Hêlug ra pîrpilug⁶ a

Şiwana dîya keyna çîya⁷

Bukan⁸ pewta, kal û pîran werda

Û pê tir û fisan kerda⁹

* Na vateyî "Newepel, Rojnameyo kulturî yo 15 roje, Hûmare 12, Dîyarbekir, 01-15 êlule 2011, r. 7" de weşanîyayê.

¹ Tîya de nameyê yew tufî yan tute vajîyeno.

² Nê vateyî mintiqaya Çewlîgî de yenê vatiş, Murad Canşadî fekê Yawuz Buldakî ra arê-dayê.

³ Nê vateyî mintiqaya Çewlîgî de yenê vatiş, Murad Canşadî fekê Huseyîn Çakanî ra arê-dayê.

⁴ Her di rêzê peyênî tédima hîrê rey tekrar benê.

⁵ Nê vateyî mintiqaya Çewlîgî de yenê vatiş, Murad Canşadî fekê Yusuf Guvenî ra arê-dayê.

⁶ pîrpilug[e]: hêluga/gulika ke hîna newe vejîyaya

⁷ çîya: çînaya

⁸ buke: vêke, vêve

⁹ Nê vateyî mintiqaya Çewlîgî de yenê vatiş, Murad Canşadî fekê Mikail Karakuşî ra arê-dayê.

1.8.EDETÎ

EBI GORE BÊ 'EDETANÊ MA ZEWAC*

J. Îhsan ESPAR

'Emrê zewacî

Tanî estanik û meselandê ma di 'emrê zewacî çares o. Mesela vanî "xorto çares serre bi, newe amebi xwi ser, hinî wextê yê yê zewacî bi". Herçiqas na mesela estanikan di ana ba zî kes nîşno vajo 'emrê zewacî îllehim çares o. 'Emrê zewacî gore bê weziyetê keynek û lacekî, gore bê weziyetê key pêrdê lacekî ya zî keyneki bediliyaynî (vuriyaynî). Faktorane ki rew ya zî erey zewaciyayiş ser o tesîr kerdinî zafî bî. Mesela eke lacek yewek bibînî, zaf ray hina rew zewecnaynî. Çimkî mar û pêrdê lacekî waştinê ki rew toranê xwi veynî. Eke maya lacekî nêweşi bibînî, no weziyet bînî sebebê rew zeweciyayişê lacekî. Ebi inhewa veyeki karê keydê vistewredê xwi zî kerdinî. Yanî tiya di ma û pî tena lacê xwi nêzewecnaynî 'eynî zeman di karê keydê xwi zî dînî. Ge ge zî çaxo ki maya ya zî pîyê lacekî rew bimerdinî lacek rew zewecaynî. Sebebê na mesela aya bi ki mêrdimo ki bizewecnaynî hinî şarî mîyan di gede nêhesibiyaynî û herunda pêrdê xwi di bînî sermênê keyî. Veyeki zî, herunda vistirîda xwi di wayirey keyî û gorimandê xwi kerdinî. Maya keynan wexto ki rew bimerdinî keyney zî rew zewecnaynî. Ebi inhewa keyney xezebda damêrî ra xelisiyaynî. Heta bînî ra keyneka bê may, bê mihefeze bî. Tanî gureyê xirabî şiyaynî bêro yay serî ser di. Helbet nînan ra teber zî sewbî faktorane ki wextê zeweciyayişî ser o tesîr kerdinî bî. Labelê 'emrê zewacî yo normal beyntardê 15 û 20 serran di bi. Mesela xorto ki eskerey ra pey bizeweciyaynî qart hesibiyaynî. Keyneka ki bibînî vîst serra hinî keyedimenda hesibiyaynî.

Demewo ki lacek ya zî keynek bînî 15-16 serre, yanî lacek bînî xort û keynek zî bînî keynay zewacî, têgeyrayiş, weriştiş û ronîştîşê yîni heme heway ra bedeliyaynî. Keynan zî lacan zî waştinî mar û pêrdê xwi, der û cîrananê xwi binawî ki yê ameyî çaxdê zewacî. Çimkî 15-16 serrî 'emrê zewacî bi û ganî "yew weli xwi ser o bikerdinî".

---

* Mi tiya(îta) di zewac, ebi gore bê 'edetane zerrey Pîranî nuştö. Zeki yeno zanayiş 'edet û torey çîdê statîkî niyî û zemanî reyra vuriyênî. Nê 'edetê zewacî ki mi tiya di nuştî hetanî 20-25 serrî verî zî Pîran di bî. Çiyê ki mi tiya di nuştî, vîşane yîni mi bi xwi dî ya zî mi eşnawitî. Labelê mi na mesela ser o yew cenî û camêrdê Pîranijî reyra zî qisey kerdî, ez yîni ra zî persawo.

Awa yerî

Ay wext Pîran di 'edet nêbi ki kes vajo "ez wazeno bizeweco." Na mesela di girwey lacan hina asan bi. Lacan ge ge şiyaynî mar ya zî warandê xwi ra vajî, labelê keynan nîşaynî raşteraşt qala zewacî bikî. Lacan zî keynan zî zewac-waştîşê xwi bi tanî hewayan reyra nor û dorey xwi nawitinî. Pîran di gama ki keynan dest bi awa yerî bikerdinî ay çax herkesî zanaynî na keyna keynay zewacî ya. Wexto ki bînî yere, wazeno wa ay keyî rê aw lazim bibînî, wazeno wa lazim nêbînî, keynay keyî ya resaya fistanê xwiyê tewr weş pira girewtinî, biskê xwi viraştinî, mexmela mureyîni ya zî qinta oyekerda eştinî xwi serî ser di û 'elbî girewtinî şînî Eyniwo Cêrên.

Eyniwo Cêrên seredê çarşuy di bi. Û durey yê hema hema heme hîrê mehlendê Pîranî ra 'eynî bî. Demewo ki roj şînî awan, qifley keynanê verênan 'elbê xwi daynî çimeyandê eynî ver. Eyniwo Cêrên gama ki bînî yere, tena xizmetê keynekandê Pîranijan di bi. Aynanê ki pelasî, cacimî, xeyşey ya zî hîzarî (wextê rezan di) bişutinî ganî gurey xwi verê azanê meladê mexrebî biqedênaynî. Hergû keyneki embaza xwiya en şîrini reyra şînî awa yerî. Eke xeberê yînî yê pinanî bibînî, rayir ra yewbînan rê vatinî. Embaz û mêrdimê xwiyê mehlendê bînan dînî. Xeberê heme hîrê mehlan zî Eyniwo Cêrên ra vila bînî. Awkiriştîşê keynan hetanî dîna tarî bibînî ramitinî. Hetta zafinî melay 'eşay rayirdê eynî ser o goştaritinî. Semedo ki keynekî yewbînan reyra yew di-qisey bikî û biney nor û dorey xwi ra biewnî, yew di ray rayirdê eynî ser o 'elbê xwi ronaynî. Keynanê Mehlay Cellon ageyrayîş di gama ki Comîyo Cêrên ra viyartinî 'elbê xwi ronaynî. Yew deyîra dormarey Pîranî awa yerî inhewa teswîr kena:

Keyney rindî 'Elîyon î, nînnayey.

Keyney rindî 'Elîyon î, nînnayey.

'Elbonê xwi to donî, nînnayey.

'Elbonê xwi to donî, nînnayey.

Hokay comî taddonî, nînnayey.

Hokay comî taddonî, nînnayey.

Seyday comî di rononî, nînnayey.

Seyday comî di rononî, nînnayey.

Pey çimon xeberî donî, nînnayey.

Pey çimon xeberî donî, nînnayey.

Keynanê Mehlada Mehmu Çelebiyon zî gama ki Kure ra viyartinî, ey mehlada Yareliyon zî gama ki Duzê Xonî ra ki viyartinî 'elbê xwi ronaynî.

Heze ki ma va, rayirê Eynî keynan rê zaf muhîm bi. Ayê ki waştê yîni bî, rayirê eynî ra şiyaynî yîni veynî û biney "çimanê xwi roşn bikî." Ayê ki bê waştê bî, hêvî kerdinî ki xwi rê yewî veynî ya zî xwi xortan binawnî û xwi yîni çim fînî. Înênan ra teber zî bi awda yerî cîfê keynan verra diyaynî. Keyneka ki nîşan-kerda bibînî ya zî daya bibînî hinî fek awda yerî ra veradaynî.

Baş o, demewo ki keyney şîni awda yerî xortan se kerdinî? Hema pey Eynîwo Cêrênî di, "Eynî Camêrdan" bi. Serê nê eynî girewte bi. Camêrdan him tede desmaj girewtinî him zî te de dekewtinî aw. Keynan wexto ki dest bi aw kirîştîşî kerdinî, xortî zî Eynî Camêrdan di pêser bînî. Ya zî cay çî maney kerdinî naşt-daşt a şîni ameynî. Tanî xortan zî nîzdî Eynî di çend dikanan di refîn girewtinî.

Xortan sewbî hewa zî zewacwaştîşê xwi daynî teber. Eke xortî raştêraşt nişaynî vajo, "ez zewecêno", dest pey kerdinî keye di de'wa vetinî. Qorrînî çend aşmî keye terk kerdinî. Taynan zî vatinî "ez serey xwi gêno rageyreno". Karê keyî nêkerdîni, şew erey ameynî keye û ebi inhewa ma yû pî xwi dejnaynî.

Helbet her mar û pêrî waştinî ki gedanê xwi bi rispênêy bizewecnî. Ayay ser o wexto ki lacî de'way zewacî kerdinî eke debarey yîni zaf xirab nêbînî, dest bi mişewredê zewacdê lacdê xwi kerdinî. Qorrî maran û pêran zî verê ki lacê yîni qala zewacî biko, zor daynî lacdê xwi ki bizewiciyo. Meselada mişewredê mar û pêrî ser o yew mesela Pîran di vajiyêna:

Vatişan gore, rojê may û pîyêk cili mîyan di qalê zewacê lacdê xwi kenî. Mêrdek vano:

- Cenêkî, ma herê xwi biroşî pey lacê xwi bizewecnî. Cenêki zî rotişê herî munasib veynena. Oxmo ki lacek zî nêrakewto, yîni goştareno. Zaf keyfê lacekî nê qalan rê yeno. Ay beyntar di yew deme şono, lacek ewniyêno veng dayê û bawoy ra nêvejiyêno, rojê marda xwi perseno vano:

- Dayê, şima çirî qalê herî nêkenî?

Cora Pîran di wexto ki lacek biameynî çaxê zewacî, şarî naşt-daşt henekî kerdinî vatinî "şima çirî qalê herdê xwi nêkenî?" Ya zî mêrdimanê lacekî vatinî "ma ganî hinî qalê herdê xwi bikî."

May hetey cenî veynayîşî ra zaf jîhatî bî. Maranê xortan hetanî ki lacê xwi bizewecnaynî hêşê yîni keynekan ser o bi. May timo bi heyecan bi. Û nê gurî ra, yanî veynayîşê keynan ra, ya zî na mesela ser o qisekerdişî ra zaf zewq girewtinî. Mara lacekî mêrdedê xwi rî behsê keynekanê hêşkewtan kerdinî. Eke zerra lacekî nêkewtibî yewerî, zaf ray vatey mar û pêrdê yê bînî. Ge ge na mesela ser o qerardayîş gelekî zeman girewtinî. May ya zî waranê lacekî de rê keyney hûmaritînî. Ge ge zî tena na mesela ser o mêrdimê lacekî yê nîzdî ameynî pêser, qorrîni namey keynan vatinî û yîni ra yewî zî tîzbêhî antinî. Key-

neyê ki ameynî yîni virî, pêrû hûmaritînî. Gilangan çend aşmî hûmaritişê namey keynan reydi viyartinî. Polê lacekî ebi inhewa yew deme hewiya xwi ardinî. Demewo ki keyney hûmaritinî realistî bî. Ma vajî eke lacek wayîrê yew karê bibînî ya zî biney hal û wextê yîni weş bibînî abi gore keyney hûmaritînî. Labelê eke karê lacekî çinêbinî, feqîr bibînî hûmaritişê yîni zî abi gore bi. Yanî "hergû teyr ganî qorrde xwi reyra bifiraynî."

Helbet eke lacek yew mêrdimda xwi reyra bizeweciyaynî ay wext gurey zewacî hina asan bînî. Eke waya lacekî ya resaya bibînî, cenî waştîş di "bedêl" kerdîş zî xwi virî nêkerdîni

Keyneki veynayîş

Demewo ki key lacekî di hemînî qala xwi yew bikerdîni û qerar bidaynî ki lacde xwi rê keynara filankesî wazenî, ay wext verê heme çî ganî cenî bişînî keyneki bidînî.

Bêguman eke polê lacekî keyneki bişinasnaynî, ay wext îcab nêkerdîni şêrî keyneki veynî. Labelê eke mêrdimanê lacekî keyneki ya zî key keyneki nêşinasnaynî, meselay keyneki veynayîşî tikê zehmet bînî. Polê lacekî ganî yew qasidi bierşawitinî key keyneki. Qasidi zî raşteraşt nîşaynî şêra key keyneki, ganî cay çî maney bikerdîni. Qasidi ya vatinî mangay ma, bizey ma vinî bîya; ya zî qardikerdişê yew haci ra şîni xwi key keyneki resnaynî.

Pîran di 'edet bi, çaxo ki yew cenîya xerîbi bişînî yew keyewo ki te de keynaya resaya bî, keyneki şîni lew destê na mêmanda xwi ra daynî. Ebi inhewa qasidi keyneki nizdî ra dînî. Helbet wezîfey qasidi tena keyneki veynayîş nêbi; rayîrşiyayîşde yay ra bigîri hetanî qisekerdişê yay, qasidi çimê xwi heme çî keyneki ser naynî. Gama ki keyneki bişînî destê qasidi, zaf ray qasidi waştîni sax biko hela veynî boy fekdê yay ra yena ya nê. Labelê polê lacekî tena bi vatîş bê qasidi rehet nêbînî. Sewbî zî derheqdê keyneki di, keydê keyneki di me'lumat girewtîni. Nê me'lumatî ser o polê lacekî qerarê xwi daynî.

Lacekî û keyneki zaf ray durî ra yewbînan dînî. Veynayîşê lacekî hindey qasidi û mar û pêrdê lacekî muhîm nêbi. Zaf kemî bo zî yew yew keyneki û lacekî yewbînan nizdî ra dînî û tira pey qerarê xwi daynî. Eke keynek û lacek cîranê yewbînan bibînî, ya zî rez û bostanê yîni nizdî yewbînan bibînî û yê zî zaf jîhatî bibînî, şiyaynî nimitikî yew-di qisan zî yewbînan reydi bikî. Qorrînî şewa zewacî di yewbînan dînî. Taynan zî şenikey di yewbînan şinasnaynî.

Hetey keyneki ra meselay veynayîşî çinêbî. Labelê eke keyneki xwi biney "bê'arey" binaynî, ay wext şiyaynî durî ra waşterê xwi veyna. Tanî mar û pêranê keynekan zî waştîni ki keynay yîni waşterê xwi veyna. Ay wext eke îmkan bibînî lacek key pêrandê keyneki ver a viyartinî, keyneki zî yo çarçîba (paca) ra dînî. Ya zî ebi yewna hewa yû dînî. Labelê veynayîşê keyneki timo durî ra bi.

Yew yew keyneki zî semedo ki waştêy yay zerba yay nêbi yê reyra nêzeweciyaynî. La ganî kes vajo keyneyê anasarênî kemî bî.

Mar û pêrê keyneki zaf waştinî ki keynara xwi bi rispênêy bidî û tira "pank" bî. Hetî ra mêrdim şîno vajo keynaya resaya keye di, mar û pêrî rê heze yew "bela" bî. Hetanî ki keyna daynî, hetanî rojê veyeki hewelnayîşî, zerra yîni terpi-terpi kerdinî. Çimkî keyna namus bî, şeref û îtîbar bî. Ma hetî yew qalî esta vanî "Cenî kê rezîl zî kena wezîr zî". Cora zî may û pî, keyna ser o zaf hesas bî. Meselada keyna di vêşanêy mesûliyetî mari di bi. Keyna cay yewerî rey bikewtinî ya zî çî biamyenî yay serî ser di, şarî, verê hemînî lomey mari ra kerdinî. Aw semed ra çimê mari tim û tim keyna ser o bi.

Herkesî waştinî ki cay keynarda yîni rind û asan bo. Labelê eke debara mar û pêrdê keyneki weş nêbînî ya zî keyneki yewda rind û tiraameya nêbînî, dayîşê keyna biney zehmet bînî. Heta bîni ra yewî nîşaynî keynarda xwi rê xortan bihûmaro, hewna yewî nîşaynî şarî ra vajo, filankes ez wazeno keynara xwi bido lacedê to. Labelê eke maya, waya yan zî yew mêrdima keyneki biney jîhati bibînî, ay çax dayîşê keyneki bineyna asan bînî. Yew ceniya anasarênî, şiyaynî cematê cenîyan di wesfanê keyneki bida û marda xortan reyra birakey bika. Sewbî zî maya keyneki, bi yew hewawo nimitikî ya zî endîrekt şiyaynî mardey lacekî ra vaja ki ya wazena keynara xwi bida lacedê yay. Ge ge zî maranê keynan raşteraşt vera xwi tadaynî xortan. Gama ki yew xorto tikê hêşkewte bidînî vatinî, filankes la qey ti hînî nêzeweciyênî û tede weşî kerdinî, bi yew hewa behsê keynarda xwi de rê kerdinî.

Tanî keynekê jîhatî ne têda, vêşanêy keynekan derheqde zewacdê xwi di wayirê qalî nêbî. Keynan nawitinî ki wextê yîni yê zewacî yo. Û eke xortê ki weş bê yîni bişînî, bidînî; herçî binê çiman ra ewnayîşî rê teksîr nêkerdinî.

Qalî girewtîş

Mesela qalîgirewtîşî poldê lacekê rê zaf muhîm bî. Aw semed ra polê lacekî gelekî na mesela ser o vindertinî. Verê ki polê lacekî bişînî keyneki bi-waştinî, fekê mar û pêrdê yay sax kerdinî. Waştinî bizanî hela yê wazenî keynara xwi bidî ya nê. Polê lacekî, nê gureyê anasarênî marda keyna reydi qalî kerdinî. 'Edet nêbi hima kes raşteraşt şêro û berê yewerî bikuwo. Çimkî wexto ki keyna nêdaynî, waştex te de zaf şîkiyaynî. Helbet sa'nayîşê fekdê mar û pêrdê keyneki ra, ge ge zî polê lacekî yew cewabo zelal nêgirewtinî rayna şîni keyna waştinî. Û polê keyneki vatinî "ney". Gilangan zî, polê lacekî rizaya marda keyneki girewtinî û bawer kerdinî ki ko pî keyneki zî vaco "e." Labelê pêrê keyneki vatinî "ney" û mesela merdinî. Ge ge zî 'eksê inheway bînî. Yew-yew hewî zî, polê lacekî niyetê poldê keyneki zanaynî labelê hewna zî çend xwazgîne giregirî girewtinî şîni keyde keyneki û ya waştinî. Zaf ray

şiyayişê anasarênî ra çî nêveciyaynî û waşttoxî bê'arzî bînî.

Bi kilmey qaligirewtişa 'edetî ana bî:

Kinarê lacekî yew qasidi erşawitinî keydê keyneki. Ganî qasidi bi yew hewa bişînî ki yewerî nêzanaynî çirî şiya key keyneki. Eke yewbînan bişinasnaynî, bişînî û biameynî keydê yewbînan xwira problem çinê bi. 'Edet bi, ganî hetanî wextê şîrinî şaro xerîb meselada zewacî nêhesiyaynî.

Qasidî şîinî marda keyneki ra vatinî "Ma wazenî şima reyra yew mêrdimey bikî." Ay beyntar di -eke polê keyneki ey lacekî nêşinasno- qasidi de rê qalê lacekî û key pêrdê cê kerdinî, biney wesfê lacekî û keydê yê zî daynî. Mara keyneki tena qasidi goştaritinî, ne "e" û ne zî "ney" çiyekî nêvatinî. Gama ki hîinî qasidi rayir kewtinî, mara keyneki vatinî "De ma hey veynî, ez pêrdê yay ra zî vajo, ma ko yew xeber bidî şima". Mara keyneki çaxo ki inhewa bivatinî vêşane nefîca "e" bî. Eke mara keyneki bindi nêwaştinî keynara xwi bida, ay wext cebabê mari bedeliyaynî: "Keynay ma hema şenik a, geda ya biray yay ti ra pîl o, hema 'ezeb o; keynay ma nêwazena bizeweca" ya zî sewbî çî vatinî. Bêguman yew qasida biney bi aqili, yew hewi biewniyaynî marda keyneki ra niyetê yay fahm kerdinî.

Çiki bi, yew-di hewtey ra pey, qasidi rayna şîinî keydê keyneki. Ay beyntar di, mar û pêrê keyneki zî eke biwaştinî keynarey xwi bidî, gore bê xwi derheqdê lacekî di persaynî.

Qasidi wexto ki şîinî, eke qerarê polê keyneki "e" bibînî, no ridê marda yay ra beylu bînî. Ay wext xwi rê sewbî qalî kerdinî. Wextê weriştişî di, qasidi persaynî vatinî "Şima se va?" Mara keyneki vatinî "Eke Hûmay biko, ko bibo, ma zî qayil î tê reyra yew mêrdimey bikî". Polê keyneki keynay xwi bidayni zî nêdayni zî zaf qedr û qiymet daynî xwazgînan û caran yew hewi di wişkewişk nêvatinî "ney, ma keynarey xwi nêdanî şima".

Cenî waştîş

Polê lacekî qali kî girewtî, yew demê re (yew ya zî di hewtey) pey şîinî cenî waştinî. Pî lacekî bibînî pî yê, çinebînî mêrdimê yê yê nizdî şîinî. Qorrînî yew mela zî xwi reydi berdînî. Polê keyneki zî veynda çend mêrdimanê xwi yê nizdîyan daynî. Mêrdimê ki şîinî cenî biwazî, bîney cematî mîyan di qaley yîinî viyartinî û şarî mîyan di ameynî şinasayîş.

Cematî verê xwi rê naşt-daşt ra xeberî daynî. Tira pey pêrê keyneki ya zî wekîlê pêrdê yay (ge ge herunda pêrdê keyneki di yewnay qalî kerdinî) vatinî "Eyb nêbo, ez wazeno hacey şima perso." Bêguman pêrê keyneki zanaynî ehendey mêrdimî çî rê amey keydê cê. Labelê 'edet bi, ganî yê xwi nezaney binaynî. Polê lacekî ra yewerî vatinî "Ma wazenî tê reyra yew mêrdimey bikî"

û dest bide kerdinî vatinî "bi emir bê Hûmay qewl bê Resûlullay ma wazenî keynara to lacedê xwi rê biwazî." Semedo ki polê keyneki û ey lacekî verê pê ameybî, pî keyneki ya zî wekîlê cê vatinî "Hetanî ewro fikrê ma û dayişê keyna çinê bi, labelê şima ehendey zehmet wardo û ameyî hetanî keydê mi, ez wazeno ma tê reyra yew mêrdimey bikî". Helbet qiseyî se ra se timo inhewa nêbî zî, çîdê nîzdî nînan bî. Qiseyê ki ez fekdê mar û pêrdê keyneki ya zî lacekî ra tiya nuseno, çiyê ki mi eşnawitî. Gilangan nê xeberan ra pey yew Fatîha wendinî. Poldê lacekî ra yew şînî destê pêrdê keyneki. Na Fatîha ra pey hînî polê lacekî û keyneki mêrdimê yewbînan bî. Mêrdimeya newa zî weş bînî. Cematî teraqî weş kerdinî. Qalê bol weşî kerdinî.

Cenîwaştîş ra pey qorrîni ay hing di nîşan beylu kerdinî û qalinê (qelenê) xwi zî birnaynî. Helbet no çîdo normal nêbi. Aynanê ki na mesela di zaf lezi kerdinî, tersaynî ki zaf qalin yîni ra biwaziyo. Gelek kemî bo zî gilangan qalinî ser o pê nêkerdinî û heme çî ca di mendinî.

Qalin birnayiş

Cenî waştîş ra pey dori ameynî qalinbirnayîşî ser. Polê lacekî hewna veynda çend camêrdanê wayirê qedr û qiymetî daynî û şînî keydê keyneki. Kinarê keyneki zî veynda çend mêrdimandê xwi daynî. Herdi (wirdî) polan rê zî qalinbirnayîş yew merhaleya muhîmi bi. Aw semed ra gilangan qalinbirnayîşî zaf zeman girewtinî. Ez bi xwi yew şew raşt amewo, dîkanê sibhây veynda hema ra zî kinarê lacekî û keyneki qalinî ser o pê nêkerdbi. Labelê ge ge zî polê lacekî û ey keyneki verî pê ameynî. Helbet ay wext cematbestîş bînî yew formalîte. Îstîsnayan ra teber, qalinbirnayîşî ser o timo cemat bestiyaynî.

Cematî verî tikêkî naşt-daşt ra qalî kerdinî, qalî ardinî qalinî ser û poldê lacekî ra yewî vatinî "Ma wazenî ti ma rê barê ma vacî!" Pêrê keyneki ya zî wekîlê yê ma vajî vatinî barê şima "des hînzarî yo". (Helbet ez behsê hînzaranê verênan kena. Ewro des hînzarî bêqiymet î.) Polê lacekî vatinî "key to awan bo, to ma ra çiyekî nêwaşt". Naray cematî hewna dest bi teraqî kerdinî. Yew deme re pey polê lacekî debarda xwi ra lomey kerdinî û waştinî ki polê keyneki, qalinî bineyna kemî biko. Polê keyneki zî sebebê qalinwaştîşê xwi derg û dila îzeh kerdinî labelê di-hîrê hînzarî ameynî diwar. Polê lacekî rayna îtiraz kerdinî, hetanî ki pêbiameynî na mesela ana dewam kerdinî. 'Edetê qalinbirnayîşî heway bazarkerdişî bi; verî zaf vatinî ki tira pey yew cado munasib di pê bêrî.

Faktoranê ki vêşey yan zî tanîyeyda qalinî ser o tesîr kerdinî zaf bî. Qorrî mar û pêran waştinî keynarda xwi rî zaf cêz bikî, ayay ser o zaf qalin girewtinî. Tanî may û pî feqîrî bî, îdarey yîni nêbînî aw semed ra vêşî qalin girewtinî. Keynaya ki Pîran ra bişîni dewan qalinê yay timi hina vîşî bi. Keynaya ki bişîni

wesnî ser qalinê yay vîşî bi. Demewo ki polê keyneki nêwaştinî keynara xwi bidî, qalin zaf waştinî. Eke keyneki biameynî remnayiş yan zî ya bi xwi yewerî rey bikewtinî qalini yay zî vêşî bînî. Eke pî keyneki pêt bibînî, namedar û vengandaye bibînî yan zî yew keyewo pîl ra bibînî; keyneki bi qalindê tanî reyra nêdaynî. Gama ki key lacekî hunkufê key keyneki nêbînî, yanî statuy key lacekî nimz bibînî zî qalin vêşî bînî. Qalin yew heti ra prestîjê mar û pêrdê keyneki rê yew kirîter bi. Heta binî ra, qedr û qiymetê keyneki zî biney pabestey qalindê yay bi. Keyneka ki qalinê yay zaf kêmi bibînî yanî "erjeni" bibînî nêbiyaya hesebiyaynî.

Gelek sebebê tanî qalingirewtîşî zî bî: Eke polê lacekî û keyneki bi zerri ba safî biwaştinî tê reyra mêrdimey bikî, qalinî dima nêkewtinî. Hetta weziyetdo anasarên di polê keyneki kîsedê xwi ra naynî ser. Wexto ki lacek û keyneki zaf mêrdimê yewbînan ê nîzdî bibînî (datiza-datkeyna), qalin kemî gîriyaynî. Debara lacekî zaf weş bibînî, polê keyneki de'way qalinê zafî nêkerdinî. Yew kemoney keyneki bibînî, qalinê yay tani bi. Ge ge zî may û piyê keyneki nêwaştinî zamarê xwi finî tengane, vêşî qalin nêgirewtinî. Eke keyneki şarê dewan bibînî qalinê yay kemî bînî. Keyneka 'emirpîl a keyedimenda zî nêbînî wayirê qalindê vêşî.

Labelê vêşî yan zî kêmi herkesî qalin girewtinî. Vîst û panc serrî ra ver qalino en vêşî des hinzarî bi. Qalino normal hîrê-çar hinzarî bi. Qalino tanî beyn-tarê hinzar û di hinzaran di bi.

Dayîşê qalinî zî ebi gore bê weziyetdê polê zamay bedeliyaynî. Eke qewetê polê lecekî bibînî, şewa ki qalin birnaynî hema a şewi qalinê xwi daynî. Ebi gore bê zanayîşdê mi, çewerî heze ki yew malî bierîno perey qalinî nêhûmaritinî nêdaynî pêrdê keyneki. Perey qalinî, poldê lacekî ra yewî dekardinî bindê doşekdê pêrdê keyneki. Eke debarey lacekî rindi nêbînî, ay wext ya lacek şîni xebati ya zî malê xwi rotinî û qalinê xwi daynî. Ge ge zî polê lacekî qalin deyn kerdinî û daynî. Çimkî "qalinî ver di mendiş" çîdo weş nêbi.

Qiymetê qalinî tim û tim peran reyra beylu kerdinî. Labelê ge ge herunda peran di, polê lacekî şiyaynî hêga, bostan, heywanan, tîfing, şeşderb(dabançe) yan zî sewbî çî bido pêrdê keyneki. Na mesela hinî pabestey pêameyişdê polê lacekî û keyneki bi.

Nîşan ronayîş

Meselay nîşanî hina asan bî. Çimkî nîşan ageyraynî keydê lacekî. Ay wext yew nîşano normal ya panc hebî zernê wirdêkî (altunê yuzligî), ya zî di-hîrê hebî zernê xişnî (altunê bînlîgî) bî. Nînan ra teber yew helqa (helqaya gîştî), yew citay goşaran û yew îngîştîri zî, nîşanî mîyan di bî. Meselada nîşanî ser o yew seremonîya xususî nêviraştinî. Ma vacî, helqay zamay û veyeki nêdeker-

dinî yîni gîşti. Hetta heyani nê serranê peyenan polê keyneki zamay rê helqa nêerinaynî. Zafaney zamayan zî bê helqa bî. Keyneki zî rojo ki biberdini helqaya xwi kerdinî ingîšta xwi. Labelê herkesî ganî nişan bironaynî.

Gilangan qewetê polê zamay, dest nêdaynî ki nişan bierinî, şîni yew mêrdimê xwi ra qardi kerdinî û berdini nişanê xwi ronaynî. Naray wexto ki veyeka xwi ardinî, nişanê şarî berdini tepa(apey) daynî yîni. Gureyê anasarêni ge ge beyntardê lacekî û keyneki di bîni sebebê celiyayîş û xirabey.

Şîrine wardîş

Zaf ray şîrine qalibirnayîşî ra pey weriyaynî. Labelê qorrîni şîriney xwi verê qalibirnayîşî wardinî.

Polê lacekî ebi gore bê xwi veng 30-40 camêrdan daynî. Camêrdî heme ameynî key lacekî di pêser bîni. Polê keyneki zî vengda mêrdiman û cîranandê xwi daynî. Tim û tim mêrdimê ki polê lacekî vengdaynî ey poldê keyneki ra vîşêr bî. Polê lacekî heme merhale û warandê zewacî di poldê keyneki ra aktîfêr bi. Heze ki tena lacek bizeweciyo. Mar û pêrê keyneki zaf diqqet kerdinî ki wa şar nêzano yê bi dayîşê keyna xwi şad biyî yan zî keyfê yîni yeno. Helbet pîzedê xwi di şiyaynî keyf bikî û zafîni zî kerdinî. Labelê ganî no keyfê xwi şarî nêawitinî. Çimki 'eyb bi.

Ne poldê lacekî ra û ne zî poldê keyneki ra cenî nêşîni şîrine. Camêrdê polê zamay key pêrdê lacekî di pêser bîni û wexto ki hinî bîni nîzdî 'eşay pêrû pîya di-hîrê likusan reyra (ay wext ceryanê elektrîkî newe amebi Pîran û tena bîrandê hukûmati di bi) şîni keydê keyneki. Camêrdê poldê keyneki xwira key keyneki di ronîştêy bi. Ebi inhewa zî kesî zanaynî kam kişti veng kamî dawo. Hetani peynîya şîrinî likusî key pêrdê keyneki di panayey mendinî. Zaf hewî ebi şewqê likusan Pîranijan zanaynî key kamî di şîrine weriyêno ya zî hene wo.

Eke kes weşey ya zî nêweşey, vîşey ya zî tanîyey bierzo yew kişti, şîrine hema hema tîmo bastêx, kesme, sincoqî (helîra bastêxî û dendikanê gozan ya zî vaman ra viraziyênî) dendikê gozan û vaman bî. Yew şerbet zî viraştinî. Şîrine wardîş ra pey her di kinarî zî vila bîni. Eke qalin verî nêbirnawo, polê lacekî û çend mêrdimê keyneki, semedê qalibirnayîşî vindertinî.

Patîrey

Şîrinewardîşî ra pey cenî şîni patîran. Patîrey tena qaydê cenîyan rê bî. Hezey şîrinî hewna her di polan zî vengda mêrdiman û der û cîrananê xwi daynî. 'Edet bi, camêrdî ki şiyî şîrine, cenî yîni zî şîni patîran. Patîrey taştare re pey weriyaynî. Hezey şîrinî, cenîyê ki polê lacekî vengdaynî, şîni keydê lacekî û weyre ra pêrû tê reyra şîni keydê pêrdê keyneki.

Polê keyneki ay roj tedarikê xwi dînî. Çend tewirî wer hadire kerdinî. Werê ki ay roj hadire bînî, biney çîdê xamî bî. Mesrefê patîran key keyneki kerdinî. Werê ki ay roj hadiriyanî nê bî: Patîrey, zerbetî, dolmey, pendariti (penduriti), gudikî, riz û eke amnan bo, tirşey tarrî ya goştini, eke zimistan bo tirşey feslan a goştini û sewbî çîdê anasarênî. Nanê rojê patîran zî beskemati bi. Wedewo (odewo) ki cenî te de ronîştinî, cor ra cêr hîzarî rakerdinî û wer hîzaran ser o rêz kerdinî. Cenîyan hemînî tê reyra nanê xwi wardinî û tereqnaynî. Tira pey veyeki yew qatê cilandê zaf weşan xwi ra daynî (pira girwtinî) û ameynî zere û lew destê pîlan hemînî ra daynî.

Dim a yew cenîya biney kamili û zanaya yew purcini (pirojini) girewtinî û dest bi arêkerdişê peran û xelayan kerdinî. Cenîyê ki ameynî patiran, verî tedarikê xwi dînî. Hergû cenî ganî tanî çî bieştinî purcini zere. Zafane perey bî, labelê ge ge tanî cenîyan herunda peran di sewbî çî devistinî patîran. Arêkerdoxi yew bi yew heme cenîyan ver a viyartinî. Kam cenî çî bidaynî, arêkerdoxi bi namey yay reyra çî yay zî bi vengdo berz eşkara kerdinî. Mêrdimanê lacekî û keyneki yê nîzdîyan zaf perey devistinî patîran. Qewetê yînî ser biresaynî-nêresaynî ganî bidaynî. Mara lacekî perey nêdevistinî patîran. Yay "boxçe" berdinî. Boxçe di yew fistano zaf erjaye, yew fistano normal, di citey pirênbazî, di pirênî, di citey sewlî, di citey kurrikî, mexmelî û qintî (qentî) bî.

Wexto ki arêkerdoxi gurey xwi qedêna, perey û xelayê ki ameyî pêser heme cematî mîyan di hûmaritinî û netîcey yînî cematî rê vatinî. Çi pere û çi ay çîdê bînî, heme teslîmê marda keyneki bînî. Mara keyneki zî nê peran reyra keynarda xwi rê yew çîdo zernên erînaynî. Herçî polê keyneki têkilê perandê patîran nêbînî. Eke mara keyneki keyneki rê çî nêerînaynî, perey daynî ya û keyneki zî wexto ki bînî veyeki nê perey xwi reyra berdinî keydê xwi.

Aw wext normal 300-400 poxnoti dekwetinî patîran. Helbet hezey heme girweyan pêtey ya zî feqîreya key lacekî û keyneki na mesela ser o zî tesîr kerdinî.

Cêz erînayîş

Wexto ki polê lacekî qalînê xwi pêrû daynî, polê keyneki şînî cêz erînaynî. Hergû keyneka ki bînî 13-14 serra dest bi hadirekerdişê cêzdê xwi kerdinî. Keynan dest bi viraştîşê tentenan, muran û tewir bi tewir neqîşan kerdinî. Heme çîyo ki viraştinî, qaydê xwi rê hewanaynî. Maran zî waştinî ki keyney yînî xwi rê cêz bihadirnî. Heta bîni ra keynaya ki nêzanaynî neqîş bika, muran viraza, bêhuner hesebiyanî. Aw semed ra maran keyney xwi teşwîq kerdinî û yînî rê qenafçe, la, çengal (çengalê muran û neqîşî) û sewbî çiyê ki lazim bî erînaynî. Ez vana qey hema hema heme keynanê Pîranî zaf ya zî tanî zanaynî nê karan bikî. Ganî bizanaynî, nêzanayîş 'eyb bi.

Ebi inhewa cêzo verên çaxo ki keyna hema 13-14 serre ya hadiriyaynî. Tanî maran hesabê keynarda xwi zaf rew ra kerdinî. Semedê yew rojdê anasarênî şenikeya keyneki ra dest bi erînayişê fistanan, mexmelan û sewbî çiyandê piragirewtişî kerdinî. Bêxeyrba (bêxeyja) keynandê zaf zaf feqîran, hergû keyneki çaxo ki hînî bînî 13-14 serra zaf ra tanî wayirê cêzî bî.

Labelê zafaney cêzî, wexto ki polê lacekî qalinê xwi heme daynî ameynî erînayiş. Gelek may û pî semedê cêzgirewtişî şînî Diyarbekir (Suki). Taynan zî Pîran di cêz erînaynî. Aynanê ki Pîran di cêz erînaynî, ganî şew bişînî çarşu û kel-melo ki dey rê lazim bi bierînaynî. Çimkî cêz zaf ray cenîyan erînaynî û semedo ki Pîran di roj çarşu şiyayişê cenîyan 'eyb bi, mecburî ganî şew bişînî.

Çiyê ki keyneki rê heze cêz gîriyaynî vîşane nê bî: Yew qutîya veyeki, yew lîlikê keyî, çend qatî cilî. Yew ya zî di çarşefa piragirewtişî, en tanî di citey sewlî, yew şanewo kateyin û yew darên, çend qalibî sabun, derzînî û layê deşteni, yew famlewo rêsên û yew zî naylonin ya zî desekin, yew-di citey terlikî, şeş nalmikî û uskurey sifrênî, şeş kewçikî, yew sînî, yew teboxça, yew qefeso camên (semedê mexmelan û tef û talê wîrdî rê) û yew qatê nivînî (peşmên ya zî pemeyini). Zamay rê yew qatê cilan, mar û pêrdê zamay rê yew xela û eke estî war û birarandê zamay rê paç (îşlig), fistan yan zî sewbî çî. Kesêkî amey şîrine, heryewî rê yew xelaya siviki.

Vatîşan gore serranê 1930-1940 di cêzê veyvekan him hina tanî û him zî zaf ciya biyo. Herunda tentenê, muran û neqîşan di veyvekan arûzî, kurrikî, kîsey peran û sewbî çî viraştinî. Qoncixey û hewsarê (wesarê) estoran ya zî qatîran heze xela daynî. Ay wext fes û şe'rî, mundî û qolî (qedîfey), û cilê sipî yê mosil-bêzî ra viraştay û neqêşnayey cêzê keynan bi. Ayê ki pêt bi hîrê-çar qolê yîni bî, feqîrî zî wayirê yew-di qolan bî. Qolê qedîfey pey ladê elbisimî (ibrişimî) derziyaynî û lawo sêmên zî ver naynî.

Şewa henî

Şewa rojê veyeki hewelnayişî, veyeki û zama hene kerdinî. Him poldê lacekî ra û him zî poldê keyneki ra, cenîyê ki şîbî patiran, şînî veyeki hene kerdinî. Şewa henî zî key keyneki di bînî. Mêrdimanê veyeki verê veyeki zaf weş xemilnaynî, cilê ya yê tewr weşî pira daynî, hene elawitinî û dest-duyes gudîkî viraştinî. Ehendey zî mumî gudikandê henî ro cenaynî û hergû gudika henî dekerdinî yew nalmikî. Wexto ki cenî pêrû ameynî pêser, veyeki ardinî wertedê wedî di yew kursî ser o roşanaynî. Mumê xwi pa naynî, çend cenîyan nalmikîyê ki mumî te de bî, girewtinî û nor û dorey veyeki ro şînî-ameynî. Deyîrî kerdinî û govendi girewtinî. Cenîyanê bînan zî hetanî ki mumî biveşaynî û biqediyaynî govendi girewtinî. Ay beyntar di çend cenîyan dest û lingê veyeki hene kerdinî.

Henekerdişê veyeki ra pey, 'eynî hezey patîran, yew cenî pircuni girewtinî û şînî cenîyan ver ra geyraynî. Hergû cenî gorê bê qewetê xwi perey eştinî pircuni zere. Kam cenî çendeyî perey eştinî pircuni zere, cenîya pereaşdayoxi vengdê berzî reyra vatinî. Arêkerdoxi, cematî mîyan di, pereyê ki dekewtî hene, hûmaritînî û yekûnê yînî cematî rê vatinî. Dima perey teslîmê marda veyeki kerdinî. Perey henî daynî veyeki û ya xwi reyra berdînî keydê xwi. Pereyê ki dekewtinî hene tim û tim ey patiran ra tanîyêr (tikêkêr) bî.

A şew yew guda henî zî yew mêrdimê zamay key veyeki ra berdînî key zamay û destê zamay zî hene kerdinî. Polê keyneki ganî hesabê şardê henî bikerdinî. 'Edet bi, cenîyê ki şînî hene, hemînî, xwi reyra biney hene berdînî keye. Nimajî wexto ki şînî veyeki hewilnaynî ganî destê yînî henekerde bibînî.

Veyve

Verî polê lacekî û ey keyneki rojdê veyvî ser o pê kerdinî. Labelê hezey zaf gureyandê bînan, meselada veyvî ser o zî qala peyeni polê lacekî vatinî. Do veyve çend rojî bo, dawili bikuwiya ya ney, cay veyvî kura bo û sewbî gelek gureyandê anasarênan ser o polê lacekî qerar daynî. Bêguman eke ay nizdiyan a poldê keyneki ya zî lacekî ra yew merdo, ya zî sewbî yew welecax amewo yînî serî ser di, veyve nêronaynî. Hetta tena polê lacekî û ey keyneki ra nê, eke yew dost ya zî cîranê yînî zî bimerdinî hewna veyve nêronaynî, veyve bironayni zî dawil nêkutinî. Ge ge zî semedo ki xatirê nê cîran ya zî dostan nêmano veyve yew deme erey vistinî. Kirra qali, veyveronayiş biney pabestey şert û şirutan bi. Polê lacekî zaf dîqqet kerdinî ki zerra yewerî semedê veyvê ra nêmana.

Helbet veyve ra veyve ferq bi. Ê no ware di yew standart çinêbi. Eke polê lacekî feqîr û bê qewm bibînî, veyvey yînî zî abo gore bînî. Mêrdimê feqîrî nîşaynî ebi rojan dawili bikuwî, nan bidî şarî û bindê mesrefan ra vejyî. Veyvey feqîran zaf sade û bêveng bi. Mêrdimê feqîrî ancax şiyaynî rojê veyeki hewilnayiş berdê xwi ver di biney govendi bido girewtiş û venga çend kesan bido û nizdî yerî şêro veyekey xwi bigîro û biyaro. Eke lacekî keyneki biremnaynî xwira veyve-meyve nêroniyaynî. Heta bîni ra hergû keso ki bizewecaynî şert nêbi ki veyve biko.

Ez nêzana çirê, labelê vêşane veyvey payizan bînî. Hewna şarî bawer kerdinî eke veyeka xwi şewa peşema bihewilnî hina rind o. Wayîrê veyvî zafane rojo sift yan zî kirê dest bi veyvî kerdinî. Ebi inhewa hesabê mêrdim û dostanê xwi yê teber kerdinî. Çimkî Pîranijan ra zafî Xulaman, Me'den û Diyarbekir di xebetiyaynî.

Semedo ki Pîran yew cawo wirdêk bi, kam mehla di dawili bikuwiyanî, heme hîrê mehley Pîranî pey hesiyaynî. Qorrî mêrdimî ne têda, hema herkesê

ki vengê dawili bieşnawitînî nêşînî veyve. Ganî polê lacekî venga şarî bidaynî yanî şar de'wet bikerdinî.

Pîran di cay veyvan biney beylukerdey bi. Mehlay Cellan di dawili ya Guwer mîyan di ya zî Say mîyan di; Mehlay Yareliyan di ya Duzê Xonî di ya zî Siloy Mehmdo û Derey Qason di, Mehlay Mehmu Çelebiyan di ya Hokê Mehla di ya zî yewna-dîna cayê biney heray bî, weyra kuwiyaynî.

Rojo ki veyvî dest pê kerdinî, nimajê rew, polê lacekî cay veyvî biney duzum kerdinî. Hemînî rê qîym nêkî zî tanî kursî şardê veyvî rê ronaynî. Çend rojî ra ver xeberî erşawitînî aşikan rê, aşikan abi gore xwi hadire kerdinî. Dawilikutiş û zirnacenayîş karê aşikan bi. Aşikê mintiqa Pîranî zî beylukerdey bî. Hewawo ki ez zana, nê aşikî Pîranijî nêbî. Herçiqas Kirdkî (Zazakî) musaybî (banderbîbî) zî, yîni xwi mîyan di Kirdasî qisey kerdinî. Aşikê Pîranî yê ki namey yîni yeno mi virî nê bî: 'Eliyê Aşikan, Mehmeşa, Dewrêş, Mehmalî û Zilfo. Dawilikutiş ra vîşêr sewbî girwey nê aşikan çinêbi. Dawila veyvan û ey sihurane Pîranî nê aşikan kutinî.

Belê, bi vengê dawili hêdî hêdî cay veyvî şên bînî. Şarî dest bi govendi kerdinî. Govendi nimaj ra dest pê kerdinî hetanî wextê sêparî atile nêdaynî. Şamî û sêparey şardê veyvî, wayirdê veyvî ser o bî û cematî hemînî wer tê reyra werdinî.

Herçiqas ki dawili kuwiyaynî zî, şarê veyvî ge ge govendi reyra deyîrê govendi vatinî. Gama ki şarê dest bi deyîran kerdinî, dawili terikiyaynî. Mêrdimê ki weş deyîrî zanaynî verê vatinî, ay bînan zî fekdê yê ra girewtinî, dima tekrar kerdinî. Deyîrê ki vaciyaynî heme Kirdkî (Zazakî) bî. Ay çaxan Pîran di çend govendgirewtoxî namedarî bî. Gama ki yê bibînî sergovend, govendi lezalez nêqediyaynî. Nê camêrdî coracêr hezey tura meyvi recefiyaynî, mêrdim govenda yîni ra çî ray mird nêbînî. Nînan ra ayê ki namey yîni mi virî di mendî nê yî: 'Eloy Musfay Ehmedî, Cemîlê Mehmeşay, Mehmudê 'Elî Paşay, Recebê 'Elî Hemoy.

Ne hemînî, labelê tanî zamayan bi xwi zî veyvedê xwi di govendi girewtinî. Înhe wexto ki zama bidekewtinî govendi, veyve hina weş bînî, eşq û keyfan ver qîrrî û nalî dekewtinî şardê veyvî. Wexto ki zama ya zî tanî mêrdimê beylukerdey bidekewtinî govendi, aşikan keyf kerdinî. Çimkî şarî perey yîni fek a naynî. Ge ge perefekanayîş di reqabet zî bînî. Ma vajî yew şîni panc poxnotî fek a naynî, ay bînî des, ay bînî vîst. Aşikan weş dawilikutiş û zirnacenayîş reydi no reqabet girr kerdinî. 'Edet bi, çî perewo ki şarî, govengirewtoxa fek a naynî ey aşikan bi.

Veyve di govendi ra teber sewbî kay zî bî. Nê kayan ra yew zî Kal bi. Di mêrdimanê zamay ê nizdîyan no ka kay kerdinî. Yîni ra yewî tanî cilê diratey-miratey pira girewtinî, tanî çî seredê xwi ra bestînî, riy xwi pey teney sîya kerdinî û yew çiwaya dergi zî girewtinî xwi dest, bînî Kal. Ay bînî zî cilê cenîyan

piragirewtinî û riy xwi yew hewa nimitinî ki yew nêzano yû camêrd o. No zî bînî ceniya Kalî. Kalî destê cenêrda xwi girewtinî û ameynî şarê veyvî mîyan. Xortan zî waştinî cenêra Kalî tira bigîrî. Wexto ki xortî nizdî Kalî bînî, Kalî çiwada xwi reyra daynî xortan ro û bi inhewa "cenîya xwi" pawitinî. No beyntar di kalî biney hereketê komîkî kerdinî ki şarê veyvî pey (bide) bihuwo. Lewî-mewî cenêrda xwi ra daynî. Ebi inhewa Kalî û xortan yew deme yewbînan çarnaynî, peynî di xortan ceney Kalî bi yew hewa remnaynî. Kalî xwi eştinî 'erd û xwi 'erd di mereqaney daynî, inheta-a heta vazdaynî. Wexto ki Kalî ceniya xwi bidînî ka qediyaynî.

Rojo ki hinî veyve biqediyaynî, şebaşê aşikan dest pê kerdinî. Aşikan şebaşî ra vîşêr sewbî pere wayirdê veyvî ra nêgirewtinî. Yew heti ra bi dayişê şebaşî, mêrdimê ki ameynî veyve, wayirdê veyvî rê yardim kerdinî. Herkesî gore bê qewet û "şerefê xwi" şebaşê aşikan daynî. Zafaney şarê veyvî, verî şebaşî ser o pê kerdinî. Wayirê veyvî zî nêwaştinî şebaş di reqabet bibo. Labelê gilangan na mesela di şar tê qest kewtinî. Ma vajî mêrdimê ki yewbînan ra weş nêbî, şebaş di reqabet kerdinî. Aşikan mêrdim şinasnaynî. Aw semed ra kamî ki vîşî şebaş daynî, aşikan ay ra dest bi şebaşî kerdinî. Aşikî şînî ay mêrdimî heti û dest bide kerdinî vatinî:

Şebaş, şebaş! Filan axay Pîranî rê şebaş!

Aşikan wesfê ay mêrdimî daynî, yê ver di biney xwi teqley daynî û şebaşê xwi girewtinî şînî yewnay heti. Kam bibînî yû zano, aşikan ya tira vatinî "axa," ya "beg," ya "çawiş" yan zî sewbî çîyo pîl.

Veyve di ceniyan û camêrdan tê reyra govend nêgirewtinî. Cenî nêameynî cay govenda camêrdan. Labelê ge ge way ya zî maya zamay ameynî û dewtinî seredê govenda camêrdan. Cay cenîyan cîya bi. Yîni, eke bibînî hewşdê lacekî di govenda xwi girewtinî.

Key pêrdê keyneki nêameynî veyve û keydê keyneki di zî veyve çinê bi. Keyneki bi xwi zî nêşînî veyve. Herçiqas ki polê keyneki veyve nêkerdini zî, qorrî mar û pêranê keynekan waştinî îllehîm veyve ronîyo. Keyanê anasarênan rê mesela veyve ronayişî yew mesela prestijî bî.

Şebaş ra pey hinî şarê veyvî tedarikê marî kerdinî. Marebirnayiş di, zaf ray pî keyneki bînî wekilê keyneki, ey lacekî zî wekilê lacekî. Mare, ganî nimitikî biameynî birnayiş. Şarî bawer kerdinî ki gama ki mare biriyêno, eke yew bieşnawo û ay hingi di lay girey do, zama bestiyêno û nîşno bizeweciyo.

Yew heti ra mare birnaynî heta bînî ra polê lacekî tedarikê veykihewelnayişî dînî. Polê lacekî ra çend cenî taştêre ra pey şînî key pêrdê keyneki û veyeka xwi xemelnaynî: Cilê veyeki pira daynî, yew fesa şe'rêni yay ser naynî. Yew qorrê altunan vernida fesi ra kerdinî. Nê altunî teber ra asaynî. Yew çarşefa rengêni veyeki ra daynî. Çend hebî birincikê ibrismênî seredê yay ra bestinî. Yew pêçewo tenik eştinî ridê yay ser. Hinî wexto ki xemelnayişê veyeki

biqediyaynî, polê lacekî bi cenî û camêrdan û gedan tilîlî reydi ameynî berê pêrdê veyeki ver. Polê lacekî, yew estora zênkerda û çend hebî qatirî yan zî bergîrî zî xwi reydi ardinî. Estori qaydê veyeki rê û dewarê bînî zî qaydê cêzdê veyeki rê bi. Estori zî biney xemelnaynî. Yew di birincikê ibrismênî estor ra zî bestinî. Ya biray zamay ya zî yewna mêrdimê yê yo zaf nizdî wenîştinî estorda veyeki. Key keyneki û lacekî tê ra zaf nizdî zî bibînî, hewna estori ardinî. Hetanî veyeki nêwenaynî estori, camêrdo ki estori wenîşte bi peye nêbînî. Veyeki bi vatişê deyira Hevala reyra berê pêrdê yay ra vetinî teber. Ceniyan yew heti ra Hevala vatinî, tilîlî veng daynî; heta bîni ra zî veyeki wenaynî estori. Lacekî senê ki linga xwi yew zengûy estori ra vetinî, veyeki linga xwi dekerdînî, lacekî zengûdê bînî ra zî linga xwi vetinî û linga veyeki dekerdinî. Çimkî şarî bawer kerdinî ki wexto ki veyeki estori wenîşena, eke ay beyntar di zengû veng bimanoyê yewer yew xînçi ya zî kerra berzo zengûy mîyan, xirab o û no gure beno sebêbê bêyomey.

Ge ge birarê keyneki ya zî datizarê keyneki "xelaya pey berî" waştinî. Na mesela zî ana bi: Wexto ki polê lacekî ameynî berî ver, birarê veyeki vatinî "heyani şima xelay mi nêdî ez veyeki nêdano şima." Polê keyneki mecbur bînî çiyoyê ki lacekî biwaştinî daynî.

Veyeki wexto ki key pêrdê xwi ra veciyaynî, bermi qiriko ro pêşiyaynî û hilpo-hilp bermaynî. No zî yew 'edet bi. Hewna çaxo ki veyeki estori wenîştinî û hinî rayir kewtinî, poldê lacekî ra yew xortî, keydê pêrdê keyneki ra yew kewçiki girewtinî û vazdayişî reyra şînî zamay heti û kewçika key pêrdê keyneki daynî zamay; zamay zî mizgîna xortî daynî. Me'naya kewçiki a ya bi ki veyeki bêwelecax keye ra veciyaya û ha yena.

Heyanî ki şarê veyvî ra biameynî rayirê xwi derg kerdinî û waştinî herkes veyvî veyno. Veyve wexto ki ameynî berê pêrdê zamay ver, mara lacekî yew dori lingandê veyeki ver di daynî 'erd ro şikitinî û berihî ya zî çarçîba (pencera) ra, şeker, eskicî, nehey û tanî perey wirdî eştinî veyeki ser, gedan zî xwi rê arê daynî.

Veyeki berdinî kujê corêndê wedî (odî) di yew kursî ser o roşanaynî, keynekan û ceniyan dormaredê yay di govendi girewtinî. Govenda keynekan hetanî ki dinya biney tarî bibînî ramitînî. Tira pey ma û pî zî te de herkes keye ra şînî, yew cenî veyeki heti mendinî, heyani ki zama ameynî keye. Zama yew embazê xwi reyra yewna keye di heyani mexrebî vindertinî. Rolê nê embazî zaf muhîm bi. Verê heme çî ganî no embazê zamay zeweciyaye bibînî. Embazê zamay, zama yew hewawo weş şîret kerdinî û heme dersê "şewa verîni" de rê vatinî. Ebi inhewa zama gurey xwi rind musaynî. Embazê zamay, zama berdinî berê wededê veyeki ra dekerdinî zere. Bêguman karê embazê zamay weyra nêqediyaynî. Hetanî ki zere di girwey zamay û veyeki biqediyaynî embazê zamay teber ra pawitinî. Wexto ki embazê zamay îşaret bigirewtinî ki girwe

temam o, şînî xeberî daynî poldê zamay û polê lacekî zî hinî bi keyf şînî keye. Wexto ki may û pî zamay ameynî keye, veyeki şînî lew destê yînî ra daynî. Yînî zî xelaya veyva xwi daynî.

Rojo bîn, poldê keyneki ra yew-di cenî ameynî ya hetî. Nê ceniyan zî bi çimanbê xwi "hîzari" dinî û şînî marda veyeki ra vatînî.

Tira pey polê lacekî, xelayê ki veyeki xwi reyra ardibî vila kerdinî. Xela daynî ay keyeyanê ki ameyî şîrine, patiran û veyve.

Zêrey (Zeyî)

Yew hewte re pey veyeki şînî zêrey. Mara zamay çend teştî beskematî pewtinî, 'esîri viraştinî û yew yere (êre) veyva xwi girewtinî şînî key pêrdê yay. Nan û 'esîra ki polê lacekî ardibî mara keyneki der û cîranan ra vila kerdinî. Veyeki yew hewte zêrey di mendinî. Wexto ki hewtey yay biqediyaynî, na ray zama yew yere şînî key vistewrandê xwî. Zama zî şînî destê vistewre û vistirida xwi lew destanê yînî ra daynî û tê reyra şamî wardinî. Key vistewran zî yew xela daynî zamay û 'eynî hezey mara zamay, na ray mara keyneki beskematî û 'esîri viraştinî keynara xwi reyra erşawitinî key zamay.

Veyeki zewac ra pey hetanî yew demewo derg veyeki hesabiyaynî. Kam hewa (raya, gilanga) verêni biameynî key lacekî û veyeki bidînî, ganî xelaya veyeki bidaynî.*

---

* No nuşte bi sernameyê "Ebi Gore bê Edetanê Ma Zewac -I" Rewşen, Hejmar 9, İstanbul, 1993, r. 17-19" û "Ebi Gore bê Edetanê Ma Zewac -II", Rewşen, hejmar 10, İstanbul, 1993, r. 26-30 de weşaniyayo. Nuştoxî arşivê xo ra ma rê şawit.

FOLKLORÊ KURDANÊ DÊRSIMÎ

Nadîre Guntaş ALDATMAZ

Çekuya "folklor"î franskî ra ama ziwanûnê ma. (folk: şar, lor: nasiye, foklor: şamasîye.) Verê, serra 1846 de cigêroyaxê İngilizan William Thomasî qalê na çekuye kerdo. Heta ewro kî zofê ziwanan de no îlm ra "folklor" vanê.

"Folklor" îlmê şarî yo, îlmê xelqî yo. Vateyê xelqî, tore, îmankerdis, werdis, muzîk, kaykerdis, daruyê neweşîyan, kinc û kisvet tede kuynê zereyê folklorî.

Eke cayê de qalê folklorî beno, o ca gereke sifte "ziwan" bêro. Merdim bê ziwan merdim nîyo. Xelqî kulturê xo eve ziwanê xo resnenê torinûnê xo. Kultur aj ra ve ajî eve ziwan sono.

Xelqê ke jê ma pey de mendê, yînu de ziwan di-hîrê qatê bînî muhîm o. Xora ziwan ke nêbîyêne, ma bese nêkerdênê ke qalê kulturî bikerîme.

Çîyode muhîmo bîn, u wo ke kulturî cêno binê tesîrê xo kî încan o. Încan, merdim ke merdim bîyo daîma îman kerdo. Ge îmanê tîjî, gê îmanê asme, ge kî îmanê kemere kerdo. Hama her dem de îmanê çîyê kerdo. O rî ra kî încan, mîyanê her çîyê yînan der o.

Kirmancê ke elewî ye, çîqa ke vazê "ma musulman îme" zofê toreyê xo sewbîna yê.

Verê, ez wazen ke "îmankerdişê kurdanê elewîyan" binuşnî. Zerê îmankerdişê yînan de tenê xirîstîyanîye, tenê zerdeştîye, tenê êzîdîye, tenê kî musulmanîye esta. Belka kî încanê kanê kanûn o. Çend îmankerdişî ke amê şîyê, her yewî, serê încanê yînan de têsîrê ca verdo. Merdim bese keno ke vajero îmankerdişê încan, aynê xelqê na welatî yo. Çend qewmî ke na welat de ciwîyayê, merdim yînan zerê na dînî de vînenê. Waxto ke qalê îmankerdişê kurdanê elewîyan kerd, gereke ez vajî qesta mi kurdê Dêrsimî yê. Yê sewbîna cawû, sewbîna yê. Ma vajîme, elewîyanê Semsûrî de Gaxand (Serrnewe) çîn o. Roza merdû (a ke ez cêr de nusnena) çîn a. Yîyê ke cêr de nusnen, heme kurdanê elewîyan de çîn ê. Zîyade kulturê Dêrsimî de estê.

Dêrsim de di dîyalektê kurdkî yenê qise kerdene: kirmanckî û kirdaşkî. Yîyê ke her di dîyalektan qisey kenê ciwîyayîşê pêrunê yew o. Toreyê pêrunê yew o.

Vatena mi a wa ke îmankerdiş, honde ziwanî tede kar keno. Hetta ca-cawû de verê ziwanî cêno.

Kilmek qalê folklorê hetê Dêrsimî bikerîne.

ROZEYÊ ÎMAMÛ

Des û di rojî roze cênê. Roza verêne yê cinîyan a. Cinî, rozê kî seweta Ana Fatma cênê. Dima pêro pîya des û di roz û nêroze cênê. Tayê cawû de roza des û hîrêyîne nêroze roze cênê. Na nêroze kî seweta îmam Ecemî (tayê kî vanê îmam Rûs) cênê. Vanê, îmam Ecem deqaya pêyene de kewto ortê înan coka nêroze a. Cemê sonî germîya îmamû kenê vila û roze qedênenê.

Waxtê rozeyî de des û di rojî uwe nêsimenê. Goşt nêwenê. Çîyo ke guler o, şîyo re sareyê merdimî nîno werdene. Çîyo ke ci ra gonî yena (mesela, goşt) o kî nîno werdene. Kes qaytê xo nêbeno, xo nêxemelneno. Camêrdî hêrdîsa xo nêternenê. Cinîke ve mêrdî ra jûmînî ra dûr vîndenê. Roze ke qedîya kî kes çef nêkeno. Sahur çîn o. Şewe lete ra têpîya nan nîno werdene. Tîjî ke nişte re dîyar fitara xo kenê ra. Verê coy, dest û rîyê xo şûnê. Tîjî ke cayê ra esta, o ca paç kenê. Dime ra kî o ca kam ke esto ey paç kenê. Pêynîye de fitara xo kenê ra. Her kes germîya îmaman pozeno û keno vila. Orteyê germî de des û di teney çîyê werdene estê. Ding, eskijî, hejîrî, xurmey endî çî ke esto erzenê ci. Gereke des û diyîne ra nêmezê nêbê. Eke des û di serrî pêsero des û di rojî roze guret, nafa kî gereke des û di tencikû ser nê, des û di qirvanû bikerê. Des û di qazanê ke vanê, des û di çî yeno potene, daweta der-cîranî kenê û wenê. Her kes wazeno ke çîyode nîyanen nesîbe ci bo. Des û di qirvanû sare birnenê, wayîrê keyeyî yo ke qazan nano ro, o kûno orteyê kefenû, mela yeno Quran dano wendene (saye ke merdo). Dime ra kefenû kî kenê vila. Eke bese kero reyna roze cêno û ûnca ke des û di serrî kerdî tamam, reyna des û di qazanû nano ro.

ROZEYÊ XIZIRÎ

Rozeyê Xizirî hîrê rojî yeno girewtene. Kesê azebî, zîyadêr keynekê azebî awe nêsimenê ke hewnê xo de kam awe dano ci bibînê. Înancê yînan gore, uwo ke awe dono cî, ey de zewejînê.

Qawîta Xizirî pozenê, ban de nanê ro. Vanê pêşewe Xizir yeno, dest naño re qawite. Yanî no îşaretê ameyena Xizirî yo. Vano ke "Ez amûne." Qawîta kamî ke, dest no pira, yî çef kenê. Hal û waxtê xo ke hurendî der o, qirbanan kenê, nîyazan kenê vila. Înancê xo henî yo ke, a serre, yînan ser o zaf rehet û bereketin vêrena ra.

Roze ke qedîya, qirban kenê. Kes qirbanê xo nêweno, xirab o. Hondayê ke tam kenê. Yîyê bînî kenê vila. Gereke kêşî nêheridnê. Pêro bara xo rê rajî bê.

GAXAND

Gaxand, serê serra newîye ra di-hîrê rojî avêr o. Hîrê rojî roze cênê. Nîyaz (nano ronin) kenê vila. Sondane moman (çîla) fîne ra ci ke serra newîye rind bêro. Domanî keye bi keye fetelînê, çî danê arê.

Dewrêş yan kî pîr vengê Heqî dano (cem gire dano).

QERE ÇARŞEMÊ MARTÎ

Asma wusarî ya verêne, çarşemê hîrêyîn de nîyazû pozenê sonê jîyaran, berbenê, duwayan kenê, çilan fîne ra ci. Folklorê na hetî de "newroz" çin o la na roze rastê "newroz"î bena.

ROZA MERDÛ

Payîz de rozê roza merdûn a. A roze de, sonê serê mezelan, çilan fîne ra ci, duwayan kenê. Sonde kî çîyê merdû kenê vila. (Seweta merdû çîyê werdene danê.)

ŞEWA ÎNÎYE

Şewa ke roza pañşemîye îne ra gire dîyena, a şew a. Şewa îniye de moman (çila) fînê re ci, serê banan de nanê ro. Hata ke momî qedîye, uza vêsena. Jû kî a şewe de gereke merdim nenikûnê xo nêbirno, rovar nêkero, xirab o. Şewa îniye de kes zaf nêvêjîno tever, xof kenê, vanê esmû (emşo) hard giran o.

CEM

Dewrês ya kî pîr cem girê dano. Na ayîni rê "Venga Haqî Dayêne" vanê. Yanî venga Haqî danê. Wazenê ke Haq vengê yînan pêhêşîyo û ci rê bêro comerdîye.

Şar, her kes durumê xo gore çî pozeno, pêro benê are, çîyo ke pot cênê, anê banê jîyare, na ca de, banê jîyare de yenê pêser. Dewrês kûno tewhîd, veng dano Haqî. O sire de duwayan keno. Nê duway metnê standardî nîyê. Duwayan xoverkî (doğaçlama) vajînê. Dewrês hetê ra tomir (tembur) cineno hetê ra kî eve zerrî ra û eve coşî duwayan keno. Şaro ke gos dano kî, eve destê yewî pê çila (momî) cênê, têde bermenê, tey amîn kenê. Îye ke heredan ê, benê haşt. Îye ke xirabin ê, dizd ên, bênamus ên, nehaq ên, yan kî çîyanê xirabûnê bînan kenê, qebulê cemî nêbenê.

Dima ra çîyê werdene yo ke ardo, kenê vila. Gereke yê her kesî yew bo. Yanî yê kesî kesî ra zîyade nêbo. Her kes ke haqa xo rê bî rajî, zerê keşî ke keşî ra nêmend cem qedîno.

XIZIR

Otê her qîseyî de Xizir esto. Xizir o, hazir o, nazir vanê. Xizirî ra zaf has kenê. Hatta Xizirê Xozatî vanê. Yanî ke Xizir xozatiz o. (Xozat qezaya Dêrsimî ya.)

Îmankerdîşî ra gore vanê Xizir kûno qilixê feqîran, keye ve keye fetelîno. O rî ra, vanê îye ke feqîr ê, pars kenê are, yînan rê tim rind vindê. Yînan ra yew belka kî Xizir o.

ÎMANKERDÎŞÊ BÎNÎ

- Serra ke pîzangî zaf ê, a serre zimistan zaf serd vêreno ra.
- Bertengê keyberî de ronîştene xirab o.
- Cinîka diganîye ke tiramîya adirî ser a vêrde ra xirab o.
- Pêşewe ayne de qaytkerdiş xirab o.
- Nana saji ya verêne nîna werdiş.
- Sabino newe, leşe ra kerdiş rind nîyo.
- Dormê yewî de fetelîyayîş (dorme de çerexyayîş) rind nîyo.
- Baqusî ke lewê keyê kamî de wana, o keye ra yew mireno.

TOREYÊ VEYVEYÎ

Verende ra, lajeko azeb şîyenê dewan de fetelîyênê, xo rê çênêkê dîyenê. Ma û pîyê xo rusnenê ke ci rê, emrê Haqî ra keyneke biwazê. (Nika qeso nîyanên çin o.) Ma û pîyê lajêk sonê keyneke wazenê. Keyneke ke dê ci, deşkînar kenê. Dime ra kî veyve kenê.

Zîyadê torê veyvî de, di roji hetê zamayî de sazan (dawil û tutike) cinenê, malî sare birnenê, kay kelevit kenê... Roza hîrêyîne de sonê veyvike anê. Veyvike ke arde, verê coy lajekanê domanan nanê ver ra ke lajan bîyaro. Veyvike kî çî dana domanû (gewre, vala, çîte uêb.).

Sonê a roze de, momî (soyê, seker) benê dima ra, dewizan dawete kenê. Sorvika veyvî (goşt, pîyaz û nukar ra virajîna), xosavî (basmezeyî û eskizan ra virajîna) û pîlav danê. Pêro pîya samîya xo wenê.

Roza pêyene de zama ve misayîvî ra vejînê serê banî, soyê erzenê veyvike. Soyê estene zaf çiyade muhîm a. Misayîv ve zamayî ra kûnê binê yew çaketî, destmale nanê re fekê xo ser. Soya yewe zama erzeno sarê veyvike. Aya bîne kî misayîv erzeno. Soye ke este veyve qedîno.

Hene kî zaf muhîm o. Hatta eke yewî rê zewtan danê, vanê, "Hene re destê to nêniso." Yanî ke ti miradê xo nêvînê!

MISAYÎBÊNÎ

Misayîb, hurendîya birayî der o. Pêro domanê lajekî kamî ra ke zîyade has kenê, eyî xo rê kenê misayîb. Pîr yeno, duwayan keno. Yînu ke vatena pîr kerde, pîr kî yînu keno misayîb. Misayîbênî dostanîya pêxamberî ya. Misayîbênî her çî ra ravêr a. Domanê misayîban, ma û pîyê jûmînî ra "Babalix" û "Analix" vanê.

KEWRAYÊNÎ

Kewrayênî kî jê misayîbenî muqedes a. Kewra zaf muhîm o. O kî je birayî yo. Hatta birayî ra avêr o. Mavênê şarî de ke dismenên bîye "Des-diyê Mihe-medî" danê jûmînî. Yanî benê kewrayî. Dismenênî kî qedîna.

Lajek ke sunet kerd, kewra pê lajekî ceno. Eyî rê çî-mî hêrînenno. Ma û pî rê çî ceno. Wayîrê keyeyî (pîyê lazekî), waxto ke kewrayênî (veyve) qedîye, masrafê kewrayî hesab keno û giranîya masrafî peran dano ci. Tayê kî, qatêna nane re serê giranîya masrafan, danê.

Domanê kewrayan jûmînî de nêzewejînê. Çike hurendîya wa û biray der ê. Verê coy, vanê hata hawt ajî kî nêzewejîyenê. Nika na tore tenêna bîyo sist.

WERDENE

Şîro sikitaye (Şîrê sacî): Nanê tîre kenê gulerik, şîknênê, zereyê şenîye de nanê ere pêser. Şîrê kemerî kûnê, kene ortê doyî. Do yî verdanê re ser, erzenê firine. Do ke qetîya, firine ra cênê, awa binî verdanê de. Dima kî rûnê surkerdeyî verdanê re ser wenê.

Zirfetî (Babîko): Bicike (nano qalind) erzenê binê tiramî, pozenê. Ortê bicike gulerik birnenê, virisknenê we, peyser kenê zerê bicike. Do û rûn (jê şîro şikî-taye kenê) verdanê re ser wenê. Zirfetî, zaferî meymanan rê pozenê.

Şîrê kodî (Şîrê qurt): Bicike pozenê, zerê kodî de, eve do ra pê ostemî kûnê, rind helesnenê ro. Kenê tase, orte kenê çole, rûn verdanê orte, kaleke ra nan cênê (nano ke eve doyî ra kûto, pak kerdo je mîrî), cinenê rê rûn wenê.

Ronîn: Nanê germinî kenê hurdî, kenê ortê rûnî wenê. Re-reye kî seker erzenê ci, nafa kî beno şîren, henî wenê.

Tar: Vasê ortê bastanan o (taro sur, celezane (geleziwane), tarê vorekû, pirpar). Teberê bostanan de kî tayê vasê weşî rewînê. Yî kî, hêlige, guleherçe, kengerî, gijerî. Tayine kî kowû ra danê arê. Pozenê, kenê orteyê rûnî, hakan şiknenê ci wenê.

Tayê vasan kî nêpozenê, hên wenê. Kengerî, gijerî, tirsike, şîrmok, morsing û vasê je nînan kal yenê werdene.

TOREYÊ CINAZA

Yew ke merd, hona ke tîjî nêşîya, darenê we. Tîjî ke şîya, maneno roza bîne. Hata sodir millet verde vindeno. Kes nêsono hewn ra. Yew hetê sareyî de yew kî hetê lingan de moman fînê re ci. Momî hata sodir vêsena. Sodir ke bî, mela yeno, cinaza şûno. (Eke cinaza yê cinîke bo, dewe de hetê cinîkade vî-yayê, bêkese, feqîre ra yena şutene.) Hal û waxt ra gore gorn kefen kenê. Yê tayine yew kefeno sipî yo, yê tayine kî reng ve reng o. Tayê kî hawt qatî kefen kenê. Kenê zereyê tawite. Cinaza cinîyan çîte erzenê ser ke belî bo ke cinîk a. Eke cinaza kerd zerê tawite, dima mileto ke uza, pêro peran erzenê serê tawite. Heqa melayî û kesa ke cinaza şuta eve na peran danê ci.

Cinaza eve tawite ra kenê hard. Verê mezelan rojhelat de nîyadano. Rîyê merdeyî yan kî merdîye rojhelat de nîyadano. (Tayê vanê tenê kemere keme binê tawite, hebikê çarneme hetê qibla ser.) Tawite ke kerde hard duawû kene, sonê.

Çewrês rozî samî danê. Her şewe danê yew keyeyî. Pancêsê ra têpîya sonê mezele, çîyê werdene kenê vila. Çewrês rozî ra têpîya kî sonê mezele çewres vezenê. Teselîya xo birnenê yenê.

DIXASKANÊNÎ

Cinîke ke kote ra, doman ard, hîrê roj û hîrê şewî ver de vindenê. Keyneyê azebî, ver de kay kenê, nêsonê hewn ra. Doman eke lajek bo bêter kay kenê. Cîranî, seweta dixaskane çî pozenê (soxraz vêsnenê, hayîz pozenê, çîyo rûnin pozenê ke dixaskane rew bêro ere xo).

Çîla, hîrê rojî qe nêsaynenê we. Dixaskane, hata ke çewresê xo nêvejîyo, nêsona cayê. Pitikî kî cayê nêbenê.

Eke yew domanî ra têpîya lajek bî, ey ra vanê sarezerên, eke keyneke bîye vanê sarê to kir o.

Pîyaz ya kî şîr, pê goçênî, kenê balîşna pitikî ra. Tenê nan kî kenê binê balîşna. Na mevzû de zaf îmankerdişî estê. Çewres rozî ra têpîya çewres hevê genimî erzenê zerê awe, kince çewresî kî kenê zerê legane. Çewres koçikî awe verdanê sareyê pitikî ser, duawû kenê. Kincan ve awe ra erzenê, çewresê pitikî vezenê. Kincan, erzenê ke doman pîl bo, girs bo.

Domanî ke didanî vetî danîyan kenê vila. Eke kewt ere lîngan (lajekî), bicike ramnenê (koçeke remnenê). Ortê bicike lone kenê henî pozenê, lînga domanî ra gire danê, yew ramneno, yîyê bînî kî verdanê dima, ci ra bicike cênê, mavênê xo de kenê vila û wenê. Vanê, nîya doman tenêna qewetin beno, nêgineno war o.

DARUYÊ NÊWEŞÛYAN

Cayêde merdimî ke mosa malej (mîro solin) nane re ser. Malejî moseyîş cêna. Cayêde merdimî ke girewt we, unca malejî nanê re ser ke dejî bicêro.

Merdim ke zaf zar û neweş bî, kenê zerê posteyî. Heywano ke newe sare birno, poste ser de kerdo, kenê zerê yî posteyî. Uza ke araq da beno weş, beno tawilî.

Keso ke romatîzma bî, zonîyê xo dejay, ey/aye kenê wertê qumê germini ke weş bo.

Cayêde merdimî ke şîkîya, eke gonî tede nêvinete halboyê nanê re ser ke gonî bivindero. Yanî paç vêsnenê, wela paçî nane re ser. Ge-gane kî tutin nane re ser, gire danê. Dime ra kul beno weş.

Keso ke rî ra ya kî cayode bîn ra muleçike (egzama) vejîye, pê cew ya kî genim birnenê. Pê cewî dormê muleçike ra yenê sonê, cewî kenê hard. Neyî ra têpîya muleçike girs nêbena, her ke şî bena qiz û bena vîndî. (Ana ya kî bava, muleçike birneno. Ana, cinîya dewrêşî, ya kî cinîya pîrî ya. Bava bi xo dewrês ya kî pîro.)

Dest-pay girewtene kî zîyade seba domananê qızan a. Tenîya binê tencikî kenê çare ra, binê lingan ra, zerê destan ra. Doman ke hal ve halî weş nêbî, dest-payan cênê ke weş bê. (Ana ya kî bava, dest pawû ceno.)

Unca ke çare nêdî, çareyo peyên kî "leya şîlanî ro ontene" ya. Doman ke boyna bî nêweş û baş nêbî, leya şîlanî ro oncenê. Verê coy dîkê sare birnenê. Gilanê şîlane anê. Gonîya dîkî kenê gilanê şîlane ro. Bava (dewrês), jû sereyê layode sûr û sipîyî hetêkê gilê şîlane ra sereyê bînî kî hetê bînî yê gilê şîlane ra gire dano. Nêmeyê xo la yo sûr û sipî nêmeyê xo leyê şîlane, jû çember vi-razîyeno. Domanî hîrê reyî cor de keno tiro, cêr de vezeno. Dima kî layî pilos-neno re leya şîlane, baş gire dano û benê dekenê binê jû kemere ke nêweşîye dûrî şêro.

TAYÊ ÇIBENOKÎ

Ga qora dim pera. (Tufong)

Gayêde mi esto hem sare birnen hem berven. (Pîyaz)

Hêgayê dînya û dare vînenno, yê verê xo nêvînenno. (Çim)

Hîrê wayê mi estê sodir ve sodir pê gizikê jûmînî cênê. (Şepî)

TAYÊ VATEYÊ VERÊNAN

Çelikê morî beaxwî nêbeno.

Dest destî şûno, dest cêreno ra rî şûno.

Gonî uwe (awe) nêbena.

Her vas koka xo ser o rewîno.

Kes doyê xo ra tirs nêvano.

Kutuko şîya sipê nêbeno.

Voreko hewl verê kojî de bellî yo.

TAYÊ TEBÎRÎ

Çime şayîn kerdene.

Çimê xo birnayene.

Destebêre amêne.

Eve vayê vêrî qesey kerdene

Mezela şayê

Wayîrê derdû bîyene.

Zere vêsayene.

DUAYÎ

Duawo tewr girs, waxto ke tîjî vejîye, verê xo çarmenê ere tîjî nîya vanê:

"Ya tîja Mihemedî! Şukir bo ke ti vejîya. To dota silam do, olî ve hîrê gamîya to ver o. Bê comerdîye. Verê coy, teyr û turî rê, mor û milawînî rê, vergê

yabanî rê, dima, nas û doştî rê, der-cîranî rê, koso jû de kî ma neçarûnê xo rê bê comerdîye. Qeda û qusir az û uzê ma ra dûrî fiye. Nequ ma ra dûrî bere. Risqo xêr ma rê bibirne, çimê ma keşî de nêbo, yê keşî kî ma de nêbo. A ke ma nêdîya, ma dîyayene mede. Ya tîja Mihemedî, axireta ma, xêr bîya!"

Versiyonê na dua der-dorê Dêrsimî de vajînê. Tayê tenêna kene ere derg. Tayê kî tenêna kilm vanê. Hama mahîyetê xo nîya ro.

Sonde, waxto ke tîjî vîndî bo kî nîya vanê:

"Mihemed, ti nîştê ere dîyar. Xêre ser, şerê ortê hurdînê xo. Axir Civrayîl per to ver a kero. Eke bî sodir, xebera xêre ma rê bîyaro."

Ney ra qeyîr kî nî duayî estê:

Ax-wax nêvazê.

Bê lome vo.

Derdê cîgere nêvînê.

Haq çengê wele bido.

Haq ewlado xêr bido.

Haq merdena xêre bido.

Haq mirodê to bi kero.

Haq motazê kêş nêkero.

Haq qeda dûrî bero.

Haq risqo bêxêr dûrî bero.

Haq rîyê to de nîyado.

Haq to dest û paû ra nêkero.

Haq to ra rajî vo.

Haq to rastê qulê sithelalî kero.

Haq to rê verdo.

Haq-Xizir to ware ve ware nêfetelno.

Hurendî pir vo.

Kemera huske ser o ronisê, cor de, to rê bivoro.

Mihemed, qusir to ra dûri bero.

Qeda, qusirê to uwe de şero.

Verê dêsû de nêmanê.

ZEWÎ

Azê to kî to rê bikero.

Bêro virendîya azê to kî.

Çimê to birişîyê.

Haq royê to bicero.

Haq to rê nêverdo.

Hene re peçika to nênişo.

Mihemed to ma ra bicero.

Mirod nêvîne.
Rîyê to ve, şa vo.
Roz nêvînê.
Ti şerê, mêrê.
Vêrê to mird nêvo.
Vilê to binê to de bimano.
Xizir to rastê qusirê kero.

KAYVATEYÎ (VACVACOKÎ)

Şîne çe miskî tusk werd, şîne çe tuskî tusk werd.
Son çe aspize eskize wen, son çe eskize aspize wen.
(Nê kayvateyî pêsero yene vatiş. Gereke xo şaş nêkerê.)

MANÎ

Vorekê mi, vorekê mîy o
Asma payîjîya peynîye de bîyo
Nika ardo, sarî dîyo
Mane kena, di-hîrê sardestû dana mi ro
Hazetê mi nîyo

JU (YEW) SANIKE

DÊMARÎYE

Di domanê sey benê, dêmarîye tey xer nêkena. Wela adirî pozena dana sewû, non kî pozena dana domanûnê xo. Hur di sey, her roz sonê gawû. Rozê geste ra bervenê. Henî bervenê, henî bervene ke manga yena re zon vana, sima çayê bervenê? Vanê hal-mezal nîya. Dêmarîya ma marê qe rind nîya, ma de xêr nêkena. Non pozena dana domanûnê xo, wela adirî kî dana ma. Ma vesan îme. Manga vana, mebervê, bêre na qapaxe sarê mi wedarê, tey çêşît-çêşît werdene esta, keş ra mevazê, bijerê, borê, xo mird kerê. Unca qapax bi-jerê. Domanî vatena manga kenê. Her roz qapaxê sarê manga darenê we û her çiyê xo wenê, qapax nanê re ser, sonê.

Domanî roz ve roz virajînê, benê rindekî. Dêmarîye nîyadana ke domanê sey virajînê, yê xo, her ke şî peyser sonê. Nafa kî wele pozena dana domanûnê xo, non pozena dana domanûnê sewû. Nîyadana ke nîya kî nêbeno. Domanê xo rind peyser sonê.

Dêmarîye xuye kena, vana, ez her çî dan domanûnê xo, domanê mi unca kî zarî yê. Çayê aceb?

Rozê çena xu ya pîle tey rusnena gawû, vana ala so nî birr ra se kenê. Çeneka pîle tey sona birr. Waxtê perojîye ke ame vanê, waye keş ra mevaze, to

ra qesê vame. Vana vazê. Domanî cirê qesey kenê. Pîya nonê xo wenê, pîzê xo kenê mird. Sonde ke amey çe, maye pers kena vana nî birr ra çik wenê. Çeneke, zerê xo vêseno, rast nêvana. Vana dayê daye, birr ra çî esto ke, çî borê. Waxtê ke vêrd ra çena xu ya wertîye rusnena. Aye kî jê a pîle temey kena. Sonde ke amey çe, a kî je waya xu ya pîle înkâr bena. Dêmarîye rind sik kena vana, nêê, çîyê nînû de esto. Na rayê kî çena qize rusnena. Domanî pîya sonê birr. Waxtê perojîye ke ame aye rê kî vanê, keş ra ke nêvana, to ra toayê vame. Vana, nê nêvan. Qapaxê sarê manga kenê ra. Pîya wenê, xo kenê mird. Çeneke qize çî ke wena hetê ra kî kena binê nenikê xo. Sonde ke amê çe, musnena maya xo. Vana, daye, hal-mezal nîya.

Rozê dêmarîye, xo nana re nêweşîye vana, mi hewn dîyo ke, dermanê mi gostê manga sewûn o. Manga, eke sare birnê, mi werde, ez ben wes. Nêvo, wes nêben, miren.

Roza bîne, domanê sey, sonê lewê manga de bervenê. Manga rê qesey kenê vanê, hal-mezal nîya.

Manga vana, mebervê, ez gostê xo yînû rê ken tol, sima rê ken şîren. Sima xo rê mird borê. Sima ke werd, qedena, ostunê mi berê filan ca de wedarê. Çewres roze ke vêrde ra, ostê mi sima rê benê qut-qumas. Xo rê pirazê, pay kerê, kata sonê şerê.

Di-hîrê rojî ra têpîya anê, manga sare birnenê, yenê ke borê, gostê manga beno tol, beno jê axwî. Gost benê, danê sewû. Yînû rê beno wes, beno şîren. Wenê qedenenê. Ostû benê, cayo ke manga vatîvî, o ca de, kenê hard. Çewres rozan ra têpîya sonê nîyadanê ke ostey pêro bîyê qut-qumas. Xo rê cênê pira, sonê sonê, dêmarîya xo ra dûrî, çîqa vana honde dûrî.

Qesê esto vanê "To dî, ti vana qa gostê manga sewûn o!" Na qese, na sanike sero amo vatis.

LAWIKÎ

SAHAN AXA

Ule bîye bîye

Miletê na zamanî de

Keş te nêmendo bexto şîyê

Sahan vano

Tersa mi ke ez bimirîne

Mi dima nêmano

Koyê Dêrsim de

Cînik û çeneke.

***

Haqo, ti salê carû

Keş rê dîyane nêde
Carû bira sarê biray
Berdo mezat de roto.

Sahan Axayê mi
Ti corû merdena xo ver mekuye
Hesen Axayî to ra ravêr hêyfê to gureto.

GULE

Gulê vore vora
Esto rîyê hardî
Esto rîyê hardî
Qesê ke min û to kerdî
Awa derû berdî
Awa derû berdî
Heyî, heyî, heyî!
Gula mina heyî
Di-hîrê tenî cêr o yenê
Gula mina teyî
Yara mina teyî

KAYKERDIS

Pê dawul û zurna (pê sazû) kay kenê. Cinî çîte cênê destê xo, xo ver de kenê ya, ge hetê rastî, ge kî hetê çepî ser çarnenê û kay kenê. Camêrdî sim-sime kay kenê. Govende cênê.

KINCÎ

Cinîkî tayê cayan de fiştano şevazlî kenê pay. Binê fiştanî de mans kenê pay. Tayê cayan de kî şalvarû kenê pay. Ca-ca de kî taqîye (ûç etek), binê taqîye de ki unca mans kenê pay, cênê pira. Fose nanê re sarê xo ser, pê puşîye rind pîsenê têra. Cinîyê cêncî kî serê fose ra reng ve reng vala gire danê. Nîya têrapisene ra "kofi" vanê.

Camêrdî savlarûnê şîyawû kenê pay. Kulike nane re xo ser. Camêrdî û cinî hurdemêna kî mîye sanenê mîyanê xo. Cinî pêstemale xo ver de gire danê. Veyvikî çîte erzenê xo ser, rîyê xo cênê.

ÎMANKERDIŞÊ BÎNÎ

- Eke qalê Haqî, pêxamberî, Xizirî ya kî qalê jîyarû kerd, pêçika xo ya îşarete paç kenê, nanê çarê xo ra.

- Verason, tîj ke şîye, duawû kenê ke Mihemed şero orteyê hurdinê (do-

manûnê) xo, şero hurdinê xo reso.

- Asme ke gêriya tufongû erzenê, berbenê, duawû kenê ke asme tenge ra bixeleşîyo.

- Dêrsimijî îman kenê ke yew ke merd reyna, nafa ki qilixê heywanê de yeno dînya. Yanî ke royê (ruhê) merdimî nê mireno.

- Adir eve awe nê saynenê we. Pê wele dorme cênê, henî saynenê we.

- Çeneke ke serê hewz keskî ra çîng da, bena lazek.

- Yew ke pîrnika xo bilerzo (bihurîyo), meymanê xo yeno. Mîr ke bipero, sane ke ware gino, meyman yeno.

- Zerê destê raştî ke bihurîyo, cayê ra pere yeno.

SANIKÊ HEYWANAN

SANIKA PEPUGÎ

Waye ve biray ra, rozê sonê kengêrû. Xêle ke dayî arê, cêrenê ra yenê. Turikê kengêrû poştîya lazekî der o. Yenê çe, nîyadane ke turik de toa çîn o. Çeneke vana kengêrî kuyê? Vano, nêzonen, mi nêwerdê. Vano, eke henî yo to werdê. Çeneke se kena-nêkena, îman nêkeno. Waye vana îman nêkena zerê mi yake nîyade. Bira nîseno re waya xo ser, zere kulve keno, qilasneno ra, nîyadano ke raştî kî tede toa çîn o. Beno poseman. Waye endî merda. Zerê xo zon (jan) dano vano, "Waye, Haqî ra nîyadar bîyenê, ez pepug bîyenê gilê dar û berî ra, sewa to biwanenê."

Senî ke qesê xo qedena, beno pepug nîseno gilê dare ra, waneno vano:

"Pepo keko!

Kamî kist?

Mi kist!

Kamî şut?

Mi şut!"

GOYÎNE

Waye ve biray ra sonê bijekû. Tenê ca ke şî, wayê nîyadana ke birayê xo çîn o. Namê biray Wusiv bîyo. Nata Wusiv dota Wusiv ke Wusiv bîyo vîndî. Hata son, pê sayê kena û nêvîna. Birayî ra qeyîr kî kesê xo çîn o. Nêwazena ke bêbirayê xo şero çe. Vana: "Haqî ra nîyadar bîyenê ez goyîne bîyenê, to rê biwanenê." Uza bena goyîne, wanena.

TÛYE

Hamnanî, waxtê warû de, dewijî pêro şîye warû. Cinîkê dewe de tenya menda. Tenyayênî ci rê zor ama. Wasto ke tûye vo. A kî bîya tûye şîya. Waxtê warû de wanena.

HESÊ BIRRÎ

Rozê Xizir kûno qilixê feqîrî, sono çe Heşî. Nîyadano ke Hes pirç virisk-neno we. Vano "Heso tenê pirç bide mi." Hes vano "Haq bo, Xizir bo ke pirç çîn o." Xizir zoneno ke Hes zurû keno. Vano, "Heso sola no pirç to ra nîso, ti te-vera bê, Hesê birrî bê!" O pirço ke uza, nîseno Heşî ra, Hes kûno birrî sono. U wo na wo Hesê birrî yo.

QESÊ HASKERDENE

Ez to rê bimirîne.

Lîlikê mi to rê deverdîyê.

Qedayê to mi rê bêro.

Va rind vo, va kutikû mi verdo.

MULQÎ

Cî de qidixê to kerî.

Kutikê verê çeverî.

Lazê kelp kutikî.*

---

* Herçiqas versiyonê nêmeyê nê nuşteyî hûmara 37. ya kovara Vateyî de weşanîyayo zî nuştoxe rasterast no nuşte mi rê şawit, mi redakte kerd û reya verêne nê kitabî de yeno weşanayene. (Roşan Lezgîn)

1.9.DUA Ū ZEWŦĪ

Vateyê ke yew form girewto û waştîşê başîye, rindîye, selametîye îfade kenê ra "dua" yeno vatiş. Taybetîyê tewr muhîm yê duayan teslîmîyet, bawerkerdiş û hêvî îfade kenê. Zafê reyan vera başîyêk de yenê vatiş la seba xeyr-waştîşî zî yenê vatiş.

Vateyê ke yew form girewto û waştîşê xirabîye îfade kenê ra vanê "zewtî". Zafane gama ke merdim bêçare maneno yan xirabîyêk bi merdimî bena, seba ke xo rehet bikero, teskîn bibo vano.

Zafê dua û zewtan eynî sey vateyê verênan û îdyoman mîyanê ziwani de şekl girewto û bîyê anonîm, her ca bi eynî hawa yenê vatiş. La qismêk zî her kes goreyê xo ra vano.

Hem duayî hem zewtî, demeyê vatişî de haletê ruhîyeyê merdimî, hîsanê merdimî nîşan danê. Sedemê vatişê dua û zewtan cîya-cîya yê. Hawayê vatişê dua û zewtan goreyê xuyê merdimî yê karakterîstîkî, zeman, derûdor, şert û bîyanan ra vurîyenê.

DU'AYÎ'

Arêkerdax: **MALMÎSANIJ**

Vernîya du'ayan di zaf ray nê vateyan ra yew vajiyêno: "boka", "mala", "mela", "mera", "înşallah", "înşalla", "înşallo", "îşalla", "îşellay", "ti bê", "ti bî", "ti bê, ti bê", "de'ba yey keno", "de'wa yey keno", "ya Rebi", "hurmetê Hebîbî kena". Mi çend mîsalan vîşêr vernîya heme zewtan di nê vatey nênuştê.

Mi du'ayanê cêrênan di hîna zaf formê nerî (masculin) -formê fîlîlî yê ki pey camêrdan rê du'ay yenê vatiş- nuştî.

Cayê ki mi nê du'ay ti ra girewtî, mi bi nê herfan nawitî:

(Ç) Çêrmûg (Çermik)

(Çe) Çewlîg/Çebaxçur (Bingöl)

(D) Dêrsim (Tunceli)

(G) Gêl (Eğil)

(H) Hêni (Hani)

(L) Licê/Liji (Lice)

(Ma) Ma'den (Maden)

(P) Pîran (Dicle)

(Pa) Pali/Palu (Palu)

(S) Sêwregi (Siverek)

B

1-Boka şerê cenyer kes ya nêkoyo. (Ç)

2-Boka ti adirê qespa nêvînê. (S)

C

1-Cayê to cenet bo. (S)

2-Cay to cenet di b'. (H)

3-Cay to cinet (cennet) bo. (P)

Ç

1-Çi miradê to esto, Hûmay bido. (P)

2-Çi miradê to estû, Hûmay biqednû. (H)

3-Çi mirado ki tu zerri di, Alla bid' tue. (Çe)

---

¹ Malmîsanij, Folklorê Ma ra Çend Nimûney, Weşanê Jîna Nû, Uppsala, 1991, r. 191-197

D

- 1-Dereceyê to hewna vêşî bo. (S)
- 2-Dest-ling' to tern û con bib'. (H)
- 3-Dest-ling' to zergû bib'. (H)
- 4-Dest û doşîyê to nêtewê. (S)
- 5-Dinya di çi mirazê to esto, bîro ca. (S)
- 6-Dinya tû rî çayîr û çîmo bo. (P)
- 7-Dîna to rî çayîr û çîman bo. (P)

E

- 1-Ella (Ellah, Alla) belayo tû ser ra de'f bikû. (P)
- 2-Ella bizêdînû. (Çe)
- 3-Ella cey (cê) tu cennet kirû. (Çe) (Pa)
- 4-Ella çetinê tu nêd' (niyedû). (Çe)
- 5-Ella dest û doşîyandê to di bo. (S)
- 6-Ella 'emrê tue derg kirû (kû). (Çe) (Pa)
- 7-Ella gurey to raşt beero. (P)
- 8-Ella gurey (gurwey) to raşt biyaro. (Ma)
- 9-Ella îqbal tu bişuxilnû. (Çe)
- 10-Ella juda zey to raştê to biyaro. (Ma)
- 11-Ella mu'in tu bû. (Çe)
- 12-Ella nanêndo rihat bido to. (S)
- 13-Ella to mahfize (mehfeze) ko. (P)
- 14-Ella to mar û pêrdê to rî verdo. (P)
- 15-Ella to may û pêrdê to rî verdo. (S)
- 16-Ella to mehfeze (mahfize) biko. (P)
- 17-Ella to pîr û kalik biko. (P)
- 18-Ella to ra razî bo. (S) (P)
- 19-Ella tu dadî-babî tue r' verd'. (Çe)
- 20-Ella tu darê ziyari k'. (Çe)
- 21-Ella tu verdû. (Çe)
- 22-Ella tû kalik û pîrik biko. (P)
- 23-'Emir' to dergi b'. (H)
- 24-'Emrê to derg (darg) bo. (P)
- 25-Ez qedayê to bigîra². (S)
- 26-Ez qedey tu biyêr (bigîrû). (Pa) (Çe)

---

² Ez qedayê to bigîra: Bela û qezayê to mi rê bêro, ti bela nêvîni.

H

- 1-Heq (Haq) qedayê to mi rê biyaro. (D)
- 2-Heway koon tu ser di nişiyerû (nêşiro)³. (Çe)
- 3-Hîmmetî ...⁴ tu ser o bo. (Çe)
- 4-Homa 'emirê to derg ko. (L)
- 5-Homa gurêy tu raşt biyarû. (Çe) (Pa)
- 6-Homa meradê to biko. (L)
- 7-Homa se'eto weş bido to. (L)
- 8-Homa tu salihên kirû. (Çe)
- 9-Homa tutonê to verdo. (L)
- 10-Homa tu verdû. (Çe) (Pa)
- 11-Homa warê to êşîn biko. (L)
- 12-Homa yewey tu hinzari k'. (Çe)
- 13-Homay to pîr û pîs nêko. (P)
- 14-Homay yewdey to hinzar ko. (P)
- 15-Homa zyedi k' (kirû). (Çe)
- 16-Hûmay cay jey dekû. (P)
- 17-Hûmay (Homay) derd ganê to ra vejo, defîno (deko) yew koyo xirr û xalfî.

(P)

- 18-Hûmay 'emir' to derg bik' . H)
- 19-Hûmay 'emrê to derg (darg) ko. (P)
- 20-Hûmay 'emro derg bido to. (P)
- 21-Hûmay 'eyelonê salihêno bido to. (P)
- 22-Hûmay 'eylanê salihinênan bido to. (P)
- 23-Hûmay 'eylanê to to rî verdo (vardo). (P)
- 24-Hûmay 'eylon' to to r' verd' . (H)
- 25-Hûmay gedanê to to rî verdo. (P)
- 26-Hûmay gurey to raşt biyaro (beero). (P)
- 27-Hûmay janê ganê to ti ra vejo, defîno yew koyo xirr û xalfî. (P)
- 28-Hûmay kemî nêko⁵. (P)
- 29-Hûmay kê 'ecêban ra bipawo. (P)
- 30-Hûmay kê 'ecêbo ra bipawû. (H)
- 31-Hûmay kê negewo bêgirane ra bipawo. (P)
- 32-Hûmay kê pîlda (pîla) pîlan ra bipawo. (P)
- 33-Hûmay kê pîlda xwi ra bipawo. (P)

³ **Heway koon tu ser di nişiyerû (nêşiro)**: Ti xirabey (xirabi) nêvînî. Ti raştê belay nêrî.

⁴ Herinda nê hîrê nuqtayan di nameyê yew şêxî, welî yan zî kesanê enasarênan vajiyêno. Mesela: Hîmmet' Key Şêx' Çonî tu seri b'. (Çe)

⁵ **Hûmay kemî nêko**: Hûmay werdê to (malê to) kemî nêkero.

- 34-Hûmay kê pîley pîlo ra bipawû. (H)
 35-Hûmay kê tofanan ra bipawo. (P)
 36-Hûmay miradê to bido to. (P)
 37-Hûmay mirad' to biqedin'. (H)
 38-Hûmay paştîya to di bo. (P)
 39-Hûmay pê biyaro (beero). (P)
 40-Hûmay to belayan ra bipawo. (P)
 41-Hûmay to dar ba zîyari ko. (P)
 42-Hûmay to di ardim biko. (P)
 43-Hûmay to mar û pêrdê to rî verdo. (P)
 44-Hûmay to may-pî to r' verdû. (H)
 45-Hûmay to mehfeze (mahfize) biko. (P)
 46-Hûmay to pîr û kal ko, 'emr û mirad ko, dar ba zîyari ko, şar seyda to di (bindê to di) roşo. (G)
 47-Hûmay to qedayan û belayan (qedayon û belayon) ra bipawo. (P)/Ella to qeza û bela ra sitar kero. (S)
 48-Hûmay to qedon-belayo ra bipawû. (H)
 49-Hûmay to raştê yew cenîya salihêni biyaro (bero). (P)
 50-Hûmay to verdo. (P)
 51-Hûmay werey bîyar' . (H)
 52-Hûmay yewa to hinzar ko. (P)
 53-Hûmay yew cenîya salihêni bido to. (P)
 54-Hûmay yewda ki zerba to ya bido to. (G)
 55-Hûmay yew lajo (laco) salihên bido to. (P)
 56-Hûmay zêde ko⁶. (P)

J

- 1-Juwa to hezar bo. (Ma)
 2-Jûda to bi hezar bo. (S)
 3-Jûda çimsiya raştê to (to ya) bîro. (S)
 4-Jûda şithelali raştê to bîro. (S)

K

- 1-Key to awan (awa) bo. (P)
 2-Key tu awon (awo) bû. (Çe) (P)
 3-Kê to awo bib'. (H)

⁶ Hûmay zêde ko: Hûmay werdê to (malê to) zêde bikero.

L

Lingey to kerra nêginû. (H)

M

- 1-Ma kemî kerd (kard), Hûmay kemî nêko⁷. (P)
- 2-Ma kemî kerd, Hûmay vêşî ko. (P)
- 3-Ma kemî kerd, Hûmay zêde ko. (P)
- 4-Ma kerd kemî, Homa zyedi kû. (Çe)
- 5-Melaketey xeyron yow tue ra veri b', yow tue ra peyi b'. (Çe)
- 6-Mela ninga (ningey) to kerra ro nêguno. (P)
- 7-Mera lingê tu kerra nêverdiyû. (Çe)
- 8-Mera lingê tu kerra wa nikwurû. (Pa)
- 9-Milaketa yew to ra ver bo, yew to ra pey bo. (P)

N

Ninga (Linga) tû ver kerra nêdiyo. (P)

O

- 1-Oxirê to oxirê xeyrî bo. (P)
- 2-Oxirê to xeyr bo. (P)
- 3-Oxirê to xeyrên bo. (P)
- 4-Oxir' tu xêr bû. (Pa)
- 5-Oxir' tu xêri b'. (Çe)

Q

- 1-Qedayê to bigîra⁸. (S)
- 2-Qedayê to bijêrî⁹. (D)

S

Sersîya Ellay tim to ser o bo. (S)

Ş

- 1-Şitê mi lê û laserî wo, to ver gêro¹⁰. (L)
- 2-Şit' mi lay û laser' bû, tu ver gêr. (Çe)

---

⁷ **Ma kemî kerd (kard), Hûmay kemî nêko:** Ma werdê (werê) to ra werd (ward), werdê to kemî kerd, Hûmay vişî bikero.

⁸ **Qedayê to bigîra:** Ez qedayê to bigîra. Bela û qezayê to mi rê bêro, ti bela nêvînê.

⁹ **Qedayê to bijêrî:** Ez qedayê to bigîra. Qedayê to bigîra. Bela û qezayê to mi rê bêro, ti bela nêvînê.

¹⁰ **Şitê mi lê û laserî wo, to ver gêro:** Şitê mi to rê helal bo.

T

- 1-Ti bira (birra) horsî wê¹¹. (L)
- 2-Ti ça şêr' tu r' riz û rûn bû. (Çe)
- 3-Ti dadî û babî (buabî) b'. (Çe)
- 4-Ti dar ba ziyari bî. (P)
- 5-Ti dardî qesba nêveynî. (P)
- 6-Ti derdê (dardê) qesba nêveynî. (P)
- 7-Ti derdî biraro niveyn'. (Çe)
- 8-Ti derdî qesba niveyn'. (Çe)
- 9-Ti derd niveyn'. (Çe)
- 10-Ti dest berzê erd, altunî to dest a bêrê. (Ma)
- 11-Ti [bi] 'emro derg (darg) bî. (P)
- 12-Ti Hûmay ra xeyr veynî. (P)
- 13-Ti kalik û pîrik bî. (P)
- 14-Ti kalik û pîrik bî, [bi] 'emro derg (darg) bî. (P)
- 15-Ti miradê xwi resî. (P)
- 16-Ti oxeyş veynî. (P)
- 17-Ti pîrik û kalik bî. (P)
- 18-Ti raştê belay nêrî. (P)
- 19-Ti raştî belayo nêrî. (P)
- 20-Ti raştî kem bi si'eta xirabi nêrî. (P)
- 21-Ti ... ra xeyr veynî. (P)
- 22-Ti şêrî kerra ver (ser), kerra to rî zergûn bo. (P)
- 23-Ti şêrî teluy (telîy) ver, telu (teli) to rî zergûn bo. (P)
- 24-Ti şêr' kerra ser, kerra to r' zergû bû. (H)
- 25-Ti tengane (tengone) nêveynî. (P)
- 26-Ti teganey (tengoney) ina dîna û aya dîna nêveynî. (P)
- 27-Ti teng nêvînê. (S)/Ti tengî nêveynî. (P)
- 28-Ti timî şayî veynî. (P)
- 29-Ti ti ra xeyr veynî. (P)
- 30-Ti warî bext û îqbalî bî. (P)
- 31-Ti xeyr şêr', selomet bêrî. (H)
- 32-Ti xeyr şêrî, silam (silom) bêrî. (P)
- 33-Ti xirabey (xirabi) nêveynî. (P)

W

Wicax tu şênî bû. (Çe)

---

¹¹ Ti bira (birra) horsî wê: Ti zey dara horsî (wersî) geş bî. Ti heway dara horsî keyfweş bî.

X

Xoca Xizir 'imazî tu bû. (P)

Y

- 1-Yewa to hinzar bo. (P)
- 2-Yewda çimsiyay raştê to bêro. (P)
- 3-Yewda salihêni (salihi) raştê to bêro. (P)
- 4-Yewda şithelali raştê to bêro. (P)
- 5-Yewda tu hinzar bû. (P)
- 6-Yewdey to bib' henzar. (H)
- 7-Yewdo çimsiya raştê to bêro*. (P)
- 8-Yewdo salihên (salihi) raştê to bêro*. (P)
- 9-Yewdo şithelal raştê to bêro*. (P)
- 10-Yewey to henzari b'. (H)
- 11-Yewka salihîn raşt' to bêrû. (H)
- 12-Yewka şithelal raşt' to bêrû. (H)**

---

* Na du'a semedê cinî û keynekan rê (ra) vajiyêna.

** Nê duayî "Folklorê Ma ra Çend Numûney, Arêkerdox: Malmîsanij, Çapa 2., İstanbul 2000, r. 191-197" de weşanîyayê.

ZEWŦÎ¹

Arêkerdox: MALMÎSANIJ

Vernîya zewtan di zaf ray nê vateyan ra yew vajiyêno: “boka”, “mala”, “mela”, “mera”, “înşallah”, “înşalla”, “înşallo”, “îşalla”, “îşellay”, “ti bê”, “ti bî”, “ti bê, ti bê”, “de’wa yey keno”, “de’eba yey kenû”, “de’ba yey keno”, “ya Rebî”, “hurmetê Hebîbî kena”. Mi çend mîsalan vîşêr vernîya zewtanê bînan di nê vatey nênuştê.

Zey cumleyanê bînan zewtan di zî tay formê fîlan cinî û camêrdan (yan zî keynekañ û lajekan) gore bedilênê. Mesela:

Ti borî, teber nêkî!/Ti bora teber nêka!

Nê cumleyan ra cumla verêni camêrdî ra, diyini zî cinî ra vajiyêna.

Mi zewtanê cêrênan di hîna zaf formê nerî (masculin) nuştî.

Cayê ki mi nê zewtî tira girewtî, mi bi nê herfan nawitî:

(Ç) Çêrmûg (Çermik)

(Çe) Çewlîg/Çebaxçur (Bingöl)

(D) Dêrsim (Tunceli)

(G) Gêl (Eğil)

(H) Hêni (Hani)

(L) Licê/Liji (Lice)

(Ma) Ma’den (Maden)

(P) Pîran (Dicle)

(Pa) Pali/Palu (Palu)

(S) Sêwregi (Siverek)

A

1-Adir bandê to kwo! (P)

2-Adir buk’ bon’ to! (H)

3-Adir buk’ gon-leşey to! (H)

4-Adir buk’ kê to! (H)

5-Adir cilandê to kiwo! (G)

6-Adir dekwo gandê (gondê) to! (P)

7-Adir di keydê to kewo! (S)

8-Adir gandê to kewo! (Ç)

---

¹ Malmîsanij, Folklorê Ma ra Çend Nimûney, Weşanê Jîna Nû, Uppsala, 1991, r. 169-187

- 9-Adir keydê to kwo! (P)
- 10-Adir key pêrdê to kwo! (P)
- 11-Adir key tue kû (kwû)! (Çe) (Pa)
- 12-Adir kêdê to kewo! (Ç)
- 13-Adir ocaxdê to kewo! (Ç)
- 14-Aqibetê mi biyer' (bêr') tu sere! (Çe)
- 15-Awey sîyay çimon' to d' bêr'! (H)
- 16-Awey zerey to zuwa b'! (H)
- 17-Awka sîyay to çimî kewo! (Ç)
- 18-Axba (Axiba) mi bêro to sere! (Ç)
- 19-Axbetey mi bêr' to sere! (H)
- 20-Axibeta mi bêro to sere! (S)
- 21-Axibeta mi bi to bo! (S)
- 22-Axîna mi to rê nêmano! (Ç)
- 23-Ax mi tue r' nêmono! (Çe)
- 24-Aya ki amawa mi sere di, bêro to sere di! (Ç)

B

- 1-Banê to veşo! (P)
- 2-Bela to rî bêro! (P)
- 3-Belqat nêg' ! (H)
- 4-Berî tue kilîti b'! (Çe) (Pa)
- 5-Berî tue mueri b'! (Çe) (Pa)
- 6-Bîbikê to vecî! (P)
- 7-Boçikê to dekwo! (G)
- 8-Boka locinda to ra dûn nêvijyo! (Ç)
- 9-Boka nanê to bibo pirênê to çinêbo, pirênê to bibo nanê to çinêbo! (Ç)
- 10-Boka qere xebera to mi rê bîro! (S)
- 11-Boka ti âxê mi bikrê, gan bidê! (Ç)
- 12-Boka ti bikişyê! (Ç)
- 13-Boka ti nan û pirên ya nêvînê! (Ç)
- 14-Boka ti qerqesunan a şîrê! (Ç)

C

- 1-Cahnim to şano! (Ç)
- 2-Cay to ca'nim bo! (P)
- 3-Cay to cehnim bû! (H)
- 4-Cay to Welwel Deresî bo! (P)
- 5-Cinazey tu mi rî biyerû (bêrû)! (Çe)
- 6-Cinîya to şarî rê bimano! (S)
- 7-Cîger tu bipinnos (bipindisyoy)! (Çe)

Ç

- 1-Çeqî dekwa bondê to! (P)
- 2-Çê to birijyo! (D)
- 3-Çê to biveso! (D)
- 4-Çila to bipeyiso! (S)
- 5-Çileya to bipeyso! (P)
- 6-Çimandê to ra bêro! (P)
- 7-Çimanê (Çimondê) to ra bêro! (P)
- 8-Çimê mi to nêgino (nêguno)! (P)
- 9-Çimê to mi destî kewê! (Ç)
- 10-Çimê to mi lepî kewê! (S) (Ç)
- 11-Çimê to kor bî! (P)
- 12-Çimê to vejyî! (P)
- 13-Çimê to vijyê (bivijyê)! (Ç)
- 14-Çimî tu kuari b' (bî)! (Çe) (Pa)
- 15-Çimon' to ra bêro! (H)
- 16-Çor to gan kewo! (Ç)
- 17-Çuwerr beden' tu kwû! (Çe)
- 18-Çuwerr fek' tu kuwr! (Çe)

D

- 1-Dasî marî şêro tue di! (Çe)
- 2-De'eba (De'wa) yey keno, ti yere ra nimaj nêveynî! (P)
- 3-Derba gulî to bero! (Ç)
- 4-Derd gandê (gondê) to kwo! (P)
- 5-Destê to biqerefî (biqerfî)! (P)
- 6-Destê to bişikî! (P)
- 7-Dest-ling' to biqerefî! (H)
- 8-Dest û lingê to bişikîyê! (S)
- 9-Dest û lingê to bişikîyê, ti xo bin di bikerê û gî mîyan di gan bidê! (S)
- 10-Dinya to rê zehîr û ziqqim bo! (Ç)
- 11-Duy locindey to ra nêveciyo! (P)

E

- 1-Ella (Ellah, Alla) belay (belayê) to bido! (P) (G)
- 2-Ella boka belayê xo bido to! (S)
- 3-Ella ganê to bigîro! (P)
- 4-Ella gon' tu biyîr' (bigerû)! (Çe) (Pa)
- 5-Ella (Ala) key tu bixerrepno! (Çe)
- 6-Ella kê to wedarno! (S)

- 7-Ella penc tu nyedo (nidû), ti pey xwe (xwi) bikenî! (Çe)
 8-Ella ruhê to bigîro! (P)
 9-Ella to bigîro! (P)
 10-Ella to dûrîdê ma di kemeran ra biperno, lete lete kero! (S)
 11-Ella to kemeran ra biperno! (S)
 12-Ella to kemeran ra biperno, leteyê toyo en gird goşê to bo! (S)
 13-Ella to rê nêverdo! (S)
 14-Ella to ro do! (S)
 15-Ella (Alla) tu çerrey mird nikirû! (Çe)
 16-Emeg' mi tue şonû! (Çe)
 17-'Emrê to kîrr bo! (P) (G)
 18-'Emrî tu kilmi b' (bû)! (Çe) (Pa)
 19-Esemeyê to nêmano! (Ç)
 20-Esemeyê to nêwanyo! (Ç)
 21-'Eyel to bin' dêso ra mon' ! (H)
 22-Eyşa tû punc bi punc bianciyo! (P)

F

-Ferec bigin to r' ! (H)

G

- 1-Gangêr ganê to bigîro! (S)
 2-Gangêr xo to resno, ganê to bigîro! (S)
 3-Gerdenê to bindê to di mono! (P)
 4-Gilî (Gillî) to birîşî! (P)
 5-Gilî (Gillî) to kor bî! (P)
 6-Gilî (Gillî) to perrî! (P)
 7-Gilî to vejyî (vejî)! (P)
 8-Gilîyandê to ra bêro! (P)
 9-Gilîya to bivijyo! (Ç)
 8-Gordeyê Ellay (Allay) bêro to ro! (Ç)
 9-Gormara kor bid' to pede! (H)
 10-Gormara kori to di do! (P)
 11-Gormari to cîgerî pero! (Ç)
 12-Gormari to di do! (P)
 13-Gosirmetî to serî ser di bêrî! (P)
 14-Goştê ganê to birizo! (P)
 15-Goştê to birizo! (P)
 16-Gule qesbada to gino! (P)
 17-Gule qesebey to r' bigin! (H)

- 18-Gule qesibada to guno! (P)
 19-Guley şeşdiremî to ginî (gunî)! (P)
 20-Guley to di serdinî bî! (P)

H

- 1-Heq adir be (ve) to ver do²! (D)
 2-Heq (Haq) adirê to wedaro³! (D)
 3-Hewn to çimî nêkewo! (Ç)
 4-Hewtşax bigin to r' ! (H)
 5-Hezaz bukwo to!
 6-Homa belê to bido! (L)
 7-Homay to bigêro, ez to ra ponk bo! (P)
 8-Homa to bîro! (L)
 9-Homa to mi ra bîro! (L)
 10-Homay to qehr biko! (P)
 11-Hurmetê Hebîbî kena, ti xeyr xwi ra nêveynî! (P)
 12-Hûmay belay to bido! (P)
 13-Hûmay çimanê to bitefêno! (P)
 14-Hûmay ganê to bigîro! (P)
 15-Hûmay heqdê to ra bêro! (P)
 16-Hûmay qahrê (qehrê) xwi to biko! (P)
 17-Hûmay ruhê to bigîro! (P)
 18-Hûmay to bigîro! (P)
 19-Hûmay to mi ra bigêrû, ez to ra bixelesyû! (P)
 20-Hûmay to mi ra bigîro, ez to ra pank ba! (P)
 21-Hûmay ûcax' to kori k', ber' to mori k' ! (H)
 22-Hûmay xezebê xwi to biko! (P)

Î

- 1-Înşalla (Îşalla) cay to ca nêbo! (P)
 2-Îşellah ti hurdî çimon a 'ema biwê! (L)
 3-Îşellah (îşellah) ti qet nêmonê! (L)

J

- 1-Jan to kewo, ti nêşê 'erd ra werzê! (S)
 2-Jonî kargo bikwo keydê to! (P)

² Heq adir be (ve) to verdo : Key to veşo. Kê to veşû. Adir bikewo bandê to.

³ Heq (Haq) adirê to wedaro : Key to bixerripiyo.

K

- 1-Kam rar durî yo ti pi ra şêrî! (P)
- 2-Kardî qesba (qesibada) to di rojaniyo! (P)
- 3-Kardîya Ellay (Allay) bêro to ro! (Ç)
- 4-Karmî beden' tue kurî! (Çe) (Pa)
- 5-Karmî (Kermî) gandê to kwî! (P)
- 6-Karmî leşta to kwî! (P)
- 7-Karmî to kwî! (P)
- 8-Kerga (Karga) sîyay to rî veyn do! (P)
- 9-Kerga siyey tue rî ven dû! (Çe) (Pa)
- 10-Kermî bikwî gon' to! (H)
- 11-Kermî to bikwî (bikuy)! (P)
- 12-Kerrey û kuçî to ro varî! (P)
- 13-Key (Kê) pêrdê to veşo! (P) (G)
- 14-Key to adir bigîro⁴! (P)
- 15-Key to awan nêbo! (P)
- 16-Key (Kê) to bi'emiriyo! (P) (G)
- 17-Key (Kê) to bixeripiyo! (P) (G)
- 18-Key to veşo! (P)
- 19-Kê to birijyo! (Ç)
- 20-Kê to biveşo! (Ç)
- 21-Kê to bixerepyew! (H)
- 22-Kê to veyşû! (H)
- 23-Kê to wedaryo! (Ç)
- 24-Kê (Key) tu raşiyoy, qic' tu mili kwî! (Çe)
- 25-Kilîtê to vete bimano! (Ç)
- 26-Kirrantîya mergî bo! (P)
- 27-Kul û jahr bo to rê! (Ç)
- 28-Korê to rê bêro⁵! (D)
- 29-Kund keydî (keydê) to di veyn do! (P)
- 30-Kund kêdê to di veyn do! (Ç)
- 31-Kund' kor kê to d' bivendû! (H)
- 32-Kundo kor key to di biwano! (P)
- 33-Kundo kor key to di veyn do! (P)
- 34-Kund to rî veyn do! (P)

L

- 1-Laylîki mexreb tue ser biyerû (bêrû)! (Çe)

---

⁴ Key to adir bigîro : Key to veşo.

⁵ Korê to rê bêro : Ti kor bî. Gilî to perrî.

- 2-Leşa to yaban a mano! (G)
 3-Lêlawey kargo çimondê to rû bêra! (P)
 4-Loqrey to, to fek ra bêrî! (H)
 5-Loqreyê to bêrê teber! (Ç)
 6-Loqrey to bivijiyê! (S)
 7-Loqrey to fektê to ra bêrî! (P)
 8-Loqrey to, to fek ra bêrî! (P)

M

- 1-Mala 'imrî to sîya bo! (P)
 2-Mala ti tatarxo bî! (P)
 3-Mela ti tetexan bî! (P)
 4-Maney to biqerefiyo (biqerfiyo)! (P)
 5-Maney to bişikiyoy! (P)
 6-Mar bid' to pede! (H)
 7-Mar bi to pero⁶! (S)
 8-Mar to pero! (Ç)
 9-Mar tue di di (dû)! (Çe) (Pa)
 10-Mela ti destanê mi kwî! (P)
 11-Mela ti 'emir di biqerefî (biqerfî)! (P)
 12-Mela ti mirdî nêwirî! (P)
 13-Mela ti mird nêwerî! (H)
 14-Mela ti qendîldey xwi di biqerefî! (P)
 15-Meqbera ...⁷ to şono! (L)
 16-Mera ti yeri niveynî! (Çe)
 17-Meşka to quli bo! (P)
 18-Meytê to -mi rî- bêro! (P)
 19-Mezgê to bêro teber! (P)
 20-Mezgê to pînikanê (pînikondê) to ra bêro! (P)
 21-Mêney to bişikîyew! (H)
 22-Milê to bindê to di mano! (G)
 23-Milê to bişikyo! (Ç)

⁶ **Mar bi to pero (Mar to pero)** : Mar to di do.

⁷ Herinda nê hîrê nuqtayan di nameyê yew zîyareti vajiyêno. Mesela:

Meqbera Xocî to şono! (L)

Meqbera Sêdê Hezonî to şono! (L)

Xoce : Tî ra Ba Xoce zî vanê. Namey jeyo raştikên Mela Mehemed bi. Meqbera jey mintîqa Dara Hênî di dewa Baxşon dir a.

Sêdê Hezonî (Sêydê Hezonî) : Seydayê Hezanî

- 24-Milê to to bin di mano! (G)
 25-Milî tue bişikiyû! (Çe) (Pa)
 26-Mil-mêney to biqerefyew! (H)
 27-Mi patrayê to da!^a (L)
 28-Mishef to kor ko! (P)
 29-Miyaneyê to bişikyo, ti kût bê! (Ç)
 30-Miyaneyê to bişikyo, ti kût bimanê! (Ç)
 31-Miyoney tu bişikiyû! (Çe) (Pa)

N

- 1-Namusê to paymal bo! (Ç)
 2-Nan arwêş bo, ti tazî bê, ci nêresê! (Ç)
 3-Nanê gilgilî to dest nêkewo! (S)
 4-Nanê mi xenîmê to bo! (P)
 5-Nefsê to to ra bikwo! (P)
 6-Nekê to birişî! (P)
 7-Nenguy tu birişî! (Çe)
 8-Nengû çinêbo ti xo biwirînê! (Ç)
 9-Nengûyê to çinêbê ti xo pa biwirênê! (S)
 10-Ne ti mird bor' ne z' ti bid' xo ra! (H)
 11-Ninga tiwa verîn ninga peyîn nêreso! (Ç)
 12-Nonî mi xenîm' tu bo! (Çe)

O

- 1-Ocaxê to bitefiyo! (P)
 2-Ocaxê to kor bimano! (Ç)
 3-Ocaxê to kor bo! (P)
 4-Ocaxê to kor bo, berê to mor bo! (P)
 5-Owladî tue 'eduy serî tue bî! (Çe)

P

- 1-Palas çinêbo ti xo bin a nê! (Ç)
 2-Penc' tu birişî! (Çe)
 3-Pergaleyê to vila bo! (Ç)
 4-Pergelê to vila bo! (S)
 5-Peyser ra megeyrê (meageyrê)! (Ma)
 6-Pirên çinêbo ti xo ra dê! (S)
 7-Pirnikandê (Pirnikondê) to ra bêro! (P)

---

^a Mi patrayê to da : Homa (Hûmay) to mi ra bigîro. Mela ti geber bî.

- 8-Pirnikandê to ra bêro teber! (P)
 9-Pirnikon' to ra bêro! (H)
 10-Pirnikon' tue ra biyerû! (Çe) (Pa)
 11-Pişey to bimasû! (H)
 12-Pişika to sîya bo! (G)
 13-Pîrey, verî coney tu rî biyer'! (Çe)
 14-Pîzey to quli bo! (P)

Q

- 1-Qafil qeda bi to ro guno! (S)
 2-Qafil qeda to kişt a koyo (kewo)! (Ç)
 3-Qansêl bigin to r' ! (H)
 4-Qeçê to dêsan ver o bimanê! (S)
 5-Qedabaşî tue şonû! (Çe)
 6-Qeda to ya kewo (bikewo)⁹! (S)
 7-Qeda to ya kewtê! (S)
 8-Qedayê Ellay to şano! (Ç)
 9-Qefil qeda to sere d' bêro! (H)
 10-Qendîley to biqerefa! (P)
 11-Qere perdey kergon biyer' (bêr') tue rî! (Çe)
 12-Qereyer to şano! (Ç)
 13-Qesba (Qeseba) to fektê to ra bêro! (P)
 14-Qesba to qiflan a mano! (G)
 15-Qeseba (Qesba) to bihelisyo! (Ç)
 16-Qeseba to biheliyo! (P)
 17-Qeseba to bimaso! (Ç)
 18-Qeseba to fektê to ra bêro! (P)
 19-Qeseba to quli bo! (P)
 20-Qeseba to, to fek ra bêro! (P)
 21-Qesebey to qul bib' îşellay! (H)
 22-Qinestey to bişikiyo! (P)
 23-Qiney to otraxi d', çim' to ber di b' ! (H)
 24-Qur'an (Qur'on) to kor ko! (P)

R

- 1-Rebbî (Rabî) to bigîro! (P)
 2-Rebî (Rebbî) heqdî tu ra biyerû! (Çe)
 3-Rebî tu biyîrû! (Çe)
 4-Rebî xezeb xwe (xue) tue ri dû! (Çe)

---

⁹ Qeda to ya kewo (bikewo) : Bela û qeza to rê bêro.

- 5-Rêşa merdumweri to ra bêro! (P)
- 6-Rîy to sîya bo! (P)
- 7-Rojê (Rojî) to sîya bo! (P)
- 8-Rojê toyo weş ez bî! (Ç)
- 9-Rojê toyo weş min a bo! (Ç)
- 10-Roqley tû tû fek ra bêrî! (P)
- 11-Roşna (Roşnay) çimanê to birişo! (P)
- 12-Roşna to bipeyso! (P)
- 13-Roşna to birijyo! (S) (Ç)
- 14-Roşna to birişo! (P)
- 15-Roşnay çimondê to bipeysa! (P)
- 16-Roşnay to birişa! (P)
- 17-Roşney çimon to birişew! (H)

S

- 1-Sewm to bikow (bikwo)! (P)
- 2-Sî to ro bivarê! (Ç)

Ş

- 1-Şeyîşê to bibo, hameyîşê to çinêbo! (P)
- 2-Şeytôn bêro to mil ro! (Ma)
- 3-Şit' çijon' mi tue rî heromi b' (bû)! (Çe) (Pa)
- 4-Şitê mi pînikandê to ra bêro! (P) (G)
- 5-Şitê mi to rî heram bo! (P)
- 6-Şitê mi xenîmê to bo! (P)
- 7-Şitê mi xenîmê to wo! (L)
- 8-Şiyayîşê to bibû, hameyîşê to çinêbû! (P)
- 9-Şiyayîşî tû bibû, omevîşî tû çinêbû! (P)

T

- 1-Teluy marî ninga tû (to) ra şêro, ti bigeyrî nêgeyrî hekîmê tû çinnibo, hekîmê tû ez ba! (P)
- 2-Terefdê Ellay ra çeqî deko (dekwo) bondê to! (P)
- 3-Tewqna'let (Towqa'let) to mil kwo! (P)
- 4-Text û tacê to dîm deyo! (S)
- 5-Ti aqildê serî ra şêrî! (P)
- 6-Ti aqildî sarî ra bî! (P)
- 7-Ti asaney nêveynî! (P)
- 8-Ti aw (awk) di şorî! (G)
- 9-Ti ax ba cenî şêrî! (P)

- 10-Ti ax bî cenî ra bimirî! (P)
 11-Ti ax bî cenî ra şêrî! (P)
 12-Ti ax bî cenîyi rageyrî! (P)
 13-Ti ax bî (ba) mêrdî ra bimira!* (P)
 14-Ti ax bî (ba) mêrdî rageyra!* (P)
 15-Ti ax bî mêrdî ra şêra!* (P)
 16-Ti belay xo Hûmay ra vînî! (H)
 17-Ti belay xwi Hûmay ra veynî! (P)
 18-Ti belay xwi veynî! (P)
 19-Ti belqay nêkî (nêkerî)! (P)
 20-Ti beqa nêkî! (P)
 21-Ti beqa nikîr! (Çe)
 22-Ti beron ver a parse bigeyrî! (P)
 23-Ti bê aw û bê îman şîrê! (Ç)
 24-Ti bê, boka ti mi destî kewê! (Ç)
 25-Ti bê, boka ti ... ra nêwerê! (Ç)
 26-Ti bê'emir şê! (L)
 27-Ti bêîman şêrî! (P)
 28-Ti bê mal û bê **melal** bimanê! (Ç)
 29-Ti bêmirad bî! (P) (G)
 30-Ti bê, ti herr bin kewê! (Ç)
 31-Ti bê, ti teber (tever) nêkerê! (Ç)
 32-Ti bê, ti şewdir nêkerê! (S) (Ç)
 33-Ti bê, ti şewra nêkerê! (Ç)
 34-Ti bê, ti xo bin ra bigrê xo rî ra dê! (Ç)
 35-Ti bi aya zî nêmanê! (S)
 36-Ti biba'jî! (P)
 37-Ti bibe'cî! (P)
 38-Ti bi beqa nêkerê! (S)
 39-Ti bidirrî! (P)
 40-Ti bi 'eşaretî bê*! (S)
 41-Ti bigeyrî nêgeyrî hekîmê tû çinibo, hekîmê tû ez ba! (P)
 42-Ti bigêr' bigêr', mi bihesilî! (Çe)
 43-Ti bihelisyê! (Ç)
 44-Ti bi kemer ra perrê! (S)
 45-Ti bikî, lepî dekwî! (P)
 46-Ti bikî, xwi sawî! (P)
 47-Ti bi kor bê! (S)

---

* Na zewti semedê cinî û keynekan rê (ra) vajiyêna.

- 48-Ti bikunceyê! (Ç)
 49-Ti bi letey bê! (S)
 50-Ti bimasê! (Ç)
 51-Ti bimirî (bimrî)! (P)
 52-Ti bindê xwi ra bigîrî, xwi sawî! (G)
 53-Ti bindê darda mi di rûşî¹⁰! (P)
 54-Ti bi nêmanê! (S)
 55-Ti bi qebhet bê! (S)
 56-Ti biqirmuçyê! (Ç)
 57-Ti biqurfiyê! (S)
 58-Ti biqurifyê! (S) (Ç)
 59-Ti birizî! (P)
 60-Ti bi şarî dimê kewê*! (S)
 61-Ti biteqî! (P) (G)
 62-Ti bixerriî! (P)
 63-Ti boçikî bî! (G)
 64-Ti borî, teber nêkî! (P)
 65-Ti bor' teber nêkî! (H)
 66-Ti burê, teber nêkerê! (Ç)
 67-Ti byemirad şiyer! (Çe) (Pa)
 68-Ti ca di gan bidî! (P)
 69-Ti cahîleyda xwi ra xeyr nêveynî! (P)
 70-Ti cayîley (caîley) xo ra xeyr nêvîn! (H)
 71-Ti ciwaneya (ciwoneyda) xwi ra xeyr nêveynî! (P)
 72-Ti çapi di şêrî! (P)
 73-Ti çapta xwi di şêrî! (P)
 74-Ti çilkî bikî¹¹! (P)
 75-Ti çiray (çaray) mirdî nêwerî! (P)
 76-Ti çiman a kor bî! (P)
 77-Ti desta[n] kwî! (G)
 78-Ti dest û lingan a bî! (G)
 79-Ti dinya ra tahm nêvînê! (Ç)
 80-Ti dismalê zomayî niveynî (nêvînî)! (Çe)
 81-Ti 'emir di biqereî (biqerî)! (P)
 82-Ti 'er ro şêrî! (P)

* Na zewti semedê cinî û keynekan rê (ra) vajiyêna.

¹⁰ **Ti bindî darda mi di rûşî** : Felaketa ki mi serî ser di ameya, to serî ser di bêro. Aqibeta mi to ser di bêro.

¹¹ **Ti çilkî bikî** : Ti nêweş bî, gonî to ra bêro.

- 83-Ti 'er ro şorî! (G)
 84-Ti 'eylan a xeyr nêveynî! (P)
 85-Ti 'eylanê xwi ra xeyr nêveynî! (P)
 86-Ti fa'ş bî! (P)
 87-Ti fa'ş bî, 'er ra kaş bî! (P)
 88-Ti firingzehmetî (firingze'metî) vejî! (P)
 89-Ti gandê xwi ra xeyr nêveynî! (P)
 90-Ti gan bidî! (P)
 91-Ti geber bî! (P)
 92-Ti gedanê (gedonê) xwi ra xeyr nêveynî! (P)
 93-Ti gilîyan a bî! (G)
 94-Ti gilîyan a kor bî! (G)
 95-Ti gosirmet bî! (P)
 96-Ti gûnî biqelibnî (biqelebnî)! (P)
 97-Ti gûnîya sîyay biqelibnî! (P)
 98-Ti heşî bî koon ser di şiyer! (Çe)
 99-Ti Hûmadê xwi ra veynî! (P)
 100-Ti Hûmay ra belay xwi veynî! (P)
 101-Ti Hûmay ra veynî! (P)
 102-Ti 'imir ('emir) di biqerefî! (P)
 103-Ti 'imir ('emir) di şêrî! (P)
 104-Ti inay vîşêr (vêşir) nêbî! (P)
 105-Ti jan vejî! (P)
 106-Ti jo vecî! (P)
 107-Ti kardê Ellay ri ginî! (Çe)
 108-Ti kerra bî¹²! (P)
 109-Ti kerr û kor bî! (P)
 110-Ti key (keydê) xwi di nêmirî! (P)
 111-Ti keye di mana (mona)! (P)
 112-Ti key xwi ra xeyr nêveynî! (P)
 113-Ti kê xo ra xeyr nêvîn! (H)
 114-Ti kîrrantîya mergî rokî! (P)
 115-Ti kor bî! (P) (H)
 116-Ti kor bî însalla (însallo)! (P)
 117-Ti koyan û royan ser di şêra¹³! (P)
 118-Ti kuçan (kuçey) di manî! (P)
 119-Ti kuçey di bimanî! (P)

¹² Ti kerra bî : Ti bimirî. Ti wişk bî.

¹³ Ti koyan û royan ser di şêra : Ti cawo zaf durî ra bizewiciya. Ti koyon û royon sar di şêra

- 120-Ti kuçey ra bimanê! (Ç)
 121-Ti kulik di şorî! (G)
 122-Ti kul vecî! (H)
 123-Ti kul vejê! (Ç)
 124-Ti kutika[n] rê werd bê! (Ç)
 125-Ti kût bê! (Ç)
 126-Ti kût bimanê! (Ç)
 127-Ti lema[n] ver di manî! (G)
 128-Ti letey bî! (P)
 129-Ti letey letey bî! (P) (H)
 130-Ti loxmey bî! (P)
 131-Ti mirad nêqedênî! (P)
 132-Ti mirdî nêwerê! (Ç)
 133-Ti mirdî nêwrî! (P)
 134-Ti mird nêwerî! (H)
 135-Ti mird şîrê, veyşan bêrê! (Ç)
 136-Ti mi zerî ver qet helal nêwê¹⁴! (L)
 137-Ti na kişt a şîrê, a kişt a nêrê! (Ç)
 138-Ti nan nêvînê! (Ç)
 139-Ti narbe di bişikî! (H)
 140-Ti naşt a şîrê, aşt a nêrê! (Ç)
 141-Ti ne bidî ne bigîrî! (P)
 142-Ti neqere bê¹⁵! (Ç)
 143-Ti nê bid' nê bîyêr! (Çe)
 144-Ti ... nêresî! (P)
 145-Ti nimac (nimaj, nimajî) nêveynî! (P)
 146-Ti ninga[n] ser dar di bê! (Ç)
 147-Ti owk (awk) û adir di şiyerî! (Çe) (Pa)
 148-Ti parçey bî! (P)
 149-Ti parçey-letey bî! (H)
 150-Ti pa verdî! (P)
 151-Ti pay vindirî cor di çilkî bikî! (P)
 152-Ti pîr û pîs bî! (P)
 153-Ti qanqîran bê û nêşê werzê xo ser! (S)
 154-Ti qonce d' biqerefî! (H)
 155-Ti rahar hager-nager ra şiyer'! (Çe)
 156-Ti ... ra nêrî! (G)
 157-Ti raştê xafilqeday bêrê! (Ma)

¹⁴ Ti mi zerî ver qet helal nêwê : Şîtê mi to rî helal nêbo.

¹⁵ Ti neqere bê : Ti bimasê.

- 158-Ti ... ra xeyr nêveynî! (P)
 159-Ti rehetey nêveynî! (G)
 160-Ti rindey nêvînî! (H)
 161-Ti rindi nêveynî! (G)
 162-Ti riwen bî, [ti] 'er ro şêrî! (P)
 163-Ti roc nêveynî! (G)
 164-Ti roj nêvînê! (Ç)
 165-Ti roşna çiman a (ra) bî! (P)
 166-Ti roşnada çiman ra şêrî! (P)
 167-Ti roşnaday çimon ra şêrî! (P)
 168-Ti roşnadey çimon ra bî! (P)
 169-Ti roşna wirdî çiman ra bî! (P)
 170-Ti sîda aryî ver o bimanê! (Ç)
 171-Ti soseretî (sosretî) bibî! (P)
 172-Ti soxe bimanê! (Ç)
 173-Ti şaristanan ra vecî! (G)
 174-Ti şêrî, cêr di nêrî! (P)
 175-Ti şêrî, [ti] nêrî! (P)
 176-Ti şêrî, tepa (apey) nêageyrî! (P)
 177-Ti şiyeribipênçe bîyer! (Çe)
 178-Ti şiyê, meyêrê! (Ma)
 179-Ti tari (bi tari) di bimanê! (S)
 180-Ti tatarxo bibî! (P)
 181-Ti tehm-lezetîk dinya ra nêvîn! (H)
 182-Ti tetexan (tetirxan) bî! (P)
 183-Ti tetexo bibî! (H)
 184-Ti tetexo bî! (Çe)
 185-Ti tewa mergî bigîrî (bigrî)! (P)
 186-Ti tewey merg' bigrî! (H)
 187-Ti tê di verdî! (P)
 188-Ti tê miyan di verdî! (P)
 189-Ti ware û wirt ra bib'! (Çe)
 190-Ti ware û wit ra bibê! (Ç)
 191-Ti wirdî çimandê xwi ra şêrî! (P)
 192-Ti wirdî çiman ra (a) bî! (P)
 193-Ti wirdî çiman ra (a) kor bî! (P)
 194-Ti wirdî gilîyan a kor bî! (P)
 195-Ti xax bî! (P)
 196-Ti xax û gosirmet bî! (P)
 197-Ti xax û sosiret bî! (P)

- 198-Ti xele bikarê, zîwan hewa dê! (Ç)
 199-Ti xeyr gandê xwi ra nêveynî! (P)
 200-Ti xeyr keydê xwi nû 'eylondê xwi ra nêveynî! (P)
 201-Ti xeyr (xeyri) nêveynî! (P)
 202-Ti xeyr ... ra nêveynî! (P)
 203-Ti xeyr xo ra nêvînê! (Ç)
 204-Ti xeyr xwe (xwi) ra nivên' (nêvîn)! (Çe) (Pa)
 205-Ti xeyr xwi ra nêveynî! (P)
 206-Ti xêr xwi ra nêvînê! (L)
 207-Ti xirabey di şêrî! (P)
 208-Ti xo ra xeyr nêvînî! (H)
 209-Ti xwi borî! (P)
 210-Ti xwi ra xeyr nêveynî! (P)
 211-Ti xwi şaş kî! (P)
 212-Ti yaban a manî, vergê veyşanî to borî ! (P(G))
 213-Ti yaban kwî! (P)
 214-Ti yaz û yabondê Ellay ra bimirî! (P)
 215-Ti yere (êre) ra nimaj nêveynî! (P)
 216-Ti zaf bixebît', tay (toyn) biwerî! (Çe)
 217-To boxazî ro bêro! (Ç)
 218-To çiman ra bêro! (P)
 219-Tofan to serî ser di bêro! (P)
 220-To gilîyan ra bêro! (P)
 221-...¹⁶ to kor ko!
 222-To pînikan ra bêro! (P)
 223-To ra ona roşû! (P)
 224-To ra oni (ûni) roşa! (P)
 225-To ra zurrîyet nêbo! (Ç)
 226-To rê cayê Ellay (Allay) çinêbo! (Ç)
 227-To rê fîlî bo! (Ç)
 228-To rê kul û jahr bo! (Ç)
 229-To rê sitarê Ellay çinêbo! (Ç)
 230-To rî axû bû! (P)
 231-To rî ja'rîya marî bo¹⁷! (P)
 232-To rî kîrrantîya mergî bo! (P)
 233-To ro fîlî bo! (Ç)

---

¹⁶ Herinda hîrê nuqtan di nameyê çîyan û kesanê muqeddesan yan zî erjayeyan vajiyêno.
 Mesela: Qur'an (Qur'on) to kor ko! (P)

¹⁷ To rî ja'rîya marî bo : Werdê (Werê) to bibo zey ja'rîya marî. To rê heram bo.

- 234-...¹⁸ to şano (şono)!
 235-To zîncî ra bêro! (Ç)
 236-Tu çîmî ra biyerû! (Çe)
 237-Tu pîrnîkî ra biyerû! (Çe)
 238-Tue ra bibî, 'eduy tu bî! (Çe)
 239-Tuefon (Tofan) tue gîno! (Çe)

Û

Ûcax' to kori b' ! (H)

V

- 1-Vergê veyşanî to borî! (P) (G)
 2-Vîrso to ri do! (P)
 3-Vîrî (Virê) Ellay tu ri gin'! (Çe)
 4-Virtaney to biqerfiyo! (G)
 5-Vîrûsk (Viro) bêro to ro! (Ç)
 6-Viyey (Vîyey) to bindê to di mono! (P)
 7-Viyey to bişikiyo! (P)
 8-Viyey to biqerfiyo! (P)
 9-Vînayê tu birişû! (Çe)
 10-Vîvikê to biteqî! (L)

W

- 1-Warey tu vila bû! (Çe)
 2-Wargeyê to vila bo! (Ç)
 3-Wecaxê to kor bo! (P)
 4-Wecaxê to kor bo, berê to mor bo! (P)
 5-Wecaxê to wederîyo! (P)
 6-Welli bi to ro! (P)
 7-Wicax' tu kuar bû! (Çe)
 8-Wirdî gilî (gillî) to kor bî! (P)
 9-Wirdî gilî (gillî) to perrî! (P)

---

¹⁸ Herînda hîrê nuqteyan di nameyê çîyan û kesan ê -zey zîyaran, şêx û welîyan- ki goya "şîynî" zirar bidê kesî ro, vajiyêno. Mesela:

Qereyer to şano! (Ç)

Meqbera Sêdê Hezonî to şono! (L)

Şêxî Çonî tu şonî! (Çe)

Zîyara Xêwo to şono! (L)

Zîyara Xêwo: Nîzdî dewa Xosori di yew zîyar a.

- 10-Wirdî gilîyê to vecî! (G)
11-Wirt tue kuari b'! (Çe)

X

- 1-Xafil qeda bêro to mil ro! (Ma)
1-Xafil qeda tu ser d' biyor! (Çe)
2-Xafili to serî ser di bêro! (P)
3-Xafili tû ser di bêrû! (P)
4-Xax û gosirmetî to serî ser di bêrî! (P)
5-Xaxî to serî ser di bêrî! (P)
6-Xeberê merg tue mi rî biyerû (biyor)! (Çe)
7-Xenîmê çimandê to bo! (P)
8-Xenîmê gilliyandê to bo! (P)
9-...¹⁹ xenîmê (xerîmê) to bo! (P)
10-Xezeb Ellay tu ser di biyerû (biyor)! (Çe)

Y

- 1-Yanqere bi to ro do! (S)
2-Yanqere to şano! (Ç)
3-Ya Rebî, gazî û hewarê to deko! (L)

Z

- 1-Zerreyê to bihelisyo! (Ç)
2-Zerrey to bihelesyew! (H)
3-Zerrey tu, tu fek ra biyerû! (Çe)
4-Zerya to bihelisyo! (Ç)
5-Zerya to bimaso! (Ç)
6-Zimbêlê to **birijyê!** (Ç)
7-Zîyara ...²⁰ to kor ko²¹! (P)*

*Nê zewtî "Folklorê Ma ra Çend Numûney, Arêkerdox: Malmîsanîj, Çapa 2., Îstanbul 2000, r. 169-187" de weşanîyayê.

¹⁹ Herînda hîrê nuqteyan di nameyê yew çiyê muqeddesî yan zî erjayî vajiyêno. Mesela: Nanê mi xenîmê to bo! (P)

²⁰ Herînda hîrê nuqteyan di nameyê yew zîyari vajiyêno. Mesela: Ziyara Şêxmalan to kor ko! (P)

²¹ Tewirîna vatey estê ki zewtan manenê. Mi cêr ra çend misalê enasarênî nuştî:

Bêmirad (Bêmrâd)! (P) (H)	Gilperraye! (P)	Narbe d' şiknaye! (H)
Bêmirad 'emirkilm! (H)	Hûmaygirewte! (P)	Narbe d' şikte! (H)
Bîbîkmete! (P)	Hûmaygurote! (P)	Nêmendê! (P)
Ellaygirewte! (P)	Key'emiriyaye! (P)	Nêmendewo sîya! (P)
Ellagurote! (P)	Keye xerîpiyaye! (P)	Qonce d' qerefnaye! (H)
'Emirkilm! (Çe) (Pa) (H)	Keyxerîpiyaye! (P)	Rebbîgirewte! (P)
'Emirkirr! (P)	Mala (Mela) ti se bî! (P)	Roşnaperraye! (P)
'Er ro şiyaye! (P)	Malmêrat! (P)	
Geberbiyaye! (P)	Mela nêzana ti se bî! (P)	

HETÊ ÇEWLÎGÎ RA ÇEND ZEWTÎ

Adir bedenê biko to!
Alah to dergeyê xo ra bierz!
Allah to wedaro erd re do!
Astareyê to ezman a nêmano!
Asteyê to bihemîyî!
Asteyî to ra bikuyî!
Birisê ezmanî to re do!
Birisî tu şanî!
Bîtikê to vecî!
Calekî bîyerî zıwanê to!
Cîgerê to bihelisî!
Cîgerê to qul bibo!
Cîgerê to qul bibo!
Çimê to kor bibî!
Çimê to vecî!
Dar û dermanê to çîn bo!
Dinya ra hekimê tu çinibo!
Dinya ra mird nêbibi!
Doxizbaşî serê pîşê to re do!
Doxuzbaşî to re de!
Emirê to emrê kolbize bo!
Emirê to xerîbî de bivîyero!
Fek û pîrnikanê to ra bêro!
Fekê to de sîya bibo!
Gunê gayanê nêran nîyero şima!
Huma belayê to bido!
Huma to bigero!
Huma to dar kero, serê dar ra mer-
dar kero!
Huma to xerc kero, verberê mi de
ferc kero!
Jan serê pîşê cîgerê to re do!
Janê kergan to re do!
Janê mîskînan şima re do!
Karmê sîyasare şima biwerî!
Kezebê to bimas!

Kul bigino to re!
Mirdî pê tu çîn bo!
Milê to binê to de bimano!
Milê to bişikiyo!
Mirad ti çim de bimano!
Miradê to ti çim de bimano!
Mirdî pê to çîn bo!
Nan arweş bo ti tanzî bî!
Ne'let şîyer to!
Ocaxê to kor bibo!
Pilik bivecî serê zıwanê to!
Pisik bîyer serê zıwanê to!
Qotik sîya to re do!
Rayê neagêrsîya ra şo!
Ri sîyayeyî to re bîyerî!
Rîyê to sîya bo!
Şima pîşreş bibî!
Şima siyakişt bibî!
Şima şîyerî vergveşan şima bi-
werî!
Şitê mi pîrnikanê to ra bîyero!
Şîyayîşê to bibo ameyîşê to çîn
bo!
Şo, erd bies ti nîes!
Teterxan to re do!
Ti bihelisî!
Ti bimasî!
Ti biwerî teber nêkerî!
Ti çi vet mi sare, Huma zî hinde
vec to sare!
Ti derg nêbibî!
Ti derg nêkerî!
Ti fekê gulan a şîyerî!
Ti fek-ser şîyerî!
Ti gerr bivecî!
Ti gewer bibî!

Ti guîn biviricî!
Ti har bibî!
Ti heyatê xo ra lezet nêvîn!
Ti keye de bimanî!
Ti laçeka sûr xo sare nêdî!
Ti mird nêwerî!
Ti nano rahet nêwerî!
Ti pa şîyerî (şêrî)!
Ti pay bî goştê to erd bo!
Ti pay ra bî, goştê to zey çorr bi-
helîy û ti bîyerî war!
Ti pê şa nêbî!
Ti pîl nêbî!
Ti raştê pukî bîyerî!
Ti roc xo ra nêvînî!
Ti siba nêvîn!

Ti şîyerî dîyarê çayîrî, çayîr to re
kerra û quç bo!
Ti şîyerî verê dereyî, dere to re
zuwa bo!
Ti tera xêr nêvînî!
Ti teterxan bibî!
Ti xêr xo ra nêvîn!
Ti zaf bixebitî tay biwerî!
To sare ra bo!
Tofan bîyerî to ser!
Tofan to re do!
Wa sareyê şima ra merg û nêweşî
kêm nêbo!
Xenîmê to bo!
Xiştik to re do!

---

* Nê zewtî, wendoxêk bi înternet mi rê şawitî la nameyê xo nêvatbî. Mi ey rê mesaj şawit ke ez nê kitabî de ca dana nê zewtan. Mi redakte kerdî û reya verêne tîya de weşanayî. (Roşan Lezgîn)

1.10.ÎDYOM Û VATEYÊ VERÊNAN

ÎDYOMÎ Û VATEYÊ VERÊNAN*

Roşan LEZGÎN

Ez na xebate ruhê Seydayê Xasî rê kena dîyarîye.

Îdyomî, zafê înan sey cumle, tewr tay di çekuyan ra virazîyenê û qalibêko xususî gênê. Nê cumleyê qalibgirewteyî ke ma înan ra vanê "îdyomî" bi manaya xo ya mecazkî/tabîrkî benê îdyom. Nimûne:

"Dest destî ser ra yo."

Na cumle de, manaya rastêne a ya ke, bi sifetê xo dest destî ser ra yo; dest destî ra weşikêr, rindekêr yan zî girdêr o. La sey îdyomî, yanî bi manaya mecazkî/tabîrkî manaya xo qet zî wina nîya. Manaya îdyomkî bi hawayêko zaf hîra wina ya: Zanayîş û hêzê (qewetê) her kesî seypê nîyo; zanayîş û hêzê merdiman yewbînî ra vêşer o.

Na rey manaya îdyomkî (tabîrkî/mecazkî) zafê îdyoman de tena yew mana zî nîya, zafê îdyoman de çend manayî estê. Reye esta ke nê manayî tam eksê (zidê) yewbînî de yê. Nimûne:

"Kêna şargê gulan a, waştîya vîst û hewt tenan a: 1)Zaf rind û delal a, daw û dozê xanimîye û xatunîye kena, kênaya merdimanê namdaran a, la herkesî de zî rêsenan; şenikîye, bêedebîye kena. 2)Kênaya rind a, maqul a, her kes talibê aye yo, yan zî, çîyo hol her kes ci rê talib o; her kes wezeno."

Tayê îdyoman de zî çend manayî estê. Nimûne:

"adir varayene: 1)hewa zaf germ bîyayîş 2)çî zaf-zaf vaye bîyayîş 3)pêrodayîş yan zî cengo giran bîyayîş"

Îdyomî, xeml û neqşê zîwanî yê; weşikîye, rindekîye, zengînîye û asanîya vatişî, dewlemendîya qîseykerdiş û îfadekerdişê zîwanêk nîşan danê. Îfadekerdiş û îzahkerdişê hîsêk, fikrêk yan zî meselayêk de hîna weş û bi kilmîye vatişê merdimî tekuztir, cazîbtir û delaltir kenê.

Qîseykerdiş yan nuştîşo ke îdyom û vateyê verênan tede çin bê, yan zî tay bê, hetê zîwanxebitnayîşî ra zêde tahm tede çin o. Îdyomî û vateyê verênan esaletê yew zîwanî nawnenê.

---

* No nuşte û tayê îdyom û vateyê verênan ke tîya de weşanîyayê, xebata min a arêdayîşê îdyoman ra qîsmêk ê. Mi beşêkê xebata xo sey kitabî bi nameyê "Fehengê Îdyomanê Kurdî (Feheng), Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul 2005" weşanabî. La mi xebata xo tim dewam kerde. (Roşan Lezgîn)

Ferqê Îdyoman û Vateyê Verênan

Tayê hetan ra vateyê verênan û îdyomî nêzdîyê yewbînan ê, yewbînî ra cî-yakerdişê înan zehmet o. Vateyê verênan tecrubeyanê derg û dilayan ra ne-selfiyayê, qerarê înan qetî yo; wayîrê şertê xo yê, her wext hukmê înan vîyareno û şîretê muhîmî tede estê. La îdyoman de şert û şîretî çin ê, îdyomî tena seba rewşêka xususî ney, seba her wextî û her cayî yê. Yanî amanc û we-zîfeyê îdyoman o yo ke, vatişê merdimî weşikêr û delalêr bikê. Amancê vateyê verênan zî o yo ke, rayîrê rastî bimusnê, şîretî ro merdimî bikê, merdimî hişyar û haydar bikê.

Mavajî, "**Awa vinderta ra biterse!**" yew vateyê verênan o. Seke aseno, nê vateyê verênan de şîret esto, hişyarkerdiş esto, merdimî derheqê "awa vinderta" de haydar keno û ma îqaz keno ke ma vera awa vinderta de bi tedbîr bin. Na manaya ey a rastikên a. Manaya ey a mecazkî zî a ya ke, ma merdimanê vinderteyan û bêvengan ra xo bipawin, înan ra fikar bikin.

Labelê mavajî îdyomo ke vano, "**Awa înan nêşîna pêser**", manaya xo na ya ke, xûyê înan yewbînan nêgêno/nêtepîşeno; rayîrê înan cîya yo; yewbînan de nêvîyarnenê; yewbînan ra hes nêkenê.

Seke ma cor ra zî va, vateyê verênan de zêdetir hikmetî estê. Mavajî:

"Koçero bê pes, akincîyo bê rez û merdimo ke tim vajo "ez" çiyêk rê nêbenê!"

"Rayîr çiqas derg bo zî bi gamêk dest pêbeno."

"Axê biza kole a qiloçine rê nêmaneno!"

"Bi qîseyaya weşe mar qula xo ra yeno teber."

Nê vateyan de şîret û hikmet esto, felsefe û fikrêko xorîn ke merdim ci ra derse gêno, esto. La îdyomî, bi manaya xo ya diyîne û hîrêyîne, bi tabîr/mecaz yewna çî musnenî merdimî, bi kilmîye û weşêr îzehetê çiyêk kenê. Sayeyê înan de zîwan weşêr û şîrinêr beno. Zîwan hîna rehet yeno xebitnayîş; ifade bi tay çekuyan û bêzehmet vîrazîyeno.

Vateyê verênan senî şekl girewto ganî bi o qayde bêro vatiş, bedilîyayîş qet mumkin nîyo. Herçiqas ke îdyomî zî sey vateyê verênan bi çend çekuyanê ke yenê têhet qalibêk gênê la zafê îdyoman de, bê ke merdim çekuyanê esa-sênan bivurno yan zî cayê înan bibedelno, merdim şeno goreyê amancê vatişê xo bi gelek hawayî bişuxulno. Mavajî sey nê nimûneyanê cêrinan. Alternatîfê cîya-cîyayî bi îşaretê / yewbînî ra abirîyayê:

awe xo ser o zelal kerdene:

"Şîma/înan/aye/ey awe xo ser o zelal kerde."

"Şo û xo ser o awe zelal meke!"

"Şêrîn û xo ser o awe zelal mekîn!"

binê destî ra vila kerdene:

"Şîma/înan/aye/ey xebere/werd/perey/kaxidî binê destî ra vila kerdî."

"Şima/ê/o/a çîyanê xo eşkera ney labelê binê destî ra vila kenê/keno/kena."

Reyna zî tayînkêrdişê îdyom bîyayîş yan zî vateyê verênan bîyayîşê tayê vateyan asan nîyo. Çunkî tayê vateyê verênan estê, hawayê vatişî de xo kenê sey îdyoman. Mavajî, "**Linganê xo goreyê palasa xo ra derg bike!**" Bi no tewir, hetêk ra sey vateyê verênan o. La sey îdyomî zî yeno şuxulnayîş. Mesela, çi gama ke ma vajîn, "*Eke ma her yew linganê xo goreyê palasa xo ra derg bikin*" tam beno îdyom. Yan zî, "*Mase gole de bazar nêbeno!*" vateyê varênan o. La "*Ma mase gole de bazar kerd.*" beno îdyom.

Teberê vateyê varênan û îdyoman de zî tayê qalibî mîyanê ziwani de estê ke manenê îdyoman la îdyomî nîyê. Tena merdim şeno înan ra vajo "qalibî". Mavajî sey: "*Rayîr û rayîr şîyayîş*" (lajekî ma ra va, *rayîr û rayîr şîrîn*, şima do dewe bivînîn), tîya de meqsed no yo ke, ma rast rayîr ra şîrîn, eke ma rayîr ra tadîyîn, beno ke ma nêşênîn biresî cayo ke ma wazenê şîrîn. Hewna, "*rew-erey*" (şima ha şînê, *rew-erey* key yenê?) û se "*zaf ra tay*" (eke merdimî dest eşt gureyêk, *zaf ra tay* do aver şiro), yan zî "*Nameyê to bixeyr?*" yanî, bi nezaket perskerdişê nameyê merdimêk. Nê îdyomî nîyê, tena qalib ê. Çunkî taybetîya tewr muhîme yê îdyoman a ya ke ganî vate de manaya mecazkî/tabîrkî estbo.

Virazîyayîşê Îdyoman

Îdyomî zî sey vateyê verênan efsane, fiqra, hîkaye, mesela û sanikan ra, yan zî, qewimîyayîşanê tarîxî, sîyasî, dînî û cematkîyan ê miletêk ra, yanî bi kilmîye heme hetan ra ciwîyayîş, ceribnayîş û serebutanê şexsan û miletî ra; tecrubeyanê înan ra; têkilîya mîyanê merdiman û tebîetî ra virazîyayê. Beno ke ewilî viraşttoxê îdyomî şexsêk bo la mîyanê şarî de xebitnayîş û vilabîyayîşê îdyomêk ra dima rengêko anonîm gêno, êdî beno şîrikê ciwîyayîşe şarî û malê ziwane miletêk. Coka hetanî ke yew zivan weş bo, bi ey ziwani bêro qiseykerdiş, îdyomî zî ey de ciwîyênê û pey der pey zêde benê.

Mîyanê îdyoman de tarîxê miletêk, hawayê ciwîyayîşê înan o cematkî, têkilîya înan a xo mîyan de û şaranê bînan reyde, xuy û exlaqê înan, erf û edetê înan zî asenê. Mavajî ke, merdim şeno wina texmînêk bikero, îdyomo ke vano, "*Vaşê verkî (verê keyeyî) cal o!*" ke vera nê îdyomî de kurmancê ma vanê, "*Gi-yayê hewşê tahl e!*" Hetê mentiqî ra, îfadeyo sade û tabîrkî/mecazkî ra seypê yê. La cayê vaşî kirmanckî (kirdkî, zazakî, dimilkî) de *verkî* yo, kurmanckî (kirdaskî) de zî *hewş* o. Merdim şeno nê çekuyan ra texmîn bikero, şarê ma yo ke bi kirmanckî qisey keno seba ke vêşêr koyan û zozanan de ciwîyayo, loma vernîyê bananê înan de hewş çin o. (Hetê îmarî ra, hewş xusûsîyetê bananê deştan û şaristanan o, bananê koyan de verkî/kêber/çêber esto.) Yanî, kurdê kurmancî vêşêr deştan û şaristanan de ciwîyayê la kurdê kirmancî (kirdî, za-

zayî) zî koyan de ciwîyayê. Nê tewir tesbîtan ra merdim şeno karektero xas yê îdyomanê ma zî bişinasno.

Aversîyayîşê medeniyetî û bedîlîyayîşê ciwîyayîşê milletî reyde tayê îdyomî zî wextê xo dekenê û wedarîyenê la tayê bînî, yê neweyî virazîyênê. Mesela, îdyomê "*puan girewtene*" ke manaya ey, derece girewtîş; ameyîş teqdîr kerdiş o, verê verkan ra mîyanê zîwanê ma de çin bîyo, dima deketo mîyan. No semed ra zêdîyayîşê îdyoman zî qedera zîwanî wa beste yo. Eke yew zîwan biciwîyo, helbet do hertim îdyomê zîwanî zî bizêdîyê, coka arêdayîş û tesnîf-kerdişê îdyoman zî gureyêko bêpeynî yo.

Metodê Arêdayîş û Nuştişî

Metodê arêdayîşê folklorî yew gureyo zaf nazik û hessas o. Mavajî ke merdim nêşeno kesî ra vajo "Hela xeyrê xo rê yew îdyom yan yew vateyê verênan, yew sanike yan yew deyîre vaje." Ney, ganî bi halêko tebîî bêro vatiş û arêdayox zî bi hessasîyet, bê ke şeklo otantîk bivurno, eynî bi qaydeyo ke ameyo vatiş, wina qeyd bikero. No tewir xebate hem îxtîsasêko xusûsî û hem zî baldarîyêka zaf taybete wazena.

Hetêk ra zî, seba ke şarê ma zaf zêde ra binê tesîrê zîwanê tirkî de mendo û polîtîkaya asimîlekerdişî ya Tirkîya şarê ma ser o weş kar kerdo, o semed ra, zafê însanê ma hem qiseykerdiş hem zî nuştiş de, bê ke ê bi xo hayîya xo ci ra bibê, îdyoman yan zî vateyanê verênanê tirkî tadanê kurdkî. O semed ra sefênayîşêko hesas û xusûsî zî ganî no ware de bibîyêne.

Gama ke mi nê îdyomî nuştî, mi şeklê înan o otantîk û manayê înan nêvurênan la hetanî ke mumkin o, mi goreyê zîwanê nuştişî yê standardî nuştî. Bi taybet zî hetê formê çekuye ra, mi o heq xo de dî ke ez formo mehelli sey formê standardî binusa. Mesela, "*eyro-siwa kerdene*" mi se "*ewro-siba kerdene*" nuşt. Mudaxeleyê mi bi no qayde bi. Xora, hetê qalibî ra mi biwaştêne zî ez nêşênayêne mudaxele bikera. Bi formê standardî nuştiş de fikrê mi no yo, ganî ma îdyoman şeklê mehelli bîyayîşî ra vejîna û wina bikin ke temamê kirmancan, hîna zaf zî nuştoxê ke kirmancî nusenê bişênê înan bixebitnê. Yanî mavajî yew îdyomo ke Licê de vajîyeno wa tena Licê de nêmano, wa bişêno Dêrsim, Pali, Sêwregî, Çewlîg û cayanê bînan de zî vajîyo.

Tîya de ez wazena çiyêna vaja, qismêkê îdyoman seba ke zaf zêde ra mehelli bîy mi denêkerdî mîyan, çunkî nê tewir îdyomî wexto ke bêrê vatiş tena yew keye, yew dewe yan zî yew mintiqaya tenge ci ra fehm kena, yan zî, ganî merdim yew îzeheto derg û dila bikero ke ancax bêro fehmkerdiş, coka mi ca-verdayî.

Îdyomî şênê bi şeklo cîya-cîya bêrê vatiş. Seba ke wareyê fehmkerdişê manaya îdyomî de wendox şaş fehm nêkero, mîyanê tayê îdyoman de mi hîrê nuqteyî "... " ronayî. Goreyê manaya xebitnayîşê xo, wendox şeno herinda nê

hîrê nuqteyan (...) de bi zemîranê se "xo/to/mi/ez/ey/aye/ola/înan/nînan" yan zî bi yew "name" pîrr bikero. Sey nimûneyî: "Barê ... giran bîyayîş" Ma wina vajin, "Barê **to** giran bi/Barê **aye** giran bi" ûsn. La zafê cayan de zî mi hîrê nuqteyî ronênay, mi zemîrê "**xo**", "**kes**", "**merdim**" û "**ci**" nuştî. Nimûne:

"veng **xo** ra nêvetene"

"xo kerdîş milê **kesî** de"

"balê **merdimî** giran bîyene"

"**ci** ra nan werdene"

No tewir nuştîş de zî, hewna, wendox/vatox goreyê nîyetê vatîşe xo şeno herinda "**xo**", "**kes**", "**merdim**" û "**ci ra**" de yew name bixebitno. Mavajî îdyomo "**ci ra nan werdene**" de herinda zemîrê "**ci**" de goreyê nîyetê/qestê valîşû xo, vatox şeno yewna çî rono. Nimûne: "Ti o **erebe** ra nan wenî, qey to bêwawîr verdayo?"

Îdyomê ke manaya înan seypê ya, mi bi kilmnuştayê (b.) yanî (biewnîye), îdyomo bîn îşaret kerd. Nimûne:

"**bêziwan bîyene**: b. **ziwanê xo çin bîyene**"

Yanî, seba manaya îdyomê "**bêziwan bîyene**" biewnîye (b.) manaya îdyomê "**ziwanê xo çin bîyene**" ra.

Tayê îdyoman de zî mi hem mana nuşte hem zî mi kilmnuştayê (b.) yanî (biewnîye) îlawe kerd. Tîya de, yanî, hem manaya ke nusîyaya û hem zî manaya îdyomo ke îşaret bîyo, ê îdyomî de esta. Nimûne:

"**Aşiq beno vêşan qalê veyveyî keno**: Seba çîyêk behsê çîyêna keno. b. **Kerge zî hewnê xo de kurêk vînena**"

Yanî, tîya de, manaya îdyomê "**Aşiq beno vêşan qalê veyveyî keno**" seba çîyêk behsê çîyêna kerdîş o la manaya îdyomê "**Kerge zî hewnê xo de kurêk vînena**", yanî, manaya "xîyalê merdimî çî ser o bo, o vîrê merdimî de yo, yan zî yeno vîrê merdimî" zî tede esto. Coka ganî wendox biewnîyo (b.) manaya ê îdyomî ra zî.

Seba ke nuştîş derg nêbo û sistematîkê nuştîşî de tîmîyankewtene nêvî-razîyo mi heme îdyomî bi formê nêrkî nuştî. Nimûne:

"Ez vana 'heş no yo', o vano 'rêçe na ya!'"

Mi bi no qayde tena bi formê nêrkî nuştî la wendox şeno zêhnê xo de sey nuştîşê cêrênî bi formê makî yan zafhûmarî zî fehm bikero:

"Ez vana 'heş no yo', a vana 'rêçe na ya!'"

"Ma vanê 'heş no yo', ê vanê 'rêçe na ya!'"

Îzehkerdişê Îdyoman

Îzehkerdişê îdyoman arêdayîşî ra zehmetêr bi. Zehmetîye ra zî wetêr, tayê îdyomî estê ke merdim manaya înan çiqas îzeh keno hewna zî tam îzeh nêbenê. Ancax merdim bişêno yew tewirê halî de bişuxulno. Mesela "ewro-siba

kerdene" wina yew îdyomo basît aseno la gama ke merdim manaya ey a îdyomkî fikirêno, çiqas îzeh bibo zî bes nîyo.

Seba ke mana bineyna hol bêro fehmkerdîş, tayê îdyoman de, mi mîyanê parantezî de (...) îdyom şuxulnayo. Nimûne:

"antiş zerrîya xo: zereyê xo de aciz bîyayîş; kîne girewtîş, xo pîze kerdîş; xo pîze nayîş (Ma biney Rizgê de yarî kerdî la ey xeberê ma *antê xo zerrî.*)"

Labelê mi rast nêdî ke ez hemeyê îdyoman wina bişuxulna. Çunkî hetêk ra hecmê kitabî bîlasebeb gird bîyêne heto bîn ra esas manaya îdyomî teng bîyêne. Yew îdyom tewir bi tewir halan de yeno şuxulnayîş, mumkin nîyo ke merdim heme halan de nimûneyanê şuxulnayîşê îdyomî nîşan bido yan binuso. La eke merdim yew nimûne bido, na rey beno ke wendox tena seba nê halî fehm bikero. Bi no qayde beno ke manaya îdyomî, wareyê şuxulnayîşê îdyomî, rast nêro fehmkerdîş.

Axir hetê mana yan zî îzehkerdene ra ez zaf bi hasasîyet xebitîyaya la hewna ez nêşêna bi zerrîyêka asane vaja ke hemeyê îdyoman bi hawayêko rast, tam û tekuz îzeh bîyê yan zî manaya înan tam nusîyaya.

TAYÊ ÎDYOMÎ

adir wekerdene: bela têwdayîş, şer vetîş; zorbazîye kerdîş

adir fek ra varayene: zaf hêrs bîyayîş; nengî çînayîş, zewtî dayîş piro

adir bîyene: 1)xebate de zaf lezgîn, jêhatî, çeleng bîyayîş 2)zaf germin bîyayîşê çiyêk

adir tede bîyene: 1)hetê cînsî ra wayîrê waştîşê zêdeyî bîyayîş 2)har bîyayîş; hêç bîyayîş

aqil pernayene: 1)hiş û aqil vindî kerdîş; gêj bîyayîş; mat mendîş; teberê aqilî de hereket kerdîş 2)şaş/şoke bîyayîş; heyret kerdîş 3)bengî bîyayîş; zaf hes kerdîş

aqil sere de nêverdayene: 1)zafqiseykerdîşî reyde hişê kesî berdiş, serreyê kesî berdiş, serreyê kesî teqnayîş; xirecir kerdîş 2)seba bîyayîş yan zî nêbîyayîşê çiyêk zaf israr kerdîş

Aqilo şenik, baro giran: Bêaqilîye kerd, dekewt mîyanê teşqeleyî. Eke merdim aqilane hereket nêkero barê merdimî giran beno, problemê merdimî zî zaf benê.

Ardê xo vitê moxla xo aliqnaya: Êdî kar ra kewto, emrê xo vîyarto; hetê têkilîya cînsî ra hêz tede nêmendo. Verê cû çî kerdo, se kerdo, êdî nêşêno bikero.

Arêyê gêjan bê awe gêreno!: Kesê kêmaqilî (gêjikî) û nezanî karo bê-binge kenê.

Aşik her kesî ra vano "Axa!" la axayê xo şinasneno/zano: Zerrîya her

kesî weş keno la hol zano kam merdimô esîl o, kam layiqê axayîye yo yan zî kam axayo rastikên o. Keso ke eslê xo de axa nîyo wa nêxapîyo û nêvajo ke "Ez zî axa ya", muxatab merdimî nas keno, zano ke axayo rastikên kam o.

awa binê simerî bîyene: bi dizdênîya/nimitkî tégêrayîş; zaf hesûs, qur-naz bîyayîş

Awe rayîrê xo dîyo: Êdî mudaxele pere nêkeno, rayîrê xo rast kerdo.

awe xo ser o zelal kerdene: 1)cayêk ra erey ameyîş 2)şîyayîşê cayê dûrî 3)ereyvistişê yew mesela yan zî karî

Bab heps de, laj reqş del: 1)Bab kar de, tenganiye de, zehmetîye de laj keyfê xo del 2)Sermîyan yan zî serekê cayêk/karêk zehmetîye de la ê ke dima yê keyfê xo ra ewnênê!

baxçeyê gulan kewtiş destê bêaqilan: çîyo baş/hol/rindek/weşik kewtiş destê nezanan/kêmaqilan/bêfehman

Baz bazî de, embaz embazî de mêşina gerrine kavirê qerqaşî de: Her kes hunkufê xo reyde yo la ... xo ra zaf nizmêr reyde yo.

Baz bazî de, embaz embazî de: Her kes înanê sey xo, sewîyeya xo reyde; her kes hunkufê/dengê xo reyde.

Belûye dare ra ginaya war ro, vato "Na dare çiqas qertîşin a!": Kesê ke bi eslê xo qayîl nêbenê, eslê xo nizm vînenê, seba înan yeno vatiş. Yan zî seba rewşêka winasî yeno vatiş.

belûye dayîş bizêke dest eştîş qemçike: bi nîyeto xirab holîye kerdîş yan zî holîye kerdîş la dima nîyeto xirabî reyra tégêrayîş

Bergîrî danê pêro, herî miyanê lingan de şînê: Ê zanayeyî, ê hêzdarî danê pêro, ê ehmeqî, ê kêmqewetî mîyan de pelixênê.

berî ra kerdîş teber, lojine ra ameyîş zere: ci ra nêxelisîyayîş; bêar, bêşerm bîyayîş (*Berî ra kenê teber lojine ra yeno zere:* Ma çende wazenê ma ra dûrî bibo, ma ci ra bixelisî zî nêşermayeno, bêar o, reyna yeno ma het.)

Bextê dadîye textê kêna: Dadî (maye) çiqas kênaya xo rê bi bexte bo, rind weye bikero, aye rê cihêz bikero, kêna zî keyeyê mêrdeyê xo de hende biqîymet bena.

bi engîştan nawitene: 1)merdimô zaf maqul bîyayîş, mustesna/erjaye/mahir bîyayîş; merdimô nimûne bîyayîş 2)zaf kêmi bîyayîş, nadir bîyayîş

bi heşt ziwani qisey kerdene: 1)qiseykerdîş de zaf mahir bîyayîş; weş xîtab kerdîş 2)zaf ziwanan zanayîş 3)tewir bi tewir qisey kerdîş; misêwa fikrê xo bedilnayîş; tadayîş

bi kewçike arêdayene, bi kondêz vila kerdene: bi ezîyet û zehmetî yan zî bi keda zafe tay-tay arêdayîş la zaf xerc kerdîş

bi qasê goze bîyene la gozêre ra qisey kerdene: 1)zanayîşê xo tay bîyayîş la xo ra zêdeyêr qisey kerdîş

dest destî ser ra bîyene: zanayîş û qewetê her kesî seypê nêbîyayîş

Bi qisaya weşe mar qula xo ra yeno teber: Xebera/qisaya weşe rindek a. Bi xebera wişke, bi qala çorse gure nêvirazêno! Qiseykerdişo weş merdimî nerîm keno. Bi zaro şîrin her gure şino sere. Cal/tehl xeberdayîş hol nîyo, xeberdayîşo weş hol o.

bi reseneyê şarî şîyayîş êziman: bi çîyo emanet kar kerdiş; çîyo emanet leze dest ra vejyeno

Bierzê kutikî ver, kutik nêweno: Zaf ne weş bîyayîşê werdî ser o yeno vatiş.

Biewnî xo çeng, hema şarî rê biçîne neng: Verî kemane û qusûranê xo bivîne, hema ê şarî. Xo bike cayê şarî, hema nengan biçîne (xeberan bide).

binê linga xo ra vetene: qiseya/qala bêbinge û bêesle vatiş; zûrî kerdiş; nege/iftîra kerdiş

binê lingan de şîyene: mîyanê di hêzan de bilasebeb pelixîyayîş yan zirar dîyayîş

binê linganê xo liştene: 1)tu çîyê werdî çin bîyayîş 2)çîyêk bidest nêkewtiş, hewa girewtiş

Boça herî ya, ne bena derge ne kilme: Tim sey xo yo; nêbedilêno; tede averşîyayîş yan zî vurîyayîş çin o.

boça xo fekê kutikan kerdene: rastê merdîmanê xiraban, bêaran û şeqizînan ameyîş; dekwetiş mîyanê destê kesanê belayan/xiraban

cita herî û gayî bîyene: vatiş û hereketê înan yewbînî nêtepîştîş/nêgi-rewtiş, yan zî seba di çutê ke pê nêmanenê (sey cinî û mêrdeyî...)

ciwenê parênî vay dayene: meselayê verênî ardiş rojeve, behsê çîyanê verênan kerdiş

Çewt bo, Çewtela yena: 1)Gama ke karêk/gureyêk rast nêşo, çîyê bînî zî rast nêşinê. 2)Karêk/gureyêk de destpêkerdiş xelet/şaş bibo, peynîya ey zî xelet/şaş bena.

çim û birûyê xo kaykerdene: 1)zaf qurnaz/çimakerde/hesabkar/fenek bîyayîş 2)zaf keyf kerdiş, zaf keyfin bîyayîş

Dadkêna ewnêna dezayî ra lajo şimşat ana: Merdimê xo xo rê model vînenê. Merdîmanê xo ra paştî girewte, karo hol kerd.

Danuyî dekerdê pêşê sêwiyî, bilikê ey weriştô!: Tayê merdimî estê, wexto ke biney paştî bigîrê, yan mirdî biwerê, çimsûrîye kenê. No vate nê tewir çîyan ser o yeno vatiş.

defê hawarî cenayene: destpêkerdişê belayêk, sebebîyayîşê bela û musîbete; pêrodayîşî rê amade bîyayîş

Dere xalî yo, Xal Hus walî yo: Cayo mehdûd de, cayo ke kes çin o, serek/sermîyan bîyayîş, wayîrê hukmî bîyayîş.

Dest destî şuyeno, dest agêreno rîyî şuyeno: Her çî wezîfeyêkê xo

esto. Çîyo tay/qijek çîyanê girdan/pîlan virazeno.

Dewe mende di pîran rê, înan zî pênêkerd: Seba pênêkerdişî yeno vatiş. Yanî, her kesî înan rê verda, va wa xo rê îdare bikerê la ê zî ha pênê-kenê.

Dîk mireno çimê ey silo de maneno: Cayê werdê dîkî, wetenê ey silo yo; ey rê silo hêca/erjaye yo. Wazena wa merdim sarayan de zî biciwîyo, reyna çimê merdimî tim wetenê xo de, ca û wareyê xo de yo.

dinya biveşo muyeka xo tede çin bîyene: 1)zaf bêxem/laqayt bîyayîş, çîyekî xo rê derd nêkerdiş 2)bê mal û milk bîyayîş

Dizd dizd bo, şewê tarî zaf ê! Eke merdim wayîrê qerarê xo bo, nîyetê ey bibo û biwazo çîyê bikero, wext hîra yo, wext zaf o; nika keysa merdimî çin bo zî helbet rojêk keyse kewna dest!

Dizd keye ra bo, gure asan o!: Merdimo ke mîyanê keye, kar yan zî meselayêk de bo, hîna weş bi sirranê ey cayî/çîyî zano. Coka zî yewê xerîbî ra baştir şêno zirar/xisare/zîyan bido ey cayî yan zî kesî ro. Eke rayber zere ra bo gureyê dişmenî asan o.

Eke ez nêmerdêne, vergan herê mi nêwerdêne!: Yanî, mi berpîrsîya-rîya xo nêarde ca, coka wina bi.

Eke feqîrî goştê kerge werd, bizanê, yan feqîr nêweş o, yan kerge!: Merdimê feqîrî, merdimê destetengî, nêşenê çîyo weş biwerê! Eke werd zî, mecbûrîyet ra yo, keyfan ra nîyo.

Eke ga kewt, kardî benê zafî: Wexto ke çîyêk qewet ra kewt, her kesî zana ke êdî nêwerzeno; îqtîdar dest ra şî, a game, her kes beno jêhatî û xo bide nawnenno! Kam kewt, her kes ey neheq keno.

Eyarê bênamusan hîra yo: Tehemulê bênamusan zaf o; merdimê bênamusî çîyo bênamus ra aciz nêbenê.

eyarê kutikî de toraq wedartene: çîyêko pak têkelê çîyêkê pîsî kerdiş

eyarê şêrî de şîtê şêre waştene: 1)waştîşê çîyo ke peyda kerdiş yan zî viraştîş/ardişê ey mumkin nîyo, zaf zor o 2)ro behaneyan/manayan gêrayîş 3)xo zaf zêde ra qure kerdiş

Ez vana, "Astewr a!" O vano, "Key zîyena?": Ez vana, "Bin ra çin o!" O vano, "Key ma gênê?" No qayde çîyan ser o yeno vatiş.

Muraya mi kamî der a, zerrîya mi aye der a: Bi xapênayîş, bê samîmî-yet hes kerdiş (Bi dizdênîya her kesî rê mura vila keno, dima vano, "*Muraya mi kamî der a, zerrîya mi aye der a!*" Hemîne de mura esta, her kes xo rê xo de vano, "Mura ha mi het a, mi ra hes keno".)

mîyanê Xelîl û Celîlî de mendene: şaş mendîş; di hetan ra zî nêbîyayîş; bêçare mendîş; teredud kerdiş; taket-naket kerdiş

Mîreyî xulamî ra va, xulamî kutikî ra va, kutikî zî dimê xo ra va: Gama ke merdim kesî ra çîyêk wazeno, o zî yewna ra wazeno, yewna zî yewna ra

wazeno. Nê tewir çîyan ser o yeno vatiş.

Ez vana, "Heş na yo!" O vano, "Rêçe ha ya!": Ez eslê mesela, çî nawnena, o hema mi rê îhtîmalî dima gêreno. Ez çîyêkê esasî vana, çîyêkê esasî nawnena, o teferuatî dima yo! Ez esasê mesela nawnena, o emareyan ra qisey keno!

fek heta pey goşan şîyayene: 1)zaf keyfê xo ameyîş 2)zaf vêşan bîyayîş

fek nerm paştî wişk bîyene: fek de nermek, weş la bazar de wişk bîyayîş; temahkarîye, bazarwişkîye kerdiş

fek nêveşayene: zirar dîyayîşê xo ra derse nêgirewtîş; kerdişê xo ra zirar/xisare dîyayîş la hewna zî poşman nêbîyayîş

Kêna şargê gulana, waştîya vîst û hewt tenan a: 1)Zaf rind û delal a, doz û dawê xanimîye û xatûnîye kena, kênaya merdîmanê namdaran a la her kesî de zî rêsenayê; şenikîye, bêedebîye kena. 2)Kênaya rind a, maqul a, her kes talibê aye yo, yan zî çîyo hol her kes ci rê talib o; her kes wezeno.

Nêrib o pirrî rib o, bara mi tede çin bo, wa pirrî gi bo!: Eke mi rê çîyê çin o, eke bara mi tede çin a, wa sewbîna kes zî ci ra xeyr nêvîno.

pakîtiya pisînge bîyene: pakîtiye/temîziye de bineyke sist bîyayîş; elelûsûl temîziye kerdiş (Pisînge pîsiya xo bi vewre nimnena, eke vewre helîya pîsiya aye vejêna meydan!)

paştîya kesî kerdene: destek dayîş, ardim kerdiş; hetê ... kerdiş; meylê ... kerdiş

paştîya kesî ra ciwîyayene: bi ked û emegê xo ney la kîseyê ... ra xo weye kerdiş, heyatê xo vîyarnayîş

Pers bi pers, merdim şino Qers: 1)Eke merdim cayê çîyêk nêzano zî, merdim şêno biperso û bivîno 2)Eke merdim çîyê nêzano lazim o ke merdim biperso!

Qijika beleke, xebere resna feleke: 1)Keso ke bêsebr bo, lezûbez çî keno vila; xebere leze vilakerdoxîye 2)Keso ke bi hereketan û vatişanê xo merdîman aciz keno, şermende û fedîkar verdeno.

Qina rûte û taca zerrnêne?!: Merdim musaît nêbo hewce nîyo ke xo bi-xemelno.

qina xo dayene: seba cinîyan, teberê zewacî de têkilîya cinsî kerdiş

qina xo dirrnayene: xebate de, qîrayîş de, gureyêk de zaf zêde ra zor bi xo dayîş; hemeyê hêzê xo reyra vatiş yan zî kerdiş (*Qina xo zî bidirno nêşêno!*: Hetanî ke ci ra yeno zor bido xo zî hewna nêşêno!)

rîyê xo nêşute bîyene: zêde ra lewebalîtiye kerdiş; şeşqêniye kerdiş; bêfedî, bêheya bîyayîş

Saya weşe para heşe: Çîyo weş bîyo qismetê xiraban.

Saye saye ra ewnêna, sûr bena: Yewbînî ra çî musenê/bander benê.

ÇEND VATEYÊ VERÊNAN

Adir bikuwo daristan tern û wişkî pîya veşenê! Wexto ke belayêk/tofanêk/bobelatêk bîyo, çi musteheq û çi êrî û bêrî, tède dekuwenê mîyan; xeserîyenê.

Adirê qocan gurr o: Merdimê kokimî û pîrî wayîrê tecrubeyan ê, xeberê weşî înan het ê.

Aqil aqilî ser ra yo: Ganî merdim zêde aqilê xo ra bawer û razî nêbo, aqil aqilî ser ra esto. Aqilê her kesî sey pê nîyo.

Aqilî berdê sûke de rotê, her kes şîyo hewna aqilê xo herînayoy: 1. Her kes bi aqilê xo razî yo, kes îtibarê xo bi aqilê kesî nêano. 2. Her kes xo bîaqil hesibneno. Kes aqilê kesî begem nêkeno. Kes nêvano "ez kêmfîaqil a" yan zî "ez korfêm a".

Aqilo sivik/şenik, baro giran: Eke merdim sivik/şenik têwbigêro, aqilane hereket nêkero, barê merdimî giran beno, problemê merdimî zaf benê.

Arêye bê awe nêgêreno: Tu çiyê bê mesref û xovero nêbeno, lazim o ke piştîgîr û qewetêk peyê merdimî de estbo. Merdim nêşkeno bê werd yan zî bê mesref bixebitîyo..

Astor esparê xo şinasneno: Merdim hunkufê/dengê xo şinasneno.

Aşik her kesî ra vano "axa" la axayê xo şinasneno: Keso ke eslê xo de axa nîyo wa nêxapîyo û nêvajo ke "ez zî axa ya", muxatab merdimî nas keno, zano axayo rastikên kam o.

Aşma ke lojine ra ravîyaro êdî roşn nêdana zere: Her çî wextê xo de rind o; gama ke wextê merdimî vîyart, dest ra şî, êdî tepîya nêno; eke ciwanî merdimî dest ra şîye, tepîya nêna.

Awa bîrî, bîrî rê tehl a: Merdim qîmet nêdano erj û erjayeyanê xo la yê şarf merdimî çim de erjaye yê. Merdim hendayê merdimanê xerîban qîymet nêdano merdimanê cayîyan.

Awa vinderta bena boyine: Eke hereket/xebate çin bo, xûy û exlaqê merdimî xeripîyeno.

Awa vindertiye ra bitersê! Merdim vinderte ra xo bipawê!

Axê biza kole, a qiloçine rê nêmaneno! Eke merdim zilm ro merdimanê zeîfan bikero, helbet heyfê înan -key bo zî- merdimî rê girîyeno.

Berê xo baş bigîre cîranê xo meke dizd: Xo rê tedbîrê xo bigîre kesî ra lomey meke.

Betalî xirabmalî: Eke merdim nêxebitîyo, betal û tiral bigêro, nêbeno wayîrê mal û milkî, çîyo ke esto zî dest ra şîno.

Bi fekê kutikî awa dereyî nêherimîyena: 1. Çîyo baş yan zî karo baş bi qîseyanê merdiman nêxeripîyêno/nêherimîyêno. 2. Çîyo ke tim zêdîyeno, bi werdiş nêqedîyeno

Bi gayêk cite nêbena: Tayê gureyî estê ke bi yew tenî nêbenê.

Bi xebera/qisaya weşe mar qula xo ra yeno teber: Bi xeberwişkîye gure nêvirazîyeno!

Bi roj fekê xo, şewe berê xo bigîre. Bi tedbîr be, bi kontrol qisey bike.

Biewnîye xo çeng, hema şarî rê biçîne neng: Verê kemane û qusûranê xo bivîne, hema ê şarî. Xo bike/deke cayê şarî, hema nengan biçîne (xeberan bide).

Bibil dekerdo qefeso zerrnên, hewna vato "Ax welat!": Tu cayêk sey azadiye, sey welatê merdimî weş nîyo. Nîşandayîşê hesreta azadiye û welatê merdimî.

Biza ke weş kalena, şit nêdana: Merdimo ke weş/zaf qisey keno, qisayanê xo bi ca nêano, yanî tede xeyr çin o. Merdimo ke zaf qisey keno û xo şîrin keno, ey ra çî nêno.

Bize bi linga xo, mêşna/mîye bi linga xo aleqîyena: 1. Her kes guneyê xo anceno. Her kes hesabê xo dano. Xeyr û guneyê her kesî ey rê yo. 2. Her merdim rûmetêkê xo esto. Her merdimî rê tewirêk muamele lazim o.

Cayê derbe beno weş, cayê xebere nêbeno weş: Xebera tehle û girane merdimî dejnena, zerrîya merdimî şiknena û leze-leze merdimî vîr ra nêşona.

Cerrê awe her wext hîne ra saxlem nêno: Çîyo ke rayîro tehlûkeyên de bo, merdimo ke mîyanê gureyanê nebaşan de bo her wext sax anêgêreno.

Cerrê awe rayîrê hênî de şikîyêno: Merdimê xirabî xirabîye de, tolazî tolazîye de... şinê.

Hayîya mirdî vêşanî ra çin a!: Keso ke herayî de yo, mird o û keyfê ey ca de yo, hayî ro vêşanan, belengazan û zehmetkêşan çin o.

Çi yeno sereyê qulingî qarîya qulingî ra yo!: Quling berz perreno û qarreno, bi no qeyde her kesî bi xo hesnena, her kes ey vînenê coka belayî yenê sereyê qulingî de! Yanî, merdimî qiseykerdiş û têwgêrayîşê xo ra baş yan zî xirab muamele vînenê; xûy û exlaqê merdimî gore çî yeno sereyê merdimî de.

Çilaya merdimî heta bi heta nêveşena: Dewranê merdimî heta bi heta nêrameno. Helbet peynîya her çî esta. Merdim tim û tim ser o nêbeno, rojêk keweno bin zî.

Çimo pawite, tim vete: Çîyo ke merdim zaf beno miqate, xisar gineno ey ro. Çîyo ke merdimî rê şîrin o, leze zirar gineno ey ro.

Çiqas gî têw bidî, hende boye dano: Merdim çend çîyo pîs, meseleyêka xirabe têwbido ende vila bena.

Çirr bi çirr, elbe bena pîrr: Tay-tay, verra-verra merdim beno wayîrê çiyê zafî.

Dadiya merdimî her wext lajan nêana: Her wext merdimî rê werê nêna. Şans û talihê merdimî her wext merdimî rê nêhewîyena. Gerek merdim paweyê a xirabe zî bo.

Dêso rast nêrijêno!: Çîyo saxlem/tekuz nêxeserîyeno. Durustîye, rastîye pay ra manena.

Dest destî sera yo: Zanayîş û qewetê her kesî sey pê nîyo.

Desto veng pîzeyê veyşanî ser o yo: Merdimo ke nêxebitîyo, xo rê kar nêkero veyşan maneno.

Dîk mireno çimê ey silo de manenê: Cayê werdê dîkî, wetenê ey silo yo; ey rê silo hêca/erjaye yo. Wazena wa merdim sarayan de zî biciwîyo, ancîna çimê merdimî tim wetenê xo de, ca û warê xo de yo.

Dimê kutikî se serre zî dekerê qalib, hewna sey xo ya; rast nêbena!: Seba tayê çîyan yan zî tayê merdimê ke (xirab ê) tim sey xo yê; nêbedilênê; rast û durist bîyayîşê înan zehmet o.

Dinya dorî ya, malêza çorî ya, serra yew a qerî ya yew a gewrî ya: Timûtim başî/keyfweşî/şayî yê merdimî nêbena, dewran ge destê merdimî de yo ge zî destê sewbînan de.

Duaya kutikan qebul bibiyêne ka asmên ra esteyî/kateyî bivarî: Tenya bi vatîş çiyê nêşino sere. Gani (gerek) kar bêro/bîyo kerdîş ke hema merdim bireso meqsedê xo.

Eke merdim kewt govende ganî bireqisîyo: Eke merdim kewt mîyanê gureyêk/meseleyêk gerek o gore ra têwbigêro; kar û xisara ey çî bibo zî gerek bido verê çimî.

Eke merdim kewt tenganiye yarê dadiya xo ra zî vano, "Bawo!": Gama ke merdim bêçare mend, çî vajê keno...

Eke nefsi to ra va, "goşt" ti vaje, "hoşt!!": Sey nefsê xo meke. Nefs kutik o. Merdimî rezil/gunehkar/kepeze/pîs keno. Bi îrade be!

Ferqê kutikê siyayî û sûrî cêra çin o!: Xirabî xora xirab ê, sey kutikan, çî siyayî çî sûrî, çî dergî çî kilmekî... heme sey pê yê!

Ga garistanê merdimî ra, weled paştta merdimî ra nêbo, xeyrê kesî merdimî rê çin o: Eke hacetê merdimî û zerrîsotîyê merdimî çin bê, faydeyê hacetanê emanetan û şarê xerîbî merdimê rê çin o.

Golikê keyî gayê keyî ra nêterseno: Êyê ke yewbînan hol şinasnenê, bi yewbînan zanê, şermê înan yewbînan ra şikîyo, rîyê înan ro yewbînan bîyo a, hendî yewbînan ra nêtersenê.

Gonî bi gonî nêşuwêna: Peynîya pêrodayîşî çin a. Bi kîştîş merdiman çî safî nêbeno, aştîye/sulh nêna.

Gonî nêbena awe!: Kes merdimanê xo ra nêvîyareno. Gonîya merdiman ro yewbînan girêyena; merdim meylê merdimanê xo keno.

Goşt û neynûk cêra nêbenê: (Merdimatîye ser o vajîyeno.) Eqrebayî yewbînan ra nêbenê. Gonî nêbena awe. Merdimê (eqrebayê) yewî çiqas xirab bo zî, hewna merdim o.

Goştê insanî nêno werî, exlaqê insanî yeno werî: Eke xûy û exlaqê merdimî baş bo her kes mardimî ra hes keno.

Gule bê teli nêbena: Her weşikêk yan zî weşî û rindîyêk zehmetîya xo zî estê.

Heba genimî gêrena gêrena qula arêyî ro şina war: Tayê çî estê ke tena

yew rayîr, yew cayê înan esto. Kam heta zî şîrê, se ra biremê peynî de yenê eynî ca.

Her vaş kokê xo ser o beno zergûn: Her kes sey bapîranê xo yo. Qewmê/nîjad, esl û fêslê merdimî çî bo, merdim zî o yo. Her çiyêk wayîrê tarîxê xo yo; kok û eslê ci esto.

Herra mêrde û cinî yew ca ra ya: Xûy û exlaqê mêrde û cinî yew o.

Heta beroş kel nêdo qedrê kundêsi nêno zanayîş: Heta hewceyî bi çiyê yan kesêk nêbo qîymetê xo nêno zanayîş.

Heta ke pir nêbo ser de nêşino!: Heta ke merdim aciz nêbo, derd nêwero, merdim îsyan nêkeno.

Hewn û merg bira yê: Merdim hewn de bo, seke merde bo.

Karê karkeran o, namûsê xatûnan o: Camêrd karkirox bo û tim kar bikero cinîya ey zî bena xatune.

Karê wextî, paşayê textî: Her gure tam wextê xo de baş o. Eke merdim karê xo wext de bikero, eynî sey paşayê serê textî yo.

Kerraya girane cayê xo de baş a: Merdimo maqul û zanaye hedê xo de vindeno. Şenkîye/sivikîye mekîn.

Kermê dare dare ra nêbîyêne zewal dare rê çin bi: Xayî-nîye/rêberîye/bêbextîye zere ra nêbo, kes nêşkeno teber ra zor bido yewî yan zî xisar bi yewî bikero.

Kes cayo germin ra nêremeno: Kes bîlasebeb cayo baş ra, cayo weş ra, merdimanê başan ra nêremeno. Merdimê zarweşî ra kes xo dūrî nêdano. Eke kes xo cayê ra dūrî bido, sebebêkê xo esto!

Kes kaleka xoya rêxine nêmusneno merdimî: 1.Kes hetê xoyê xirabî/nebaşî yan zî hetê xoyê zeîfî nêmusneno/nênawneno merdimî; her kes hetanê xoyê başan musneno/nawneno merdimî. 2.Kes neheqîya xo qebl nêkeno.

Ko herikêno, exlaq nêterikêno: Xûy û exlaqo xirab bi rehetî terk nêbeno.

Koçer nêvano, “doyê min tirş o!”: Kes qusur û xeta xo de yan zî malê xo de qebl nêkeno, nêvînenno. Her kes xo baş û pak; bêqusur vînenno.

Koçero bê pes, akincîyo bê rez û merdimo ke tim vajo “ez” çiyêk rê nêbenê: Kesê ke pesnê xo danê/xo goynenê çiyêk rê nêbenê. Her kes goreyê şertanê xo gereka wayîrê çiyê ke ci rê lazim ê bo. Tîya de bi ma nişan dano ke ma xo ra razî nêbî, mutewazî bî!

Kutik bi zor nêşino sey: Kes bi zor kar/gure nêkeno. Eke zerrî ra nêbo, kar nêşino sere. Her çî bi waştîşê zerî wa giredaye yo.

Kutiko baş verê pesî de aseno: Merdimo jêhatî karo zor de aseno. Roja tenge de camêrdî kifş benê

Leyîrê marî bê jehr nêbeno: Babîyê merdimî, pîlê merdimî çî bo, zaf ra tay laj zî wina yo. Her kes ro esl û fêslê xo şino.

Mangaya rêxine nameyê garanêk xeripnena: Merdimêko xirab nameyê dewêk, komêk, şaristanêk xeripneno.

Merdim çiqas gî têwbido hende boye dano: Yew meseleaya xirabe ser o çiqas bêro qisey kerdene, hende herimîyena, ci ra zerar yeno meydan.

Merdim embazê qela bo, do nekula merdimî zî gîyî mîyan de bo!: Eke merdim xiraban de embaz bo, merdim dekeweno mîyanê xirabîye!

Merdim engişta xo qulan ra nêçarno, mar nêceneno pede: Eke merdim nêdekuwo mîyanê her çî, xo rê cayê xo de asan vîndo, çiyê xirabî/belayî nêne merdimî sereyî ser de!

Merdim kerra nêerzo kutikî, kutik nêlaweno merdimî: Cayo rehet û asan de, bîlasebeb û bîlaheq kes belayê xo nêlaweno merdimî ra. Merdimo ke belakir o, gerek merdim xo ey ra bipawo.

Merdim piştîya xo bi destê xo nêhurno, kes zerrîya merdimî rehet nêkeno: Merdim karê xo bi destê xo nêkero kes gureyê merdimî sey merdimî baş nêkeno.

Mertebîyan keyeyê xo bi ronîştîş xeripnayo!: Bi ronîştîş merdim her tim xizan û feqîr o. Bi betalîye merdim nêbeno wayîrê çî.

Mîlçike awe şimena, Homayê xo rê duay kena: Mîlçike heywanêka bêzar û zîwan a, la hewna zî nankorîye nêkena, dere ra awa Homayî şimena, ey rê duay kena. Ganî merdim nankor nêbo!

Pîyaz çiqas firk bo hende sere keno pîl: Mîyanê qelebalixî de merdim rehet nêkeno, la gama ke merdimî tay bê, cayê merdimî zî beno hera û merdim rehet keno.

Qey xatirê xatiran, merdim beno cîranê kafiran: Reye esta ke merdim seba xatirî zaf cefa û ezîyet zî vîneno

Rayîr çiqas derg bo zî bi gamêk dest pêbeno: Mesela/kar/gure çiqas gird bo zî verî merdim bi lebitîyayîşêko qijkeke dest pêkeno.

Seba xatirê vilêk merdim bexçeyêk paweno: Seba xatirê çiyêkê xo merdim eşkeno zaf zêde mesref zî bikero. Ger îcab bikero/hewce bo, merdim seba xatirê çiyêkê xoyê qijekî zaf ezîyet dano verê çimî. Çiyê narîn û weşik wina bi rehetî nêpawîyeno.

Tena dare bi derdê dare zana: Êyê ke eynî derd ancenê, ancax ê eşkenê derdê yewbînan ra fehm bikê.

Wa çimê merdimî vejîyê, wa nameyê merdimî nêvejîyo!: Eke xirabîye ser nameyê merdimî vejîya, êdî merdim senî zî biko tira nêxelisêno.

Wexto ke her kewt çamur, wayîrê herî ra zixmêr kes çin o: Eke merdim kewt tenganîye, qewetê merdimî zî zêdîyeno. Merdim şarî ra zafêr wayîrê malê xo vejîyeno.

Xebere kewte mîyanê di lewan, vila bena hetanî hewt dewan: Eke merdim sîrrê xo bîyaro zîwan, êdî beno vila; her kes pêhesîyeno.

Zerrn bigino mîyanê rêxe ro zî ancî zerrn o: Merdimo baş/durist, çiyê baş hertim baş o. Merdimo baş xirab nêbeno.

2.METNÊ DÎNÎ

2.1.MEWLIDÎ

MEWLIDÊ KIRDÎ

Metnê edebî ke heyatê pêxamberê dînê îslamî ser o bi nezm nusiyayo ra vanê "mewlid". No metn exlebê xo merasiman de bi meqam yeno wendiş.

Mewlidê Kirdî yê Ehmedê Xasî destpêkê edebîyatê nuşteki yê kirdkî yo. Reya verêne 25 adare 1899 de Dîyarbekir de Çapxaneyê Lîtoğrafya de 400 nusxeyê ey ginayê çape ro.

Dima Zeynel Abidîn Amedî yew nusxe bi xetê destan bi alfabeya erebkî nuşt, çend eserê bînî yê Ehmedê Xasî zî îlawe kerdê û sey çapê metbea dayo weşanayiş. Xetê Zeynel Abidîn Amedî de yew çeku kêmi ya û yew-di cayan de zêr û zeber xelet nusiyayê.

Sewbîna zî tayê destnuştayê ke çapa orijînale ver ra ameyê nuştîş zî estê, mesela, metno ke Hîvda Îletişim çap kerdo, nînan ra yew o. La hem tede xeletî estê hem zî beytî kêmi yê.

Mewlidê Kirdî hetanî ewro panc rey alfabeya erebkî ra transkrîbeyê alfabeya latînkî bîyo. Reya verêne M. Malmîsanijî 1985 de Parîs de transkrîbe kerdo û "Hêvî, Kovara Çandîya Giştî, Hejmar 4, Parîs Îlon 1985, r. 75-97" de weşanayo.

Mihanî 1994 de transkrîbe kerdo û bi çend îlaweyanê bînan sey kitabî Îstanbul de Weşanxaneyê Fîratî ra weşanayo. Kunyeya nê kitabî wina ya: Mela Ehmedê Xasî, Mewludê Nebî, Tadox (Werger) Tîpanê 'Erebî ra: Mihanî, Fîrat Yayınları, İstanbul 1994

Mela Mehemedê Kavarî 2005 de transkrîbe kerdo û Dîyarbekir de bi hawayêko korsan weşanayo.

W. K. Merdimîni zî transkrîbe kerdo û Hîvda Îletişim İstanbul de 2008 de sey kitabî weşanayo.

Mîyanê nê her çar transkrîbeyan de, herçiqas tede xeletîyê telafuzî, kêmane û xeletîyê çekuyan û herfan estbê zî o tewr baş yê M. Malmîsanijî yo. Her hîrêyê bînan de gelek xeletî, heta ke beytê kêmi estê. Bitaybetî o ke Kavarî kerdo, xeletîyê xo zaf zêde yê.

Mî no transkrîbe metnê orijînalî ver ra kerd. Qismê tirkî, mi goreyê alfabeya tirkî nuşt û qismê erebkî zî goreyê alfabeya latînkî ya kurdkî nuşt. Qismê tirkî ke destpêkê kitabî de esto, hetê Ehmedê Xasî ra nêameyo nuştîş.

Metnê winasî ke bi alfabeya erebkî nusiyayê, gama ke transkrîbeyê alfabeya latînkî benê, tayê vengyan de, mesela vengê "eyn" û "xeyn"ê erebkî de muşkileyî vejênê. Mi nêwaşt ke nê vengî vindî bibê. Coka mi nê vengî bi nê nîşanî (') îşaret kerdî. Mavajin, çekuyê sey: be'dê, se'dîyan, 'Ebdullah, şafi'ê ma... Û çekuyê sey: 'xezal, 'xeyrê min, 'xalîyan, 'xuslêkew sunnet...

Dîyarbekir, 16.10.2008
Roşan LEZGÎN

***

Diyabekır Vilayet-i Celilesi'ne tabi Lice kazası'na mülhak Hezan Karye'li mekrûmatlı Ehmed-ul Xasî Efendi'nin Zaza lisanıyla teellif eylediği iş bu Mewlid-i Şerif Maarîf Nezaret-i Celilesinin 25 Mart [1]315 tarihli tahrirat-ı âliyesiyle verilen ruhsat üzerine defâ-ı ûlada dört yüz nüshadan ibaret Vilayet-i mezkure Litoğrafya Matbaası'nda tab ve neşr edildi. Bundan başka tab etdirilirse mes'ûl tutulacaktır.

***

MEWLÎDUN-NEBÎYYÎ-L QUREYŞÎYYÎ (Selewatullahî 'Eleyhî Fî Bukreten Wel 'Eşîyyî)

Bîsmîlahîrrehmanîrrehîm

Ez bi bismillahî îbtîda kena. / Raziqê 'aman û xasan pîya kena.
Rebbî, hemd û şukrî ancax to rê bê. / Kîbr û medh û fexrî pêro to rê bê.
Çende ray bê ma sewabê hemdê ma. / Labelê nêrê hisaban çendê ma.
Hemd û şukrê to eda qet nêbenê. / Ma ser a Rebbî, ti zanê, vînenê.
Halê miskîn û feqîr û naqisan; / rûreş û zerresîyahê zey hesan.
Her nefes de vacê, hemd û şukrê to. / Wacib o bêşubhe ancî heqqê to.
Maneno îne ser o şukrê çiman; / dest û ling û pîya bi e'zayê bînan.
Key yeno ca Rebbî heqê şukrê to? / Ger ezel ra ta ebed ma zikrê to
tim biker, qet xafilî nêbin mudam. / Her mehalo ger eda ker ma tamam.
Labelê ma zanê rehma bêhisab, / to heta esta û ma bî dilkebab.
Wazenê ma lutfê to hergo hewe, / tim bi zarîyy û fixan roc û şewe.
Ez qesem daîm bi zatê to kena, / hem bi yew-yew ez sîfatê to kena.
Ger ebed yew hemdê to qet nêkero, / rehmetey to ancî yo go her bero.
Çunkî rehmay to bi qeybê yê bîya, / ger çîqa şermende û sînesîya.
Rebbî halê ma bi xwu to ra 'eyan, / lazimey hendî çî ya, vaco zuwan.
Xaliqê ma tim ti yê, Barî Xuda! / Şafi'ê ma zî Muhemmed Mustefa!
Hendî ma Şeytanî ra perway çî yo? / Yo kû to ra tim bîyo, bêhêvî yo!
Ey birayê dînî! Tim goşdarî bê. / Hem bi qelbê xwu, bi xwu hêşyarî bê.
Key şîma dî nameyê şahê şîma / ame vatiş, sunnet o, vacê şîma,
"Es-selatu wes-selamu ya hebîb, / daîma to ro bivarê ya tebîb!"
Wazenê ger ma xelasîyya tamam, / vatişê ma, es-selatu wes-selam.

ENO MEBHESÊ TERTÎBÊ MEWLÛDÎ Û FEZLEY WENDIŞÎ

Lazim o tertîbê mewlûdî temam / ma ser o vacin, bizanê xas û 'am.
Ger ti yew mewlûd xwu rê wendiş bidê, / lazim o tertîb bizanê, pê bidê.
Ewwela tezyînê xwu w 'eylanê xwu, / lazim o to rê bi qasê halê xwu.
Cabîyare b'edî cû 'ûd û buxûr, / şerbet û mûman zî ronê, bêqusûr.
Henkî nan û sole zî rone, bira. / Vende çende merdiman, qasê xwu ra.
Ger bipersê, "Wendişê roc û şewe?" / Wendişê şew baştir o, hergo hewe.
Çunkî şew bî ame şahê enbîyan / na dunya, hem Mekke de, ey 'aşîqan.
'Illetê şew, çunkî 'isyanî kemî, / tim bena waqî' bi ibnî Ademî.
Xasseten yew rey di dunya ay şewî, / qet gunehkarîke nêbî yew hewî.
Ger bîyo vatiş, "Delîlê ma çî yo?" / Neksê lat û pût û narê fursî yo.
'Illeto yew zî dunya bîbî zelam. / Kufr û şirkî ra hema bîbî temam.
Yo bi şew ame w' kû loma ma bizan. / Kufrî dunya kerdebî şew, bêguman.
Hasilî qet nîne vatiş wesfê yê. / Ma bi fek te'rîf biker hem medhê yê.
Yo kû xellaqê cîhanî medhê yê / kerdo, ma hendî çî vacin wesfê yê?
Wazenê ger ma xelasîyya temam, / vatişê ma, es-selatu wes-selam.

***

Nefê mewlûdî şima persê, bizan / qet ebed nîne hisabê defteran.
Belkî yew-yew lazim ê, vacin şima, / pê bizanê pîlîyey ay şahê ma.
Yew tera wendiş bîyo ger çî ser o, / kamo boro go hezar 'illet bero.
Hem bedel de rehmete w' keyf û surûr, / nazilê qelbî bibo hem feyz û nûr.
Meclisa mewlûd bîyo wendiş tede, / go bibo 'xerq ay di nûrê Ehmed de.
Hasilî kamo kû goşdarî biko, / yan biwaño, yan sebeb bo, bêşik o.
Cennetê firdewsî ê rê hem verî / boro yo tasêke away kewserî.
Hem cuwabê qebre zî ê rê sehal / go bibo, tavil bido 'emma yusal.
Hezretî Siddîqî vato yew kelam, / baş bizanê, pê bigîrê xas û 'am,
"Xerc kero yew dirheme kamo temam, / yo hevalê min di cennet de mudam."
Hezretî Farûqî zî t'ezîmê yê / vato ma ra, pê bizanin qedrê yê,
"Qedrê yê kamo bigîro bê rîya, / zey Muhemmed Ehmedî bîyaro dunya."
Hezretî 'Usmanî yû Kerrarê Sef, / her dinan vato 'eceb çikew şeref,
"Yew bido yew dirheme bi qelbo şedîd / zey di Bedr û hem Huneyn de bo şehîd.
Hem bigîro qedrê ê zî ey biran, / yo dunya ra nêvecêno bêîman."
Şeyxê Besrî vato, "Zey Kohê Uhud / zerdê ma bê, go di yew mewlûd de bid."
Fexrê Razî vato, "Weqta ronenê / nan, eger yew boro loqmeyke tenê,
pîzê de go nan biko cûş û tereb, / go biwazo tim 'efû, vaco e Reb,
ay ku ez werda gunehkar û 'efû, / wazena ê rê bi namey to 'efû."
Sirrê Seqtî vato, "Ca w' mewlûd tede / wanenê, yo cennet o, yê ha y' tede.

Çunkî qey hubbê hebîbê basefa, / ê yenê pêser, kenê zewq û sefa."
 Ê zî vato yew hedîsêkew nefîs, / "Men ehebbenî huwe 'indî celîs."
 Cennetê Firdewsî de hetta heta. / Bes nîyo, hendî çî vacî ey feta?
 Şeyx Cuneydîyo celaluddînê ma / vato, hem M'erûfê Kerxî zî teba.
 Hinkî nef'ê wendişê mewlûdê yê / ger bîyê vatiş, şîne vîst per, belê.
 Qedrê yê ger ma bizanin ende bes. / Kafî yo ma rê heta axirnefes.
 Hasilî ma kor ê, bêhedd û qîyas. / Ma çî zanê qedrê mewlûdî binas!
 Belkî zano qedrê yê Rebbê Kerîm, / medhê yê loma di Qur'ano 'ezîm
 kerdo, vato "Ya Muhammed, ya Emîn! / Ente minnî rehmetun lî-l 'alemîn."
 Wazenê ger ma xelassîya tamam, / vatişê ma, es-selatu wes-selam.

ENO MEBHESÊ ÇINÎBÎYAYÎŞÊ EŞYAN Û SIRRÊ HOMA YO

'Ewwulî xellaqê kullê masîwa, / tim tenî bê, baş bizanê, bê newa.
 Nê eno 'erd û enê 'ezmanî bî, / nê perî yû cinnî, nê însanî bî.
 Nê enê rocî w' şewî, nê nîzd û dûr, / nê zemanî, nê mekanî, bêfutûr.
 Yanî, nê haca w tîya, enka w verî / qet çînî bî, hem çînîk ê, zey verî.
 Lebelê fikr û teemmul qet meke! / Eqlê heywanî ebed ver pê meke!
 Yo 'eqil kû eslê yê awe w herrî. / Yo çî zano hukmê şahê Ekberî!
 Ger bipersê hikmetê Homa tera, / go bibo zey meşke perçe, ey bira!
 Axirî qet yew bi 'eql û mahirî / nêrseno me'rîfetê yê qadirî.
 Belkî ancax ehlê qelbê muhreqî, / yo bizano cuz'êke sîrrê heqî.
 Nêşkeno yo zî biko t'erîf hema / cewherê me'rîfetê xellaqê ma.
 Çunkî heddê herf û sewtan qet nîyo, / sîrrê xellaqê cîhan pê vacîyo!
 Hem me'anîyyê di qelbê 'aşîqan / bêrê vatiş yê bi nutqe natiqan.
 Çunkî herf û sewtî tim cihatî yê, / sîrr û me'nay cîhetan ra xalî yê.
 Hasilî qet eşkenê roşnê çira / hukmê rocî sist kero hukmê xwu ra?
 'Eql û herf û sewtê ma zî yo qeder, / eşkenê sîrran bi fek bîyarê teber.
 Wazenê ger ma xelassîya tamam, / vatişê ma, es-selatu wes-selam.

ENO MEBHESÊ XELQÊ PEYXEMBERÊ MA Û XELQÊ EŞYAN O

'Ewwulî darey yeqînî, Rebbê ma / kerde xelq û pa bî çar şaxî hema.
 Be'dê cû yê padişahê sermedî / henkî nûrê xwu girewt qey Ehmedî.
 Va, "Bibe Ehmed!" hema şahê wedûd. / Şeklê Teyra Tawuse ame wucûd.
 Be'dê cû na dare ser, rebbul-umem. / Zîkrê yê kerd bêhisab, nîno qelem.
 Be'dê yê zikran hema Rebbê wera / arde yew 'eyney heya na yê ver a.
 Weqto nûre Ehmedî anya tera, / bêhisab yê kerd heya, rebbê xwu ra.

Areqêke da hema, şeş çilkê yê / kewtî war, çar bî tera çar yarê yê.
 Yew te ra zî bî gulî, boy tim yenê. / Yîne ra zî yew birinc o, ma wenê.
 Be'dê cû nûrê hebîbê Ehmedî / secde berd panc ray bi qeybê sermedî.
 Yo sebeb ra ma rê panc ferzî tamam / wacib o tim ma nimac ker her mudam.
 Be'dê cû duyyes hicabê nadirî / ardî nay ro, yê Xudayê qadirî.
 Nameyê perdan bi xwu yew "Merhemet", / yew "Keramet", yew zî "Minnet", "Menzîlet".
 Yew "Nubuwwet", yew zî "Ta'et" name bî. / Yew "Se'adet" yew zî "Rif'et", ya ebî!
 Yew "Hidayet", yew zî "Te'zîm" des tamam. / Yew "Şefa'et" yew zî "Qudret", wes-selam.
 Be'dê cû nûrê hebîbê serwerî / mendo hergo perde de yo çend serrî.
 Hergo yew de kerdo zikrêkew temîz. / Heddê yê zano tenê Rebo 'ezîz.
 Be'dê zikrî Xaliqê 'erd û sema / eşto yo nûr Behrê 'Irfanî hema.
 Be'dê yê zî eşto Behrê Nedretî. / Be'dê Nedrî eşto Behrê Qudretî.
 B'êdê cû eşt Merhemet; behro 'uman. / Weqto yê ra zî teber ame heman,
 baskî şay tê, henkî çilkî kewtî war; / se hezar û vîst hezar û zêde çar.
 Weqto yê çilkî kû yê ra bî berî, / hergo yew bî rûhê yew peyxemberî.
 Baskî şay tê, ancî çilkî bêqîyas / kewtî war, bî ummetê yê, 'am û xas.
 Xaliqî yew cewhere yê nûrî ra / kerde peyda, be'dê cû anya tera.
 Bî di felqey tavilî ay yew hewî. / Yê bi heybet da nezer nîmey yewî.
 Tavilî helya bî behrêkew 'uman. / Heybetan ra dû wû kef da yê heman.
 Kef bî 'erd û 'ewwulê yê Mekke ra. / Yo sebeb ra Mekke bî ummul-qura.
 Dû zî, 'ezmanî tera amey wucûd / la heqîqet ancî zano yo Wedûd.
 Nisfo bîn ra zî viraştiş da cedîd; / lewh û kursîy û qelem, 'erşo mecîd.
 Wazenê ger ma xelasîyya tamam, / vatîşê ma, es-selatu wes-selam.

ENO MEBHESÊ EMRÊ HOMAY O QEY QELEME

Be'dê cû va, "Ey qelem nûştiş bike!" / Va "z di emrê to de wa, vatîş bike!"
 Va, "Binûsne! Yew çinîk o 'xeyrê min, / hem Muhemmed qasid o qey emrê min!"
 Weqto ana va, şinawut ay qelem. / Tavilî şî secde û bêheş bî hem.
 Secde ra weqto wurişte, "Rebena!" / Va, "Ti xellaqê min ê, ez vînena.
 Labelê kam o kû namey yê hema / ame nûştiş nameyê to dir bi ma?"
 Xaliqî va, "Ewwel û axir ez a! / Yo zî mehbûbê min o, 'aşiq ez a.
 Ger bi qeybê hubbê yê nêbay mi zî / çîke nêardê wucûd û nê ti zî."
 Va, "Binûsne, her çî 'isyanî biko, / yo go hîssey yê ci rê agir biko!
 Her çî nêgreyro bi 'eksê emrê ma, / heqqê yê firdews o, dîtîş wechê ma."
 Ummetê peyxemberanê basefa, / pêro anû nûştî hetta Mustefa.
 Ummetey yê rê zî dest pêkerd qelem / kû binûsno vaco, yê zî kel-umem.
 Tavilî heybet girot vinderte hem. / Xaliqî va, "Bes teeddub, ya qelem!"

Heybetan ra bî di şeqqî, secde berd. / Be'dê secdî va, "Çi vacî, Rebbo ferd!"
Va, "Binûsne! Ummetey yê rê surûr. / Ummetun muznîbetun rebbun xefûr."
Yo sebeb ra sunnet o şeqqê qelem, / weqtê qet'ê ma biker, ey zel-himem.
Be'dê cû nûştî heme teqdîrî tam, / çi bibo peyda, îla yewmil-qîyam.
Wazenê ger ma xelassîya tamam, / vatişê ma, es-selatu wes-seleam.

ENO MEBHESÊ XELQÊ ADEMÎ YÛ NÛRÊ PEYXEMBERÎ YO KEWTI PAŞTEY YÊ

Be'dê kullê nûştîşê eşyan kû kerd, / Xaliqê cebbarî fermanêke kerd.
Qeybê Cebraîlî va, "Henkî herrî / bîyare 'erdan ra bi şeştî tewirî.
Nêbo rengêke tera bîyarê kemî, / pê virazin ay herrî ra Ademî."
Hikmetê rengê herrî, însanî pê / hergo yew rengêke bî, nêbî zey pê.
Ha bi şekl û ha şeca'et, dilberî. / Ha bi cûd û ha bi teb' û enwerî.
Arde Cebraîlî war o kerdo ro, / henkî away rehmetî kerde piro.
Be'dê cû zey mîr 'ecelna yew zeman. / Nêdusa pêra wû cêra bî heman.
Kerde ser aw henkî Behrê Huznî ra. / Yobînan tavil girot bêhemdî ra.
Ma zî loma daîma mehzûn benê. / Can yeno pêser, muheyzer manenê.
Be'dê cû va Xaliqo kû zulkem, / "İlmê min de kerdo sebqet huzn û xem.
Qeybê ibnî Ademî, ey îns û cin! / Kamo ehlê sebrî bo, yo ehlê min.
Kam keso kû nêkero sebro kerîm, / ez go ronî yê ser o huzno 'ezîm!"
Be'dê cû Ademî tamam kerd şeklê yê. / Hezretî Cibrîlî puf kerd rûhê yê.
Tavilî Adem wurişt ronîşt verê, / hezretî Cebraîlî secde berd ci rê.
Be'dê cû her çi melek pêro tamam / secde berdî Ademî rê xas û 'am.
Tavilî nûrê Muhammed xatemî / bî mucella yo di paştey Ademî.
Cenneto berzex de nay ro, va "Hema / lazim o na dare ra dûr bê şimal!"
Sef bi sef vindertî yê pey de melek. / Bî muheyzer, Ademî va "Ez gerek
persî xellaqê cihan ra no sebeb. / Yê çira vindertê min pey de 'eceb?"
Weqto persa Xaliqî ra kewn û hal / va, "Eno hikmet çi yo ya Zulcelal?"
Xaliqî va, "Nûrê şahê cinn û îns / ha w' di paştey to de yo eyro celîs.
Hikmet û heybet zî pêro awe wo. / Ni'met û cennet zî pêro awe wo."
Ademî va, "Xaliqê 'erş û felek! / Hes kena bêro muqabil we w' melek."
Hikmetê xellaqî ra dî ame nûr, / mîyanê wechê yê de tavil bî zihûr.
Ademî va, "Rebbî ez hevî kena / yê bîya qarşî, xwu rê ez vînena."
Kerd emrêkew letîf 'ilmê xwu de. / Nûr bî nazil, ame gişta eşhede.
Yo sebeb ra gişta raşte efdel a / zey çepe, ey ehlê hubb û muhtela.
Loma weqto nengûyê xwu qesnenê, / desto raşt de e'wwulî dest pêkenê.
Desto raşt ra zî kû gişta nûr tede, / be'dê cû hîrê hemey ya kişte de.

Be'dê yîne pîlê zî kû qesnenê, / desto çep tertîb tede nêvrazenê.
 Çunkî giştê destê raştî efdel ê. / Ma verî vato, şima zenê, belê.
 Lazim o ma hikmetê tertîbî vac. / Çunkî hergo derdî rê esto 'ilac.
 Weqto yo nûr ame gişte, bî sekan. / Nûrê çar yaran zî amey yê bînan.
 Nûrê Siddîqî di raştê Sidqî de / bî sekan, Farûqî zî Siddîqî de.
 Nûrê 'Usmanî zî raştê 'Umerî, / yê 'Elî kişta çepê peyxemberî.
 Weqto Adem çim gina gişta şede, / ay kû nûrê Mustefayî ha w' tede.
 Bî muferreh, va bi ilhamê Rebî, / "Es-selamu hem 'eleykum ya ebî!"
 Da cewab nûrî ver a Rebbê wera, / "We 'eleykumus-selamu" va tera.
 Yo sebeb ra ma selam bid' sunnet o. / Reddê yê zî ferzêkew kifayet o.
 Wazenê ger ma xelassîya tamam, / vatişê ma, es-selatu wes-selam.

ENO MEBHESÊ EŞTÎŞÊ ADEMÎ YO CENNET RA Û MARDIŞÊ KALIKANÊ PEYXEMBERÊ MA WO

Hezretî Hewwa nezer da Ademî / va, "Çi nûr o?" Va, "Yê Fexrê 'alemî!"
 Xaliqî hur dî muzeyyen kerdibî. / Hem di cennet de muxeyyer kerdibî.
 Be'dê cû kû Ademî bêemrî kerd. / Xaliqî va, "Yê bigîrê berzê 'erd!"
 Tavilî libas û tezyîn bî vinî. / Yîne ra wo, eştî na dunya genî.
 Bî fixan û zarîyey yê hergo hew. / Qet ebed nêbî sekan yo roc û şew.
 Bî tamam hetta kû hîrê sey serre. / Kerdî zergûn hesrê yê dar û çere.
 Vatişê yê zî eno bî roc û şew, / "Rebbena," vatê "zelemna!" hergo hew.
 Be'dê cû yew roc wurişt ronîşt hema, / yew nezer da 'ersê xellaqê sema.
 Dî kû nuşto, "Yew çinik o, tim ez a! / Hem Muhemmed mursel o, mursil ez a!"
 Va, "Di bextê ay Muhemmedî de wa, / min 'efû ke Rebbî, ez bê çarê wa!"
 Hezretî Cibrîlî wehyî arde ser / va, "Ricay to bî qebûl, wurze xwu ser!"
 Be'dê 'efwey Ademî ra bil-yeqîn, / ame paştey Şîsî yo nûro verîn.
 Şîsî ra zî ame lacê yê hema, / nêşkena hendî bimarî qey şima.
 Çunkî hetta bêro 'Ednanî riso, / go bibo nîzdî se namî pêriso.
 Hem tede esto xîlafêkew tamam. / Yew muheqqeq nêşkeno vaco kelim.
 Labelê 'Ednanî ra pey, yê hema / vîst û yew pî bêşik ê, vacî şima.
 'Ewwulî 'Ednan û Me'd û hem Nizar. / Yew Muder bî, yew zî Îlyas namedar.
 Mudrike yew, yew Xuzeyme, yew Kenan. / Nedr û Malik, Fehr û Xalib zî heman.
 Hem Luey, hem Ke'b û Murre, hem Kilab. / Hem Qusey zî hewt û des amey hisab.
 Yew zî yo 'Ebdulmenafo murte'ib. / Yew zî Haşim, yew zî 'Ebdulmutilib.
 Şîsî ra hetta tîya nûr bî nihan. / Fuc'eten pî yê de bî zahir heman.
 Wazenê ger ma xelassîya tamam, / vatişê ma, es-selatu wes-selam.

**ENO MEBHESÊ 'EBDULLAHÎ YÛ CUHÛDÊ ŞAMÎYAN O Û WAŞTIŞÊ
AMÎNA CI RÊ**

Weqto 'Ebdullahî de nûr bî zuhûr, / kafiran zana kû amew' nîzdî nûr.
Be'dê cû geyray bi qetlê yê, hema / hafîzê yê Xalîqê 'erd û sema.
Tim qicî ra pawutê yê kafiran, / cayke 'Ebdullahî bikşê bê biran.
Rayke hewtay heb cihûd pîya bî heval. / Sondî wendî, kerdî eqdêkew betal,
"Yo hetta ger nêro kiştiş ma hema / go bigeyrin roc û şew tim yê dima.
Ma ebed nêgeyrenê a, ger meram / nêkerin îcra kû vacin, ax û Şam!"
Mîyanê Şamî ra wuriştî, hergo hew / şîne rey ra nê bi roc daîm bi şew.
Kewtî çol û kerbelayê kafirî, / şî hetta dorê Mekî zey adirî.
Kerde casûsî, hetta yew rocêke / ame 'Ebdullah, tenê şî çolêke.
Weqto dî, kewtî dima zey vergê har, / şî bî yê berxê ciwanî, hey hewar!
Pêro pîya şî yew tera nêbî kemî. / Labelê hafîz bî rebbê 'alemî.
Weqto şî yê het cihûdê şamîyan, / tavilî yew 'eskerê rûhanîyan
ame ezman ra, cihûdî tar û mar / kerdî, pêro eştî şî yê zey xubar.
Mend 'Ebdullah tenê yo xanedan, / hîfzê yê kerd Xalîqê însan û can.
Yew Weheb bî, zuhrîyan ra namedar. / Yo zî yo roc amebi seyde û şîkar.
Yê zî weqto dî eno hukmo ecîb. / Bî muheyyer, va "Eno hikmetxerîb!"
Weqto yê dî yê ro yew hikmet gîna, / va "Mi yew keyneke esta, Amîna.
Go bidî yê, ger bibo yê ra qebûl. / Layîqê yê wa tenê, a yew betûl."
Be'dê cû ame Weheb sahibkemat. / Şî keye va kîye xwu ra hal û hewal.
"Hem teşewwur qelbê min de, vînena / tim, beno kû ez bidî yê Amîna."
Hem şî 'Ebdulmüttelîb dî va tera, / "Esta yew keyneke min zaf nadir a.
Layîqê ay nêdiyo min qet tu qûl, / 'xeyrê 'Ebdullahî, ger yê ra qebûl.
Go bibo, ez go bidî yê serwerî / ay, bi emrê yew Xudayê ekberî."
Hem şî 'Ebdulmüttelîb, va ay xeber. / Kerd 'Ebdullahî de tavil eser.
Be'dê cû şî yê bi 'urfê ay zeman, / waşte 'Ebdullahî rê şahê cîhan.
Yew weqeyke zerd û yew sîm, hem se pes. / Hem devey zî zey pesan day, ende bes.
Weqto arde hem yene bî ay şewî. / Hem receb bî, aşme bibî yewşewî.
Wazenê ger ma xelassîya tamam, / vatişê ma, es-selatu wes-selam.

**ENO MEBHESÊ INTIQALÊ NÛRÊ PEYXEMBERÎ YÛ HEWVANÊ
AMÎNA YO**

Be'dê cû nûro kû ma kerdo sena, / ame bî meyman bi qeybê Amîna.
Weqto yo nûr Amîna de bî zuhûr, / Amîna zî dî eceb 'izz û surûr.
Bêhisab, nîno ebed vatiş tamam, / ma biker tefsîl, bizano xas û 'am.

Amîna va, "Weqto min zana kû nûr / amewo meymanîyey min bêfutûr.
 Yew şewêke ez di hewnêkew şêrîn, / min dî ame merdumêkew enwerîn.
 'Merheba fike Muhammed' va hema, / namê min persa û va 'Ez Adem a!
 Hem receb bî ay şewa kû Ademî / 'Merheba!' va, qeybê fexrê 'alemî.
 Be'dê cû şe'ban de yew şewe ame Şîs. / Va 'Selamu hem 'eleyke ya reîs!
 Ame aşma bîne Idrîso refî'i, / va mi ra 'To rê mubarek bo yo şefî'i!
 Ame aşmey çarine Nûh basefa, / 'Es-selamu' va "eleyke Mustefa!
 Ame aşmey pancine Hûd hewnê min, / va 'Selamu' hem beşaret qeybê min.
 Weqto bî zulfîcce, Îbrahîm benam / ame va hemlê mi ra yew selam.
 Va di aşmey hewtî Îsmâil zebîh, / 'Barekellahu lekî heml-el melîh!
 Ame aşmey heştî Mûsa qey mi va, / 'Ebşîrî ya Amîne bil-Mustefa!
 Ame new aşman de Îsa, va mi ra, / 'To rê mujdîyanî bi sultanê wera!"
 Hem dî hewnê bêhisabê nadîrî. / Ger bîyê vatiş bi emrê Qadirî,
 go bibo derg no kitabo nazenîn. / Belkî mûcib bo bi 'iczê hazîrîn!
 Weqto bî şeşşame hemlê ay ci rê. / Kerd 'Ebdullahî qesdê təcîrî.
 Şî Medîne, Xaliqî da nêweşî. / Qeybê 'Ebdullahî, şerbet werd û şî!
 Na dunya ra yo hebîbo enwerî, / 'emrê yê zî pêro vîst û panc serrî.
 Weqto 'Ebdulmutilib bî baxeber, / Amîna berma û va "Ah û keser!"
 Va, "Zerey min bî di nîmî, wey li min! / Xaliqî verda yetîm no hemlê min!"
 Dar û ber pêro tedir bermay bi hal. / Hem çîqa heywanî der sehl û cibal.
 Yew melek nêmend, wuriştî va "Kerîm! / Nê hebîbê to Muhammed bî yetîm!"
 Da cewabêkew letîf ay yew Rebbî, / "Baştir a yê rê bi pan' sey may û pî."
 Ey gelfî 'aqlitemam û 'alîyan! / Ma çî zanê qedrê durrê 'xalîyan!
 Wazenê ger ma xelassîya tamam, / vatişê ma, es-selatu wes-selam.

ENO MEBHESÊ WELEDNAYÎŞÊ PEYXEMBERÊ MA WO (Sellelahu 'Eleyhî We 'Ela Alîhî We Sellem)

Şî rebî'ul-ewwelfî ra des şewî, / Amîna bî 'xerqê nûrî, yew hewî.
 Amîna va, "Weqto bî duyyes şewî, / ez tenê menda di xelwe, bê yewî.
 Ay şewî hem bî duşenbe, bêfutûr. / Min dî çar cînî mi rê amey huzûr.
 Meryema yew, yew zî Sara, Asîya. / Yew zî ay Hewwa kû bî ummel-wera.
 Xidmetê min kerdî yîne bêqusûr. / Qet mi nêdî ezyetêke, bî zuhûr.
 Be'dê cû teyšan bîya ez bêhisab. / Min dî ame şerbetêkew zey gulab.
 Labelê nê şekker û nê engemîn, / çîke zey yê şerbetî nêbî şêrîn.
 Werdişê yê dir rehet bî canê min. / Min dî yew teyrêke ame banê min.
 Tavilî min dî hebîbê min Emîn / ame dunya qûm û qewmel-hazîrîn!
 'Xeyrê însanî çîqa eşya bî va, / 'Merheba ya Seyyîdel-kewneynî! va."

Merheba ey sirrê subhan, merheba! / Merheba ey rûhê rûhan, merheba!
 Merheba ey fexrê 'erşî, merheba! / Merheba nesley Qureyšî, merheba!
 Merheba ya sahibel-dînîl-mubîn! / Merheba ya sadiqel-we'dîl-emîn!
 Merheba ya men sereyte bil-herem! / Merheba ya men denewte bil-qedem!
 Merheba ya qurrete 'eynîl-wera! / Merheba ya men nubî'te fîl-Hira!
 Merheba ya 'alimel-'ilmîl-ezel! / Merheba ya şafî'en yewmel-wecel!
 Merheba ey rehmeten lîl-'alemîn! / Merheba ya men şafî'el muznîbîn!
 Wazenê ger ma xelasîyya tamam, / vatişê ma, es-selatu wes-selam.

ENO MEBHESÊ HENÎ 'ECAYÎBAN O AMEY WUCÛD ŞEWÊ MEWLÛDÎ

Weqto ame na dunya tavil hema / secde berd qey xaliqê 'erş û sema.
 Secde ra weqto wurişt va, "Rebbena! / Ummetey min 'aciz a, ez vînena.
 Qeybê nefsê min rica qet nêkena, / belkî qey yîne rica to ra kena!"
 Goş ci şanê himmetê şahê şîma! / Tayne ez vacî tera qeybê şîma.
 Yew di Kîsra de, tera Nûşîrewan / vatê, namey yê dîyo weqt û zeman.
 Adirî rê kerdê 'îbadet mudam. / Qasê yew henzar serre bêşek tamam.
 Adirê yîne çîray nêbî çîné / la şewey mewlûdî de yo bî çîné!
 Hem bi qey Nûşîrewanî banêke / bî di Kîsra de, tera eywanêke
 vîst û yew qenter bî, çares kewtî war. / Ay şewî de banî himmet ra neçar.
 Behrê Sawa zuwa bî yo zî a şewî, / aw tede nêmendê esla yew hewî.
 Hem şewey mewlûd tede bî, yo siba / yew cihûd bî, şarî ra persa û va,
 "Persê, yew mewlûd qureyšî kamî rê / bî di emşo? Muzhîr o îslamî rê!"
 Ame vatiş, va kû "'Ebdullahî rê, / yew weled emşo bîyo yê şahî rê."
 Yo cihûd tavil wurişt şî qeybê yê. / Va, "Mî rê bîyarê teber, ez banî yê."
 Weqto dî, yê va "Bi Tewrato mubîn, / go biko batil eno dîno mubîn!
 Xatemê peyxemberan o, bil-yeqîn. / Ismê yê Ehmed, Muhemmed hem Emîn."
 Wazenê ger ma xelasîyya tamam, / vatişê ma, es-selatu wes-selam."

ENO MEBHESÊ HELÎMAY SE'DÎYAN O (Redîyellahu Te'ala 'Enha)

Amîna va, "Hewnê min de bî beyan, / go bido yê şit Helîmay Se'dîyan."
 Çende rocî be'dê cû yew kariwan / ame Mekke, name vatê "Se'dîyan".
 Yîne dir bî hem Helîmay Se'dîyan. / Şî xwu rê berd seyîdê însan û can.
 Ay zî yew lacêke qic bî; Zumrete. / Her dî pîya bî şitwerê ay hurmete.
 Yew herêke bî tedir, yo zî lexe / labelê nêrsayne ci esla tu her.
 Çunkî paştey yê ser o nûrul-enam / bî, bizanê, her zî "Ye'fûr" bî bi nam.

Se'dîyan weqto kû dî hukmê herî, / bî muheyzer, va Helîma ra "Verî
 ma xo rê vatê, eno her go di rey / de bimana, nêşkeno bêro çi rey!
 Ma di enka vînenê zey yew 'xezal / meşkeno rey ra bi emrê layezal.
 Hem şîma hîrê tenî pîya niştê ci, / ancî yew her nêrseno pey ra bi cil!"
 Tavilî Homay zuwanêkew fesîh / vist yê fek, yê bi sewtêkew melîh
 va, "Eceb min de memanê se'dîyan, / ez bi nê şiklî ger şî asîman!
 Çunkî niştô min Muhemmed zul-'elem, / yo kû qey yê xelq bîyê 'erş û qelem.
 Eyro paştay min bi xwu efdeltir a. / Masiwa ra baş bizanê ey wera!"
 Se'dîyan pêro eceb mendî tamam. / Va "Xîyal o yan bira yo no kelam?"
 Şî keye axir Helîma serwere. / Kerd wey hetta kû bî hîrêserre.
 Va Helîma "Qet ebed yew rayke fer / min necaset nêdî ê wa, hem eser."
 Weqto 'ewwul bî xebardar yo nezîr, / va hema "Ellahu ekber min kebîr!"
 Be'dê cû ancî Helîma nazike, / kerd espar û verê yê şa Meke.
 Berd û teslîm kerd bi qeybê Amîna. / Ay zî bî şa, ma zî şa ke, Rebbena!
 'Emrê yê weqto tamam bî şeş serrî, / Amîna zî şî dunya ra ay serrî.
 Weqto yê rê heşt serrî bî munqelib, / qebrî rê meyman bî 'Ebdulmuttelib.
 Mend Ebîtalib tenê pî heyderî, / bî ci rê hafiz, bi emrê ekberî.
 Wazenê ger ma xelasîyya tamam, / vatişem ma, es-selatu wes-selam.

ENO MEBHESÊ NUZÛLÊ WEHY O Û MÎ'RACÎ WO

Be'dê cû anya kû dunya fanî ya, / hem bi qîmet qasî yew dasî nîya.
 Va xo rê, "Rebbî, ti zanê, vînenê! / Çîke ra hes nêkena bê to tenê!"
 Tim eno fikr û meram bî hergo hew. / 'Xeyrê yê yew çî çînê bî, roc û şew.
 Yê hetta çewres serre kerde tamam. / Tim di qelbê yê de bî Rebbul-enam.
 Hem bi xwu zanayne, yo xalî nîyo, / go ci rê 'ezmanî ra çîke bîyo.
 Yo bi nê fikr û xîyalî rocêke / tavilî ancîya şî mîyanê kohêke.
 Nameyê koy zî tera vatê "Hira". / Zaf tera heskerdê ay xeyrul-wera.
 Tavilî anya kû qelbê yê heman / bî ze roc, weqto yeno mîyanê çîman.
 Bî tebeddul rengê yê, mil şî ver o. / Hezretî Cibrîl bî nazil yê ser o.
 Arde "Îqre bîsmî" qelbê yê de va. / Tavilî şa bî Muhemmed Mustefa.
 Hendî zana kû tamam bî we'dê yê, / yew resûl esla çînik o be'dê yê.
 Hendî ewca ra tepîya hergo hewe / arde wehyî hem bi roc û hem şewe.
 Be'dê wehyî şî tamam duyyes serrî / yew şewêke emrê şahê ekberî.
 Ame Cebraîlî ser, va sermedî / "Bîyare 'ezmanî hebîbê Ehmedî!
 Pê muşerref bê eno 'erş û felek, / hem muferreh bê bi yê herçî melek!"
 Vîst û hewt şew şî receb ra bit-tifaq. / Cae Cibrîlu îleyhî bil-Bûraq.
 Va tera "Kû Xaliqê to yew selam / kerdo, vato 'Bêre min het, ey meram!"

Ca de hêz da şî bi away zemzemî / 'xuslêkew sunnet eda kerd ay demî.
 Be'dê cû yê kerd nimacêkew 'xerîb. / Hezretî Cibrîl tede mendib ecîb.
 Weqto yo fari'x nimac ra bî tamam, / linge eşte zengû ay xeyrul-enam
 Kerdî qesdê Qudsî şî ewca, verî / bîbî hedre hem heme peyxemberî.
 Mescîdul-Eqsa de çim rey mendîbî, / hem çîqa cinn û melek nêmendîbî.
 Pêro ameybî, hema sef bi sef tamam. / Yo zî ame yîne rê da yew selam.
 Bî muferreh hem bi tertîb û edeb. / Şî zîyaret kerdî yo şahê 'ereb.
 Be'dê cû şa yîne vernî, bî îmam. / Kerd nimacêke bi qey Rebbil-enam.
 Hem nîyaz kerd û du'ayî hem rica, / "Rebbî edxilned-du'ae wer-reca."
 Be'dê cû tavil wurişt tacul-enam, / şî ssîya meşhûre ser fîhis-selam.
 Ssî ser a Cibrîlî na baskê xo ser, / berd şî 'ezmanî yo xeyrul-beşer.
 Hem ci rê bî a cemî'ê zun-niqab; / ha çî cennet ha cehennem ha 'iqab.
 Hem çî sîrrî bî di kenzey sermedî, / pêro day dîtiş bi qeybê Ehmedî.
 Hasilî weqta kû şî Sidre heman, / Hezretî Cibrîl zî ewca bî sekan.
 Va "De şore, ya Muhemmed hem emîn!" / Va, "Çira nîne birawo nazenîn?"
 Va "Kû yew linge tîya ra nêşkena / berzî, ger berzî, hema ez veyşena!
 Hem çî mexlûqo kû Homay xelqê yê / kerdî tîya ra wet çinîk o heqqê yê
 linge berzo, 'xeyrê to ey nazenîn, / belkî heqqê to tenê yo, bil-yeqîn!"
 Wazenê ger ma xelasîyya tamam, / vatişê ma, es-selatu wes-selam.

***

Weqto Cebraîlî ra fer bî Hebîb, / ame şerman ra ci rê xewfo 'xerîb.
 Bî muheyyer hendî nêzana seyîn / şo huzûrê ay kû Rebbul-'alemîn.
 Tavilî vanda ci Xellaqê wera, / "Udnu minnî ya hebîbî" va tera.
 "Hîne nûdîyel-hebîbî bîl-wedûd, / 'xase fî behrît-tecellî weş-şuhûd."
 Xaliqî perde wedart û va "Emîn! / La texef unzur bixeyrîr-raziqîn!"
 Dî cemelê yê di rey bê reyb û şek. / Labelê nîna ebed vatiş bi fek.
 Hasilî hendî çî vacî ey beşer? / Yo kû Homayî berdo 'erşê xo ser.
 Wesfê yê hendî yenê vatiş tamam? / Ger hema vacî îla yewmil-qîyam.
 Hem kalamî Xaliqî vatê tedir, / qet yenê nûştiş bibî behrê hubir?
 Hem henî sîrrî tera estê heman, / nêşkeno vaco ebed yîne zuwan.
 Çunkî meydanê fek û herfan nîyo, / sîrrê subhanel-lezî pê vacîyo!
 Hasilî ancî hema Rebbul-umem / kerd nazil Mekke de sahib-kerem.
 Be'dê cû mend yew serrêke lacerem, / kerd hîcret şî Medîne zul-'elem.
 Des serrî zî mend Medîne de tamam. / 'Umrê yê hîrê yû şeştî, wes-selam.
 Wazenê ger ma xelasîyya tamam, / vatişê ma, es-selatu wes-selam.

HAZA DU'AU MEWLIDİN-NEBİYYİ
(Sellellahu 'Eleyhî We 'Ela Alîhî We Sehbîhî We Selem)

Ya îlahî! Kemterîn û qasir ê / ma heme, Rebbî ti zanê, nazir ê!
Rehmetey to zaftir a zey qehrê to, / ma îman ardo bi no vatiş bi to.
Ger çîqa ma 'asî yû şermende yê / labelê ma tim di xewfê to de yê.
Ger ti banî fi'lê ma ra ey Xuda! / Ma rê hendî nêbena esla reca.
Ma xwu rê zanê kû 'asî yê tamam. / Labelê ma rehmetey to wa meram.
Ma se ra vazdin? Çinîk o mecal! / 'Xeyrê yew dergahê to, ya Zel-celal!
Ti bi heqqê hurmetê namey xwu ke, / ma feqîr û bêkesan mehrûm mekel!
Ehlê îmanî çîqa estê tamam, / Ademî ra şo îla yewmil-qîyam.
Rebbî fa'xfîr ma lehum yewmel-hisab / la tuweddî'hum kelîlen bil-'iqab
Rebbena lew lem yekun lutfun 'emîm, / eyne Xasî fîs-siratîl-musteqîm.
Werzuqillahumme hesnel-xatime, / lî cemî'il-muslimînel-fatihe.

***

Temam bi viraştişê Mewlidê Kirdî bi yardimê Xaliqî û feyz û bereketê pey-xemberê ma, (sellellahu 'eleyhî we 'ela alîhî we selem) bi destê Ehmedê Xasî Hezanicî di henzar û hîrê sey û şîyyes serrî de bi tarîxê 'erebî. Be'd enê bizanîn, ma ferq kerdo beynatey "ka"ê 'erebî we 'xeyrê 'erebî bi hîrê nuqtan. Ye'nê, ma "ka"ê 'erebî ser o nuqtey nêronay. Û 'xeyrê erebî ser o ma hîrê nuqtey ronay. Zey "gişt" û "kişte". Axirî enê çiyê anînî ferq nêbê, bi nuqtan nêbo, nînê zanayîş, wes-selam.

HAZA NEZMUT-TARÎXÎ-L MÛELIFIL-MEWLIDÎ

Leqed temme teelifun bînezmîn mumeccedîn
Ke'eqdis-Sureya summe ne'şîn we Ferqedîn
Lî mewlidî men lewlahu lem yuxleqil-wera
Bî eydil-Hezanîyyil-Xuweysiyyî Ehmedîn
Ledeyel-Hacî Îbrahîme ustadihil-'alî
Nesîbun bi ewladil-'Elîyyî we Ehmedîn
Fî sittîn we 'eşrîn we selasîn mînel-mîat
We elfîn hîlalen be'de hecrî Muhemmedîn
Felemma erade kullû emrîn şehîdeynî
Fe-eşhedu hetmen hahûna babe ebcedîn.
790 + 449 + 62 + 5 + 10 Yekûn: 1316

EYZEN LÎ MUELLIFÎHÎ

Ma medehel-Xasî resûles-seqeleyn / bel-mudihel-Xasî bi ceddil-Heseneyn

EYZEN LI MUELLIFÎHÎ

Ma neqênay henkî behsê emcedî / kerdî Mewlûdê Muhemmed Ehmedî

HAZAT-TEQRÎZU LÎL-'ELAMETÎS-SU'ERDÎL-'UMERÎYYÎ FETHULLAH HESBÎ

Innî reeytul el-meî'yyel-emcede / fî medhî xeyril-enbîya qed ewcede.

Sifren celîlel-qedrî îz hurûfuhû / fî 'eynî hûril-'îni tulfel-esmede.

Biz-Zazewîyye qed 'xedet lu'xatuhû / menzûmeten ked-durrî ni'mel-mewlide.

Me'nahu yedrî ehleha min 'xeyrî tef- / sîrin yurat-teelîfe fîha ewhede

Muz e'cebel azane hesbî er-rexe / enqîd bîsîfîrîn lîl-Xuweysî Ehmede.

155 + 342 + 766 + 53 Yekûn: 1316

MEWLIDÎ PEYXEMBERÎ

Mela Mehmed Elî HUNÎ

Bîsmîllahîrrehmanîrrehîm

Namey Homay vaj hêverî, pey namey Homay ak berî
Xebêr mewlîd weş xeber î, biwan mewlîd peyxemberî
    Peyxembêr zaf aşiq resnaw', yi qelbî aşiqan veşnaw'
    Mewlîd peyxemberî beşnaw, biwan mewlîd peyxemberî
Peyxember pîl peyxember û, ha peyxemberûn ra ver û
Şerêf yi zî hemîn ser û, biwan mewlîd peyxemberî
    Wi yew sayê sêr tebsî yo, beyîş peyxember ebsî¹ yo
    Ameyiş yi peynesî² yo, biwan mewlîd peyxemberî
Ameyiş yi yew rehmet o, mewlîd yi di çîn zehmeto
Homay ma berû cenneto, biwan mewlîd peyxemberî
    Homay wi yew rehmet dawo, vatiş mewlîd rind peymawo
    Mewlîd peyxemberî ma wo, biwan mewlîd peyxemberî
Şima mewlîd yi gueştarî, dinya k' esta hezey warî
Homay xwi rî bikîn zarî, biwan mewlîd peyxemberî
    Gueştarî mewlîd yi keko, may xwi pî xwi ra yewek o
    Wi holek o, wi xasek o, biwan mewlîd peyxemberî
Peyxembêr ma rind' rindûn o, peyxembêr însûn, cindûn o
Wi serekî hemînûn o, biwan mewlîd peyxemberî
    Peyxembêr peyxemberûn o, wi rehberî rehberûn o
    Wi me'denî xeberûn o, biwan mewlîd peyxemberî
Ti bizan peyxembêr tu kam, yûndes beytî verîn tamam
Vaj "esselatû wesselam", biwan mewlîd peyxemberî
    Ti wazenî xeyrû tamam, vaj "esselatû wesselam"
    Ti wazenî cennet meqam, vaj "esselatû wesselam".

* * *

Yew wesîyyet ken qey tu rî, mewlîd ra ver ti hêverî
Yew fatîha biwan mi rî, biwan mewlîd peyxemberî

¹ ebsî: verên, ewilîn

² peynesî: peyên

Tu ra wazen yew fatîha, tu ra wazen ez yew du'a
 Ruhî tu rî z' bena şifa, biwan mewlîd peyxemberî
 Kami k' yew fatîha biwan, wi mûnî rehmêtî d' biman
 Wi 'ef Rebbî ra pey nîman, biwan mewlîd peyxemberî
 Mewlîd zaza beşnaw mi ra, yew şîret ken qey tu r' bira
 Yew fatîha wazen tu ra, biwan mewlîd peyxemberî
 Fatîha bid' çiqas nebî r', fatîha bid' çiqas welî r'
 Fatîha bid' Mehmed Elî r', biwan mewlîd peyxemberî
 Wazen akîr enî berî, cewherû vec rîy teberî
 Hurmet fikir mewlîd yi rî, biwan mewlîd peyxemberî
 Mevaj peyxember êrên û, wi yew peyxember verên û
 Nûr' yi Adêm ra gîrênû, biwan mewlîd peyxemberî
 Adêm ra şî çarey' Hewa, Adem pî ma w, ya may' ma wa
 May' peyxemberûn îz ya wa, biwan mewlîd peyxemberî
 Şerêf peyxemberû bi pîl, nûr gina Îbrahîm Xelîl
 Weyra pey resa Îsmâîl, biwan mewlîd peyxemberî
 Îbrahîm ra yi vîst yew ber, bera rind ra mevêc teber
 Peyxember pîl yew peyxember, biwan mewlîd peyxemberî
 Ena ber nîya putperest, heramî r' derg nîkerd yew dest
 Pey zerrey xwi qena'et best, biwan mewlîd peyxemberî
 Çiqas bera mubarek a, çiqas yew bera holek a
 Çiqas yew bera xasek a, biwan mewlîd peyxemberî
 Ti wazenî tarîx akîr, bera pak tarîx id ca kîr
 Cewherûn mewlîd yi pakîr, biwan mewlîd peyxemberî
 Ti Adem' ra bê ûnvari³, ti Îbrahîm ra vambari
 May-pî yi ra vîjêr dîyari, biwan mewlîd peyxemberî
 Îbrahîm ra vîst û yew ber, 'Ebdullah ra otir yen cêr
 Eno yewek bi peyxember, biwan mewlîd peyxemberî
 Ti bizan peyxembêr tu kam, yûndes beytî dîyin tamam
 Vaj "esselatû wesselam", biwan mewlîd peyxemberî
 Ti wazenî xeyrû tamam, vaj "esselatû wesselam"
 Ti wazenî cennet meqam, vaj "esselatû wesselam".

* * *

Ti wazen bîb' ummet yi rî, ti wazen vîn xizmet ci rî
 Ti wazen bîk' hurmet yi rî, biwan mewlîd peyxemberî
 Tarîx biwan bîg' xeberû, mewlîd biwan vîn cewherû
 Nûr gina zaf peyxemberû, biwan mewlîd peyxemberî

³ bê ûnvari: bê anver/ûnvar/ûmvar/ovor; bê war, bê diwar, bê cêr (bi tirkî "aşağı gel").

Nûr gina Îbrahîm Xelîl, nûr gina Hezret' Îsmâil
 Resa 'Ebdullahî bi pîl, biwan mewlîd peyxemberî
     Berê Amîna zaf pîl a, Amîna k' esta kamîl a
     'Ebdullah ra bî hamîla, biwan mewlîd peyxemberî
 Bî hamîley Muhemmedî, bî hamîley nî Ehmedî
 Qey yi r' selawatû bidî, biwan mewlîd peyxemberî
     Resay melaketû xeber, melaketî vîjey sefer
     Va: "Ha yen dinya peyxember", biwan mewlîd peyxemberî
 Şeref resa 'erdî cêrî, recef gina 'erşî corî
 Amey melaket û hûrî, biwan mewlîd peyxemberî
     Rebî'ul-ewwel duyey a, amey hûrî îmdad resa
     Şewa duşemî bêhes a, biwan mewlîd peyxemberî
 Şerq û xerb id, Ke'be d' yew-yew, hîrê 'elêm ricey yew şew
 Amîna zaf bîbî têşan, biwan mewlîd peyxemberî
     Hûrî debî heta pey bêr, yew şerbet da may peyxembêr
     Wi ame dinya ver' sehêr, biwan mewlîd peyxemberî
 Ti bizan peyxembêr tu kam, yûndes beytî hîrin tamam
 Vaj "esselatû wesselam", biwan mewlîd peyxemberî
     Ti wazenî xeyrû tamam, vaj "esselatû wesselam"
     Ti wazenî cennet meqam, vaj "esselatû wesselam".

* * *

Vaj: "Merheba!" ti qey yi rî, vaj: "Merheba!" ti key yi rî
 Vaj "Merheba" sukey yi rî, biwan mewlîd peyxemberî
     Şanên gerguşey peyxembêr, melaketî bî emirbêr
     Vûn: "Merheba!", bîy seferbêr, biwan mewlîd peyxemberî
 Selam danî peyxemberî, hemî melaket û hûrî
 Gerguş şanên nûrî nûrî, biwan mewlîd peyxemberî
     Pey selam a, pey merheba, vengo resa 'erd û sema
     Hemîn yi ra va: "Merheba!", biwan mewlîd peyxemberî
 Vaj "Merheba!", ti z' vaj qey yi r', vaj "Merheba!", vaj "Ya wezîr!"
 Vaj "Merheba!" vila rezî r', biwan mewlîd peyxemberî
     Vaj "Merheba!", vaj "Merheba!", vaj "Merheba ya Mustefa!"
     Vaj "Merheba ya Ehmeda!", biwan mewlîd peyxemberî
 Vaj "Merheba wahar Qur'an!", vaj "Merheba wahar Furqan!"
 Vaj "Merheba wahar îrfan!", biwan mewlîd peyxemberî
     Vaj "Merheba nay xwi ser tac!", vaj "Merheba şêyox Mîrac!"
     Vaj "Merheba ardox nimac!", biwan mewlîd peyxemberî

Peyxemberî tu kerd eda, ya Muhemmed ez tu r' feda
 Tu r' merheba, tu r' merheba, biwan mewlîd peyxemberî
     Heme cey' dinya d' merheba, Mekke d', Medîna d' merheba
     Hetta enû ca d' merheba, biwan mewlîd peyxemberî
 Ti bizan peyxembêr tu kam, yûndes beyt merheba tamam
 Vaj "esselatû wesselam", biwan mewlîd peyxemberî
     Ti wazenî xeyrû tamam, vaj "esselatû wesselam"
     Ti wazenî cennet meqam, vaj "esselatû wesselam".

* * *

Yew şîret ken ez qey tu rî, dewam bikir Qur'an xwi rî
 Ti wazen cenneti d' hûrî, biwan mewlîd peyxemberî
     Peyxemberî r' ame Qur'an, sukey Mekkî d' iney bizan
     Cuzey Qur'an ra pey meman, biwan mewlîd peyxemberî
 Çores' peyxembêr ma debî, sukey Mekkî d' wi bi nebî
 Putperestey şî, pey se bî? Biwan mewlîd peyxemberî
     Tarîx peyxemberî ma ak', biwan mewlîd, yi tede ca k'
     Yi putûn ra Ke'be kerd pak, biwan mewlîd peyxemberî
 Sukey Mekkî derey derey, uca d' amey peyxemberey
 Salawatûn meverd erey, biwan mewlîd peyxemberî
     Qicey xwi ra heta bi pîl, qalî k' yi di ti vanî vîl
     Wi yew dar a, peyxembêr gîl, biwan mewlîd peyxemberî
 Peyxembêr ma w yin pîya wo, wi rehbêr ma w yin pîya wo
 Şefa'et kerdoxî ma wo, biwan mewlîd peyxemberî
     Ummetey xwi r' ken şefa'et, sek' ame dinya kerd hîmmet
     Yi va: "Ummet!", yi va: "Ummet!", biwan mewlîd peyxemberî
 Enû peyxembêr şefqetî, enû peyxembêr rehmetî
 Va: "Ummetî!", va: "Ummetî!", biwan mewlîd peyxemberî
     Nay xwi ser tac, va: "Ummetî!", şewey Mîrac va: "Ummetî!"
     Yi kerd nimac, va: "Ummetî!", biwan mewlîd peyxemberî
 Ti bizan peyxembêr tu kam, yûndes beytî peyin tamam
 Vaj "esselatû wesselam", biwan mewlîd peyxemberî
     Ti wazenî xeyrû tamam, vaj "esselatû wesselam"
     Ti wazenî cennet meqam, vaj "esselatû wesselam".

DU'AYÊ MEWLIDÎ ŞERÎFÎ

Ya Reb we bî heqqî'r-Resûl, ya Reb mewlîd ma bik' qebul!
 Ya Reb ti ma nikîr melul, ya Reb du'an ma bik' qebul!

Ya Reb ti ma zelîl nêkî, ya Reb ti ma rezîl nêkî!
 Muhammêd ma r' delîl bikî, ya Reb du'an ma bik' qebul!
 Qey xatîrî namey Celîl, qey xatîr İbrahîm Xelîl
 Muhammêd ma r' bikîr delîl, ya Reb du'an ma bik' qebul!
 Qey xatîr Mekkî, Medîna, qey xatîrî Tûrî Sîna
 Qey xatîr 'Erefat, Mîna, ya Reb du'an ma bik' qebul!
 Qey xatîrî Sefa, Merwî, qey xatîrî Zemzem, umrî
 Qey xatîrî ruecan cemrî, ya Reb du'an ma bik' qebul!
 Qey xatîrî heccu'l-ekber, qey xatîrî Siddîq, 'Umer
 Qey xatîr 'Usman û Heyder, ya Reb du'an ma bik' qebul!
 Qey xatîrî Ke'bey' 'ulya, qey xatîrî 'Erşî e'la
 Qey xatîrî Adem, Hewa, ya Reb du'an ma bik' qebul!
 Qey xatîrî semawatû, qey xatîrî meqamatû
 Qey xatîrî kaînatû, ya Reb du'an ma bik' qebul!
 Qey xatîrî hezretî Qur'an, sekerat id' ma mek' têsan
 Ti ma r' nesîb bikîr îman, ya Reb du'an ma bik' qebul!
 Qey xatîr namey Samedî, qey xatîr namey Ehmedî
 Qey xatîrî Muhemmedî, ya Reb du'an ma bik' qebul!
 Qey xatîrî namey' Hafîz, ti gunûn ra ma bîk' temîz
 Daîm ti ma bikîr 'ezîz, ya Reb du'an ma bik' qebul!
 Aya qebra tenga tarî, ti ma nêverdî bêwarî
 Ya Reb ma tu r' kenî zarî, ya Reb du'an ma bik' qebul!
 Şîfa bid' ma, bîg' decan ma, 'ef biker pîl û qican ma
 May ma, pî ma, hem xocan' ma, ya Reb du'an ma bik' qebul!
 Ma bik' naîl şefa'etî, 'ef bik' enî cema'etî
 Qebul bik wendiş, ta'etî, ya Reb du'an ma bik' qebul!
 Qey xatîr vil 'ef bik telî, vetox mewlîd Mehmed Elî
 Ya Reb ti yi bik' yew welî, ya Reb du'an ma bik' qebul!

MÎRACÎ PEYXEMBERÎ

Ti hêvêr namey Homay vaj, ti namey yi r' benî muhtac
 Peyxembêr ard panc wext nimac, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Ti pey zikir akir berî, ti pey şikir bid' xeberî
 Ti pey fikr şû dinyay vêrî, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Ti xeberey Mîrac bira, pey zazakî beşnaw mi ra
 Ez yew du'a wazen tu ra, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Wazen' derdan xwi rî darî, Homay xwi rî bikir zarî
 Beşnaw mi ra me'na barî, peyxembêr ma vêca Mîrac

Me'na barî mi ra beşnaw, destan mi ra bişim ti aw
 Homay wi ma rî rehma daw', peyxembêr ma vêca Mîrac
 Me'na barî biwan rind vên, ti vîn se kerd 'erd û asmên
 Ti vîn senî mehkema bân, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Enû 'erd vûn: "Ez ik ez a, ez ik esta ez merkez a
 Merkêz mi d' bân herb û xeza", peyxembêr ma vêca Mîrac
 Asmên vûnû: "Ez ha ser a, mi astarey kêrd xwi ver a
 Ez rind a, ez munewwer a", peyxembêr ma vêca Mîrac
 'Erd vûn: "Merkêz merkezûn a, ez merkêz darûn, rezûn a
 Ez ik esta ez zozûn a", peyxembêr ma vêca Mîrac
 Asmên vûn: " 'Erdo ti gêc î, ez a merkêz aşm û rueci
 Ez zaf pîl a, ti zaf qic î", peyxembêr ma vêca Mîrac
 'Erd vûn: "Ez cey' însanûn a, cey' cindûn û heywanûn a
 Ez tarîxî zemanûn a", peyxembêr ma vêca Mîrac
 Asmên vûn: "Mi d' melaketî estî, tu d' bân felaketî
 Ez a cayî selametî", peyxembêr ma vêca Mîrac
 'Erd vûn: "Ez cey enbîyan a, ez merkezî ewlîyan a
 Ez ik esta ez însan a", peyxembêr ma vêca Mîrac
 Asmên vûn: "Ti xebêr medo, 'erş ha mi d' o, kursî mi d' o
 Lewhî Mehfûz nika mi d' o", peyxembêr ma vêca Mîrac
 'Erd vûn asmên ra: "Bib' haya! Pîley teyna qey Homay a.
 Qala weş a 'erdî va ya", peyxembêr ma vêca Mîrac
 "Ha mi d' Muhemmed Peyxember, ez pey yi bîya munewwer."
 Asmên va: "Ellahû ekber!", peyxembêr ma vêca Mîrac
 Asmên va: "Mi r' çîn xeberî, ez nîşken zor' 'erdî berî
 Ya Reb, wazen peyxemberî", peyxembêr ma vêca Mîrac
 "Ya Reb, ti k' estî qadir î, şerêf 'erdî estû, la mi rî?
 Wazen enî misafirî", peyxembêr ma vêca Mîrac
 "Muhemmed ik est yew sedef, yi ra resa 'erdî şeref
 Wazen ez bib' yi r' yew hedef", peyxembêr ma vêca Mîrac
 Uca d' gina asmên recef, va: "Vazen ez bigîr şeref
 Pey Bûraq û Mîrac Refref", peyxembêr ma vêca Mîrac
 Homay ven da asmên serî, va: "De'wet ken peyxemberî"
 Resay cennet nê xeberî, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Cennet 'eşq yi nîhemelna, qey peyxembêr xwi xemelna
 Heme nûr id xwi remelna, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Serr' peyxembêr bî çewres new, Cebraîl yi r' ame yew şew
 Va: "Muhemmed warzi pay rew", peyxembêr ma vêca Mîrac

Wi key Ummuhan id rakewt, aşmey Recêb resay vîst hewt
 Astarey sibay nîakewt, peyxembêr ma vêca Mîrac
     Cebraîl va: "Warz bê Herem", Muhemmed ame sêr Zemzem
     Desmac girewt, yi tepişt gem, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Cebraîl gêm Bûraq tepişt, Muhemmed Peyxember wenişt
 Wir dîn rahar Qudus tepişt, peyxembêr ma vêca Mîrac
     Bûraq hezey heway şina, ça vînena pay rûnena
     Muhemmed Mustefay' bena, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Şî hêt Beyt'ul-muqeddes' ra, wir dî bî xalî hes-bes ra
 "Fesubhane'l-Hezî esra"⁴ peyxembêr ma vêca Mîrac
     Peyxembêr Mekke d' xwi wepişt, sukey Mekkî ra şew warişt
     Resa sukey Qudus ruenişt, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Şewa tarî çîn û hes-bes, şewa tarî rakewt her kes
 Şi resa Beyt'ul-muqeddes, peyxembêr ma vêca Mîrac
     Hezret Muhemmed ame war, hêt Herêm ra yi birna xar
     Peyxemberî z' amey ûnvar, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Hezret Muhemmed şî zerre, cema'et' va: "Werre! Werre!"
 Vengî resay herr û kerre, peyxembêr ma vêca Mîrac
     Peyxemberû kerd yew nîda, cema'etî vet yew seda
     Va: "Merheba!", va: "Merheba!", peyxembêr ma vêca Mîrac
 Cema'et yin ame tamam, Hezret Muhemmed bi îmam
 Yin kerd nimac, yin da selam, peyxembêr ma vêca Mîrac
     Peyxembêr ma kerd yew nimac, peyxembêr ma nay xwi ser tac
     Peyxemberî r' amey Mîrac, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Muhemmed ik est yew sedef, wenişt Mîrac da yew şeref
 Gina Muhemmêd yew recef, peyxembêr ma vêca Mîrac
     Muhemmed vêca Mîrac ser, Cebraîl yi r' bi yew rehber
     Wir dîn va: "Ellahû ekber!", peyxembêr ma vêca Mîrac
 Hezret Muhemmed Peyxember, Herêm Qudus ra şî teber
 Hemîn va: "Ellahû ekber!", peyxembêr ma vêca Mîrac
     Gueştârî k' ez tu r' vaj heyne, Mekke ra şî Tûrî Sîna
     Uca ra zî şî Medîna, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Medîna ra yi kewt rahar, sukey Qudusî d' amey war
 Qudus ra wi vêca dîyar, peyxembêr ma vêca Mîrac
     Qudus îstasyuney 'erdû, sarey Qudus sarey derdû
     Peynî d' Qudus ben' cey merdû, peyxembêr ma vêca Mîrac

⁴ Fesûbhane'l-Hezî esra: Qur'an, Sûreyê Îsra, ayetê yewin a. "O Homayo ke ebdê xo Muhemmedî Mescidî Heram ra beno Mescidî Eqsa û tay ayetanê xo moînenno (musneno) ey, zaf pîl o."

Qudus îstasyuna pîl a, ti vûn Muhemmed yew vil a
 Saley surêt hezey kil a, peyxembêr ma vêca Mîrac
     Qudus îstasyuney cêr î, Muhemmed ame ver' berî
     Wenişt Mîrac dey xeberî, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Hezret Muhemmed Mustefa, wi bi îmamu'l-enbîya
 Tewrî Cebraîl kewt hewa, peyxembêr ma vêca Mîrac
     Peyxemberî yin id ramênd, peyxembêr Qudus id ca mênd
     Wi w Cebraîl tuk-teyna mênd, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Mîrac bi sey yew minara, Mîrac a pey leqey ca ra
 Vêcey gewey na dinya ra, peyxembêr ma vêca Mîrac
     Dinya îstasyuney cêr î, şî Mîracey peyxemberî
     Ver' xwi tada asmên serî, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Dinya pey 'eşq ha gêrena, dor-maley' xwi w ruêc gêrena
 Mîrac şina, agêrena, peyxembêr ma vêca Mîrac
     Mîrac vecena raharû, ya lez şina sey teyarû
     Resay sêr aşm û astarû, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Aşm û ruc û astarû ra, vîyêrt enî raharû ra
 Qat û qatî asmênû ra, peyxembêr ma vêca Mîrac
     Qatey asmên yewin ça ya? Uca d' yew dîk dî sey say a
     Wi dîkan' 'erdû kenû haya, peyxembêr ma vêca Mîrac
 O dîk vînayîşî r' mexsûs, enî wanen ti vûn tawus
 "Sûbhane'l-melîku'l-quddûs"⁵ peyxembêr ma vêca Mîrac
     Dîk' asmênû da yi selam, va: "Merheba tu r' ya îmam!"
     Pêl xwi akêrd yi kerd qîyam, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Qatey dîyin, qatey hîrin, çeher, pancin, şeşin, hewtin
 Çiqas yi şî, hurmet dî yin, peyxembêr ma vêca Mîrac
     Zaf hurmet kerd şarî corî, hemîn melaket û hûrî
     Yin va: "Nûrî, nûrî, nûrî!", peyxembêr ma vêca Mîrac
 Mîrac şina sey teyara, hêt Sîdretu'l-munteha ra
 Asmên şeşin id yew dar a, peyxembêr ma vêca Mîrac
     Darey Sîdre rindey d' yew a, uca d' ne suk a, ne dew a
     Dinyay' cêrî d' hema şew a, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Melakêt asmênû yên war, sey jetû yên bîn aya dar
 Sîdre ra wi vêca dîyar, peyxembêr ma vêca Mîrac

---

⁵ Subhane'l-melîku'l-quddûs: Yew îbareya erebki ya. "Homa heme kêmasî û nuqsanî ra dûrî (munezzeh) yo."

Sîdre îstasyuney heway, Refref amey qey Mustefay'
 Çiqas xerîb gurey Homay, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Sukey Mekkî derey' xorî y', Muhemmed şî dinyay corî
 Yî dî melakêt û hûrî, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Cebraîl yi r' benû yew şef, qatûn asmênû gên hedef
 Pey Bûraq û Mîrac, Refref; peyxembêr ma vêca Mîrac
 Bûraq yi r' bî sey yew teqsî, ver' xwi tada hetî Qudsî
 Cebraîl va: "Ti nîtersî!", peyxembêr ma vêca Mîrac
 Mîrac yi r' bî sey teyara, sey teyara şî hewa ra
 Hetî Sîdrey' Munteha ra, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Refref yi r' bî sey yew fuzey, dayrey Rebbî dî sey muzey
 Rebbî z' yi dî, sey yi hezey, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Muhemmed sek' wenişt Refref, uca d' gina yi yew recef
 Hîcab vera yi bi hedef, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Pey Refref sey fuzey' heway', Mustefa şin de'wêt Homay
 Homa de'wet ken Mustefay, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Enû de'wêt heqîqetî, enû de'wêt me'rîfetî
 Hedîye ûn' şerî'etî, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Lay' kaînat' nika rişte, niştey kaînatî z' nişte
 Muhemmed sey girzî pişte, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Lay' kaînat' ra pey nîmend, niştey' kaînat îz yi wend
 Cebraîl yew deme ramend, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Cebraîl yew deme ramend, weyra pey Cebraîl ca mend
 Kîlometre nîn vajî çend, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Dergey' Mîrac nîna reqem, dergey' Mîrac nîna qelem
 Refref ser o ruenay qedem, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Refref yi r' bî yew asansor, peyxember pey Refref şî cor
 Uca d' çîn hor û vart û vor, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Wi şî yew ca, resa yew ca, jet û fuze nîşîn uca
 Pey qudrêt Homay xwi vêca, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Mîrac Muhemmed Peyxembêr, xarîc quwêt benî beşêr
 Xebêr Mîrac zaf weş xebêr, peyxembêr ma vêca Mîrac
 'Erş û kursî, lewh û qelem, hem cennet û hem cehennem
 Yi dî hîkmêt nînî reqem, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Yi dî mabên 'erş û ferşî, yi dî hem îz tûrî wehşî
 Şî cennet vînî neqşî, peyxembêr ma vêca Mîrac
 Yi dî neqş hîkmetan' Homay, Hezret Muhemmed Mustefay
 Şî Mîrac ame ver' sibay, peyxembêr ma vêca Mîrac

Şewa k' peyxember şî Mîrac, yi kerd hîrê rekat nimac
Pey eşq û şewq nay xwi ser tac, peyxembêr ma vêca Mîrac
Yi Homa dî, wi şî xwi ra, yi heyna dî, mevaj "Zur a."
"Reahû nezleten uxra"⁶ peyxembêr ma vêca Mîrac
Yi Homa dî bê ca w teref, Homay yi d' xebêr da bê herf
Gina peyxembêr yew recef, peyxembêr ma vêca Mîrac
Bê radar, bê televîzan, rindey Rebbî yi r' bî 'eyan
"Ma kezzebe'l-fûad"⁷ biwan, peyxembêr ma vêca Mîrac
Vato k' yi Reb' xwi het vatû, yi wend, va: "Ettehîyyatû"⁸
Îlm û hîkmet zaf wurat û, peyxembêr ma vêca Mîrac
Va: "Ya Rebbî, mi veng mereyk, Homay va: "Ya Hebîb, lebbeyk!"
Hem va: "Esselamû 'eleyk!⁹ peyxembêr ma vêca Mîrac
Du'ay' hebîb' qeblu bena, qaley yi ya dîyên ena,
Va: "Esselamû 'eleyna!" Peyxembêr ma vêca Mîrac
Vaj: "Qulhuwellahû ehed"¹⁰ Ellah yew, resûl Muhemmed
Veng şî Cebraîl, va: "Eşhed!", peyxembêr ma vêca Mîrac
Me'nay Mîrac me'na barî, şewey Mîrac yi kerd zarî
Rebbî ra 'ef waşt qey ma rî, peyxembêr ma vêca Mîrac
Wi berma, va: "Rebbî! Rebbî! Ummeta gunekar se bî?"
Reb va: " 'Efû ken ya Nebî!" Peyxembêr ma vêca Mîrac
'Eyban yin ir ez settar a, gunan yin ir ez xeffar a
Ummetey tu 'ef ken ca ra, peyxembêr ma vêca Mîrac
Yi va: "Ya Reb! Ummet! Ummet! Senî ummet şina cennet?
Ya Reb! Ummet îr bik' rehmet!", peyxembêr ma vêca Mîrac
"Ena ummet gunekar a, gunan' xwi ra zaf bêzar a
Ez 'ef ummet wazen ca ra", peyxembêr ma vêca Mîrac
Homay va: "Eyyûhe'l-Resûl! Meters, ez tu nîken melul
Du'an tu w ummet ken qeblu", peyxembêr ma vêca Mîrac
Hezret Muhemmed Mustefa, wi ame war ummet ra va
"Ma yentîqû 'enî'l-hewa"¹¹ peyxembêr ma vêca Mîrac

⁶ Reahû nezleten uxra: Qur'an, Sûreyê Necm (53/13). "[Muhemmedî] warameyîşê dîyin de o reyna dîbi."

⁷ Ma kezzebû'l-fûad: Qur'an, Sûreyê Necm (53/11). "Çîyo ke ey [Muhemmedî] dî, zerrîya (qelbê) ey înkâr nêkerd."

⁸ Ettehîyyatû: Duayê nimajî ya. Nimaj de, gama ke merdim ronîşte yo, wanîyena.

⁹ Esselamû 'eleyk: Duayê "Ettehîyyatû" de vêrena. Manayê aye: "[Ey Peyxember] Selam to ser o bo."

¹⁰ Qulhuwellahû ehed: Qur'an, Sûreyê Îxlasî (112/1). Manayê aye: "Vaje: O, Homayo yew (tek) o."

¹¹ Ma yentîqû 'enî'l-hewa: Qur'an, Sûreyê Necm (53/3). Manayê aye: "O [Muhemmed] goreyê keyfê (fîkrê) xo qalî nêkeno."

Ti vatey xwi meverd belî r', qey vil hurmet bikir telî r'
Du'a bik' Muhammed 'Elî r', peyxembêr ma vêca Mîrac.

WEFATÎ NEBÎ

Namey Homay ben rehbêr ma, pey Homay abên xebêr ma
Merg ha yenû verî ber' ma, dinya ra şî peyxembêr ma
Merdim' nezan ti vûn verg û, wi vûn "Rahar mergî derg û".
Çend weş manî peynî d' merg û, dinya ra şî peyxembêr ma
Dinya bena fanî, fanî, nêbena mal qey însanî
Miren çiqas însan ganî, dinya ra şî peyxembêr ma
Miren şinû benî însan, rîy' dinya ra, enî bizan
Vaj: "Kullun men 'eleyha fan"¹² dinya ra şî peyxembêr ma
Ti vîn xizmêt enî dînî, ti ca verdên sifre w sînî
Ti ca verdên keye w cinî, dinya ra şî peyxembêr ma
Bîg' desmacû, bik' nimacû, ti ca verdên keynû, lacû
Ti ca verdên text û tacû, dinya ra şî peyxembêr ma
Homay xwi rî bikir zarî, derdan xwi rî biwaz darî
Peynî d' mirên, mekir yarî, dinya ra şî peyxembêr ma
Peyxemberî ha herr bin d' î, sirrî Homay nika yin d' î
Ti ca verdên ena rindî, dinya ra şî peyxembêr ma
'Îbret bigîr ti hêverî, beşnaw wefat peyxemberî
Salawatû bîya yi rî, dinya ra şî peyxembêr ma
Aşmekû ra aşmey Sefêr, Rebbî yi ra amey xeber
Nêweş kewt Hezret Peyxember, dinya ra şî peyxembêr ma
Aşmey Seferî z' amey şî, peyxembêr ma kewt nêweşî
Rîy' 'erdûn ra vêcey weşî, dinya ra şî peyxembêr ma
Rebû'l-ewwel bî newî, aşma newî bî çend şewî
Melaketî debî lewî, dinya ra şî peyxembêr ma
Melaketî debî lewû, xeber ginay sukû, dewû
Xeber ginay rucû, şewû, dinya ra şî peyxembêr ma
Rucû waştîn nîakewtîn, şewû waştîn birakewtîn
Qîyamet waştîn pakewtîn, dinya ra şî peyxembêr ma
Qîyameta pîl vûn ena, qîyameta qic ha yena
Qîyametey ma zî bena, dinya ra şî peyxembêr ma

---

¹²Kullun men 'eleyha fan: Qur'an, Sûreyê Rehman (55/26). Manayê aye: "Rîyê erdî de heme çî fanî yo."

Yew ruc vecya sêr mînberî, yew xutbe wend peyxemberî
 Yew naz ra yi dey xeberî, dinya ra şî peyxembêr ma
 Ver' xwi tada cema'et xwi, ver' xwi tada Ehlî Beyt xwi
 Yew naz ra kerd wesîyet xwi, dinya ra şî peyxembêr ma
 Va: "Wa mi biş' Hezret 'Elî, pey destûn xwi enû welî
 Wa awkey mi ci kir fedlî", dinya ra şî peyxembêr ma
 "Nimac mi ken Siddîq Ekber, ben xelîfe, wi ben rehber"
 Otir va, berma peyxember, dinya ra şî peyxembêr ma
 Wi berma va: "Ez rehber a, ez a hem pî ya hem bira
 Ez qey şîma r' peyxember a", dinya ra şî peyxembêr ma
 "Xatir şîma sehabûno, xatir şîma ewladûno!"
 Peyxember nesîhet dûno, dinya ra şî peyxembêr ma
 "Ez şîma r' vûn îlm û 'îrfan, mi ra pey zî merg û Qur'an
 Mi ra pey zî wir dîn bizan", dinya ra şî peyxembêr ma
 Va: "Pey Qur'an bigîn hîkmet!", va: "Pey mergî bigîn 'îbret!"
 Cema'et xwi r' da nesîhet, dinya ra şî peyxembêr ma
 Va: "Gueştarî nesîhetî, xatir şîma cema'etî
 Xatir şîma Ehlî Beytî", dinya ra şî peyxembêr ma
 "Xatir şîma, xatir şîma!", va, berma zaf peyxembêr ma
 Warişt ame key Fatima, dinya ra şî peyxembêr ma
 Serr' peyxembêr şeşt û hîre, rocgarû¹³ ra rucê kîre
 Wi hem axa w hem zî mîre, dinya ra şî peyxembêr ma
 Axay peyxemberû rakewt, rocgar' nîweşî bî des hewt
 Wi sêr cilanî mergî d' kewt, dinya ra şî peyxembêr ma
 Şewa dişemî bî tarî, sehabû kerd zarî-zarî
 Yin va: "Ma mendî bêwarî!", dinya ra şî peyxembêr ma
 Ruc' dişeme nimac' sibay, cema'et kerd yi qey Homay
 Hezret Muhemmed Mustefay', dinya ra şî peyxembêr ma
 Ver' xwi tada cema'etî, ver' xwi tada Ehlî Beytî
 Heraret da nesîhetî, dinya ra şî peyxembêr ma
 Cema'etî r' kerd nesîhet, Ehlî Beytî r' kerd wesîyet
 Sehabû zaf girewt 'îbret, dinya ra şî peyxembêr ma
 Peyxember şeşt hîrê serre, bêr key' xwi ra wi şî zerre
 Xeber ginay herr û kerre, dinya ra şî peyxembêr ma
 Xeber ginay asmên serî, xeber ginay dinyay' cêrî
 Resay cennet nê xeberî, dinya ra şî peyxembêr ma

¹³ rocgar: rojgar, zaman, wext

Ame war Hezret Cebraîl, yi ra ver ame 'Ezraîl
 Ya Reb! Îman ma nêk' zaîl, dinya ra şî peyxembêr ma
 'Ezraîl ver' ard xeberî, ame ver' bêr peyxemberî
 Fatima amey pey berî, dinya ra şî peyxembêr ma
 Fatima va: "Ti kam î, bira?" 'Ezraîl va: "Merem mi ra!
 Ez yew xeber vûn pîy tu ra", dinya ra şî peyxembêr ma
 Fatima va: "Xuerto hey meş'! Ti pers kenî, pîy mi nêweş."
 Pî va: "Kûm?" Yê va: "Yew hebeş", dinya ra şî peyxembêr ma
 Fatima va: "Bawko, yew xuert", peyxembêr va: "Meleku'l-mewt"
 Peyxember nêweş peyser kewt, dinya ra şî peyxembêr ma
 Peyxembêr va: "Wi Gangêr û, wi ha yenû ganû berû
 Wi ha nika ganû ser û", dinya ra şî peyxembêr ma
 "Wi ha maxey ma nîcnenû, wi ha quçey ma rîcnenû
 Wi ha yew-yew ma vîcnenû", dinya ra şî peyxembêr ma
 "Wezîfey yi zaf-zaf muhîm, wi yen verî berû tim-tim
 Wi Hesên, Huseyn ken yetîm", dinya ra şî peyxembêr ma
 "Virsey yi bîya sipsîyay, cînan ciwûnû verdûn vîyay
 Wi Gangêr û, ganû ken ray", dinya ra şî peyxembêr ma
 "Wi ardoxî xeberûn o, qefelnayoxî berûn o
 Gangêrî peyxemberûn o", dinya ra şî peyxembêr ma
 "Gûn merdim' gen, kenû kerre, merdim nêşken bikir gerre
 Tera vaj, wa bêrû zerre", dinya ra şî peyxembêr ma
 Fatima va: "Xuerto bira! Ti qey nîn zerre la, çi ra?
 La ti se vanî pîy' mi ra?" Dinya ra şî peyxembêr ma
 'Ezraîl selam da hêvêr, ame zerrey key' peyxembêr
 Peyxembêr yi r' weş dey xebêr, dinya ra şî peyxembêr ma
 Peyxembêr va: "Ya 'Ezraîl! La ça w' biray mi Cebraîl?
 Ek' wi bêrû ez ben qaîl", dinya ra şî peyxembêr ma
 Hezret Cebraîl ame ser, va: "Esselam ya peyxember!"
 Yi da selam, wi ame ver, dinya ra şî peyxembêr ma
 Peyxembêr va: "Ya Cebraîl! Se bena ummeta cahîl?
 De hey bê ver ya 'Ezraîl!" Dinya ra şî peyxembêr ma
 "Ez ha miren şin dinya ra, me'lumat wazen şima ra
 Ummetey xwi r' bermen ca ra." Dinya ra şî peyxembêr ma
 Cebraîl va: "Ti meb' melul, ummet 'ef bena ya Resûl!
 Homay du'a kerda qebul", dinya ra şî peyxembêr ma
 Va "Homay va: Ez Xeffar a, ez zûn ummet gunekar a
 Ummetey tu 'ef ken ca ra' ", dinya ra şî peyxembêr ma

Peyxembêr va: "Ez bîya rehet, ummetey mi r' bik' merhemet
 Ya 'Ezraîl, mi r' bik' zehmet." Dinya ra şî peyxembêr ma
     "Ummet vera mi r' zehmet bik'; ya 'Ezraîl, zaf şefqet bik!
     Ya Reb, Ummeti r' rehmet bik'!" Dinya ra şî peyxembêr ma
 Va: "Ya Cebrail, bewn mi ra!" Cebrail nîşka bewn yi ra
 'Ezraîl dusa gûn yi ra, dinya ra şî peyxembêr ma
     Asmênû ra şarî corî, amey melaket û hûrî
     Decî mergî çiqas zor î, dinya ra şî peyxembêr ma
 Vila sura rezî bî zerd, 'Ezraîl ruh peyxembêr berd
 Hezret Peyxembêr wefat kerd, dinya ra şî peyxembêr ma
     Ehlî Beytî r' dinya bî hor, melakêt ha yenî sey vor
     Ruh peyxembêr girot şî cor, dinya ra şî peyxembêr ma
 Gurey Homay çiqas xerîb, 'Aîşa va: "Ha ça w' hebîb?"
 Fatima va: "Ha ça w' tebîb?" Dinya ra şî peyxembêr ma
     'Aîşa va: "Hebîb merdo, yi nanî cow mird nîwerdo
     Şew nîrakewt, nimac kerdo." Dinya ra şî peyxembêr ma
 Fatima va: "Bawo! Bawo!" Fatima va: "Hebîb ça wo?"
 Wehyî asmênû biryawo, dinya ra şî peyxembêr ma
     'Aîşa va: "Ma vîyey mëndî!" 'Aîşa va. "Ma ca mendî!"
     Yê çend ayet' Qur'an wendî, dinya ra şî peyxembêr ma
 Fatima va: "Dayê, hey vîn! Yetîm mendî Hesen, Huseyn"
 "Ya Reb! Ma yi cennet id vîn!" Dinya ra şî peyxembêr ma
     Micî xemî nişt rîy' 'erdû, Ehlî Beytî bîy sey merdû
     Sarey yin bi sarey derdû, dinya ra şî peyxembêr ma
 Yin Homay ra waştîn sebir, şewa paşemî wi şî qebir
 Xelîfe bi Ebûbekir, dinya ra şî peyxembêr ma
     Medîna sukey peyxembêr, îslamî heyna bîy sey vêr
     Xelîfetî resay 'Umêr, dinya ra şî peyxembêr ma
 Medîna sukey Qur'anî, hezek' peyxember bi ganî
 Xelîfetî kewt 'Usmanî, dinya ra şî peyxembêr ma
     Medîna yew suka guler, tede defin bi peyxember
     Xelîfe bi 'Elî Heyder, dinya ra şî peyxembêr ma
 'Elî Heyder Hezret 'Elî, ya Reb, qey vil 'ef bik' telî!
 Zazakî vûn Mehmed 'Elî, dinya ra şî peyxembêr ma.*

Mîladî serrê 1971 de amo nuştiş.

Transkrîbekerdox: W. K. MERDIMÎN

*No mewlid hetê Malmîsanijî ra redakte bîyo û kovara Vateyî, Nr. 22, r. 56-71 de neşr bîyo.

MEWLIDÎ NEBÎ

Mela Kamilê PUEXÎ

Bîsmîllahîrrehmanîrrehîm

Pey Allay Mewlîd Nebî xwi r' wûneno
Allah wahar canûn û camîdûn o

Weqta g' Allay waştî g' mexluq yi vînû
Pey emrî "kun" 'erd û ezmûn ard meydû

Allah zat û sifetûn xwi d' yo¹ ten û
Bê yi çewnê Reb nêken, nêvînenû

Sey dinya zaf çî viraşt, hey êsenî
Aşm û ruej, seyyarey, astareyî

Çi ko şîma pey çimûn xwi vînenî
Qey şîma ya virazyo, hem bizûnî

Hemd û şikir Allay xwi r' dewam kirîn
Şewûn, ruejûn tim vajîn, terk mekirîn

Bûn' dinya ra, geyrena, tadîyena
Qey xatîr tu nî'metûn bedîlnena

Çi ko çîm tu vînenî, eşnawenî
Hem çîyo g' nêvînen, nêşnawenî

Pîyor qey tu, ti qey yo çî virazyey
Xafil mebi Allah kûm û, ti çine y?

Çi ko tu ra wazîyen, ey xwi r' bikir
Ti yi ra mevêjî, cehde şaş mekir

Her teref tarî, cehalet hakim bi
Zulm û heqaret qetî û qîtal zaf bi

Ey Muhammed, ey ti enwaru'l-huda!
Hem sened û mesnedî kurey² dinya!

Werre³ yî r' ku ti şînasney, vîneyî
Tabî' ummet, pêl kufri qerefneyî

Ummetê tu d' şan, şeref xwi r' vînenû
Tu peyxamber, dîn tu heq şînasnenû

Ti umîdî cin û hem însanûn î
Hem şafi' û muşfiqê wir dîyûn⁴ î

Şu'le da tu wertey dinya, Mekke de
Ruaşn⁵ tu tarî wera da⁶ derûn de

¹ yo: yew, jew

² kure: gudikin, gilover

³ werre: werrek, xojî bi, xojî ve

⁴ wir dîyûn: her dîyan

⁵ ruaşn: roşn, roşt

⁶ wera da: hewa na, hewa da

'Eşq û can ra şîma bîyarîn selewat
Muhemmêd ser, al û eshabûn yi pîya

Allay Hewa viraşt hem bedên yi ra
Dest kerd piri her terêf cennêt geyra

Îrado ezeli weqta g' ûmi⁷ hal
Waşt Allay Adêm virazû zaf delal

Hewa yo ruej ûnya paştê Adêm ra
Va: Ey Adem! In çi nur ho paştê tu da?

Ven da⁸ Cebraîl ra va: Hela bê îtya!
Parçêk herr bigir erdûn ra bîya îtya!

Va: In nûr peyinê peyxemberûn o
Hem seyîd û rehberê her kesûn o

Ûme erdûn ra guret herr ta bi Şam
Yo çeng zî qebrê Nebî ra wesselam

'Eşq û can ra vajîn şîma selewat
Muhemmed ser al û eshabûn yi pîya

Awkê Yenî Tesnîm kerd mîyû, têdîya
Mîr virazîya, zaf zemûn ser d' vîyert ra

Şeytûn hesûdey xwi berd, şî cey yino
Va: Îtya zaf rind û, merg çine bîni.

Va Cibrîl ra: Bigeyr 'erd û ezmûnûn d'
Hem behrûn û şerq û xerbê etrafûn d'

Yin va: Merg çi yo? Ma nê dî nê vîna wo?
Yi va: Merg her kesî beno herr îtya wo.

Ûme geyra, behs' Adêm qet çine yo
Dar, kerri pîyor vûn "Muhemmed nebî yo".

Yin va: Çarey îin çi yo, çine nîyo?
Va: Çarey îin werdîş darê xelî yo.

Bajne⁹ gelêk zemûn ûme vîyert ra
Pey destûn xwi Adem viraşt, ca d' ruena

Yi g' şî darê xelî ra werd, ûmeyî
Kînc ûmey war, beden zî, şarmîyeyî

Guret eşt cennet, va: Îtya d' tu r' dewam
Bê ina dar werdîş her çî tu r' helal

Cennet ra êşt Adem, Hewa, şeytanû
Hem Hureys¹⁰ û Tawuso g' şerîk yinû

Her kês paştê Adêm sêr kerdîn dewam
Lewra nûr Muhemmed tede şu'le da b'

Her yo yo cay dinya d' kowtîb, bermênî
Hewar yin rasên her ca, eşnawyênî

Pîyor ûmên vatîn: In çi y', çine nyo?
Yin ra va: In nûr' Muhemmed Nebî yo

"Towbe, towbe!" vatîn veng çêw nêşînî
Yo ruej sarê xwi wera da ûnyênî

Adem geyrên cennet de her cîns dînî
Cîns xwî d' çewnê nê dînî nê vînênî

Dîy Muhemmed nusyo kiştê Allayî d'
Va: Qey xatirî in Muhemmêd 'ef bid

⁸ ven da: veng da

⁹ bajnê: badî, badîna, badînî

¹⁰ Hureys: Nameyê yew heywanê sey marî yo. Vanê ey zî şeytanî rê ardim kerdo.

Cebraîl ûme va: Towbey tu tamam,
Hem tu ra pey kûmo g' îtya wesselam

Eg¹¹ şima wazên cennet yedî şima b'
Muhemmêd r' selewat bîyarîn dewam.

Weqto g' nûrî Muhemmêd Adêm ra vejya
Ûme paştê Şît Pêxmerî d' şu'le da

Bajê ûme paştûn pakûn d' geyrênî
Bênatê¹² yin d' yew xirab nêvînênî

Ednan a cuar heta g' Adêm reso
Her kes vûnû, tede îxtîlaf esto

Ednan a cêr heta g' Ebdullay resû
Vîst û yew babî d' pa doxrû-durust û

Nûr Muhemmêd paştûn pakûn d' geyrênî
Zaf mûcîzey tede ûmey, êsenî

Ey keso k' ti vînenî, eşnawênî!
Dadî, babî sulala ta Ademî

Pîyor şîn cennet, şubhey çêw wa çine bo
Lewra nûr Muhemmêd pîyorin d' geyrabo

Ey Muhammed! Ti ruaşnê dinya yî
Pey tu şîyayê ûmê, xelîsyeyî

Şerî'eto g' pêxmerûn ard ib¹³ dinya
Milletûn û cem'etûn rê bib' çila

Nûr tu ruaşn da pêro dinya, hemini
Rîy erdûn d' tarî nêverda derûn di

Ey ti sînayê hebîbî îns û can!
Qey xatîr tu virazy a erd û ezman

Umîdwarê gunekarûn pîyor ti yî
Ti sulaley Qureşîy Haşîmûn î

Ûmeyîş tu rahîbûn d' heyecûn da
"Way, way!" vatîn derûn û hem deştûn da.

Kahînû vatîn: "Muhammed ûmeyo,
Îtya ra wet ma r' yew dewrûn çine yo".

Ûmeyîş tu şayan ib rîy erdûn de
Kueşk¹⁴-saray kesrûn¹⁵ rijyêb' îrûn de

Eg şima wazên cennet yedî şima b'
Muhemmêd r' selewat bîyarîn dewam.

Mîlad-tarîx pûnc sey hewtay serri bi
Duyês rebî'ul-ewwel hem ûmebi

'Eynî şew Ebdulmüttelîb Ke'be d' bi
Qey ta'mîr Ke'bî xebat rê meşxul bi

Amîne va: Ez teyna menda îtya
Bê cinyûn, cûmêrdûn tersû ez îtya.

Mi dîy çar heb cinî ûmey cayê min
Zaf bedew¹⁶ b', rindîyê yin ruaşn da min.

Lewûn Awkê Kewsêr werdib belû bî
Rindîyê yin d' çewnê cinî çine bî.

Yo raşt de yo zî çep de bîbîy mesned
Yo vernî d' yo peynî d' bîbîy perdeband.

¹¹ eg: eke, eger

¹² bête: beynate, beyntar, mîyan

¹³ ib: bi

¹⁴ kuesk: koşke

¹⁵ kesra: padîşayê îranî, kesra, kîsra

Eg şima wazên nûmey yin bimusî
Hewa, Sare, Asiye û Meryem bî.

Raşt û çêp mi de astarey virsîyey¹⁷
Qaf ra Qaf pêro dinya bîbî şu'ley.

Yo beyraqa kesk terefî mexrîbî
Yo terêf şerq yo zî sêr bûn Ke'be d' bî.

Emir kerd, Cebraîl ra va: Bê îtya!
Hem mîjdûn¹⁸ bid' pêro mexlûqê dinya.

Bîr' adîr racîyeyî¹⁹, qefîlyeyî
Hûr û ridwan çiçekûn d' xemilyeyî.

Cebraîl towr²⁰ melekûn a ûme war
Her terêf Mekkî viraştbi yo dîwar.

O zemûn mîr bi Muhemmed Mustefa
Nûr yi ruaşn da pêro etrafê dinya.

Eg şima wazên cennet yedî şima b'
Muhemmêd r' selewat bîyarîn dewam.

Qey hîdayêt îns û cin yi g' şeref da
Pey veng berz pîyorin va: Tu r' merheba!

Merheba, ti rehberê her kesûn î
Merheba, ti pîyorê derdûn dermûn î

Merheba, ti eşrefî wir d' dinyûn î
Merheba, ti peyinî pêxmerûn î

Merheba, ti sulala d' qureyşî yî
Merheba, ti paştê ummet hêvî yî

Merheba, waştê ummet ancax ti yî
Merheba, wazi' şerî'et hûnc ti yî

Şu'le da tu wertê dinya Mekke de
Ruaşn tu tarî wera da qutbûn de

Ti sened û mesnedê ma pîyorin î
Umîdwarê erebûn, ecemûn î

Merheba, ti şaffî'ê gunahûn î
Merheba, ti muşfiqê însanûn î

Pêxmêr g' vernîyê tu de ûmey-şiyî
Her yo ancax yo millet rê eysênî

Ti şaffî'ê pêro însûn, cinûn î
Ti sebêb bîyayîş awkûn, herrûn î

Merheba, tu tarî ruaşnker²¹ dinya di
Cay cehalet d' 'îlm û îrfan ronabi

Ey ti sîney aşiqûn d' vîn nêbenî!
Ta qîyamet ven dên tu, fixan kenî

Merheba, ti şaffî'ê bermayûn î
Merheba, ti zûnayey waştouxûn î

Merheba, ti rehmete'l-'alemîn î
Rehm biker ma r', ma feqîr û esîr î

Ya kerîmo, ya ti umîdê min î!
Ti şefa'et bik' guna w xetûn mi rî

Bê tu çewnê nêvînen, nêşnasnenû
Tu peyxamber, dîn tu heq; tesdîq kenû.

¹⁶ **bedew**: rind, xasek

¹⁷ **virsiyey**: beriqiyay, bereqiyey

¹⁸ **mîjdûn**: mizgîne, mêjdûn, mujdûn

¹⁹ **raciyeyîş**: padîyayene, gîrîyayene

²⁰ **towr**: tewr, pîya, reyra, reyde

²¹ **ruaşnker**: roşnkerdox

Eg şima wazên cennet yedî şima b'
Muhebbêd r' selewat bîyarîn dewam.

Umîdwarê rehm û îhsanî tu yî
Hem talibî 'ef û xufranî tu yî

Kûmo g' hazir mewlidî Nebî bîyo
'Ef gunûn yi r', qet yo şubhe çine yo

Ya Reb! Ti vînenî, hem eşnawenî
Gunê ma hîsab nêbên, n'ûmaryenî

'Ef bide qey xatirî Muhammedî
Ummetê yî şadan kir cennet xwi dî

Ya Reb! Ma bê tu çewnê nêvendenî
Lewra veng' ma ancax ti eşnawenî

Vendayîş xwi d' 'efê gunûn xwi wazen
Red mekir lewra, ya kerîm û rehman!

Ti settar û hem xeffarî 'eybûn î
De 'ef bik' gunahûn ma pîyorunî
Ma pêrun tabî' ummetê yi bikir

Hem gunûn, qusûrûn katîb 'ef bikir

'Erşî e'lay pey lingûn tu şeref da
Qatûn ezmûn pey rindê tu ruaşn da

Emsal tu n'ûmo bênatê pêxmerûn d'
Zê tu cûmêrd n'ûmo mîn wir dî dinyûn d'

Tu kerîm, comêrdê wir dî dinyûn î
Ummetê tu faxirê însanûn î

Ti umîdê qewmûn û milletûn î
Hem ummetûn, 'eşîr û qebîlûn î

Ya kerîmo! Ya ti hadî qey ma rê!
Ti şefa'et bik' guna w xetay ma rê

Bê tu çewnê nêvînen, nêşinasnenû
Tu peyxamber, dîn tu heq; tesdîq kenû

Eg şima wazên cennet yedî şima b'
Muhebbêd r' selewat bîyarîn dewam²².

Hîcrî 1420/Mîladî 1999

Transkrîbekerdox: W. K. MERDIMÎN

* No mewlid hetê Malmîsanijî ra redakte bîyo û kovara Vateyî, Nr. 19, r. 76-82 de neşr bîyo.

²² Na misra ra pey bi erebkî duaya mewlidî esta.

MEWLIDÎ ZAZAKÎ

Mela Mehemedê MURADAN

1

Allah, nûmê xaliqî mawo 'elîm,
Hem 'ezîm û hem kerîm û hem rehîm.

Ma pê yi dest kerdî mewlidî nebî,
Ay hebîbî, ay tebîbî, ay ummî.

Hemd û şukr û medh û fexrî tim dewam
Rebbî ma rî zu'l-celalî bî't-temam.

Yi ma kerdî ummetê Ehmed' hebîb,
Ay nebîyî, ay resûlî, ay tebîb.

O resûl ku serwerî pîyor enbîya,
Dilberî* ay ewlîya û esfiya*.

Wi zê yo ruej ku munewwer dilber û.
Pîyorê 'alem nûrî yi ra enwer û.

Qey* xatir yi tewbey' Adem' bi qebûl,
Xerqê tûfan ra xelas bi Nûh Resûl,

Îbrahîm rî adirî Nemrûd xedar
Bi zê yo baxçe ke cennet nûridar,

Nûrî yi ra fayde vînen dar û ber,
Hem nebat û gul û reyhûn mu'teber.

Ma tu rî vaj' mewlidî Ehmed Resûl,
Mertebê yi Allah hetî zaf qebûl.

Ma'nê mewlidî wesf û medhî Ehmed' î
Vatiş û te'zîmikerdiş' emcedî*.

Gueşdarî kerdîş û bi eşq û sefa
Ûmeyîş yi ina dunya wa cefa.

Kûm ku înkâr bikerû ay mewlidî,
Gueşdarî wesfê yi hol û in qeydî.

O nîwazen gueşdarî wesfî Resûl,
Hurmetî Peyxamberî nîken qebûl.

Gueş yi wa mekuw, wa vajû o betal,
Çunkî o şeytanî dir* bîyû heval.

Hîvî ma şew û ruej tim-tim dewam.
Ehmed û Mehmed, Muhammed wesselam.

Ger ti bulbul' aşiqê baxî cemal,
Bid' selatû weselamî, ey heval.

2-ENÛ MEBHES* XELQÊ NÛRÎ PEYXEMBER (‘eleyhî selatû wesselam)

Bizûnê ewwelî mexlûqî îlah,
Nûrî Peyxamberî ma w' bêîştîbah*.

Yi wa ver çine bi mexlûqêk ebed.
Xaliqî ma têna bi; wehîd*, ehed*.

Waştî xelqî kero mexlûqêk 'ezîz,
Yî hetî şîrîn bû mehbûb û temîz.

Xelqî kerdî nûrî Ehmed' serwerî.
Seyyîdî mexlûqê pîyorin, rehberî.

Badê o nûr' yî ra viraştî qelem,
Hem hîcab û hem melaîk o sebeb.

Yîn dîma lewhe temîz, 'erşî 'ezîm,
Pîyori rûhî, cennet û berzex* 'emîm*.

'Erşî' yî bi yo yaqutêko zaf kebîr,
Mîynî yî bi cewher ez* nûrî beşîr*.

Awê nûrî ay hebîb da cewhere,
Cewher bi behrêko pîl serwere.

Hûncî* aw nûr ra viraştî heşt melek,
Yîn ra vûnî Hemletu'l-'erşî* gelek.

Yo hewayko zaf bi şîddet xelq kerd,
Kotî bîn ay behrî bi şîddet û serd.

Behrî ra virazyâ kef* û hem dûxan*,
Kef' yî bi 'erd û dûxan bi asîman.

Şîddetî heway da a aw, hem hewa,
Adirî cehîm virazyâ her weha*.

Bêheddi melêk virazyê bêhîsab,
Nûrî Peyxamberî ma ra bê'îtab*

Tikê 'erdî ser îbadet kê n dewam,
Tikê ezmûn di îbadet kê tamam.

Çiqas fêkî esta, sebze û nebat,
Pê nûrî Ehmêd rasena qat bi qat.

Xulasa, xaliq o, xelq kerd pîl û pîl,
O hebîb û dilber û şîrîn xelîl.

Eşq û nûrî yî ra gelek dilbirîn*,
Enbîya û esfîya û mumînîn.

Hem gelek wesfî yî vatû ewlîya,
Mend muheyyer medhî yî di esfîya.

Çunkî eslî her çî wo o Ehmedî,
Hem hebîb û hem resûl û emcedî.

Şew û ruejî wesfî yî vajî dewam,
Qet xelas nêbenî ta ruejî qîyam.

Ay hebîb ra hes biker bi rûh û can,
Cehde û sunnet yî bigir ey ciwan!

Ger ti bulbul' aşiqê baxî cemal,
Bid' selatû weselamî, ey heval.

3-ENÛ MEBHES' NEQLÎ NÛRÎ HETÎ ECDAD' HEBÎBÎ YO

Kerd rîwayet Ka'bu'l-Ehbar*, yarî yî,
Yo rîwayetko sehîh û vatê yî.

Vatû: Weqta xaliqî 'erd û sema
Waşt xelq ker' rueşnayê çimûnî ma,

Ay resûlî bîyarû dunya lacerem*,
Muqtedayê* enbîyayê muhteşem,

Xelqî kerdî Ademî babî beşer.
Nûrî Peyxamber' resa yî mu'teber.

Şu'le da mîyn çimûnî yî d' zê ruejî,
Nûrî ruejî nûrî yî ra w', çî vajî?

Yi ra pê vindertî seyr kenî melek',
Nûrî Ehmed' Ademî di zaf, gelek.

Mend muheyyer Ademi va: Ya kerîm,
Qey min a pey vinderti î, ya rehîm?

Xaliqî va: Seyr kenî nûrî hebîb,
Paştî tu ra ez yi vejena, edîb.

O hebîb û dilber û şîrin' pîyorîn,
Hem reîsî ewwelîn û axirîn.

Ademî va: Ez wazena biv'nî nûr,
Qey ku qelb' mi bivînû rahet, surûr.

Xaliqî da vînayîş bi Ademî,
Da selatî pê îmûn ardî hemî.

Va Hewa ra: Bizûnî qîymet' nûrî
Neslê ma ra o layiq' peyxamberî.

Weqta koti rehmê dadî laj' Hewa
Şîsi*: nûr şî rîy Hewa Dadî weha.

Şîsi ûme dunya bi keyf û surûr,
Nûrî Ehmed' çarê yi di bi zuhûr.

Ademî va: Qîymetî nûrî bizûn,
Çunkî nûrî peyxamber' axirzemûn.

Ti z' weled' xwi r' bik wesîyyet, nîz* û
Wa nîkeh bikerî cinyûn temîzû.

Xulasa nûr resa 'Ebdulmuttelîb,
Mîyn qureyşûn di reîs û hem hebîb.

Weqta varûn nivarên kerdî du'a,
Qey xatir nûr bînî meqbûl her weha.

Yi ra pey, o nûrî ûme bî't-temam,
Resa 'Ebdullah ', babî şahî kîram.

'Alimûn' ehlî kitabî ay zemûn
Zûnênî o nûrî Ehmed', hem 'eyûn.

Vatî: O nûr 'Ebdullah nîyû, ay Resûl.
Dînî ma pê yi betal benû melûl.

O betal ken putperestî, kafirî.
Kûm qebûl nik', benû ehlî adirî.

Nûrî ûmi resa paka Amîne,
Kênê Weheb, hem 'efîfê*, mûqîne*.

O Weheb seyyîdî Benî Zuhrete
Neslê yi pak a, qebûl, bêşubhete.

O resûl dadî xwi ra bibi têna,
Nê bira nê wayî, meqsûd* û muna*.

Ger ti bulbul' aşiqê baxî cemal,
Bid' selatû weselamî, ey heval.

4-ENÛ BEHSÎ WELADETÎ PEY- XAMBERÎ MA ('eleyhî selatû wesselam)

Gueşdarî bik' ti weladetî Resûl,
Tu rî vajî ez bi şeklêko qebûl.

Weqta koti hemlê dadî xwi beşîr,
Zaf 'elamet' ûmê meydûn, bi xebîr*.

A şewi d' heyvûnûn' Mekke bitemam
Va: Koti rehmê dadî xwi o humam*.

Hem çiqas textî mulûkûn estî zaf,
Pîyorî paştser kotî war, bêxîlaf.

Padîşey ser' textî pîyore gêrê lal,
O ruej lal mendî ba huzn û melal*.

Heywûnî meşriqî wehşî vazdê xerb,
Ayê* xerbî ûmê şerqî bi edeb.

Mijdûnî dûn yobînî zewq û sefa,
Qey ku yenû dunya Ehmed, Mustefa.

Hemley dadî d' mendi new aşmî mecîd*.
Amîna qet nêdî yo zehmet' şedîd.

Hemû* hemlê dadî xwi di b' muctebah,
'Ebdullah babî wefat kerd ah û ah!

Va melaketûn: Yetîm mendi hebîb,
Ya îlahî, derdimendûn* r' ti tebîb.

Va: Ez a hafiz, mu'îni tim, dewam,
Qey hebîbî xwi Muhammed wesselam.

Heme 'alem mi viraştî qey hebîb,
O reîs û mu'teber û dil-edîb.

A şewi d' kerdî a berî cennetî,
Hem ayê ezmûn qey şahî ummetî.

Amîna vat: Weqta şeş aşm' bî tamam
Hûnî mi d' va "Hemlî tu xeyru'l-enam"*.

Hûn d' mi ra va "Nûmê yi Muhammed û,
Efdelî mexîûqûn o, o Ehmed û.

In halî xwi çew ra mevaj hurmetî,
Ken' hesûdî kafirî şah' ummetî".

Vûna: Ez têna b'ya weqt' weladetî,
Nê cûmêrd bi nê cinî ay sa'etî.

Mi dî yew sewtêk 'eceb hucre xwi di,
Ruej duşenbi tersawa ez o qeydî.

Zê yo pêl teyra sipî da qelbî min,
Tera vejya ters û lerz pîyor bedên.

Ez ûnîyawa, şerbetêko zê şitî,
Ez têşûn bîya aşimit* berd kurbetî*.

Mi ra vejîya nûrêko 'eceb kesîr,
Nûrî Ehmed, Mehmudî, şahî kebîr.

Mi dî çend cinî ke derg bî zafî-zaf,
Mi va qey yi neslê ay 'Ebdulmenaf.

Dowrî mi d' nişt' rû pîyori ba edeb.
Mi va "In ça ra ûmê ya le'l-'eceb?"

Va "Ena yo Asye, cinê Fîr'ewnî,
Yo zî Meryem, dadî Îsay, bizûnî.

Ay cinî bînî zî hûrî cennet î.
Ûmê, qey teşrîfî şahî ummet î."

Mi dî kerd ra mîyûnî 'erd û asîman
Yo îpek, rind û delalî bêguman.

Mî dî vindertî hewa ra merdumî,
Dest' yini d' mesînî rindî, dem demî.

Ez dûna yo areqêko zaf delal,
Buyê yi zê misk û 'enber, ey heval.

Ûme yo ref' teyrûn, zumrud ra w' neqûr,
Pêlî yin zî yaqutî ra, ey sebûr.

Çimî mi bî a, mi dî meşriq û xerb,
In heme qey hurmetê şahî 'ereb.

Di-hîri beyraqî, yo şerqi d' yo xerb,
Yo zî serî Kabe di, fexrî 'ereb.

Manê yi ina wa: O dîno mubîn,
Pîyorê dunya d' benû hakim, pê emîn.

Amîna vat: Ez gişewta şiddetî,
Mi teni xwi da b' cinyû bi dîqqetî.

Mî rî bi a lehza o şahî, emîn,
Ûmi dunya, pê muşerref bi zemîn.

Ger ti bulbul' aşiqê baxî cemal,
Bid' selatû weselamî, ey heval.

5-ENÎ BEHSÎ MERHEBA W'

Pîyori 'alem pê ûmeyîş yi bi şa,
Eşq û cezbe ra pîyorin va: Merheba.

Merheba, ewwelî mexlûqûn ti yî,
Muqtedayê enbîya pîyorin ti yî.

Merheba, ey rueşnayê çimûnî ma.
Merheba, ey derdûnî r' dermûnî ma.

Merheba, ey rûh û canî 'alemî.
Merheba, ey derdî eşqî r' melhem î.

Merheba, ey 'alemî r' ti rehber î.
Merheba, ey ewlîyûnî r' ti serwer î.

Merheba, ey aşiqî tu dar û ber.
Merheba, ey ti ma rî zaf mu'teber.

Merheba, ey muqteday' ruejî qîyam.
Merheba, peyxamberûn rî ti îmam.

Merheba, şahib' şefa'etko pîl î.
Merheba, eşqî bulbulûn r' ti gul î.

Merheba, eşqî tu ra yi geyrê lal.
Şew û ruej wesfûn tu vûnî bêmelal*.

Merheba, ey dara wişk berma xwi ri,
Weqto firqet kerdi yara dilberî.

Merheba, ey şûnê ummeta axîr.
Ti ma war d' nêverdî, ey şahî kebîr.

Merheba, peyxamberî axirzeman.
Ti şefa'et biki ma rî, el-eman!

Merheba, ey ma gunehkarî zelîl.
Xeyrî hubb' tu çin û ma rî yo delîl.

Merheba, ey hubb' tu ra ma mest û lal.
Walehû heyranû ba* huzn û melal

Merheba, ey derdimend a derdimend.
Bik' şefa'et qey nûmê Wahid, Ehed.

Ti efû ker gunûnî ma, ya selam!
Qey xatir ay serverî, şahî kîram.

Qey xatir nûmûn xwi y' holûn, ya îlah!
Ma ra dur kir şeytûnî pîs, ah û ah!

Ger ti bulbul' aşiqê baxî cemal,
Bid' selatû weselamî, ey heval.

6-ENÛ BEHSÎ MABE'DÎ WELADET'

Amîna vûna bi vatêko şîrîn:
O bi îlac, melhemî derd û birîn.

Ûmê 'erdî seri şî secdi Emîn,
Hur di giştî xwi dey rayi bi evîn*.

Îşaret dûn kî îlah wahid, ehed.
O zî pîl viraştû ay xaliq' semed*.

Dima yo horêk sipî, ezmûni ra
Ûmi girewt kerdi durî o mi ra.

Sewtêk ûme va: Biçarnên şerq û xerb
Seyrî behrû bizûnî şahê 'ereb.

Pîyorini ra vajî wesf û nûmê yi,
Sûret û mana û resm û cismê yi.

Nûmê yi, yo Mahî yo, kufr mehw ken,
Muşrîkûn û kafirûn mexlûbi ken.

Zaf zemûn nişî ardi şahî kîram,
Mîynî yo libasko sipî bitemam.

Lu'luî* ra hîri meftê* hey yi dest,
Meftê nusrêt, meftê ribh*, yo z' nubuwwet*.

Hewrêkî bîn hûncî girewt Ehmedî,
Deha pîli b', nûranî û emcedî.

Sewtêko zaf yi ra yenû, hem 'eceb.
Hûncî girewt berdi o şahê 'ereb.

Va: Biçarnên in mubarek şerq û xerb,
Pîyor' mexlûq wa teberruk bib 'eceb.

Hîri tenî ûmê şit bejna delal'
Pişti pê bîrsim* û misk ey şepal*.

Qelb' yi şeq kerdi bi lutf û nîyaz
Kerdî pirr hîkmet û îlm û serfiraz

Kerdî pirr îman û eql û quwwetî.
Muhri kerdi qelbi şahî ummetî.

Va: Gelek mijdûnî ayini r' tabî' î.
Ehlî îmûn şer'î tu rî qanî' î.

Ay kî tu nişnasnî kafîr' adir î,
Yi vînên o ca di qehrî Qadir î.

Ûme dunya sunnet kerdi û temîz,
Mesrûren, mextûnen*, bizûn, ey
'ezîz!

Mend 'eceb pîrîk yi 'Ebdulmuttelîb,
Va: Enû lajî mi zaf pîl û edîb.

Serwerî mexlûqûn heme bî't-temam.
Tim yi ser bû esselatû wesselam.

* * *

Weqt şefêq Mekke d' ûme dunya
hebîb.
Muşkilatî kerdi helli ay tebîb.

Ay ra o weqt her şewi d' meqbûl o zaf
Du'a yi di qebûl a, hem bêxîlaf.

Senî ûme dunya kerd zikrî letîf,
Ewwelî va celal û rebbî refî'.

Tikê vûn "Allahû ekber" va hebîb,
Veqta dadî ra bi o şahî edîb.

A serri d', xalîq pawit xatîr' yi ra
Ehlî Mekke kafirûnî filî ra.

Eshabî Fil kerd hucûmî Kabeyî,
Allah yi zîr û zeber kerdi, bendeî.

Yi ra nibîn' bînî 'ebdî* kafirû.
Yi çî nîkerd, çunkî xaliq qadir û.

Hurmetî yi nînû 'edd* û hem hisab,
Şew û ruejî ma vajî, bêhîrtîyab*.

Rûh û cûn, mal û mulkî pîyor fîda.
Ay hebîb rî delîl û rehber Huda*.

Bik' şefa'et ti ma rî rueji qîyam,
Ma gunehkarî zelîl, tim-tim, dewam.

Ger ti bulbul' aşiqê baxî cemal,
Bid' selatû weselamî, ey heval.

7-ENÛ MEBHES' WESFÊ HEBÎBÎ, HEM DU'A

Ay resûl î, ay hebîb î, serwer î,
Eşq û hubb' tu benû qelb ra kederî.

Wesfî tu zê miskî dûno buya weş,
Pê vatiş nîqedyeno pê pûnc û şeş.

Mu'cîzey tu zêdey' pîyorê enbîya.
Feyz û nûr gên tu ra pîyorî ewlîya.

Çunkî ti îmam î, mutleq rehber î.
Enbîyûnî r' ewlîyûnî r' serwer î.

Mu'cîzo pîl tu rî Qur'anî Kerîm
Hedya kerdû tu rî ay rebbî rehîm.

Hukmî yi qaîm o ta weqtî qîyam.
Pê yi cehdey xwî şinasnen xas û 'am.

Kûm ko vêr xwî tadû yi ra kafir û.
Kûm benû wa bibû cey yi adir û.

Xaliqî dabi hebîb' xwî eqlo tam,
Hes nikerdi ena dunya ra dewam.

Zûnênî warêko veng a, sahir a.
Însûnî xapnena, bizûn, ey bira!

Mird niwerdîn nûno cewîn ay 'elîm.
Ger biwaştî, kueyî bînî zerd û sîm.

Zûnî yi bibi zaf fesîh, tam û tam.
Şîrin û meqbûl bi cow'* xas û 'am

Dindûnî mircûn zê vora yoşewî,
Tera vijên nûrêko hem manewî.

Rîy yi nûranî, zê aşmê bin' horî,
Weqta vejêna tever ay pîyorî.

Ma rî lazim ma bîyer*exlaq Resûl,
Çunkî exlaqî yi pîl û zaf qebûl.

Temîzî ra hes kerdî zaf ay Resûl,
Hem bi zahir hem bi batin bik' qebûl.

Zaf sexî* bi, destakerdi tim, dewam.
Çiko bibên, nivatîn "ney" qet, mudam*.

Vatêko bêfayde nivatîn ebed.
Vatê yi bib wehyê xaliqî ehed.

Yo çiki bivatê, kerdîn gueşdarî.
Vatê yi nibirnênî qet, bê yarî.

Halî eshabûn xwî tim persênî zaf.
Şefqet û rehmê yi zafi b', bêxîlaf.

Rehetê xwî têna niwaştî ebed.
Ayê pîyorê ummet waştî bi kebed*.

Ina dunya di niwaştî ay humam
Ummetê yi şêr' delalet, qet, mudam.

Adiri d' hetta bibû ferdî wehîd,
Ummeti ra razî niben o mecîd.

O kenû zar û fixan' şefa'etî,
Kenû xelas adirî ra ummetî.

Îş û karî xwi d' kerdîn muşawere,
Eshabûnî xwi diri dînî çare.

Nivatîn "Ez zûna, in mî r' bes, temam".
Nefsê xwi şikte girewtîn tim, dewam.

Emrî eshabûn xwi kerdîn bi cihad.
Cihadî kufri bû, nefsi bî's-sedad*.

Zaf helîm bi, exlaqêk hîra, temîz.
Qey menfe'et' hêrs nibenû o 'ezîz

Ger muxalîf şer'î bid'yênî hebîb,
Hêrs bînî, qebûl nîkerdîn ay edîb.

Qewmî yi dindûnî yi kerdî şehîd,
Rîy yi kerd birîni ehli kufri, 'enîd*.

Hûncî zowt purî nêda, kerdi du'a,
Va: Nêzûnî, bid' hîdayet yin, îlah.

Xulasa exlaqî yi Qur'an Kerîm,
Emr û nehy û we'de* û we'îd* 'emîm.

Kûm bigîro vatê Qur'an bî't-temam
Yi girewto exlaqî Resûl humam.

Ma rî rehber ancaxî o Ehmed o.
Kafir û fasiq nîy, lakîn emced o.

Kafirûn dima meşû ti, ey ciwan!
Hur dî dunyay tu şinî, zînhar, eman!

Ez ça eşkena bidî wesfî Resûl,
Bi enû fekî xwi w' pîs, hem zelûl?

Ya Resûlellah, şahî axirzeman,
Ma xwi eşti lingûnî tu, el-eman!

Bik' şefa'et ma rî der* ruejî qîyam,
Vatê tu meqbûl o cê xaliq' enam.

Dunya de bivînî kowtî xefleti,
Ti bigîr destî ma, şahî ummetî.

Ya îlahî, rehmê tu zaf a, kesîr.
Ma efû ker, ti xefûr û ti xebîr.

Ma biker tabî'î şahî ummetî,
Ma cema'et' yi diri şî cenneti.

Ti efû kerî mumînûn û mumînat,
Bidî îmûnko kamilî weqt' sekerat.

Ha weş î ha ayî g' merdî mumîn î,
Ti efû ker, halî pîyorin pê zûnî.

Qey xatîr al û sehaban bî't-temam,
Qey şehîdûn' Uhûd û Bedrî kîram.

Qey ayin kî ehli qelb î, hem huzûr,
Şew û ruejî ta'eti kên bêfutûr*.

Tersî Hûmay ra çimûn ra kenî war
Hesrû, rijnenî zê varûnî wesar.

Hem bi hurmet' heccacî Beytu'l-heram,
Vûnî "Lebbeyk", ken tewafî xas û 'am.

Ma efû ker, hem cema'et' hazirî,
Gueşdarî ken mewlidî Peyxamberî.

Ma ra durî bikere derd û bela,
Bid' şîfa nîweşûnî ma, mubtela*.

Bik' nesîb ma rî zîyaret Beytu'l-heram,
Qebrê Peyxamberê ma, şahê kîram.

Bik' nesîb nefes' peyin d' şehadetî.
Ma ra durî k' şeytûnî ser la'netî.

Quwwet û zefer, yewî, hem îttîfak
Bid' pîyorin ehlî îmûn', bêffîraq*.

Wa bîyarî war beyraqê dişmên' pîsî,
Kafirî, mel'ûnî, herî, îblîsî.

Qey rûhî pakî hebîbî serwerî,
Al û eshab tabî'in kî rehberî.

Hem qey rûhî ehlî îman', ecme'in*.
Hem qey rûhî in feqîrî dilbirîn.

Hem qey ay kî bêumîd î, bêberat*,
Fatîha biwûnî, ya dir selewat.*

Transkrîbekerdoxî: W. K. Merdimîn & N.Celalî

* FERHENG EK

aşîmit: şîmit, şîmit a

ayê: yê, ey

ba (fariskî de): bi, bi ... ra, bi ... ya, reyra, reyde
berzex: Goreyî bawerîya îslamî cayo ke rûhî
ganîyan heta roja qiyamete tede manenî.

beşîr: merdimo ke mizgîne (mîjdûn) dano

bêberat (bêberaet): bêxelasî, bêreyayîş, bêfelat

bêfutûr: bêsisîye, bêsisîyayî

bêffîraq: bêcîyayî

bêirtîyab: bêşubhe

bêştîbah: bêşubhekerdiş

bê'îtab: bêlomey, bêcîgir

bêmelal: bêecîzbîyayîş, bêecîzî

bîrsim: îrbîşim, bîrîsm, helbîsim, îpeg

bî's-sedad: bi rastîye, pê raştî

bîyer (mesderê "girewtîb"î ra: bigîre (**ma**

bîyer: ma bigîrî, ma bigêrî)

cow': cayê, coy'

der (fariskî de): de, di

derdimend (fariskî de "derdmend"): wayîrî
derdî, xemgîn

dilber: oyo/aya ke zerrî beno, zerrîberdox

dilbirîn: zerrîbirîndar, zerrî ra birîndar

dir: de, di; piya, reyra, reyde

dûxan: duman

'ebd: kole

ecme'in: pêro, heme, têde, têvter, top, kulî

'edd: hûmarîtiş, amordîş

'efife: biiffete, wayîra namusî

ehed (erebkî de): yew

emced: zaf wayîrî şerefî, zaf wayîrî heysîyetî

'emîm: pêroyî, heme'yî, umûmî

enam: mexluqî, ganîyî

'enîd: zaf rikin, zaf înad

esfîya: kesî pakî, kesî raştî û semîmî

vîn: heskerdiş, sînayîş

ez (fariskî de): ra

Hemletu'l-'ers: Çar melekî ke 'erşî Homayî
pawenê.

hemû: hema, hama

Huda: Qur'an

humam: wayîrî hîmmetî, wayîrî ezmi

hûncî: ancî, reyna

Kab'u'l-Ehbar: Yew sehabî yo.

kebed: cîgere (**bi kebed:** cîgere ra, zerrî ra)

kef: kew, kepuş

kesîr (erebkî de "kurûb"): zaf, bol

* No mewlid hetê Malmîsanîjî ra redakte bîyo û kovara Vateyî, Nr. 21, r. 18-32 de neşr bîyo.

kurb (erebkî de "kurûb"): xemî, kederî, endişeyî

lacerem: bêguman, bêşik,

lu'lu: încî

mebhes: qism, fasıl

mecîd: wayirî şerefî, berz

mefte (erebkî de "miftah"): mifte, zıwanî kilfî, kilî, anaxtar

mela: ecizbîyayîş, ecizî

meqsûd: çiyö ke waziyêno (yeno waştîş)

mextûnen: sunnetkerde

mubtela: keso/kesa ke bîyo nêweş yan zî aşiq

mudam: tim, timûtîm; hertîm

muna: çiyê ke waziyêni (yenê waştîş)

muqteda: 1)keso ke bîyo nimûne 2)keso ke vernî de

mûqine: wayîra qenaetî, aya ke qet'î zana nîz (fariskî de): zî, jî, kî

nubuwwet: peyxamberîye, peyxamberî

qey (qê): seba, semedê, qandê

ribh: kar, karo menewî, qezenc

semed (erebkî de): 1)zaf berz 2)oyo ke muhtacî çî kesî û çiyêkî nêbeno, Homa.

sexî (erebkî de): destakerde, comerd

şepal: 1)leyîrî (çêlikî) şêrî 2)rind

Şîs: Şît Peyxamber

we'de: sozî holî, we'dkerdişî çiyani başan

weha: wina, winasî

wehîd: tenya (têna), yekta, tek

we'id: sozî xirabî, we'dkerdişî çiyani xiraban

xebîr: xeberdar, zanaye

xebru'l-enam: Holî pêro mexlûqan. Başî heme mexlûqan. Yew sifetî Hezretî Muhammedî yo.

2.2.ÇEND METNÊ DÎNÎ YÊ BÎNÎ

DUAYÊ ELEWÎYAN

Munzur ÇEM

DUAYÊ ELEWÎYAN Û ZIWAN

Nê 15-20 serranê peyênan de derheqa elewîyan de xeylê çî nusîya û hîna (hona) kî nusîno. Merdim şîkîno vajo ke zafêrê/vêşêrê nê nuşteyan bi arman-cêde polîtîk nusîyê û rastîye ra zêde şaşîye tede esta. Bi vatenêda bîne, nuş-toxê nînan, goreyê wastenânê xo yê polîtîkî rastîye vurrnenê. Sebebo ke elewî û elewênî ser o nustiş û qeseykerdiş bi no tore bîyo hacetê polîtîka kî kaosêde gird peyda bîyo. Zanayîş û nêzanayîş, rastî û nêrastîye kewtê têmeiyan. Ma vajîme ke kesê ke nê persî ser o qesey kenê ya kî nuşnenê, înan ra xeylê teneyî, wazenê ke elewîyênî sey kulturê tirkan nîşan bidêne. Tayê kî estê ke raste-rast nîya nêvanê labelê tabloyêde henên/asarên anê verê çiman ke keso ke rastîye mezano, bawer keno ke elewîyenî kulturê tirkan a û bi destê înan bîya vilaye. No êno çî mane? No êno o mane ke wayîrê nê tezî tarîxê elewîyan vurr-nenê, tarîxêde zuro nêrast kenê malê înan.

Heto bîn ra komel û cemxaneyê elewîyan de cem êno kerdene, ti nîyadana ke cemo ke ma domanîya xo de dîyo, qe alaqeyê xo û ey çîn o. Ê, cemê Şah Îsmail Hatayî yo ke eslê xo de versiyonêde îbadedê şîiyênî ya kî musulmanîye yo, ey bingê gênê (cênê). Vatene lazime nîya ke nê cemî, cemê elewîyanê kir-mancan nîyê. Cemê ma giraniya xo zîyar û dîyaran; yanî cayê naturê ke fîraz ya kî bimbarekî; înan ser o yê.

Heto bîn ra no mesele de persanê tewr muhîman ra yew kî/zî persê ziwani yo. Hetêde elewîyênî yo ke merdim şîkîno vajo “zaf rind o”, mesela ziwani ya. No dîn de her millet îbadedê xo bi ziwane xo keno. Tayê çiyî ziwane bînan ra bikuyêne kî, rastîye na wa. Labelê sazîyanê elewîyan nika na rastîye kî vurrna, ziwane elewîyênî pratîkte kerdo tirkî. Çitur ke tayê musulmanî nêwa-zenê ke ziwane îbadedê dîne îslamîye bêro vurrnayene û her tim erebkî bi-manone, tayê elewî kî wazenê ke ziwane îbadedê elewîyan bibone tirkî. No sebeb ra kî elewîyê kirmancî nê ceman ra tamêde zêde nêgênê. Se ke mer-dim werdenêda bêsole biwero (buro), nê cemî înan rê rê winî (henî) ênê.

Xora tayê kî eşkera-eşkera îdîa kenê ke elewîyan de ziwane îbadedî tirkî yo. Eke merdim raste vajone, tawo ke mi na qisa raye verêne hesnê, ez şaş kewtana ci. Ez bi xo mensubê keyeyêde elewî yanê. Mi domanî û ciwanîya xo de bi desan cemî dîyê. Nê ceman de ziwane ver ra bi pey kirmancî bî. Pîr û ray-

berî amêne, demê çiralixî de dua û minete kerdêne, pêro zıwanê ma bî. Tayê varyantê gulbangî tirkî bî labelê bi zıwanê ma kî bî. Nînan ra muhîmêr kî, duayê ma yê rojaneyî bî. Ma û pîyê ma şodir bi şodir se ke roj vejîya, leweyê xo de dêsê ro, darê ro, kemerê ro, eke nê çînê kî bêçikanê xo ro hîrê reyî kelêyê xo birrnêne, verê xo çarnêne ra ci (rojî) û dua kerdêne. Şandane kî ancîya roj şî ko ro, aşme ke vejîye, zîyar û dîyarî ke asayî (osayî), pancşeme şande çileyî ke vîstî ra ci, qirvan ke kerd, Rojê Xizirî de, Gaxan de, Des û Di Îmaman de, kewrayen û veyveyan de, hewnêde muhîm ke dî, mabênê cîranan de lej û luj ke têra bî û rojanê taybetîyan de şarfî dua û minete kerdêne. Yew dêsmiş şîkîno ke vajo ke nê duayî kurdî ra (kurmanckî ya kî kirmanckî) qederî zıwanêde bîn de amêne kerdene. Nê, kes nêşkîno vajone. Nê duayî sede se bi zıwanê ma bî. Hem kî bav û kalanê mi bi zıwanê xo yo weş o delal hen rindek neqêşnêne ke, merdim qayîl bî ke goş ro sernone.

Demê na ra avê, min û pîrêde dêsmişî, ûsul û toreyanê şarê ma ser o derga-derg sohbet kerd. No mîyan de duayê ma kî kewtî rojeve. Mi nîyada Bava Nezdî kî no het ra rehet nîyo. Bava Nêzdî vano:

"Nameyê elewîyan ra çîyo henê anê kenê malê ma ke, qe ma ne dîyo, ne kî hesno. Çîyo ke pî û kalikanê ma kerdo, ey danê ra hetê, çîyê ke xam ê, înu anê zeleqnenê ma ra. Qey hen bo yanê, her kes kê ê xo rê wayîrê vejîyo tayêna rind nêbeno?"

Wastena mo ser o, ey yanî Bava Nezdî mi rê gulbangê kî wend. Zanayîşê mi ra gore, no gulbang hata ewro nêamo nuştene. No semed ra kî ez wazena binusnîne. Gulbang nîya wo:

Ya Pîrê Ulu Dîwanî

Esta

Ju ya

Ti ya

Kerem Kanî ya

Qomê ma to rê usto çengeldarîye

Riza û mineta ma qewul ke

Ma xatirê Ehlî Mominî

Xatirê Ehlî Heqî sane

Ma star ke

Ma midar ke

Berxudar ke

Yaxê ma ra zalim û zulimî dest mede

Pasna dismenî pey ve make

Ver ve yar ke

Ma qetarê des û Di Îmamû ra mevisne

Sefatê Ana Fatma ra morim meke

Duya ma qewul, oxirê ma rakerde ke

Amîn!

* Na meqala rojnameyê Dema Nû yê roja 25.07.2003 de weşanîyaya.

VENGDAYÎŞ

(...)

Çemê Muzurî
Xanê Xizirî
Qalxanê wayîrî
Halênê teyr û turî
Mor û milawinî
Her keşî rê cayê to esto
Namê na bêkeşîya mi çik o?
No çi Xezev o?

Ya Xizirê Tuzige (1)
Ya tîja Homete
Tenga ma de bireso
Raver can û royî de
Wa û birayî de
Xal û werezayî de
Ded û derezayî de
Dar û kemerî de
Vasê yavanî de
Dima kî ma neçarî de'

DUAYÊDA CEM Û SEMA

Arêkerdax:

Lajê Sey Usênê Bîrmû Bava Nêzdî

HAY HAY!..

Payîz ama pîr ama
Payîz o, kalo pîr ama

Rast û çep ra silam da
Nat û dot ra silam da
Veng da bî top der û cîra
Amay Cemê Heqî** girê da
Nîyaz û qîrvan kerd vîla
Çilê mominî nay pîra
Hewz û keskû zereq da
Zerqê xo est cirno cîya
Zerqê xo kewt zerrê ma

Hay hay, hay hay!
Îmdadê ma de bêro Qilawuzê Mizur
Bavayî
Hay hay, hay hay!
Carê ma de bireso Xizirê Serê Dey-
rayî***
Hay hay, hay hay, Hay hay!

Amay pêser pîr û misayîv û kewrayî
Kewtî binê sivigî her juyî guretî cayî
Zakîrî tomir guret, kewt perda va
"Hay hay!..."

Ustî ra sama çar bira û hîrê wayî)
Raya Heqî de gam û payî
Jîyar û dîyarî dekernayî
Çep û rarstû perrî sanayî
Hewzo kesk ra bereqîyayî
Rast û çepû perrî sanayî
Hewzo kesk ra xemelîyayî

Hîrê bî birê bî
Gire bî sîre bî

* Na dua Aslan, Mîkaîl, Kilitê Kou (CD) ra neqîlkerdax: Çem, Munzur, Dersim Merkezli Kürt Alevîligî, Weşanxaneyê Vateyî, Çapa 2., İstanbul, 2011, r. 287 de weşanîyaya.

** Bi qenaatê mi eslê xo "Cemê Heqîye" yo ke mi bo xo kî no form zaf hesno. (Notê M. Çemî)

*** Goreyê bawerîya elewîyanê kurdan, Xizir melekê ardimî yo. O her ca de hazir û nazir o, kam ke tenge de mend, reseno îmdadê ey. Vengdayîş de "Ya Xizirê Saeta Tenge", "Ya Xizirê serê deryayî", "Ya Xizirê kelek û gemîyan", "Ya Xizirê Tozike (Tuzike)", "Ya Xizirê puk û pukeleke" ûêb. vajîno. (Notê M. Çemî)

Hîrê bî bire bî
Gire bî sire bî gîrîyayî
Hay hay, hay hay!

Hay hay, hay hay!
Îmdadê ma de bêro Qilawuzê Mizur
Bavayî
Hay hay, hay hay!
Carê ma de bireso Xizirê Serê Der-
yayî*

DUAYÊDA XIZMETE

Keso ke mêmanan rê, bitaybetî kî
rayver, pîr û murşîdî rê xizmete
kerde, hemberê xizmeta ey, seba ey
dua wanîna. Varyantêde dua wina yo
(nîya r` o).

1. Eke xizmetkerdox/ xizmetker- doxe doman bo

Berxudar be,
Weş û war be,
Pîr û kal be,
Raya to rakerdîye bo,
Linga to kemere ro meginoy,
Heq çi mirodê to ke esto bikero,
Dormê to sur û çeper bo,
Sîya ma û pîyê to to ser ra wemedaro,

Neqî** sima ra durî bero,
Risko xêr bido,
Xiziro Kal her tim hermê to ser o
bo.***
(...)

1. Eke xizmetkerdox/ xizmetker- doxe pîl bo

Berxudar be,
Weş û war be,
Pîr û kal be,
Xiziro Kal to û az û uzê to de bo,
Heq ewlado xêr bido,
Derdê cigere ra sima memisno,
Sîya sima az û uzê sima ser ra we-
medaro,
Neqe sima ra dûrî bero,
Xirave sêmuga sima mekero,)
Raya sima rakero,
Rişîyayîye mevinê,
Nîyaz û qirvanê sima hêçe mebro,
Raya Êlî-Mihemmedî ra sima dûrî
mefîyo,
Dest û bojiyê sima pêbicêro,
Çuyê şima berz kero, ê dişmenî
rono,
Torzênê şima tuz, ê dişmenî kone
bo.****
(...)

* Na dua "Munzur Çem, Dersim Merkezli Kürt Aleviliği, Weşanxaneyê Vateyî, Çapa 2., İstanbul 2011, r. 288" de weşanîyaya.

** Neheqîye

*** Na dua, Munzur Çem, Dersim'de Alevilik, Peri Yayınları, İstanbul 1999, r. 128 de weşanîyaya.

**** Na dua Munzur Çem, Dersim Merkezli Kürt Aleviliği, Weşanxaneyê Vateyî, Çapa 2., İstanbul 2011, r. 296-297 de weşanîyaya.

GULVANGÊDE ELEWÎYANÊ DÊRSIMÎ

Arêkerdax: Lajê Sey Usênê Bîrmû Bava Nêzdî

Miravê to Duzginê gedug û gavanî
Sema sonê suqling û balavanî
Ser ra fetelînê çiftê hêlîyê doxanî
Car û îmdad danê Erzingan û Têrcanî
Vano; Şam û Hemedanî
Êne son de yênê Cemê Pîr Sultanî
Sodir roj vejîno dîne rê Dewa Mekanî*

DUAYÊDA XONÇA/SIFREYÎ

Halla Halla!
Minete Qulî ra, hîmnet Olî¹ ra²
Cedê ma Bimbareko Sir
Pîrê ma Ewlîya û adir
Des û Di Wucaxî; Kurês û Mansur

Serber; Cemê Çewres Osporî³
Xeleskar; Sipêlayê Xizirî
Mirodker; Nazluyê Koyê Adirî⁴
Qilawuzê pêroyîne ma ra nêkuyê dûrî

Pêro-pîya kerem û himmet kerê
Qeda û bela ma ser ra def kerê
Wayîrê derdê bêdermanî mekerê
Neq û serrudî ma ra dûrî berê

Îqrar û îma yarê ma bo
Hîr û bereket barê ma bo
Cisno rez sarê ma bo
Perrê Olî sitara ma bo

* Na dua "Munzur Çem, Dersim Merkezli Kürt Aleviliği, Weşanxaneyê Vateyî, Çapa 2., İstanbul 2011, r. 306" de weşanîyaya.

¹ Mîyanê şarî de herinda "Olî" de "Wayîr"û "Pîr" kî vajîno

² Eslê tekstî de „ra" nê nusîyo, mi îlawe kerd (M.Ç.).

³ ospor: espar, suyarî

⁴ îyara namdare Bava Duzgin.

Xanê Xizirî bo
Çismê⁵ Muzirî bo
Dost sa bo, dismen qar bo*

DUAYÊDA TÎJE (TÎJÎ)

Ya bimbarek!
Xêr ama xêr şêrê
Sifte hometa xo peroyîne rê,
Dora ra têpîya ma rê bêrê comerdîye
Ma;
Qeda û bela ra
Tenge û xirave ra
Bixelesnê ra
Ma bindestîye de meverde,
Motacê xaîn û mixenetî meke**

Vengazîyarandayîş ya kî Zîyaranvercêrayîş sera nimûneyê

DUZGINÊ' MIN

De sewe na wa şîkîye,
Verinîya (virenîye) taburû vejîye
Ez Qurbanê xortê verî bî
Îmdadê minê seyî de bêro
Qilawizê mi Sa Hêyder²

Rew bê, rew bê, rew bê, rew bê
Da da, da da, da da Duzginê min

Ez şîyûne dîyarê Mose³

---

⁵ çime.

* Na dua "Memê Jêle, Khalmemo Sır, Tij Yayınları, İstanbul, r. 68 / Neqilkerdax: Munzur Çem, Dersim Merkezli Kürt Aleviliği, Weşanxaneyê Vateyî, Çapa 2., İstanbul 2011, r. 314" de weşanîyaya.

** Na dua "Munzur Çem, Dersim Merkezli Kürt Aleviliği, Weşanxaneyê Vateyî, Çapa 2., İstanbul 2011, r. 102-103" de weşanîyaya.

¹ Zîyara namdare Bava Duzgin/Duzgi

² Sa Heyder/Şah Heyder nameyêde Bava Duzginî yo.

³ Mose: Qeza Erzînganî ya ke bi tirkî nameyê "Çayırılı" yo.

Hewsê kalikê mi oseno zê tose
To ke ced û celalê min a
Minê seyî rê caye ra biose!

Mi rê wayîrênî bike
Vanê Wicaxî biyê xamî
Tî ya wayîrê xanî û malî

Rew bê, rew bê, rew bê, rew bê
Da da, da da, da da Duzginê min

Da da, da da Duzginê min
Rew bê, rew bê da Duzgino

Tever persena vayî nimit o
Hênî vozdanê safî sit o
To ke ced û celalê mi pers kena
Çelê zimistanî de bax û bostan ramit o

Ez qirvanê ê namî
To ra baxse veng dan kam kesî
Mi rê wayîrênî bike
Qilawizê kalîkê mi Sey Weşî

Rew bê, rew bê, rew bê, rew bê
Da da, da da, da da Duzginê min

Rew bê, rew bê da Duzgino
To ke nîna

Nefes Haq ke reyê bê narî
Mi meverde bavokê sarî
Îmdadê minê seyî de bêro
Qilawizê kalîkê mi Sa Hêyderî

Ez qirvanê nameyê wayîrî
Dîna mi rê bena tarî
Tî mi meverde bavokê sarî
Cereno to Sultanî ver ro
Qulê tu yo Davut Sularî

Rew bê, rew bê, rew bê, rew bê
Da da, da da, da da Duzginê min

Rew bê, rew bê da Duzginê mi
Ez qirvanê to bî

Ez qirvavnê to û na namî
To ra baxse veng dano kamî
Duzgin serva namê xo ke

Eser: Davut Sulari
Arşiv: Mehmet Bayrak

VENGAXIZIRÎDAYÎŞ RA NIMÛNEYÊ

Temûrê xo mi guret amû, çixî ser o ez berba,
Mi nîyada Ostorî Qir dîyar de vejîya,
Temûrê xo girewt şîyo derdê xo mi ci rê va,
Ostor vîyarna ra mi cixî ser ra fetelna,
Simşêr da zuqumê çixî ro, qilaşîya ra,
Sey Musayê mi cêro ro vejîya,
Bawo çêvesaye ... dên do ma,
Cayê ma pers kena,

* Kasete ra tekstuştux û neqilkerdox: Munzur Çem, Dersim Merkezli Kürt Aleviliği, Weşan-xaneyê Vateyî, Çapa 2., İstanbul 2011, r. 84-85.

Cayê melek û çênekanê azeva,
To ke veng da, Xizir vejîya ama
(...)

Cêrû ra amo, çixî ser o ez berba
Vencê minê kokimî şî Ulu Dîwan
Mi nîyada ke cor de mi rê seda amê
Va ke:

"Vencê to nanî yo amo gino gosê ma
Çewres suyarî hanî yo dîyarê warê to de ruşna"

Va ke:

"Kokim so binê banûnê xo de rehet ke
Çewres suyarî hanî yo dîyarê warê to de ruşna."

Eser: "Di laj û Ju Zama", anonîm,
Vatoxê lawike: Musayê Silemanî.

Duayêda Gaxanî ra Çend Rêzî

Serê serre, binê serre,
Kalik/Kalê Gaxanî na wo çêver de amo zerre,
Xizir çimê kesî pey de meverde"

DUAYÊDA NÎAYZÎ

Loqmê to qebul (qewul) bo
Miradê to hasil bo
Heq;
Neq û xiravî
Xafil, qeda û qusurê giranî
Sima û azê sima ra dûrî bero
Guna sima ver sano
Qalxanê verê sima bo
Xizmeta sima hêçe meşêro
Amîn***

---

* Munzur Çem, Hewara Dersimî, Weşanên Deng, İstanbul 2003, r. 402-403

** Na dua "Munzur Çem, Dersim Merkezli Kürt Aleviliği, Weşanxaneyê Vateyî, Çapa 2., İstanbul 2011, r. 57" de weşanîyaya.

*** Munzur Çem, Dersim Merkezli Kürt Aleviliği, Weşanxaneyê Vateyî, Çapa 2., İstanbul 2011, r. 36

DUAYA AWEPIROKERDENE

Bismîllahî Bismîllahî
Na awe awa xêr û weşîye bo
Awa fam û îzanî bo
Awa goz î nezerî bo
Bêçika to kemere ro megin
Amrê to derg bo
Dej (dez) û keder mevînê
Raya to her tim rakerdîye bo
Çimê to mird bo
Deyndar nêbê/nêamanê
Wayîrê mal û milkê xêrî bê
Sey (yetîm) nêmanê
Vilecehwt nêbê
Awe vor de şêro (...) * vor ro bêro”

---

* Nameyê domanî ke çik o, o vajîno. Nimûne: Awe vor de şêro Hesenê mi vor ro bêro / Awe vor de şêro Gulîzara mi vor ro bêro

” Na dua “Munzur Çem, Dersim’de Alevilik, Peri Yayınları, 1999, İstanbul, r. 152” de weşanîyaya.

ŞÊX SELAHEDDÎNÊ ŞÊX SEÎDÎ Û BEYATNAME

MALMÎSANIJ

Kurdan bi serekîya Şêx Seîdî, 1925 de vera dewleta tirkan sere hewa na. Peynî de ser nêkewtî û gelekî kurdî kişîyayî, dar de bîy yan zî surgun bîy. Berpîrsîyaranê dewlete Şêx Seîd bi xo zî dar de kerd. Lajanê ey ra Şêx Elîrîza û Şêx Selaheddîn vejîyay teber. Her di birayî û embazê inan verî şî Kurdîstanê Rojhelatî (Îran), dima şî Îraq û çend serrî uca mendî. Tirkîya de ke ef vejîyayo, Şêx Elîrîza 1928 de, Şêx Selaheddîn zî 1929 de agêrayo welat. Her di zî o wext mintîqa Erziromî de mendî.

Şêx Selaheddîn Firat (1910-1978)¹ birayê xo Elîrizayî ra qijêr (şenikêr) o. Wexto ke Îraq de bîyo, Bexdad de akademîyê eskerî (mektebê herbîya) de wendo.

Îraq ra agêrayîşî dima Şêx Selaheddîn û çend tenî Cemîyeta Şîmalê Kurdistanî virazenî labelê verî ku xebate bikî emnîyetê dewlete înan tepîşeno (tayê cayan de herunda Cemîyeta Şîmalê Kurdistanî de Partîya Şîmalê Kurdistanî nusîyêno).

Goreyê vatişê lajê Şêx Elîrizayî Qasim Firatî, eslê xo de oyo ke Cemîyeta Şîmalê Kurdistanî viraşta Şêx Elîrîza bîyo. Îxbaran dima, emnîyetê dewlete semedê na cemîyete (dernege) ra Şêx Elîrîza tepîştî, cezaya îdamî daya ey labelê semedo ke emrê (umrê) Şêx Selaheddînî qij bîyo, ey vato "Ney, na cemîyete mi viraşta". Naye ser ra îdamê Şêx Elîrizayî ra fek vera dayo, diwês (des û di) serrî ceza daya Şêx Selaheddînî. Mensûbanê na cemîyete ra yewendes (des û yew) tenî zî tewqîf bîyê². Nê vateyê Qasim Firatî rast î yan rast nîyê, lazim o ke ser o bêro vindertiş. Gelo rast a ke qerarê îdamê Şêx Elîrizayî dayo? Eke dayo, senî no qerar hewa nayo (betal kerdo)? Hetê huqûqî ra no senî bîyo? Ma zanî ke Şêx Selaheddîn 1930 de mehkemeya Anqara de muhakeme bîyo. O wext vîstserre yo. Gelo (eceba) vîstserrebîyayîş cezawerdişî rê tay o? Mi ke vateyê Firatî wendî, nê persî ameyî hişê mi. Heto bîn ra Qasim Firat semedê Şêx Elîrizayî û Şêx Selaheddînî vano "1932 de ef ke vejîyêno agêrenî"³ labelê ma zanî ke ê 1932 ra zaf ver Îraq ra agêraybî.

¹ Uğur Mumcu nuseno ke Şêx Selaheddîn êtula 1970 de merdo la no tarîx şaş o (biewnî: Mumcu, Uğur, Kürt-Islam Ayaklanması 1919-1925, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1991, s. 202).

² Dava, İstanbul, sayı: 8, Haziran-Temmuz 1992, s. 14

³ Dava, sayı: 8, s. 14

Sewbîna tayê kitabana de zî nusîyayo ke Şêx Selaheddîn 1930 de yan zî 1930 ra pey Îraq ra agêrayo labelê şaş o.

Tayê rojnameyê Tirkîya yê ê wextî behsê nê meseleyî kenê. Goreyê îd-dîayanê mehkemeya Anqara, Şêx Selaheddîn 29.09.1929 de Erzirom de şîyo keyeyê Memduhî û uca esasê na cemîyete tesbît kerdê. Înan çend morê (muhurê) na cemîyete day viraştiş. Morî Mistefayî viraştî. Mebusanê (miletwekîlîyanê) kananê (kehenanê) Bayezîdî û Bidlîsî ra Şevket Beyazîtî serekîya şubeyê Bayezîdî qeubul kerda. Muhakemebîyayoxanê na dewa ra yew zî Ehmed Beg o⁴.

Îfadeyê Şêx Selaheddînî yê mehkemeya Anqara ra fam beno ke o 1326 (1910) de maya xo ra bîyo. Nameyê maya ey Emîna ya. Zewicnaye yo, domanê (qicê, gedeyê) ey çinê yê. Reyna goreyê nê îfadeyî, vejîyayîşê efî dima Şêx Selaheddîn Bexdad de şîyo mezlehetguzarê Tirkîya Talat Zîya Begî het û "hukmatê cumhûriyet ê ma rê sêdaqetê xo erz kerdo". Şêxî 29ê aşma kanûnîsanî (çele) 1929 de mufettişê mintiqaya Kurdîstanî Îbrahîm Talî ra yew mektub girewto. Îbrahîm Talî nê mektubî de vato "Ti key bêrî Tirkîya ti serbest î". Agêrayîş de Şêx verî ameyo Mêrdîn, uca ra ameyo Dîyarbekir, dima zî ameyo Erzirom. Wina fam beno ke çiyê ke Şêx Selaheddînî Cemîyeta Şîmalê Kurdîstanî ser o mehkeme de û qereqol de vatî yewbînî nêgênî (cîya yî). Goreyê vatişê Şêxî, îfadeyo eyo verên zorkanî (bi zor) bi ey dayo îmezkerdiş. Ey mehkeme de Cemîyeta Şîmalê Kurdîstanî înkâr kerda û vato ma yew "cemîyeta îlmî û îctîmaî" viraşt, "ma waşt yew ocaxe virazî". Naye ser ra serekê mehkeme perseno:

-Ocaxê Tirkan (Türk Ocakları) estê; eke meqsedê şîma no yo, çîra şîma teşebbus nêkerd ke şêrnê uca?

Cewabê Şêxî:

-E, Ocaxê Tirkan estê; labelê tena tabela înan esta. Ez di aşmî [Erzirom de] menda; ocaxe ne konferansêk da ne zî kombîyayîşêk (îctîma) viraşt...

Dima Şêx vano "No teşebbusê ma sîyasî nîyo, îftîra kenê". Persanê dozgerî (savci) ser ra Şêx vano "Ez nêzana Kurdîstanê Şîmalî kam (çi) cayî rê vanê. Îfadeyê mi şaş nusîyayo". Labelê emnîyetê dewlete morê ke Şêx Selaheddînî daybî viraştiş, tepîştîbî. Hem zî yew nê, hewt morî. Semedo ke morî meydan de bî, Şêxî nê morî înkâr nêkerdî. Morî ser o herfê şîn-kaf-cîm yanî ŞKC bîy. Nê bi tirkî kilmnuştayê (kısaltma) "Şîmalî Kürdistan Cemiyeti" bî, labelê Şêx Selaheddînî mehkeme de na înkâr kerdibî, vatbi herfa şînî (Ş) "Şark", kaf (K, G) "Genç", cîm (C) zî "Cumhuriyeti"/"Cemiyeti" îfade kena; yanî ŞKC "Şark Gençlik Cumhuriyeti-Cemiyeti" yo.

Şêxî înkâr kerdî nê labelê karê ey zehmet bi. Çünke wina fam beno ke moran ser o îbareyê kurdkî nuşte bîy. Hakim Şêxî ra sebebê kurdkînuştîşê serê moran persabi. Şêxî cewabê xo de vatbi ke memleket de kesê kurdkîqiseykerdoxî

⁴Berhem (kovara lêkolînên civakî û çandî), hejmar: 3, Stokholm, s. 30-32

(kurdîqalîkerdoxî) zaf î, seba wendişê înan kurdî nuşto. Dozger derheqê nê çekuyan (kelfimeyan) de persabi, Şêxî zî cewab dabi. Mavajî çekuya "azadegan" (azadan)î ser o ey vatbi:

-Manaya "azade" hurr o, "azadegan" zî manaya hurran (tirkî de "hürler") dana. Kurdî pêro (heme) hurr î.

-To verî vatbi ke yena manaya "Kurdistanê xoser"î (Kurdistanê musteqîlî).

-Haşa, ma Kurdî xora xoser î, sewbî xoserîye (îstîqlal) luzum nêkena.

Moran ser o rismê xencerî, rojî û destî bîy. Hakim derheqê nînan de zî persabi, Şêxî wina cewab dabi:

-Xencer sembolê teessubî yo. Memleketê ma de teessub esto. Xencer delalet keno ke ma nê teessubî vila kenî⁵.

Rojnameyê tirkan nameyanê çend kesanê ke dewaya Cemîyeta Şîmalê Kurdistanî ra muhakeme bîyê zî nusenê. Mavajî rojnameyê Cumhuriyetî 06.07.1930 de wina nuşto:

"Çabukçor [Cebaxçur]'un Azizan köyünden Talha oğlu Sadi ve arkadaşları Çaran, Şevki, Ömer, Ahmet oğlu Halit". (Dewa Cebaxçurî Azîzan ra Sadî lajê Telhayî û embazê ey Çaran, Şewqî, Emer, Xalit lajê Ehmedî".)

Xebera Cumhuriyetî ra fam beno ke mehkema eşkera nêbîya, nimitikî (gizli celse) bîya. Tîya de vajiyêno ke Şêx Selaheddînî û Memduhî îfadeyê xoyê verênî de tayê çî xo nayî (îtiraf kerdî). Seke mi verî zî nuşt, goreyê vatişê Şêx Selaheddînî, nê çiy zorkanî bi ey daybî vatiş. Tîya de reyna behsê moran zî beno. Moran ser o çend îbareyê kurmanckî (kirdaskî) bîy. Mavajî: hogir, komî yekum, komî duvem, komî seyum, komî çarum, komî pencum (yanî embaz, koma yewine, koma dîyine, koma hîrine, koma çarine, koma pancine).

Pisporanê (bilirkîşi) mehkeme, çekuya "kom"e se "şube" tercume kerda⁶.

Goreyê tayê çimeyan, Şêx Selaheddînî na dewaya Cemîyeta Şîmalê Kurdistanî ser o hewt serrî hepîsxane de mendo. Ey serranê 1950î de peynameyê (soyadîyê) xo Firat ra bedîlnayo (vurînayo), kerdo Saitoğlu labelê darbeya eskerî ya 1960 ra pey, bi muraceetê dozgerî (savcî), mehkeme no peyname betal (îptal) kerdo⁷.

⁵ Berhem, hejmar: 3, s. 30-31

⁶ Karaca, Emin, Ağrı Eteklerindeki Ateş: Bir Kürt Ayaklanmasının Anatomisi, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1991, s. 25, 39-41, 47-49, 54

⁷ Mumcu, Uğur, Kürt-İslam Ayaklanması 1919-1925, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1991, s. 202.

BEYATNAME

Beyatname (biatname) mewludanê Ehmedê Xasî û Usman Efendîyê Babijî dima kitabê hîrin ê kirmanckî (zazakî) yo ke neşr bîyo. Weşananê (neşrîyatê) kirmanckî mîyan de belgeyêko tarîxî yo. Cuwe ra ma tîya de newe ra vejenî.

Beyatname kitabeko werdî yo, se (ze) broşur vejîyayo. Pêro pêsero hewt rîpelî yo. Girdeya (ebada) rîpelan werdî ya. Yew kaxidê A-4 sey çar rîpelanê ey o. Qapaxê ey ser o "Beyatname Sureti" nusîyayo.

Şêx Selaheddîn bi xo şêxê terîqetê neqşîbendî yo û ey no broşur semedê mirîdanê nê terîqetî nuşto. Vernîya broşurî de Şêx behsê şertanê musulmanîye û bawerîye keno. Cayê de wina vano:

"Ez bi xayrî partîyî Haq te'ala ra wet, yanî hîzbû'llah ra wet, tamamî partîyan ra we terîqî delalet ra dur we berî ya; yardim we me'awînet yîn nîkena welew kî pî min bû we laj min bû we biray min bû we aşîretî min bû."

Peynî de ûsulê wirdî (tirkî de "virt") mirîdan rê nuşto. Înan rê yew lîste viraşta. Ganî mirîd çend rey "îstîxfar"ê xo û "selawat" bîyaro, çend rey Sûreya Îxlasî, Feleqî, Nasî, Fatîha biwano, çend rey vajo "Ellah", "La îlahe îlla'llah" na lîste de nuşte yo. Tewr (en) peynî de zî "Ettehîyat"ê esta. Kes biwazo şîno (beskeno) sewbîna duayan zî biwano.

Şêx wişka-wişk mirîdî/mirîde tenbîh keno ke çî biko, çî nêko. Şîretanê ey ra merdim fam keno ke terîqet çî tewir yew merdimî wazeno û senî şekl dano ruhîyetê ey.

Çîyo balkêş (enteresan) o yo ke Şêx Selaheddînî no broşur bi kirmanckî (zazakî) nuşto. Goreyê zanayîşê mi, reya verên a ke şêxêk bi kirmanckî kitabêk nuseno. Derheqê nê kitabî de nuştişê mi zî naye ra yo.

Beyatname nimitikî neşr bîyo, yanî îllegal vejîyayo. Aye ra nameyê nuştoxî, weşanxaneyî û çapxaneyî, ca û tarîxê çapbîyayîşî kitab de çîn o. Mi bo xo no broşur verî zî dîbi. Eke şaş mi vîr de nê mendo 1977 de. Ez pê hesîyabîya ke mirîdanê Şêxî de "yew kitabo kirdkî" esto, ez nas û dostan ra persaynî la mirîdan sîrrê xo nêdaynî teber, vatnî "Xebera ma kitabê inasarênî ra çin a". Tayêne nêwaştinê sîrrê xo bidî teber, tayêne zî rast vatinî, no broşur her mirîdî de zî çînê bi. Xora her mirîdî wendiş nêzanaynî. Wendiş zanayîş zî bes nêbi, ganî (gerek) mirîdo zaf emîn bibînî ke no broşur bidîyaynî ey. Peynî de mi Beyatname peyda kerd û mi ey ser o yew nuşte zî nuşt. Mi no nuşte şawit (rusna) yew kovare rê labelê nuşte nêşr nêbi. Zanayîşê mi gore, semedo ke kitab terîqetî ser o bi, nuşte nêvejîyabi. Kovara ke ez behs kena kovareka şoreşgêranê (devrîmcîyanê) kurdan bî.

Çend serrî ser de şî, no broşurê mi wextê cuntaya eskerî de vîndî bi. Wexto ke ez keye de nêbîya, merdimanê mi nimitbi û vîndî bibi. Xeylî serrî ser de şî,

nîhayet demeyê ra ver Hişyar Sîwanijî ma rê no broşur peyda kerd. Sayeyê ey de ma tîya de newe ra neşr kenî.

Eslê nê broşurî bi alfabeya tirkî nusîyayo. Semedo ke na alfabe de herfê Ê, Q, W, X çinê yê, wendiş û famkerdişê ey zehmet o. Ma bê ku bibedilnî (bivurînê) newe ra bi alfabeya kurdî nuşt û hetê rastnuştişî (îmla) ra goreyê zanayîşê xo rast kerd. Mavajî tayê îşaretê rastnuştişî yê ke eslê metnî de çinê bî, ma ronayî (sey vîrgulî û nuqta). Tayê çekuyî (kelîmeyî) şaş nusîyaybî, ganî rast bibîynî; ma nînan ra tayêne het parantezanê goşedaran (köşeli parantez) mîyan de formê hîna rastî nuştî. Tayê cayan de zî semedo ke cumle hîna weş bêra famkerdiş, ma parantezanê goşedaran mîyan de tayê çekuyî yan zî herfî îlawe kerdî, yanî herf û çekuyê ke parantezanê goşedaran mîyan de yê ma îlawe kerdî. Semedê îzehkerdişê çend çîyan zî ma notî nuştî.

Tayê çekuyî eslê kitabî de bi di forman nusîyaybî. Ma vajî cayê de "nimac" cayê de zî "nimaj" nusîyabi. Yan zî "roce" û "roci", "İbrahime" û "İbrahime", "La îlahe îllallah" û "La îlahe îlellah". Newe ra nuştiş de ma yew formê nê tewir çeku û îbareyan tercîh kerd. Semedo ke famkerdiş hîna asan bibo ma ferhengekêk zî îlawe kerd.*

---

* No nuştayê Malmîsanjî û Beyatname, kovara Vateyî, Nr. 16, r. 4-16 de neşr biyê.

BEYATNAME

Şêx Selaheddîn FIRAT

Bîsmî'llahî'r-rahmanî'r-rehîm, elhamdû¹ lî'llahî rebbî'l-'alemîne we selat we selamû 'ala seyyîdîna Mûhammedîn we 'ala alîhî we sehbîhî ecme'în.

Ez bi zanayîşî vatîşî xu şehadetî dana, eşhedû en la îlahe îlla'llah we eşhedû enne Mûhammeden resûlullah².

Yanî ez xayrî Allahû te'ala çeyî r' 'îbadet we îta'at nîkena. Ez xayrî vatîşî Allahû te'ala bi vatîşî çoy îhtîqat we 'amel pê³ nîkena.

Ancî [ez] bi zanayîş û vatîşî xu şehadetî dana, Mûhammed selle'llahû we sellem peygamberî axîrî zaman û resûlî Homayo te'alay û [o]; xayrî vatîşî yî bi vatîşî çoy îhtîqat we 'amel nîkena, ancaq bi hûkmî şerî'atî îslam 'amel kena.

Emîr we nehyî şerî'atî îslam, [ez] di nefsi xu d' we di nefsi ehlî û 'ayalî xu d' we di mal xu d' ana ca we pê 'amel kena. [Ez] bawerî bi caardîş ferzîyetî nimajî panc waqt ana. Caardîşî edayî panc waqt nimaj îman û, nîcaardîş [canêardîşê] nimaj we terkî nimaj kûfr û; bînimajî [bênimajî] ser bimirû, şinû cehenem, zana.

Eger camî we cema'at nîbû, daîmî di key xu d', [ez] ezanî waqt, sunnetî ra-tîbanî waqt we tesbîhanî waqt bi ehlî xu, bi cema'at ana ca.

[Ez] bawerî bi dayîşî zekat ana, her serr hezî vatîşî şerî'atî zekatî xu dana. [Ez] dayîşî zekat îman zana we nîdayîşî zekat mûrtekiye zana. Kom zekat bidû benû zengîn we bereket konû malî yî, zana.

[Ez] bawerî bi caardîşî farzîyetî sewmî ramazan ana; her serr, di aşmî ramazan di roce gena, roceguretiş yî sdaqetî îman û, nîguretiş yî minafiqî ya, zana. [Ez] terawîhan kena, ha bi cema'at ha tena, we zekatî fitir dana we pîya musulmanan roce we roşan kena.

[Ez] bawerî bi ferzîyetî hac ana, eger mi rî şîyayîşî hac muyesser bibû, [ez] caardîşî hac xu d' ana ca, bi temami menasikî hac 'amel kena.

Ez bawerî bi temami awamîr [ewamîr] û newahîyî Homayi te'ala cc. ana

¹ Eslê metnî de wina (no tewir) nusîyayo: Bismillahirrahmanirrehimi Elmahdu.

² Eslê metnî de na "kelimeya şehadetî" de çend herfî şaş nusîyaybî labelê rîpelê hewtine de rast nusîyaybî, ma tîya de zî şeklo rast nuşt.

³ Eslê metnî de yew ca de "pi", çendna cayan de "pî" nusîyabi; ma herunda nînan de "pê" nuşt.

we kam bi tamamî xu d' bîyarû ca, resenû rehetî yû selametî dunya we axîret we pê 'azîz-serfiraz benû, konû zumreyî 'îbadu's-salîhîn.

Ez bawerî bi emr û nehyî vatîşî resûlu ekrem yeqînen ana, pê 'amel kena. Bi xîlafî vatîşî resûlî ekrem bawerî pê nîana we pê 'amel nîkena, bi duşminanî yîn ra haz we dostayî nîkena we yîn dima nîşina, kam yîn ra haz bîkrû we dostayî bîkrû yeqînen mumîn we musulman we îslam nîyû, cenabi Haq te'ala îman we ta'atî yîn qabûl nîkenû.

Ez bi xayrî partîyî Haq te'ala ra wet, yanî hîzbû'llah ra wet, tamamî partîyan ra we terîqî delalet ra dur we berî ya; yardim we me'awînet yîn nîkena welew kî pî min bû we laj min bû we biray min bû we aşîretî min bû. La îlahe illa'llah Mûhammedû'r-resûlu'llah. [Ez] dostî Homayî te'ala we resûlî ekremî ya. Bi ena [nê] vatîş ra wet ra çoy rî vatîş min çînî yû [yo], hatta merg [ez] enû [nê] îhtîqatî xu ser dewam we pê 'amel kena, in-şa-allahû'r-rahman we mînhû'l-awnû we'l-îhsan.

Kam bi sitqû [sidqo] rastî we bî [bê] menfiatî dunya enû [nê] panc ruknan 'amel bîkrû, bi xîlafî vatîşî Homayî we resûlî ekrem îta ve pê 'amel nîkrû, benû ehî se'adet, şinû cennet.

Gerek yeqînen bizanû, kam xayrî Homayî te'ala cc. 'îbadet we îta'at bîkrû we duşminanî yîn ra haz bîkrû, yeqînen şinû cehennem.

Kam îta'atî⁴ şerî'at nîkrû we pê 'amel nîkrû, vatîşanî duşminanî Homayî te'ala dima şeyrû [şiro], musulman we mumîn we îslam nîyû, Homayî te'ala çik yîn ra qabûl nîkenû. Yanî nimaj yî, zekat yî, rocey yî we hac yî betal kenû; sebeb, hazkerdîşî duşmîn we vatîşî duşmînani yîn dimaşîyayîş û.

Kam yeqînen bi ena şekîl, xasseten lî'llahî te'ala ra sadîqane 'îbadet we îta'at bîkrû we xayrî Homayî te'ala ra nîtersû we xayrî yî çoy dima nîşîrû, benû mumîn-î kamîl we dunya we axîret [de] resenû se'adet we selamet; bi nûrî kemalî îman munewwer benû, konû zumre[y]î meşaleyî Des [û] hîrîn we şinû hawzî Kewser ser, pîya resûlî ekrem Pirdî Sîrat ser [ra] vîrenû, şinû cennetû'l-fîrdews, benû layîqî dîdarî Homayî te'ala we benû cînarî resûlî ekrem.

Kam bi ena [nê] şerî'atan beyat bîkrû, hatta merg ser [o] vindirû, ez bena kefilî yî enî nî'metan, lewra mubellîxa(n) şima rî rayî se'a[de]t beyan we tarîf kerd kî [şima] daxîlî zumreyî hîzbû'llah bibîn⁵; mûhaqqaq şima benî xalîbî dunya we axîret, ela îinne hîzbe'llahî humu'l-xalîbûn. Yanî agah we hîşyar bibîn, xalîbîyet [û] se'adet partîyî Homayî ta'alahû, dewam bîkrû benû xalîbî dunya we axîret.

Ey mumîn! En [nê] vatîşan we qalan rin[d] bid[e] hiş-aqil xu, mana yî bizan, sarî xu fîn, ser [o] vindir, zaf-zaf tekrar bikir wa şek⁶ we şuphe qalb tu ra şeyrû

⁴Eslê metnî de wina nusîyayo: itaayi.

⁵No qîsm de beno ke meqsed wina bo zî: "lewra [ez] mubellîx a, [mi] şima rî rayî se'a[de]t beyan we tarîf kerd kî [şima] daxîlî zumreyî hîzbû'llah bibîn".

we 'ayne'l-yeqîn tu rî hasîl bibû; hînî vatîşî mûxalîfan we munkîran tu di tesîr nîkrû, şeytan we tabî'î şeytan tû nîxapînû; lewra [ti] vînenî, munkur roj û şew karî yîn fitne we fesadîyî salîhan û. Daîma zem yîn kenû. Çi yîn dest ra bîrû taqsîr nîkenû, pîya tabî'an xu şîma dima konî, hatta şîma bikîr hezî xu. Zînhar goş mekû vatîşan yîn, [ê] şî delalet we felaket, wazenî şîma bikîrî anbazî xu; ti hînî zana mekr û hîllî yîn, musulmanîyî xu ser dewam bikir, bizanin we'l-aqîbetû lî'l-mutteqîn ray se'adet we selamet we xalîbîyet ma rî îhsan bikrû. En [nê] beyat xu dima şîrin, şîma resenî xanîmetî dunya we axîret, we'llahû 'ala ma n[e]jqûlû wekîl⁷ we'l-hamdû lî'llahî rebbî'l-'alemîn.

25-100⁸ Îstîxfar

25 weya 100 Selawatî şerîf

11 Qûl hûwe'llah⁹

3 Qûl eûzû bî rebbî'l-feleqî¹⁰

3 Qûl eûzû bî rebbî'n-nasî¹¹

7 Fatîha¹²

300 Allah

100 La îlahe îlla'llah

ETTEHÎYATÎ EWWEL MEZHEBÎ ŞAFÎYAN Û

Ettehîyatu 'l-berekatû [el-mubarekatû], es-selewatû, et-teyyîbatû lî'llahî, es-selamû 'aleyke eyyuhe'n-nebîyyu we rahmetû'llahî we berekatûhû, es-selamû 'aleyna we 'ala 'îbadî'llahî's-salîhîne. Eşhedû en la îlahe îlla'llah we eşhedû enne Mûhammede[n] resûlu'llah. Allahumme sellî 'ala seyyîdîna Mûhammedîn 'abdîke we resûlîke'n-nebîyyî'l-umîyyî.

Enû Ettehîyatû ewul û, çikî îlawe nîbenû.

ETTEHÎYATÎ PEYÎN DI EN ÎLAWE BENÛ

We 'ala alîhî we ezwacîhî we eshabîhî, kema selleyte 'ala seyyîdîna Îbrahîme we 'ala alî seyyîdîna Îbrahîme fî'l-'alemîne îneke hamîdun mecîd; reb-bî'xfîr lî we lî walîdeyye we lî'l-mumînîne yewme yeqûmû'l-hîsab.

Zobîna çî dûa îlawe bikîrû benû we sewab û.

⁶ Eslê metnî de herunda "wa şek"î de wina nusîyayo: we şekhu.

⁷ we'llahû 'ala ma neqûlû wekîl (erebkî): wa Homa vateyê ma (çîyê ke ma vatî) ser o wekîl bo

⁸ Yanî, 25 yan zî 100 rey vaje.

⁹ Naye ra meqsedê ey sûreya Quranî ya 112. yanî Sûreya Îxlasî ya.

¹⁰ Naye ra meqsedê ey sûreya Quranî ya 113. yanî Sûreya Feleqî ya.

¹¹ Naye ra meqsedê ey sûreya Quranî ya 114. yanî Sûreya Nasî ya.

¹² Naye ra meqsedê ey sûreya Quranî ya 1. yanî Sûreya Fatîha ya.

FERHENGEKÊ BEYATNAMEYÎ

(er.) erebkî

'ala (" 'ela"yê erebkî ra): ser, ser o

anbaz: embaz, heval

awamîr ("ewamîr"ê erebkî ra): Na çekuye zafhûmara "emr"î ya. Emrî.

berî (er.): kesa/keso ke xelisîyaya/xelisî-yayo, filitîyaya/filitîyaye, pak/pake

beyat ("bey'at"ê erebkî ra): e kerdiş (qebul) û tesdîq

cc.: Kilmnuştayê "celle celaluhu"yê erebkî yo û semedê Homayî vajîyêno. Manaya "wa girdeya ey berz û ezîz bo" dano.

cînar ("cîran"ê erebkî ra): imbiryan, embrî-yan, cîran

çeyî: yewî, kesî

çoy: yewî, kesî

d': de, di

dîdar: rî

en: no

en: nê

ena: na

enî: nê

enû: no

haz kerdiş: hes kerdiş

hezî: sey, zê

hîzb (er.): 1)qîsm, zumre 2)terefdar 3)partî

'îbadu's-salihîn (er.): evdê salihî, evdê başî, îbadetkerdoxê salihî

îhtîqat ("îhtîqad"ê erebkî ra): bawer kerdiş, înan kerdiş

îstîxfar (er.): Vatişê "estexfirullah" yanî "ez Homay ra ef wazena".

îta: tîya

lewra: çunke

lî (er.): seba, semedê ... ra, qandê

lî'llahî (er.): seba Homayî, semedê Homayî ra, qandê Homayî

me'awînet (er.): ardim, muawenet

mekr (er.): deke, dubare, xape, hîle

menasikî hac (er.): ruknê hacî, çîye ke merdim wextê hacîbîyayîşî de ano ca

mubellîx (er.): teblîxkerdox, keso ke dano zanayîş

munkîr (er.): keso ke înkâr keno, înkarker-dox

munkur (er.): b. **munkîr**

mutteqî (er.): 1)keso ke terseno 2)keso ke Homayî ra terseno

muyesser bîyayîş: bi asanîye bîyayîş, mumkun bîyayîş

mûrtedd (er.): keso ke dînê îslamî ca ver-dano, îslamîye ra vejîyêno

nehy (er.): qedexe, yasax

newahî (er.): Na çekuye zafhûmara "nehy"î ya. Qedexeyî, yasaxî.

ratîb (er., zafhûmar "rewatîb"): 1)nimaj yan zî duayê ke ferz nîyê, sunnetê muekkede 2)zîkr

r': rê

rî: rê

selawat ("selewat"ê erebkî ra): Duayê ke pêxemberê musulmanan Muhemmedî rê benê, sey (zê) "eleyhîselatî we's-selam", "selewatul-lahî 'eleyh" û "selle'llahû 'eleyhî we sellem".

sewm (er.): roje, roce

ta'ala ("te'ala"yê erebkî ra): wa berz bo

terîq (er.): rayîr

tesbîh (er.): vatişê îbareya "subhane'llah"

weluw (er.): wazeno, wazena wa, hetta

wet: o het

xalîb (er.): serkewte

xayrî (er.): ... ra teber, bê

xîlaf (er.): vera, zid, eks

xu: xo

yî: ey

yîn: înan

zînhar: nêbo ke, nêbo nêbo, saqin

zobîna: sewbîna

'EQÎDETU'L-ÎMANÎ'

Mela Muhemmedê HEZANÎ

Herfanê erebkî ra tadayoxî: MALMÎSANIJ & ROŞAN LEZGÎN

Bîsmî'llahî'r-rehmanî'r-rehîm. We bî neste'înû.

'Ewwilê destkerdişê eşyan tamam
Vatişê ma namê Ellah ze'l-meram

Ta'etê min pê bîyarê her mudam
Min yê xelq kerdî bi no şekl û meram

Be'dê cû Rehman, Rehîm dest pêbike
Hemdê Homay zey sena pê zêde ke

Vatişê Eşhed eno, vace b' ziwan
Ger ti beşkê pê bîyare bêguman:

Hem ti vace "Esselatû wesselam
Qey hebîbê Xaliqî bê", zû'htîram

"Eşhedû en la îlahe îlla-llah
Hem "Muhemmedun resûlullah"ê şah

Qeybê îslamî bizane ruknî panc
Yew bi yew vacî, şima ehlê nimac

Qeybê Homay hewt sifate zatiye
Estê, vace hem bibî pê nacîye:

'Ewwilê îslamî de Eşhed bîya
Pê ziwan vace, qebûl ke bê rîya

Vînenno, zana wo, hem goşdar o zî
Hem xeberdan, qadir o, hem sax o zî

Me'na yey: "Eşhed ana, aw yew tenê
Me'bûdêk qet çinêk o, we w' tenê

Waştîşê yê zî biwazo, hewt tamam
Qey Muhemmedî selat û hem selam

Hem Muhemmed qasid o, qey emrê yê"
Qelb de bawer ke, tamam ke heqqê yê

Ruknê hîrine, zekatê mal û can
Heqqê feqîran bide, ey qenc cuwan

Xaliqî vato di Qurano mubîn
Xelqê însan û cinan kerdo çunîn

Ruknê çarine, bizane roce wo
'Uzrêke qey to çinê bo, awe wo

¹ Ma no kitab ('Eqîdetu'l Îmanî), verê herfanê erebkî ra tada herfanê latînkî ser, dima semedê kontrolkerdişî musna (nawit) nuştoxê kitabî Mela Muhemmedê Hezanî bi xo. Bi pêşniyazanê (tek-lîfanê) ey kitabî şeklo peyên girewt. Semedo ke kitab hîna weş fam bibo, ma nê notê cêrênî zî îlawe kerdî. (Malmîsanij & Roşan Lezgîn)

Ruknê pancine hec o, şert ca de bo
Hem bi halweşî bibo, maldarî bo

Rayîr de men'êke çinê bo qey şima.
Pê bizanê ruknê îslamî şima.
Ruknê îmanî şeş ê, ey musulman
To rê vacî, pê bigîre, hem bizan.

Yew te ra, me'bûdê to Homa w' tenê
Yew çinêk o zeyke yê, awe w' tenê

Ruknê dîyine bi bawer be tu hem
Ay melayketî ku zaf ê, nêbê kem

Îne ra henkî xewasê mursel ê
Henkî me'mûr ê, bi ferman zêde lê²

Yîne ra yew Cebraîl o, pê bizan
Me'mûr o qey wehye ê peyxemberan

Mikaîl qey vartî³ yo erzaqî ra
Îsrafil, yo pif keno yê sûrî ra

'Ezraîl gangîr o qey mexlûq heme
Goşîdar be, to rê vacî în heme

Aw ku dergevan o qey cehennemî
Malik o name, bizane rûxemî⁴

Cennetî rê dergevan o ay, bira
Namê yê Ridvan o, hes ke zaf te ra

Ay mezê de 'ewwilî sual kenê
Munker û Nekîr bi name wanenê

Ay ku nûsnenê timî xeyr û şerran
Yew Reqîb o, yew Etîd o, pê bizan

Ay ku ma nûştî temamê yê bînan
Pêro mexlûq ê, di emrê Muste'an.

Mêrde û cînî nîyê herçî melek
Yê zî mexlûq ê bi qey rebbê felek

May û pîy yîne çinêk ê, hem çi nan
Nêwenê yê, nêkenê qet zî gunan

Ta'etê Homay de tim vinderte yê
Çok û pay ra, henkî zî secde de yê

Ruknê hîrine, bike bawer kitab
Se suhufî, çar zî estê hem kitab

Ay suhufî, des te ra yê Ademî.
Şîtî ra pancas qebûl ke, bê kemî

Des te ra qey Îbrahîmî, ey cuwan
Hîrisê Îdrîsî vace, se bizan.

Çar te ra kitab ê, qey Homay kelam
Goş ci şane, pê bizane, ey humam

Qey Mûsay Tewrat şîrawit ay rebbî
Dawudî rê yê Zebûr da, name bî.

Qey 'Îsay Încîl bi nazil, ey kerîm
Ehmedî rê ame Qurano 'Ezîm.

Îne ser de zaf bivarê, zey xumam
Bêhîsab ma ra selat û hem selam

² lê: la, labelê, feqet

³ vartî/varte: varan, şiliye, dijne/dicni

⁴ rûxemî: keso ke rîyê ey xemgîn o; rîxemin; mirûzin

Ruknê çarine, ti bawer ke rusûl.
Hîrê sey hîryes⁵ hebî ay ze'l-fezil

Nameyê pîy yê bi 'Ebdullah, bizan
Amîna may yê hebîbî, ey cuwan.

Se û vîst û çar hezar peyxemberî
Bêgunan, me'sûm û hem rebperwerî

Ame dunya Mekke de şaho tebîb
Şi Medîne de wefat bi yo hebîb.

Der kelmê Xaliqê ma zu'l-hîkem
Vîst û panc meşhûr ê, ay bî ze'l-hîmem

'Ebdullah, pîy yê bi 'Ebdulmuttefîb.
Yo zî lacê Haşimî bi ze'l-muhîb.

Hem rîwayet vîst û heşt zî esto pê
Labelê yew îxtîlaf o, zey ne pê⁶

Nameyê pîy Haşimî 'Ebdulmenaf
Pak bî nesley yê Qureyşî xas û saf

Adem o yew zî ku Îdrîs, Nûh û Hûd
Yew zî Îbrahîm o, Salih, Lûte bûd⁷

Amîna, pîy ya Weheb bi, pê bizan
Name bi meşhûr qebîla Zuhrîyan

Îsma'îl, Îshaq û Ye'qûb, z' Elyese'
Yûsuf û Eyyûb, Şu'eyb zî bêtebe⁸

Be'dê çend pîy erseno nesley Nebî
Bi Qureyşî nesla pake, ay nebî

Harûn û Mûsa û Zulkîfil bi heq
Yûnus û Dawud, Suleyman zî neteq⁹

Yew cînîke pê bî meşhûr Se'dîyan
Şit bi wey kerd ay Helîme qence dan¹⁰

Zekerî, Yehya û Îlyas bî dewam
'Îsa û xatem Muhemmed wesselam

Mend yo ya het de heta hîrê serrî
Berd û teslîm kerdbi Amîna verî

Qey şima bê zaf selat û zaf selam
Al û eshabê to bê, xeyru'l-enam

Şeş serrî 'umrê yê weqto bi tamam
Îrtîhal kerd¹¹ Amîna, şîy bê meram

Ey musulman, nas ke ay peyxemberî
Eşrefê mexlûqê 'alem, serwerî

Mend yetîm bê may û pî Ehmed-resûl
Kalikê yê kerdê wey, yo bi qebûl

⁵ hîryes: hîrês, des û hîrê

⁶ yew îxtîlaf o, zey ne pê: yew îxtîlafa ke zey pê (yewbîni) nîyo

⁷ bûd (fariskî ra): (o) bi/bî

⁸ bêtebe': keso ke wayîrê teb'a nîyo (tabî'ê ey çin ê), keso bê teb'a

⁹ neteq (erebkî ra): keso wayîrê nutqî, keso ke zaf ziwanan zano

¹⁰ qence dan: weş bizane, hol (hewl) bizane, baş bizane

qenc: hol (hewl), baş

dan (fariskî ra): bizane

¹¹ îrtîhal kerdiş: koç kerdiş, merdiş

Heşt serrî 'umrê yê weqto bi tamam
Kalikê yê zî wefat bi, qenc enam

Mend Ebû Talibî het de şah yetîm
Kerdê wey yo fexrê 'alem qenc selîm

'Umrê yê weqto bi vîst û panc serrî
Yo zewecya bi Xedîca ra verî

Hewt hebî ewladî bîy qeybê Nebî
Hîrê lac û çar hebî keyneyî bî

Yîne ra lacêke Îbrahîm bi nam
May yê Marîya bî, yîne rê selam.

Şeş hebê bînan Xedîca kubrewî
Nameyê 'eylanê yê zan¹² yew-yewî:

'Ebdullah, Qasim bi Îbrahîm benî
Zeyneb û Ruqya, bizane hem enî

Ummu Kulsum, Fatima zî hewt tamam
Pêro şîy dunya ra ay qencê enam.

Mende be'dê ra wefat bi aw resûl
Qencê cînyan Fatima, a' yew betul.

Weqto 'umrê yê resa çewres serrî
Wehyî hamî¹³ yê rê qey peyxemberî.

Be'dê hîrê zî bi teblîx bi resûl -
Be'dê ra Quran peya-pey bi nizûl.

Pancas û hîrê serrî mend Mekke de
Des serrî zî mendi yo Medîne de.

Yê ser o bê zaf selat û hem selam
'Umrê yê hîrê û şeştî, wesselam.

Mî'racê yê, pê bizane ey beşer
Xaliqî yo berd bi rûh 'erşê xo ser

Hîcretî ra yew serrêke bi verî
Berdî 'ezmanan hebîbê enwerî

Ruknê pancine, tu bawer ke qîyam
Bimrê go [ko] mexlûqî pêro, xas û am.

Goşidar be! To rê çend 'elametî
Go¹⁴ virazîyê verê qîyametî

Des 'elametî bizane, ey cuwan:
Yew te ra Mehdî ko zahir bo heman

Pey yê de Decalo mel'ûn zî-ddelal
Go 'Îsa nazil bibo, ey qenc heval.

Zelzele meşrîq de bo, yew zî di xerb
Yew zî mîyanê ay cezîra nam 'Ereb

Dabbetu'l-erd o te ra yew zî bi nam
Roc hetê mexrîbî ageyro tamam

Hem zî vecyo adirêke ez Yemen
Roşn kero meşrîq û mexrîb bê mehen¹⁵

Yew te ra zî Ye'cûc û Me'cûc, tamam
Goşidar be! Zaftir ê zey ma tamam.

Ay şeşine, ruknê îmanî bizan
Xeyr û şer teqdîrê rebbê muste'an.

¹² zan: (ti) bizane

¹³ hamî: (a) amey, (a) amê

¹⁴ go: do, ko

¹⁵ mehen: ezîyet, zehmet

Mezhebê ma çarê heqq ê, ey bira
Yew bi yew vacî şima ra zey çira:

Henefî û Malikî, yew Henbelî
Şafi'î neclê îmaman, we w' zekî

Ay henîfyan Nu'man o, nas ke 'ewwil
Sabit pîy yê, bizane pake-dil

Malikîyan Malik o, pîy yê Enes
Şafi'îyê ma Muhammed, nas ke bes

Pîy yê Îdrîs o, yo nesla seyyîdî
Henbelîyan Ehmed o nam emcedî

Pîy yê Henbel o, bizane ey zekî
Ti biwane, hem 'emel ke, ey teqî¹⁶

Qey 'eqîde di îmamê ma y' reîs
Vateyê îne, bi ma durrê nefîs

Ehlê sunnet û cema'et name ke
Maturîdî, Eş'erî zî nas bike

Maturîdî, aw Ebû'l-Mensûr bi nam
Nameyê yê zî Muhammed, qenc enam

Eş'erî Ebû'l-Hesen yê zan¹⁷ 'Elî
Mezhebê yê, qencî pê zan¹⁸, Şafi'î

Qey 'eqîdî vatişê ma bîy xîtam
Şafi'î ma ro bivarê se selam.

Goşîdar be ey birawo musulman
Şeştî wacib to ser o ferz ê, bizan

Panc hebî rukn ê bi qey îslametî
Yew bi yew vacî, bizane rastî ti:

"Eşhedû" vace "Çinêk o yew bi heq
Xeyrê Homay, me'bûd û rebbê felek

Hem Muhammed qasid o, qey emrê yê."
Pêk bîyare, emr o, cennet we'dê yê

Hem nimac ke, bîyare ca erkan û şert
Roce wo yew zî, nêbê me'zûrê qet.

Yew zî maldar bê, zekatê yê bide
Fitre û sedeqeyê canî bide

Hem tu hec ke, ger ti zengîn bê, bizan
Şertê yê, mani' çinê bo, ey cuwan

Qey îmanî şeş hebî rukn ê, bira
To rê vacî, goş ci şane, eşkera

'Ewwilê yîne, ti Homay nas bike
Hem melaîk û kitab bawer bike

Hem rusulî, qeybê îne bawerî
Teqdîrê xeyr û şerran roc-axerî

Ferzê desmacî şeş ê, ey ehlê dîn
Qey tu vacî, goşîdar be, ey emîn

Nîyyet o 'ewwil de, vace ey cuwan
Ger ti beşkê, yane nê qelb ca, bizan¹⁹

Hem bişuw rû, nîyyetê xo pê bîya
Hur dî destan ti bişuw, çengan pîya

¹⁶ **teqî** (erebkî ra): keso ke xo gunekariye ra paweno, keso dîndar

¹⁷ **zan**: (ti) bizane

¹⁸ **zan**: (ti) bizane

¹⁹ **yane nê qelb ca, bizan**: Eke ti nêşînî/nêşkenî vaji, cayê nîyyetî qelb o, naye bizane.

Mesh bike henkî serey xo, musluman
Her di ligan ti bişuw ta gozekan

Yê şeşan tertîb o, ey qenc nazenîn
Goşîdar be, qeybê dînî, ey emîn

Qeybê xuslî ferz û ruknê yê, di yê:
Nîyyet o, yew zî şitiş, zan rindî yê²⁰

Hem ferekne can ti, hî ke por û mû
Xuslî de dîqqet bigîre post û mû.

Qey teyemmumî, bizane ruknî panc
Pê herrêka pake bo toz, name vac

Hem nîyyet bîyare, ferekne rû bi dest
Ta bi çengan ya ferekne hur dî dest

Tertîb o, yê pancine destan û rû
Goşîdar be, pê bizane, dest û rû.

Qey nimacî, vernî de şeş şertî yê
Can û lîbas pak bigîre qeybê yê

Hem bi desmac bê, we 'ewret bê teber²¹
Ver bi qible kamcû ferz o, pê xeber²²

Yê şeşine: Weqt bîyo? Pê zanibê.
Goşîdar be, ta ti pê vîrdarê bê²³

Qey nimacî hîryes ê, erkanî yê
To rê vacî yew bi yew, yew name bê

Nîyyet o, yew zî tedir tekbîr bîyar
Hem payanî vinde, ger beşkê bi kar²⁴

Fatihe pay ra biwane qenc û rast
Şore çokan, hem ti wirze, vinde rast

Şore secde, ey birawo musluman
Rûşe mabeynê du secdan, ey cuwan

Hem ti rûşe qey Tehîyyata peyên
Tehîyyate ti biwane, ey emîn

Hem selewate biwane peynî de
Yê duyesne²⁵, rayke yew selam bide

Yew zî tertîb o, ku bî hîryes tamam
Vatişê ma "Esselatû wesselam".

Di nimac de hîrê şert ê, zanê ger
Yîne ra, nêdê xeberdan fameger²⁶

Hem ti nêvrazê nimac de di çîyan²⁷
Zêdetir, hem nêwerê çîke, bizan!

Çar hebî rukn ê bi qey rocî, zîya.
'Ewwilê yîn nîyyet o, şew pê bîya

²⁰ **zan rindî yê:** ey (yê) bi rindî bizane

²¹ **'ewret bê teber:** Wa cayê 'ewretî teber ra nêbo/nêmano.

²² **pê xeber:** Wa xebera to ey ra bibo.

²³ **ti pê vîrdarî bê:** Wa vîrê to de bo, vîrê to de bimano.

²⁴ **Hem payanî vinde, ger beşkê bi kar:** Hem pay ra vinde, eke ti bişîni/bieşkê bi kar bîyarî (bişuxulnî).

²⁵ **duyesne:** duyesine, diwêsine, des û dîyine

²⁶ **Nêdê xeberdan fameger:** Ti ganî bi vateyanê ke yenê famkerdiş xeberî nêdî (qisey nêkerê).

Wexto ke ti nimaj kenî, eke ti bi çekuyanê ke fam benê qisey bikî, nimajê to betal beno labelê mavajî kuxayîş (kulhayîş) ne têda (xaric).

²⁷ Wextê nimajkerdiş de eke hereketê destan û ligan di rey ra vêşêr bibê, nimaj betal beno.

Yanî mexrib ra heta şefeq bido
Nîyyetê xo ger bîyaro, ca bido

Nan û aw ra, hem çiyê dî²⁸ bê enîn
Hem cima' ra dûrî bê, yanî nivîn²⁹

Weqtê dûrîfî, bizane pê 'eyan
Tu şefeq ra dûrî bê ta mexriban.

Qey zekatî hîrê rûknê, ey bira
Yew nîyyet, yew zî nîsab o, yew serr a³⁰.

Qey heccî şeş rûknî yê, ey baxeber
Nîyyet û îhram pîya bê, qenc beşer

Hem tu vînde ser girê nam 'Erefe
Şert û rûknan pê bîya bi şerefe³¹

Hem tewafê Beytî ke hewt rey, bi can
Se'yî ke mabeyn Sefa û Merwe, can

Hem biqesne çende mûy porrê serî
Ay şeşin tertîb o, ger mu'teber î.

Di çî estê to rê, pê be bawerî
Yew helal, yew zî heram o, şehwerî³²

Şeştî ferzî bîy tamam, ey qenc enam
Vatişo peyên: "Selat û se selam".

Ma eno 'eqîde nûştô qey 'ewam
Ger xeta bo, baş bike efwe'l-kîram.

Ez ricakar a, ti yê Rebbo rehîm
Ma xelas ke adir û sohtê cehîm.

Ey Muhemmedo Hezanî, her mudam
Vace qey Ehmed Muhemmedî
selam.

"Esselatû wesselamû, ya resûl
Al û eshaban tamam bo, her qebûl."

Tarîxê hicrî bi qey nezme, bizan
"Xeyn" û "ta", "bê" pê bimare, ey cuwan³³.

* Na menzûmeya 'Eqîdetu'l-Îmanî, kovara Vateyî, Nr. 17, r. 28-41 de neşr bîya.

²⁸ dî: bîn

²⁹ yanî nivîn: Yanî ti cile (nivîne) mîyan de nêrakewê û temaso cinsî nêbo.

³⁰ yew serr a: yew serre de

³¹ bi şerefe: pê şeref, şerefî reyra, şerefî reyde

³² şehwer: şahkî, şahvar, sey (zê) şahan, zaf erjaye

³³ Na misra de şaîr goreyê hesabê "ebced"î tarîxê nuştîşê nê kitabî dano zanayîş. "Xeyn", "ta", "bê"yê ke na misra de yê, nameyê hîrê herfanê alfabeya erebkî yê. Hesabê ebcedî de, nê herfan ra "xeyn" (geyn) vera (muqabilê) 1000î, "ta" vera 400 û "bê" vera 2 ya. Nê heme hîrê pêsero kenê 1402, yanî 1000 + 400 + 2=1402. Naye ra zî fam beno ke no kitab serra 1402 yê hicrî de nusîyayo. 1402yê hicrî 1981ê mîladî yo.

3.ŞİİRİ

3.1.ÇEND METNÊ WENDIŞÎ

Hîvîyê ma ha zûnî ma û vilikûnî ma di YEW ŞÎR Û YEW ANTOLOJÎ

Mehemed Selîm UZUN

Ça ra ma rî ûmeya ina hîvîya hûnzar serrin?

Zazakî (kirdkî) di şîr nisyena? Mumkun û ki yew şîr zazakî ra tadiya zûnko xerîb? Him zî inkey ra?

Hama zî miyonî zûnayûnî ma di zaf kesî estî ki niyozûnî yan zî bawer nikenî ki zazakî (kirdkî) şîrî ûmey nîştîş û hetta tadiyê zûnûnê mîletûn bînûn zî. Merdim zaf ver kewnû la

reyst a.

Eni nuştêy xu di ez wazena yew şîra zazakî ki antolojîko norveçkî di vicîya û nîştêxa yî, bidî sinasnayîş.

Antolojî 1995 di Norveç di çap bîyo. Namey antolojî "Ord i bevegelse/Dikt og tekster av kvinner invandret til Skandinavia" wo. Zazakî di meney yî "Vatişo ki Geyrenû/Şîr û Nîştîşî Cenîyûnî Xerîbûn ê Ki Gueç Kerdû Îskandinavya" wo. Antolojî di ûna vacyenû:

"Vatişo ki Geyrenû, yew antolojîyo edebî yo viryen (evil) û ki hetî cinîyûnê ki bar kerdû Îskandinavya ra ûmo nîştîş, reyştkerdiş û resimkerdiş. Hîris ra zêde şaîr û nîştêxê ki ciya-ciya welatûn ra yî û îro Swêd, Danîmarka û Norveç di ciwiyênî, pê şîr û nesîrûnê xu ya ina kîtab di temsîl benî. Antolojî di fikir û tecrubey in kesûn yew seha hera di sey vîrardiş û nostaljî welatî û keyî, kîrîko cemeatkî, teda û zilmo ki her cey dinya di cinîyûn ser o benû ca genû. Antolojî yew yardim û imkanko hera dûnû ki merdim realîtey cinîyûnê xerîbûn û muhacîrûn ê ki Îskandinavya di ciwiyênî fehm bikirû."

Nita Kapoor û Faxra Salimi antolojî hazir kerdû û hetî J. W. Cappelens Forlag A. S. ra çap bîyo. Nita Kapoor 1956 di Hindistan di deykê xu ra bîya û 1967 di şîya Norveç. Faxra Salimi zî 1957 di Îran di ûma dinya û 1979 di bar kerdû şîya Norveç. Hîris welat ra hîris û heşt şaîr û nîştêxê cinî ki Norveç, Danîmarka û Swêd di rueşinî, pê şîr û nîştûnî xu ya antolojî di ca genî. În welatûn ciyerinûn ra şaîr û nîştêxûn antolojî di ca girotû: Hindîstan, Estonya, Çîn, Zambiya, DYA (Devletê Yewbiyayey ê Amerika), Îran, Bosna, Tîrkiya, Şîlî, Çekoslavakya, Filipînî, Fînlandiya, Tanzanya, Almanya, Afrîka Başûr, Xirvatîstan, Vietnam,

Romanya, Kurdîstan û Polonya.

Şiîr bi xu 1991 di nîsiyaya. Namey şîîr Vilîkî Hûncî Zîl Dûnî yo. Şiîr reya vir-
yen hezîran 1991 di kovara Niştîman¹, hûmara heştêsînin di vicîyabî. Bacî ina
şîîr çarnîyay îsveçkî (swêdkî) û kovara Jin² di zî vicîyay. Şiîr, îsveçkî ra çarnî-
yay norveçkî.

Şiîr esil xu di Helebçe ser o nîsiyaya. Wexto ki merdim şîîr wûnenû, te de
qederî yew mîlet, qederî kirdûn veynenû. Trajedî mîletê kirdî, kîn û nefretê ina
mîlet, hîvî û ûmudey yê te de veynenû. Heyat û merg hê piyabestê, hê tiyemi-
yon di. Qetliyamî Helebçe di ina mîlet newe ra heyat veynena. Vilîkê wesarî sey
sembolê newerabîyayîşê ina mîlet ê. Mîlet newe ra şole dûna û xu dûna ciwi-
yayîş.

Hîvîyê ma ha ma di/Hama zaf wesarî yinî/Mîletê mi şole dûna

Ez wazena ki itîya di Helebçe biyarî vîrî wendêxûn. Sinî ki yenû zûnayîş
şesê adarê (mardê) 1986 di rejîmê Seddam Huseynî bombeyî kimyewî eşî
bajarî Kurdîstanî Başûrî û miyonî çend deqûn di qicî, cenî, pîrî, ciwûnî, welha-
sil pêser o panc hûnzarî merdimî kirdê sivîlî ûmey kîştîş. Ni hedîsey çarheme
parçeyûnî Kurdîstan di kirdûn ser o zaf yew tesîrko pîl virêşt. Bilhessa xerîbey
di kirdê ki welatî xu ra çend serrî yo ki dur mendî, yîn ser o zaf yew tesîro pîl
virêşt. Kirdûn, hîss û îsyânî xu her rahar ra muet ra. Xecê zî in kirdûn ra yew
kird a ki hîss û îsyânî xu pê ina şîîr muetû ra. Sey Xecê, cigerî zaf kirdûn di ma-
yinî teqey. Sinî ki a vûna:

Decî ma wo, cigerî ma wo, mayinî te de teqey

Yan zî:

Hîvîyê ma ha zûnî ma di û vilîkûnî ma di

Şîîra ki antolojî di vicîyaya ina ya:

VILÎK HÛNCÎ ZÎL DÛNÎ

Adirî napalm vara ser bedenûnî neçarûn

Growt berd vilîkî wusarî mîletê mi

Tikîn hama newe rêşn dîb'

hama çice d' bî

Bî kerrê verardê deykûn di

çice fek d'

¹ Niştîman: Kovarêka siyasî, kulturî û cematî bî. Niştîman hûmara 22in (1992) ra pey nivicî-
yaya.

² Jin: Yew kovarê cinîyûnê kirdûn a ki heya inkey Stockholm di di hûmarî vicîyaya. Wahara ina
kovar, Yekîtiya Jinên Kurd Li Swêdê (Yeweya Cinîyûnî Kirdûn-Îsveç di) ya. Jin, beynatey 1994 û
1995 di vicîyay û zûnî yê îsveçkî (swêdkî) bi.

Verard bî kerre, nişkey bipaw fosfor ra
destûnî Hades³ ra

Gûma virên, wuyî virên, xebera virên
Riyê binî erd rî, bî diyîr rîş vicê we
dusê zûnûn a

Decî ma wo, cîgerî ma wo
mayinî tê teqê

Têlî cengayinî riyê purye
Kuê ma yê, erdî ma wo, okê ma wa
Hîvîyê ma ha ma d'
Hama zaf wusarî yîn
Ard hama zaf vilikûn dînû
Cinî û cûmêrdî hûncî vilikûn kinî a
Miletê mi şole dûna
O wext qesas zî ma wo.

Stockholm, 10.04.1991

Xecê kûm a?

Antolojî di Xecê ser o zî nîştêko kilm estû. Xecê (Hatice Kılıç) esil xu Pali ra, dewê Zuvêr ra ya. Key yîn bar kerdû şîyû Edene. Xecê, 1964 di Edene di ûma dinya. Ya Edene di û cûwa pey zî Almanya di ciwîyaya. 1984 ra nati zî ha Îsveç (Swêd) di, Stockholm di ciwîyêna. Xecê zewcîyayê ya û warî hîrê qicûn a.

În antolojî di Îran ra Mîna Esedî, Tirkîya ra Feyhan Hellum û Nefize Özkal (Lorentzen) zî pê şîirûnî xu ya ca girotû.

Sewbîna şîirê Xecê zî estê. Yew şîira yê ya bîn zî ina ya:

REŞ Û HÎVÎ

Hesirî zerdî kerdên war darûn
Guîn mexlêbî pelûnî şilîyûn
Mîrçikî hinî niwîçeyn
Demeter⁴ bestbi hûncî reşî xu
Reşî yê, cengî yê hendey qudretî yê bi
Cemedneyn, pêsneyn, pilusneyn û kerdên wişk
Merg ûmebi tabîat rî
Demeter deyk ib xaliq ib êrdî yê

³ Hades: Mîtolojî yûnanîyûn di homay mergî yo.

⁴ Demeter: Mîtolojî yûnanîyûn di homaya dar û ber û rencberey a.

Persefone⁵ hûnê venayiş ib
 La reşî deykûnî kirdûn ardê yin?
 Qevdey vilikûn hûnzarûn rişya verardê yin ra
 Ho ça d' qudretî reşî deykûnî kirdûn
 Ça d' ha nimatey hîvîyê yin
 Verardê yin sinî hûncî vilikûn dûna
 Pê çinê ya ho' ciwiyênû ruhî ma kirdûn
 Ça ra ma rî ûmeya ina hîvîya hûnzar serrin
 Hîvîyê azadbiyayişî, vac!
 Ti ha ça d' nimatey?
 Belkî guînê bedenûnî ma d',
 Nîyûn zî şitî deykûn di?
 Nê, nê, lûrîyê yin a hûnzar serrûn id
 Deyrûnî yinê hesretmendûn id
 Ê hesrûnî yinê bêvengûn id
 Qudretî reşî ma hendey hîvîyê ma wo
 Hîvîyê ma ha zûnî ma di û vilikûnî ma di
 Biyayişî ma, çinêbiyayişî ma,
 Qesasî ma û ruhî ma di...

Stockholm, Payiz peyen 1991

⁵ Persefone (Proserpine): Mîtolojî yûnanîyûn di keyney Zeus û Demeterî û cinîyê Hadesî ya. Zeus, lacê Kronosî yo. Mîtolojî yûnanîyûn gure, pîlî homayûn o. Zeus, torî wayê xu Hera ya zewciyenû û ver ra eşiqî Leda, Europa û Danaê zî benû.

* No nuşte kovara Vateyî, Nr. 1, r. 77-80 de weşaniyayo. Ma sey şeklê orjînalî uca ra neql kerd.

SÊY QAZÎ

Munzur ÇEM

Nê nusteyî de wazen şima wendoxan rê qalê şairêde ma bikerî. Nameyê nê şairê hêcayî Sêyqazî yo. Labelê hona ke mi qalê ey nêkerdo, çend çekuya rewşa ma ya umûmiye ser o vajî: Çitur ke şima wendoxan rê kî eşkera yo, kirmanckîya nustekî zaf newe ya. No sebab ra kî çiyê ma yê edebî û kulturî bi serran sey vara (vora) verê tîjî vileşiyê ro, bîyê vindi şiyê. Bi çekuyêda bîne zaferê xo şiyê, senik mendê.

Bi kirmanckî esero verêno nustekî Mewludê Ahmedê Xasî yo. O kî serra 1899 de amo çapkerdiş. Nê eserî ra têpîya bi desan serrî kirmanckî de hama hama ke çiyê nênivisîyo, hata be dormeyê destcikerdişê serranê 1970. 70 ra bi 80 çiqas ke tayê çî nusîyayî gamêda zêde cidîye nêamê estene. Nê 15-20 serrê pêyênî na het ra cîya yê. No dem de bi kirmanckî xêlê çî nusîya, nustena zıwanê ma xêlê ravêr şıye. Tayê çiyê ma yê tarîxî, kulturî û edebî bi na tore ameyî meydan.

Heto bîn ra, zıwanê mawo nustekî ravêr nêşıyo hama hetê edebîyatê fekkî ra xêlê zengînîya ma esta. Şanikê ma, şîr û lawikê ma, zarave û yarenîyê ma, zotî, dua û minetî, vatênê pî û kalikanê ma, seba ma xezneyêda gird a. Bi vatenêda bîne ma na het ra se ke tayê vanê hen feqîrî nîme. Çi esto ke ganî na xezna miletê ma bêro arêkerdene, binusîyo, mîyanê miletî de bêro vilakerdene. Eke hen nêbo, qiymetêde xuyo zêde nêmaneno. Xezna nêvetîye ewro esta, meste çin a.

Nê çekuyan ra dime qese bîyarîme Sêy Qazî ser. Sêy Qazî kam o, kotî ra yo, çî kar kerdo; bi kilmekîye aye de nîyadîme.

Tawo ke merdim qalê şair û dengbêjanê kîrmancanê hetê Dêrsîmî yê serran 20. bikero kî, ganî bizano ke Sêy Qazî na kar de kemerêda çengî ya. Cayê ey no mesele de cayêde zaf giran o. Bê Sêy Qazî, tamê şîr û lawikanê Dêrsîmî maneno ro tamê nona bêsole.

Sêy Qazî, dewa qeza Kizilkilîseyî (Nazmîya), Cîvrak ra, mazra Gemike ra yo. No sebab ra kî ey ra Sêy Qaziyê Gemike kî vajîno.

Sêy Qazî seydziz o. Goreyê bawerîya elewîyanê Dêrsîmî, mertebê murşîdî der o. Vatenê ra gore o 1871 de amo dînya hama no tarîx çiqas rast o eşkera nîyo.

Sêy Qazî hona ke hîrêserre bîyo, hewaleyî vetê, herdimîna çimê xo kerdê vîndî, bîyo kor. Labelê çimsefîlya ey nêbîya sebeb ke o keyê xo de ronîso, alaqeyê xo miletî ra bibirno. Çiqas ke çiman ra sêfil bîyo û nêdîyo kî o dewe bî dewe, keye bî keye fetelîyo, şar zîyaret kerdo, tekilîyê xo şarê xo vîndî nêkerda.

Wendiş û nuştişê Sêy Qazî çîne bîyo. Na sebeb ra kî edebîyatê ey pêro edebîyato fekkî yo. Ey hem tekstî mustê, hem qêydeyî vetê ro bi yanê bestekar bîyo, hem kî temir cinito û vatê. Şîr û lawikê ey ge lej-lujê aşîran, ge rindekîya tabîatî, ge zîyar û dîyaran, ge kar û barê dewe, ge kî alaqeyê dewlete û miletî ser o yê. Sey Qazî, hostayê hîcîvî yo. Qeseyê xo wenêdano. Neqîye kotî ra, kamî ra êna bêro, pêy de nêmaneno, vatena xo rasterast vano.

Vajîme ke demê Mistefa Kemalî de tawo ke îbadedê elewîyan, yanî pîr û rayverîye êna yasaq kerdene, tayê gerre kenê vanê ke Sey Qazî bavayîye kenno. Naye ser o ci rê celbe rusnenê, wazenê mekeme. Sêy Qazî fikîrîno, vano "şon îfadê xo dan, pêyser cêren ra ên." Labelê sey vatena ey nêbeno, tawo ke şono, rusnenê Mazgêr, uca erzenê hepis. Naye ser o lawikanê xu yê namdaran ra yewe (juye) vano. Na lawike de rewşa xo û hepisxaneyî nîya ano ra ziwan:

*Welat welat, welat genîs o
Qanun rind o, bira çetin hepis o
No senê hepis o?
Qey honde pîs o?
Mî cêvikê xo de nîyada
Te de zu quris o
Wayî wayî, Wayîrê mi wayî
Virenîya jîyar û dîyarî de vêjîyayî
Mi vozda ke vozdî, amey pê mi guret
Destê minê kokimî zuvînî ra girêdayî
Ez kerdune saye
Çar qurisî mi ser o vêjîyayî
Mî zalimî ra minete kerde
Perê mi mi nêdayî
Berdî dayî postê hokmatî
A vor de rusnayî
Perê minê kokimî şî
Ginay ro xezna padîşayî.
(...)
Ez şîyûne ondêrê Mazgêrdî
Baxçê tuyan o
Şunê ondêrê na hapisî*

Pirrê kek û aspizan o.
 (...)
 Welat rind o, welat yan o
Germî zor kerdo amnan o
Çaxê aşîran o, waxtê waran o
Dormê ma de do sanenê
Kes raya Heqî de
Tenê do mi rê hepis nêano
 (...)

Sey Qazî huska-husk girêdayîyê ûsul û toreyanê Dêrsîmî yo. Lej û luj de, têkilîya der û cîranan de, halkerdîşê probleman de, pusula ey her tim adet û tore yê. Bêşik no kî çîyêde zaf normal o, mantiqî yo. Çi ke şaro ke sey komêda moderne organîzê nêbîyo, dewleta xo û dezgeyê xuyê netewî/millî çîn ê; mîyanê ê şarî de hêyato sosyal bi raya ûsul û toreyan û dezgeyanê toreyî (tradîsyonel) êno ramitene. Eşkera yo ke sey ewroyî, demê Sêy Qazî de kî dewleta ma û dezgeyê mayê millî çîne bî. Sebebo ke çîne bî kî Sey Qazî her tim dest esto ra ûsul û toreyan. Merdim şikîno vazo ke ûsul û toreyî seba şaîrê nêmerdeyî bîyê baskê qewînî.

O, rindîye bi înan (înú) goyneno, keno berze, xiravîye bi înan rexne (krîtîk) keno, gazî û lomanê xo bi înan ano ziwane. Vajîme ke Sêy Qazî tawo ke kuno tenge, dostanê xo ra hetkarîye wazeno, lebelê nîyadano ke dostî sey (jê) vaten ey nîyê; bi na şekîl ci ra lome keno ya kî înan krîtîk keno.

Layê bîyarî birusnî Koyê Serî¹.
Çê Bava Hesenê Dewrêşî
Mî rê se vano?
Bava Hese mî de dewa şênû û postikû keno
O Sêy Qazîyê Sêfilî rê la gîrê nêdano
Ez tersen ke heqa mi de
O kî giran giran gilê bêçike tadano

Sêy Qazî hostayê hîcivî yo. O, şîranê xo de seke merdim gilanga porrî mûneno, ya kî fanîlêda neqeşîne virazeno, bi o tore kerden û karekterê merdimî ano ziwane. Nê parçeyan de nîyadê:

Welo Welo Welê Manike
Çê to de çîna sam û ara delike
Ti heronê xo cêna êna

---

¹ Koyê Serî, Rojhelatê Dêrsîmî de, hudûdê Nazmîya û Pilemurîye ser o, hem koyê ro hem kî dewê ra. A dewe Ocaxa Bamasuran a, Sêyd Hesen o sire de Ocaxa ser o bîyo, yanê têmsîlkar bîyo.

Wazena cewê Gemike

Sawo Sawo Sayê Kalî

Mi cew kerdê to vêre, ti rusnêna virenîya malî

Çayê honde bîya pîl

Şîya dustê Xidirê Alî²

Silo Silo Silê Îvisî

Ero sima çayê honde bîyê pîl û girsî

Corê xo şîyê dustê Sultan Sulvisî.³

Şair naca de lejê xo û cîranan ser o vindeno. Problem çik o? Problem o yo ke mîyanê keyeyê (çêyê) Sêy Qazî û tayê cîranan, eraziye ser o bîyo xiravin. Goreyê Sêy Qazî, cîranî ci rê neheqîye kenê. Vajîme ke keyeyê Sey Qazî eraziye ramenê labelê tayê cîranî şonê, hekinê ey çînenê, nanê ro heran benê. Goreyê Sêy Qazî nê cîranî hurendîya xo nêzanenê, cawo ke heq nêkenê, xo benê rasnenê uca. Vajîme ke xo kenê gird, kenê gird, benê sanenê dustê Koyê Sulvisî.

Tayê merdimî kî estê ke hal û waxtê xo hurendî der o, wayirê mal û milk ê, wayirê hêze yê. Destebere înan ra kar êno. Labelê çîyo henên kenê ke nêşîkîno ro ci. Sêy Qazî nê merdimanê nîyanênan bi metodê de bin rexne keno:

Ti qoce lajê Alîyê Gulavî⁴ ya

Çiyê ke kena bi xo bike

Nê kutik-mutikî çik o to kerdê na werte.

Dustê zulm û xiravîyê de amayîş, xususîyetêde Sêy Qazî yo. Dem esto ke o na sebeb ra kuno binê barê giranî.

Şair naca de pîlê xormeçikanê a mintîqa lazê Alîyê Gulavî ra lome keno, ey krîtîk keno.

Sêy Qazî, kesêde zaf dîndar beno. O beyîtanê xu yê dînî, zaf zerreyo weş û pak ra, dilgermîyêda girde (girse) ra vano. Her tim qalê zîyar û dîyaranê Dêrsîmî keno, veng a înan dano. Wajîme ke lawikêda xo de ewlîyayanê Dêrsîmî têpêy de nîya rêz keno.

Kemerê Duzgînî meravê wertê Kurêsan o

Dewa Kûrêsu Paga pî û kalikan o

² Xidirê Alî ya kî Xidê Alê Îsme, pîlanê aşîra Hêyderan ra wo, Pulê Tacînu de nîsto ro.

³ Sultan Sulvis ya kî Koyê Sulvisî hudûdê Nazmîya û Kêxî ser o koyê ro, hem kî zîyar a.

⁴ Naca de qalê Silemanê Alîyê Gulavî keno. Keyeyê Alîyê Gulavî xormeçik ê, dewa xo Civrak o û na dewe Rojhelatê Dêrsîmî de, rojhelat de verê Koyê Sulvisî der a. Bertal Efendî yo ke 1938 de, dewlete kîst, birayê Silemanî yo. Pîl û qizê nê keyeyî 1938 de pêro bi destê eskerî amey qirkerdene.

*Jêla Miroddayîye wayîrê Hêyderan o
Harsîya Mirodû wayîrê Demenan a
Kalferatî persenê bira, wayîrê Arêzan o
Ewliyayê Tosnîye wayîrê Bamasuran o
Alîyê Kıstımî wayîrê Pîlvançikan o
Alîdosî Persenê wayîrê Xırançikan o
Sarê Dolî Bavay persenê wayîrê Usıvan o
Heter Bavay persenê wayîrê Xormançikan o
Kalo Sîpê rınd o wayîrê Çarekan o
Çımê Muzır Bavay wayîrê Şıxhesenan o
Çımê Emır Bavay wayîrê Paxızan o
Sêy Sovinî persenê wayîrê Qazîyan o*

Sêy Qazî ke key merdo, tam eşkera nîyo. Vatenê ra gore o 1936 de şîyo he-qîya xo. Heto bîn ra Dr. Şîvan (Saît Kırmızıtoprak) kitabê xo "Kürt Millet Hareketleri ve Irak'ta Kürdistan İhtilali" de qirkerdişê Dêrsimî yê 1938î ser o şîrê dano û vano ke na şîre ê Sêy Qazî ya⁵. Eke na rast a, yanê şîre ê Sey Qazî ya, êno o mane ke merdişê Sêy Qazî 1936 nîyo. O, 1938 de kî hona weş bîyo.

---

* Na meqala di qisman de kovara Roja Teze, hûmaranê 49 û 50. (1999-2000) de weşanîyaya. Nuştoxî seba nê kitabî newe ra wende û tayê cayan de rast kerde.

⁵ Dr. Şîvan, Kürt Millet Hareketleri ve Irak'ta Kürdistan İhtilali, r. 87

ŞAÎRO NAMDAR "SAYDER"

Munzur ÇEM

Şaîranê ma yê namdaran ra Sayder, qeza Dêrsimî Plemurîye ra yo. Bi nameyê "Gomê Seydan" yan kî "Gomê Seydû" mezrayê esta, uca amo dînya. Keyeyê înan ra "Çê Avasê Xidirî" vajîno. Nameyê pîyê xo Usên o. Şaro ke ey nas keno, vatena înan ra gore Sayder, demêde derg leweyê Seyqazî de mendo û waya ey Xeycane (Xece) de zewejîyo. Seyqazî Gemike ra yo. Gemike mezra Civrakî ya, Civarak kî dewa qeza Dêrsimî Qizilkîlîse (Nazmîya) ya.

Ez bawer kena wendoxan ra tayê zanenê; Sêy Qazî bi xo kî şaîrêde namdar o û her hetê Dêrsimî de êno naskerdene.

Sayderî çend lawîkî vatê, bêlu nîyo. Çi ke şîir ya kî tekstê lawikanê ey nê-nusîyê, fek de mendê. No rîwal ra kî zêdeyê xo vîndî bîye, çend hebî restê demê ma. Nimûneyê ke heta ewro amê restê ma, înan ra êno famkerdene ke temaya şîir û lawîkanê Sayderî rewşe ra gore vurrîya. Roje ama, ey eşq û heskerdîşî ser o, roje ama, ceng û qehremanîye ser o vato.

Merdîm şîkîno vajo ke, Dêrsim de, teswîrkerdîşê rindekîya cinîyan de Sayderî ser ra kes çin o. Lawîkanê ey ra, a ya ke tewr zêde namdar a, bêguman "Canî Canî" ya.

Na lawîke de Sayder, eşq û persanê komelkî rasneno pê û rîndekîya "yare" ya kî "cane" bi hunerêde zaf balkêş ano ra ziwan. O, taw o ke "are" tarîf keno, tena (tenya) gelî û koyanê Dêrsimî ra nêçerexîno, rew-rew înan ro kuwno durî, şono reseno welatanê xerîban.

Qismêde na lawike wina yo:

Namê¹ ma Mercan o

Dormê ma Tercan o

Ez ke yare dawete kêrî

Kam mi ra se vano?

Gozegunê şênî rake

Heto zu mejdan o

Heto zu çêregan o

¹ Goreyê standardê Grûba Xebate ya Vateyî, formê na çekuye yo rast "Nameyê to" yo la-belê miyanê miletî de ke çitûr vajîna, mi winî (henî) verdê.

*Erê canî canî
Melema mi canî
Fekê to qutîye
Didanê to mircanî
Çimê şayê gilori
Burî ser ra qeytanî
Surota to vêsena
Soya Gimixanî
Pirrnika to menda ro
Qelema destê Muşîrê Erzinganî²
Porrê to hen ke nerm o
Îpegê Suka Wanî
Sarê to³ ser o wanîno
Yetîmxanê Elemanî
Namê to to giran o
Nêşkîn biwanî
Şênê to şîs keno
Vora Koyê Mircanî
Tam dano fêkê îsanî
Zê dendikê goza Hîndîstanî*

Çitur ke naca de kî kifşe beno, Sayder her parceyêde bejna "yare" beno ro çiyê: Fek qutî ya, didanî mircan ê, sîsikîya sêneyî vewra (vora) Koyê Mircanî ya, surota xo saya Gimixanî ya, porê xu yo nerm şîyo ro îpegê Suka Wanî. Sêne xo tam dano ra fekê şairî, sey dendikê goza Hîndîstanî.

Şair, tîya de qalê yetîmxanê Alemanî keno ke no kî çiyêde balkêş o. Henî aseno ke şairî na lawike demê Cengê Cîhanî yê Yewinî de veta ro ci (vata). Çi ke no Ceng de Osmanî û Almanî mutefiqî bî û vatiş ra gore, tayê domanê ke pîyê xo ceng de kîşîyo bîyê seyî, ruşnê yetîmxaneyan. Nê yetîmxaneyan ra tayê ê Almanan bîyê.

Şair, mesela eşqî de çimesîyayîya cîranan ser o kî vindeno û no het ra gerre û gazîyanê xo, têpîya bi çekuyanê zaf weşan, sey (jê) rêza tezveyan ano ra ziwan:

*Destê xo destê mi ke
Ma şîme zerrê banî*

² Na meqala di qisman de kovara Roja Teze, hûmaranê 49 û 50. (1999-2000) de weşanîyaya. Nuştokî seba nê kitabî newe ra wende û tayê cayan de rast kerde.

³ Dr. Şivan, Kürt Millet Hareketleri ve Irak'ta Kürdistan İhtilali, r. 87

Hetê mi ser vinde
Ez lewê piranî
Vake:
"Lawo lew mi ra mene
Beno qir-qotik kuno der û cîranî"
Heq adirê der û cîranî wedaro
Ça min û to rê honde bîyê bêdermanî?

Şaîr bê sabir o. Seba ke o û yara xo biresê mirad, hazir o ke her rayîrî (raye) bicerebno, derdê xo rê dermanê bivino. Eke nêdî se beno? Eke nêdî, destê aye gêno, welatanê xêrîban ser de şono.

Serva canê to mi veta
Di cins tezkera Hemilkanî⁴
Sanê çêverê dewlete
Namê na îsanî
Ez û ti beme silêcîyê Estemolî
Nîseme ro vapura Trevzanî⁵
Dî goyîlû kenê xirabe
Di dewê Erzinganî
Heq ke hayirê min û to esto
Ma keno rastê ju yê ramanî
Mordemê fizilî
Keno têslîmê nîyaz û qirvanî

Teres dest min û to ra nêkeno
Linge sana serê banî
Ken ke cêro zuye panî
Nalêtî ken ro Sêytanî
Dest ben dîyarê cizdanî
Çor qurîşî vezen ken be xênîmê canî
Biko, to ra wela nêvan
Ken axu yê Pîrê Ulu Dîwanî

Erê, ti ya ti ya
Cayîla mi ti ya
Şîyo welatê xêrîvîye
Ti hewnê xo de dîya

---

⁴ Hemilkan: Amerîka

⁵ Trevzan: Trabzon

Firrekê zonî ya
Aqilê tarî ya
Puşîyêda namli ya
Newe vejîya
Wertê hîrê se wû şêşt û ses cênîye de
Bêlu ya

Şaîr tawo ke yare mevîno, xo vîndî keno, hal tede nêmaneno. Aye ra kî wet (dot), rastê qeza û belayan êno:

Erê, ez û amo
Rinde çê de nîya
"Lawo der û cîran
Rinda mi kata şîya?"
Va ke:
"Cênî şîyê jîyare
Rinda to têy şîya"
Ezo şîyo zerrê mêratê banî
Mi ser o çerexîya
Perro gino kuçika pêyê adirî ro
Didanê min o zu şîkîya zu lewîya
Ezo şuyo lewê Muftî

Mi va:
"Lawo gonîya didanê mi ti ya"
Va ke:
"Lawo, zu ke cênîyû dima fetelîya
Ule gonîya xo çin a"
Şîyo lewê kêşîsî mi va:
"Lawo ti Hermenî ya
Gonîya didanê mi Ule ti ya"
Kitavo qîz ard na ro
Pelga pêyêne dêmdê bendê mi rijîya
Pelga verêne dêmdê Ule hu ya

Va ke:
"Lawo gonîya didanê to
Juya de biskezerda mîyaneparî ya"
Xojîvê hardê dewrêşî bo ke
Ti ser ra fetelîya
Angarya cênîyû giran a
Ti tede wêrîya qêdîya
Zerrîya mina bele
To rê hencirîya

Çitur ke wendoxî kî vînenê, aşiq tawo ke miseno ke yara xo keye de nîya, dej û hesrete ver, gineno war ro, didanê xo şîkîno. Zaf balkêş o ke naye ra dime şono leweyê muftî û kêşîsî.

Goreyê muftî, keso ke cinîya dime fetelîno, ceza heq keno. Bi çekuyêda bîne muftî goreyê qanûnê îslamî cewab dano. Labelê keşîş winî nêkeno. O, sifte kitab temaşe keno, waneno. Seba keşîşî sebebê şîkîyayîşê didanê ey, "juya biskezerda mîyanebârî" ya, yanê yara ey a.

Rewşe henî nîşan dana ke şaîrî na şîire, destpêkerdişê seserra 20. de vata. O taw Erzingan de musulmanî, xristîyanî (armenî) û elewî bîyê. Şaîr bi xo kurdo elewî yo. Aşîra xo Kureşan a û kurêşijî pîr û rayver ê. Şaîr şono leweyê muftî û kêşîşî labelê qalê pîr û rayveranê elewîyan nêkeno.

Demê Cengê Cîhanî yê Yewinî de, taw o Leşkerê Êrisî Erzeno Dêrsimî ser, mîynê înan û dêrsmijan de şer peyda beno. Sayder kî o ceng de bîyo û zaf xo ver do. Peynîye de bîyo dirvetin, bi sedya ardo keye. Ey zano ke mîreno, lawika cêrêne bi xo, xo ser o vata, peyê cu merdo. Varyantêde na lawike cêr o:

SÊVDÎN⁶

Sayê⁶ mi Sêvdîn o

Bira bira Sêvdîn o

Vano:

"Roz vejîno, tifongê ma erjîno

Bira roz vejîno, tifongê ma erjîno"

Mistefa Begî⁷ durvin gureto

Xo sano qorîyê Hêrdîfî

Hurdî hurdî fikirîno

Vano:

"Xiremalo Şaleqerê⁸ min o

Koyê Sêvdînî ra eskerê Êrisî dime

Meterrîs ve meterrîs fetelîno"

⁶ **Sêvdîn:** Sêvdîn Mîyanê Qezayanê Nazmîya, Plemurîye û Kêxî de, verva koyê Sulvisî, rojhelatê dewa Hêrdîfî de koyê yo. Arêdayoxê nê tekstê na lawike **Alîhêyderê Alîyê Silemanê Xerzî (Alî Haydar Sever)** o.

⁷ Formêde „Sayderî" yo. Sayê mi ya kî "Sayderê mi" vajîno.

⁸ **Mistefa Beg:** Mîrê derûdora Plemurîye yo. Pîlê aşîra Çarekan o. Keyeyê înan ra „Çê Sosên Begî" vajîno. O sire de mîrîye ey (dey) dest de bîya.

Durs⁹ vano:

*"Sayê mi hêdî pêro de
Eskerê ûrisî zaf o
Qersuna min û to ra nêqedîno"*

Sahêyder vano:

*"Durso, pêro de ma pêro dîme
Dewleta Osmanlî ra ma rê pere vejîno"*

Durs vano:

*"Sayê mi perê dewleta Osmanlî persena
Fîncanê axu yo nêşimîno"*

Vano:

*"Perê mêrdê Tirkî persena
Bira axu yo nêşimîno"
Têrmaso Sêvdîn bivêşo
Sayê mi ha ve¹⁰ gavanî yo
Sodir o tîjî zereq do
Sayê mi dişmen eve guman o
Kam ke kewto qewxa ûrisî
Ci ra zof tene
Eve weşîye peyser nêamo.
Kemer metîn o
Sayê mi xo cisano
Sayê mi hem şayîr o
Hem çêr o hem sevkarî o
Hem pêro do
Hem zê zarancê qefesî pi ra biwano
Ondêro Sêvdîn bivêşo
Sayê mi ha ve vîyale
Polate ver ra gina ro şayê mi
Pey de girewto lîfê şale
Cinaza Sayê mi arda
Hêrdîfo¹¹ vêsaye sîyeka vîyale
Gonî dirvetonê to ra ,ona
Sayê mi
Ti endî Xorê hêdî hêdî binale
Têrmaso Balix berz o*

---

⁹ **Şaleqer:** Keso ke şala qere ya kî sîyaye gîrêdano.

¹⁰ **Durs:** Birayê Sayderî yo.

¹¹ **Hêrdîf:** Sînorê Kêxî û Nazmîya ser o, binê Koyê Sulvisî de dewê ya.

*Tede va yêno vayê verî
Va saneno bira semtê kemerî.
Sahêyder vano:
"Qomo mi va Heq dest dano mi
Ez eskerê ûrisî arêdî xo ver sanî
Welatê xo ra tever kerî
Biryêne ez nawo sonû
Na wê,îya min a
Ez şima rê bikerî"*

Berlîn, 25.09.2009

---

* Na meqale Roja Teze de weşanîyaya.

ROPORTAJ ŞAÎR J. ÎHSAN ESPARÎ REYDE

Roportajkerdox: Roşan LEZGÎN

- Kek Îhsan, eke bi destûrê to bo, ez wazena seba wendoxanê Zazakî.NET çarçewaya şîre de tayê persan bipersî. Ti keremê xo ra fikr û zanayîşê xo ma reyde pare bikî, ez zaf menun bena.

- Roşano delal, verê ez wazena to û embazanê to seba xebata Zazakî.NET zerrîya safî ra pîroz bika. Şima dest bi xebatêka gelek muhîme kerdo. Ez bawer kena ke kirdkîya şîrine bi weşanê Zazakî.NET hîna geş û xurt bena. Şima rê qewet bo! Bêguman ez bi keyfxweşî wazena cewabê persanê to bida, helbet eke ez bizana.

- **Seba nezaket û kubarîya to, zaf sipas. Ma wina dest pêbikin. Gelo şîre çî ya? Şîre seni tarîf bena, yan zî yew tarîfê şîre esto?**

- Persê to ra zî fehm beno ke ti zanê cewabê nê persî asan nîyo. Nê persî roja rojên ra heta ewro sereyê gelek edîb, alim û filosofan dejnayo. Înan ra her yewî waşto ke goreyê demê xo nê persî rê cewabêko maqul biveyno. Labelê na munaqeşe hema zî dom kena.

Ti zanê mitolojîyê yunanîyan de Orfeus esto. O lajê Homa Apollo yo û tem-sîlkarê muzîk û deyîrbazîye yo. Gelek weş enstrumana lîre (lyra) zî ceneno. Goreyê mîtolojî o hende weş ceneno û vano ke heme heywanê wehşî û kovî gama ke ey goşdarenê benê kedî, awa robar û çeman vindena seba ke ey goşdaro. Orfeus yew cinîya zaf rinde reyra zewecîyêno. Demêk ra pey marêk cinîye de dano, cinîye mirene. Orfeus delu-dîwane beno, yaban keweno û deyîranê derdan vano hetanî ke yeno kiştîş. Mergê ey ra pey lîra ey bena grubêka estareyan ke nika astronomî de bi nê nameyî, yanî "lyra" yenê naskerdiş. Yeno zanayîş çekuya "lîrîk" yunanîya kan de yena manaya şîra ke lîre (lyra) reyde vajîyêna.

Platon îddîa keno ke şaîrî bi hunerê xo nêşîyênê hende şîiranê weşan binusê, no dayîşê Homayî yo. Homa zereyê înan de û wayîrê înan o, coka ê şîyênê bixeliqnê. Eke şaîrî wayîrê hunerî yan zî wayîrê metodêkê arizî bibînî şîyaynê babetanê bînan de zî çîyanê weşan û hêcayan bixeliqnê. Ê bi sayeyê perîya îlhamî ya homayî xeliqnenê.

Zerrîya şaîrê namdarî Melayê Cizîrî dekwena waya mîrê Botanî. Rîwayetan gore, Melayê Cizîrî şînê Birca Belek ver de piştîya xo daynê yew kerra û

waya mîrî rê şîrê xo wendinê. Waya mîrî zî ameynê pencera ra şîrê ey goşdaritinê. Vatişan gore kerraya ke Melayê Cizîrî piştîya xo daynê ci, eşq û zerrî ra wendişê şîran ver bînê sey adirî. Gama ke Melayê Cizîrî uca ra şînê cinîyanê Cizîre nanê xo daynê a kerra ro û pewtînê.

No ware de Feqîyê Teyran ser o zî gelek meseleyî vajîyênê, mavajî vanê ê zıwanê teyran zanaynê. Ez zaf sereyê to nêdejna la derheqê şair û edîbanê mi-letanê bînan de zî efsaneyê winasî estê.

Nê meseleyanê corênan ra ehemîyetê "vate"yî fehm beno, bi taybetî vateyê ke hetê westayanê hunermendan ameyê terbîye û tefsîrkerdiş heta newe ra ameyê xeliqnayîş û xebitnayîş. Vateyê winasî sey "Kelamê Qedîmî" pîroz û berz vînîyayê.

Tayêne gore, şîre heta demê romantîzmî binê tefsîrê Platonî de mende, yanî Homa îlham tena dano tayê ruhanê taybetîyan. Heta tayê îddîayan kenê ke almankî de çekuya "Dichten" (şîre nuştîş), "Gedicht" (şîre) û diktare (diktekerdiş) zî têkilîyê xo bi na bawerîye esto. Yanî şîre çîya ke yena dayîşnuştîş, yena diktekerdiş. Swêdkîya ewroyîne de zî "dikt" "şîre" ya û "diktare" zî "şair" o.

Labelê sey heme çîyî, derheqê şîre de zî vînayîşî vurîyayî û fikrê hîna rasyonelî vejîyayî meydan: Dîderotî şairîye sey kedkarîye dîya. Mayakovskî zî karê şîre sey produksiyonî (üretim) hem zî produksiyonêko gelek zehmet û tîmîyankewte dîyo. Vînayîşê Ahmed Arîfî zî nêzdiyê Mayakovskî yo: (...) "Û ez şair a/Yanî karkerê namusî ya/Karkerê zerrî. (...)". Şairê fransîzî Charles Baudelaire, îlham û ked û xebata şairî sey waye û birayan vînayî, o înan yewî ra zî nêviyarto. Hemwelatîyê ey Paul Valéry, mîrê şîre de estbîyayîşê îlhamî red nêko zî yewna perspektîf ra nê meseleyî ra ewnîyayo. Goreyê Valéry, *karê yew şairî hîskerdişê rewşa şîrkî nîyo, wezîfeyê şairî sewbî kesan het xeliqnayîşê na rewşe yo*. Şairo namdar Paul Éluard zî nêzdiyê Valéryî çîyan vano: *Şair îlham girewtîş ra vêşêr ganî îlham bido*.

Bêguman mefhumê ke têkilîyê xo bi şîre estê, zaf ê. Voltaire wina vano: *Şima xo vîr kenê ke şîre verê-verkan malê hîsan a, şîre muzîkê ruhî yo*. Rast o, hîs şîre de elementêko gelek esasî yo. Bêguman merdim her game gelek çîyan hîs keno, labelê hîso ke ez behs kena hîso şîrkî yo. No hîso terbîyekerde, nesilîyaye, dewlemend û ceribnaye yo. Wendox û goşdaritoxê şîre aşî-nayê nê hîsî yo. Bi şîre reyra her wendox şîyêno nê hîsan fehm biko. Bêguman şair ganî xo klîşeyan ra bipawo. Semedo ke şair bişîyo hîsanê wendoxî ser o tesîr biko, cihanê xeyalanê wendoxî hîna hîra biko ganî bişêyo şîre de ca bido teşbîh, anafor û metaforan. Merdim ganî naye zî vajo, hîsê ke şair bi çekuyan mana dano înan, tena hîsê şairî bi xo nîyî, ê mîrasê cuya merdimeyî yê.

- Beno ke îlham dayîş zafê nuşteyan de estbo. Ferqê şîre çi yo?

- Şiîre tekstanê bînan ra tena bi şekil ney labelê hîna zaf hetê mana û muhtewa ra, hetê rîtm, harmoniyê veng an û hetê ziwani ra cîya ya. Zaf rey manaya şîire hetê wendoxan ra cîya yena fehmkerdiş yan zî tefsîrkerdiş. Cora vanê "Her wendox/wendoxe şîira xo newe ra nuseno". Yanî her wendox/wendoxe goreyê zanayîş û tecrubeyanê xo şîire bi hewayêko bîn fehm keno. Çünke zaf rey binê qisayanê zaf sadeyan de manayêka xorîne nimita ya. Yanî fehmkerdişê şîire de sewiyeyê cîya-cîyayî estê.

Nika ma bêre terîfê şîire ser. Terîfê minê şîire çin o. Ez bi xo bawer nêkena ke terîfêko pêroyî yê şîire esto labelê ez vana qey merdim şiyêno şîire bi yew hewa fehm biko. Bêguman fehmkerdişê cîya-cîyayî estê. Nê rîzanê cêrênan de mi fehmkerdişê xo îfade kerdo:

(...)

Qisayî estê

zelal ê, krîstalî

hîsdar ê, şîirkî

cewherê mezgî,

ahengê vengî

û sey zerrnê saffî,

sey yaqutê sûrî

vêrenê

dîwanê heme homayan de.

- Her kesî rê şîire lazim a? Yanî, çi ihtiyaciye însanî bi şîire esto, yan zî, ma vajin ke ihtiyaciya kamî bi şîire bena? Çira bena?

- Seba qismê verênî, hema bê ke merdim zaf bifikirîyo, şiyêno vajo ke ney her kesî rê şîire lazim nîya. Labelê demêk ra ver mi cayê çiyêko winasî wendîbi: Eke vilikî rîyê dinya ser ra wederîyî, hetê maddî ra dinya ney ra zirar nêveynena. Labelê kam şiyêno biwazo wa vilikî rîyê dinya ser ra wederî. Belkî şîire her kesî rê lazim nîya labelê kam şiyêno vajo ke wa şîire çin ba. Eke cayê şîire cuya merdimî de çin bo gelo merdim namdarîya Homerosî senê şiyêno îzeh bikero? Wextê ey ser ra hema-hema hîrê hezar serrî vîyartê hema zî kitabânê tewr zaf roşiyayeyanê dinya miyan de Îlyada och Odyssee, estê. Zaf miletî bi edîb û nuştoxanê xo yenê naskerdiş. Ez bawer kena ke merdim roşnîvîrîya kurdan ke mezgê prosesê miletbîyayîşê kurdan o, bê Melayê Cizirî, bê Ehmedê Xanî, bê Ehmedê Xasî, bê Cigerxwîn ûsn. nêşiyêno bifikirîyo. Ez vana qey rolê şîire, nermbîyayîşê têkilîyanê însanan de, xurtbîyayîşê humanîzmî de û tekamulbîyayîşê wijdanê komelî de esto.

Gama ke ma tikêna çarçewa tenge bikerê vajê "ihtiyaciya kamî bi şîire bena, çira bena?" pers hîna zehmet beno. Çünke kes nêşiyêno kategorî yan zî grûbêk bimusno vajo na kategorîya komelî hîna vêşî ihtiyacê xo bi şîire esto. La ke merdim wendoxanê şîire ra biewnîyo, vînenê ke hîna vêşî kesê wende

û roşnvîrî yî. Heme dinya de wendox-nuştoxê şîire zaf nîyî la welatê ma de hem nuştox û hem wendoxê şîire gelek-gelek tay ê.

Mi verê zî vatbi, şîire eserê zıwanî ya, zıwan zî tena wasıtayê komunîkasıyonî ney la wasıtayê kulturî yo zî. Şîire hetêk ra neslan mıyan de bena pirdê kulturî, heto bîn ra zî hîsê merdımın şîire de benî sentezêk, şîire hîsanê merdımî bi motîf û renganê neweyan neqışnena.

- Gelo şîire zî yew wasıtaya xoifadekerdişî ya, yan şîire yew çek a? Çi ya?

- Verê ez wazena fikrê di şaîranê namdaran pêşkêş bika: "(...) *Şîira tewr esîle, şîira tewr girde û şîira ke layiqê nameyê xo ya şîira ke tena merdım semedê zewqê şîirenuştişî ra nuseno (...)*" Baudelaire wina vano. Labelê Mayakovskî het şîire yew çeka têkoşînî yo. Gama ke seba xebata şîire pêşnîyazanê xo nuseno, wina dest pêkeno: *Yê yewine: Ganî komel de problemêk bibo û merdım winî bifikirîyo ke no problem tena bi şîire hel beno. Yanî emrêko komelkî. Yê dîyine: Waştışanê sinife yan zî cematê ke ti temsîl kenî, ganî ti baş bizanî yan zî hîs bikî, yanî mewzîyo ke ti nîşan gênî (...)*.

Sey Ehmed Arifî Pablo Neruda zî cayê behsê "*namusê şîire*" keno. Ez bi xo "*namusê şîire*" ra di çıyan fehm kena: Yê yewine taybetmendîyê aye yê hunerî yê, mavajî xorînîye, zıwan, zerafet, rîtm ûsn. Yê diyîne fonksiyonê şîire yo. Şîire ganî nêba wasıtaya meth û wesfanê îqtîdar û serekan. Komel de xurtkerdiş yan zî destekkerdişê kult û putan karê şîire nîyo. Şîire haceta îqbalpeydakerdişî zî nîya.

- Merdım şêno bi şîire se biko? Yan zî mavajın ke ma kurdî şênî bi şîire çi havile bikin?

- Gelek hetan ra kurdî zî sey miletanê bînan ê. Sey miletanê bînan kurdî zî yew mintiqaya cografîk de ciwiyênê û wayîrê zıwan, kultur, edebîyat, tarîx, urf û edetanê arizîyan ê. No het ra şarê bînî bi şîire çi havile kenê, kurdî zî abiasan. Labelê hetê ke kurdî miletanê bînan ra cîya yê têkilîyê xo raste-rast şîire reyra estê. Zıwanê kurdkî hema zî Kurdistanê Vakurî de zıwanê perwerdeyî nîyo. Çiyê ke nê serranê peyênan de hetê musbetî de vurîyayî, averşîyayîşê zıwanê kurdkî ser o zaf tesîrêko gird nêkenê. Çunke dewleta Tîrkîya bi polîtîkaya xo ya asîmilasyonî ya dergûdilaye, texrîbatê ke komelê (toplum) kurdan de kerdê, texmînanê ma ra zaf-zaf xirabêr ê. Polîtîkaya kemalîstan a şovenîste zıwanê kurdkî kokê xo ra abirnayo. Ewro çi heyf ke zıwanê ma bîyo zıwanê ê kurdan ke tîrkî nêzanê. Nê kesî zî roj bi roj hîna kêmi benê. Hezar heyf ke ewro zıwanê kurdkî êdî zıwanê qıcan û ciwananê kurdan zî nîyo.

Serra 2007î de mı İnternet de yew roportajê şaîr Rojen Barnasî wend. Roportajkerdox verê ke persê xo biko vano: "*Ti kurdan mıyan de şaîreko gelek şinasîyaye yî. Bi taybetî zî şîirê to hetê her kesî ra yenê zanayîş (...)*" Rojen Barnas, bi hawayêko gelek mutewazî, vano: "*Ti bêpeyme wesfanê mi danî,*

sipas! Belkî to rê wina bo, la rastîye wina nîya. Herçiqas şair romantîzm ra hes kenê zî ez merdimêko realîst a. Beno ke heme Kurdîstan de qasê 100-120 kesan nameyê Rojen Barnasî eşnawito, la înanê ke eserê ey wendê 40-50 zîyadeyê nîyî. Na zî kitabênê minê roşîyayeyan ra bellî ya."

Semedo ke merdim bişîyo bi şîre çiyê biko ganî "bazar kesad" nêbo. Ganî şîre wendoxan biresa. Ma dewijan û nêwendeyan ca verdê gelek akademîsyenê kurdan ziwane kurdî de analfabet ê. Na trajedî sewbîn cayê dinya de çin a. Bêguman nê şertan de zî ganî şîre binusîya. Şîre ganî hemberê zulm û neheqî, azadî, heq û edeletî bipawa. Gelek rey şîre tehta sêneyê zulmî ser o zergûn bîya û bîya çimeyê hêvî û cuya newa. Şîre ge-ge wayîrê hêz û qudretêkê efsûnî ya. Ez fehmkerdişê nê taybetmendîyanê şîre muhîm vînena.

- Faydeyê şîre ziwani rê çi yo? Mavajin eke yew ziwani de şîrî çin bê, yan kêmi bê, zirarêk ziwani rê esto? Yan zî, eke yew ziwani de şîrî zaf nusîyay, rewşa ziwani seni vurîyena? Xulasa têkilîya ziwani û şîre çi ya?

- Faydeyê şîre ziwani rê zaf o û têkilîyê ziwani û şîre zî taybetî yê. Eke merdim ziwani sey hêgayêk bifikirîyo, şîre zî sey bezreyî ya. Hêgayo nêramite û bê bezre beno beyar û çi ber nêdano. Ziwanê ke pey şîre, roman nênusîyo, estetîze nêbeno û fonksiyonel nîyo. Helbet ziwani tena bi şîre nêbeno fonksiyonel. Ziwanêko winasî ganî ziwane edebîyatî, îdareyî, huqûqî, sîyasetî, perwerdeyî, medya û yê dîni bo.

Şîre sey romanî, hikaye û ceribnayîşan yew hunero ke ziwani reyra beno. Ziwanê şîre xususî, weçînaye, sefênîyaye yo û zaf rey newe ra yeno xelîqna-yîş. "Şîre, wayîrê yew manaya giran a ke ziwane rojaneyî caran nêşîyayo û nêşîno aye bido piştîya xo" Paul Valéry wina behsê ziwane şîre kerdo. Eynî problemî ser o Octavia Paz vano: "Şîre ziwani o. Ziwanêk ke verê ke bi qiseykerdiş û nesnuştîş xirab bibo, o ziwano verên o."

Şîre eserêkê ziwani ya. La no ziwani, ziwane rojane ra cîya, ziwaneke kesîfbîyaye, zirav, xurt û dewlemend o. Çekuye şîre de zaf rey manaya xo ya rojane ra teber yewna mana dana û hem hetê mana ra hem hetê ahengê vengi ra yena xebitnayîş. Vîjnayîşê çekuyan pabesteyê muhtewaya şîre yo. Şîre de persanê esasîyan ra yew timûtim no yo: Gelo şairî şîyayo ziwaneke ne-veyî, ziwaneke şîrkî bixeliqno yan ney?

- Kirdkî de çiqas şîrî estê? Çend şairê bellikerdeyî estê? Şîrê înan senin ê? Rewşa şîra kirdkî senin a? Taybetmendîyê şîra kirdkî çi yê?

- Ez nêzana çiqas şîrê kirdkî estê. Labelê nê serranê peyênan de kirdkî şîrî nusîyênê. Mavajî kovara Vateyî de hamnanê serra 1997 ra hetanî zimistanê serra 2009, 32 hûmaran de 252 hebî şîrî neşr biyê. Hetanî nika qasê ke ez zana nê des kitabê şîran vejîyayî: **Herakleitos (Malmîsanij)**, Diwan (W. K. Merdimîn), **Dêsan de Sûretê Ma Nimite (Roşan Lezgîn)**, Min Hesretan de Mevirde Meso, (Îlhamî Sertkaya), **Zerîya Min To de Mend (Îlhamî Sertkaya)**, Azebe (Çetîn Satici), **Roja Sîpiye (Çetîn Satici)**, Dilopê Zerrî (J. Îhsan Espar),

Delala Çimrengîne rê Qesîdeyî (Zulkuf Kîşanak), Dejê Nîmîteyî (Newzat Valêrî). Nînan ra Çetîn Saticî û Îlhamî Sertkayayî her yewî di kitabê şîran nuştê.

Peymeyê şairîye çî yê, ez weş nêzana. Gelo şair ille ganî wayîrê kitabê şîran bo yan şîrî bes ê? Eke merdim tena wayîrîya kitabî sey peyme qebul biko heşt şairê kirdkî estê. Nê kitaban ra "Dejê Nîmîteyî" semedo ke newe vejîyayo, mi hema nêwendo. Ez ganî ro xo na ke mi şîrê Çetîn Saticî û Îlhamî Sertkayayî heme bi baldarî nêwendê.

Meseleyê senînîya şîranê kirdkî de ez şîyêna naye vaja: Şîrê ke sey kitabî neşr bîyî vêşaneyê înan hem hetê muhtewa hem hetê zîwan û hem zî hetê strukturê şîre ra baş ê. Şîra kirdkî nîsbeten newa ba zî miheqeq taybetmendîyê xo estê. La ez bi xo ser o nêxebitîyaya coka ez nêwazena çîyê vaja.

- To key dest bi nuştîşê şîran kerd?

- Mi şîra xo ya verêne destpêka serra 1990î de nuşte. Na şîre zimistanê 1991î de, hûmara 6. ya kovara Rewşenî de neşr bî.

- Şîrnuştîş de ti binê tesîrê çiyî de mendî?

Sebebanê meluman ra mi zî şîre bi zîwanê tirkî nas kerde. 1980î ra ver ez vana qey çend şîrê mamoste Malmîsanijî yê kirdkî û çend hebê ke ey tirkî ra tadaybîyî mi wendê. Dima zî zaf şîrî nênusîyayî.

Herakleitos, kitabo verên ê şîra kirdkî yo. Mi reyêk yew programê televîzyonî de vatibi ez tîya zî vana, no hem semedê şîra kirdkî û hem zî semedê şîrînsînayoxanê kirdkî şansêk o. Çunke zaf rey çîyêk senê dest pêbiko winî dom kenê. Herakleitosî îspat kerd ke şîre "eman û hewar" nîya, "welat û şewat" tena qet nîya. Şîre kede, zanayîş, hîs û xeyal o; şîre rîtm, aheng, erje û rûmetêçekuyezanayîş o. Ez vana qey ez nê şîran ra zaf muteessîr bîya. Hetê xebitnayîşê zîwanî ra, hetê awankerdişê strukturî ra ez gelek çîyan nê şîran ra musaya.

- Ti kamcîn şairan ecebnenî?

- Ti zanê dinya de şairê başî verê zî estbîyî û ewro zî estê. Keyeyê înan awan bo zaf şîrê başî nuştê. Çend nameyê ke yenê vîrê mi nê yê: Kurdan ra Rojen Barnas, Ehmed Huseynî, Kemal Burkay. Şîrê tirkî yan ê ke mi bi tirkî wendê: Ehmed Arif, Cemal Sureya, Enver Gökçe, Can Yücel, Jacques Prévert, Konstantinos Kavafis, Mayakovskî, Pablo Neruda...

- "Dilopê Zerrî" ra pey ti êdî şîran nêusenî?

- Eke kerjalê dinya verdo, ez wazena binusa.

- Kek Îhsan. To derheqê şîre de malumatê zaf muhîmî dayî. Seba ke to wextê xo mi rê abirna, ez to rê zaf sipas kena.

- Keyeyê to zî awan bo ke to xo kerdo binê nê barê giranî, ti xizmetê mîlet û zîwanê xo kenê.*

---

* No roportaj, verî keyepelê Zazakî.Net de dima zî "Şewçîla, Kovara Edebî Hunerî, Hûmare 1, Dîyarbekir, Wisar 2011, r. 20-27" de weşanîyayo.

3.2.ŞİİRİ

REHMET ŞERÎFÎYÊ SERDEŞTÎ

MALMÎSANIJ

Yew Kurdê mehabadijî va mi ra:
1981 di pasdaranê Xumeynî,
sempatîzananê Çerîkhayê Fedai-Eqelliyet ra
yew xort kişt:
Rehmet Şerîfî.
Rehmeto Serdeştij,
yew xorto jêhatîyo vîst û di serre
tern û ciwan.
Hewt guley Rehmetî ginaybî.
Vanê "mergî ra xirabêr çî esto?"
-Esto.

Pasdaran, cinaza Rehmetî nêday pêrdê ci.
Dim a maya ci şîy.
Pasdaranê Bisilmanan merhemet kerd (!)
qandê Hûmay rê
cinaza day may.
May ra girewtî
perey nimitişê cinaza
û hewt gulan.
Perey nimitişî tenya nê,
veng yeno to?
Perey hewt gulan
ki înan lajê ci ra nay.

Rismê pasdaran û eskeranê Xumeynî
û kurdanê çimbistanê
ki lulîyanê tifinganê yînî fek a yê
xover o dereca verêna dinya nêgirewta*.
Dereca verêna mêrdimwerey asan nîya!"

Stockholm, 1982

*Fotografo ki Photo UPI kaşkerdbi û xelata Pulitzerî girewtibî, nawitîni (musnaynî) ki mêrdimê Xumeynî senêhawa kurdan kişenê.

** Na şîre, "Malmîsanij, Herakleitos, Weşanên Jîna Nû, Uppsala, 1988, r. de weşanîyaya.

PERS BIKE

MALMÎSANIJ

bi îlhamê Fuzûlî

Wele bîya, wele-wel' bîya ez, nê derdan' derdî ra
Kulan ver lete-let' bîya ez, hetê zerey' zerrî ra
Zerrî nîya ê mi zanî, a adirê nê dejî ya
Zerrî nîya ê mi hinî, la kozirey' şewatî ya

Eke ti derdan têtew bidî, dima ti zaf poşman benî
Zanî ke ez fek akera, kilî mi fek' ra perrenî
Ti qet wina meewnî na bêvengîya bêvengî ra
Bizane ez wele bîya, bêhesî û bêkesî ra

Kes nêzano na zerrî de çî hêvî ha nimita ya
Pers bike, na bîbike qey caran pîya nêniyaya
Kil û kozirî pers meke ti korfehman û heran ra
Pers bike estaran ra, ez hayay' şewanê Homay' a.*

26. 07. 2006

---

* Na şîre kovara Vateyî, Nr. 33, r. 28 de weşanîyaya.

ZERRÊ MI

Mehmed Selîm UZUN

Zerrê mi
ax zerrê mi!...
zerrê mi zerr a, zerra viryen a
zerrê mi zerr a, zerra zerên a.

Wesar û payîz
emnûn û zîmistûn
şew û ruc
    merg û weşey di
zerrê mi zerr a, zerra viryen a
zerrê mi zerr a, zerra zerên a

Varûn wesarî
    sinî varenû
horo tarî, ezmûno siya
nê Homa zûnû, nê zî qul
çend rucî, çend şewî
    çend aşmî, çend serrî
reyşn û tarî
    hêvî û zilm di
yew ez zûna
    yew zî zerrê mi
zerri ki esta, zerra zerên a

Ax zerrê mi!...
zerrê mi zerr a, zerra viryen a
zerrê mi zerr a, zerra zerên a.*

Stokholm, 20.01.1991

---

* Na şîre kovara Niştîman, hûmare 18, hezîran 1991" de weşanîyaya.

WESAR

J. Îhsan ESPAR

Sereyê wesarî bi¹
belek newe kewtbi nê koyan
koyê bêwayirî û "Bêxeyr"î
nameyê înan çinê bi.
Peskovî, hargûşî, kuzeyî
rewna peraybîy
Hilhonikî, qerqaşî, şingî
tersaybî napalm ra.
Jan dekewtbi kerran û leman
vaş zergûn nêbînî nê cayan de
Canmêrdan zî xatir nêwaştbi, şîbîy
şewa ke Helebçe gan da.

Wesar o
yewna wesar!
Eyam weş o
roj bereqêno
zerencî wanenî
gulî vişkoyî ra çim şiknenî
hêvî zîl dana newe ra.
Mizgîne yena şaristanan ra
xortî govend gêni
sênedê şaristanan ser o
gêsandê keynan de vilikî
vilikê azadî
roşnaya çiman de

---

¹ Qorrî şîrê mi rewna tayê kovaranê kurdkîyan de vejîyaybîy. Cora mi tayê cayê şîran go-
reyê îmla û ferhengê Grûba Xebate ya Vateyî rast kerdî. (J. Îhsan Espar)

bêriya hezar serran
kuçeyî heyf gênî
lulîya tîfingî fekê zordarî de.
Yew kalowo pak û delal
akeno destanê xo
ewnîyêno asmênî ra
asmêno kesk, sûr û zerd
Newrozî ver a şono.
Newroz Botan ra silaman ano
Hewler rê, Dihok rê, Zaxoy rê
Newroz beno mêmanê Kerkukî.

Wesar o
hewna wesar.
Axx wesar!
Çi rey bih to nêbeno.
Yew game tîje yew game dijne
û ti ra pey torge û torsele.
Û nika zulim vareno
xezebe varena
jehr vareno.
Pêçeka çewres roja
veyveka yewşewa
xorto çarês serre
herçî ayo ke nameyê ey mêrdim
remeno.

Zalimî piştîya xo daya puştîye
û xo ver şonawo ez
Merg mi dim a
ez şona mergî ver a.
Ez bîya hesrê çiman
ez bîya heşê koyan
ez bîya taştîya vergan
Wey gidî!
Wey lemin!
Cor sîyabeste

cêr birîndar
û pîzeyê Rojawanî mi veşeno.

Havile nêkena barrî-çizzî
havil nêkeno leteyê nanî, tasa awke.
Wa ganê şima weş bo!
Xeyme zî havil nêkena.
Sînor mi kişeno
sînorî ez kîştâ
yew hew
des hewî
hezar hewî!
Derdê mi sînor o
kerraya sînorî "49"²

Nisane 1991

---

² Kerraya sînorî, bi tirkî 'sınır taşı'. Goreyo ke rojnameyanê serra 1991 nuştbi kerraya sînorî ya "49." cayo ke sînorê Kurdistanê Başûr, Rojhelat û Vakurî pêresenî, nawnena.

* Na şîre kovara "Rewşen, Hejmar 9, Bonn, 1992, r. 50" de weşanîyaya. Dima kitabê şairî "J. Îhsan Eşpar, Dilopê Zerî, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul 2008, r. 5-10 de weşanîyaya.

DILOPÊ ZERRÎ

J. Îhsan ESPAR

Lewî estê
mîz ê, şerabî
pîroz ê, afrodîtî
zergûnbîyayîşê eşqî de
raste-rast çêleyê adir ê
binê heme asmênan de

Çimî estê
zeng ê, deryayî
sermest ê, efsûnkî
awirê nazşîrinî
wêran kenê heme çiyî
her zemînî ser o
heme mewsiman de

Qisayî estê
zelal ê, krîstalî
hîsdar ê, şîrkî
cewherê mezgî,
ahengê vengî
û sey zernê safî,
sey yaqutê sûrî
vêrenê
dîwanê heme homayan de.*

---

* Na şîfre, Kovara Vateyî, Nr. 30, r. 8 de weşanîyaya.

MÊRXAS

Memo DARRÊZ

Warî koncî qebîliyêti ya ez, mêrxas?
Wexta têkoşîn û dubendiyî ebedî riyê mi girê danî
heger ez westa ya,
behran di qeratunêko efsanewî ya,
şerwan a çentê xwî di bi adir,
nermiyê xwî di qestikînêk a,
beno ku lingê kwî ya binî horî di,
dinyê astwernasî ya, te di perî balafirî ya,
qelbî gwînî dalpêk a.
Yanî çi?

GUL

Gulê ti koncî gul a?
Şepal ti ya, warê roşnayî di?
Wisar amo vêwika xemilnayı
ti çi ra çelmisayî ya êro?
Kamî ti ra vato se, warê derd û kulan?
Derê* miyanî çimanî xwî bikilne*!
Dîwanî reyhanan o emşo.

bikilne: ebi reng bixemilne

derê: 1)tir, gelo, eceba 2)hadê, haydê

---

* Nê şîrî hetê Malmîsanjî ra redakte biyê û kovara Vateyî, Nr. 2, r. 89 de weşanîyaya. Ma sey şekîlê orijînalî uca ra neql kerdî.

MEBERME MARKÎG

Zulfikar TAK

Yeno to vîr
Yeno to vîr Markîga qespekuhoy
Çend rojî ravêrdî
Çend mengî û çend serrî
Yeno to vîr
Ê xortanê to yê ciwanmêrdan
Ê yê ku to bi şitê qespeya xo warî kerdîbî
Ya nameyê înan
To çi rew xo vîr a kerdî
Markîga çimsîyay, porsûr û çinazerdi
Gama çareyê xo
To dabî Koyê Nemrûdî
Çimanê to ra jew wenîyayê Helbilos
O bîn jî wenîyayê Axşûn û Çatok
ó to destê xo jî
Dergî robarê Firatî kerdbî
Kamcîn roj bî a roj
Yeno to vîr
Ya demserr
Di qeçekî bîbî di taxê corîn di
Kewtîbî to pêş
Jew lajek jew keynek
Nameyê înan to pira nabî
To vatbî "keynek Dîlan, lajek jî Dewran"
Bermayîş a înan xo verdabî
Fekê Dolê Sîyay
Ame to vîr Markîg
A roj roja panc ronakrewanan
A roj û nata bî çend serrî
Ame to vîr Markîg
Karê bêbextan
Û vengê xweverdayîşê şehîdan

Pirr kerdbî qespeya Kurdîstan
Kotî di yê ewro Dîlan û Dewran
Ez jî geyrena zeydê to
Nêzana cayê înan
A roj bî rûpelê altûnî û kewt dîroka Kurdîstan
Bes o êdî meberme
Ame to vîr
Ti qandê çiçî bermena
Bi serran Markîg
Werze xo ser
Çimanê xo ziwa ki
Hêstiranê çimanê to
Qespeya to jî leymin kerdi Markîg
Bişuwe qespaya xoya kuhoy
Bi gonîya şehîdan
Bi qespeya xoya veşiyayî
Veng bidi Dîlan
Vaci ci rê
"Mizgîna mi to rê
Jew bî sey
Sey bî hezar
Xo xemilnayo
Bi tiving, bombe ûfîşekan
Sond werdo
Do bigîrê heyfê şehîdan"
Vaci "Mizgîna mi to rê Dîlan
O yo ameyo Dewran"
Veng bidi ci Markîg
Markîga qespekuhoy
Porsûr, çinazerd
Mizgîn bidi Dîlan*

---

*Na şîre hetê Malmîsanjî ra redakte bîya û kovara Vateyî, Nr. 5, r. 32-33 de weşanîyaya.
Ma seklê orijinalî uca ra neql kerde.

NEWROZ ROŞANÊ KURDAN O

Mela Muhammedê HEZANÎ

Newroz dîrok de zehf kan. Di weqtê baw û kalan.
Nemrûd perest bi pûtan. Di ay weqtî no roşan.

Îbrahîm peyamberî. Werdî kerdî ay serrî.
Pûtê Nemrûdê verî. Serrî bi çar hezaran.

Newroz di ay weqtan de. Pê vato Quran de.
Bi çar hezaran zêde. Serrî vêrtê Newrozan.

Weqtêk serê wesarî. Kaway Asinkarî.
Vîst û yewê Adarî. Kişto neyarê kurdan.

En roşanê kurdan o. Rocêkew nam-nîşan o.
Pûl û bi hem qican o. Adir wekê ser koyan o.

Pêro pîya şî roşan. Pîl û qicî bi kalan.
Pîroz key cejney kurdan. Rewşen bo şîma roşan.

Se hezaran bi zêde. Bigêrê bi dest govende.
Xelas kê min bi zinde. Bindestê ay neyaran.

Mem vano ay çîyo baş. Wirzê xo ser, mebê şaş!
En warê baw û kalan. Xo vîr mekê Kurdîstan!

Kurdîstan warey kurdan. Mendo bindestê neyaran.
Rizgar bikê Kurdîstan. Pîroz kê en Newrozan.

---

* Na şîre hetê Malmîsanjî ra redakte bîya û kovara Vateyî, Nr. 5, r. 32-33 de weşanîyaya.
Ma seklê orjînalî uca ra neql kerde.

MEND Û MEND

W. K. MERDIMÎN

Gelo no şarî ma qey pey de mend û mend?
Na persa tal amê mezgî mi d' mend û mend

Heme çî mi r' ganî* nê bar bo, nê zî kar
La no miletî ma qey bindest mend û mend?

Ciwan "nê ser' serrad nê z' bin' pirojin" bo
Ecêb nêya pîrî bin' lingan d' mend û mend

Seke vanê: "Mird hayîyê veyşan' nêyo"
Coka, dest veyşanan pistin de mend û mend

Adir kewt de, tern û wişk pîya veşenê
Çend camêrd' bîran' bêbinan de mend û mend

Sergovend ke dismalê dişmenî kay do
Veyve versîyê zîletî de mend û mend

Embaz' k' qedr û pîzeveşnayîş nêzanî
Yew zerrîmendîş mabên ma de mend û mend

Baw-pîrikan zaf ant la çîy xo ra nêdî
Çi heyf! Axa înan zerê ma d' mend û mend

Va "Merdimîn, qalan' beradayan ca verd' !"
Vengêko bêwayîr vîr' mi de mend û mend.*

Êlule 2002

---

* ganî: gûnî, gereka, gerek

* Na şîre hetê Malmîsanjî ra redakte bîya û kovara Vateyî, Nr. 20, r. 53 de weşanîyaya. Ma sey şeklê orijînalî uca ra neql kerde.

ŞINASI

N. CELALÎ

Xerîbî, zerê keyê xo di
Tame fekî ma xeripîya, werdî şarî ra
Tasêk do bidîn mi
Wa boyê gendar ti ra bîyorû.

Mi rî yew lawik vajîn
Wa kirdkî bû
Hawar, hawar, hawar
Wa hawarî bû
Xem û xeyalanî mi wa têra kû

Ho ça koy' ma yo wenik?
Ma germixîyê na bûnî d'
Xo bidîn kîşt
Wa heway koy' mi ri d'
Ma verêna şinasî yê.*

Tebaxe 2003

---

* Na şîre hetê Malmîsanjî ra redakte bîya û kovara Vateyî, Nr. 22, r. 92 de weşanîyaya. Ma sey şeklê orjînalî uca ra neql kerde.

REMAYOXÊ ZIWANÊ XO

Roşan LEZGÎN

Her kerra koyê xo rê xeml a
Ey yara raştikêne ti ha ça?...

Her çekuye ruhê mi rê rîsalet
Her çekuye welatê mi ra leteyêk
Her çekuya ke tamê aye serê zivanê bapîranê mi ra yadîgar
Û her kelam latê destanê zemanî ra cewherêk
Ax merdim ser a biremo zî maneno welatê xo

Wa asmên birijno mi ser verara xo ra weşe bi weşe şênikan
Mîyanê zerrîya mi de hewarêko diçetel
Û mi zerrî devista abîyayîşê vilikan...

Ey remayoxê zivanê xo!
-Na sanike nîya ke ez vana-
Sond bo bi mergê mi û bi rojhelatî
Her deyîra ke to xo dima verdaya sêwî
Mîyanê zerrîyêka xezalêne de eşq bî
Her dere vengê to ra herikîyayêne
Û sayêra miradan berzexê to de ya ey xerîb

Ey fîrarê vengê xo!
Her pirdo ke ti raşanê
Janê şikîyayîşê estikan de
Boya çekuyan ano goristanan ra....

*(Mi goş nayo vengê abîyayîşê vilikan ser
Zeman sey royêkê harî herikêno destanê mi ra
Û her keso ke kokê xo ra aqîya, meşrû nîyo hendî!...)*

Ey fîrar!
Wa sond bo bi araf
Sond bo bi hesreta zerrîya zivanî
Ti ser a biremî
To dima şingînîya zincîra zewtan!...*

* Na şîre "Roşan Lezgîn, Dêsan de Sûretê Ma Nimite, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul 2005, r. 10-12" de weşaniyaya.

RUHO VINDÎBÎYAYE

Roşan LEZGÎN

I

Ez birîndarê zîwanê xo ya, tewreyê mi de qîcekîya mi ra janî;
Lingî warpay bî, bêşelwar û ciwanîya mi ra şermêko xeşîm
Şeşserrîya mi de xerîbîye zîwanê mi kerdibi lal
Sey sêwîyêk kuncê dêsan de ez menda tenya û mi zana;
"Kuro-Muro, hani kuyruğun?" ameyêne çi mana
Çîmanê mi de şewqê şemlûlikan û qirika mi de gire
Cewherê cuwîyayene heba genimî bî mîyanê nekula teyran de.

Tilismê heyatî mîrazê ruhî de û her kes agêreno xo peynî de
Kam hesranê xo ra alaweno herrîya xo û kam dûrî ra temaşa!

II

Nika îşaretan dima gêrena ez mîyanê tarîfiya zemanî de
Her xizînaya ke kuzeyê xo de bîya welêka serdine
Mahzenêko xorîn û bêpeynî kena a ruhê mi de...
Û tilsimê fekê her xizîna de ez newe ra bena zergûn
Vengêko birîndar xorînîya ruhê mi ra çingeno û vano:
"Ez destanê toyê hubrinan ra hes kena ey mecnûn!"

Ax zemanî mezgê mi teveznayo ez menda tarîxe de tecrît,
Ne zerrîya mi gemîya Nûhî de û ne zî mi şerbetê mergî şimit.

III

Kîmyaya rîsaletî mîyanê zerrîya mi ra wanena
Ez bi linganê xoyê lexeran xerîbê ruhê xo ya
Mi mureyê xo kerdê vindî geliyanê zemanî de
Wela mi vayê heme welatan ra bîya vila û bêwelat
Û her royo ke vejêno vernîya mi, pirdê xo raşanaye
Ax ez rêwîyêko vindîbîyaye ya hafizaya dewranan de

Peynîya peyine de her dewran roj û rengê xo esto newe,
Nika ruhê xo dima gêrena ez bi zêhnêko felcbîyaye...

IV

Ey her keso ke qatîlê ruhê xo yo û maneno mi
Ey teyrê macirî, pencereyê tarî; perdanê xo akerêne!
Bigêrêne xo rê çîmanê mi û biewnîyêne xo ra dima
Goş bidêne sanika teyrê sîmurxî û goş bidêne vatişî;
Her vate welatê koyanê sipîyan ra şîma rê çengêk roşn
Û vatiş saw ra nîyo mîyanê tarîtiye de, bizane ey xerîb!

Her qendîle rojhilat ra roşn dana rîyê şîmayê raştkenî
Ax şîma rîyê xo nimnenê ey sîneyoxê qestikênî!

V

Gevzika cehaletî de gevizîyaya ez û çatîlanê xo rê şîya secde
Ez şa bîya bi vîndîkerdişê ruhê xo û yew vengane de pûç bîya
Mi ayetî ezber kerdî, bîya sofî û mi nêdî xo rê yew dergah
(Wina birînî estê ke ruhê merdimî de; nîmîtey û xorîn de)
Mi birînê xo sey sîrrêkê şerminî temirnaybî tarîtiya xo de
Ax peynî de, mi qaşîlê birînanê xo qeşernay tenêtiya xo de.

Kes xelaskarê kesî nêbi, her kes xo rê resûl
Ax her kes qatîlê xo, her kes erdê xo de meqbûl.

VI

Tarîtiye de ez damaranê xoyê esîlan dima gêraya zaf wext
Mi şikeftî dîy; fekê înan dêskerde û bi estikan dekerdey
Her çî wextê xo de weş bi û ma her çiyê xo de kewtîbî erey
Çend rey mi xo kişt û yew çilke zî çimanê mi ra nêamîye
Ez remaya xo ra, mi ruhê xo newe ra carî kerd çend rey
Zemheriyê ruhê mi de zimma vengê zalimîya dinya
Ax hafizaya puyayî kamî milde ya, tarîxe rê weledê zinya.

Her kes dara xo de gil o, her kes herrîya xo de meşrû
Û mi hende xo ra hes kerd la mi nêdî birîna xo rê yew darû.

VII

Çend zêdîyeno huzin hende vateyî çilkenê çala birîne ra
Her ke ez xo azad kena pencanê pêlanê na tirajedy ra
Û şefeq neqîşêno gonîya mi ra, ax qewmê mi qatîlê mi!
Ez xo mîyanê sanika xo de pêşena û çismet: boxça û tenyayî
Asmên sîmê xo rijneno û rîyê mi perçemê şewe ra bêhayî
Ez se vajî, şima nêvînenê a xencera ke sîneyê mi de şîya war

Şima sanika dimpiştikî zanê; dimê xo û jehrê xo de tacîdar
Tabîrê tabîran ra bibo welî no xîyal her çeku qehrê xo de întîxar

VIII

Mi va ez xo rê ruhêk peyda bikerî newe ra û tunc ra
Nêbo ez xo rê welatêk peyda bikerî, meqsedêk û mirad...
Pirdanê xo raşanî, rêçanê xo bidî vayî ver û îrsê sulala
Newe ra kerra kerra ser nî û bengîn bibî seba yewêka çimşehla
Ax hewnê mi versîya ruhê minê vindîbîyayî de mendî esîr
Û zincîra aîdîyetî sey marêko birîndar ro xeyalanê mi lefêya

Her kes aîdîyetê xo ra morkerde bi, kunya xo mermer û tunc
Û mi zana, sînorê hewnan zanayîşî ra zaf wetêr û meçhûl

IX

Mi her di destê xoyê hubrênî sey di şaxanê nazikan ramitî
Zimistanî da piro, pûk ser de şî û xezeb û bêwayîrî...
Mi kefarete xo da, qîyamet û mehşerê xo vîyarnay
Mi fêkîyê Baxçeyê Adenî serê engiştanê xo ra çînay
Û mi kederê xo ra ezber kerde na sanika raştikêne

Ax her kes qîyametê xo ano û her kes mehşerê xo
Her kes Adenê Baxçeyê xo yo, ey xerîbê welatê xo!

X

Rojê mi melul û çî wexto ke ez ewnêna tarîxa qewmê koyan ra
Zerrîya mi de çingênîyêka sofîye, se kardîya ke sawîyena dêsan ra
Şimşêrê mi çin o helbet, îdeolojîyê tahmgizunî zî mi ra dûrî
Dare bi darîfîya xo daristan de, mi rê utopya bî sey her şaîrî
Ne kes rojê mi vera mortal û ne zî versîya mi kesî rê sîwan!...

Belkî hewnêko hewtreng bi hewarê mi, arafê yew hêvîye de
Belkî zî erênayîşê yew bilête bi, seferê peyênê yew trajedyaya de!

XI

Ez do şorî helbet; mi va, wa janê mi û çend vateyî bimanê yadîgar
Ey qewmo ke xo rê çimsûr, aîdîyetê xo de xesênaye û famkor!...
Beno ke şîma vajê, "Yew ehmeq bi, adir kerd we û xo tede veşna!"
Belkî zî her kes bi yew mûme agêro û awan bikero yewna rojhelat
Û bena ke şîma qîyametê xo de newe ra şên bikerê no welat...

Eke vilêka sûre bîye zergûn her aşma gulane serê gorê mi de
Wa ciwanêko çeleng biçîno û bero bikero mîyanê porê yara xo de.*

---

* Na şîre "Roşan Lezgîn, Dêsan de Sûretê Ma Nimite, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul 2005, r. 13-24" de weşanîyaya.

AZADÎ

Çigdem KARABOGA

Bî ke mi wast rojê to bivînî
O wext kun ra rayan
Qeseykerdişê ma yen ora mi vîrî
Çaya ke ma pîya şimitêne
Tamê a çay tenya ma bigirewtênê
Çiqas bîyêne weş
Sewda azadîya xo onca onca bivatêne.
Ez çiqas ke bivajî
Ti nika na dinya de nîya.
To şeş serrî ra aver dinyaya xo vurînay ra
T oma kerdî bêveng
Gonî kerd zereyê ma
Hesirî kerdî çimanê ma.
Ti seba azadîya welatê xo
Ginaya koyan.
Ti azê ma
Gonîya ma
Hesreta ma.
Ti bîya tîja ma zerrîya ma de
Ti bîya dara azadî.

---

* Na şîfre hetê Malmîsanjî ra redakte bîya û kovara Vateyî, Nr. 23. r. 16 de weşanîyaya. Ma sey şeklê orijînalî uca ra neqî kerde.

KELAMA MADRAGI

Wahdet Qadirê XARPÊTÎ

Seba qicanê ke lerza Çewlîgî de merdî.
Bad, yanî hewa
Rag, yanî damar
Qurbanî şîma wa heştay û hîrê teyrekê cenetî
Destê ke qabê dua benê ra berz
Destê ke qabê qehrkerdişî,
xerkkerdişî, perîşankerdişî, helakkerdişî,
tofan, bela û afat,
lenettelebkerdişî benê ra berz.
Qurbanî şîma wa heştay û hîrê teyrekê cenetî.
Ey neyar!
Ma qadir ê
Û ma dirazdest ê
Û ma ba qudret ê
Û ma xafil nîst ê;
Quling nîşaneyê hêvî û umîdê pîlî
Ma fenê qeşeyê qulingan
Heştay û hîrê teyrekê cenetî, bi cenet kerdî ra ray
Feqet ma sahibê tarîx, tarîxê domdar ê
Qurbanê gonîya şîmaya teze wa
Ey qeşeyê qulingan!
Qurbanê ê çîmanê şîma ke merdim ci ra xewg ginawo.
Madrag, Xiraba, Hecî Çayir û Çan,
Qurbanê çeng bi çeng axda to wa, ey axa Ademdemîn,
Ey telîyê çîmê neyaran, Solaxan, Dara Hênî û Çewlîgê min!*

---

* Na şîre hetê Malmîsanjî ra redakte bîya û kovara Vateyî, Nr. 23, r. 128 de weşanîyaya.
Ma sey şeklê orjînalî uca ra neql kerde.

QESÎDE

Zulkuf KIŞANAK

Awka Zagê¹
to Dêrsim dîyo
ê koyî û ê çimeyî
Awka Zagê
cayo ke Elî Heyderê² ma bi gird

bewnî
nê koyan ra, no kerreyo sipî çend berz o
a kîşte û na kîşte de
mîyan de zî Awa Xarçikî³
çend weş a, çend delal a
û şina, winî bêveng, bêçare bermena ke
verê xo dayo Heqî⁴ û Heyderan⁵
halînê Xidê Elê Îsmî⁶, babê Ap Hesenî⁷
û kalê Elî Heyderê ma

a roje
a roja ke Seyîd Riza⁸ kewt raya Ezirganî
laser werişt bira û pêroyê mîlçikan xo nimit
tirkân ra
binê nê daran û qulê koyan de,
bê to û bê Xizir Bavay⁹, bê domanan

---

¹ **Awka Zagê:** Beyntarê Dêrsimî û Pulemurîye de yew dereyo xorîn o, awa ey şino Royê Xarçikî ser.

² **Elî Heyder:** Yew fermandeyê gerîlayan. Ali Haydar Alparslan

³ **Awa Xarçikî:** Royê Xarçikî, awa ey şino Royê Munzurî ser.

⁴ **Heq:** Homa.

⁵ **Heyderan:** Yew eşîra Dêrsimî û nameyê mintiqaya înan.

⁶ **Xidê Elê Îsmî:** Pîlê eşîra Heyderan, bawkalê Ali Haydar Alparslanî.

⁷ **Ap Hesen:**, Babîyê Ali Haydar Alparslanî. Hasan Alparslan

⁸ **Seyîd Riza:** Serekanê kurdan ra, serokê Serewedartena Dêrsimî.

bê cinîyanê ke Kerreyê Laçî¹⁰ ra xo eşt Munzurî¹¹ miyan,
kam mendibi delalê, nê koyan û newalan de
qey nêno to vîrî
o wexto ke adir perra zerrîya Pirdê Mûtî¹²
wax, wax û hawar
delalê

û delala çimrengîne, eşqa girde
tîja mi

veng
veng bide embazê ma
embazê Heqî
Bûyêr Bava¹³
de rew bêre
û veng bide milê Hengirwanî¹⁴
Rosnekî¹⁵, Dereyê Qutî¹⁶
bewnî, veng û varit mendî heme koyî
heme newalî û Dêrsim
wexto ke tirkan Seyîd Riza berd Xarpêt
erê

"e
e bira
ti qet mezane
wa bizano şar
nê ganî, nê erdîşsipî çî dî û çî nêdî
e bira, ez apê to Hesên o
no Dêrsim o, ka Balikesîr û Savaştepe
tew, tew, tew
tew lo bira"

18.10.2003

⁹ **Xizir Bavay:** Dêrsim de yew ko yo û zîyarete uca esta.

¹⁰ **Kerreyê Laçî:** Beyntarê dereyê Laçî û Royê Munzurî de kerreyêko zaf berz o.

¹¹ **Munzur:** Royê Munzurî.

¹² **Pirdê Mûtî:** Pirdo ke Seyîd Riza ser o ame tepîştîş. Beyntarê Dêrsimî û Erziganî û Erzîromî de yo.

¹³ **Bûyêr Bava:** Dêrsim de yew ware û nameyê zîyareta ê wareyî yo.

¹⁴ **Hengirwan:** Nameyê yew dewa Dêrsimî yo.

¹⁵ **Rosnek:** Nameyê yew dewa Dêrsimî yo.

¹⁶ **Dereyê Qutî:** Mintiqaya Dêrsimî de Royê Xarçikî cor yew dere yo.

* Na şîire hetê Roşan Lezgînî ra redakte bîya û "Zulkuf Kîşanak, Delala Çimrengîne rê Qesîdeyî, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul 2007, r. 25-28" de weşanîyaya.

HEME DEJÎ NIMITE YÊ

Newzat VALÊRÎ

I

Tenyayî çend zor a, mîyanê bêbextan de.
Ax, ez se bikerî, deşt û koyan de, her dem bêkesî
Bara min a; bilbilê to ez a!
Şewa tarî de zerrîya mi de naleyîşêko tenik
Û veng û awazê şikiteyî...

*Her çî şikite;
talihe mi rê,
emir veradeye,
rojê mi teng û zar,
şayî vindîbîyayey...*

II

Huyayîşê to germê aşma temmuze yo,
çi wext to bivînî ez helîyena hêdî-hêdî
sey yew guda vewre.
Nika ti nêasena yar!
Her ca mi rê puk û cemed, bêsitâr
ez xo bi xo çîyeno!...

*Çîyeno
her dayîm zerrî de
û çar mewsimî can
roje bena şewe bena
çin o mi rê derman...*

III

Porê to yo sîya sûrêtê şewe yo
Neqêşêno tim û tim verê çîmanê mi de.
Ez porê to yê rindî bivînî,
Zerrîveşayîşê mi rê beno daru,
Û ez pê beno honik û şenik.

*Şenik nîyo,
derdê heskerdena to,
zaf giran o.
Ax, zerrbesteyê to ya ez,
bindestîye de
hal çi yeman o!*

IV

Bê to wisar û hamnan qedîyay
Rojî pêdima şîy, dinya ma rê bîye tenge
Ax zerrîkewtiş çi giran o, xeribî çend zor a!
La ez se bikerî bara mi xurbet û hesrete kewtî.

*Kewta ez
yew cayo dûrî,
bîya gêraye bi macirî,
çin o yew çare gelo,
ez kamca ra to bigeyrî?*

V

Mi erd ra, awe ra, mi xo ra pers kerd
Ti ha ça ya?
Ne dar û berî, ne erd û awe, ne zî mi çîyêk verda.
Yew estareyê lertzîni çim şikna mi ra,
Û mi zana:
Zerrî dejena, qet çewî rə medet çin o!

*Nêvarena varanêk
daristanê vîrê mi ser o
ez serre bi serre
pergende û huşk bîya
dorûverê nê bajarî de.*

VI

Semedê to ez nusena şîîran,
Sey Sîyamendî koyê Sîpanî ra gêrena,
Sey Memî zindanêko tarî de nalena.
Ax, sebrê min êdî nêmando,
Bê to heyat nîmcet o,
Nêno antiş derdê na dinya.

*Ey dinyaya bêumure!
Ez to ra medet nêwazena,
Ez hol zana;
ti ma rê kerr a
kor û lal a,
tim neyar a.*

VII

Ez kam wext to bivînî zimistan beno wisar,
Şewe bena roje; roj beno şa.
Bê to dinya veng a, cuyayîş heps o!
Ne welat ne xurbet mi rê rehet o,
Her tim zerrî dejena,
Bê to ez kê m û feqîr a!..

*Feqîr a yar,
ez bê kes a.
Delalê ti ça ya,
qey bes nîyo?
De bîyere,
emirê ma qedîya!**

---

* Na şîre hetê Roşan Lezgînî ra redakte bîya û "Newzat Valêrî, Dejê Nîmîteyî, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul 2009, r. 19-26" de weşanîyaya.

ESTAREYÊ MI ŞEQITÎYA

Akman GEDİK

Pejmurde mevinde henî
Ruyê mi beno çeçerê payîzî
Berbîşe to ke ame
Çimê mi şîlfûşepelîya wisarî yê
Ti ke vileçewt, hermeşikîyayî bîya
Ez bêwayîr manena, bena wayîrê kul û derdan
Gonî şona zereyê mi ra bi hezaran
Ti ke berkenî bena
Adir û kile kewenê canê mi, her ca gul û gulîstan

Êyê ke vanê ma rindek îme, nîyadênê reyêna
Aşme wa cayê xo de vindero ti ke ti ya
Ez vajî xezal a, ti xezale nîya
Ti aşme bi xo ya, kêna şahê perîya
Mêmana zerrî ya, hevala wisarî ya

Ti sey kilam a ke zereyê însanî lete kena, helênena
Ez bîya budela, aqil mi sere ra vejîya
Çimê mi bî tarî, estareyê mi şeqitîya
Ti sey çûçika payîzî ya, senî ameya û şîya
Sey hewnanê şewe bîya, nêzana ma ti dîya nêdîya.*

---

* Na şîre kovara Vateyî, Nr. 33, r. 64 de weşanîyaya. Ma sey şeklê orijînalî uca ra neql kerde.

ASMÊN

Alî Aydın ÇİÇEK

I

Asmên kewe bî
asmên hîra bî.

Koyê welatê mi berz bî
koyê welatê mi şîrîn bî
û rindek bî.

Koyê welatê mi
binê asmênî de
roştîya aşme de
û estaran de
teyna bî...

Asmên de
estareyî bereqîyayêne.
Aşme şewle dayêne şewe
koyan ra tenik-tenik
vayê wisarî amayêne.
Rîyê ma,
hewnê ma,
û xeyalê ma
paç kerdêne vayê wisarî.
Doman bîme,
dinya ma rê baxçeyê xeyalan bîye.

Dem û dinya
çerxê xo de çerexîyayêne.
Doman bîme û ma nêzanitêne
çinayî ra ceng esto

çinayî ra cîyabîyene,
çinayî ra merdene
û çinayî ra jan...

Serê bananê welinan ra
ma têvirane de kewtêne ra.
Şewe ke bîyêne şîrin,
sura vayî rîyê ma liştêne.
Ma qayîtê estaranê asmênî kerdêne
û her yewê ma
yew estareyî ra bîyêne wayîr
seba xo,
seba hevalanê xo,
û seba zerrîya xo
û seba hes kesî
rindekîye û weşîye waştêne...

Doman bîme,
vengê vayî de
û vengê teyr û turî de
boya vilikan de
ma rê xeyalî dinya bî...

II

Derbaz bî dem,
derbaz bî...
Mezelê bav û kalan
bêwayîr mendî
şîlan û suredarî
gul û gulsosinî bî ziwa
erd bî qilêrin
koyî
binê asmênî de
mîyanê adirê cengî de.
Hewnî heremîyay,
xeyalî veşay,
welat...

Ma zîwanê teyr û turî zanîtêne,
ma rîdekîya asmênî,
ma rîdekîya şîlîye,
ma roştîya aşme,
ma boya erdî,
ma boya gul û gulsosinan,
ma welat
û koyî...

Asmên hîra bî
estareyî rîdek bî
hewnî şîrin bî,
xeyalî rengin bî
payîzî,
zimistan,
wisar
û hamnan
welatê mi de
welatê koyan de.*

---

* Na şîire hetê Roşan Lezgînî ra redakte bîya û Şewçîla, Kovara Edebî Hunerî, Hûmare 2, Dîyarbekir, Hamnan 2011, r. 8 de weşanîyaya.

KAM O EZ?

Bîlal ZÎLAN

xorînîya tarîxî ra hetanî ewro
nêmerdo ez
vera verganê gonîweran de

welatî bikê lete-lete
nêqedîyeno ez
parçe-parçe bibo
beyntarê sînoran de

kîştîş, zindan, îşkence
nêkewto ez
binê bîrê zîletî
û çala minetî
verê linga dişmenî de

dîyarbekir, dêrsim, pîran
nêvinderto ez
hetanî mehabad, helebçe, zîlan
vejîyayo sey rojî bajaran de

visneno kindirê esaretî
kurd o ez
hesreta azadîya şîrine zerrî de...*

---

* Na şîre hetê Roşan Lezgînî ra redakte bîya û Şewçîla, Kovara Edebî Hunerî, Hûmare 2, Dîyarbekir, Hamnan 2011, r. 18 de weşanîyaya.

ŞEWE Û XIRABÎYE

Newzat DODANIJ

Dej bêwext yeno
Sey virayî gineno merdimî ro
To hende vînenî ke ameyo
Û çeq perayo çîmanê to ra

Ez qurbanê Homayî bî
Eke bido, xet û nîm ra dano.
No dayîş holîye ra nîyo
Hetê xirabîye ra yo

Şewî hê hetê xirabîye de
Holîye orte de nêasena
Xora nêşkena bi xirabîye zî
Çunkî xirabîye waharê şewan a

Xirabîye derg a, sey şewan
Tayê merdiman rê nêverdena
Merdimî gunî û areq de verdena
Tayê serê sibayî vînenê
La zafê înan zî nêvînê!...

---

* Na şîre hetê Roşan Lezgînî ra redakte bîya û Şewçîla, Kovara Edebî Hunerî, Hûmare 2, Dîyarbekir, Hamnan 2011, r. 20 de weşanîyaya.

ŞİYAYİŞ

Osman TETİK

I

Hewnê şewan bîyê adir
Zerrî bîya tengi
Yew şaristano xerîb veng dano mi
Wext wextê hîcretî yo
Wext wextê şiyayîşî yo
Ax zerrîya mi de yew Îbrahîm veşeno!

II

Ez xerîbîye de ya
Versîya koyan de
Her şewî tarî û zulûmat vareno mi ser de
Yew çekuya birîndari fekê mi de girê diyêna
Vernîyê mi de kitabo bimbarek
Ax zerrîya mi de yew Neîrûd bermeno!

III

Çend serrî şîy,
Çend zimistanî?
Mezgê mi to de yo
Mi to ra vatêne:
- Ez sey dejê kardî to ra hes kena.
Adir û varan
Guli û behr
Royê Muradî şahidê min o
Eşqê to serewedartişê mi ra giranêr o!
Ax Zuleyxa zindan a, Wisif bindest o!

IV

Desmale

Desmala to mi de ya

Roja şîyayîşî ra hetanî ewro

Zuwa nêbîya!

Ez her serê sibayî weriştâ

Mi rîyê xo tada tîji

Destê xo kerd berz

To rê duayî şîrawitî pêro ziwanan de

Ax yew hesira bêmiradi kewta secadeyê mi ser!

V

Talih

Taliho sîya!

Ti zî hol zana

Şîyayîş merg o

Şîyayîş daran ra aliqnayîş o

Ez zî sey yew mîlçikî

Bêvengîya xo de mirena

Ax rîyê to de yew cam şikîya!

---

* Na şîre hetê Roşan Lezgînî ra redakte bîya û "Şewçîla, Kovara Edebî Hunerî, Hûmare 3, Dîyarbekir, Payîz 2011, r. 29-30" de weşanîyaya.

4.HİKAYEYİ

4.1.ÇEND METNÊ MUHÎMÎ

KIRMACKÎ DE AVERŞIYAYÎŞÊ HUNERÊ HÎKAYE

Roşan LEZGÎN

Senî ke "kurdî" nameyê panc lehçeyanê cîyayan, yanî nameyê muşterek yê **kirmanckî** (zazakî), **kurmanckî**, **sorankî**, **hewramkî** (gorankî) û **lurckî** yo, bi eynî şekl "edebîyatê kurdî" zî edebîyatê panc lehçeyan o. Yanî edebîyatê kurdî; şîra kurdî, hîkaya kurdî û romanê kurdî eynî sey ziwan û welatê kurdan parçeyanê cîyayan ra yenê pê. Seba neteweyêk parçebîyayîşê ziman û welatî, yan zî ma vajin eke neteweyêk bêro parçe kerdene, demeyêko derg bi hawayêko sîstematîk bibo amancê teda û çinkerdişî, na bena rewşêka sosrete. Labelê çiqas sosret bo zî, ziwan û edebîyatê kurdî ke wayîrê karakterêkê xoverodayoxî yo, rîyê sînor, alfabe û lehçeyanê cîyayan ra homojenîyêka xurte nîşan nêdo zî hewna gama ke merdim bala xo dano, sey baxçeyêkê rengînî, sey zaftewirîyêk ke heyecan danê merdimî asenê. Nê parçeyê yewbînan ra cîyayî wayîrê eynî qedere muşterekî û taybetîyanê karakterîstîkan ê. Naye ra, kam gama ke ma edebîyatê kurdî yan zî şaxêka edebîyatê kurdî ser o, ma vajîme, gama ke ma hunerê hîkaya kurdî ser o xebitênê, ganî sey zarûriyetêk ma cîya-cîya bala xo bidin lehçeyan ser. Parçeyê cîyayî ke ma tesbît kerdê eke bidin têver, a game tabloyê gird yê "edebîyatê kurdî" tamam beno.

Na meqala de tena çarçewaya edebîyatê lehçeya kirmanckî (zazakî) de ez do destpêk ra hetanî ewro bala xo bidî averşiyayîş û rewşa umûmî ya hîkaye ser.

Na lehçeya ke Kurdîstanê Bakurî de texmînen hetê çar mîlyon kurdî ra yena qisey kerdene mintiqayanê cîya-cîyayan de bi nameyanê cîya-cîyayan yê sey **kirdkî**, **kirmanckî**, **zazakî** û **dimilkî** name bena. Nisbet bi lehçeya kurmanckî û sorankî sey hewramkî hîna vêşî taybetîyanê ziwananê kehenan xo de muhafeze kena la mîyanê lehçeyanê kurdî ra ya ke tewr erey nusîyaya kirmanckî (zazakî) ya.

Kitabo tewr verên ke na lehçe de nusîyayo, **Mewlidê Kirdî** yê Ehmedê Xasî (1867-1951) yo. No esero menzûm serra 1899 de Dîyarbekir de Çapxaneyê Lîtografya de 400 nusxeyê ey ginayê çape ro¹. No kitabê yewin ê kurdan o ke

¹ Malmîsanij, Ehmedê Xasî, "Mewlidê Nebî", *Hêvî*: Kovara Çandîya Giştî, Hejmar 4, Paris, Êlon 1985, r. 75-97, Neqlkerdox: Espar, J. Îhsan "Çend Nuştay û Kitabê Kirdkî" Zend: Kovara Lêkolînî, No: 1, Weşanên Enstîtuya Kurdî ya Stenbolê, Payîz 1996, İstanbul, r. 44-48

Xasî, Ehmed, *Mewlûdê Nebî*, (Transkîrbekerdox: Mihanî Licokic), Weşanxaneyaya Firat, İstanbul 1994

Kurdîstan de çapxaneyêkê modernî de ginayo çape ro². No eser seba ke welat de weşanîyeno û gelek nusxeyê ey mîyanê şarî de vila bîyê, hewna, seba ke hetê edebî ra zî eserêko erjaye yo, coka tesîrêko baş şarî sero kerdo. Kirmanckî de kitabê diyin *Bîyîşa Pêxamberî* zî, ancîna, metnêko menzûm o û badê weşanîyayîşê *Mewlidê Kirdî* hetê Osman Efendiyê Babijî (1852-1929) ra nusîyayo. La no eser zaf serrî dima ra, serra 1933 de Şam de hetê Celadet Alî Bedirxanî (1893-1951) ra ameyo weşanayene³.

Tedaya ziwan û edebîyatê kurdî ser o ta dewrê Osmanîyan ra dest pêkerda⁴ û dewrê komara Tirkîya de qedexekerdişî ra wetêr dereceya çinkerdişî de bi hawayêko sistematîk dewam bîya, coka nê her di metnananê verênan ra pey hetanî serranê 1970an tu xebatêka nuşteki nêbiya. Seba ke kurdê kirmancî (zazayî) tena mîyanê sînoranê îdarî yê Tirkîya de ciwiyênê, cayêkê bînî de zî tu eserêk bi na lehçe nênusîyayo. Hîkaye zî tede metnê destpêkî yê modernî reya verêne serra 1979 de hetê ziwanzan û tarîxnasê kurdan **Malmîsanijî** ra kovara *Tîrêje* de weşanîyayê. Senî ke edebîyatê modern yê kurmanckî kovara *Hawarî* ra dest pêkeno, ma şênê edebîyatê modern yê kirmanckî (zazakî) zî kovara *Tîrêje* ra bidin dest pêkerdene.

Hîkaya yewine ya kirmanckî (zazakî) bi nameyê "**Engîştê Kejê**" ke hetê **Malmîsanijî** ra nusîyaya, bi mexlesê **M. Birîndarî** serra 1980 de kovara *Tîrêje* de weşanîyaya⁵. Nuşttox hîkaye de bi dîyaloganê mîyanê dersdar û wendekara ey de zulm û tedaya artêşa tirkan ke dewijanê kurdan ser o bena bi hawayêko realist û bi ziwaneke sade qîsey keno.

Na hîkaya yewine, tesîr û teşwîqo muhtemel ke do wendox û namzedanê nuşttoxîye ser o bikerdene nêkena. Çunke badê ke hûmara diyine ya kovara *Tîrêje* vejîyena ke na hîkaya zî tede ameyo weşanayene, demeyêko kilm dima ra, cûntaya 12ê êlule hemeyê Tirkîya, bitaybetî Kurdîstanê Bakûrî de her çî dana xo ver û sey kerrayanê arêyeyî tehna. O wext, eke kovar yan zî kase-

---

² Malmîsanij, Yirminci Yüzyılın Başında Diyarbakir'de Kürt Ulusçuluğu (1900-1920), Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul 2010, r. 18

³ Babij, Usman Efendî, *Bîyîşa Pêxamberî*, Kitabxana Hawarê, No. 4, 1933, Şam

- Bedirxan, Celadet "Zarê Dumilî û Mewlûda 'Usman Efenedî" *Hawar*, Hej: 23, 16 tîrmeh 1933 Şam (Cilda yekem a *Hawarê*, Weşanên Nûdem, r. 603-608

- Malmîsanij, Bedirxan, Celadet, "Zarê Dimilî û Mewlida Usman Efendî", *Hêvî*: Kovara Çandîya Giştî, Hejmar: 2, Parîs, Gulan 1985 r. 10, Neqlkerdax: Espar, J. Îhsan "Çend Nuşteyê û Kitabê Kirdî" *Zend*: Kovara Lêkolînî, Hejmar: 1, Weşanên Enstîtuya Kurdî ya Stenbolê, Payîz-1996 Stenbol, r. 44-48

⁴ Malmîsanij, İlk Kürt Gazetesi Kurdîstan'ı Yayımlayan Abdurrahman Bedirxan (1868-1936), Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul 2009, r. 89-90

⁵ M. Brîndar, "Engîştê Kejê", *Tîrêj*: Kovara Çande û Pişeyî, Hejmar: 2, İzmir, Sal 1980, r. 32-37

têka winasî welatîyêkê sadeyî ser o yan keyeyêk de biameyêne dîyene, no ameyêne manaya bi aşman îşkenceyanê giranan, bi serran heps û zindan û kiştişî. Mevajê ke nê kurdkî bê, a game rewşe zaf giranêr bîyêne. Esas na rewşe ronayîşê komara Tirkîya ra bigêrêne hetanî serranê 2000an, yanî heta ke pakête vurnayîşê qanûnan yê seba beşdarbîyena Yewîyîya Ewropa meclisa tirkan de qebul bîy, kêman yan zêde hertim wina dewam kerde. Rîyê na rewşa wêrankare ra tam 25 serrî badê cû, badê ke na hîkaya yewine ya kirmanckî (zazakî) çarçewaya projeyêk de serra 2005 de newe ra yena weşanayene hîna neslê neweyî yan zî hîkayenuştoxê neweyî aye ra xebardar benê⁶. Na rewşa keyexeripîyaya, esas qedere heme lehçeyanê kurdkî û her çar parçeyanê welatê kurdan a ke ganî sey eybêk hesabê dagîrkeran ser bêro nuştene. Rîyê na rewşa girane ra edebîyatê kurdkî de gelek eserî wextê cîya-cîyayan de la yewbînan ra bêxeber, hema vajêne ke sey zayîşêkê verênî ameyê xuliqnayene. Wendox û heskerdoxê edebîyatê kurdkî, namzedê nuştoxîye hetanî destpêkê serranê 2000an, yanî hetanî tîya ra bi des serrî verî zî bi hawayêko senkronîk eseranê edebî yê kurdkî ra xebardar nêbîyêne. Tayê romannusê kurdan ke bêtêdbîrîye kerd û bi hîsanê populîstan îdîa kerd ke romanê yewin yê kurdkî hetê înan ra nusîyayo, hetêk ra sedemê naye zî na rewşe bî.

Dewrê cûntaya eskerî ya 12ê êlula 1980î de hema vajêne ke heme wendeyê kurdan amey tepîştene, heps û zindanê debîy. Nînan ra hûmarêka qij-keke firsendê xo dî û vejîyay bi Ewropa. Roşinvîrê kurdî yê xortî ke qismekê înan Swêd de kom bîy, seba averşîyayşê zîwanê kurdkî yê nuşteki, bitaybetî warê hîkaye û romanî de dest bi xebatanê erjayan kerd, gelek kovarî weşanay. A na çarçewa de ma hûmara hîrêyine ya kovara **Çira** de ke serra 1995 de weşanîyaya rastê hîkaya diyine ya kirmanckî (zazakî) benê. Na hîkaya bi nameyê "**Derdê Derwêşî**" hetê şaîr, hîkayenuştox û arêkerdoxê folklorî **J. Îhsan Esparî** ra ameya nuştene⁷. Labelê na hîkaye zî eynî sey hîkaya yewine badê ke weşanîyena des serrî dima ra ke çarçewaya projeyêk de serra 2005î de newe ra yena weşanayene, hîna neslê neweyî yan zî hîkayenuştoxê ke welat de yê aye ra xebardar benê⁸. Na hîkaye de têkilîyê katibêkê kurdî yê teqawitbîyayeyî ke zêde tirkî nêzano cinîya ey a ke bi şaşî teşxîsê nêweşîyêka mergî ro aye ronîyayo reyde, têkilîya ey derûdor û cîranan reyde, çarçewaya nê têkilîyan de serrê 1970an yê Dîyarbekirî, numayîşê sîyasî, hetê polîsan ra eştişê ke-

⁶ Munzur Çem, Antolojîyê Hîkayanê Kirmanckî (Zazakî), Weqfa Kurdî ya Kulturî Li Stockholmê, Stockholm 2005, r. 57-63

⁷ J. Îhsan Espar, "Derdê Dewrêşî", Çira kovara kulturî-kovara komelaya nivîskarên kurd li swêdê, Hejmar 3, İlon 1995, Stockholm, r. 55-70

⁸ Munzur Çem, Antolojîyê Hîkayanê Kirmanckî (Zazakî), Weqfa Kurdî ya Kulturî Li Stockholmê, Stockholm 2005, r. 31-56

yeyan ser û tedaya înan yenê qisey kerdene. Hîkaye de tayê cayan de tarîxê kurdan zî îşaret bena.

Hewna eynî wextan de, di hîkayeyê şaîr, nuştox û çarnayox **Serdar Roşanî** ke serra 1994 de kovara **Armanc** û **Roja Nû** de bi lehçeya kurmanckî (kirdaskî) ameyê weşanayene, dima hetê nuştoxî ra tercumeyê kirmanckî (zazakî) bîyê û serranê 1995-6 de hûmaranê 2-5. yê kovara **Çira** de weşanîyay. Hîkayeyê bi nameyê "**Bircanê Dîyarbekirî ra Mektubêke**" û "**Gozêre**" ke hesreta azadîya neteweya kurdan qisey kenê, eynî sey her di hîkayanê verênan, teqrîben des serrî dima ra, badê ke serra 2005î de newe ra yenê weşanayene, hîna neslê neweyî yan zî hîkayenuştoxê ke welat de yê înan ra xebardar benê⁹.

Standardîzekerdişê kirmanckî (zazakî) surgunde gelek erey dest pêkerd. Grûbêk roşnivîrê kurdan ke bi hawayêko mecburî tayê welatanê Ewropa de sey multecî mendêne, serra 1996 de Swêd de kom bîy. Roşnivîrê ke şaristan û qezayanê cîya-cîyayan yê Kurdîstanê Bakurî ra bîy, xo bi nameyê "**Grûba Xebate ya Vateyî**" name kerd¹⁰ qaydeyê gramerê kirmanckî û formê çekuyanê ke sey standard ameyê qebul kerdene kovara **Vateyî** de day weşanayene. Kovara **Vateyî** ke hetanî nika 33 hûmarê aye weşanîyayê, kîştî nê xebatanê zîwanî de, esas seba averşîyayîşê edebîyatê nesrî yê kirmanckî wezîfeyê wendegehêk dî. Gelek nuştoxê ke reya verêne bi rayîrê na kovare musayî wendiş û nuştîşê kirmanckî yan zî bi rayîrê na kovare wendiş û nuştîşê xo averberd, demeyêko kilm de her yewî di-hîrê kitabê hîkayan weşanay. Mîyanê şeş serran de, bi nameyê "**Binê Dara Valêre de**" (2002), "**Halîn**" (2006) ve "**Ez Gule ra Hes Kena**" (2007) hîrê kitabê Roşan Lezgînî, bi nameyê "**Beyî Se Bena?**" (2004) kitabêkê J. Îhsan Esparî, bi nameyê "**Hîkayeyê Koyê Bîngolî**" (2004) kitabêkê Deniz Gunduzî, bi nameyê "**Hewnê Newroze**" (2005) kitabêkê Munzur Çemî, bi nameyê "**Omid Esto**" (2006) kitabêkê Huseyîn Karakaşî, bi nameyê "**Gorse**" (2007) kitabêkê Jêhatî Zengelanî û bi nameyê "**Xafilbela**" (2008) kitabêkê Murad Canşadî, pêropîya new kitabê hîkayan bi kirmanckî weşanîyay¹¹. Nê hîkayenuştoxan ra Huseyîn Karakaş û Murad Canşad zindan ra nusenê.

Hetê tema ra hîkayanê kirmanckî de merdim rastê nimûneyanê kilîşeyan nêbeno. Ganî merdim na rewşe sewîyeya edebî/estetîkî ya edîbanê kirmancan ra girê bido. Çünke bi rastî zî hîkayeyê kirmanckî hetê krîteranê edebî ra, hetê kalîteyê hîkaye ra, hetê şuxulnayîşê zîwanî ra meydan de yo ke bi hawayêko pêroyî sewîyeyêk ser ra yê. Mîyanê hîkayanê kirmanckî de nimûneyê ke mer-

⁹ çc. r. 124-158

¹⁰ http://www.zazaki.net/html_page.php?page=vate

- <http://www.zazaki.net/haber/vate-33-cikti-340.htm>

¹¹ http://www.zazaki.net/html_page.php?page=wesanxane_vate

dim goş nêdo û erjayeyê eleqeyî nêvîno zaf kêmi yê. Taybetîya tewr asaya ya hîkayenuştoxanê kirmancan na ya ke ziwani rast û ekonomîk şuxulnenê. Helbet bi hawayêko metaforîk şuxulnayîşê ziwani teybetîyêkê edebîyatî yo la ziwana birindaran ê sey kurdkî de ke tedaya girane ver merheleya standardîzekerdişî hîna tamam nêkerda, eke metaforîya ziwaniye bêkontrol û elelûsul bivirazîyo, a game ziwana de kaos/anarşî virazîyeno, heta ke do sîstemê bingehîn yê zwanî seqet bibo. Sey nimûneyî, mîyanê kurdanê kurmancan de gelek edîbê ke ziwani baş şuxulnenê estê la gelek nuştoxê kurdî yê kurmancî zî estê ke perwerdeyê tirkî dîyo û kewtê binê tesîrê asîmîlasyonêkê pêti, coka eseranê xo yê ke bi mentiqê tirkî nusnenê û bê ke redaksiyonêkê tenduristî ra yan zî kontrolêkê edîtorîye ra biviyarnê, vejenê pîyase. Eke merdim nê hetî ra muqayseyêk bikero, semedo ke kirmanckî de mekanîzmayêka bikontrolê yê redaksiyonî ameya pê, coka ziwana bi hawayêko biîstîqrar averşino. Heto bîn ra, semedo ke hîkayanê kirmanckî de kalîteyêka asaya ameya pê, coka hîkayenuştoxê ke dima beşdarê na seha benê, mecbur manenê ke na rewşe bigêrê verê çimî. Bi no qayde kalîteya hîkaya sewîyeyêk ser ra manena.

Anika edbîyatê kirmanckî de şaxê sereke hîkaye ya. Tewirê edebî yo tewr pêt ke tewr zêde wanîyêno û tewr zêde nusîyeno hîkaye ya. Payîzê serra 2009î de kitabê hîkayanê kirmanckî "**Binê Dara Valere de**" ra hîkaya bi nameyê "**Baba**" bi eynî nameyî bîye film¹². Bi nê hawayî hîkaye seba geşbîyena şaxanê bînan yê hunerî zî bena çime û wina aseno ke no proses do hîna averşiro.

Sey netîceyî, prosesê geşbîyena hîkaye ke bi vejîyayîşê kovara **Vateyî** dest pêkerdo, bi eynî suretî dewam keno. Warê hîkaye de, kîştê xebata hîkayenuştoxanê ke cor ra nameyê înan vîyartbi, nuştoxê neweyî zî beşdarê nê karwanî benê. Sey nimûneyî, nika tewr tay panc dosyayê hîkayan **Weşanxaneyê Vateyî** de seba çape amade yê. Seke aseno, na rewşe naye îsbat kena ke, eke bineyke bo zî kurdî biresê rewşêka serbestîye, hem şênê xo aver berê hem zî serkewtinanê zaf girdan qezenc bikerê û sey her warî, warê edebîyatî de zî xo biresnê sewîyeya miletanê averşiyayan.*

¹² <http://www.zazaki.net/haber/kirmancca-zazacada-ilk-kisa-film-391.htm>

* Na meqale verî "Rojê Ziwana û Edebîyatê Kurdan" ke 15-18 temmuze 2010 de hetê Unîversîteya Culemêrgî ra organîze bibî de sey teblîxî pêşkêş bîye û keyepelê Zazakî.Netî de, roja 20.07.2010" de weşaniya. Dima kitabê bi nameyê "Zimana û Wêjeya Kurdî, Gotarên Konferansa Zimana û Wêjeya Kurdî ya Zanîngeha Hekariyê 15-18 tîrmeh 2010" r. 63-66" de ke hetê Unîversîteya Culemêrgî ra amade bibi ca girewt. Ancî "Şewçîla, Kovara Edebî Hunerî, Hûmare' 1, Dîyarbekir, Wisar 2011, r. 12-17" de weşaniyaya. Ma sey şeklê orjînalî uca ra neqî kerde.

HETÊ ŞUXULNAYÎŞÊ ZIWANÎ Û ÎDYOMAN RA TEHLÎLÊ HÎKAYA "BEYI SE BENA?"

Bîlal ZÎLAN

1. DESTPÊK

Edebîyatê modern ê zazakî bi kovara *Tîrêje* serra 1979 de dest pêkerdo. Mehemed Malmîsanîjî nuşteyê tewr verênî yê modernî weşanayî. Hîkaya yewine ya kirdkî (zazakî) zî serra 1980 de bi nameyê "Engîştê Kejê" hetê Malmîsanîjî ra bi mexlesê M. Birîndarî kovara *Tîrêje* de weşanîyaya¹. Na hîkaye serra 2005 de "Antolojîyê Hîkayanê Kirmanckî (Zazakî)" de rayna weşanîyaya².

Badê 12ê êlula 1980î gelek nuştox û roşinvîrê kurdan şîbîy Ewropa. Ewropa de gelek kovarî amey weşanayene ke nînan ra yewe zî *Çira* bî. Serra 1995 de hûmara hîrêyîne ya *Çira* de hîkaya diyine ya kirdkî bi nameyê "Derdê Derwêşî" hetê J. Îhsan Esparî ra weşanîyêna³. Na hîkaye "Antolojîyê Hîkayanê Kirmanckî (Zazakî)" de rayna weşanîyaya⁴. Nê wextan de di hîkayeyê Serdar Roşanî ke kurmanckî ra tadîyayê kirmanckî (zazakî) serranê 1995 û 1996 de hûmaranê 2 û 5. yê kovara *Çira* de weşanîyayê. Nameyê nê hîkayan, yewe "Bircanê Dîyarbekirî ra Mektubêke" û ya bîne "Gozêre" yo. Nê hîkayeyî zî "Antolojîyê Hîkayanê Kirmanckî (Zazakî)" de rayna weşanîyayê⁵.

Serra 1996 de kurdê zazayî ke Ewropa de mendênê Swêd de bi nameyê

---

¹ M. Brîndar, "Engîştê Kejê", Tîrêj: Kovara Çande û Pişeyî, Hejmar: 2, Sal 1980, İzmir, r. 32-37. O ke neql keno: Roşan Lezgîn, "Kirmackî de Aversîyayîşê Hunerê Hîkaye", <http://www.zazaki.net/yazi/kirmack-de-aversyays-huner-hkaye-101.htm>

² Munzur Çem, Antolojîyê Hîkayanê Kirmanckî (Zazakî), Weqfa Kurdî ya Kulturî Li Stockholmê, Stockholm 2005, r. 57-63, O ke neql keno: Roşan Lezgîn, "Kirmackî de Aversîyayîşê Hunerê Hîkaye", b. lînkê corên

³ J. Îhsan Espar, "Derdê Dewrêşî", Çira, Kovara Kulturî-Kovara Komelaya Nivîskarên Kurd li Swêdê, Hejmar 3, Îlon 1995, Stockholm, r. 55-70, O ke neql keno: Roşan Lezgîn, "Kirmackî de Aversîyayîşê Hunerê Hîkaye", b. lînkê corên

⁴ Munzur Çem, Antolojîyê Hîkayanê Kirmanckî (Zazakî), Weqfa Kurdî ya Kulturî Li Stockholmê, Stockholm 2005, r. 31-56, O ke neql keno: Roşan Lezgîn, "Kirmackî de Aversîyayîşê Hunerê Hîkaye", b. lînkê corên

⁵ Munzur Çem, ecv

“Grûba Xebate ya Vateyî” kom bîy⁶. Na grûbe serra 1997 de Swêd de kovara *Vateyî* vete. Serra 2003 de Îstanbul de *Weşanxaneyê Vateyî* ronîya û kovara *Vateyî* hînî Îstanbul de ameye çap kerdene. Na kovare hetanî 2010î 34 hûmarî vejîyaya û weşana xo hema zî dewam kena⁷. Hetanî ewro zaf xebatê edebî yê kirdkî na kovare de neşr bîy.

Hîkaya “Beyi Se Bena?” ke ma ser o nê tehlîlî virazenî, nameyê kitabê hîkaya yê J. Îhsan Esparî yo. Na hîkaye, tewr verî 1997 de kovara *Vateyî* de hûmara 2, 3 û 4. de qisim bi qisim weşanîyaya⁸. Qismo yewin kitab de rîpelê 1-19, qismo diyin kitab de rîpelê 19-43, qismo hîrêyin ke kovare de weşanîyayo, kitab de rîpelê 43-62 mîyan de ca girewto.

Badê, ma vînenê ke hûmara 8. de Roşan Lezgîn yew nuşteyê xo de hîkaya Îhsan Esparî rexne kerda. R. Lezgîn, no nuşteyê xo de tewirê na hîkaye rexne keno û hetê şuxulnayîşê ziwani de nuştişê tayê çekuyan ra îtirazê xo vano⁹. Rayna eynî hûmare de J. Î. Espar, bi nuşteyêkê dergî cewabê rexneyanê Roşan Lezgînî dano û mîyanê nê cewaban de derheqê hîkaya xo de zî gelek melumatan dano û rexneyanê Lezgînî ra xo paweno¹⁰.

Hîkaya “Beyi Se Bena?” bi nameyê ke kovare de weşanîyaya, badî bi eynî nameyî 2004 de hetê *Weşanxaneyê Vateyî* ra çap bîya¹¹. Kitab de tena yew hîkaye ca gêna û na hîkaye qasê 60 rîpelî yê. Bi no hawa merdim şêno sey yew hîkaya derge bihesebno. Hîkaye çi moc ke kovara *Vateyî* de weşanîyaya, no hewa zî kitab de ca girewto. Tena, çend cayan de ke xeletîyê herfan bîyê, ameyê rast kerdene.

2. KUNYE

Nameyê nuştox û kitabî: J. Îhsan Espar, *Beyi Se Bena?*

Weşanxane: Weşanxaneyê Vateyî

Tarîx, cayê çapkerdişî, rîpel: Payîz 2004, Îstanbul, 62 rîpelî

---

⁶ Grûba Xebate ya Vateyî: http://www.zazaki.net/html_page.php?page=gruba_xebate

⁷ Kovara Vateyî: http://www.zazaki.net/html_page.php?page=vate

⁸ J. Îhsan Espar, *Beyi Se Bena?*, Vate, Kovara Kulturî, Numre: 2, Payîz 1997, Stockholm, r. 77; Îhsan Espar, *Beyi Se Bena?* - II, Vate, Kovara Kulturî, Numre: 3, Zimistan 1997, Stockholm, r. 50; J. Îhsan Espar, *Beyi Se Bena?* - III, Vate, Kovara Kulturî, Numre: 4, Wisar 1998, Stockholm, r.79

⁹ Roşan Lezgîn, “Boya Welatî”, Vate, Kovara Kulturî, Numre: 8, Hamnan 1999, Stockholm, r. 62

¹⁰ J. Îhsan Espar, “Derheqê Boya Welatî De”, Vate, Kovara Kulturî Numre: 8, Hamnan 1999, Stockholm, r. 76-79

¹¹ J. Îhsan Espar, *Beyi Se Bena?*, *Weşanxaneyê Vateyî*, Îstanbul, 2004

3. TEHLÎLÊ MEWZUYÊ HÎKAYE

a. Mewzu (Babete): Hîkaye de yew cinîya vîyamenda ke mêrdeyê aye raştî de nêmerdo, tena vîndî bîyo û tay çiyê nebaştî ke na cinî sereyî ser de yenê, nînan ra behs beno.

b. Xulasa: Hesên Axayî rê xebere yena ke lajê ey esker de merdo. Dewe de xebra mergê Serdarî vila bena. Hesên Axa yew het ra lajê xo rê dejenoyew het ra zî halê veyva xo ser o fikirîyeno. Seba ke dewe de derheqê veyva ey Beyi de zaf qalî vajîyenî, Hesên Axa veyva xo, lajê xo yê bîni ke zewejnayeyo, ey rê mare keno. Na ray bêteyê di veyvan de qewxe û bêhuzurî yenê meydan û Beyi wazena ke xo axur de bixeneqna. Labelê vistirîya aye pêaqli-yena û aye xeneqnayîş ra xelisnena.

Rojêk eskerî yenî dewe û benê mêmânê zamayê Hesên Axayî, Mela Meh-mudî. Yew esker Beyi serê ortmeyî de vînenoyê çim şikneno. Bengî zî nê halê eskerî vînenoyê eskerî kuweno. Labelê badê, eskerî yenê dewe Bengî û Mela Meh-mudî pîya benê dekenî hepis. Semedo ke her di lajî zî Hesên Axayî dest ra şiyê, Hesên Axa zaf qehirîyeno. Demeyêk vîyareno, lajê Hesên Axayî ke esker de vîndî bîyo û înan vato qey merdo, yeno dewe. Hîkaye bi ameyîşê lajê vîndîbîyayî qedîyena û bi persa "Beyi nika se bena?" qedîyena.

c. Strukturê Mewzuyê Hîkaya: Hîkaya "Beyi Se Bena?" new qisman ra ameya meydan. Nê qisimî bi numre bellîkerde nîyê labelê bêteyê her qisimî de hîrê hebî estareyî (***) ronîyayî û bi no hawa babetî yewbînan ra cîya bîyê.

Hîkaye, bi behsê Hesên Axayê Sayêreki û dewa Sayêreki dest pêkena. Vernî de teswîrê dewe, banê Hesên Axayî û Eynîyê Derdî beno û meseleya nê eynî vajîyena. Hem meseleya eynî de hem cayanê bînan de behsê çiyê folk-lorîkî beno. (r. 9, 57) Qismê bînan de nuştox fesal-fesal dekeweno mîyanê hî-kaya xo ya esasî.

Nuştoxî hîkaye bi çimê xo vata. Labelê zaf cayan de bi çimê qehremanan zî hîkaye dewam kena. Bi xususî, wexto ke mîyanê hîkaye de qehreman ewro ra şêro zemanoyê vîyarte, o wext hîkaye bi çimê qehremanî dewam kena. Hîkaye de Hesên Axa û Geloyê Xîntî ser o ca-ca no uslub ameyo xebetnayîş.

Nuştox zaf rey teswîrê cayan û merdiman keno. Mavajîn wexto ke Beyi ra behs keno bi hawayêko derg şekl û şemalê aye teswîr keno. (r. 17) Serqehre-mananê hîkaya de tehlîlê psîkolojîkî zî estê. Bi taybetî, Geloyê Xîntî ser o teh-lîlê psîkolojîkî zaf î. (r. 24-32)

Hîkaye de tayê cayan de bi fekê qehremanan behsê bawerî (dîn) beno. Ge-ge bi çimêkê objektîfî, ge-ge zî bi çimêkê rexnekerdişî behs beno. Mîyanê hîkaye de zaf cayan de behsê tarîxê kurdan beno û bi hîsê millî tayê meseleyî

vajîyenê. Mavajî, vernîya hîkaye de qiseykerdişê Hesên û Huseyn Axayî de hetê cuntaya 27 gulane 1960 ra surgunkerdişê kurdan vîyareno (r. 15). Dima ke heyatê Geloyî ra behs beno, Şêx Elîyê Palî ser o fikrê bawerî û dînî ra bi hewayo derg û bi çimê rexneyî yeno behs kerdene. Reyna, analizê karakterê Şêx Efendî û Geloyî de dewaya kurdayetî vajîyena. Wexto ke Hesên Axa meseleya Beyi ser o, fikirîyeno şino verê resmê Şêx Evdîrehîmî ke wazeno tede ardim biko û derg û dila fotografi reyde qisey keno. Ewta de meseleya Şêx Evdîrehîmî ra behs beno ke çawa camêrd û egîd bîyo û derheqê mergê ey de ma-lumat dîyeno.

Peynîya hîkaye de wexto ke Geloyo Xînt vejîno banî ser û veng dano dewijan, weyra de tay edetê dewijan xirab vînenê, vera eskeren de tersayîşê dewijan rexne keno û behsa yewbîyayîşê kurdan keno (r. 61). Ma ney ra ma fehm kenî ke nuştox wazeno ke meseleya Beyi ser o yew fikro neteweyî zî bido wendoxan.

ç. Ca û Wext: Hikaye, esas dewa Sayêreki de vîyarena, ge-ge hîkaye de cayê bînan ra zî behs beno.

Wext tam dîyar nêbo zî ma dîyalogê Hesên û Huseyn Axayî ra fehm kenî ke serra 1960 ya, Tirkîya de îxtîlal bîyo, cuntaya Cemal Gurselî bîya hukmat û tayê kurdî hetanî Sêwas surgun bîyê. (r. 15)

d. Qehremanê Hikaye: Hesên Axayê Sayêreke (Hesênê Selîmanî), Perîxani (cinîya Hesên Axayî), Huseyn Axa (pîyê Beyi û datzayê Hesên Axayî), Derdi (cinîya Huseyn Axayî û maya Beyi), Serdar (Iacê Hesên Axayî), Beyi (Cinîya Serdarî û veyva Hesên Axayî), Bengî (Iacê Hesên Axayî), Ziravi (cinîya Bengî), Mela Mehmud (zamayê dewe), Hesîba (cinîya Mela Mehmudî, waya Hesênê Selîmanî), Gelo (Geloyo Xînt), Bîlal (Kerwa Bîlal), Çawuş (cendirme).

4. TEHLÎLÊ ZIWANÊ HÎKAYE Û ÎDYOMÎ

a. Hetê Zîwanê Standardî ra: Seba ke na hîkaye verî kovara *Vateyî* de neşr bibî û o çax hema derheqê kirdkî (zazakî) de tayê çiyê standardî tesbît nêbibîy, hîkaye de tayê cayan de çekuyî bi fekê mehelli nusîyayê. Mesela, tayê çekuyî ke ganî pîya binusîyê, cîya nusîyayê. Mavajî, tede sey "te de"; pêser sey "pê ser" nusîyayê (r. 19). Samedê îzafeyê makî, "-i" xebetnîyayo labelê nika standard de "-e" ameyo qebul kerdene. Nuştoxî hetê zemîrê şexsan ra ziwano standard şuxulnayo. Mesela; "ey", "aye", "înan". Herinda "ko" de zî "do" ameyo xebetnayene ke no standard o. Labelê hetê zemîrê îşaretî de fekê mehelli şuxulnayo. Mavajî, herinda "a" de "aw" xebetnayo. Rayna ma vînenê ke herinda edatê "bi" de "ebi" ameyo şuxulnayene. Sewbîna, tayê kelîmeyê ke bi fekê mehelli nusîyayê, nê yê: vîşêr, hutin, tetun, tînc...

Hîkaye, çiyê ke ma cor ra vatîy, înan ra teber, bi zîwanêko standard û fesîh

ameya nuştîş. Wexto ke merdim waneno, seke ewro nusîyayo, ci ra weş fehmkeno. No zî yew het ra nawneno ke standardê kovara Vateyî binê xo dekerde û saxlem o.

b. Çekuyê Tekrarbîyaye û Dileteyî: Hîkaye de zaf caran di çekuyê tekarbîyayeyî ke sey “ge-ge”, “verra-verra”, “yew bi yew”, vîyarenî. Reyna çekuyê dileteyî zî sey “rut û repal”, “zem û zuran”, “tarr û turr”, “dije-mije”, “taket-naket”, “inheta-aheta”, “exxaynî-puffaynî”, “naynî-rijnaynî”, “naşt-daşt”, “tarr û turr”, “çîy-mîy” mîyanê hîkaye de gelek cayan de vîyarenê.

ç. Çeku û Termê Dewan: Seba ke hîkaye dewe de vîyarena, gelek çeku û termê ke hîna zaf dewan de şuxulnîyênê yan zî derheqê dewan de yê, zaf vîyarenî. Hetê **cografya** ra nameyê dewan “Sayêreki” û “dewa Binêkoy”; nameyê eynîyan. Nameyê “Eynîyê Sayêreki”, “Eynîyê Derdî”; nameyê cayan “bostan”, “goli”, “axpîn”, “axir” û sey înan zaf çekuyî vîyarênê. **Nameyê daran** ra “dehlêr, sayêr, mişmişêr, alunçêr, saluncêr, navlêr, murwêr, encilewr, mazêr” û sey nînan tayna nameyê daran mîyanê hîkaye de vîyarênê. **Karê dewe** ra: “citekerdiş, çînayîşê terkan, birnayîş û piştîşê rezan, awdayîşê hêgayan, velg-birnayîş, bostanawdayîş, xetekendiş, eşêfekerdiş û sey nînan tayê çekuyê bînî vîyarênê. Nameyê bînî ke eleqeyê înan û heyatê dewe esto, nê yê: “ortme, nazbalî, maxî, mirdaqî, mênêb, lindan, huwe, arîş, zixêre, toxim, şîrne, firaq, niqr, lêyê mehsirî, tar û turro wişkkerde, nivîn...”

d. Vateyê Verênan, Zewtî û Teşbîhî: Zaf cayan de nuşttoxî vateyê verênan, teşbîhî û zewtî şuxulnayê. Vateyê verênan ra, “Hûmay da Hûmay girewt”, “Tasi ke rayê çiringay, ha zurî ha raşt, rayê çiringaya”; teşbîhan ra “tînci eynî sey qu-tîya tutinê to bereqîyaynî”, “ridê Hesenî ra ewnîya ki sey şewî tarî bîyo”; zewtan ra “Mela key înan bixerepîyo” ma şênî sey mîsalî nîşan bidê.

e. Şuxulnayîşê Îdyoman: Îdyomî, dewlemendî û rindîya zîwanî nîşan danê û esaletê zîwanî nawnenê. Merdim eşkeno yew paragraf bi yew îdyom îzah biko. Mîyanê îdyoman de tarîx, orf û adetê mîletî ca gêno û xezîneya kulturî muhazeze keno. Heto bîn ra zî nuştîş û qiseykerdişî de şuxulnayîşê îdyoman nîşan dano ke nuşttox yan zî qiseykerdox hakimê zîwanî yo, eleqeyê ey û zîwanî zaf xurt o¹².

Hîkaya “Beyi Se Bena?” de hetê şuxulnayîşê zîwanî ra tewr muhîm belkî zî xebetnayîşê îdyoman o. Kitab 62 rîpelan ra îbaret o û tede 70 ra zêde îdyomî estê. No zî nawneno ke nuşttox hetê îdyoman ra hîkaya xo gelek dewlemendkerda û têkilîya nuşttoxî û zîwanî zaf xorîn a.

ê. Îdyomê ke Ameyê Tesbît Kerdene: Îdyomê ke kitab de vîyarenê û ma tesbît kerdî 73 heb ê. Îdyomî kitab de mîyanê cumle de çî hawa û kam rîpel de

¹² Roşan Lezgîn, Ferhengê Îdyomanê Kurdî (Kirmanckî / Zazakî); Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul 2005, r. 5

vîyartê, ê zî pîya nûsîyayê.

pişa xo xişn bîyayene: Labelê semedo ki, pişa sayêrekijan biney xişn bena, ebi lacekê binêkoyjî qayîl nêbenî û keyneki nêdanî. (r. 8)

aqil firnayene: Lacek na keyneki ser o aqil firmeno û yaban keweno. (r. 8, 17)

porê kesî sipî kerdene: Heyana ki tetun erînaynî çend muyê porê rotoxî sipî kerdinî. (r. 9)

pîze pê nêveşnayene: Sewbîna guran ser o nê, la herçî qaydê tetunî rê pîzze peran nêveşnaynê (r. 9)

goşî bel kerdene: Hema xafil ra hewranê sîyayan goşî bel kerdî, verra verra hewrî giran bî, varanî dest pêkerd û laser ame... (r. 10)

destî xo ra vera nêdayene: Tena dayka Serdarî, Perîxani, destî xo ra verra nêdaybî; nê cayan ra şêx û mela nêverdabi ki nêşîbî hetî, zîyari nêmedîbî ki nêşîbî ser. (r. 10)

gan ci ra vejîyayene: Mergê Serdarî ra pey yewrayî gan ti re vejîyabi, zerd û zirmêlêqi bîbî. (r. 11)

serê ziwani ra qisey kerdene: Ebi seredê ziwani aye reyra qisey kerdinî. (r. 11)

tersê xo şikîyayene: Nê serranê peyanan biney tersê aye şikîyabi. (r. 11)

paşte pê bîyayene: Demeyêk o her di lacê xo zî zewecnaybî paştey aye hîna pê bîbî ki Hesenî hinî fek zewacî ra verra dayo. (r. 11)

fek ci ra veradayene: Hesenî hinî fek zewacî ra verra dayo. (r. 11)

ca bide nêkewtene: Ca bide nêkewtinî, nêşaynî texmîn bika ki Hesen do xeberdayîşê aye ra pey se biko. (r. 12)

kîştanê kesî qul kerdene: Axa, zanî nê datizanê to bi qalanê xo kîştê mi qulî kerdî. (r. 12)

sereyê xo girwetene û rageyrayene: Ez serey xo bigîra kam heta rageyra? (r. 12)

zerrîya xo dinya ra serd bîyayene: Destê ey nêgirewtinî karêk biko, zerra ey dinya ra serd bîbî. (r. 12)

teliyan ser o ronîştene: Herçiqas nêano xo ser zî seki teluyan ser o ronîşte bo. (r. 15)

tewî girewtene: Tewî girewtbî, nêzanaynê se biko. (r. 15)

rike bestene: Ez nêzana nê hukumatî çî rê rika xo Şêx Elî Efendî besta. (r. 16)

derd kesî têwdayene: Helbet Huseynî rê zî weş nêbi ki derdê Hesenî têwdo. (r. 16)

pê dejayene: Naşt-daşt ra tanî qalî ey goş ra kewt bi, pey dejabi. (r. 16)

bi rîsipîniye xelesîyayene: Nika înan ganî çiyê bikerdinî, no bela ra ebi rîsipîney bixelesîyaynî. (r. 16)

şerefê xo panc perey bîyayene: Hûmay nêko eki çiyêdo xirab biqewimîyo, şerefê înan beno panc perey. (r. 17)

qîymîş nêbîyene: Ridê Hesenî ra ewnîya ki sey şewî tarî bîyo, qîymîşê ey

nêbi. (r. 17)

rîyê xo roşn bîyayene: Va "dato, ma şewi qedênay" yewrayî rîy Hesênî roşn bi... (r. 17)

dinya xo hesnayene: Eki Perîxani a cili mîyan di nêdînî dinya xo hesnaynê. (r. 18)

sere masayene: Xirrayîşê aye endî vîşî bînê ki beyi gêj bînî, serey aye masaynî (r. 18, 59)

çimê xo pêser nayene: Biney çimê xo naynî dim a werîştinî şînî bostan aw daynî. (r. 19)

aqil birnayene: Aqilê to na mesela ra çi birneno? (r. 20)

di gamê xo pê nêmendene: Labelê di gamê ey pê nêmendinî. (r. 20)

murizê xo tirş kerdene: Her di leweyî xo ser pêsernay, murizê xo tirş kerd, çimê xo girewtî, leweyê ey çend ray pêro ginay. (r. 20)

qale ra dejnayene: Lezalez nêwaştinî qalê ki dewijî şênî pey bidejî, biko. (r. 21)

sereyê mesela ronayene: Hesîba biney sereyê mesela bironaynî ka mi-cêci ey abo... (r. 22)

yew çilka gonî nêameyene: A game yew kardî bidaynî mi ro, yew çilka gonî mi ra nêameynî. (r. 22)

ne hewanayene ne zî ronayene: Mi hinî ne hewanay ne zî ronay. Ez werîştî xo rê şîya. (r. 22)

goşanê xo ra bawer nêkerdene: Mela Mehmudî gama ki Hesîba goşdarit, goşanê xo ra bawer nêkerd, ey vatinî qey Hesîba di caran qalî nêvîndena... (r. 22, 30)

mesela têwdayene: Nika ey zî şîyaynê na mesela biney têwdo... (r. 22)

dekewtiş gandê kesî: Mesela Beyi hinî gandê ey kewtibî. (r. 24)

vîye kewtene: Çi rê wina no derd, kul û kederê dinya heme kewto mi vîye? (r. 25)

zîr û zeberê çi vetene: Ti çirê endi meraq kenî, wazenî zîr û zeberê heme çi vejî? (r. 25)

ca teng bîyayene: Vatinî qey ard û asmîn nika pê resenî, ca piro teng bibi. (r. 25)

nêşînayîş xo tepîşayene: Ez qey endi nêbîyaye ya ki ez nişna xo bitepîşa? (r. 26)

dekewtiş tengane: Kotî yew bisilmane bikewtinî tengane ey xo bide resnaynî, de rê ardim kerdnî. (r. 27)

aqil sere ra kerdene: Tersabi ki Efendî bi qîseyanê anaserênan ey aqilê serî ra biko. (r. 31)

gan û îman xo ro girewtene: Huskîyê şîwanî gan û îman xo ro girewtbi, qeza ra hetanî Sayêreki vazdabi. (r. 33)

qeseba veşayene: Eki Serdar ezeb bibînî, ez ka rayna derdê xo bianca, ka qesebaya mi biveşa la ka Hûmay sebir bido mi. (r. 35)

rîyê kesî vajor kerdene: Ti şarê xerîbî ca verdi ez senê ridê Dat Huseynî vajor bikal! (r.35)

pê fek huyayene, pey de mezelê yewbînan kendene: Ti zanî ma çend nê-bîyayeyî; ma pê fek huwenî, la pey di ma mezelê yewbînan kenenî. (r. 35)

xo fek ro dayene: La qalê dewijan nêqedîyaybî, zaf meseleyê bînî zî bîy ki înan xo fek ro daynî. (r. 36)

rî nêgirewtene: Seki pêrû pîya yew suco giran bikî û rîyê înan nêgiro yew-bînan ra biewnî. (r. 36)

bi serê ziwani qisey kerdene: Ziravi, Perîxani di zî ebi sereyê ziwani qisey kerdînî. (r.37)

sere werdene: To serey Serdarî werd, nika dora Bengî ya. (r.37, 59)

camêrd peysayene: Qey to rê camêrd peysa bi? (r. 37)

kewçika kesî de vejîyayene: Wazeno o teres to xo rê mare biko, ti çirê kewçika mi di vejîyêna? (r. 38)

dinya çimanê kesî de sîya kerdene: Bi qiseyanê xo a kiştîbî, dinya çimanê aye di sîya kerdbi. (r. 38)

sîy teqîyayene: Ekek kesî xortê balixbîyayeyî zî bihûmartitînî sîy biteqaynî ancax dewi ra pancas-şetî camêrd vejîyaynî. (r. 40)

guneyê kesî girewtene: Dewijan guney ey girewtinî vatinî: "Mela semedo ki zikat û fitran heq biko wina keno." (r. 40)

kesî ra bi çimê xirab ewnîyayene: La nika ki Beyi amey ortmî ser û cendirme ebi çimbê xirabî ti ra ewnîya, reng Bengîyî ra nêmend... (r. 42)

keyeyê kesî veşnayene: Nê keyxerepîyayî key ma veşna, da hukumatî ro! (r. 42)

har bîyayene: Gîdîno, bêrê Bengî harr bîyo, dayo hukumatî ro! (r. 42)

zik û ziwa mendene: Perîxani zik û ziwa mend bî. (r. 43)

hêş sere ra şiyene: Hêş mi sere ra şibi, mi ê bînî nêdî. (r. 48)

quça neletî bîyene: Bengî bibi qareman, Huseyn zî quça neletî. (r. 50)

eştiş adirî mîyan: Kerway mi ebi destanê xo eşt adirî mîyan! (r. 50)

kabeyê kesî şek ameyene: Xora dewijî înan ra weş nêbî, nika kabeyê înan şek amebi. Ebi pîleya înan yarî kerdinî. (r. 51)

pirnika kesî ra kewtiş: Mi yew xort dî, to vatinî qey hema Serdar pişkayo û vato "çelp" pirnika ey ra kewto. (r. 53)

ziwanê xo nêşîyayene: Werrekîna ez nêpersaynî (...) Ez bi ziwane xo nîşna... (r. 54)

lingî erd ra mendene: Willay eki ez vaja lingê şima ard ra manenî. (r. 54)

qali feke de cawitene: Herê ti se vana vaji, ti çi qali fekê xo di cawena? (r. 54)

fek heta pey goşan şiyene: Qalî weşî kerdî, fekê ey şî heta pey goşanê ey. (r. 55)

goş nayene: Eke keko Hesên goş mi no, emşo na bêyewma çiftelî erşaweno keyeyê bawke aye. (r. 55)

qeseba çizayene: Beyi ra ewnîyay, qesebay aye çizay, va "Ya Rebbî ma ecrê na keyneki ra senê xelîsîyênî?" (r. 57)

hewa kewtene: Kam gama ki nê qîseyan pey hesîyaynî hêrsan ver hewa kewtinî. (r. 59)

fek akermende ewnîyayene: Dewijî zî fekê înan akermende ey ra ewnîyaynî. (r. 60)

5. NETÎCE

Hîkaya "Beyi Se Bena?" hetê struktur û teknîkî ra qasê hîkayanê moderanê bînan serkewte ya. Mewzûyê hîkaye şînasî yo û mîyanê cuya şarî ra ameyo girewtene. Hîkaye esasê xo de bi tewirêko realîst ameya nuştene. La hîkaye de hetê hîsê neteweyî ra nîyetê mesajdayîşî zaf xo dîyar keno.

Hîkaye hetê şuxulnayîşê zîwanî ra zaf dewlemend asena û xusûsiyetanê na hîkaye ra o tewr muhîm no yo. Zîwanêko zaf tebîî ameyo şuxulnayene û no zîwan mekan û babeta hîkaye reyde zaf munasib şîno. Senî ke dewe de pîlanê kirdan wexto ke cematêk de qîsey kerdîn, di qalanê înan ra yew vateyê verênan yan zî îdyomêk bî, qehremanê na hîkaye zî di vateyanê xo ra yewe de îdyomêk şuxulnenê. Yeno zanayene ke nuşttox Îhsan Espar, verê na hîkaye bi nameyê "Tanî Estanikî û Deyîrê Ma"¹³ yew xebata folklorîk kerdbî û na xebata xo de folklor û kulturê Pîranî ra nimûneyî arêdaybî. Wina aseno ke na babete de techîzat û pisporîya nuştoxî, bîngehê zîwanê na hîkaye zî viraştî.

Na hîkaye, hem edebîyatê kirdkî de nimûneyê hîkayanê verênan ra ya û hem zî edebîyatê modern ê kirdkî de cayê xo yê muhîm esto. Hetê folklor û şuxulnayîşê zîwanî ra nimûneyêka baş a û nê cîhetî ra tam dana wendoxî.

6. BÎYOGRAFÎYA J. ÎHSAN ESPARÎ

J. Îhsan Espar 1956 de Pîran de maya xo ra bîyo. Ey 1979 de, Dîyarbekir de Enstîtuyê Perwerdeyî qedênayo. Demeyêko kilm Kurdîstan de mamostetîye kerda. Menga nîsana 1982 de Kurdîstan ra vejîyayo û nika Swêd de ciwîyeno. J. Îhsan Esparî unîversîteyê Stockholmî de tarîx û aversîyayîşê zîwanê ciwananê dizîwanîyan û yê Gävle de zî îlmê cematkî wendo.

Hetanî ewro gelek nuştayê eyê kurdkî (kirmanckî, kurmanckî), tirkî û swêdkî, hîkaye û şîrî eyê kirmanckî kovar û rojnameyan de neşr bîy. O serra 1997 ra endamê redaksîyonê kovara Vateyî û serra 2001 ra zî yê Weşanxaneyê Apecî yo. J. Îhsan Espar Grûba Xebate ya Vateyî reyra standardîzeker-

¹³ Tanî Estanikî û Deyîrê Ma, Weşanên Rewşen, Berlîn 1995/ Çapa diyîne: Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul 2004

dişê lehçeya kirmanckî (zazakî) ser o zî gurîyeno.

Eserê ey ke weşanîyayê:

Tanî Estanikî û Deyîrê Ma, Weşanên Rewşen, Berlîn 1995/ Çapa diyîne:
Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul 2004

Beyi Se Bena?, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul 2004

Dilopê Zerrî, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2008

Ferhengê Tirkî-Kirmanckî (Zazakî) çapa hîrêyîne ya hîrakerdiye, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul 2009, (No Ferheng, Grûba Xebate ya Vateyî reyra amade kerdo.)

Rastnuştîşê Kirmanckî (Zazakî), Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul 2005 (No kitab, Grûba Xebate ya Vateyî reyra amade kerdo.)

Nê kitabên ra vêşêr 17 hebî kitabê tadayeyê ey weşanîyayê. Zafaneyê nê tercumeyan hîkaye û estanikê ke seba domanan ameyê nuştîş ê¹⁴.*

No nuşte hetê Roşan Lezgîni ra redakte bîyo û Şewçîla, Kovara Edebî Hunerî, Hûmare 1, Dîyarbekir, Wîsar 2011, r. 47-57 de weşanîyayo.

¹⁴ J. Îhsan Espar [Bîyografî], amadekerdox: Roşan Lezgîn, <http://www.zazaki.net/haber/ij.-hsan-espar-99.htm>

HİKAYANÊ ROŞAN LEZGÎNÎ DE TESWÎRÎ

Newzat DODANIJ

Na xebate de ez kitabânê hîkayan ê Roşan Lezgînî de teswîran ser o vindena. Verî, kitabê ey Halîn de hîkaya "Halîn"î çî qayde ameya teswîrkerdiş, çî qayde teswîrî virazîyayê, kamcîn rayîr ra vecîyayo û kamcîn rayîr ra vîyarîyayo, ez bala xo dana aye ser.

Ma verê tehlîlkerdişî, manaya teswîrî vajîn. Teswîr, manaya "betim" yan "betimleme"yê tirkî de yo. Seke yew fenomen, mesele, term bîyaro verê çimê wendoxan, wina behs bikero. Beno ke qalê şexsan, merdiman, cayan, wezîyetêk yan zî heywanêk bikero¹.

Teswîr, qaydeyo ke ma cor ra va, pêro meseleyan de eşkeno bêro xebitnayîş. Ma vajî, hîkaye ha yew keye de vîyarena, ma verê berî ra dest pêkenê, ma teswîrê verê berî ra kewenê mîyanê mesela û ma dormalê ê keyeyî ra gêrenê, ma dormalê baxçeyê de gêrenê, rengê keyeyî, bîçimê keyeyî, hîso ke nê keyeyî ma de aya keno, ma nînan ra behs kenê. Êdî teswîr seke yew tablo bêro neqîşnayîş, o tewir o.

Hîkayanê Roşan Lezgînî de teswîr cayêko zaf muhîm gêno. Pêro hîkayanê xo de ca dano teswîran. Nê teswîrî, rey-rey razber (soyut), rey-rey zî şênber (somut) ê. Rey-rey zaf ca gêne, rey-rey zî tay ca gêne. Ma cêr de bala xo danê tayê teswîran ser.

Kitabê Roşan Lazgînî "Halîn" de çarês (des û çar) hîkayeyî estê û 107 (se û hewt) rîpelî yo. Hîkaya peyêne nameyê xo dayo kitabî. Hîkaya "Halîn" yew merdimî ser ra vîyarena. No merdim hama şenik bîyo, dewa xo ra vecîyayo û da-vîst serrî welatan ra, bacaran ra, şaristanan ra gêrayo. Zaf çî dîyo û wendo, aver şîyo, fikrê xo hîra kerdo labelê tim û tim zerrîya ey de yew kêmanî estbîya. Semedê na kêmanîye ra fikirîyeno û fikirîyeno. Peynî de vînenê. Welat! Êdî peyser agêreno û yeno welatê xo, dewa xo. Tîya de zewijêno û xo rê yew keye virazeno. Hîkaye zî tîya de dest pêkena. Rojêk nuştox beno mêmanê nê merdimî. Û na mêmanîye bena sebebê na hîkaye.

Ma hîkaye ra yew mîsal bidîn: "Rayîro ke verê berê keyeyî ra şîyînî kamel-yaya ke kenarê hewze de bî, da-pancas metre derg bi û binê versîya maşêlê

¹ Aşkoğlu, İsmail, Anlatım Sözlüğü, İmece Yayınları, 2002, İzmir

ra vîyartinî. Kîştâ vakurî yê rayîrî de wina têrêze de her metre û nîm ca yew şaxa mêwe ameybî ronayîş. Tûrê mêwan ê tezey û ciwanî serê a çardaxa ke estûnê aye nat û wetê rayîrî de çikitebîy de bîbîy vila û rayîr seraser binê ver-sîya pelanê xo de verdaynî..."²

Nê neqlkerdişî ra zî fehm beno ke nuştox teswîrê xo de wendoxanê xo rê sey nîşandayîşê yew resmî qisey keno. Wendoxî wexto ke na hîkaye wanenê, xo mîyanê nê baxçeyî de vînenê. Wendox sey raştî cayê teswîrî de xo xeyal keno. Tîya de teswîr şênber (somut) ra- şênber (somut) virazîyayo.

Ma yewna mîsalê teswîrî bidîn.

"Verinîya hewze da-heşt metreyî û dergankîye ser zî da-vîst metreyî estibî. Xorînîya xo metre û nîm ra vêşêr bî. Herçiqaş ke dêsî û binê aye heme bi seramîk ameybî îzolekerdene zî la ê kerra û zinarê ke bi hawayêko taybet verê dêsanê aye de ameybî ronayîş, seke yew hopeka tebîye bo, winî asaynî. Heme yê kerra û zinaran kevze girewtibî. Hewze pirrî maseyî bî..."³

No paragraf de zî yew rayîro naturalîst teqîb kerdo. Raştî de çî esto sey ê raştî çîmanê wendoxan ver de nîgar (resm) kerdo. Raştî ra dûrî nêkewto. Yew ziwanê sade xebetnayo. Teswîrî derg kerdê labelê zîwanê teswîrkerdişî zaf sade û fehmkerde yo, zîwan zî zelal o. Nê teswîrî û zîwan xo mîyan de zaf biheng ê. Merdim wexto ke nê hîkayan waneno, zîwan xo rê xo herikîyeno. Teswîr merdîm gêno û şîno. Nuştox gama ke qalê hewze keno, merdim vano ke hênîkiya a hewze dana rîyê merdimî ro. Yan zî ê maseyî wendoxî ra asenê, eke destê xo bikero mîyanê hewze do maseyî biremê. Teswîr wina ganî virazîyayo, wina rengîn o.

Nika bineyke zî ma behsê teswîranê taybet û hîsîyan bikê. Ma reyna Halîn ra yew paragraf neql bikerê.

"Çimî. Çimî zaf muhîm ê. Çimî ruhîyetê merdimî, kesayetîya merdimî, karakterê merdimî nawnenê. Rengê înan qet muhîm nîyo, esas o îfadeyo xorîn ke rengê xo ruhîyetê merdimî ra gêno û yeno wenişeno zereyê çîman, o tesîr ro merdimî keno. Mesela, çimê yew qatîlî. Şima dîyê? Sênî rengê kîştîşî we-nîştô zereyê çîman! Yan zî çimê dizdêk? Çimê sextekaran, zûrkeran?..."⁴

Kam ke nê pasajî biwano ez bawer kena ke çimê yew qatîlî muheqeq yenê verê çîmanê ey yan zî çimê dizdêk her kesî ra asenê. Xora no zî teswîrêko baş ra peyda beno.

"Merdimo ke nêzano tawla kay bikero, eke çend rojî temaşeyê tawlakay-kerdoran bikero, kaykerdişê tawla museno."⁵ Eke ma na cumle nika xo rê rêber

² Lezgîn, Roşan, Halîn, Weşanxaneyê Komalê, Îstanbul, 2008, r. 94-95

³ ec, r. 95

⁴ ec, r. 91

⁵ Moran, Berna, Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, r. 187

bigêrîn, ma muhîmîya teswîrê şênberî vînenê. Eke ma Roşan Lezgîni çend rojî pêsero biwanî, ma mîyanê ê hikayan de ciwîyênê, ma boyê ê vilikan gênê û ma kîştâ a hewze de ronîşenê.

“Cemîla hêdî-hêdî amêne. Seke ro yewî bigêro, seke goş bişano vengêk, sewtêk, xiştênîyêk ser; wina bi dîqet ewnîyê dorû ver ra.”⁶ No zî mîsalêko ciya yo. No mîsal de, wexto ke merdim waneno, vano ke ez xo binimnî. Wina sey raşte nusyîyao ke a heli ti nêaftarenî sewtê xo bikerî.

“Xelasa maseyê qijkekî edî qet çin bî. Maseyê girdî keysa xo ro ey ardebî. Fekê xo akerd ke tam maseyê qijkekî bierzo xo fek, la a linge de yew masewanî torre eşte, her di pîya dekewtî.”⁷ Ma biewnîn her di mîsalanê peyênan ra, teswîrkerdişê Roşan Lezgîni ma rê hîna zaf roşn kenê, ma Cemîla ra tersenê û ma maseyî rê dejenê. Eke ma yew qenaet bivejî; ma eşkenê vajîn ke Roşan Lezgîni teswîranê hikayanê xo de ca-ca şênber, ca-ca razber o. Verê çimanê wendoxan de ganîkerdişê bîyayîşanê ey zaf baş o. Wendoxanê xo zereyê hikayanê xo de rey-rey qehrno, rey-rey şa keno, rey-rey zî boya vilikan ano verê zîncâ înan, rey-rey pê awa hikayanê xo wendoxan keno honik. Hendêk raşt o û hendêk zî wendoxan anceno zereyê hikaye.*

---

* No nuşte hetê Roşan Lezgîni ra redakte bîyo û Şewçîla, Kovara Edebî Hunerî, Hûmare 2, Dîyarbekir, Hamnan 2011, r. 57-59 de weşanîyayo.

⁶ Lezgîni, Roşan, Binê Dara Valêre de, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul, 2003, r. 28

⁷ Lezgîni, Roşan, Ez Gule ra Hes Kena, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul, 2007, r. 35

4.2.HİKAYEYİ

ENGIŞTÊ KEJÊ

MALMÎSANIJ

No di serrî yo ke mi mamostayîye kerdinê. A zî mi ra nê di serran de ders girewt, wendekara mi bî. Bi rîyê xo hende rinde nêhesibîyaynê la şabeyê aye gelek weş bîy. Bejna aye barî û derg, porê aye zî sey nameyê xo kej bi. Aye ra vatinê Kejê. Kejê, bi werîştîş û ronîştîş, bi tevger û xebata xo raste-rast yew kêneka kirdan bî. Hetê qiseykerdişê xo ra şermokin, camêrdan ra remayox û bi edeb û marîfet bî. Vêşîşermayîşê xo ver, bi vengê nizmî qisey kerdinê. Semedê ey ra, eke kesî weş nêgoşdaritinê qisayanê aye ra çiyekî fam nêbînê.

Cilûbelgê xo tim pak tepîştinê la çinayê ke pira girewtinê hîna vêşî kehen û erjan bîy. Dersê xo de zanaya bî. Nuştayê aye weş asaynê la leza-lez nêwanîyaynê, herfê xo têbin ra kerdinê. Tayê wendekarê mi bîy ke mi hinî nuştayê înan şinasnaynê. Ê Kejê zî înan ra yew bi.

Yew kemaneyê Kejê estbi. Rojê demeyo ke ez kîştê ra ders dana kîştê ra zî sinife mîyan de gêrena, çimê mi takewt. Ez ewnîyaya ke çi biewnîya! Eke Kejê bi destê çepî nusena û destê aye yo rast de hîrê engîştê kinarî ha şikte yê. Mi zorî reyde xo tepîşt. Ez pîzeyê xo de aye rê zaf-zaf dejaya. Mi xo bi xo va: "Kênekeka belengaz û meheyre. Gelo çirê nê engîştê to wina bîyê?" Senî ez hetanî nika pê nêaqilîyaya. Mi pîze de bî ke ez rojêk bipersa la mi reyna va kêneke wa nêşermaya, heyf a, hatike xo ra bigîro. O roj no roj ez Kejê de hîna eleqedar bîya. Vera-vera a zî ez xo rê sey yew birayî zanaya.

Rojan ra yew roj mi nêşa xo tepîşa, ez aye ra persaya, mi va:

-Kejê mecigîre, ez to ra yew çî pers kena, ti do mi rê rast vaja.

Va:

-Wa bo mamosta, ez rast vana.

Mi destê aye îşaret kerd, nawit û ez sebebê şikîyayîşê engîştanê aye persaya. Verê verkan şermayey, alişkê aye bîy çîlsûr la hewêna zî dest pêkerd, hêdî-hêdî pede şî û va...

Vera-vera sûrîya rîyê aye zî, nizmîya vengê aye zî vîndî bî. Ez têkil nêbîya, a va mi goşdarit, a va mi goşdarit. A mi rê bibî mamosta, ez bibîya wendekar. Matmendekî mi hetanî peynî goşdarite. Semedo ke mi nêwaştinê bişermaya û vengê xo nizm bika nê zî bibirna, ez aye ra nêewnîyaynê. Kejê zî atile nêdaynê, vajirîyaynê:

-Mamosta, ez hema qijkek bîya, yew êreyo teng de dewe de ma pêhesî-

yayme ke cendirme û qomandoyî yenê erzenê dewa ma ser. Bî qîj-wîj û hermele. Çendeke camêrdê dewa ma bîy, ko ro qîyame ginay; leman û daran, koyan û kuçan mîyan de vîndî bîy şîy. Tayêne xo dest de tifingê xo, tayêne şeşderbê xo, tek û tukî zî keleşkoyê xo berdî. Bira tayê bîy ke kardî, kalme nê zî xencerê bawkalan xo reyde berdînê. Keso ke bê çeke bo zî nêwetardê vinderô. Çunke cendirmeyan o kutinê, ey ra cayê çekan û merdiman persaynê. Maya min û damêrrîya mi keye de bîy. Pîyê mi zî, ma vanîme Hêgay Armenîyan, uca de xele çînaynê. Homa zano manganê hamnanî ra temmuze bî. De ti çi zanî na menge de ma het çend germ beno! A tîja tealaye ver ra, keke-kela hamnanî de gawirî serî ser de nêro; palîya terkeyan a. Mercû, kişne, nehayî yanî hurdî-mirdiyî rewna qedîyay, cewî zî ha-ha pay ra nêmendibîy. Vêşaneyê dewijan kewtibîy çînayîşê xeleyan; dest pêkerdbi kîştâ yew ra çînaynê kîştâ bîne ra zî sebale kerdinê. Înanê ke nêşêyaynê xo dest de sebale bikî, şimbêlî, rebeqeyî nê zî celeyî viraştinê. Qevdê paleyanê ke pê vaştirû nê zî tarre çînîyayê û erzîyayê, ganî ca de pêser binîyaynê. Ma, sebaleyê xo xo dest de kerdinê. Çunke keyeyê ma de bêxeyja mi di cinî bîy: Maya min û damêrrîya mi. Ge-ge zî ma miterhe kerdinê, paleyî ardinê.

Camêrdê dewe ke vejîyay ko, maya mi zî leze kerde çekalê xo xo lîngan ra kerdîy û teber kewte şî ke xebere bera pêrê mi rê. Nêke cendirmeyî wet ra ameynê, tede şeşderbê ey tepîştinê. Tikê mend, ez û damêrrîya xo ma ha zere de yê ke bawo kewt zere, va:

-Cinêkî, mi firset nêdî ez şêra ko; vanê teresbavan zaf nêzdîyê dewe kerdo. Mi va hatike mi bivînî, semedê aye ra ez ameya. Ez xo simzore de nimnena. Wa Kejê zî şêra banî ser, daldeyê ezeli ra wa bîewnîya, ka ma bivînîme se kenê.

Pîyê mi wina va û xo berê axurî ra kerd, şî hetê simzore ra. Ez ca de werîştâ şîya nerdîwana darêne ro vejîyaya, şîya banî ser. Mi xo da daldeyê ezeli. Ez tikêkî vinderta, ewnîyaya ke kes nêaseno, ez şîya war. Mi damêrrîya xo ra va:

-Atê, çew çin o!

Va:

-Mankere, wa bo; şo vinde, nika yenê!

Ez fina şîya, mi pawit pawit kes nêasa. Veneka mi amey. Mevaje ke ez xu de şîya, busaya. Zaf zeman tay zeman, ez nişka ve ra perraya xo ser ke yew çizî dekewta mîyanê dewe. Vengê gedeyan û cinîyan yeno. Hetê ra berme hetê ra vengê bînî. Eke kîştâ deşte de, binê dewe de cendirmeyan bi her di destan tifingê xo tepîştê, rast kerdê ver bi dewe. Înan ra nat temafîla înan vinderta ya. Sîya tuyêre de zî yew qumandan û çendna tenî şarê dewanê bînan pay ra yê. Destê dewijan heme beste bîy. Aye ra pey ez hinî nêewnîyaya, ez vazdaya diwar, mi va:

-Atê, amey! Biewnî şar pêro hanî yo têw ro şono-yeno!

Wesnîya mara mi na hewe lebîyayîşî reyde va:

-Erê kêne, se beno qisa xo goş a ke, mey war; temaşe bike, hela bivîne hetê keyeyê ma ra yenê nînê. Eke amey, o çax bê xebere bide pêre xo; nêke ey tepîşenê, benê dekenê qulike.

Bêzerri ez gilangêna şîya banî ser. Labelê mi waştinê ke ez zî şêra teber, hemveranê xo reyra mîyanê dewe ra bigêra û nêzdî ra temaşeyê cendirmeyan bika.

Banî ser ra mi dî ke hîrê cendirmeyan ha Xal Lezgîn kerdo beyntarê xo, sungîya sereyê tîfingî pey ra bi ey şanenê û tam danê, vanê:

-Yürüsene ulan sakalina ... (De şo lo mi di erîşa ...)

A roje ra ver zî mi gelek cendirmeyî dîbîy. Ez înan ra tersaynê la a roje ez hîna qirtî ra bîya, telîfîyaya. Mi va qey pîzeyê mi de çiyê qerîfîya. Caran ez hende nêtersaya. Çi nêtersa... Pîyê mino ke ez, dayîka xo û damêrîya xo ma ey ra weqîfîyaynê, tersê cendirmeyan ver o hing de, simzore de xo binê vaş û simerî de nimitbi. Heto bîn ra zî, ê ejdîhayan ha Xal Lezgîn ver pêdaynê. Xal Lezgîn perpizîyaynê, têşanîyaynê, ver pêdîyaynê; bêhemdê xo leze kerdênê. Nêşeyaynê weş şêro, çunke serrê ey zaf vîyarte bîy.

Xal Lezgîn zî berd sîya tuyêre. Şutika xafa Xal Lezgînî sey herrojêne şidênaya û rîyê eyo veşate berzkerde bi. O nêtersaynê. Bineyna pey, tayêna cendirmeyî kuçeyê cêrênî ra vejîyay, va:

-Burada kimse yoktur komutanım. (Kes tîya çin o qumandanê mi.)

Qumandanî tay zeman nizmkanî ê bînan de qisey kerd, veng nêame ke se vano. Yew cendirmeyî lingê xo day pê ro, selam da; vazdî reyde şî peynîya temafîle ra çuyî vetîy, ardîy day yewna cendirmeyî. Qumandanî îşaret da, cendirmeyan Xal Lezgîn eşt erd; pêro piro pêser bîy û înan ra yewî çekalê Xal Lezgînî lîngan ra vetî, çuyî weşanay. Çizî dekewte Xal Lezgînî.

Zerrîya mi mi fek ra amey. Cînîyan da çokanê xo ro. Lajek beno kêneke bena, qeçekê ke kotîlme bîbîy bineyna dûrî kewtî. Mi dî ke ez ha nerdiwane ser o ya, şona diwar. Nişka ve ra lînga mi verradîyay, ez vengane de menda. Aye ra pey mi xo nêdî. Oxmo ke ez xerîqîyaya.

Ez wina ewnîyaya ke ez ha simzora tarî û zulmate de virara pêre xo de ya. Ez ke kena biberma, pîyê mi cigirêno vano:

-Heşş kêna mi, çiyê nêbeno, meterse. Nika ê şonê, ma to weş kenîme.

Ez hilpena, pîyê mi destê xo nano fekê mi ser, nêverdano vengê mi vejîyo. Mevaje ke ez kewta, mi destê xo eşto xo ver û nê heme hîrê engîştê mi şikîyayê; damêrîya mi ameya ez berda zere, ez teslîmê pêre mi kerda.

Gelek zeman o beyntar de şî, vengê maya mi ame. Pîyê mi werîşt, xo weşana-roşana, simêrê xo rişna; çengileyê mi tepîşt, ma vejîyayme teber. Ez hema zî bermena.

Tewa destê mi bêhesab zaf bî, nîyena vatiş ke ez vaja.

Ma zana ke cendirmeyî şîyê. Damêrrîya xo ra mi eşnawit ke înan pê çuyî Xal Lezgîn kuto, xeriqîyayo, fina zî ey tebayê nêvato. Qumandanî nêşêyayo cayê dewijan û çekan fam biko, fek ey ra verradayo, şîyo. Pîyê mi vatênê: Şima wina Xal Lezgînî ra ewnîyênê! Ey serra Lejê Dêrsimî de çi dîyo çi nêdîyo; o musaye yo.

A roje ke tarî bi, şan de, pîyê mi ez herî wenaya, berda yewna dewe de yew hekîmî nawita. Hekîm gelek destê mi de xebitîya, destê mi hendena zî dejna; best, ma agêrayme. Caran a roje û a şewe vîrê mi ra nêşonê.

Kejê pîze ra yew hesre ante. Mi o hing de sereyê xo berz kerd, mi va:

-Kejê, to rê, suco rastikên kamî ser o yo? Yanî şikîyayîşê engîştanê to de gunekarê rastikên kam o?

Va:

-Senî?

Fam nêkerdbi ke ez se vana. Mi hewêna va:

-Bi zanayîşê to, oyo ke bîyo sebebê şikîyayîşê engîştanê to kam o? Eke to dest ra bêro, ti heqê nê engîştanê xo kamî ra gêna?

Kirr birna, milê xo na xo ver, va:

-Gunekar û sebebê engîştanê mi ê yî. Eke ez bişa ez heyfê xo û Xal Lezgînî înan ra gêna...

Weş fam nêbînî ke Kejê kamî sebeb vînena. Mi Kejê ra va:

-Goşê xo mi dare Keja mi. Gunekarê rastikênî sermîyandar û mêtîngêhkar î. Ganî ti bizana sermîyandarîye û mêtîngêhkarîye çi ya, çi nîya ke o çax ti bişa vera înan lej bika.

Qisaya mi mi fek de birnay, va:

-Ti kapîtalîzm û somirgecilixî rê nêvanî?..*

---

* Na hîkaye "Tîrêj: Kovara Çande û Pişeyî, Hejmar: 2, Îzmîr, Sal 1980, r. 32-37" de weşanîyaya. Nuşttoxî, serra 2005î de tayê cayê aye, goreyê îmla û ferhengê Grûba Xebate ya Vateyî ra rast kerdê û "Antolojîyê Hîkayanê Kirmanckî (Zazakî), Amadekar: Munzur Çem, Weqfa Kurdî ya Kulturî Li Stockholmê, Stockholm 2005, r. 57-63" de weşanîyaya.

DERDÊ DEWRÊŞÎ

J. Îhsan ESPAR

Dewrêş xo ra pey Zîne ra ewnîya, Zîne ey dim a ver pê ginaynê. Odey doktorî peynîya na heyata derge de bi. Heyata leyminê ra boy û buxare ameynê. Gama ke ameyê berê Bayram Begî het, verî ke Dewrêş bido berî ro, lengerîya xo sereyê xo ser ra hewa nay, girewte xo dest, gocagê çakêtê xo tavistê, xo ra pey Zîne ra ewnîya, seke vajo ti hadira ya, ma şonê zere. Zîne mexmela xo ya ke mureyê şalinî vernayey bî rast kerde, çend muyê porê aye yê ke teber ra bîy binê mexmele de nimitê û lewê xo yê goştinî pê ser nay û wina Dewrêşî ver de vinderte. Dewrêşî teq-teq da ber ro, şîy zere. Bayram Begî hêz da xo, peşmirîya û va "Şima amey? De bêrê, bêrê; xo ra ma zî pawibê şima bî." Bayram Begî ra teber, yewna merdimo ke kincê doktoran piradayey bîy pey masî de ronîşte bi; tayê kaxidan ra ewnîyaynê. Zîne no merdimê pey masî şinasna, no sertabîb bi. Tira ver çend reyî Bayram Begî reyra amebi a meyene kerdibî. Bayramî, Dewrêş xo het roşana û yew kurse Zîne nawit, a zî uca de ronîşte. Zîne yew hewayo koyî, çimê xo ode ra çarnay; odey doktorî, hema vaji veng û varit bi. Yew mase, çar kursî û dilavêk ra vîşêr ode de sewbî çî çinê bi. Çend kaxitî, di-hîrê filimî masî ser o asaynê. Lengerîya Dewrêşî destê ey de, sereyê ey ey ver de û pawibê qisekerdişê Bayram Begî bi. Nişka ra sertabîb, seke gayêk biorro Dewrêşî persa û va "Namey to çî yo?" Dewrêşî hêz da xo û hema yew hewayo lezkanî va "Namey mi Dewrêş Dîcle, ez katibêko teqawitbîyaye yo". Vatey "katibî" biney pêt vatbi. Sertabîbî va "Namey to bes o, bes o!" Dewrêşî va "Mi..." Sertabîbî vateyê ey fek de bima, va "Zîne cinîya to ya, nê?" Û pawibê vatişê Dewrêşî nêvindert, persa va "Tirkî zana Dewrêş Efendî?" Vateyê "efendî" weş bê Dewrêşî şî, cûka verî ke vajo "nêzana", waşt ke korfêmîya Zîne ser o çend qiseyan biko, va:

-No çend serrî yo ke key ma Dîyarbekir de yo, ez memur a. Na hurme yew qiseya Tirkî nêmusay. Ti vanî qey.....

-Dewrêş Efendî, ti ê qalan ca verde, nika nêzanayîşê aye hina rind o. Zîne, hewteyêk o ke tîya ma het de ya.

Gama ke wina va, Bayramî ra ewnîya seke vajo "rast a ya nê?" Bayramî se-reyê xo tê şana.

-Belê, ma hetanî ewro nêşaynê deraqê nêweşîya aye de zaf çî vajê, la nika

neticeyê heme tehlîlan amey.

Wina va û kursîyê xo çerexna, rastarast ver a xo taday Dewrêşî. Dewrêşî zî her di destanê xo reyra lengerîya xo sênedê xo şanay, paşt a xo reyra milê xo yo derg zî raşt kerd û fekê sertabîbî ra ewnîya. Sertabîb seke vatişê xo xo vîrî biko, kaxidan ra ewnîya, destê xo biney tê fereknay û va:

-Nika mi weş bigoştare!...

Na rey nameyê Dewrêşî xo vîr a kerd, herunda ey de yew qale geyra, va:

-Efendî, nika mi weş bigoştare! (Dewrêşî xo bineyna ant pêser.) Nêweşîya cinîya to gelekî xidar a.

O hing de çimê xo hetê Zîne ra çerexnay. Zîne, tena destê aye yê ke verî mûnda aye ser o bestey bî, ebi fesale çokanê xo ser nay. Gama ke dî sertabîb aye ra ewnîyêno, şerman ver nêzana se ka, lingê xo bêhemdê xo rayêk-di pê sawitê.

-Ez zana helbet çend zor a, ma şîyaynê to ra nêvajê; la ma pê mişewrîyay û ma va "Rind a ya ke ma to ra vajê". Cinîya to kanser bîya! E, cinîya to kanser bîya! Nêweşî, leşa aye ra vila bîya. Darû-marûyê na nêweşî çin o. Labelê reyna hêvî Hûmay ra nêbirîyêna.

Wina va û werişt pay, hetê berî ra şî, ber akerd ke şêro; a game yewna çî ame ey vîrî, destê ey o rast ber de, ageyra Dewrêşî ra va:

-Ha, mi xo vîr a kerd ez vaja, eke ti biwazê nêweşe şîyêna tîya bimana.

Dewrêş, tena ey dim a ewnîya. Ne rengê ey vurîya, ne zerrîya ey tenge bî û ne zî veng ey ra vejîya. Ey, hîssê xo nika sey sîrrêko keyen nimitîbî. Bayram Begî destê xo çokê Dewrêşî yê wişkî ser na, ebi vengêk nimizî, seke bilebîyo va:

-Dewrêş Efendî, to heme çî eşnawit. Nika ra pey ma tena dermananê dej-birnayîşî danê bide, ma veynê Hûmay key emaneta xo gêno.

Dewrêşî pîze ra hesrêk ante û va:

-Begê, key to awan bo! Hûmay to weş verdo! De qey çareyê aye de zî wina nusîyayo. Ma se kê! Qeder o, qeder!

Dewrêşî nê qalê xo endi rehet vatê ke to vatinê veynê Zîne cinîya ey nîya, yê cîranan a.

Înan Bayramî ra xatir waşt û teber kewtê. Yew deme bê ke wit bikê şî. Dewrêş fikirîyaynê gelo Zîne ra se vajo? Demêk taket-naket kerd, la tira pey qerar da ke Zîne ra heme çî rast vajo. Zîne o beyntar de çend reyî Derwêşî persay veynê doktoran se vato. La Dewrêş zaf goş pa nêkewt. Hinî gama ke amey berê odayê xo ver, Zîne va:

-Qey veng to ra nêvejîyêno, wî? Bî des rey ez to perseno! De xo ra ez zana ez mireno, mêrdekan nêva ez key mireno?

Dewrêşî pîzeyê xo de va "No çend serrî yo ti wina vana, la na rey ti raşt a zî mirena". Peşmirîya û vengê xo zî biney nimz kerd, va:

-Zînê, şo zere, şo! Ti rast persena, mêrdekan va, la nêva key. Werrekna bi-
vatinê.

Zîne va qey Dewrêş reyna yarîyanê xo bide keno, va:

-Ti Hûmay kenê ti rast vajê, se va doktorî?

Wina va, nalay û leheyfê xo hewa na, goşeyê cila xo ser o ronîşte. Dewrêşî zî aye het xo erd ra na. Fesale reydi lengerîya xo balişnaya Zîne ser o ronay, destê xo eşt tanekda xo tizbihê xo vetê, dest pey kerd hêdî-hêdî antê. Yew deme wina mend, dima va:

-Doktoran va ke nêweşîya to xidar a. Zînê, hewl-xirab ma pîya yew emir vî-
yarna. Hezey di wesnîyan bo zî, çewres serrî ma zereyê yew keyî de bî. Mi rê helal bike! Nefes o, to hin dî ke şî û nêame.

Nê qiseyan ra pey, lewê Zîne recefîyay; dindanê aye yê verîn ê xişnî teber kewtî, qîç bîy; çimê aye yê ke seke pey esteyanê alişkanê aye yê berzan de nimatey bî, hîy bîy, berme qirike ro pêşîya û hilp-hilp bermay. Yew deme hem bermay hem zî bêkesîya xo ra, bextê xo yê sîyay ra lomey kerdê. La Dewrêşî fahm kerd ke hema haya Zîne derbida aye ra çin a. Cuwe ra waşt ke aye rê hina eşkera vajo. Dewrêşî çirê endî leze kerdinê, ey bi xo zî nêzanaynê. La hema seke yew ey ra vajo "Leze vaje, beno ke Zîne tersan ver gamê aver bi-
mira!"

-Zînê, ti Hûmay sînena fek nê qalan ra verra de! No çewres serrî yo ebi nê qalanê xo to pîzey mi zaf masnayo. Kanser nêvano "ti keyna kê ya û kotî ra ya?" Hûmay na nêweşî nêdo gawirî! Şarê ma billasebeb tira nêvano "rêşa merdimwere", merdimî wena, wena!

Zîne senê ke namey "rêşa merdimwere" eşnawit, qîrînêk bide ginay û xe-
reqîyay. Dewrêşî dî ke qalanê ey cay xo girewto. Dest û lingê aye têşanay, goşê xo berd fekê aye ver veynê cîf aye ver o vêjîyêno yan nê. Veng da, va "Zînê, Zînê!" Ney herê, Zîne wişk û wad bîbî.

O hing de Zîba Pasûriji -ya zî nêweş bî, odedê Zîne de mendinê- û Doktor Bayram Beg pîya kewtê zere. Doktorî senê ke Zîne o hal de dî, vazda şî, serey aye hewa na, qelbê aye goştarit, venga hemşîran da, pêro amey aye ser o pêser bîy. Zîne hêdî-hêdî çimê xo akerdê. La bêxebîr qalî kerdinê û bê ke çî-
manê xo bikuwa, dormeyê xo ra ewnîyaynê. Leşa aye sey tura meyve recifî-
yayne, pîrnika xo ya kole û verine ra pêser o-pêser o nefes daynê-girewtinê. Mexmela aye kewtibî, porê aye yo sipî ereq de mendbi. Ereq qirmîçanê çareyê aye ra sey layanê barîyan herikîyaynê. Hil û game vatinê:

-Wey Dewrêşooo! Mela ti nimaj nêveynê mêrdek! To ez kerda wayirê derdî!
Mêrdeko, mela qeseba to bihelesîya ke to qeseba mi helesnaya!

* * *

Demeyo ke Dewrêş Zîne het ra raymend, nîzdî êreyî bi. Ey nardîwanan ra yew hewayo xayîleyin war kerd. Nêweşxane biney xewle bibi. La boya der-

manan, boya gonî, boya gî û hilmê nêweşan tê mîyan qelebîyaybî; cîf merdimî ver o nêvejîyaynê. Pakkerdoxanê nêweşxanî, paspasanê xo yê nêşuteyan û gezîyanê boçdergan reydi gend û gemara nêweşxanî antinê pêser. Gama ke Dewrêş ame qato binên dî ke dewijêk ey, paspas sey mecirfey vewre pîzeyê xo şanayo û ê cayan paspas keno. O beyntar de zaf nêşibi ke çimê dewijê ey zî Dewrêşî gina, paspas dêsî ver o na, destê xo dekerdê tanekanê xo û fikna û hetê berdê teberî ra şî. Hetanî Dewrêş berê teberî resa, dewijê ey ageyra. Ke Dewrêş dî, ver a ame û va:

-Wey Xal Dewrêş! Ti û nê cay! Xeyr o, cay emr-memrê to?!

Dewrêş peşmirîya, destê xo da piştîya ey ro va:

-Ti û gedeyê xo weş bî wariza! Xalcinîya to nêweş a. No hewteyêk o, qatê hîrin de manena.

-Mevaje! Hewteyêk!?

-Ti senîn ê, gure-murey to senîn o?

-Gurey çî yo xalo?! De ez nê cayan ra geyrena. Ge-ge doktor-moktoran rê ardim kena. Ti aye mevaje, to doktorî ra nêva Mîrza dewijê min o?

Mîrzay dora qîsekerdişî nêday Dewrêşî:

-Ez û Bayram Beg, ez û ti senîn ê, eynî inawa yê. Ez nika şono ey ra vano. Meterse xalo, xalcinî weş bena.

-Weşîya xalcinî xo ra çin a wariza!

-Qeyî?

Dewrêşî hin dî ke Mîrza çimanê ey ver ra vînî bi. Polê xo yê rastî ser o xo ra pey ewnîya, eke Mîrza paspas dest de, da-vîst mitro ey ra durî ha xebe-tî-yêno. Mîrzay ra daşt, hîrê doktorî -înan ra yew Bayram Beg bi- ver bi Dewrêşî ameynê.

* * *

Aşma hamnanî ya peyen a. La germ hema serdest o. Pelê daran nêleqeno. Dewrêş bexçe de bê ke bizano se keno biney geyra, ca bide nêkewtinê. Nişka ra xebera mergê Zîne o kerdbi se gayo ke sews bibo. Gama ke hewşê nêweşxanî ra teber kewt, rast keye xo çim a kerd. Hezeke yew gureyê ey o zaf ferz bibo, lingê xo hewa nay. Çaxo ke ame Fabrikaya Reqî ver, boya reqî amey bide, serxoşîya ey a verîne û peyene reyna amey ey vîrî. O wext xort bi, xo ser o bi, Zîne zî hema nêardibî. Yew şewe şimitibî ke şimitibî! Mêrata reqî, senê hêş sere ra kerdbi. Dinya çimanê ey ver de bîbî hinda yew kulingî. Dabe piro şibi Mehlaya Cêrêne, reya verîne û peyene şilabendê xo yewa namherame rê akkerdbi. Herçiqas çend serrî ra ver reyna şibi, la no Mîrzayo ke gama bîne bide persabi weyra o dîbi û amebi Qehweyê Berê Koy de şarî ra vatbi. Yew deme Qehweyê Berê Koy de nameyê ey bibi "Dewrêşo Kerxaneçî". Helbet şarê xerîbî derdê ey nêzanaynê. O zî nêşînaynê şarî ra vajo ke cila Zîne ey rê sey sînorê mayînerdî ya. Çewres serran ra nê des serranê peyenan keyê

înan de hema hema hergû roj herb bi. Helbet semedo ke bidê pêro sebebêko maqul lazim nêbi. Yewbînan bidînê deway înan hadire bî. Labelê hamnanan herb biney sist bînê, çunke zafane heyani wextê hewnan hewş de ronîştîne. Wina asaynê ke peynîya herbî ameybî û Dewrêş ser kewtbi.

Mektebê Meliman resabi, la boya reqî hema zî ameynê bide. Çewres serrî ra pey reyna nîyet kerd ke ewro yew şuşa bierîno. şîyaynê çarçîba ra Xizale ra zî biewnîyo. Teqilê ey sivik bibi, seke keyfê ey zî bêro. Çend gaman ra pey ame vîrî ke Şemdin Wista keye de yo. Pîzeyê xo de va "Rind a ya ke ez şêro Qehweyê Berê Koy de roşo. Nika Wisê Qirroy, Hesê Çepoy û Sîmsar Sedo weyra de ronîstê pîştî kay kenê. Ez înan rê qalê nêweşîya Zîne keno û bêminet çaya xo şîmeno. Tira pey ma veynê se bona."

Wisê yê qehwe de nêbi. Vîstêk xo erd ra na, pîlotê qehweyî, çay dest de hetê ey ra ame. Ganê Dewrêşî ame qirika ey, o hing de vengê qîrrî û qelebalixî sey Xoca Xizirî ardimê ey resa. Şar hetê heykelî ra ewnîyaynê. Dewrêş werîşt û heto ke veng yeno o het ra şî. Wexto ke hoka Bedenî taday, ewnîya rayîrê Seyrantepî ra eke gillî ra merdimî yo. Dewrêş wina yew deme ameyoxan ra ewnîya, çîyo inasarên nêdîbi. Goşê xo ronay veynê se vanî. Di vatanê Tirkî -"Kahrolsun!" "Yaşasın!"- ra vîşêr vateyê bînî fahm nêkerdîne. Labelê înan nê "kahrolsun" û "yaşasın" reyra sewbî gelek çîyê bînî zî vatinê ke Dewrêşî caran nêşnawitîbî. O wext biney xo ver kewt. Halbiko ey vîst û panc serrî memuriye kerdbî. Çend aşmî hewnê şewan xo ro herimnabi "Mînyelî Abdullah" zî wendîbi. Roja ke teqawit bibi, hakim Korkut Begî "Nutuk"ê Ataturkî heze xelate dabi ey. Herçîqas ke "Nutuk" ra çimê ey tersabi, nêwendbi, la keye de ronabi. Rojnameyê belaşî bidînê ge-ge rêzê girdî wendîne. Reyna şikir kerd ke Wisê Qirroy nika ey het nîyo. Sewke ey het bibînê û ey bipersaynê ke nê se vanê, ka çi gi borû.

Şar, meydanê Berê Koy de pêser bibi. Hemînî tê reyra ge-ge vateyê xo yê ebi "kahrolsun"î û ge-ge zî yê "yaşasın"î vatîni. Şar înan ra durî vindertibi, te-maşê kerdîne. Nuşteke (cînegê) zafînî hezey lacê Şemdin Wistay Yadi, derg bî; zimbêlê înan fekê înan de bî. Gama ke ame vîr ke mena nuştekan û zimbêlan zano, bawerîya ey bi ey amey, xo pîze de va "Werrekna nika Wisê Qirroy tîya bibînê, ez ka bide persa 'Wiso ti zanî nê çîrê nuştekanê xo wina derg kenê?' Wisî xo ra nêzanaynê, ez ka vaja 'Fekmalêz, na pîştî nîya ti zexelîye kenê û çay mi ser o manenê! Rind biewnê, nuşteke hemînî herfa L'y manenê. L, yanî Lelîn -qestê Dewrîşî Lenîn o-; Zimbêlê înan çi rê acêrdaye yê û sereyê înan yenê hetanî esteyê çeneyê înan ser?' Wisî reyna nêzanaynê, ez ka reyna vaja 'Fekmalêz, biewnê zimbêlê înan herfa M'y manenê. M, yanî Mayo -qesde

Dewrêşî Mao yo-." Yew deme dormeyê xo ra ewnîya ke veynê cay Wis ey çiman ver a nêkeweno.

Pêserbîyayoxan mîyan ra yew-di tenî vejîyay yew cayê berzî ser û qîsey kerd. Dewrêşî qisekerdişê înan ra tayê çîy fahm kerdê. Qalê serekwezîrê keyenî Nîhat Erîmî, qalê Suleyman Demirelî kerdinê. Behsê neheqîye, pêtîye û xizanîye kerdînê; ge-ge kelîma kurd zî goşanê Dewrêşî ra kewtinê. Şarî hil û game înan rê çepikî kutinî û qîrraynê.

Hinî Dewrêşî rê yew qeneet hasil bibi. Xo pîze de va "Bibo nêbo nê anarşîst î". Orisan ê xapênay û ardê sereyê ma rê kerdê bela. Peynî-peynî nê na dewlete rijnenê û ma veynê o çax meeşê min ê teqawitîye kam dano." Ey zaf eşnawitbi, nê heme wina yê; qalanê zaf weşan û rastan kenê. Wina kenê ke şarî bîyarê fikirê xo ser, la eke kes reyêk bikewo dama înan, hinî xelasîya ey çin a. Gama ke wina fikirîya, xewfêk dekewt pîzedê ey, xo pîze de va "Ez teqawit bibo zî ez memurê hukmatî hesebîyêno." Raymend, hetanî Çetalêrayiran xo ra pey nêewnîya. Hem şî hem zî pîzedê xo de va "Hero teres, kamî to ra va şo temaşeyê anarşîstan?" Demeyo ke kişta Onur Palasî ra, kuçe ro şînê biney sakin bi.

* * *

Xizale, qando ke tikê honik bibo, hamnanan hergû êre hewş şutinê. Demeyo ke Dewrêş berê teberî ra ame zere, Xizale peya aye hetê berê teberî ra, dereyaya bî; yew destê aye de satilê awe, destê bîn de geze, hewş şutinê. Semedo ke panceyê aye hîy nêbî, heyane binê çokan xo werantbî. Çaqê aye yê sur û sipî, sey roşnîya çilay Dewrêşî ra asay. Heme reyeyê ey ê ingilisiyayey reyêk de tê geyray, heyecanêkî o girewt. Gillî ey ê qijî sey ibrişimî bereqîyay. Zîne, anarşîstî, heme çî ca de ey vîr ra şî. Deey kerdê ke mela Xizale bide nêaqilîyo, lingê xo hêdî-hêdî ronay, la Xizale çipîya lîngan leze eşnawite û panceyê xo verra day, mexmela xo rast kerde, va "Wîî Xalo, ti yê?" Dewrêşî ebi fekeweşîye va "E, Xizala mi ez a, ez a!" Ver bi berê xo şî, vengê Xizale reydi apey ageyra.

-Xalcinî senîn a? Biney rehet nêbîya?

Dewrêşî ebi hewayêko derdin va:

-Xizala mi, willay halê xalcinîya to çin o!

-Wîî xalo, na çî qal a?

-Ez zaf derg nêka û sereyê to nêdejna Xizala mi! Xalcinîya to kanser bîya! To dî ke emşo-şewîna sereyê xo rona. De qey nan û sola aye zî na dinya de endî bîya. Ez se ko, ti se ka?

Hesranê Xizale sey varanê wisarî war kerd. Çimê aye yê sîyay ê xişnî surî bîy. Serey xo tada, pey goşeyê mexmela xo hesrê xo esteritê. Pîzeyê aye Dew-

rêşî veşa, xo pîze de va "no feqîr ko se bo?" To vatinê qey Dewrêşî zana ya a game çî fikirîyaya. Zîq ewnîya mîyanê çimanê Xizale yê hesrinan ra û va:

-Xizala mi, xalcinîya to xo rê mirena xelesiyêna, la ez se beno, ez?

-E willay xalo!

Dim a Dewrêşî wezîyetê Zîne aye rê derg û dila va. Heme hereketê Zîne yew bi yew amey çimanê Xizale ver: Geyrayişê aye, weriştiş-roniştişê aye, qalê aye, saxekîye û deluanîya aye, hergû roj pêrodaişê aye û Dewrêşî; xo-xereqnayiş û xomergnayişê aye, çimanê Xizale ver ra nêşînê.

Xizale Dewrêşî ra hema di gamî daşt ronîşte. Xo Dewrêşî ra nêpawitinê. Serra ke mêrdey aye binê makîna de mendbi û vîyay mendibi, key vistewranê aye wayîriye bide nêkerdîbî, a zî mecbur mendibi ameybî key birayê xo Şemdinî. Çend serrê verînî hêvî kerdinê ke Hûmay qeder biko xo rê bizeweciya. Nêbi. Nê serrê peyanî hinî teselîya aye kewtibi. Herçiqas ke derdan ver yew-yew muya porê aye sipî bîbî zî Xizale hema xoser o bî. Rîyê aye dekerde, sur û sipî, pîrnika aye hurdî, fekê aye sey qutî bi. Gileyê aye ê dergî hema vaje ameynê kulîyanê aye yê berzan ser. Tena yew qusirê aye estbi -eke o zî qusir bo- çareyê aye pat bi. Nê serranê peyanan de biney qelew bîbî, la meşkinê nêbî. Dekerda, gan û goştine, têkuta bî; demeyo ke rayîr a şîne erd binê lînganê aye de lertzîyaynê. Şîrine bî, merdimî hes kerdinê ke tede qalî biko.

* * *

Xizale, hadirekerdişê şamî ro xejelîyaya. Şemdin Wista û Gule kura bibî nika yenê; şîyê ezada çewlîgijêkî ke nê rojî dinya xo bedelnaybî. Dewrêş, sedirê hewşî ser o ronîšto, dekewto xeyalanê neqşînan mîyan. Zîne ra ebi ris-pêney pak beno, ti ra pey zî Hûmay kerîm o. O hing de Xezali zere ra vejîyay û sekuy ser o, ver a Dewrêşî ronîşte. Çimê Dewrêşî Xizale ser o yê. Xizale ke ronîşte, ey va:

-Ez vana Xizala mi -Dewrêşî verî Xizale ra vatinê "Xizala ma", la ewro cêko ke ameyo keye, "ma" kerdo "mi"-, cîranîya ma çend weş a! Ehende serrî yo ma yew hewşî mîyan de yê, rojê kesî vengê ma nêşnawito. Ma bî heze yew keye.

Xizale nê qîseyê mandarî weş fahm kerdînê. A, saya dare bî ke her kesî çîwaya xo ver bide daynê. Eke yewê hêşkewtî û erjayî nê qîseyê inasarênî bikerdînê beno ke weş bê aye zî bişînê. Çi heyf ke bextê aye sîya bi. Verê ke çî vaja pîzedê xo de va "No bêmirad dewaya çî mi de keno?" Becê aye ey ra amey ke çend saetî ra ver nêweşîya Zîne hesîyayo û nika ra rayîran weçînenno ke bizeweciyo. Endî bêbextîyê zî nêbînê! Çewres serrî merdim yew çîwa zî xo de biçarno, gama ke vînî biko îllehîm yew deme bide geyreno. Xizale vîyedê ey ê dergî ra, alişkanê ey ê dekewtan ra, rîyê eyê qirmîçîyayî ra ewnîyay, hêrsî zereyê aye de pêl da, waşt hema werda cay çî bida sereyê ey ro. Bê ke Dew-

rêşî ra biewnîya, va:

-Xalo, cîranîya ma xo ra weş a; ti vanî xalcinîya Zîne a feqîri se kena nika?

-Xizala mi, xalcinî mirena! Ez destê xo dano Kelam Qedîmî ro ke xalcinî mirena. Ti aye mevaje, ez se beno, ez? Siudê mi zî sey ê to çin o. De biewnî ti zî wina cahîl û ciwan a, borane manena. La qey to zî gunê nîyo? Hûmay ra eyan a, keyfê mi ti çend vaja endi to rê yeno. Şemdin Wistay rê, Gule rê zî yeno helbet!

Şerman û hêrsan ver alişkê Xizale surî bîy, bîy se çeyle. Dewrêşî lingê xo zaf dergî kerdibî. Çîyo ke zaf zor bê Xizale şînê, nêşaynê di qisey nê dodoy rê bika. Qederê aye wina bi, siba beno ke mecburê yewî biba ke ney ra xirabêr bo. Gilangan fikirîyaynê "Siba keko Şemdîn zî nêaso ez se kena? Sereyê xo gêna kam het a şona? Ewro hema baş o, biqewimîya ez şîyêna xelaqîya şarî bika. La pîrîye esta, nêweşîye esta!" Nika gama ke Dewrêş wina qisey kerd, nê çîyê inasarênî heme reyna amey aye vîrî. Werîşte, bê ke Dewrêşî ra çî vaja, şî zere. Bermî aye pê pey ginabi, mirda xo bermay û biney rehetê bî. Heme deeyê ke zanaynê kerdê, qedênay. Gamîna teber ra vengê Şemdîn Wistay ame. Xizale vazday berî ver. Gule, di torbeyê ke tarr û turr tede bi day Xizale dest û hema berî ver de ronîşte.

Şemdin Wista hewşî mîyan de pay ra vinderte, awe waşte ke dest û rîyê xo bişo. Vengê ey qalin bi. Cîle mîyan de Gule ra bivatinê "şo o het", kuçe de eş-nawîyaynê. Xizale vazday, tulumba reyra bîr -bîr hewşî mîyan de bi- ra awe ante. Şemdin Wistay şewqa xo eşte sedirî ser, Dewrêşî het. Porê ey sipî û girr bi. Rîyê ey tîje ver a veşabi. Dest û rîyê xo ke şutê, destê xo birqwanê xo yê qalinan û sîyayan ser ra çend rey berdê-ardê û kişta Dewrêşî de ronîşt. Qam û qelefetê Şemdin Wistay tamam bi, zinarî mendinê. Nêmeyê sedirî girewt. Şabeyê ey weş, destê ey xişnî, mîyanpolanê ey verin bî. Pey vîyeyê ey de qirmîçê xurînî asaynê. Hema rasterast rîyê Dewrêşî ra nêewnîyabi, Dewrêşî newe ra merheba day bide û xo hadire kerd ke mesela Zîne rovejo. Waştinê Şemdin Wista bide perso, yan zî qe nêbo Xizale biney mesela ako ke o, o wext hinî weşe biko û biney pîzey Şemdin Wistay xo biveşno. Şemdin Wistay çî nêva. Halbiko cêko ke Zîne şîbî nêweşxane, Şemdin Wista hergû roj halê Zîne, Dewrêşî ra persaynê. Helbet qaydê Dewrêşî rê nê, pîzeyê ey Zîne veşaynê. Pêrodayîşê Zîne û Dewrêşî de, Şemdin Wistay heq-neheq timû desta Zîne girewtinê. Ey nê dodoy -Şemdin Wistay ti ra wina vatinê- ra hes nêkerdinê. Ge-ge ke zaf hêrs bînê, Xizale û Gule ra vatinê "Hûmay wexto ke dinya xeleqnaya, no dodo verî heze heywan xeleqnawo, dim a melaîketan hûmaritê ke yew merdim kemî yo, vato 'de ney zî bikê merdim wa şêro!' Labelê gureyê melaîketan o hing de vêşî bîyo, zaf goş pa nêkewtê. Çi ke kewto înan deste pê

ser nayo û no dodo ti ra vejîyayo. Şima ra nêaseno milê ey sey milê eleloy o, pirnosê ey sey pirnosê luye yo; mûndî ra cor derg, mûndî ra cêr kilm o. Goşê ey sey goşanê merrî yê. Şima caran merdimî inasarên dîyo?"

Dewrêşî sebir nêkerd, va:

-Şima şîbîy key meytî, nê?

Şemdîn Wistay vengê xo nêkerd, Gule va:

-Laa Xal Dewrêş, to bidîne way mêrdekî senê bermaynê! Vaje hurmê to ehendî qalî senê pê ardinê. Ma şî nêşî, fekê na bêmecale nêvindert; de wina weş vatinê, adir devistnê qesbaya merdimî.

Gule ke wina va, Dewrêşî mergê may û pîyê xo, seyekîya û yewekîya xo, eskerîya xo ardî xo vîr; gama ke dî ke qirika ey debîya, çimê xo piloznay, hesranê ey war kerd û va:

-Key mi xerepîya Şemdîn Wistayo, key mi xerepîya!

Vengêk wina nişka ra Derwêşî ra vejîya ke, Şemdîn cayê xo ra vir bi. Şermizar bibi. Dewrêşî ra va:

-Lîya ti nêşermayenê? Ti dar û camêrd ê! Qey ti nêşinê hezey merdiman vajê, se bîyo?

-Rêşa merdimwerî, qesbaya xalcinîya Zîne ro ameya. Helak a. Ganî ver de ya.

Berme qirika Xizale ro pêşîya, nêşîyay peynîya nê qîseyanê xo bîyara. Gule da çokanê xo ro. Şemdînî destê xo berd qutîya tutinî, vete, cixara xo pîşte, panay û yew-di cîfî day piro, seke qîseyanê xo bisenco, tek-tek û zerrîya safî ra va:

-Heyfê Zîne, heyfê Zîne ke kewta no hal!

Şemdîn, seke kes hewş de çinê bo, dêsî ra ewnîya, çend reyî pê ser o nê vateyê xo tekrar kerdê. Nê vatanê Şemdînî hemînî de tesîr kerd. Bêvengîya hewşî, ebi qalanê Gule heremîyay:

-Ez nika vaja, şima ko vajê "qey çi bi?" Bêmecale rojo ke şîne nêweşxane, key xo şut, rut û venga mi da va "Gulê, Gulê waya mi, biewnê na nalmikîya şima key ma de menda". Mi nalmikî aye dest ra girewte û ma vîstî wina lîngan ser o vindertê; ez halê aye ra ewnîyaya, rengê aye heremîyabi, to vatinî qey Gangêrî xo aye nawito. Abîşo zî mi a hewnê xo de dî. Mi nimajî Xizale ra zî va (Xizale yew hewa ewnîyay aye ra, seke vaja ha rîyê mi ha rîyê to), mi dî ke eynî a herunda Xal Dewrêşî de ronîştâ bî, porê xo şane kerdinê; fistanêk çîlsipî piradaye bi, mi o fistan caran pira nêdibî; gêsê xo nimitê û va "Waya mi, ti zana mi emşo Hewa Lewçurre hewn de dî (ê cematî de hemînî bawer kerdinê ke kam Hewa Lewçurre hewn de veyno, o keye ra îllehîm yew meytî vejîyêno). Ez çi zurî bika, gama ke aye wina va, leşa mi recefîyay, ez persaya mi va 'Zîne, to Hewa Lewçurre hewş de dî yan ameybî keyê şima?' va 'Willay lînga aye ya yew zîfêra ma ser o bî a bîne teber ra bî'. Ewro ca mi nêkewtinê, mi zanaynê

ke no hewş de ko çî bicirîyo.

Gule tira pey nameyê çend çewlîgijan yew bi yew hûmarit ke înan senê Hewa Lewçurre hewn de dîya û tira pey ca de merdê. Şemdin Wistay ebi vengê berzî eşheda xo arde, Gule fahm kerd ke eke aye bineyna derge bika, Şemdin Wista seke hewr bigurro, piro qîrreno.

Dewrêşî zî va:

-Guley ma, tê mede, nê rojanê peyenan Zîne zaf vurîyaybî. Mi bi xo zî tede tey vetbi ke cay çî yeno aye serî ser de. De şima xerîbî nîyê, ma heze yew keye yê. Şima bi xo dîy, Zîne gureyê gureyênî ardê mi serî ser de. Biewnê, herunda ke Zîne miqlê dayo piro hema zî beylu yo (Dewrêşî cayo şikite reyna hemînî nawit). Labelê nê rojanê peyenan gama ke ez nêweşxane de şînê aye het, şima bawer kenê Zîne mi ver ra werîştinê pay, hetanî ke ez nêronîştinê a wina pay ra vindertinê. Tira pey ez şîret kerdinê, vatinê "Dewrêş, ez keye de nîya, guneyê mi to rê ke ti pîze peran biveşnê; weş xo biewnê, ti pîr ê, feqîr ê, to gunek o." Mi zanabi ke a serey xo wena. E, ge-ge vengê ma vejîyaynê, labelê cinîya sey Zîne hinî lezalez rastê mi nîna.

Emşo no hewş de qale qala mergî bî. Dewrêşî ra teber, yê bînî heme nika mesela Zîne reyra mergê xo zî fikirîyaynê. Gangêro ke nê rojan bibînê mêmanê Zîne, rew yan zî erey, rojê berê înan zî kutinê. Gangêr! Çi namedo giran o. Kesî nêwaştinê nameyê ey bîyaro ziwanê xo ser. La o sîya mergî bi. Hergû gama ke kes mergî fikirîyaynê, o kesî ra asaynê. Nika zaf durî nêbi, hewşî mîyan de çengileke kerdinê. Rayêk biameynê nê hewşî mîyan, tirê tena pey Zîne qayil bînê? No pers sereyê pêrûne de estbi. Şewe hemînî rê hina derge bîbî, emşo tarî hina tarî bibi. Estarey çend çiringenê wa biçiringê! Vayo honik pêl bi pêl bêro zî, înan rê nazî biko û rîyê înan bilêso zî, şarê hewşî milul bi. Yew-di saetî, bêxeynca "Xizalê nê çîy bere, ê çîy bîya" sewbî qale kesî fek ra nêvejîyay.

Şemdin Wistay persa lacê xo Yadî kerd veynê çî rê nêameyo keye. Ey ke behsê Yadî kerd, newe ra xortê nuştekerdê Berê Koy amey Dewrêşî vîrî. Ey tenay xo dêsî darite, lingê ey erd ra birîyay; qando ke cay xo weş biko yew linga xo binê xo ra kerde, Şemdin Wistay ra ewnîya û nalayîşî reydi va "Tem nê cayan de nêmendê Şemdin Wista!" Şemdinî cifo peyen da cixara xo ro, qota aye eşte, va:

-Qey Dewrêş, se bîyo nê cayan?

-La hema se bibo? To êrey Berê Koy bidînê! Anarşîstî o meydan de pêser bîy, neng û nengşore nêverday hukmatî çînay.

Xuy Şemdin Wistay zaf teng bi, yew çengê awe de xeneqîyaynê. Anarşîstî -caran nêşaynî na kelîma raşt vajo, vatinî analîst- ey rê lazim nêbîy, la ke

Dewrêşî va "neng û nengşorî hukmatî çînay" ca de xo eşt polê înan, va:

-Se kerdinê, se kerdinê?

-Wazenê ke Oris bêro Tirkîya bigîro. Ne mamus bimano, ne zî dîn!

Gule nê qalan ra zaf çî fahm nêkerdinê, la edetêk aye bi, gama ke çî biva-jîyaynê Îllehîm a zî dekewtinê mîyan. Va:

-Wîî Xal Dewrêş! Hûmay nêko, nê çî qalî yê! Oris pîs o!

-Ez nêzana Guley ma, ez anarşîstan rê vaja, ez kurtçîyan rê vaja; mi zî şaş kerda!

-Nê çî wazenî gidî!

-Dişmenê dewlete yê. Dişmen, dişmen, dişmen çî yo Guley ma!

Şemdin Wistay hinî nêva Zîne nêweş a, mirena. Va:

-Dewrêş, Dewrêş nika ti wekîlê dewlete yê?

-Qey, dewleta ma nîya? Wa anarşîstê şarî bêrî birijnê û ma vengê xo nêkê?

Nê qiseyanê Dewrêşî ser ra, Şemdinî emşo reya verîni ver a xo taday Dewrêşî. Xizale û Gule zanaynê ke Şemdin Wista hinî reyna meselaya Têlî û Yadê Began Dewrêşî rê vano. La înan xo pîze de vatinê mela mesela kilm bibirno. Çunke eke hewayo ke gilangan keno, gilana behsê Şêx Şerîfê Govderî, Şêx Evdilayê Melekan, Şêx Seîd Efendî biko, şewe qedîyêna. Şemdin Wistay engişta xo têşanay û va:

-Hero mi ra biewnê! Lîya mi to ra hinzar reyî vato, mi het qalê na dewleta xo meke! Merdimo ke esl û feshê ey çînê bo xo ra wina yo! Ey rê ha vaje ha vaje! Ti qirbanê cinîya Yadê Began, Têlî bî. Aye bi a cinîyîya xo, ver a dewlete ceng kerd. Ti eterîyênî ke çirê şar nengan dewlete çînenno. Ez teqeno ke ti zî xo camêrd hesebnenê! Hero ez se ka! Yew na qula banê mi nêerînenno ke ez to ra bixelesîya!

Şemdinî emşo zaf kilm birnay, la qalê ey wişkî bî. Reng-meng Dewrêşî de nêmendbi. Şemdin Wistay o rezîl kerdbi.

Dewrêşî va:

-Xo ra to de qalî nêbenê. Nika Gulê mi se va ke Şemdinî ez endi bêarz kerda? Nêzana çend serrî ra ver çî bîyo, çî şîyo! Çî bîyo, bîyo! Ewro ma pêro binê bêraqa Tirkîya de yê, wessilam eletemam!

Şemdin Wistay hêz da xo, werişt û va "Mi miza kutikî ver a bêraqa to daya" û şî zereyê keyî. Gama ke şî, xo bi xo vajirîyaynê "Bêraqa ey esta! Bêraqe bigîre xo biperne!" Qalê inasarênî Şemdin Wistay caran Dewrêşî ra nêkerdibî. La Dewrêşî zî çirey ey rê qalê bêraqe nêkerdbi.

Gule na mesela bêraqe weş fahm nêkerde. La gelekî şad bî ke Şemdin şî zere. Çunke rîyê Şemdinî sîya w sot bibi, hêrsan ver destê ey recifîyaynê. şî-yaynê bido Dewrêşî ro. Xo ra Dewrêşî de gan çînê bi, qelbê ey zî nêmcet bi.

* * *

Nêmeyê şewe bi, Dewrêş cile mîyan de qewqizîyaynê, hewn çîmanê ey

nêkewtinê. Hin dî ke kuçe de yew babagundî û şemate yo... Sereyê xo hewa na. O hing de "req, req, req" berê teberî kuwîya. Wina daynê berî ro ke eke ber qasidî nêbînê nika parçe-parçe bibi. Dewrêşî xo pîze de va "Zîne merda, amey xebere danê mi". Cile mîyan ra çeng bi, vazda, hetana ke çengalê berê zerî rona şî diwar, na rey paşkilî berî ro ginaynê. Dewrêş qîrra va "Lila şîma harî bîy, ez ha yena yena!" Senê ke ey çengalê berê teberî rona, înan ber nuske da, o pey berî de mend û yew bolê polîsan dekewt hewşî mîyan. Ê ke amey zere, qorrînî berê Dewrêşî yo akerde xo çîma kerd, raşt ramit zere, qorrî zî destê çepî ser o şîy berê Şemdin Wistay ver. Şemdin Wista, pirên û timanê sipî piradeye, hema newe vejîyabi teber ke polîsêkî yew nuçiki dekute bide, Şemdin sekuy ser ra vir bi hewşî mîyan. Yewna polîsî zî pey berî de Dewrêş dî, çengileyê ey tepîşt kaş kerd. Hinî demeyo ke zerey keyan de gureyê înan qedîya, Gule û Xizale zî xo ver şanay ardê teber. Şemdin Wistay gama ke dî ke cilê Xizale û Gule piradayey û serqotî nîyê biney pişîka ey nişte. Hêrsan ver lewê xo gaz kerdînê, to kardî bidaynê piro gonî ey ra nêameynê. Nuçikê xo endî şîdênaybî ke nengûy ey yê dergî salda destê ey ra şîbî. Polîsan dormeyê înan de helqa beste û ê sey hêsîran dekerdê xo mîyan.

Komîsero kej o derg, destê ey şeşderbê ey ser o, hemînî ra yew bi yew ewnîya, şî Dewrêşî het vindert. Hema komîser Dewrêşî ra çî nêpersayo, Dewrêşî qalê xamî yê Tirkî heme hadire kerdî û waşt ke hemînî binawno -îllehîm zî Xizale- veynî o wayirê çî hunerî û qudretî yo. Va: "Ez Dewrêş Dicle, katibêko teqawitbîyaye yo. Kes wetendaşî de wina memele nêkeno. Mi vîst û panc serrî dewlete rê xizmet kerdo. Ez hakimî û sawcîyan reydi weriştî ronîştî, wina nêbeno canim!" Komîser vindert, fekê ey ra ewnîya. Dewrêş Xizale ra ewnîya, senê ke sereyê aye yo dereyaye dî, yewreyî xo tîk kerd, va "No çî hal o? Nêmeyê şewe, şîma ma cinî û camêrdî tîya pêser kerdê, çî heqê şîma ma ser o esto?" Komîserî xo şîdêna, çîqasa ke ey ra amey pêt, yew lekmate binê goşê ey ra viste, Dewrêş cayê xo de çerexîya. Pey ra paşkilêk zî werd, serey ey dêso daştên ro gîna. Komîserî va:

-Law, ma emşo endî merdimî amey tîya ke ti ma rê nituq bancî? Kutikzay kutikî! Katib, hem zî teqawitbîyaye! Herî ra kewte, ti katib nê lacê Hûmay bî se beno? Leze şo yê lacê xo yê anarşîstî mi rê bîya! Nêke ez emşo hetanî nimajî, estanê to teneno!

Dewrêş werişt, destê xo reyra fekê xo yo gonîbîyaye esterit û ebi vengêko zaf nimz va "Lacê mi çin o Komîser Beg, ez wecaxkor o!" Komîser piro bi giraney Dewriştî tepîşt, tê şana va:

-Nika zî ti ma xapênenî, hêê? Leze şo cuzdanê xo bîya!

Polîsêkî ra zî va "Ê kaxidî bide mi, ma veynê!" Polîsî kaxid da dest, komîser ewnîya, va "No çî tewir name yo? Şîma nêzanê nameyêk zî raşt binusê?"

Polîsî va "Raşt o komîserê mi, nameye ey wina yo!" Komîserî sereyê xo berd ard va "Wina name beno?" Yew-di rey hêdî fekê xo de va, hêşdê ey nêkewt. Venga Dewrêşî da, va "Law katib, to no name kotî ra ardo?" Vîr a şîbi ke Dewrêş şîyo cuzdanê xo geyreno. Dewrêş ame berî ver, vîyeyê xo xo ver na, va "Komîserê mi, willay mi nêdê!" Komîserî va "Hero, eke keye de bibînê xo ra ma ka veynê, kermicino pîs! Qey gillî ma nêrişay! Bê tîya bê!" Dewrêş se takêş ame, destê xo ey ver de bestê, milê xo çewt kerd û vindert. Komîserî va "Biwane nê nameyî ma veynê!" Dewrêş ewnîya pelê kaxitî ra, name destî reyra nusîyabi û Dewrêşî nêşaynê weş biwano. Nika na derbe ra pey, yewrey hêş sere de nêmendbi. Komîserî va "Biwane!" Dewrêşî va "Wendişê mi biney kemî yo!" Komîserî destê xo day pêro, têq têq huwa, ewnîya Şemdinî ra û polîsan ra, va "Nika ney şîma het nêva 'Ez katib o!' Hem zî teqawitbîyaye!" Polîsî binê lewan ra huway. Komîserî va "Katibo nêwende! Hero gurey to wendiş û nuştîş o! Ti senê nêzanî biwanê?" Dewrêşî va "Komîser Beg, ez bi xo mubaşîr bîya, serra peyene, hakimane ez kerda katib (a gamî fekê ey pirê gonî bi, hêdî tuf kerdi) û ez katibîye ra teqawit bîya". Komîserî rê hinî gure vejîyabi, to vatînê veynê ameyo tîya pey Dewrêşî kay biko. Va "Hero ti katib benê, mubaşîr benê, çi gi benê bibi! Ti senê nameyê lacê xo nêzanê?" Dewrêş xînt bibi. Nêzanaynê se vajo. Komîser hetê Şemdinî ra şî, cor ra hetanî cêr cilanê ey yê sipîyan ra ewnîya, va "Lacê nê teqawitbîyayî çin o?" Şemdinî va "nuç" û sereyê xo reyra zî îşaretê "ney" kerd. Komîser reyra hêç bi, kaxidî ra ewnîya, senêwa nusîyabi ayawa wend, va "Pekî no Yad lacê kamî yo, Yad?" Şemdinî Tirkîya xo ya nêmcete reydi va "Yad, lacê min o". Komîser qîrra va "şikîr Hûmay rê, ma bawkê Yadî ca kerd! Yad, yanî çi?" Şemdinî zî yew hewayo sakîna va "Yad yanî Yad. Nameyê lacê mi Yad o". Komîserî va "Yanî ez vana mana Yadî çi ya? Mesela lacê min nameye ey Alpaslan o. Alpaslan nameyê yew padîşayê ma yo. No Yadê to çi yo?" Şemdinî pîzedê xo de va "Kura bare yo wa ewra de biqerîfîyo. Mi xo şînasnayo nêşînasnayo mi teresîye nêkerda, ez ko vaja, se beno wa bibo" û va "Komîser Beg, serekeskerêk ma zî bi, şarê ê cayanê ma bi, zaf camêrdek bi, tira vatînê Yadê Began. No Yad, nameyê ay Yadî yo!" Rengê Dewrêşî zerd bi, bi hezey şîma. Komîser fikirîya, fikirîya, va "Hella, hella! Mi nameyê yew serekeskerêk inasarênî nêşînasnawito!" Şemdinî witê xo nekêrd. Dewrêşî pîzedê xo de va "Şemdinî ehmeq, ti deey bike ke ti weş Tirkî nêzanê û komîserî 'ma'yê to ra çi fahm nêkerd. Nêke ez zana se bînî to!"

Komîserî bineyna gefî wardî û çend rey giraneyê Şemdinî tepîşt tê şana û behsê Yadî kerd ke senê Berê Koy de siloganî vatê.

Demeyo ke komîser ber ra teber kewt Şemdinî ra va "Hero timanderg, eke ti siba lacê xo nîyarê qereqol, de hinî ti zanê ez se keno to!"

Torzînî zimbêlê Şemdinî nêbirnaynê. Çimê Gule û Xizale de bibi sey Koy Sipî. Endî berz û bi heybet. Bêguman mehkum bîyayîşê Yadî ver kewtinê. Tena

serrêka ey mendibi ke fakulta biqedîyêno. La reyna ebi camêrdekîya Yadî zaf şad bibi. Ebi nê fikiran û xeyalan sereyê xo rona, xo de şî.

Gule Dewrêşî rê bîr ra biney awe ante, Dewrêşî dest û rîyê xo şutî. Dindanê ey, lewê ey yê cêrênî ro şîbî, lewê ey şeqnaybîy. Ališka Dewrêşî ya çepe de herunda engiştanê komîserî hema zî asaynê. Paşkilo ke komîserî dabi qî-nesteê ey ro, Dewrêş kerd bi se şênîyo xirabe. Gule, hetî ra Dewrêşî rê ardim kerdinê û hetî ra zewtî daynê komîserî ro.

Dewrêşî ca da teftalê ke polîsan zereyê keyî ra vila kerd bi û rakewt. La komîsero kej çîmanê ey ver ra geyraynê. Xo cile mîyan de tada, kişta ey jan kerd. Sereyê ey bibi sey kuy. Derdê serê derdan qelbê ey zî tîre kerdinê. Biney qelbê xo vilêna. Çimê xo pê ser nay, dî ke unîformaya ey a mubaşîrîye piradaya ya û berê mehkema ver de şono-yeno. Dewijê ke ameybî mehkema, binê çîman ra ey ra ewnîyaynê. Tayê peşmirîyaynê, waştinê silam bidê ey. Dewrêşî miruzê xo tirş kerdinê, çarey xo qirmîçnaynê. Peşmirîyayişê înan seke rîyê înan ra bicemedîyo, wina mendnê. Ameynê xo eştnê bextê ey ke o gureyê înan veyno. Ey destê xo pey qîna xo de bestinê û pîyase kerdinê. Dewijî ey dim a vazdaynê û pereyê ke destê înan de bîy, hêdî dekerdinê taneka ey. Dewrêş senê peran ra ewnîyaynê hin dînê ke komîserî xo peleknyo û yeno bide. Cili mîyan de xo tada polê bînî ser, axa û puffa. Nişka ve ra çimê xo akerdê ke dîna hema tarî ya.

Hewt hebî Qullowellay wendê û çimê xo newe ra paday, hêdî-hêdî figurê leyminî lezkanî çîmanê ey ver ra vîyartê, ver ra-ver ra werdî bî û peynî de vînî bî. Dî ke o û çend embazê xo ha beyntarê Dara Hênî û Çewlîgî de yew ko ra yê. O heze serekê mehkuman, tîfingêko modelî dest de yo, mûndî ra cor heme leşa ey ebi rextanê fişekan xemelnaye ya. Xencerêk mûnda ey ver de yo, desteyê ey kateyên o. Gama ke tîje dana piro, bereqîyêno. Kelawêka neqşên a ke Xizale ey rê bi destanê xo neqeşnaya û Şemdin Wistay ra pinanî ey rê erşawita ey ser o ya û durbunê ey vîye de yo. Ko ra, pompola Dara Hênî-Çewlîgî asena. Dewrêş û embazê xo wazenê rayanan ser o bikê. Yew neqebo teng de, çend kerreyanê girdan gindir danê rayîrî ser û vîndenê. Yew cîpe asena. Lulîyanê tîfingan tadanê cîpe, cîpe vindena. Çar kesî cîpe ra peye benê, destê înan sereyê înan ser o kaşe ro ser kewenê yenê Dewrêşî het. Ê ke nîzdî Dewrêşî benê, Dewrêş ewnîyêno ke çi biwenîyo! Înan ra yew komîsero kej o. Dewrêş vano "Hero ez asmênan de to geyraynê, Hûmay ti erd de day mi! Ti hinî mi dest a se ra şonê?" Komîser xo erzeno bext û namusê ey, lebêno. Dewrêş paşkilêk dano qîna ey ro û vano "Sey herî bizirre!" Komîser zirreno. Vano "Sey kutikî bilawe!" Komîser laweno. Vano "Hero to ra leweyê ê koy aseno, ganî ti mi wegîrî hetanî weyra!" Dima yew sêxe virazeno û komîserî wenîşeno. Çend

gamî şonê, Dewrêş sêxe dekweno vîyedê komîserî, komîser loqan erzeno. Dewrêş ser ra vir beno, sereye ey yew tehte ro gineno.

Nişka ve ra Dewrêş cile mîyan de çeng bi xo ser, destê xo berd sereyê xo. Nê hewnî ra pey teqilê ey gelekî sivik bibi, zerrîya ey weş bibî, keyfê ey amebi ca. Kelawa neqşena ke Xizale viraştîbî ey vîr ra nêşînê. Tena kelawe nê, nika Xizale zî kewtibî ey vîrî. Waştinê nika aye veyno. To vatinê qey Xizale waşt a ey a serran a û ey ser o aqil permayo. Pîzeyê xo de va "Tirê nika hewn de ya, yan haya ya?" Ey, caran a hewn de nêdîbî. Xizale virara xo de xeyal kerde. Zanaynê hamnanan Şemdin û Gule heyate de rakwenê, va "A îllehîm zere de ya". O ay ode de zaf ronîştîbî, ode ard çimanê xo ver, xo pîze de va "Nika cila xo çarçîba ver de vista. Semedo ke germ o, zaf kincî zî pira nêgirewtê. Pirê-nêko tenik o sipêloç û citey pirênbazê surek ê şeytinî pira yê. Semedo ke pîrênbazî bizmeyinî nîyê, pancey şîy qayme, çaqê aye heyani çok virran ê. Qula pancî ra hêtfî aye yê sipî asenê." Fekê ey ziwa bi, rayêk-di alîya xo dequltnay, bala xo day pirênê aye, dî ke heme hîrê gocagê pirênî akerde yê, çijeyê aye sey di beşîlanê deresayan pê ver ra kewte yê. Çala nake binê pirêne de zî beylu bî. Gama ke şilabend ey ra asa tîra qelbê ey xeyalê ey kerdê se şuşaya ke bigino kerra ro û bibo hurdî- hurdî. Rakewtişê Zîne ame ey vîrî: Fekê aye o akerde, nekê aye yê girdî, pîrnika aye a kole, hilmê aye yo boyin, reyeyê destanê aye ê ke sey xetanê trîne binê postî de asaynê. O halê Zîne çimanê ey ver ra şî û ame, şî û ame, mirûzê xo tirş kerd xo pîze de va "Tirê mirena?" Xo tada hetê dêsî ra û çîyê ke doktoran ey ra vatîbî, ser o newe ra fikirîya. Hinî wexto ke bawer kerd ke mirena, xo weş besetna, yew-di fekulay piro ginay, xo tada polê bînî ser û xo het va "Gelo ez mergê Zîne bipawo yan ez nika ra Xizale biwazo? Eke ez nika ra çend merdiman biersawo Şemdin Wistay het, çi zîrarê ey esto? Lake Şemdin eynadîye biko? -Zanaynê ke keno zî.- La eke Xizale vaja 'ney'. Xo ra sewke a vaja 'ney', Şemdin Wista caran razî nêbeno. Na mesela hel bika Gule kena. Gule zî wazena Xizale ra pak biba." Yew deme wina pê ver na, rijna; pê ver na, rijna; peynî de bawer kerd ke na mesela serê xo gêna. Merdimanê ke erşaweno Şemdin Wistay het zî beylu kerdê û hêdî-hêdî xo de şî.

* * *

Gule û Xizale wariştîbî, hewş şutinê. Wina şutinê ke mêrdîmî vatinê qey vanê wa rêça linganê polîsan kerranê hewşî ra nêmana. O hing de berê teberî abe, her dîyan pîya sereyê xo hewa na ke Zîne ha mîyanberan de vinderta ya. Her di zî matmende Zîne ra ewnîyay. Zîne bê ke vajor biba çend gamî awa hewşî ser ra eştê, ver bi înan amey. Bêvengîya Zîne ê hina şaş kerdê. Seba ke sewlê aye hîy nêbî Zîne cayo ziwa ra hêdî-hêdî ameynê. Gule Xizale ra va:
-Keynê willay na Zîn a!

Zîne va:

-Rebbîyo, ti kesî nêfînê destê nê gawiran! Ez a weş û ware vista çî hal! Tay mendbi ke ez aqilê xo biperna. Ya Rebbî, mi emşo çî dî, çî nêdî!

Zîne çîrey nêvatbi "Eza weş û ware". Gule va:

-Qirbanê to Hûmay bîya! Na belengaze çî gune kerdo? Qey rêşa merdim-weri bes nêbî, to ya aqilê serî ra zî kerde?

-Herê Gulê, qey ti bawer nêkena ke ez weş a? Mishefê Key Şêxî mi kor ko ez weş a! Rêşe-mêşe mi ro nêameya. Rêşe, rêşa Zîba Pasuriji bî. Sereyê xo boro nameyê na nêweşî çî bi! Ha, Zîba Pasûrij qansor o, qonser o, bîya. Nameyê mi ebi şaşîye kaxidê aye ser o nuştî û ê aye zî yê mi ser o nuştî. Key-xeripîyayeyan emşo yew barê daruyan da mi, hêş mi sere ra şî. Zîba belengaze zî hetanî nimajî qîrray, dosere ra doktorî amey ma ser o pêser bî, newe ra gonî ma ra girewte, ez meyene kerda ke ez nêweşe nîya. Ti vanê veynê sucê min o, hema çengileyê mi girewt ez teber kerda. O hûmaygirewte kotî yo, qey vengê ma nêşono bide? Ez vizêr o hal de weyra ca de verdaya, nêva "Na kutik a, merdim a".

Dewrêşî zere de nê qiseyê peyenî eşnawitê, verî va qey hewn vînenî. Goşî ronay ke ney, vengê Zîne yo. Zîne se gramafona fose, nê vatey xo çend reyî pê ser o vatê. Dewrêşî hêz da xo, nêşîya wardo. Seke xencerêk serê zerrîya ey de rojanaye bo. Çimê ey nêbirna reyna bicerebno. Zoran ver, pencurrî erd ro bi. Çimê ey tarî bî, dewqa ey şî, zerrîya ey qelebîyay. Dejê qelbî, nefes piro peysnabi. To vatinî qey binê sîya arê de mendo, nêşaynê xo têw do. Sereyê ey feteqîyaynê. La hêşê ey hema ey sere de bi, waştinê veyno raşta Zîne ya, Zîne nîya û çîyê ke vana rast ê. Waştinê biqîrro. Qelebna. A game ra pey hêşê ey ey sere ra şî. Reyeyê qirrikida ey bîy sey çuwan, leşa ey ancîyay pêser, lewê ey sîyay bîy, bîy sey teney. Leşa ey cor ra cêr bî sey kulavî. Çend reyî sêneyê ey berz bi nimiz bi, seke ti fekê meşka vakerda akê, puffiyêk tira amey. No cîf cîfo peyen bi. Çimê ey ver bi ber, wina akerde mendîbê*.

---

* Na hîkaye reya verêne "Çira kovara kulturî, hejmar 3, Spånga/Sweden, 1995, r. 55-70" de weşanîyaya. Dima nuştîxî seba "Antolojîyê Hîkayanê Kirmanckî (Zazakî)" hetê rastnuştîşî ra go-reyê qeraranê Kombîyayîşanê Kirmanckî newe ra redakte kerda û "Antolojîyê Hîkayanê Kirmanckî (Zazakî), Amadekar: Munzur Çem, Weqfa Kurdî ya Kulturî Li Stockholmê, Stockholm 2005, r. 31-56" de weşanîyaya. Nuştîxî no metn arşîvê xo ra ma rê şawit.

YELGE

Mehmed Selîm UZUN

A serr zimistan erey mendibi. Çimî seydwanan asmîyen a bî, ha eyro ha siba ke vor bivarên. Labelê hema erd sîya, asmîyen saya bi. Çileko xidar estbi. fiew erd cemedîyen, roj hewa bineyna bîn nemir. Zaf rey bi roj mij virazîyên. Serê sibay daran tu vatên qey peme pa cino. Vor sey kefenko sipîye lewey koyanê berzan girotibi. Kue Sipîye, Şarikşivûn, Sultûn Qibêsî, Warê Heyderî ra buyê vor ûmên.

Dewijan vatên:

-Serra ke vor erey kuwena, a serr wesar zî erey yenû. Yena zûnayîş ke emser wesar erey bîyerû. Zimistan derg kirû, alefê ma, ma nêrasnenû wisarî ser. Ma ke dewarê xo se kiri?

Ters kotibi zerrey dewijan. La esil çimî seydwanan asmîyen a bi. Sebrê înan bina nêmendbi. Wextê çatî, wextê meterîsî û wextê seyde peskoffiyan vîyertbi. Inkey wextê seydwaney vor bi. Taynin damê zerecan virêştîyen, taynin xo rî barut û serçmey peyda kerdîyen û taynin zî wextê yelgeyî pawitên.

A şew Key Ded Xelîl di qal qalê seydi û seydwaney bî. Ded Xel sey her şew hancî cay xo di ruenîştebi. Cay ey bêlu bi. O tim lewey textî di, koşeyo raşt di ruwenîştîyen, yew balîşna qalin nênan paştey xo ver o. A şew zî o tewir ruwenîştebi. Yew dest di cixare, destê bîn di tuzbey ci estbî. Ded Xelîlî zaf cixare şimitîyen. Hema cixare cixare ra vistîyen tiye. Qûtîyê ey di tutunê Muşî sey gi-layanê keynan berqîyên. Zimbêl û erdîşê ey dunê cixarî ra bîbî çequer. Çay û cixarey ci bibîn û yew zî cemat ci giran bibîn, ey ra bextîyar çew çînê bi. Otir êsên ke hancî kêfî ey ca di bi. Ded Xelîl paştey xo şabî balîşna xo û qalê virênan, behsê seydwaney xo kerdîyen.

Cemat giran bi. Dunê cixarî ra merdîman zuar yewbînan dîn. Yew lambay gazî dêş a aleqnaye bi. Qirikê camî yê lambî bîbî sîya. Buyê cixarî, buyê vêşayîşê gazî û fîtilî, buyê puçanê peşmîyan bîbî tîyemîyan, merdimî zuar nefes girotên. Roşnê lambî ver di dunê cixarî sey yew tîrmar lîyef dên, bîn berz, estrax ver di bîn vîn. Ehmed, Husên, Xelîl, Evdila û çend kesanê bînan wertey wedî di erd o damê zerecan virêştîyen. İbrahîmî zî înan rî ardim kerdîyen, înan rî terîf kerdîyen. Rey-rey tayn çî Ded Xelîl ra persên.

Damê zerecan muyanê bueçê astuwaran ra virazîyên. Muyanê sipîyan ra

damî hîna hol virazîyên. Eyê ra her kesî waştîyen ke bueçê astuwara sipîyay ra daman virazû. Husênî muy tadên, Ehmedî zî pê kokê baskan a bistîyen pîcan a. Vîst-hîris çime ra yew çatî daman virazîyen. Seydwanko hol warê despancês çatî daman bi.

Wexto ke vor zaf varên, refê zerecan cayanê berzan ra xo dên hetê verê ruyê û la ri. Erdo sîya û cayo zergûn zerecan rî bîn sey mexelî. Seydwananê dew nê cayî zanên û damî xo nê cayan di nên a.

Hesen zî wedey Ded Xelîfî di hezir bi. Hesen hema yewendes serre bi. Hesen peynîya wadî di nîzdîyê verê berî di ruenîşte bi. Hema vaci ke cay ci mîyanê solan di bi. Labelê Hesen yew het a çimî ey Ehmed û Husênî di, heto bîn a zî gueşî ey Ded Xelîfî û cematî di bi. Ey menay her vatî, her hereketî, wel-hesil her çî meraq kerdîyen. Eke îzin bigirotîyen, yan zî fîset bidîn, tim vaştîyen şîyerû cemat. Hesen yew qijko cansivik û xizmetkar bi. Cemat di owk dên mîlet, kuelf kerdîyen sobe, solî raşt kerdîyen.

Dew di çend keyê bî ke zimistanan cemat tede ûmên pîyeser. Nê cematn di tayn merdiman meseley vatîyen. Xec û Seydehmed, Lêl û Mecnun, Ker û Kulek, fiahê Maran, Mem û Zîn nê meselan ra çend hebî bî. Taynin deyîrî kerdîyen. Xet Aşîk yew deyîrbazo zaf hol bi. Xetê Aşîkan hem zazakî hem zî kurmanckî deyîr kerdîyen. Eke nînan ra çew biûmên key Dat Xelî, Hesenî a şew se kerdîyen se nêkerdîyen şîn gueşdarey kerdîyen. Tayê meselê, sey mesela Xec û Seydehmedî, Mem û Zîni zazakî (kirdkî) vacîyên; la tayn cayan di tede kurmanckî deyîr kerdîyen. Hesenî û ê ke sey ey emirqij bî kurmanckî fehm nêkerdîyen. Bes veng û sodey deyîrbazan zaf weş bî. Wexto ke çekuy deyîr qerdîyen, pîlan sarey xo têşanên û "hayî hayî" kerdîyen. Merdimî otir zûnên ke înan fehm kerdîyen.

Galgâlê Dat Xelî zî weş bî. Wexto ke qaley viryenan, qaley camêrdey, yan zî qaley seydwaney ê deman kerdîyen, merdim qayîl bi ke gueş ser nû.

fian di erey Ded Xelîfî semedê destawê xo ya vicîya teber. Xeylek mend ûme zerre, biye çend extîyaran cemat pîyer ver o werîşt we. Ded Xelîfî cay xo di ruenîşt, dest eşt erdîşê xo û geyra a Husên ser, va:

-Lawê mi! Lawê mi! Buyê vor yena! Buyê vor yena!

Cematî ra çend kesî yew fek ra persê:

-Dato, ti vûnî emşo varena? Ma ke siba şîyeri yelge?

Ded Xelîfî dest eşt qutîyê cixarî û xo ra emîn, va ke:

-Ê lawê mi, ê. Ê lawê mi, ê. Hol ûma ra. Cuar ra, hetê Laserî ya hol ûma ra. Puk virazîyo. Siba yelge yo. fiima şînî yelge. fiima barê mi zî zerecan genî.

Wextê xo di Ded Xelîfî yew seydwano hol bi. Zaf çî dîbi, zaf vîyarnêbî. Tu vatîyen qey buy genû. A şew buyê vor girotbî. Biney zî semedo ke biewnîyû teber a hewa sinên o û fehm bikirû vicîyabi teber. Husên, Ehmed, Evdila û xortanê bînan yew heyecan girot. La heyecan û meraqê Hesenî pîyerin ra zafêr bi. Bes

niwaştîyen bidû teber. Hesên xo zerre di vacîya: "Ez zî siba şîrî yelge." Eke Ded Xelîl vûnû "Siba yelge yo"; muheqeq ke otir bû. Reya viryên a ke Hesên şîrî yelge.

Cematî dest pêkerd serranê viryenan di senî yelge kerdû yewbînan rî vatên. Yelge di ro bi ro çew sîleh nerzenû. No seydwî zerecan o ke merdim zerecan çend gerangî pernenû, betelnenû û badî pê destan a tepşenû. Eke vor welik bû, yelge hîna rehat benû. Nê eke vor şilikin bû, merdim lez tede qeflîyenû. Seydwanî serê sibay ro ra vicîyenî lewey qılanê berzan û uca ra refê zerecan perninî. Zerecî hem veyşan î hem zî hîy î. Çike zerec heta hîy nîyebû û niqeflîyû ke nêşkenî tepişi. Reya dîyin-hîrin di zerec xo gena hetî cêr ser, xo dûna hetê mazra ya. La taynî merdimî zexelî estî ke nêwazenî xo biqefelnî, cêr di, mazra di manenî, heta taynî xo ê cayan di nimnenî.

Wexto ke seydwanko zerec pernenû, bi vengo berz a vûnû:

-Yena! Yena! Yena!

Yan zî vûnû:

-Zerec şina hetî... şina hetî...

Zerec kam het a perrena, merdim gey namê a mintîqa zî vacû. O wext seydwân verê xo danû o het a û ewnîyenû zerec kam het a şina û kam ca di nişena. Ê ke nîzdî y, vazdenî. Kamo ke ho xoser o, kam bi quwet o, kam lez vazdenû, o verî pîyerin şînû resenû zerec ser. Zerec zaf hîy û qeflîyayê bû, cay xo di, mîyanî vor di manena. La eke hema taqet tede bibû, reyna zî perrena. Narey seydwânî vûnî:

-Yena! Yena! Yena!

Vûnî zerec yena filan ca.

Reya hîrin-çarin di yan zerec cayo ke tede nîştâ, uca, mîyanî vor di manena, yan zî xo dûna mîyanî şîlan ri. Rey-rey pancês-vîst merdim yew zerec ser o yenû pîyeser û bena gûngûlîyexê merdîman. Adetî guere wexto ke merdim zerec tepşenû, zerec darenû wi û hîrê girangî vûnû:

-Mi girota! Mi girota! Mi girota!

Labelê heta otir nivacû, yan zî her kes destî ey di nêveynû, merdimî eşkenî zerec zerrey lapî yewbînan ra zî vecî. Naye rî çew îtiraz nêkenû. Kutikî zî sey yew seydwânî yenû qebulkerdîş. Wexto ke kutikî zerec genû, a zerec seyde waharê kutikî ya. Kutiko hol ro bi ro zerec mûrdar nikenû.

Nîzdîyê vilabîyayîşî bi, Îbrahîm şî teber ûme, va:

-Teber ra yew xezeb virazîyo. Yew pukî no rû, yew pukî no rû... Inkey ra vor yew vînce ard girotû. Welik varena, welik...

Ded Xelîl biney ûme xo ser û va:

-Lawê mi! Lawê mi! Lawê mi! Mi şîma ra va, mi şîma ra va, mi şîma ra va....

Hema ca di bî piçpiçey Ehmed, Husên, Evdila, Îbrahîm û ê bînan. Siba se kinî, kamca ra dest pêkenî, senî xeber dûnî yewbînan: Serê sibay ro ra şînî cayanê berzan ra zerecan perninî, la nîzdîyê teştarî yenî hetî cêr ser, yenî war,

verê xo dûnî mazray û şinî hetî la ya. Çike merdimî zexelî ke cêr d' ê, uca di ke pawey qismetî xo bî. Vatên:

-Ma şinî xo qefelninî la şar xo rî zerecan genû. Nîye, nîye, yaxme nîyû!
Husên gêra a Ehedmî ra va:

-Çend qalibî bastêx xo di biger. Tî xo vîr nêkirî! Merdim vor di lez benû veyşan. Hesenî her hereketê înan taqîb kerdîyen. Çimî ey û gueşî ey, înan di bî. Înan ra zaf hes kerdîyen. Tinya heskerdiş zî nîye la ey çiman di Ehmed û Husên her çî bî. Tim waştîyen ke wexto ke bi pîl, bibû sey Ehmed û Husênî. Zaf girangî ê her di teqlîd kerdîyen. Hesenî qerarê xo dabi, yew vengko nimz a va:

-Ez zî ro ra werzena. Na rey ez zî şina yelge. Baykê mi yers benû, wa bibû, ez ko şîrî.

Cemat bi vila, her kes şî key xo. Siba ro ra şar ko bişîni yelge. Hesenî waşt ke o zî lez rakewrû.

Hûma zûnû a şew Hesen senî rakewt. Ey a şew zaf hewnî dî. Hewnê xo di tim erzîyên. Çend girangî zerecî tepîştîbî, la merdimanê pîlan ey dest ra vetbî. Hewnê xo di dî ke Ehmed ho veng danû:

-Yena! Yena! Yena! Yena Bexçey Ehmedî Xelîlî!

Hesen zî o het a vazda. Lingey ci rêşê, gina erd ri, fek-rî ser şî mîyanî vor ra. Reyna verîşt, erzîya. Bi nîzdîyê bexçî, la yew perçînko berz ver di estbi, nişka tira şîyerû wer. Geyra a, hetî cuarî ser di çarber ra kowt zerre, ewnîya zerec hanî ya binî yew dar di, mîyanî vor di ya. Nata-weta merdimî bîn nîzdîyê ci. Hesenî xo rasna zerec, destî xo kerd derg ke zerec tepîşû, la zerec bask da puri hûnê perrê. O hayî dî qîrra û hewnî xo ra bi aya. Ewnîya ke ho mîyanî cilan di. Zaf areq dabi.

Hesen werîşt wi şî verî pencera, ewnîya teber ra ke inkey ra yew gudikî wor kowtû. Kêf, heyecan û meraq ra hinî hewnî ey zî name. Xora zaf nêmend hêdî-hêdî dinya bî roşn. Lez û bez a gurey keyî dî, şî yeni di dest-rî xo şitî. Seke şîyerû dizdey, o tewir xo baykê xo ra pawitîyen. Baykê ey niverdên o şîyerû yelge. Vatên hema qij û, cay çî yenû sare di. Bes Hesenî qerarî xo rewna dabi. Ewnîya di biray ey ê pîlf nêsenî. Ca di zûna ke ê rewna ra şî yelge. Belkî heta inkey çend zerecî girotbî zî.

Hesenî kincê xo girotî pira. Puçî qalinî kerdî pay, kilawa tiftikin nê xo ser, lapikî peşmîyenî kerdî xo dest, yew nan û biney tuyî wişkî kerdî xo cêban û vicîya teber. Zerrê xo di va:

-Înşella kulingê mi ho cay xo di.

fîi hetî axurî ya, ewnîya kulingî ey ho cay xo di. Kuling, yew hetî ey sey nalçixî, yew hetî ey zî sey zengenî bi, hem birnayîşî rî hem zî kendişî rî bîn. Hesenî kulingî xo kerd xo dest û berî axurî ra kewt teber.

Seydwanî rewna ra vicîyêbî teber. Rahar ra sey xo yan zî xo ra bineyna pîl çend xortî dî. Hesen rasa Lewey Qebaxî, uca di vengê seydwanan ûmeyni ci.

Ey zûnên ke heta kamca şîyerû. Vizêr şan ra qerarê xo dabi ke şîyerû verê Aryey Efendî. Aryey Efendî hem zerrê la di bi hem zî cayoke emîn bi. Hesên lajeko cesur bi, la hancî zî cinawiran ra û horyesan ra tersên. Wexto ke rasa verê Aryey Efendî, seydwani rind kewtîbî hela-hela. Her het a yew veng ûmên. Merdimî her het a erzîyen. Pukî vor hema dewam kerdîyen. Welik dên çimanî merdimî ri. Wexto ke welik ver a ûmên, Hesênî pey xo çarnên ci û peyser şîn.

Hesên vicîya lewey Aryey Efendî û gueş na vengê seydwani ser. Qerarê xo dabi ke uca ra wet nişîyerû. Reya viryen bî ke Hesên şîn yelge. Labelê seydwani ra zaf çî eşnawitbi, zaf çî musabi. Teştarê ra pey zerecî xo danî hetê cêr ser. Aye ra cay ey rind bi. Hamnanî tim verê nê arzeyî di kewtîyen owk.

Seydwani hêdî-hêdî qilan û duşan ra ûmên war. Hesênî çend girangi dî ke merdimî hênî o dormare di nata-weta erzênî. Ey xo zerre di nê tîyever:

-Inkey pî mi zûnû ke ez şîya yelge. La ez tewê nigerî, ez ko se kerî?

No hal a bi nîzdîyê teştarî. Çend şîn der û dor di vengi şarî bîn zêd. Cuar ra, Duşa Sur ra, yew veng ûme. Yewî veng dên:

-Yena! Yena! Yena! Zerec yena! Yena Bexçey Xelîl Emûn! Yena Bexçey Xelîl Emûn! Yena Bexçey Xelîl Emûn!

Hesênî gueşî kerd bel, çimî xo hewa ra çarney. Zerec seracêr ûmên war. Bî nîzdîyê la, perr şikit, verê xo çarna hetê bexçî ya, hetê Bexçey Xelîl Emûn a. Bêlu bi ke hinî taqet tede nêmendbi. Hesênî zaf bi dîqet pê çiman a hewa ra zerec teqîb kerdîyen. Zerec şî şî kewt mîyanî yew şîlyê dirrik. Bexçey Xelîl Emûn weverî la ya, hema ver bê Aryey Efendî bi. Beynatey Aryey Efendî û Bexçey Xelîl Emûn di sey metre yan bi yan çinê bi.

Hesên çend tira ûmê vazda. Qismet ûmebi verî linganî ci. fii verî owkê la, çimî ey nêbirna ke owk ser ra berzîyû, çend metrê peyser şî, owk ser di vazda. Tam nieşka berzîyû wever, gina owk ri, heta çaqani xo bibi hîy. Labelê ci rî xem nîyebi. O hal a hûnê vazda. Kewt mîyanî Bexçey Xelîlî Emûn. Çend kesî o het a vazdên. Di sey metre yan mendbi yan nêmendbi, labelê kewtbi cayo qeyme. Cayo ke zerec kewtîbî, rind kerdibi xo çim a. Bi nîzdî, ewnîya ke rîyeçê linganê zerec hetî şîlî ya şîya. Senî ke çim şa ci, hema xo eşt zerec ser. Zerec bin di şî vor ri, yew çîzî ginê purî. Hesênî pê her di destan a zerec tepîşt, mîyanî şîlî ra vicîya, ûme meydan. Çend deqey mîyan di nişî des tenan ra zêd merdimî rasey pîye. Hesênî zerecê xo wişk tepîştîbî. Nîyezûnên ke pê se kirû. Kêf û heyecan ra serapay leşey ey bîbî germin û recifîyên. Hesên tersên ke zerec dest ra perrû, yan zî cay yew tira bigerû. Xora taynî xo fek di vacîyên, bilbilîyên.

O şan di keye di buyê gueştê zerecan ûmên. Di zerec zî Ehededî tepîştîbî.

Hinî Hesên zî bibi seydwani. Niwêştîyen bidû teber la wexto ke qalê yelgeyî bibîn, Hesênî zî xeylêk paye kerdîyen*.

* Na hikaye hetê Malmîsanîjî ra redakte bîya û kovara Vateyî, Nr. 6, r. 29-35 de neşr bîya.

XAL MEHMED

Jêhatî ZENGELAN

Payîz bi, serdî dest pêkerdbi. Dewijan cuwenî kutibî, velgî birnaynî, eyzimê (kolîyê) zimistanî ardînî (erdînî). Terarekê xo semedê zimistanî dîynî. Nê ser-ranê peyenan zimistanî zaf serdin nêvîyartinî, vewri zaf nêvaraynî. Rayîrî nê-gîrîyaynî (nêqefilîyaynî). La ancîna (reyna) bê adir, bê velg, bê alef nêbînî. Kar zaf nêmendibi. Zafê dewijan şîni eyzimî ardînî keye, pey necaxan hurdî (wirdi) kerdinî û dekerdinî hûkanê gewan û axuran. No beyntar di yew-yew bar zî semedê rotişî berdinî Pîran, xo rê pey çay, şeker yan zî yew parçeyê cilan erî-naynî.

Rojo paşeme bi. Newbeta Xal Mehmedî ya bizan bî. Azanê sibay veng da, Xal Mehmed warişt mesîna xo girewti. Kênaya ey (keyna yey) yerey ey rê awi dekerdibî. Şi binê pagi di tehetê xo girewt û ame leweyê pagi di desmajê xo girewt. Secade (suzde) rakerd, nimajê xo kerd. Hêdî-hêdî dinya zî roşn bînî. Roj hema rind nêakewtibi, hewa bineyke (tikêki) serd bi. Xal Mehmedî va: "Ez bineyna şêro binê lihêfî, germin bo, wa dinya zî germ bo, zelal bo, ma wardî. Ez nê eyelan (domanan) zî werezno, ma pîya sêpare (aradîni) biwerî û ez aye ra pey şêro bizan arê kero, xo ver şano bero yew kîşt a." Şi cili, lihêf kaş kerd xo sere.

Dinya zelal bîyi, bineyke zî germin bîyi. Xal Mehmedî kênaya xo Sema we-reznay. Sema pey tay çarran kuçalanê verê dêsî di adir wekerd. Awi dekerdî çaydana xo û ardi adirî ser nay. Awi germin bîyi, keli kewti. Çaya xo dem kerdî.

Çay demê xo girewtinî. Kila adirî hinî hewn a şîybî la hema çeyleyî bin di mendîbî, tani (toni) daynî. Çay wina germ mendinî, aye zî sifreyê xo hazir kerdinî. Çar qedehî, yew tasa mastî, yew heba rûnî, tay toraq û nanê tewqî ardî û sênîya xo ser nay. Sênî girewti ardi adirî ver. Sifre rakerd û sênîya xo ser o ronayî. Xal Mehmed hewna (reyna) xo di şibi. Sema o (yû) werezna, cila ey hewa nayî, berdi yukê cilan. Maya aye û waya aye ya şeniki zî wariştî amey. Heme çar pîya ronîştî sêpare werd.

Sêpare ra pey Xal Mehmedî cilê xo pera girewtî. Kurikê xo yê pînekerdeyî pay kerdî, solê xo xo lingan a kerdî û şî banê cîranê xo ser. Banê cîranê ey

pagda ey ver di bi. Serê pagi hera bi, mehla pêro ey ra asaynî. Weyra ra veng (vênda) şarê mehla da, va:

-Bizanê xo verra dî! Bizanê xo verra dî!

* * *

Kelawa xo ardi corê çiman, hetê Lewey Quliki ya ewnîya, va: "La nê mêratê bizî çî belayê mi bîy. Înan (yini) ra nêbînî ez şînî mi yew barê eyziman ardinî, mi nimajê berdinî Pîran di rotinî, qe nêbo çend qurîşî ma dest kewtinî."

Roj tam akewtbi. Hêdî-hêdî berz bibi. Bizê mehla binê mehla di, pey Eynîy Cêrî di pêser bîy. Xal Mehmedî bolê bizan xo ver şana (şe) û hetê Serey Mezelî ya berd. Nîyetê ey bi ke bizan bero hetê Deşti ya. Xo bi xo va: "Deşti hîra ya, hêgay veng î, sebale ameyo kerdiş, cuwenî kuyayî. Herunda cuwenan di nika çîy esto ke bizî biwerî. Hetê Salonê Deşti ya, hetê Zengelonî ya bineyke velg zî wenî."

Çend hebî camêrdan Serey Mezelî ya terreqnaynî. Xal Mehmedî silam da înan (bede), dewijan va:

-La Mehme, hete Deşti ya seke însan biaso, belî nêbeno, to dî ke esker o. Bizan ra fek verra di, apey tadi, agêri; wa bizî şêrê keye yan zî beri hetê cayna ya. Wa yew xirabîye nêbo. De bizî veyşan zî bimanî çîyê nêbeno. Wa cinî tay velg înan (beder) dî.

Xal Mehmedî va:

-Qey kes (çew) ma ra vano se? Roj o, şew nîya. Kes bibo zî ma bineyke verra danî Duzê Deşti û hewna leze anî. Nika nêbeno ke ez nê bole bizan apey verra do, xo ver şano bero dewî. Cinî pey mi qeşmerîye kenî, vanî "Ti camêrd nîyî, ti tersayî; to nê bizî veyşan verdayî".

Û xatir dewijan ra waşt, bizanê xo dime kewt.

Rayîrê corî ra yewna bol ame. Xal Mehmedî ra dime bi, o zî şî hetê Deşti ya. Yew cinîke û di hebî gedeyî şîwaneyê (şoney) nê bolî bîy. Bizan ra dime gayî zî pêser bîy. Tayê şîy hetê cêrî ya tayê şîy hetê Hîran a. Yew naxir zî bizan ra dime şî hetê Deşti ya. Gawan yew camêrdo vîst û panc-hîrisserre bi. Yew camêrdo xo ra razî bi. Gijiko sîya verra dabi, peyser di tiro kerdbi. Erdîşa ey taşt a bî. Alişkê ey dekerde bî. Yew paç pera girewtibi û yew citaya pantolonanê qotan pay kerdbî. Yew citaya solanê sporî pay di bî. Kes çîymîş nêbînî biewnîyo ey ra. Nameyê ey Ehmed bi. Di rojî ra ver xo rê xebati ra amebi. Newbeta ey a naxirî bî. Dest nêkerdbi ke cinîya xo yan zî gedeyê xo ray kero naxir dir.

Bîrî ser o bolê bizan têmîyan bîy. Berdî, verra day Duzê Deşti. Bolanê bizan ra pey naxir zî ame. Duzê Deşti di pêro têmîyan bîy.

Cay çîyo xam, çîyo taluke nêasaynî. Duzê Deşti di kes çînê bi, ne esker ne zî yewna merdim. Hetê Salon a zî kes nêasaynî. Heyanî teştarey bizî û gayî

Duzê Deşti di herunda cuwenan di, binê perçînan di, rezan di çeray. Êyê (ayê) ke mird bîy xo tada hetê Duzî ya.

Teştare ra pey wexto ke roj qelibîya hetê Doli ya, şîwaneyan vengê yew helîkopteri eşnawit. Bineyke ters dekewt zerreyê înan. Panc-şeş deqîqeyan ra pey helîkopteri asay. Kîştâ dewi ra vejîyay, zaf nizm (nimiz) bîy; hema-hema ginaynî Lewey Bîrî ro. Lewey Bîrî ser o amey war, nîşti. Helîkopteri ra tayê eskerî peye bîy, hewna warişti, hewa kewtî û peyser di şîy. Leweyê Salon a zî esker asa.

Şîwaneyan vazdayîşî reyde bizî û gayê xo antî pêser la înan ra tayê ca di mendî tayê zî nêasay. Tayê rezan di bîy, şîwaneyan nêşîya şêrî bîyarî. Tayê zî Dûşan di bîy. Êyê ke antî pêser, xo ver şanay, fetelnay hetê dewi ya, va "Mela ma xo dewi resnî". Hetê Salon a yew-yew tîfing teqaynî. Şîwaneyî tersaybî, terso giran dekewtbi pîzeyê înan. Tersî ver hema-hema ke reciffiyaynî. Qirtê înan qeriffiyabi. Zewedaya înan piştî ya bî, nêwerdibî. Amey binê Hêgay Qasî, xo ra pey ewnîyay, dî ke tayê gayan rezan ra xo verra dayo hetê Duzî ya. Zengelon ra zî bizî hêdî-hêdî ameynî. La şîwaneyan nêmekenîyay (cesaret nêkerd) apey agêrî ê gayan zî bîyarî, va "De ha ma dime yenî, çîyê nêbeno".

Dewarî amey Duzê Deşti. Şîwaneyî hinî xo ra pey nêewnîyay, goş pa nêkewtî. Tersî ver hetê dewi ya leze kerdinî. Ganê xo, xelasîya xo fikirîyaynî.

Fekê Akerdeni ra yew suwar asa. Di hebî cinî zî ey ra pey bîy. Leze kerdinî. Seke ê zî bitersî. Rezê Axay ra ke vîyartî, şîwaneyî dîy. Şîwaneyî nêzdîyê Lewey Bîrî bîy. Wexto ke ê raywanan (rayanan) şîwaneyî dîy tersê înan bineyke şikîya. Lajek estor ra ruya (robi) û cinî wenay. Yew sarbina perçînê rezî ra kaş kerdî, pey estor ramit; leze kerdî, va: "Ma şîwaneyan resî. Ma roşnîye di bê bela û bê qeza Deşti bixelisnî." Salonê Deşti ra esker ameynî hetê Duzî ya. Tayê zî Dibri ra ameynî hetê Lewey Bîrî ya. Ge-ge teqûteqa tîfingan ameynî. Seke norûdora Deşti biginî. Şîwaneyan û ê raywanan zî waştinî Deşti bixelisnî. Ganî bişînî keye.

Nêzdîyê Lewey Bîrî di vernîya şîwaneyan birîyay. Bizî û gayî vîyartî la eskeran nêverda ke şîwaneyî vêrî. Şîwaneyî leweyî ser o edilnay (vindernay). Gayî û bizî a game ra pey hêdî-hêdî amey. Şîwaneyan ê fetelnaybî, ê betilîyaye û teyşan bîy. Amey bîrî ser o awî şîmitî. Tayêne xo da rayîrê dewi ser, amey hetê dewi ya. Tayê binê tuyeran di vindertî, tuyî werdî. Di mangeyî zî şîy de-reyê pey Bîrî, vaşo teze gêray.

* * *

Vernîya bolî Mexera ver di asay. Dewijî zî Serey Mezeli di pêser bîbîy. Ters dekewtibi dewi. Çimê dewijan rayîr ra bi. Wexto ke ê (ay) bizî asay bineyke keyfê înan ame, va qey şîwaneyî tersî dime yî. Vera înan hetê Deşti ya, çimê

înan rayîr ra bi. Zaf meraqê şîwaneyan kerdinî.

Vernîya heywanan amey dewi resay. Yew bi yew bizî, gayî û mangeyî amey la şîwaneyan ra kes nêame. Dewijan ra zî kesî nêewta şêro şîwaneyan vera yan zî persê înan bikero.

Eskeran ê raywanî zî ardî şîwaneyan het, weyra edilnay. Nêverda înan ra kes şêro dewi. Yew saete ra pey cinî û ê di eyelî verra day. La camêrdî xo het edilnay. Cinîyan nêwaşt şêrî, lebîyay, se kerd nêkerd eskeran camêrdî verra nêday. Teselîya cinîyan kewtî. Camêrdî ewnîyay ke eskerî înan verra nêdanî, şewi piro nîyêna, va "Balê wa cinî ewtîya (tîya) nêmanî, heyani ke roşniye ya wa ê şêrî dewi resî". Cinîya şîwana û di eyelan da rayîrî ser û hêdî-hêdî şîy. La ê cinîyanê ke dewanê corî ra ameynî yanî ê cinîyanê raywanan nêwaşt ke şêrî. Cinîyan ra yewe destê mêrdeyê xo kaş kerd, va: "Şîma ganî ey zî verra dî, wa ma reyra bêro, nêke ma zî nêşonî." Nameyê lajekî Remezani. Remezani ewnîya ke hal xirab o. Seke bizano çîna (çi) yeno ey sereyî ser, cinîyan ra va: "Şêrî, ewtîya mevinderî, roşniye di dewi resî." Cinî ke nêşîy, o înan ra hêrs bi, qîrîya. Nêwaştbi çîyêko xirab bêro cinîyan sereyî ser di.

Peynî di cinîyan camêrdî uca (ewca) ca di verday, bêhemdê xo, çokşikî-yaye, milverokewte, çimî pirrê hesirî hetê dewi ya amey. Xal Mehmedî pîzeyê xo di va: "Siûdê min o xirab! Ne hendê gayan ne hendê bizan ne zî hendê cinîyan siûdê mi esto. Ezo pîr nika se keno?" Veyşaniya ey zî amey ey vîrî. Ewnîya norûdora xo ra, va: "La mi zî verra dî, ez pîr o, betilîyaye yo; ez zî cinîyan reyra şêro." La o verra nêda.

Eskeran Xal Mehmed, Remezani û şîwaneyo bîn Ehmed uca edilnay. Nêverda bêrî hetê dewi ya. "hêdî-hêdî tarî ronîya. Dinya bîy bêvengi.

* * *

Wexto ke cinî Lewey Mexara ra asay camêrdî hema Serey Mezeli di vinderte bîy. Pawibê şîwaneyan bîy. Çimê înan rayîr ra bîy. Çimê înan ke cinîyan a kewt bineyke rehet bîy, keyf kerd, va: "Biewnê, çîyê nêbîyo şîwaneyanê ma, ha yenî; qirtê ma qerifîyabi!" Tarî bibi, o semed ra cinî û camêrdî cêra ferq nêkerdî. De însani ameynî. Hîni eke amey nêzdî, dîy ke camêrdî nêamey, cinî tenya yî. Zerrîya dewijan hewna serd bîy.

Cinî amey, Serey Mezeli resay la camêrdî nêasay. Dewijî cinîyan ra persay va: "La embazê şîma kura (kure) yî? Şîma ê kura ca di verdayî?" Cinîyan înan rê hal û hewal va û vîyartî şîy dewi. Zaf tersaybî. Rayîr ra betilîyaybî zî. Ters, betilîyayîş û veyşaniye têmeyan bîbîy. Nanê înan estbi la firset nêdîbî ke biwerî. Tersî ra veyşaniye nêameybî vîrê înan.

Camêrdanê dewijan xo têw nêda, qotî ser o heyani eşay vindertî. Melayî ke veng da, yew dewijî va: "Ez şono, mi nimajê mexrebî nêkerdo." Ê bîni weyra

vindertî. Nêmekenîyay şêrî hetê Deşti ya. Yew ciwanî va:

-La ma hetanî key wina (ona) destbeste videnî? Ma hetê Deşti ya biewnî. Ma hey şêrî heyani Bîrî ser, ma wayîrîye înan bikerî.

Yew pîrî va:

-De eskeran tepîştî nika ko (do) verra dî, bêrî; çiyê nêbeno, de ha weş î.

Dewijî betilîyabîy, eciz bîbîy, wariştî yewbînan ra xatir waşt û hetê keyanê xo ya şîy. Tayêne teselîya xo şîwaneyan ra vistibî. Seke bizanî ke hinî şîwaneyî û raywanî apey nîynî.

* * *

Cinîya Xal Mehmedî Xalcinîya Eyşî û her di kêneyê xo berî ver di ronîşte bîy, pawibê Xal Mehmedî bîy. Şamîya xo pewtibî. Adirê binê şamîya înan hewna şibi, şamî wina serd bîbîy. Înan eşnawitbi ke şîwaneyî ha eskeran het î, çiyê qirrika înan ro nêşînî war. Tarî di, verê berê xo di ronîşte bîy. Bizî û gayê xo dekerdibî gewî la mangaya xo çirr nêkerdibî (nêdütibî). Yew cinîya cîrani va "Bizê ma tamam nîyî, di hebî kemî yî" û Xal Mehmedî rê persay, zerrîya Xalcinîya Eyşî tengi bîy, va:

-La o zî nêamewo, ma nêzanî ma se kerî.

Cinîke va:

-Wî daykê! No çi kar o, ti vana se bîyo? Cay çî bîyo?

Cîrani wina va da piro şîy keye. Tayêna dewarî zî yaban a mendîbî la kesî nêewta şêro dewaran bigêro. Sema şîyi, veng a datê xo da; o zî ame înan het. O şibi Serey Mezeli, heyani ke tarî ronîyabi weyra vindertbi û dewijan reyra agêrabi. Keye di di kewçikî mercî werdibî û Sema reyra amebi. Dat zî tersaynî, nêzanaynî se kero. Destê ey ra çiyê nêameynî, seke beste bo. Çimê înan rayîr di bîy; ha Xal Mehmed bêro, ha bêro la kes nêame. Nameyê datî Hesen bi. Xal Hesenî birarkêna û veyva xo ra va: "De Mehme nika ko bêro, metersê." Waştinî ke biney cesaret bido înan la bawerîya ey bi xo zî bi nê qalanê xo çinê bî. Pîzeyê xo di va "Eke (sew) verra bidîyaynî heyani nika ka bêro". Tersaynî ke yew xirabîye bêro Xal Mehmedî serî ser di. Warişt, ê tarî di yew çîwa xo rê perçînê gewî ra kaş kerdî û hewna şî hetê Serey Mezeli ya. Pîyê Ehmedî zî weyra bi. Dewijan ra kesêna weyra nêmendbi. Hetê Deşti ra ewnîyay. Çimê înan yew roşnîye, yew şewq gêray. Goşî ronay ke veynî cay yew veng, yew xirt-xirtî, yew sewt nîno; la ne roşnîyê asay ne zî yew veng ame. Tarî bi, seke dinya merda ba.

Nêzdî yew saete uca di mendî. Nişka ve ra yew çî Mexera ver di asa. Tarî di zor asaynî. Ame aver, tikêna ame, înan nêzana ke çina yo. Ame nêzdîyê Serey Mezeli eke yew manga ya. Nêewtay şêrî hetê Deşti ya. Wina destveng, xemgîn agêray keye. Xal Hesen şî birarkêna xo û veyva xo het. Înan zî xo tê-

piringnabi. Qirtê înan qeriffiyabi, terso giran pîzedê înan di bi. Quşxaneyê germa înan wina kuçalanê adirî ser o mendibi. Adir hewna şîbi, weli tenya mendibî. Gamêna yew wişa vay amey, kuçalan ra biney weli vay dîyay.

Heyanî saete dîyê şewi wina vindertî. Cîranî amey persay la Xal Mehmed nêasa. Şewi verra serd bîbîy. Dewi di ne şewq ne zî kes asaynî. Dewijî pêro rakewtbîy. Veneka înan amey, înan zî deyx nêkerd, serdî û hewnî zorê înan berdbi la çimê înan hema zi rayîr a bî.

Xal Hesên warişt şî keyeyê xo. Xalcinîya Eysi û kêneya xo şîy zerre. Yew pelas rakerd, di hebî mînderî ser ra day, balîşna ronay; qelibîyay û lihêf xo ra da. Sema çilay hewna kerdî û a zî şî binê lihêfî, kîştî maya xo di rakewti.

* * *

Destê sibay Xalcinîya Eysi hewnê xo di seke yew teqîya tiffingî bieşnawa; xo aqilîyay, kîştî xo ra ewnîyay ke kêneya aye aye het rakewta ya. Wariştî şîyî ber akerd, verê berî ra ewnîyay, Xal Mehmed hema zî nêamebi. Xal Hesên warişte bi. Wexto ke ber abi, ey va qey Xal Mehmed ameyo, veng da va:

-Eyşê, Mehme ûmewo?

Xalcinîya Eysi va:

-Ney, ney, ez zî ewnîyaya ey, mi va "Deray hima nêûmewo" la nêûmewo.

Hewna amey zerre, berê xo pada. Çeqmaq pana, roşnîya çeqmaqî di ewnîyay kênanê xo ra. Her di zî hewn di bîy. Rîyê înan ra ewnîyay, qîymîş nêbî hewnê înan biherimno, înan werezno. Çeqmaqê xo hewna kerd, şîyî cila xo ser. Kîştî Sema di ronîştî, lihêf çaqanê xo ra da; hesirî çimanê aye ra amey, qirrika aye ro, giraneyê aye ro şîy war. Biney wina mendi, hewnê aye ame. Xo derg kerd, lihêf kaş kerd xo ser. Hewnê ke dîybî û a teqîya tiffingî amey aye vîrî, tersay; wina xo di şîyî.

Azanê sibay ke veng da Xalcinîya Eysi wariştî, kêneyê xo zî wereznay, va: "Herînê, wardî, wardî! Pîyê şîma nêûmewo zûnî!"

Kêneyî leze wariştî, tersay. Şîy binê tuyeri ra, berî ver ra ewnîyayî, kes nêasa. Dînya hêdî-hêdî zelalî bîyî, zirqê rojî vejîyay. Xalcinîya Eysi nimajê sibay xo vîr a kerdbi. Aye vengî Xal Hesênî da, o zî warişt, dest û rîyê xo şîtî; şalê xo xo pay kerdî, êlegê xo pera girewt û teber kewt.

Tayêna dewijî û maye û pîyê Ehmedî ameyî hetê Serey Mezeli ya. La weyra nêvindertî, rayîr kewtî hetê Deşti ya şîy. Hetanî bîrî ser kes nêdî. Dewijê ke dewarê înan şan di nêamebi keye, ê zî amebîy. Bîrî Ser ra hetê Salon a, hetê Rezonê Îson a ewnîyay. Cayê kes nêasa. Veng da va:

-Mehmeeee! Ehmeeee! Veng yeno şîmaaa? Şîma ganî yîîî!

Cayê ra sewt nêame. Ne vengê Ehmedî ne yê Mehmedî û ne zî yê Remezanî. Veng çinê bi. Cayekî ganî nêasaynî, ne însan ne heywan. Tayêna xo tada

hetê Duzê Deşti ya, tayê şîy hetê Rezonê Îson a. Çend tenî zî şîy hetê Sala Deşti ya.

Êyê ke şîy hetê Duzê Deşti ya tayê çî duz di dîy. (Deşti duzi bîy. Tede ne yew qot ne yew kerra ne zî yew lemi bîy.) Wexto ke şîy nêzdî, va qey bizî û gayê mexelbîyaye yî. Leze kerdî, şîy aver; fam kerd ke tayê bizî û gay î. Amey het ke çina bivînî (veynî)! Bizî û gayî merde bîy. Înan ra yew-yew masaye bî. Dewijan va qey cay heywanan vaşo pîs werdo. Çunke Duzê Deşti di vaşo pîs bi, eke dewarî o biwerdinî pê merdinî. Yew dewijî lingi dekuti yew bizi, qelibnay; gonîya wişki înan ra asay, herunda guleyan dîyi. Çendna hebî taday, înan ra zî ewnîyay. Pêro kîşte bîy.

Bizî û gayî kişîyabî. Termê înan Deşti ra vila bîbîy. Nêzdiyê vîst bizan û des ga û mangeyan kişte bîy. Pêro kîştâ Duzê Deşti di kewte bîy. La şîwaneyî û Remezani cayê nêasaynî. Roj hinî rind berz bibi. Dewijan xo tada hetê Dûşî ya, şî binê çoçikêran ra, pey leman ra, mîyanê telîyan ra ewnîyay, çiyê nêdî. Hetê Akerdeni ra, hetê Mergan ra, Rezê Dat Axay ra ewnîyay. Serê rezan di yew simzêra qije bîy, nêzdiyê aye di yew çî asa, seke estori ba, biney xişni bîyi. Dewijî vazday amey Mergan ra vîyartî, ewnîyay; e, estori bîyi. A zî sey gayan û bizan kîştâ bîyi. Lingê aye rep bîbîy. Meşk û sereyê aye pêro quli bîbîy, gonîya sûri di gevizîyabîy. Remezani zî binê simzêri di kewte bi. Verê dewijî pê nêaqilîyay la waya ey o dî, vazday va: "Remezo! Remezo!" Veng ey ra nêvejîya. Term serdin bi. Cilê ey pirrê gonî bîy. Fek û vinîya (pirnika) ey gonîyini bîy. Remezani kişîyabi. Barrî-çizî û nale-nala cinîyan bîy, daynî kalekanê xo ro.

Termê ey roşana, giraneyê ey akerd, ewnîyay leşa ey ra. Paçê ey pertal-pertal bibi. Sêneyê ey sey serradî pirrê qulî bi. Cinîya ey û waya ey xo ruçikna. Hêvîya dewijan birîyayi. Remezani hinî yew termo serdin bi

Qîrr û qîrra cinîyan verra-verra berz bîyi. Lewanê Salon ra, Bîrî ser ra, Zengelon ra, Bazirgêr ra, Dibri ra eşnawîyaynî. Dar û dungî, verganê xirbi, teyrani barrî û hawara înan eşnawiti û şermayay. Şermî ver daran gilê xo derînay, cinawirî qulan ra nêvejîyay, mîlçikî nêfirray. Cêku dewi piro nîyaya heyani ê rojî çîyo inasarên nêbibî, inahawa barrî û nalî kesî nêeşnawitibî. Şermayay ke nêşîyayê ê camêrdan rê wayîrîye bikerî. Yew vayo nermek (nemrek) ame, hawara cinîyan xo reyra berdi ver bi Doli, Lewey Şêx Mehmedî. Daranê Şêx Mehmedî gilê xo acêr verra day, pelê xo rişnay, şermayay, va: "Bawerîya dewijan aya bî ke hewt hebî şêxî na dewi di estî, nêverdani bela bêro yew dewijî serî ser di. Eke yew çîyo xirab Boxaz ra bêro, Şêx Mehmed nêverdano bêro qeyme, hetê dewi ra. Topa xo ver ey (bede) dano, ey uca di herri û weli keno. No çî belayo giran o?" Bawer nêkerd, va: "Qey şêxan ra yewî dest xo nêkerd? Derey Bawkalî nêzdiyê Deşti bi. Deşti ra di gamî bi. Bawkalî eke hêz bidaynî xo, dereyê xo ra biwariştinî, daran mîyan ra bişînî, ê dewijan rê wayîrîye bikerdinî, se binî? Qey yewî dewijan rê wayîrîye nêkerdî? Bawerîya înan vengi bîy?"

Xal Mehmedî û şîwaneyê bînî Ehmedî gêray. Tayê hewna şîy hetê Salon a tayê zî hetê Zengelonî ya. Cinîyan zî di hebî termê Remezanî het mendî, ê bînî şîy hetê rezan a. Gêray la çî nêdî; ne leman mîyan di ne rezan mîyan di ne binê perçînan di, ne ganî ne zî merde. Teştare pede ame. Pey rezan di hetê Salî ya yew hêga bi, ey ra mercî çînaybî. Hêgayêko sûr bi. Tay lemî û kelbey tede bîy. Teştarey, ê hêgayî di, pey yew lema mazêri di termê Xal Mehmedî dîy. Vazday şî het. Cinîyan va qey ganî yo, birîndar o, venga camêrdan da. Ê zî vazday şî Xal Mehmedî het, ewnîyay, veng ey ra nêvejîya.

Xalcinîya Eyşî camêrdan reyra şîbîy hetê Zengelonî ya. Wexto ke cinîyan va "Xal Mehme ha ewtîya wo", çiqaso ke aye ra amey a zî vazday. Betilîyay, ereqîyay. Ereq rîyê aye ra sey awî rişaynî. Amey Xal Mehmedî ser. O zî merde dîy.

Termê eyo serdin paştî ser o derg bibi. Kelawa eya beleki ser ra kewtibî. Xo rê didanî dekerdibî, çene dabi viraştîş, çeneyê ey fek ra kewtbi. Lewê eyê pulusîyayeyî dekwetibîy fekê ey. Wina fekakerde mendbi. Çimê ey padaye bîy. Xulçik ra şîbîy. Gijik û erdîşa eya sipî gonîya sûri gêraybî. Yew cexra binê goşê ey di bî, seke pey goşê ey ra bikewa. Şalî û êlegê ey gonî û soringi ra sûr bîbîy. Saeta ey taneka êlegê ey di hema gêraynî. Bizmeyê ey sedefkerde bîy. Xal Hesenî çend hebî sedefê (gocagê) êleg û paçê ey akerdî, ewnîya sêneyê ey ra. Çend guleyî sêneyê ey ginabîy. Sereyê ey xora pirrê gonî bibi. Seke yew ey hêgayo sûr di biney xo dim a kaş biko.

Kiştbi, uca ca di verdabi û şîbîy.

Gonîya ey erdîşi, gijik û cilanê ey ra wişki bîbîy. Yew solê ey ey pay di bi yew nêasaynî. Linga eya bîni warbay (warway) bî. Paşnaya (başneka) ey û engiştâ eya xişni kurikê eyê dirateyî ra vejîyabîy teber. Ereqê linga ey kurikê ey ra wişk bibi.

* * *

Dewijan şîwaneyo bîn Ehmed nêdî. Koyan ser ra gêray, rezan mîyan ra weş ewnîyay, kerranê Dibîrî û Salon bin ra ewnîyay; heyanî yerey ucayî ver pê day, çîkî nêdî. Fam kerd ke ey zî ganî nêvînenî, o zî kişîyayo, la kura? Termê ey kura yo? Pîyê ey va: "Ma balê tirmê ey veynî!" Sêfîya vengi bîyi, Ehmed nêdî. Dewijî veşan-teşan bîbîy, betilîyabîy; lingê înan masabîy, hinî nêşîyaynî pay ra vinderî. Xeberî erşawitibî dewî, dewijê bînî amebîy ê her di me-yîfî berdbîy dewî. Peynî di tarî ronîya, destveng agêray dewî.

Rojo bîn nimajê hewna yew qifleyê dewijan şî hetê Deşti ya û Ehmedî gêray. Na hewî dewî ra durî gêray; hetê Xirb a, hetê Berayî ya şîy. Pey Wişkila di, Aronê Bazirgêr ra gêray, çiyê nêdî. Teştare ra pey hetê yereyî ra, Pîran ra yew telefon ame dewî, va: "Yew meyîto bêwayîr ha Maden di yo, hey şêrî veynî ê

şima nîyo." Pî û datê Ehmedî û çar dewijanê bînan yew dolmîşi tepîşti şîy Maden. Berayî qefîlnaya bî, o (ay) semed ra mecbur mendî Pîran ra şêrî.

Maden di, mezêlê bêwayîran di mezêlê kendbi la hema meyît nêwedartibi. Yew vala piradaya bîyi. Pîyê ey vala sereyê ey ser ra hewa nay, lajê xo şinasna. Ewnîya ey ra, çimê ey tarî bîy; seke goştê gandê ey birizo, va: "Hey-waaax! Key mi xerepîya! Ocaxê mi kor bi!" Hewna ewnîya termê lajê xo ra. Surotê lajî gonî di sûr bibi. Herunda çimanê ey di gonî wişk bîbîy la çimî cayê xo di nêbî. Vinîya ey û yew goşê ey derakerde (cikerde) bîy. Vala ser ra eşti. Paç û pantolonê ey parçe-parçe bîbîy. Meyît qelibna, ewnîyay qorrikê ey ra, pey sereyê ey ra, hêtanê ey ra. Pey sereyê ey ra gijik û poste nêmendbîy. Posteyê qorriqê ey terişîyabi. Sêneyê ey ra zî yew hêti derakerda bîyi. Giştê destanê ey perxeçîyaye bîy.

Termê xo girewt yew betenîya ro pîşt, dolmîşi wena û agêray şî dewa xo.

* * *

Televîzyonanê Tirkîya nê dewijanê kiştayan ser o yew xeberî day, va: "Mintiqaya Dîyarbekir di hîrê hebî terorîstî kişîyay!"

Fotografê înan rojnameyan di vejîyay. Fotograf di Xal Mehmed wina fekerde û seregonîyin bi. Giraneyê Ehmedî akerde bi. Sêne û rîyê ey zî gonî ra sûr bîbîy. *

---

* Na hikaye hetê Malmîsanijî ra redakte bîya û kovara Vateyî, Nr. 15, r. 58-67 de weşanîyaya. Ma sey şeklê orijînalî uca ra neql kerde.

BINÊ DARÀ VALÊRE DE

Roşan LEZGÎN

Hemeyê dewijanê ke yaban ra, mîyanê hêgayan de paleyîye kerdêne, germî ver remayne ameynê keye. Badê ke bi nan û do kalekî şidênayne, bi çimanê wexerîyayan eywananê honikan de kewtêne verara hewnêkê xorîyî. Heta ke qîyale şikîyayêne. Xora erdî dewe ra nêzdî bî. Her parçe qilçikêk. Teber a şiwaneyan bolê pesî vera dayne fekê çeman, binê çinêyeran de kerdêne mexel. Heme heywanê kovî, teyr û tuyûrî hewnê mîyanrojî de bîy. Dinya, tena germî rê mendêne.

Ez nêzana ke reyna mi çî suc kerdbi, çî weqîet dabi ke dadîya mi binê goşan ro mi kerdbi sûr û ez werdişê mîyanrojî ra mehrûm mendbîya. Ez kewta verûverê çemî, acêr şîya, heta ke ez resaya binê baxçeyê Gola Sipîye. Teber a germî ver erdî leylan dayêne. Serê daran de çirre-çirra çirçileyen û kêzikan bî. Semedo ke awa Gola Sipî zaf zelal a û binê aye zî seraser yan helan o yan zî xîzo pak o û beriçiyeno, uca ra vanê Gola Sipî. Cayo tewr xorîn qasê qamêka camêrdan o. Beno ke pancas metreyî dergî û des metreyî verinîya gole bî. Weverê Gola Sipî de zinarêko zaf xişn, yekpare kerre bi. Nê zinarê berzî, sey şîlê penêrîyo ke yewî bi kardî ci ra kerdo, tim gole binê versîya xo de verdayne. Naver de zî tena baxçe bi. Baxçeyê Ap Wusî. Baxçe zî hema baxçe yo ha! Eynî yew kuncikê cennetî. Ti dara kam fêkî mirad bikerî Ap Wusî tede karita. Încasî deresabîy. Ap Wusî darê digoşî şanaybî binê gilê încasêranê nazikan ê ke nêşenayne binê barê xo de pay ra vinderê. Încasêrî sey kênekanê dewijanê balixbîyayan, bi rengê încasanê erxewanîyan û pelanê keweyan xemelnayebîy.

Ez vêşan bîya, eynî zereyê mi neselîyayne. Senî ke çimê mi gina ra încasan awe mi fek de şîye. Xora hetê ra zî ez hêrsbîyayî bîya. A game mi waştêne ke ez belayê xo yewî sawî. Ez kewta mîyanê baxçeyî. Buxêko tenik, sey mijî niştbi ra încasan. Mi pistinê xo kerd pirr încasî û ez şîya leweyê Gola Sipî de, binê versîya valêre de ronîşt. Mi piştîya xo şana ra zinarî û mi heredan-heredan încasê xirpokî gaz kerdî. Didanê mi tirşîya înan ver bîy har.

Tam ez ka warzî û cilanê xo vejî, şorî mîyanê gole, qirçênîya lingan de ke serê xîçanê fekê çemî ra ameyne de ez ceniçîyaya. A ke amêne Cemîla bî. Dewijanê ma aye ra vatinê Ceme. Cemîla, kêneya mehla cêrî bî. Mehla înan hîna

nêzdîyê çemî bî. Qet birayê aye çinbîy, panc hebî wayê aye estbîy. Cemîla, pîla hemine bî. Nika ez baş nêzana, la ez vana qey şîyês yan zî hewtêsserra bî. Ez emrê xo ra zana. Ez o wext hîrêsserrî bîya û a di-hîrê serrî mi ra pîlêre bî.

Cemîla hêdî-hêdî ameyne. Seke ro yewî bigeyro, seke goş bişano ro vengêk, sewtêk, xiştênîyêk ser; wina bi dîqet ewnîyayne dorûver ra. Mi ca de xo binê gilê valêre de nimit. Sereyê mi mîyanê gilê valêre de bi la mi a weş dîyêne. Bi qasê panc-şeş metreyan mi ra wet bî. Ver bi qeraxê gole şîye. Solê xo yê naylonî yê sûrî xo lingan ra vetî. Panceyê berşoyanê xo acor antî. Bi her di destan pêşê fistanê xo yê gulgulênî de tepîşt. Pêşê fistanê aye sey baskanê teyrêka ke wazena firr bido xo û biperro wina abibi. Ewilî serê engiştanê linganê xo kerdî mîyanê awe. Dima ra heta nîme çaqê aye kewtî mîyan. Verûverê gole wa acor şîye. Reyna agêra û vinderte. Reyna bi dîqet ewnîya nat û wet ra.

Dinya bêvenge bî. Awa gole binê tîrêjanê mîyanrojî de eynî sey şitî bî. Pak, zelal. Cemîla amîye verê solanê xo de vinderte. Ewilî çîta xoya kewîya mûrakerdî sereyê xo ser ra ante. Dima ra gileyê porê xoyê sîyayî kerdî a. Sereyê xo têşana. Porê aye sey pêlanê awe ro mîyanê piştîya aye ra herikîya war. Derg bi. Reyna leza-leze awir da a kîşte, na kîşte û fistanê xo serê sereyê xo de qelibna. Binê fistanî de çîyekî piradaye çin bi. Mîyane ra cor bedenê aye viran bi. Qirike ra cêr sey vewre sipî bî. Memikê ayê ke her yew bi qasê seyêka girde bî, kîşte ra mi ra aseynê. Çîlsipî bî. Tena sereyê çiçikanê aye sûrik bîy. Fistanê xo bi fesale eşt çîta xo ser. Destê xo yo çep verardkî na ra memikanê xo ser. Bi berşoyanê xo wa ver bi mîyanê gole şîye. Sey marî herikîya û de-kewte mîyanê awe.

Mi nefesê xo de girewtbi. Kulpe-kulpa zerrîya mi bî. Ez hem zaf keyfweş bîya ke ez kênayêk wina viran vînena û hem zî ez mat mendbîya; herhal ez ter-sayêne zî. Heyecanêk ke ez nika nêşena tarîf bikerî hemeyê bedenê mi, ruhê mi, hîsê mi kerdîbî xo dest. Hîsanê xerîbanê ke mi heta a game qet nêşinas-nayêne, zereyê sîneyê mi de pêl dayêne, têro girîyayêne. Bedenê mi lertzayne.

Hetanî ke awe resa naka aye şîye mîyanê gole. Bi destê xo yê rastî awe eşte sîneyê xo. Ceniqîya. Dima ra dest eşt serê zinca xo û xo kerd binê awe ra. Porê aye serê awe de sey kevze bibi vila. Bi şelpî sereyê xo mîyanê awe ra vet teber. Nefesê xo pêsero-pêsero dayêne û girewtêne. Reyna xo verada binê awe, reyna, reyna. Dest bi asnaberîye kerd. Bi her di destan awe antêne xo bin û pey ra bi berşoyanê xo wa lingê xo awe ro dayne. Porê aye mîyanê piştîya aye de bibi vila. Bi qasê çend qamanê xo wina şîye û fetilîya. Amîye le-veyê gole. Bi her di destan porê xo eserna. Memikê aye tam vera mi de bî. Mi bi xîşm gaz da încase ro. Berşoyê xo yê hîyî vetî. Têro lefênayî, tadayî.

Nika Cemîla rut û repale, bi heme azayanê bedenê xo yê tezeyî vera mi bî. Sey maseyêk, sey periyêka binê behran. Berşoyê xo serê tehte de ravistî. Ce-

mîla bana û banqîfze bî. Sere ra heta payan: memikî, nake, hêtî, ranî, çaqî, heme. Mîyanê faqan. Pirçin bi mîyanê faqan. Pirço sîya. Hîrêgoşe. Bi qasê latê destêk. Nişka ra mîyanê faqanê mi tîr da. Mi hemeyê dinya vîranîya Cemîla de xîyal kerde: Dar û lemê ke hemeyê pelanê xo weşanenê. Teyr û tuyûrî, heywanê ke purtê xo rijnenê, marê ke verre erzenê. Heme çîyê ganî, vîran, vîran. Kayînat seraser verê çîmanê mi de vîran mend. Cemîla vîrane. Awa gole zelale. Roj sipî, helan û xîcê binê awe sipî, kerreyî û zinarî, tehtî heme sipî. Bedenê Cemîla sipî. Çilkê awe govdeyê aye ra acêr herikîyayne. Poro sîya, sey şelaleyî. Çimî şehlayî. Memikê tezeyî. Nêmendêne memikanê cinîyanê ke mi ê vîran keleşo de dîbîy. Lewê goştinî, rengê sûrevîlan de. Cemîla mîyanê awa Gola Sipî de sey lema nîlufere. Ruhê mino xoraşîyaye mîyanê heyecanêkê neweyî de, heyecanêkê xerîbî de xewesîyabi. Temamê bedenê mi bi lerzayîşê zewqêkê ecêbî cezbe kewtbi.

A vîrane bî, mîyanê awe de. Bîyêne çewt. Awe de kay kerdêne. Temamê nê çîyan tena mi diyêne, tena mi temaşeyê aye kerdêne. Bi asnaberî şîye heta serreyê gole. Verê çîmanê mi ra bîye vindî. Mi nêşenayê aye rê nêewnî, çîmanê xo na rindî ra mehrûm bikerî.

Di hebî încasî mîyanê destê mi de mendbîy. Ez cayê xo ra vejîyaya, şîya verê cilanê Cemîla. Sey heykelî pay ra menda. Çimê mi ziq Cemîla wa. Mi temaşeyê heme tégêrayîşanê aye kerd. Ez kewta mîyanê xîyalanê xorîyan: Ez û Cemîla pîya ma mîyanê awe de. Bedenê ma binê awe de, verara hewnêkê sivikî de resaybî pê. Hewnêko wina weş bi ke... Binê awe de ma nefes nêgirwtêne, la merg zî ma ra zaf dûrî bi. Tîrê mîyanê faqanê mi zêdetir bibi.

Ez hema hewt-heştserî bîya. Nika nîno vîrê mi ke seba ardişê çîyî bi, la dadîya mi dewa ma de ez şawîta keyeyê cinîkêke. Yewêka vîst û panc-hîrîsserrî û ocaxkore bî. Domanê aye çin bîy. Serê sibay bi. Ez ber ro kewta zere. Kes nêasayne. Berê oda piştî ser akerde. Ez ewnîyaya ke cinîke ha verê lîlikî de porê xo şane kena. Porê aye hîy bi. Porêko sîyayo tarî. Meleqofê ayeyê sûrî de awe eştebî teber. Memikê aye yê girdî heta nîme teber ra bîy. Cinîke yewêka qelewa goştine bî. Govdeyê aye zî sipî. Hayî ro mi nêbîye. Ez xo rê mat mendbîya. Ne ez eftarayne vengê xo bikerî ne aver şorî û ne zî tepîya agêrî. Fekê mi akerde. Sey gulê verrojî yê ke rojî taqîb kenê, çîmanê mi wina aye taqîb kerdêne. Nê halî epey ramit. Nişka ra a hayî ro mi bîye. Wina bi beşerîyayîş û biney zî şaşmenda va:

-Wîî! Ti key ameyî?

Mi va:

-Dadîya mi...

Û mi nêşena çîyêna vajî. Qirika mi zip û ziwa bîbî. Ziwanê mi nêgêra. Ez teber kewta. Vengê aye mi dima ameyne la mi êdî nêzanayne ke se vana.

Reyna rojêk a cinîke amebî keyeyê ma. Mi kardî dabî destê xo ro. Aye û dadîya mi pîya destê mi pişt. Dadîya mi misêwa pilpilîyayne û çelpnayne peyê milê mi ra. Ez bermaya. Aye ez kerda verara xo. Sereyê mi mîyanê her di memikanê xo de pêt şidêna. Boyêka wina weşe memikanê aye ra ameyne ke ez xovero aşî bîya. Bermî mi ca de vindertbi. Awêka şîrike ro hemeyê bedenê mi bîbî vila. Mi nêwaştêne ke sereyê mi mîyanê memikanê xo ra hewa no. Mi waştêne wina bimano. Heta bi heta...

Ez vana qey mi zerrî devistebî aye. Heskerdîşêko bêqusûr, pak mîyanê zerîya mi de girîyayne. Bi ê xîyalanê xoyê masuman mi waştêne ke mêredeyê aye bimiro û ez bibî mêrdeyê aye.

Rojêk zî mi keleşo de vucudê tayê cinîyan biney viran dîbi. Mi cilê babîyê xo dadîya xo dima berdîbî keleşo. No keleşoyê hemeyê dewe bi. Binê versîya gozêran de, wişkdêsêk ra viraşte bi. Serê ey akerde. Roja îne hemeyê cinîyê dewe şîyêne uca kincî şutêne. Zafê cinîyan nêmviranî bî. Ez ke kewta zere, cinîyêk verê beroşî de sereyê xo şutêne. Çimê mi gina mîyanê faqanê aye ro. Sîya kerdêne. Ez mat mendbîya. Nişka ra hemeyê cinîyan têfek ra mi ser de qîrayî:

-Wîîî dayê! Ero ti bi qasê herêk î! To çi şimşêr û mertalê xo girewto, ti ameyê mîyanê cinîyan. Leze teber kewe! Leze!

Ters û şermi ver çimê mi bîyî pîrr hêsrî. Gama ke ez kewta teber vengê dadîya mi ameyne, vatê:

-Kelesuyan, şima lajê mi qerefna hewwû!

Hîr-hîra cinîyan bî. Têfek ra qisey kerdêne. Eynî sey kergan qîrîqîyayne.

Cemîla asnaberî kena. Sey maseyêk. Xo kena binê awe ra, vejîna teber. Fekrû, piştî ser...

Nişka ra çim verda mi. Qîştînî kewte ra ser.

-Wîîîî dayê! Ero kutik, ti ro çi gêrenî tîya? Verê xo tade, ez viran a! Ez bana ya!

Yew destê xo leze na ra her di memikanê xo ser, destê bîn zî berd mîyanê faqanê xo. Ziq ewnîyayne mi ra. Mîyane awe de gamê xo hîra-hîra eştêne. Eynî mendêne xezalêka kovî ya ke kewta dama seydbazan. Ez cayê xo de mat menda. Cemîla pêsero-pêsero mi ser de qîrayê:

-Law kutik, ez to ra vana zanî! Verê xo weta ke! Ez vana ez bana ya, wîîî!

Zaf hêsrî bibî. Adir fek ra perrayêne. Rîyê aye, alişkê aye bîbî rasûr. Xo resna fistanê xo, piştîya xo taday. Memikê aye êdî nêaseyane. Fistanê xo xo ra da û hêsrî reyra ramit mi ser. Ez, cayê xo de eynî sey heykelî cemedîyabîya. Fekê mi nêmakerde.

Senî ke resay verê mi, heta ke aye ra ame lematêk day alişka mina çepe ro. Virsikî çimanê mi ra perrayî. Vengê şîrîqîya alişka mi zinarê weverî de olan

da. Mi xo têw nêda. Ez nêzana se bibi bi mi. Seke sêhr ro mi bibo. Ne ganê mi daja û ne zî mi xo cayê xo ra leqna. Tehmêko şor ro fekê mi werê gêra. Gonî goştê didananê mi ra amîye, mîyanê lewanê mi ra da teber. Mi gonî tif kerde. Şerman ra çimanê mi hesrî varnay. Çimê mi çimanê Cemîla wa aleqîyabîy. Mat. Her di încasî mîyanê lepanê mi de mendbîy. Hêrsan ra hema zî destê Cemîla recifîyayne. Lewê aye lertzayne:

-Ti çi ewnîyênî mi ra? Ti kor î? Ti sey şeytanî ro çi gêrenî nê germê hamnanî de?

Bi eynî hêrs agêra şî. Solê xo kerdî xo pay. Misêwa vajirîyayne, pitpitîyayne. Çi ke biameyê fek tepîya nêdayne. Ez nêzana ke mi senî va, la mi her di încasê xo hetê aye wa kerdî derg û bi vengêko succar va:

-Încasî...

-Încasî ha! Ti şî dizdîya baxçeyê Ap Wusî? Ero kutik, ti vinde hela! Vinde ez dadîya to ra vajî ke wa to poste bikero!

Dest eşt berşoyanê xo. Qey zaf hîybî ke girewtî qelebnayî, reyna serê tehte de ravistî.

A zî xo şaş kerdbi, nêzanayne ke se bikero.

Her di încasî destê mi de, destê mi wina hewa ra. Ez agêraya cayê xo yê verênî. Binê versîya valêre de, ez reyna mîyanê qelşê zinarî de niştê ro. Mi piş-tîya xo şana kerreyî. Fekê mi ra gonî û çimanê mi ra hesrî ameyne.

Cemîla zî ameye. Ewilî mi ser ra sey heykelfî vinderte. Her di destê aye kalekanê aye de. Ez zî cêr ro ziq ewnîyaya mîyanê çimanê aye ra. Ez vana qey zerrîya aye bi mi veşa. Va:

-Ero ti bermenî?

Vengê aye de nika hêrs nê la şefqet û poşmanî estbî. Bîye piro her di încasî destê mi ra vetî û tam vernîya mi de nişte ro. Mi bi vengêko sişteke va:

-Dadîya mi da mi ro. Ez zî heredîyaya, amîya tîya.

Cemîla hem încasê mi werdêne û hem zî awa tîrşe ya încasan fekê xo de dayêne arê. Huyayîşêko ke hem poşmanî û hem zî şeytanî tede estbî, lewanê aye ra niştbî. Va:

-Ero zanî, ti kesî ra nêvajî ke mi Cemîla viran dîya. Ez to kişena ha!

-Ez nêvana! Zîyare mi şano ke...

Mi bi destanê xo hêsrê xo kerdî pak. Reyna mi gonî tif kerde. Aye zî hem încasî werdê û hem zî ziq ewnîyayne mîyanê çimanê mi ra. Pêşê fistanê xo antîbi mîyanê linganê xo, çaqê aye heta bi hêtan aseyne. Ge çaqê xo ardêne pê û ge kerdêne a. Va:

-Biewnî, eke ti çi kesî ra vajî, ez zî ko vajî ti şî dizdîya încasanê Ap Wusî!

Dendikê încasan ver bi gole vir kerdî, eştî. Govdeyê aye yê hîy ra fistanê aye zî heme bibi hîy. Çiçikê aye mîyanê fistanî de bel bibîy. Fehm kerd ke ez memikanê aye ra ewnêna, wina kone-kone ewnîya mi ra, va:

-Memikê mi rind ê?

Mi va:

-E.

Va:

-Ê to zî estê?

Mi va:

-E, la ê mi zaf dejenê.

-Haa?! Ti êdî benê camêrd coka! Hela ka bimusne mi, ez bivînî!

Mi leze gocagê paçê xo akerdî. Sêneyê mi heme asa. Cemîla ver bi mi amîye. Her di çaqê mi kerdî mîyanê çaqanê xo û dest eşt memikanê mi, vilênayî. Pêsero-pêsero cîf dayê û girewtêne. Boya petêxan fekê aye ra ameyne. Memikê mi dejayne. Mi destê aye tepîya dayî, mi va:

-Dejenê!

Her di gocagê fistanê xo akerdî, memikê xo vetî teber. Her di destê mi girewtî û nayî serê memikanê xo, va:

-Memikê mi rind ê yan ê to?

Versîya valêre honik, dinya germine bî. La germinîya memikanê Cemîla tewirêna bî.*

---

*Na hikaye hetê Malmîsanijî ra redakte biya û kovara Vateyî, Nr. 19, r. 20-26 de weşanîyaya.

ZUREKER

Deniz GUNDUZ

Deşte de qazqulingan di defî pêser a wend. Vengê înan ra tepya bî guja-guja deşte. Mergî tev dîyay û devn dîyayî. Sura vayê koyî boya vaşî, boya gul-çiçegî fişte bi xo û hetanî wertê dewe yew arde. Pel û puşê daran kewtî vayî ver û xûşayî. Porê vîyalan bî çewt û gina bi ruyê deran ra. Masîyê binê awe nata-dot pijîqîyayî. Telefir û pîrpirikan vayî ver pertî kewayî pa. Serê deran de kewtî têmya û bî sey yew hewro sîya. Va ke vêrd ra şîya yewbîn ser a kewtî û ancîya der-dorê deran de, mergan de, serê gul-çiçeg de na ro.

Vayê koyî ke honik-honik sipit we, Ap Mamud serê banî de amaye bi xo. Derg-derg, xorî-xorî deşte de nîyada. Deşte de hama her reng kewtîbî têwerte. Deşte sey yew xalîyo kesk verê Koyanê Bîngolî de rafîşte bîye. No xalîyo kesk hetanî verê linganê koyan yew şîyayêne. "Rindekîya nê welatî kî îndî na aşme der a," va xo-xo de. "Labelê rindekîyade nîyanêne serê na dînya de yew cayo bîn de kî çin a."

Koyê Bîngolî tam duş de bî. Koyan ra, ca bi ca awî sey şit, devacer sipe-sipe verdîyayêne dê. " Nê awî, nê birî, nê vîyal û dalê wertê mergan ke mebê rindekîya nê welatî mirena, qet a." Vayê koyî deşte defêna qat bi qat tev daye û devn daye. Mergî defêna sey yew xalîyo kesk verê koyan de meredîyayî. Vengê qulingan defêna kewt bi vayî ver û amaye reşt bi goşanê Ap Mamudî. Ap Mamudî ke no veng heşna erzîya bi xo ser. Xêlê wext winî pawa seke bi-kewkerîyo, raste bi îniyêde serdinî bero û mirdîya xo awe bişimero winî bi keyf goş naya bi qulingan ser. Delxê xo ke, teyşanîya xo ke vêrde ra; "Erik!" Va. "Erik no çi vengode weş o, ax no çi veng o, erik na hekmete!" Vayê koyî ke vêrd ra şîya bi vengê xo yo zelal ver kerd bi kilaman. O vengo zelal dewe ser a bî vila. Na kilama kehane çixa ke qulingan biwendêne, amenê serê ziwane ey:

- Eeevdaalêê Zeynêê digooo Teemooo lawooo quling tê lêê lêê lêê...
Qulingê şeşêê êêê êêê...

Axx tev biii nexşêê êêê êêê...

Dike qêrînêê , deşt û zozan dihejînêê...

Qulingî seke vengê ey biheşnerê û ver de memanerê winî defe-defe ver kerdêne bi ci dura dur wendêne. Kilame ke xelesîye destê xo kerika xo ra anit

û serê loxe de ancîya xo ard berd û ca da bi xo. Çimî kerdî ya û defêna peşekarê deşte kerdî. Dest eşt cebê şalwaran tabaqa tutinî vete. Pela cixarî naye ro wertê di beçikan bi hostayîye tutin ramit ser. Cixare pîşt, pelê ke fek der ê tek bi tek tu kerdî. Cixare berd kerd wertê lewanê buzmikan. Fek de di didanê kehribarî bereqîyayî. Adirgê muxtarî vet, di defî kewa pa û cixare fîşt ta. Duyê cixarî banî ser a bî vila. "Cemo firar çi taw êno? Bêmrad şeş aşmî yo vîndbîyayî yo. Pelê cixarî ke xelesîyayî to newe bê dîyar." Axirî tutinê Mamudî hena xêlê yo labelê pelê cixarî aşme vejênê ya nê. Cemo firar ke amaye bi vîrî ruyê xo huya. "Ax Cemo Cemo! Heq to de bo, firarê sey to rê no canê Mamûdê Zurekerî qurban bo." Va xo-xo de. Hete ra cixare fitikna hete ra kî rindekîya deşte de nîyada û winî pa şî:

- Apo dêmê to bi xêrî...

Ap Mamûd ciniqîya we. Xo pey de nîyada ke Ewdiraman o. Evdiraman çi taw bîna xo bibo teng xo erzeno bi hetê Ap Mamudî. Ap Mamud kî îndî naye rind zano. Karê Ap Mamudî û Evdiramanî her tim nîyanên o. Domanîye de Evdiraman şew roj Ap Mamudî ra nêvisîyêne. Winî her tim sey kurik ey dima ra bî. O taw Ap Mamud her şewe cile de amayêne bi no ser şîyayêne bi o ser, xo devn dayêne, ardêne berdêne ke defêna nê lajêkê feqîrî mexapno. Labelê wexto ke Evdiramanî goş nayêne bi meselanê apê xo Mamudî ser hama tey helîyayêne. Wexto ke o goş dayêne hebeta ra çimê xo bîyayêne girs, bîyayêne qase çimanê gayî. Lajêk kewtêne wertê şanikanê kehanan. O kî a şanike de cinan ra bîyayêne cinê. O kî a şanike de bîyayêne pîyayê. Ap Mamudî ke o, o hal de dîyayêne damiş nêbîyayêne, fekê durikî hetanî peynîye kerdêne ya. Ey çixa fekê durikî kerdêne ra, lajêk handaye şîyayêne pa. Îndî winî bîyayêne ke lajêkî bi xo kî nêzanitêne hewn der o ya raste der o. Eke zuranê apê xo ra rind bîyayêne mest, sey serxoşan vaştêne ra. Apî hena doçikê mesela nêyardo, Evdiraman nata dot hejîyayêne, lingê xo kewtêne tê û erzîyayêne bi wertê dewe. Kesî ra qet çîyê nêvatêne labelê defe-defe xêlê wext werte ra darîyayêne we bîyayêne vîndî. Çixa xo da ra apî, çixa ke musa bi ey vîndbîyayêne xo kî handaye bîye zêde.

Defê hîrê rojî werte ra darîya we bî ad û bad. Maye garana dewe de xo eşt bi hard, porê xo rucikit, ruyê xo penç kerd, gonye fîşte bi xo ser. Cîranan ke xo meresnayêne ci, maye xo ra cîvîk-cîvîk goşt qilaynayêne ra. Hîrê rojî pêser a dewij axme bî, çol û çolîstanan ra bî vila. Xortê dewe bî aspar hama qelebîyayî ra deşte. Sak kerd vaşê mergan ser, vaş devn da bî qelfe-qelfe. Ca bi ca say kerd, qaytê binê dar-kemerî bî labelê Evdiraman doz nêkerd. Nêmede dewe bî tifangan ra û qelebîyayî wertê biran. Biranê Girê Boxayî de hîrê rojî, hîrê şewe reça Evdiramanî ramite labelê Evdiraman bî cin û perî, werte ra darîya we û şîya. Peyê Girê Boxay de kelîyê xorî estê, kelîyan de kî marê bêhemdî... Koya de zinarê berzî estê, zinaran de qertalî halen virazenê ke her yewê xo qase ca-

mêrdê ro, wexto ke pertan kewenê pa, hewa sey hewr yasenê. Dewijan va ke, beno ke maran dayo pira kîşto, beno ke qertalan girewto berdo, beno ke raste bi vergan amo, axirî kince ra, kole ra... Şîyayî binê zinaran kerd sayî bêfayde, des xortan dest eşt ra tifangan, yewbîn girewt bi ters kewtî kelîyan labelê bêfayde. Ap Mamudî zanitêne ke qertalan o nêberdo. Elelok çixa girs beno bibo qet şîkîno lajêkê new serrî werte ra bidarno we bero, hemî kî lajêkode winî gork, bisencerê çewres kîlo rehet yeno. Bizekan, varekan beno tamam, labelê Evdiraman!.. Labelê nêşkîyayêne nînan dewijan ra vajero, dewijî bêomid ke mendî mecbûr nîya fikirînê, aye ra serkewte hetanî ewro ê bereqnaybî, yewe kerd bî des, kerd bî sed. Ey ke winî bivatêne dewijî derheqê ey de çi fikirîyayêne?

Dewijan ke Evdiraman doz nêkerd, roja hîrayêne yew şanika kehane arde bi serê zivanê xo; Biranê Girê Boxay de vanê ejderhayode girs esto. Zaf pîyayan kî reça ey dîya. Defe-defe yeno keweno deşte, kot ra ke vêrd ra pey de reça xo sey reça xizakî manena. Serre yena serre ser, nê wextan defe vejîno yeno bi wertê mergan. O taw ver keno bi ci sey bizeke kaleno. Merdim winî zaneno ke bizeko kewto merge, şono ke vejero. O taw xo erzeno bi ser qilotneno ra. Beno ke ejderhayî Evdiraman qilotno ra, beno ke girewto berdo saraya xo. Her kesî omidê xo birna, dewij mergan ra, biran ra koyan ra, çol çolîstanan ra desto tal, bêçare gêra ya ame. Tenya Ap Mamudî omidê xo nêbirna, Evdiraman beno ke ruvalê ey ra bîbî vîndî aye ra omidcibirnayiş şîyayêne bi zorê ey. Maye îndî ruyê xo nêruçikitêne. Halê aye hal nêbî, ti vatêne beno ke kewta mezela tepya ci ra vejîya ama. Hayrê xo nêbîye, eke hebe amayêne bi xo, Evdiraman amayêne bi vîrî, o taw sey dara puçe hama peyser devn dîyayêne û kewtêne. Ap Mamud şîya hebe dîyaxî dayî maye, maye ke Ap Mamud dî hebe qerete amaye bi ci. "Mamudo!" Va. "Hevalê lajê mi, ez qidaye nenigan, lajê mi nêmerdo, weş o, şo veje bîya!.." Hama Ap Mamudî tifang eşt bi hermê xo, mîya xo ra kî manike girê daye kewt bi deşte. Ap Mamud verbi rojawayî qelebîya bi wertê mergan. Tîjê verbi koyan milê xo kerd bî çewt, surîya aye dayêne bi hewranê serê koyan ra. Tîje û hewran sey gonye sip û sur kerdêne. Pey ra hena vengê maye goşanê ey de amayêne.

A şewe Evdiraman vejîya ame, hetanî verê fekê xo wertê çamure de mendîbî. Virnîye kes hayrê bi ey nêbî, şewa tarîye de verbi keyeyî qefelîyaye ancîya we û şî. Seke kewt bi zere, seke çimê maya xo yê gonîni ginayî bi ey ra hama zere de bîye cîkî û wîkîye. O taw dewijî winî zana ke cênike xo kîşto. Remayî şîyayî ke çi şorê, maye zompe kerdo bi xo dest, ramito bi Evdiramanî ser. Evdiraman kî tersan ra amayo pêser, bîyayo qase lape û xo kerdo kuncikê ra. Çamure ra kî bîyo sungo sîya, hande ke çimê xo bereqînê. Pî şîyaybî çolmaxa Riha. Şikir o dewe de nêbî, eke dewe de bîyayêne Evdiraman weşa weş werdêne. Dewijî reştî bi ey maye dest ra vet, berd awe kerde pira. Evdiraman

seke kewt zereyê ê cilanê pur û pakan, ê cilanê weşboyînan hama pîrxîne gine pira û şîya bi yew hewno xorî ra. Evdiraman ke bî heşar derheqê vîndbîyayîşê xo de kesî de tek çekûye qesey nêkerde. Dewijan çixa ramit bi ser ey handaye kîlît naya bi fekê xo ra.

Evdiraman amaye, na raye kî Ap Mamud bî vîndî. Hefteyê ey ra kî vengo vaje nêvejîya. Ap Mamud, kam raste bi ey amaye ey ra Evdiraman pers kerd:

- Şima, va. Tawa lajêkode nîyanên nîyanên nê caya nîdîyo?

Tayînan va "nîya şîyo," tayînan va "na şodir şîyo," tayînan va "vizerî," tayînan va "na peroj..." Kamcî dewe ra vêrd ra, kamta ser şîya ey kî nêzana. Roja heşte, vereşan ra çimê xo kerdî ya ke na wa dewe duş der a, dewe ey dima remaye amaye kewte bi virnîye. Dewijî cerê dewe de xo resna bi ey, Mamudî lingê xo, xo dima kaş kerdî û şîya bi dewe. Hena xo nêresno keye, rayîrê dewe ser a ey û Evdiramanî amay têçim. Apî ke Evdiraman dî amaye ra xo. Çimanê Evdiramanî de her çî sey roj amayêne wendene; "Apo," va çimanê Evdiramanî. "Apo mi dî, mi dî, axirî mi dî. Zê vatena to, hama uca de... Nê nê mi kesî ra nêva... qet qisawete meke, wertê min û to û Heqî de... Mi dî, mi dî..."

A roje ra hetanî ewro Evdiraman, Apî ra qet nêvisîya. Apî defêna ver kerd ra şanikan, defêna çimê Evdiramanî sey çimanê gayan bî ya. Evdiraman ancîya şîya kewt bi wertê cin û perîyan. Înan de werd, înan de şimit, berma, huya û înan de welat bi welat fetelîya.

Evdiraman amaye bi hetê Ap Mamudî de loxe ser a nîşt ro:

- Apo, ju cixare kî mi rê bipîşe. Va.

Apî dest eşt ra tabaqa, bi hostastîye di cixare pîştî tera. Yew derge bi Evdiramanî kerd o bîn kî şanit bi fekê xo yo buzmik. Cixare ra cixare fîşt ta û adirge dergê Evdiramanî kerd. Du, înan ser a bî vila:

- Evdiraman, ero pelê cixarê mi şenik mendê lawo. Xora ke pelê mi xelesî-yayî ez kî xelesîno. O bêmrado Cem kî eceb nika kotî yo, çi ceneme der o?

- Eeey!.. Karê Cemî kifşe beno Apo Apo!

Ap hûrdî-hûrdî huya. Fekê xo yo buzmik bî ya û di didanê xo yê kehrîbarî erzîyayî bi meydan. Ap bî sey xînzîran, bî yew çîyo xerîb:

- Heya ma! Karê Cemê mi kifşe nibeno. Ti defe heşnena ke binê xete de Xeleb de cêreno, defe heşnena ke serê xete de Merdîn de, roja bîne Serxat de, roja bîne Dêrsim de...

Bî haşt, herdidmînan ra kî xêlê wext qet veng û vaje nêvejîya. Yew sukutîya derge kewte kar. Qulingan ke wend Ap Mamud amaye ra xo û ver kerd bi ci:

- Keyfçiyode sey Cemî ne amo serê na dînya ne kî şîyo.

Defêna sukutîye kewte bi kar. Ap Mamudî her tim nîya kerdêne ke Evdiraman peynîya mesela pers kero, o kî ey rê bibereqno, bişekirno û bineqeşno. Evdiraman kî zedêrî nê halê ey ra hes kerdêne. Ap Mamudî ke mesela qesey

kerde defêna a mesela qesey nêkerdêne. Evdiraman ke xo zaf bidayêne bi ser, zaf bigêrayêne Ap Mamudî ver Ap Mamudî dest kerdêne bi ci. Dest kerdêne bi ci labelê alaqaşê a mesela û na mesela nêmendêne. Ap Mamudî newe-newe çî kerdêne bi wertê. Tayî wextan kî mesela virîyayêne bîyayêne yew meseleya bîne. Ver kerdêne bi ci daha weş qalê bi ci kerdêne. Tayî wextan kî Ap Mamudî mesela verêne tewr xo vîra kerdêne. Mesela verêne mava-jîme Dêrsim de vêrdêne ra labelê na peyêne Çolamerge de vêrdêne ra.

Evdiramanî qet vengê xo nêvet, çim verdaybî ra deşte, qaytê deşte bîyayêne, hayrê xo nêbî. Hebe ke vêrd ra sukutîye Evdiraman ard ra xo, Evdiraman ciniqîya we û:

- Eeheee!..

- Min û ey bawo pîya zaf cêrayme. Ma ne binê xete verda ne kî serê xete. Ma na welat de mal-dawar çîyê niverda. Lê ma winî mixinet nîbîme, nezîyê mal-dawarê feqira, bêkes û bêlengaza nêbîyayêne. Ma welatê cerî ra her astorode henên ardêne ke karê to pê çin o, kûlîyê xo sey Duldula Hezretê Alî bî. Ma astorî ardêne na welat de rotêne axler û beglera. Defe Welatê Cerî ra pîyayê kewt ra ma dime hetanî na welat ju ame. Ma xo tirt nitirt pîsîrê xo ey dest ranixelesna. Axirî ma astorê mêrikî gûret berd, hama çî astor bî. Astorode sek-lawî. Ma astor gûret ard Riha, şîme çê begê de ma bîme meyman. Tabî ma dizd îme qonaxê ma, nas û dosê ma zaf ê. Cem keno ke astorî biroşo begî, beg kî beg o, astoro rind ke dî hama ver de helîno. Şande begî şogîş kerd, şogîş ra tepya ma ke qewa xo şimite persa va; "Dê vaje Cemê mi, ti Welatê Cerî ra çî ardo?" Cemî xo kerd tal û tirş û va; "Wule bego, nafa çîyê nikewt ra ma dest, ju yeksimê raştê ma bî, îndî ê ma kî o wo." Tew lo lo! Ma seke Cem karê xo nizano? Roja bîne ke begî ma kerdîme raye, çimê xo gina astorî ra. Seke çimê xo ginay astorî ra kî hama cayê xo de ciniqîya û linge şanite ma ver ke îlahî astorî biroşîme ci. Ê û Cemî jubîn ard-berd axirî nêno mi vîrî lê ebe zaf zerna ma astor rot. Bîme aspar kewtîme raye, hena dewe nîbîya vîndî, ma xo eşt wertê dar-kemerî. Hama Cem astorê xo ra ame war û nîşt ro. Ez, şaş û mat perso: "Nero Cemo Cemo wextê ronîştene wo ûrze şîme, ma na deşta germkelije de qey vinetîme?" Cemî kerd maya mi ra û va: "Çi vinetîme hero her? şewe ser a vinetîme, şewe şonîme ancîya astorî tîrnenme." Ez terso mi vengê xo nikerd, bî şewe ma şîme astor verê çêverê begî ra, tawl ra vazna ra ard. Îmkane esta ke beg şik bîyaro ma ser, ma ra xûfimbe bicêro. Nîya nîya kamcî beg rastê ma ame ma astor rot ci û tepya ci ra tirt. Beno ke astor des defî ma rot, des defî kî ma tirt.

Ma cêrayme amayme dewe ke wayîrê astorî yo feqir amo kewto çê ma bîyo meyman, xo eşto çêverê ma. Ma astor gûret berd. Çimê astorî ke gina wayîrê xo ra ju linge ser a qerqezîya. Bawo seke însane bo hênî. Min û Cemî ma hama uca nîştîme ro û sey domana berbayme. Se meberbîme? Seke laj û pî

xerîbîye de rastê jubîn bêrê hênî bî a halê dîna. Mêrik bî çewt lew na simanê astorî ra. Ma ke ê hênî dî aqil serê ma ra pera û şî. Ma mêrik pêgûret rani-verda, mêrik cêra ma ver cêra ma ser lê ma de çare nîdî. Pîsîrê xo ma dest ra ranixelesna. Ma ayibode pîl kerdîbî aye ra ma waştêne ke xo bidîme ef kerdêne. Mêrik lewê ma de hefte ra zedêrî mend. Ma ci rê her şewe kavirode xurt sere birna. Mêrikî îndî her şewe ma rê ver şana ci serewaderdayena aşîra xoser a qesey kerd. Ê mêrikî her çiyode henên qesey kerdêne ke hebeta ra por ma ser a bîyayêne gij, lingê ma zeleşîyayêne hard ra. Aye de ma zaf şermayîyayme ke ma astorê mêrikî tîrto. Ma çixa amayêne têçim ruyê ma şequetîyêne. Hefte ra tepya îndî wextê şîyene ame, ma se kerd se nikerd mêrik lewê ma de nivinet. Mêrikî la va, îlala niva. Ma kî mecbûr pê vilê xo kinit û mêrik kerd raye. Hena ke ma mêrik nikerdo raye, Cemî şî di tifangî vetî ardî ke hama çi tifang ê. Hetanî a roje mi tifangêde henênî tewr nîdîbî. Min û Cemî ma handayê xatîrê jubîn zanitêne lê Cemî ê tifangî mi ra kî dardîbî we. Cemî tifango ju kerd xo dest, o bîn kî da destê mêrikî. Merikî ke tifang dî hebeta ra nizana ke se bikero. Kîfşe bî ke mêrik pîyawode egît bî, pîyawode xanedan bî. Va ke; "Ez nê tifangî nîşkîno bicêrî, no tifang zaf dixerlî yo." Cemî xo da mêrikî ser, mi xo da mêrikî ser lê mêrikî ancîya tifang nigûret. Ma ver de bî sey domanê. Cemî hênî perna mêrikî ser ke mêrikî raya xo şaş kerde. Mêrikî caverde ez, ez cayê xo de sey kûndire bîyo berz û gino hard ra. Mi hetanî o taw Cem qet a hal de nîdîbî. Mêrikî tersa ra hama dest eşt ra tifangî û tifang girewt. Seke kerd xo dest kî domanê se qaytê zingilê destê xo kero hênî nata dot devn da û qaytê ci bî. Cemî vet çend dizmey kî fişegî day ci. Hürdmîna hama ver kerd ci û tifangî kerdî pir. Cemî hama qerşûne ramite ra fekê tifangî û tifang derge a kemere kerd.

Kemere tapê peyê dewe ra bîye. Dewe ra xêlê dur kewtêne. Çimê Evdiramanî virnîye beçika Ap Mamudî nîyadayî, uca ra kî kemere de:

- Errr! Va. Erik Apo Apo! No tifang uçaxsavar bîyo çik o! Qerşûna xo se reşta uca?

Mamud huya, huyayiş de di defî cinîqîya:

- Uçaxsavar!? La law uçaxsavar çik o, çi cîyê ê tifangî êno. Her qerşûna ey qase hermê to bîye. Hondaye girs... Însan hekmete kewtêne ci. Waxto ke Cemî nêne pa tesîrê tifangî ra game bîyêne berz û ginêne bi wara. Cemî pêser a qerşûnî verday ra lê kemere nêfîştî. Qerşûna nat û dotê kemere de tenya toz û dûmax fişt ra hewa. Cem vaje vinde, na welat de ey ser a sekban, ey ser a çêr kes çin o ti zana. Lê kemere kî xêlê durî ya, ci nîfîşte. Cemî ke na pa, adir kewt ra merga tapî. Qerşûna tifangî biginêne kotî ra hama adir vaznêne ra. O taw payîz bî, palaxa tapî bîbî hûşk û hol. Cemî ke qerşûnî xelesnay nafa kî mêrikî dest eşt ra tifangê xo. Tifang şanit ra hermê xo, nişanit ra hermê xo ede linge pa anite. Cayê kemere de toz û duman kewt kar, qerşûne kemere ra par-

çewode zinar perna. Mi emrê xo de sekbanode henên nîdî.

Ma a roje bîme rast şîme, ma kî mêrik de şîme ke binê xete ra hebe çîmî-
mîmî bîyame na werte de biroşîme. Ma astorê xo qantirê xo gûretî kewtîme
raye. Di hefta de ma xete viyarne. Ma ke şîme uca mêrik bî pîsîrê ma ra ma
nêverdaymî ra. Niverda ke ma destê xo şûl û kûl kerîme, ma kerdîme mey-
manê xo. Bawo ma şîme qonaxê mêrikî ke çî şîme bawo mêrik begê ro. Îndî
xûlama nivana, îndî astora nivana. Aşîre, qij û pîl tifang dest der ê. Mêrikî aşme
ra tepya tedarîkê ma yê şîyene dî. Roja ke ma kewtîme raye mêrik bî çar cilkê
gonye û kewt çêverê ma. Astoro seklawî anit verê Cemî ke wa aspar bo. Cem
şî linganê begî va: "Nibeno." Mêrik bî adiro sur nîşt canê Cemî ra. Cemî va; "Ez
çi şîkîno bînîşî astorê to ra. Ti mi de lex kena çik o? Mi nizana wayîrê nê as-
torî nîya egît o, mi ke bizanîtêne mi tawa tirtêne." Lê mêrik bî adiro sur, linge
şanite Cemî ver. Cem defe qaytê astorî bî, defe qaytê begî bî. Mi kî kerd piro
ke wa astorî bicêro: "Cemo her, çira astorî nicêna defêna astorode nîyanênî kot
vînena?" Aşîre de kam esto, cênî camêrd, zav-zeç, pîl-qij ma ser a erzîyay
pêser bî roja meşerî. Pîyayê ke dur ra qayt bikerdêne vatêne her hal werte de
merde esto. Zate hênî kî bî yane, Cemî ke astor nigûret îna xo şidina ke ma
bikûyerê. Begî ke o zaf bêzar kerd, Cem cêra ra aşîre ser, cêra ra mîletê a
wertî û va: "Yarabî Heqo, nê hûrdmîna to seba jubînî viraşte çik o. Nê hûrd-
mîna çixa şîkîne ra jubînî. Ne no astor bê nê begî beno ne kî no beg bê nê as-
torî!.. To ke nê jubîn ra visnay îndî xêrê hûrdmîna kî nimaneno. Ne beg, beg
maneno ne kî astor, astor. No senê zilm o to ardo mi ser. Yarebî!" Va û destê
xo berdî resnay azmen. Aşîre ke o, a hal de dî ma ra fek verda ra. Cemî da zî-
nîke ra berba, ez kî ey de berbo. Aye de beg mutêsîr bî, înadê xo ra vêrd ra.
Wûllahî înadê Cemî giran vejîya. Naye ser a begî nafa kî di astorê qirboz û
kehîlî anitî ma ver. Astorî ardî ke bawo, ju linge ser a qerqezînê, sey xezela rin-
dek ê. Hand ke mendê ra jubînî, jubîn ser a nas nibenê. Ma ebe astora qayîl
bîme, nîştîme astoranê xo ra. Çîmê begî bî pire hîsîra, cêra ra aşîra xo ser û:
"Şîma dîyo," va. "Şîma dîyo mordemê Serxatî nîyanên o. Mordemê Serxatî,
mordemê serdî yo, mordemê germî nîyo. Zê mordemanê germî bêqeret, bêm-
rad, sosoret, kal nîyo. Mordemê Serxatî, mordemê, mordemê. -Ap Mamudî
bûrîyê xo ardîbî pêser, ruyê xo kerdîbî tîrş- mordemê Evdalî yo. Mordemê Ev-
dalê Zeynike wo, mordemê koyanê serevarin a, mordemê kewetîye, mordemê
awanê serdina wo."

Bawo mêrka seke şexê raye kerê ma hênî kerdîme raye. Ma ke astoro sek-
lawî niberd ê -seke însane bo- fam kerd. Bawo se keyf kerd, se keyf kerd!
Hama dormê begî de kewt gûjike. Ma ke hebe kewtîme durî vengê begî ame
ma goş de; "Mamudo, Cemo, dizdê dizda, begê dizda, serê şîma ke kewt
tenge, bizanerê ke ju birayê şîma kî na wo na germê çolî der o."

Ap Mamudî mesela hênî zer û gan ra qesey kerdêne ke... Wexto ke va-

têne; "Tukê serê mi bîyo gij," o şop serê ban de rasta kî tukê serê xo bîyayêne gij. Çimê xo o şop bîyayêne pire hîsîran:

- A serra bîne...

Va û alîya xo qilotne ra.

- A serra bîne ma defêna şime lê ma beg doz nikerd, aşîra begî dişmenî ver kerdo bar şîya. Îndî ke kamta şîya kes nizano.

Evdîramanî dest şanaybî bi kerika xo. O kî ancîya sey wextê verî winî pa şîbî. Xo mesela de kerdîbî vînd, mesela ra bîbî mest. O kî înan de şîyaybî binê xete, begî de qesey kerdîbî û amaybî. Ap Mamud ke mesela de huyêne o kî huyayêne, Ap Mamud ke kesîrîyayêne o kî keserîyayêne.

Xafla Ap Mamudî dest kewayî pa û derg û derg huya, xêlê wext xo-xo de gîrîya. Ey de huyayiş peşekarê Evdiramanî kî bî. Delxê Ap Mamudî ke bî vila dest eşt bi cebê xo tabaqa vete. Defêna bi hostayîye, xo û Evdiramanî rê cixarê kerd de û banî ser a duyê cixarî kerd vila. Qilma verêne ke anite:

- Ma ke binê xete ra ameyme adirgê Cemî gina wara bî vîndî. Cemî dest eşt ra cebê xo ke adirge çin o. Ez kekê to yo, ez derba Cemî zano, Cem ke cixare meşmo mireno. Mi xo-xo de va; "Lawo ez adirge nê medî, hela se keno?" Mi adirge sey kora o şop da we, hero her qey dana we, ma seke to ê bênamûsî nas nikena? Lê ko wo, ma ebe roja jubîn ra qederî kes nîvînenme, ma rê kay lazim o. Ma xort îme, gonya ma gîrîna. Mi ra ke adirge waşt mi dest eşt cebê xo û; "Eheee!" Va. "Adirgê mi kî bîyo vîndî." Aye de Cem bî xêx, astorê xo ra bî pîya hama tifang kerd ra senê mi û va; "Ti zur kena. Mamo zureker, mi de astê pî, mi de maye, mi de pîrîke..." Bawo astika ra kewt ci weşa de erzîya tever. Sulala kerde dimo duz.

Di destî xo dayî pira û tîrqna.

- Hevalê min o, ez tey zaf dejo lê mi xo de eşkera nikerd. Mi ke bivatêne mi lex kerdo a şop rasta kî astê pîyê mi şîyayêne, derbe senê mi de kerdêne tal. Hemî kî ebe ê tifango ke kile vejeno. Mi ruye da, ruye gûret. Cokî, mi bine de zê cucike ricîfîyayî. Hama-hama mi xo eştêne linganê ê bêmradi ke inamê mi kerd, tifang mi sene ra anit. Bawo ez terso, hem kî zaf terso. Ma eskerî ra xo tîrneme, ko bi ko rayanê temita ra şonîme. O taw ma Koyanê Çepaxçurî de bîme. Ê ke ez bikîştêne, ez kîsê pîyê xo ra şîyêne. Meyitê mi kî kerdêne binê kemere ra de haydî... Welat de kî vatêne; "Raye de cenderma no dûx kîştô şîyo." Kam ci ra se vatêne yane? Ez zaf terso Evdiraman. Hetanî na wext nêno mi vîrî ke ez handaye terso. Neyse, eka inamê mi kerd cixare fek de bêçare kemere ser a nîşt ro. Serê kerd xo ver xêlê wext fikirîya. Hama xafla erzîya xo ser û şî bî kulavê serê qantire ra û na ro. Linga tifangê tey anite, kulavî hama kile gûrete. Wûlay mêrikî sey şêr kile ra cixarê xo fîşt ta, kulavê xo kî şayna û kewt ra raye. Bawo ê cixarî ser a cixare fîşt ta hetanî welat. Adirê xo kî nida mi. Qase dê kî mebo ez kî keyfçî yo. Mi hetanî ke xo resna welat ez bê cixare pi-

şikreş bîyo. Erik bawo bawo! Nika ez tersanê ey ra adirgê xo kî nîşkîno vejî. Mi defe vato bîyo vîndî. Eka bîyêne şewe ma hênî cawo waderde de adir kerdêne we, ebe ê adirê cixarî. Demako Mamo! Vaşo hûşk serne û pûf ha pûf!.. Şewe mi cixare şimitêne. Cemî ez kerdîbî nobedarê adirî, hetanî şodir goşê mi ser a bî ke wa adir meşayîyo. A felakete kî mi hênî arde xo ser.

Evdiraman matê bi ruyê Ap Mamudî bîbî. Ap Mamudî mesela vate xelesne. Çarê xo şana bi sura vayê koyî ver û rindekîya deşte nîyada. Qulingan pêser a defêna wend. Sura vayê koyî ver, bî xûşa-xûşa daran. Evdiraman amaye ra xo û zereyê xo xorî-xorî anit.

Nê der-dorman de nameyê Ap Mamudî bîbî zureker. Dewijan, kam ke zur bikerdêne nameyê Ap Mamudî nayêne pira. Domanîye ra no het halê Ap Mamudî nîyanên bî. Ê ke xo zana, ziwanê xo tewr rewna musaybî zuran, zurî sey nêweşîye musalatê Ap Mamudî bîbî. Ey kerd nêkerd pîsîrê xo na nêweşîye dest ranixelesna. Domanîye de kî zaf xo-xo de daybî pêra, zaf doliman xo de şer kerdîbî ke dolimêna zuran mekero. Labelê çar-ponc pîyayî ke dorme de amayêne pêser her çî xo vîra kerdêne û şîyayêne. Dolimêna ver kerdêne meseleyan, meseleyî şekirnêne û neqeşnayêne. No derheq de kî zaf hunermend bî. Kamî ke goş binayêne ê meselayan ser bîyayêne sey serxoşan, aqil û heş înan ser a perayêne û şîyayêne. Embazî ke nîya bîyayêne mest zurê Mamudî kî bîyayêne zêde, bîyayêne weş. Daha zedêrî mesela neqeşnayêne. Îndî winî bîbî ke kes derdorê Mamudî ra dur nêkewtêne. Hela wextê kar û barî de ke Mamud raste bi înan amaye, ti biyamayêne dîyar. No kar o, no bar o, no cad o aqilê înan ra perayêne û şîyayêne. Coka wextê karî de dewijan duwayî kerdêne ke wa Mamud rastê bi înan mero. Hete ra duwayî kerdêne hete ra kî çimê înan rayîrê Mamud ra perayêne. Bê ey keyfê kar û barî çin bî. Domanîye ra no het karê herdidmînan hetan nîya bî. Maye û pî, mordemî hem ey ra hêrs bîyayêne, hem kî bi zuranê ey huyayêne. Zuranê Ap Mamudî de emegê goş-taroxan kî bî. Defe ke Ap Mamudî ver kerd bi ci îndî kesî çimê xo nêwenitêne de, hetanî ke mesela xelesîye.

O ke huya ê kî tey huyayêne. O ke berma ê kî tey bermayêne. Ap Mamud zurekerîya xo de zureker bî labelê zurê ey bêzerar bî. Poxê zuranê ey ra hetanî ewro kesî zera nêdîyaybî. Aye ra kî serkewte zurê ey zurê no werteyî nê-bîyî, zurê ey zurê wertê kitabî bî. Çixa ke zureker bo kî wertê cîranan de qesey nêçarnayêne. O derheq de kes şayîdê zuranê ey nêbî. Ap Mamud, zurekerê welatî... Beno ke wertê yew şarê bînî de bibîyayêne ey ra zureker nê-vajîyayêne, ey ra hunermend vajîyayêne.

Birayêde Ap Mamudî bî labelê o qet nêmendîbî ra Ap Mamudî. To derbe bi ey verdayêne kî tek çekûye zure qesey nêkerdêne. Zaf zêde qesey nêkerdêne. Dewe de ke çiyê bî, şayîdî û hakîmîye ey ser a bîye. Ey çî bivatêne henên bî. Defe wextê cumurîyet de eskeran girewto berdo ke revokê eskerî yo.

Dewijan xo resno bi ey û vato: "Lawo Qado nêbo to vaje ez dewe de bîyo, vaje ez Xeleb de bîyo, xebera mi çin bîya." Qadî kî qerarê xo dayo bi ci ke defe zure bikero. Axirî winî ke mekero erzenê bi dare. Qanûnê o tawî kî henên o. Cumurîyet yew çîyo çetin o. Qerar dayo, qerar dayo labelê eke vejîyayo bi duşê hakîmî bîyo têsêr û têbin ra, cokê xo ricifyê. Zor dayo bi xo, kerdo nêkerdo ke beşer nêkerdo zure vajo. Seke pîyayê ziwane ey qeyd kero winî. Qad bîyayo sip û sur. Hakîm qarîyayo pernayoy bi Qadî ser. Qad xafla amayo ra xo, ziwane xo bîyo ya, xo pêniğirewto û vato; "Ez hetanî nika çê de bîyo." Seke ey nê yew pîyayo bîn ey ver ra qesey kero winî rasta rast... Ey ke raste vata, no hal şîyayo bi weşîya hakîmî. Axirî hetanî a roje hakîmî şarê no dormî ra tek çekûye raste nêheşna. Seba xatiranê a çekûya raste kî dare ra xelesîyayo ra.

Qadî birayê xo ra hes kerdêne, domaniye de defe Mamudî ey ra vatbî ke:

- Ero Qado mi emşo hewn dî ke ez wara der o. Gul-çiçek bîyo ra, sûra vayî sipena we ke karê to pê çin o. Pê wara de devî mexel der ê, germê perojî ver de nişor kenê. Xafla ez beno ver û pey ra, dîzê keno ke karê to pê çin o. Devî tersenê û mexel ra ûrzenê ra, Çala Vare to kotî ya hama remenê. Tersanê ê dîzî ra ez kî hewn ra erzîyayo xo ser. Vengê tope lewê dîzê mi de cî werdêne.

Aye ra tepya Qadî bi nê zurê ey o tersnêne. Cemat de ke Mamudî ver bikerdêne zuran Qadî hama çim çarnêne ra ey ser. Çike bî Mamud kî nê zurê xo ra zaf tersayêne. Qadî ke fekê xo bikerdêne ya, Mamudî xo eştêne ser û dest nayêne bi fekê ey ser. Qadî kî nê zurê ey ra vatêne "zuro pînc".

Ap Mamud zureker bî, heya zaf zureker bî labelê wext ke amaye zuranê ey kî perê kerdêne. Wext ke amayêne dewijanê Ap Mamudî, Ap Mamudî ser a pesna xo dayêne û vatêne:

- Ma dewijê Mamudê çimbelek me, ma de baş nibeno...

Evdîramanî û Ap Mamudî vaştî ra ver kerd bi keye. Germê perojî serê ban de îndî zor dayêne bi înan. Wertê dewe de kes nêmendbî. Kergî, kutikî, mal-dawar kî ancîyaybî bi sîye. Defe-defe ancîya hetê koy ra va amayêne û mergan de hezar reng kerdêne têwerte. Boya çiçegan şanitêne xo ver serê dewe ra kerdêne vila.

- Davîste ra, va Ap Mamudî. Daviste ra tepya dewij îndî ver keno ra merga.

* * *

Deşte de îndî vengê qazqulingan nêyamayêne heşnayene. Vengê qulîngan deşte terkê vengê hors û kakûçan kerdîbî. Vengê hors-kakûçan qase înan weş mebo kî ancîya kî weşbî. Vengê hors-kakûçî de axirî araxê çarê înanî bî. Vengê hors-kakûçan dur ra dur kewtêne têwerte û no vengo weş deşte ser a bîyayêne vila. Îndî boya gul-çiçegî nêkewtêne vayî ver, nafa boya vaşê çinîfî, boya vaşê qertî kewtêne vayî ver. Deşte de hama her merge de xonaz ver de,

palî dima bîyayêne rez û pero pîya doçikê tirpanan nayêne ro û kerdêne berz. Bîyayêne xûşa-xûşa tirpanan, palan kî yew fek ra kilamî vatêne. Kilamvatişî qewete dayêne bi palan û înan daha zedêrî bi keyf tirpanê eştêne bi vaşî. Wexto ke kilamî yew fek ra vajîyayî, na xebate îndî seba palan yew gûreyo çetin nê yew govenda, yew kayo weş bî. Verê tirpananê palan ra têyr û tûr, qirincelî, marî hezar û yew heywan yewver remayêne. Labelê ancîya kî zafêrî doliman heywanan xo dûjîya tirpanan ra nêxelesnayêne ra, tirpanan ver de bîyayêne cizîya-wîzîya qirincelan. Leyleganê peksuran, qulingan, cukreşan, qilancikan û hena zafêrî têyran hama pey ra sere nayêne bi palan ser û qirincelî, marî, merî, tentûrî û peqpeqokî îndî ke çî rast amaye o dayêne are. Cucikan pey ra sey mal serê nayêne bi înan ser. Sekê şuyanê solesan de mal sole dayo... Halê palan û têyran kî henên bî. Ara ra tepya, peroj û vereşan palan tirpanî kewayêne. O taw vengê înan sey yew orkestraya pîle ancîya deşte ser a bîyayêne vila.

Merge dewanê elewîyan, dewa Ap Mamudî ra nezdî bî. Eke bî peroj paleyê ê der-dorman pero pîya binê yew dare de amayêne pêser. Wertê mergan de yew vîyala qalind û girse bîye. Viranê di pîyayan dare ser a nêyamayêne pê. Ser a kî pel pûşode henên bî ke karê to bi çin o. Wextê perojî de sîya na dare, nezdîyê hîrîs û çewres palî ser a virana xo kerdêne ya. Peroj ke amayêne Ap Mamudî karê xo caverdene û şîyayêne hetê înan. Na deşte de herdidmînan hetî cara nêyamayêne têhet. Tenya tayê pîyayê bejnayî amayêne hetê yewbînî û şîyayêne. Nînan ra yew kî Ap Mamud bî. Ap Mamudî mûcxûlîya înan ra, aye ra kî serkewte goştaroxîya înan ra daha zaf hes kerdêne. Ê înan, cênî û camêrdan pîya mûcxûlîye kerdêne û cênî kî kewtêne wertê qeseyî. Perojîye wayîrê merge ardêne bi merge, binê sîya daran. Mergê Ap Mamudî dewe ra nezdî bî aye ra zafêrî doliman şîyayêne bi keye de nan werdêne. Ê înan kî mergî dewe ra dur bî aye ra werdene amayêne merge, binê sîya daran. Binê sîya daran de wertê a kewayîye de werd daha weş bî. Palî perojîye ser a nîştêne ro û hete ra nan werdêne hete ra kî ver kerdêne ra mûcxûlîye. Keyf sîya dare de bîyayêne weş. Germê perojî de kes nêxebetîyayêne, çî taw ke tîje devndîye û germê xo şîkîya hena newe palî vaştêne ra. Aye ra wext zêde bî, di sahatî palî binê sîye de mendêne. Palan nan ke werd hama xo rê ca viraştêne û kewtêne ra, arasîyayêne. Yew sahate ke arasîyay vaştênê ra çay şimî-têne, aye ra tepya kî tirpanî kewayêne û ver kerdêne bi mergan. Labelê wexto ke Ap Mamud amayêne palî nêkewtêne ra ver kerdêne bi mûcxûlîye. A mûcxûlîye pale rê hewn ra daha rinde bîye. O ke şîyayêne hetê înan Evdiraman kî kewtêne bi dime.

Serewaderdayîşê Şex Sayîdî de elewîya pîştî daybî dewlete. Înan ke duşê Sexî de da piro, dişmenîya di hetan daha zêde bîye xorîye. Elewîyan zaf, axler û begleranê înan ra zaf pîyayî daybî bi destê dewlete. Dewlete kî ê eştîbî bi

dare.

Binê dare de ge-gane kî meselê kehanî amayêne qesey kerdêne. Tayê kalan axirî tarix ra zaf hes kerdêne. Eke qalê Şexî û Serewaderdayêna Şexî bî, elewîyan kerd ra Serewaderdayîşê Şexî ra û Şexî ra xeber da. Ap Mamud naye de zaf deja labelê nêyard ra xo ser, hama ver kerd ra ci. Xora her kesî kî îndî qaytê zereyê fekê ey kerdîbî:

- Heya bawo bawo!

Va û ver kerd ra qeseyan. Dest eşt ra cebê xo tabaqa vete, cixare kerd de. Her kesî bîna xo girewte û qaytê zereyê fekê Ap Mamudî bî.

- Wextê Şexî de ez yawerê Şex Sayîdî bîyo. O taw no Gimgim, na Çala Gimgimî mi ra persîyêne. Ez fermandayê îtay bîyo. A waxt Memê Xalîtî linge eştîbî ma ver niverdêne ke, ma Kurdistanî binîme ro, raşt kerîme. Virnîye ma zor da dewlete lê Memê Xalîtî ke pîştîye de dewlete, eskerî amanîya ma birne. Ma çewres asparî ver kerd ra ko. O taw wisar bî. Ma ke vejîyayme ra ko, bawo torge kerde pira ke karê to bi çin o. Her juya xo qase goze bîye. Ma qayt kerd ke xo nixelesnîme ra, ez kewto virnîye ma şîme. Şîme raştê yew xeyma sipîye amayme. Heqî ma xelesnaymî ra, ma kewtîme bine. Ma çewres aspar bine de ca bîme. Bî şodir ma ameyme ra xo. Xafla ez haşarê xo bîyo. Mi va: "La-law na serê koy de na çi xeym a?" Ma defêna ke xo ser a qaytê ci bîme ke bawo çi qayt bîme, sûng o. Sûngê wisarî yo henî bîyo girs. Ma uca ra kewtîme raye, ko bi ko hetê Gimgimî ser şîme. Ko de ke xêlê mendîme ma bîme veyşan. Hevala va: "Ma îta vindenme to şo ma rê dewa ra non bîya. Axirî wertê to yo qizilbaş a rind o." Mi, ê uca caverday ez amo mezrayê de vejîyo. Şîyo verê çêkekê. Verê çêver de ez bîyo pîya, astorê xo kî arabanê gaya ra girê da. Astorê mi kî astorê cerî bî, şewle dêne, zê veyvike bî. Ez ebe lerze kewto zere. Wayîrê çêyî ke ez dîyo şaş bî û va: "Mamudo to yo naja?" Mi va: "Mevînderê non têkerê. Qole ko de mi ser a vineta." Îna va: "Mamudo to bê ronşîye ma non kenîme tê, to kî xo rê tayê non bûrê."

Axirî mi rê werdene nê ro. Mi nonê xo werd, Heq tey bo, wayîrê çêyî kewt kûlînde mi rê şegale kerde tê. Îna hena karê xo nixelesno, ko de bî reqa-reqa tifanga. Gazîye ame ke eskerî eşto hevalanê mi ser. Ez hama bîyo şegale ra, erzîyo astorî ser. Mi dar-kemer niva ramit, çimê eskerî ke gina mi ra pijîqîya, rem gina pira. Ma hetanî vereşan esker fetelna. Vereşan ke amayme têlewe, hevala va ke: "Mamo Mamo, no çi arabane wo to dime ra."

Ez qayt bîyo ke arabanê ê çêkekî yo. Oxro ke mi hebeta ra astor arabanê ra nikerdo ya. Astorî hênî arabanê gaya xo dima girewto ardo. Tî nivana eskera ke arabane hênî mi dima dîyo terse reme vato "eskerê şexî tope ano ma ser."

Palî hûrdî-hûrdî huyayî, Ap Mamudî dewam kerd.

Rojê Şex Sayîdî mi rê xebere rûşne, mi hevalî caverday ez şîyo. Şerê mano dewlete xêlê waxt dewam kerd lê poxê xormeçika - palî pero xormeçikî bî- ra

ma kewtîme binê potînanê eskara. Rem gina eskeranê ma ra. Waxt waxtê re-mayîş bî. Şexî coka veng a mi daybî. Min û Şexî ma jubîn girewt ke bidîme pira şîme Îran, xo raxelesnîme lê pirdê Evdiraman de eskerî dormê ma girewt, Şêx Sayîd berd Dîyarbekir, ez kî ardo Gimgim.

Roja bîne Gimgim de Îstîklal Mahkemesî nîya ro. Vîrnîye ez berdo. Ez şîyo ke Memê Xalît kî ha wo mahkeme der o. Uca vindeno şarî ser a şatîye keno. Memê Xalîtî ke ez dîyo qûrfîya we, bî gase lape. Mi hakîmî ver de sond ra Memê Xalîtî kî werd. Eskera ez berdo verê hakîmî de kerdo tîk. Hakîmî dest eşt ra kîtap wend û wend. Xêlê ke wend va: "Mamud Qoç!" Mi va: "Ha!.." Va: "Tirk ceza qanûnî, qaçinci maddenîn, qaçinci bendîne gore îxdam." Mi va: "Sîktîr!.." Ê mitala kerd, mi midafa kerd, ê mitala kerd, mi midafa kerd. Zor ame ra ci va: "Mamud Qoç!.." Mi oncîya va: "Ne? Mi de astê pî naye..." Va: "Tirk Ceza Kanûnû, qaçinci meddeye gore, otûz yıl hapîs." Mi va: "Hala, hala!.." Ê mitala kerd, mi midafa kerd, Memê Xalît hekmete kewt ci. Hakîm bî şaş û mat, îna fek zon bî zuya. Mi her çî devn da îna ser. Îna se kerd mi de çare nêdî. Mi ceza her çîyo ke şîye nê ro, arde ponc serrî hepîsî ser lê oncîya kî a qebûl ni-kerde. Axirî hakimî mi ra fek verda ra, va: "Mamud Qoç!" Mi va: "Oncîya ne dî-yorsûn hero!?" Va: "Berat!" Mi va: "Aferîn, aferîn!.."

Ez vejîyo amo çê, wertê domana.

Ap Mamudî ancîya na pira, Dewijî ruyê xo ey ra çarna. Çimke îna Şexî ra hes nêkerdêne. Ancîya kî na mesela şîyaye bi weşîya înan. Kesî ke bawerîya Ap Mamudî nêkerde Evdireman tey zaf deja. Binê dare ra ke vaştî ra, Evdireman giran Ap Mamudî ra bî nezdî. Rayîr de pey ra xo resna Mahmudî va:

- Ap Mamud, to qaytê nê bênamûsa mebe, mi dî dî, ebe nê di çamanê xo dî.

Keyfê Ap Mamudî amaye bi ca ver kerd ra dewe şîyayî.

Roja bîne defêna kewtî rayîr şîyayî bi bîne dare. Ap Mamud hena doçikê meseleya roja verî ser a bî.

- Gele pala! Va.

- Mi axirî ke Memê Xalîtî ra qesasê xo gûret. A zimistanî mi xebere gûrete ke Memê Xalît amo qewa. Mi va ez gere hefê Şexî nê qizilbaş a ra bicêrî. Ez kewto bir, mi dafî nay ro. Awreşe weşa weş pêgûret û ez şîyo qewa. Tavî ez zano qizilbaşî awreşî ra zaf xûye kenê, gore îna heram o. Awreş ke hêgaye qizilbaşî ra vêrd ra, qizilbaş hawlt serî ê hêgayî nirameno. Mi awreş berd, çê-verê qewa ra eşt zere. Çêver de kî vineto ke kes meremo. Qewa bîye têsêr û têbin ra. De vanê awreşe ne heş kewtibî qewa, hênî awreşî ver remay. Awreş kî tersa ra her sate xo eştêne pîyayê ser. Zafêrî mordem binê linga de merd. Memê Xalît ame dest û linganê mi ke ez awreşî pêcêrî, teber kerî. Mi va: "Memê mi nêno to vîrî!.."

Ap Mamudî hena qeseya xo nêxelesna, palan ancîya Ap Mamudî ra ru

çarna. Mamud amaybî bi meymanîya înan. Coka kes nezdîyê bi ey nêbî. Labelê palî qaran ra bî sip û sur. Eke Mamud meyman mebîyayêne beno ke kewayêne kî. Ap Mamudî defêna peyê milê xo kinit û şîya. Rayîr ra Evdiremanî xo reyna resna ci:

- Ap Mahmûd zereyê xo mecê, qaytê ê bênamûsa mebe.

Ap Mamud nafa nêhuya.

Roja bîne qarîyaybî. Reyna şîya bi binê dare labelê nafa qalê mesela Şêx Sayîdî nêkerd. Kerd ke mesela bivirno ya.

- Bawo!

Va.

- Zamañê ma na verê Çaxleke de silqî ramitîbî ke karê to pê çîn o. Dewe per û pûşanê silqa ra a serre bîbî vîndî. Bî payîz, silqê ma hênî ebe kûlbe hard ra niqilayîyêne ra. Ma çar kotanî estêne ra yew silqe ebe zîncîra hênî qilaynêne ra. Ju silqe, dewe çewres roje werdêne zor xelesnêne.

Aye de yew xorto tezik teqa, bi hêrs ver çarna ra Ap Mamudî:

- Apo!

Va.

- A serre kî ez şîyo Sûka Erzûrûmî. Şîyo ke hostayî, hethatî ha yê kewtê zereyê leyî ley virazenê. Lê vaje uca vînde hande ke gîrs o. Çar koba de çar hostayî, şaqirt û xebetkarî... Lê hand ke gîrs o vengê kakûçê hostaya nişono jubinî.

Ap Mamudî xo nêgirewt ra, erzîya xo ser û va:

- Er lawo no zuro terik!

Lajêk binê qeseya de nêmend va:

- Apo? Ma to aye mevaje! No leyê mi ke mebo, na silqa to kotî gîrîna yane?

Ap Mamudî qet emrê xo de nîya binê qeseya de nêmendbî. Bî sur û mor. Nizana ke se vajero, layik ey ra jîhat vejîyaybî. Ap Mamudî kerd ke mesela bivirno ya va:

- Ez dewe ra qayt beno, cucikê serê Girê Boxay de leyranê xo rê tendûr û lûlika dana are ez vînenno, çimê mi hand ke roştî yê.

Lajêk defe Ap Mamudî de kewtîbî îstaq va:

- To!.. Ma o kî huner o? Ez îta ra qayt beno mêrikê zinaranê koy de...

Ebe beçika xo zinarê koy nişan kerdî, uca, cayê înan ra zinarî qase nûkê yasayêne.

- Mêrikê cixare şimeno, ser de du beno vila ez ê vînenno.

- Ez a serre şîyo Erzingan lewê Tahsîn Begî...

- Haaaa!..

Va lajêkî.

- Tahsîn Beg?.. Tahsîn Beg hevalê min ê eskerî?..

Ap Mamud defêna bî têsêr û têbin ra. Ancîya kî dest kerd xo va:

- Ez par zimistanî şîyo lewê Ûsen Axayî, Dêrsim...

- Weyyy!.. Ûsen axa, lajê hevalê mi?..

Aye de Ap Mamud erzîya bi xo ser. Cênî binê dare de, şenikek bota çay de xebetîyayêne. Hete ra xebetîyayêne hete ra kî goştarîya înan kerdêne û huyayêne. Ap Mamudî ver kerd ra înan. Şîya bi verê maya lajêkî de bî tîk û qera:

- Wakê! Lajê xo ra çîyê vaje, ez şono kotî no bêmrad lajê to verê fekê mi de hazir o.

Bîye hîrçîya-tîrçîya palan û huyayî. Ap Mamudî ver kerd ra dewe, hêrsin-hêrsin da bi rayîrê dewe ra. Evdiraman pey ra vazda, nêmeyê rayîr de xo resna ci. Hete ra hilka hete ra kî:

- Apo goştarê nê bênamûsa meke. Wûlahî, bîlahî, tîlahî mi dî, hem kî ebe nê di çimanê serê xo...*

---

* Na hikaye "Deniz Gunduz, Hikayeyê Koyê Bîngolî, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul 2004, r. 89-112" de weşaniyaya. Nuştoxî arşîvê xo ra ma rê şawite.

OMID ESTO

Huseyîn KARAKAŞ

A roje Seyfî ama dîyarîya (zîyaretê) mi. Ey qîsey kerd, ez xo rê goşdar mendo. Çi wext ez yewê qîseykerdoxî rastbîyarî, tena goşdarmendiş mi rê weş yeno.

Verê 19ê Kanûne, hepîsxaneyî sey (zê) mekteban, mehkumî kî (zî) zere de sey telebeyan bîyay. Domanê ke newe game erzenê mekteb, çitur kay û keyf (çêf) de vazênê, ma kî winî (hen) o tewir (tore) vejîyêne malta, mabênê qa-wuşan de vastêne û bi çar çimî roja dîyarî (zîyaretî) pînê.

Roja dîyarî, roja roşanê (bayremê) bî. Pêrunê tidarekê xo seba a roje kerdêne. Pêrunê robarê xo kerdêne û kincê xo yê neweyî girewtêne pira. Eke zîyaretkerdox ama, xil bîyêne şîyêne kabînan. Hîna (hona) hal û xatirê ameyoxan nêpersaybî, kewtêne ra ci sey dîkanê serê silondî (siloyî) xo ver o wendêne. Pêro pîya mîyanê hîrê-çar saetan de bi qîseykerdiş da-des welatî rij-nayne (rizitêne) û da-des teneyî kî viraştêne. Coka vanê "Esteyê zîwanî çin o". Qîsayêka ca de ya. Zîyaretkerdox verê şaş bînê mendêne. Fîkrê bêbingeyî, meseleyê bêçarçewayî. Ca de yo, ca de nîyo ma nêfikirîyêne û çî ke ama verê fekê ma vay dêne.

O dem kabîni sey nikayine nebîyay; ma û zîyaretkerdoxî amêne tê rî û yew-bînî de qîsey kerdêne. Mabên de tena caxê asinênî bîyay. Helmê ma ginêne yewbînî. Helmê tayê zîyaretkerdoxan boye dêne. Yewo fekboyin rastê mi ama, dîn û îman mi ra kewtêne dûrî. Zereyê mi bîyêne têsêr û têbin. Ez xo xo de qarînê û mi çimî gindirê rîyî kerdêne. Dima kî ma kewtêne ra ci weşîya fekî, weşîya pîzeyî û weşwerdişî ser o zîwandergî kerdêne. Zîyaretkerdoxan qet vengê xo nêkerdêne û xo xo de "No lajek çayê wina (nîya) biaqil o" vatêne, winî matê rîyî mendêne.

Rastîya xo, êyê ke fekê xo boye dano ma bîyaym. Êyê ke nême ra zîyadeyêrê (jêdeyêrê) serra xo grevê vêşanî de vîyarnêne ma bîyaym. Labelê perdeyê amabî çimanê ma ser û ma ver û virardê xo nêdîne. No semed ra ma bi qalanê xo yê girsan vejînê verê zîyaretkerdoxanê bêguneyan, xo bi xo wendêne û zaf rey kî înan ra qîseyê giranî vatêne. Çike tirkên hîna (hona) nêdaybe kortika vileyê ma ro. Çike hîna derbeya 19ê Kanûne nêamaybê ra.

Êdî rojê verê 19ê Kanûne pey de mendî. Dewrê hepisxaneyanê Tîpanê E'yan û Tîpanê Taybetîyan vêrd ra şî. Nika tîpanê F, D, M û H'yan ra ber (teber) tîpî nîne naskerdiş û tîpê nê pêrunê gilor û bêkeyber (bêber) o. Yewo ke gina zere ro, xelesîyayîşê xo çin o; dinya ser o bena teng û tarî.

Hepisxaneyanê tîpanê neweyan de zîyaretkerdoxan de qiseykerdiş, goş de ahîze ra beno. Mabên de camê qalindî estê. Bi ahîze veng û boya fekê kesî nêşona kesî. Pey camanê qalindan de hepsî û zîyaretkerdoxî bi hesrete yew-bînî de nîyadanê (ewnênê).

Pêro derd û kulê kurdkarî û welatraheskerdişî yo. Yewo ke no semed ra gina mabênê dêsan ro, binê ezîyetanê heskerdişî de maneno û bat beno şono.

Labelê tertele-yê 19ê Kanûne heme çî şana xo ver berd. Qiseykerdişê sey adirvarnayîşî nêmendê. Heme çiyê ma sey soxînê slogananê welatî hîç bî şî. Nika bêvengî û bêqewetî bîya xapa merdişî, erzîyaya ra ma vile. Derga-derg qiseykerdiş û fikirramitiş şî vîr ra. Kesanê ke fikirramitiş xo vîr ra nêkerdo, ê kî şew û roje zereyê xo de dêsan kenê berz. Ge-ge yew qîsa ge-ge kî çiyêdo bîn beno mane û dêse zereyê mehkumî rijîno mehkumî ser.

Rastîya xo çik a ez nêzanen! Vanê "Awa çemê heyatî, tim weşî û rindî ser şona". Ez, 19ê Kanûne ra nat qet awa çemê heyatî tim weşî û rindî de nêvînen. Gureyayîşê welatî kî rêçe ra vejîyo. Mixenetan pêrunê fek kerd yew, heme çî çarna ra xirabî. Rindî û zerrîweşî nêmendê. Ez qet xo rind nêvînen. Dîyarî de ez vera Seyfî kî qet rind û keyf de nêbiyo.

Goşanê ma de ahîze, o o hêm (yem) de ez na hêm de. Vengê xo goşanê mi de bî labelê mezgê mi ey de nêbî. Ez xo rê bêvengîya xo de ginabî pêser û hen mendîbî. Serê zerrîya min a bele de çiyê lewînê û jan (zan) dênê. Beno ya, ge-gane merdim (mordem) hetê ra goşdar aseno, hetê ra kî keso ke tede qisey keno qet yew çekuya ey nêhesneno (nêşnaweno). Ez kî vera Seyfî winî o hal de bîyo.

O ke şî ez gêro (cêro) ya, amo oda de ronîştö, xo bi xo xorîn-xorîn fikirîyo. Sereyê mi mi ser o bî gêj. Çimê mi bîyay tarî.

Verinde eke ez bironîştêne bifikirîne, koyî amêne mi vîr. Cengdarê raxelisî-yayene amênê mi vîr. Ê şaro ke eşqê welatê xo ver bîyo serxoş, hengîyo ver-verê cadeyan, govende kay keno amêne mi vîr.

Labelê nika vîrê mi de çiyö winasî (nîyanên) nêmend! Key ke ronîşî û xo xo de bifikirî, dewê xirabeyî, banê piroginayî, heywanê ke wayîre xo şî surgun û mîyan de seyîb mendê, ê û meseleyê qirkerdişê Hîris û Heştî yenê mi vîr.

Ez û Seyfî ya ke kabîn de bîyam kî mi vîr de çiyê nîyanênî bîyay. Labelê ez ke gêro ya, amo odaya xo, fikirîyo û xo xo de miradîyo. "Kaşka", va mi xo bi xo, "ez winî bêveng, pozxin û qefilîyaye mevejînê verê ey; bi keyf, bi rîyê huwayî bivejînê".

Nêbî! "Kaşka"ya mi, serê zerrîya mi de bî gireyêda kore, mende. Kaşkava-

tiş, heywaxkerdişê emrî (omirî) yo.

Seyfî ciwanêko biaqil o. Qîymetê malê dinya çim de çin o. Zaf zerrîpak û zerrîveşayî yo. Ey axayîne, şêxîne û bine bandura tirkî de jîbayîş (nalayîş) nêdî. Kesî ey ra "kurdo dimin", "qizilbaşo bênamûs" nêva û o nizm nêdî. Ey organîzasyonê sey terîqetî kî nas nêkerd. Nîyadayîşê ey, verê cû merdimî, dima kî Kurdîstanî yo.

Vera ey bêvengmendişê mi, çimê ey ra nêrema. Tenê vinet û çimê xo çarnay ra çimanê mi, va:

-Êdî nîno antiş, winî nîyo?

Mi fam kerd o qalê çiyî keno labelê mi şana (sana) bi famkorî û bi vengêdo bêzar:

-Çîyo ke nîno antiş çik o, va û cewabê persê ey bi pers da.

-Dêsî. Heyatê pey dêsan.

Mi çimê xo bota gindir kerdî û xeylêk wext tal (vengane) de nîyada. Dima kî ti vana qey ez çiyêdê nimateyî ken eşkera, winî, mi va:

-Heya (e), heya!

Mi bi cumleyanê kilmekan cewab dêne û newaştêne derga-derg qisey bikerî labelê o fikrê mi de nêbî.

-Cezaya nikayêne kî bêtera giran a, va.

Na qisa ra tepîya mi çimê xo çarnay ra çimanê ey. Ez fikirîyo ke "Ez nika çi cewab bidî ney?" Aye de çekuya ke rewna mi vîr de ya mi vate:

-Rast a, ceza nîya, poynenê (helisnenê)! Verê cû dar de kerdêne, nika kî pey dêsan de poynenê.

No cewab ey rê giran ama. Pozxinîye amê nişte ra rîyî. Giranek çimê xo çarnê ra verê linganê xo, winî mend. Tenê tepîya kî, sankî meseleyê kurdan ra hurdî-hurdî xeberdar o, wina vajirîya:

-Pîlanê ma reyêna sarê ma berd serê zîndanî!

-Lome meke! Na sanike (estaneke), sanika ma pêruna ya.

-Çayê tim sey Rastê Genimî yo? Çayê tim qaydeyê dar û tuwerzînî (torjenî) yo! Dare tuwerzînî ra vato "Ti nişkîna (bese nêkena) mi bibirna ra labelê ez se bikerî ke dimê to mi ra yo". Dinya de şarê sey şarê ma esto? Pêro pîya bîyaym kemera canê xo. Mezgê mi nêreseno ci. Çi dem ez bifikirîyo zereyê mi ra gonî şona.

-Yewo ke mezgê xo ci reseno esto?

-Ti vana na dinya de para ma tena binkewtîş û vîndîkerdiş o, va û tenê bêveng vinet, dima kî wina va:

-Yew kî nêvurîyayîş...

-Keso ke çekuyanê "vurîyayîş" (bedilîyayîş) û "agêrayîş" (yacêrayîş)î xo ziwan ra nêdano war, goşê ey biçilqê.

-Vinde! Xizirî kena vindê! Çi wext ê di çekuyî bêrê mi goş, êyê ke xeyalê

Xinûs de goştêverekwerdişî de yê, ê yenê mi vîr.

Çitur ke winî va, cayê xo de ceneqîya û çimê xo çarnay ra çimanê mi. Tamê rî şî. Ti vana qey çiyêdê xelet vatbî labelê xeletîya xo ra razî bî. Ez taf de (nişka ve ra) gina po. Perso ke o mi ra omid nêkeno, mi o pers pers kerdê:

-To ra gore o kî bi xeyalanê goştê verekî (varekî) xapit?

No pers ey rê weş ama. Tamê riyê xo bî sey verêne. Qet nefikirîya û ce-wabo ke sereyê ey de amade yo, bi hewes da:

-Çiqas ke xeyalê goştê verekî yo, hende kî tersê merdişî yo. Ti çi pers kena! Ez çi vajî? Peynîya xo orte de ya; gêra (cêra) ra dişmenî.

Bi vengêdê nermikî:

-Kam nêgêra (nêcêra) a ke, va mi.

Piçe (vîçê) bêvengî ra tepîya mi dewam kerd:

-Winî mezane ke ez kerr û bom o. Mi game eşta no kar nêesta, ez ferq de yo kam çik o, çiba yo. Labelê dest ra çi yeno ke? Organîzasyonê sey yê ma, duwelanê (dugelanê) bînan de çi ama sere, yê ma kî o ama. Yew kerd herinda (hurendîya) heme çiyî, vet qatê asmênan. Kênek (çênek) û lajek bi hezaran ci-wanî kî fiştî binê erdî (hardî) û bi destê xo peynîya xo arde.

Wina vatişê mi ra tepîya o çîka:

-Ti rast vana? Rasta peynî amê? Qet omid nêmend?

Ez binê lewan ra perpeşîyo (beşerîyo), mi va:

-Omid...

Labelê mi nêkerd tamam û ez gino zereyê bêvengî ro, wina mendo.

Seyfî, mezgê mi de ciwanê seserra vîst û yewine bî. O mi çim de kesk bî, kewe bî, sîsik û zelal bî. Dinya de çiqas rengê heyatdarî estê, o koma ê ren-gan bî. Mi vîr de bî ke ez ey ra vajî "Omid tu ya" labelê mi nêva. Nişkîyo (mi bese nêkerd) vajerî. Ez terso ke winavatiş beno webalêdo giran, keweno vile û ey fînenno binê bandura meseleyê kurdan. Meseleyê kurdan, meseleyêdo xi-zonik o. Yewî ke game eşte mîyan, yan rew gineno war şono yan kî sey Pîrê Bimbarekî erzîno ra dare. Yewo ke waroginayîş û dardebîyayîşî ra reya kî yan beno çuyê destê dişmenî, gineno piştîya (posta) şarê xo ro yan kî erzenê pey dêsanê bêkeyberan û tede poynenê... Vîrê mi de çiyê winasîyî (nîyanênî) bîyay. No semed ra nişkîyo Seyfî ra vajerî "Omid tu ya".

Labelê ez vajerî mevajerî (nêvaja) omid o bî.*

26.06.2004

Hepixaneyê Tîpê F yê Bi Numreyê 2
(2 nolu F Tipî Cezaevi), Kocaeli

* Na hikaye hetê Malmîsanijî ra redakte bîya û kovara Vateyî, Nr. 24, r. 152-155 de neşr bîya.

DI VILIKÉ VERÊ VARE

Munzur ÇEM

Tavat ro Sêykalî Dedeyî birrîyabî, hewn çiman nêkewtêne. To winî zanêne ke adir kewto leşe, ser ra bi bin leşa xo vêsena. Qet bese nêkerdêne ke herinda xo de vindone. Peroj û peşewe fetelîyêne, çerexîyêne; ge-ge zerrê keyeyî de ge-ge kî dormeyê banî de amêne-şîyêne. Tena lingê xo nê, fekê xo kî qet deqê nêvînetêne. Şewdir çitur ke tîje vejîyêne, ey xo sanêne leweyê sê-mûge ya kî çengê banî, hîrê reyî keleyê xo dês ro birrnêne, her di destê xo kerdêne ra û dua kerdêne. Venga tîje dêne, venga Xizirî dêne, venga jîyar û dîyaran dêne, vatêne:

Ya Heqo wayîrê çarkose dinya. Ya ewlîyayê Koyê Dêrsimî, bêrê comerdîye. Sivte hometa xo pêro pîya rê, o ra tepîya kî ma rê çeverêde xêr cisanêne. Henî bikerê ke qom û qebîle binê lingan de meşêro. No çi tafan o amo ma ser, ma ra dûrî nêkuno? No çik o sima raye da ci; cîsnê Mewranî amo kewto ra wertê feqîr û fiqarî, qir keno, kok ro ci ano. Êdî bes o! Bêrê comerdîye û rojê ra avê virenîye ro kafirî bigêrê!"

Waxto ke bi no tore minete kerdêne, tima-tim her di kênê xo yê azebî, amêne ra çiman ver û seke winî bîyêne kî zereyê xo pêsero vêsêne, vileşîyêne ro; dinya ser o bîyêne teng û tarîye. Hêsirî kewtê çiman, giraneyê xo ardê pêser û vatê:

"Heqo! Tîya ke asmênê hoîne de nîştâ ro, cor de qayîtê kaînatî kena, her çî vênena. Nê her di vilikanê verê vare de rind nîyade. Her di çiçegan kî hîna hene ro xo dest nêno, mirod nêdîyo. Eke to ma xo çim ra vetîme, defter ra dayme war ro kî, tawa bi nînan meke. Suc û guneyêda vilikanê mi çin a. Înan ra kafirî dest mede. Sivte namus, uca ra kî canweşîye bide ci."

Dem bi no hal vêrd ra, şew û rojî têpey de dêmîyayî. Rojê serê şewdirî, hîna ke tîje nêesto, xaftela leşker vejîya. Çitur ke vejîya kî pîl û qij, şarê dewe pêro herinda xo de mend. Sayê ke can tede çin bî, bîbî kemera huşke. Sayê ke hergû yewê înan parçeyêde cemedî bî.

Çi esto ke her di kênê pîrê pîran Sêykalî winî nêbî. Înan o ra ravêr mabênê xo de qesey kerdîbî û qerarê xo dabî ci ke, eke se bîyêne bibîyêne, ganî era leşkerê Tirkî dest mekewtêne. O sebeb ra kî sey linga tifangî hazir bî. Çitur ke

leşker vejîya, nêvînetî vaz da û banan ra kewtî dûrî. Labelê hama a deqa de leşkeran kî ferq kerd ke ha yê şonê. Sêke dî heto yew ra na ro dime, heto bîn ra kî veng vîst ra xo, vat:

„Şima kam ê, henî kata şonê? Vîndê, meremê!”

Çiqas ke Eslîye bi Nazliye ra zîwanê înan nêzanêne kî texmîn kerdêne ke wastêna xo çike bîye. Ucay ser o kî goş panêkuya, nêvînetî. Leşkeran nîyada ke kênêyî nêvîndenê; mabên ra di tenan çok sana herd, gilê tifangan kerd ra derg û reqîye fîste ra ci. O semed ra kî çitur ke tifangî girmayî zelemelêda girde kewte de, bî ve çik-çika keyeyê Sêykalî Dedeyî û der û cîranan.

Labelê qumendaro tirk qet ters û çikayîşê înan rê eleqader nêbî. Derd û kulê ey remayîşê di wayan bî. Winî hêrs bîbî, winî qarîyêne ke merdimî winî zanêne ke heranîye kewta ra ser. Goreyê emirê ke ey qumedaranê xo ra girwtîbî, ganî keyeyê Sêykalî Dedeyî ra az pey de nêmendêne, koke ro ci bibirriyêne. Ucay ser o kî nêvînet, bi leze new-des leşkerî fîştî ra raye, huşka-huşk temêy kerdî, vat:

„Çi beno bibo, se kenê bikere ganî sima înan weş meverdêne. Ya înan bi xo ya kî cendegan mi rê bîyarêne. Şima ke naye mekerê, nono ke wenê, lew û pînikanê sima ra an, bizanê.”

Nê vatişê ey ra tepîya Sêykalî Dedeyo kokimo ke dûr ra dûrî nîyadano, veng fîst ra xo pers kerd, vat:

„Nêro, sima kesî tawayê fam kerd, o kafir hen se vano?”

Cîranan ra Memedî vat:

„Eke mi şaş fam nêkerd, vano “Weş ya kî merde, ez înan wazen. Şima ge-reke pêbigêrê, bîyarêne.”

“Wêy, dêmake henî vano?”

“Ya pîro, henî vano.”

“Sola wayîrê çar kosêy dinya paskûl ve wareyê ey ro do, birijnone. Ma o ça hen bi qaydî kewto?”

“Ma se vajî pîro, ezo feqîr çî zanen ke to ra çî vajîne. Ha wo hen vano.”

Sêykalî Dedeyî aye de, na ra kî verê xo çarna ra jîyara Sarî Saltukî, bi vengêde berz û recefîyaye veng ci da:

“Ya Qîlawîzê Sarî Saltukî, min o xo esto verê linganê to. Vengê xizmetkarê xo yê kokimî bihesne! Mi bojîyê herdî vilikanê xo do ra to dest. Ci rê wayîrênî bike, çênanê mi ra kafirî dest medel!”

Heto bîn ra, Eslîye bi Nazliye ra ke bi o qayde tenê şî, reyê vînetî; dormeyê xo de hîra-hîra nîyada, goş na ro veng û peznî ser. Wastêne ke hela leşker dime êno nîno bizanêne. Zêde nêmendî xaftela Nazliye recefîye, bi vengê de barî vat:

„Wîyy, vaye nîyade leşkerê kafirî na wo ma dime wo.”

Eslîye şaş kewte ci û vat:

„Ku yo?”

Nazliye destê xo hetê leşkerî ser kerd ra derg:

„Niyade, tam hîza ma der o.”

„Eke hênî yo mevinde birremîme!”

„Ti vana, kamecî hetî ser şîme?”

„Hetê serênî ser.”

Nê vateyî ra dime nêvînetî, bî ra rastî şî. Yew het ra çiqasî ke dest ra amêne bi leze şîyêne, heto bîn ra kî xo dardêne we ke sola era çimê leşkerî ver mekuyênê. Eke bi o qayde tayê ca şî, xaftela leşkerê qîra çîyê vat û o ra tepîya kî veng kewt ra tifang. Qersunî ser o ginay ro gîlê daran, kerd bi şîrq-şîrqe, per û pûrr ci ra pijqîya.

Aye de Eslîye:

“Ma dîme wayê” vat.

“Ya, henên a.”

“Vatena to çik a, se bikeme?”

“Birremîme. Eke naza vinderîme ênê ma vênênê.”

“Birremîme hama kata? Birr, birrêde hen gird nîyo ke ma tede xo wedarîme, vîndî bîme. Zaf rehet ma vênênê.”

“Ancîya kî naca mevîndîme, şîme. Çiqas ke destebera ma ra ame, ma besekerd, era dismenî dest mekuyîme.”

Eslîye sareyê xo sana ra û:

“Ya wayê. Zovîna çare çin o, hen bikeme,” vat.

Nê vateyî ra tepîya, destê her di wayan restî pê û sana bi rayîr, vaz da. Eke tayê wext winî şî, reyna vînetî, reyna goş da.

Xiş-xişa birrî bîye, naca-haca ra veng amêne, qesey kerdêne. Eke ferq kerd ke leşker boyna beno nêzdî kî tersê xo herçî ke şî bî zîyade. Adir kewtîbî ci, leşê xo vêsêne. Araqêde winasî kewtîbî ra ser ke, merdemî winî zanênê ke kewtê awe ci ra vejîyê.

Vînetene çare nêbîye, reyna kewtî ra rayîr, reyna vaz da labelê besenêkerd ke zaf şêrêne. O mabên de xaftela hevîkê ci ra cor, heto çep de birrî vat:

“Xişt.”

Xişîya birrî û xo herd estîşê Nazliye bî yew. Hetê ra wina kerd hetê ra kî:

“Wayê çêvesayî xo weda, Cisnê Mewranî virênîya ma kî girewta,” vat.

Eslîye pers kerd, vat:

“Ku yê?”

Nazliye ci rê herinde tarîf kerde.

Naye ser o:

“Henî aseno ke, dohêmê şuye ro bîyê berz, coka era çimanê ma ver nêkewtê. Ma nika se bikeme?”

“Eceba besenêkeme verver ro ravêrîme, hetê corî ser şîme?”

"Zor o. Ma vênênê."

"Heto bîn kî tîr o. Eke xo dêmdîme ê hetî ser, besenêkeme zîyade dûrî kuwme."

"Voro ke şîme kî ma vênênê. To nêdîyo nîştê ro, hurdî-hurdî dormeyê xo de nîyadanê."

"Ancîya kî raste a wa ke raya xo ro şîme. Eke ma besekerd verdîme ro ci, some xeleşîme ra, besenêkerd kî halê ma yaman o. Kuwme ra dest."

"Wîy, bi mi ro bo wayê! Era dest kewtene çik a? Qalê çîyê henênî meke!"

"Ya, rasta xo a wa. Her çî beno hama era dîsmenî dest kewtene nêbena."

Eslîye vileyê xo kerd çewt, çimê xo bî pirrê hesîran, pilê:

"Wazen to ra çîyê pers kêrî."

"Vaze wayê!"

"Qesa ke ma qesey kerda aye ser o yîme henî nîyo? Eke merdîme kî pîya, mendîme kî pîya."

"Temam wayê, qe şikê to çin bo."

Uştî ra kewtî ra rayîr, çiqas ke dest ra ame bêveng şî. Gamî winî hêdî estêne ke qet pêzn ra cinêkewtêne. Tenê şîyêne, tenê vinetêne. Tenê şîyêne, tenê vinetêne. Çitur ke vinetêne kî çok nêne ro, dormeyê xo de nîyadêne, winî dewam kerdê.

Çi esto ke eke se bî, çitur bî, xafetla verê pîrnikan de teyrê kerd bi qîşt-qîşte, vat "fir" terkit şî.

Eke winî bî kî her di waya nêzana ke ci rê se bî. Leşkeran kerd bi hela-hula û hetê ci ser ame. Eslîye bi Nazliye ra bi tersêde tenêna gird reyna cêrayî ra yewbînî ser, çimê xo sey biliskî restî pê labelê fekê xo wenêbî, çeku ci ra nêvejîya. Şaşîyêda winasî kewtîbî ci ke, ne veng ci ra vejîyêne ne kî zanêne ke se bikerê. Êdî çîyê rindek eşkera û zelal bî; hetê corî ser şîyayîş nêbîyêne. O vêrdîbî ra. Naye ser o kî mecbur mendî, xo çarna ra tîrî ser. Reyê o mabên de ancîya veng kewt ra tifangî, qersune na ra kî heto rast de kewte ra birrêde hurdî, vat "şîrp" û ginê herd ro, wele û sakîl fîst ra hewa. Tawo ke veng birrîya, çawisê manga zirça, vat:

"Mekîsê, ez înan weş wazen. Ez gereke sivte virara înan kuwne, o ra tepîya hîna bikîşîne."

Her di wayan ke winî o qîrrayîsê ey hesna, Nazliye:

"Erê wayê nêzan o zalîm hen se vano?"

"Se vano va şêro vazo. Çitur bibo, seba ma vateyêde rind nêvano wayê."

Eslîye bi Nazliye ra wertê birrî de nahet-dohetî ser çîvî da, ginayî war ro vaştî ra, rew-rew cêrayî ra, xo pey de nîyada û şî. Labelê leşker kî qet ci ra dûrî nêkewtêne, vengê xo nêbirrîyêne. Tap-tapa postalanê lingan bîye. Ê bi leşkerî ra eynî sey zerence û helî bî. Înan sey zerence vaz dêne leşkerî kî sey helîyî nabî ro dime, wastêne ke era xo dest fîyêne. Peynîye de xaftela birr qêdîya û

her di wayî tîrrî ser o vejîyayî. Mêrdimî vatêne ke di leyê sulile yê, uca pileşîye yewbînî ro. Merdimî winî zanêne ke di tablo yê ya kî di peyker ê, bi destê hûnermendan zîndanî ser o amê virastene.

Dem demê vînetîşî nêbî. Eslîye cêrê ra waya xo ser, pers kerd:

“Ma na ra dot wayê?”

Nê persî ser o Nazliye derga-derg tîrr de nîyada, penîye de di-hîrê hêsirê girdî liskan de gir bî amêyî cêr, çenikê xo recefîya:

“Nara dot êdî cayêde bîn çin o wayê. Cayê ma no zîndan o.”

Dustê na qîsa de Eslîye çiyê nêvat. Yek de bêveng û bêherket mendîbî. Hîna ke herinda xo ra nêlewîyê, çeku fek ra nêvejîyo kî vengê leşkeran zaf nêzdî ra ame. Seke o veng heşna, her di pîya ceneqîyayî we, nefes ro ci birrîya. Alışkê xu yê ke sey sayê vêşêne, bî zê wela adîrî. Araq ser o bî serdin, lesê xo bî sey cemedî. Sêneyê xo winî darîyêne we, nîstêne ro ke merdimî vatêne ke di pufik ê, gureyenê.

Eslîye bi telaşêde gird, keleberbî bîye û vat:

“Vatena to çik a, se bikeme wayê?”

“Birremîme!”

“Kamcîn hetî ser?”

“Ya hetê corî ya kî cêrî ser. Ez bawer nêken ke xo xelesneme ra hama ancîya kî bicerevnîme.”

Her diyine, naye ser o xo çarna ra heto binên, devacêr de şî. Labelê leşkeran uca de kî raye ero ci birrnê. Kênanê Sêykalî Dedeşî sey di teyranê birîndaran reyê xo nohetî ser est, rêyê xo dohetî ser est, pey ser cêrayî ra labelê êdî qet çiyê pere nêkerdêne. Ra û welaxî ero ci amebî gîrewtene. Bêçare mendîbî. Eke winî bî kî çiqas ke dest ra ame avê şî, tam tîrrî ser o vînetî. Destê xo tepîya pêrestayeyî bî.

Leşker herçî ke şî bîyêne nêzdî, tersê zereyê Eslîye bi Nazliye boyna bîyêne gird; çimê xo mabênê tîrr û înan de amêne-şîyêne. Reyê tîrr de nîyadêne, reyê leşkerî de. Êdî dem bî. Gereke hama a deqa de qerarê xo bidêne ci û xo têslîmê yew hetî bikerdêne. Ya leşker ya kî tîrr û çengel. Ya hêsirên û rîsiyayîye ya merdiş!

Çimê Nazliye bî pîrrê hêsirên labelê nêberbê, herinda naye de cêrê ra waya xo ser:

„Vatena to çik a?” vat.

Çenikê Eslîye winî hevîkê lewîya:

“Xo ra bêbextan dest medîme wayê. Ê, ma rê heqaret kenê, ma namûs ra finê dîrî. Eke ma mekîsê kî, rîsîyayênêda henêne anê ma sere ke merdene ra xirav a. Ma ti aye mevaze namus ke ma dest ra şî, ma ke mordemîye ra vejîyayîme, ma besenêkerd rîyê miletî de nîyadîme, heyat ma rê çi lazîm o?”

“Tenya ma nê wayê, tena ma nê. Ma çênê Sêykalî Dede yîme. Şerefê pîye

ma, her çî ra ra verê o, ma gamî naye xo winî ra mekenîme. Fiyê ma, pîre pîran o, wayîrê talivan o. Wayîrê nas û dostî yo. Nîyaz û qirvanê ey heta roja ewroyêne dêyme kêmî nêbîyo. Sarî her tim xatîrê ey zano, lew no dest ra, ci rê hurmet kerdo. Ma çitur firsat bidîme nê bêdîn û bêîmanan ke leke bîyarê namusê pî û kalikanê ma? Çîyo winî beno?"

"Ya, henên a. Qisa ma pîya esto. Sozo ke ma do yewbînî ganî ey pê bigême."

"Temam, hen bikeme."

"Eke hênî yo mevinde, sozê xo bîyarîme herinde."

Tawo ke nê qisayî wina vatî, ser û bin ra leşê xo recefîyêne. Req-reqa didanan bîye. Merdimî winî zanêne ke çeleyê zimistanî amo, pûk û pûkelayî ver ra mendê. Ya kî têwranîye nîşta pira. Bêgûman sey herkesî înan kî merdene nêwastêne. Nêwastene ra wet, nefret kerdêne ci ra. Her diyine kî zaf wastêne ke heyat de bimanê; burê, bişimê, bihuyê, mêrde bikerê û bibê wayîrê domanan. Hama hamnanê serra 1938î her çî vurnabî. Tafanê 38î de çîyo xiravino ke merdimî bivatê nêbeno çin bî. Merdene kî winî bîye. A her roj, her deqa, her sanîya sêmûga şarê Dêrsimî de bîye, ci ra dûrî nêkewtêne.

Leşker, êdî zaf nêzdî de bî. Mîyan de new-des gamî ya bî ya çin bî. Leşkero liske suro çimezengo ke ver bî, lulîya tifangê xo çarnabî ra ser, hem bîyêne nêzdî hem kî huyêne. Her huyayîş de fekê xo yo çarix bîyêne ra, bîyêne girs, didanê xu yê zengînî vejîyêne tever. Peynîye de dem ame ke o merdimo pis, o pîsê pîsan yek de çimanê di wayan de bî girdêr, bî qefçilêr, bî cinawir ê. Êdî dêvêde çimesûr, vergêde fekegonin, ejderhayêde hewt sare bî o. Fekê xo heta peynîye kerdîbî ra, hema-hema ke êdî înan roqilotno.

Nazliye ayê de amê ra xo û vat:

„Ez hazir ûne wayê.»

Eslîye, berbê virare fîste waya xo ra, vat:

„Qey nîya bî wayê? Gereke nîya nêbîyêne. Pî û kalikanê ma honde nîyaz û qirvanî dê, înan pere nêkerd, qeyî?"

„Se vajîne waye, ez kî nêzanen."

„Çinay rê hama, sebeb çik o?"

„Qewil bikeke hard lerzo, banî rijîyê û ma bine de mendîme. Ya kî vewrês (çix) amo ma ser."

„Va hen bo wayê. Tawa nêbeno va hen bo."

„Ti hazir a?"

„Ya, hazir ane."

„Ez kî."

„Haydê!"

„Haydê!"

Winî vat û bi leze peyser gêrayî ra, tenêna çîp virare vîste yewbîn ra, çimê

xo huşka-huşk nayî pêra:

"Ya Xizir, ya wayîrê Çê Sêykalî Dedêyî," vat û xo tirr de est.

Demo ke leşkerî amêyî tîrrî ser, kes nêasêne. Tayê cayanê tîrrî ra gonî bîye, cayê-di cayê de kî wele xiz bîyêne. Tîrrî di gulê Dêrsimî, di vilikê verê vewre qilotnabî ro, kerdîbî vîndî.

Çawisî, heto yew ra nîyadêne heto bîn ra kî boyna vatê:

"Ecayîb, ecayîb! Ecayîbo giran! Hela reyê nîyadêne! Hela reyê nîyadê ke di wehşîyan se kerd? Mi bawer nêkerd ke çiyode wina beno. Ya wille, qet nêame aqilê mi."

Hevalê xo yo ke lewe der o pila:

"Ê mi kî," vat.

"Hekmeta Heqî!"

"Ya, hekmeta Heqî!"

Siro ke înan uca wina qesey kerdêne, hevalanê xo ra Hêydero tirkmen te-nêna ci ra wet mabênê birrî de nîştîbî ro, dest berdîbî çareyê xo, verê linganê xo de motê herdî bîbî, bêveng û bêvaz fikirîyêne. Gonî rî de nêmendîbî bîbî sey wela adîrî. Merdimî winî zanêne ke darêde huşk o, uca winî vinete yo.

Hêydero tirkmeno ke sey şarê Dêrsimî elewî bî, boyna başîyêne û xo bi xo vatêne:

"Çitur kî virare fistîbî yewbînî ra, çitur kî her diyine pîya xo est cêr! Di gencan verê çimanê mi de xo tirr de est, mi bese nêkerd çiyê bikerîne. Qet ke nê destê mi ra nêame ke vajî, `Kênê mekerê, şima gune yê!` Wax, wax, wax! Wêyê, wêyê, wêyê! Hela bêrê min û na bêtere! Hela bêrê nîyadê ke nê koyan ra çi betêrî peyda benê."

Tenê ke bi o tore fikirîya, na ra kî yek de xo ser o nîyada. Çimê xuyê hêsinî çarnayî ra asmên; derga-derg rîyê asmênî ra fetelnayî, ardî-berdî û peynîye de îsyar kerd:

"No çi xezev o Heqo! No çi kar o ti îzne dana ênokerdene? Se bîyo? Ti kotî menda? Qey vengê to nêvejîno? To kî xo şaş kerdo çik o?" vat.

Tawo ke vengê Çawisî ame û "Mevindê bêrê pêser, şome!" vat, halê xo qet bine ra hal nêbî. Merdimî winî zanêne ke cinan do piro, aqil sare ra vejîyo. Araq kewtîbî ra ser, her cayê xo recefîyêne. Verê çimanê xo bîbî tarî. O mîyan de reyê- di reyî destê xo şî tifang, zerrê xo de vîyarna ra ke sivte Çawisî, aye ra dime kî xo bikîsone. Çi esto ke zîyade ranêvêrd, no fikir terk kerd. Pedepede ame ra xo, bî bêveng û xo fek de:

"Hahûûû, hela bomîya mi de nîyadêne. Ma merdena min û Çawisî ra çi vejîno? Ha ma merdîme ha di vizikî werte ra darîyê we, seba femandaran ferqê xo çik o? Eke nêmirî naca ra şêrine, qet ke nê çîyo ke nê koyan ra bîyo û mî kî dîyo, qal ken. Ez qal ken çar merdimî kî hêsîné pê," vat.

Qerarê xo ke wina da ci, nêvînet vaşt ra xo ser, çimê xo kerdî juyayî û ter-

kit şî leweyê hevalanê xo. Di-hîrê deqeyî ra dime, êdî rayîrî ser o bî, peyser şî-yêne. Çi esto ke aqil û fikirê Hêyderî Eslîye û Nazliye de bî. Her di wayî qet yew deqa verê çimanê ey ra dûrî nêkewtêne. Siro ke şî restî serê şuye, rayîrê pe-yêne peyser cêra ra, xo pey de nîyada û zereyê xo de:

„Hondo ke ez wes bî, şîma xo vîr ra nêken. No şîma rê sozê min o. Derd û kulê şîma ê zerrê min o,” vat.

Wina vat û xo dêmda dohêm, kewt dûrî şî.*

---

* Na hîkaye verî bi nameyê "Vîlikê Verê Vare" "Vate, Nr 4, r. 66-74" de weşanîyaya. Dima bi nameyê "Di Vîlikê Verê Vare" "Munzur Çem, Hewnê Newroze, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul 2005, r. 33-42" de weşanîyaya. Hetê ziwani ra mîyanê her di varyantan de tayê ferqî estê. Şeklo ke kitab de weşanîyayo, nuştoxî arşîvê xo ra ma rê şawit.

SÎYAMED

Mehmed Alî IŞIK

Sîyamed, xortêdo esmergunî bî. Labelê hetê mal û melalî ra feqîr bî. Xortêdo zaf baqil bî. Zerrîya xo kewtbî (kotbî) Geweze. Geweze ey rê waştbî labelê tebayê xo çin bî ke qelinde aye bido û veyveyê xo bikero. A serre dewa Sofîya de şî dewarî ver. Sofîya, a serre bar kerd şî Waranê Gerinan de na ro. Dewar şewe çolan de garane de dêne gorre. Hetanî payîzo peyên ke dewar ca de verda.

Şilûşepelî gawanan û şiwanan (şuyanan) ser o varêne, bêhewn mendêne. Eke dewarê dewe bibîyêne vîndî, wayîrê dewarî heqa înan ci ra birnêne.

Rojê, Sîyamedî dewar ver bi Derê Hezazî berdbî. Serê Derê Hezazî ra çalêda raste bîye. A çale timûtim gorra dewarî bîye. Dormeyê çale to vatêne qey bi dês çarno. Zinarê berzî dormeyê çale de sey dêsî têrez de bî. Hetê dereyî (derî) tena yakerde bî. O het jî kaşêdê zaf tîk bî. Serserê dereyî ra rayeda tenge orteyê zinaran ra şîyêne çale. Kaşê hetê dereyî pêro birr bî. Darê birrî jî darê mazênî bî.

Sîyamedî ke dewar berd çale manga borre zaf bîbî têşan, ver bi awa dereyî şîye. Sîyamed pey ra kewt ra manga borre dima ke yaçarno labelê wekî nêreşt (nêresa) manga. Dere ra hetanî cor darî zaf gurî bî. Serserê dereyî pêro zinarî bî. Zinarî, kemero sîya ra û zaf tîk bî.

A şewe aşma pancêsî şewqê xo eştbî rîyê erdî (hardî). Derê Hezazî bi roje jî tarî bî labelê a şewe dere zaf roşt bîbî. Manga borre xo cor de ke verda dereyî, Sîyamed orteyê birrî ra aye dima tayê şî. Sîyê kemeran û daran çimê Sîyamedî de bîyêne verg, bîyêne heş û cinawir. Xof kewtbî zereyê ey. Tersan ra cayê xo de vinet. Aver de jî nêşî, avar ra jî nêşî. Destê xo berd cêba işligê xo, cixare vet, adirge fîst bi ta (ta vist), cixarê xo ra bînêda xorîne ante zereyê xo. Tukê sereyê Sîyamedî bî gij û gilor, alîya ey fekê ey de miçiqîye, çokê ey reciffayî. Va "Ez ke manga borre dime nêşorî, heşî û cinawirî manga biwerê (burê), wayîrê aye heqê aye mi ra birneno. Se beno bibo, ez manga dime şorî, aye yaçarnî."

Gamê-di gamî eştî nêeştî, mîyanê telpî ra teyrê xaftela fir da. Ereq (araq) û pox de mend. Firdayena teyre de, orteyê telpî ra heşêdê girs vaşt ra, sey însanî linganê peyenan ser a (o) vinet, bî qîrra-qîrra ey. Sîyamedî va "Na fa (Şne) merdena min a, ez nêxelisîna ra. No bêwayîr emşo noca de mi kişeno."

Heş tayê vinet, Sîyamedî ro nîyada, peyê cû cêra ya, kûrbîyayina dereyî de bî vîndî şî.

Sîyamed cayê xo de nişt ro. Tayê bîna xo girewte (gurete). Cixarêdê bîn cêba xo ra vet, fîst bi ta, di-hîrêyê bînî şimitî û eştê erd, bi linge kerdê pan. Cayê xo ra vaşt ra, ver bi manga borre şî. Manga borre reştbi awe, dere de awe werdêne.

Sîyamedî xo resna awe, verê awe de bî çewt, kulmê-di kulmî eştî rîyê xo û kulmê-di kulmî jî şimitî. A hene de xaftela waştîya ey Geweze amê ey vîrî. Qilafîyê Geweze ame verê çimanê ey. Porê Geweze kej û munite bî. Munitena porê aye timûtim di gilangî (gulangî) bî. Na dolime jî bi di gilangan munite bî. Çimê aye yê qerqaşî beriçiyêne. Şanika orteyê birûyanê aye sey kemera Oltî şewle dêne. Fîstano gulino ke dabî xo ra, şîkiyêne ra bejna aye ya barîya derge.

Sîyamed ame ra xo, nîyada ke xeyalan vînenê. Zereyê xo de va "Lawo, ezo ke caran nêtersena, ez emşo çira hende (honde) tersena gelo? Nê çend serrî yê ke ez şew û roje çol û çolistanan de şona dewarî ver, şona malî ver; ez caran nêtersêne."

Xaftela domantîna ey amê ey vîrî. Xo bi xo va "Wexto ke ma domanî bîme, pîlê ma niştêne ro qalê cinan û perîyan kerdêne. Ma o taw zaf tersêne. Pîlanê ma vatêne: No dere de, no ware de, no ko de, na deşte de ma cinî û perî dî. Cinan û perîyan destê yewbînî (jubînî) girewtêne govende kay kerdêne. Defe-defe jî amêne dewe ra domanî remnêne berdêne. Ma piro gêrêne (cêrênê), ma hetanî şodir domanî nêdiyêne. Ma şodir şiyêne ke domanî verê kemer û daran de kewtê ra, şiyê hewn ra. Ma girewtêne ardêne." Sîyamedî xaftela zaf xof kerd. Tuke sereyê ey bî sey teluyane gonan. Çimê ey sereyê ey de bî tarî. Şopê taye çimê xo mişt dayî, badê çimê xo kerdî ya, nîyada ke boverê awe ra qasê di metreyan çiyêdo derg û sipî vineto. Sîyamed o taw hîna zaf tersa. Xo bi xo va: "Heq bo na çiyede xirab a, yan cin a yan perî ya!"

Ey cayê xo de çok dabî, niştbi ro. Tersan ra cayê xo ra nelewiya. Çiyê derg û sipî jî cayê xo ra nêlewiya. Sîyamedî erd ra kemerê girewte eşte ra çiyê dergî. O taw refê zerencan binê kemerî ra fir da, avar de dereyî ser de şî û bî vîndî. Xaftela dere bî pirrê vengûvajî. Sîyamedî tersan ver çimê xo girewtî, rema şî orteyê telpî de xo da we. Binê darêda mazêne de merediya ra. Tayê vînet, goş na ra dereyî ser, nîyada ke vengûvajê çin o, o taw uşt ra, ame kaleka awe de vînet. Manga borre awe werdibî, kîştê dereyî de mexel bîbî. Sîyamed telpî mîyan ra vejîya ame lewê manga. Tayê cêrê manga de, pezkovîye bîbî çewt awe şimitêne. Pezkovîye bi vengê linganê Sîyamedî ra heçepîl bîye, remê şiyê orteyê birrî de bîye vîndî. O bî çewt, tayê awe eşte rîyê xo. Tayê ame ra xo, tersê xo tayê rema. Manga borre vazne ra, şanite xo ver, ramite ver bi garana dewarî berde, kerde orteyê dewarî. Şî verê zinarê girsî de kulavê xo eşt erd, ser a merediya ra. A şewe zaf qeşîyabî. Senî ke merediya ra, vinike kewte çimanê ey û zaf nêmend, şî hewn ra.

Sîyamedî rakewtena xo de hewnê dî. Hewn de, cinan dewa Sofîya ra Porsora Çê Mamî verê keyberê (çêverê) înan ra remnabî berdibî Derê Hezazî.

Porsore cinan de govende girewtibî. Sermîyanê cinan kincê keskî dabî xo ra, nîkila kemerî de, Odaya Axayî de niştibî ro, govende de nîyadêne.

Dormeyê zinarî xaftela bî roştî, kemerê eyo sîya bî sipî. To vatêne qey kirêj kerdo pira. Kaleka zinarî de yew (ju) hênî bî, awa ey jî sipî bîye. Tayê dotê hênî (îî) de darêda vîyale bîye, qertaledê sipî yew gilê aye ser o bî. Hetanî nika nê welatî de caran kesî qertalo sipî nêdîbî. No qertal kotî ra amebî noca gelo?

Verrojê binê zinarî pêro gulê çequerî bîy. To vatêne qey no verroj bîyo zerk. Cinan, verê zinarî de adirêdo zaf gurr kerdbî we. Dormeyê adirî de destê yew-bîni û destê Porsore girewtbî, govende kay kerdêne.

Xaftela orrîne kewte ra Gamêşê Şîrînî. Sîyamed ciniqîya we, cayê xo ra vaşt ra. Niyada ke Gamêşo Şîrîn şîyo verê zinarî, qoçanê xo keno kemeran ra.

Şewe xelisîyabî, êdî şefeqê şodirî bî. Tay mendbî ke roj vejîyo. Sîyamedî uşîra xo girewte ver bi Gamêşê Şîrînî şî. Raye ra xo bi xo va "Emşo aya ke mi dîye ancîya mi dîye! No çik bî emşo ame mi ser de?".

Gamêşo Şîrîn çarna ya, ard orteyê dewarî. Hîna (hona) tîje nêvejîyêbî. Reyna kulavê xo ser a meredîya ra, şî hewn ra. Senî ke kewt ra, hewnê dî. Hewnê xo de dewar berd orteyê wareyan de kerd mexel. Gamêşo Şîrîn orteyê dewarî ra vaşt ra, pey ra na ra Bêrîvane dima. Bêrîvane remê şîye kewte holika xo. Gamêşo Şîrîn jî dima aye şî kewt holike. Qoçê xo kerdî pîzeyê Bêrîvane ra û berde zeliqnê dêsê holike ra. Zerrî û pişikê aye verdayî erdî ser. Orteyê wareyan de bî haybire û axîşer. Cinî û camêrdan, pîlan û qijan, xortan, azaban û kokiman pêrone kemerî kerdî xo dest, eştî ra Gamêşê Şîrînî. Gamêş bi zor Bêrîvane ser ra dûrî fişt (vist).

Zerencê kemerê berzî ser ra qaçna. Sîyamed bi venge aye bî hêşar. Niyada ke bîyo şodir, zerqanê rojî eşto dere û derxulan, koyan û deştan. Dewar jî hêdî-hêdî cayê mexelî ra vaştêne ra. Sîyamed şî verê Îniyê Saye de bî cingul, kulmê xo kerdî pirrê awe, di donimî awe eşte rîyê xo. Badê kulmê-di kulmî jî şimitî. Pêşkîra xo cêba xo ra vete, pê rîyê xo kerd ziwa. Serê hênî de nişt ro, Şkirîya: "Emşo o çi bî ame vernîya mi? Verde (verê) Manga Borre dewarî ra vîsîye şîye kewte Dereyê Hezazî. Sate nêbîyêne uca (aja) heşî ez bikîştêne. Badê jî mi qulawetîyê Geweze dî; Geweze çîmanê mi ver ra bîye vîndî. Aye ra dime jî qertalêdê girsî verê zinarî ra fir da. Qertal, qertaledo sipî bî. Nê cayan ra caran kesî qertalo sipî nêdîyo. Caran şewe teyr û tur cayê xo ra nêvejîno fir nêdano labelê wekî emşo teyr û turî jî halênê xo ra vaştî ra, serê dereyî ra fir dênê. Mi Manga Borre dere ra çarnê ya, arde gorra dewarî û sereyê xo tayê na ro ke hebê rakewûne (rakune), na fa jî mi hewnê xo de Bêrîvane dîye; Gamêşê Şîrînî Bêrîvane zereyê holike de kerde qoçê xo ser, kîşte. Heq bi xeyr çarno. Xiziro Kal tifaqan ma ra dûrî bero."

Peroj, Sîyamedî dewar ramit berd ware, verê holike de kerd mexel. Şî xeyma xo de tayê meredîya ra ke tayê bîna xo bigêro (bicêro). Xaftela Ga-

mêşe Şîrînî û Gamêşedê bînî yewbînî de şer kerd. O taw orteyê holikan de bî zar û zîbatîna zar û zêçî. Sîyamed bi vengê zav û zêçî cayê xo ra vaşt ra, uşîra xo girewte şî ke gamêşan yewbînî ra bivisno. Dihîrê uşîrî kerdî Gamêşê Şîrînî ser ra. Gamêşan şerê xo ca de verda, verê xo çarna ra Sîyamedî. Sîyamed peyser-peyser şî, kewt xeyma xo. Gamêşî jî dima ey şî. Sîyamedî kerd nêkerd ke xo ondêrî (andêrî) ver nêxelisna ra. Gamêşê Şîrînî senî ke qoçê xo da bi pîzeyê Sîyamedî ra, lingê Sîyamedî erd ra birnayî. Fek û pîrnikanê ey ra gonî vazdê. Zerrî û pişikê ey amey teber. Gamêşî Sîyamed berd zeliqna dêsê holike ra. Wareyan de kam ke esto pêrunê pîya cad kerd ke Sîyamedî raxelisnê, kesî beşer nêkerd. Gamêşî bi xo Sîyamed ca verda, bî qorra-qorra ey, hetê Derê Hezazî ser rema şî, bî vîndî.

Geweze a roje şîbî corê wareyan zelikî dêne arê. Hay rê merdena Sîyamedî nêbiye. Wexto ke, zelikan ra amê nezdîye wareyan, nîyada ke millet verê xeyma keyeyê (çê) Sîyamedî de amo pêser. O taw Geweze zaf tersê, derzeyê zelikan uca na bi ro, remê amê lewê xeyma keyeyê Sîyamedî. Cinî û camêrdan, pîl û qîcan têdîne ver bi aye qayît kerd. Geweze amê reşte verê xeyme. Miletî raye kerde ya, Geweze orteyê înan ra vêrde ra, xo resna Sîyamedî. Seke çimê Geweze gina bi meytê Sîyamedî ra, bi lapaçan da bi sereyê xo ra. Rîyê xo pencurî kerd, rîyê aye gonî û gonaşîre de mend. Der û cîranan xo resna Geweze ke pê pigêrê, kesî pê aye nêşîkiya. Xo cor de eşt meytê Sîyamedî ser. Hetê ra bermêne (berbêne) hete ra jî suware vatêne. O taw, êyê ke ware de têde bermayî. Orteyê holikan bî pirrê şîn û şîwanî. A roje kemer û dar amey zîwan (zon).

Dewijan bi zor Geweze meytê Sîyamedî ra fişte dûrî. Xebere rusnê (şawite) dewe, dewe ra camêrdî amey; meytê Sîyamedî vazna ra berd.

Sîyamed mîyanê mezelanê dewe de nêdarit we. Meytê ey berd, serê Kemerê Mamedî de mezele kinite, uca kerd mezele. A mezela ey hetanî ewro jî hîna uca ya.

Geweze Sîyamedî dima sîya girê da, zaf bermê. Bi aşman kincê sîyayî day bi xo ra. Ne werd werdêne ne jî hewn kewtê çimanê aye. Badê şeş aşman a zaf nêweş kewte. Qederê aşmê cile de mende. Defêna cile ra nêvaşte ra û a jî merde. Meytê aye berd, mezela Sîyamedî kinite, kerde mezela ey.

Wisar bi wisar mezela înan ser ra di gulê sipî vazenê ra, benê derg. Dergîya gulan ke kemerê verê mezele ra vêrena ra, o taw pezkovîyê êna ê gulan wena hetanî nême, hîna ca de verdana şona.

Badê nêçîrvanan a pezkovîye kîşte labelê aye ra dime ê gulî êdî nêbiy kewe. Tayê vanê eke pezkovîye nêkîştêne, ê gulî ancîna biyêne kewe.*

Îstanbul, 18.05.2004

---

* Na hîkaye hetê Malmîsanijî ra redakte bîya û kovara Vateyî, Nr. 25, r. 94-98 de weşanîyaya. Ma sey şeklê orijînalî uca ra neql kerde.

ÎZIN

Mehmûd NÊŞITE

Eze sey her roje ewro zî arayî ra dima potê mektebî day xo ra. Çanteyê mektebî eşt xo şe le û bê zerrîya xo vejîyay teber. Dadîya aye Şewre zî di-hîrê saetî aye ra dima semedê ke şêro mekteb keye ra vejîyay.

Her serre senî aşma nîsane yena, şarê na taxa Mezbaxana ya Dortyolî semedê kar û gureyê pîyazan qerqelîyenê. Nê rojan de her kes elçîyanê xo bellî keno, çadîranê xo hesilneno, tef-talê xo tîmîyan keno, qewlê radayîşê xo nano ro û ê rojan paweno.

Siba keyeyê Şewre bar kerdêne Şîyêne. Şewre zî heme çîyê xo hesilnabi. Tef-talê xo kerdbi tîmîyan. Çadîra xo, tupa xo, erzaqê xo, tamam kerdbî. Yew kêmiya aye mendbî, a zî kêniya aye Eze bî. Keyeyêke şinasî çin bi ke hetanî mekteb biqefelîyo a Eze înan het verdo. Eze zî hema şenik bî, nêşkêne keye de tenya bîmano û miqatê xo bibo. Coke ra Şewre mecbur mendbî ke kêniya xo Eze xo de bero erdê pîyazan.

Bi gamanê lezan kuçeyê tengî ra şînê. Banê kuçeyê aye zî sey bananê na taxe yewqatî bî. Dorûverê banan perçînkerde bi. Tenûranê hewşanê înan ra sey rojanê verênan du berz nêbînê. Tuyêranê hewşan ser o wîçe-wîça mîlçikan bî. New-des rojî verê cû wîle-wîla însanan ra, xirrîya erebeyan ra, kaykerdiş û çildayîşê tutan ra sewtê nê mîlçikan nêşnawîyênê.

Bêvengîya rayîrî xemê Şewre de nêbî. Aye meraq kerdênê ke ko gavêna mamostaya kêna xo Eze ra senî îznê aye bigêro. Bi nê xem û xeyalan resay bergalê (berkelê) mektebî.

Bergalî ra derbasê hewşê mektebî bî. Hewş veng bi. Wendekarî teneffus de nêbî. A zanêne zî, reyna xedemeyê mektebî ca mojna aye, semedê ke ronîşo û hetanî pîrodayîşê zengilî vîndo. La a şîye versîya binê dêsê mektebî de nişte ro. Mendîla sereyê xo kêş kerde, piştîya xo şay dêsî. Tuncî da erd, pêşê xo hetanî pancyê xo ant. Piştîya xo ke şaybî dêsî, verê aye zî kewtbi rojawan. Gava ewnîyay ê hetî ra, Doxankentê Edena yo ke siba şînê ame çimanê aye ver.

Xorîn-xorîn û bi zerrîya veşayî ewnîyay o het ra. Aşmêka erdê Edena, aşmêk-di aşmê erdê Reyhanlî û çend aşmê erdê Polatlî ya Anqara amey çimanê aye yê nêmgirewtîyan ver. Xebata binê kila tîja Çukurova û mîyanê melşeyan de, mîyanê puş û palaxî de antişê pîyazan Şkirîyay. Dima dewa aye,

Pêçara Licê kewte virê aye. Des serrî verê cû, aşma hezîrane ya 1993yî de senî kerdêbî qirrik ame virê aye. Keyfê kar û gureyê dewa xo û rezîlatiya nê des serranê ke na xerîbî de ancena day têver la piroginayîşê zengilî a mîyanê nê xem û xeyalan ra ceniqnay.

Senî ke zengil gina piro hurişte we, newe ra xo kêş kerd. Ro sinifa kêneya xo Eze şîye. Bedenê aye yo derg û barî mîyanê nê wendekaranê qijekan de hîna derg eysêne. Gava resay sinifa Eze, mamostaya Eze hema sinife ra nê-vejîyabî. Defterê masî ser de çîke nuştêne. O mehal kêneya aye Eze zî sey da-dîya xo amebî masaya mamostaya xo ver. Mamosta sereyê xo darit we. Senî Şewre dî, rîyê aye bi tal. A zî fam kerdbi ke Şewre semedê çî amêbî. Reyna bê zerrîya xo û bi vengêko berz va:

-Ti bi xeyr ameya, kerem bike vaje.

Rengê rîyê Şewre hîna bi sûr. Beşerîyayîşêko bizor mojna. Bi destêk xo Eze mojnay ra û bi zor va:

-Îzin.

Zîyade çîke nêva. Xora na çekuye zî bi zor fekê aye ra vejîyabî teber. Waştêne derdê xo, xem û xeyalanê xo, feqîrî û êsîriya xo vajo la qet çîke nêva. Tenya va "îzin".

Mamostaya Eze no mekteb de kane bî. Nê aşman de derdê tutanê şarê kurdî zanêne. Ewnîyay çimanê Şewre ra û va:

-Heyran, şima nê tutanê feqîran ra çî wazenê? Bewnî, hema mektebî rê aşm û nê estoyê, hema dersê zaf muhîmî hê mende. Ti nika ra na bêmecale bena, a ko senî nê dersanê mendeyan bimuso?

Eze sey şaxêka barî û bitre leweyê masaya mamostaya xo ver de vinder-tîbî. Sinifa dîyine de bî. Serrê aye heştî ser o bî. Goştarîya dadîya xo û mamostaya xo kerdêne. Vateyê her dîyan zî aye ser o bî. La Eze ra qet çîke nêpersênê.

Şewre bi waştîşêko bi lome û hêvîdar va:

-Homa to ra razî bo. Par zî ez amîya, to ez nêşikita. Ez nankorî nêkena. Ho-lîya to resaya ma la ma se kerê! Wille ma mecbur î ha!

Hetanî nika nê dersxaneyî ra bi qasê vîst wendekarî şîbî kar. Înan ra zafîne xora îzin zî nêgirewtbi. Mamostaye zanêne ke îzin bido zî nêdo zî ko dadîya Eze Eze bero.

Na aşme de hema dersxaneyê nê mektebî hema-hema bînê nême. Nê wextan de wendekarî şînê kar. Payîzî mektebî abînê, o wext zî aşm û nê estoyê amêne. Mamostayanê nê mektebî bi nê gureyî zanêne.

Mamostaye bi nê zanayîşî va:

-Guneyê nê tutan şatika milê şima de yo.

Eze goş nêkuwênê vateyê înan ra. Engîştê xoyê barîkekî nabî masa ser. Rey-rey bi nê engîştanê barîkan seke bido defe ro hêdî-hêdî dêne masa ro. A

ko bi nê engiştanê barîkekan, badê çend rojan erdê pîyazî penç bikerdê, ko pê kardî per û porê pîyazan tera bikerdê.

Şewre nîyet kerd ê zerrîya xo mamostaye ra vajo la reyna fek ci ra verada. Çimkî zanêne faydeyê vatişî çin o. Va:

-De heyran ma kamî wendo! Na biwano zî ko bibo çî? De na rey zî ma îdare bikerîn, hewêna rê Homa pîl o.

Hema vateyê Şewre nêqedîyabi mamosta hurişte we, ro mudirî şî û amî. Êdî a kêmiya Şewre zî tamam bîbî. Destê Eza xo girewt û dersxane ra vejîyay.

Gava Eze û dadîya xo hewşê mektebê "Yüzüncü Yıl İlköğretim Okulu" ra vêtê ra, hevala Eze Mujgane şîra xo wendêne. Semedê Roşanê 23yê Nîsane. Mamosta şîre dabî Mujgane. Mujgane a şîre ezber kerdêne. Eze ke resay Mujgane ver, destêk xo darit we û aye ra xatir waşt.

Roja bîne gava qamyona ke keyeyê Eze berdêne Doxankentê Edena resay verê berê mektebî, Eze zereyê erebeyî de, serê xo şanabi texteyê erebeyî. Qelşê (şeqalê) texteyê erebeyî ra ewnîyay hewşê mektebî ra. Wendekarê sinifa aye hewşê mektebî de bîy. Sey lole bîbîy gilover û tuncî dabî erd, destmala nimitî kay kerdênê.*

16.04.2004

---

*Na hikaye hetê Malmîsanijî ra redakte bîya û kovara Vateyî, Nr. 23, r. 41-43 de weşanîyaya. Ma sey şeklê orjînalî uca ra neql kerde.

QUMANDAR

Serdar ROŞAN

Reya ewilî bi cîpa eskerî ame û verê qereqolî de peya bi. Banê qereqolî qeraxê dewe de banêko yewqat bi. Di eslê xo de ey waştêne cîpa xo ya eskerî perrê dewe de bido vindartiş û mîyanê dewe de pîyase bikero ke temamê dewijan beşn û bala ey, şiyayîşê ey, bi kincanê ey ê eskerî û bi rutbeyê qumandarîye ey bivînê. Waştêne di roja ewilî de xofêke bierzoz zereyê înan.

Di serra şeşti û newî de mektebo eskerî qedêna; no cayê ey o ewilîn bi ke dest bi kar kerdêne. Zerrîya ey germine, bi waştîş û kelecana bî. Ko bi şewq û sereberzî xizmet bikerdêne. "Şaristanîya Berze" ya ke di mektebê eskerî de musabî, ko dorûverê xo de, dewan de birîşnayne, ko sey çilayêke di tarîyê newal û koyan de şewq bidayne.

Wexto ke berê hewşê qereqolî ro kewt zere, onbaşiyêke û des eskerî kewtîbî rêze û hêvîya ey bî. Dimayê selam û teqdîmanê eskerî, derbasê binê çardaxe bi ku di hewş de bî. Ver bi şan bi, dewijî hema karê xo yê rojane ra nîyameybî keye. Aye ra, Qumandarî zereyê xo de meraq kerdibi ke çirê çimê ey nêkewtibi dewijan ra. Hema vaje serê rayîrê xo de kes nêdîbi, tenê çend tufî dîbî. Xo ra wexto ke tutan eskerî dîne, xo dayne kîştê; xo peyê daran, sîyan û dêsan de nimnayêne û ewnîyayêne eskeran ra.

Badê çend rojan êdî hemîne zanayne ke qumandarêko newe ameyo. Dewe û dewanê derûdorî ra, êyê ke ameyne qereqol de çay şimitêne, amey xeyrameyîş da Qumandarî û çaya xo şimite, xo da naskerdiş û şî. Ey bi xo zî heme rapor û dosyayê derheqê dewe û dewanê derûdorî de wendî. Êdî zanayne ke kam yeno qereqol de çaya înan şimeno!

***

Nê çend rojî bî ke Filo û dezayê ey, di dewêka serê sînorî de, hêvîya malê xo bî. Roja îneyî xebere amî, vat "malê şima emşo teslîm kenê û lazim o şima eynî şewe de sînor derbas bikerê, şêrê". Fil û Mûsa bi ardimê rêberan, esparê estoranê xo bî û bi bergîrêko barkerde sînor ra derbasê hetê zereyî bî. Na reya çarine ya Mûsayî la reya ewilîne ya Filî bî ke karê qaçaxî kerdêne. Filî hinî pe-reyî deyn kerdîbî hinî zî bi rotîşê çend bizan û mêşnan kewtîbî ey dest.

Nê di hefteyî bî ke bi roje dewanê nasana û şikeftana de mendêne û bi şewe

zî ver bi dewa xo şîne. Semedo ke veng simanê estoran ra nêro, înan kulav antibi serê simê estoran. Nika ameybî nêzdîyê dewe. Tena rayîrê çend saetan mendbi ke biresê dewa xo.

Fil zewicnaye û babîyê di tutan bi, tutê ey hema qij bî; semedê debara keyeyî, o mecbûr bi ke nanê çar merdiman peyda bikero. Cinîya Filî zanayne qaçaxî zehmet a, zaf merdimî amey kiştiş û girewtiş yan zî birîndar bîyê; aye nêwaştêne mêrdeyê aye şêro qaçaxî, la Filî reyêke qerar dabi ke şêro. Filî waştêne bi karê qaçaxî hinî peran bido pêser û dima cû xo rê erdêke bigîro. . Cinîya xo ra vatêne: "Sey şarî parçeyêke erdê ma zî bibo, qey xirab o?" Şewa ke Fil ka serê sibayî şêro, mîyanê cayan de aye rê lavayî kerdêne, waştêne verê şîyayîşê xo zerrîya aye weş bikero; ey soz da aye, vat "Wexto ke ez agêrî ez ko to rê pazênêko erjaye bigîrî". Cinîya ey hesirê xo bi goşeyê lihêfî kerdî ziwa û xo da nêzdîyê Filî...

***

-Qumandarê min, min xebere girewta ke siba ko hin qaçaxçî di Newala Kûre ro derbas bibê. Zaf mimkin o ke barê înan çîko erjaye bo; Mecî bi tirkî vatêne.

Qumandarî keyfan ver nêşkayêne cay xo de vindero, fek ey ro beş bîne, binê zimbêlan ra huyayne.

Eskerêkê nobedarî Qumandar û mêmanê ey rê çay arde. Qumandarî mêmanî ra vat: "Zaf baş o, wa tim çimê to wina akerde bê. Ez nê ardimê to nêkena xo vîr a. Aferim to rê."

Ereyê şewe Mecî xatir Qumandarî ra waşt û da serê rayîrê dewa xo.

Qumandarî û hewt eskeranê bînan roja bîne verê xo şa a newala ke Mecî salûx dabî. Amey di newale de cay xo girewt, kewtî kozikan û hêvîya qaçaxçîyan vindertî. Ereyê şewe çend qeretûnî vejîyay; hinî zerrîya esker û Qumandarê înan leze dayne piro. Wexto ke qeretûnî amey nêzdîyê înan, verê îşaretê Qumandarî, semedê rehetkerdişê linga xo ya çepe -ke tevezîyabî- yew eskerî linga xo derg kerde. Bi lingderkerdişê ey ra sîyêke verê linga ey ra gêr bî. Veng şî Fil û Mûsayî, ê kewtî mîyanê tevdîrê xo; bi vengê "teslîm bibê, dorûverê şima ameyo girewtiş!"î tifiŋî înan ra nîyay; estorê înan veceneqîyay. Fil û Mûsayî verê estoran da kîştî rayîrî û waşt mîyanê lem û daran de bibê vinî. Di ay gelemşeyî de bergîr destê înan ra filitîya û aver şî...

Filî û Mûsayî mîyanê qorrî de rêça xo kerde vîndî la bergîrê înan kewt destê Qumandarî û eskeranê ey.

Ereyê şewe aşme gelek bîbî berz. Dinya binê roşnê aşme de bî. Badê çend saetan ê risay qereqol. Bi fermanê Qumandarî eskeran barê bergîrî na ro; bar hewtês mawzerî bî. Qumandar, keyfan ver tay mend ke bifiro. Eskeran ey rê

aw arde, ey bi awa serdine rîyê xo şut. Binê çardaxe de nişt ro û hêviya qeweyî vindert.

Sebrê ey nêameyne, Fikrî hişê ey de şîne û ameyne, nêeşkayne serê yew fikrî de vîndero, bifikirîyo. Ti rastî vajî fikran ra wet hin parçeyê fikran ameyne hişê ey û ê şîne, hinê bînî ameyne vîrê ey. . . Badê ke qeweyê xo şimit, wişt xo ser, binê çardaxe de şî û ame, Şkirîya; da piro şî serê banê qereqolî û uca pîyase kerd. Ewnîya asmên ra, verê xo da rojhelatî, zereyê xo de vat "No roj çîrê ewro nêvejîyêno?"; hêrs bi, nengêke çînaye. Hetêkî ra bi serŞrazî û malê destê xo sermest bibi, nêwaştêne na serŞrazîya xo yewî de pare bikero hetê bînî ra waştêne keyfweşîya xo rê şîrîkan peyda bikero; waştêne dînya alem heme pê bizano, bêrê nê karê payeberzî bivînê û ey pîroz bikerê. Ewnîya koyê peyê dewe ra, ko mîyanê tarîye şewe de bi xof û heybet bi. "No ko zî nêverdano roj leze vejîyo" vat, hînke vindert û bi vatişê xo huya. Vat "Ez zî çiqas bîya pitpitok!" û hînkena huya. . . Şî verê qûçeka sîyan de vindert. Qûçe verê qereqolî de bî, linga xoya çepe naye serê qûçe; binê roşnê aşme de ewnîya versîya xo ra. . . Cêba xo ra paketa cixarayan vete û cixarayêke kerde mîyanê lewanê xo, viste ta; sereyê xo hînke kerd berz. Nika piştîya ey tîk, sêne nepixnaye û pîze antbi zere; reyna ewnîya versîya xo ra, bi keyfweşî çend nefesî cixaraya xo ra antî. . . Reyna vejîya serê banê qereqolî, şî sifirneyî ser o vindert; cor ra ewnîya sîlehanê verê berî ra, bibikê çîmanê ey bereqîyay; eger baskê ey bibayne ka biŞro û sey teyrêke penceyanê xo serê seydê xo de binoro. . .

Serê banê qereqolî ra ame war, şî binê çardaxe; Fikrêko balkêş ame vîrê ey, vat "Wa bivînê, wa înan rê bibo derse!" Veng da nobedaran, înan ra vat: "Enî sîlehan verê qereqolî de hîrê bi hîrê sey sêdaran ronê."

Eskeran sêdarî viraştî. Qumandar wişt we, şî mîyanê rayîrî –yê ke verê qereqolî ra derbas bînê- de vindert; uca ra ewnîya sîlehan ra, nêecibnay. Vat "Sîlehan verê dêşî de bikerê rêz". Eskeran sey vatişê ey kerd. Reyna şî dûrî ra ewnîya sîlehan ra, na rey zî emir da va "Wa hînke firq bê!" ... "Temam, na rey tamam o, muhteşem eysenê!" vat û ame binê çardaxe de ronîşt.

Hinî şefeq bi. Roj peyê koyî ro bi şewq bîne berz, tîrêjanê ey asmênê dewe rew ra roşn kerdbi. Sey her roje dewijî dimayê nimaj û arayîya xo, semedo ke şêrê mîyanê hêgayanê xo, ameyne verê qereqolî ro şîne. La sibayê a roje çîyêkê balkêşî xo verê awiranê înan de dayne mojnayîş; lulîyê sîlehan verê qereqolî de, di rêzêke de bereqîyayne û di binê çardaxa qereqolî de linge serê linge de, cixaraya Qumandarî ra dûman bîne berz. . .*

---

* Na hîkaye hetê Malmîsanijî ra redakte bîya û kovara Vateyî, Nr. 28, r. 124-127 de weşanîyaya. Ma sey şeklê orjînalî uca ra neql kerde.

HORÎYES

Seyîdxan KURIJ

Hancî dewijî wadê Filîtî Egîtî de amêbî pîyeser. Her çiqas wade yê Filîtî Egîtî bi zî no wade sey wadê dewê Kur bi. Kurijî şewanî dergan ê zimistanî de wadê Filîtî de amên pîyeser, îta de pîya radyo goşdarî kerdîyen. Radyo de çiko dewijan hêna zaf goşdarî kerdîyen veng û vaj û bernamê kurdî yê radyoya Erîwan û Bexdadî bî.

Dewijan nê şewanî dergan de îta de kar û baranî rojaneyî ser o qisê kerdîyen, dengbêjan deyrî vatîyen, sonikvatoxan sonikî vatîyen, ge-ge zî dewijan tarîx û polîtîka ser o sohbet kerdîyen.

Yew şewê, aşmê sibate de dewijî hancî wadê Filîtî Egîtî de ronîşte bî. Hîşar zî pa çend embazanî xo ya cemat de hedre bi. Herkes wade de goreyî emrî xo ronîştîyen. Xortî hetî cêrî de, yanî hetî berî de, ronîştîyen.

Hîşar, Xarpêt ra newe amebi. Aşmê sibate de mektebî ey di hefteyî tehtîl bi. Ey waştib ke nê di hefteyanî xo dew de ravîyerno. Hem dew, may û pîyî ey, embazî ey kotibî Hîşarî vîr hem zî ey waştib ke xo vewrî ser ra xij bikero.

Hîşar hema samedî wendişî ya nêşibi bajar, babî ey ci rê dar ra qayax viraştîyen û ey zî sey qijanî dew xo vewr ser ra xij kerdîyen. Nê serranî peyenan de dewlet Şarge de yew tesîsî xijkerdişî awan kerdibi. Xortî Çewlîgî û xortî dewanî dor-marî tehtîlan de û rojanî şeme û yewşemeyan şîni Şarge de xo xij kerdîyen. Zaf keyfî qijanî dewijan ameyni ke heta serî gilî koyî şuerî û uca ra xo seracêr verradî.

Dewijan sax-suer ra qisê kerdîyen. Ge qalê pês-diwar û alefî înan kerdîyen, ge eştîyen polîtîka.

Yehyayî Qasiman ke zaf radyo goştarî kerdîyen, qutiyê tutinî vet, yew cixare piştî û qufî xo kişt de hetî Şerîfî Mehmudan a kerd derg. Yehyayî çekmaqî xo vet, cixarê xo vist ta û va:

-Mi ewro hancî ajans de goştarî kerd ke anarşîstan yew rojnameger kiştö. Hancî her ca de şar pê saetan paweno ke yew kiloyî şekerî bigîro.

Şerîf Mehmudûn ke hertim bi Yehyayî tinaz kerdîyen, ey fek de qalê ey birnay:

-Lîya Yeho, ti ça ra tirkî zûnî ke ti fehm bikerî ke radyo se vato!

Filîtî, waşt ke Yehyayî tesdîq bikero, va:

-Ez yew hefte cuwa ver Çewlîg de bîya. Mi waşt ez yew tenekê ruwenî Vî-

tayî bigerî. Kelûm-qedîm mi çar saetî dor de pawit, encax dor amê mi.

Egîtî Remûn va:

-Dolefî (zengînî) mexsus her çî nimnenî. Ê wazenî ke no hukmat bîyero war, hêna Demîrel bîyero hukmî ser.

No bênatê de berî wadî abi, lacî Filîtî, Nuredînî, çay ard. Hîşarî zî ey de ardim kerd, înan cematî ra çay kerd vila.

Egîtî Remûn yew fir na çayê xo ya û qisêkerdişî xo rûmit:

-Şima nêvînenî, her roj des-pancês merdimî kişîyenî. Yew per ra zî kurtçî vecîyayî. Ê verba dewlet vecîyenî, vanî "Ma dewletê Kurdan awan kenî." Heyran, Homayî aqil dawo, çend telebeyî senî dewlet de şînî sere. Ordî dewlet esto, cendermeyî dewlet estî, polîsî dewlet estî. Liya dewlet rê dewlet lazim a.

Şerîfî Mehmûdûn yew firê çay kaş kerd û zerre ra yew ax ûnt:

-Dewayê kurtçîyan yew dewaya heq a. Ê vanî "Deway ma dewayê Şêx Seîd Efendî ya, dewayê Mala Mistefa Barzanî ya. Zulm û zordariya ke dewleta tirk tertelê Şêx Seîdî ya pey kerd, şima xo vîra kerda? No cemat de keso ke babî ey yan zî apî ey nêamo kiştîş, banî pîyî ey nêamo vêşnayîş esto? Şima senî nayê xo vîra kenî? Nê gurey pîyor dek û dolabî Kemalî û Îsmeto Kerrî bî. Kerwa Egîtî xo besto partîyê Îsmetî ya, nika zî hema na partî dima şîno. Ney rind bizanîyen ke partîyanî tirkan ra kurdan rî xeyr nîno.

Yehyayî xo eşt bênatê. Ey hancî çend çîko ke radyo de eşnawitbî, cemat rê va û reyna qal ard telebeyan ser:

-Her roj radyo qoxeyî sax-solî ra behs kena. Nê ke vanî ma kurtçî yî, nê rêçê Şêx Seîdî taqîb nêkenî, nê komunîst î, Homayî înkâr kenî.

Dewijan îna sohbetî xo dewam kerd. Ge-ge çend kesan tîyemîyan ra qisê kerdîyen, hinî vengî kesî nêşîn kesî. Her kes bibi sîyasetmedar, her kes bibi tarîxzan.

Mîyanî nê hala-hala û teşqeleyî de ber abi, Nûredîn tengnefes kot zerre û qêra:

-Lajî Ruştî Salehî û yew Kuermûnij binî horîyesî (vewrêsi) de mendî!

Yew qêrî û gazî kewt mîyanî cematî. Dewijî weriştî we û kotî teber. Hîşar zî pa dewijan a kot teber.

Dewijî, zimistanan wexto ke şînî dûnga, yan zî ko ra bi towik (tawug) velg kaş kenî, puçanî galikan kenî pay. Şan de zî wexto ke şînî cemat puçanî tenikanî neqîşinan kenî pay. Na şew, gazî ra zafê dewijan bi puçanî tenikan hetî Kuermûnî ya kotî rayîr.

Hîşar zî botî xo kerdibî pay û puçî tenikî peşminî pay de bî. O zî cemat a werişt we û teşqele ra bê ke bendî botanî xo girê bido verî xo da hetî Kuermûnî ya.

Aşmê sibate bî, saet desê şew bî. Tîjê aşme akewtibî, dinya o qeyde sipî bî ke merdimî vatîyen qey yew kefeno sipîye giroto pira. Hem tesîrî aşme ra,

hem zî vewr ra dinya roşn bî, dewijan rehet rayîr vetîyen, la heto bîn ra serd bi, pûk bi, hewa ra vewr kay dayn.

Erd de hendê di metreyan vewr bîy. Rayîrî Kuermûn û Kur amnan yew saet û nê m antîyen. Herçî camêrd bi, hotayserrî ra heta pancêsserrî kurijan, heme verî xo dabi hetî Kuermûnî ya. Tayê dewijan kincî qalinî girotibî pira, puçî galikî kerdibî pay, sere û çimî xo bi egalan hol piştibî. La yew qismî xortan zî bi kincanî tenikan, puçanî neqşinan û sereakerde kotibî rayîr.

Lacî Ruştî Salehî û Mehmedî Evdalûn hîrê rojî cuwa ver şîbî Kuermûn. Kurijan, rayîro ke ê ti ra şîbî, o rayer taqîb kerd û şî. Piyorê dewijan kotibî tîye dima. Heta mîyane vewr de mendîyen. Yewî ling daritîyen we ey bînî herindê lingê ey de lingê xo ronayn. Mîyanî vewra sipî de kurijî sey yew marî sîyayî derg bîbî.

Hîşar pa dezanî (datîzanî) xo Laser û Kerîmî ya kotibi mîyanî rêzê dewijan. Ey yew parke girotibi pira û sere û çimî xo zî nêpiştibî, destanî ey de lepikî zî çîn bî. Yew per ra vayî vewr ardîyen kerdîyen fek û çimanî Hîşarî yew per ra zî semedo ke ey bendî botanî xo girê nêdabi, vewr kotîyen botanî ey ver. Nê m saet ra pey dest û lingî ey çîyayî. Dewijan lez û bez xo hetî Kuermûnî ya antîyen. Herkes amên Hîşar û dezanî ey ra vîyertîyenî û şînî. Dezanî Hîşarî nêwaştîyen ey ca de verdî û şuerî. Laser û Kerîm, yew vernîyê Hîşarî de, yew zî peynîyê ey de hêdî-hêdî şînî. Hêverê înan halî Hîşarî zaf ciddî nêgirot. Înan xo bi xo vatîyen "O rewna dew ra vecîyawo, musaye nîyo, o semedê ra çîyeno". La nêmeyê rayîrî ra pey bellî bi ke halî Hîşarî qet hal nîyo. Ey bi zor lingî xo wedaritîyen, yew ling eştîyen, ginayn erd re û hewna weriştîyen û înan dima şîn. Sere û çimî ey mîyanî vewra sipî de mendibî, pîrnîk û goşî ey bîbî sur, bîbî sey çêleyê adirî. Ey ge-ge destî xo xo cêb ra vetîyen û kerdîyen xo fek, kerdîyen germin la qet pere nêkerdîyen. Hende serd bi ke çend deqey cuwa pey destî ey hewna çîyayin.

Dewijî pey ra amên resayin înan. Yew het a Hîşarî rê qehrîyayin, heto bîn ra vatîyen "Şima çi geyrenî, derdî ma, ma rê bes nîyo, ma nika şima ya kay bik-erî. Hey biewnî no hal ra, merdim no puk û xezeb de no qeyde kuweno rayîr. Kî vûno qey ti hê çarşuya Xarpêtî de geyrenî." Herkes ewnîyan ke Laser û Kerîm hê uca de yî, înan Hîşar ca de verdayin û şînî. Kerîmî vernî de cayî lîngan viraştîyen, Laserî zî pey ra dest eştîyên Hîşarî. O qeyde ê hêdî-hêdî şînî. Hinî nêşkayin tepîya zî ageyrî, çimkî nême ra zaf rayîr şîbî. Kur zî pey de mendibî.

Hêdî-hêdî dest û lingî Hîşarî kûng bîn. O hinî nêşkayin lînganî xo, xo dima kaş bikero. Tersî mergî kotib ey zerre. Halbukî çi xeyalî ey bî. Ey waştîyen emser vera şuero dersxane ke semedê unîversîteyî, îmtîhan de yew puano hol bigero. Hîşarî qijkekê xo ra waştîyen ke bibo doktor la nê serranî peyênan de fikrî xo bedelnabi. Ey lîse de şorişgêrê sinasnaybî. Tarîxê kurdan wendibi û

meselê Kurdîstanî ra haydar bibi. Xora qicîyê ey bi goştarîkerdişî egîtê Yad Mehmûd Ebasî û embazanî ey, zulm û zordarê tirkan vîyertibî.

Hîşarî yew het ra xo ver dayin ke gam bierzo, xo ver bido ke pay vinderô, yew het ra zî nê çî xeyal kerdîyen. Qicîyê ey amên çimanî ey ver. Nê dere û derxuleyî ke o nika bi tersî mergî ti ra vîyerenô, ey îta de zaf bizîye û vareyî çirênaybî. Ey pa dezanî xo ya, nê cayan de, qicanî Kuermûn û Emtaxî de zaf qoxe kerdibi. Ey na lay de zaf rey tewrî kênananî dew zitûbit asnaw kerdibi. Na vewra sipî ya ke ewro bîya Ezraîlî ey, çend zewq û sefa dabi ey. Ey qicîye xo de çar çimî ya pawitîyen ke vewr bivaro. Pîyî ey her serr ci rê dar ra qayax viraştîyen û yew citay lastikanî kehanan zî pa mix kerdîyen.

Pîyî ey dest ra tebayê nêxelisîyayin. O yew wistawo hol bi. Ey dîyesî banan ra bigîr heta kueçik her çî viraştîyen. Pîyî ey her serr ci rê towik zî viraştîyen. Pîyî Hîşarî nê têna qicanî xo rê la pîyorê birarzan û warzayanî xo rê zî qayax û towikî viraştîyen. Ax pîyî mi! Xueri ra ax ûnt Hîşarî. Wexto ke qalê pîyî ey bîn yan zî pîyî ey amên ey vîr, o tewirikî bîn. Pîyî Hîşarî, yanî Diryehî Elûn... O însano rind, însano zerrîtenik, bimerhamet û bişefqet. Nika bizano ke lajî ey ho çî halde yo, o ca de gej beno. No welat de qicanracîrgîyayîş, qicîlapatkerdiş çîko normal bi. La babî Hîşarî qet yew roj yew qicî xo lapat nêkerdibi, yew roj qijanî xo şer nêcîrgîyabi. Hîşarî ge-ge halî xo xo vîr kerdîyen, kotîyen pîyî xo ver. Homa nêkero o îta de bimiro, halî pîyî ey se beno!

Hêna xeyalan Hîşar berd qijkekê ey. O serî sibayî rew ra şînî qumî Hecî Elî de yew mude xo xij kerdîyen û cuwa pey şînî mekteb. Ey wexto ke xo xij kerdîyen seke firayn, ey o qeyde hîs kerdîyên ke pelî nayî xo ya ho fireno.

Yew roj mekteb de, verî ke ders dest pêbikero telebeyî şîbî xo xiş kerdibi. Malim amebi mekteb ke sinif de têna çend kêneyî estî. Bêçare niştîbi rue û pawê wendekaran vindertîbi. Di saetî ya pey seke qet tiway nêbîyo, pîyorê wendekaran amêbî sinif. Tabî Hîşar zî tewrî embazanî xo ya şîbi xijkerdiş. Malimî pîyorê înan tek-tek eştibî cetwelan ver.

Na vewra sipî ke Hîşarî ti ra zaf heskerdîyen ewro bîya ecelî ey. Dest û lingî Hîşarî misyel bîbî. Hinî linganî ey de gan nêmendibi. O hinî nêeşkayin rayîr ra şuero. Kerîmî o kerd xo paşt, Laseî zî kot vernî, ê no qeyde hêdî-hêdî dewijan dima şî. Hîşarî wexto ke vatîyen, "Hewnî mi yeno", înan o naye rue, bi vewr dest û rîyî ey vilênayn, nata-weta lapat vistîyen rîyî eyî ya ke hewna nêşuero. Çimkî no hal de hewna şîyayîş merg o. Înan wina bi zor bela xo resna nêzdî Kuermûn.

Nezdîyê Kuermûn de yew çala xueri bîy. La îta ra heta dîyarî Kuermûn hendê pancês metreyî yew qeyme bi. Pey nê qilî Kuermûn bi. Kurijî verênî yê ke resayî îta, dî ke horîyes qilîyawo ra, na çala gird kerda de. Wexto ke Hîşar pa dezanî xo ya resa uca dewijî geyraynî meyîtanî Saleh û Mehmedî. Tayê dewijan dî ke halî Hîşarî xirab o, înan çend xortî bînî zî finayî Hîşar û dezayanî

ey kişt û ê şawitî Kuermûn.

Dewijî na mintîqa hetî horîyesî ya waharî tecrubeyî bî. Înan çoyî dergî xo de ardîbî ke bi çoyan bigeyrî meyîtan. Dewijan çoyî cinayn vewr rê û no tewir înan cayî meyîtan tesbît kerdîyên. Kurij û Kuermûniyî heta destî sibayî geyrayî la înan meyîtî nêdî. Înan ca de verda şî Kuermûn û roja bîn fecîrî sibayî de hêna amey. Welhasil nêzdîyê nêmrojî de meyîtî Saleh û Mehmedî vecîyayî orte.

Hîşar a şew pa embazanî xo ya Kuermûn de şî keyê Qesî Evdalûn. Her kesî solî xo vetî û şî zerre. La solî Hîşarî pay ra nêvecîyayin. Vewra ke kotibî mîyanî solanî ey, tede cemidiyaybî û puçî ey zî zeliqîyaybî solan a. Hîrê-çar tenan zor botî ey pay ra vetî. Waharî keyî senî ke Hîşar no hal de dî ca de zûna ke o misyel bîyo. Qesî yew legen ard awa serdin kerd legen û lingî Hîşarî vistî mîyanî awa serdin. Vewr ard sawit dest û linganî ey ra. Waharî keyî a hel ard hene viraşt, hene na dest û linganî Hîşarî ra.

Roja bîn serî sibayî waharî keyî yew towik ard, înan Hîşar nişna towik û pa Kerîm û Laserî ya çend xortan towik kaş kerd hetî Kur a. Gereka yew ling rew Hîşar biresnayn doktor. Cayo en nêzdî Çewlîg bi. Rayîrî Çewlîgî zerê Kur ra vîyertîyen ra.

Yew merdimî towik kaş kerdîyen. Qayme de towik tehn dayn, duz de zî gege yew-di tenan pey ra towik tehn dayn. Seracêran de yew niştîyen towikî vera û towik sey jet şîn.

Ê wina, çar-panc saetî cuwa pey resayî Şarge. Şarge rayîrî Xarpêt û Çewlîgî ser o yew dew a. Şoforî mînîbusê Şargeyî qewexane de bi. Kerîm şî xeber day şoforî. Ê niştî mînîbus şî Nêweşxaneyî Dewlet yê Çewlîgî. Servîsa Acil de qeydî Hîşarî viraşt. Hîşar girot zerre. La sey her wextî nêweşxane de doktor çîn bi. Memûrî va "Doktor encax siba bîyero".

Roja bîn doktor ame, Hîşar muayene kerd, serê xo tîyeşûna û şî. Dezanî Hîşarî û çend embazanî ey teber de pawitîyen. Zerê înan pit-pit kerdîyen. Ê pawey xebera hol bî la yew het a zî tersayin.

Yew mude cuwa pey doktor peyser ame. Doktor persa:

-Merdimî Hîşar Tîkmeyî kam î?

Dezayî Hîşarî pa xortanî bînan a, hetî doktorî ya şî û va:

-Merdimî Hîşar Tîkmeyî ma yî. Se bi? Halî Hîşarî senîn o?

Doktorî, bi yew vengo melul a va:

-Çi heyf ke şima erey mendî, çiko ma bieşkî bikerî, çîn o!

Laserî va:

- Ti se vanî doktor beg? Yanî!...

Doktorî va:

-Yanî!... Gereka ma linganî ey tira bikerî!...*

---

* Na hikaye hetê Malmîsanijî ra redakte bîya Kovara Vateyî, Nr. 31, r. 104-110 de weşanîyaya.

SERRÎ

Murad CANŞAD

I
Tilage de pêrodayîş vejîyabî.

* * *

Tilage mabênê Pulur û Mamekîye de, rojawanê Çemê Mizurî ra dewêka kan a. O wext, tede da-çewres keye estbî. Hemeyan bi cite û weyekerdişê heywanan a îdareyê xo kerdêne.

Cayê dewe sey cayê wareyî yo. Dormeyê xo akerde yo. Koyo ke dewe vera xo çarnayo bi ci, şono reseno bi ko û wareyê Sosinan ke dorûver de namdar ê. Dormeyê dewe pêro bej û beyar o. Birr û zergûniya xo kêm a. Daristano tewr nêzdî ci rê Textû vanê; hetê başûrî de bi payan nêem saete ra zîyadeyêr o. No daristan fekê Çemê Mizurî ra dest pêkeno şono reseno bi pêşê Koyê Sosinan. Textû çimeyê îdareyê dewe yo. Velgê zimistanî uca de yeno birnayene, uca de yeno cemakerdene û nîjnayene; vewra zimistanî de uca ra bi tawugan a yeno kirîşnayene. Eke beno payîz û darûber velgê xo rişneno, tilagijî bi golîgan a kewenê bi ver, kolî-molîyanê zimistanî anê verê keyberî de sey banî maxe kenê. Kursî ra hetanî huye, huye ra hetanî kêran pêro daristanê Textû ra yê.

Rayîrê Pulurî, Çemê Mizurî teqîb keno, ver-verê çemî ra çîv dano piro, cayêk de vişîyeno bi nover cayêk de vişîyeno bi bover, şono reseno bi Mamekîye. Binê Tilage de destê boverî ro vîyareno. Dar û texteyan ra pird esto, ci rê vanê "Pirdê Tilage". Dewê dorûverî ê pirdî ro yenê-şonê.

Mabênê çemî û Tilage heme tîr û kaş-kuş o. Ca-ca darûber ca-ca qirçûqale ca-ca kemer û kuç. . . şono reseno tapikê peyê dewe. Tapik sey kovîkî yo. Dûrî ra sey tixa simerî aseno. Merdim vano qey bi destan a virazîyayo. Rut-repal o, tede qet vaş nêruweno. Ci rê vanê Tilag Baba. Dewe piştîya xo aznaya bi Tilag Babayî. Qurbanî uca de yenê serebirnayene. Dua, zewt û sondan de nameyê xo yeno dekernayene.

A mintîqa de qal-qirê êl û qewmî tilagijan ser o yo. Yê tilagijan zî hope û awe ser o yo. Mesel û misqalikê ke tilagijan ser o yenê vatene, ne serê xo yo ne verê xo. . .

Vanê ke şelêkaran eşto bi Tilage ser, înan û tilagijan a dayo pêro. Tilagijan

pê nêşkayo, şelêkaran çi esto çi çin o heme mal-dewar girewto berdo. Tena yew astir mendo. Tilagijan nîyadayo ke şelêkaran ra yew hayo erd de meridîyayo. "Wuş wuş wuş. . . meyît astareyan ver de mendo!" vato û astir eşto bi mêrdekî ser. Mêrdeko xeriqîyaye ameyo xo, o astir zî girewto berdo.

Vanê tilagijêk şîyo xo rê tewreyêk şeker herînayoy, piştî kerdo, kewto bi rayîrê Tilage. Canê xo waşto ke şerbet bişimo. Şekerê tewreyî verdayo bi dere, şîyo hetê cêrî de awe şimita.

Vanê tilagijan zerrn û sêmê xo arê dayê, kerdê bi zereyê pêlekî, eştê bi vi-leyê hargûşî. "No bacê ma yo, bibere bide paşayî!" vato. Çitur ke raverdayo, hargûşî rayîr-mayîr nêvato, ginayo bi ko û gêrisan. Tilagijan vato: "Çi hargû-şêko biaqil o! Zaneno ke şelêkarî-melêkarî rayîr birnenê, coka rayîrê xo vur-neno."

Awa Tilage kêmbîye. Tena yew hênî estbî. Ver de hopêka girse viraştîbî. Dewe heme bi awa na hope ameyêne awedayîş. Çimê tilagijan timûtîm hope ser o bî: Ewro dora kamî ya, meşte dora kamî ya, kamî dora kamî girewta, kamî awe zîyade xerc kerda, kamî awa kamî debirnaya?. . . Heme meseleyî hope ser o vejîyayêne. Hope hem çimeyê heyatî bîye hem zî çimeyê mese-leyan.

Wexto ke doza şorişgêriye peyda bîye û gencî vejîyay bi koyan, qal-qirê ti-lagijan zî vurîya. Înan dest bi îdeolojî û sîyasetî kerd ke qet meperse! Radyo de çîyo ke tewr zîyade ameyêne goşdarkerdene xeberî bîy. Goşê xo ra-dyoyanê Sofya, Moskova, Tîran û Pekînî ser o bîy. Rojanê sey 1ê Gulane de, xirrê fekê çemî bîyêne, niştêne bi mînîbusan û otobusan, şîyêne bi Mamekîyê. Şan de tepîya top bîyêne ameyêne. Sloganqîrrayîş ra vengê xo kewtêne, he-tanî hewteyêk ci ra veng nêvejîyayêne.

Di gencî, Murad û Postik, Tilage ra tayê çî-mî gênê, wexto ke benê teber rastê eskeran yenê. Her di hetî dest erzenê bi çekan û pêrodayîş dest pêkeno. Murad tilagij o, refê gencan de newe ca girewto. Hîna çek-meka xo çin a. Yê Postikî kalaşnikof o. Hetêk de da-pancas eskerî hetêk de Postik tena bi sereyê xo. . .

Murad dorûverî rind nas keno. O bi Postikî ya, şimşêr de, ver bi darûberê fekê çemî xo roverdane. Eskerî pey ra kewenî bi dima. Her di gencî yewbînî ra visîyenê. Murad taf de rêça xo dano vîndîkerdene. Postik şono rastê çirtanî yeno. Çirtan da-vîst metre esto. Vernî de çirtan, pey de esker. Xo piro erzeno bi war. Cayê nêmeyî de gineno bi qelişêk, ancîyeno bi zere. Zereyê qalişî de xo nimneno. Esker vano qey çing dayo bi cêr û kewto bi zereyê birrî; dormeyê çirtanî ro xirrê zereyê birrî beno.

Hîrê rojî esker Tilage de adir varneno. Îşkence, pirodayîş, heqaret zilm û zor, zêr-zeberkerdiş. . . Cinîyî hetêk de camêrdî hetêk de. . . Dewe de bena nal-nala camêrdan, zur-zura cinîyan, zirç-zirça domanan. Aya ke yena tilagijan

sere de, meyêra vergê yabanî sere de.

Xebera pêrodayîşê Tilage taf de vila bîye. Dewanê dorûverî lerze girewte. Xebere şîye reste bi gencanê bînan. Ê zî seba embazanê xo Murad û Postikî, ginay bi dorûver ro. Her bêçike xo rê dejena; esker, dewijî, gencî. . .

* * *

Gencî ameyêne bi keyeyê ma zî. Şarê dorûverî cure bi cure nameyî nabî pira: Telebeyî, devrîmcîyî, êyê koyî, gencî. . . Tayêne vatenê "vêşanê koyî". Zîyadeyêr "gencî" ameyêne vatene. Ma zî vatenê "gencî".

Gencê ke ameyêne bi keyeyê ma, zîyade xam-xeşîm bîy. Zîwanê ma nê-zanayêne. Tirkî qisey kerdêne. Qet behsê xo nêkerdêne kam ê, çi kes ê. . . Tena ideolojî û sîyasetê xo ser o qisey kerdêne. Nameyê hemeyan kod bî, kesî nameyê înan ê rastikênî nêzanayêne.

Kam beno wa bibo, keyberê ma ci rê akerde bî. Ma ci rê xizmet û hurmet kerdêne. No xizmet û hurmetê ma nêyeno a mana ke ma sey înan fikirîyenê, îdeolojî û sîyasetê înan heq vînenê. Pîyê mi vatêne, wa kes mevajo ke mêman şîyo bi keyber, ey ci rê keyber anêkerdo. Nezerê pîyê mi de, ê, her çî ra ver mêmanê Heqî bîy. Ey bi çimê mêmanî û mêmandariye piro nîyadayêne.

Maya mi yewo ke zîwanê ma zaneno bivînayêne, tede şanayêne têver: "Lawo, cîgera mi, na raya şîma raye nîya. Gucê şîma nêşono bi dewlete. Ma ti nêvana şîma dest de çi esto ke şîma ver bi dewlete ceng kenê? Dewlete rê dewlete lazim a! Yê şîma war-wurdê şîma çin o. Şîma ewro tîya de, meşte cayê bînî de. . . Nika ke cayê şîma bellî bibîyêne, şîma dest de ca û erd bibîyêne, ez kî ameyêne mi şîma rê nan pewtêne. Destberê mi nêyeno ke ez çeke bierzî harmeyê xo ser labelê destberê mi yeno ke ez hîrê kuçan bişanî pê, sace ser nî, şîma rê di-hîrê nanan bipewjî."

Maya mi ke wina qisey kerdêne birayê min o pîl bîyêne adiro sûr. Kemer û kuçî varnayêne! Yê ey, aqil û fikrê xo ko û gêrisan de linga tifangî ser o bî. Lu-lîya tifangî şanayenê bi çîmanê xo ver, dinya çîmanê ey ver de bîyêne dumduze! Dest eştêne bi çeke, rojêk de welat wêran kerdêne û awan kerdêne.

Mîyanê gencan de di teneyî Mamekîye ra bîy: Yildirim û Ayhan. Yildirim kurêsij bî. Ma de zîwanê ma qisey kerdêne. Kesêko esmero derg o dest-pay bî. Timûtim zerrîweş, timûtim zîwanşîrin, timûtim rîhuyaye. . . Surotê xo, hetêk ra seke damxa bîyera pironayene, hendê di bêçikan veşaye asayêne. Cayo veşaye mendinî postikî. Coka ci rê vatinî "Postik". Yildirimî ra zîyadeyêr Postik ameyêne naskerdene. Seba ke pîrika mi, maya maya mi, kurêsij a, hurmetê maya mi Postikî rê zaf bî. Herçiqas ke çend serrî ey ra pîl bibo zî, ey rê vatêne "Xalo".

Ayhan hetê bejne ra zîyade derg nêbî. Kesêko pêto gilover o xoser bî. Zi-

wanê ma nêzanayêne, tena tirkî qisey kerdêne. Qisaya xo de xeylê-xeylê rikdar bî. Qet vatena xo ra nêameyêne war, îtiraz-mîtiraz qebul nêkerdêne. Bêsebir bî, taf de hêrs bîyêne. Esl û feslê xo zîyade nêameyêne zanayêne, îqrar û wêretê xo kam ê, kamcîn eşîre ra yo. . .

Gonîya Ayhanî maya mi rê qet şîrin nêbîye. Xuya xo pê weş nêameyêne. Her dîyan ziwan û edetê yewbînî nêzanayêne. Binê çiman ra yewbînî ra nîyadayêne. Herçiqaş ke ziwanê yewbînî nêzanayêne zî rew-rew şanayêne bi têver. Maya mi bi kirmanckî, Ayhanî bi tirkî. . . To vatêne nika tîlê qirrika yewbînî benê.

Maya mi Ayhanî rê vatêne "alij". Aye wina texmîn kerdêne ke o eşîra alan ra yo. No texmînê xo çira bî, çîyî ser o bî, kesî nêzanayêne.

Nezerê maya mi de eşîra merdimî, nasnameyê merdimî yo. To ke ci ra kesêk pers bikerdêne, aye verê eşîra ê kesî ra dest pêkerdêne; dewe ra, pîr û pîrbab ra kewtêne bi ci, aj û uj de vejîyayêne. Wexto ke to behsê kesêkê xamî bikerdêne, aye goşî vît kerdêne: "Nê bira, o keso ke şima qal kenê kamcîn eşîre ra yo?"

Rojêk Ayhan bi yew cinîke ya vejîyay amey bi keyeyê ma. Ey kalaşnîkof eşto bi harmeyî ser, cinîke damançe kerdo bi mîye ver ra. Maya mi linge şanaye bi erd, ê nêgrewtî zere. Qehirîyaye, bîye kosebîyê adirî. Herçiqaş ke ê fehm nêkenê zî çi ke ame bi verê fekî vat: "Lawo alijo leyîrê kutikî!. . . Lawo, şima ar û edeb dinya ra dardo we! No çi edet o? To na tumanvetîye fîşta bi xo dima, şima sey dele bi kutikî ya na yazî û yaban ra çi fetelîyenê? Keçê, qizdana qizdanan! Çi karê to esto ti kewta bi nê leyîrê kutikî dima? Maya to çin a, pîyê to çin o? Ti bi ê gilikê xo ya cengê çîyî kena?"

* * *

Pêrodâyîşê Tilage dima eskerî dest bi operasyonanê girsan kerdîbî. Gencan, embazanê Postikî zî xebera ey girewtîbî, cehd kerdêne ke ey mintiqaya operasyonî ra bivejê biberê. Murad vejîya ame bi keyeyê ma. Desta-dest tayê çî-mî ame hazirkerdene. Înan do Postik biardêne keyeyê ma, uca ra bigirewtêne biberdêne. Murad hem seba keşîfî ameyo hem zî seba peydakerdişê çîyê lazimî.

Tîje ke hebêk bîye şîrin, dîyarê mezraya ma ra di tenî bellî bîy. Kewtê têçeng, nikuzîyaye-nikuzîyaye wet ra yenê. Ameyî bîy nêzdî; yew Postik o, oyo bîn Ayhan o. Postikî darêk sey çogane girewto bi destê xo, heng û leng yeno. Hetêk ra lengeno hetêk ra şuwara Seterî vano:

"Seter o, Seter o
Biko Îsmayîlê mi, Seter o

Natê ma kemer o dotê ma kemer o
Îsmayîlê mi, dest bierze martînî
Piro de, hendo ke ro ma der o.”

Ê ameyî, peyê banî de, sîya gozêre de ronîştî. Çimê maya mi bîy pirrê îstirî: “Wîy Xalo, Xalo, ez gonî binê linganê to ra bikerî Xalo, no çi hal o?”

Hetêk ra îstiran kena war hetêk ra emir dana waya mi: “Keçê, çay ser ne!”

Linga Postikî xape ra masaya bîya kir-kewe. Zereyê solan de ca nêgêna. Paç pira girê dayo, binpa qalind-qalind pîştî. Linge qet eynê ey de nîya! O Cengê Dereyê Laçî ser o, qehremanîya Silê Pitî, Îbîşê Sey Kalî û Hemê Civê Kejî ser o qisey keno. Hîris û Heşt de kirmancan û ordîyê tirkan Dereyê Laçî de yeman ceng kerdîbî. Her di hetan ra zaf merdimî kişiyabî. Vanî gonî cen-degî berdê.

Gencî ganî ecele bikerê. Ê do golîgêk peyda bikerê, Postikî espar bikerê, taf de mintiqaya operasyonî ra bivejê teber. Yê ma golîg çin o. Yê cîranan qantirê xo esto labelê wayîr gure de yo, dewe de nîyo. Qantirê xalê mi -o ci rê vano “Ata”-, dewe de yo. Sey hûtî yo labelê karê xo de giran o.

Ayhan şî xalê mi ra qantir waşt. Xalê mi razî nêbî. Sey teyre recifîya:

-Lawo birayê mi, ko û gêrisî pirrê eskerî yê! Heq mekero nika ke şima rastê yewbînî ameyî, esker nêvano no qantir yê kamî yo? . . . Yeno keweno keyberê mi. Lawo çêl-çukê mi esto, şima çayê ma erzenê bi zereyê adirî?

Ayhanî sey helîyî pustirme kerd bi ser:

-Vereceksîn ulan! Vereceksin! Gebersen de vereceksin katırî!

Xalê mi ame pêser, bî hendê gude. Ayhanî kufir-kafir varna bi ser.

Tebat bi maya mi birîya. Ver çarna bi Ayhanî. Ayhanî xalê mi ca de verda, her di nezeliyay têver. Maya mi adir varnena:

-Lawo, alijo leyîrê kelpê kutikî! Mi gî de gulîya pîyê to ro rokerdêne! Lajê dela qole! Lawo, ti na zorbazîye kamî ra musaya! Ma gucê to şono bi ê feqîrî! Lawo, ez to nan de wena gî de kena! . . .

Wina galim kena ser ke ti vanî nika Ayhanî gêna bi zereyê lepanê xo û pil û purt kena. Ayhan zî dîn û îman ra vejîyayo, bîyo pirr û êdî ameyo bi verê fekî. Nêeşka xo bigîro, dest eşt bi çeke, çarnaye bi maya mi ser de.

Axirê Muradî bi Ayhanî ya Postik espar kerd û girewt berd.

* * *

Ordîyê tirkan dest dayo ser, îdareyê dewlete girewto xo dest. Her ca de esker xilxilîyêno. Gencî vîndî bîyî şîyî.

Mabên ra çend serrî vîyartî. Pira-pira gencan noca û uca ra tepîya sereyê xo vet. Heme newe bîy. Ê nasê ma yê verênî tede çin bîy. Postik se bîbî, Ayhan

se bîbî, ma ci ra xebere nêgirewtêne. Maya mi timûtim "Xalê xo" pers kerdêne. Ma zî goşî vît kerdêne. Cewabê ke ameyêne dayene qet yewbînî nêgirewtêne. Ge vatêne mintiqayêka bîne de yo ge vatêne teberê welatî de yo ge vatêne şehîd bîyo. Ge zî vatêne hetê Bongilanî de pêrodayîş vejîyayo, fîşekê Postikî qedîyayê û birîndar bîyo; qorîcîyan gonî ra rêçe taqîb kerda, bi tuwerzînan a kişto.

Ma dewe ra bar kerd û şîy. Qal-qirê dewe, qal-qirê gencan dûrî ra ameyêne bi goşê ma.

II

Hepisxaneyo ke ma tede bîy eskeran galim kerd ser.

Hîna şodir nêbîyo ma bi teq-reqa çekan a hişyar bîy, taf de kincê xo girewtî pira. Eskeran serbanan ser o, meterîs ra lulîya çekan çarnaya bi ma ser. Hewş de bombeyê mijî varenê. Teber mij û duman o. Ma pencereyî kîpa-kîp girewtê, xewlîyê xo hît kerdê dayê bi fek û pirnikanê xo ser. Ma zereyê qawuşe de, axme-axme, qirneyan û binê ranzayan de xo nimito. Esker ge-ge çend fîşekan nano ma ra. Fîşegî ginenê bi serban û sivinganê qawuşe. Sereskerêk hoperlor girewto bi destê xo, qîrreno. "Teslim olun! Teslim olun! . . ."

Çend saetan dima, ma tena canê xo girewt û qawuşe ra vejîyay teber. Her çîyê ma zereyê adirî de mend. Cilî, kincî, vilî, radyoyî, televîzyonî, mîlçikê qefesî, daktîloyî, kitabî, defterî, mektubî, nuşteyî, fotografi, xatirayî. . . La ra derzîne. . . Çend serrê ma zereyê çend saetan de wele bîy şîy. Ê, serrê vîndîbîyaye yê. Înan ra qet delîlêk çin o ke merdim bivajo nê serrî ameyê ciwîyayene.

Eskerî ma yew bi yew girewtî berdî, nêzdî de, hepisxaneyêkê bînî de ca kerdî. Zereyê di-hîrê mangan de ma her yew rusnay cayêk. Ez û şeş embazî nefiyê eynî cayî bîy. Ma lêl ra nîştî bi ci, peyê perojî restî bi cayê xo. Hîrê rojê ma hucre de vîyartî. Ma her yew hucreyêk de amebî cakerdene. Korîdorêkê dergê tengî de, xeylê hucreyî têkîşte û têver de yê. Yewe de embazêk ca kenê, aya bîne tal verdanê. Keyber timûtim girewte yo, qet anêbeno. Tede di çimikî estê. Yew duştê sereyê merdimî ra, xeylê-xeylê qijkek o. Rojêk di reyî seba hûmaritişî abeno. Oyo bîn duştê mîya merdimî ra, hebêk girs o. Rojêk hîrê reyî abeno; uca ra werd û nanê ma danê.

Roja hîrêyine, peyê perojî, keyberî cîya-cîya ameyî akerdene. Yew bi yew ma gênê benê. Bi req-teqîye keyberêk abeno, embazê zereyê a hucre gênê benê. Da-des deqîqeyan dima reyna yenê, embazêkê bînî benê.

Hewt-heşt gardîyanan ez girewta mîyanê xo, ma korîdorê tengî yê hucreyan ra kewtî bi korîdorêkê dergûdilayê hîrayî. Ma çend keyberanê asinênan ra vîyartî. Keyberî zafane caxin ê. Qalindîya caxan hendê qalindîya uşîrêk esta.

Qismo neweyo ke ma kewtî bi ci, têver û têkîşte de çend blokî yê. Nover û boverê korîdorî de keyberê blokan ê caxinî estê. Serber derga-derg o. Binê serberî hîrê perrî yo. Perrê her di kîştan hebêk teng ê û anêbenê. Yê mabênî, xeylê hîra yo û kesekêka girse pira ya. Ma korîdor de, keyberêk ro vîyartî. Çend gaman dima gardîyanêk lingê xo wedaritî, şî û verê keyberê dîyine de vindet. Dest eşt bi keseke, şîrîngîye kewte bi keyber.

Ez û gardîyanê bînî ma restî bi verê keyberî. Hetê bînî de, peyê keyberî de di-hîrê tewqîfkerdeyî estbîy. Uca ra, sey korîdorê hucreyan korîdorêko bîn dest pêkeno ke nover û boverê xo rêza keyberanê asinênan a. Hetanî ke gardîyanî kilît akerd, yew-yew, didi-didi tewqîfkerdeyî ameyî û peyê keyberê blokî de pêser bîy. Kam ke vejîyeno bi korîdor, wet ra goşan vît keno û yeno. Mi ke gama xo eşte bi zere, da-vîst merdimî kom bîbî.

Merasîmê xeyrameyîşî dest pêkerd!

Ma yew bi yew destê yewbînî toqa kenê, nata-weta şonê bi rîyê yewbînî. Tayê destê mi pêta-pêt toqa kenê. Awir û qisaya xo pêt. . . Yê tayînan rîyê xo bi berken, qisaya xo nerm. Tayê şermok ê, rîyê xo beno sûr. Serrê înan yewbînî nêgênê, tay-tayê xortê tezeyî, tay-tayê kalê porsipîyî. . . Qilafetê înan zî yewbînî nêgêno; tay-tayê goştin ê sey qirmê dare, tay-tayê zar ê sey molike.

Yew vernî de, ez ey dima, qefleyo bîn mi dima, ma şîy bi verê keyberêk. Yê vernî, şêmûge de xo da kenar, "kerem bike heval", vat û bi destê xo ya zere nîşanê mi da. Ez kewta zere. Ez ke şêmûge ra vîyarta, o pey ra tîl bî hetê verî, sandalîyê kîştâ masaya verê dêsî rast kerd; reyna "kerem bike heval", vat. Ez sandalî ser o ronîştâ, mi yew bazîyê xo da masa ser. Qefleyo ke ma dima yo ame zereyê oda.

Oda zaf hîra nîya. Verê dêsan de çar ranzayî ameyê cakerdene. Ranzayê xo diqat ê. Qatê binênî de qatê cilan ameyo rafîştene. Doşekêko tenikeko ke çarçefe anta pira, balişnaya ke cayê berzînî de û betanîyaya qatkerda ya ke naya balişna ser. Yê tayêne di-hîrê betanîyeyî estê; yewe çarçefa doşekî ser o rafîştâ û yew hetê aye derga-derg sey perdeyî hetê verî ro roverdayo. Qatê serênî de; yewe de qatê cilan rafîşte yo, êyê bînî tal ê. Tayê çî-mî kerdo zereyê leganan, ser o ronayo û perde dayo pira. Binê ranzayan de zî leganî-meganî estê.

Dêsê hemverê keyberî ra berza-berz di pencereyî estê. Destê merdimî nêreseno bi înan. Dergîya xo xeylê ya labelê berzîya xo vîcoyêk esta. Her di zî hîrê perrî yê, tena perrê mabênî abeno. Toz û arînge nîştâ bi caman. Hetê teberî sera-ser caxkerde yo. Caxê xo sey caxanê keyberanê korîdorî û blokan qalind ê.

Ma dest bi pêpersayîşî kerd.

Ma yew bi yew hal-hewalê yewbînî pers kenê. Ê pers kenê ez cewab dana, ez pers kena ê cewab danê. Eynî çekuyî mabênê ma de yenê-şonê. Tayê tirkî

qisey kenê tayê kirdaskî. . . Zîwanî cîya-cîya bibê zî pers û cewabî eynî yê:

-Hoş geldin heval!

-Hoş bulduk heval!

-Nasılsın, iyi misin?

-Teşekkür ederim, iyiyim. Siz nasılsınız?

-Heval tu bi xêr hatî!

-Di nav xêrê de be heval!

-Çawan î, baş î?

-Sipas dikim, saxîya canê we, ez baş im. Hûn çawan in?

-Weleh çawan be, em baş in. Îdare ye. . .

Înanê zereyî ra tayê şonê teber, tayê neweyî yenê. Ma ancî destê yewbînî toqa kenê, şonî bi rîyê yewbînî. Persê verênî ancî tekrar benê.

Pêpersayîşî dima ma hîna derg qisey kerd. Nika ê pêro mi nas kenê, nameyê mi zanenê. Ez hemîne hetanî key nas kena, nameyan hetanî key musena Heq zaneno. Ê pers kenê, ez cewabê înan dana: Nameyê mi, bajarê mi, ez kotî ra yena, cayo ke ez ci ra yena hal-hewalê ucayî, hal-hewalê em-bazan, nas û dostan ra kam şî kotî, kam se keno. . . Zîyadeyêr persê nasan û dostan yeno kerdene. Her yew nameyêk vano û persê nasê xo keno.

Wexto ke mi va "ez dêrsimij a" çimî nata-weta gêray. Tede bellî yo ke pê yewerî gêrenê. Înanê zereyî ra yewerî vat:

-Heval Verroj kotî yo?

-Veng bide heval Verrojî wa bîyero, vat yewê bînî.

-Ya, ya. . . wa bîyero, bajarîyê xo ameyo, vat yewnayî û peşmirîya.

Di-hîrê deqayan dima, merdîmêk bi kelecana vejîya ame. Serrê xo çewres û panc ra zîyadeyêr asenê. Piştîya xo hebêk kuz a. Erdîşa xo ya kilmeke xeylê sipî bîya. Porê ey ra zî xeylê muyê sipîyî estê. Citayêk verçimikê çarçewa-sîyayî çiman ra yê. Ame, kîbar-kîbar destê mi toqe kerd; ma şîy bi rîyê yewbînî, hema-hema verarde besnaye mi ra. Peyser-peyser şî, sandalîyê kîştî keyberî ser o ronîşt. Peşmirîyaye û qisaweş. . . Peyê verçimikan de çimî beriqîyayêne.

Verê, ma bi tirkî hal-hewalê yewbînî pers kerd. Dima ey:

-Heval, ti zîwanê ma zanena?, vat.

Êyê dormeyî binê zimbêlan ra huyay. Goşê xo qet înan ser o nêbî.

-Heya, ez zanena, mi vat.

-Tî kotî ra ya?

-Ez Dêrsim ra ya.

-Kotîyê Dêrsimî?

-Qezayêka Dêrsimî ra.

-Kamcîn qeza?

-Pulur.

-Zereyê Pulurî ra yan dewanê Pulurî ra?

-Dewan ra.

-Kamcîn dewe?

-Mintiqaya Tornava.

-Ma nameyê dewe?

-Ci ra vanê Qendû. Qendanê Corî. . .

Her persî dima zerrîya xo hîna zaf pitpitêna, keno ke nefes pê bibirîyo. Êyê dormeyî yewbînî ra çim şiknenê û ancî binê zimbêlan ra huyenê. Xo zere de bîyo pîrq-pîrqa xo.

-Qendanê Corî ha! Ma kamcîn keye, nameyê pîyê to çi yo?

-Yê ma mezra ya.

-Kamcîn mezra?

-Ci rê vanê Dewrêsû, Mezraya Dewrêşan. . .

-Ti Îmamî nas kena?

-Heya.

Hîna ke ey persêko bîn pers nêkerdo, mi dest pêkerd:

-Wina aseno ke ti ucayan de menda.

-Ya, ya. . . Ez tede xeylê menda, xeylê gêraya.

-Çi wext bî?

-Xeylê wext esto.

-Çend serrî, çiqas xeylê wext?

-Vîst serran ra zêdeyê o. Vîst û yew, vîst û di serrî estê.

-O wext ra ez zî tayêne nas kena. Ta-tayê yenê mi vîrî. Nameyê tayênan hîna mi vîr de yo.

-Ti kamî nas kena?

-Resul estbî. Beşîr, Hesên, Murad, Metîn. . . Yildirim estbî, ci rê vatêne "Postik". Ayhan. . .

-Weeey!. . ., vat û lewê xo lertzay. Îstirî mexelê çiman bîy. Da bi zanîyanê xo ro, werişt û keyber ro bî teber.

Ez cayê xo de mat menda. Ziwan fekê mi de bi gilor. Mi înanê dormeyî ro nîyada, peşmirîyayêne.

-Heval Verroj hebêk zerrîzîz o, vat yewî.

-Ya, ya, vat înanê bînan û bi sereyê xo ya na vatena ey tesdîq kerde.

Embazêk, tepsîya hîraye dest de, keyber ro kewt bi zere. Tepsîye de da-vîst îskanê çaye estê. Îskanek ê bînan ra cîya, hetê kenarî de ya. Hemîne ra vîy-art, ver bi mi ame, a îskana cîyaye ya kenarî pêşkêşê mi kerde. Mi şerm kerd. Temam, ez newe ameya, "mêman" a labelê lazim nîyo ke heme embazan ra bivîyaro, rasta-rast bîyaro, cayê orteyî de îskana verêne pêşkêşê mi bikero.

Ez sendalî ser ra hebêk rast bîya, mi a îskane girewte û kîştî xo de masa ser o ronaye. Çaya xo zaf girane bîye; saffî dem bî. Mi ci ra qultêk şimite. Tehmê xo fek û gula mi ro vîyart, madeyê mi de sey kemere vindet. Mi do meşimîtêne

labelê. . . Axirê axirê mi çaya xo şimite û qedênaye. Fek û gulîya mi bîy ziwa. Zivanê mi temizîya bi asmênê fekê mi ra. Sancî eşt bi zereyê mi.

Embazê ke çay vila kerdîbî, ancî bi tepsîye keyber de vejîya. Na fine îskanan arê dano. Reyna rasta-rast ver bi mi ame, verê îskana mi girewte. "Afîyet bo heval", vat. "Destê to weş bê", vat mi. Ey îskanî arê day û berdî. Ma zî şîy teber û vejîyay bi hewş. Hewşê dergî de kom bi kom embazî ronîşte yê, kom bi kom embazî volta de yê, şonê-yenê. Min û yew embazî zî ma derganekkî dest bi volta kerd. Wetê ma de hîrê-çar teneyê bînî zî volta de yê, înan ra yew Verroj o. Ma ke di-hîrê deqayî gêray, embazê leyê mi vengê ey da: "Heval Verroj, ma bajarîyê to ameyo, ti şîyî refê wetênî de volta danî piro!", vat û perpîsîya. Verroj deste înan ra visîya û ame kewt refê ma. Ma pîya di-hîrê turî şîy-amey. Dima embazê leyê ma vat: "De şima di bajarîyî xo rê bigêrê, hebêk karê mi esto" û da piro şî.

Zerrîzîzîya Verrojî vîyartîbî. Nika hîna pêt asayêne. Ma ancî fîrar kerd û şîy bi memleketê ma yê veşayeyî!

-Ti Îmamî kotî ra nas kena?, vat mi.

-O hevalê ma bî, ma pîya xeylê fertilîyay.

-Nika xebera şima yewbîn ra esta?

-Ti nêvana kotî ra bibo!. . . Yê ma laserê wisarî bî, ma kewtî ver; her parçeyê ma cayêk ro şî.

-Îmam birayê mino pîl o, vat mi.

Peyê verçimikan de çimî sere de bîy sey tase:

-Çîii?. . . Heqî kena! Ma ti kamcîn a?

-Ez qijê înan a. Mi ra qijêr waya mi estbîye. O wext lajan ra qijê keyeyî ez bîya. Badê, birayêkê mi ame dinya, nika qijê keyeyî o yo.

Di-hîrê gamî peyser şî, cêr ra cor mi ro nîyada ke qama mi yê ey ra dergêr a.

-Nika o lajeko cûreko bêveng ti ya?!

-Weleh ez curekî-murekîye, bêvengî-mêvengîye nêzana! O wext lajan ra qijê keyeyî ez bîya", vat mi û ez peşmirîyaya.

-Mevaje mevaje!. . .

-Ma to behsê xo nêkerd, ti kam a, çi kes a?

-O Ayhano ke to name dekerna ez a.

Na fine zî çimê mi, sereyê mi de bîy sey tase.

III

Ez û Verroj ma nêzdîyê mengêk eynî blok de mendî. A mintiqaya ma de kam esto kam çin o, ey yew bi yew pers kerdî. Mintiqaya ma de kes nêmendîbî. Zulmî ra ver nêmeyê şarî bar kerdîbî şîbî. Yê kamî ke bajarêk de wêretê xo,

nas û dostê xo esto, mal-dewarê xo hema-hema eştîbî fekê kutikî, keye bar kerdîbî, xo eştîbî keyberê ey. Êyê ke kes-kusê xo çin o û nêşkenê şorê cayêk yan zî êyê ke hal bi hal destê xo welatê şîrînî ra, ked û ereqê çareyê ra nêbeno, merdene girewtîbî xo çim û cayê xo ra nêlewîyabî. Labelê merdenexoçimgi-rewtene pere nêkerdîbî. Payîzê hezar û new sey û newayê çarî de, dewleta tirkan kewte bi ci, heme dew û mezrayî veşnay. Ne ban mend ne mal mend ne milk. . . Kutikê verê keyberî bî vergê yabanî yo vêşan. Şarî, çend heywanê xo yê ke mendê, berdî bajaran de hema çi ke kenê bikerê, day û xo rê xeymêk gi-rewte, qeraxê bajarî de serd-sextê zimistanî de bi çêl-çukê xo ya şî bin.

Ey pers kerdêne, mi zî çiqas ke xebera mi ci ra esta hal-hewal ci rê vatêne. Ez şaş menda ke mabên ra hende serrî vîyartê, o hîna zî mintiqaya ma, şarê mintiqaya ma, mi ra rindêr zaneno. Ez peynameyan weş nêzanena. Dewe de name çitur yeno vatene ez wina zanena. Xora nameyê resmî yê ma û nameyê mîyanê komelî yewbînî nêgênê, yewbînî ra cîya yê. Çi cinî çi camêrd, her kes di nameyê xo estê. Yew mîyanê komel û cematana de yeno vatene yew zî dayîreyanê resmîyan, mehkemeyan û qereqolan de. Verrojî her di nameyî zî zanayêne. Ge-gane tayê nameyî vatêne ke qet vîrê mi de nêmendîbî kam bî, çi kes bî. Ey dest pêkerdêne, qam-qilafet ra, kinc-kisvet ra, çêl-çuk ra, kêna û cinîye ra hurdî-hurdî terf kerdêne.

Meraqê Verrojî tarîx, edebîyat û zîwanê ma ser o bî. Zerduşt qet fek ra nêginayêne waro. Timûtim behsê felsefeya ey kerdêne. Zerduşt wina vano, vatêne û bi hewayêkê şîrkî qisayêk vatêne. Dima dest pêkerdêne na qisa yena çi mana, felsefeya xo çi ya, tarîxê xo çi yo, na felsefe tarîx de çitur peyda bîya, hetanî ewro çitur ameya. . . ser o beno ke nêzdîyê saetêk qisey kerdêne.

Behsê Sey Qajî û Şah Heyderî (Sayderî) kerdêne, zerrîya xo pitpitayêne. Hetêk ra kilamê înan vatêne hetêk ra behsê heyat û serebûtanê înan kerdêne. Zîyadeyêr na kilama Şah Heyderî bi şîrkî vatêne:

“Canê canê
Ti melema na canî
Fekê to qutî ya
Didanê to mircanî
Çimê to sîyayê gilori
Sere û birûyê qeytanî
Pirnika to barî ya
Qelema murşîdê Erzînganî”

Mengêk ra tepîya cayê Verrojî ame vurnayêne. O girewt berd blokêkê bînî. Ma ge-gane yewbînî rê not nuştêne, hal-hewalê yewbînî pers kerdêne. Ma rojname kerdêne bi zereyê awe, xo dest a ropiroznayêne û kerdêne sey gude,

pêta-pêt bi naylon a pîştêne, guçe naylonî bi adirge ya veşnayêne û temiz-nayêne yewbînî ra; serê notî ro name nuştêne û bi naylonê zelalî ya pîştêne, bi la ya bi gude ra girê dayêne, serbanî ser de eştêne bi hewşê yewbînî.

Wexto ke min û Verrojî yewbînî dî, ma hema pîya yew fotograf ant û mi o fotograf kerd bi zereyê zerfe, dergûdila hal-hewal nuşt, da bi poste û rusna bi keye. Dima, birayê mi ra mektube ameye ke o payîzî yeno bi dîyarê ma, ma yewbînî vînenê.

Hamnan qedîya, bî payîz; ver bi zimistanî birayê mi vejîyêno yeno. Ê hewteyî îdareyê hepisxaneyî neheqîye bi ma kerde, hedîseyî vejîyay. Di-hîrê hewteyî zîyaret nêame kerdene; birayê mi tepîya agêreno şono bi keye. Aye ra ma yewbînî nêdî.

Hîna zimistan nêqedîyabî Verroj ame nefîkerdene; o girewt berd bi hepisxaneyêkê bînî. Ma hîrê-çar serrî bi mektuban hal-hewalê yewbînî pers kerd. Ma rew-rew nênuştêne, hîrê-çar mangan de reyêk, roşanan-moşanan de mektubêk rusnayêne.

Qanûnê Ceza yo Newe vejîyabî. Anegoreyê qanûnê neweyî sînorê tayê cezayan amebî kêmkêrdene, tayê sey verênî mendîbî, yê tayîne zî amebî zîyadekerdene. Yê Verrojî amebî kêmkêrdene. Rojê xo hema-hema tamam bîbî, o do texlîya bibîyêne. Mi leza-lez mektubêk daye bi poste, ci rê adresa keyeyê ma rusnaye. Mi vat, xeyr-weşîye ti ke texlîya bîyî, şo keyeyê ma bivîne.

Da-vîst rojan dima mektuba Verrojî ameye. Newe texlîya bîyo, mektuba xo teber ra nušta. Desta-dest hebêk behsê hal-hewalê teberî kerdo. Vano, "Ez nika keye de ya, binê perranê dayîka kokime de! . . Mengêk-di mangan ra tepîya ez ê hetan ser şona, keyeyê şima zî vînena. Çimê mi tede yo ke ez erdê Dêrsimî ro game bi game bigêra. Ti zanena, welat hîna ma rê qedexe yo. Ko û gêrisî, ma rê bîyê qedexe. Labelê se beno wa bibo, ez do miheqeq şora, Pirdê Tornoza ro, Pirdê Tilage ro bivîyara bi bover. Ez to rê ucayan ra xeylê fotografan rusnena.

Hepixane de heqê ma yê telefonkerdişî esto. Kamî ke dokumanê ke qanûn de ameyê rêzkerdene day ardene, eşkeno hewte de hetanî des deqayan keyeyê xo de qîsey bikero. Mi zî dokumanî tamam kerdî, her hewte mebo zî gegane, wexto ke çiyêk lazim beno, ez erzuhal dana û telefon kena. Yê her kesî roje û saeta xo bellî ya. A roje û saete ke ameye, gardîyan yeno keyberî akeno, ti karta xo ya telefonî gênî şonî bi serê telefonî.

Eke merdim raste bivajo, teba nêyeno qîseykerdene. Tena hal-hewal û selam-kelam! Wexto ke to telefon kerd, keye de, dorûver de kam ke esto, pêro top benê yenê. Ahîze zereyê keyeyî dest bi dest gêreno. Eynî qîseyî tekrar-tekrar yenê kerdene:

-Ma bixeyr dî.

-Xeyr bi selamet.

-Weş a, rind a?

-Ti weş be, ez rind a. . .

-Îhtîyacîya to ke pê tebayêk bena, wa xebera ma bibo.

-Ya, ya. . . Şîma weş bê. . .

Telefon de meseleyê zîwanî esto. Anegoreyê qanûnî, ganî tena tirkî bîyero qiseykerdene. Destur çin o ke ma bi zîwanê xo qisey bikerê. Coka ge-gane telefon yeno girewtene. Ma nê meseleyî ser o xo werd qedêna, ey rê çare nêdî. Serekomarî ra bigîre hetanî dozger û mehkeme, cayo ke ma gerre nêkerd nêmend.

Telefonî ser o gardîyanêk esto. Bi xo kirdas o, kirdaskî zaneno. Karte to dest ra gêno, fînenî çimikê ankesorî, erzuhal de çî numre ke nuştî, yew bi yew bi bêçike nano piro û bi xo ê numreyî akeno; verê o bi xo vano "alo" û nameyê kesê serê telefonî perseno, dima ahîzeyî dano destê to. Ûsulê xo wina yo. Mêrdek kesêko zîyade sert nîyo. "Teba nêbeno" vano, "Bi tirkî dest pêbikere, dima biçarne bi zîwanê xo, tirkî û zîwanê xo ya tîmîyan de qisey bikere". Telefon otomatîk o, des deqayî ke bîy tamam, xo bi xo yeno girewtene.

Texlîyabîyayîşê Verrojî ser ra çiqas wext vîyartîbî ez nêzanena. Hewteyêk, ancî seba telefonî mi erzuhal nuşt, ez şîya bi telefonî ser. Maya mi keye de bîye. Ma hal-hewalê yewbînî pers kerd, dima aye vat:

-Lajê mi, o Ayhano ke hepîsxane ra vejîyayo ame.

-Ame ha? . . .

-Ya, ya, ame.

-Ma şîma se kerd? Şîma qalê rojanê verênan kerd?

-Qatê serênî de, keyeyê Îmamî de bî.

-Ma ti nêşîya ronênîştî?

-Ez qatê cêrênî de bîya, lajê mi.

-Çayê?

-Ez tenê nêweş bîya.

-Berzînê xeyrî bo, çî nêweşî ya?

-Nêweşî-mêweşîye çin a, tenê sereyê mi dejayêne.

-Sereyê to dejayêne?

-Zêde nê, hebê dejayêne, ez şîya kewta bi cile.

-Ez vana yê to dejê sereyî nîyo!, vat mi bi huyayîş a.

-Ya, lajê mi. . . Ma ê alijê leyîrê kutikî tifang çarnabî ra mi ser. . .*

---

* Na hîkaye hetê Malmîsanijî ra redakte bîya û kovara Vateyî, Nr. 33, r. 41-56 de neşr bîya.

ÇENTE

Hebûn OKÇU

Roşna sinifê çarine qedênabi, vîyartebî yê pancine. Hema ke aye qarneyê xo nêgirewtbî, babê aye vatibi, "Eke ti teqdîr bîyarê, ez to hamnanî bena keyeyê apê to. Keyeyê apo ha leweyê behrî de. Ez to bena verê Xezale û Delale."

Xezale û Delale cêwikî bîy. Roşna ra serrêk qicî bîy. Kênayê apê Roşna bîy.

Roşna gama ke qarneyê xo pa teqdîrî wa arde, babê xo ra va "Bawo, mi teqdîr girewt. To vatibi ez hamnanî to bena Yalova, verê Xezale û Delale." Babê aye va, "Temam. Sozê mi soz o. Ez to bena keyeyê apo. La nika xestexane de gureyê mi esto. Pancêsê temmuze de tatîlê mi dest pêkeno. A game ma pîya şinê tatîl."

Roja vîstê temmuze otogarê Dîyarbekirî ra Roşna û dayî û babê xo kewtî rayîr. Roja badê cû saete desine de otogarê Bursa de amey war. Apê Roşna bi erebeyê xo amebi vernîyê înan. Senî ke çimê Roşna ginay bi apê aye, vazda şî verikê apê xo, lewî nay alişkê ey ra û va "Apo, ka Xezale û Delale?" Apê aye va, "Roşna, ez serê sibay rew keye ra vecîyaya. Hewn de bîy. Nika paweyê ma yê." Dima ra çante û valêzê xo kerdî bagajê erebeyî. Û kewtî rayîrê Yalova ser.

Gama ke rayîrê Yalova de şîyne. Apê Roşna erebe tada mîyanê yew baxçeyî. No baxçe yew cayê îstîrehetî bi. No baxçe de çay û nano tanturin, ke şarê ucayî vatêne "gözleme", ameyne rotiş. Roşna dîbi ke serê tabelaya nê cayî de "Döndü Bacı Gözleme" nuştebi. Yew hewza gilovere mîyanê nê baxçeyî de bî. Kîştê hewze de pîya yew masa ser o ronîştî. Apê Roşna înan rê nano tanturin û çay waştî. Badê ke înan arayîya xo kerde, kewtî rayîr. Nîm saet ra pey verê keyeyê apê Roşna de peya bîy.

Keyeyê apê Roşna binêk teberê Yalova de bi. Verê behrî de bi. Keye mîyanê yew baxçeyê weşikî de bi. Mîyanê baxçeyî de, dorê banî de tewir bi tewir darê fêkîyan estbîy. Tuyêrî, mişmişerî, murîyêrî, hinarêrî... La tewr zaf, xewxêrî estbîy. Xewxî xewxêran ra dersaybî. Pîrr xewxî bîy. La bala Roşna şibi behrî ser. Aye emrê xo de behr hende nîzdî ra nêdîbi. Dima ra bala xo da ke, baxçe de mîyanê di daranê girdan de yew zî hengola esta. Hetêkê baxçeyî de zî zerzerwat ronaye bi. Firîngî, xîyarî, bacikî, balicanî û maydanoz ramiteybî.

Wexto ke apê Roşna pêsero da qorna ro, vernî de Xezale û Delale ber ra vecîyay teber. Dima ra nacinîya Roşna ameye teber. Xezale û Delale sey di fel-

qeyê yew saye bîy. Eynî seypê bîy. Seba ke înan bişinasnê, porê Xezale pê boyaxo zerd boyax kerdibi la yê Delale sey xo, yanî sîya mendibi. Her di bi vazdayîş û qîreqîr amey verê erebeyî. Dayî û babê Roşna Xezale û Delale kerdî verikê xo, înan maçî kerdî. Nacînîya Roşna zî Roşna kerde verikê xo û maçî kerde.

* * *

Apê Roşna unîversîte de qismê îlahîyatî de derse dayne. La zaf qeder ra bawer kerdêne. Çi biameyne sereyê însanan ser de, vatêne "Qederê ma de çi estbo, o yeno ma sere de." La babê Roşna ana nêbi. Babê Roşna doktor bi. Vatêne "Qeder - meder çin o. Her çî destê ma de yo. Ma tedbîrê xo bigîrin, baş o." Wexto ke pîlan xo mîyan de derheqê qederî de qisey kerdêne Roşna û Xezale û Delale zî baxçe de, versîya daran de xo rê kaykerdêne. Xo rê banikî viraştêne. Wexto ke banikî viraştêne Roşna vatêne "Wa banikê ma saxlem bo. Eke erdlerz bibo, wa nêşîyo ra." Xezale û Delale persayî, va "Erdlerz çî yo?" A game Roşna çîyo ke mekteb de musabî, înan rê qal kerd. Va, "Binê erdî de venganeyî estê. Tay cayan de kerreyê zaf xişnî, yê sey zinaran estê. Gama ke nê kerreyî hêdî bi hêdî şikîyenê, benê werdi. Xora, verê cû ra tay venganeyî binê erdî de estê, wexto ke nê kerreyî zî ferekîyenî, destekê erdê binê ma nêmaneno. Mêzîne erdî şîyeno ra. Erd şino war, venganeyî benê pîrr. Erd lerzeno. Banê ke saxlem nêbê şîyenê ra. Merdimî binê banan de manenê." Delale va, "Tî ça ra nê çîyan zana?" Roşna va "Ez mekteb de musaya." Xezale va, "La çî rê mektebê ma de nêmusnenê?" Roşna va "Şîma hema sinifê hîrine qedêna, kewtî yê çarine. Key ke şîma sinifê çarine biwanê, şîma go zî bimusê."

* * *

Hîrê hewtey badê ke Roşna û keyeyê xo şîybî Yalova, rocêk gama ke arayîya xo kerdêne, a game derheqê erdlerzî de yew program televîzyon de ameyne nîşandayîş. Televîzyon de yew profesorî vatêne "Bena ke mintiqaya Marmara de nîzdî ra yew erdlerzo pîl bibo". Badê nê xeberdayîşe profesorî, Roşna va "Apo, keyeyê şîma de çanteyê erdlerzî esto, çanteyê ardimî?" Apê Roşna seke vaco "ney" sereyê xo berd û ard. Roşna reyna va, "Apo, çanteyê ardimî her game lazim beno. Dîyarbekir de keyeyê ma de esto. Min û babê mi, ma zereyê çanteyê xo kerdo pîrr çî-mîyê ardimî. Tede biskuwîtî, awe, tendurdîyot, oksijen, peme, band... Zaf çî tede esto." Apoyî Roşna serê çokanê xo de da ronîştîş û va "Biewnî Roşna, eke ma her xebera televîzyon û rojnemeyan ra bawer bikin, êdî ma rê heyat-meyat nêmaneno. Ma çanteyê ardimî amade bikin zî nêkin zî, qederê ma de çi bibo, o yeno sereyê ma ser de." A

game babê Roşna va, "Rast a. Her xebera ke rojname û televîzyonî vanê, heme rast nîyê. La meseleyê erdlerzî yewna çî yo. Gerek ma her çî de tedbîrê xo bigîrîn. Seke Roşna zî vana, gerek her keye de çanteyê ardimî bibo."

* * *

Roca bîne babê Roşna va, "Roşna ti wazena ma ewro pîya şorin sûke? Wa Xezale û Delale zî bîyê. Ez şima sûka Yalova de biçarnî."

Wexto ke şî sûke, Roşna va, "Bawo, ma keyeyê apo rê yew çanteyê ardimî bigîrin. Wa hedîyeyê ma bo." Babê aye va "Wa bo." Û pîya şîy, yew çante herîna. Biskuwtî, awe, tenturdîyot, oksîjen, peme û bandî kerdî zereyê çanteyî. Êdî yew çanteyê ardimî keyeyê apê Roşna de zî estbi.

Di rocî badê ke înan çanteyê ardimî girewtibi, tam roca hewtêsê tebaxa 1999 de Yalova de yew erdlerzo pîl virazîya. Heme apartman û banê ke saxlem nêvirazyaybî, pêro rijyay, amey war. Banê apê Roşna zî şîya ra. Dêsî rijyay, kolonî şikîyay û çatîyê banî cor de nişt ro. A game hemîne vazda teber, xo xelesna, la apê Roşna binê banî de mend. Babê Roşna veng da, la qet veng nêame. Mevace ke apê Roşna zî gama ke vazdayo hetê teberî ser, vestîyer qelibîyayo peyê berî, ber anêbîyo. Cor de çatîyê banî zî ameyo war. Çatî û vestîyer dusyay pê, bin de sey hîrêgoşeyî yew vengane mendo. La wexto ke çatî ameyo war, ginayo sereyê apê Roşna ro. Sereyê ey şikîyayo, xo ra şîyo. Çend cayê bînî zî bîyê birîndar.

Day û bayê Roşna û nacînîya aye dest eştibi huye û qazme, bano rijyaye kendêne ke apê Roşna bin ra vecê.

Qasê nîm saete badê cû înan apê Roşna binê xirba banî ra vet. Eke des deqîqeyî erey bimendêne, beno ke apê aye bin de bimerdêne.

Wexto ke înan o vet teber heme canê ey birîndar bi. Zaf gonî birînanê ey ra şîyne. La a game nacînîya Roşna çanteyê ardimî vet ard. Babê Roşna ca de oksîjen û tenturdîyot vetî, pê birînê birayê xo kerdî pak. Peme na serê birînan û pê band piştî. Apê Roşna merg ra feletîya.

Wexto ke binêk heş ame sere, dî ke pê çanteyê ardimî xelesîyayo, feteliya Roşna ser û va, "Roşnaya mi, bicuye. To heyatê mi xelesna. Çanteyê ardimî ra nêbîyêne, ez merdêne."

Adare 2008

---

* Na hikaye verî kovara Vateyî Nr. 33, r. 77-80 de dima zî Şewçila, Kovara Edebî Hunerî, Hûmare 3, Dîyarbekir, Payîz 2011, r. 42-44 de weşanîyaya.

ÇILA

Alî Aydın ÇÎÇEK

Yew şewa usarî ya, tenik-tenik va yeno. Tariya şewe de, dewêde qijkeke de yew banêde welên û kan.... Verê penceraya banê kanî de yew çila, yew çilaya qijkeke. Çila tenik-tenik veşena û roştîye dana şewe. Dormeyê roştîya çila de çend pelpelikî çerexînê. Çila tenik-tenik veşena û roştîya çila dêsanê oda de giran-giran reqesîna.

Oda de yew merdim, roştîya çila rîyê merdimî de, çimanê merdimî de helîna.

* * *

Kutikê verê çêverî
Pisingê binê andalî
Ter û turê mîyanê kemerî
Tenya mendo Silê Qemerî

Heya bawo, teyna mendo Silê Qemerî... Bawo, ez ewro wazena ke şima rê na mesela xo qesê bikerî. Na mesela derg a, tenik a zereyê mi de domana bêkes a, zereyê mi de yew axa derg a.

Şima zanenê, vîst û heşt serrî naye ra ver, mi zerrîya xo kerda a çêna kutikê sîyayî. Derdê mi yew na çila zanena. Yew na çila... Ez vîst û heşt serrî ra zêde yo ke derdê xo, kulê zereyê xo na çila rê, na waya xo rê şew û roje qesê keno.

Mi derdê xo wendî, a helîya, a helîya mi derdê xo wendî. Ge şewe pelpelikî bî meymanê ma, ge fitîka sura vayî, ge roştîya aşme û ge-gane zî vengê şilîye...

Ez ewro wazena ke nê derdê xo şima de zî parê bikerî.

Bawo, kesê mi çîn o serê na dinya de, ju ez o ju kî no banê welên de na çilaya min a. Kesê mi çîn o, kesê mi çîn o! Ne pîyê mi Qemerê Welî, ne maya mi Sîse, ne birayê mi Memed Elî, ne kî embazê min o delal Elî. Şî... Pêrone ez caverdo û yew bi yew şî, xatir waşt û şî; merdî. Ez menda no bano kan û welên de, tingûtari de.

Ez xo zaneno nêzaneno na dewe de yo. Domanîya mi na dewe de derbaz bîye. Bê leşkerîye qet yew roje na dewe ra dûrî nêkewto. Winî timûtim tîya bîyo. Hela mi ra vajêne ez se na dewe ra dûrî şono ke? Gula mi... Gula mi na

dewe der a. Ez bê aye, bêriya aye de mirena.

Heya, a nika zewejîya, wayîrê domanan a. Wa bo, wa bo! Şima nika vanê "Eyb o, şerm bike!" La şima nêzanê eşqî de eyb çîn o, eşqî de dem çîn o, eşqî de wayîriye çîn a. Eke eşqî sênê to de halên viraşt êdî çarê to çîn o, ti adirê ey de bena kila xo û kila xo de veşena bena wele. O wext dermanê to de rî û çimê yare. Ma ke a delale zî çîn bo! O wext teyna janê sêneyê to, to rê beno meymanê şewan.

Şima zanenê, mi rîyê aye, eşqê aye dilê xo de hebê jan munito. Şerm çik o? Însan se zerrîya xo ra cara şermayîno? Şîye, wa şoro, wa pîyayêde bînî ra hes bikero la o eşqo ke zereyê to de kerdo kewe, eke a şikîna ê eşqî bivisno û xo de bero. Şikîna sêneyê to ra germîya xo, çimanê to ra çimanê xo, xeyalanê to ra rîyê xo bero?

Şîye...

Mi sond wend mîyan ra sed serre zî derbaz bo ez sîya nê axê xo de sey na çila helîno zî reyna çimanê Gula xo ra nêvîyarîno, zerrîya Gula xo ra nêvîyarîno. Şima zanenê merdene verê şewleyê rindekîya aye de bêper manena. Wa şoro, a rindekîye serê na dinya de bo, wa dûrî bo, şewleyê rindekîya aye mi rê bes o, wa dûrî bo. Wa dûrî bo...

* * *

Kutikê verê çêverî
Pisingê binê andalî
Ter û turê mîyanê kemerî
Derdan werdo Silê Qemerî

Heya, derdan werdo se werdo Silê Qemerî, qet pers mekerê!

Şima zanenê mi rojê Gula xo serê hênî de dîye. Serrê-di serrî naye ra ver bî. Şîyo leyê Gula xo û mi aye ra va:

- Erê Gulê Gulê, çê pîyê to meveşo ere ez tenya ro, bêkes o, ma se bîyo to roje çêverê mi yanêkena û halê mi pers nêkena. To kî rind zanena ke vileyê mi to rê çewt o, sêneyê mi ju adirê to de veşeno.

Gule binê çiman ra nîyada û va:

- Ero lal û gêj, vêşan û têşan, hela qayîtê nê halê xo ke çi hal der a. Kinc û kolê ke serê to ra hendê ke ame pîne kerdene û derzîne pira ama-şîya bîyê sey pirojine. Hela qayîtê nê halê xo ke çi hal der a! Lo, de şo de-şo rayîrê xo ra şo, dormeyê mi de me-meşo.

Seke aye nîya va, mi kî va:

- Erê Gulê, ere ez ne kor o ne zî lal o. Heqî ke çimê to kerdê kor to mi nêvî-nena la ez se bikerî. Lê ti şîya o kor girewt û kewta virana ey. Kanê sozê to, kanê zemanê sêneyê to de cayê mi bî?

Mi nêverda qese bikero bawo. Mi yew şîre aye rê nusnabî verê na çila de.

Mi a şîıra xo aye ra uca vate û aye zî goş na ser:

*Çêne çênê
çimê ti yê girs û sîyay,
porê ti yo munitayî yo derg
bejna ti ya derga barîya tenike
heşê mi serê mi ra berd.
Verê çimanê mi de êna û şona
bejna tenike, rindeke tadana.
kay kenê çiçikî serê sênî nata û bata
rindeka, aqil mi ser a pernena*

Bawo, mi se na şîıra xo wende, cinî amay aye ser. Pepo pepo! Qehirîye û perna mi ser. Dime ra va ke:

*Ero Silo Silo,
Lo de şo de şo,
feqirîya xo de şo
o ke bîyo şîyo, qeder o
êdî dormeyê mi de me-meşo.*

Aye ke winî va, mi kî va:

*Eşqê to sêneyê mi de adir o
rîyê to mezgê mi de halên viraşto
çîn o, çîn o
La ez se bikerî, qeder çîn o
Mi rê dem qilerin o bê xeyalê to
dinya de bê to mi rê ca çîn o.*

Huya û va:

*Ero Silo Silo,
Lo de şo de şo,
feqirîya xo de şo
bextê to reş o,
mi kî meveşno
ez to ra dûr o
keyfê mi weş o.
Kî to rê derd bo,
no kî to rê derd bo.*

Weneno, weneno pepûg derdê xo rê waneno... Heya, mi rê bî derd û kul, zereyê mi kile girewt û veşa, bî wele. Bawo a roje fîstanêde sûr dayo xo ra

pereqîna se pereqîna, şewleyê aye mezgê mi de halên viraşto. Nêzano ke se bikerî, zıwanê mi fekê mi de kilît bî, çimê mi rindekîya aye de mendî. Mi nîyada ke qese nêkena mi reyna va:

- Gula mi, pepûg derdê xo rê veşeno û weneno, ez kî zerrîya xo rê veşeno û waneno. Ne kesê pepûgî esto ne kî kesê mi, ne derdê pepûgî qedîno ne kî derdê mi. Şona şo, wa şima zıwanê ma ra fam mekerê! Roje êna to o waxt kesreta mi de manena.

Mi qesê xo qedîna û qayîtê rîyê aye kerd, qet çiyê nêvat, tena sivik serê xo kerd berz û çimanê mi de nîyada. Şopê winî vinete dime ra verva bi çê xo giran-giran şîye.

Şîye ez winî cayê xo de bêveng xeylê wext mendo û fikirîyo. Labelê aqil mi sere ra rew ra şîbî. Sîya aye dime aqilê mi zî oncîya û şî. Dinya vinetîbî...

* * *

Kutikê verê çêverî
Pisinga binê andalî
Ter û turê mîyanê kemerî
Derdan werdo Silê Qemerî

Heya, Gule şîye, mendo ez tenya: tinguteyna. Bawo zûrê mi çîn o. Şîye, rî nêda mi. Bawo însan ke raştîye bizano, însan ke xo nas bikero êdî nêşikîno zûr û hîleyan bikero. Qeseyanê xo raşt û eşkera qese keno, pîyayo ke roştîya zereyê xo nas kerda. Ez çî zûr bikerî mîyan ra vîst û heşt serrî derbaz bî labelê mi çimê aye, rindekî aye û vengê ayê yew roje cuyê xo ra nêveta. Ez bê aye qet yew roje nêhuya. Winî mezgê mi de, hewnê mi de, xeyalanê mi de hertim a bîye.

Na çila şayîda min a. Na çila mi rê bîye dest û pay, mi rê bîye heval, bîye waye, bîye maye.

Çila,
Hevala derd û kulanê dilê mi
Hevala hesiranê çimanê mi,
Hevala axanê zereyê mi
Çila, çila, çila...

Na çila ver de mi sey pepûgî derdê xo wendî. Qesê qedîyay, şewe qedîya, çila helîya, ez qedîyo la zerrîya zereyê mi nêqedîya. Zerrîya zereyê mi nêqedîya çiqas ke şîye bîye zîyade...

Peynî de mi va, "lo qeder o, qeder o, qeder o..." Mi va "Silo qeder o, to rê zî vayê bêvayîr kewto, eşqo bêwayîr. To kengero huşk a, va zî hevalê to. To rê koyî, çol û çolistanî kewtê, zerrîya to rê ca çîn o. Zerrîya to rê ca çîn o. Yew na

çila roştîya xo dana to û to kî deyndarê na çila manena."

Axirî, kengero huşk dima vayê çol û çolistanan de beno bêzar. Ez kî dima zerrîya xo...

Ez keylê waxt zîyar û dîyaran ra zî fetelîyo. Mi kelê xo birna zîyar û dîyaran ra, dar û kermeran ra. Qet çiyê Heqî ra nêwaşt, bê rindekî û boya gula xo. Mi teyna va, "Se beno Xiziro Kal, se beno to aye reynayacerno mi ser de bîya." La nêbî, nêbî, nêame. Por mi mi sere ra bî sipî, la a nêame.

Şîye...

û aye de cuyê mi zî şî.

Cu tipûtal şî,

tipûtal şî.

Cu,

sey awa laserî şî,

sey vayî payîzî...

Tîje roştîye dana dinya

la ez tarî de bîya vîndî.

Destê mi tal,

ziwanê mi lal

teyna mendo bêkesîya xo de.

Na saetê ra dime

mi rê çî karê dinya ra!

Kulê zerê mi qasê karê dinya yo

mi rê no derd giran o, kam zaneno.

Heya,

Qeder o, qeder o, qeder o

sey kengerê huşkî ez verê vayî de mendo,

mi rê welat çîn o

la ez zaneno

welatê eşqî zî çîn o

eşq bêwayîr o,

eşq bêwayîr o

coka ez nîya kewto dima vîndîbîyayene.

* * *

Kutikê verê çêverî

Pisinga binê andalî

Ter û turê mîyanê kemerî

Çila verde helîno Silê Qemerî

Nîyade, nîyade ewro şewe çiqas şîrin a, va se tenik-tenik yeno û pelê daran se verê sura vayî de rindek-rindek reqesînê. Aşme se weş şewle dana şewe emşo. Çila mi, çila mi reyna se hurdî-hurdî, rindek-rindek veşena. Ewro reyna meymanê mi estê; verê pencera de di zerencî, teber ra vengî puyî, lawayîşe kutikî. Û dormeyê çila de çend pelpelikî.

Nîyade pencera banê Gula mi hîna roştîye dana şewe. Xora şima zanenê Gule dizdîya merdê xo ge-ganê qayîtê pencera banê mi kena. A rind zanena ez seba aye na çila heyana lêlê şodirî nêkeno xow ra. Wa qeseyê aye xirab bibê zî, ez rind zanena ke dilê aye de eşqê mi halên viraşto, seke ê aye mi de viraşto hênî. Şima zanenê tayê şewan, hewn de zerrîya ma bena teyr û verva bi yewbînî virdana. Asmên de binê keskûsûre de resenê pê û pilosînê yewbînî ra. Pilosînê yewbînî xeyalan de...

Şima ra se vajî, Gula mi nika cayê ra qayîtê roştîya pencera banê mi kena. Ez aye rind nas kena, ez aye rind zanena. Domantîya ma pîya derbaz bîye. Ma serê silondan ra, koyan ra şenik nêcêrayîme. Azebîya xo de zî mi ra nêzdîyê bîye. Derg-derg qayîtê bejna mina derga tenike kerdêne. Mi ra hes kerdêne, mi ra hes kerdêne...

Bawo bawo, fesadiye kerdê ortê ma. Fesadiye... O lajê herê sîyay, o kutiko vêşan, o Rizo kor bî sebebê ma. Sey telî mîyanê ma de bî kewe. Ma se bî? Nika kî o Rizo kor rind zaneno ke ez zerrîya xo ra derbaz nêbîyo. Hevitanê nê derdî ra Rizî yew kutikêde girs û sîya verê banê xo de dano girê. Dano girê ke wa ez nêzdîyê çê ey mebî. Zemanê ma embazê yewbîn bîme. Ma yewbîn ra zaf hes kerdêne. O wext ê zanitêne ez Gule ra hes keno. Ey zanitêne zerrîya aye se zereyê mi de bîya gur û cîgera mi veşnena. Însan cara embazê xo rê, birayê xo rê çiyêde wînasî keno? La kerdê! La sêneyê mi ra cîgera mi visne û berde.

Heya, o wext zî sey ewro ez feqir bîyo, destê mi de çiyê çîn bî, kesê mi çîn bî. Xora kam wayîrê çî yo ke sere na dinya de, kamî mal û milkê dinya xo de berdo ke? Kamî rê mendo ke mal û milkê dinya? Dewlemendîye mal û milk nîya. Dewlemendîye heskerdiş o, xozanayîş o, însanî ra, teyr û tûrî ra heskerdiş o. Sewbîna... Ez hîna çî wajî, qesê qeseyî keno ya, derd derdî. Wa bîmano, wa no derd zî mi de bîmano. Wa no derd zî mi de bîmano...

Aşme

na şewe zî meymane asmênî ya.

Va

na şewe zî meymanê koyan o.

Çêverê mi

heyana peynîye yakerdî yo.

Ma ti...

*Ma ti kotî ya?
Ti kotî menda heyana nika,
kotî menda, kotî menda?*

* * *

*Kutikê verê çêverî
Pisinga binê andalî
Ter û turê mîyanê kemerî
Çila verde qedîya Silê Qemer*

Ez ewro na çila kena xow ra û reyna nêfîna ta. Labelê rind zanena ke rojê zerrîya min û aye asmên de binê keskûsûre de resenê pê û pilosînê yewbînî ra. Ez serê xo cêna û şona nê ca û cangan ra. Wexto ke va ame, goş bido vengê vayî ser, ez nameyê aye waneno sura vayî de, wexto ke şilîye vare, lapa xo yakero û qimle ci ra bişimo, şilîye de hesirê çimanê mi varenê. Şewe aşme ke vejîye rîyê xo verva asmênî biçarno, ez şewleyê aşme de çimanê aye de nîyadano.

Her kes dima roştîya zereyê xo, dima zerrîya zereyê xo şono.

* * *

Çila şîye xow ra... Şewa tarî de bano welên û kan zereyê tarî de bî vîndî.*

Îstanbul/Taxa Gazî - Êlûle, 2010

---

* Na hikaye hetê Roşan Lezgîni ra redakte biya û Şewçila, Kovara Edebî Hunerî, Hûmare 2, Dîyarbekir, Hamnan 2011, r. 28-33 de weşaniyaya.

SAYA SÛRA GIRDE

Îsmâil GUVEN

Êdî êre bi. Germî taştareyî tesîrî xo kerdbi kêmi, vakur ra vayo honik yê koyanî Qerûmerî ameyêne. Tîje xo vistbi dûrî, hêdî-hêdî kewtêne nêzî koyan. Mîyanî pelanî daran ra tîzirikî peyînan reqşe kerdêne; ge asayêne, ge bîyêne vîndî. Pelî daran, binî nê tîzirikan de bereqîyayêne û verî vayî êreyî de şîyayêne, seke pelî zerdî yê payîzî verî vayî de bişîy. Vengî vayî ra dima, vengî pelan vejîyayêne. Mîlçikan serî gilân de ca girewtbi, bi wîça-wîçê xo reng dayêne na senfonîyê vayî û pelan. Binêyke wet ra, kîştê gozêre ra xuşa-xuşê awê hênîyî ameyêne. Bi no hewa binî sayêre de hewayêko mîstîk amebi pê.

Serhadî kitabo qabsûr o destî xo de binî sayêre de nabi ro, nat û wet ra çend kerrayî girewtbî xo dest û pê kerran sayêra pîle ra da-pancês sayî ardbî war. Labelê se kerdbi zî nêşkabi saya sûre ya tewr girde bîfîno. Çend rey kerrayî rastî gilî şîbî, gilî nata-weta şîyabi, tay mendbi saye bikewo labelê ancîya zî saya sûre war nêameybî. Peynî de hêrs bibi Serhad, êdî finayîşê saya sûre xo vîr ra kerdbi, tena hêrsî xo ra kerrayî veradayêne a saye. Seke biwazo serreyî yewî bişikno û gon û gonîşêr de biverdo, kerrayî xo wina rik ra eştêne. Û bi no hawa sayan ra zaf gilî ardbî war, şîknaybî. Labelê bîleheq bi; seke saya sûre zî ey ra hêrs biba, war nêameybî. Gilî sayêre çend şîyîyaybî zî a nêameybî war. Serhad bi-nê hêrsî xo yê zêdebîyayî binî sayêre de ronîşt. Xo bi no va, wilay her çî bîyo dişmenî mi, xeberê mi çin a. Rast vatêne. Ewro çî kar kerdbi zî nêşkabi bibero sere û her karî de zî peynî de hêrs bibi. Labelê yew çî ra zî qasî na saye hêrs nêbibi û nêbatalîyabi.

Paçî xo vet û eşt binî sereyî xo, fekî kerdê xo ya kelekote destî xo de esterit û pê sayî kerdî hurdî û werdî. Dima ra kerdê xo newe ra kerde turikî xo û kitab girewt xo dest. Hetêk ra gaz dayêne sayan ro, heto bîn ra kitabî *Senî Bîyî Namdarî?* wendêne. Girewtîşî tamî sayan moralî ey biney ard ca. Mîlçikî newe ra niştî serî gilân û vengî mîlçikan reyde hêrsî ey nişt. Bi no hawa êdî saya sûra girde zî vîrî ey ra şî. Êdî tena kitab estbi seba ey; çimî xo kerdbî kitab a, bi heyecanêko pîl wendêne. Ne ewnîyaynî mîlçikan ra, ne zî vengî awe ameyêne ey. Bi baldarî wendêne, rey-rey xo fek de bilbilîyayêne zî. Wexto cuyî Newtonî wend, pêşmirîya û vat:

- De biewnî nê bênamusan ra û nengan meçîne! Yewî sereyî xo şito û

hemam de bîyo namdar; ew bîn zî binî sayêre de kewto ar ra û darbê saye de bîyo namdar. Gelo seba namdarbîyayîşî ya ganî ma çi bikî, ganî çi bîyero ma ser?

Vengî da-des domanan cêr ra binî pêrcînî ra ame, yeqî sey her wextî kerrayî veradayêne murîyêre. Murîyêra feqîre! Murîyê xo, vernîyê murîyanî heme murîyêran bîyêne nermî. Û no semed ra biyêne hedefî çîwa û kerrayanî gedeyan. Taştareyî, wexto gedeyan taştîya xo werdêne û kewtêne teber, seke soz dayo yewbînan, bînî murîyêre de ameyêne pêser; kamî çi vist destî xo verdayêne murîyêre. Murîyêre hetêkî pêrcîn de bî, gedeyî hetî bînî pêrcînî de. Eke murîye teberî pêrcînî de bikewtêne, bînî hela-helayî gedeyan, kêf kerdêne. La, eke murîye hetî înan de nêkewtêne, xemgînîye niştêne rîyî înan, kerrayî xo hîna gizm ra verdayêne. Hetanî ke vengî Beyaze leweyî holeyî ra ameyêne, ê metînan cebî xo bi murîyan kerdêne de, gedeyan rew ra çend gilî murîyêre şikînaynî zî. Nenganî ewilan ê Beyaze ra dima -ke dewe de nengî tewr neweyî fekî aye ra vejîyayêne û nengî tewr kanî zî xêrî aye ra vîndî nêbîyêne- gedeyî nêewnîyayêne xo dima û ver bi laye çargamî vazdayêne. Senî ke rasayêne laye kincî serî xo, xo ra eştêne û rewşêka zitûbilute de, hêverî kewtêne mîyanî qumî germinî. Înan ke mîyanî qumî de murîyî xo yê nêmdarasayeyî bitefqu-nêko pîl werdî û qedînayî, hema kewtêne laye. Hetanî ke tîje bi tîzîrikanî xo ê kerdêne germinî, mîyanî laye de mendêne; tîje ke kewt nêzî koyan vêjîyayêne û newe ra xo veradayêne binî murîyêre.

No hela-helayî gedeyan, rehetîya Serhadî herimnay. Rehetîya ey ke herimîyaye, ritirşîya ey newe ra amey û rîyî ey ra nişte. Hêrs ra kitabî xo eşt, warîşt xo ser. Çend nengî sivikî fekî ey ra vejîyayî. Waşt ke heyfî xo gedeyan ra bigero; gedeyan rehetîya ey herimnaybî û ganî ey zî kêfî gedeyan biherimnaynî. Eke wina nêkerdêne, zereyî xo rehet nêbîyêne û ci rê bîyêne kulêk, fatas ra teqayêne. Seba ney zî veng da gedeyan, bi vengêko hêdî vat:

- Hero lez bikêne, Beyaze ha ver bi şîma yena!

Gedeyanî feqîran yeqî kerd; ê murîyî ke bi zehmetî ardbî war, tersê Beyaze ra arê nêdayî û ca de binî murîyêre ra bîyî vîndî. Seba ke heyfî xo girewt, kêfî Serhadî ame, rîyî ey huya. Belkî reya verîne bî ke ewro hende bibi kêfweş. Vat, "Sipezayî sipeyan, nêverdenî ma deqayêk sereasan cayêk de bîaresî!" Newe ra kewt ar ra labelê kitab nêgirewt xo dest. Kerda kelekote cebî xo ra vete û sayî xo şîl kerdî. Awa tîrşe ya sayan ke kewtêne fek, sayanî Meletî yê neweşan rê nengî çînayêne. Nê nengan mamostayî matematîkî yo keçel ard ey vîr ke Meletî ra bi û dersê matematîkî de ew sinife de verdabi û seba ney zî bawî xo ra serevde werdbi. Ey rê zî nengî çînayî. Dima ra saya sûra girde mîyanî gîlan de, tam raştî sereyî ey de ey'ra asa. Çend zî weş asayêne wina! Labelê nêwarîşt xo ser û kerrayî vernêdayî ci. Çimî xo saye ra vistî dûrî, fekî xo de çîyêk bilbilîya.

Wexto Serhadî çimî xo saye ra vistî dûrî, mîlçikêka qijkeke gozêre ra firray û amey serî sayêre de, tam verî saye de nişt. Seke biwaza tamî saye bigêra, çend nequrî dayî saye ro. Saye serî gilî de nata-weta şîyaye, boçikê aye hêzî xo kerde vîndî. Û a saya ke hende xebatê Serhadî de war nêameybî, bi çend nequranî mîlçike gilî xo ra kewte û bi suret ameye war. Û tam werteyî çareyî Serhadî de ginay piro.

Belkî zî refleks ra bi, fekî Serhadî ra "ax"êka qijkeke vejîyay û gizm ra warişt xo ser. Ca de verî xo tada binî pêrcînî ya; yeqî wina texmîn kerd bi, gedeyî rastîye musayî û seba heyfgirewtîşî ya, kerrayî verdayî ey. Labelê hema gamêk zî nêeşt bî ke saya sûre ya girde ard de kewte çimanî ey ver a. Wexto sereyî xo kerd berz û serî gilî de saya sûra girde nêdî, rastî fam kerd. Hêrs ra bi sûr, sey sûrîyê saye; na sûrîyê hêrsî ra êdî sûrîyê çareyî ey dîyar nêbîyêne. Seke maçî futbol de bo û vera reqîbî xo de kay bikero, xo berd ra û çend ke ey ra ame payêk da saye ro; saye kewte hewa, da-des metreyî wet de mîyanî teliyan de bîye vîndî. Destî xo berd çareyî xo, dergaderg vîlêna. Yeqî dejabi; eke saye nêdejnabi zî hêrs ra dejabi. Newe ra nişt ro, sayî kiştê xo heme top kerdî û xo berd ra, çend ke ey ra ame, sayî eştî dûrî. Paç û kitabî xo ard ra girewtî, warişt we, kewt rayir. Çend gamî nêşi ke agêra. Şî ra û payêk da sayêre ro. Û hêrs ra vat:

- Hero Newton, ez marda to n... zî! Tewêna nêmend bi ke ti kifş bikerî, ti şî û to qanûnî antişî kifş kerd? To ra nêbîyêne, nika mi qanûnî antişî kifş kerdêne û ez bîyêne namdar. Û do her kesî nê kitabani qabsûran de herinda cuyî to de cuyî mi biwendêne.*

---

*Na hikaye hetê Roşan Lezgînî ra redakte bîya û Şewçila, Kovara Edebî Hunerî, Hûmare 2, Dîyarbekir, Hamnan 2011, r. 9-11 de weşanîyaya.

KÊNAYÎ

Bedriye TOPAÇ

Usiv verê banî de ge nata ge dota amêne û şîyêne. Ge-ge kî vinetêne, bi-meraq çimê xo kerdêne gird, qayîtê berê keyî kerdêne. Cixara cixara ser ro şî-mitêne. Duyê cixara ey ser de bîyêne vila. Bêçîkê ey yew seate de bîbî zerd.

Domanê Usivî sîya gozêre de ameybî pêser û pêruna qayîtê pîyê xo kerdêne. Domanê Usivî pêro kênayî bîy. Mîyanê kênananê ey ra nameyê a tewr pîle Seve bîye. Seve rindekî û biaqilîya xo ra mîyanê dewijan de awirî antêne xo ser. Seve kî sey panc wayanê xo qayîtê pîyê xo kerdêne. Pîyê înan ke kam-cîn hetî ser şî, pêruna sereyê xo çarnayênê ê hetî ser. Seve waya xo ya qije kerdîbî virara xo. Cayê xo ra tenê xo kerd arê û va:

- Bawo!

Usiv herinda xo de vinet la çimê xo qet berê keyî ra nêvurnayî:

- Kênê, vase.

- Bawo, domanê wakila mi key beno?

Usivî bi hêrs xo çarna Seve. Eke şî nêzdîyê aye, destê xo kerd berz ke aye ro do. Ancî destê xo peyser na ro. Tu kerd aye ser û va:

- Kênê, wurze uca ra. Verê çimanê mi ra şo. Ez çi zanena ke doman key beno? Ala qayîtê persê nayê bikerê!

Seve waya xo virara xo ra naye ro û vileyê xo kerd çewt, hetê keyî ser şîye. Usiv aye dima zirça:

- A maya xo ra vaje lez xebere bido. Ê zereyê keyî de se kenê? Ez nika îta meraq ra mirena.

Çimê Seve hêrs ra bîbî pirê hesiran la nêşkîye ke çiyê vazo. Tena sereyê xo sana ra û ber ra kewte zere. Kênananê bînan ra qet veng nevezîyayêne. Sey varikê kergan ameybî pêser. Usiv ke hetê înan ser cêrayêne ra kênanan qayîtê verê xo kerdênê. Usivî yewna cixara vîste ra ci. Mîyan ra xeylê wext vî-yard ra. Peynîye de berê keyî ra yew kokime vejîye. Usiv lez şî verê aye. Gama ke çiyê pers bikero nîyada ke cinîya xo kî zere ra vejîya. Usivî awurê xo çarnay hard. Cinîka kokime peşmerîya:

- Usiv, çimê to roşn bî. Mîjdîyana mi bide. Cenîya to xeleşîye.

Usivî çimê xo hard ra çarnayî qayîtê cinîya xo kerd. Cinîya Usivî hertim bê-veng bîye. Mêrdêye xo ra û domananê xo ra zaf hes kerdêne. Qet zerrîya kesî

nêşikîtêne. Fekê aye ra qet çîyêde xirabin nêvejîyayêne. Usivî cinîya xo ra çimê xo remnayî. Cinîka kokime ra va:

- Lajê mi senîn o?

Cinîke bi huyayîş va:

- Ero, lajek nîyo! Reyna kêneya to bîye la na rey di heb ê. Cinîya to ya ne-wîye to rê di kênayî pîya ardî.

Senî ke cinîke winî va, cixara mîyanê lewanê Usivî ra gina bi hard ro. Bi her di destanê xo ra ber pê girewt, lerza, va:

- Kêna dele, yew nîye, di delî pîya ardî rîyê dinya. Mi de şenikê ya... Nano ke berê mi de werdo aye rê heram bo. Lew û pîrnikanê aye ra bero. Ez aye ra pers kena. Cinsa kutikî.

Cinîya Usivî, kokime tehn de û zeleqîye yaxeyê Usivî ro. O şana ra, bi hêrs va:

- Kutik ti ya. Cinsê kutikan kî ti ya. Hendayê kêneyê ma yê rindek û bîaqilî estê. La to se kerd? To emirê Heqî qebl nêkerd. To vat ez lajek wazena. To her roja Heqî mezgê mi werd. Ti reyna şîya zewejîya û hewîye arde mi ser. De, to dî? Heq to rê se kerd? Çimê to roşt bî. Endî heşt kêneyê to este.

Usivî qet vengê xo nêvetêne. Herinda xo de cemedîyabî. Nêşikîyayêne ke cinîya xo ra çîyê vazo. Fekê cinîka kokime kî akarde mendbî. Vengê înan ra Seve zere ra vejîya, qayîtê rîyê pî û maya xo kerd. Peşmerîya, hêdî-hêdî şîye leyê wayanê xo. Bi heskerdiş ewnîya zereyê çimanê wayanê xo ro. O dima virar fiste waya xo ya qije ra. A lew kerde...*

---

* Na hikaye hetê Roşan Lezgînî ra redakte bîya û Şewçîla, Kovara Edebî Hunerî, Hûmare 3, Dîyarbekir, Payîz 2011, r. 7-8 weşanîyaya.

POŞMANÎYA XASE

Şeyda ASMÎN

Ferfe hêdîka keyberê odaya aye kerd ya, mabênê keyberî ra aye de nî-yada. Zereyê cayêkê rîpêş sipî de dergkerdî bîye. Rîyê xo têpîştî bî. Bi paçanê sipîyan pîştîbî têra. Seke sereyê aye terdîbî. Qet por nêasênê. Tenê çim, lew û firnê pîrnika xo asênê. Destê xo binê rîpeşî de bî, ayê nêdî. Ma destê xo kî vêşaybî? Ferfe duştê na dîmene de nêşkîye xo bicêro. Ca de keyberê oda da ca. Uca ra tayê dûrî kewte, nêwaştênê vengê berbayîşê xo şoro aye.

“Ya heq no çî xîşm o, no çî hal o, na senê xîşmet a amê ma ser de” va xo bi xo.

Nika nêzanitêne ke se bikero. Waya xo ra çî vajo. Senî teselîye bido aye. Teselî dayene caverde nêzanitêne senî şoro lewê aye, ganî xurt bîyênê. Duştê waya xo de gereke xurt bivindêro, xurt bivindêro ke hêz bido waya xo. Waya xo ya qicê. Waya xo ya bê talihe! Waya xo ya bêkes û bêkuye, bêomîde. Ma waya aye bicuyênê? Ya aye ê caverdênê bişiyênê. A nika verê xatir waştene de bîye. Ya a bê xatir bişiyênê? Ma kamê aye bî ke ci ra xatir biwazo? Aye ra teber kesê aye çîn bî.

Tayê însanî teyna ênê na dinya û teyna şonê na dinya ra. Ê tim û tim teyna yê. Tayê dayanmişê na teynatîye benê la tayê kî nêşkinê dayanmiş bibê.

Goreyê doktoran waya aye nêxelesîyênê ra, la înan sey her timî vatbî “Heqî ra omîd nêbirîno, beno ke weş bibo.” Nika xo sucdar dîyênê. Çira heta a roje qet nêkewtîbî pey waya xo, çira derdê aye qet pers nêkerdîbî. Nêvatbî “Wayê ti se kena, senên a, derdêkê to esto, çin o?” Ma rewşa aye zaf cîya bîye? Wa bo. Reyna kî gereke a bi aye ra eleqedar bibîyênê. Rewşa ke a têde bîyê aye zanitênê, hayrê ci estbî, la a bilîya xo kewtîbî. Rojêk keyberê waya xo nêkerdîbî ya, aye ser de nêşîbî. Ayê ra kî nika xo sucdar dîyênê. Xo sucdar dîyayîş nika sey barode zaf giran amaybî serê zerrîya aye de nîştîbî ro. Serê hermanê aye de nîştîbî ro, se kerdênê nêkerdênê nêşkîyênê bine de wurzo ra. Tayê wuştênê ra reyna ginênê war, bostêk hard ra bîyênê ra reyna ginênê war. Nika her çî xo sucdar dîyayîş bî. Koyî bibî webal serê sereyê aye de amênê, çemî bibî webal waştênê aye bixeneqne, pêroyê neweşxane, doktorî, neweşî, her çî serê sereyê aye de amênê. Her çî qîr dênê, vatênê ti bi webal a! Ti bi webal a! To

rojêk waya xo pers nêkerde, to nêva, "Ka wayê ti esta çin a, ti rind a xirab a, ti weş a merdî ya?" To nêva, nayê ra kî ti bi webal a?

"Heqo eke a bimiro ez binê nê webalî ra se wurzî ra, ez nê webalî se rakerî" va. Sereyê xo kerd mabênê destanê xo, pîştâ xo aznê desî ra nişte ro. Bêhêz mendîbî. Bedbînîyade xedare amaybî pêroyê bedenê aye hesîr guretîbî. Sey ê paçanê sipîyanê ke waya aye pîştîbî têra, bedbînîyêkî a hînî pîştîbî têra. Tewr xerabtîr bîye, nêşkîyêne cîf bicêro. Xorîn ra kesretêk onte, waşt xo kom bikero, hêzê xo kom bikero, xo biqutum bikero, la nafiîle nêşkîye, pêroyê cahdê xo tal bî. Kifş bî, a bi nê derdî bimerdênê. Bi tesîl nê derdî a bikîştênê. Nê derdî çare çine bî a biwerdênê, a biwerdênê biqedênênê, no derd pêşîrê aye ra meginî war. Heta aye mekişo pêşîrê aye ra meginî war o.

Xafil de amê xo û va, "Ez se ken?" Cayo ke nika lewê aye de bî, îta nêçar niştâ ro, reyna kewta bîlîya xo. Wuşte ra, porê xo kerd raşt, çimê xo kerdî pak, bi gamanê dudîlan verê xo da odaya waya xo. Dîmenê waya xo ame vîrî, reyna cayê xo de vînete. Peyê xo de nîyada, nîya fikirîye: "Eke nika meşorî, ez reyna çi rey meşîkî şorî lewê aye."

Bi gamanê tayê bîn bibiryar ver bi odaya waya xo şîye. Na rey nişka ra keyber kerd ya û kewte zere. Keyber peyê xo ra kîpa da ca ke, lingê aye, aye reyna pey de meberê. Janode xedar kewt zerrîya xo, tersê, va qey zerrîya xo vindêro. A vîste de Xase çimê xo kerdî ya, a dîye. Fam kerd ke îndî nêşkîna biremo. Îndî cayo ke biremo çin bî. Îndî lona ke xo bikero ci çine bîye. Taldo ke xo wedaro çin bî. A îndî bi na rastîye ra bîyamênê rî bi rî. Rastîye biqîrênê rîyê aye, bivâtênê, ma ti senê waye bîya, to rojêk keyberê mi nêkerd ya. Ti rojêk verva mi nêama. To rojêk nêva, ka na waya mi esta çin a, rind a xirab a, çi wena, çi wele kena xo ra. To nêva. To nêva ka ez kemerêk bidî sereyê na waya xo ra. Sereyê na waya xo bişiknî. To nêva, ma pîya bibîme pîl. Ma pîya nan werdîbî yew tase de. Yew ca de kewtîbîme ra. Ma pîya kay kerdîbî. Ma pîya tawo ke kayî ra amaybîme visnayîş, berbâyîme. Ma pîya, ma pîya...

Tawo ke çimê Xase ginay aye ra, çimanê xo ra roştîyêk vîyarê. Roştîyade omîdê pêniyê, roştîyade ci ra vatênê ti şikîna sirê xo ci ra vajê. Vateyanê xo yê pêyênan ci ra vajê. Vateyanê xo yê pêyênan bi xo ra meberê mezele, meberê binê herre.

Xase xo tayê kerd berz cayê xo de, bi vengode xeylê nizm va:

- Bê. Bê nêzdiyê mi.

Ferfe cad kerd ke meberbo. Xo nêzdiyê aye kerd. Kîştâ aye de nişte ro. Destê xo na destê aye ser. Destê xo tepîştîbî. Tenê becîkê xo teber ra bî. Destê na bêcîkanê aye ser waşt aye hîs bikero.

Xase reyna vate guret:

- Goş bide mi. Tenê goştar bike. Çiyê mevaje.

Ferfe hîn zêde nêşkîye xo bicêro. Hîsîrî sey laser sirotanê Ferfe ra amay

war.

Xase bi vengode xîz va:

- Goş bide mi. Çîyê ke ez to ra vajî estê. Ez nêwazen nê derdî, nê sîrrî bi xo ra berî mezele, berî binê herre.

Ferfe cêrê ver, va:

- To ra lava ken, qîsey meke, xo meqefelne, tawo ke ti bîya weş ma derg û dila qîsey bikerîme.

- Waxtê mi çin o. Ez zañen ez îndî weş nêben. Ez bimirî. Aye ra kî gereke ti goş bidêrê mi. Bi baldarî goş bide mi.

Ferfe nêçar vile kerd çewt. Va:

- Tamam ez to goşdar ken, la xo zaf meqefelne.

- Ti zana mi ê ra hes nêkerdênê. Înan bi zor ez daya ey. Ey cuye mi rê kerd cenem. Her roj dênê mi ra. Roja ke medênê mi ra, hewnê xo nêamênê. Xo bi xo mane vetênê û dênê mi ra. Dênê mi ra la se dênê mi ra. Bi pîna kewtênê serê bedena mi, cayêde mi nêverdênê. Ez êştênê girmika ver. Domananê min ê rebenan tersa ra binê xo de kerdênê. Tersa ra mîzî xo de kerdênê. Rehet nê-bîyênê, dênê înan ra kî. Pancês serrê min ê ke bi ey ra vîyaray, sey zuqumî bî, xenîm bî, xezebe bî, zulm bî, zulmat bî. Ne mi ne domananê mi, ma rojêk rehetîyê nêdîye, ma rojêk aram nêvîyarnê. Her roja ma pêrodâyîş, ceng û axir şer bî. Pancês serrê mi parîyê fekê xo bi hîsiranê xo kerd hît. Vîstêk parîyêk nan gula mi ra bê hîsîr nêşî. Tim û tim loqmê mi fekê mi de, hîsîrê mi çimanê mi de dardekerdî, hama ginay war o. Werekna teyna ez bîyênê. Teyna ez nê-bîya domanê mi kî bi mi ra bî. Înan kî nan û pîrodayene pîya werdênê. Pîranêk nan gula înan ra kî bê pîn û girmika nêşî war. Peyê hendê zulmo ke bi ma kerd, merd. Sey kutika merd şî. Ma rê, min û domananê mi rê çîyê nêverda merd şî. Kêyeyo ke pîyê mi ra mendîbî ra teber çîyê destê mi de nêmend. Ez û domanê xo ma vêşan û têşan binê ê kêyeyî de mendî me. Ma zulmê ey ra xelesîyay bîme la na rey kî vêşanîyê, xizanîye ma nêverdayme ra. Na rey kî domanê mi vêşanîye ra merdî. Neweş kewtî. Pêro hona qic bî. Ez kewta karêk, mi dest bi gurîyayîş kerd. Her şî halê ma bîyênê rind. Ez îndî şîkîyênê pîzeyê domananê xo mird kerî. Her şîyênê hal û hewalê ma bîyênê rind. Heta a roje. Heta a roja ke mi o dî. Werekna mi qet a roje mecuyênê, mi qet o medîyênê. Mi o dî mi talihê xo yo sîya tayê bîn kerd sîya. Mi kêyeyê xo vêşna. Mi adirê kêyeyê xo dard we. Mi xişmode bîn ard xo û domananê xo ser. Ez newe xişmekî ra xelesîyaybî ra, mi xişmode newe ard xo ser. Mi çi zanitênê. Zerrîya min a kore ez verva ey berda. Zerrîya min a kerr û lale, a ke qet nêamabî hes kerdene, a wa ke qet eşq nas nêkerdîbî bi vateyanê ey ê weşan xapîye. Xapîyê û kêyeyê xo vêşna. Mi hende zulm dîbî kî ez biaqil nêbîbî. Mi hona na dinya zalime nas nêkerdîbî. Mi va qey o cîya yo. Zerrîya min a kore va qey o cîya yo. Mi va qey o wayîrê min û domananê mi vecîyo. Ê komelî de cuya bi tena sereyê xo zaf zor

bî. Mi va qey ma rê bibo star. Mi va qey min û domananê mi bicêro binê per-
ranê xo, bisevekno.

Virindîye her çî rind şî. Mi reya verêne o pencera ra dî. Mi dî ke ha wo hetê
penceraya ma de nîyadano. Peyê cû mi serê raya karî de o dî. Ma yewbîn nas
kerd. Ez otobuse de bîya, şîyênê kar, mi nîyada keyberê otobuse ra kewt zere,
dormê xo de nîyada, ez dîya, kursîyê kaleka mi tal bî, verê xo da kursî ame nîşt
ro. Va:

- Ma bi xeyr.

"Xeyr bi silamet" mi va û mi verê xo da hetê teberî. Mabênî ra panc deqayî
nêvîyara, pers kerd, va:

- Ti kotî de gurîyena.

Mi cayê karê xo ci ra va. Pey ra persode bîn ame:

- Ti ne ê kêyeyê duştê kêyeyê ma de nîşêna ro?

Mi nêwaşt bizano ke mi kî o dîyo, nayê ra kî mi va:

- Nêzanen kêyeyê şima kotî yo, mi cayê kêyeyê xo ci rê tarîf kerd. Va:

- Heya tamam kêyeyê mi kî tam duştê kêyeye şima de ro. Tayê vinet pey
cû, bi peşmirîyene va:

- Nê mabênî de nameyê mi Bedrî yo.

Mi kî ci ra nameyê xo va. Peşmirîyena xo domna:

- Çi nameyode weş o.

"Weş û war be" mi va û mi dî ke dingo ke ez gereke pîya bî de me, mi ecele
destur waşt, ez bîya pîya. Peşmirîyena rîye ey vîyarabî rîyê mi kî. Mi dî ke ez
ha wo xo bi xo peşmirîn. A roje ra têpîya ma her şodir yewbîn dîyêne. Tayê
zeman şî pey de o ge-gane amênê çê ma.

Reya yewinê bî, yewî hende alaqa musnênê mi, hende zemanê xo bi mi ra
vîyarnênê. Çi zûr bikerî, na xeylê weşa mi şîyêne. Zerrîya mi kewtîbî vayê ey
ver şîyêne. Ge-gane mi waşt ez aye biçarnî, aye ra vajî "Bê xo, ti se kena?
Domanê to estê, peyê nê emrî no çî halê to yo?" La ez bi aye nêşkîya. Aye goş
nêda mi, aye ez goşdar nêkerda, aye sere kerd tîk va, "Ez raya xo ra şon, ne
ti ne kesode bîn nêşkîno mi raya mi ra biçarno." Ma demêk nîya domna badê
derdor pêhesîya. Cîranî pêhesîyay. Mi ra vatêne ez to ra bizewecî. Mi kî bawer
kerd. Heta a roje mi her tim bawerîyê dênê ey. Heta a roja ke ame lewê mi, mi
ra va ke, kêyeyê pîyê xo mi ser o qeyd bike. A roje mi fam kerd ke xeya ey ne
ez a, xeya ey kêyeye pîyê min o. Mi ci ra bi zîwanode bi tesîl va:

- No kêye mi rê pîyê mi ra mendo, yew yadîgarê pîyê min o. Ez nêdan kesî.
Sereyê mi kî şoro ez nêdan kesî.

Dî ke ez qerarê xo ra nêna war, da çeverî ra vecîya şî. Vateyan sereyê xo
guretîbî şîyêne. Her kesî tekîlîya ma ser qîsey kerdêne. Bi ê halî ez îndî nêş-
kîyêne bidomnî. Gereke mi ci rê çarêkî bîdîyêne. La çî çare? Tu çare çîn bî.

Vinete. Kesretêka xoriye onte. Ferfe reya yewîn dî çimê aye bî pir. Heta

uca zaf gonîserdin û tayê kî aram serebuta xo qisey kerdîbî. Cuya xo ya jahr û pirjan ardîbî ziwan, derd û kulê xo ardîbî ziwan. Dejê xo yê xemrî ardîbî ziwan. Çira nika çimê xo bîbî pir? Çira nika tam na vîste de kelêgirî bîbî? Aye rastî kî ey ra hes kerdîbî? Aye rastî kî zerrî kerdîbî ey? No dejê eşqî bî? Heya ma çi dej qasê dejê eşqî mordemî dejneno ke? Aye hes kerdîbî la ê duştî heskerdîşê aye hîs nêkerdîbî. A fam nêkerdîbî. Ma qey camerdêk şîkîno hes bikero ke? Şîkîno fam bikero ke? Beno ke şaştîya aya bingehînê na bîye.

Ferfe zemanêk damanê vîyarte bîye. Zemanêk uca ra dûrî kewte. Reyna bi vengê aye amê xo. Reyna bi baldarî goş na aye ser. Goş na serebuta aye ser. Cuya aya bi derd û kulan ser. Cuya aya dirbetine ser. Zanitêne ke a îndî bêro serê a serebute. A serebuta kambaxe ser. A serebuta ke a nika nîya mîyanê rîpeşanê sipîyan de pîştîbî tera. A ardîbî nê neweşxaneyî. Ewro roja diyîne bîye, a îta, nê neweşxaneyî de kewtênê ra. Ma dirbetê aye nêdejêne? Dirbetê vêşayene senên bî aye zanitêne. Reyek letêkî canê xo vêşabî. Dejî ra ruhê xo amaybî ontene. Nika pêroyê bedena aye vêşaybî. A se dayanmîşê nê dejî bîyêne? Kifş bî ke serebuta aye no dej vîrê aye ra berdîbî. Ferfe fekê xo nêkerdênê ra, ma şîkîyêne ke fekê xo rakero? Şîkîyênê çekuyêk vajo?

Xase sereyê xo tayê kerd rast. Domna:

- Mi îndî xeya ey rind fam kerde. Mi îndî zanitênê ke ey mi ra qet hes nêkerdîbî. O wayîrê domananê mi nêveciyênê. O kî sey ey bînî bî. Tewr xirabtir bî. Seba mal û milkî, seba ê kêyeyî bi mi ra kewtîbî têkîlîye, ez xapnaybî. Bi hîsanê mi kay kerdîbî. Mi îndî teberê hêrsî çiyê hîs nêkerdênê. Ez îndî sere ra heta lingan teyna hêrs bîya. Hêrsê nêçarîye. Îndî mezgê mi de teyna yew fikir estbî. Çimê mi bîbî kor mi îndî çiyê nêvînitênê. Mi her çî xo vîr ra kerdîbî. Bin ra domanê mi kî nêamênê vîrê mi. Eke ê bîyamênê vîra mi, mi çiyode nîyanên kerdênê? Mi qet ê caverdênê ez şiyênê. La îndî zaf herey o. Îndî xelasiya mi çin a.

"Hînî mevaje wayê, ti weş bê, reyna şîrî mîyanê domananê xo" va Ferfe.

Xase bi zor va:

- Qisa mi mebirne. Goş bide mi. Ez zanen zemanê mi zaf şenik mendo. Gereke ez to rê vajî.

Serê şodirî bî. Ez perîşan bîya. Vecîya ame. Mi va qey poşman bîyo. Amo ke teselîye bido mi. Omîd bido mi. Reyna zerrîya mi de perperikan biperno. La hînî nêbî. Virindîye bi vengode nerm va, "Bê kêyeyî bivîyarnîme mi ser. Ê tawî ma şîkîme bizewicîme."

Ez reyna sere ra heta linga bîya hêrs, çimê mi reyna bî tarî. Mi vengê xo kerd berz:

- Derdê to kêye yo, ez nîya. Ti senî însan a? Mi ti se nas nêkerda? Mi no rîyê to se hînî rew nêdî?

Ame mi ser, waşt ke bido mi ra. A vîste de ez bîya xêx, mi xo êşt teber.

Kupê benzînî verê keyberî de bî. Mi guret ard zere. Mi xo ser de kerd, adirge guret destê xo mi ci ra va ez xo bivêşnî. Rîyê mi de nîyada, keyber da ca vecîya teber. Mi adirge fişt ta. Adirge tafîştana min û kile guretîşê bedena mi bî yew. A vîste de domanê mi amay vîrê mi. Mi ê caverdênê ez şîyêne kotî. Ma mi se kerdîbî? Mi çi wele kerdîbî xo ra? Mi domanê xo verê dêsan de caverdênê ez şîyênê kotî? Domanê mi hona qicî bî. Kamî qaytê înan kerdênê, kam wayîrê înan vecîyêne? Kamî ê stêrnênê? Mi bi nê hîsan, mi bi hîsê poşmanîye xo êşt keyberî, ez qîren, çîken, keyber yanêbî. Kile her cayê mi guret, heta ke mi keyber kerd ya, vengê xo resna cîranan îndî herey bî. Kila adirî her cayê mi guretîbî. Goştê mi vêşênê. Ronê goştê mi qijilnênê. Boya ronê goştê mi hard û asmên kerd pir. Vengê mi reşt hard û asmênî la ey vengê mi nêheşna. Ey peyê xo çarna mi şî...

Xase rîyê Ferfe de nîyada. Çimê xo hona hît bî. La nêberbênê. Qaîme bîye. Tewr seke erka xo ya pêniye arda ca aram bîye. Vateyê xo yê pêyênî nîya bî:

- Domanê mi emanetê to. Rind qaytê înan bike. Înan rê bibê maye. Mayî-tîya ke ez nêşkîya bidî înan ti bide înan...

Çimê xo guretî. Seke hewn ra şoro. Teyna xizîniyêk amê ci ra...*

16.10.2011

---

* Na hîkaye hetê Roşan Lezgînî ra redakte bîya û Şewçîla, Kovara Edebî Hunerî, Hûmare 4, Dîyarbekir, Zimistan 2012, r. 9-12 de weşanîyaya.

DEJO HÎRÊLENGEZ

Umer Farûq ERSOZ

Xebera mergî lez gêrena. Sey vewrêsi lêr bena, lez resena keyeyê merdimî.

Xebere amebî; lajanê Hecî Celîlî ra yewî Almaya de qeza vîyarnayo, şîyo rehmet. Ino piç-wiç vay dîyabî; goş ra goş, fek ra fek sey yew qelaya qîrine niştîbî gilânê gandara Hecî Celîlî ra.

Hecî Celîl wayîrê hewt lajan û di kênanan bi. Hîrê heb lajê ey ê pîlî şîbî xerîbî. O mehal rayîrê Almanya newe bibi a, paliyijan û çewligijan hinî boça goli-kan û mangayan, cite û hêga veradayênê, xo dayênê kuçeyanê xerîbî ro.

Xerîbî caverdayîşê dadî û babî bi. Teriknayîşê qewm û wareyê xo, terikna-yîşê welatê xo bi. Kengulaya tek-tenaye de xo şanayîş... Rindî ra dûrî, qicanê xo ra dûrî... Mîyanê bajarânê şarî de ganterdiş bi. Emr hesret, cuyayîş xurbetî û koçerî bi. Nanê xo dima game-eştîş bi. Ref bi ref hetê hêvî ya rayîrkewtiş o.

Lajanê Hecî Celîlî zî firr dabî, şîbî xerîbî. Hêverê lajo pîl Hesen şîbî. Dima zî Talib û Huseyîn kewtibî ino ref. Hesenî ca dabî xo, Talib û Huseyîn zî xo dima berdîbî. Qayîl bi ê zî canê xo û qicanê xo bixelisnê. Feqîrî, belengazî wa wedarîyo. Vîla yew cuyayîşê neweyî, yew şîrinîya şenike abikero wa mîyanê qicanê Hecî Celîlî de. Ino nîyet a kewtibî pêdima hetê kuçeyanê xerîbî ra şîbî.

Qeder dama xo nano ro. Bezreyê xo rameno qeder. Ti ke bivajî ez îna û îna kena; qeder vano ney, ez sey xo kena! Hûncî (ancî) sey xo kerdîbî qederî. Felekî gandara Hecî Celîlî ra gil şikitîbî. Terq ginabî estuna keyeyê ey ro.

Xebere amebî, xebera hîrêlengenze, xebera tarî û zulmete. Hema telefon nêvejîyabî. Qal lêr bîbî, bîbî gilarze, nîyabî înan ver.

Zimistan bi. Puk bi, welike vay dîyayênê bîyênê berz, mij û duman resayênê asmên. Cemedî sey vilikan her ca bestîbî. Binê vewre de banî nêasenê. Tena lojînan ra dun (dû) dîyayênê teber. Aşman ra aşma sibate... Sibate de qala mergî de jo hîrêlengenze bî. Qale jehrîne... Kef-kef çilkayênê, fekê berê Hecî Celîlî de rişîyayênê. Yew rey vejîyabî... Qala mergî zûr nêvejîyena. Çew qala mergî ser o yarî nêkeno. Xebere kewtibî dewan, xebere kewtibî lewan.

Cinîya Hecî Celîlî Xeme dest ra teşte mîrî gina erd. Çingîya teşte goşan ra çîngaye. Xeme xo ra şîbî. Senî xo ra nêşiro Xeme? Sey her dadî pîzeyê aye qicanê xo rê veşayênê. Tarum (tirafe) kewtibî dilê Xeme. Xem-xem antênê xo rî.

Roja ke a bibî barixan daybî pêro. Birayê aye, apê aye kişîyaybî. Merdimê

aye roja bîyayîşê aye de dîyayênê binê erdî. Xeme çim akerdîbî, dayîka aye ine ra name "Xeme" nabî pira. Mîyanê sêqurî, feqîrî û dejan de çim dinya ra kerdîbî a. Xeme îna bîbî pîl. La ino dej zaf giran bi. Sey inê dejî dej çin bi.

Barixê Hecî Celîl û Xeme amebî pêser. Melşe vizzî bikerdênê to vatênê def cenîyeno. Îna qal birîyabî, îna piro ginabî. Însanî ameyênê şîyênê. Bêxeyra "şima weş bimañê" û "Homa xeyrê şima qebul bikero, Homa qicanê şima muhefeze bikero" tebayêna nêperrayênê lewan ra. Bêxeyra vengê tutan û qican, çewî fek ra qal nêvejîyayênê. Qal girê dîyabî. Qal mix bîbî serê ziwani, fekî derzîyabî pê goçine. To vatênê qelaqut a!

Êyê ke newe amebî, mîyanê xo de hurdî-hurdî piçipiçayênê. "Kam laj merdo hema bellî nêbîyo, Homa sebir û deyax ci rê war bikero..." Her kes zaneno yew lajî dinyaya xo bedilnaya la kam? Hecî Celîl nêzano, dayîka Xeme nêzana. "Xem" bilasebeb aye rê nêbîbî name. Xeme xeman a pîr bîye. La dejê lajan yewna dej bi. Îna muye nêleqayênê. Pawitiş zaf giran ameyênê. Nêzananê kam merdo. Hesên? Huseyîn? Yan Talib? Hîrê felqeyê cîgere... Dejo hîrêlengêz.

Xeme û Hecî Celîlî çiman ver ra çî ameyênê çî şîyênê, Homa zano. Kam laj bimiro zaf nêdejenê? Hesên şeş, Huseyîn di, Talib çar qicê xo estê. Zamayo newe bi Huseyîn. Êyê bîni; maxa qican ha dima. Fekê Xeme û Hecî Celîlî ra "ya sebir, ya Homa!" vil-vil kerdênê a.

Hîrê heme veyvî pa tornan a amebî keyeyê vistewreyê xo. Hîrê heme zî bîbî ziwa. Sey yew pelê huşkî rî çiqirîyabi, reng şibi. Berme û zurîya veyvan erd û asmên girewtîbî. Berme û nalî ra qirrike kerdîbî ziwa.

Qicî feqîr-kesîr, vêşan-têşan ê zereyan ra gêrenê. Cîranan û merdimanê înan qicî pawitênê, ewnîyayênê ci. To vatênê çepal-çepal herra meyîtan şanabî serê banê Hecî Celîlî ro. Çepalêk Hecî Celîlî ro çepalêk Xeme ro... Yê veyvan çeng bi çeng bî.

Çewî nêzanayênê merde kam o. Mergê Homayî qebul kerdênê la kam merdo; inê derdî sey yew luwap gandara înan koçitênê. Ino nêzanayîş sey yew kardîya sawita kuwîyayênê serê zerrîya înan. Hîrê heme veyvî merg ra xirabêr bîbî. Her yewe çala xeyalan de cinîyênê piro, vejîyayênê. Bîbî nêmxeneq, mendîbî. Hesret û xurbetî zaf çî înan ra qerîfnabî berdîbî, la ino pawitiş zî çin bîyênê! Bizanayênê kam mêrde kam vistewre merdo, dejê înan bineyna niştênê. Her yew yewî ra serêr, her yew yewî ra verêr bî.

Hîrê heme veyvî ewnîyênê zereyê çimanê yewbînan ra. Her yewe vatênê willayî mêrdeyê mi, baykê qicanê mi merdo; şima henî mi rê nêvanê. Binêk zeman dima hîrê heme veyvan zana ke înan ra yewe zî pê xeberdar nîya. Tanî û germîya xo dayênê yewbînan, dej bare kerdênê. Hem qehirîyayênê hem zî her kes ganê xo rê dua kerdênê: "Ya Rebî, wa mêrdayê mi, baykê qicanê mi nêbo! Wa o nêbo!" vatênê, adir kaş kerdênê binê tewqa xo. Îna bîy hîrê heme

zî. Newaştênê teliyê mergî ganê înan bikewo. La o teli kewtibi yew gan ra. Nême henî dejenô, nême henî hêvî keno pey duayan a.

Dayîka Xeme îna malaq a mendibî; to vatênê gan dayo, çimakerde merda. Îna ewnîyayênê hîrê heme veyvan ra.

Roja bîne xebere ameye. Yew şî, goşê Hecî Celîlî de name vat. Hecî Celîl, hesîrî palxîyayî çiman. Pey veng a berma vat "Homa dano, Homa geno!" Badê zî şî odaya cinîyan. Xeme pa hîrê veyvan û di kênanayê xo wa pawitênê. Îna mendî, ewnîyayî zereyê fekê Hecî Celîlî ra. Dayîka Xeme û kênanay çim a heme zî eynî bîy, ferq nêkerdênê. Pêro zî laj û birayî... Ha Hesên ha Huseyîn ha Talib... La veyvî îna nêbîy. Yê înan laj û birayî nêbîy. Mêrde bi.

Hecî Celîl ewnîya veyvanê xo ra. Hîrê hemeyan zî nefesê xo tepiştô vera-nêdanê. Vindertîbî malaq a. Vistewreyê înan Hecî Celîl nameyê kamî dano? Mêrdeyê kam veyve merdo? Kam vistewre merdo? Yan mêrdeyê xo, bawê qicanê xo?

Hecî Celîl ewnîya çimanê veyvanê xo ra. Çimê hîrê heme veyvan zî henî rica û dexlet a. Hinî vaje, hinî vaje... Çimanê înan ra xof û qurt pirozîyayênê. Pa atisîyabî. Hecî Celîlî sereyê xo kerd çewt vat: "Huseyîn... Huseyîn şîyo rehmet..." Da piro kewt teber. Kengirî bibi.

Her di veyvanê bînan, bêhemd û halê xo fek ra kewt: "Şukîr ya Rebî!" Badê, şermayî, qal hûncî nêkerd. A hele to resimê înan biantênê, yew huyayîşo qij-kek aliqîyabi alişkan ra. To vatênê rew ra henî qefes ra, qefes bîyo a, henî firenê... Ino hal a bîy. Tarî û zulmet dima şefeq perrabî înan gan. Îna binêk vîyart, qarî û hewar çingîya înan goşan ra.

Wayê rehmetî Huseyîn û dayîka Xeme, qijîya înan recif da oda. Name çin bi hêverê. "Heywax lawo, heywax birawo!" serê zîwanê înan ra bi. Nika zî "Huseyînê mi lajê mi, Huseyînê mi kekê mi!" fek ra vejîyayênê. Name nîyabî dej ra. Dej Huseyîn bi. Cinîya Huseyînî, hema fekê Hecî Celîlî ra "Hus.." vejîyabi "Huseyîn" temam nêkerdibi, xo ra şîbî. Çiyêk zerrîya aye ra qerîfîyabi.

Cinîya Huseyînî çim kerd a, ameye xo binêk. Her di veyvan vat: "Çi ferq keno wayê! Dej yew dej o. Ha Hesên ha Huseyîn ha Talib..." Cinîya Huseyîn çimanê veng a ewnîyaye dês ra. Ewnîyaye înan rî ra. Aye fek ra yew qale vejîyaye: "Ferq keno wayê ferq keno! Yê şima, mêrdeyê şima henî ganî yê. Ez bê mêrde, qicê mi bê babî mendî. Huseyînê mi merdo! Gangerî gandara mi birnaya. Kaşka Huseyîn weş bibîyênê..."

Dayîka Xeme verarde kerde cinîya Huseyînî ra: "Biberme kênanaya mi biberme! Ewro roja bermayîşê to ya. Kaşka Huseyîn nêmerdênê, ver ra ez bimerdênê. Biberme kênanaya mi biberme... Ez qey nêbermî, ti qey nêbermî?"

Înan çiman ra hesîrî sey varanî varayênê. Dejo hîrêlangez mîyanê hîrê veyvan ra perrabi cinîya Huseyînî rî, bibi bar.*

* Na hikaye hetê Murad Canşadî ra redakte bîya û Şewçila, Kovara Edebî Hunerî, Hûmare 4, Dîyarbekir, Zimistan 2012, r. 9-12 de weşanîyaya.

KALMEM Û XASKARE

Erkan TEKÎN

Wisar ke ame vewre cêr ra vilêşîyena ro, game bi game devacor şona. Erd beno sîya, kewe binê vewre ra sere dareno we, der û dorme giran-giran beno kewe û şên. Hêgayî zîl danê, darî yenê ra velg; mal û dewar beno teber, bi eşq û keyf wa fek erzeno bi vaşê tezeyî, kok ra qilayneno ro.

Gukî dim darenê we, kewenê kay!

Keyfê domanan o! Şonê bizêkan ver, bi kemeran wa xo rê koz virazenê. Bara bizêkan benê kozan de vila kenê. Goneyan veşnenê, dorme de arê benê, çîyo ke vila kerdo pêro-pîya nişenê ro wenê.

Wisar ke ame keyf keyfê kokiman o kî! Binê sivingan de kursîyê xo ancenê bi tîje ver, tédima cixarayan kenê de. Dûrî ra dûrî hêgayanê keweyan ro nîya danê, zerrîya xo bena şên.

Wextê gencan o! Gonîya xo girîyena, qefsing de zerrî sey mîlçikan pir-pir kena. Ti vana nika perrena şona! Tebat bi ci birîyeno! Zimbêlan tadanê, gil kenê pîz, zereyê dewe de yenê nat şonê dot. Kewenê ra waştîye dima! Waştîye ke kewte vîr, tîja wisarî ver de serd de çin ê. Hetê ra zere de girîyayîşê gonî hetê ra serd... Ya, waştîye ke dûrî bîye merdim serd de çin o.

Ma çayê kênanan nêvana! Wisar ke ame kênayê azebî xo xemilnenê, şelweranê çiçekinan pay kenê yan zî fîstananê renginan genê pira, çîta newîye erzenê xo ser, beno ke rojê de des reyî şonê hênî ra awe anê! Raye ra henî dormeyê xo hîra-hîra saye kenê ke hela cayê de çimê xo nêgineno xortan! Zerrîya înan kî adirê aşqî de pêşena. Ê kî kewtê waştîyan dima. Hewteyê de di-hîrê reyî dere de robar nanê ra ser, cilan û kincan şuwenê... Cil-cor erzenê teber, zere siwax kenê, kêranan-mêranan rinda-rind pak kenê. Sindoqa çeyîzî kenê ra, çeyîz pêro erzenê tîje ver. Çeyîzo sipîyo ke bi destan ameyo viraştene... Paka-pak şuwenê, tîje ver de fîşnenê ra, dorme ro yenê nat şonê dot.

Aşma wisarî ya peyêne ke ameye, dewijî tîdarekê xo vînenê, giran-giran şonê ware. Şarê dewe her serre aşma hamnanî ya verêne de bar keno şono, heta hîrê aşman uca maneno. Yê her dewe, cayê wareyê xo bellî yo; şonê eynî ca. Wexto ke bar kerd şîyî, di-hîrê rojanê verênan, to vana veyve yo!

Her keyeyî ke ware de cayê xo şana pê; qurbanan sere birnenê, şan de adir kenê we, goşt erzenê tiramî ser, temur cenenê, lawikan vanê. Gencî yenê

ra aşq, govende genê heta nêmeyê şewe. Di-hîrê rojî nîya şono, uca ra dima her kes kar û gureyê xo ro nîya dano.

Ancî wextê wareyî amebî. Dewijan da-vîst rojan ra tepîya bar kerdênê şî-yênê ware.

Kalmem zereyê dewe ro ameyênê nat şîyênê dot. Waştîya xo kewtîbî vîr. Çi wext o ke nêdîya. Waştênê hîna ke nêşîyê ware, şoro reyê waştîye bivîno. Zanitênê ke naye ra tepîya firsend nêkeweno dest. Êdî dest-tal nêmendênê. Wextê vaşan dest pêkeno. Kinkor û mircorê koyan... Dima dore yena têlî. Hêga esto, velg esto, cuwen esto, kolîyê zimistanî estê... Welhesil heta zimistan kar û gureyê dewe nêqedîyeno. Xora Xaskara xo kî nê rojan bar kena şona ware.

No hal-hewal ke nîya ame ra vîr, "Ney ney! Hîna ke bar nêkerdo nêşîyê, ez şorî reyê bivînî. Bellî nêbeno; nêdanê, ez remnena xo de ana" vat xo bi xo.

Naye ser qerar da ke şoro pîyê xo rê bivajo. Terkit şî; pî tîje ver de niştro ro cixara anceno. Rind bî nêzdî, "Bawo!" vat. "Çik o biko?" vat pîyî. "Teba çin o" vat, qisaya xo, xo zere de girewte. Bese nêkerd qerarê xo eşkera bikero. Di-hîrê reyî dormeyê pîyî ro ame şî. Pîyî veng fişt ra xo, va: "O çîwa yo biko? Dêrdê to çik o? Ti wazena çîyê bivaje, ancî texelîyena." Pîyî ke henî vat, Kalmam matê rîyî mend, xorîn-xorîn kesrete ante. "Teba çin o bawo, ez reyê şorî leyê maya xo" vat.

Terkit şî, zere de kuçelanî ver de leyê maye de nişt ro. Cixara fişte ra ci, di-hîrê gipê xorînî antî. "Biko xeyr o?" vat maye. "Dayê, ez wazena hîna ke bar nêgirewto nêşîya ware, suke de tenê karê mi esto; mi bese nêkerd ez pîyê xo rê bivajî, ti ci rê bivaje. Ez şona, mîyanê di-hîrê rojan de peyser yena." Maya xo vat "Ti çayê şerm kena? Ez pîyê to rê vana. Wa di-hîrê qurîşan xerclix kî bido to, binişe qantire, şo karê xo bivîne bê." Na qisa ser şîye leyê pîyî, ci rê vat, tenê kî xerclix girewt ard da Kalmemî. Kalmemî pereyî kerdî cêba xo, kincî vurnayî, taf de nişt qantire, kewt bi raya suke.

Eke kewt zereyê suke qantire ra ame war, hevsar de girewt, ante berde verê dikanê nalbendî de girê daye. Peyser agêra şî lokanta, nan werd û pîzeyê xo mird kerd, tenê nata-bota fetilîya, şî hemam de xo şut. Eke hemam ra vejîya, êdî sîya şanî amebî suke ser de. Linga xo fişnaye çend cayan, nas û dostî pers kerdî, dima şî otel de kewt ra. Heta şodir hewn çiman nêkewt. Hêreta waştîye mecal ci nêdayênê ke deqayê çimanê xo têra bino. Bi nê hal-hewalî şodir çik ra wuşt ra xo ser, kincî girewtî pira, vejîya teber. Şî lokanta de çorba şimite. Nîya da berber ha yo abîyo; şî zere, nişt ro. Erdîşa xo, porê xo da terdene. Boya weşe kerde xo ra, tenê kî krem kerd zimbêlanê kejan ra ke rind biberiqîyê. Eyne de rind nat-dotê xo ro nîya da, reyêna zimbêlî tadayî; heqê berberî da û vejîya teber. Dormeyê xo de nîya da ke dikano ke basme-masme roşeno, abîyo. Kewt bi zere, yew çîte û di citayî şelwarê cenîyan heri-

nayî. Rind ke pîştî têra, şî leyê qantire, kewt bi raya dewa waştîye.

Dewa Kalmemî corê Mamekiye de pêşê koyî re bîye. Cayê xo xeylê berz o.

Dewa waştîye, cêr, boverê Çemê Mizurî de ya. Suke ra zaf dûrî nîya. Seke hem dewe nêzdî kewena hem kî wazeno waştîya xo rê tenê çî-mî bigero û dest-tal meşoro, raver amebî suke. Xeylê wexto ke waştîya xo nêdîya, nêbeno ke dest-tal şoro.

Eke suke ra xeylê kewt dûrî, cixara fişte ci, kewt xeyal-xecalan dima. Waştîye ameyênê vîr, to vatênê zere de çiyê qerifiyeno. Zerrîya xo perpitîyayênê. Qiseyê waştîye ê parênî ameyî vîr. Xo bi xo huyayîş gina piro, rîyê asmênî ro nîya da. "Ti çiçekka min a, vilika verê vare! Heqî ti mi rê rusna!" "Memê mi, ti nika bi xeyr şo, wisar ke firsend kewt destê to bê. Ez belkî heta o wext pîyê xo razî kena; maya to û pîyê to wa hamnan bêrê mi biwazê. Eke razî nêbî, ez to de remena, to rê bena veyveke." Nê qiseyî ameyî vîr, xo bi xo vat: "Înşala vilika mi qisey kerdo, xebera xeyre dana mi!" Bi nê eşq û keyfî cixarayêna kerde de, bi fekê yewaşekî lawikî vatî. Eke tenêna bî nêzdîyê keyeyê kerwayê xo; ti vana adir nayo zerrî ra veşnenê! Dest eşt bi turik, nîya da ke pakete herinda xo de vindena.

Duştê dewa waştîye de, noverê çemî ra dewa kerwayê xo esta. Lazim o ke sifte şoro keyeyê kerwayî, xebere birusno bover, waştîya xo. Şî verê keyberî, keyber kutkutna; kerwaye keyber akerd. Seke çimê xo gina Kalmemî zaf şad bîye. Kalmemî şî, keleyê xo dest ra birna. Aye kî lew na çiman ra; sifte qantire berde axur de girê daye. Destê Kalmemî de girewt, pîya şîyî zere. Kewra zere de ronîşte bî. Şî lew na dest ra, ey kî lew na çiman ra; hal-hewalê yewbînan pers kerd.

Sifre kerd ra, nan ard. Kalmemî nêwaştênê ke teba biwero. Kewraye çim şikna ci, berd teber. Zanayênê ke leyê kerwayî de şerm keno. Wexto ke şîyî teber, kerwaye gêraye ci vat: "Lajê mi, Xaskare vizêr ney perey xebere rusnabî, seba to pers kerdênê. Çend reyî yo ke êlçî yeno. Mi kî wesêna ke hîna nêamo, eke ame, ma to xeberdar kenîme. Hîna ke şan nêbîyo, ez domananê dewe ra juyî rusnena, xebere dana ci. A nika merexî ver ra merda! Ti ke teba vana, vaje, wa ci rê bivajê." Kerwaye ke henî vat, gonî ameye rîyê Kalmemî. "Ney, ez teba nêvana. Ci rê bivajê wa meşte şodir ra bêro cêrê dewe, leyê qewaxan. Ju kî selamê mi ci rê bivajê." Qisaya xo ke vate, bi keyf wa tepîya agêra bi zere. Lewî restênê peyê goşan! Kerwayî binê çiman ra hal-hewalê ey de nîya da, binê zimbêlan ra hurdî-hurdî huya. Ey kî zanayênê Kalmemî seba Xaskare ameyo, feqet xo nabî nêzanîye.

Tenê nat ra dot ra qisey kerd; bî şan. Kerwaye cilî rast kerdî, Kalmemî şî kewt binê orxanî. Ne hewn kewt çiman ne waştîye verê çiman ra şîye... Merex kerd ke qey êlçî rusnayo; eceba çîyo xirabin bîyo? Çike aye heta nika êlçî-

mêlçî nêrusnabî. Kalmemî ra xebere pawitênê. Nika se bîbî ke çend reyî êlçî rusnabî? Eceba pîyê xo razî nêbîbî, ci rê xirabine vatîbî? "Eke çîyo henên esto, ez vilika xo gena tede bena. Se beno wa bibo!" vat xo bi xo. Tenê ke henî xeyal kerd, çimî ziqê kêranan kerdî: "Ez bese nêkena serrêna bê Xaskare bivîyarnî. Ganî no mesele esmer hel bibo. Bê Xaskare dinya mi ser o ting-tarfî ya. A, no tarî û zulmet de roştîya min a."

Bi nê xeyal û xecalan kewt hewn. Şodir bi vengê kerwaye wuşt ra, kincê xo girewtî pira, dest û rîyê xo şutî. Kerwaye ci rê arayî kerdîbî hazir; ame sifreyî ser; kerwayê xo pers kerd. "Şîyo dewarî ver" vat kerwaye. Arayîya xo ke kerde, kerwaye ameye ley, "Xaskare vato wa veraperoj bêro cêrê dewe, ez uca de pa-wena. Ma lajê mi ti çitur uca ro vişîyena bover?" vat. "Cemê wisarî yo, dere-der-xule bîyo şên amo ra coş, Çemê Mizurî ser o resto pê. Çem har bîyo! Nêbo nêbo ti bikewê awe! Heq mekero, to keno ra xo ver, beno keno pirtile! Qedayê to bicerî, ti çîyê henênî mekerê!" Naye ser Kalmemî vat: "Ti meterse! Qey ez doman a!"

Eke henî vat, şelwarê ke kerwaya xo rê girewtê, ameyî vîr. Şî, pakete ra ci-taya şelwaran girewte arde. Lew na destê kerwaya xo ra vat: "Kewraya min a delale, qusir de nîya mede, layiqê to nîyê feqet..." Eke henî vat, kerwaye hu-yaye, lew na her di çiman ra. "Heq qusirî dûrî biberu! A senên qisa ya ti vana!"

Kalmem şî verê eyneyî, rinda-rind xo ro nîya da, ancî zimbêlî tadayî, por şane kerd, pakete kerde binê çengê xo, kerwaye ra xatir waşt, kewt bi raye.

Hêgayan ro vîyart ra, şî ververê çemî. Nîya da ke çem çamure şono. De-reyan çiqas herre û lîma koyan esta, şanaya xo ver arda. Çem lîmin, çem xofin... Ters keweno zerrîya merdimî. Kalmem henî giran-giran verver ro de-vacêr şîyênê. Palê xo hîra-hîra eştênê ke panceyî çamure mebê. Şono dîyarê waştîya xo, ganî kincî pak bibê!

Çendayê reyî dest kerd zimbêlanê kejan ra, bi eşq û keyf wa cayo ke vato şî uca, noverê çemî de duştê qewaxan de vindert. Cixara kerde de. Tenê ke wext vîyart, nîya da ke Xaskara xo haya bover ra sey perperike xo şanena ra, orteyê hêgayan ro, hetê qewaxan ser yena. Kalmemî heyran-heyran dûrî ra rindeka xo ro nîya da. Çiqas rindek û delal asena! "Yê mi çi herîye ya! Ez heta na roje çitur bê to menda! Zerrîya mi çitur dest dayo? Vilika mi, omedya mi! Verba Çemê Mizurî to rê sond bibo ke esmer bê to nêvîyareno! Ez na herîye êdî nêkena. Aya ke mi kerda wa harîya peyêne bo!"

Xaskare ameye, rinda-rind bîye nêzdî. Binê qewaxan ra, duştê Kalmemî de dest şanena ra. Veng dana feqet xuşşayîşê awe ra fehm nêbeno ke se vana. Nover ra tebat bi Kalmemî birîyayo!

Xaskare raye ra çîta sereyî nabî ro, poro kej verdabî harmeyan ser. Pulik virašto, ardo çiman ser. Çimî dûrî ra henî beriçiyênê ke ti vana estarayê serê şodirî yo! Sirota sipîye sey aşme şewle dana. Leşa derga barîye henî şanî-

yena ke ti vana qewaxa verê vayî! Kîbar-kîbar yena nat, şona dot. Nê hal-hawalî adir û kile naye zerrîya Kalmemî ra. "Erê çîçeka mi, rindeka mi, xeylê wext o mi ti nêdîya! Xeylê wext o ke na zerrîya mi seba to nalena! Çizz-çizza xo ya! Veng dana to vana 'Êdî bê to ez bese nêkena!' Ti se kena, çitur a? Hal-hewalê to rind o? No Çemê Mizurî şahîdê min o ke ti zaf kewta mi vîrî!"

Kalmemî ke henî vat, çimê Xaskare bîyî pirê îstiran. Veng kerd xo vat: "Memê mi, çî wexto ke çimê mi raya to ra perrayê. Mi di-hîrê reyî êlçî rusna, to ra xebere nêameye. Ti çayê mi bê xebere verdana? Ti nêvana ke ez gune ya, bê to pepûka koyan a! Ez bê to bese nêkena nefes bicerî! Çend şewî heta şodir binê orxanî de dizdî-dizdî berbaya ez. Mi gulbange antênê vatênê, 'Ya Heq, Ya Mizur Baba, o yo ke şima mi bê Memê mi verdanê, na game ruhê mi bicerê!'"

Xaskare hetê ra qisey kerdênê hetê ra kî îstirî kerdênê war. Naye ser o çik nişt zerrîya Kalmemî ra. "Vilika mi ti qey berbena? Çiyê ke esto, mi rê bivaje. To se kerd, pîyê xo de qisey kerd? Piyê to razî yo yan razî nîyo?"

Kalmemî ke henî vat, Xaskare bi veng wa bermaye. "Ya Mamê mi, mi tede qisey kerd. Ez cêraya ver ro, mi vat, na xirabîye ma rê meke. Mi se kerd çitur kerd, razî nêbî. Vano, ti ke bimirê kî ez to dana birazayê xo! Ez to ra teber kesî rê nêbena veyveke Memê mi! Mi biremne bibere, ti koî vana ez to de yena uca! Qatê cilî, loqmeyê nan ma rê bes o! Vêşanîye bena wa leyê to de bo! Merdene bena wa leyê to de bo! Se beno wa leyê to de bo, ez her çiyî rê razî ya!"

Xaskare ke henî vat adir û kile ginaye serê zerrîya Kalmemî ro, kizirnaye. Bese nêkerd herinda xo de bivindo. Paketa binê çengî û çakêt wa gilê dare ra darde kerdî, panceyê pantolan semernayî we, rind bî nêzdîyê awe. Gama xo eşte bi zere, xorîn-xorîn çem ro nîya da. "Ya mi beno sey vatena kewraye keno pirtile ya kî raye dano mi ez şona leyê waştîya xo" vat xo bi xo. "Ti çemo henên a ke orteyê kemeranê Mizur Babayî ra vejîyena. Her serre wayîrê miradan yenê zîyara to ser o qurbanan kenê, çila nanê pira to ra miradê xo wazenê! Tiya ke miradan ana ca, ya Mizur Baba, cayê de mi rê olaxe abike, ez şorî miradê xo ser..."

Kalmemî hetê ra xo zere de gulbange antênê hetê ra kî game bi game aver şiyênê. Naye ser çikayîş gina Xaskare ro: "Memê mi nêbo ti aver bêrê! Çemê Mizurî zaf gencî werdê! Goş ra mi ne, peyser acêre! Awe lîm û çamur a, ti nê-eşkna bivîşîyê nover! Teba ke bêro to sere de ez xo kişena! Ti nika peyser şo, heta hamnan sebir kenîme. Hela heta o wext se beno... Heqî ra bi xeyre..."

Kalmemî goş ra waştîya xo nêna; hetê ra aver şiyênê hetê ra tede qisey kerdênê. "O yo ke ez bê to manena wa raya to ra bimirî! Ti meterse, Mizur Baba destê ma de ceno! Xeyrî ser ez vişîyena bover, ma pîya tîya ra şonîme. Îtîqadê xo kîp bice, Mizur Baba miradê ma keno!"

Her ke şî çem bîyênê xorîn, awe bîyênê şîp. Kalmem şanabî xover, deva-

cêr berdênê. Çimê xo waştîye ra mendîbî, hayîdarê hal-hewalê xo nêbî. "Destê Heqî, tenê hetê cêrî de vişîyena bover ez!" Tenêna ke aver şî, awe êdî leşe ser ra şîyênê. Kerd ke peyser abigêro; xeylê şîbî, bese nêkerd. Hema-hema çem kerdîbî lete ra. Bover ra çîk-çîka Xaskare bîye. Reyê-di reyî kerd ke çîyê bivajo, awe kewte fek, bese nêkerd. Her ke şî awe ey qilotnena ro. Zere û pişke bîbî pirê çamûre.

Xaskare bover ra nata-bota vazena, çîkena, bermena, rîyê xo pencurik kena. Dest ra teba nêyêno, nêzanena ke se bikero. Aqil sere ra şîyo. Ma rehet o! Verê çiman de çemî waştî şanayo xover, geno beno. Dar û kemer Xaskare rê bivaro! Sey boman ge kewena zereyê awe ge vejîyena. Kalmem ge binê awe de ge serê awe de... Di-hîrê reyî ke wina bî, zereyê lîm û çamûre de vîndî bî şî. Çîkayîşê Xaskare ser erd û asmên resa pê! Çokê xo şîkîyayî, êdî bese nêkerd ke gamanê xo aver bierzoye.

Vengê pîyî goşan de ame. Nîya da ke pîyê xo, xo bi aye girewto, pekîyeno yeno. Xaskare wuşte ra xo ser, hetê pîyî ser çîkaye. "Ti bîya sebebê ma! Heqî ra arzuyê mi o yo ke na dinya û a dinya de yaxeyê to mêro têser! Ti na dinya de roja rinde mevînê! Salê, çimanê to ra îstîrî kêmî mebê!"

Nîya ke vat, çimê xo girewtî, kewte bi zereyê çemî. Tenê ke şîye, xo verda ra vat: "Mi to rê vat ez bê to bese nêkena nefes bicerî! Na dinya de nêbî, ez a dinya de to rê bena veyveke!"

Dewijê dormeyî ameyî pêser, devacêr saye kerd. Nîya da ke zereyê awe de vîyala huşke esta. Kok ra kincî asenê. Tenêna bîyî nêzdî ke meyîtê Xaskare û Kalmemî pilosîyayê yewbînan ro, kincî kewtê ra dare, henî vindertê.

Rast a ke na dinya de bese nêkerd bêrê têley; merdene dima meyîtî pilosîyabî yewbînan ra, cêra nêbîyênê. Restîbî miradê xo a dinya de. Çemê Mizurî weşîye de mirad nêkerdîbî, merdene de kî cêra nêkerdênê.*

---

*Na hikaye hetê Murad Canşadî ra redakte bîya û Şewçîla, Kovara Edebî Hunerî, Hûmare 4, Dîyarbekir, Zimistan 2012, r. 28-33 de weşanîyaya.

5.MEQALEYÎ Û QISMÊKÊ METNÊ ROMANAN

5.1.ÇEND MEQALEYÎ Û QISMÊKÊ ROMANAN

EDEBÎYATÊ MODERN YÊ KIRMANCKÎ (ZAZAKÎ)

Roşan LEZGÎN

Mîyanê lehçeyanê kurdî de a ke tewr erey nusîyaya, kirmanckî (zazakî) ya. Nê serranê peyênan de edebîyatê nuştekî yê na lehçe bi suret aver şino. Nê nuşteyî de ez do bala xo bidî edebîyatê modernî yê kirmanckî ser.

Eserê viraşteyî (fiction) ke zıwanê rojaneyî (prosaic) ra cîya, zıwan tede bi şeklêko estetîk yeno şuxulnayene ra edebîyat yeno vatene. Badê ke ez edebîyatî zî sey 'edebîyato vatişkî' û 'edebîyato nuştekî' bikî di qısmanê bingehînan, dima edebîyatê nuştekî sey 'edebîyato klasîk' û 'edebîyato modern' zî kena di qısmî.

Edebîyat de herçiqas termê 'klasîk'î, seba eseranê ke çarçewaya edetanê belîkerdeyan de ameyê xuluqnayene yan zî ê bi xo bîyê edet ra bêro vatene û termê 'modern'î zî seba eseranê ke 'edetan ra teber' yan zî 'vera edetan de' ameyê xuluqnayene ra bêro vatene, hewna zî her di termî bimunaqeşe yê û yenê manayanê cîya-cîyayan. Coka na xebate de ez do 'edebîyatê klasîk'î û 'edebîyatê modernî' wina cîya bikî. Ma vajîn ke **Mewlîdê Kirdî** yê Ehmedê Xasî û **Bîyîşê Pêxamberî** yê Usman Efendiyê Babijî ke goreyê edetanê verênan ameyê nuştene, hewna, eserê bînî yê ke çarçewaya qalibanê edetîyan de ameyê nuştene, ez do sey 'edebîyatê klasîk yê kirmanckî' û heme şîrê ke bi terzo serbest nusîyayê, hîkaye û romanan zî sey 'edebîyatê modern yê kirmanckî' cîya bikî.

Kitabo tewr verên yê kirmanckî esero menzum Mewludê Kirdî yê **Ehmedê Xasî** (1867-1951) yo ke Dîyarbekir de 1899 de 400 nusxeyê ey Metbeaya Lîtoğrafya de çap bîyê¹. Esero bîn zî **Bîyîşê Pêxamberî yê Usman Efendiyê Babijî** (1852-1929) yo ke 1933 de hetê **Celadet Alî Bedirxanî** (1893-1951) ra Şam de ameyo weşanayene². Seba ke Tirkîya de kurdan û kurdî ser o teda-

¹ Xasî, Mewludê Kirdî, Çapxaneyê Lîtoğrafya, Dîyarbekir, 1899

- Malmîsanij, Ehmedê Xasî, "Mewlîdê Nebî", *Hêvî*: Kovara Çandîya Giştî, No: 4, Êlon-1985, Paris, r. 75-97

- Xasî, Seydayê Mela Ehmed, *Mewlûdê Nebî*, (Transkirîbekerdox: Mihanî Licokic), Weşanxaneya Firat, Îstanbul 1994

² Babij, Usman Efendî, Mewlûda Nebî *Bîyîşê Pêxamberî*, Kitabxana Hawarê, No. 4, Şam, 1933

- Bedirxan, Celadet "Zarê Dumilî û Mewlûda 'Usman Efendî'" *Hawar*, Hej: 23, 16 tîrmeh 1933 Şam (Cilda yekem a *Hawarê*, Weşanên Nûdem, r. 603-608)

- Espar, J. Îhsan "Çend Nuştey û Kitabê Kirdkî" *Zend*: Kovara Lêkolînî, Hejmar: 1, Weşanên Enstituya Kurdî ya Stenbolê, Payîz-1996 Stenbol, r. 44-48

yêka zaf girane tetbîq bîya, badê nê her di eseranê klasîkan demeyêko derg tu xebatêka nuşteki nêbîya. Seba ke kirmancî (zazayî) tena mîyanê sînoranê îdarî yê dewleta Tirkîya de ciwîyênê, cayêna de zî tu xebatêka nuşteki nêbîya.

La badê ke serranê 1970an de mîyanê kurdanê Kurdistanê Bakurî de hetê sîyasî ra zanayîş aver şino, kîştâ lehçeya kurmanckî de dest bi nuştîşê kirmancî zî beno. Kirmancî de metnê tewr verênî yê edebîyatê modernî hetê ziwanzan, cigêrayox û nuşttoxê kurdan **Malmîsanijî** ra kovara **Tîrêje** (1979-1981) de ameyê weşanayene³. Kovara Tîrêje eynî wext de *Kurdîstanê Tirkîya de û Tirkîya de kovara yewine ya edebî û kulturî ya ke safî bi kurdkî vejîyaya*⁴. Demê cumhurîyetî de alfabe ya latînkî ya kurdkî ke sey komîsyonêk hetê Celadet Alî Bedirxan, Hemzeyê Muksî, kurdanê Şamî ra Mûsa Beg û Ekrem Cemîlpaşayî ra 1931 de Şam de ameya qebul kerdene, ameya şuxulnayene⁵.

Seba ke edebîyatê modern yê kirmancî de cayêkê muhîm yê kovara Tîrêje esto, ez wazena bineyke biteferuat qal bikî. Hûmara verêne ya kovara Tîrêje payîzê 1979î de weşanîya. La gama ke amadekarîya hûmara çarîne ya kovare bîyêne, cuntaya leşkerî 12ê êlula 1980 de dest na hukmatî ser. Badê ke îmkanê weşanayîşê kovare Tirkîya de nêmend, weşangeranê kovare nuşteyê amadeyî şawitîy bi Swêd. Hûmara çarîne û peyêne ya kovare wina Stockholm de weşanîya. Kovara Tîrêje de nuşteyanê kurmanckî reyde gelek nuşteyê kirmancî zî weşanîyayê. Pêro pîya 334 rîpelanê çar hûmaranê na kovare ra 130 rîpelî seba kirmancî ameyê abirnayene.

Çîyêko balkêş, kovara **Tîrêje** de her di lehçeyê kurdkî, yanî kirmancî (zazakî) û kirdaskî (kurmanckî) wayîrê statuyêkê sey yewbînan ê. Sey nimûneyî, hema sere de nuşteyê edîtorî bi her di lehçeyan, di estunanê têkîştê de weşanîyayo. Û nuşteyê bînî yê bi her di lehçeyan zî, zereyê kovare de têheta, têdîma û sey wayîrê eynî heqan, rîpelanê kovare de ca girewto. 1970 de Tîrêje ra teber kovara **Devrimci Demokrat Gençlik** (1978), **Özgürlük Yolu** (1975-1979) û rojnameyê **Roja Welatî** (1977) de zî bi lehçeya kirmancî nuşteyî vejîyayêne. Labelê her hûmare de ney, tayê hûmaran de, tena çend rîpelî yan zî nêmrîpelêk bi kirmancî vejîyayêne. Kovaran û rojnameyanê bînan ê kurdan de kirmancî qet çin bî. Badê 1980 zî -heta ewro- hem welat de hem zî teberê welatî de, Tirkîya û Ewropa de tayê kovar û rojnameyanê kurdan de ca dîyayo kirmancî labelê her hûmare de ney, tena tayê hûmaran de û tena çend rîpelan de. Çi heyf ke merdim rastê nimûneyanê sey Tîrêje ke giranîya kirmancî

³ Roşan Lezgîn, "Destpêkê Edebîyatê Modernî yê Kirmancî (Zazakî)", Vate, Kovara Kulturî, Numre 34, İstanbul, 2010, r. 66-72

⁴ Malmîsanij & Mehmed Lewendî, Li Kurdîstana Bakur û Li Tirkîyê Rojnamegeriya Kurdî, Öze Yayınları, Ankara, 1992, r. 274-276

⁵ Silopi, Zinar, Doza Kürdûstan, s. 164, Neqlkerdax: Malmîsanij, Diyarbekirli Cemilpaşazadeler ve Kürt Milliyetçiliği, Avesta Yayınları, İstanbul 2004, r. 240

tede estbîye, nîno. Labelê na babete de erjêno ke merdim qalê kovara **Hêvî** (1983-1992) û rojnameyê **Armance** (1987-1997) zî biko. Nînan ra Hêvî, hetê Enstîtuyê Kurdî yê Parîsî ra vejîyayêne û bi lehçeyanê kurmanckîya Bakurî, kurmanckîya Başûrî (sorankî) û kirmanckî (zazakî) bîye. Qismêkê her hûmara na kovare bi kirmanckî bi. Hêvî, pêsero heşt hûmarî vejîyaye. Rojnameyê Armance zî demêko derg Stockholm de, dima Îstanbul de vejîya. No rojname, pêsero 178 hûmarî vejîya. Ebadê xo gird bi. Hûmara 75 ra heta 178, yanî 103 hûmaran de, her hûmare de tewr tay rîpelêk kirmanckî estbî. Yanî wendoxanê nê rojnameyî, bê mabêndayîş des serrî, her menge rîpelêk yan zî hîna zêde kirmanckî wendo⁶.

Hûmara verêne ya Tîrêje de edebîyatê modern yê tirkî ra şîra Nazim Hikmetî "Onlar" û hikaya Sebaheddîn Alî "Koyun Masalı" tercumeyê kirmanckî bîyê. Hewna, edebîyatê vatişkî yê kirmanckî ra meseleyêk bi nameyê "Şîretê Kalî", vateyê verênan ê kirdan ke arêdîyayê û xebata destpêkî ya ferhengî ke dima do bi nameyê Ferhengê Tirkî-Zazakî sey kitab biweşanîyo, ca girewto⁷.

Hûmara dîyine ya kovare de êdî nimûneyê tewr verênî yê edebîyatê modernî bi kirmanckî ameyê nuştene. Di şîrê bi nameyê "Etnîk" û "Kitabê Ramîteyî" û hikaya bi nameyê "Engîştê Kejê" ca gênê. Na hûma re de ma rastê meqaleya tewr verêne ya kirmanckî ke behsê ferqê mîyanê zîwanê vatişkî û nuşteki kena zî yenê. Eynî hûmare de di şîrê bînî yê kilmekî bi nameyê "Ê Ma Wo" û "Bimusne" û yew sanika bi nameyê "Xal û Wariza"yî, hewna "Çibenokê Zazakî" tede ca gênê û xebata ferhengî zî dewam kena.

Hûmara hîrine ya Tîrêje de edebîyatê modern yê kirmanckî ra dewamê nimûneyanê şîran, hîrê şîrê bi sernameyê "Zerra Mi", "Ewro û Meştî" û "Ma Bi Çiman Dîy" estê. Hewna warê zîwanzanîye de meqaleyêka zaf muhîme ke kirmanckîya Dîyarbekir û Erzinganî dana têver, weşanîyaya. Na hûmara de nuştayêk ke behsê yew xebata oryantalistêkê amerîkanîjî ke serra 1860 de weşanîyaya û tede behsê zazakî keno zî esta. Çibenokê kirmanckî û sanikêk bi nameyê "Pîra Hewtsera" zî na hûmare de estê û xebata ferhengî zî dewam kena.

Hûmara çarine ke Stockholm de weşanîyaya de hîrê şîrê bi nameyê "Ma Çi Waşt?", "Erik" û "Deza", yew deyîra Seyîd Qazî ke mintiqaya Dêrsimî de yena vatene, yew şîra Huseyîn Ferhatî ke sey şîra dîyine tirkî ra tercumeyê kirmanckî bîya, bi nameyê "Vilê Kurdan" ca girewto. Hewna, warê zîwanzanîya kirmanckî de xebatêka muhîme bi sernameyê "Zazakî Dir Pronavî (Zamîrî)" ca girewto.

Her çar hûmaranê Tîrêje de di şîrê kilmekî û yew sanike ne tede (xaric), eserê kirmanckî yê bînî bi naznameyanê sey "M. Dewij", "Dewij", "Pankısar

⁶ Nê malumatê derheqê kovaran de mi Malmîsanîjî ra girewtîy.

⁷ Malmîsanîj, Zazaca-Türkçe Sözlük, Ferhengê Dimilkî-Tirkî, Weşanên Deng, Uppsala, 1987

Zerteng”, “M. Bırındar”, “Roşan Bariçek” nusîyayê la heme aîdê Malmîsanijî yê. Yanî ma şênê bi hawayêko akerde vajîn ke ronayoxê edebîyatê modernî yê kîrmanckî Malmîsanij o. Xora şîrê Malmîsanijî yê ke kovara Tîrêje de weşanîyayê, ma vînenê ke dima sey kitabê şîranê kîrmanckî yê tewr verênî bi nameyê “**Herakleitos**”î (1988); xebata ferhengî, bi nameyê “**Ferhengê Dimilki-Tirkî**” (1987) û arêdayeyê folklorîkî zî bi nameyê “**Folklorê Ma ra Çend Nimûney**” (1991) sey kitab weşanîyayê⁸.

Edebîyatê modern yê kîrmanckî ke hetê Malmîsanijî ra kovara **Tîrêje** de yeno dest pêkerdene, dima kovar û rojnameyanê **Armanc**, **Hêvî**, **Çira**, **Berbang** û sewbîn kovar û rojnameyan de dewam keno.

Grûbêk roşnvîrê kurdan ke teda û zilmê dewleta Tirkîya ver şîbîy Ewropa, 1996 de ameyê têhet û xo bi nameyê “**Grûba Xebate ya Vateyî**” name kerd. Na grûbe hetanî nika Swêd, Almanya, Dîyarbekir û Dêrsim de newês rey kom bîye û warê standardîzekerdiş û tesbîtkerdişê termînolojî û qaydeyanê rast-nuştişê kîrmanckî de gamê zaf muhîmî eştîy⁹. Na grûbe serra 1997 de bi nameyê **Vateyî** yew kovara kulturî zî weşana. Kovara ke hetanî nika 35 hûmarê aye weşanîyayê û warê averşîyayîş û geşbîyayîşê edebîyatê modernî yê kîrmanckî de tam wezîfeyê mektebêk ardo ca, na kovara **Vateyî** ya.

33 hûmaranê verênan yê Vateyî de 155 kesane nuştî. 744 nuştayanê ke tede weşanîyayê ra 267 şîrî, 47 zî hikayeyî, pêsero 304 nuştayî eserê edebî yê¹⁰. Eke ma bîyarîn verê çimî ke edebîyatê kîrmanckî demêko erey de, esas serranê 2000an de aver şîyo, nê reqemî zaf muhîm ê. Çarçewaya xebata na grûbe de, serra 2003 de abîyayîşê Weşanxaneyê Vateyî reyde na rey ma vînenê ke weşanayîşê kitabane kîrmanckî bisuret aver şîno. Serra 2003 ra nat 39 kitabê kîrmanckî Weşanxaneyê Vateyî ra weşanîyayê, nînan ra 18 kitabî eserê edebîyatê modernî yê kîrmanckî yê¹¹.

Şîrê Kîrmanckî

Kitabê şîran yê kîrmanckî ke mi tesbît kerdê 11 heb ê.

- 1) Malmîsanij, *Herakleitos*, Weşanên Jîna Nû, Uppsala, 1988, 51 r.
- 2) Îlhamî Sertkaya, *Min Hesretan de Mevirde: Meso*, Den Haag 2002, 70 r.
- 3) Çetîn Satıcı, Azebe, *Weşanên Sî*, İstanbul 2002, 112 r.

⁸ Bîyografî, Malmîsanij, Amadekar: Zazakî.Net, <http://www.zazaki.net/haber/malmsanij-61.htm>

⁹ Malmîsanij, Grûba Xebate ya Vateyî, Zazakî.Net, http://www.zazaki.net/html_page.php?page=gruba_xebate

¹⁰ J. Îhsan Espar, Vate Çalîşma Grubu ve Vate Dergisi Çalîşmaları, Zazakî.Net, 08 Şubat 2011, <http://www.zazaki.net/haber/vate-calisma-grubu-ve-vate-dergisi-calismalari-775.htm>

¹¹ Deniz Gunduz, Weşanxaneyê Vateyî, Zazakî.Net, http://www.zazaki.net/html_page.php?page=wesanxane_vate

4) İlhamî Sertkaya, *Zerîya Min To de Mend*, Weşanxana Afîşî - Medya, Hollanda, 2003, 71 r.

5) Çetîn Satıcı, *Roja Sîpîye*, Elma Yayınları, İstanbul, 2003, 83 r.

6) W. K. Merdimîn, *Dîwan*, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2004, 99 r.

7) Roşan Lezgîn, *Dêsan de Sûretê Ma Nimite*, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2005, 77 r.

8) Zulkuf Kîşanak, *Delala Çimrengîne rê Qesîdeyî*, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2007, 96 r.

9) J. Îhsan Espar, *Dilopê Zerrî*, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2008, 56 r.

10) Newzat Valêrî, *Dejê Nimiteyî*, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2009, 80 r.

11) Fexrî Ergun, *Diza Sêregî*, Arya Yayınları, İstanbul, 2010, 100 r.

Nînan ra tena mi "Dîwan"ê W. K. Merdimînî de zehmetî ante ke ez mîyanê tarîfê 'edebîyatê modernî' -ke mi cor ra kerdbi- de ca bidî. Çünke no kitab zemanêko modern de nusîyayo la zafaneyê şîrê ke nê kitabî de ca gênê 'çarçewaya edetanê verênan' de nusîyayê. La kitabê bînî heme goreyê tarîfê 'edebîyatê modernî' ra yê.

Gama ke ma bi hawayêko umûmî ewnênê şîranê modernan yê kirmanckî ra, eke travmaya ke rewşa milî/neteweyî ra virazîyena û nê hetî ra hesreta ke ancîyêna, xorînîye de bêro hîs kerdene zî şîrê kirmanckî hetê tema ra vatişêkê sloganîk, ajîtatîf û dîdaktîkî ra dûrî yê. Zafê şairan de endîşeyê estetîkê hunerî bi asanî xo dano hîs kerdene û merdim şeno rastê gelek temayanê cîya-cîyayan bêro.

Tarîfo ke mi cor ra kerdbi de ez vana, ziwanê edebîyatî ziwanê rojaneyî ra cîya, bi şeklêko estetîk yeno şuxulnayene. Eke nê hetî ra merdim biewnîyo şîranê kirmanckî ra, şairê ke Grûba Xebate ya Vateyî de şuxulênê yan zî grûbe reyde nêzdîye ra têkilîye de yê, ziwan bi hawayêko pak û krîstalîzekerde şuxulnayo. La şairê ke teberê Grûba Xebate ya Vateyî de manenê -eke dereceyê tesîr ro vatişê şîrkî nêkero de bo zî- şuxulnayîşê zîwanî de tayê problemê xo estê. No zî naye ra virazîyeno. (Helbet ez haydarê serbestîya ziwanê şîre ya ke şuxulnayîş de zêde goş nêdîyeno gramer û qaydeyanê rastnuştişî) Mîyanê kurdan de, bi hawayêko umûmî zafê edîban hîna ke ziwan; bitaybetî, gramer û qaydeyê rastnuştişê zîwanî baş nêşinasnayê, bi hewesêko romantîk tewr verî şîre ra dest bi xebata nuştişî kenê. Mumkin o ke merdim tayê nîmûneyanê şîra moderne ya kirmanckî de rastê eseranê winasîyan bêro.

Hikayê Kirmanckî

Kitabê hikayan yê kirmanckî ke mi tesbît kerdê 11 heb ê.

1) Roşan Lezgîn, *Binê Dara Valêre de*, Birinci baskı, Weşanxaneya Apecê, Stockholm 2002, 72 r. / Çapa diyine, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul 2002, 75 r.

- 2) J. Îhsan Espar, *Beyi Se Bena?*, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2004, 62 r.
- 3) Denîz Gunduz, *Hîkayeyê Koyê Bîngolî*, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2004, 138 r.
- 4) Munzur Çem, *Hewnê Newroze*, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2005, 135 r.
- 5) Munzur Çem, *Antolojîyê Hîkayanê Kirmanckî (Zazakî)*, Weqfa Kurdî ya Kulturî Li Stockholmê, Stockholm, 2005, 158 r.
- 6) Roşan Lezgîn, *Halîn*, Weşanxaneya Komalê, İstanbul, 2006, 107 r.
- 7) Huseyîn Karakaş, *Omîd Esto*, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2006, 65 r.
- 8) Jêhatî Zengelan, *Gorse*, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2007, 109 r.
- 9) Roşan Lezgîn, *Ez Gule ra Hes Kena*, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul 2007, 84 r.
- 10) Murad Canşad, *Xafilbela*, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2008, 85 r.
- 11) Alî Aydin Çiçek, *Teberik*, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2010, 95 r.

Hetê şuxulnayîşê ziwani ra, taybetiya ke hîna vêşî kewena verê çimî na ya ke heme hîkayan de qaydeyê ziwani û formê çekuyan ke hetê Grûba Xebate ya Vateyî ra tesbît biyê, ameyê şuxlunayene. Çunkî zafaneyê hîkayenuştoxan yan endamê Grûba Xebate ya Vateyî yê yan zî grûbe reyde têkilîye de yê. Taybetmendiyêka bîne zî, kitabê Roşan Lezgînî "Halîn" ke Weşanxaneyê Komalî ra û "Antolojîya Hîkayanê Kirmanckî (Zazakî)" ke hetê Weqfa Kurdî ya Kulturî Li Stockholmê ra weşaniyayo ne tede, kitabê binî heme Weşanxaneyê Vateyî ra neşr biyê.

Hetê tema ra, taybetmendiyê karakteristîkî yê ke şîre de estê, hema-hema hîkaye de zî xo nîşan danê. Hîkayanê kirmanckî de merdim rastê nimûneyanê kilîşeyan nêno. Ganî merdim na rewşe sewîyeya edebî/estetîkî ya edîbanê kirmancan ra girê bido. Çünke rastîko zî hîkayeyê kirmanckî hetê krîteranê edebî ra, hetê kalîteyê hîkaye ra, hetê şuxulnayîşê ziwani ra meydan de yo ke bi hawayêko pêroyî sewîyeyêk ra cor ê. Mîyanê hîkayanê kirmanckî de nimûneyê ke merdim goş nêdo û erjayeyê eleqeyî nêvîno zaf kêmi yê. Taybetmendîya tewr asaya ya hîkayenuştoxanê kirmancan na ya ke ziwani rast û ekonomîk şuxulnenê. Helbet bi hawayêko metaforîk şuxulnayîşê ziwani teybetmendiyêka edebîyatî ya la ziwananê birîndaran ê sey kurdkî de ke tedaya girane ver merheleya standardîzekerdişî hîna tamam nêkerda, eke metaforîya ziwaniye bêkontrol û elelûsul bivirazîyo, a game ziwani de kaos/anarşî virazîyeno, heta ke do sîstemê bîngehîn yê zwanî seqet bibo. Semedo ke kirmanckî de mekanîzmayêka bikontrolê ya redaksiyonî pêameya, ziwani bi hawayêko bîstîqrar averşino. Heto bin ra, semedo ke hîkayanê kirmanckî de kalîteyêko asaye pêameyo, hîkayenuştoxê ke dima beşdarê na seha benê, mecbur manenê ke na rewşe bigîrê verê çimî. Bi no qayde kalîteyê hîkaya sewîyeyêk ra cor ma-

nen¹².

Nika edbîyatê kirmanckî de şaxê sereke hikaye ya. Tewirê edebî yo tewr pêt ke tewr zêde wanîyeno û tewr zêde nusîyeno hikaye ya. Payîzê serra 2009î de kitabê hikayanê kirmanckî "**Binê Dara Valere de**" ra hikaya bi nameyê "**Baba**" bi eynî nameyî bîye film¹³. Bi nê hawayî hikaye seba geşbîyena şaxanê bînan yê hunerî zî bena çime û wina aseno ke no proses do hîna aver şiro.

Romanê Kirmanckî

Romanê kirmanckî yê ke mi tesbît kerdê 5 heb ê:

- 1) Deniz Gunduz, *Kilama Pepûgî*, Vartan, Anqara, 2000, 536 r.
- 2) Munzur Çem, *Gula Çemê Pêre*, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2007, 538 r.
- 3) İlhamî Sertkaya, *Kilama Şilane*, Pêrî Yayınları, İstanbul, 2007, 144 r.
- 4) Jêhatî Zengelan, *Zifqêra Berî*, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2009, 190 r.
- 5) Deniz Gunduz, *Soro*, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2010, 525 r.

Romanê tewr verên yê kirmanckî romanê Deniz Gunduzî "*Kilama Pepugî*" de hîna vêşî atmosferê badê tertele yê armenîyan yê serra 1915î de têkilîyê eşîranê kurdan û armenîyan, şeklê cuya ê wextî bi hawayêko sade la hende zî bi zıwanêko dewlemend qisey beno. Romanê Deniz Gunduzî "*Soro*" zî serranê 1990an de, hîna vêşî mintiqaya Mûşî de atmosferê pêrodâyîşan de vîyareno. Her di romanan de zî peyplanêko îdeolojîk yan zî mesajê sîyasî çin ê. Roman de tena endîşeyê edebî esto; yanî, nuştoxî îdeolojî û fikrê xo yê sîyasî qiseykerdişê xo ra dûrî girewtê. Hetê dewlemendîya zıwanî ra gama ke merdim ewnêno her di romanan ra, romananê tirkî de dewlemendîya ke Yaşar Kemalî dekerda mîyanê zıwanê tirkî, hema vajîn ke bi no qayde nê romanan dewlemendîye dekerda mîyanê kirmanckî.

Romanê Munzur Çemî "*Gula Çemê Pêre*" ke 2007 de weşanîya, bi endîşeyê edebî û însanî qalê cuya trajîke ya kurdanê elewîyan beno ke pêrodâyîşê serranê 1990an de senî dewanê xo ra koç kerd şîy metropolanê sey İstanbulî û netîceyê naye de senî kulturê înan vurîya.

Romanê "*Zifqêra Berî*" yê Jêhetî Zengelanî hetê mewzûyî ra nimûneyêko balkêş o. Roman de qalê eşqê qedexe/bêomid yê camêrdêkê zewijnaye yê kurdî û cinîyêka zewijnaya ya amerikanije beno ke Almanya de kursêk de yewbînan şinasnayo. Romanê "*Kilama Şilane*" yê İlhamî Sertkayayî zî, hewna,

¹² Roşan Lezgîn, Kirmancca (Zazaca) Kürtçesinde Öykücülüğün Gelişimi, Hece Öykü, İki Aylık Öykü Dergisi, Aralık-Ocak 2010-211, Sayı: 42, r. 65-69

¹³ M. Dekak, İlk Kirmancca (Zazaca) Kısa Film Çekildi, Zazaki.Net, 23 Şubat 2010, <http://www.zazaki.net/haber/kirmancca-zazacada-ilk-kisa-film-391.htm>

cuya kurdan ra fotografanê trajîkan nawneno ke senî mecbur manenê welatê xo terk bikerê. Nê her di romanî, hetê mewzûyî ra îlawekerdîşê fantezi û qi-seykerdîşê romankî rê akerde yê la çî heyf ke romannuştoxan bi ciwanmêrdîye xo mîyanê sînoranê cuya rastikêne û serebûtanê xo yê şexsîyan de heps kerdo. Yanî, merdim şêno vajo ke înan îmkananê romannuştoxîye ra zêde îstîfade nêkerdo.

Netîce

Teorîsyenê edebîyatî Roland Barthes badê ke nuştoxan sey 'nuştox' û 'edîb' keno di qismî, vano, edebîyat de zîwan wasita nîyo amanc bi xo yo. Hewna, nuştoxoxo spanyol Juan Goytisolo zî vano, edebîyat esas qalkerdiş ra wetêr zîwanî ser o xebitîyayîş o. Heto bîn ra edebîyat warê heqîqî yê manewîyatê netewe yo. Xulîqnayîşê edebîyatî zî xebatêka estetîkî ya subje yê (edîb) edebîyatî ya ke zerrî ra, biwaştîş, biheskerdiş û zewq keno. Naye ra, kesê ke zerrî ra zîwanêk ra hes nêkerê, heqîqeten zîwanî sey nasnameyê xo yê milî/netewî hîs nêkerê, hende karêko asan nîyo ke ê zîwanî de eserêko hunerî/estetîkî bixulîqnê. Mevajîn ke no, edebîyatê zîwanêkê sey kurdkî (tîya de kîrmanckî) ke demeyêko derg ameyo qedexe kerdene û warê nuştîş de zêde nêameyo şuxulnayene bo, a game viraştîşê edebîyatî karêko zaf zor û zehmet beno, fîdakarî wazeno. Çunke namzedêkê edîbîye ke wazeno eserêkê edebî bîyaro meydan, neke rastê zîwanêkê amade û zaf ameyo şuxulnayeyî û standardîzebîyayeyî yeno, ney, rastê zîwanêkê probleminî yeno. Yanî, edîb merheleya xulîqnayîşê edebîyatî de mecbur maneno ke mewzuyanê fantastîkan ra vêşêr problemanê giranan yê zîwanî reyde mujil bibo. Eke edîb hem bala xo bido endîşeyanê estetîkî ser, hem problemanê alozan yê zîwanî reyde eleqedar bibo û hem zî zîwanêkê newe yê edebî virazo, seke aseno hende zî karêko asan nîyo. Seba ke merdim karêkê wina zehmetî bigîro verê çimî û nê karî de bi ser kewo, ganî dereceyêka berze de fîdakar bo û bi hawayêko sofîyane xo zîwanî ra girê bido.

Taybetîyêka balkêşe ya edîbanê kîrmancan na ya ke, hewtê înan elewî, hewt zî şafîî yê. Eke ma hetê nasnameyê milî ra biewnîn, heme edîbê kîrmancî ke na xebate de nameyê înan vîyareno, xo kurd û kîrmanckî zî panc lehçeyanê kurdkî ra yewe zanê. Sayeyê nê mucadele, cadkerdiş û cesaretê edîbanê ke mi cor ra qalê înan kerd de, edebîyatê modern yê kîrmanckî, qet nêbo hetê problemanê zîwanî ra, ha meydan de ke merhaleyêka muhîme xo dima verdaya. Eke ewro ra pey edebîyatê kîrmanckî aver şîro, bêguman merdim şêno vajo ke edebîyatê kîrmanckî eserê na xebata giran û hende zî zehmete yo.*

---

* Na meqale "Şewçîla, Kovara Edebî Hunerî, Hûmare 2, Dîyarbekir, Hamnan 2011, r. 37-43" de weşanîyaya.

KILAMA PEPÛGÎ

J. Îhsan ESPAR

"Kilama Pepûgî" nameyê romanê Denîz Gûndûzî yo. Weşanxaneyê "Vartan"î no roman, emsar yanî serra 2000î de Anqara de neşr kerdo. Roman bi xo 526 rîpelî yo, peynîya ey de ferhengekêko kilmek zî esto.

"*Koyê Bîngolî û Koyê şerefdînî zê waştîyê jûbînî ye*". Bi na cumla roman dest pêkeno. Merdim şîyêno vajo ke na cumla adresa nê romanî ma nawnena (musnena). Adresa romanî dormareyê mintiqaya Gimgimî de çend dewî yî. Ge-ge hedîseyê ke qewimîyênî zor danî sînoranê dewan. Labelê hema-hema heme hedîseyî dewanê eşîranê xormekan û cibran de cirîyênî. Wendox rîpelanê verînan de cayê hedîseyan rê beno aşîna. Dima resmêk demografîk û cematkiyê a mintîqa ameyo pêşkêşkerdiş. Wendox derheqê têkilîyanê eşîranê kurdan, têkilîyanê kurdanê elewîyan-sunîyan û kurdan-armenîyan (hermenîyan) ê verînan de zî beno wayîrê melumatî. Eke merdim biwazo bi zaf kilmîye behsê rêzîla hedîseyanê romanî biko, merdim şîyêno nînan vajo:

Dewr dewrê padîşah Evdilhemîdê Dîyine yo. Alayê Hemîdîye mintîqa de wayîrê hukmî yî. Serekê alaye Xalit Begê Cibran o. Xormekan waştto alaye eşîra înan ra bibo labelê osmanîyan cibran tercîh kerdî. Mabênê xormekan û cibran baş nîyo. Alaye erzena dewanê xormekan ser û Îbrahîm Talîyê xormekan kişena. Lajê Îbrahîmî Zeynelo ke şeş serrî yo Îstanbûl de Mektebê Eşîre de waneno, ageyreno yeno dewa xo. O û birayê xo Welî ganî heyfê bawkê xo cibran ra bigîrî. Cengê xormekan û cibran dest pêkeno. Cibran û eskerê osmanîyan erzenî dewanê armenîyan û xormekan ser, armenîyan qir kenî û malê înan talan kenî. Zeynelo xormekî û embazê xo eşîra cibran ra gelekî kesan kişenî. Heto bîn ra mufrezeyê Levonê [Leon] armenî vera cibran herb keno. Na mintîqa de lejê cibran û xormekan, cibran û armenîyan yew demeyo derg rameno. şarê mintîqa yewbînan weno. Hetanî ke xormekan ra yena, armenîyan zilmê cibran û eskeran ra pawenî (muhafeze kenî). Zeynelo xormekî û Levono armenî vera Alaya Hemîdîye di qehremanê xurt î. Ge-ge înan ra hergû yew bi xo tena alaye perîşan keno. Dişmenîya beyntarê (mabênê) xormekan û cibran roj bi roj hîna xurîn bena. Cibranê kurmancî, musebbîbê heme zilm û xirabîyan î.

Yew deme ra pey ca Zeynelî rê teng beno. Alaye zor dana ey. Zeynel zewejîyayo û cinîya ey nêweşa gedeyî (domanî) ya. Gama ke vistirîya Zeynelî ger-

reyê Zeynelî kena û birayê Zeynelî Welî cinîya Zeynelî Xece kişeno ke a nêkewa destê dişmenî, Zeynel qerar dano ke şêro Alaya Hemîdiye ra efê xo biwazo. Zeynel, şono Hemedê cibrî het û xo erzeno bextê ey. Hemedo ke Mek-tebê Eşîre ra embazê ey o Zeynelî erşaweno (rusneno) Îbrahîm Begê Milî het û Zeynel yeno efkerdiş.

Têkilîyê (elaqayê) kirmancanê mintiqa û armenîyan zaf kan î. Welî Axa demeyo ke pey hesîyêno alaye erzena dewa kerwayê ey Aşotê armenî ser, lajê xo Zeynelî erşaweno ke înan rê yardim biko ke kerwayê ey dewa xo ca verdî û şêrî biresî armenîyanê corî. Zeynel şono labelê kerwa nê teklîfî red keno. Yew deme ra pey merdimanê Welî Axayî ra vîst û yew kes bi destê Levonê armenî ra yenî kiştiş.

Na mesela ra pey têkilîyê armenîyan û kirmancanê elewîyan zî herimîyênî.

Cengê Yewinê Dinya dest pêkerdo û hukmê Dewleta Osmanî partîya Îttihad-Tereqqî dest di yo. Îttihad-Tereqqî planê qirkerdişê armenîyan viraşto. Verî dewan ra çekan arê danî, dima pes û dewarê dewijan ancenî pêser, benî. Dima zî dewanê armenîyan ra cenî-camêrd, pîl-şenik herkesî arê danî û benî, qifle bi qifle kişenî. Aşoto armenî şono xo erzeno bextê kerwayê xo Welî Axay. Welî Axa, bi xape kerwayê xo dewa xo de kişeno. Bi inewa heyfê merdimanê xo gêno.

Eskerê orisî yeno mintiqa. Nika zî armenî bîy eskerê orisî, heyfê xo kurdan ra gênî. Nika çi kirmanc çi kurmanc dewê kurdan benî hedefê herîşanê orisan û armenîyan. Qirkerdişêko newe dest pêkeno. Kurdanê elewîyan ra tayê remenî şonî Dêrsim. Dêrsimîjî vera orisan xo ver ro danî, orisî nêşîyênî bikewî Dêrsimî mîyan.

* * *

Hewayo ke ez zana hetanî nika bi na girdîye (xişnîye) de kitabêdo kirmancî nênuşîyayo. Reyna hewayo ke ez zana "Kilama Pepûgî" lehçeya kirmancî de romano tewr verî a. No semed ra "Kilama Pepûgî" xabatêda balkêş a ke ganî merdim ser o vîndero.

Seke yeno zanayîş roman de struktur, yanî viraştişê romanî zaf muhîm o. Na mesela de kam beno o zano, temaya romanê ey çi bena a zana, tayê çiyî estî ke ganî nuştox bîyaro ca. Mavajî rêzîla hedîseyan, yanî çiyê ke qewmîyênî ganî goreyê yew ûsulî bêrê nuştiş û rêzkerdiş. Romanan de edet o, verî cayê hedîseyan, dima hêdî-hêdî kesê ke romanî de wayirê rolê muhîmî yî, dima zî kesê baş û xirabî bellî benî. Nînan ra pey hedîseyî goreyê planê nuştoxî aver (raver) şonî û hera benî, hedîseyanê hurdîyan ra destek û paştî gênî. Labelê hedîseyo bingeyin, yanî hedîseyo ke roman ser o virazîyayo ganî sey xeta sura qaline bellî bo. Na xeta sura qaline bena sey pusulaya wendoxî. Heme hedîseyê bînîyê ke qewmîyênî, ganî hedîseyê bingeyinî rê xizmet bikî. Yanî hedîseyê hurdî eke hedîseyê bingeyinî xurt bikî cay înan roman de esto.

Roman de hedîseyê paralelî şîyênî bibî labelê hedîseyê hurdî nêşîyênî bibî reqîbê hedîseyê bingeynî. Demeyo ke nuştoxî bawer kerd ke hedîseyî tam girr û geş bîy, ganî heme hunerê xo binawno (bimusno) ke hedîsey biresno merhaleya tewr berze. Demeyo ke hedîseyo bingeyn resa tîtik (zîrve), nuştox ganî hinî zaf derg nêkero. Çimkî hinî çîyo ke zaf vajo çin o. Ganî hinî goreyê qewimîyayîşê hedîseyan herkesî bierşawo cayê ey û xatir wendoxan ra biwazo.

"Kilama Pepûgî" de tayê problemê strukturî estî. Goreyê mi sebebê nê probleman zî esto. Nuştox "vateyo verên" de nuseno ke ey nê meseleyê ke roman de nuştî "Ap Geloyî" ra eşnawitî (hesnay). Reyna hewayo ke nuştox nuseno, nê hedîseyî heme raştiko qewmîyayî labelê ey nameyê kesan vurênayo (bedilnayo). Bêguman eke ke merdim hedîseyê ke cirîyayî eynen binuso çîyêna yo, hedîseyanê cirîyayan (bîyayeyan) nuştîşê xo rê biko binge û goreyê xo yew muhtewa û kronolojîyo newe bido înan çîyêna yo. Demeyo ke merdim biwazo orîjînalê hedîseyan rê sadîq bimano merdim mecbur o ke senî eşnawito wina binuso. Îmkanê mudaxelekerdişî zaf çin o. Demeyo ke wina bo zî roman şîyêno giran bibo, wendoxan eciz bikero. Mi bi xo "Kilama Pepûkî" de, mîyanê hedîseyan de yew keşmekeşîye hîs kerde. Hedîseyo bingeyn weş beylu nîyo. Roman heta hedîseyan ra zaf dewlemend o, labelê wezîfe û rolê nê hedîseyan zaf eşkera nîyo. Ge-ge merdim wina hîs keno ke her hedîse bi xo şîyêno bibo yew roman. Helbet demeyo ke merdim sadîqê orîjînalê hedîseyan bimano sewbî riskî zî estî. Mavajî keso ke nuştoxî rê behsê hedîseyan keno, neqlkerdişê xo de çend objektîf o. Zaf rey merdim nêşîyêno objektîffiya vatoxî kontrol biko. Merdim nêşîyêno qehremananê romanî vijîno û goreyê zerra xo karakter bido înan. Mavajî "Kilama Pepûgî" de ez raştê yew kurdê kurmancî nêameya ke baş (hol) bo, wayîrê bextî bo û zanaye bo. Kurmancê romanî pêro gonîwer û talanker î. Tena yew ca ne tê da ke Xalit Begê cibrî vano: "*Lawo meşorê, ebe destanê xo şimşêrê dişmenê xo mesuyêrê. Hermenî şamya Osmanîye, ma kî perojê Osmanîye îme*" (r. 198) Helbet no vatişê Xalit Begî zî zaf bawerîye nêdano wendoxî. Çimkî o serekê eşîra cibran o û cibrî her roj armenîyan û elewîyan kişenî. Roman de kurdê kurmancî û armenî zî tam eksê kurmancan, qehreman, zanaye û pîzeveşn (wayîrê merhemetî) î. No ware de Welî Axa û Mam di îstîsna yî. Ez bi xo wina bawer kena ke no rewş tercîh û waştîşê nuştoxî nîyo.

Yewna çîyo menfî tengbîyayîşê cayê cografik ê romanî yo. Yew romanê 528 rîpelinî rê çend hebî dewê Gimgimî zaf teng î. Hedîseyî dormarê çend dewan de cirîyênî. Nuştox mecbur maneno cayanê ke pê manenî teswîr biko. Îklim, vilikî, vaş û nebatî, teyr û tur, dar û ber, terş û dewar, kerm û kêzî heme dewanê na mintîqa de sey yewbînî yê. Ciwîyayîşê dewijan mîyan de zî zaf ferq çin o. Na tengeya cayî û tengikirîyayîşê dewijan hem zaf zor dana nuştoxî hem zî wendoxî. Nuştox neçar maneno ke dewanê a mintîqa ra bigeyro. No

rewş de ge-ge cîfê wendoxî peyseno. Nuştox nê tenganeyê cayî ferq keno û tayê cayan de ca dano behskerdişê kesanê xerîban. Mavajî çerçîyan yan zî remayaxonê herbê orisî. Bi karakteranê sey Zerde nuştox wazeno ke wendox tikê (biney) cîf bigîro.

Yew şaşîya ke ez rast ameya ke ganî romanêko winasî de çinêbînî na ya: Nê romanî de di qehremanî estî ke her di zî nameyê înan Zeynel o. Înan ra yew Zeynelo ke mi cor ra behsê ey kerd, Zeynelê Îbrahîm Talî yo ke nê romanî de hetanî yew ca qehremanê romanî yo yewin o. Lajê Îbrahîm Talî bîn zî Welî yo. Nameyê lajê Welî Axay zî Zeynel o. Lajê Welî Axayo bîn Ezîz o (r. 241) Labelê rîpelê 524în de nuştoxî wina nušto : *Welî Axa, domanê xo Zeynel, Welî û Mem ûştî ra şî lewê Silêman Axayî*. r. 524.) Eynî rîpel de Zeynel Sileman Axayî ra wina vano: *Axa nizo to çik o henî vana. Mi binê xete de , seba Milija, seba şerefa Kurda, duşê Ereba de da piro*. Na rêza corên ra fam beno ke no Zeynel Zeynelê Îbrahîm Talî yo labelê rîpelê 524în de nişka ra Zeynel û Welîyê Îbrahîm Talî bîyê lajê Welî Axay.

Nê tayê çiyê ke mi goreyê fikrê xo minaqaşê kerdî bêguman ehemîyetê nê romanî kemî nêkenî. Verî ganî merdim xo vîr a nêko ke -hewayo ke ez zana-no kitabê nuştoxî yo verên o. Seke mi verî zî vatbi, bi lehçeya kirmanckî romanî nênuşiyay, yanî tecrubeyê bînî çin î. No rewş de kitabêdo winasî nuştiş karêdo hêca yo. Naye ra teber zî hetanî ke nuştoxî ra ameya dîqqet kerdo ke romanêko baş binuso. Mavajî Kilama Pepûgî de nuştox xeliqnayîşê atmosferê he-dîseyan de, teswîranê xo yê derg û dilayan de serkewte yo. Naskerdişdayîşê (pêşkêşkerdişê) qehremananê romanî de gelekî hesas o. Bi perspektîfêdo hîra zaf hetan ra behsê qehremanan keno. Rastîye ra zaf durî nêkeweno. Mavajî Bakê Canêser karakteranê başan ra yew o. Ciwîyayîşê dewijan ser o muşahadeyê başî kerdî. Nuştoxî bi hewayêdo weş ge-ge bi monologan ge-ge zî rasterast fekê karakteranê xo ra gelekî meseleyî û estanekî dekerdî romanê xo mîyan. Bi no metod fikirîyayîş û bawerîya karakteranê romanî de dewlemen-dîyêk peyda kerda.

Ziwanê romanî ser o zî ez wazena çend çekuyan vaja. Verê verkan zîwanê nê romanî, zîwanêdo eklektîk û viraşte nîyo. Zîwan tebîî û rehet o, goreya lehçeya ma pêt (zengîn) zî hesabîyêno. Nuştox cumleyanê dergan ra remayo û zaf baş zî kerdo. Nê cumleyê kilmî hem weş yenî famkerdiş û hem zî ca ra ca nuşteyî ser tesîrêdo musbet kenî. Îmlaya nuştoxî ekserîya rast a. Labelê pîya yan zî cîyanuştiş de merdim rastê şaşîyan yeno. Yew formê gramerîyo ke zaf rey şaş nusîyayo ez wazena tikê ser o vîndera. Formanê rastan ez parentezî mîyan de nawnena (musnena) Numûne: *Dewijî Pîre ra xêlê hes kerdêne*. (r. 152) (Dewijan Pîrê ra xêlê hes kerdêne.)

Tîya çîyo ke şaş o zafhûmarîya çekuya Dewijî ya. Ma zanî ke nameyî yan zî sîfetî di tewir benî zafhûmar, yanî suffiksê zafhûmarîye di hebî yî: -î, -an.

Merdîm -î yan zî -anî kam halan de gurêno? Na mesela pabesteya demê karî (wextê fîlî) ya. Mavajî eke kar demo nikayin de bibînî formo ke nusîyayo rast bînî, yanî Dewijî Pîrî ra xêlê hes kenê.

Çend numûneyê bînî: *Verê çêverê Cîbî pirê kerga û varikan o.* (r. 168) (Verê çêverê Cîbî pirê kergî û varikî yî.)

Bakî û Cîbî jûbîn ra xêlê hes kenê. (r. 168) Tîya de şaşî şaşîya zafhûmarîye nîya. Bak û Cîb ganî sey halê (tirkî de yaln hal) xoserî biameynî nuştîş. Yanî Bak û Cîb jûbîn ra xêlê hes kenê.

Sivircikî kî zê dewijî ebe ters kewtêne qulanê xo (r. 193) (Sivircikî kî zê dewijan ebe ters kewtêne qulanê xo)

Dewijî her serre malê xo berdêne sukê de rotêne. (r. 257) (Dewijan her serre malê xo berdêne sukê de rotêne.)

Nê bêmrada hena îta bî. Nê kam ta şî? (r. 268) (Nê bêmradî hena îta bî. Nê kam ta şî?)

Dewijî mal goma de caverda (r. 330) (Dewijan mal goma de caverda.)

Aspijî hetenî herdiş û burîyanê ma jû kerdîbî xo dest ra. (r. 345) (Aspijan hetenî herdiş û burîyê ma jû kerdîbî xo dest ra.)

Mêrka tufanga ra îndî xêlê dûr kewtî. (r. 377) (Mêrikî tufangan ra îndî xêlê dûr kewtî.)

Meselaya bîna ke ez wazena ser o vîndera meselaya mensûbîyetîya nameyan a. Nuştoxî bi îsrar herunda çekuya kurmancî de kurmancîye nuştî. Çend numûneyî: *Mîyonê Kurmancîye de ver kenê ci de tûcarîye kenê.* (r. 469)

Nika ê dewa de Kurmancîye vinetêne. (r. 470)

Kurmancîya ê der-dorme nîşenê ro. (r. 470)

Mordemî Kurmancîya Cîbrana ra yê. (r. 514)

Kurmancîya ê der-dorme, o mal û milk ser ra kokê jûbînî ardbî. (r. 470)

No suffîksê -îye ke nuştoxî ardo pey çekuya kurmancî yewna mana dano na çekuye. Kurmancîye bi tirkî yeno manaya kurmanckî. No semed ra kes nêşîno çekuya kurmancîye manaya kurmancî de bixebitno. *Dilmij Dilmijki* r.128, *Dilmijanê cêrî* r. 259 Nuştoxî semedê kurdanê kirmanckîqisekerdoxan rê çekuya Dilmijî gurênayo. Na çekuye zî çekuyêda xam a, ez bi xo caran (çi rey) pê nehesîyaya. Dilm esto ke dilmij bibo? Eke esto ça (kure, kotî) esto? Eke dilm bibo zî ma dilmij beno? Merdim şîyêno vajo tirkij, kurdij elewîyij, sunîyij ke vajo dilmij? Nê! Goreyê zanayîşê mi cayekî de zî na çekuye nîna xebitnayîş.

Peynî de ez wazena vaja ke Denîz Gûndûzî bi nuştîşê nê romanî ziwan û edebîyatê kurdan rê xizmetêdo baş kerdo. Ez nê romanî heme wendoxanê ma rê tewsiye kena ke biwanî. Eke ma kitabanê kirmanckîyan nêwanî, gelo heqê ma esto ke ma şarî ra lomey bikerî?*

* Na meqale hetê Malmîsanijî ra redakte bîya û kovara Vateyî, Nr. 12, r. 66-71 de weşanîyaya.

ROMANÊ VERÊN YÊ KIRMANCKÎ

Nadîre Guntaş ALDATMAZ

SEBA ZIWANAN GIRANÎYA ROMANÊ VERÊNÎ

Dinyaya edebîyatê kurdan de hurendîya romanî zaf muhîm a. Ziwane kurdan de romano verên serra 1935 de, lehçeya kirdaskî de ameyo nuştene. Kirdaskî hem cografyade girse de hem zî welatanê bînan de yena qîsey kerdene. No rî ra zî dahîna avêr şîya.

Bêguman romanê kurdan zî mîyanê edebîyatê kurdan de cayode muhîm der o. Edebîyatê kurdan zî jey mîletê kurdan parçe bîyo. Peynîya nê parçebîyayîşî de mesafeyê girşî kewtê mavênê lehçeyan. No rî ra zî edebîyat, tayê lehçeyanê ma de tenêna avêr şîyo. Na mana de kirmanckî rind peyser menda. Romanê kirmanckî ancax serra 2000î de ameyo weşanayene. No durum qîyemetê romanî senik nêkeno, eksê ci, keno zêde.

Seba herey kewtena edebîyatê ma yê nuşteki, sebebî zaf ê. Qedexeyê ziwani, zindan kerdene roşnvîran, parçebîyayîşê mîletî ûsn. Bîndestîya ziwani, bîyayîşê edebîyatê nuşteki rind kerdo zor. Hîkaye, şîr û sanikî cayê de vinderê, roman nuştene, seba kirmanckî bê îmkân bîye. Wertê na bêîmkaniye de nuştîşê romanode 536 rîpelî raştî zî qehremanîyade girse wazena. Hem hetê dewletîya ziwani ra hem zî hetê belaya sereyî ra.

Deniz Gunduz, nuşttoxê romanê verên yê kirmanckî yo. Deniz, hona ke cêncî 24 serrên bîyo, no kitab nuştî. Beno ke rozê no ziwane ma yo kan bixeleşîyo, bibo ziwane perwerdeyî, eke henî bo, tede bara nê romanî zaf bena.

Ziwane ma yo ke ziwane zereyê çeyî (keyî) bî, bî ziwane edebîyatî. Ziwanî ke çînebîyaye bî, o ke eyb bî, o ke tayîne ra gore ziwane serê koyan bî, o hên ame meydan ke êdî kes bese nêkeno ke heqa ey înkâr bikêro.

Seba ma kirmancan, eve ziwane xo wendiş sebebê bextewerîya ma yo.

1. MİLET Û ROMAN

Ma ke edebîyatî de nîyada, vîname ke edebîyat, bi nameyê mîletan yeno vatene. Mavajî, edebîyatê almanan, edebîyatê îngilîzan, edebîyatê rûsan ûêb.

Ancî nîyadame ke vejîyayîşê romanî û miletbîyayîş ca-ca de kewtê tēmîyan. Aversîyayîşê romanî zî miletê ke wayîrê dewlete yê û ê ke bêdewlet ê, ferqê xo esto. Bêguman, mileto ke wayîrê dewlete yo, edebîyatê înan beno berz, beno girs yeno ra dustê edebîyatê dinyaya moderne. Çike mileto ke dewleta xo esta, zıwanê xo azad o. Yewbîyayîşê perwerde û weşanayîşî esto. "Çinebîyayena dewlete û xoserbîyayena kurdan, qalê edebîyatê kurdan o milî kerdene fîna ra zor. (...) Miletê ke kurdî kerdê binê destê xo û zor kerdo, polîtîkaya înkârî ra heta bi otonomîyade tenge muamele kerdo."¹

Seke Haşim Ahmedzade halê romanê kurdan zaf rind tehlîl keno, no durum de, parçebîyayîşê kurdan behsê edebîyatê kurdan o milî kerdene rind keno zor. Çike çitur ke mi cor de zî vat, miletbîyayîş û roman, dewleta milî û roman, zîyade kewtê tēmîyan.

Rexnekarê edebîyatî Franco Moretti ra gore, hetê ra, dewleta milîye (ulus devlet) roman veto. Hetê ra zî romanî dewleta milîye veta. Nuştoxoyê amerîkanî Ray Bradbury ra gore zî roman, kulturê miletî cîgêreno û vezeno werte.

Romano verên yê Ewropa "Don Kîşot" (Don Quijote) serra 1605 de hetê Miguel De Saavedra Cervantesî ra ameyo nuştene². Romano verên yê tirkî "Taaşuk-ı Talat ve Fitnat" serra 1872 de hetê Şemsedîn Samî ra ameyo nuştene³. Romanê ma yo verên "Şivanê Kurd" lehçeya kirdaskî de serra 1935 de hetê Erebe Şemoyî ra ameyo nuştene. Çıqas ke nuştoxoyê kurd Ferhad Shakely seba romanê verên yê kurdî serra 1960 dano zî bellî yo ke qesta xo romanê lehçeya sorankî yo. Shakely bi xo zî vano romanê ke Yewîya Sovyetan de weşanîyayê, na xebata xo de tever ra verdayê. Çike Şivanê Kurd (Şivanê Kurmanca) Yewîya Sovyetan de weşanîyayo⁴.

Cayo ke tede miletê kurd ciwîyeno, ê cayan de zêde kirdasî yeno qiseykerdene. Cayo ke kurdî qedexe nêbîyo, verê coy, ê cayan de metnê edebî vejîyayê werte. Mesela, kurdê ke Yewîya Sovyetan der ê, hetê zıwanî ra tenêna azad ê. Romanê verênî zî uca vejîyayê.

"Xêrza romanê welatî ra, aversîyayîşê romanê kurdan de bara dîyaspora zaf a. (...) Tim merdim zaneno ke aversîyayîşê edebîyatê kurdan de kurdê ke Armenîstan der ê, bara xo zaf a. (...)

Ma ke tarîxê edebîyatê kurda de nîyada, verê coy, edebîyato klasîk yê kurdan, bi alfabeya erebkî vejîno vernîya ma. Bêguman, merdim şikîno vajero ke edebîyatê kurdan o klasîk medresan ra vejîyayo. Medresan bi seserran jê mektebanê îlmî xizmete daya û şairê girşî nê medresan ra vejîyayê. Kurdî ke se-

¹ Haşim Ahmedzade, Ulus ve Roman, Pêrî Yayınları, İstanbul 2004, r. 157

² çc, r. 53

³ çc, r. 163

⁴ www.edebiyatogretmeni.net

serra 15. de dekewte dinyaya edebîyatî, erebkî û fariskî welatanê muslumanan de zîwanê edebîyatî bî. Ma ke qalê şîra kurdan a verêne kerd, gerek tayê kesanê zaf muhîman bîyarîme xo vîrî. Elî Herîrî, Melayê Cizîrî, Melayê Bateyî, Mele Perîşan, Feqîyê Teyran. Nê kesê muhîmê ke medresan de erebkî û fariskî wendo, unca zî şîr û dîwanî bi kurdkî nuştê.”⁵

Mavênê edebîyatê klasîk û edebîyatê modernî yê kurdan zaf derg o. Wexto bêveng keylê esto. Raversîyayîşê edebîyatê modernî herey bîyo. Sebebê nê halî eyan o.

a) Halê Kirmanckî

Serranê hawtayan (1970) de qîseykerdişê kirmanckî eyb bî. Kirmanckî zîwanê dewe bî. Hên bibî ke dewijan bîle xo zor kerdenê ke bi tirkî qîsey bikerê. Çîtur ke merdim çeye ra vejîya, kincanê zereyê çeyeyî (keyeyî) xo ser a keno, vezeno, kincanê teverî dano xo ra, eynî hên bî. Kirmanckîya xo çeye de ca verdayênê û tever ra tirkî qîsey kerdêne. Çarşî de, mekteb de, telefon de tirkî qîsey kerdêne. Ê ke tirkî nêzanayêne, yînu bîle xo zor kerdêne ke telefon de tirkî qîsey bikerê. Miletî hetê ra serm kerdêne, hetê ra zî tersayêne ke eve kirmanckî qîsey bikero.

Serranê hawtayan de organîzasyonê marksîstî zaf bî. Yînu kî wastêne ke kes qalê zîwanê xo nêkero. Yînu ra gore, wextê serbestîya zîwanan şorişî ra tepîya yo. Înanê ke nîya vatênê, ê zî kirmancî bî. Qîsey kerdena zîwanî her ke tepîya este, domanî nêmusay, kalan xo vîr ra kerd. Zîwanê teverî (zîwanê mektebî, yê çarşî, yê organîzasyonan...) tirkî bî. Dime ra zî radyo û televîzyonî kowtî zereyê çeyanê rna. Roze de nê sate, radyoyê Erîwanî ra tever pêro tirkî bî. Yê Erîwanî zî kirdaskî bî. Qismêkê ma fehm nêkerdênê, unca zî gos dayênê. Melodîyê kilaman ma rê weş amênê. O zî dizdîya gos dayênê.

Çiqas ke ma derdê xo, zîwanê xo de tewr rind vatênê, unca kî eke yewî rê binusnêne, ebe tirkî nusnayêne.

Halê ma nîya bî. Ma tayîne rê xovîrakerdiş zor bî. Ma xo zor kerdêne ke tayê çekuyan bîyarîme xo vîrî. Nuştene nêameyênê vîrê keşî.

O wext lehçeya kirdasî de çend kovarî vejîyayênê. Ê kî nême kirdasî, nême tirkî bî. Derbeyê 12 elule ra tepîya ê zî nêvejîyay. Kirdaskîya ke tenê jîl dayîbî, a zî birîya. Kirmanckî xora nêameybî ra xo.

Serrî ke vêrdî ra, miletî zîwanê xo terikna. Her keşî domananê xo de tirkî qîsey kerd. Zîwanê dewe peyder pey xo vîr ra kerd. Hên bî ke, kokimê ke dewe der ê, hawtay, heştay serran der ê, bî zîwanê yînan. Dime ra zî dewî kerdî tol, vêsney. Kes dewan de nêmend. Dewijî ke nêmendî, zîwanê yînan zî nêmend.

---

⁵ Abidin Pariltı - Özlem Galip, Kürt Romanı Okuma Kılavuzu, "Önsöz, Muhsin Kızılkaya", Sel Yayıncılık, İstanbul 2010, r. 9

b) Awe Raya Xo Dîye

Unca kî rozê amê, no hal têser û têbin ra bî. Awe raya xo dîye. No zîwan de eserê edebî vejîyayî.

Edebîyat henî yo ke "cayê de, cayode dizdî ya, xerîbîye de, odayade serdina cemedîyayîye de, serê koyê de, mektebê de, hucreyê de, qawîşê de, qeweyê de, cayo ke merdim şikîno binuşno, ê cayan de qeleme cêno xo dest, kaxite cêno xo ver, çekuyê ke o zîwan de zaşeno, derdê xo ê zîwanî de dano vatene. Ge-gane beno ke nînan ra tiway nêvejîno. Ge-gane zî nê nuşteyî benê eserê edebîyatî. Nû, zîyade benê şîrî, ge-gane benê hikaye. Hama ke nê nuşteyî bî roman, endî ê zîwanî ra hên rehet zewal nêbeno."⁶

Raşti zî wertê na bêmkaniye de edebîyatê ma raya xo kerde ra. Yew zîwanî de edebîyat viraştene, qeweta ê zîwanî musnena. Bi taybetî, zîwanê de roman nuştene, bi xo merhaleyade zaf muhîm a. "Çike roman, zîrveyê zîwanî yo, zîrveyê edebîyatî yo. Çike roman, zanayîş û şeklê ciwîyayîşê xelkî yo. Zîwano ke romanê xo esto, ê zîwanî vera qedexekerdişî de çeka xo sanaya xo mîye. Roman, seba zîwanî kalxan (mortal) o.

Fîlologî vanê, ewro rîyê hardî de nêjdîyê hîrê hazarî (3000) zîwanî estê. Mîyanê nê zîwanan de tenya edebîyatê hawtay û şeş (76) zîwanan esto. Ciwîyayena zîwanan de raya verêne, raya teke edebîyat o. Kurdkî zî nê zîwanan ra yew a... Dinya de zîwanê çin o ke jê kurdkî bê mekteb, bê estîtu, bê perwerde û eb. wayîrê xo vejîyo, eseran bido. Belka zî xelko tek o ke wertê na bêkesîye û bêwayîrîye de edebîyatê xo honde avêr berdo."⁷

2. ROMANO VERÊN

Romano verên ê kirmanckî serra 2000î de Anqara de Weşanxaneyê VARTANî ra vejîyayo. Roman, 536 rîpelî yo. Nuştoxê romanî Deniz Gunduz o.

a) Deniz Gunduz Kam o?

"Deniz Gunduz, romannuştoxê verên yê kirmanckî (zazakî) yo. Çeleye 1976î de dewa Gimgimî Canesera de maya xo ra bi. Hema ke hîrêserre bi, keyeyê înan bar kerd, şîy bi dewa Uskira. Wendegeyo verên Uskira de wend. Mîyanên zî na dewe de dest pêkerd la Tetwan de tamam kerd. Wendişê lîse zî, Bidlîs de dest pêkerd, Îzmîr de tamam kerd. 1994 de Anadolu Üniversitesi ya Eskîşehîrî de qismê Tarîxê Hunerî (Sanat Tarihi) de qeyda xo viraşte labelê

⁶ Abidin Parilti - Özlem Galip, Kürt Romanı Okuma Kılavuzu, "Önsöz, Muhsin Kızılkaya", Sel Yayıncılık, İstanbul 2010, r. 10

⁷ çç, r. 20

wendişê xo temam nêkerd. 1996 de Îzmîr de temsîlkarîya Weşanxaneyê Komalî kerde. Wexto ke no gure kerdêne, xo da xebata zıwanê kurdkî ser û dest pêkerd bi kîrmanckî nuşt. Serra 2000î de romanê xo **Kilama Pepûgî** ke romano yewin yê kîrmanckî yo, da weşanayîş. Serra 2003 de bi wasitayê Weqfa Kurdî ya Kulturî li Stokholmê Unîversîteya Upsala de yew termîn kîrmanckî wende. Badê ke Swêd ra agêra, Îstanbul de Weşanxaneyê Vateyî awan kerd. Û êdî bi temamî xo da karê edebîyatî û weşangerîya kîrmanckî ser. Kovara **Vateyî** ke Swêd de hetê Grûba Xebate ya Vateyî ra amade bena, Tirkîya de dano çape ro û vila keno. Heto bîn ra Weşanxaneyê Vateyî de kitabên çap keno.

Eserê eyê ke hetanî nika weşanîyayê:

- 1) Kilama Pepûgî (roman), Vartan, Anqara, 2000
- 2) Hikayeyê Koyê Bîngolî (hîkaye), Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul, 2004
- 3) Kîrmancca/Zazaca Dil Dersleri (gramer), Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul, 2006
- 4) Deniz Gunduz, Soro (roman), Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul, 2010⁸

c) Edebîyatê Denîz Gûndûzî

“Deniz, edebîyatê xo de zaf asan û sade qîsey keno, hîra-hîra, derg û dila qîsey keno. Zıwanêko dewlemend û goştin xebitneno. (...) Sînorê xeyalanê ey de qet zordayîş çin o, yanî, qet zor nêdano xo.”⁹

Çiqas ke standardbîyayîşê kîrmanckî temam nêbîyo, her kes goreyê mintiqaya xo qîsey keno û nuşneno, hên zanen ke zıwanê Denizî her keşî gore aracax (yeno famkerdiş) o.

“Dinyaya edebîyatê Denizî, mekanê bîyîşan derûdorê Koyê Bîngolî, Koyê Şerefdînî yê; dewa Uskira, Civarka, Canesera; Dereyê Sorbelaxî, Girê Boxayî bi deşte û zozananê xo, bi tap û kend û kendalanê xo, bi mal û pes û birrê xo, bi qereqol û mekteb û bereqayê rijyayeyî ke erdlêrzê şeşt û şeşî ra mendê. Heme hikayan de nê mekanî yenê verê çimê merdimî. Û îllahîm zî vewre, vewra welatê Serhedî; vayo ke hêç beno, tozike, puk, pukeleke...”¹⁰

Rastî zî merdim hên hîs keno. Waxtê wendişê romanî de merdim cayê xo yê raştkenî terikneno sono serê koyê Bîngolî, sono wertê gul û vilikan. Boya vaş û vilikan sereyê merdimî çerexnena, çitûr ke vayê zimistanî rîyê merdimî vêsno, halê mîletê ma, feqîrîye, cahîlîye û bêkeşîya mîletî zî zereyê merdimî vêsno.

⁸ Bîyografîya Deniz Gunduzî, Amadekar: Roşan Lezgîn, Zazakî.Net, <http://www.zazaki.net/haber/deniz-gunduz-118.htm>

⁹ Roşan Lezgîn, “Nuştoxê Koyê Bîngolî: Deniz Gunduz”, Zazakî.Net, 07 tebaxe 2009, <http://www.zazaki.net/haber/nustox-koy-bngol-deniz-gunduz-94.htm>

¹⁰ çc

"Edebîyatê Denizî de dej û mîzah tēmîyan de yê. Seke wisarî gama ke vewre dest pêkena vilişêna, sîyayîye vejêna meydan, derûdor de mîyanê belekanê vewre de çayîr û çîmen, gul û gulbizêkî ver kenê ci zergûn benê. Keweyî, sîyayî û sipîyî tēmîyan de asenê, bi no qayde, her hikaye de hema vajêne ke her qiseykerdiş de gama ke jan, dej, êş û elem, bêçareyî û cehaletîya şarê ma nawneno, hetêk ra zî bi hawayêko tebîî, zaf asan, mîzahî sey derûyê nê dejê xorînî, sey yew şerbetî pêşkêş keno. (...)

Eke bi kilmîye debîyatê ma de cayê Deniz Gunduzî û rolê ey mi ra bipersî, ez vana ke, edebîyatê tirkî de cayê Yaşar Kemalî û rolê ey çi yo, yê Deniz Gunduzî zî o yo. Çünke uslûbê qiseykerdişê edebîyatê Denizî, hawayê şuxulnayîşê ziwani, heta bi mekan zî, belê, zaf hetan ra edebîyatê ey maneno edebîyatê Yaşar Kemalî."¹¹

Her çî ra avêr, no zivan de edebîyat bi xo çiyode zaf girs o. Seba nuştena romanode kirmanckî gerek taqetade pîle, ziwanzanoxiyade hîraye û zivanode dewletî merdimî de estbo.

Hên asen o ke Deniz Gunduz wayîrê nê mezîyetan pêroyîne yo. Çike o, çî ke wazeno kitabên xo de vajero, zaf rind vato. Bi zivanê xo yo zelal û germ û dewletî û raştken zereyê merdimî vêsno, lerneno, merdimî hurêndîya xo ra urzno ra, beno serê koyanê welatî, wertê boya kulîlikan.

3. KILAMA PEPÛGÎ

Romanê Deniz Gunduzî û romanê kirmanckî o verên, jê nameyê xo bi kilama pepugî dest pêkeno:

"Pepbo geko

Kam kîşt

Mi kîşt

Kam şût

Mi şût

Kam kinit

*Mi kinit"*¹²

Kulturê kurdanê kirmancan de cayê na kilame zaf muhîm o. Çike kirmancan zaf xo be xo yewbînî werdo. Werdo hama dime ra zî bîyê poseman, kilamî vatê. Na posemanîya xo bi kilaman, bi hikayeyan, bi şîran arda ra zivan.

Bi vatena Deniz Gunduzî, sanika na kitabî sanikade raştken a. Ap Geloyî ci rê qisey kerda. Meselayê kitabî wextê dewleta Osmanîyan de, peynîya ser-

¹¹ Roşan Lezgîn, "Nuştexê Koyê Bîngolî: Deniz Gunduz", Zazakî.Net, 07 tebaxe 2009, <http://www.zazaki.net/haber/nustox-koy-bngol-deniz-gunduz-94.htm>

¹² Deniz Gunduz, Kilama Pepûgî, Weşanxaneyê Vartanî, Anqara 2000, r. 7

ranê 1800an û serê serranê 1900an de vêrenê ra. Hama hama rastê peynîya emrê dewleta Osmanîyan yenê.

Meseleyî dormeyê mintiqaya Gimgimî de vêrenê ra. O wext padîşah Evdil-hemîdo diyîn serê textê dewleta Osmanîyan der o. Hetê Gimgimî de zî alayîyê Hemîdîye dewlete temsîl kenê.

Eşîrê girşî yê ke na mintiqa der ê, xormekij û cibranij ê. Mintiqa de armenî zî estê. Eşîra xormekan elewî ya, cibranî zî sunî ya. Mavênê her di eşîran rind nîyo. Serekê alayîya Hemîdîye zî cibraniz o.

Wext wextê talanî yo. Zorê kamî ke şî kamî, destebera kamî ra ke ame, êyê bînî weno. Cibranî kewtê alayîya Hemîdîye, qewetin ê. Alayîye erzena dewade xormekan ser, Îbrahîm Talîyê xormekijî kişena. Domanê Îbrahîmî (Zeynel û Welî) zî yenê ke heyfê pîyê xo bijêrê. Xormekijî û cibranijî danê pêro, yewmîn ra xêlê merdiman kişenê.

Eskerê Osmanîyan û cibranijî pîya erzenê dewanê xormek û armenîyan ser. Armenîyan qir kenê û malê înan zî talan kenê. Vera zulmê dewleta Osmanî û cibranizan de Levono armenî çend merdimanê xo cêno, vejîno ra koyan, cibranan û alayîye de dano pêro. Cibranî û armenî, cibranî û xormekî yewmîn qir kenê. Dismenîya ke mavênê her di eşîran der a, rind bena xorîne.

Welî axayo xormekij pêheşîno ke alayîye erzena dewa armenîyan ser. Xebere rusneno kewrayê xo Aşotî rê ke dewe ra biremê, şêrê. Aşot dewa xo nêterikneno. Armenîyê ke ê cayan teriknenê sonê, raye ra rastê zaf zehmetîyan benê. Tayê xormekijî zî koyan ra fetelînê. Raya armenîyan birnenê, înan kişenê, ser de kenê (Mam û hevalê xo). Mufrezeyê Levon û Mamî zî yenê verva yewmînî, danê pêro. No ceng de merdimê Welî Axayî zî bi destê Levonî ra yenê kiştene. Mavênê armenîyan û kurdanê elewîyan zî beno xirabe.

Hetê ra zî Herbê Yewîn yê Dinya dest pêkeno û hukmê dewleta Osmanî partîya İttihad-Teraqqî dest der o. Na partî planê qirkerdişe armenîyan viraştö. Planê xo hurdî-hurdî ana hurêndîye. Verê coy dewan ra çekan arê danê, dima mal û dewarê dewijan cênê, benê. Peynîye de zî cinî-camêrd, pîl-qiz kam ke esto danê arê, qifle bi qifle benê kişenê.

Aşot domananê xo cêno sono, xo erzeno bextê kewrayê xo Welî Axayî. Welî Axa derba verêne xo vîr ra nêkeno. (Levonî merdimê ey kiştbî.) Aşotî xapêneno û çeyê (keyê) xo de kişeno. Bi no qayde heyfê merdimanê xo cêno.

a) Ziwanê Romanî

Merdim ke nêzano no roman key ameyo nuştene, vano belka se (100) serre ra avêr ameyo nuştene. Yan zî serrê nuşttoxê romanî honder ê. Hîsode hanên dano merdimî ke, merdimî beno deşta Uskura, beno serê koyê Bîngolî û koyê Şerefdînî. Merdimî beno verê silî û sepelî de fetelnenö. Wisar ke ame, awa vewre ke kowte dere û derxunan, mij û dumanî ko û gêrîsan girewt, çimê mer-

dimî ere kulfîlikan fetelîno pela kitabî de. "Edebîyatê Denizî de her çî gane yo, her çî de ruh esto, her çî wayîrê zîwanî yo û her çî hîsdar o..."¹³

Raştî zî merdimî ke Kilama Pepûgî wende, derdê domananê armenîyan zereyê xo de hîs keno. Merdim wazeno ke bêkeşîya yînan rê kes bo, vêsaniya yînan rê non bo, têsaniye rê awe bo. Domanê ke bê ma û bê pî mendê, wertê birrî de lerzenê, yînu bijêro, pistunê xo de wedaro, ci rê ma û pî bo. Zîwanê nê romanî hîsode nîyanên keno zereyê merdimî. Zîwanê romanî zîwanode hîsdar o. Hem zî, her çî rast o. Mesela, mi ke kitab wend, mi va belka ez dewe der a. Sereyê xo ke çever ra tever kerî Ap Memî, Ap Heşî, Ap Welî vînen. Sey vatena Roşan Lezgînî "romananê Denizî de va, vewre, puk, vilikî, darûber, koyî, de-reyî, boya vilikan, dûyê cixara... Her çî gane yo. Her çî sey merdiman, heta ke merdiman ra wetêr, gane û hîsdar o."

Zîwanê kitabânê Denizî tim zîwanê zerrî yo. Zaf dewletî yo. Verê honde zulm û asîmîlasyonî de çitur vîneto, xo qorî kerdo, çitur hata ewro ardo, kerdo zîwanê romanî? Merdim şaş beno.

Seba zîwanê nê kitabî tayê krîtîkî zî estê. Armanca krîtîkkerdoxan, bêguman ke zîwanî rê xizmet a. Edebîyat bêkrîtîk nêbeno. Labelê, qisanê sey kardî dima, unca zî nê çekuyî yenê: "Her çî ra ver, ez Deniz Gunduzî pîroz kena. Kar û gureyê ey çerîyade girs û pîroze heq kena. Romanê xo, edebîyatê kirmancî de gamêde hol a. Ez para xo ferq der o û zerrî ra wanen, zerrî ra hîs keno. Mi romananê ey de zaf çî dî û zaf çî zî musayo. Na sevete ra qisaya min a peyêne na ya: Sipas!..."¹⁴

Wextê mendo ke kirmancî wertê dû û wela tarîxî de vîndî bo, şêro. O wext de, romanê ma yo verên resto. Na mana de ez nêwazen ke krîtîkê romanî ser o vînderî. Armanca mi yew zîwan de -bi gune û sewabanê xo- rolê romanê verênî çik a, ey ser o binuşnî.

b) Bêja Romanî

Kilama Pepûgî, hetê ra na lehçe arde ra xo, hetê ra zî çîqa ke Deniz Gunduz bi xo vateyê verên yê romanî de vano: "Mi niwaşt ke ez tarix bînîvîsnerî. Xebatê mi roman bî." Unca kî no roman, bi mi, tarîxî yo. Çike romanê tarîxî, meseleyî, ê ke bîyê, yînan cêno zereyê xo. Meseleyî, ê ke cayêde tarîxî de bîyê, yînan nuşneno. Qeremanê romanê tarîxî, raştken yan zî xeyalî benê. Qeremanî, eke raştken nêbê zî beno. Labelê meseleyî, gerek cîya (bi ferq) nêbê. Yanê, wexto ke meseleyî tey vêrenê ra, gerek zîyadeyê meselan rastî bê.

---

¹³ Roşan Lezgîn, "Nuştoxê Koyê Bîngolî: Deniz Gunduz", Zazakî.Net, 07 tebaxe 2009, <http://www.zazaki.net/haber/nustox-koy-bngol-deniz-gunduz-94.htm>

¹⁴ Huseyîn Karakaş, "Soro û Romannuştoxîya Deniz Gunduzî" ŞEWÇILA, Kovara Edebî Hûnerî, Hûmare 2, Hamnan 2011, r. 35

Nika wexto ke meseleyê tede vêrde ra, o wext, welatê ma de çi bî, çi nêbî, bîyarîme xo vîrî:

"Alayîyê Hemîdîye serra 1891 de dewrê Evdilhemîdê diyînî de saz benê. Armanca sazkerdena alayîyanê Hemîdîye verê coy nîya bî: "Hardê Împaratoriya Osmanî, parçe-parçe ke dest ra vejîya, dewleta Osmanî wazena kurdan (hona ke fikrê kurdan o milî çin o) xo dest ra nêxelesno ra, vîndî nêkero, binê şem-sîya Pan-Îslamîzmî de arêdo (pêresno) û binê destê xo kero. Dewleta Osmanî wazena ke kurdan esker kero, vera rûsan û aceman de herb fîyo. Wazena ke kurdan miletperwerîya armenîyan a ke hona newe az dana, aye ver de bende (sikre) kero û şîî-elewî-qizilbaş, êyê ke Yawuz Sultan Selîmî ra nat hurêndîya dismenî der ê, yînu rind pahn kero. (...)

Her eşîre ra seba alayîye domanî girewtênê, rusnayênê mektebê suwarî yê Îstanbulî, dima zî bîyênê mulazim û gêrayênê ra welatê xo û alayîya xo. (...)

Êyê ke sunî û şafîî yê, ê girewtî alayîye. Mavajî, mintiqaya Gimgimî de eşîra cibranan (aşîra sunîye) ra di alayî saz kerdî. Halbikî eşîra xormekan (eşîra elewîye) zî wast ke alayîye kuyo hama Muşîr Zekî Paşayî qebul nêkerd. Reîsê eşîre Îbrahîm Talo, qarîya û verva nê qerarî de ke vinet, sere dard we, amê kîstene. Lazê Îbrahîmî Zeynel, o ke kewt hurendîya pîyê xo, ey zî sere dard we, heta ke padîşahî o ef kerd..."¹⁵

"Serra 1893 de herbê osmanî û rûsan de alayîyê Hemîdîye derbê giranî dayî ra rûsan. (...) "Alayîyê Hemîdîye, Evdilhemîdî seba tedîb û tenkîlê armenîyan saz kerdê."¹⁶

"Serra 1893 de mintiqayanê Mûş û Sasonî de, mavênê musulman û xirîstîyanan de pêrodayîş vejîno. (...) Serranê 1894-1896 de peynîya polîtîkaya Sultan Evidlhemîdî de, cinî, camêrd û domanî, se hazar (100.000) keşî ra zî-yade armenî yenê kîstene.

Serra 1914 de vîjnayîşê parlamentoyî de, mebusê partîya Îttîhad û Teraqqî meclîsê mebusan cênê xo dest (...) Çekê ke armenîyan der ê, yînan danê arê..."¹⁷

Heta nika, mi tarîxê raştkenî ra di-hîrê meseleyî ardî ra ma vîrî. Nika zî Kilama Pepûgî de, meseleyê ke bi na rastîye kuwenê tê, yînan de nîyadîme:

Qehremananê romanî ra Îbrahîm Talî verê lozine de nişto ro, qisey keno: "Xalîte cibranijî ard berd, Îbrahîm Paşa (Îbê Mila) qan kerd, verda pisirê ma... (...)

¹⁵ Ayşe Hür, "Hamidiye Alaylarından Koruculuğa", Taraf Gazetesi, 21.03.2010

¹⁶ Sait Çetinoğlu, "Çetecilik, Rejimin Ayrılmaz Bir Parçasıdır"

http://www.sesonline.net/php/genel_sayfa.php?KartNo=53017, 16.02.2009

¹⁷ Ermeni Soykırımı, Alman Subayı Armin Wegner'in 1915'te Çektiği Fotoğraflar:

http://www.theforgotten.org/site/intro_tur.html, 2007

Ebdulhemîdî, Îbê Mila kerdo lajê xo. Ewro qesa Îbî çik a, a yena ma ser de."¹⁸

Lazê Îbrahîmî, Welî zî kuwno qise:

"Cîbraniyî hetanî nika gonya ma ra qe mird nibîyê, çixa va ardora ci fek kerdo leş û cendegê ma. Gore ke qaymeqamê Gimgimî salix dano, Xalitê Cîbraniyî derheqê ma de rewna Îbê Milijî ra ferman do vetene. Îbê Milijî qan kerdo ke ma firaranê eskerî ra wayîr vejînme, ma û Hermenîya duşê Osmanîye de pîşt danîme jûbînî. Malê Cîbraniya ke amo tirtene, pîyayê xo ke amo kiştene ma ser ra mendo..."¹⁹

Ma îta fehm keme ke çitur ke tarîxê ma de rast zî beno, dewleta Osmanî ma kena parçe. Verê coy ma yewbînî de kena dişmen, dima zî rehet kena binê destê xo. Dewrê peyên yê Dewleta Osmanîye yo.

"Nika ke Hermenîya mecêro lêwê xo, Urîz û Engîlîz cênê. Pîyawo Hermenî rê ewro kam virane ya kero, o şono uja. Kurmancîye û Osmanîye roja verî ra dişmênê man ê, nê alayê hemîdîye hetanî nika çîn bî. Paşayê Osmanîye seba ligitxanê Hermenîya nê alayî nêro. Her çîyo Hermenîyo zanox naye rind zano, coka ewro ra dest nano pira Hermenîya rê çeka kenê vila."²⁰

Îta zî polîtîkayade Osmanîyan yena ra ma vîrî. Verê coy armenîyan xapênênê, çekan danê înan. Dima zî danê arê. Nafa zî danê kurdan û bi destê kurdan armenîyan danê kiştene.

"Feqet derba Hemîdîye giran a. Îb derba eskerê Hemîdîya ver nalêne. Hemîdîye hetanî zerê Xwarîke jû, dewanê Xormeçîka de kam kerd xo dest ra, kerd halê merdene û hena ca verda..."²¹

Kiştene Îbrahîmî ra tepîya lajê Îbrahîmî Welî sono Îstanbul ke hem xebera merdena pîyê xo bero hem zî birayê xo Zeynelî bîyaro. Eke Zeynî vîneno, nî-yadano ke tayê hevalê Zeynî kirdaşkî qisey kenê. Vano, "Zeynel bira, nê kam ê?" Zeyn vano, "Nê kî Gimgim ra yê geko. Domanê Cîbrana yê." Na qise ser o Wel vano, 'Nêro mixenet, ti celadanê pîyê xo de îta wena şimena?'"²²

Çitur ke ma zoneme, o wext de domanan rusnenê Îstanbul, mektebê eşîran, qehremanê nê romanî Zeynel zî hata merdena pîyê xo Îstanbul de mekteb der o. Unca îta vîneme ke mavênê cîbran û xormekan de dişmenîye esta, çitur ke rastîye de zî bîya.

Ap Hesen, cayê de zî meymananê xora nîya vano:

"Buko waxto ke Osmanîyê fermanê ma elewîya vet hard û azmen ma ser ra ame pê. Yavuzî çewres hezar ra zêdêrî mordemê ma da qirkerdene. Lîqît-

¹⁸ Deniz Gunduz, Kılama Pepûgî, Weşanxaneyê Vartanî, Anqara 2000, r. 31

¹⁹ çç, r. 31

²⁰ çç, r. 38

²¹ çç, r. 40

²² çç, r. 62

xanewode henên kerd ke mayê ewladê xo eşt. Ver kerd ra şarê ma weşa weşî kerdî zerê mezela. Yavuzî ke gonya ma kerde helal, îndî dar û kemer ma de bî dîşmen.”²³

No malumat zî rast o û tarîxê ma de cayê xo esto. Malumatê ke cêr ra yê zî, unca rastîya tarîxê ma yê.

“Labelê çî waxt ke Osmanîye Hermenîya rê çekî kerdî vila, olvoztîna her di heta giran-giran şatîye. A waxt Osmanîye henî pîşte dene Hermenîya ke, aqilê îsanî nîyardene, îsan famkor mendene. (...)

Zure rewna hazir a. Helîfey vato: ‘Nîyetê Hermenîya owo ke Kurdîstanî, bî-kerê Hermenîstan.’

Serrê naye ra ravêr, Ebdulhamîdî qesade weşe vatîbî. Na qesa seba Hermenîya û Kurda zaf mûhîm a. Ebdulhamîtî vat bî: ‘Ewropa Welatê Balqana û Welate Erebi destê ma ra vet. Ebe na tore îna, dest û lingê ma birnay. Labelê ewro kenê ke, Kurdîstan û Hermenîstanî ma dest ra vejerê ke, wa cîgera ma biqilayîyo ra.

Helîfe ke nîya vajo, pêynîya xo miyone der a. Ewro ebe destê Kurda Hermenîya miyone ra dano we meşte kî ebe destê şarêde bînî Kurda miyone ra dano we.”²⁴

Hata nika meseleyê ke roman de vêrenê ra, mi ê veracêrê meselanê tarîxî kerdî. Hên aseno ke nê meseleyî yewbînî cênê (gênê). Peynîya serranê 1800an û serê serranê 1900an de ke mintîqa de çî bîyo, halê miletê ma o ekonomîk, sosyal û kulturel ke senî bîyo, raste-rast fîno re verê çimanê ma.

Nê krîterî pêro ke amey têlêwe, ma vanê no roman romanode tarîxî yo.

4. KILAMA PEPÛGÎ MA RÊ SE VANA?

Bi mi gore, Kilama Pepûgî romanêde ef wastene yo. Ma be armenîyan, wa û biray bî me, cîranî bî me, kewray bî me. Rozê amê ma yewbînî rê kerdîme dîşmen.

Ez wazen ke “kilama pepûgî” zî binuşnîne.

Waye ve birayî ra rozê sonê kengeran. Xêlê ke dayî arê cêrenê ra yenê. Turikê kengeran poştîya lazekî der o. Yenê çê nîyadanê ke turik te toway çin o. Keyneke vana kengerî ku yê. Vano, nêzonen mi nêwerdê. Vano, eke henî yo to werdê. Çêneke se kena nêkena, înan nêkeno. Waye vana înan nêkena zereyê mi yake nîyade. Bira niseno ra waya xo ser, zere kulve keno, qilasno ra nîyadano ke raştî tede toway çin o. Berbeno, zureno, qureno toway destebere ra nîna. Waye endî merda. Beno poseman, zereyê xo zon dano vano: “Waye, Heqî ra nîyadar bîyêne, ez pepûg bîyêne gilê dar û berî ra, seba to, biwendêne.”

²³ Deniz Gunduz, Kilama Pepûgî, Weşanxaneyê Vartanî, Anqara 2000, r. 121

²⁴ çc, r. 199

Senî ke qesa xo qedêna, beno pepûg nîseno gilê dare ra, vano:

Pepo keko!

Kamî kişt?

Mi kişt.

Kamî şut?

Mi şut.

Kamî kinit?

Mi kinit.

Kamî dard we?

Mi dard we.

Pepûg, lazeko ke waya xo bi destê xo kişt, o yo, neheq o, derdanê xo ver bîyo teyr, nîšto ra gilê dare, waneno.

Deniz Gunduz, romanê xo û yê ma yê verênî de der û cîranî ra, kewrayî ra, birayî ra efûya ma wasta. Bi nê romanê xo, hetê ra zıwanê xoyê ke binê zulmî der o, merdene der o, o xelesno, hetê ra zî senî ke zıwanê xo girewt, senî ke destê xo qeleme girewte, verê coy bi temaya nê romanî ayvê (eybê) ma sana be rîyê ma. Na mana de, qîymetê nê romanî diqat beno zîyade. Miletê ma rastî zî mazlum o. Reyê nîyade ke miletê esto, zıwanê xo qedexe yo, towayê xoyê nuşteki zaf çin o, hona newe yeno ra xo, qesê xoyê verên, seba neheqîya xo ef wasten a. Ef wastene, mezîyetode girs o. Je tayîne her çiyê xo înkârî ser o nêurzeme ra. Ma dêsê xo rast virazeme. Seba na rastîye Denizî gamade girse este, cêncê ma gerek na rêçe ra şêrê.

Ez wazen ke cayo ke zaf merdimî rê tesîr keno û fikrê nuştexî tewr rind ano ra zıwan, fikro bingehîn o, ey bigêrî naca:

"Milet dormê bonê Welî de amo pêser. Pîrî ke dî, pers keno,

"- Lawo şîma uja se kenê, çî fetelnenê?

Zeynî ver çarna ra Pîrî û va:

- Pîro pûy kewto des halen virašto. Şewe waneno ke, ma hebe çımanê xo binîme we.

Çimê Pîrî hîsîra ra bî pir. Ê defêna ceray ra karê xo ser. Pûy serê xo kerdo zerê nivejîno. Celikê xo qule der ê, îna qorî keno. Ê ke henî qule de xebeşîyay Aşot ame verê çımanê Pîrî û hama xafla bî qera-qera dê. Ver kerd ra qule û veng da:

- Lawo Aşot!.. Lawo mevejîye tever, mixenetî na yê îta rê ero, azê to qir kenê!.."25

"Lawo o pûy Aşot o. Kewrayê şîma Aşot o. Kewto dilqe pûy amo zerê dêsî de halen virašto. O ebe şewe waneno, veng Welî dano. Zawlta dano pira. Welî coka nîşkîno rakuyo. Moyalê kewto vilê şîma, henî rehet rehet cira nibeno. Mîyonê şîma de îqrar bî. Hezretî Usenî, o kerdo dilqe pûy û ruşno. Aşot kî amo,

îta halen virašto.”²⁶

Kerdena Welî Axayî, suzê Welî Axayî bi zıwanê Pîrî rexne beno. Qisê Pîrî, qesê giran ê û rast ê. Bi nê qisan nuştox, milletê ma vera bi tarîxê xo yeno têrî.

5. QESO PEYÊN

Herçi qas ke ma nê hedîseyan zaf heşnayîme, pêroyîne fek ra heşnayîme, nuşteyî çine bî. Kokimanê ma ke qisey kerd, qalê nê meselan kerdêne. No hal ra, edebîyatode fekkî mavênê kirmancanê ma de ciwîyayêne.

Hezar rey Denizî rê sipas ken ke nê meseleyê ke bî se-serrî fek ra bi fek fetelîyayêne û tenya hepsê fekkê kokiman bîyenê, Kilama Pepûgî de ardî ra zıwan (nuştî).

Merdena kokimanê ma, gerek endî ma nêtersno. Endî eserê mayê bêmerdene (bêmerg) estê. Êdî ma rê kî zıwanê ma rê zî merdene çin a.

Nika armanca ma, cêncê mayê ke kirmancî qisey kenê, yînan teşwîqê wendena kirmancî bikerîme. Çike “Edebîyatê kurdan, bi keşî nîno vînîtene. Kes edebîyatê kurdan nêvînenê. No edebîyat, êyê ke bi îmkanê xo kurdkî nuştene û wendene musayê, mavênê yînu de fetelîno. (...) Zobîna xebera keşî nê edebîyatî ra çin a.”²⁷

Rastî zî êyê ke kurdkî nuşnenê, tenya ê wanenê. Yanî, henî yo ke nuştox û wendoxê nê edebîyatî eynî kes ê. Wexto ke xêrza nuştoxanê kurdan ra, kesê bînî ke nê eserî wendî, o wext edebîyatê ma aver sono. Na raye bîya ra. Ez hên înan ken ke, roze bi roze wendoxê nê edebîyatî benê zîyade.

Kilama Pepugî ra tepîya çend romanê bînî yê kirmancî vejîyayî. Eserê ke se serre de nêvejîyayê, mîyanê des serran de vejîyay. Hên zanen ke na lerze, lerza herey mendene ya. Nuştoxê ma hetê ra hervî (lerze) kenê ke hurêndîya tole pir kerê, hetê ra zî derdo ke wertê serran de jê kergane bîyo girs, ey zereyê xo ra tever kerê.

Êyê ke edebîyatê ma rê elaqedar ê, ez înan rê rehetî û serkewtene wazen. Xo vîr ra nêkerîme ke bîyayena ma û çinebîyayena ma tenê zî înan dest der a.’

’ No nuşte hetê Roşan Lezgînî ra redakte bîyo û Şewçîla, Kovara Edebî Hunerî, Hûmare 3, Dîyarbekir, Payîz 2011, r. 16-28 de weşanîyayo.

²⁵ Deniz Gunduz, Kilama Pepûgî, Weşanxaneyê Vartanî, Anqara 2000, r. 527

²⁶ çc, r. 528

²⁷ Abidin Pariltı - Özlem Galip, Kürt Romanı Okuma Kılavuzu, “Önsöz, Muhsin Kızılkaya”, Sel Yayıncılık, İstanbul 2010, r. 10

ROMANÊ KILAMA PEPÛGÎ RA QISMÊK

Deniz GUNDUZ

-QELFÊ HAWTÎNE-

Vengê tufanga ser ra şodir bî zelal. Çemê Gulcîya vengê tufanga onitêne zerê xo û xêneqitêne. Zerê dewe de vengê tufanga ra zobîn çîyê nîyamêne heşnayane. Verba şodirî tufangê her hurdmîna heta hebe bî sukut. Hetanî ke tîje eşt vengê tufanga tek-tuk vejîyêne. Hama ke şodir bî zelal, hewa hebe bî şilgerm, vengê tufanga oncîya bî sixlet. Her hurmîna heta kî amanîye bi jûbînî nidêne. Teqîya-reqîya tufanga bîye.

Alaya Hamîdîye, Bagradîta ra di serr têpya, nafa kî ver kerd Arşîmagonyana. Dewe, dewe Arşîmangonyana bîye. Waxto ke Alaye eşt dewane Bagradîta ser, Levonî olvozê xo şanay lewê xo, tekî ra ci şî, hetê Uruzî. Hena serre mîyonê ra nivêrde ra ê wo hevalanê xo, oncîya cêray ya amay dewanê xo ser. Levon û qola xo, xêlê waxt koya de fetelîyay. Va ke ardêne alaye, dima qesasê xo fetelîyêne. Axirî îna ard berd qesasê mordemanê xo alaye ra guret. Şeş şervanê Cîbrana cawo teng de day dafê ra, şeşmîna kî kîştî. Aşîrê bîye teser û tebin ra. Aşîre ke pêhesîye domanê Arşîmangonyana kî zerê na çire der ê, eşt dewe ser. Dewij rê xêlê heqeret kerd. Labelê, qola Hermenîya nikewte aşîre dest. Qole ke pêhesîye alaye eşto dewa ser, cayê xo de tal nivinete. îna kî eşt dîna ser. Nafa heşt pîyay aşîre ra fiştî ra. Alaye reça qole arde berde ke dewane Arşîmangonaya der ê, hîrê aşma ra têpya eşt dewe ser. Dewe de cênî-camêrd dest eşt ra tufanga dest kerd xo, alaye nivêrde zerê dewe.

Dewe kîştî Çemê Gulcîya der a. Çemê Gulcîya ebe waxta, xo ver de hard şûto berdo. Kendê Çemî kerdo xorî. dewe pîştî xo azna ra kendî. Kend xêlê hîra wo û xorî yo. Der-dormê dewe sade dar û ber o. Dara ra dewe nîyasena. Hardê dewe xêlê hewl o. Mordem têy kemer biramo, kemer eno. Bonanê herkesî ver de baxçewode zinar esto. Darê rezî zerê baxça de bejne da azmen. Dormê çemî nata-bota sade vîyal û dal o. Darî têver de henî sixlet amê ke, çemî rê bîyê çeper. Henên o ke mar tira nîşkîno şoro.

Zerê dewe de qewaxade bejê bena berz. Qewaxê xêlê kal a, hîrîse, çarse serrî yo henî mîyonê dewe de vînetîya. Hîrê virana camêrda ser ra zor êna pê. Dewijî der-dormê qewaxê ebe dêşî gureto. Dormê darê de teze hacî, teze darî uştê ra. Axirî dormê xo bîyo baxçewode zinar. Hama çîp kîştî dara de îniyode serdin esto, Awa îni amnanî zê cemed a. Zimistan kî awa îni ra helm beno berz. Raya kam ke kuna dewe ser, hetanî binê nê dara de bîna xo meco, awa îni meşmo nivêreno ra. Çêyê dewe tayê caya de têverde rê, tayê caya de kî

serê tapî ra bîyê vila. Çêyî henî ebe hostatîyade rinde virazîyê ke, kémere kémere ser ra kifşe nibena.

Her hetê dewe ra vengê tufanga amêne. Hamîdîye ververê çemî, mîyonê dar û ber de, binê kemer û kuç de dewe ser ra qerşunî varnêne. Tayê waxt henî bîyêne ke dewe wertê toz-dumax de bîyêne vîndî. Dewe de qe kes nîyasêne, lê zerê her baxçî ra Hamîdîye ser ra adir varêne. Dewijî lingê şanitbî ra hard dest kerdêne xo. Tersa ra alaye feyvzê dewe nişîyêne. Tayê waxta, vengê tufanga, xafla her hurdmîna heta ra birîyêne. A waxt çemê Gulcîya ver kerdêne ra ci qirmêne. Xuşa xuşê ginêne kend ra û onciya têpya cêrêne ya amêne. Awa çemî Koyê Bîngolî ra ke verdîna de, mîyonê kef-kopik de bena vîndî. A waxt girmiya-zîbîya daye, zê kilame bena derg û şona. Hama ke çem kewt duşê Gulcîya awa xo îndî verê ra bena asan. Çem nêrm-nêrm girmeno. Awa welatî Çemê Gulcîya de êna pêser. Çem nê caya de beno xorî. Labelê onciya kî awe na aşme de honde ke zelal a, kémere binî ênê dîyayene. Hermenîya çewres ca de verê çemî gureto. Her cawo henên de bendî girê de, vay şanitê ci ke, aqilê îsanî vindeno. Çem îta duşê dewe de zerê ken-danê xorîya de, zê mar civir dano xo û şequetîno şono.

Tîje serê Girê Kurî ra boste bîbî berz. Xuşa-xuşa pêl û puşê dara bîyê. Zereqê tîje mîyonê pêl û puş ra dêne ra çemî ser. Masîy zerê awe de zê qilawetîya xij bîyêne û şîyêne. Çend hachacîkî serê çemî de nata-bota, qerqezîyêne we. Qe goş nikuyêne vengê tufanga. Hetê merganê cerî ra, xorîya ra vengê qulinga amêne. Kobê çemî de çend pîyayî dest de tufangî serê xilî ra cêrêne. Di hîrê pîyay kî mîyonê dara de meterîs guretîbî, defe-defe verba dewe tufangî eştêne. Dewe serê tapode niştkek ra bîye. Cayê dewe çemî ra berz mendêne. Qerşune ke dewe ra amêne raşte kobê çemî nîyamêne. Pîyayî cixare kerdîbî xo dest, kobê çemî de sebînala cêrêne û olvozanê xo de qesî kerdêne. Vengê huyayîşê mêrka kewtêne vengê çemî ver û xêneqîyêne. Sîya mêrika dêne ra serê çemî. Masî verê vengê linganê dîna, nata-bota pijiqiyêne û xo wertê kemer û kokanê dara de dêne wa. Pîyaya ke cixarê xo şimit, şî lewê olvozanê xo de kewt meterîs û tufangî dewe ra girê day.

Ara ke hebe bîye şîrîn cer mîyonê daranê çemî ra çewres poncas aspar verba dewe kewt kar. Tufangê dewe ke bî asan, alaye îndî rind zana ke, destê dewij de îndî çîyê nimendo. Fikir kerd ke, biramnê rê dewe ser. Asparîye ke ver şana raya dewe, eskero ke binê dar-kemerî der o, dewe ra tufangî girê day ke, wa kes va mîyaro ra asparîye. Verba çemî mîyonê dewe ra raye vejîyêne. Rayê mîyonê merga û hêgaya ra vêrêne ra, amêne, reştêne çemî. Dewijî raye seba mal-dawarî viraştîbî. Daye ra kî serkewte waxtê vaş onitêne, raye bîyêne raya arabana. Her di hetê raye de kî dewijî dêsêde berzî naybî ro. Asparî verê ra kobê daranê çemî ra xelesîyêne ra û wertê merga ra bîyêne vila. Asparîye hena dewe ra xêlê dûr bîye. Dewij hena hayrê asparîye nîbî. Asparîye xo kobê

çemî ra sirokitêne û verê ra dewe ra bîyêne nêzî. Vaşê merga hetanî verê pîzê astora jû amêne. Şodir o, vaş hît o, astorî hetanî binê pîzê xo awa vaşî ra bîbî linc. Mergê gulane zê xalî reng bi reng neqeşîyê, rindek ê. Têy her çîçego henên beno gewe ke, karê to pê çîno. Gul-çîçegê merga binê linganê asparîye de verê ra zê xesil bîyêne ban. Asparîye her hetê ra reçe kerdêne ci û amêne. Asparîye ke dewe ra hebe bîye nêzî, astorî day eglê û amay têduş. Mîyonê xo de çend çekûy qesî kerdî. Vengê qulinga hena her çî ra bêxeber, mîyonê merga ra bîyêne berz.

Asparîye ke hebe dewe ra bîye nêzî, dewe de mîyonê dara ra pîyaye zê awreş xafla erzîya we. Seke eskera pîya henî pawa dî, hama cira tufangî girê day. Sed ra zêdêrî tufang dolime de, têy kerd tal. Pîya wertê toz-dumaxê qerşuna de şopê bî ra vîndî. Labelê tek qerşune raşte pîyayî nîyame. Alaye hetanî ke qerşu-nade bîne kerde fekê tufanga, pîya mîyonê ra dariya we. Xo eşt pê dêsê raye û henî uja mend. Serê pîyayî zê kuçe, serê dêsî ra yasêne. Alaye qerşuna bîne de, nîşan bi serê pîyay guret û têy tufangî kerdî tal. Feqet pîyayî serê dêsî de, qe serê xo nilewna, henî uja mend. Qerşunî onciya nikewtî ra ci. Pîyayî pê dêsî de tufangê xo, henî verê xo de kerdîbî ra tîk vinetbî. Tufangê destî dûrî ra zê çûye yasêne. Eke pîyayî henî ame duşê asparîye de meterîs guret, asparîye ame têver de vinete. Eskerê bînî hena tufangî nêne pîyayî ra. Labelê ê qe goş nikuyêne qerquşanê dîna. Ver çarnaybî asparîye henî bêveng vinetêne. Raştewo ke asparîye têy ra, lewê pîyay ra zê tase rind yaseno. Asparîye ke ser kewtêne, hena game niešta, ê qerşunî cira varnêne. Pîya ke henî pê dêsî de zê kemere vinet, tersode pîl ame nîşt cîgera asparîye ra. Pîyayî û asparîye xêlê waxt henî têduş de mendî û qaytê jûbînî bîy. Mîyonê asparîye de mayina keyilade kimete xo dûrî ra kifşe kerdêne. Mayinê verê asparîye de nata-dota, seke veyve de kila bîyaro henî kay kerdêne. Na mayinê îbrayîmê Millijî, Xalit Begî rê ruşnaybî. Na der-dorma de hama her dewijî mayinê nas kerdêne. Pîyawo ke ser ra fermandayêde alaye wo. Lajê apê Xalit Begî, Evdiramanê Hemzî yo. Mîyonê alaye de ewro, Mamî û bonc olvozê xo kî estê. Labelê îna xo hondaye nidêne ra dewe ser. Axirî ê Xormeçika yê, qesasê Cîbrana karê dina nîyo. Daye ra kî serkewte kerdena Levonî zaf şîbî weşîya dîna. Labelê lewê Cîbrana de na weşîya xo kifşe nikerdêne. Daye ra xo zêde nidêne ra dewe ser. Mamî hevalê xo Cîbrana ra dûr hete de amaybî pêser, wertê xo de dizdîna dîna qesî kerdêne. Mam kîšta xo de şopê qayte Alîyê Usuvî bî û cira persa:

- Lawo Alo, to ke zana no egît kam o?

Alîyê Usuvî dolime qayte serê pîyay bî û cuwabê Mamî da:

- Ma kam o? Bibo bibo Levon o.

- Lawo wule helal bo. Ti çêwo bakil ra wa. O bi xo yo. Hena Mamîyo Alî qesa xo nixelesna Evdiramanî xo sirokit, ame lewê Mamî û va:

- Lawo Mamô! Ti mi rê pirane, wa mi rê serê xo berz meke ro. Ez ramneno ser kişeno.

Mam xo serde qayte femandayî bî û huya.

- Kewra ez nê, feleq bêro kî Levon serê xo ninano ro.

Evdiramanî ters-ters qayte Mamudî bî û mayinê ramite asparanê xo ser, şî. Evdireman asparanê xo de Kurmanckî çiyê qesî kerdêne, helalî dêne xo. Hamîdîye hena dewe ser ra qerşunî varnêne, Labelê pîya qe serê xo nilewnêne. No halê pîyayî qurf kerdîbî zerê aspara. Kes feyvzê ci nişiyêne, kesî qerşune raşte ci nîyardêne. Se ke milaketêde xeybî henî uja bêveng û bêvaj vinetebî. Vinitena dê Hamîdîye rê tersode pîl bî. Mamudî kî pîya nikerdêne xo çim ra , o ki xêlê tersaybî feqet xo de kifşe nikerdêne. Herkesî Levon rind nas kerdêne. Çi waxt eskerîye eşto ser, olvozê xo kulî kokê ra qir bîyê, Labelê o her dolime kî xelesîyo ra. Levon seke hetê heq ra qorî bibîyêne henen bî. Levon serranê xo ra hena şenik bî. Cawo bîn de ke îsan raşte ci bîyamêne, qe bawer nikerdêne ke pîyayêde henên ra, egîtode nîyanên vejîye ro. Hetanî ke zor mîyamêne ci qarçç kesî nîbîyêne. Zafêrî caya de cêrêne dişmenê xo ver. Labelê eke têy çare medîyêne, nara kî zê qertai niştêne ra ser. Levonî çend dolimî xo ser ra Alayê Hemîdîye kerdîbî vila. Namê Levonî mîyonê alaye de tersode pîl o.

Mamî kîştserkî dizdiniya qayte Evdiramanî bî. Mayine hena asparîye ver de nata-bota qerqezîyêne we. Mamî qayt kerd ke, halê Evdiramanî hal nîyo, tersa ra verê asparîye de êno şono, labelê jû game vereserkî nierzeno. Asparîye têdîna henî dûrî ra matê serê pîyayî bîyê û mendê. Kes qerete nîyano ra xo ke game hetê verî ser berzo. Axirî îndî bîna Manmî kî bîye teng. Eskeranê alaye hena binê dar-kemerî ra pîyayî ser ra qerşunî varnêne. Mamî tufangê xo hermê xo ra na ro, xo ser de qayte olvozanê xo bî û va:

- Ero maya camêrda merda?

Hama tufang derge pîyayî kerd û nişan serê ra guret. Tayê waxt henî nişane xo ser ra vinet û linga tufangî onite. Se ke reqîne kewte ra tufangî, a heto bîn de Levon pê dêsî de bî berz û gina wara. Tayê mîyonê ra nivêrd ra, reyna serê dêsî de zê marî serê kerd ra tîk û vinet. Pîyaye sekbanî, vengê tufangê sekbanî nas kerdene. Sekbana halê jûbîn ra rind fam kerdene. Pîya ke a heto bîn de xo lewna, terse asparîye bî vila û şî. Mamî ke henî kerd qerete amê têdîna. Evdiramanî şeşadirê xo mîya xo ra onit û qerşunî Levonî ser ra varnay. Levon hena cayê xo ra nilewîyêne.

Tufangê Levonî hena mîyonê şaqa de bî. Serê kerdîbî xo ver henî vinetebî. Qerşuna Mamî, serê Levonî ra boste cer ra kewtîbî ra kemeranê dêsî. Kemere ra toz-dumax uştîbî ra. Evdiramanî ke şeşadirê xo onit, mayina xo verba dewe ramite, a asparîya bîne kî verba dewe astorê xo verday ra. Verê linganê asparîye ra, çamura merga, di hîrê bêjna camêrda uştêne ra û der-dormî ra

pijiqijêne. Hama herkesî dewe ser ra zê torge qerşunî varnêne. Levon hena cayê xo ra nilewîyêne. Eskeranê bîna kî çim kerdîbî ra asparîye meterîsa ra vejîyaybî, hem verba dewe vazdene, hemî kî tufangî eştêne. Asparîye ke rind kewte duşê raye, Levonî tufangê xo asparîye re kerd derg. Lulîya tufangî verba asparîye bereqîye. Haya huya asparîye ame reşte raye. Asparîye her het ra mergî kerdîbî binê linganê xo. Mamî û olvozê xo qe jûbîn ra nivisîyêne. Axirî Cîbraniya dîna de bêbext bî. Çîyê ke bibîyêne dîna ser ra mendene. Mam dolime kîştâ xo de qayte Evdiramanî bî. Herdîşa Evdiramanî, verê vay de bîbî vila. Tayê caya de verê linganê asparîye ra qerutê gerî firdene. Cucikê merga linga ver, meşerode giran kerdbî kar Cîkîya-wîkîya dîna bîye, nata-bota remêne. Evdiramanî verê asparîye ra xo sirokit bî, amaybî qinaybî iewê Mamî îna ra. Mayinê binê Evdiraman de xo werdîbî. Labelê Evdiramanî gernê mayinê çîp kerdîbî ra xo dest, niverdene mayinê zêde ya bo. Mamî zanitêne ke welat de mayinê ser ra astor çîno. Daye ra têt vet ke Evdiraman îersanê xo ra, xo verê asparîye ra surik-neno. Mamî wertê hay-huya asparîye û mîyonê vengê çeka de vengâ Evdiramanî da:

-Evdiramanî kewra, Se ke ti xo pêniser oncena.

Mamî ke nîya têt tirane kerd Evdiramanî:

- Ez bakê to yo. Ez lajê Hemzî yo, mi rê terse xirab a.

Va û mayine verde ra. Se ke mayinê verde ra, mayinê zê fiş-toq erzîye virniye. Mayinê tam kewtîbî raye ser ke, pê dêsî de reqîye qine ra tufangê Levonî ra. Reqîya tufangî de Evdiraman serê mayine ra dîle hardî bî. Hard de şopê henî bêcan gilerî bî û vinet. Qerşuna bîne de asparode bîn dîle hardî bî. Hetanî ke asparîye astorê xo çerexnay ponc asparî têdima, astora ser ra peray amay war.

Çend asparî astoranê xo ra amay war û dormê meyitê Evdiramanî de erzîyay pêser. Meyitê Evdiramanî vereserkî na verê asparê ra û rem gina pira têpya cerray ya. Asparê hena teze linga xo kerdbî zengî ra ke teqîna tufangê Levonî de verê pîzê astorî de ame war. Mamî hama-hama xo resnêne dêsê raye ke, teqayîşe tufang de astor bine de, sereserkî şî ra hard. Mam zerê vaşê merge de çend dolimî kulfistî bî û mîyonê vaşî de bî ra derg. Tufangê xo cira dûr pêraybî. Mamî zerê vaşî de qe xo nilewna. Çimê Alîyê Usivî ke gina de ra, astorî ser ra xo na ro û ver kerd hetê Mamî. Mamî xo mîyonê vaşî ra sirokit û eşt pê Alîyê Usivî. Alîyê Usivî zê pukeleke astorê xo ramtî û uja ra kewt dûrî. Qerşuna Levonî pêy ra kewte ra kincane Mamî û cira sotrax* vêrde ra û şîye. Alî pêy ra kewt dima meyitê Evdiramanî û xo xelesna ra. Asparîya alaye şopê de bîye qelfe-qelfe. Her pişka xo nîşte ra cayê. Mayina Evdiramanî dêsî ser ra erzîyaybî û şîbî a heto bîn. Henî xêlê waxt wertê merge de sebî-nala ame na ser û şîye a ser. Çi waxt ke rem gina asparîye ra, mayinê dolimêna cere ya û pêy ra kewte dima asparîye. Asparîye va ardîbî ra meyitê Evdiramanî, feqet ê

meyitê bînî henî uja bêwayîr mendî.

Asparîye ra pîyayê qayte pê xo kerd ke astorê birayê xo ha wo pêy ra tal êno, çîp astorê xo çarna ya. Hama oncîya raya dewe kerde xo çim û astor verda ra. Kerdene ke şoro meytê birayê xo bîyaro. Meyitê birayê xo ke henî uja caverdo, îndî ci rê merdene heca wa. Şar tûyê rûyê de keno. Eke o henî pêyser cêra ya, dê dima asparîya alaye kî astorê xo çerexnay û pêy ra qaytê şîyena asparî bîy. Kes pêy ra nikewt dime, aspar tik û teyna şî merdena xo ser. Asparîye pêy ra veng kerd pira:

- Lawo lajê hera meşo, êna kîştene.

Asparî tersena kîştene ra çixa ke têt esto hem cîkêne, hemî kî astor ramitêne kîştene xo ser. Honde ke cîkêne pêy ra vengê hevalanê xo nikewtêne goşa. Levonî oncîya tufangê xo kerdîbî mîyonê qoranê xo henî vinetbî, Asparîye ke pêyser reme, eskerê bîn kî remay û xo resna meterîsanê xo. Asparî axirî xo şopê de resna lewê meytê birayê xo. Labelê mîyonê vaşî de meytê biray kifşe nibîyêne. Henî tayê ke mîyonê vaşî de ame şî meytê biray kewt verê çima. Astorê xo ra şivik bî pîya. Hama lewê meytê birayê xo de, xo wertê vaşî de na ro û çima ver ra bî vîndî. Levon hena pê dêsî de zê kuçe vinetbî. Aspar dîyêne labelê qe çîyê nikerdene. Asparî wertê vaşî de destê meytî ebe şûyalenda xo, linge ra girê da û zê tufang meytî eşt ra pîştâ xo. Çapka astorê xo ra bî aspar ke raye kuye ro, a heto bîn de Levonî teze dest eşt ra tufang. Se ke adir kewt ra tufang astor binê mêrîkî de serêserkî şî hard. Meyitê birayî pîştâ mêrîkî ra bî û hurdmîna pîya têlewê de ginay ra hard. Tufangê asparî hebe cira dîr pêraybî. Kerdene ke xo biresno tufangî. Labelê qorê xo binê astorî de mendîbî. Astor hena tewle can bî. Qerşune kîşte-serkî ginaybî sene ra. Astor kufa û şope cad kerd ke urzo ra, pîyayî binê ra qor xeiesna ra. Xo mîyonê vaşî de sirokit û resna tufangî. Astorî pînostê xo avêr de kerd û giran-giran can da. Lewê xo zê cucike ricifîyay û vinetî. Pîyayî xo dolimêna sirokit û eşt pê cendekê astorî. Tufang, derge serê Levonî kerd û na pa. Levonî tufangê xo dolimêna kerdîbî wertê şaqanê xo, serê kî kerdîbî xo ver û henî vinetbî. Pîyayî dest eşt tufang, tufang Levon ra girê da. Levonî ra ke veng nivejîya ame ke pêyser yacero, şoro lewê meytê birayê xo. Pê cendekê astorî ra ke hebe kewt dîrî, Levonî a heto bîn de gilê tufangî cira kerd derg. Seke linga tufangî onite zerê vaşî de qîrîne kewte ra mêrîkî. Mêrik bî hermê xo ra û dolimêna cendekê astorî ser cêra ya û meterîs guret. Qerşune herme ra sotrax vêrdîbî ra. Labelê oncîya kî herme ra gonye bîyêne tal. Pîyayî ke dolimêna dest şana ci na pa, Levonî defêna tufangê xo mîyonê şaqanê xo de zê çû na ro û henî bêveng vinet. Zor ke ame pîyayî, xo pêy de veng asparîye da. Hetê ra nêne pa, hetê ra kî olvozanê xo ra xever dene ke, wa bêrê alîye. Labelê dolime rem ginaybî asparîye ra, kesî qerete nîyardene xo ke, cayê xo ra bilewîyo. Pîyawode zê Evdiramanî hena qerşuna verêne de amaybî

kîştene. Levon xişme alaye bî. Asparîye ke biramnêne ser, hena nireşte lewê dêsî cira tek mordem weş nimendene. Pîyayî davîste qerşune têt kerde tal, dolimêna ke Levonî ra veng û vaj nivejîya, pêyser cêra ya, tufangê xo eşt ra pîştâ xo û mîyonê merge de bî ra tîk. Îndî merdena xo kerdîbî xo çim ra. Giran gamê xo nay ro û şî lewê meytê birayê xo. Asparîye dûrî ra qayte halê her hurdmîna heta bîyêne. Levonî ke biwaştêne hena gama verêne de nêne pa, wertê vaşî de o kî kerdene terik. Labelê sekeLevon qe mêtîkî nivîneno, henî bçveng cayê xo de beyt bîbî, zê kemere vinetebî. Pîya wertê vaşî de bî çewt, mey-itê birayê xo eşt kolanê xo ser û defêna mîyonê vaşî de bî tîk. Verba asparîye hena di hîrê gamî nieşte, veng kewt ra tufangê Levonî. Pîya cîqa û binê giranîya meytê de teweşîya ra û ame ra cok. Meytê birayê xo kola ra xij bî û şî hard. Qerşune qoro raşt kerd dirvetin û a heto bîn de erzîye tever. Hetanî a taw mîy-onê asparîye de sukîtiya de pile kewtîbî kar. Levonî ke tufang teqna asparîye bîye têsêr û têtîbin ra. Qelebelixode girs kewt kar. Qorê mêtîkî cira darde bîbî lê oncîya kî meytê birayê xo ca niverdene. Tufangê xo pîştâ xo ra naybî ro, nêne pa. Naraye kî xo eştîbî pê meytê birayê xo. Hete ra cad kerdene ke meytê hard ra bonco, hete ra kî nêne pa. O ke henî ame cokanê xo ser, asparîye ver kerd piro Levonî ra xever da û sond ra ci werd. Levon hena pê dcsî de zê kuçe serê xo kerdîbî derg cor ra qayte halê asparîye bîyêne. Mîyonê asparîye ra pîyaye astorê xo hebe hetê verî ser ramit û asparîye ra va:

- No lajê dela qole, pê ma lex keno, Hena ke ê nino pa, ez nano pa kişeno. Ebe qerşuna de êno kîştene, ebe qerşuna ma bêro kîştêne daha rind. Her sate rey hetêde mordemê ma beno.

Asparîya ra qe veng nivejîya. Asparî dolimêna qaytê asparîye bî û va:

- Şima se vanê?

Kesî ra ke veng nivejîya Mamî veng kerd ra xo:

- Mordemê mi bibîyêne mi nika rewna naybî pira. Mêtîk ebe şima tirane vêreno ra. O wo ke êno kîştene, ti pane.

Mamî ke xo şaş kerd henî va, asparîye cira tevziye guret. Ver kerd ra Mamî, Mam ra xever da: Mamî ke tayîna qesî bikerdene merdena xo bîye. Ê kî rind zanitêne, coka dolimêna qe vengê xo nikerd. Olvozê xo guretî û verba çemî giran-giran asparîye ra virîya ya. Kesî ra ke vengê nivejîya, asparî gilê tufangî verba pîyayî kerd derg. Se ke çimê Levonî destê asparî de gina tufangî ra, hama ê kî tufangê xo kerd ra derg. Tufangê Levonî, tufangê asparî ra ver teqa û mîyonê merge de veng bi pîyay birîya. Veng ke kewt ra tufanga, qola Mamî pêyser cere ya û qayt bîye. Mamî xo ser de qayte Alîyê Usîvî bî û ebe nêmhuyayîş:

- Alo! Cîbrana çixa kêma bê ma rê hondaye rind o.

Alî binê zimêla ra huya û verba çemî astorê xo ramit. Tayê ca ke şî Alî cêra ra Mamî ser û cira persa:

- Geko, to Evdiraman ra çi va ke, o henî erzîya ver?

Mam huya û serê astorî de qede Evdiramanî serê xo kerd tîk û hermê xo kî hejnay , hama ver kerd piro:

- Ez domantîna nê kopêkî zano. Zaf pîyawode her o. To dolime ke helalî day ci, îndî karê to pê çîno. Felek bêro kî îndî tersê xo nimaneno. Vinde ez to rê mesela Evdiramanî vajî. Vanê xortîya xo de, Evdiramanî û olvozê xo, tirpane ra ênê, ververê çemî danê pira ke, şorê dewe. Tayê cayê çemî xêl xorî yê. Tavî her kes nişkîno henî rehet têt ajne bîkero. Palî qayt benê ke xortek, xo do zerê golî ra, zê masî êno naver û şono bover. Xo dano binê ra xêlê waxt ke mîyonê ra vêreno ra, dest de masîye erzîno serê awe. Palî tirpananê xo nanê ro û qaytê layikî benê. Vanê "çi layikode jîhat." Tavî herkes ê caya rind nas keno. Çend gameşî uja de bîyê terik û şîyê. Palî ke henî pesna layikî danê, no Evdiraman kî çim keno ra layikî, hama dest erzeno ra kincanê xo. Eşliga xo hete ser, şalanê xo hete ser erzeno. Hevalî hayrê ci benê vanê:

- Lawo Evdiraman ti nebo xo berzerê gol. Lawo gol xorî yo ti têt xêneqîna. Evdiraman serê keno tîk, helalîya dano xo û vano:

- Ero meterserê, ez lewê xalê xo de muso, ez ajneberode pîl o.

Palî bawer kenê verdanê ra, Evdiraman seke xo dano zerê golî ra dolimêna cira veng û vaj birîno. Evdiramanê mi zê kuçe şono binê. Xêlê waxt ke nierzîno dîyar, Palî îndî zanê ke xêneqîno, şonê cêrenê ra lajêkî ver ra ke, wa Evdiramanî gol ra vejero. Lajêk vano:

- Ez nika nişkîno nêzîye ci bî. Nika o tewla can o. Eke ez dest berzî ci, mi kî xo de beno. Şima tayê vinderê ez nika ê vejeno ano.

Layik xêlê waxt serê golî de vindeno. Palî dormê layik de erzînê pêser. Palî dolime qaytê serê golî benê, dolime kî qaytê rûyê layikî benê. Serê awe asan o, têde qe çîyê nîyaseno. tayê waxt ke wertê ra vêreno ra, cîyê Evdiramanî zê" qanqole erzîno dîyar.

-Se?

- Ero ke îsan kewt nezrê rû binê xo de cî keno. Layik ke cîyê Evdiramanî vînenno, erzîno xo ser û pala ra vano:

- Ha teze waxtê mi ame.

Layik erzîno ra zerê golî û Evdiramanî vejeno ano. Palî ebe çûya danê binê pîzî ra, fek ra helbe awe şona.

Tîrxîne qinaybî qole ra huyêne, vengê huyayîşî kewtêne ra xuşîna awe. Qole ke rind kefê xo mesele ra vet, Mamî qesa de bîne ne ser:

- Gere îsan dişmenê xo rind nas kero ero. Mi lajê dela qole ra va:

- Kewra seke ti pêynîye de menda.

Evdiramanî helalî day xo û erzîya. Evdiramanî xalê xo ra kî zaf hes kerdene. Xalo ke vatêne zê de famkor bî. Varek şono ra beranî, lajêk şono ra xalî. Naye xo vîra mekerê ero. Xalê Evdiramanê mi gawanê Hermenîya bî. A taw dewa

Hermeñiya de cênîye vîyay bîyê zaf. Hermeñiya ver kerdo ci, şone welatê fila ra çimî hernêne, anê welat de roşêne. Tavî eke mêrde cênîya aşme di aşmî, tayê waxta serrê nêne, cênî benê nevsok benê zê adiro sûr. Xalê Evdiramanî kî gawan o, ci rê tam êno ra ca. Lê musulman o, cênî zaf rû nidanê ci. Xal se bîkero, axirî o kî cênîke ra dûrî yo. Xal bîyo harolûg kelevêrdan ra cêreno. Pêroj dawarê dewe şono lewê barajane mal de beno mexel. Cênî nonê gawanî têt anê. Xal şono lewê şûyana de nişeno ro, perojê xo uja weno. Xal ver şaneno ci ke, şoro binê dare, gayêde dewe kî zê de bîyo haralûg cayê xo de beyt nibeno. Gayî qayt kerdo ke xal şono lewê cênîyanê rindeka, cira tevzî gureto. Axirî ga û gawan îndî ebe waxta, jûbîn de benê olvoz. Gawan şoro lewê cênîya ga cayê xo de vinderoy, naye kam qebulê xo keno? Gayî doçik no hermê xo ser, qoçê xo kerde tîk, ebe simanê xo kî hard kinito eşto mîyanê xo ser. Pê xalî gay ra wo, gayî nivînenoy. Se ke xal kewto nêziye cênîya, gayî xalî ra vato: "Nero meşo ez na wo to rê amo."

Seke qoçê xo fişte ra xalî, xal hîrê bejne bîyo berz û gino hard ra. Ga hena pê ver nîyamo, nafa kî hard de xal ardo berdo. Cênîya der-dormê gayî gureto, zor xalê Evdiramanê mi ser ra kerdo. Se ke çimê xalî gino cênîya ra, dejê xo qe nîyardo xo ser. Hama bîyo pawa, kinc kolê xo şanite ro û cênîya ra vato: "Errr bawo bawo, nê gayî ma çixa rehetey ra kerdîme!.."

Şîyo lewê cênîya de niştoy ro, non awa xo werda, xêlê waxt henî gims mendo. Cênî ke şîyê, xal teze kewto dejê xo ver: "Ax daye! Gayê fila na maya mi ez kîştoy!.."

Vato u pêyser gino wara balmîş bîyo."

Kefê qole rind amaybî ca, cawode hîra de çemî ra vişîyay bover û raye şanite pê dewe. Hîrîqîya-tîrîqîya dîna ke bîşîyêne goşê alaye, îndî dîna rê merdene bîye.

Bî peroj Levon cayê xo ra nilewîya. Çarê xo şana tîja perojî ver û henî bêveng û bêvaj vinet. Her di heta ra kî veng nive-jîyêne. Vengê tufanga her di heta ra kî birîyaybî. Alaye xo mî-yonê vîyalanê çemî de daybî wa vinete bîye. Levonî kî zanîtene ke alaye hetanî ke meyitanê xo mecêro cayê ser de nişona. Serê pê dêsî de zê mar kerdîbî tîk û henî qayte merganê verî bîyêne. Bî vereşan kesî ra oncîya vengê nivejîya. Mîyonê merga de hay-bure cucikanê çolî bî weş-weş wendene. Vîyalanê dormî çemî de şahllila ver şana ci, bî cîvta-cîvta dîna. Xorîyanê merga ra vengê qulinga amêne. Tîje ver de çimê Levonî bî tarî. Labelê oncîya kî cayê xo ra game dûr nikewt. O ke henî uja vinetene qurfe zerê alaye her çîyo ke şîyêne bîyêne girs. Vereşan ra qilancîkê sîyayî amay niştî ra cendekenê astora û meyitanê alaye ser. Tayê waxt mîyonê ra nivêrd ra zerê merga de meşerê qilancika kewt kar. Qilancika na pê usar de hondaye cendekî qe cayê de nîdîyêne. Axirî usar o, waxte kerma û tentura wo. Veyşaniye dîna rê çîna. Labelê oncîya kî qilancîkî zaf çimê teng ê. Çîyêde

werdene ke kewt dest hetanî ke nîklike mekuye pa niverdane ra.

Dewij zerê dewe de bêveng û bêvaj zê mulçika xebetîyêne. Hama destê herkesî de karê bî. Domanê bonc serrî kî dewe de nata-bota vazdene û xebetîyêne. Sîya daranê baxçî, zê tarîyê şewa xorî bîye. Verê dêsî baxçî de, di xortî jûbîn ra davîste game dûrî amaybî kîştene. Gonya xorta serê vaşê baxçî ra çarç bibî û henî vinete bîye. Dilopê gonye serê vaşî de bibî hest û henî mendbî. Ê xorte jû, destê xo naybî dirveta xo ser. Dirvete tam mîyonê senê de bîye. Desto bîn kî verba tufangê xo kerdbî derg. Çimê xo yo sîyayî û girsî henî tufang ra şîbî. Tufang xortî ra hebe dûr erzîyaybî. Pirnika layîkî ra di dilopî gonye amaybî serê zimêla de bibî huşk. Zimêlê layikî hena teze vejîyaybî. layik deso şeş serrî bî, ya çîn bî. Xorto bîn kî dê ra des gamî dûr ginaybî wara. Tufangê xo çîp dest de bî. Destê xo tufangî ser ra henî ardîbî pê ke, felek bîyamêne dest ra niguretêne. Xortekî serê xo ra derbe guretîbî, cira zaf gonye nîşî bî, labelê oncîya kî porê xo wertê gonyo gonîşîr de bibî vîndî. Nêmerê herdîşa xo ya jû, mîyonê gonye de bibî vîndî. Gonye, rû ra bibî huşk qalind-qalind qilaşîyaybî ya. Baxçe çîp verê qonaxe de bî. Çêverê baxçî qonaxî ser bîyêne ya. Serê şêmiga çêverê tever de pîrikekê ginaybî wara. serê pîrê a hete zerî de mendbî. Gonya ke serê ra şîbî, hîyate de, zerê çalike de bibî gol. Pîrê xo serê şêmige de henî kerdbî derg.

Çend camêrdî zerê baxçî de, binê sayanê rezîya de, çalade hîraye kinitêne. A hetê dewe de kî çar dewijî kîşîyaybî. Dîna ra jû qola Levonî ra bî. Hena xebera Levonî de ra çîn bîye. Dewijê bînî zerê bonanê xo de çai kinitêne. Dewijî çixa çîyo xo yo bi qîmet esto kerdene hard. Dewijî meyitê ke estê-çînê kulî serê çala baxçî de ardî têlewe. Papazî ver kerd piro meyita ser ra duway wendî. Dewijî dormê çalê de amaybî pêser. Araxê çarê papazî dilopîyêne herdîşe ser. Papazî ver şana ci xêlê waxt henî têdima duway wendî. Papazî ke duwayê xo xelesnayî, dewijî destê xo yo raşt berd senê û çarê xo ser, nîşanê xaçî kerd û dormê çalê ra bî vila. Herkes dolimêna cêra ra karê xo ser. Di cênîyê kalî, çalê ser ra vinetî û ebe vengode nîştkek sûyare kerde derg û berbay, zîbay. Vengê cênîya sekepîyayê tengê de bo, henî zê nalayîş vejîyêne. Dewijî destê têdîna meyita naybî senî ser û sene ser ra girê daybî. Ne kefenê meyita bî, ne kî mey-itî amaybî şûtêne. Henî gonye ra têlewe de kerdî zerê mezele û wele kerde ser ra. Hîrê bi hîrê camêrda ver şana ci şopê de serê mezele guret de. Harde mezele ke rind kerd ser, nara kî punce ke mezele ser ra gilayne ra ê kerdî ser ra ke, wa cayê mezele kifşe mebo. Mêrika henî bi hostatîye serê mezele punç kerd ke, felek bîyamêne şik bi ci nikerdene. Zerê dewe de bêvengîyade pîle kewtîbî kar. Sivircîkî kî zê dewijî ebe ters kewtêne qulanê xo, tayê waxt têy nimendene oncîya erzîyêne tever. Meşê hem-genî kî qulanê xo de rehet nivinetêne. Deso bi des zê fiştoq nata-dota erzîyêne we. Dewij Levonî ra têpya tufangê xo caverday û ver şana ra ci tedarîkê xo yo

şîyene dî. Hetanî şand jû kî serê nê karê xo ra nikewtî dûrî.

Gazîye tewr rewna şîbî reştîbî qonaxê Xalit Begî. Xalit Begî ke gazîya Evidiramanî gurete qolade bîne ruşne ke, wa şorê meyitanê xo bicêrê. Qola alaye dizdînîya xo resna zerê vîyalanê çemî. Ververê çemî xo tirt û resna asparîya alaye. Ê kî zê asparîya verêne cayê xo de henî bêveng vinetî û hetanî ke tîje şîye kora. Asparîya ke teze ama xo onitêne ra ke biramnerê dewe ser. Labelê asparîya kane nêzîye ci nibîye. Naye ser ra îna kî kerd şand. Moxirbe rind qalind bo ke, hena karê xo biyare sere. Tîje ke şîyê kora qilancîkî mîyonê merge ra uştî ra û ver şana azmen. Xêlê waxt azmen de jûbîn fetelna û şî nîşt ra daranê dewe ser. Komça jûye kî şîye vîyalanê çemî ser. Sivircîkî dar bi dar, komça bi komça remay û dêsanê dewe ra bî vila. Tîje şîye kora, Levon oncîya cayê xo ra nilewîya. Tufangê xo hena ver de, henî zê çûyê kerdîbî tîk û vînete bî.

Moxirbe ke rind bî qalind dewij mêydanê dewe de ame pêser, uja ra kî ver çarna kîlîsa. Kîlîsa de xêlê waxt dewijî goş na ra qesanê papazî ser. Se ke fekê kesî de zon çîn bo, herkes henî bêveng vinetbî. Domananê pizeza kî halê dewij de çîyode xirab vetbî qe vengê xo nikerdene. Papazî xêlê waxt ke duway kerdî, venga heqî û îsayî da, naraye kî ver şana ci dewij teme kerd:

- Gelê biraya. Heq û İsa şima tek bi tek qorî kero, şima rê wayîrtîne bîkero. Ma ke naja zêde vindîme, meşte têdîne alayê der-dormî kunê ra ma ser. Ma Hermenîya timo tim mîyonê şerode nîyanên de bîme. Gere kesê ma heqî ra omide xo mebirno. Waxto ke İsa û hawarîyê xo dînê ma dîna ra kerd vila, îna kî nîya zê ma zilm dî. Labelê heqî ra îna omide xo nibirna. Itîqatê dîna heqî ra tam mebiyêne, dîna ser ra dînê ma hondaye nîbiyêne vila. Ma Hermenîya vizerî, duşê roma de dest kerd xo, ewro kî gere duşc Osmanîye de lingê bişanîme hard. Nîyetê Osmanîye o wo ke, azê ma Hermenîya mîyonê ra wa de ro. Helîfeyê Osmanîye, herçî Aşîrê Kurda kerde pêr verde pîsîrê ma. Hetanî vizerî, nê aşîra de ma cîrantîne kerdene. Ewro ebe pêr kerdena Helîfeyî Aşîre Kurda têde ma de bîyê dişmen. Zê verganê koya têdîna dormê ma gureto. Ewro roja weş mendena. Ma ke ewro lingê meşanîme hard, ma ra tek mordem weş nima-neno. Vizerî mîyonê man û dîna de kewratî û destbiratîne bîye. Labelê naye îndî gere her kes xo vîra bîkero. Bîratîna Kurdê verî îndî merde. Pîyawo Hermenî gere naye ra têpya îtîqatê xo bi Kurda mîyaro. Hetanî ke ma xo resna Xînis, gere çimê tek Kurdî meginno ma ra. Xo wertê bira û kemera de, mîyonê risti-ma û kenda de gere rind wadarîme. Roj xo wadarîme, pê şewe kî raye şîme. Cênî domananê xo ra rind wayîrtîne bîkerê. Kesî ra vengê mevejîyero. Hetanî Xînis herkes dejê xo, xo vîra bîkero.

Qesê papazî ginay dêsanê kîlîsa ra û girmay. Papazî karê koçî, camêrda ra kerd vila. Gere herkesî karê xo rind bizanitêne. Qelfêde camêrda gere ver ra bişîyêne û raye biberdenê. Dewe de çixa şerwanî estê, kewtî zerê nê qelfî. Dewe de çixa çekî estê dewijî rê bî vila. Tayîna cênîya kî çekî kerdîbî xo dest.

Naye ra çend serrî ver Osmanîye dewanê Hermenîya ra çekî kerdîbî vila. A waxt xêlê çekî kewtîbî destê Hermenîya. Nika kî dewanê Hermenîya ebe nê çeka duşê Osmanîye de dest kerdene xo û mûdafa xo kerdene. Dewranê heqî timo tim nîyanên o. Birawo verên beno dişmen, dişmeno verên beno bira. Se beno, se îsan nîya çerexîno aqilê kesî kî nîyano.

Moxirbe ke rind bî qalind, zereqê aşme serê Girê Kurî ra sere da. Serê Girê Kurî hebe bî roşt. Aşme verê ra pê sûyê ra serê vetêne. Hena ke aşme nivejîya, Levon cayê xo de hebe lewîya, Kîştâ xo de biçewt û zirzade girse gurete, duşê serê xo de dêsî ser ra ne ro. Pê dêsî ra xo sirokit û uja ra kewt dûrî.

Pûyê ame nişt ra sîvîgê kîlîsa ser û giran-giran wend. Dewij ra têpya papaz erzîya tever. Xo ser de qayte pûyî bî. Çimê pûy ke gina dewij ra serê xo kerd berz, nata-dota qayt bî û pêrtî kuyay pa. Pûyode bîn cerê dewe de dûra dûr wendene. Dewij ame pêser şî kewt zerê xirba qewaxê bejî. Mîyonê qewaxî de xo henî da we ke, pîyayê verê pîrnika dîna ra bivêrêne ra oncîya kî hayrê dîna nibîyêne. Dewijî tam zerê xirbe de xo kerd ca ke, serê Girê Kurî ra aşme sere da. Zereqê aşme mîyonê pêl-puşê dara ra, xo verda ra dewijî ser. Aşme ewro tayê here kewtbî. Dewijî zerê xirbe de Levonî ser ra vinetêne. Camêrda serê kerd-bî derg, qaytê raye bîyêne. Aşme hena pê sûyê ra xo tam nive-to ke, raye ser ra qilawetîye kewt ra verê çimanê dewijî. Aşme ver ra tufangê pîyayî henî şenik lil kerdene. Pîya vejîya ame lewê xirbe. Hama fek kerd îni û awe şimite. Zê gaye awa ser-dine onite sere û ame xo eşt zerê xirbe. Zerê xirbe de vengê pistîne mîyonê dewe ra bîye vila. Dewe seke sed serr o kes tîy nivineto, henî bêwayîr yasêne. Pûy cêra oncîya ame serê sîvîgê kîlîsa û wend, Dûr ra dûr ê wo pûyêde bîni vengê jûbîni denê. Her çîyo ke şî vengê ê pûye bîni kîlîsa ra bî nêzî. axirî pêynîye de o kî ame nişt ra serê sîvîgê kîlîsa. Hurdmîna pûya ke pîya tayê wend, hama xafla erzîyay ra jûbîni. Vilê xo kerd jûbîn ra û nata-bota firday û qerqezîyay we. Çimê dewijî tédîna hurdmîna pûya ra şîbî. Tayê waxt ke nikewt mîyonê, zerê xirbe ra komçade camêrda dest de çekî vejîyay û hama ver şana pê dewe. Cênî û camêrd, zav-zeç kî dîna dime.

Pîştâ her kesî ra durîke bî. Domananê ponc serrîya kî çîye kerdbî xo pîştî. Labelê oncîya kî kef kefê domana bî. Verê mayanê xo de nata-dota binê zereqê aşme de jûbîn de kay ker-dene. Tayê ke mayanê xo ra kewtêne dûrî, şîrmaqade girane werdene. Çend rojî yo mal-dawarê dewe ra qe xebere çîna. Nika alaye rewna talan daybî pira û berdbî. Zate alaye ke eşt dewa ser, vîrnîye ver şanena mal-dawarî. Qesa de alaye, na derheq de nîya vana: " O wo ke remeno pêbicêrê, owo ke mendo zate ê man o".

Dewij ke hebe dewe ra kewt dûrî, pê xo çarna û qayte dewe bî. Dewijî hama kulîna seke qerarê xo kerdo jû, henî pê xo de qayt bî. Pêl-puşê dara, binê zereqê aşme de zê sem bereqîyêne. Cênîya destê domana pêguretbî. Tayê waxt ke, goş na bêvengîya dewe ser, têpya cêray ya û ver şana hetê Girê Kurî.

Şewe bîye nême Levon cayê xo ra nilewîya. Asparîye wertê dara ra nidawrêne ke vejîyo mêydan. Aşme qase virane qirs a, zê kî çila şewle dana. Eke asparîye bikewtêne verê çimanê Levonî, hama gama verêne de, ebe qerşuna êy file kîşîyêne. Nê bêbav rê herhal veyşanî û teyşanîye çin bîye.

Alaye îndî qerarê xo kerdbî jû ke biramnerê dewe ser, hetê cor de xorîya ra vengê tufanga ame. Alaye îndî rind zana ke Hermenîya dewe dizdinîya kerda tal, hama ver şana dewe. Levonî ra qe veng û vaje nivejîya. Alaye xo sirokit û eşt zerê dewe. Dewe sekese serre ra zêderî tal bo henî bêveng û bêvaje bîyê. Alaye xo Levonî ra tirna û dorme bi ci guret. Qerşuna verêne de zirze bîye berz û a heto bîn de gine wara. Heqî têy alîye kerdîbî lajê dela qole oncîya weşo war mîyonê ra darîyay-bî we û şîbî. Eskero ke kewto zerê dewe rind qayte der-dormî bî ke, dewijî dewe kerda tal, vejîya dêsî ser û venga ê eskeranê bîna da. Mîyonê dar û berî ra alaye uşte ra û dormê dewe kerd xo dest. Komçade alaye şîye merga de meytê mordemanê xo day arê. Komça bîne kî çeyanê dewe ra bîye vila. Alaye nême şewe dest na piro hetanî şodir talanê dewe onit. Çêyê dewe honde ke dewlement ê, ebe onitêne talan nixelesîyêne.

Nême şewe ra têpya verê qonaxê Xalit Begî de çend asparî vînetî. Beg oda xo de serê doşeg de ronîşte bî. Serê xo ver de ginaybî wara vînitêne de. Xulama veng a Begî da. Vengê xula-ma de Beg erzîya xo ser. Ewro kes tersanê Begî ra nikewtîbî oda. Begî peroj ra na het çiverê oda xo ser ra guretbî. Nê werdene, nê şîmitêne. Henî bêveng oda de ronîşte bî.

Pêroj ke meytê Evdiramanî ame, Beg binê vîyale de, lewê pîlanê aşîre de ronîşte bî. Aspare zê pukeleke kewîbî zerê dewe. Astor mîyonê arax de bîbî sîya. Araxo gonye kewtîbî têmya. Astoro kîmetî firnê xo kerdbî ya verê vîyaie de zê meşke kîştî dene pira. Mordema xo resna asparî û meytê Evdiramanî serê astorî ra na ro. Asparî qe çîyê niva, astorê xo çarna ya û oncîya ver kerd hetê Çeme Gulcîya. Mîyonê merga de astorê xo zê bulizg ramit û şopê de bî ra vîndî û şî. Meşê sîyayî dormê mey-itê Evdiramanî de qerqezîyêne we. Evdiraman seke çîyê bîvîno şaşê ci bimano, henî çîmê xo kerdbî ya û şîbî. Derbe çare ra ginaybî ci, hetê pêy ra qase girmike qule kerdîbî ya û cira bîbî tal. Se ke çîmê Begî gina meytî ra cayê xo ra zê fîştoq erzîya we, rûyê xo kerd dai û tîrş:

- Hey waxo hey, ma na koranîye se arde xo ser?

Va û qe çîyode bîn niva. Meyitî ver ra duj vêrd ra û raya çêyî gurete. Mordema qesanê Begî ra qe çîyê fam nîkerd. Şope de mîyonê dewe de qelebelixode giran kewt kar, asparî têdîma zê pukeleke wertê dewe ra vejîyay û raya çemî guretê. Begî hena teze xo resnaybî çê ke, birawo qij ebe vaştene pêy ra reşt Begî. Veng kerd xulama ra ke, wa ci rê-astorî bîyarê. Birawo qij lewê Begî ra duj vêrd ra û kewt zerê. Beg verê çêver de, de ser ra vînet. Şope

ke nivêrd ra bira dest de modol erzîya tever. Modol destê xortek dc zê ron bereqîyêne. Çimê Begî ke gina tufangî ra, vengê xo kerd berz û birayê xo ra persa:

- Şona kotî kurik?

Layikî ke vengê Begî de hers kifşe kerd cayê xo de bî ziq û vinet. Ê û Begî tayê amay têrû, hama biray kerd piro:

- Şono qesasê mordemê xo dima.

- Şona qesas cêna se kena? Sucê kesî zerê na mesela de çîno. Ma bi serê xo kerdo. Şona çi ci wena?

- Hermenîya mordemê ma kîşto. Qesas heqa ma nîya?

- Nero no şerê dewlet o, şerê dewlete de esker emre heqî êno kîştêne. Qesas şero nîyanên de çîno.

- Se çîno? Hermenîya mordemê ma kîşto, se qesas çîno, se hefê mordemî neno guretene?

Va û lewê Begî ra duj vêrd ra. Xulama astor onitbî verê çêverî. Lajêk helme de erzîya astorê seklawî ser û mîyonê ra dariya we. Beg dima aspara veng kerd ra xo:

- Lawo meşorê, ebe destanê xo şimşerê dişmenê xo mesuyerê. Hermenî şamya Osmanîye, ma kî perojê Osmanîye îme. Meşte ma ê şimşerî ver ra nişkîmne xo bixelesnîme ra meşorê.

Qe kesî goş nikuya ra Xalit Begî. Begî xêlê waxt ruştîye de wendbî. Axirî sermeyantîna aşîre hena Begî ser ra nîbîye. Piyê Begî, Ismayîlî gonye kerdbî çimanê xo, talanê Hermenîya ra cêrêne. Xêlê waxto kî şîyo lewê îbrayîme Milijî. Çixa ke Pîlê aşîre îsmayîlî bo, oncîya kî giranîya Xalitî daha zêde wa. Axirî piyawode zanox o, wendox o. Xalit Estembol de mîyonê sîyaset de bîbî pîl. Sîyasetê Osmanîye ra rind fam kerdene. Estembol de ê xêlê Hermenî nas kerdene. Uja a waxt mîyonê Kurda û Hermenîya rind bî. Labelê çi waxt ke Osmanîye Hermenîya rê çekî kerdî vila, olvoztîna her di heta giran-giran şatîye. A waxt Osmanîye henî pîşte dene Hermenîya ke, aqilê îsanî nîyardene, însan famkor mendene. Labelê sekebî, Helîfeyî na raya xo ra rew çerexîya. Nara ye kî pîşte de Kurda. Labelê Begî hama her çi ra fam kerdêne, labelê dest ra kî çiyê nîyamêne. Alaya dolime fekê xo şekirnaybî. Felek bîyamêne kî ver bi ci niguretêne. Şûyanîyê vizerî ebe talanê Hermenîya, ewro bîbî dewlementê aşîre. Dewijî dolime fekê xo kerdbî şîrîn, dolimêna ebe zîncîra girê de kî cayê xo de beyt nibêne. Hal ke nîya bo, a waxt alaye rê zure heca wa ke, na bêbextîya xo wada ro. Zure rewna hazir a, Helîfey vato: "Nîyete Hermenîya owo ke Kurdîstanî, bikerê Hermenîstan."

Serrê naye ra ravêr, Ebdulhamîdî qesade weşe vatîbî. Na qesa seba Hermenîya û Kurda zafmûhîm a. Ebdulhamîtî vat bî: "Ewropa Welatê Balqana û Welate Erebi destê ma ra vet. Ebe na tore îna, dest û lingê ma birnay. Labelê ewro kenê ke, Kurdîstanî û Hermenîstanî ma dest ra vejerê ke, wa cîgera ma

biqilayîyo ra.”

Heiîfe ke nîya vajo, pêynîya xo mîyone der a. Ewro ebe destê Kurda, Hermenîya mîyone ra dano we, meşte kî ebe destê şarêde bînî Kurda mîyone ra dano we. Hey waxo hey ke, bê naye serê aşîre ke.

Alaye nême şewe talan onitêne. Di rojî naye ra ver alaye, di gayêde borî ardî verê çêverê Begî. Labelê Begî gay xo rê nig-uretî, day pîyayêde feqîrî. Beg vengê linganê asparîye de erzîya tever. Çimê xo verê zereqê aşme de bereqîyêne. Asparîye mey-itî vereserkî naybî astora ra û kewtî zerê dewe. Mîyone ra tayê waxt nivêrd ra, dewe bîye têsêr û têbin ra. Çê bi çê vengê sûyara bî berz. Asparîya pêynîye kî talan onitêne zerê dewe. Hete ra cênî berbêne, zawltî dêne Hermenîya ra, hete ra kî talan onitêne çêya. Alaye para Begî gurete arde verê çêyî. Beg dolime qayte astore kimetî bî. Dolime kî qayte barê serê bî û venga morde-meke da. Ê kî day dê. Alaye qe veng bi xo nivet. Verê çêverê Begî ra kewte dûrî. Beg şî meyita ser ra cêra û xêlê waxt dîna ser ra nîşt ro û fikirîya.

*

Mêrikî şî venga cênîya xo da. Çê de çixa zav-zeç esto kewt ra dima pîyê xo. Talano ke ardo ard bon de şope de eşt pêser. Domana talano ke amo, cira mîyonê bon de andolode qîrs viraşt. Nafa kî ver ra matê ci bî û mendî. Pîyayî ke tayê qayte cil û corî bî, verê lojine ra kursiyê xo guret û pîştê xo şanite cil û corî û nîşt ro. Şapikê xo pêyser da û hermê xo nay cokanê xo ser. Cênîya xo ra avdoye waşte û ver şana ra qesa:

Heya bawo hey a . Ez çend dolimî şîyo çê Migoyî. Olvoztîya û cîrantîya min û Migoyî awe şûte berde. Mi qey koranîye arde xo ser, talane dê da pira?

Cênîke dest de avdoye vejîye ame. Henî weş qayte zerê çimanê mêrikî bîyêne ke, zerê dê helnêne. Mêrikî qayte zerê çimanê cênîya xo bî û avdoye devnde xo ser. Ebe hermê xo fekê xo kerd pak û va:

- Ere Cênkê, heq çîno ti zana?
- Haşa haşa mêrik, Heq gunaya to ef kero.
- Nê nê! Erê ez rind zano ke heq çîno.

Mêrik nêmhuyayîş kewtbî ra cênîya xo. Tersa ra çimê cênîke qase çimê gaya bî qîrs. Tersayîşê aye emêne weşîya mêrikî. Binê zimêla ra huyêne. Domanî kî halê pîyê xo ra tersaybî û kewtbî pê maya xo.

- Erê çena dela qole. Min û Migoyî ma pîya tirpane çînîte. Ma pîya cite ramite. Pîya huyayme û pîya berbayme. Jû tass ra ma awe şimite. Ma bêbextîye kerde û şime gonya xo çêverê mêrika de kerde ro. Eke heq esto naye ma rê gere meverdo. Eke çîno kî na ma rê mende û şîye.*

---

* No qisim "Deniz Gunduz, Kılama Pepûgî, Vejîyayîşê Vartanî, Ankara 2000, r. 179-200" ra ameyo girewtene. Nuştokî arşivê xo ra ma rê şawit.

HUNERÊ MUNZUR ÇEMÎ Û ROMANTÎZM

Hudaî MORSUMBUL

Edebîyatê kurdî heme lehçeyan de her roje bineyna aver şino. La ez wazena nê nuşteyê xo de hetê neteweyî ra edebîyatê lehçeya kirmanckî ser o çend çîyan vajera. Wexto ke merdim hunerê neteweyî ser o vindet, ganî nîyado ra romantîzmî, tarîx û felsefeyê romantîzmî, ganî hîra-hîra ser o vindo.

Mi waşt ke nê nuşteyê xo de, edebîyatê kirmanckî ra, ez romanên Munzur Çemî û hunerê ey ê nuştişî ser o vindîme. Labelê aye ra ver, eke ez derheqê metodolojîya xo de tayê îzehetan bidî, do rind bo. Çunkî ez wazena hetê romantîkiye ra edebîyatê Munzur Çemî bineyke kirîtik bikîme. Romantîzm nuşteyê mi de cayêde hîra gêno.

Weşanxaneyê YKY nê derheqî de kitabode newe weşanayo. Nuşttoxê nê kitabî Isaiiah Berlin, nameyê kitabî zî *Romantikliğin Kökleri* (Kokê Romantîkiye) yo. Ez wazena ke no kitab mi rê rayê bimusno.

Ez şêna vajêra ke tesîrê romantîzmî fikrê Ewropa ser o zaf o. Hem zî şekl dayo ma neteweyanê bînan. Kefşkerdişê fikrê romantîzmî no het ra muhîmîya xo zêde ya. Isaiiah Berlin vano, metodê romantîzmî ebe sebr metodê tarîxî şuxulneno. (Berlin, 2007:39) Romantîkî, derheqê heyecanan û neteweyîye de nusenê. Ma nê babetan edebîyatê romantîkî de zaf vînenîme.

Ma vînenîme ke Munzur Çem zî babetanê xo tarîx ra gêno. Romanê ey tarîxê Kurdîstanî ser o yê. Terteleyê Dêrsimî, *Gülümse Ey Dêrsim* de yeno ra ziwan. Koçkerdişê ma û şerê kurdan û tirkan *Gula Çemê Pêrre* de yeno ra ziwan.

Kirmanckî de bi nameyê *Hotay Serra Usifê Qurzkizî* yew romanê serebutan (taslak roman) yê Munzur Çemî esto, 1992 de Weşanxaneyê Roja Nû ra weşanîyayo. Yew roman zî bi nameyê *Gula Çemê Pêrre* 2007 de Weşanxaneyê Vateyî ra weşanîyayo. Ziwanê tirkî de romanê xo bineyna zêde yê. Nameyê romanê ey wina rêz benê: 1. *Gülümse Ey Dêrsim* (3 cildî), 2. *Ekmeği de Yaktılar* û 3. *İsyana Çağrı*.

Ganî ma karakteran, mekan û demî ser o cîya-cîya bivindîme. Mîyanê her çar romanê de çî ferqî estê, înan bîyarîme meydan. Nuştişê Munzur Çemî kotî ra hêzê xo gêno, ganî ma etud bikerîme.

Kitabo verên ê kirmanckî *Hotay Serra Usîfê Qurzkizî* yo. Hetanî nika hîrê kitabê ey formê romanî de bi tirkî nusîyay.

Hotay Serra Usîfê Qurzkizî de, qismê Vateyo Verên de Munzur Çem wina vano: "Ez hêvî (*omid*) kena ke fêydê nê kitabî reseno îsonê ma û îyê ke êy wanenê, parçikêde *Kurdîstanî* de heyat çutîr bîyo, şarî çî dîyo, heqa dey de benê wayîrê fikrî." (r.10) Nê vateyê ey amey hurend. Munzur Çem ebe romanê xo *Gula Çemê Pêrre* na idîaya xo dewam kerda arda tîya.

Qismê yewine ebe teswîr kerdena mekanî dest pêkeno. Ma vînenîme ke ma Gêxî de yîme. Derûdor ebe nameyê ê çeman yeno ra ziwan. Labelê teswîr hêzê xo paweno. Qaytê nê nimûneyî bikîme:

"Çemê Pêrre binê Gêxî de, mîyanê tir û kaşan de sere keno teber, ver keno ra başûrê-rojawanî, koyan qilaşneno ra, nat û wetî ser çîv dano; ge beno vîndî, ge vejîno; heto çep de Awa Temrane, heto rast de Çemê Hergepî keno xo virare, pîl ra bi qijê dereyan sipeno we, her çî ke şî beno gird, beno girozin; pilesîno ko û şuyan ro, devacêrî ser kuwno dûrî. Cêvîyo xorîn de ge beno hîra ge beno teng; ge sey rîspîyê beno giran û hêdî-hêdî rayîr geno, ge beno şîp, beno xortêde des û heşt serre, nîno zaftkerdene. Ge beno mangayê şit dano, ge boxeyêde wisarî yo hereşe keno. Ge xeyrxwazê yo, xirabîye çik a nêzaneno, derûdorê xo ra hes keno, ge pêlanê haran dano piro, beno berz-beno nizm, xo kuyno nover û bover ra, dar û ber û kemer û kuçî fino ra xo ver aver erzîno, Depe, Qizilkîlîse û Mazgêrdî xo pey de verdano, sifte o bi Çemê Mizûrî ra keleyê xo yewbîn ro birnenê, kuwnê têvirare, şonê Pêrtage de resenê bi Çemê Muradî." (r. 7)

Roşan Lezgîn seba hîkayeyê Munzur Çemî vano ke, "Munzur Çem hewnê ma perune ardo ziwan." Nameyê hîkayeya Munzur Çemî "Hewnê Newroze" bî. Munzur Çem ebe nê romanê xo yê neweyî nê hewnî yan zî nê kabusî ano ra ziwan.

Kabusê kurdan ra ez çî qest kena, tayê nê zî bîyarîme orte. Qehremana romanê Munzur Çemî azeba bi nameyê Gulcan a. Gulcane nê serran de ciwanêde azebe ya kurd a. Heyatê înan Kudîstan de xirabe beno. Eskerê tirkan nê miletî nefî keno, hem zî sey ê serranê verênan cayê zî nêmusneno bi înan. No keye koç keno yeno Îstanbul. Edebîyatê kirmanckî de şarîstanî tay ca gêne. No roman, zafane Îstanbul de derd û kulê kurdan ano ra ziwan. Hem teswîran de hem psîkolojî de şîyo cayêde xorîn. No het ra zî romanêde muhîm o.

Roman de kabus senî yeno pê, ez naye zî fekê yew qehremanî ra vacî: "Sîstemê tirkan sîstemêde nîjadperest o; cinawîrê yo. Cinawîr kî bê qurban nêşkîno biciwîyo. Tî, nê qurbanan ra yew a." (r. 493)

Teswîrê xo zaf huşk ê. Romanê Munzur Çemî de mecaz, alegorî û teşbîhî çiyode dûrî yê. Hîkaya xo de ca bi ca nê hetan ra ma çiyê vînenîme labelê nê romanî de cayê de girs nêgêno. Mihail Şoholov û Cengiz Aytmatov behsê dar

û berî û kemerî kenê. Nuştoxî wendoxan mîyanê behskerdîşe xo de kenê vindî. Teber ra yew dinya esta. Yew dinyaya bîne newe ra yena ronayene. Seke tîja newîye bivirazîyo, henî. Gerek nuştox xo binimno. Ma wendoxî, mîyanê reng û boye de bimanîme. Ganî nuştox Homayê nuşteyê xo bo. Homayêde henên ke xo bikişo. La azadbîyayîş û îradeyê xo zî tede estbo. Ganî xo nuşteyê xo de bihelno.

Tîyatroyê yunanîyan de her kes her çî zanitêne. Rind yan xirab, her çî tê-lewe de bî. Ciwamêrdîye ser o qisey kerdêne. Derse dayne miletî. Helîyayîş çin bi. Xîyalode newe nêşkîno wendox yan zî temaşekerdoxan bikero teber. Roman seba propagandayî yeno nuştene. No heqîqet seba romanê tirkan zî henên o.

Romanê Munzur Çemî de malumatroşîye kêmasîyêde yan zî neweşîyêde gird a.

"Koyê Vankî, eynî sey Koyê Kelxasîkoye de qîjkek o. Koyê Kelxasî ser o çitir ke more asurîyan esto, ne koyî ser o kî merdîm ê armenîyan vînenno. Labelê morê armenîyan sey ê asurîyan leşkerî nîyo. Morê înan, kîlîse ya. Wînî aseno ke nê koyî nameyî xo o dere ra girewto." (r. 8)

Seke şima cor ra wanenî, ma vînenîme ke pêroyê romanî de zî qehremanode kal wina zaf malumatroşîye keno. Her ca de fikrê kalî yan zî fikrê nuştoxî yeno ra verê ma. Nuştoxî henî waştö ke ma her çekuya ey qebug bikîme.

Ziwanê Munzur Çemî nêrî yo. Nêrî beno pîl la tahm nêdano. Malumatroşîye tede zaf a. Derûdor teswîr kerdene hende hîra û xorîn nîya. Her fikrê xo, hîskerdîşê xo kelaxaş keno, kizirnenno erzeno teber. Roman gerek mezgê ma de bihelîyo. La o her malumatî tahm dano mîyanê mezgê ma. Meselaya xo zaf huşk gêno.

Nîyadayîşê xo de îdeolojîk o. Her karakterê xo yo kurd rind beno. Êyê ke xayîntîye kenê, zafane axa û beg ê. Êyê ke feqîr ê, îla ebe dafa dişmenan çan benê. Tena Raybero Qop *Gülümse Ey Dêrsim* û *Îsyana Çağrı* de axa û xulamê ey kurd ê. Xirabîye zî dormeyê înan ra yenê.

Yanî ma vînenîme ke nîyadayîşo îdeolojîk nuştena Munzur Çemî keno teng. Îdeolojîyo ke her çî bikero hîna nîyameyo û nêno zî. Edebîyat de ganî zûrî estbo. Munzur Çem nêşkîno zûran bikero. O bi xo zî karakterode durust o. Na durustîye zirar dana nuştena Munzur Çemî.

Kitabê Îbrahîm Ehmedî *Jana Gel* ebe ziwanê raporî nusîyayo. Kitab de seke Haşim Ehmedzade zî vano, zafê karakteran ebe heqîqetê xo, ne ke fekê xo ra, fekê nuştoxî ra qisey kenê. Na nêweşîye hem Munzur Çemî de hem zî zafaneyê nesnuştöxanê kurdan de esta.

Zaf çî nuseno. No derheq de jêhatî yo. Îlla ke tarîxî ser o karê xo balkêş o. Na jêhatîye de wexto ke bi lezkanî binusîyo, Munzur Çemî zêde benê labele kalîte û senînîye (nitelik) kêmiyena.

Ez xo rê xo ra pers kena ke gelo Munzur Çem şikîno derheqê xo de leqan bikero? Her çî bi zıwanêde cidîyet qısey beno. Halbukî henî nakokîyê giranî mîyanê ma kurdan de estê ke ganî ma înan ebe zıwanêde îronîk binusîme. Xo de leq kerdîş qey kêmi yo? Qey sey leşkerê (leşkerê kurdan) qayt keno?

No kar de, romannuştiş de ma newe yîme, nê kêmanîyê ke ez nuseno heto bîn de zaf karode girs o. Kamcîn hetan ra rind o, ma gerek înan zî binusîme.

1. Leheçeya ma û zıwanê ma tebîî yo ke dewlemend benî. Fıkrkerdena ma bena zêde.

2. Nakokîye ke dewletanê dagîrkeran mîyanê ma de viraştê, ma înan ebe romanî mîyan ra darenîme we. Ma yew fıkrkerdene de yenîme yew ca. Nimûneyê bidîme:

"Dorûverê Koyê Şeytanî de elewî û sunî, kurmanc kirmancî bi çekuyêda bîne zazayî temîyan der ê. Pêro waye û bîra, ded û deza, nas û dost, kerwa û xanimî yê. Kes no het ra kesî çîyê nêvano. Her di hetî lehçeya yewbînî zanenê, dînê yewbînî ra hurmet kenê." (r. 9)

3-Munzur Çem roman de xeylî vateyanê verênan xebe tneno. No het ra dewlemendîyêde girde teder a. Romananê xo yê tirkî de zî bandora fıkrkerdena ey ser o kurd bîyayîş esto.

Munzur Çemî de erotîzm nêno ra zıwan. Munzur Çem etîkê xo yê feodalîzmî ra acêr nêno. Nêşkîno yew sehneyê maçkerdene teswîr bikero. Biewnîme:

"Nê çekuyan ra dîme, bêçîkê Elîfe şî mabênê porê Mîrzayî, tede fetelîyayî. Destê mîrzayî kî hîna mabênê çiçikanê aye de bî. Bi o tore çimê xo niştî pêra." (r. 119)

Ma êdî zanenîme ke erotîzm bîngeyê felsefeyî de zî cayêde girs gêno. Mesela, Markî de Sade û Eugenne Battaille, fılozofê leşî yê. Ma hîkayanê Roşan Lezgînî de yan zî romano ke Deniz Gunduz newe nuseno de erotîzmî vînenîme. No het ra kêmiya hîkayanê kîrmanckî bena vindî.

Goreyê fıkrê mi ra tarîfkerdişê zereyê mekanî de zî rind nênuseno. Êdî ndinyayê eşyayî psîkolojîya merdîman û karakteran ano ra zıwan. Ma vînenîme ke romanê modernî de êdî yew saete de çî bîyo çî nêbîyo hurdî-hurdî yeno ra zıwan. Bi taybet eşyayî cayêde gird gênê. Nuştayan de, bi taybet roman de, kinc û kolê karakteran, yan zî, mekano ke ê tede rakewenê, şînê tuwalet, nan wenê ma rind nêvînenîme. Tîya de ez nimûneyêko baş bidîme:

"Bero virên ra ke vêrdî ra raste-rast kewtî odayêda qijikeke. Hetê înan de uca ra çardaxe vajîyêne. Çardaxe de hîrê berî bî. Nînan ra yew tam hemberê berê gîrsî de bî. Peyê cû musayî ke o ber, berê kîlerî yo. Çîyê werdene; vajîme ke ardî, ron-toraq, kartolî, pîyaz û çîyo bîn uca der o. Her di berê bînî hemberê yewbînî de bî. Yew çep yew rast de."

Refan ser o qab-qecax amebî rêzkerdene. Quşqaneyî, biroşî, tawikî, uskîra û bardaxî; gîrs û hurdî tebax û çîyê bînî pêro têlewe de bî. Heto çep de, binê refan de kî adîrgana sipîye ser o, viz-vîze bîye, lufîya çaydanî ra puxur vejîyêne. No amêne o mane ke çay amade bî. (r. 66)

Karakteran ebe leşî û kincan yan zî ebe jest û mîmikanê xo gerek bîyerê ra ziwan. Dergîye, kilmîye, rengê porî ameyo nuştene. Ebe çekuyê standardan nînan nuseno. Ma seba nê zî nimûneyêk bidîme hol beno:

"Çitur ke Zerîfa bîbî teber, Gulcane kî cayê xo ra wuştibî ra, şîbî verê pencera, kaleka perdeyê tulînî ra nîyadabî ke hala Pîro ke Zerîfa vatêne, merdimêde senên bî. Yewêde dergo qer bî Pîr. Por de hama hama ke têla sîyaye nêmendîbî. Rengê rî û porî winî ziddê yewbînî bî ke, merdimî vatêne ke qalibê vewre, cor de no ro parçeyêde komîrî ser. Tena derg nê, xeylê kî qalind bî. Mabênê her di bêrikan hama-hama ke metreyê vejîyêne. Her destê xo hondê hûyê, her engîştê xo hondê goşêde digoşe bîye. (r. 128)

Rîpelanê bînan de, vajîme ke rîpelê 166 de kênekî yewbînî sencenê. Leşane xo ser fîkr danê. No zî cayêde muhîm o, ma nêzdîyê leşa înan benîme.

Bîyayîşê ma yê sosyalî pêro yenê nuştene. Her het ra ma nê romanî ra fikr gênîme. Wexto ke Îstanbul de Gulcane bi ziwanê xo qisey kena, kurdbîyayîş tengîyêde girde ano ra meydan. Ti çimê înan de bena "verga fekgonine". (r. 212)

Nê bîyayîşî fekê Munzur Çemî ra nusîyênê. Ma kotî ra zanîme? Cerebnayenî yan zî meqaleyê Munzur Çemî zî ebe nê ziwanî nusîyay. Ganî ferqê mîyanê ziwanê romanî û meqaleyan de estbo yan ney?

Hetê teknîkê romansazkeredene de zaf zor nêdano wendoxî. Dem kronolojîk derbas beno. Tayê cayan de leytmotîfî vîrazîyay. Nîyadayîşê xo ra peyî, ca bi ca şuxulneno.

Ebe nameyanê karakteran nuşttox her het ra verê xo vînenê. Surprîzê pîlî nevejinê vernîya wendoxî. Nameyê tirkan Tarkan, Cengiz ê. Nê xirab ê. Mîyanê tirkan de kî nameyê xo Ajda esta. Sey nameyê xo rind zî bena. No hal tahmode xax, çîyode bêtahm ano verê ma de nano ro. Romanê bînan de zî nê tesbîtê ma cayê xo gênê.

Edebîyatê kurdan de kirmanckî zî cayê xo giran-giran gêna. Ez henî omîd keno ke sey Munzur Çemî leşkere edebîyatê kurdkî bibê zêde. Labelê sey leşker nênusê*

Çimeyî:

Çem, Munzur, Gula Çemê Pêrre, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul 2007

Çem, Munzur, Gülümse Ey Dêrsim - I, II, III, Özgürlük Yolu Yayınları İstanbul 2006

Çem, Munzur, Ekmeği de Yaktılar, Pencînar Yayınları, Koln 1997

Çem, Munzur, İsyana Çağrı, Stockholm 1996

Isaiah Berlin, Romantikliğin Kökenleri, YKY, İstanbul 2007

Haşim Ehmedzade, Roman ve Ulus, Pêrî Yayınları, İstanbul 2004

*No nuşte hetê Roşan Lezgîni ra redakte biyo û kovara **Tiroj**, hûmare 38, r. 55 de weşanîyayo

ROMANÊ GULA ÇEMÊ PÊRRE RA QISMÊK

Munzur ÇEM

Gulcane ke Zerîfa de qesey kerdîbî-nêkerdîbî kar aqil ra nêvejîyêne. Êdî bire dabî ci ke çî beno bibo karê bivîno, bixebetîyo. Seba na game kî hewce bî ke sifte ma û pîyê xo de qesey bikerdêne. Winî bikerdêne çî ke îzna maye û pî, hendê dîyayîşê karî muhim bîye. Tawo ke heşna ke kêna xo wazena ke karê bivîno bixebetîyo, reaksiyonêde senên nîşan dêne eceba? Zerîfa, "Mêterse qebul kenê. Eke sifte hebikê dudil bêne kî peyê cû `ya` vanê, xora zobîna kî çare çin o," vatîbî. Gelo na qisa rast bîye? Maye û pî rastî kî wina vatêne?

Ma eke sey vatena aye nêbîyêne! Eke goreyê xo sebebî nîşan bidêne, dust de bivejîyêne! O taw se kerdêne? O taw fek tira verdêne ra keye de nîştêne ro, ya israr kerdêne? Tabîî ke israr kerdêne. "Çî beno bibo, ganî karê bivînî," vatê û winî kî kerdêne.

Seba serkewtîşî kî sifte ganî maya xo îkna bikerdêne. Eke aye bivatêne "ya," îknakerdişê pî bîyêne asan. No mîyan de Zerîfa kî ganî xo vîrî ra mekerdêne. Peynîye de, nîyadêne ke çare nêmend, aye ra yardım wastêne. Zerîfa cinîkêda biaqile bîye û mîyanê şarî de nameyê xo bî.

Kam çî zaneno, ti nîyadana ke ma û pîyê mi qet dust de nêvejîyayî. Ma vajîme, eke hurendîya Îstanbulî de welatê xo de ero kar bigerêne, kes dust de nêvejîyêne, nêvatêne ke "megureye." Şarê Gêxî no het ra roşnvîr bî. "Kêna mewano, kêna mecbur sereyo xo bipîşo, kêna megureyo!" çiyê winasî mabêne înan de hama-hama ke çin bî. Labelê mêrato Îstanbul Gêxî nêbî. Îstanbul seba înan cayêde zaf newe bî, no sebeb ra kî tersêne. Îstanbul ra bî tersê înan. Bi taybetî kî seba domanan û kênananê azeban, dilê înan û ayê sey înan de tersêde girs bî.

Ma dêka xo! Bêguman tersê aye, ê herkesî ra vêşêrî bî. Aye leweyê Gulcane de qesto rew-rew vate ardêne kênanê azeban ser û kêne azebî ge berdêne ro mayîna zênnekerdîye, ge kî berdêne ro leyîra çuçike. Vatêne "Kêna azebe sey mayîna zênnekerdî ya. Mayîna zênnekerdîye çitur ke gem nêzanena û dilê xo ke se wast winî fetelîna, kêna azebe kî eynî ya. Reyê ke keye ra bîye teber û kewte dûrî, se kena kes nêzaneno." Ge-ge kî "Kêna azebe, mîlçika tezî ya. Reyê ke perrê ra halên ra kewte dûrî, reyna peyser ameyîşê xo zahmet o," vatêne.

Her tim zanabî ke pîrika xo nê çekuyan ana binê goşê aye ra, bi no tore aye

îkaz kena labelê vengê xo nêvetîbî. Seke aye elaqadar nêkeno bi o tore bê-
veng vînetîbî.

Peynîye de “Çi beno bibo,” vat û Zerîfa de qeseykerdişî ra çar rojî têpîya,
tawo ke herdimîna tena mendî:

“Dayê!” vat yek de.

“Vaje kêna mi!”

“Ez wazena karê bivînî, bugureyî.”

Maye aye de îşligê Kalmemî pol kerdêne. Çitur ke nê çekuyî hesnayî, seke
merdim cemedîno, winî vînete, derga-derg nîyada, o ra dime kî:

“To vat çi?” vat.

“Mi vat, ez wazena karê bivînî, bigureyîne.”

“Ti, kar û gureyayîş!”

“Ya, qey mebo?”

Demê bêveng mende maye, o ra dime kî:

“Çi kar vînena ke? Ti dewe ra newe ama, kam kar dano to?”

“Axirî çîyo ke ez bikerî esto. Hende şar ke se gureyeno, ez kî winî gureyena.”

“Zor o zor.”

“Zor-mor. Gureyayîş ra qederî çare çin o. Bi no hal hata kotî şome daye?”

“Heya, ehtîyacîya ma zaf a. No sebeb ra kî kar dîyayîş çiyêde zaf rind o
hama îştel!..”

“Îşte çik o daye?”

“Merdimî ke karê kerd, gere winî bikero ke peyê cû ci ra poşman mebo.”

“Ti meraq meke, xo ver dana ez.”

“Hem ez bawer nêkena ke pîyê to qebl bikero.”

“Ma ke welat de bîyêne, mi karê bidîyêne Gêxî, Çewlîg ya kî Xarpêt de bi-
xebetîyene, pîyê mi dust de vejîyêne?”

“Uca Gêxî bî, noca Îstanbul o. Uca welatê ma bî, şarî yewbînî nas kerdêne.
Kam kam o, kam se keno, kam çik o; mîletî derheqa yewbînî de her çi zanêne.
Tîya winî nîyo. Îstanbul derya yo, ma kî dilop îme. Dilope ke ginê derya ro,
tede bena vîndî şona. Ma ganî vîndî mebîme.”

“Qey hende mîlet bîyo vîndî çik o?”

“Ma çiyê xirab ê ke benê, senik ê?”

“Ma nêşkîme destan xo vera kerîme, ronîşîme dayê. Ma ganî xo ver bidîme
û çiyê bikerîme. Wina tip-tal keye de ronîştîş beno?”

“Ma newe yîme cî-cîgera mi. Ma newe yîme, nê welatî nas nêkeme û aye
ra kî gamanê xo ganî zaf bi dîqet bierzîme.”

“Nika ke şan de ke pîyê mi ame reyê tey nîyade, o ra dime hîna qerarê xo
bide. Eke wina şêro, pîyê mi beno nêweş dayê. Ma hîrê aşmî yo ameyîme Îs-
tanbul, nika ra bişan îme. Kincanê dewe dame xo ra hama meşte benê kanî,
dirrînê. Kincêda newîye nêşkîme bihêrînîme. Zobîna çare çin o, ti ya kî ez; ma

ra yewe ganî bigureyone."

"Merdim va vêşan bimano, viran bimano hama rîsîyayîye mevîno."

"Çi rîsîyayî ya dayê? Şima qey mesele hama benê xirabîye ser. Yew kêna ya kî cinîye nêşkîna bi namusê xo şêro kar bêro. Nê hende kêna û cinîyê ke gureyênê, pêro bênamus ê? Xirabe caverde, rinde ser o fikir bike da-dayê"

"Ez tersena. Ez kî tersena pîyê to kî."

"Dayê!"

"Vaje!"

"Lastikê ke linga Kalmemî der ê, ti zana kotî ra peyda kerdê?"

"To ra kî vat ya hevalêde xo dê ci."

"Ey winî vat, to kî înam kerd?"

Çitur ke nê çekuyî hesnayî, rîyê xo bî tirş, çim-birûyê xo ameyî pêser, wuşte ra lingan ser û:

"Ma kotî ra ardê?"

Gulcane maya xo de nîyanêda, rîyê xo çarna ra heto bîn:

"Çopxane ra dayê. Lajê to çend rey ê, şono çopxane."

Elîfe, seke ginena war ro, winî nîşte ro. Destê xo berd çareyê xo, çîpa-çîp mîşt da û o ra dime kî bi her di lapanê xo rîyê xo nimit, sere royna de xo ver û vînete. Gulcane çiyê nêvat. Doşîya xo verê pencera de sanabî dês, lingan ser o vînetîbî, maya xo de nîyadêne. Eşkera çiyê nêvat labelê zerreyê xo de "Xwezila mi mevatêne," vat.

Tayê ke dem vêrd ra, maye destê xo rîyê xo ra dûrî fistî, çimê xoyê hesirinê surî çarnayî ra kêna xo ser û:

"Ti yarenîya nêkena, qisa to rast a winî nîyo?"

Gulcane, bi cewabêde zaf kilmek, rastîye dubare kerde:

"Rast a."

"Kamî vat?"

"Mi tey qesey kerd. Ey bi xo mi ra vat."

"Dema ke winî ha!"

"O kî şono, Dildar kî şono."

"Wiy bi mi ro bo!"

"Ez çend reyî nîştane ro, mi tey qesey kerd, zanena ti?"

"Wiy bi mi ro bo. Ma ez înan nêkîşena, Ê çitur çiyêde asarên kenê?"

"Domanê bîn ke qey kenê, ê kî coka kenê."

"Ez înan kîşena."

"Ti ganî qet çiyê mevajê. To ke nika mesele eşkera kerd, bawerîya xo şîkîna, mi ra kuwnê dûrî. No kî seba ma kesî rind nîyo."

"Nika hîna kî şonê?"

"Winî aseno ke di hefte yê nêşonê. Zaf huşka-huşk soz da mi, hama nêzarena se kenê."

"Heq înan mi ra bigêro. To dî, nika ra çi ard ma sere."

"Mi vat ya dayê, suc ê înan nîyo, ê ma yo. Raste ke pers kena ê ma kî nîyo: No netîceyêda nefî ya. Ma ke nêamêne nefîkerdene, nê tengî kî nêvejîyêne."

Maye bi kêna ra derga-derg qesey kerd û Gulcane peynîya peyêne de derheqa karî de fikrê xo reyna zaf eşkera vat.

"Pîyê mi bê kar o. Ez kî megureyîne, keyê ma beno vila daye. Nê domanî ewro şandane ênê keye, hama ke wina şêro, meşte ti hesreta rîyê înan ancena. Kata şonê, se kenê, kuwnê çi bela, kes nêzaneno. Ti zana, Îstanbul sey kemera areyî yo. Kemera areyî çitur ke heban rîna ra kena ardî, no bajar kî domanan winî rîno ra, keno vîndî. Domano ke parçeyê nano ancilî bile her wext nêdî, domano ke sey embazanê xo kincêda rinde xo ra medo, domano ke dibistane meşêro, kar û hunerê bander mebo, ê domanî ra çi xêr êno dayê?"

Nê çekuyî ke hesnayî, maye tayêna bi dîqet rîyê kêna xo de nîyada. Zaf bi-aqil qesey kerdêne. Hem kî qeseyê xo winî rindek çîntîêne we, winî weş sanêne têpey ke merdimî vatêne ke rîspîyêda 60-70 serrî ya.

Maye fek ra ke çekuyê nêvejîya, bi veng û bê vaj mende:

"Temam daye, pîyê mi ra vana winî nîyo?"

Fekê maye recefîya:

"Tersena dikê."

"Çînayî ra?"

"Ma mi ke ti kerda vîndî?"

"Meterse dayê. Ters kesî ranêxelesneno. Çîyo ke merdimî vezeno ro silamete, xoverdayîş o. Ma pêro ganî xo ver bidîme."

"Bêguman kêna mi, bêguman ma gere winî bikeme."

Rojî têpey de dêm dîyêne şîyêne. Çimê Gulcane qet fekê maye ra dîrî nêkewtêne. Goşê xo peroj û peşewe vengê aye ser o bî. Çi esto ke mayê çîyê nêvatêne. Pî de qesey kerdîbî nêkerdîbî; eke qesey kerdîbî se vatîbî ey, vateyê xo çik bî, o kî nêzanêne.

Polo bîn ra, vateyê aye rast bî eceba? Eke karê bidîyêne bixebetîyêne, kewtêne ra dame? Kewtêne ra raya xirabine bîyêne serevdîye? Îhtîmal bî ke bikewtêne ra heyatê luksî dime, kesîya xo bikerdêne vîndî? Çîyo ke kewtîbî zerre, peroj û peşewe tiz kerdêne ke çi beno bibo bigureyone çik bî? No, tena teng û zahmetê keyeyî bî ya çîyêde bîn kî estbî? Ma vajîme ke tayê wastişanê xo çiqas têsîr dêne ci? Tayê çîyê ke heta a roje xo pîze de verdabî, bîyêne ke înan yek de gil bikerdêne teber? Şik çin bî ke sey her kêneka azebe, dilê aye de kî xeylê çî bî, xeylê çî wastêne. Aye kî sey hemserranê xo wastêne ke kincanê rindekan bidone xo ra, makyaj bikero, şêro sînema, şêro noca-uca, keyf bikero. Bêşik nê wastîşî zaf ca de bî hama hetê ra kî her çî girêdayîyê şert û şurtan bî. Merdimî kî nê şertî nêardî verê çîman, linga xo orxanê ra gore ra derg nêkerde seredej vîneno. Hata beno pano pan-puç, beno wele û kuwno ra

vayî ver şono.

Sey her timî, a deqa de kî çitur ke goş na ro dilê xo ser, cuyê xo ard verê çiman kî yek de Îstanbul ra kewte dûrî, peyser şîye bi dewe. Şîye rojane domanîya xo.

Rindek amêne ra vîrî, hewt-heşt serî ra raver bî. Rojêda payîzî de tecîr amebî, pîyê xo di-hîrê bizê estewrinî bi da-desê tuşkan ra rotîbî. O ra têpîya kî tayê ron, toraq û hingimên girewtîbî û xo sanabî bi rayîrê Xarpêtî. Hîna ke era rayîr nêkewtîbî kî "Heqî ke dest da mi, na rey karêde winî kena ke keyfî ver hewn çimanê şima mekuwone," vatîbî. Nê çekuyan ra dime zaf meraq kerdîbî, reyê-di reyî pîyê xo ra pers kerdîbî ke çiva yo, çik o, labelê ey surprîzê xo eşkera nêkerdîbî. "Kam se keno bikero nêvan, xora ke mi hal kerd, dot ra ke amane herkes vînenno," vatîbî û zobîna çiyê nêvatîbî.

Şiyayîşê pîyê xo ra têpîya, nara kî maya xo ra pers kerdîbî:

"Dayê pîyê mi qalê çinayî kerd, ti zanena, vaje hala" vatîbî labelê maye xo nabî ro nêzananyîş. "Ez kî nêzenena vatîbî" û çiyêde bîn nêvatîbî.

Bawerîya xo bi maya xo nêardîbî. "Eke çik o, çiva yo zanena labelê mi ra nêvana, a kî sey pîyê mi kena," vatîbî û çimê xo çarnabî ra rayîrê pîyê xo ser.

Gozêra pîle, Pezgereke de dara tewr girse bîye. Goreyê bawerîya xeylê kesan tena tewr girse nê, hetê emrî ra kî pîla-pîlan bîye. Kalûpîran ra tayîne vatêne ke o dorûver de hetê serran ra aye ra pîlêrî dare çin a. Labelê tayê o qanaat de nêbî. Înan ra gore, dara tewr pîle a nê, Tuyêra Qirbeleke bîye.

Çiqas ke kokime bîye kî Gozêra Pîle zaf bi ber, bi hîr û bereket bîye. Winî zaf gojî girewtêne ke aye, gilî serî ser verdîyêne ro amêne cêr. A serre kî no qeyde nêurnabbî Gozêra Pîle. Nême ra ziyadeyê payîzî derbaz bîbî û purê gozanê aye qilaşiyabî ra, kakilî ci ra vejîyabî teber. Şew û roj teq û reqe bîye, kakilî rişiyêne ro ci ra. No semed ra kî kesî cesaret nêkerdê ke serqot şêro bin. Kamî goş ro cimenêne bişiyêne, aye cor de kakilê xo varnêne piro, sere û çimî ro ci kerdêne kir-kewe, winî peyser ruşnêne.

Şiyayîşê pî ser ra çar rojî vêrdîbî ra. A roje, wayîrê Gozêra Pîle Ap Seydalî birre dabî ci ke roşanone. No semed ra kî ey bi birayê xo Duzginî ra her yewî rewitê kerdîbî xo dest, dormeyê perojî de vejîyabî ro ser, bi rêwitan dabî gilan ro û kakilî rişnabî. Ma, dewe de kesê gozêrê roşano û tutî kî vindêne; çiyê wina qet bîyêne? Nê, qet nêbîyêne. Kotî gozî rosaniyêne, uca cayê roşanî bî û herkesî ra avê kî ê uca erzîyêne pêser. Doman a roje kî winî kerdîbî û dorûverê aye de bîbî top. Şopê vinetîbî, tayê vejîyabî ro ser sanabî ro, tayîne kî kakilê ke amê bin, ê dabî arê. Gozêre serşiyayîş asan nêbî, her tim talukeyê xo estbî. No het ra qet darê hendê gozêre talukeyin nîya. No sebeb ra kî Seydalî nêwastîbî ke domanî şêrê ser labelê qisa xo ge pere kerdîbî ge nêkerdîbî.

Tayê domanî kî bî ke derûdorê Gozêra Pîle de bîbî top labelê elaqa înan gozêran ser o nê, kayî ser o bîye. Kom bi kom, bi keyfêde girs noca-uca, cîya-

cîya kayî kay kerdêne. Kamî kukilîku kaykerdêne, kamî çinçolike. Kamî kî rê-witêda çeperî nabî ro kemerê ser, yew-di kesî her di hetan de nîştîbî ro gilana ser, ge kerdêne berz ge kerdêne nizm, ge kerdêne berz ge kerdêne nizm. Nê kayî ra qirnaçoçike vajîyêne û Gulcane kî tewr vêşêrî ey ra hes kerdêne. Merdim ke raste vajo, weşê aye bi çinçilike kî zaf amêne labelê resenî goştê merdimî dejnêne, o semed ra kî tercihê xo aye ser o nêbî.

Heto bîn ra çiqas ke mîyanê embazanê xo de bîye û kay kerdîbî kî çimê xo tima-tim rayîr de bî. Goreyê vatişê maye, pîyê xo ganî a roje biamêne. Reyê biamêne, meraqê çar rojan mîyan ra bidariyêne we, dilê xo rehet bikerdêne! Pîyê xo ke şîbî nêşîbî hewn çiman nêkewtîbî ma êdî bes nêbî?

Bi o tore, dem vêrdîbî ra veng amebî û xaftela mînîbuse mîyanê toz û dumanî de wet ra vejîyabî. Çitur ke mînîbuse dîbî kî heyecanî ver nefes ro ci birîyabî. Dest û payî ro ci winî recefîyabî, nêşkîyabî pay ra vîndo, kemerê ser o nîştîbî ro. Gelo pîyê xo mînîbuse de bî ya nê?

Mînîbuse, rayîro çalikin de ge bîbî berz ge bîbî nizm, giran-giran bîbî nêzdî; cayê-di cayî de cîranî nabî ro, peynîye de amebî bi nêzdîyê bananê înan de vînetîbî. Uca ra nat, yanê hetê keyeyê înan ser nêşkîyêne bêro. Rayîr çin bî. Tawo ke o uca vînetîbî, a kî şîbî banî ser, ewnîyabî.

Çitur ke ber bîbî ra û pîyê xo mînîbuse ra vejîyabî, nêvînetîbî wuştîbî şîbî lewe, dest pêgirewtîbî. Pî "Wêêyê, nê gijkina mi ti ya!" vatîbî, turikê pîlastikê ke dest der ê, bi leze herd de nabî ro, lew nabî liskan ra, pormîşt dabî. Aye de şhofor kî amebî war, hetê pey de nêrdîwano ke mînîbus ra dardekerde yo, ey ro vêjîyabî ro ser, qutîya kartone hêdî-hêdî xiz kerdîbî, ardîbî hetê pey û ey bi pî ra pîya zaf bi dîqet nabî ro.

Semedo ke Gulcane sinifa çarine de bîye, wendiş destbere ra amêne. Dest pêkerdîbî bi leze nuştêyê serê qutîye wendîbî. "Grundig", "TV", "serî", tayê reqem û îşaretî... Tawo ke pî bi Feratê cîranî ra qutîye kerdîbî berz, hetê keyeyî ser şîbî, aye kî ferq kerdîbî ke "televîzyon" te der o. Pîyê xo televîzyon hêrî nabî. Wîni şa bîbî, winî keyfê xo pê amebî ke ser ra bi bin leşa xo bîbî pîrkine, nêzanabî ke se vajo, se bikero. Pîçê ke winî vînetîbî, turikanê plastîkan ra yew girewtîbî û pîyê xo dima şîbî. Ayê ke mendîbî kî domananê cîranan ardîbî.

Tawo ke restîbî keyber, vînetîbî dormeyê xo de nîyadabî, hama-hama domanê dewe pêro uca bî. Aye de xo pêroyîne ra berzêr dîbî. Ma se winî medîyêne ke? Dewe de her kesî ra avê pîyê aye televîzyon hêrî nabî. Pezgereke de televîzyono virên, ê înan bî.

Heya, raya yewinê nêbîye ke aye televîzyon dîyêne. O ra avê çend reyî Gêxî de, keyeyê ema xo de temaşe kerdîbî. O sebeb ra kî zanêne ke televîzyon çiva yo, çik o labelê ancîya kî zaf meraq kerdêne. Meraqî ver, adir kewtîbî leşe, nêşkîyêne ke lingan ser o vîndo. No sebeb ra kî leweyê berê oda de tenê senikek ke pay ra mendîbî, çokî dabî ro, motê pîyê xo bîbî. Herçî ke nîyada kî

tersê zerrî zîyade bîbî. Gelo eceba kemîyêda televîzyonî bîye ya saxlem bî? Eceba pî bi cîranan ra şîkîyêne saz kerdêne, xebetnêne ya nê? Ma ke kêmiyêda xo bibîyêne! Ma eke înan çîyê şaş bikerdêne, mêrato sîya megureyêne! Çi rîsîyayîyêda girse bîye! Hende cîranî bîbî top ke televîzyon temaşa bike-rêne, ti nîyadana ke ey înat kerd, nêşuxulîya. O taw, hemberê cîranan de herkesî ra zîyade kî hemberê domanan de zaf mehçub bîyêne.

Pî bi di-hîrê cîranan ra qet nêvînetîbî hingileyî semernabî we, televîzyon masa ser o nabî ro. Cayo ke dês bi sîvîgî ra restêne pê, uca de piştîya banî lone kerdîbî û kablo tiro vetîbî. Lulîya alumone sîvîg de bi menteşeyan qemetnabî gilê kêraneyî ra û antene cor de gilê aye ra girêdabî.

Tawo ke ê sey morcelayan amebî şîbî, cîranî kî pîl ra bi qij qelevîyabî de keye. Doman û ciwanî bermal de astir û minderan ser o, verê dêsan de herd de rêz bîbî. Ci ra tayê ronîşte, taye kî lingan ser o bî. Camerdî sifte senik bî. Labelê herçî ke kar ra gêrabî ra, hûmara xo game bi game bîbî zîyade. Heto bîn ra, semedo ke zaferê înan keyfçî bî, duyê korzik û cixarayan kî peyderpey bîbî girozin. Peynîye de winî bîbî ke millet nêşkîyabî ke çîmanê xo wekero. Hetê ra helm û nefes, hetê ra duyê cixara! De bê mefatasîye!

Rind ke Bako çurkin bi Qemê fisinî ra uca bî, yarenî û zarava înan hata demê bîhna miletî kerdîbî hîra. Nê herdimîna kî şarê a dewe bî. Çend serre bî, ne înan bi xo ne kî kesê bînî tam zanêne labelê goreyê texmîni dormeyê şeştî de bî. Herkesî ra vêşêrî yewbîn de kerdêne yarenîye. Yarenîye hema çi yarenîye! Tawo ke amêne têlewe, kewtê ra yewbînî, qisayî sanêne yewbînî, merdim şaş kewtêne ci. Vateyê înan, kutikî ke bihesnêne tuk rişnêne."

Nê leqebî sifte kamî nabî înan ra; kesî a kî nêzanêne. Çi esto ke xortîya înan ra bi nat, nameyê xo bi nê leqeban darîyêne we. Yewî ra "çurkin", ê yê bînî ra "fisin" vatiş kî bêsebeb nêbî. Ê Bakoyî rew-rew rîtike kewtêne ra ci. Tawo ke winî bî kî nêşkîyêne xo birasno memîşxane. To nîyadêne ke doxina xo kerde ra û hama xo est bi peyê kemerê ya kî darê, kerd bi cîrr-virre. Qemî kî zaf fis û tîzî kerdêne. Tima-tim xurrî û gurriya zerreyê ey bîye, tîr û fisî sanêne têpey.

Siro ke Mîrza bi çend cîranan ra seba xebetnayîşê televîzyonî araç de bîbî ra sîya, înan kerdîbî firt-firte çay şimitîbî, cixare kuftnabî û habire yarenîye kerdîbî. Şarê dewe ki çitur ke merdim tîyatroyê de eserêde komikî temaşa keno, winî înan de nîyadabî û bîbî hîç û vîqa xo.

Çitur ke kar qedîyabî, pîyê xo veng a zîyar û dîyaran dabî û bêçike nabî ro bişkoje ser. Çitur ke nabî ro ser kî bîbî xiş-xişa televîzyonî, labelê çîyê nêasabî. Şekîl çin bî. Ayê de veng kewtîbî ra çurkinî:

"Err la-lawo hala nîyadê no televîzyon çitur rindek o nîşan dano," vatîbî.

Weşê kesî bi na yarenîye nêamebî. Çimê her kesî ser o bî ke televîzyon bixebetîyo, temaşe bikerê, ey pê kay kerdêne. Ma çîyo wina bîyêne? Dem, demê yarenîye bî? No semed ra kî şarî bî nê çîman ra ewnîyabî, labelê kesî çîyê nê-

vatîbî.

Mîrza bi xo kî qet elaqadar nêbîbî. Saye ke yarenîya Çurrkinî nêhesanabî. Destê ey gozeganê televîzyonî ser o habire kay kerdîbî. Hereketan ra gore, xi-şîye û roştîya ekrane ge bîbî kemî ge bîbî zîyade labelê netîce çin bî. Reyê-di reyî resîm vejîyabî labelê bi leze peyser şîbî. Kar herçî ke ser nêşîbî kî feke Çurrkin û Fisînî nêvînetîbî. Yarenîye serdin nêkerdîbî înan.

Mîrzayî bî Feratî ra xeylê ke xo ver dabî, peynîya peyêne de di-hîrê qanalî dîbî, kerdîbî sabît. Tawo ke ekrane de resîmî bîbî zelal kî keyfê pêroyîne amebî ca. Tayê qîrabî, tayîne kî tena çepikî dabî piro. Êdî dewe wayîrê televîzyonî bîye. Hem kî televîzyono rengin.

Hure cinîkêda kokima kamile bîye dewe de. Sebebo ke nameyê pîyê xo Comerd bî, ci ra Hura Comerdî vejîyêne. Dilê xo zaf nerm bî labelê teber ra sert asêne. Dewe de xeylê kesî ci ra hem çimî kuyêne hem kî hurmet kerdêne. Bi kilmekîye wayîrê sîyêda girane bîye Hure. A ke nişte ro persê ser o qesey kerd, ya kî kewte mabênê di kesan û cemaat kerd, "wina nê wina yo" vat, kes nîşkî-yêne dust de vejîyone.

A roje a kî amebî uca, koşe de nîştîbî ro û aye bi di-hîrê cinîyan ra dest pê-kerdîbî noca-uca ra qesey kerdîbî. Tawo ke televîzyon nêxebetîyabî û Çurrkinî bi Fisînî ra pê cîranan laxî kerdîbî kî ver ra bi pey, rew-rew bînê çiman ra înan de nîyadabî labelê çîyê nêvatîbî. Nevatîbî hema xo bi xo birre dabî ci ke dem ke ame qisa xo vajone û dersê bido ci. No semed ra ki çîtur ke televîzyonî dest bi gureyayîş kerdîbî, çogana xo girewtîbî, xo herd ra qineserkî xiz kerdîbî û hetê înan ser şîbî. Cîranan ra tayîne şîyayîşê aye dîbî labelê çîyê nêvatîbî. Wastîbî ke Hurê dersêda rinde bido her diyine.

Aye de Çurrkin bi Fisînî ra cîranan de kewtîbî zarawayêda xorine. Êyê ke nat û wet ra qesey kenê, şamata û gir-gir ra hayîro tawayê nîyê; xaftela nîyadabî ke Hure ya çogane sereyî ser o lîçiknena. Herdimîne pîya "Weyê Hurê! Meke bextê to der a!" "Çuyê Xizirîyo ke ti vinderê," "Hurê! Xizirî nas kena vînde Hurê!" vatîbî, xo nat û wetî ser estîbî hama cîranan nêverdadî. Bi taybetî kî gencan rayîr ro ci birnabî, musade nêkerdê ke teber bê.

Êdî şarî televîzyon caverdabî, çimê xo çarnabî ra înan ser. Hure "Saeta bîne ra bi nat çi bîyo hir-hîrre û hîq-hîqa şima? O çik o şima nêverdanê ke millet karê xo bikerone," vatîbî û çoganî mordîbî piro.

Şarî kerdîbî bi hiq û vîqe huyêne, "To bivînîme nacı Hure, winî bike ke to dest ra ramexesîyêne. Pirosane, meterse," vatîbî û çîyêde bîn nêvatîbî.

Tenê ke bi o tore bi yarenîye qal-qîr kerdîbî, Hure peyser şîbî hurendîya xo. Şarî ra tayîne "To rind nêkerd nacı, to ganî tayêne bidêne piro, sere û çimî ro ci kirkot kerdêne," tayîne kî linge eştîbî Çurrkin û Fisînî ver, pê înan kay kerdêne.

"Err, to dî canikî senên ê. Nê her dimîna kî mîyanê şarî de vanê "ma ca-

merdí me." Di camerdí nacnî Hure dest de bî bi hêsîrî. Çitur ê! Yaa şima dî canikî se kenê? Nacnî Hure qine ro şima vete wulle," vatîbî.

Ma şarî wina kerdêne, Çurkin bi Fisînî ra bin de mendêne. Înan winî yare-nîye kerdêne, qisa winî çerexnêne, ardêne-berdêne ke to vatêne ke Hure qet çiyê bi înan nêkerdo.

Bi keyf û eşq gêrabî ra televîzyonî ser, heta nêzdîyê nêmeyê sewe tey nî-yadabî û o ra dime wuştîbî ra, hêdî-hêdî bîbî vilayî.

A roje ra pey, keyeyê înan, bi taybetî kî şandane, mendîbî ro lona morcela. Pîl ra bi qij, der û cîranî kom bi kom amêne, verva televîzyonî tekaleke de, têver û têpey de nîştêne ro, destî kerdêne xo ver ra ya kî estêne binê çenikê xo û temaşe kerdêne. Aye ke tirkî zanêne, goreyê famkerdişê xo ge huyêne, ge qarîyêne, hata kifir kerdêne. Labelê ayê ke nêzanêne; înan kî boyna persî sanêne têpey: "Se bî?" "Se vano o leyîrê kutikî?", "A dela tirre çik o winî mira-dîna?" "O merdimek biaqil qesey keno, se vano winî?" ûêb.

Tirkîzanayoxan ge cewab dêne ci, ge vatêne "Leze meke goş dine, peyê cû to ra vana," ge kî heredyêne, vatêne "Eke wazena şo tirkî bimuse. Ez nêş-kîna her çî yew bî yew to rê tercume bikerî."

Çend rojî ke bi o tore wext derbaz bîbî, Gulcane êdî poşman bîbî ke televîzyonê xo esto. Poşman bîbî çî ke serûberîye nêmendîbî keye de. Derûcîran amêne nîştêne ro, ê bi xo pay ra mendêne. Dem bî ke oda hata bi fek bîyêne pirre, cîranî bi xo kî lingan ser o mendêne. Kursî ya kî cil bide ci va binîşê ro, awe bîya, çay bîya, adir bide cixarekêşan ke cixare û korzikan eracîfyêne, ser o kî duye cixara û boya lingan biance û bêhewn bimane. Rastî a bîyê ke televîzyonî keye de tam nêverdabî.

Reyê-dî reyî nê persî ser o maya xo de qesey kerdîbî û "Dayê wina nê-beno. Ma nêşkîme her roj dewe rê xizmete bikerîme," vatîbî. Maye tenê kî bi hêrs cewab dabî reyê perrebî ra ser:

"Hêya vatena to rast a hama derûcîran êno nîşeno ro, ma ti nêvana ma se bîkeme? Ma nêşkîme ke vajîme meyerê."

"Pîyê mi va rojê vajo 'bîyo xirabe' û ramekero. Mi hende ke mîletî rê xizmete kerda, endî bêzar bîya. Yarenîye nêkena, rastî bêzar bîya. Ez zanena ti kî winî ya. Ti kî bêzar bîya hama nêvana."

"Veng meke, derheqa cîranan de çiyê mevaje, ayb o. Meke va tayêna waxt raverro hala se beno, se keme?"

"Mi vat ya, ez bêzar bîya dayê."

"Qet meterse, demê ra dime hem tayê ci ra benê mirdî, nînê temaşe nê-kenê; tayê kî televîzyonanê neweyan hêrînenê, o taw barê ma beno sivik."

"Kuyo ke Heq aye keno?"

"Keno keno, meterse. Heq aye keno û ma kî vîneme."

"Çi zanena?"

"Zanena ez. Çimesîyayîye ra bo kî ê yê ke wazenê televîzyon bihêrinê este."

"Heq vengê to bihesno."

"Ti tenê sabir bike bes o."

Aslê ci de Gulcane çiqas ke cîranan ra hêrs bîbî winî vatîbî kî televîzyonî ra hendê roja virêne hes kerdêne. Çi wext ke firsat kewtê ra dest, nêvînetê, hember de nîştêne ro, çimê xo ci ra dûrî nêfîstêne.

Heto bîn ra temaşekerdişê televîzyonî de tayê teng zahmetî kî bî. Ma vajîme, temaşekerdişê sahneyanê seksîyan persêde winasî bî. Ma qet îmkan bî ke domanî, ciwan û pîlî ronîştênê, pêroyîne pîya sahneyê winasî temaşe bikerdêne? Nê, çin bî. No semed ra kî tawo ke pî televîzyon newe hêrînabî ardîbî keye, programê ke pîya temaşe kerdêne vengûvaj û tayê dokumenterî bî. Fîlmê kovboyan kî xirab nêhesabîyêne.

Destpêkerdiş, no het ra çiqas ke xeyle têmîyanekewte bî kî peyê cû pedepede kewtîbî ra rayîr, biserûber bîbî. Ma vajîme, vengûvaj û dokumenterî ancîya pêroyîne pîya temaşe kerdêne labelê tayê fîlmî, vajîme ke fîlmê heskerdene winî nêbî. Tawo ke fîlmê winasî amêne nîşandayene, pîlan vêşêrî hemberê televîzyonî ciwanan rê caverdêne. Înan ke winî nêkerd, ciwanî kewtêne dûrî. Xora ke film ame dubarekerdene, ê yê ke temaşe nêkerdo, înan o taw diyêne. Nê eke dubare nê bî kî "Şansê ma yawer nîyo," vatêne û biyêne razî. Peyê cû dewe de ke televîzyonî bî zîyadeyî, karê miletî kî tayêna bî asan. Êdî xortî cayêde amêne pêser temaşe kerdêne, şaro pîlêr cayê de. Kênekanê ciwanan û xortan kî ge pîya, ge cîya nîyadêne. Bi vateyêde bîn, temaşekerdiş rewşe ro gore vurrîyêne. Çi ke şermkerdiş û qedexeyê toreyan her tim bî. Her tim hem pîlan ra hem kî ciwanan ra ayê ke şerm kerdênê, leweyê şarê bînî de temaşa nêkerdêne bî.

Bi o tore, peynîye de televîzyon winî kewt heyatê şarê dewe ke înan bese-nêkerd ey ra dûrî kuwêne. Programê ke tewr zîyade amêne temaşakerdene kî fîlmê rêzkî û kartonî bî. Serekeyê filmanê kartonan Tom û Cerî bî. Merdim ke raste vajone cengê pisinge û merreyî tena domanî nê, pîlî kî zaf elaqadar kerdêne û qasê domanan înan kî bi keyfweşîye temaşa kerdêne.

Fîlmê rêzkîyê ke seba pîlan ê; înan ra kî tewr muhimî "Dallas" û "Küçük Hanım" bî. Çi esto ke sebebo ke kurdkî de "ü" ya tirkî çin biye, kesê ke nêşîyê mekteb, înan, herinda "ü" de "u" vatêne. Têpîya eslê çekuya "hanım" bi kurdkî "xanim" ya kî "xanime" bî, no rî ra kî "Küçük Hanım" bîbî "Kuçuk Xanim.

Mîyanê nînan de numra yewine bêguman "Dallas" bî. J.R., Su Ellen, Pamela, Bobby, Lucy û êyê bînî bî. Cuyo rojane ra nêvejîyêne ê.

Hîle û fêlbazîya J.R.î, dej û qarîyayîşê Su-Ellene, safî û dilpakîya Bobby û Pamela, tezênîya Lucy! Nê pêro zîwanê şarê dewe de bî û peroj û peşewe qalê ci biyêne. Kamî se vato, se kerdo, kincê senênî dayê xo ra, kamî bi çî şekîl pê kamî xapito, kam durist mendo, kam hîlebaz vejîyo ûêb. Zerreyê ke-

yeyî de no mesele bî, hêga de no bî, hênî ser o no bî, mal û gayan dima no bî.

Heto bîn ra mabênê çend rojan de dewijan nê nameyî kî çarnabî formê zıwanê xo. Êdî J.R. "Cer", Su Elene "Sule" Boby "Bob", Pamela "Peme", Lucyê "Luçe" bîye.

"Erê cîgera mi, mi to şan de televîzyon temaşe kerd?"

"Ya mi kerd nacnî."

"Hiii, ma ê Cerî bi cinîya xo ra se kerd? Ameyî hurê ya hîna heredan ê?"

"Ameyî hurê, ameyî hurê."

"Hiii, ameyî hurê ha!"

"Ya, winî kerd."

"Ma ti aye mevaje, se bî ke ameyî hurê? Ê Cerê çimezengî se a cinîke qan kerde?"

"Ci ra vat `Ez to ra zaf hes kena.' Hem kî soz da ci vat, `Endî ez reyna xirab nêfetlîna."

"Tî bi Heqî kena!"

"Ya Heq bo, aynen winî bî."

"Toow, sil de gijikê aye bo. Ma a Sula xêxe ça bawer kerd. A nêzanena ke Cer her rojî zûrî keno. Ewro soz dano, sondî weno, meşte xo vîrî ra keno. Merdim bawerîya xo bi ey ano?"

"Ma aye qebul kerd, se vajîne."

"Boma xêxe. Ma Bobî se kerd? O şîbî cayê, peyser ame?"

"Ya ame."

"Ê rind, rind."

"Mabêne ey û Peme rind o."

"Ya rind o."

"Ê rind-rind. A Peme cinîkêda şithelal a."

"Ma Bob xirabin o, o kî asarên o."

"Ya, vatena to ya. Ey kî şito helal lito."

"Ma kincê Pame senên bî? Aye çi dabî xo ra."

"Qatê kincê pembeyê rindekî ser o bî."

"Xora a cênike hertim rindek dana xo ra. Çi pira gêro, şîkîno ro derguşa mi."

"Cinî pêro winî yê, ma ci ra kamcîye xirab dana xo ra?"

"Tena o yo ke Cer û Bobî rê heqbira nîyo, maya xo cîya ra, o ge-ge kincanê rindekan pira nêgêno."

"Ti çerxinî rê vana?"

"Ya. O yo ke çerxe sere ra ya, ez qalê ey kena?"

"Qayîte heywanan beno coka, her tim kincanê rindekan pira nêgêno."

Muhabet û zarava bi no tore ramitêne sîyêne. Dem bî ke dergîya nê qısa-yan, ê filman ra bîyêne vêşêrî.

Gulcane rew-rew, heyato ke ê filman de dîbî, o bi heyatê xo ra sanabî têver.

Tawo ke sanabî têver kî ê xo ra nefret kerdîbî. Kesê ke filman der ê, keyeyê înan, kincê înan, tomofilê înan û werdiş û şimitişî înan kotî bî, ê dewanê Gêxî kotî bî. Herd ra bî asmên ferq bî mîyan de. Ma vajîme ke şarê Dallasî asmênê hewtîne de, ê kî binê herdî de qatê hewtine de ciwîyêne? Tawo ke têsîrê dîni ser o zaf bî, nê ferqî sey kerdenê Homayî dîbî. O semed ra kî Heq û zîyar û dîyaran ra zaf sîtem kerdîbî. Çend rey ke verva zîyaretan îsyân kerdîbî ke çayê heyatêde hende zor kerdîbî qismetê înan? Çayê welatê înan de ciwîyayîş sey ê Dallasî nêbî? Cîhan qey hende bêdalet bî ?

Çend rey, na perse ser o maya xo de kî qesey kerdîbî û "Xwezila heyatê ma kî sey ê artîstanê Dallasî bîyêne dayê. Eke winî bîyêne se bîyêne yanê. Ma kî qulê Heqî nîme? Ê ma kî can nîyo ?" vatîbî.

"Heyatê ma ma ra gore yo, ê înan kî înan ra gore cîgera mi. Çîyê asarênî ser o zêde mefikirîye. Hem ti zûranê înan de çi nîyadana! Vanê, her çî seke filman de vejîno, winî nîyo. Fîlman de zûrî zaf ê. "

"Kam vano ke?"

"Şîyayox û ameyoxî."

"Kam şîyo amo, kes nêşîyo."

"Meşêrê kî êyê ke zanenê estê. "

"Bawer nêkena ez."

"Bike, bike."

"Nê, nêkena."

Heto bîn ra, şewe û roj xo bi xo fikirîyabî, pers kerdîbî , "Eceba rojê firsat kuwno ra mi dest, ez kî sey înan xo tît û vît kena, kena rindeke. Sey înan kincanê rindekan gêna pira, postalanê qineberzan kena payî, lewanê xo boya kena, neniganê xo kena derg, oje soynena tira?" vatîbî.

Cewabê xo ge pozîtîf bî ge negatîf. Ge "Beno beno, ê yê ke nê filman de kay kenê, gônîya înan ê mi ra surêr a çik o ?" Ge kî "Hala nîyadê çîyo ke ez kewta ra dime. Ez kotî, heyatê Dallasî kotî? Ma ez se şîkîna ke bibîne sey înan?" vatîbî.

A roje ra dime şarîstanê girsî û bi taybetî kî Îstanbul seba aye bîbî hewnê. Hewnêde xorîno giran. Dem amebî ke peroj û peşewe Îstanbul verê çîman ra dûrî nêkewtîbî; bi Îstanbul kewtîbî ra, bi Îstanbul wuştîbî ra. Nat ra vatîbî "Îstanbul", wet ra vatîbî "Îstanbul." Ge-gane kî xêyalê xo de Îstanbul ra kewtîbî dûrî, cayê ke filmê Dallasî de asêne, şîbî ucayan. Seba ayê Dallas cenetê; Cêyar, Boby, Pamela û ê yê bînî kî cenetîyê bewxtewarî bî. Çi esto rew-rew amêne ra vîrî ke Dallasşîyayîş, seba aye tena xeyalê bî. Eke se kerdêne bi-kerdêne, nêşkiyêne şêro uca. Labelê Îstanbul winî nêbî. Uca nêzdî nêbî. Ma dewa înan û dewanê dorverî ra senik millet şîbî Îstanbul de ciwîyêne? Nêmeyêde sarê Gêxi, heta nême ra zîyadeyê xo Îstanbul de bî. Tayê, bi aşman, tayê bi seran mendêne uca. Tayê kî bî ke bine ra welat caverdabî, şîbî îstanbul, ma

a! A şîkîyêne şêro? Cewabê nâ perse hem “ya” hem kî “nê” bî. Rewşe ra gore, beno ke destebere ra biamêne bişîyêne, beno ke meşîyêne.

Tawo ke hetê menfîyî ser o fikirîyabî kî yek de dej kewtîbî zerre, hêrs bîbî, xo bi xo başîyabî, vajîyabî. Êdî şew û roj fikirîyabî ke bi çî şêkîl rêzilanê xo bişikno, bibo merdimêda azade. Labelê se kerdênê bikerdêne, tayê hetan ra ûsul û toreyan rayîr ro ci birrnabî, nêverdêne ke çîmanê xo bikero we. O welat de heştês serre bîyayîş kî no derheq de çîyê nêbî. Kêna azabe nê serran ra dime kî nêşkîyêne derheqa xo de goreyê dilî qerar bidone ci.

Eke na perse ser o dergûdila fikirîyabî, peynîye de birre dabî ci ke yewê winasî de bizewejîyo ke dest ra bêro aye bero şarîstananê girsan. Yew ke rojê bîyamêne, biwastêne, eşkera nêbone kî dizdîya ci rê no şert nêne ro. Eke qebul nêkerd, aye kî ey de mêrdekerdiş nêwastêne. Çitur bibo, Gêxî de bi zor merdedayîş êdî nêmendîbî; darîyabî we no ûsulo xiravino pîsê pîsan.

Heto bîn ra ceng roje bi roje bîbî grozin. Vengê çeke herçî ke şî zîyade amêne. Persa ke şarî şew û roj, ser o amêne qeseykerdêne, êdî a bîye.

Peynîye de roje amebî ke aye çend gerillayî nêzdî ra nas kerdîbî û peyê ci ra dî teneyan de bîbî embaze. Înan, aye de rewşa milletî kirmancî, sebebê cengê xo derg û dila qesey kerdîbî.

“Ewro welatê ma yo weşo delal, Kurdîstano fîraz binê linga dişmenî de nalen. Welat yê ma yo, labelê tede nameyê ma nêdarîno we. Ziwanê ma qedexeyo, kulturê ma qedexeyo, lawik û şanikê ma qedexeyê, tarîxê ma qedexeyo. Ma kurd îme, kolonyalistê nîjadperestî wazenê ke bi zor, bi hîle û sextekarîye ma bikerê tirk. Heqa ma çin a ke persanê xo ser o qesey bikerîme, derheqa xo de qerar bidîme ci ûêb...”

Aslê ci de nê qisayî çîyêde newe nêbî seba aye. Hîna ke mekteb de bîye mamostayanê xo ra çend reyî çîyê înasarên hesnabî. Înan hendê gerîllayan eşkera qesey nêkerdîbî hama qisa xo amêne eynî mane.

O mîyan de reyê, di reyî, hîrê reyî ke amebî-şîbî û derga-derg qesey kerdîbî, fikrê aye kî pede-pede vurîyabî. Demê ra dime ser ra bi bin heqe dabî înan. Merdim ke azad nêbî, merdimî ke her roj heqaret û neheqîye dîye, kincê rindekî pira girewtêne se bîyêne, pira megirewtêne se bîyêne? Merdim ke kole bî, heta koleyî ra kî xirabêr bî, şerefê merdimî ke binê linganê dişmenî de pelexîya, bi tomoflanê luksan fetelîyayîş ra çî vejîyêne?

Reyê-di reyî a bi çend hevalanê xo ra pîya şîbî kampê gêrîllayan. Uca werdiş û şimitişê înan, ronîştîş û rakewtişê înan, kincî xoradayîş û fetelîyayîşê înan, qeseykerdiş û musayîşê înan dibî. Herçî ke dibî kî heyranîya xo bîbî zîyade, xo înan ra tayêne nêzdî dibî.

Ti bê nîyade ke demê ra dime, ameyîş û şîyayîşê gêrîllayan keyeyê înan de bîbî problemêde girs. Pîyê xo bi kalikê xo ra na perse ser o têsere nêker-

dîbî û kewtîbî tê. Pî, hetê PKK de bî labelê kalîkê xo winî nêbî. O, her tim dust de vejîyabî û no sebeb ra kî serdinîye kewtîbî mabênê înan. Çend reyî no rî ra zaf sert nabî hurê.

Goreyê pî, PKK seba Kurdîstanî dêne pêro, o sebeb ra kî seba her kesî wezîfe bî ke yardim bido ci. Labelê Kalik winî nêfikirîyêne. Ey her tim "Nîyet çî beno bibo, no kar bi no tore nêbeno. Kurdî bi na rey azad nêbenê. Nê ciwanê ma bi zerrîya pake danê pêro hama virênî û peynîya xo rinde hesab nêkenê," vatîbî.

Hemberê naye de Mîrza çend reyî gêrabî ra pîyê xo ser û, "Ti se vana bawo? Ti vana yanê gerîllayê ke ame verê berê ma, nan û awe ci medîme, peyser birusnîme."

"Nê, nê! Nê biko, vateyê mi o nîyo. Ez çitur vana ke mêmanê Heqî peyser raçarnêne. Aye kî bidîme ra hetê nê domanê ma yê. Ez çitur vana înan berzê fekê vergî? Hama şime dîqet nêkenê. Winî bîyo ke êdî ferqê çekdar û dewijî nêmendo. Cuyê ma kewto têmîyan. No şaş o. Rojê ê bi leşkerî ra no dorme de cayê rastê yewbînî ênê, nanê yewbînî ra, dewî binê lingan de şonê. Ci ra vajê wa winî mekerê. Hata ke mecbur nêbî meyêre dewe. Eke nan çî-mî lazim bî, xevere bidê şima ci rê berê." Tawo ke mecbur mendî ameyî kî zaf dîqet bikerê, tedbîrê xo bigêre winî bêrê," vatîbî.

Aye ra kî wet tayê karê PKK bî ke kalikê xo ci ra kî qet hes nêkerdêne. Çend rey gêrabî ra lajê xo ser, ci rê yew bi yew tayê meseleyî mordî bî: PKK falan ca de falan merdim tehdît kerd? Ya Kerd. Falan keye ra falan kes kîşt? Ya kîşt. Falan kesî ra bi zor falan-falan çî girewt? Ya girewt. Falan kes bi zor berd ko, da piro, ci rê heqaret kerd? Ya kerd. Falan keye ya kî şarê falan mezra nefî kerd? Ya o kî kerd.

Lîsta çalakîyanê PKK ke bi no tore têpey de rêz kerdîbî, o ra dima kî tey nî-yadabî û "De nika ti bi xo vaje, partîya ke miletî rê wina zulm bikero, a partiye şîkîna miletî azad bikero? Perda ame çimanê şima ser, şima nêvînenê, o çî-yêde bîno hama eşkera yo ke nêşkîna."

"No ceng o, baba-bawo ceng o ceng! Ceng çik o? Ceng teng a, zahmetî ya, derd û kul o. Ceng de çiyê nêrastî her tim bênê. Merdim seba nînan ganî dewa xo terk bikerone."

"Kes şima ra nêvano dewa xo terk bikerê biko. Hama merdim ganî sey gêjan kî hereket mekerê. Şima ke raste û çewte yewbîn ra cîya mekerê, peynîya karê şima bena felakete, şima kî tede sereyê miletî wena. Ma eke ceng bî merdim ganî kor bo?"

"Bi ters û dudilîye qet miletê azad nêbîyo, ma kî nêbeme. No ceng o, merdim ganî heqa cengî bidone."

"De ti leze meke peynîye vîneme. Heq bîyaro hurê vatena to rast vejîyo biko! Rast a her çî bi ter û dudilîyê nêbeno hama bi korî û serxoşîye kî qet nê-

beno."

No mîyan de amê ra xo Gulcane. Dorûverê xo ewnîya, dewe de her çi sey verî bî. Qet çîyêde newe çin bî ke bala aye bianco. Nêzana çi ra hama çimê xo qefelîyabî. Qapaxî cor de nîştîbî ro ser we nêbîyêne û hurîyêne. Bi bêçîkanê xo derge-derg mişt dayî, tawo ke bîye rehetê kî reyna çenikê xo na ro zanîyanê xo ser, reyna pêyser şîye bi dewe. Vengê Çemê Pêrre reyna ame goş. Koyê derûdorî, reyna çiman ver de rêz bî. Ge şîye binê tuyêran, tuyî werdî; ge şîye baxçeyê sayêr û murîyêran, say û murî werdî. Ge gozêran ra simoreyan de kay kerd, ge mabênê çiçegan de, cincinikan dime fetelîye. Ge gimî û zimîya hinggan, ge xul-xula awa hênîyan goş dê. Ge fekê dere û vayan de pune, ge cerde û koyan ra puxk, anox û pîltanî boye kerdî. Eke bi o tore game bi game dewe de fetelîye kî xaftela wet ra Rojda vejîye. Sey her timî, porê xo qemetnabî serreyê xo ra û peyde girê dabî. Her çî ke game estêne, poro sîya sey dimê mayîne darîyêne we, nîştêne ro. Tifangê xo nabî ro xo doşî. Şêrîdê qerşunan serê her di harmeyan ra vêrdîbî ra, sêneyî ser o, çepûrast derbaz bîbî şîbî restîbî şêrîdê mîyaneyî. No şêrîd, sey mîye plesîyabî mîyano barî ro. Sey her timî huyêne Rojda. Herçî ke huyêne kî çimê sîyayê gilori, binê birûyanê qeytanan de bereqîyêne, didanan fek de sey rêzêda mircanan sîs kerdêne. Peynîye de dem ame ke huyayî û virare fîste yewbîn ra. Xeylê ke bi o tore vinetî, yewbîn ra bî cîyayî, nara kî têkaleke de kemerê ser o nîştî ro, Gulcane nêvinete, sîtem kerd:

"To vat ez rew êna, hema nêama? Se bî? Qey hende herêy kewta?" vat.

"Operasyon hem girozin bî, hem kî zaf bî ra derg. Mi firsat nêdî. Ceng o, deqê ra dime se beno, nezaneno merdim. Hama çi beno bibo, peynîye de ma yewbîn dî ya?"

Bi o tore her di embazan hurdî-hurdî qesey kerd û çiqas dem derbaz bî nêzana, hata ke amê ra xo. Tawo ke amê ra xo û dî ke Rojda lewe de nîya, keyfê xo rema, winî zana ke biroşê awa serdine cor de verdîye ra sereyî ser. Aye ra kî wet xof kewt zerre, tersê.

"Rojda!" vat xo bi xo. "Diqqet bike Rojda, winî bike ke tawayê bi to mebo. Eke çîyê bi to bibone, ez zaf dej ancena. Xo kîşena ez. Ya, ez kî xo kîşena hevalê. Tawo ke zulimkaranê bêbextan ma herdê pî û kalîkan ra kerdîme teber, ti nêama, o sebeb ra kî zerreyê mi tenê to ra şikite yo labelê peyê cu ez fiki-rîya ke bê îmkaniye ra nêma ti. To naskena ez. Ti kesêda merd a. Kesa ke qîsa xo pê megêro, pê hevala bixapno, a nîya ti. Aye ra kî zerrîya mi de ti se verî ya. Ti hevala min a, dosta min a, waya min a. Ya, winî ya!.. Waya mi!.." vat.

Gulcane êdî Dallas-mallas xo vîrî ra kerdîbî. Maya xo, pîyê xo, wa û birayê xo; bi kilmekîyê keyeyê xo pêro demêde zaf zor ra vêrdêne ra. Ganî bixebetîyêne, keye felaketanê neweyan ra bi xelesnêne ra. Roje ke amê, Îstanbul o ke bi seran xeyal kerdîbî. Şîyêne tede gêrêne û dîyêne. Hema sifte ganî karê bi-dîyêne ke linga xo herd bigirewtêne.

No sebeb ra kî xo zerre de zaf eşkera qerarê xo dubare kerd: Eke ma û pî bivatêne "Nê, ma nêwazeme ti bigureyêne" kî goş panêkuyêne. Kamcî roje ke kar dî, a roje dest pêkerdêne xebeîyêne.

Hama! Gelo rastî kî şîkîyêne winî kerdêne? Destebere ra amêne ke gos ro maye û pîyê xo ser meno?

Goş na ro xo ser, dudîle bîye. Ganî xo no hal ra bixelesnêne ra û rayîrê xo zelal kerdêne.

Eynî dem de, rojê têpîya şewdir rew heşar bîye, aye bi maya xo ra pîya cilî dardî we, kuzik de andolî ser o nîznayî. O ra dime havêlik girewt, bermal rut de. Aye de maye dest kerd ci, germî nêro ser. Tenê ke mîyan ra vêrd ra kî:

"Cîgera mi, camê ma bîyo qilêrin. Ma ke pak keme rind nêbeno?" vat.

"Ma awe esta ke pak kerîme daye? Ez wuşta ra, mi destê xo est bi çirre çerexnê; hurendîya awe de `tîrr` û "visî" vejîyayî."

"Ez şona heto bîn leyê nacıya to, ti bîdonan bike hazir, tankere vanê çî vanê, a ewro êna. Ganî herey mekuwîme, şîme dore de ca bigêrîme."

"Ti vana yanê bese keme gême?"

"Hala ti bîdonan bike hazir. Xora ke ma dest ra ame ma girewte girewte, nê-girewte kî se bikeme?"

Na qîsa ra dime maye bîye teber, şîyê heto bîn.

Çitur ke a bîye teber, Gulcane, şîyê verê hayneyî, porê xo şane kerd, cêr ra bi cor, co ra bi cêr derga-derg xo de nîyada. Çim-birûyê xo, pîrnika xo, liskê xo fek û lewê xo, didanê xo û vileyê xo yew bi yew temaşe kerdî. Hem kî çimê xo winî hurdî-hurdî leşa xo ser ra fetelnayî ke to vatêne ke raya verêna xo vî-nena. Pê rindekîya xo zaf qayîl bîye. Zaf keyfê xo pê ame.

Labelê seke destê xo kerdî berzî ewnîyayî, nara kî keyfê xo rema. Sereyê xo est we û "niç!" vat. Pê engîştanê xo qayîl nêbîyêne. Engîştê xo hem sey varena aye dergî nêbî hem kî vîçê qalindî bî.

Hem wina fikir kerd, hem kî gilangê xo nat û wetê vileyê xo de ardî, sêneyê xo de verdayî ro, dest kerd tiro ci ra hes kerd. Leşa xo de parçe yo ke tewr zî-yade cira hes kerdêne herhal porê xo yo sîyayo girozino lule-lule bî. Tawo ke o şane kerdêne û verdêne ro, çengî derbaz kerdêne, şîyêne restêne mîyaneyo barî. Hala reyê fîrset bikewtêne ra dest, bi şampuananê rindekan bişutêne, kremî pira kerdêne; o taw şarî dîyêne ke poro rindek senêno.

Aye de destê xo yek de xiz bî amêyî serê çiçikan. Eke ameyî uca kî yek de ceneqîye we, şermayê, liskê xo bî ra surî. Hama ancîya kî nêvinete kerdî lapanê xo, reyê-direyî estî we, bêçikê xo ser ra zaf nermkî fetelnayî û derga-derg tey nîyada. Tawo ke wina kerd kî fikrî xo vurrîya; nê, leşa xo de parçeyo tewr rindek por nê, memikî bî. Memikê gilorê ke pistûn de ca nêbîyêne û wastêne ke kincan qîş bikerê vejîyêne teber; rasti kî înan ra vêşêrî cayo rindek leşe de çin bî. Heta a roje xeylê fikirîyabî ke mîyanê artîstan de cizikê xo şîyê

ro ê kamcîye bizano. No rî ra kî çiqas ke filîman de nîyadabî, çimê xo her tim gêrabî ra cizikan ser, ê xo ê înan sanabî têver labelê bine ra nêvejîyabî. Seba aye, na perse hîna kî bêcewab bîye. Ma vile û qorê xo! Ma o mîyane yo barî! Rindekîya înan senik bîye, ê cayanê bînan ra pey de mendêne çik o? Nê wile, winî nêbî. Şik çin bî ke rindekîye de bêqusir bîye. Zerîfa, cok a vatîbî ke "Ti pîl-tana koyanê Bîngolî ya. Ti gula der û dorê Çemê Pêre ya. Gula Çemê Pêre!" vatîbî.

Hîna ke bi o tore xo ewnîyêne kî xaftela bî tîsî û çizîya tupî.

Nêvinete, wuşte şîye lewe, bi leze tencik fîst ra hewa, adir kerd kemî, o ra dime têpîya pêyser na ro ser. Hem winî kerd hem kî xo bi xo başîye:

"Tuh, maya mi ez kerda temey labelê ancîya kî germî ser de şîye. Ez çîyê rê nêbena," vat.

O mîyan de birayê xo Kalmem ber de kewt zerre û:

"Dake kotî ya?" vat.

"Qey se kena?"

"Karê mi tey esto?"

"Çi karê te tey esto ke?"

"To ra nêvana."

"Sirrê to estê, înan mi ra dana we?"

"Ez wazena aye de qesey bikerî?"

"Şîye dorî, leweyê pîrike."

Kalmemî ke çîyê nêvat, gêra ra ke şêro heto bîn, aye pêy ra veng da:

"Vaje germî hazir a, va bêrê."

Demêde kilmek ra têpîya, maye bi pîrike û nacnîye ra pîya ameyî. Herkesî hetê ra venga domanan da, domanî kerdî topî. Germî kerde tawikan û niştî ro sanê bi koçikan ver.

Eke dem vêrd ra peroj nêzdî bî, sey herkesî înan kî bîdonî girewtî şî, kewtî dora awe.

Cayê awegirewtîşî zaf balkêş bî. Pîlî û qij, genc û kokim, xort û kêna ferq nêkeno, mîlet têpey de rêz bîbî, bîdonî sanabî têkaleke. Tena kincê cinî û kênekan nê, bîdonî kî reng bi reng bî. Bîdonê surî, zerdî, sipîyî, kesk û keweyî kewtîbî tēmîyan.

Şaro ke seba awe kewtîbî dore, ci ra tayê pay ra bî, tayîne çok dabî ro, tayê kî ronîştayî bî. Tayê mirozin bî, tayê keyfweş. Tayê bêveng bî, xorîn-xorîn fiki-rîyêne, tayîne noca-uca ra qesêy kerdêne. Tayîne bi vengo berz qesêy kerdêne, tayê pistêne.

Demo ke Gulcane bi maya xo û dedcinîya xo ra kewtî rêze, xo ra raver nîyada, dî ke şansê xo esto, şîkînê awe bigêrêne û naye ser o kî zerrîya xo tenê bî rehetê. Xora ke şar ra tēmîyan mekewtêne, her çî têsêr û tēbin mebiyêne, bê awe ranêgêrêne nêşîyêne keye. Labelê sereyê kesê çiqas amêne cida-

yene, o belu nêbî. Eke seba herkesî di bîdonî bidîyêne, hem awa werdiş û nanpotişî hem kî ê kincşutişî kewtêne ra dest. Hama ke yew bîdon bidêne, o taw rovarkerdiş bîyêne zahmet.

Tenê ke winî vinetî, Elîfe gêrê ra, xo pey de nîyada. Seke nîyada kî Sere kewte ra çîman ver. A kî dore de bîye labelê mabên de xeylê mesafe bî, yewbîn ra dûrî mendîbî.

"Gulcan Sera nacnîya to ha wa uca r`a."

"Ku ya?"

"Xeylê ma ra dime dore der a."

"Eke winî yo reyê şêrî lewe, peyser bêrî."

"Yaa, şo vaje ke ma yê tîya r`îme."

Gulcane şîye û zêde dem derbaz nêbî, herdimîna pîya vejîyayî ameyî. Sere bîdonê xo teslîmê cîrana xo kerdîbî, amebî.

Çîtur ke amî kî aye bi Elîfe ra yewbînî derga-derg virare kerd û xoşebere ra dime, qîsa fetelîye çerexîye amê awegirewtişî ser. Çîtur ke amê na perse ser kî çîmê Sere yê ke hata a deqa bînê birûyan de kay kerdêne, yek de bî bêherket. Çîtur ke parçeyê cemed qemetîno caye ra, nêlewîno, lîlîkê ayê kî winî bî. Kîfşe bî ke aqilê xo peyser şîbî, derheqa çîyê de fikirîyêne.

Tawo ke a winî mot bîye, noca-uca ewnîya, çîmê Elîfe kî bejna aye ra fetelîyayî. Herçî ke tey nîyada kî rojê virênî ameyî verê çîman. ÊDomanê aynî dewe bî herdimîna. Çîqas ke mezrayê xo cîya-cîya bî kî dewe yew bîye û cîranê yewbînî hesabîyêne. Domanî û ciwanîye ra yewbîn şînasnêne. Rindek amêne ra vîrî ke azebîye de Sere, kêna tewr rindeke bîye dewe de. Hem kî winî rindeke bîye, winî rindeke bîye, o dorme de xortê çîn bî ke heyranê aye mebo. Tawo ke a keye ra bîyêne teber û bejna xu ya sey leya silule tadêne, gencan ra kamecî beno bibo, hurendîya xo de vinetê, awe fek ra şîyêne, winî seyr kerdêne. Kamcî xortî bi aye ra ke amêne têrî, çok û zîwanî bin de recefîyêne, nefes ro ci gêrîyêne, zîwan fek de bîyêne gilor, nêşkîyene ke çîyê vajo. Bêguman serrî avê şîbî, Sere êdî Sera virêne nêbîye. Dormeyê çîmanê xo tenê bîbî qirmoçîkin. Merdimî ke bî dîqet têy nîyadêne, teng û dejê ke aye hêyatê xo de dîyê, çîman de wendêne. Çîmanê ayê tima-tim di karî pîya kerdêne; polê ra hu-yêne polê ra kî bermêne. Çîqas ke hendê dormeyê çîman nêbî kî alişkê xo kî bîbî pîrkin. Xetanê barîyan, leweyê fekî ra dest kerdêne ci, ge têver ro şîyêne, ge olejîyêne têro û restêne saya alişke. Çenikî ra cêr, binê qirtike de hîrê xetê paralelî, têser û têbin de nat ra bi wet bîyêne ra derg. Tawo ke sere roynêde xo ver, ê hîrê derzê vileyî tayêne bîyêne girs, bîyêne xorîn. Labelê bêçikan, zerarafet û kibarîya xo ra çîyêde zîyade vîndî nêkerdîbî, hîna kî sey qeleme bî.

Tawo ke fekê xo bîyêne we, vengêde pako zelal, vengêde xoser, vengêde cande bîyêne teber ci ra. Merdimî vatêne ke qa zerenc a, fek ra çekuyî nê, hingimên rijîno ro. Merdim qayîl bî ke goş ro aye ser none.

Şopê ke nat û wet ra qesey kerd û vate ame awegirewtîşî ser, Sere rîyê xo kerd tırş, birûyê xo ardî pêser û:

"Mi bi xo no Îstanbulo vêşaye de xeylê teng dîye, xeylê zahmetî antî labelê qet çîyê hendê na dora awe dej mi nêdano,"vat.

"Ma ke kamî de qesey keme, eynî çî vanê, nêzanena çî ra?"

Nê çekuyan ra dime, derga-derg awegirewtîşî ser o qesey kerd aye. Xelyê çîyê balkeş ê nêrindî vatî. Bi no tore wext vêrd ra, dore amê ci û biroş û kovayî kerdî pir, yewbînî ra xatir wast, înan sana ci şî keye, Sere kî vînete ke dore bêro ci.

Eşkera nêkerd labelê zerreyê Elîfe qet rehet nêbî. Her çî ke nas û dostî dî-yêne, înan ci rê hal û ûsulê Îstanbulî qesey kerdêne, weswese û kederê xo bî-yêne zîyade.

A roja her çî ra zîyade kî, cinîka ke seba awegirewtîşî kewtî bînî tankere merdîbî, rewşa aye dej dabî ci. Seba koçikê awe millet têkuwo, yewbîn tonî do vejîyo ro pêser, cinîke bikuwo binê tankere û bimiro! Wîşşş, Heq kesî sere mî-yaro, haziran ra dûrî bero!, vat xo zerrî de.

Tawo ke awe girewte, Sere ra xatir wast û peyser ameyî restî keye, bîdonî nayî ro nîştî ro ke raveraşîyêne xaftela vengê lingan ame û "Maya to keye der a?" vat yewê. "Ya keye der a," vat Dildarî.

Seke o veng hesna kî hurêndîya xo ra çing bîye, maya xo ra raver vêjîye teber û a bi mêmanan ra ameyî têrî. Mêmanan ra yewe serranê maye, her diyê bînî kî genc bî. Serranê aye de hesabîyêne.

"Ma bixeyr dî wayê!"

"Xeyr bi silamet. Xeyr amê, kerem kerê."

"Pîlanê şîma ra kes keye de esto?"

"Ya keye der ê, kerem kerê."

Tawo ke veng hesna kî Elîfe bi Nermîne ra pîya hurendîya xo ra wuştî ra, bî teber. Seke çardaxe de rastê Xêycane ameyî:

"Wey! Hala nîyadê kamî vînena ez ! Xeycan! Nê qey nîna zerre, qey lingan ser o vînete? Vat Elîfe.

Hem wina vat hem kî nêvînete, bi leze polê ci ser şîye, virare fiste yewbînî ra, tenê hêsirî kerdî war û o ra dime kî pêro pîya şî oda, nîştî ro.

Demê ra dime kî xaftela Xeycane yek de çim-birûyê xo ardî pêser û:

"Nê şîma bi Xizir kenê, kuya nacnîye ? Ma kewtîme derdê qisayan, mi xo vîrî ra kerd ke pers bikerîne," vat.

"Heto bîn de merredîyabî ra, ez vana ke pa şîya."

Wayîra nê çekuyan Nermîne bîye.

"Qeyî pêrsan-mêrsan a çik o?"

"Nê, tawayêde xo çin o. Heq tey bo, rind asena. Peşewe hewnê xo nîno, o sebeb ra kî perojane hewn ra şona.

Heto bîn ra, eke amebî nêamebî, çimê Gulcane Ozsure ra dûrî nêkewtîbî. Kênekêda rindeke bîye Ozsure. Bejna xo ya derga barîyê mendîbî ro leya qe-waxe. Poro zerdo tarî yo ke zaf bi dîqet şane kerdîbî û pey de bi paçêde îpegê surî gîrêdabî, şîbî restîbî mîyaneyo barî. To vatêne ke birûyê dergê sey aşma newîye, bîzangê rimêlinî, lewê surî, şanika sîya ya serê gume, qirtika sîsike bi destê hostayê, sey nîşanêde rindekîye, amê virastene. Kincê surê ke çîpa-çîp zeleşyabî leşe ra û her parçeyê leşe vetîbî teber, çîqas kî şîkîyabî ra ci.

Xeylê ke bi o tore rindekîya aye ser o fikirîye, xo bi aye ra sanayî têver û "Eceba ez rindekêr a ya Ozsure? Makyaj o ke aye kerdo ke ez bikerîne, kincê ke aye girewtê pira ke ez pira gêrîne, çitur beno eceba? Pîrnika xo bi lewanê xo ra ê mi ra rindekêr ê. Winî asenê. Qînesteyê xo kî winî yê. Qînesteyê mi hebikê goştin ê, qalind ê labelê ê aye tam ca der ê; ne qalind ê, ne kî tenik. Hama nê, nê nê! Vateyê mi rast nîyo. Qînesteyê Ozsure tenik ê. Winî kî rind nîyo. Dest û mîyaneyê ma sey yewbîn ê. Mabên de ferqêde balkêş nêvînîno. Hama çîçikê xo hendê ê mi rindekî nîyê. Hem qijkek ê hem kî winî aseno ke tenê sist ê, verdînê ro. Çim-birûyî, lew û didanî! Por! Nê hetan ra kî ez aye ra rindekêr a. Naye de qet şik çin o."

Tawo ke xo zerre de wina vat û leşa xo û aye sanê têver kî yek de ame ra vîrî ke çay êdî dem girewto, hazir a. Nêvinete, bi leze wuşte ra şîyê dunike, şuşe yê ke sênîye de rêzkerdeyî bî, kerdî pîr û peyser amê. Çitur ke berê dunike ra bîye teber kî a bi pîrika xo ra ameyî têrî.

"Mêmanî estê cîgera mi?"

"Ya, dêkê."

"Pêşe yê ya şarê ma yê?"

"Şarê polê ma yê, Gêxî ra yê."

"Rind rind! Eke winî yo zaf rind!"

Dêke ver, a pey de, berê oda de kewtî zerre. Çitur ke kewtî zerre kî pêro pîya wuşti ra ligan ser. Xeycane ver de, her di kênanayê xo aye ra dime lew na pîrike dest ra; aye kî cîya-cîya alişk û çimê înan maç kerdî. Sifte aye bi Xeycane ra derga-derg hal-xatîrê yewbînî pers kerd, o ra dime kî gêrêra kênekan ser.

"Çitur a rind a cîgera mi?" vat.

Persê xo seba Ozsure bî.

"Rind a, lew nana to dest ra," vat aye wet ra.

Seke nê çekuyî hesnayî keyfê Zere rema, winî zana ke biroşê awa serdine cor de verdê ra leşe ser labelê zaf belu nêkerd. Keyfê xo rema çî ke Ozsure nê çekuyî bi tirkî vatîbî. No semed ra kî maye kewte mîyan û:

"Lewê xo yo to dest ro yo, rind a," vat.

"Nêrê na kêna to ya pile nîya Xeycan?"

"Ya nacı."

"Na domana dew a winî nîyo? Eke şaş nîno ra mi vîrî, dewe de amebî dînya."

"Ya nacı, tawo ke ma ameyîme Îstanbul, a şeş serrîye bîye.

Zere verê xo çarna ra Nazdare û:

"Ti çitur a, rind a cîgera mî?" vat.

Nazdar a ke aye benişt fek der o, milç-milç kena cuyîna, perpoesîye we, gêrê ra maya xo ser, aye de nîyada. Maye zana ke kêna xo persê nacı Zere fam nêkerdo coka tey nîyadana. Nêvinete:

"A kî lew nana destê to ra. Heq razî bo, rind a."

Xeycane hetê ra nê çekuyî vatî, hetê ra hevîkê nêzdîyê kêna xo bîye, pistê:

"O çi benişt to fek der o, ey veze," vat.

Nazdare qet dudil nêbîye, benişt vet, pêşkîra kaxite ra parçeyê cira kerd pilêsan pîro. Kerd tûnikê xo.

"Kêneka pîle ra dime na ya?

"Nê nacı, lewê xo yo to dest ro yo, mîyanê her diyan de di layekî estê.

"Maşallah, çimê Heqî ser o bo, şima name çi no pira?"

"Kotî yê? Se kenê? Tîya şima het der ê?

Xeycane destê xo est we:

"Pîlê xo tîya nîyo, xerîbîye der o."

"Hela-hela! Mevaje!"

"Ya Wille. Ma ca verdayîme şî."

"O kî rema?"

"Ya ya, o kî rema, o kî rema."

"Nameyê xo çik o wayê?"

"Sircan o nacı."

"Sircan hee!"

"Ya, Sircan."

"Erê ma dikê nê xortê ma remenê şonê, halê ma se beno?"

"Ma se vajîne, ez kî nêzanena nacı."

"Xortî ya koyan ra yê, ya kî welat terk kerdo şiyê dugelanê bînan. Ma nê kênê ma yê azebî se bikerê, kamî de bizewejîyê gere?"

"Ma se vajîne, nêzanena ke nacı?"

Zere kesrêteda xorîne ante we, hîrêmêna kênanê azeban de nîyada labalê çiyê nêvat. Lîlikê xo huyêne. To vatêne ke ciwanîya xo ama ra vîrî, tawo ke înan de nîyadana, ciwanîye de xo vînena.

Şopê ke winî vînete, xaftela gêrê ra Xeycane ser:

"Layek qey şî?" vat.

"Ma qey şêro. Şaro bîn ke çi ra şono, o kî o sebeb ra şî. Nêwast ke şêro leşkerîye bikero. Ma kerd, ey kerd, peynîye de ma ceverdayîme şî."

"Nîno, nêşono?"

"Ma se bêro? Qeçaxê eskerîye yo."

"Qaçax o ha!"

"Ya ya, qaçax o."

Dem herçî ke vêrd ra, saet û deqeyî avê şî, Oznure bi Gulcane ra tayena nêzdî ra yewbîn nas kerd û tayêne bî samîmî. O mîyan de tawo ke Gulcane va-tîbî ke ero kar gêrena, Oznure:

"Nasê mi estê, pers kena. Xo ra ke cayê îmkanê bî, xebere dana to," vat.

"Wile zaf rinde kena. Yanê çiqas vajê hende îhtîyacîya ma esta. Rojê ra avê gere karê bivînî."

Mêmanî veraşan ra wuştî ra, kewtî ra rayîr ke peyser şêrêne keye. Yew-bîndîyayîş ra pêro memnun bî labelê herkesî ra vêşêrî kî Oznure bi Gulcane ra memnun bî. Her diyine kî bawer kerdêne ke şîkînê bibêne di embazê başî. O semed ra kî tawo ke xatir wastîbî, Oznure di-hîrê reyî, "Zêde herêy mekuwe, hetê ma ser bê. Ez wazena ma yewbînî bivînîme," vat.

Cewabê Gulcane kî têpîya bi eynî tore bî. Çiqas ke îmkan bî, demêde kil-mek de vîneme yewbînî. Ti karê mi xo vîrî meke."

Mêmanî ke kewtî dûrî şî, înan kî dest kerd bi karê keyeyî. Gulcane yew het ra kar kerdêne, yew het ra kî aqil û fikrê xo Oznure ra dûrî nêkewtêne. Qisayê aye, hal-herketê aye, kinc û kolê aye û makyajê ayê ser o fikir kerdêne. Heqa Öznure de hîna zaf çî nêzanêne hama tayê çîyî ci rê eşkerayî bî. Aye rindek dîbî ke Öznure, gêxîyîje nê îstanbulij a. Çend saetî pîya nîştîbî ro, qesêy kerdîbî; yew çekûya kirmanckî fekê aye ra nêvejîyabî. Çiqas ke qese amebî dewe ser, qet elaqadar nêbîbî. Saye ke aye dewe ne dîbî ne kî hesnabî. Heto bîn ra kesêda xosere asêne Oznure. Winî bêlu bîyêne ke têsîrê ma û pî ser o zaf çin bî. Ma eke winî nêbîyêne, bese kerdê xo hende tît û vît kerdêne? Çi beno bibo, Oznure seba aye şîkîyêne bibone embazêda başe.*

---

*No qismê romanî "Munzur Çem, Gula Çemê Pêrre, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2007, r. 135-170" gêrîyayo. Nuştoxî arşîvê xo ra ma rê şawit.

KIRMANCKÎ DE ROMANÎ

Huseyîn KARAKAŞ

Kirmanckî de heta nika pêro pîya çend romanî amê nuştene ez nêzanen. Beno ke xeyle bê. Çike ge-ge noca-haca ra ez eyşîn pê [pêhesîyêna], vanê "Roşinvîrê ma yê ke Ewropa de înan ra tayêne xeyle çî nuştî". Nê çiyê ke nuştê, tede romanî estê yan kî çin ê ez nêzanen.

Romanê ke bi ziwane ma amê nuştene, mi înan ra tayê nimûneyî wendê. Nînan ra yê Denîz Gunduzîyo ke nameyê xo "Kilama Pepûgî" ya, yê Mehmed Gulmezîyo ke nameyê xo "Dêrsim ra ve Dare Etsene Seyît Riza" yo û nê rojan kî mi yê Munzur Çemîyo ke nameyê xo "Gula Çemê Pêrre" ya wendî.

"Kilama Pepûgî", new-des serrî ra raver mi wendbî. Ê romanî ra mi vîr de zaf çî nêmeno. Xora naye ra kî mi qerar da ke ez emser reyêna biwanî.

"Dêrsim ra ve Dare Estene Seyît Riza", formê romanane klasîkan de nîno qebulkerdiş. Mordem şîkîno ey romanê tarîxî bihesibno. Mi çim de o kitab, kitabê ke hedîseyê qirkerdişê 38î ser o amê nuştene înan ra tewr hewlê xo yo. Ê kitabî de rastîya eşîra Abasan (Avasû) û şarê ma zaf weş ama nuştiş.

Nika ez "Kilama Pepûgî" û "Dêrsim ra ve Dare Estene Seyît Riza"yî ra raver, nê nuştêyî de "Gula Çemê Pêrre" ser o vindî. Çike cor ra kî mi nuşt, no roman hîna newe mi xo dest ra na ro û mezgê mi meseleyan û vateyanê nê romanî ra pîrr o.

"Gula Çemê Pêrre", bi şeklê rastîya komelkî de romanêde hewl o. Mi gi-rewt xo dest nêgirewt ez tede bîyo vînd şîyo. Meseleyê ke serran ra nat derd û zîbayîş danê ma, tede weş amê nuştiş. Labelê çiyê ke ez pê qayîl bîyo ma înan hetê dîm, çend nuqtayî estê ez wazen înan ser o vindî. Nê nuqtayan ra yewe nuştiş û hîrayîya ziwani ya, a bine kî mûnitişê hedîseyan o.

Para ziwani de ez nînan vaji:

1)Ziwane romanî, ti çend vaji hîra û zelal o. Labelê zaf cayan de bi mana ziwanhîrakerdişî, çekuyê ke yenê yew mana têpey de rêz kerdê û no kî bes nêdîyo, çekuyê kirdaskî, tirkî û yê tayê ziwane Ewropa dosnê ci. Mi çim de wi-nakerdene korlaxîye da romanî.

2)Tayê dîyalogan de xeletî esta. Zaf cayan de kesê dewij û şaristaniyî pêro yew fek û eynî çekuyan ra qîsey kenê. Na nuqta de ez şîkîn ê cinîyê ke nameyê xo Ajda û Emel a, dîyaloganê înan bi Gulcane bidî. Her di cinîkî, çend cayan

de bi zıwanê maye û dike Gulcane de qısey kenê. Caran (caro) bîyo kesade xerîbe yew xerîbade bîne ra vajo "dikê"?

Ornagode bîn: Oyo ke nameyê xo Cengîz o, Gulcane ra vano "Ti filozof a." A kî nê vatişî ra şa bena. Ez xo bi xo Şkirîyo: Dewija feqîreke çi zana filozof êno çi mana ke pê şa bibo?

Merdım şîkîno nê ornagan zîyade kero. Çike roman de dîyalogê bêmana û bêluzumî xeylê zaf ê.

Noca de ez wazena bêrî nuqtade bîne ser: Roman de tayê meseleyê tarîxî amê nuştiş. Lazım o ke ez nînan ra meseleyê Baxên û yê Doktor Baranî ser o çiyê vaja.

Roman de qalê nê her di meseleyan û vateyê romanî yo peyên yewbînî ra şaş kewenê. Vateyê romanî yo peyên fekê Sîyamendî ra êno vatiş. Yewo ke kurd bo, nê vatişan rast mevêno û qebul mekero, eke ey de famkorîyêda girse çin a fêlode xırab esto. Labelê serê romanî de ke hedîsa Baxên û Doktor Baranî winî bi morê sîyay nay ro piro, lingê vateyê peyênî hewa ra manenê.

Mîyanê pêrodayena ke serra 1984 de dest pêkerdo û heta ewro ramito de, hedîseyê Baxên û yê Doktor Baranî winî zaf ê ke, eke merdım nînan ser o vıno gereke ma kok ro yewbînî bîyarîm! No kî ma kesî rê kare nîya. Boye û pixa sîyasetî gereke edebîyatê ma ra dûrî bımano. Eke qal beno kî, gereke nuştox tena pencera xo ra ney (nê), pencera pêrone (pêrîne) ra bivîno û winî qal bikero. Yan kî tayê çıyan sertêmitayî (sergirewte) û nameyan bivurno winî binuso. Eke wına nêbî, roman romanî ra vejîno beno kitabê sîyasetî. Ez van ma verdîm, va (wa) hedîsevê tarîxî karê tarîxnasan (tarîxçıyan) bo.

Vateyê mino peyên: "Gula Çemê Pêrre", zîyadeyîne û kêmiya xo hetê de, mi çim de romanêde hewl o. Mamosta Munzur Çemî karode pîl kerdo. Ziwan û edebîyatê ma de qezencode zaf girs o.

Sipas! Hezar rey sipas!

05.05.2008
Hepisxaneyê Tîpê Fyî
Numre 2/Kocaeli

---

* No nuşte hetê Malmîsanijî ra redakte bîyo û kovara Vateyî, Nr. 32, r. 126-128 de weşanî-yayo. Ma sey şeklê orîjinalî uca ra neql kerd.

ROMANÊ KIRMANCKÎ “SORO”YÎ DE AWANKERDIŞÊ KARAKTERÊ CINÎYAN

Esra ALTUN

Destpêk

Heta na roje (seserra vîst û yewine de) gelek xebat derheqa têkilîya edebîyat û komele de ame kerdene. Nê dewrî de qasê xebatê nuştişî, xebatê rexneyî yê kitabî zî xeylê balkêş o. Mavajîme, dormeyê serra 1960ine de Amerîka, Îngilîstan û Fransa de rexnekerdoxê femînîstî vejyayî meydan. Înan vatêne ke “wexto ke ma eseranê edebîyatî ewnîyenê, tenê cuyo rastikênî de nê, nê romanî, şîran û kayan de senîn kemîvînayîş û qijvînayîşê cinîyan esto û senîn nîzamo pederşahî bi nê rayîrî piştî gêno û dewam keno bi rehetî vînenî” (Moran, 1999: 249). Haşîm Ahmedzade zî bi fekê Bradbury ra vano: “roman cigêrayîşanê kulturê komelkî keno û heta ey (kulturî) virazeno (2004: 28).

Na xebate de nê perspektîfî verê çîman de ameyî girewtene û romanê kirmanckî de (ke na xebate de tena ‘Soro’ ame etudkerdene) cigêrayîşê cayê cinîyan ame kerdene. Xebat de, cinî senîn ameyê teswîrkerdene, idealîzekerdene ya zî rexnekerdene bi detayan nîşan dana.

Romana Kirmanckî ‘Soro’yî de awankerdîşê Qerakterê Cinîyan

Romanê ma weşanxaneyê Vateyî de serra 2010ine de weşanîyayo. Nuştoxê romanî Deniz Gunduz o. Nê romanî de 26 qisimî estê. Roman 525 pelî yo û derûdorê Gimjim û Bîngol de Uskura de vêreno. Bi kilmîye ma şênê seba babetê nê kitabî vajîme ke kitab no şero ke serranê peyênan de bî û ciwîyayîşê merdiman û xozayî (tebîetî) tehrîp kerd, ano verê çîmanê merdimî. Têmîyan-kewtişê pêro çîyan verê çîmanê merdimî de eşkera keno. Qedenayîşê xozayî yo ke sey kênanan ‘bêguna, birehme û pak o’ vernîyê çîmanê merdiman ra vêreno ra.

Roman de qeraktero yewin Soro yo Labelê merdim şêno vajo ke bê Soroyî zî zaf qerakterî estê ke kewenê vernî û nuştox sey Soroyî zaf qerakteran derg û dila nuseno û bi hewayêko detayanê înan ma rê dano şînasnayîş. La çîyêko balkêş o ke ma nêşînê nê romanî de yew qerakterê cinî bivînê ke sey karakterê ameyo nuştene. Cinî vêşêrî bi teswîrkerdişê laşa/bedenê xo, bi cilanê xo

yê “desenvilîkanan”, bi çîmanê xo yê “girsan û sîyayan” ameyê nasdayene. Cini heme hetan ra mexdur ê yanê hêsîr ê nê şerî yê û no şer çin bo zî cinî pîrê-kêka esîl, kebanîyêka jîyatî, kênekêka eşqê xo rê sadiq a. Na cinî baş a, pak a, zerre aye de xirabîye çin a. No kitab de a cinîya bêvenge ra –rey bena waştîyeka sadiq, rey-rey bena pîrike dolbenda xo erzena erd, rey-rey êna kîştîş bi diganîya xo, rey-rey tîfingê xo gêna kewena şer la hema zî bêveng a. Nêşêna bibo îdarekerdoxê ciwîyayîşê xo. Kitab de nameyê cinîyan bibo zî semedê ke serê cinîyan de zaf nêameyo vindertîş, merdim wexto ke waneno, vano qey roman de cinî çin ê. Kiçî vano qey ciwîyayîşê dewe de tena mêrdeyî estê û cinî zî sey fîguranî rey-rey rengê xo (bi kincanê xo) kewenê mîyanê ey.

Kitab de, çîyo ke no derheq de bala merdîmî anceno, teswîrkerdişê leşa cinîyan o. Yew qerakerê cinîyan pîrekêka keyeyî ya. Na pîre domananê xo ra hurmet vînena û êna heskerdene. Pîreka keyeyî wina yena taswîrkerdene:

“Pîrîka înan hetê serê sifreyî de mînderî ser niştîbî ro, kofîyê xo kêl naybî ro xo sere û reşmeyê sîyayî sey porî kofî ra verdîyay bî ro. Sêvgule kofî çîrîngan ra qor bi qor neqîşnaybî u çîrîngê sêmênî jenge ra bibîy sîya...” (2010: 35)

Û yeno dewamkerdene:

“Bejna Sêvgule çiqas ke kal ba kî reyna derge bîye. Çimikê çerçiwa sîya û cam qalîndî şanaybî çîmanê sîyayan o girsan ver... Rî û ruçikê aye çiqas qirmoçîyaye bibîyêne kî borîkî û rîndekîya cîldê aye çim dayêne. Pîrnika xo ya şimşerê feko bêdidanin ser de ameybî. Wexto ke merdîmî vera tey nîyadayêne, zanîtene ke a cuwanîya xo de zaf rindeke bîya û adir vîsto serê zerrîya zaf xortan.” (r. 35, îtalîkî aîdê min ê)

Nê pasajî de merdim şexsîyetê pîrike de teswîrkerdişê cinîya biesl û fesle vîneno. Sey ke kitab de derbaz beno cinî “rîyê xo her ca ra xe zî cinî rind a û merdim fam keno ke cuwanîya xo de zî rinde bîya. Yew pasajo bînî de zî teswîrê cinîyan bi nameyê Ferfe esto;

“Ferfe yewêda gilore bîye. Bejne ra zaf derge nêbîye. A yew cinîya zerdeke bîye, rî û ruçik û porê xo kejkîye ser o bî. Porê kejkî de têla sipî bibîy zaf û porî sipîyan ra gewr kerdêne. Sirotanê xo sey saye sur kerdêne. Pîrnika xo ya palase û didanê biney gocakanan, a elîzer musnayêne. A bi xo biney gork bîye. Hal û hewalê xo merdimî rê teqîlgiran yasayêne labelê wexto ke kewtêne karî ver hende destsivik û tezike bîye ke merdim şaş kewtêne ci.” (r. 38)

Nê pasajî de Ferfe hetê rî û ruçikê xo ra rinde nîya labelê dewamê teswîrî de seke Ferfe ra ozr êno waştîş, pesnê jîyatîya aye êno dayîş. Şêno bêro vatîş ke, qeydeyê ecebneyîşê cinî yo yewin weşikîye ay a labelê eke (zaf) weşike nêbo zî no rey dore êna “destsivikî û tezîkîya” aye. Bi vatîşêko bîn, qîymetê cinî

bi cazîbeya aye ya zî bi hamaratî aye êno sencenayîşî û eke ma Bradbury ra mulhem vajê: mîyanê komelî de rolê cinîyan bi nê di çîyan êno viraştiş.

Reyna qarakterêka bîne Gulcane zî wina êna teswîrkerdene;

"Re-rey porê xo yo sîyayo qetran, luro dergo ke sura vayî çiman ser o ardo bi dest hetê peyî serde eştêne, çimê xo yê şalên û girsî kerdêne berz înan de nîyadêne. Soroyî dûrî ra bejn û bala aye ra vetîbî ke a yew keyneya rindek a labelê her çiqas ke a bîyênê nêzdî rindîkîya aye kî a hende Soro şaş verdayêne." (r. 75, îtalîkî aîdê minê)

Seke cor de êno dîyene, Gulcane keynekêka porsîya û çim girs a. Teswîrkerdîşê pîrike de giranî dîyeno cilanê aye la ma gama ke bêrê serê Gulcane ya zî qerakteranê ciwananê bînan ser, ma vînenê ke teswîr bedelyêno û êno serê bejn û bala înan. Fatmagül Berktaş yewna nuştayê xo de serê na babete de nê çîyan nusena: "Temsîlê kulturî, wazena wa hunerê vînayîşî ser o ya zî edebîyatî ser o bo, tena ê îdeolojîyê ko verê cû ra ameyo tespîtkerdene nîşan nêdano û nêano ziwan la eynî wext de bi awayêko aktif tev li awankerdiş û bedelnayîşê ey beno û bi rayîrê kodanê spesîfikan fam dano dinya." Û dewam kena "cinî temsîlkarê komelî yê neweraviraştişî yê; bi rayîrê cil û bergan, hal û hereketan ûsb. sembol û kodanê kulturê komelê xo virazenê, rih danê ey" (2003: 59). Û wendox nê prosesê "neweraviraştişî" pasajê corinan de zî şeno bivîno.

Yew qerakterê cinîya bîne zî kebanîya keyeyî ya. Na kebanîye her tim kar kena, ro qijekanê xo wayîr vejîyena û hurmet mojnena pîrike keyeyî. Ma şênê nê numuneyan bidê;

"...Roj niştîbî piştîya koyan ra kebanîye bi cîzîne ber kerd ya û dest de tep-sîye kewte zere. Kebanîye ard verê mêmanî de çay na ro, şuşeyê mêmanî û pîrike ver de nay ro.(21)

Kêbanîye sifre wareyê heyate de erd de naybî ro. Şamî goştê luye bîye. Kêbanîyê goştê luye kerdîbî sur, yew tepsîye ser o sifri de naybî ro û pîlawê belxurî û mastê mangayan şanaybî ver. Kêbanîye ra sewbîn her kes sifri ser o niştîbî ro." (22)

Reyna yew numuneyêka bîne de behsê maya Gultene Xase beno:

"...Xase yew cinîka dapançasserrîye bîye. Poro kej, binê çîtika şalên û desvîlikine de xet bi xet bîbî sipî. Aye porê xo hine kerdîbî.. Çimî girs û şalênî, pîrike tîk û girse lewî qalindî û rîyê xo pîj bî.." (r. 104, îtalîkî aîdê minê).

Seke yeno dîyayîşî cinî reyna wina ameyê teswîrkerdene û nê nimûneyî vêşî yê. Ma şênê vajê ke hîrê qerakterê cinîyanê sereke estê kitab de. A yew wine pîrika kêyeyî, a dîyine kebanîya keyeyî û a hîrêyine zî kêneya keyeyî ya.

Reyna, cayoke bînî de zî teswîrê ciwanê ke ewnîyayîşê rindîya cinîyan senîn yeno vînayîş eşkera keno;

"Paşa yew xorto bejintenik û semt bî. Rindekîya camêrdan ra zîyadêrî rindekî cinîyan ey ser o bîye. Çimê xoyê sîyay u girsî mejuyanê xeylê dergan û çakilan mîyan de melul nîyadêne" (r. 117, îtalîkî aîdê minê).

Tîya de merdim fam keno ke cinîya rinde bejntenik a sey pasajê corinan de ma bi tîpe italîk nušto çimê inan sîya û girs ê, melul-melul ewnîyenê.

Pasajêke bînî de:

"...kamî cinî û çênê ma kerdî qerekola, kamî no toraq na çarê ma ra? Kamî na gonî kerde fekê ma? Kamî vilê ma şikit, sere kerd ma ver a?"(r.194).

Tîya de zî eşkera beno ke cinî senîn bîya sembolê namusî û bîya sebebê "vile çewtkerdîşî".

"...Pîyê to kewrayê xo yê hermenî [Ermenî. E.A] berdî dere de qir kerdî. Cinîya kewrayê xo kî kerde cinîya binê xo" (191).

No zî numuneyêko paralel o. Yewo bîn;

"Axayanê nê welatî mîlet sey gaya ramitêne, pîranê nê welatî tek cinî nê-verdaybî anitîbî binê xo" (r.273).

Nê her di nimûneyan de merdim fam keno ke cinî senîn bîye wasitayê eh-laqî û no zî yew tesbîtê Luce Irîgeray tîya heq vejeno: "Eke cinî zemînêko do bêro zeftkerdene û dewesnayene, sey herre, maddeyo bêhereket û matî tem-sîl nêkero, kerdox (mêrde) do senîn cayê xo yê kerdoxî bipawo? Bi no hewa 'kerdoxêka çinêbîyayî' (cinî) ra nêbo, mumkun nîyo ke kerdox (mêrde) xo awan kero" (Berkta'y' de2004:131).

Badê nêmeyê romanî di hebî qerakterê cinî yê bînî zî vejînê meydan; Pelîn û Nîle. Nê kêneyî bi xo bawer ê, wexto ke merdim înan waneno merdim vano qey do qerakteroke "cinîya xirabine" vejîyo meydan labelê goreyê mi ma nê-şênê înan ra vajê ke "cinîyê xirabin ê". Çimke nê kêneyî zaf kilm ameyê nuş-tene. Pelîne wina êna terîf kerdiş:

"...Kêneke bi hewayêko pê xo bawer xo kursî ser o kerd rast, linge eşte linge ser û rehet ronîşte û xo ver de dest eşt ra qulpê şuşeyê bîra. Wexto ke bîra kerde xo ser, çimê xo yê kewe û rindekî qet Paşayî ra nê girewtî. Kêneke şuşeyê bîra masa ser o na ro û reyna xo ser de qaytê Paşayî bîye."

Û dewam de Paşa aşiqê na kêna beno, se keno zî Pelîne ey ra hes nê-kena badê tengavêke (bunalimê) pîlî Paşa verê xo dano ra Îzmîrî. Gelo ma şênê Pelîne ra vajê "cinîya xirabine" ya zî waştîya Paşayî, Gulten, (aya ke wa-

zena şêro unîversîte, aya ke wendişê kitabana ra zaf hes kena, aya ke badê karê xo kitap wanena) şêna bibo "cinîya baş e?" Cinîya başe, kêbanîya başe, qey bê qijekanê xo şêna boçikê xo têra kero û kulturê komele aye ra çi wazeno ey dana. Cinîya başe; nazik û nazenîn a, vengê aye nermik û ewnîyayişê aye "melul" o. Cinîya xirabe zî ters dana merdimî, adetê komelî çi wazeno eqsê ey kena, rolê xo yê dadîti qebul nêkena, wazena mêrdan reyda bo. Mêrdeyî zî aye meraq kenê, aye wazenê, heyranê aye yê, seke Paşa Pelîne wazeno. Pelîne çiqas marjînal bo zî, Paşa dima aye ra gêreno la nêreseno miradê xo. O zî şino dewa xo verê Gulcane. Gorê fikrê Sandra Gîlbert-Suzan Gubar 'cinîya meleke' do bizano ke keyfweşîya mêrdeyê aye karê aye yo û xo weqfê mêrde û qijekanê xo û keyeyê xo bikero. Pêro bin de zî aya ke azadîyê xo canêverdena, feydeyê xo pawena, kamî yê ke mêrdeyî aye ra wazenê qebul nêkena û no semed ra merdiman tersnena û înan rê sey "cinavirî" asena esta (Moran, 2009: 250).

Cayê cinî mîyanê komelî de çî yo, mîyanê romanî de zî eynî yo ya zî rolo ke mîyanê romanî de temsîl kena o rol aye ra mîyanê komelî de êno hêvîkerdiş. Mîyanê nê romanî de cinîyê bêvengî, cinîyê fedakarî; rengîn ê, rind ê, şîrikîn ê û cilanê deservîlikînan danê xo ra, çimê xo sîya û girs ê, xebetîyenê roj heta şan, labelê nêzanê qal bikerê, zıwanê înan lal o. Cinî dinyaya rengine yê romanî de tabloyêke weş a û dês de daleknayî ya. Qerakterê cinî bi kodê viraşteyanê ke hetê komelî (mêrdan) ra êno ecebneyîş ameyo pêşkeşkerdene.*

ÇİMEYÎ

Ahmetzâde, H. (2004). *Ulus ve Roman. Fars ve Kürt Anlatısal Söylemi Üzerine bir Çalışma*. İstanbul: Pêrî Yayınları.

Berktaş, F. (2003). *Tarihin Cinsiyeti*, İstanbul: Metis Yayınları

Moran, B. (2009). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İstanbul: İletişim Yayınları

Gunduz, D. (2010). *Soro*, İstanbul: Weşanxaneyê Vateyî

ÇİMEYÎ (Çimeyê ke mi seba na xebate wendê)

Mojab, S. (2005). *Devletsiz Ulusun Kadınları Kürt Kadını Üzerine Araştırmalar*, İstanbul: Avesta Yayınları

* No nuşte hetê Munzur Çemî ra redakte bîyo û kovara Vateyî, Nr. 35, r. 80-85 de weşanîyayo. Ma sey şeklê orijînalî uca ra neql kerd.

SORO Û ROMANNUŞTOXÎYA DENİZ GUNDUZÎ

Huseyîn KARAKAŞ

Fikrê mi no yo ke bi kirmanckî roman nuştoxîye karode zaf-zaf çetin o. Her çî ra ver, derheqê romannuştoxîye de nê serranê peyênan de çiyê ke eşq û hewes bidê nuştoxan zîyader nîyê. Ez ge-ge kovar û rojnameyan de rastê ci yena ke vanê "dewrê romanênan temam bîyo".

No fikir dinya de çiqas qebulîye vînenê, ez nêzaneno. Labelê qebulîya xo hîra yan kî teng, ferq nêkeno. Mi çim de bîyayena nê fikrî çiyode negatîf o. Û tesîrê xo romannuştoxan rê xirab o.

Na xirabîye ra pey problemê kirmanckî zî amey mi vîr, roman nuştene ez çira karode zaf-zaf çetin vînenê, fam beno.

Labelê fikrê mi nîya bo zî ma kataloganê weşanxaneyan ra vînenê ke dewrê romanênan pey de mendene hetêk de, roj be roje daha zêde yenê çap kerdene.

Tayê nuştoxan rê eşqê romanî her çî ra verêr o. Nînan ra yew zî Deniz Gunduz o.

Deniz Gunduzî hetanî nika di romanî, yew kitabê hîkayan û yew zî ziwan zanayoxîya kirmanckî ser o, çar kitabî nuştê. Mi kitabê ey pêro wendê. Romanê xo yê yewin Kilama Pepugî naye ra des serrî aver, demeyê ke newe çap bibî, mi wendbî. Labelê mi bes nêdî û par reyêna wend.

Çend asmî aver zî romanê eyê dîyin Soro kewt bi destê mi. Ez nişta ro bêsalx demêdo kilmek de mi o zî wend. Wendişê Soroyî ra pey no nuşte hişê mi de ame ra. Goreyê mi lazim o ke romannuştoxîya Deniz Gunduzî bêro krîtîk kerdene. Çiqas ke zagonê mi şî ser, ez wazeno nê nuşteyî de seveta romanê ey tayê çîyan îfade bikerî.

Verî Kilama Pepugî: Cor ra zî mi va, mi no roman di rey wendo. Dolima peyêne ke mi wend, ame mi vîr ke Deniz Gunduzî rê mektubêk binusî û bipersî û vajî "No senî roman o nîya?"

Kilama Pepugî, hetê viraştîş û mundişê hîkaye ra, hetê viraştîşê karekteran û hetê ziwanî ra bêter kêmanîyê xo estê. Roman ca-ca vurîno. Tayê cayan de beno sey sanikan (estaneke), ca-ca zî tayê qismê bêluzimî kerdê mîyan, no tewir kerdo ra derg û berdo.

Nînan ra dot ziwan... Na nuqta de kitab sere ra hetanî peynî xezebo giran o. De vana kotî çî vajîyayo û çî eşnawîyayo, ca de bo, ca de nêbo, pêro dekerdê mîyan. Roman zî ca-ca romanî ra vecîyayo, bîyo sey kitabane arêkerdoxîye.

Labelê roman des serrî verî nusîyayo. Des serrî verî halê kirmanckî nuştene ame merdimî vîr, kêmi û xeletîyê Kilama Pepugî mîyan ra darîyênê we. Na se-vete ra zî mi Deniz Gunduzî rê mektuba krîtîkî nênuşte û nêrusna, mend.

Nika zî bêrîme Soroyî ser: Soro Kilama Pepugî ra des serrî dima romanê Deniz Gunduzî yê didin o. Labelê çi heyf ke kêmiyê Kilama Pepugî des serrî dima Soroyî de zî bîyê rêz.

Mi kitab wend, na ro û xo bi xo fikirîyaya, no kitab çira nameyê xo Soro yo? Mabeynê karakteranê romanî de Soro sey mij û dumanî yo. Nameyê xo esto la o bi xo çin o. Sere ra hetanî peynî sey sîye, sey pejne maneno. Rey kî, tayê babetan de qet nameyê xo nêvîyareno.

Labelê no hal tena halê Soroyî nîyo! Karakteranê romanî de Meqsudê Keskî, Qemer, sitwan û çawîşî ra teber, ê bînî cinî, cuwamêrd pêro têdust der ê. Eke wendox înan bîyaro têver, halê cinîyan zaf korlax o. Zîyadêr sey akse-suarê seksî yenê vînayene.

Fikrê mi gore, no roman romanê xormekan o. Nameyê xo ganî "Soro" ney, "Xormekan" piranayê. Meqsûdo Kesk, sere ra hetanî peynî karaktero tewr zelal o.

Vıraştiş û mundişê hikaye de xeletîyê ke Kilama Pepugî de kerdê, nê romanî de zî bîyê. Mesela, tayê babetî yewbînî ra bêeleqe yê. Ca-ca ziwan beno monolog, yan kî beno sey karê arêkerdixîye. Şuxulnayîşê ziwani de zî xeletî zaf ê. Zaf çekuyî estê ke cayê xo de ney bêca nuştê. Na nuqta de merdim şikîno xeylê mîsalan bidero. Heto bîn ra ziwan ca-ca tam beno qiseykerdişê Gimgimî, ca-ca yeno standardanê Grûba Xebate ya Vateyî ser. Ca-ca zî kirdasî (kurmanckî) û tirkî, çi rast ameyo kerdo mîyan. Ziwanê babetan yewbînî ra visyaye yo. Na sevelte ra roman, yew romanî ra zîyadêr sey pêserkerdişê hikayan o. Tayê babetî sebrê wendoxî kenê teng. Mesela, qismê des û şeşin û des û hewtin.

Nê çiyê ke hetanî naca mi ifade kerdî, romannuştoxîya Deniz Gunduzî rê krîtîkê min ê. Labelê tena krîtîk ney, xeylê zerweşîyê mi zî estê.

Ez wazen na nuqta de zî çend çekuyan binusî. Her çî ra ver, ez Deniz Gunduzî pîroz kena. Kar û gureyê ey çerîyade girs û pîroze heq kena. Romanê xo, edebîyatê kirmanckî de gamêde hol a. Ez para xo ferq der o û zerrî ra wanen, zerrî ra hîs keno. Mi romanê ey de zaf çî dî û zaf çî zî musayo. Na sevelte ra qisaya min a peyêne na ya: Sipas!...*

01.09.2010

Hepixaneyê Tîpê F, Numra 2, Kocaelî

---

* No nuşte hetê Roşan Lezginî ra redakte bîyo û Şewçîla, Kovara Edebî Hunerî, Hûmare 2, Dîyarbekir, Hamnan 2011, r. 34-35 de weşanîyayo.

MARWER

Murad CANŞAD

Marwer, "Soro"yî de nameyê kesêkê romanî yo.

Romanê "Soro"yî 2010 de Weşanxaneyê Vateyî ra weşanîyayo, romanê dîyin yê Deniz Gunduzî yo.

Deniz Gunduzî romanê xo yê verin "Kilama Pepugî" tîya ra des serrî (2000) verê cû weşanabi. No roman kîrmanckî (zazakî) de romano tewr verên o û şaheserêk o.

Nuştoxî des serrî dima şaheserêko bîn vet meydan: "Soro".

Mekanê romanî dorûverê Gimgim û Kanîreşî yo. La nuştoxî tena bi nê mekanî qîmê xo nêardo, kewto bi kesanê romanî dima, şîyo bi Îstanbul û Îzmîr, ê cayan û hedîseyanê ê cayan ser o zî bi westayîye vindeto.

Çîyo ke bala merdimî anceno, roman de zafbîyayîşê kesan o. Edebîyat de pêardişê 'kes'an karo asan nîyo. Kesî estê, fîguranî estê... To ke nameyê kesêk dekerna (zîkr kerd), ganî ti ê kesî ser o bivindî, xususîyet, xuy û karakterê ey hişê wendoxî de ca bikerî. Nêbeno ke merdim nameyê kesêk vajo û hema xo rê bivîyaro şîro. Mesela, eke to roman de va, hênîyî ser o di cinîyan dayêne pêro. Ê eke ti reyêna behsê înan nêkerê, a game nê fîguran ê. La eke ti vajî, hênîyî ser o Xezale û Cemîla dayêne pêro. Êdî Xezale û Cemîla kesê romanî/eserî yê. Yan behsê înan ameyo kerdene yan zî lazim o ke bêro kerdene.

Nuştoxî karêko zehmet girewto xo ser la heqbere ra zî ameyo.

"Marwer" name nîyo leqem o, cayê nameyî girewto. Ma nêzanê gelo dorûverê Gimgim û Kanîreşî de Marwer kesêko rastkên o û esto yan nuştoxî bi nê nameyî no kes afernayo.

Serebutê nameyê Marwerî bi marî dest pêkerdo. Birrêk esto ke tede marê xidarî estê. Nê maran ra yew musayo bi dewan, yeno pilosîyeno dewarî ro, estikanê înan keno xizûz û înan kişeno. Dewijî çare tey nêvînenê. Axir Marwer keweno bi marî dima. Mar darêk ser o beno, pilosîyayo ley-lejgan ra. Marwer vejêno dare ser, doçik de pêgêno, xo dare ra roverdano. Esteyê marî cê vejîyenê. Marwer marî erd o kişeno. Dergîya marî peymawenê: diwês lingî!

Marwer merdimêko zîwançepel o. Nuştox vano "Xuya Marwerî bîye, kerdene maya her kesî ra!..."

Marwer kesêko tolaz o, çimteber o. Çim verdayo bi Almaste, dorê aye de perwane yo, aye dima yo. Kincanê xo vejeno, beno vît-viran, rayîrî ser o meridiyeno. Verê xo kerdo rep! Almaste yena, ey o hal de vîna, cayê xo de bena kemere û manena. Çimê xo pira manenê. Zerrîya aye zî wazena. Axir, hebêk xo weçîna, yena, gama xo Marwerî ser ra erzena û ravîyarena. Marwer tîl beno, pêş de pêgêno, gêreno ver ro:

- Erê Almast ti Xizirî kena ...

Almaste şopêk pira ewnêna, cewabêko winasî dana ke teselîya Marwerî kewena:

- Ero Marwer ti geveze ya, şina nata-bota qisey kena, tasa mi bi xirabîye cingnena.

Almaste şona û şona...*

---

* No nuşte Şewçîla, Kovara Edebî Hunerî, Hûmare 2, Dîyarbekir, Hamnan 2011, r. 60 de weşanîyayo.

ROMANÊ SOROYÎ RA QISMÊK

Deniz GUNDUZ

Mexsudê Keskî sey her wextî, wextê pêrojî de ancîyaybî binê sîya daranê Gulzerîne. Wextê ra pey şakê xo binê dare de vistî ra, gislawetî xo kerdî berzîn û binê sîya dare de meredîya ra. Vengê mîlçikan û lulikan, vengê awa vaye û xuşayîşê daran ey rê bîbî sey lorika şewan. Wextê vîyart nêvîyart şî hewnêde xorîn ra û kerde xure-xure û yew hewn vînit.

Dewijan o naybî harmeyanê xo ser û ver bi mezelan berdêne. Serê harmeyê ey ra derûdor zaf weş yasayêne. Dewijî seke karo rojanê bikerê winî kewtîbîy kenayîye ver, bi şênatîye mijûliyayêne. Mîyan ra yewî ge-ge vengê xo kerdêne berz û duştê ê bînan de dest kerdêne xo. Ê bi xo nezdî bî labelê vengê înan dûrî, seke peyê dêsan ra bêro winî xorîn ameyêne. Vengê dewijan zereyê ey kerdîbî şên, zaf bextîyar bî. Labelê ey zanitêne ke êdî merdo, nêşikîyayêne fekê xo wekero û înan ra qale vajo. Xo çarnayêne no het û o het derûdormeyî de nîyadayêne û ê qet hêşarê ey nêbîyêne. Înan wexto ke o vet dîyarê tapî xo çarna û hetê cêrî de nîyada. Cor de dere veroj ra sey şara şitî sipî verdîyayêne de. Zerrîya ey şîye awe ke bişimo labelê nêşîyêne çiyê vajo. Dormeyê de-reyî de dalikî bîbîy berz vayî ver xuşayêne û sekê sêmen bê winî şewlê dayêne labelê ey qet veng nêhesnayêne. Tebîet winî ameybî ra can ke, seke na dînya mebo sewbîna yew dînya bo rengî, vaşî, dar û kemer sewbîna tewir yasayêne.

Merdimanê ey mezela ey verê yew mezela kore de daybî ya. Kesî nêzina-têne mezela kamî ya. Mezele domanîya ey ra ameyêne ey vîr, o wext zî wina kore bîye. Kêlê mezele nêmendîbîy tena cayê xo kifşe bîyêne. Ey ke mezele dîye ters ame nişt serê zerrî ra. Dewijan gilangna winî sey xo gelîce kerdêne û haybure bî huyayêne û yewbîn ra qisey vatêne. Înan wexto ke o kerd berz ke mezele de ca kere zirfîya we. Sîyayîya erdî û tarîyîya mezele bêhemdê xo o tersnayêne labelê ey ra vengê zî nêvejîyayêne. Serê xo çarna û dewe de nîyada. Dewe dûrî bîye, banê ey dûrî bî û qet kes nêyasayêne. Banî winî xirabe winî xaxot yasayêne ke to vatênê bi serran kes tey nêmendo. Axpînê verê banan de vaş û telîyê heran bîbî berz, hêgayî bor bîy. Tersî zerrîya ey guviş-nayêne, nêzanitêne ke se bikero. Wexto ke dewijan o bi gelîce mezele ra verda ra, kerd ca bêhemdê xo sîyayîya erdî ra, bêsînorîya mergî ra tersa û xo çarna ra cor asmêno kewe û dewijan de nîyada. Aye de mîyanê dewijan de rîyê xo vînit. Dewijan ra yew tepîya o bî û o kî sey ê bînan gelîce de bî û huyayêne. O wext zereyê xo zaf bî rehet. Ê bi xo dewijan de mezele de o kerd ca û mezele

ra vejîya. Hîna ke wele nêkerda xo ser reyo bîn dormeyê xo de, dewe de nîyada. Rasta kî dewe, derûdorme bêhemdê xo rindek bî.

Aye de xilê serê xo bî, çimê xo kerdî ziq û demê erdo sîyayî de nîyada.

Roja bîne Mexsûdê Keskî huye û zengene na harmeyê xo ser binê dewe ra ver bi Saxî da pira. Dewe ra xo hîra girewtêne ke rastê kesî mebo. Rayîr ra çend dewijî rastê ey ameyî veng kerd ra piro labelê ey qet xo nêçarna ya tuj vîyart û şî.

Wexto ke rest verê Tumê Dedewanî, vinet rey xo ser de tumî de nîyada û kîştta vaye de yew kemere ser o nişt ro. Tayê bîna xo girewte û gislavetî û puçî linga xo ra vetî. Puçî kerdî zerê gislavetan, bi di bêçikan gislavetî pêgirewtî kerdî berz û dest eşt ra dimê huye û zengeneyî, çogane reyna kerde desto çep û warway şana bi kemer-kuçê Dedewanî. Ge verdîya ra kemeran, ge verdîya ra gonî û telîyan sêneyê verojî ra tê bi tê bî berz.

Çend wextî ra pey rest dîyarê tumî. Ereğ û pux de bîbî sîya, hilka-hilka xo bîye. Kîştta Nîçîkê Îsmê Çeke de xo kerd rast, xo pey de dewe de nîyada. Dewijanê nê zerreyan wexto ke yew merdimo namdar merd yan kî yew hadîseyo muhîm ke qewemîya bi nameyê ê merdimî yan kî ê hadîseyî, cayanê berzan de, yan kî cayê hadîseyî bi xo de nîçîkî nayêne ro. Dewijan sey qilaxe kemerî nayêne pêser û dêsê nîçîkîyo gilor qasê bejna merdimê kerdêne tîk. Nê nîçîkî sey yew abîdeyî merdim û hadîseyo tarîxî ardêne vîrê komelî. Nika serê tuman de, cayanê berzan de yew-dide nê nîçîkî dûra dûrî yasayêne.

Tayê ke pawa vinet reyna xo çarna, ver kerd ra Çala Şeyîdî. Reyna da mîyanê kemer, telî û gonîyan ra û verojî ra ame cêr xo resna rasteyê çale. Çale de yewver telîyo çequer bîbî berz, telî hîna newe kewtîbî vilik labelê telîy xo ser o kerdîbîy huşk. Verê telîyan de tayê vinet û warway da mîyanê telîyan ra û Hewşê Şeyîdî ser de ver kerd ra corê rasteyî.

Serê Tumê Dedewanî de çalêda xorîn û hîraye bîye. Çar hetê çale de kî tumîkî bîy û çale yew tase mendêne. Tumîkê dormeyê çale ancîya kemer û kuç bî, vaş û birr mîyanê nê kemeran de ameybî. Çale de qasê hêgayêde girsî rasteyê bî. Raste de xeyrja kemeranê qijan kemer çin bî. Wextî de dewijan na çale sey hêga ramitîbî, vayê hêgayî yê ververê tumikan hîna kifşey bîy. Bi wextan çale, sebeb êdî çî yo kes nêzaneno, nêyameybî ramitene, bîbî beyar. Wisarî awa vewra tumikan kewtêne çale, hetanî peyê wisarî çale kewe mendêne. Peyê cû na kewayîye germî ver qijilîyayêne. Cayê vaşê wisarî de telî sere dayêne û mîyanê hamnanî de çale telîyan ra çequer kerdêne. Dormeyê çale yewver birrê hurdebî bîy. Birranê hurdebîyan sêneyê tumikanê dormeyê çale yewver şel bi şel girewtîbî xo ver. Kîp çale ser o ververê tumikan û birran de banê pagî bîy. Dîyare bî ke demê verî de tîya şar mendîbî, tîya şênatiye bîya. Çale ra ancîya di cayan de rayîrê kanî vejîyayêne. Nê cayî de key şênatiye bîya qet kesî nêzanitêne. Corê çale de yew hewşo qij bîy û zereyê nê hewşî

de kî têver de hîrê mezelê zaf kanî bîy. Şarê dormeyî tîya xo rê zîyarete zani-têne û çale nameyê xo na xirbe ra girewtîbî. Nameyê na zîyarete Şeyîdê Çale bî. Zaf reyan şiwanan sond werdîbî ke peşewe Çala Şeyîdî de hîrê sipîlayî, sereyê xo binê çengê xo de vazenê ra û bêserê hetanî destê şodirî ê zereyan ra fetelînê.

Mexsûdê Keskî ke rest hewşî huye û zengene, solî û çoganê xo dest ra eştî mîyanê telîyan. Warway şî verê kulikanê mezelanê hewşî de nişt ro. Hilka-hilka xo bîye ameybî ra zanîyan kêlî maçî kerdêne û duay wendêne. Lingî verdîyaybî ra kemer û telîyan ser de bîbîy ci ra gonî ciliskîyayêne. Xeylê wext verê mezele de winî zanîyan ser o vinet û sere na kêla mezele ser. Tayê ke ame ra xo hewşî ra vejîya û dest eşt ra zengeneşî şî kaleka hewşî. Ame şî, dormeyê hewşî ra çend şurî gêra reyna ame kaleka hewşî de vinet. Tuyê di destanê xo kerd û dest eşt ra dime zengeneşî erd kinit.

Çale de xeylê wext telqeyê zengeneşî veng da. Dorme de ame şî, wele eşte û reyna çale kerde xorîn. Wextê ra pey kewtîbî çale, çale resnaybî verê mîye kinitêne. Winî tey xebeşîyayêne to vatêne kar qebale girewto keno ke gamê raver bixelesnayo. Xeylê wext ke şî bi vengê kalayîşê yew mîye hêşarê xo bî û sere karî ra dard we. Yew şiwaneşî mal rasteyî ra kerdîbî vila, mîy û bizî kewtîbîy ra birranê hurdebîyan û telîyî ser çerdêne. Şiwaneşî vernîya malî girewtîbî qet veng nêkerdêne xo ra, verê malî de ameyêne no sere û şîyêne o sere. Yew kutikêde girs û xiz serserê tumî ra o hetê pesî ra bîbî rast, doçik naybî hewa gêrayêne. Mexsûdê Keskî xeylê wext ey de nîyada. Şiwane mihaqaq hayî ro ey bîbî labelê xo qet nênayêne ey ra. Şiwaneşî mal ver bi ey kerdîbî û ameyêne. Mexsûdê Keskî tayê xo kerd sist labelê reyna karê xo de nîyada. Wextê ra pey şiwane ame ey het û bi vengêde zelal û nermî, kurmanckî:

– To rê qewete bo apo!

Mexsûdê Keskî sere kerd berz û ey de nîyada. Mexsûdê Keskî kurmanckîya ey ra vet ke sunî yo birûyî kerdî tîrş. Şiwane yew xortêde da-vîstserre bî. Bejne ra kilm bî labelê rîyê xo zaf rindek bî. Por, erdîş û çim-birûyê xo sîyay bîy. Çimê sîyayî to vatêne qey ke kilkerdeyî yê. Çimanê girsan bi hewayêde melul zaf weş nîyadayêne. Mexsûdê Keskî selamê ey girewt reyna dest eşt ra dimê zengeneşî sere na ro û warway çale kinite. Şiwaneşî reyna winî nerm:

– Apo na çi çal a ti kinenî?

Apî dest karî ra nêkerd û cewabê ey da:

– Ma ti nîvînenî mezele kinena.

– Mezela kamî ya?

Mexsûdê Keskî xo çale de kerd rast û rasta-rast rîyê ey de nîyada û va:

– Mezela min a heyran, xo rê mezele kinena.

Rîyê lajêkî de tek yew damare nêeştêne, çimanê ey reyna sey verî winî

weş-weş ey de nîyadayêne. Demê sukûtîye kewte kar û xortî reyna winî xakî:

– Baş o, ê mezelê hewşî çi yê, ê kamî yê?

Mexsûdê Keskî qet rîyê ey de nîyanêda kemerê ke çale ra vejîyayê bi hil-kayîş eştî cor. Seke ey de bikuyo xerez bi vengode winasî va:

– Ê şeyîd ê bawo, ê şeyîdê Rojika Kerbelayî yê. Ê bi destê cinsê Merwanî, cinsê Yezîdî amey şeyîdkerdene. Wextê şimşêr û rîman de...

Şiwane biney bî bêveng û vinet. Demê ra pey reyna bi vengêde nermî:

– Apo to qibla şaş kerda, mezele o het ser nêkinîyena.

Va û bi destê xo hetê qibla, hetê başûrî nîşan da. Mexsûdê Keskî çale de bî tîk vinet. Nê halê şivanî ters vist ra zereyê ey. Muriz verda ra û gonîrîjîya xo şîye. Bîye gîpa-gîpa serê zerrîya ey. Waşt ke şivanî ra çend çîyan pers kero labelê fekê xo wenêbî. Peyêna peyêne de xo da arê:

– Qibla ma no het de ya bawo!

Va û hetê rojawanî musna. Şiwane gêra ya û mezelanê hewşî de nîyada, qibla înan kî o het ser nîyîyaybî ro. Mexsûdê Keskî kinitîş ca verdaybî rîyê la-jekî de nîyadayêne. To vatêne qey sipîlayê hewşî vaşto ra kewto dilqê şiwaneyî amo ey duşt, winî ters kewtîbî ra ser. Kutik gêraybî ameybî kîştê şiwaneyî de verê hewşî de vinetîbî, zîwanê xo bostê eştîbî teber û kîştî kuwayêne pa, ke-wecîyayêne. Xortî hewna winî bêxê mîyan rîyê ey de nîyada û va:

– Apo, ti zaf qefelîyayî, vejîye tayê kî ez yada.

Mexsûdê Keskî nêzanitêne o henekanê xo pê keno yan rasta vano. Demê rîyê ey de nîyada. Dîyare bî ke xortî zerrî û can ra vatêne. Pesî gêraybî ameybî duştê înan. Mîyan ke çala rakerdiyê dîyê, sere telî ra kerd berz û rey o het ser nîyada û reyna sere telîyan mîyan de na ro. Pesî bîbîy nêzdî no het û o hetê mezele ra vîyartêne. Yew pesê hîrê çar gamî şiwaneyî ra wet vile kerdîbî derg kerdêne ke serkulê tîrîya xo bikino labelê nêrestêne ci. Şiwaneyî ke a winî vînite qet nêvînet dêsê hewşî ra bî rast, sivik mîye ra bî nêzdî pêgîrewte û serkulê aye bi bêçikanê xo kinit. Mîye qet ey ra nêremaybî, wexto ke mîye verde ra çend gamî weta şîye û reyna sere kerd çereyî. Mexsûdê Keskî ke o winî vînit ame serê zerrîya ey ke o miheqeq sipelayê şehîdî yo, mezele ra vejîya û ame xo şana dêsê hewşî û nişt ro. Kutik ey ra biney wet waraginaye ey de nîyadayêne. Şiwane ame qet nêvînet û şak û manika xo vete û çuyê xo reyde naye dêsê hewşî ser, kewt çale û dest eşt ra zengenyî mezele kinite.

Mexsûdê Keskî zaf bextîyar bî. O şarê xo ra miradîyaybî mezela xo ey bi xo kinitêne, lê sipelayê şehîdî ameybî hurmetê ey kerdêne. Mexsûdê Keskî hetanî ke şiwaneyî mezele rind de ya hewşî ser o nişt ro. Şiwane karî ra bîbî sur qet nêvînetêne, ge-ge huye û zengen şanitêne hetê û kemerê ke vejîyayê eştêne cor. Şiwaneyî wexteko derg bi no hewa mezele de xeberîya, peyê cû mezele ra vejîya û bi hilke-hilke ame hetê Mexsûdê Keskî. Lajekî gilî-gilî ereq daybî û sey kulfike sêneyê ey dayêne piro. Şiwaneyî şak, manike û çuya xo ya

ke Mexsudê Keskî hetî de ya şivik girewte. Çimê Mexsudê Keskî bîbî pir, ke-legîrî bîbî nêzanayêne ke şiwaneyî ra se vajo û çimê xo qet ey ra nêgirewtêne. Lajekî xo şidena rey pesê xo ser de nîyada, pesê şiwaneyî bir bîbî, ê cayan ra bîbî vila. Şiwane şivik bî çewt û destê xo yê welînî kerdî derg û destê Mexsudê Keskî tepîşt, lew na destê ey ra û na çareyê xo ra:

– Apo de xatir bi to!

Aye de Mexsudê Keskî ame ra xo, vaşt ra pawa, sereyê lajekî bi di destan tepîşt û lew na çareyê ey ra:

– Bawo nameyê to bi xêr çî yo?

– Heqî yo Apo!

– Heqî Rama Heqî merdanê to ra bo lawo!

Nê qisey winî pêt vatî ke şiwane bi çimanê xo yo weşikan rey ey de nîyada û seke biwazo çîyek vajo rey xo verda ey û dima şana bi rayîr. Ey de kutik kî bî têra, giran kewt ra ey dima. Mexsudê Keskî şiwaneyî ra tepya reyna kewt çale û no rey kî ver kerd ci bi hostayîye dêsê mezele hetanî zanî kerdî berz, viraştî.

***

– Bena, qeubul o! Şima wertê xo ra hîrê qurbana biderê ma, ma îna serebi-birnîme, goştê îna verê tije de sole kîme û huşk kîme wa hetê koyî şima rê bo! Şima wertê xo ra Murxanî, Aristanî û Milqoçî yan derê, îna bikerê qurbanê binê linga ma, ma îna verê xo şanîme berîme, berîme mezelanê xo ser o serebi-birnîme wa hebe cîgera ma bibo honik, wa hetê Koyê Bîngolî kî şima rê bo!

Her di eşîran zaf daybî pêra, kokê yewbînî vetîbî. Her di hetî ra bi sedan xortî devndîyaybî bi wele. Her di hetan nîyadaybî ke bi no qayde erdî ser o darînê we cemat-mislet naybî ro, heq û neheqa xo kerdêne. Eşîra bîne xortanê tezîyan rê bîbî darde, Murxan, Aristan, Milqoç vatêne, sewbîna çiyê nêvatêne.

Murxan, Aristan û Milqoçî pers kena xortê tezî yê, hîna miradê xo şa nêbîyê. Her hîrêyî kî çekdarê namdar ê. Piştî şanenê yewbînî, hewt koyan ser o vazdanê.

Eşîra nînan Karer ra vejîya ama, hetê koyî girewto xo dest, pišta xo şanaya koyî, erdê eşîra çiraynenê. Asmênê hewtîne puf kenê erdê Cîbranan çiraynenê. Mîyanê biran de dewî nayê ro, duyê xo erdê Cîbranan ser o vay danê. Eşîra Cîbranan Osmanîye şanita xo pey ramena ser ke erdê kal û bavikan lîngan ver meşero. Rafîziyê kumsorî, ne dîn o ne îman o sey meleyê xelayî ameyê niştê ra fîrazê koyan.

De înan leşkero giran vazna ra ramit ra nînan ser. Nînan kî pişte şanite Koyê Bîngolî, ha uca ha noca xo dard we, va ard ra ci da pira. Her di hetî ra gonî bîye çirançê herekîyaye.

Xormeçikan nîyada ke çare çin o cemat-mislet kerd va:

– Lawo ma se kerîme se mekerîme! Ma bîme pepugo perçequer ameyme

niştîme nê koya. Bêrê ma adetê kal û bavika rast kerîme, wertê xo ra hîrê qurbanana weçînîme, wa nê kefenê xo, sabunê xo bicêrê şorê serê xo şemiga nê dolê Yezîda ser nerê. Xo berzê bextê cîsnê Merwanî, xo ra ke kîştî kîştî! Bi heywê, bi qaydeyê gere ma nînan de beme were, zobîna se kerîme?

Giregirê eşîre niştî ro seke mîyanê bolê pesî ra qurbanan weçînê winî ard berd Murxan, Aristan û Milqoç çînîti we. Pî û merdîmanê her hîrêyan sere şikit xo ver, zereyê xo anit û va:

– Bena, qebul o! Wa gonîya ma gonîya cîranî rê mertal bo! Wa varekê ma qurbanê varekanê mordema bê!

Murxan, Aristan û Milqoçî qederê xo ra çîyê nêva, serê kerd xo ver, şana ra keyeyan, merdîmanê xo ra xatir waşt. Maya her hîrê qurbanan bi bermî înan rê awe kerde germin, awe kerde înan ra û ê pîştî têra. Mayan xo eşt verê linganê înan, cinî û keyneyan xo eşt verê linganê qurbanan kerde kurî û zurîye. Qurbanan va:

– Mebermerê, Heqî ma ra kî nîya vato!

Û estorê xo zên kerdî. Kefen û sabunê xo kerdî heqbeyan, şîmşer û xençerê xo kerdî xo ver a, rimê xo şanayî xo dest ver bi deşte rada.

Misayîbê Aristanî Kup, Aristanî ra çar serre qij bî. O hîna şîyês sere bî, erdîşa xo newe ereq daybî. Wexto ke qurbanan tevdirê xo vînitêne ey xo şanaybî sîya dare, şîmşerê xo kalanî ra anitêne, tepîya kerdêne ca, şîmşerê xo de kay kerdêne. Ê ke bî espar şanit rayîrî, Kupî kî kefen û sabunê xo kerd heqbe, çekê xo şanayî xo ver, bî espar û deşte de xo pey ra resna înan û va:

– Misayîb ma pîya werdo dime, ez xo nêşaneno zime! Ê ma a dînya de na dînya pîya ro.

Her dîyî estoran ra amey war viranê viste yewbînî ra bermayî. Aristanî va:

– Misayîb ju wa ma ra pey bimano. Ti bimane! Hela maya mi hete de piyê mi dîyaxê merdena mi nêkeno. Hela birayê mi hetê de ti bimane ke ma û piyê mi to bişanerê sere zerrîya xo, xo rê pê hedrîya xo bîyarê!

Kupî sere na xo ver tepya gêra ya.

Her hîreyina xo eşt uca, eşt noca. Xo ê birî de da we, xo nê derxurî de nimna, axirî yew şodir, hîna ke taburê rojî serê hermeyanê koyan ra sereyê xo newe veto, nînan kefen û sabun û şîmşerê xo vetî nayî şemiga qonaxê began ser û sereyê xo kî ser de nayî ro. Beg û di birayê xo vejîyay amey. Amey ke ê kî xortê tezî yê, hamverê qurbanan ra yê. Qonax de hesemete kewte kar, xulamane dest eşt ra şîmşer û rîman û xençer û tîr-kewan û mertalan. Begî nêverda. Beg bi xo şî dest eşt ra înan, ê şemige ra dardî we girewtî berdî oda, serê doşeg û mînderan.

Berdî serê doşeg û mînderan labelê temite, binê destî ra xebere dayê giregirane eşîre. Qurbanan merdene aqilê xo ra vetîbî eştîbî, serê mînder û doşegan de xizmet û azete de qet qusir çine bî. Nînan temite birre daye va:

– Wertê eşîran de ke ma nînan qir kîme nêbeno, bext, şan û şerefê ma rê ayibo sîya yo. Wa şewe bo ma sere nînan vîndî kerîme, seke ne ameyê ne kî şîyê! Hîna ke nêbîyo şan Aristan vaşt ra şî axurî dîyarê estoran. Seyîsê Begî yewo erdîşsipî yo, nîyada xortî ra, heyfê xo ame bi rindekîya ey û vat:

– Xorto delal, ma no aqilê heran o şima ame bext wazenê. Bextê kurmancî rijîyo, şima ser o qerar gîrîyo. Emşo şamye ser o!

Aristanî va:

– Apo delal, gula siwaran, kela camêrdan! To ke şîkîna estoranê ma ma rê zên û gem ke. Xora ke ma kîştîme kîştîme, nêkîştîme kî...

Aristanî qise resna Murxan û Milqoçî. West vîyart şamî ame. Beg û birayanê xo ê xo qet nêdayêne teber. Rîyê xo înan de huyayêne, bi kefwêşîye galegele kerdêne. Qurbanî ke şamî ser o niştî ro, Aristanî pîrnika xo kerde mane, seke pîrnika xo ra cilm bêro winî dest eşt ra verê pîrnika xo û xafila sifreyî ra xil bî. Xilê serê xo bî û xo eşt berî, ber kerd ya ke çi yakero, hîyatê çekdaran ra xil-xilîna. Aye de dar eşt peyê berî û xençere xo anit we û va:

– Ya Şayê Kerbelayî!

Her yew erzîya ra yewî. Aristanî birayo pîl, Murxanî birayo mîyanên, Milqoçî kî birayo qij girewt. Nê bi xençeran vaştî yewbînî, sifre binê linga de mend. Begî Aristan ard-berd nîyada ke nêbeno, dimê xençerê xo şana vereyê xo, se-reyê xençerî kerd vereyê Aristanî û ser o viranê xo arde pê. Serê xençerî mîya Aristanî de rastê toqeyê asinenî yê mîye ame têde nêşî. Beg yew û dest û pay bî, zor da ci bî xirça-xirça asinan. Aye de Aristan zirça û va:

– Lawo se kenê xo rew mi resnê! No mi kişeno!

Milqoçî va:

– Ero taye dest xo ke, ê mi şenik mendo!

Verî Milqoçî bi qerî û werîye birayo qij bi xençerî birna. Senî ke birna kî wina erzîya, pey ra xençerê xo piştîya Begî ra da. Beg ame war ke xençerê xo mîyanê her dîyan de zor ameyo ci namîyayo. Aristanî xençerê Begî, şîmşer û rimê xo girewtî. Nînan birayo mîyanên kerd mîyanê xo, eşt xo ver, xo rê kerd mîtal, qonax ra vejîyayî. Estoranê xo ra ke bî esparî Murxanî şîmşerê xo anit we û sereyê birayo mîyanênî verê axurî de cira kerd û rada.

Hîrê qurbanî tepya vejîyayî ameyî. Amayene ra ameyî labelê şer reyna bî têra. Reyna her di hetan qirçînê koka yewbînî ra arde. Serran ra tepya reyna niştî ro, cemat û mislet kerd. Heto bînî vat:

– Baş o! Ma nezdîyê şima nêbenîme, hetê koyî şima rê ca verdanîme labelê qurbananê ma biderê. Înan begê ma kîştê, ma îna benîme xo rê meze-lanê beganê xo ser o serebirnenîme, gonya înan şanenîme adirê zerya xo, xow ra kenîme!

Nê hetî kî sere şikit xo ver û vat:

– Bena, qebul o!

Pî û merdimanê her hîrêyanan reyna vileyê xo şikit û va:

– Bena, se kerîme, gonya înan biroşîme!

Her hîrêyanan bêveng û bêvaj reyna ver kerd ra keyeyî. May û wayê înan reyna bi kurî û zurîye înan rê awe kerde germin, sereyê înan şut û ê pîştî têra. Înan reyna merdiman ra, hevalanê xo yê roja tenge ra xatir waşt. Kup reyna kewt ra Aristanî dima. Aristanî reyna virane arde ra ey û berma. Verê ey reyna çerexna.

Her hîrêyanan ramit ra deşte. Çekdarê hetê bînî pey ra bi sedan qilayîyay ra û amey dormeyê înan çerexna. Qurbanan vat:

-Lawo o wo ke ma şonîme, wa şenikî ra şenik, zafî ra kî zaf şoro!

Û destî eştî ra dimê şîmşer û rîman. Heto bînî va:

– Camêrd bi camêrdîya xo! Şan û şerefê ma rê ayibo giran o! Reyê de merramê ser, hîrê bi hîrê şorê ver!

Eşîra qurbanan kî ameybî deşte ra dûrî têrêze de vinetîbî, halê înan de nîyadayêne û destê xo pira nênayêne.

Nînan şodir wexto ke taburê rojî serê hermeyanê koyan ra selam da dest kerd ci da pêra. Kam ame ver mîyanê vaşê mergan de, mîyanê gul û vilikanê hezar û yew rengînan de vistî ra. Zaf pîyayî vistî ra û ê kî estorê înan kî qefelîyayî. Wexto ke taburê rojî sereyê xo pê harmeyanê koyan ra kerd war, çekdaran sereyê her hîrêyanan kî kerdîbî cira û kerdîbî rîmanê xo ser. Porê her hîreyinano derg û sîya rîman ser de verdîyaybî de, heta nêmeyê rîman yew amêne û rey-rey honikê şanî ver sey yew alaye raperîyayêne. Heto bînî mîyanê vaşê mergan ra meytê xo day arê û ver kerd dewanê xo.

Pîyê Aristanîyo kokimî dîyaxê nê dejî nêkerd. Kewt ra ko û çolan. Halê merdimîye ra fek verda ra, aqilê merdimîye ra fek verda ra. Nan û sole ra fek verda ra. Ame şî wextê ra pey rayîr kerd teber, şî mezelanê Beganê o hetî de vejîya. Şî ke ê hetî sereyê cirakerdeyî nayê kelanê mezalanê her hîrê began ser, meytê serecirakerdeyî kî eştê mezelan ser. Porê sereyano cirakerdîyano sîyayo derg, kelî girewtê de restê erd. Tîje ver a tonê meyitan wela mezelan de şîyo. Goştê meyitan de kermî leqenê. Kerman meytî werdê heta estayanê sipîyan şîyê. Pîyê Aristanî sereyî kerdî şegale xo-xo de vat:

– Qe ke ne xo rê sera berî!

Labelê hîna tapê mezelan ra dûrî nekewto, çar esparanê çekdaran verê ey girewt û o şana çuyan ver ke şegale ey ra bigêrê. Kalekî zanî şana erd û berma dexalet kerd ke qet ke ne wa serran ey derê. Esparan ra yew hamverê pîyê Aristanî bî û bi hêrs estorê xo ramit ra ey ser û va:

– Weledê herê sîyayayî, ez xal o, xalê hîrê began o. Tî qurbananê ma kamta bena! Ma xo rê can û cesetê înan herenayo. Ma cesedê înan erdê xo nêkenîme, wela xo qilerin nêkenîme! Ma sond werdo, sondo tamam! To rê çero! Ma bi keyfê xo, beno ke ma înan xo rê kenîme werdê vergê yabanî!

A hesemete de yew cinîka kale vejîyaye ameye, kerd hayleme û leçega serê xo ya sîyaye girewte eşte verê linganê estoran. A kî ame kîştâ kalekî de zanî şana erd û dexalet kerd, wend. Aye ke zaf wend esparî bî vila. Cinîka kale merdimo kal erd ra vazna ra, veng xulamanê xo da ser û çimê kalekî ra gonî şute. Cinîke şegala serreyanê cirakerdîyan girewte, kalek şana kîştâ xo vejîyaye dîyarê mezelan. Dîyarê mezela de ver çarna ra kalekî û va:

– Kalo, hîrê gulê mi bî, mi hîrê gulê xo kerdî virana erdê sîyayî. Bê ma gulanê to kî kîştâ gulanê mi de erdê sîyayî kerîme. Xo rê destê yewbînî bigêrîme, derd û kulê xo rê bibîme pepugê wisarî pîya bikurnîme, biwanîme û biberbîme.

Her dîyan virane arde yewbînî ra û bermay. Xulaman ard mezeli dayî ya, kîştâ mezelanê lajanê kokime de. Kale vaşte ra meyîtê qurbanano poyayî û bo-yînî bi destê xo sabun kerdî şutî û kefen kerdî. Pîyê Aristanî mezelan ser o hîrê rojî mirdîya xo berma. Roja hîrêyine destveng vejîya tepya ame.

A pîrekekê kam bîye? Evdîremanî ra sewbîn kes nêzaneno, a pîrîka pîrîka pîrîka Evdîremanî bîye.

Sere ra tepya Kup ame verê pîyê Aristanî de bî tîk û va:

– Babalix mi astikê Aristanî tirtî ardî Çala Dedewanî de day wa. Bê ma pîya şîme xo rê şopê ser o vinderîme!

Pî û maya Murxan û Milqoçî ke pêhesîyayî Kupî meyîtê Aristanî dardo we ardo, şî xo eşt linganê ey ke wa meyitanê înan kî bîyaro. Kupî înan ra vat:

– Sebir kerê, wa wext bikero wertê. Ez nano ro, dano we. Ê ke hêşarê mi nêbîyê ez şono înan kî ano.

Hîrê serî têdîma Kupî meyîtê Murxan û Milqoçî kî dardî we ardî cayo temite de, na çala de, têkîşte de dardî we. A roje ra nat nameyê na çale bî Çala Şeyîdî.

Kup kam o? Kup misayîbê Aristanî, Mexsudê Keskî zaneno, o Kalikê kalikê kalikê Mexsudê Keskî bî.

***

Mexsudê Keskî a şewe hewşî de kewt ra. Şewe rew-rew xapxapikan bi vengê xo yo zîzî wendêne û o kerdêne hêşar. Rew-rew yew hewno têmîyan-şayî ra xilê sereyê xo bîyêne û der-dormeyan de nîyadayêne. Nîyadayêne ke Hewşê Şeyîdî de yo, ser o astereyî çiruskenê zereyê xo bîyêne honik, reyna sereyê xo nayêne ro û şîyêne hewn ra.

Destê şodirî biney cemedîyaybî, zanîyî anitîbî vereyê xo hewn de bî. Zimbêlanê Mexsudê Keskî yê poşeyan bêvînetêne kay kerdêne, dîyare bî ke hewn vînitêne.

Hewn de hîrê esparan, hîrê hetan ra estorê xo ramitîbî hewşî ser. Fekê estoran ra kef palakîyayêne. Estorî winî bibî ke ereq de nîyasayêne, sêneyê înan kefi ra sipî kerdêne. Estoranê qefelîyayeyan sereyê xo hewşî ra kerdîbî derg, goşî verdaybî ra, bi çîmanê melulan ey de nîyadayêne û ey ser o bi xirîn û ku-

fine bîna xo anitêne. Mexsudê Keskî bi vengê hewn ra xilê sereyê xo bî:

– Ha ha, amo îta sey kutikî gino waro!

Mexsudê Keskî xo ser o nîyada ke hîrê xortê tezeyî yê. Her hîrêyina sey xormeçikê verî poro derg binê kefeyî ra sêne û hermeyan ser de verdayo ro û erdişa sîya ya tenike çar beçikî kerda derge. Xortan xo sey qaydeyê verî pîştô têra, şal û şapikê sipeyî dayê xo ra. Bijê û telîya estoran qaydeyê verî dayê girê û estorî qaydeyê verî zên û gem kerdê, tivana şonê veyve kila anê. Mexsudê Keskî înan ra bêhemdê xo tersa û fekê xo kewt tê nêşîya ke qisey bikero, di çekuya yewbîn ra girê bido. Bîbî gipa-gipa serê zerrya xo hema ke tersan ra xo de şîyêne.

Dîyare bî ke xortî kî sey estoran zaf qefelîyaybîy. Her hîrêyanan birûyî naybîy pêser û murizê xo kerdîbîy tirş. Xortan ge ey de nîyadayêne ge gêrayêne rasteyî de nîyadayêne. Mexsudê Keskî kî înan de xo çarna û rasteyî de nîyada ke çi nîyado. Rastê çimê ey de bîbî yew deşta bêsinore ke germê pêrojî de leylan dana û germî ver çikena. dûranê deşte de cîp û tanq û topî têtşîrît de, eskero giran vinete bîy. Domanî eskerî ra tersayêne, kerdêne ke çareyê doz kerê labelê na deşta duze de, xelasa înan çin bîye. Têşaniye ra lewê înan xet bi xet qilaşîyaybî û rengê înan şîbî bîbî sey wele. Domanî hendê ke bêhalî bîy zora zor qisey kerdêne. Domanan bi kirmanckîya wextê kal û bavikan qisey kerdêne û zîwanê înan qet nêmendêne yê nê demî. Yew kewtîbî ver wendêne:

– Lawo ma îta Kerbela şonîme, kes çîn o koçike awe ma resno!

Ê bînî eskerê giranî ra serê çarna bi hewşî û:

– Bawo no çi wazeno, hew Heq hevzê xo bikero, no halê ma no keyfê ney!

Ê hîrêyinî kî sey ê verî:

– Lawo wile xelase çîn a, o wo ke ma îta Kerbala şonîme, bicêrê ma bi-ramnîme dolê Yezîdî ser!

Ciwanan xo qaydeyê verî pîştîbî têra û qaydeyê verî por kerdîbî derg, erdişe verdaybî ra labelê pîştâ her hîrêyînan ra keleşnîkofî bî û qewligê şarjoran û bombeyanê destî kerdîbî xo ver a. Germê pêrojî de her hîrêyina tenik ereq daybî. Ciwanî hîna ke nêbîye rast, ê lajekê hetê cêrî, tifangê destê xo dergê Mexsudê Keskî kerd û ver çarna embazanê xo û:

– Meke ero tifangê Heyderî ney derî, no kî wirzo ma de bêro!

Ê bînan, o seke domanê destê înan bo winî veng kerd piro:

– De wirze ero, de wirze!

Ey bi kelecana destê xo kerd derg ke tifangî bigêro labelê bi kurî û zurîne û bi hesameta acayîbe hewnê xo ra bî hêşar.

Mahîrî virane vistîbî sêneyê ey ra, xo dêm daybî ey ser bermayêne. Mexsudê Keskî xo şaş kerdîbî, çimê xo yê keskelayî xo ser o kerdîbî sey tase nataweta xo tadayêne û dormeyê xo de nîyadenê. Wextek hişê xo nîyamê ser, o kotî yo, se bîyo ey rê û Mahîr çira bermeno? Peyê cû kêlanê mezelanê Şeyîdî

yê hetê xo de nîyada û aqilê xo ame ser. Mahîrî qet çiyê nêvatêne, seke o merde bo winî daybî zînîke ra bêvind bermayêne. O ke ame ra xo, bi vengode şewqetin veng kerd ra Mahîrî:

– Merberbe mi kirê to biwerdêne ero, meberbe!

Aye de Mahîrî bermayîşe xo kerd sist, ey ser o hîna kîp virana xo arde pê û sereyê xo kerd qevsingê ey xizka. Şopê ke nêvîyart, pîyê Mahîrî kî tey, Mistê Çulagî, Marwer û çend pîyayê bînî kurê serê hewşî bî. Mahîr pêrunan ra verî remaybî ameybî, gamê raver xo resnaybî ey, mezela yadayîye û o ke winî mîyanê mezelan de dîbî tersaybî. Hîna xîzka-xîzka Mahîrî bîye Mistê Çulagî veng kerd ra xo:

– Nê Apo ti Heq kena no senê qeyde wo, no çî hal o!

Mexsudê Keskî ra qet vengê nêvejîya, destê xo yê girsî pîştâ Mahîrî ra çarnayêne sey yew domanî sere kerdîbî xo ver ne him ne gim vatêne. O bi xo zaf kewtîbî ver ke rîyê ey ra Mahîr hendê tersayo. Bermê Mahîrî zereyê ey heleanaybî, zaf bîbî muteesîr, zimbêlê xo yê poşayî ver bi cêr verdîyaybî ro, na dînyaya ondere de tek haca xo ser o virana xo ardîbî pê. Pîyê Mahîrî Xakî zaf kewtîbî nê halê pîyê xo ver, înan ra dûrî hetê mezela yadayîye de yew kemere ser o niştîbî ro, xêmgîn mezele de, wele de, kemerê ke mezele ra ameyê vetene de nîyadayêne. Mistê Çulagî qehrîyaybî wendêne. Marwerî xo verdaybî ey qet vengê xo nêkerdêne û hurdî-hurdî perpeşîyayêne we. Mistê Çulagî ke vengê xo birna Zimbelê Marwerî yê sipîyî erzîyay we:

– Ha ha qaytê Mexsê heçî kerê ha, êno çola de mireno, meyîtê xo keno werdê yabanî ha! Yaw nê Çê Keskî qey nîya xo rê kerdo adet, mezalanê xo xo bi xo kineno bawo! Ma qa raya pîyê xo rameno da, rameno ha!

Nê qiseyanê xo de xo çarnaybî Mistê Çulagî înan ser û bi vengode seke gereyê xo înan de bikero wendîbî. Marwerî verê xo reyna çarna bi Mexsudê Keskî û:

– Ero cîsnê marî qa bê wertê ma de bimirê ke ma medaxê to bome, de bome! Ma qey to hebîna xo şanena çola!

Mistê Çulagî bi hurmet şî lew na destê Mexsudê Keskî ra û ver de wend:

– De Apo, ma xatirê Şayê Kerbelayî, Şayê Mêrdan şanê, ma to rê çuyê Xizirî no ro!..

Wextê ra pey Mexsudê Keskî û Mahîrî erd ra bîy têra, ameyîyan pêruna lew na kêlanê mezelan ra û bîy ver bi dewe. Xakî huye û zengene naybî harmeyê xo ser, sere kerdîbî xo ver, bostê miruz verdaybî ra xêmgîn kewtîbî ra înan dima, tek çekuye fek ra nêvejîyayêne. Hetê Niçîkê Îsmê Çeke de Mexsudê Keskî xo hewşî ser o çarna û derg û derg nîyada. Verojê tumê boverî ra xul-xula awe û qaçîba zerancan kewtêne ra honikê şodirî ver, ge seke des gamî nezdî bo amêne heşnayêne ge seke wêlatode bînî de bo zaf dûrî amayêne heşnayêne. Zereyê Mexsudê Keskî têşanîye ra taşîyayêne ra. Mexsudê Keskî şopê ke vinet xo ver de gêra ra Mahîrî ser û feknerm:

– Bawo mi qida, ewro çê ra kup bicê bîya, anê Îniyê Perze ra awe bîya bi-
verde ê mezela ser.

Mahîr bi nê wezîfeyî zaf şa bîbî, înan ra verî xo resna dewe, kup kerd xo
dest û tepya şana hetê Çale. Hîrê rey pêser o hênî ra awe anite û verdaye hîrê
mezelanê ke erdê xo têşanîye ra xet bi xet qilaşîyayo ser.

***

Mexsudê Keskî agêraybî keye labelê reyna kî rika xo ramitêne fekê xo nan
û awe ra nênayêne. Meseleya ey şopê de dewan ra bîbî vila, her kesî ey ra
qisey kerdêne. Silêmanî tersan ra sere kerdîbî vîndî, kotî bî, se kerdêne kesî
nêzanitêne. Lajê Mexsudê Keskî Xakî sere kerdîbî xo ver nê meseleyî ser o
cira qet veng nêvejîyayêne. Şarê dormeyî no rey kî kewtîbî Mexsudê Keskî
ver, Silêmanî rê neng û nengîşorî çînitêne. Her kesî rika Mexsudê Keskî za-
nayêne, coka kesî nêzanayêne ke senî ey qan bikero û nan bido werdene.

Di rojî mesele ra pey Sêvgulîye bi hêrs:

– No qantir vêşanîye ra mireno beno cilka gonî kuno çêverê ma!

Vat û dest eşt ra gapolê xo, torna xo Semra kî şanite kîşta xo, ver şana ra
keyeyê ey. Sêvgule winî vatêne labelê zereyê xo bi ey zaf veşayêne. Aye xuya
ey rind zanitêne, o baş nas kerdêne. Axirî domanîya înan, xortî û ciwanîya înan
pîya vîyartîbî. Aye zanitêne ke o çend kewto tengê û çira wina keno.

Sêvgule ke kewte zere, vengê aye ke goşê Mexsudê Keskî ra şî cayê xo
ra şivik sereyê xo dard we. Mexsudê Keskî odaya pey de cilan de bî. Sêvgu-
lîye ke kewte zere bi xoşbeşê û hesemete vîyarte odaya peyî. Ameyîşê aye de
şarê keyeyî, der û cîranî zaf şa bîbî. Her kesî a sey kilîtê nê meseleyî dîyêne.
Sêvgule kewte zere, Gultene bi vaştîş kîşta cayê Mexsudê Keskî de verê ba-
lîşnayanê kirarî de aye rê mînder na ro. Mexsudê Keskî sere darnaybî we bi
şaşîye aye de nîyadayêne. Çimke ê qet bawer nêkerdêne ke a keyeyê ey bêro.
Coka bîbî ziwa fek ra yew qisa nêvejîyayêne. Her het ra dîyare bî ke bi ame-
yîşê aye o zaf bîbî şa. Ti vatêne ey rê roj veîyayo winî gulê xo bîbî ya, rîyê xo
huyayêne. Bi ameyîşê aye şopê de keder û tînayîya xo darîyaybî we. Sêv-
gule ke şivik kîşt a ey de nişte ro rey ey ser de xo çarna û bi çimê ke camanê
verçimikanê qalindan ra zaf girs yasayêne ey de nîyada û feknerm:

– De wirze, de wirze, emrê Heqî yo, qul mireno lê kes zê to nêdano dawil
û zurna ra!

Sêvgule ê xo ra ameybî war, payna şemiga ey daybî û o cayo teng de pê-
girewtbî. Cayo winasî de çîyo ke ey bikerdêne çin bî. Coka xo daybî arê sifreyo
ke nîyayo ro ser o niştîbî ro û ey û Sêvgule têdust de germîya doyjî fir kerdêne.*

---

* No qism "Deniz Gunduz, Soro, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul 2010, r. 217-23" ra gêrîyayo.
Nuştoxî arşivê xo ra ma rê şawit.

5.2.ÇEND NUŞTEYÊ WENDIŞÎ YÊ BÎNÎ

MESELEYA WIJDANÎ Û ZUBUK

Zelal GUNDUZ

Tîya de ez wazena qalê di eseran bikerî. Nuştxanê nê eseran ra yew kurd o yew zî tirk. Kurd, Ahmed Muxtar Caf o, tirk zî Azîz Nesin. Ez bawer a ke ma kurdê ke Kurdîstana bakurî de ameyîme dînya û dibistananê tirkan de wendo, zêde ya kî kê m, pêro Azîz Nesînî nas kenîme.

Mavajîme ke ez bi xo, bi kitabane Azîz Nesînî bîya pîl. Coka Azîz Nesîn, cuyê mi de zaf cayêde mûhîm gêno (cêno). Nesîn, feqîrîye ra êno û destpêk de mektebê seyan de waneno. Peyê cû zî mektebê leşkerîye ra beno mezun û sey subay dest bi kar keno û hetanî çewres serre zî nê karî de gurîno. Çewres ra dime nê gureyî caverdano û beno Azîz Nesîn. O, welatê xo de xelkê xo hênî weş, henî bi lezet nuşneno ke halo ke ganî merdim pê bimermo, ma pê huyîme.

Labelê A. Muxtar Caf winî nîyo. Çiqas ke ma hemwelatîyê yewbîn îme û kurd îme zî ma ra zaf kê mî kes derheqa ey û xebata ey de wayîrê haydarîye me. No semed ra, ez wazena Çend cumleyan ey ser o binuşnî.

Caf, sey Azîz nesînî tebaqayanê binî ra nîno. O, asîlzade yo, prens o. Cafan ra lajê Osman Paşayî yo. Xora peynameyê xo kî na eşîre ra êno.

Caf, merdimêde fikirakerde yo, şorişgêr o. O, wexto ke Îngîlîzî Hukmatê Şêx Mahmudî anê war, Kurdîstan de sey bûrokratî îdareyê îngîlîzan de gurîno. O îdare, seke Cafî zî kitabê xo de zî nuştî; xelkê feqîr û bindestî, bi hetkarîya feodalan îdare keno. No sîstem de zulimkarî feqîran tayêna kenê feqîr, bi xo zî her roj tayêna benê zengîn.

Caf, feqîrîya xelkê xo ya bêhesabe bi mîzah hênî bi hostayîye nuşneno ke merdim şaş û heyran maneno. Ez vana eke Kurdîstan azad bîyêne, o zî sey Nesînî bîyêne nuştîxêde dinya. Hetê nuştîxîye de bingeyê Cafî zaf xurt o.

Nika ma nuştîxan bidîme ra hetê, bêrîme eseranê înan; yanî "Meseleya Wijdanî" û "Zubukî" ser. "Meselaya Wijdanî" nameyê kitabê A. Muxtar Cafî, "Zubuk" zî yê Azîz Nesînî yo.

"Meseleya Wijdanî" çi ya? No wijdan o ke ma ser o hende vîndenîme, anîme benîme, se kê nîme bikîme; ancîya zî pê ey, ma xeta û xirabîyanê xo ra nêxelesînîme ra... Ma ra vanê "merdim" (însan); merdim wazeno ke timî aver şoro. Nê averşîyayîşî ra vatena mi şaş meyêro famkerdene. Averşîyayîş, mer-

dimî ra gore beno ke bivurîyo. Mavajîme tayê merdimî nêwazenê astengî-mas-tengî rayîrê înan ser bivejîyê ke bi rehetîye û bi hizur waştîşanê xo bîyarê ca. Xora dolimê ke dest pêkerd êdî ti nêşkîna rayîrê înan ser o vinderê. Înan êdî gonîya xo kerda çimanê xo, qet wijdan-mijdan nêno vîrî. Senî ke ma de vanê; "maye ewladê xo eşto" bi o qeyde.

Mi ke "Meseleya Wijdanî" wend, ez heyran menda. Bi rastîye, seba ke mi kurmanckî nêzanitêne, mi bi kurmanckî kitabî nêwendîbî.. Labelê par ra mi dest pê kerd, ez kurmanckî musa û wanena. Ez edebîyatê kurdî yo bi kurmanckî musaya. Wexto ke mi dest pêkerd û wend ez zaf xêmgîn bîya, mi va "xezîkêna mi raver dest pêbikerdene." Mi çimê xo de zaf kerdîbî girs ke musayîşê kurmanckî zor o. Labelê ez musa ke çîyo ke ti cira hes bikere, çi yan zî se beno bibo, ti bi rehetî û keyfweşîye musena. Meseleya Wijdanî zî o qeyde...

Edebîyatê Kurdî de mîzah, zaf şî weşê mi. Seba ke ma Kurdî, berm û haware ra, derd û kulan ra, lorik û suyan ra hem hes kenîme hem zî zereyê înan de ciwîyenîme, aye ra, her çiyê mayo serkewte zî sey cuyê ma yo. Xora no çiyêde temaşe kî nîyo. Yew feylozofî vato ke "merdim çi bo, se biciwîyo henî qisey keno". Labelê merdim eşkeno qederê xo bivurno. Qet mebo zî, şîkîno sey A.M. Cafî bi leq û lûqan bîyaro ra zıwan. Goreyê mi, tesîrê ney merdimî ser o tayêna xurt o. Tewr kêmi mi ser o wina yo.

Aye ra, kitabe A.M. Cafî ra mi zaf hes kerd. Xezîkena ey cuya xo de her tim tena şîrî nê hîkayeyî zî binuştêne. Sey Azîz Nesînî. O yo ke ca amo ez naye vajîne; qelema înan goreyê mi sey yewbînan a. Xora Meseleya Wijdanî û Zubuk, tivana yew pîyayî nuştö. Tena zıwan û zemanê înan yewbîni nêgêno. Aye ra dot; merdimî, xelk, feqîr û merdimo cuwaz (kurnaz) û bêwijdan kitabânê her di nuştöxan de sey yewbînan ê.

Meseleya Wijdanî de qehremanê kitabî Zorab Efendî yo, ê Zubukî de zî Zubukzade İbrahim...

Meseleya Wijdanî de hîna ke qehremanê kitabî nêbîyo Zorab Efendî, se û bêkes o û hetê lajanê apanê xo de şıwanîye, gawanîye û paleyîye keno. Bi a domanîya xo çi dest ra ame keno. Heta ke beno xort. Eke beno xort zî ey ra vanê: "Seyo ti êdî hayo bîyî xort, to şîkîni xo bi xo îdare bikerî". Seke qet nêxebetîyo ey ra na êna vatêne?

Hem zî seke bê name yo ey ra vanê; "Sê". Xora hîkaye de sere ra hatanî peynîye ma nameyê ey nêzanenîme. Seyî ra dime zî nameyê ey beno Zorab Efendî. Goreyê ma wendoxan zî verî o Sê yo. Bêpî û bêmaye yo. Piyê ey şer de êno kîştene. Vatişê ey ra ma fam kenîme ke şerê ke mîyanê İngîlîzan û Qirâlê Kurdîstana Başurî Şex Mahmudî de bîyê, piyê ey nê şeran ra ê yewine de amo kîştene. Xo ra kitab zî 1927-28ine de ameyo nuştene.

Aye ra tepîya Sê bi maya xo ya belengaze ra tena manenê. Maya eya ce-fakare seba ke o biwano, mîyanê hende bêimkanîye de zî, ey rê seba mektebî

ar-du û wer-mer peyda kena. Labelê Homa aye rê êno rame û a zî Seyê xo yê belengazî tenayî û feqîrîye de caverdana şona. Seyo feqîro belengaz bêma û bêpî hênî mîyan de maneno. Wendiş-mendiş xo ra dest ra şono, o bi xo kî seke cor de zî ma va, seba loqmeyê nanê huşkî şono hetê lajê apanê xo û êdî çi kar bo, senê kar bo tede gurîno. Hetanî ke bî pîl û xort, lajê apan o eşt tever.

Êdî o, mîyanê bêkesî û belengazîye de xo rê ero çare gêreno. Cîya-cîya karan de gurîno, hetê tucaran de, esnafan de çi kar ke rast ame keno.

Sê, raverî xortêde rast, wayîrê qerekerê baş û wijdanî yo. Ziyade mebo zî tayê şîno binuso û biwano. Esnaf û tucarî, sey feqîr û fiqarayanê bînan heqa ey zî wenê, ey ser o zulm û zordarîye nanê ro. O, hekmet û şaşîyede maneno û patronanê xo ra çiqas ke meseleya wijdanî perseno, vîneneno ke cewabî têde sey yewbîn ê. Labelê ver bi înan nêvindeno û îtiraz nêkeno hama desinde vengê xo birneno. Peynîye de qayît keno ke bêfayde yo, kar û gureyê xo caverdano, tekmeno şono gureyêde bîn. Ge-ge zî cayê xo caverdano şono qezayêda bîne. Labelê na kî bêfeyde ya. Her ca, her gure, her patron rindbîyayîş hetê de, ê verênan ra hîna xirab û bêwijdan o. Ma nê têdîne kitab de, fekê qehremanî ra, yanî Seyî ra musenîme. Se bîyo, çi bîyo; o bi xo ma wendoxan rê qisey keno.

Ma bêrîme Zubukê Azîz Nesînî ser. Kitabê Azîz Nesînî de, Îbrahîm lajê Zubukzadeyî yo. Nameyê pîyê ey, seba ke zaf zurî kerdê û dolabî çarnê, şarê qeza no pira. Manaya Zubukî zî xora zurekerî, egoîstî, cûwazî ya. O, seba armancê xo herçî keno; merdiman xapeneno, şeleneno ûsn. Êdî çi xirabîye ke esta ti şîkîna têdîne seba ey vajê.

Aye ra raver o bi xo, xo sey "Efeyê New Koyan" dano naskerdene. O muhacîr o labelê aslê xo kifş nîyo. Çi ame verê fekî vano û pesnê xo dano. Fekê xo rind gurîno û qisayanê weşan peyda keno, xelk zî îtimadê xo pê ano û mîyanê xo de çi ke dest ra ame ci rê keno. Zubukzade zî bi o qeyde wextêde kilm de beno dewlemend. Lajê ey Îbrahîm zî qet pîyê xo ra pey de nêmaneno. Tifiq sey ey bi zuran, dek û dolaban mîyanê xelkî de ca dano xo û hem erzîno sîyaset hem zî sîya şarî de beno dewlemend. Qey sîya şarî de? Seba ke şarê qeza û derûdorê ey, hende ke zur, cûwazî, dek û dolabanê ey zanê û her tim qerar danê ke ey mîyan ra bidarê we labelê o hemîne ra baqil û qurnaz o. Sey cinî çimê xo her çî ser o yo. Qayît keno ke çiyêde xirab êno sere, rayîrê doz keno. O çiqas gineno piro û dame ra xelesîno ra hende zî beno berz. Xelk ancîya bi zuranê eyê neweyan tayêna rind xapîno û bi xo bi israr û veragêrayîş ey ano maqamo tayêna berz. Ê her xapîyayîş de ey ra tayêna nefret kenê, ê çiqas xapînê û cira hevzê xo kenê dolimêna tayêna rind xapînê û dolimêna, dolimêna, dolimêna... Û her çî ke şî zî mîyanê xo de ey kenê berz. Heta ke tu hewceyê Zubukî înan rê nêmend. Seba ke êdî o sîyaset de resto cayo tewr berz, na dolime kî merdimanê wendeyan, merdimanê sîyasîyan xapeneno.

Bi kilmekîye, sey Zorab Efendî Zubukî zî xelk mîyanê xo de virazeno, ca dano ci û keno berz.

Zorab Efendî, Zubukî ra bi çend xusîsîyetanê xo vurîno:

O, feqîriye ra êno. Keyeyê ey sey Zubukî zureker, dirxeyin, dek-dolabin, menfaatkar, pertîldayox nîyo. Ê feqîr ê û ma qerekerê Seyî ra zî fam kenîme ke durustîye û wijdan hetê înan de çîyêde zaf muhîm o. Xora Sê bi na durustîye û wijdanê xo winî (henî) feqîrî û hêsîriye anceno ke hetê ra zerîya wendoxî pê vêşena. Wexto ke êdî no zulm û zorî ra aciz beno dest keno bi hîle û xirabîye û beno Zorab Efendî.

Zorab Efendî bîyayîşê ey, sereyê wendoxan de fikiranê cîyayan peyda keno, fikrê înan keno têmîyan. Yani kitab, sebebânê berzbîyayîşê qehremanî ser o merdimî dano fikirîyayene. Seba ke o hîna Se yo, mîyanê feqîrî û hîsîrîye de yo; tucarî, patronî, esnafî, axayî senî kedwerîye kenê, xelkî şelenenê; piştîya înan ra se benê zengîn, înan feqîr verdanê; vîneneno. Vîneneno û hekmete kuwno ci. Mesela yew esnaf wexto ke wextê tutinî ame dewijan de bi zîwanêde nerm, weş û kibar qîsey keno. Tivana ke fek ra şekir rişîno. Nêzano ke înan rê se bikero. Ê zî hema bi rehetîye qan benê û xapînê. Çiqas tutin dest de esto, bi deyn têde danê ey. O zî goreyê keyfê xo, çiqas zerî ra ame ê fîyatî ra roşeno. Bi no tore, zengîniye nano ra zengîniye ser. Peydo ke wextê pereguretişî ame, dewijî seba peranê xo şonê labelê patron êdî ne kibar o ne zî nermkanî qîsey keno. Na raye feke ey ra şekir ne, jar rişîno de. Ê peranê xo ya qet nêgênê yan zî heqa xo ra zaf kê mî gênê û kor-poşeman peyser şonê. Ê yê ke heqa xo de înat kenê ê zî bi tehdît, qesa û xeberanê giranan ênê têrî. Tersê dewlete zî ser o yo. Seba ke hem qanun-manun nêzanê hem zî her çî hetê patronan der o, destan kenê xo ver ra, vileçewt fetelînê.

Zorab, taw o ke hemberê nê kerdışan de wijdanî ano ra patronî vîrî, o wina cewab dano:

“Eke ez serre de çar dewan înan dest ra megêrî, bi çî îdareyê xo ronî.

“To bîlasebeb wî nî kerd, ê serrêna êdî tutinê xo nêroşenê to”.

Patron huyîno û vano ke:

“Lajê mi, nê dewijî zaf her ê, ti vînenî serrêna dayîna rew ênê verê berê mi”.

Rastî zi serra bîne eynî dewijî tayêna rew ênê berê patronî ke ancîya tutinê xo biroşê ey. Se, fikirîno, sebebo ke nê nîya kenê, halo ke xo kenê ci çik o? Peyêcu fam keno ke rîyê feqîriye, bêçareyîye, tewr muhîm rîyê cahîliye ra. Ê hende fam kenê û seba ke patron nasê înan o bawerîya xo bi ey anê. Yewo ke nas nîyo ci ra tersenê. Tersenê ke tayêna xirab bo. Çîyo ke nêzanenê ey ra tersenê. Rîsk, xêşîmîye û ne-we ra musayîşî ra tersenê. Ma û pîyanê xo ra, kalik û bawikanê xo ra çî musê eynî dewam kenê. Der-dormeyê înan de çî beno, çî, se raver şono hayî ro ci nîyê. Seke heywanê yabanî, seba ke bi xo zî yabanî yê û pilingî ra nêtersenê; bi o tore. O, înan buro zî qet o. Ê hende ke zanenê

ke piling goştwer o. Ê, naye ra zîyade çîyê nêzanenê.

Se, defê zî derheqa aveşîyayîşî patronê xo ra pers keno ke qey xo rê şîrketê nênano ro, qey makîneyan nêgêno û kara xo nîya bîlasebeb xerc keno. Patron duştê naye de vano ke:

"Ma kalik û bawikanê xo ra nîya musayîme. Kifşe yo ke ti sey wendeyanê nikayî fikirînî labelê ti rast nîyî, aqilê kalik û bawikanê ma nê neweyan ra hîna rind o".

Nê qisayê patronî hîkaye de her tim rastê ma êne. Mesela rojê şono camîye Seyê ma. Tîya mele bi erebkî waneno, merdimê ke goşdanê, înan zî kerda kurî û zurîye, bermenê.

Naye ser o yewî ra perseno:

"Goreyo ke to nîya bermena, to hema pêro mane ney ayet û hadîseyan zanena".

"Pîye mi!" vano merdim. "Nê pêro erebkî yê, ez manê înan nêzanena, Çîyo ke ez zanena, nînan de behsê qebr û qîyamete êno kerdene".

Seyê ma bi nê cewabî nêmaneno, nafa kî perseno ke bi kurdkî êne çî mane cira vajo. Mele nê persî ser o beno xêx û vano:

"Ti kafir î qisey meke!"

Feke meleyî ra se ke nê qisayî vejînê millet beno har û hema hûcimê Seyê feqîrî keno. Homayî rê şikir ke embezê ey, êno ey xelesneno ra. Êdî na mesela ra dime Seyo feqîr vûrîno. Xo bi xo vano:

"Raverşîyayîşê nê demî, ne rastîye, ne wendiş û ne zî wayîrê pereyî bîyayîşî ser o yo".

Tîya de Seyê ma, maro ke pirenê xo vurneno xo keno teze, sey ey xo wijdan û duristîye ra, tewr mûhîm zî Seyî ra kuwno dûrî; bi zûran, bi dek û dolaban beno Zorab Efendî. Hem zî dilqê di merdiman de vejîno meydan. Hetê ra pesna hukmatî dano, hetê ra kî pesna xelkî. Hetê hukmatî de peyva xelkî, hete xelkî de zî peyva hukmatî qesey keno. Her hetê ra zî êno heskerdene. Bi no hewa, Çiqas vanê hende rehet beno Zorab Efendî. Naye ra dime êdî çiqas ke pere kuwno ra dest û beno xurt hende zî beno vêşan. Tayêna, tayêna, tayêna wazeno... Rojê embazê xo ra perseno ke xeyalanê xo bi senî qeyde bîyaro ca. Embaz naye ser o perseno:

"Raver vaje, perê to estê?"

"Tayê estê".

"O wext, her çî tal o (bê mane yo). Labelê tayê meseleyê mûhîmî estê ke gere ti qeub bîkerê"

"Meseleyê çî?"

"Zûr, îxanete..."

Seyê ma ke beno "Zorab Efendî", êdî ne wijdan maneno ne durustîye ne ar ne zî namûs. Zulm û zorê patronanê ey ê verênan çik ê ke! Zorab Efendî weş

bo. Ê, hetê Zorab Efendî de sey melekeyî, sey pêxemberî manenê. Seke nameyê Efeyê New Koyan beno Zubukzade, nameyê ey zî beno Zorab. Sey Zubukî mana nameyê ey zî manîdar a. O, zor, zulim, neheqîye, zalimîye, dîktatoriye, îxanet... Her çî xirabîye ke ênê aqlê şima, aye ano ra merdimî virî... Êdî seba menfaatê xo aya ke ano feqîr û fiqaran ser, Homa mîyaro dişmenî ser. Zorab, êdî seba menfaatê xo wendeyan ra nefret keno. Wexto ke Se bî, çitur ke hetê wendîş, dûristî û wijdanî de bî, nika zî ci ra hende dûrî yo û hende zî nefret keno. No derheq de hendê raver şono ke rojê tawo ke rastê di domananê wendekaran êno, seba ke domanî mîyanê xo de peyva êy qisey kenê, êno ke înan weşa weş buro. Înan ra yew vano:

“Zorab Efendî Homa yo.”

Qeseyê ê bînî manîdar ê.

“Zorab Efendî Homa nîyo. Xelkê ma yê feqîr û cahilî ser o sey Homayî yo. Merdimê sey ey, mîyanê merdimanê wendekaran û biaqilan de nêşîne bibê şofor zî. Wexto ke xelkê ma wend bî biaqil ti a wext bivîne Homa kam o!”

Zorab Efendî êdî Seyo feqîr nîyo ke biaqil û wendekaran ra hes bikero. O êdî patron o. Coka o, nê domanan ra xof gêno, tey dejenê û nefret keno. Seba ke wendîş û zanayebîyayîş, dûştê ey û menfaatanê ey de çiyode bi talûke yo.

Zubukzade Îbrahîm zî o qeyde! Xelk, acizîya xo ra Zubuk ra hevzê xo keno. Îhtiyacîya înan yew qehremenî rê esta, Zubukî mîyanê xo de ê bi xo virazenê. Coka guna tena gunaya Zubuk û Zorabî nîya. Guna û xeta, înan ra zîyade ê merdiman a.

Kitabê Nesînî Zubuk de, nasanê Zubukî ra yew, rojnamegero ke seba ro-partajê Zubukî gêreno, ey ra vano:

“Biko, heşarê xo be, no Zubuk to meşeleno”.

O kî vano ke:

“Ma mi qey bişeleno? Ez ey ra çiyê nêwazena ke”.*

---

* No nuşte kovara Vateyî, Nr. 36, r. 37-44 de weşanîyayo. Deniz Gunduzî arşivê xo ra ma rê şawit.

DI ASINKARÎ: KAWA Û HEPHAÏSTOS

Murad CANŞAD

*"Merdim maneno cayê ke tede ciwîyeno
Manena awa ucayî, maneno erdê ucayî
Maneno maseyê ucayî ke awe de herekêno
Maneno vilika ucayî ke erdî qilaşnena
Maneno mij û moranê ko û giranê ucayî"*

Edib Cansever

Rast a, merdim maneno erd û welatê xo. Merdim leteyêkê erd û welatê xo yo. Xuyê înan merdimî de esto, ruhê înan... Boya înan merdimî ra yena. se-rebutê merdimî serebutê erd û welatê merdmî yê. Qederê xo yew, bextê xo yew, derd û kulê xo eynî. Welat dare, merdim pel. Eynî vayî ver de reqesîyenê. Eynî awe ra şimenê. Binê eynî rojî de yê. Pelî rişîyenê, dare newe ra vişkuwî-yena.

Tewrat de qismêk esto. Waizê lajê Hz. Dawudî nuşto. Nê qismî nameyê ey girewto. Bi nameyê ey wa name bîyo. Waiz, qiralanê îsraîlîyan ra yo. "Bab"ê verênî de vano: "Ajêk şono, ajêk yeno la dinya timûtim cayê xo de ya. Roj ake-weno û şino awan; ancî vazeno bi cayê xo, şono bi rojhelat. Va başûrî ser de şono, gêreno bi vakurî ser. Û timûtim va yeno. Heme çemî herekîyenê bi dengizan la dengizî caran pir nêbenê."

Ez wazena behsê di asinkaran bikera; înan û welatanê înan, serebutanê înan bida têver. Yewer Yûnanîstan ra Hephaïstos, o bîn welatê kurdan ra Kawa. Sanik û destanê înan estê; her di zî kesê mîtolojîkî yê. Her dîyan zî za-gonê merdimîye de ca girewto. Edebîyat, huner, tarîx, sîyaset û xeylê waran de behsê înan beno.

Mi va, her di zî kesê mîtolojîkî yê. La ma xo vîr ra mekerê ke mîtolojî tena û tena sanik û destanan ra îbaret nîyo. Nêmeyê xo afernayîş/aferîyayîş, nê-meyê xo tarîx o. Afernayîş/aferîyayîş de melekî, şeytan, dinya, heyat, candarî, merdimî ûsn. çitur vejîyayê meydan, behsê înan beno. No nêmeyê xo çîyo pê-arde (texayulî, xeyalî) yo. Nêmeyê xo yo ke tarîx o, tede hedîseyê serê erdî yê zemanê verênanê verênan estê. Sey cengan, sey zelzeleyan, sey tofanan... La nê hedîseyê tarîxî bi sembolîkî îfade benê. Ziwanê xo ziwanê sanikan o.

Coka xeylê ca de mîtolojî û tarîx kewtê têmîyan. Ca-ca wina kewtê têmîyan ke hetanî kotî mîtolojî yo hetanî kotî tarîx o, bellî nîyo.

Ma vajîn ke mîtolojîyê Kawayê asinkarî.

Kawayo asinkar çiqas kesêko mîtolojîk o, çiqas kesêko tarîxî yo? Û Dehak? Yê ey hetanî kotî mîtolojî yo, hetanî kotî tarîx o?

Mîtolojîyê Kawayê asinkarî hem zagonê şaranê Rojhelatê Mîyanênî de ca girewto hem zî eseranê nuştekiyan ê tewr kanan de. Ya, hemîne de nameyî eynî nîyê. Ca-ca kêmi yê, ca-ca hîna zaf ê. Sanike zî motamot eynî nîya. Varyant bi varyant a. La temaya xo eynî ya, şîretê xo eynî.

Avesta de yeno vatene ke cinsê merdiman ra tewr verê Maşya û Maşyax aferiyayê. Nînan qet çîyo xirab, gunê nêkerdo. Hema ma bivajê ke cinsê mêşna biyê! Cinî û mêrde, bi nê emelê xo cennet de ciwiyayê. La tornê nînan Yîma (Yama) guneyê pîlî keno. Candarêk kişeno, goştê ey weno. Naye ser cenet ra yeno qewernayene, dînya de ca beno. Ahura Mazda (Homaya rindîye) ey xeberdar kena ke felaketê pîlî benê, wa tedarekê xo bivîno. Yîma xo rê banêk virazeno, dorme berza-berz bi dêsan wa gêno, çî ke lazim o, kirîşneno bi zere. Hewt sey serran ra zîyadêr beno hukimdarê cayê xo. La Az-î Dehaka ke hîrê fekê xo, hîrê sereyê xo û şeş çimê xo estê, hukmê xo yê zulm û zorî ronano, hezar serrî hukimdarîye keno. Az-î Dehaka Ehrîmanî (Homayê xirabîye) duştê meleanê Ahura Mazdayî de afernayo, melek o. Hezar serran ra dima Thraetaone ey kişeno, textê ey rijneno, şarî zulm ra xelisneno.

Na sanike *Şahname* de zî esta. *Şahname* serê seserra 11. de tamam bîyo. Çîyo ke *Şahname* de yeno vatene wina yo:

Cemşîd sulala Pîşdadîyan ra yo, hukimdarê Îranî yo. Îdareyê xo ke zeîf keweno, Mardas beno hukimdar. Mardas kesêko adil o, rehmanî yo. Lajêkê ey esto ke timûtim goş dano Şeytanî ser, nameyê ey Dehhak o. Dehhak vatena Şeytanî keno, piyê xo kişeno, o bi xo beno hukimdar. Dehhaka dest bi zulm û zorî keno. Şeytan keweno bi tonê (dun, reankarnasyon) werdpewjan, lew nano serê her di hermeyanê ey ra. Cayê ke lewî nayê pira, di marî uca ra vejîyenê. Şeytan nafa zî keweno bi tonê hekîman, vano "mezgê xortan bide maran." Her roje mezgê di xortan danê maran. Roje yena, zerrîya werdpewjan dest nêdana, dest bi hîle kenê; xortan ra yewerî serbest verdanê, herinda ey de mezgê verekan benê. Xortê ke serbest mendê sereyê xo vîndî kenê, remenê şonê koyan de ca benê. Nînan ra qewmê kurdan yeno meydan.

Nameyê xo Gave (Kawa), asinkarêk beno. Heştês lajê xo benê. Seba ke mezgê înan bidê maranê Dehhakî hewtês lajî kişiyayê, tena yew lajê xo mendo. Dore yena lajê peyênî. Gave şono bi qesra Dehhakî, feryad û fixan keno, hal-hewalê xo ci rê qisey keno. Vano, "Na kerdena şima heq nîya, ez edalet wazena!" Qesre ra beno teber, şarî dormeyê xo de kom keno; dano vernî, pêro pîya şonê bi leweyê Ferîdunî. Seke Pîr Sultan Ebdalî vato "Şaha

gidelim!"

Ferîdun tornê Cemşîdî yo. Koyan de mîyanê şîwaneyan de pîl bîyo. Gave rayberîye keno, şar sere wedareno, textê Dehhakî yê hezar serre rijnenê, zulm û zor ra xelisîyenê; Ferîdun beno hukimdar.

Bellî yo ke "Az-î Dehaka" yê Avesta *Şahname* de bîyo "Dehhaka". "Thraetaone" bîyo "Ferîdun". La Avesta de behsê kawayê asinkarî nêbeno. Beno ke tede estbîyo, badê tehrîf bîyo. Avesta saxlem nê menda, rew ra texrîb bîya. Verê, Îskenderê Zilqarneynî nê me ra nê me, dima zî ereban texrîb kerda.

Şerefname yo ke mîreyê Bidlîsî Şerefxanî 1597 de tamam kerdo, na sanika kane tede bi kilmîye behs bena. Şerefxan vano, çîyo ke rîayet beno wina yo:

Sulala Bîşdadîyan (Pîşdadîyan) ra hukimdar o pîl Cemşîdî dima keso pancin ke beno hukimdarê Îran û Turanî Dehhak o. Serê her di hermeyanê ey de birînî (dirbetî) vejîyenê. Di çîyê sey maran peyda benê. Şeytan keweno bi tonê hekîman vano, "mezgê xortan bisawe pira, birînê to benê weş." Her rojan di xortan kişenê, mezgê înan sawenê pira. Kesê ke nê karî kenê, roje yena ke êdî zerrîya înan dest nêdana. Dest bi hîle kenê. Xortan ra yewerî serbest verdanê, mezgê verekan danê mezgê xortê bînî ver. Xortê ke serbest mendê remenê şonê koyan; nînan ra qewmê kurdan yeno meydan.

Ya, sanike eynî ya. La seke Şerefxan bi kilmîye "kurdî çitur peyda bîyê?" ser o vindeto, sanike tede kuta-kit çin a. Tena behsê Cemşîd û Dehakî beno. Kawayê asinkar tede çin o, Ferîdun çin o, rijîyayîşê textê Dehhakî çin o. *Şerefname* eseranê bînan ra xeylê-xeylê badê nusîyayo; ancîna zî ser o nêvindeto. Çîyo ke Şerefxanî neql kerdo; sanike yê îranîjan a.

Nê-eseranê nuştekiyan ra teber na sanike mîyanê kurdan de varyant bi varyant qisey bena. Nê serranê peyênan de varyantêk peyda bîyo ke xeylê-xeylê "polîtîze" û "rojane" yo. Qehremanê sanike Kawa û Dehak ê. Kawa kurd o, asinkar o. Dehak împaratorê asurîyan o. Tarîx bellî yo, ca bellî yo! Roja xo zî bellî ya.

Dehak împaratorê asurîyan o, qesra ey Nînowa de ya. Dehak zulimkarê zulimkaran o. Serê hermeyanê ey de di marî vejîyayê, mezgê xortanê kurdan dano înan û heywananê xo. Domanê (tutê) Kawayî pêro berdê kiştê, tena yew lajê ey mendo. Kawa êdî nê zulmî qebul nêkeno. Vano, "Ez do nê zulmkarî bikşa." Vargozê xo yê asinkariye gêno, keweno bi rayîr. Senî ke asinkar o, verbendikê ey, verê, kere (jenge) ra bîyo zerdek. Xo erd ro kaş keno, nimitkî keweno bi qesra Dehakî; verbendikê ey beno vaşê tezeyî yê wisarî ro, beno kesk. Kawa vargozê xo sereyê Dehakî de dano piro, gonîya ey pijîqiyena pira; verbendik beno sur. Kesk û sur û zerd... Kawa adir wekeno ke kila xo asmên ra bena berz, her ca ra asena. No yeno a mana ke mi zulimkar kiştö, ma xelisîyayê. Kawa verbendikê xo yê kesk û sur zerdî sey alaye keno pira, kile ver de tik keno. Roje 21ê adare 612! A roje seba kurdan bîya roja newa (newîye),

bîya Roşanê Newrozî. A roje ra nat o ke kurdî 21ê adare sey roja serewedar-tiş û xelisîyayîşî bimbarek kenê, her ca de adir wekenê.

Na sanika ke wina sey hedîseyêkê tarîxî qisey bena, asurî (suryanî) aye rê îtiraz kenê. Vanê, ney, rast nîya. Vanê, Dehak împaratorê asurîyan nîyo, "kes"êko îranî o. Neheq nîyê. Kurdo ke na sanike ser bi zerweşîye biewnîyo asurîyan ra, esto!

Vanê fileyêk gîraneyê cihudêk de girewto. Vato, êro şima îşkence bi Hz. Îsayî kerd, haa! Cihudî vato, çîyo ke ti vanî, êdî vîyarto şîyo, çend hezar serrî kewtê mabên. File îqna nêbeno. Vato, wa bo, ez hîna newe pêhesîyaya!

Na sanike qey wina "polîtîze" û "rojane" bîya?

Xeylê wext ameyêne vatene ke dewleta ke kurdan tewr verê ronaya, Konfederasyonê Mûdan o. Êl û eşîrê kurdan ê verênî sey konfederasyonî ameyê pêser, dewleta xo ronaya. Û tarîx ra tesbît bi ke medan Îsayî ra ver 612 de Împaratorîya Asurîyan rijnaya. Naye ser, na sanike bîya hedîseyêko tarîxî ke mabeynê kurd û asurîyan de vîyarta.

Ma nika agêrîn asinkarê bînî ser, behsê sanika Hephaïstosî bikerîn.

Hephaïstos mîtolojîyê yunanana de homayê adirî yo. Pîyê ey Zeus, maya ey zî Hera ya. Zeus homayê homayan o. Rojêk sereyê xo ra yew kêna, Atîna vejeno. Xanima ey Hera na kerdena ey ra zaf cigirîyena, a zî tena bi sereyê xo lajekêk, Hephaïstosî ana dinya.

Çi heyf ke Hephaïstos zaf bêrûçik bîyo. Rî û rûçik pira çin bîyo. Yew linga xo kilmek bîya, leng bîyo. Homayê bînî timûtim kayê xo bi ey kenê. Koyê Olîmpusî de şerpezeyê mîyanê homayan bîyo. Maya ey Hera nê hal û hewalê ey ra şermayena. New serrî ey kişta çemî de nimnena. Maya ey rojêk hêrs bena, linga ey a kilme de gêna, pencera ro xil kena bi dengizê Ege. Thetîse (homa ya) binê awe ey mîyanê gonî û gonîşêrî de vînena, ci rê dayîkîye kena, dima binê erdî de dana destê asinkaran ver.

Hephaïstos beno asinkarêko hêca û yeman. Karo ke desteberê ey ra me-yero çin o. Her çî virazeno. Qesr û qonaxanê homayan rê çî karê asinkarîye lazim bo, o keno. Hem zî bi çî meharet û hunermendîye! Seba may û pîyê xo odaya rakewtişî virazeno, tîran virazeno, tîrsan virazeno, vaşturîyan virazeno. Zeus ey ra wazeno ke yew cinî bivirazo. Hephaïstos keweno ver, xanima xo Aphrodîte ey rê keno model, şekl û şemalê aye de, nûr û cemelê aye de awe û herre ra cinîyêka delale virazeo. Nameyê na cinîka delale Pandora ya.

Hephaïstoso bextsîya terefê xanima xo ra zî bextsîyayê bextsîyayan bîyo. Xanima ey Aphrodîte (Afrodîte) zaf rindek û delal a, homaya sînayîş û rindekîye ya. Hephaïstos û Aphrodîte qet pênenanênê. Aphrodîte timûtim dostikan kena. Dostîkê aye zaf ê! Ares, Adonîs, Ankhîsas, Hermes... Coka homayê bînî timûtim tinaz û papîzê xo bi feqîrê mi Hephaïstosî kenê! (Na tema sanikanê kirmancan/zazayan de zî esta. Tayê sanikanê kirmancan de asinkarêko lengo

bêrûçik esto, xanima ey zî bi eksê ey delala delalan a.)

Rast a, merdim maneno cayê ke tede ciwîyeno.

Rojhelato Mîyanên welatêko heybetin o. Koyê xo heybetin, deştê xo heybetin, çalê xo heybetin, çemê xo heybetin... Ceng û pêrodayîşê xo destankî, eşq û sînayîşê xo destankî. Mekanê cenganê pîlan o, mekanê eşqanê pîlan o. Sey dayîkan zerrîz o, sey kafirsendan zerrpêt o. Zulmê xo pîl, xoverodayîşê xo pîl. Hetêkê xo Nemrud o, hetêkê xo Hz. Îbrahîm. Hetêkê xo Fîrewn o, hetêkê xo Hz. Mûsa. Hetêkê xo Dehak o, hetêkê xo Kawayê asinkar...

Merdimîye na cografya ser o peyda bîya. Tîya de bezre eşto pîzeyê erdî, tîya de dare karita, tîya de heywanî kedî kerdê. Kulturê xo yê des hezarî ser-ran heme dinya ra vila bîyo. Rîyê erdî bi nê kulturî awan bîyo, bi nê kulturî şên o.

Her hîrê dînê semawîyê ke ewro çarqirneyê dinya ro vila bîyê, eserê na cografya yê. Ruhê na cografya tede esto. Rojhelato Mîyanên qiblegeyê merdimîye yo.

Na cografya ser o împaratorîyê pîlî awan bîyê. Ma Misirî bîyarê xo vîr. Pîramîdî sey koyan asmên ro benê berz. Hîna zî merdim duştê ezamet û eseranê înan de fekakerde mameno. Împaratorê asurîyan xo rê şan û şeref vînenê ke înan sereyî dayê piro, sey koyan sereyî eştê pêser. Împaratorîya persan hetêkê xo şono reseno bi Çîn, hetêkê xo şono reseno bi Yunanîstan, hetêkê xo Misir de. Ereban şimşêrê tujî girewtê xo dest, weniştê bi estoranê kihêlan, mîyanê seserre de Çîn ra hetanî Spanya girerwto.

Linga her kesî kewta bi na cografya. La na linge linga xeyrî nîya. Na linge a linga ke her çî binê xo de pelixnena. Linga gonîweran a, linga çimsuran a, linga kefirsendan a. Romî, tirkî, xaçperestî, moxolî...

Na cografya ser o dej û jan xidar beno, dirbeta xo xorîn û xorîn bena. Zer-rîya ke pê dax mebo çin a.

Ma Kawayê asinkarî bîyarê çimanê xo ver.

Zulimkarî roje bi roje yenê, hewtês lajan benê kişenê. Hem zî bi çî şekl kiş-tiş! Mezgê ci vejenê danê maran ver! Ya, ez nêvana ke na sanike rast a û eynen wina bîyo. La zulmo ke ameyo kerdene bi no hawa sembolîze bîyo. Kawayê asinkar hewtês rey merdo. Derdê tewr xidarî ra merdo, derdê cîgere ra... Mergê heştêsî nêzdî yo. O êdî mergê mergan o.

Xoverdayîş ra teber sewbîna çare pê esto?

Çin o!

Kawa mecbur o ke sere bidaro we. Mecbur o ke bikewo qesra zulimkaran û sere bipelixno. Kawa mecbur o ke bibo rayberê şar û komela xo. Xoverdayîşêkê destankî ra teber sewbîna çare çin o. Ma ney rê "qeder" bivajê, "mecburîyet" bivajê, "nuştêyê çareyî" bivajê... Nameyê xo çî beno bibo, ferqê xo çin o. Hal-hewalê Rojhelatê Mîyanênî şexsîyeto sey Kawayê asinkarî afernayo.

Ma welatê Hephaïstosî bîyarê çimê xo ver.

Îsayî ra ver hezar serranê 7-6. de tayê kesî noverê dengizê Ege ra şîyê bover, uca de dewî awan kerdê. Dest bi cite kerdo, heywanî weye kerdê. No kulturê dewan, çimeyê xo Rojhelatê Mîyanên o. La Yunanîstan hendayê Rojhelatê Mîyanênî seba cite destdaye nîyo. Erdo ke cite tede bîyera kerdene tay o. Erazîyê xo zêde ra zêde koyanê qijan û newalanê tengan ra yeno meydan. Erdê xo kerre (qerac) yo. Kerreyê xo çîl-sipî yê, sey yê Rojhelatê Mîyanênî rengê herre de nîyo.

Dorme bi dengizan wa girewte yo. Linga kesî zêde nêkewena bi ci. Çîyo ke talan bibo tede kêmi yo! Reyêk-di rey terefê vakurî ra qewmê barbarî ameyê. Ê zî rew ra asîmîle bîyê, bîyê leteyêkê nê kulturî. Mêrikî sey moxolan nêbîyê!

Yunanîstan de împaratorîyê girsî awan nêbîyê. Dewletê gire-girî tede çin ê. Qijek-qijek bajarî estê, her bajar bi sereyê xo dewletêk a. Her kes mîyanê sî-noranê bajarê xo de yo. Hema ma bivajê sey eşîranê ma! Eşîrê ma dewan de ca bîyê, ê bajaran de ca bîyê.

Yunanîstan de bajar dewlete ra hîna zîyadêr û muhîm o. Şar bi ruhê baja-rîjîye yewbînî gêno. Nê dewletanê qijekan ca-ca xo mîyan de pêro dayo, ceng kerdo. La cengê xo caran sey cengê medan û asuran, persan û misrijan nîyo. Ca-ca dewletan xo mîyan de pêkerdo, pîya hereket kerdo. La Yunanîstan sey împaratorîyanê Rojhelatê Mîyanênî împaratorîyêk nêvejiyaya. Şîyê gêrayê împaratorê Makedonya ver ro ke bêro heme dewletanê Yunanîstanî bikero yew!

Coka Hephaïstos zî mendo welatê xo.

Derdê Hephaïstosî çi yo, zerrîya xo pê çi dejena?

Rî û rûçik pira çin o, xanima xo ya delala delalan timûtim dostikan kena, homayê bînî timûtim bi ey tinaz û papizê xo kenê...

Hephaïstos bi nderd û kulî se keno?

Hîrê rayîrî ey rê estê:

Yew; remeno şono, ê welatî terk keno.

Di; derd û qehrê Aphrodîte (xanima xo) ra kişeno.

Hîrê; damara camêrdîye (!) yena ci, Aphrodîte kişeno; qewlê medyaya tirkan ra "töre cinayeti" yeno meydan!

---

* No nuşte reya verêne nê kitabî de ca gêno.

ÇEND NUŞTEYÊ BEDRÎYE TOPAÇE

Bedrîye TOPAÇ

EZ Û TI

Dîcle! Teyşanîya zerrîya mi, hesreta omrê mi...

Şewî ke bê şodiran mendî, mi estareyî day to. La to sêneyê xo ra zerrîya xo vete û da mi.

Çi weş! To zerrîya xo da mi.

Nika sêneyê mi de zerrîya to erzena. Ez endî roştîya zerrîya to de rayîra xo vînena. Nêzan çayê, zerrîya min a newîye ra vengê deyîran beno berz.

Û rîyê mi de huyayîş bê ca maneno!...

Asmên ra ke qersûnî sey vewre varay, mi gulî day to. La to bedenê xo da mi. Ez endî bedenê to de fetilîna. Ez endî bedenê to de ruhê xo kena mird. Nêzan çayê, no bedenê min o newe de ez çin a.

Û no bedeno bêwayîr yew çî paweno!...

Ziwanê şarî ke mîyanê lewanê mi ra ziwanê mi girewt, mi bêvengîye da to. La to vengê awa Dîcle da mi. Endî Dîcle de çekuyê mi herekîne. Endî ziwanê mi awe de beno zergun. Nêzan çayê, no ziwanê min o newe de xemgîniye esta.

Û vengê bermeyê domanan yeno!...

Ey Dîcle! Gelo rojê hewno weş ma rê beno dîyarî û porê to sêneyê mi de axme beno?

Muzir! Heskeroxê çimanê mi, vengê zerrîya mi.

Rindekîye ke çimanê merdimîye ra şîye, mi asmêno kewe da to. La to her di çimê xo vetî û day mi.

Çi weş! To di çimê xo day mi...

Ez endî çimanê to ra qayîte rîyê hardî kena. Ez endî çimanê to ra renganê merdimîye vînena. Nêzan çayê, çimanê min ê neweyan de cayê hesiran ra endî laser şino.

Û heskerdiş gêj o!...

Înan ke şaristanê dormeyê ma veyşnay, mi yew wareyo newe da to. La to Dêrsimê zerrîya xo mi rê kerd ra. Ez endî pay nana wela to ro. Ez endî bêters dewe bi dewe fetilîna. Nêzan çayê, na wela xo ya newîye de ez tik û tenya ya.

Û qederê mi sey wele sîya yo!...

Bendan ke dormeyê ma girewt, mi yew çisawete da to. La to çewres çimeyanê xo ra ciwiyayîş da mi. Ez çimanê to ra hêdî-hêdî cuye şimena. Ez endî cuye nameyê to ra nas kena. Nêzan çayê, na cuya newîye de vengê yew şarê esmerî goşanê mi de zêdîno.

Û sey heskerdîşe to qedîyayîş nêzano!...

Ey Muzir! Gelo rojê no vayê sirgunî ma ra dûrî şono û lewê mi lewanê to ser o azney kenê?¹

EŞQ

Ez niştîya ro, mi cuya xo ya dirîyaya û gunekare bi derjenîya mergî kêl kerdêne. Xeylê wext bî ke zerrîya mi de waştîyê zûrekerî gêrayenê. Mi înan ra hes nêkerdêne. No semed ra zewtanê înan rayîrê mi birnayêne. Velgê çimanê mi bîbî huşk û rişîyayêne. Ziwane mi de çekuyî ziwa bîbî. Yew kefa awe çîn bîye. Teynayîya kore ginaybî zereyê mi ro. Rîyê mi tim nêzdîyê mergî bî.

Ti sey embazê pepugî nêmeyê şewe de bêveng ameyî û bî meymanê zerrîya mi. Mi ti dî, çekuyê ke mezgê mi der ê fîrar kerdî, ez lal menda. Persê mi qedîyay. Çunke cewabê cuye pêro to der ê.

Zerrîya min a kokime seba to sey wisarê ereymendeyî leze kena û xo xemelnena. Mi qet behrî nêdî. Eşqê to behrî ardî dinyaya mi. Ê behran raverde, wa goşê mi vengê behran bihesnê.

Mezgê to de welato nimite û hîra esto. Tede ca bide mi. No rîyê hardî de hendayê çimanê lulike cayê mi zî bibo. Çimanê to ra boya şilîya dewa mi êna. Rayîr bide, wa vengê min o teyşan şilîya çimanê to de hît bibo. Mi no şaristan de bawerîya şarê xo, xo vîr ra kerdbî. Eşqê to mi rê serwetê bawerîye ard. Mi no serwet ra dûrî merze.

Ti biwaze, ez seba to wextê vîndîbîyayî de xo ser o sey şiwaneya bêkeyîye bigeyra. Ti biwaze, ez seba to pêro wextan de emrê xo ra raverîne.

Ez seba to koyan de, kuçan de axme bena. Ez seba to teynayîya xo ya bêkese caverdana. Ez xorînîya çimanê to de vîndî bîya. Bê to rayîrê mi pêro cadayî yê. Endî eşqê mi fehm bike. Endî eşqê mi fehm bike ke zerrîya min a kokime destanê to de honik bibo. Ti kamcîn ziwani zanena xo vîr ra bike. Çunke ez ziwane xo de to ra hes kena...²

---

¹ No nuşte hetê Roşan Lezgînî ra redakte bîyo û "Newepel, Rojnameyo kulturî yo 15 roje, Hûmare 17, Dîyarbekir 16-30 teşrîne 2011, r. 6" de weşanîyayo.

² No nuşte hetê Roşan Lezgînî ra redakte bîyo û "Newepel, Rojnameyo kulturî yo 15 roje, Hûmare 11, Dîyarbekir 16-31 tebaxe 2011, r. 6" de weşanîyayo.

HEWNÊ ŞİLÎYE

Seltenetê tije qedîya û şilîya barîye bi ters hêdî-hêdî vara. Rîyê asmênî de bruşkî virsay. Mundîya Hezretî Fatma hewt rengê xo yê rindekî arê kerdîy. Kuçe de tena vengê çimanê yew cinîke û yew camêrdî ame hesnayene. Vengê bînan bi bêvengîye qayîte înan kerd.

Camêrd hendayê Dîcle xemgîn bî. Zerrîya ey de adirê dewanê dûrîyan vey-şayêne. Ey huyayîşê xo şewe de caverdabî. Vengê ey pîrr lej bî. Çimê ey sey game bî. Tarî û xorîn... Vengê çimanê ey de teynayîye meyman bîye.

Cinîke hendayê Munzurî qefelîyayî bîye. Zerrîya aye de şilîya payîzî varayênê. Aye huyayîşê xo tarî de caverdabî. Vengê aye pîrr heyf bî. Çimê aye sey koyan bî. Tîr û kemerin... Vengê çimanê aye de hewrê tarî meyman bî.

Her di kî bermayîşê ra ameybî na dinya û her dem jubîn gêraybî. Demê xeletî de, cayo xelet de ameybî têhet. Zaf erey mendbî. La reyna kî çimê înan peşmerîyayêne. Çunke ê leteyê jubînî bî û na dinya de rastameyîşêko erey înan rê bîbî dîyarî.

Cinîke bi çimanê xo vat:

- Cu bê to zaf giran bî, rayîrê to pîrrê telî bî. Mi seba to her şewe ruhê xo rusna rîyê asmênî. No semed ra ez her şewdir bêruh rîyê hardî de geyraya. Mi seba to vengê xo vîndî kerd. La hewna zî to geyrayîş zaf weş bî.

Camêrdî zî bi çimanê xo vat:

- Cu bê to mi rê zî zaf giran bî, rayîrê to pîrrê kardî bî. Mi seba to çimê dinya veşnayî. No semed ra ez bêçiman mendo. La hewna zî to geyrayîş zaf weş bî.

Cinîke ruhe xo rusna zerrîya Dîcle. Camêrdî zî çimê xo rusnayî zerrîya Munzurî. Şilîye xo peritna û berma. Camêrd û cinîke peyê xo çarna yewbînî, şîyî. Çunke ê yew parçe bî. Qet jubînî nêdejneyênê. Û badê ageyray reyna ewnîyayî pêra. Cinîke herre de şîye, vînî bîye. Camêrd awe de şî, vînî bî. Zaf erey bo zî wext wextê heskerdîşî bî. Seltenete şilîye de herre û awe bî yew leşe...

No yew hewn bî. Hewnê şilîye bî. Tena tayê merdîman û tayê estareyan no hewnno niminite dîbî. Şilîye hîna ke tije nêameya, hesrê çimanê xo girewtî û şîye bi hewnêkê neweyî...³

---

³ No nuşte hetê Roşan Lezgînî ra redakte bîyo û "Newepel, Rojnameyo kulturî yo 15 roje, Hûmare 5, Dîyarbekir 16-31 gulane 2011, r. 6" de weşanîyayo.

SURGUN

Reyna mewsimê surgunîyê nêzdî beno. Reyna çekuyê mi êsir manenê. Reyna rêçê mi vînî benê. No surgunê çendine yo? Mi zî xo vîr ra kerdo. Ez cuya xo, qederê şarê surgunkerdeyî ra ciwîyaya.

Her surgunî pukê serdinê dekerdî serê zerrîya mi. Rayîrê mi pêro şînê dejî. Mi kancîn merdîmî ra ewnîya boya herre pa ameye. Cîyabîyayîşê rayîrê pêrine de surgunê neweyî dekewtî leşa mi. Barê înan giran bî, heskerdîşê vîndîbîyayîye ra pîrr bî.

Ez yew surguna mexlube bîya. Oncî hêvî ra, seba kokê xo, yew welat gêraya. Mi her roje rîye xo çarna tîje û mi bi hesirê çimanê xo ra behrî awe day. La herre rî çarnaybî mi ra. Herrî pêro mi rê dismen bî. Oncî ez şîya, lingê mi şîy. Fekê mi de eynî tamo tal, ver bi surgunê neweyî şîya. Sey dara veşayîye lewê mi seba awa Munzurî bermay.

Nika ganê mi dejeno. Çünke dejê nê surgunê neweyî sewbîna yo. Çünke ez na rey hetê xo yo herrin ra, hetê xo yo daristanin ra, hetê xo yo adirin ra surgun bena. Ez endî qefelîyaya.

Ez endî rîyê xo çarnena to. Ti nê dejê min ê hendayê koyê girsî bîvînî û nê surgunî bivindarnî. Ez no semed ra pêro ziwananê vîndîbîyayan ra, Heqî ra minete kena.

To ra yew waştîşe mi esto. Berê zerrîya xo ya girse rake û ez nê berî ra şêrî zereyê aye. Ez dejê koçê hezar serran ra, barê hezar serran ra, qisaweta bêwelatîye ra sey marê veyşanî xo puroşnena zerrîya to ra. Leşa xo ya serdine ra, lewanê xo yê serdinan ra, ez seba leteyê caverdayîşîya xo xebeîna. Ez damorê tu yê barî ra teberikî gêna û toximê ezbetê xo erzena herra zerrîya to. Çünke qederê pêro surgunîyan de sey dûyî vîndîbîyayîş esto. Merg ra xirabêr vîrşaşîyayîş esto.

Ez endî nê qederî rê îşyan kena. Ez wazena ke, cayê zerrîya to yo ke tede merdim çin o, ez uca de yew multecî bî. Wa meymanîya mi to metersno. Ez zaf tay bena meymana to. Ez tena hezar serrî zerrîya to de oroşena ra. Ez to ra tena leteyê nanê germinî wazena. Yew lete nano germin...⁴

---

⁴ No nuşte hetê Roşan Lezgînî ra redakte bîyo û "Newepel, Rojnameyo kulturî yo 15 roje, Hûmare 6, Dîyarbekir, 01.-15 hezîrane 2011, r. 6" de weşanîyayo.

TARÎXÊ XONAMEKERDIŞÊ KIRDAN

Bîlal ZÎLAN

Grûba komelkî ya kurdan ke tarîx de bi nameyanê "Dimilî/Dunbulî" û "Ekrad-ı Zaza" (Kurdê Zazayî) behsê înan bîyo, ca ra ca xo bi nameyanê Kird, Kirmanc, Dimilî û Zaza, zıwanê xo zî bi nameyanê Kirdkî, Kirmancî, Dimilkî û Zazakî, mintiqaya xo zî bi nameyanê Kirmancîye û Kirdane name kerdo. Têkilîyêka nêzdîye mîyanê nê nameyanê cîya-cîyayan û tarîxê na grûba komelkî ya kurdan de esta. Na meqale de nameyê Kird û Kirmanc ke nameyê etnîkî yî û nameyê Dimilî û Zaza ke nameyê komelkî yî, hetê kokê xo yê tarîxî ra do bêrê analîzkerdiş.

1. DESTPÊK

Kurdî sey mîletêk cîya-cîya grûbanê komelkîyan ra yenî meydan û bi lehçeyanê cîya-cîyayan qîsey kenî. Grûbê komelkî yê kurdan zî xo bi nameyanê cîya-cîyayan name kenî yan zî teber ra cîya-cîya name benî. Kurdê ke nê seranê peyînan hîna zaf bi nameyê "zaza" yenî şînasnayîş, ca bi ca xo ra "kird", "kirmanc", "dimilî" û "zaza" vanî. Herçiqas nê nameyan ra ewro çekuya "zaza" bineyna meşhur bîya zî, nê heme nameyî prosesê tarîxî de ameyî gurênayîş û ewro zî vajîyenî.

Faktorê xonamekerdişî prosesê tarîxî ra girêdaye yî. Şarî ge-ge bi nameyê etnîkî, bi nameyê komelkî, bi nameyê eşîrkî û bi sewbîna tewir cîya-cîya xo name kerdo. Bi rastî nê tewir namekerdişê cîya-cîyayî hem kurdanê bînan mîyan de, hem zî mîyanê sewbîna mîletan de estî. Mesela eslê xo de *Soran* Kurdîstanê Başûrî de nameyê mintiqayêk o, la nika bîyo nameyê grûbêka kurdan û sey *sorankî* bîyo nameyê lehçeya înan û ê ke na lehçe qîsey kenî teşmîlê hemîne bîyo. La ê xo sey *kurd* yan *kirmanç* name kenî. Reyna almanî her çiqas semedê xo *deutsch* vajî zî teber ra semedê înan hîna zaf *alman* yan zî *german* vajîyeno.

Nê teblîxî de nameyê "kird" û "kirmanc" ke nameyê etnîkî yî û nameyê "dimilî" û "zaza" ke nameyê komelkî yî, hetê kokê xo yê tarîxî ra do bêrê analîzkerdiş. Sewbîna tewir namekerdişî zî estî ke yan sey "şarê ma" namekerdişê etnîkî û komelkî ra teber nameyê tebîî yî, yan zî sey "ginî, çarek, lol" tena teber ra û mintiqayêka tenge de vajîyenî yan zî sey "kirdas" û "kur" hetê kurdan ra semedê kurdanê bînan vajîyenî, ma bi kilmekî ca da înan zî.¹

¹ Ma na meqale de tewr zaf xebata M. Malmîsanijî ra îstîfade kerd. Reyna, xebata ma de Roşan Lezgîn, Wisif Zozanî û Newzat Anukî hetkarîya ma kerd. Ma hemîne rê sipas kenî.

2. XONAMEKERDIŞÊ KIRDAN

2.1. Kird

Kurdê zazayî ke vakurê Dîyarbekirî, Çewlîg û Xarpêt ra cayê ke sînorê nê her di bajarên ra nîzdî yî de ciwîyenî, zafane xo sey "kird" name kenî. Kirdê ke nê cayan de ronîşenî, zîwanê xo ra "kirdkî" yan zî "kirdî"vanî, mintiqaya xo zî sey "Kirdane" name kenî. Cîrananê xo kurmancan ra "kurmanc" yan zî "kirdasî" vanî. Zîwanê kurmancan ra zî "kurmancî" yan zî "kirdasî" vanî.

Herçiqaş çekuya "kird" manaya kurdê ke bi lehçeya zazakî qisey kenî de bêro şuxulnayîş zî, ge-ge bi hawayêko umumî manaya "kurd" de zî yena şuxulnayîş.² Xora çekuyê "kird" û "kurd" eynî kok ra yenî. Ma na xebata xo de te-lafuzo bîn, yanî çekuya "kird"î analîz kenî.

2.1.1. Derheqê Kokê Çekuya "Kird"î de

Cografyaya kurdan demeyêko derg binê hukmê Hurî (ÎV.2300 – ÎV.1000) û Mîtannîyan (ÎV.1500 – ÎV.1300) de bî. Binê îdareyê nê dewletan de zaf sîte-dewletî zî ronîyaybî.³ Mintiqaya kurdan de nameyê zaf cayan nê wextan ra mendî û hetanî ewro xo pawitî. Badê ke Mîtanî hetê Asurîyan ra rijîyayî gelek dewletê qijkekî vejîyayî meydan. Mesela, nê dewletê Mitanîyan ra Nîrbû (1280-650), ewro vakurê Hênîyî de mintiqaya Nêribey de bi nameyê hewt dewan⁴ û Kîrxû/Korxû zî bi nameyê dewa Licê Korxa resayî hetanî wextê ma.⁵ Nameyê ronayoxê dewleta Mitannîyan qral *Kirta* yo; bi texmînî Îsayî ra ver (ÎV) serra 1500 de dewleta Mîtannîyan ronaya û qralo yewin bîyo.⁶ Ma naye vajîme ke şarê dewleta Mîtanî hetê etnikî ra Aryan bi, zîwanê înan zî Hînd-Ewropî bi, hetta zîwanê Hurîyan û zîwanê Hîndî ra Sanskritî mîyan de gelek çekuyê muş-terekî tespît bîy. Coka, pêmanayîşê nameyê *Kirta* û *Kird* no het ra manîdar o. Zîwanê sanskritî de "कीर्त्ति" (klrti) yeno manaya "nam, namdar".⁷

ÎV (Îsayî ra ver) 1400 ra mende yew tabletê Akkadîyan de beyntarê Mezo-

² "Bongilan de hema-hema her kes zaza-kurd o. Ê manaya kurdî de zîwanê xo ra vanî kirdkî ke teber ra nê zîwanî ra zazakî yan dimilî vajîyeno" Mehmed S. Kaya, *The Zaza Kürds of Turkey: A Middle Eastern Minority in a Globalised Society*, Tauris Academic Studies, London 2011, r. 4 û destpêkê tercumeyê kitabî ra (No tercume hema nêweşanîyayo.)

³ Mehrdad R. Izady, *Kürtler Bir El kitabı*, Doz Yayınları, İstanbul 2004, r. 71-76

⁴ Nameyê dewanê Nêribê nê yî: Nêribê Axan (Kuyular), Nêribê Cimsaqî (Eşkin), Nêribê Çulagan (Abacılar), Nêribê Topalan (Topçular), Nêribê Şeynan/Nêribê Wisifan (Çukur), Nêribê Elîyan (Atıcı), Nêribê Melîkan (Bozok)

⁵ Halis Ataksoy, *Diyarbakır Tarihinde Komuk Eli*, Hazırlayan: Yılmaz Ataksor, Çeltüt Matbaacılık, İstanbul 1988, r. 27 üdc.

⁶ Wikipedia, Mitannî, <http://en.wikipedia.org/wiki/Mitanni> (resayîş: 03.04.2012)

⁷ Sanskrit Dictionary, <http://spokensanskrit.de/>

potamyaya corêne û behrê Wanî de bi nameyê *Qurtîe* yan zî *Kurtîe* yew dewleta koyî ra behs beno ke no ca hetê Kassîtiyan ra fetih bîyo. ÎV destpêkê serrera 6. ra mende yewna tabletê Babîliyan de zî behsê mintiqaya *Kardaka* beno. Bi ihtîmalêko pîl nê nameyî seke çimeyanê Yunan û Romayijan de vîyareno sey *Corduene*, *Gorduene*, *Gordylene*, *Korduene* bedelîyayî. Goreyê M. Izadyî nê nameyî dima vurîyayî û bîyî qebîleya *Girdî* ya kurdan.⁸ Seke cor de zî behs bi, kirdî cografyaya xo sey *Kirdane* (Kirdone) name kenî. No name û namekerdişê mintiqaya *Korduene* zaf pê ra nêzdî yî. Çekuya "gird" zî kirdkî de yena manaya "xişn, pîl". Alimê tarîxê kurdan Cemal Reşîd Ehmed zî *Kordone* sey "welatê kurdan" mana keno.⁹

Tarîxnasî wexto ke kokê tarîxî yê kurdan analîz kenî, çekuyanê "kardu/karduxî", "kurtie/qurtie", "cyrtii" ser o vîndenî.¹⁰ Semedo ke cografyaya kurdan û cografyaya ke nê şarî tede ciwîyayî eynî ya û hetê etîmîlojî ra zî çekuya "kurd/kird" û nê çekuyê ke ma hûmaritî pêmanenî, zafê tarîxnasan bala xo daya nê nameyan ser. Tarîxnaso romayij Strabo (ÎV 64-ÎP 24) wexto ke cografyaya Medya dano şinasnayîş, bi nameyê "Κύρτιοι" (wendîşê ci: Kîrtî) yew şarê koçerî ra behs keno.¹¹ Goreyê nê malumatan "kîrtî" o çax dormaleyê koyanê Zagrosî de ciwîyayênî. Kurdolog Viladimir Minorsky wexto ke tarîxê kurdan ra behs keno, bale anceno *Cyrtii* ser. Goreyo ke Minorsky neql keno, tarîxnaso yunanij Polybe (ÎV 208-ÎV 126) û tarîxnaso romayij Livy (ÎV 59-ÎP 17) zî behsê *Cyrtii*, *Cirtei/Cirti* kerdo.¹² Goreyê nê malumatan, ÎV 220-171 de tayê şerî ke mîyanê Roma, Seleucid û Bergama de ameyî meydan, *kîrtan* ra zî tayênan nê herban de sey lejyoneran ca girewto. Nê çekuyî heme sey "kîrtî" wanîyenî û zafhumarê çekuya "kîrtî" yî. Seke aseno nê çekuyî hetê etîmîlojîkî ra çekuya "kird" û zafhumarê ci "kirdî" manenî.¹³

Nuştoxê ke etîmîlojîya çekuya "kurd"î ser o vîndenê, bale ancenî çekuya

8 Mehrdad R. Izady, *Kürtler Bir El kitabı*, Doz Yayınları, İstanbul 2004, r. 75

9 Cemal Reşîd Ahmed, *Ataların Karşılaşması / Derbend ve Şervan Ülkesinde Kürtler ve Alanlar*, Erebkî ra tercume: Siraç Direk, Avesta Yayınları İstanbul 1998, r. 172

10 V. Minorsky, "Kurds, Kurdistan", *The Encyclopedia of Islam - V*, Brill, Netherlands 1986, r. 447-449

11 Strabo, *Geography*, XI, r. 13, 3 û XV, r. 3, 1

- *The Geography of Strabo V*, Tadayox: Horace Leonard Jones, William Heinemann 1961, r. 304-305

- *The Geography of Strabo VII*, Tadayox: Horace Leonard Jones, William Heinemann 1930, r. 157-158

12 V. Minorsky, "Kurds, Kurdistan", *The Encyclopedia of Islam* ra neql: Th. Bois, D. N. Mac Kenzie, V. Minorsky, *Kürtler ve Kürdistan*, Doz, İstanbul 2004, r. 45

13 Malmîsanij, *Kird, Kırmanc, Dımılı veya Zaza Kürtleri*, Deng Yayınları, İstanbul 1996, r. 4

"gord"î ser ke fariskîya verêne de yena manaya "qehreman"î.¹⁴ Yusûf Zîyaeddîn Paşa zî ferhengê xo de (1894) di manayanê çekuya "kurd"î qeyd keno: "1. Nameyê kurdan, 2. Egîd, cesûr, wayîrê xîretî".¹⁵ Seke yeno zanayîş, çekuya "gird" kirdkî de zî manaya "xişn, pîl" de şuxulnîyena û çekuya "kird" manena. Labelê gereka ma nê çimeyanê arkaîkan bes nêvînî, bi ihtîyat biewnî û cigê-rayîşê xo bineyna bizêdnî.

2.1.2. Çimeyanê Nuşteki û Fekkîyan de "Kird"

Nameyê "kird" tarîxê nêzdî yê kirdan de tewr verî kitabê Peter Lerchî de vîyareno. Ziwanas Peter Lerch 1856 de sey yew wazîfedarê Akademîya Zanîstî yê Qraliyetê Rûsya, kurdê ke şerê Qirimî de mîyanê artêşa Osmanîyan de sey esîr kewtî destê artêşa Rûsya û Roslow de yew kampe de mendî, înan mîyan de gêrayo û fekê înan ra tayê metnê kirdkî û kirdaskî arê dayî.¹⁶ Dima nê metnî verî bi rûskî, dima zî bi almankî çap bîyî. Binê metnanê kurdî de manaya înan a almankî zî dîyaya. No kitab hetê tarîxê nuşteki yê kirdan ra zî zaf muhîm o. Çimkî kirdkî, reya verêne nê kitabî de ca girewta. Kitabê P. Lerchî de metnêk de qewxeyê Nêrib û Hênî ra behs beno. Weyra de axayê Nêribî Xelef Axa, merdimanê xo anceno pêser û eskeranê xo teşwîqê şerî keno. Qiseykerdîşê Xelef Axayî wina vîyareno: "... Xelef Axa va ke eskerî xo ra: 'Bewnî axalêr! Ma şonî qewxe, metersî, eskerê Daqma Begî zav û, hema pêrû Tirk î, nêşênî ma de qewxe bikî, ma pêrû canmirdê **Kirdan** î, mêrdeî eşîran î, metersî, ma ha şonî.....' "¹⁷

Seke aseno ewta de Xelef Axa, xo û şarê xo heme sey "kird" name keno. Arêdayoxê nê metnî ziwanzan P. Lerch, hem binê metnê orjînalî de wexto ke manaya almankî dano hem zî cildê diyin de qismê "ferhengekê zazakî" de çekuya "kird" sey "Kurde" (kurd) tercume kerdo.¹⁸

Ehmedê Xasî peynîya kitabê xo *Mewlidê Kirdî* de çekuya "kird" şuxulneno. Kitab 1899 de Dîyarbekir de çap bîyo. No kitabo tewr verên o ke hetê yew kirdî ra safî bi kirdkî weşanîyayo. Coka destpêkê edebîyatê kirdkî yê nuşteki hesebîyeno.¹⁹ Ehmedê Xasî temambîyayîşê mewlidî ra wina behs keno: "Temam bi

14 V. Minorsky, "Kurds, Kurdistan", The Encyclopedia of Islam ra neql Th. Bois, D. N. Mac Kenzie, V. Minorsky, Kürtler ve Kürdistan, Doz, İstanbul 2004, r. 48

15 Yusuf Ziyaeddin Paşa, Kürtçe-Türkçe Sözlük (El-Hediyye El-Hamidiyye fî'l-Lûgat El-Kurdiyye), Tadayox: M. Emin Bozarslan, Çıra Yayınları, İstanbul, 1978, r. 218

16 Seyîdxan Kurij, Zazalar ve Zazaca Yazını, http://www.zazaki.net/file/zazalar_v...pdf

17 Peter J. A. Lerch, Qewxê Nêrib û Hênî, Forschungen über die Kurden und die Iranischen Nordchaldaer - Band I, St. Petersburg 1857, r. 78

18 Peter J. A. Lerch, Qewxê Nêrib û Hênî, Forschungen über die Kurden und die Iranischen Nordchaldaer - Band II, St. Petersburg 1858, r. 197

19 Roşan Lezgîn, "Mewlidê Kirdî", <http://www.zazaki.net/haber/mewlid-kird-57.htm>

viraştişê Mewlidê **Kirdî** bi yardimê Xaliqî û feyz û bereketê peyxemberê ma, sellelahu eleyhî we ela alîhî we sellem, bi destê Ehmedê Xasî Hezanicî di hen-zar û hîrê sey û şîyyes serrî de bi tarîxê erebî.²⁰ Seke aseno nuştoxê kirdan yo yewin Ehmedê Xasî, zîwanê xo ra “kirdî” vano.

Derheqê xonamekerdişê kurdan de sosyolog Zîya Gokalp wina vano: “Mi wextêk kurdî bi tetkîkê eseranê înan yê edebî panc grûban de tesnîf kerdîbî. Nê panc grûbî nê yî: Kurmanc, Zaza, Soran, Gûran (Goran), Lur.”²¹

“Nê qewmê kurdî hem xo hem zî yewbînan cîya-cîya name kenî. Mesela, kurmancî xo sey ‘kurd’ name nêkenî, vanî ma ‘kurmancî î’. Nê zazayan ra ‘dunbulî’ vanî. Kurdê Başûrî ke hetê tirkan ra sey ‘kurdê Babanî’ name benî, [kurmancî] înan ra ‘soran’ vanî. Zîwano ke pê qîsey kenî, ci ra ‘kurmancî’ vanî.

Eke ma bêrî zazayan ser: Nê bi kesreyê kafê Erebi xo ra **kird** vanî, kurmancan ra zî *kirdas* vanî. Labelê tirkan nameyê *kurdî* teksîsê kurmancan kerdo. Wexto ke ‘felan merdim kurd o, yan zî zaza yo’ vajîyo, *kurd* ra meqsed *kurmanc* o. Reyna nînan ke nameyê *zazayî* dayo *dunbulîyan* tirkî bi xo yî. Ne zazayî ne zî kurmancî nameyê *zazayî* nêşuxulnenî.”²²

Goreyê Kemal Badilî, kirdî seba ke xo kurdê esil vînenî coka xo sey *kird*, kurmancan zî sey *kirdasî* name kenî: “Tirkîya de zazayî xo sey kurdê esilî he-sebnenî û xo ra **kird**, xo ra teber kurdanê bînan ra, bi îfadeyêko hîna rast kurmancan ra zî *kirdasî* (Kürdümsü, Kürtçük) vanî. Kurmancî, zazayan ra nadîren *zaza*, la hîna zaf *dimil* (Dimilî: Dımıllı/Dımılce) vanî.”²³

Qaso ke Malmîsanij neql keno, Gwevdereyic, yew meqaleya xo de wexto ke derheqê Çewlîgî (Çolîg) de malumat dano, uca de behsê çekuya “Kird”î zî keno: “Zony Çolig **Kird** û. Tikye merdimy **Kird**, [zonî] ma rî vony Zazakî, tikye vony Dimilî. Lakîn ma vony **Kird**.”²⁴

Yew beyta ke hetê murîdanê Şêx Selaheddîn Efendî ra vajîyena, uca de zî çekuya “kird” vîyarena. Na beyte sey “Gelê **Kirdo**, rind bizonî” dest pêkena.²⁵

Yew şîira Şêx Mehdî de zî çend cayan de çekuya “kird” vîyarena:

“(…) Ey şêxê mino rilişte / Ti ma r’ kenî qûm û nuşte / Tue **kird** xwi r’ key yew helquşte / Ti şew û ruc he y ser ruenişte. | Ey şêxê min feqşuelaqi / Çi ben însû pey exlaqi / **Kirdî** r’ nîheyon nûn tueraqi / Ti wen leşe bueraqi. | Benû umnû

20 Ehmedê Xasî, Mewlidê Nebî, Litoğrafya Matbaası, Dîyarbekir Vilayeti, 1899, r. 28

21 Zîya Gokalp, Kürt Aşiretleri Üzerine Sosyolojik Tetkikler, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1992, r. 24

22 Zîya Gokalp, Kürt Aşiretleri Üzerine Sosyolojik Tetkikler, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1992, r. 27

23 Kemal Badıllı, Türkçe İzahlı Kürtçe Grameri (Kürmançça Lehçesi), 1965, Ankara, s. 6

24 Gwevdereyic, “Çolig”, Demokrat (kovara sıyasi û çandî), no: 7 (Adar 1990), r. 20 ra neql: Malmîsanij, Kird, Kirmanc, Dımilî veya Zaza Kürtleri, Deng Yayınları, İstanbul 1996, r. 2

25 Harûn, “Yew Beyta Mîridanê Şêx Selaheddînê Şêx Se’îdî”, Armanc, Stockholm, no: 128, r. 10 ra neql: Malmîsanij, ecv. r. 2

qîjen mele / **Kird** şîn bajar ben 'emele / Dewûn d' xelû, cewû kenû cele / Şêx, melay ma ben qimil, mele. (...) Ti ser a şîn? Ti ser a şîn? / Ti cezme kuwên, hewa ra şîn / Ti sey fuzû, teyara şîn / Tue **kird** kew pird, ti ser ra şîn"²⁶

Deyîra "Şarik û Şivon" ke mîyanê kirdan de vajîyena, tede çekuya "kird" vîyarena: "Koyê Sipî berz' koyon o / Ser' yê zî Şarik Şivon o / Şo ser bown' welat' **kirdûno** / Ez tîya ra şîya wo"²⁷

Yewna deyîra meşhure ya kirdan, "Deyîra Ehmedê Musayê Axon" de bi telafuzo umûmî çekuya "kurd" vîyarena: "Gidî leyro, mi va Delî Fikrî ne dîn o ne îmon o, leyro leyro / We bîyo qesabê ma **kurdon** o, **Kurdîston** o, leyro leyro, leyro Ehmedê mi leyro"²⁸ Na deyîra anonîme de, badê herbê Şêx Seîdî zulmê qumandanê tirkan Elî Heyder û Delî Fikrî ra behs beno. Seke aseno şarî, xo sey "kurd", welatê xo zî sey *Kurdîstan* name kerdo.²⁹

Kirdî mintiqaya xo ra *Kirdane* vanî. Kirdane, manaya xo ya ferhengî de yeno manaya "Kirdey, çîyo ke bi terzê kirdan o, kirdkî yo". Labelê Kirdane mîyanê şarî de yeno manaya "cayo ke kirdî tede ciwîyeni". Kurdanê bînan de zî çekuya *Kurdane* esta. Mesela nameyê albumê Sedîq Terîfî *Kurdane* (من ادرك) yo.³⁰ Reyna, nameyê yew radyoya kurdan ke hîna zaf bi lehçeya lekî weşane kena zî *Kurdane* yo.³¹

Kurdanê bînan de çekuya *Kurdewarî* esta ke a zî manaya *kurdane/kirdane* dana. Kurdanê Başûr û Rojhelatî mîyan de çekuya "kurdewarî" ca bi ca manaya Kurdîstanî zî dana. Goreyo ke Malmîsnaj neql keno, şair Hêmin wexto ke "Kurdewarî, ey wulatî cwanekem" (Kurdewarî, ey welatê min o rindek) vano, na mana qest keno. Reyna ferhengê şair Hejar û ferhengî Mehabadî de zî "kurdewarî" manaya welatî de nusîyaya.³² Ferhengê Îzolî de na çekuye sey "munasibê urfê kurdan" îzeh bîya.³³

Manaya xo ya eslî ra vêşêr tayê cayanê Kirdaneyî de çekuya "kird" wayîrê

---

26 Mehdî Özsoy, "Şêx û Mela", Çira, kovara kulturî, Hejmar 3, İlon 1995, Stockholm, r. 81-82 - cezme: cezbe, cûyî: cuwen, feksuelaqi: fekgilêjgin, helquşte: Tirkî de "tahtarevalli", rilişte: keso ke riyê yê amewo liştîş

27 Na deyîre nê qesetî ra gêriyaya: Sait Kılıç, "Şarik Şivon", Album: Ez Mireno, 2007

28 Deyîra Ehmedê Musayê Axon, Dengbêj: Hin Gewêlij, Newepel: Rojnameyo kulturî, Hûmare: 14, 01-15 oktobre 2011, r. 8

29 Ozano Çewlîgij Rençber Ezîz zî çekuya "kird" ra heme kurdan qest keno: "Ma fîrset zaf da tirkûno / Tirkûn guret cey kirdûno" (Çira) Doğan Karasu, Dinya d' Yo Darê Ma Rençber Ezîz, Vate Yay., İstanbul 2012, r. 119

30 Sedigh Tarîf & Kamkar Ensemble – Kordaneh, <http://delzendeha.blogfa.com/post-260.aspx>

31 Radyo Kurdane, <http://kurdane.com/>

32 Malmîsanîj, Kird, Kirmanc, Dimilî veya Zaza Kürtleri, Deng Yayınları, İstanbul 1996, r. 4

33 D. İzolî, Ferheng: Kurdi-Tirkî, Türkçe-Kürtçe, Deng Yayınları, İstanbul, 1992, r. 246

manayêka sosyolojîk a zî. Yanî nê cayan de “kird” teberê keyê şêxan, axayan û mîreyan de yena şuxulnayîş. Mesela Pîran de bêxeyca Key Axan û Key Şêxan, reyna Gêl de zî bêxeyca Key Mîran semedê şarî “kird” vajîyeno.³⁴ Eynî manaya sosyolojîke seba çekuya “kirmanc/kurmanc” zî esta. Hetta dewrê Osmanîyan de çekuya “tirk” zî bêqîymet bî û yew cîyabîyayîşê komelkî nawitêne. Bi rastî her dewr de merdimê ke wayîrê sitatuya îdarî bî, waşto ke şarê bêsi-tatu ra xo cîya bikî. Ferhengê Fariskî de, manaya xo ya eslî het de “kurd” yeno manaya “şiwane (şane)” û “koçer” zî.³⁵

2.2. Kirmanc

Kirdê ke mintiqaya Dêrsim û Erzinganî de ciwîyenî zafane xo ra “kirmanc”, ziwanê xo ra zî “kirmanckî” vanî. Welatê xo zî sey *Kirmancîye* name kenî. Nê, cîrananê xo kurmancan ra “kirdas/kirdaş”, ziwanê înan ra zî “kirdaskî/kirdaşkî” vanî. Çîyo balkêş kirdê ke hetê Motkî/Modanî de ciwîyenî xo ra “kurmanc”, ziwanê xo ra zî “dimilî” vanî.³⁶

Çekuyê “kirmanc” û “kurmanc” eynî kok ra yenî, kurdanê bînan de zî ca bi ca “kirmanc” vajîyeno. *Kirmanc*, Dêrsim de herçiqaş manaya kurdê ke bi lehçeya zazakî qîsey kenî de bêro şuxulnayîş zî, ge-ge bi hawayêko umumî manaya “kurd” de zî yena şuxulnayîş.

2.2.1. Derheqê Kokê Çekuya “Kirmanc”î de

Derheqê kokê çekuya *kurmanc/kirmanc* de çend fikrê cîyayî estî. Goreyê V. Minorsky, çekuya *kurmanc*, *kurd* û *mand* ra ameya pê û yena manaya “kurdê Medî”. M. Izady vano beno ke na çekuye *kurd* û *Manna* ra ameya pê û yena manaya “kurdê Mannayî”.³⁷ Celadet Bedirxan bi xo tayê nuştayanê xo de sey “kurdmanc/kurdmanci” şuxulnaya.³⁸ E. B. Soane neql keno ke Kurdistan de telafuzê çekuya *kurmancî*, sey *kurmanjî*, *kurdmanjî*, *kurmancî* telafuz bena û eslê çekuya *kurdmahî* ya. Reyna Soane neql keno ke goreyê tayê nuştoxan *mah* manaya “Med”î de ya.³⁹ D. N. MacKenzie zî îhtîmalê *kurd* û *Mada* (Median) ra behs keno.⁴⁰ Seke yeno zanayene kokê kurdan hetanî Medan (Îv se-serra 7.) reseno.

34 Malmîsanij, *Kird, Kirmanc, Dimilî veya Zaza Kürtleri*, Deng Yayınları, İstanbul 1996, r. 3

35 Cemşîd Salehpûr, *Farsça-Türkçe Genel Sözlüğü*, Jangal Yayınevi, 1964 (?), r. 964

36 Malmîsanij, “Derheqê Kirmancanê Modanî (Motkanî) de”, *Vate: Kovara Kulturî*, Numre 32, r. 74

37 Mehrdad R. Izady, *Kürtler Bir El kitabı*, Doz Yayınları, İstanbul 2004, r. 299

38 Celadet Bedirxan & Roger Lescot, *Grammaire Kurde (Dialecte Kurmandji)*, Librairie d'Amérique Et d'Orient, Paris, 1970

39 E. B. Soane, *Grammar of the Kurmanjî or Kurdish Language*, London 1913, r. 11

40 D. N. MacKenzie, “Kurds, Kurdistan”, *The Encyclopedia of Islam - V*, Brill, Netherlands 1986, r. 479-480

Goreyê yewna teorî, *kirmanc* şaristanê kurdan Kirmanşan ra eleqedar o. Goreyê tayênan zî şaristanê *Kirmanî* ra eleqedar o. Goreyê nînan na çekuye yena manaya "kirmanij", yanî keso ke şaristanê Kirmanî ra yan zî bajarê Kirmanşanî ra yo. Seke yeno zanayîş kirdkî de suffiksê "-ij" aîdîyetê cayî mojeno, sey "çewlîgij, pîranij, dewij".

Goreyê tayê çimeyanê armenîyan "*Kirmançî* ziwanê armenkî de yena manaya 'lajê kurdî' yanî 'kurdîzade'. Demê verî de wexto ke armenî yewbînan ra bicigrîyayênî vatêne ke 'kurd mancî' (lajê kurdî). Dima no telafuz bedelîyayo bîyo *kirmançî*."⁴¹ M. Tayfun zî nê ihtîmalî ra behs keno ke "çekuya *kurmanç* çekuyêka pêrabeste ya û çekuyanê *kurd* û *manc* ra ameya pê. 'Manç' zî armenkî de yeno manaya 'lajî'.⁴²

2.2.2. Çimeyanê Nuşteki û Fekkîyan de "Kirmanc"

Kilaman û deyîranê Dêrsimî de çekuyê *kirmanc* û *kirmançîye* zaf vîyarenê. Ma nînan ra tayê nimûneyan bidî:

"De bîye bîye, wela begê mi bîye / Hêfê mi yêno be Sey Uşênî / Haq zaneno reyisê **Kirmançîye** / Ewro axlerê Dersimî dê arê / Berdê verê daraxaçîye..."⁴³
(Sey Uşen û Sey Riza)

"Derê Laçi bivêso / Yivisê mi gavan o / Bira pêro dê, na qewxa aşîre nîya / Merevê **kirmancî** û zalimanê tirkan o / Destê xo ra xo mecêrê / Sar ma rê qolaye vano / Pepug bêro binîso / Cêncûnê ma rê biwano..."⁴⁴ (Derê Laçi)

Na kilama cêrêne lajê Seyîd Rizayî Bava İbrahîmî ser o bi fekê Seyîd Rizayî vajîyaya:

"Vacî vacî Bavayê ho ser o vacî / Bavayê mi şîyo Xozat / Cêno padîşayena **Kirmançî** / Dêrdê aşîronê Kowê Dêrsimî lacê mi bî / Ewro Şîna vesayîye de pêro ho ra kerdê rajî / Cinaza lazê mi wedarê / Ez o ser o komet û turbûn vi-rajî..."⁴⁵ (Bava)

Varyanto bîn wina yo: "Pîr Bavayê mi / Tekito şîyo Xozato vêsaye / Cêno Begligêna **Kirmançî**"⁴⁶

Bava, wexto ke 1933 de hetê tayê merdimanê eşîra Qirxanî ra kişîya; ey

---

41 V. Bardizaktsi, B. Natanyan, K. Srvantsyants, Dersim Gizemi, Palu-Harput 1878, 2.Cilt, Derlem Yay., İstanbul 2010, r.144

42 İhsan Nurî, Kürtlerin Kökeni, Tercume: M. Tayfun, Doz Yay. İkinci Baskı, İstanbul, 1991, r. 111 (cêrnot)

43 Zîlfî, "Folklorê Kurdi ebe Zarava Dimilki", Hêvî, Hejmar 1, Parîs, İlon 1983, r. 93

44 Zîlfî, "Folklorê Kurdi ebe Zarava Dimilki-II", Hêvî, Hejmar 2, Parîs, Gulan 1984, r. 114-115

45 Fîrat, "Folklorê Dersimi ra-II", Hêvî, Hejmar 5, Parîs, Gulan 1986, r. 106

46 Munzur Çem, Dersim Merkezli Kürt Aleviliği, Vate Yayınları, İstanbul 2009, r. 628

dima, mîyanê dêrsimijan de şer virazîyabi û tayê dewî tal bîbî. Na rewşe kila-
man de wina vajîyaya:

"Heqo ti carû naye qebug mekerê, / **Kirmanc** çitur **kirmancî** ver dewû tal
kero".⁴⁷

Na kilame reîsê eşîra Balîyan ra Munzur Axayê Qeremanî ser o vajîyaya ke
hetê Dîyab Axayî ra 1930 de dîyayo kiştiş: "Mircanî ser o tef û duman o / Vanê,
'sona dîyarê dewanê tirkan / Bayremê tirkan o' / Vanê 'no wo kîşîyo begê **Kir-
mancan** o'".⁴⁸

Na kilame/lawike serdarê eşîra Bextîyaran Şahan Axayî ser o vajîyaya:
"Şahan Axayê mi merdo nêmerdo / Şikîyo tilsimê **Kirmanciye**..." (Şahan
Axa)⁴⁹

Na lawike de bi fekê Xidê Alê Îsme qirrkerdişê Dêrsimî yê 1937-38 yeno
îfadekerdiş:

"Bira, Xidir vano: / No kelepuurrê ma / wertê **Kirmanciye** de / Çira hende
bîyo ucuzî"⁵⁰ (Lawika Xidir Axayî)

Pilê eşîra Kurêşan ra Pîr Usênê Seyîdî, 1937 de Xarpêt de Seyîd Rizayî
reyde amebi dardekerdiş. Na kilame ey ser o vajîyaya:

"Hêfê mi yeno ve Sey Usenî rê / Heqê dina cor vêneno ke reîsê **Kirmancî**
yo"⁵¹

Qemero Areyiz yew kilama xo de wina vano:

"[Mi] hatirê xo wast bînû tever, / Verê çêverî de guret mi ra, / Tirkonê Ana-
dolîye, / Des hot mordemî danê zû mordem ro, / Tey çîn o şeref û camêrdîye.
/ Mi va: 'Heqo, nika bivîyêne / Naza çor xortê **Kirmanciye**, / Ma ve sima ra
pêro dênê, / Sarî bidîyene kerden û camêrdîye.' (...) Mi va / 'Najnî, mi ra çi wa-
zena? / To de çîn o gonî-qeyretê **Kirmanciye**'..."⁵²

Şaîra dêrsimije Wakile (1900-1980) wina vana:

"Dêsim welatê **Kirmancî** yo / Tenga sey Riza û seda Sêy Qajî yo"⁵³

---

47 Munzur Çem, Dersim Merkezli Kürt Aleviliği, Vate Yayınları, İstanbul 2009, r. 630

48 Munzur Çem, Dersim Merkezli Kürt Aleviliği, Vate Yayınları, İstanbul 2009, r. 627

49 Munzur Çem, Hawara Dêrsimî, Weşanên Deng, İstanbul 2003, r. 197

50 Munzur Çem, Hawara Dêrsimî, Weşanên Deng, İstanbul 2003, r. 264 û Dersim Merkezli
Kürt Aleviliği, Vate, 2009, r. 629

51 Munzur Çem, Dersim Merkezli Kürt Aleviliği, Vate Yayınları, İstanbul 2009, r. 629

52 Hawar, "Çend Lawikê Qemê Arêyîzi", Berhem (kovara lêkolinên civaki û çandi), Stockholm,
No: 3 (Ilon 1988), r. 59 ra neql: Malmîsanij, Kird, Kirmanc, Dimîli veya Zaza Kürtleri, Deng Yayın-
ları, İstanbul 1996, r. 5-6

- Reyna biewnî: Konferansê Zanistî yê Zonê Kurdî ser o Lerzan Jandîlî de roportaj – I, Dêr-
simInfo, <http://dersiminfo.com/konferanse-zanisti-ye-zone-kurdkî-ser-o-lerzan-jandili-de-roportaj/>

53 Daimi Cengiz, Dizeleriyle Tarihe Tanık Dersim Şairi Sey Qajî, Horasan Yayınları, İstanbul
2010, r. 190

Nuştoxoyê dêrsimij Zilfî nuştayê xo "Ferhengekê Dimilkî-Kurmancî-Tirkî" de manaya çekuya "kirmanc"î wina dano: "Kirmanc (n): Kurmanc: Kurmanc veya Kürt"; "Kirmanciye (m): Kurmancîfî: Kürtlük"⁵⁴

Goreyo ke Malmîsanij neql keno, nuştoxoyê dêrsimij Mustafa Duzgun derheqê na babate de wina vano: "Şarê Dêrsimî hetê nesebî ra xo ra kirmanc vano, sewbîna nameyan nêgurênenoyê. Mavajî, merdimêko xerîb yan zî merdimêko dêrsimij nîyo, bêhemd ey ra 'zaza' vajo, dêrsimij ey ra cigîrîyeno, vano 'ney, ez zaza nîyo, kirmanc o.' Rastî wina ya ke kirmancê dêrsimijî xo ra qet 'zaza' nêvanî. (...) Reyna şarê Dêrsimî herra/erdê kalikanê xo, welatê kirmancan bi 'Kirmanciye' name keno. La bi tirkî yan zî bi sewbîna ziwanî wexto ke welatê xo ra behs bikî 'Kurdistan' vanî. Mesela, şaîr, zanaye û qehramanê Dêrsimî Elîşêr 'Dersim Türküsü' de çekuya 'Kürdistan' şuxulneno.⁵⁵ Reyna kirmancê dêrsimijî semedê azadîya Kürdistanî, telegraf û dîlekçeyê ke Ewrûpa û Tirkîya rê şirawitî hemîne de welatê xo bi "Kurdistan" name kerdo. Dêrsim de çekuyê 'Kirmanciye' û 'Kurdistan'î mîyan de tu ferqêk çin o. Reyna Dêrsim de nameyê welatî yan çekuya 'Kirmanciye' yan "Kurdistan" tena semedê Dêrsimî ney, wazeno wa 'Kirmanc bo, wazeno wa 'zaza' bo, wazeno wa 'kur' yan 'kurd' bo, semedê welatê heme kurdan yeno xebetnayîş."⁵⁶

Munzur Çem, yew roportajê xo de vano ke "Rojhelatê Dêrsimî de merdim hertim eşkeno vatîşanê sey 'kirmancê Erzurumî', 'kirmancê Muşî', 'kirmancê Dîyarbekirî' bieşnawo."⁵⁷

Pîr Riza Yagmurî zî roportajê xo de çekuya *kirmanc* manaya heme kurdan de gurênenoyê:

"Kirmanco 29 reyî sere dardo we, Çiqa ke sere dardo we kirmanco, alewîyê xo cîya findetê, safiyê xo cîya findetê. Hama na peyên de se kerdo? Alewîyî, safiyî, hatta tirkî werte de yê."⁵⁸ Reyna, sewbîna cayan de tebîrê "elewîyonê kirmancû" zî şuxulneno û merdim roportajê ey ra bi eşkera fam keno ke hem sunî hem zî elewî kirmancî estî."⁵⁹

54 Zilfî, "Ferhengok: Dimilki-Kurmanci-Tirki", Hêvî, Hejmar 1, Paris, Îlon 1983, r. 113

55 "Kahramanı çoktur kılınc takınır / Bütün Kürdistan'a yardım dokunur / Havarîçler yedi devlet sakınır / Allah'tandır kavi beli Dersim'in" (Daimi Cengiz, Dizeleriyle Tarihe Tanık Dersim Şairi Sey Qajî, Horasan Yayınları, İstanbul 2010, r. 183)

56 M. Düzgün, "Torêy ve Adetê Dersimî", Berhem (kovara lêkolinên cıvaki û çandî), Stockholm, No: 1 (Şubat 1988), r. 37 ra neqlkerdox: Malmîsanij, Kird, Kirmanc, Dımili veya Zaza Kürtleri, Deng Yayınları, İstanbul 1996, r. 4

57 Zazaki.org, "Munzur Çem ile Röportaj", <http://www.zazaki.org/modules.php?name=News&file=article&sid=17>

58 "Pîr Riza Yagmurî de îtiqad ser o (Qisimo 1.)" <http://dersiminfo.com/pir-riza-yagmuri-de-itiqad-ser-o-qisimo-1/>

59 "Pîr Riza Yagmurî de îtiqad ser o (Qisimo 3.)" <http://dersiminfo.com/roportaj-pir-riza-yagmuri-de-itiqad-ser-o-qisimo-3/>

Tayê cayanê elewîyan de çekuyê "kirmanc" û "elewî" hetê mana ra biyî yew. Munzur Çem, derheqê manaya çekuya "kirmanc"î de nê tespîtan wina sererast keno:

"Zafê cayanê Dêrsimî de 'kirmanc' tena ê ke lehçeya kirmanckî (zazakî) qîsey kenî înan temsîl nêkeno. Rojhelatê Dêrsimî de elewî bo, sunnî bo kurdê ke bi kurmanckî qîsey kenî, ê zî wina name benî. Bi no hewa no name, seba qîseykerdoxanê her di lehçeyan nameyêko muşterek beno. Labelê îstîsnaya naye, rojawanê Dêrsimî, Sêwas û Qeyserî yê. Uca de kurdê elewî xo ra 'kirmanc' vanî, labelê tirk yan zî kurd ferq nêkeno sunnîyan ra 'tirk' vanî. Bi vatişo bîn, ziwanê înan de elewîyîye kurdîye de, sunnîyîye zî tirkîye de bîya yew. Kirmancîye zî kurdîye û Kurdîstanî îfade kena."⁶⁰

Mebusê tirkan û serekê TBMM Abdulkaliq Renda, serra 1925î de bajarane kurdan ra gêreno û raporêk amade keno. O rapor de têkîliya "kurdîye" û "elewîyîye" wina îzeh keno: "Tesîrê muhîfî hende zaf o ke Elezîz û Çemîşgezêkî mîyan de dormaleyê Gumrukhanê Ezatî de panc-şeş dewî estî ke bêxeyca tirkî tu ziwanêk nêzanî; labelê semedo ke elewî yî, vanî ke ma kurd î"⁶¹

Yewna manaya sosyolojîke zî na ya ke tayê cayan de *kirmanc/kurmanç*, şêx, pîr, beg, axa ra teber semedê şarê dewijî, yanî tebeqeya bêstatuye rê zî yeno vatiş. Derheqê naye de sosyolog İsmail Beşikçi vano ke "Kirmanç, kurd o. Labelê feodalê şerqî xo kirmanç qebûl nêkenî." Goreyê Beşikçi, senî ke wextê Osmanîyan de tirkmen bêqîymet bi, labelê dewrê neteweperwerîye de qîymet girewt, eke kurdî newtewebîyayîşê xo tamam bikî do kirmanc zî qîymet bigîro.⁶²

Telafulê "kurmanç" zî tayê cayan de eynî mana de vajîyeno. Mesela, Salmas û Urmîye de mîyanê kurdan de kesê ke mensûbê eşîrêk nêbî û karê zîreat û cite bikî, înan ra "kurmanç" vajîyeno.⁶³ İhsan Nûrî zî ney tesdîq keno: "Kurdîstan de hetê Rizaîye û Şahpûr de kesê ke mensûbê eşîre bî, xo ra kurd vanî; kesê ke citêrî bî, înan ra zî 'kurmanç' vanî. Nê kurmançî zî xo ra kurd vanî. Nê eşîrî xo mîletê kurdî ra beşa kurmancan ra hesebnenî, la hetê ziwan, kultur û edetî ra beyntarê înan û ê bînan de ferq çin o."⁶⁴

60 Munzur Çem, Dersim Merkezli Kürt Aleviliği, Vate Yayınları, İstanbul 2009, r. 552

61 Mehmet Bayrak, Kürtler ve Ulsual Demokratik Mücadeleleri, Öz-Ge Yayınları, r. 453 ra neqlkerdox: Munzur Çem, Dersim Merkezli Kürt Aleviliği, Vate Yayınları, İstanbul 2009, r. 312

62 İsmail Beşikçi, Doğu Anadolu'nun Düzeni, Sosyo-Ekonomik ve Etnik Temeller, 3. Basım, C. I, Yurt Kitap -Yayın, Ankara, 1992, r. 191 ra neqlkerdox: Malmîsanij, Kird, Kirmanc, Dimili veya Zaza Kürtleri, Deng Yay., İstanbul 1996, r. 9

63 Perwîz Cîhanî, "Kurmanç Kî ne?", Sırwe (gowari edebi-ferhengi), Urmiye, No: 16 (Xezelwer 1366), r. 64 ra neql: Malmîsanij, Kird, Kirmanc, Dimili veya Zaza Kürtleri, Deng Yayınları, İstanbul 1996, r. 9

64 İhsan Nûrî, Kürtlerin Kökeni, Tercume: M. Tayfun, Doz Yay. İkinci Baskı, İstanbul, 1991, r. 115

Ehmedê Xanî kitabê xo *Mem û Zîn* de qismê sebebê telîfî (sebebê nuştîşî) de "kurd" û "kurmanc" pêdima eynî mana de şuxulneno.

"Da xelq nebêjtin ku: **Ekrad**⁶⁵ / Bê ma'rîfet in, bê esl û binyad / Enwaê mîlêl xwedan kitêb in / **Kurmanc** tenê di bêhesêb in"⁶⁶ (Wa şar nêvajo ke: Kurdî / bê merîfet, bê esl û bê binge yî / Zaf mîletî wayîrê kitabî yî / Tena kurmancî bêhesab î – BZ)

Tayê nusxeyanê *Mem û Zîn* de na çekuye sey "kurmanc" nusîyaya.⁶⁷

Çekuya "kurmanc", kurmancanê Tirkîya miyan de hîna zaf sey "kurmanc" la mintiqaya Behdînan de hawayê dêrsimijan sey "kurmanc" telafuz bena.⁶⁸ Reyna tayê kurdê Başûrî zî semedê xo "kurmanc/kirmanç" lehçeya xo ra zî "kurmancî xwerû", kurmancîya Vakûrî ra zî "kurmancî serû" vanî. Akademîya Kurdî ya Bexdadî zî lehçeyanê Kurdîstanê Îran û Îraqî ra "kurmanciya xwarû" û lehçeya kurdanê Tirkîya ra zî "kurmanciya serû" vana.⁶⁹ Sorankî de telafuzê çekuye sey "kurmanc/kurmancî" yo. Mesela, yew rojnameyo ke 1926-1930 de bi sorankî weşanîyayo, nameyê ci "Zarî Kurmancî" yo.⁷⁰ Ferhengê Îzolî de zî çekuya "kurmanc" û "kurmanç" telafuzê yewbînan î.⁷¹ Goreyo ke Malmîsanij Ferhengê Xalî ra neql keno, şîweya Erdelanî de "kurmanc" sey "kirmac" vajîyeno.⁷²

Papazê armenîyan ra Bogos Natanyan zî raporê xo de (1878) semedê kurmancan çekuya "kirmanç" şuxulneno. Goreyê Natanyanî "şarê Palî, armenî, tirk û kurdan ra mutesekkîl o. Kurdî zî di qisim î: zaza û kurmançî."⁷³

Seke ma destpêk de behs kerd bi şarê Modanî (Motkî) xo ra "kurmanc" ney "kurmanç" vano, la zıwanê xo ra "dimilî" vanî. Roportajê Îshaq Tepeyî na babetê de balkêş o:

"- Şima bi xo, xo çi hesabnenî?

- Ma xwi ra vanê kurmanç.

- Şima vanî kurmanç? Şima nêvanî 'dimilî'?

- Wextê ku vacê 'Zan' tu çiba [çi] wo?', ma vanê 'dimilî'. Wextê ku vacê 'Pekî

65 "Ekrad" erebkî de zafhûmarîya çekuya "kurd" a.

66 Ehmedê Xanî, *Mem û Zîn*, Amadekar: M. Emîn Bozarslan, Gün Yayınları, 1968, r. 61

67 Ehmedê Xanî, *Memozîn*, Transkrîpsiyon: Arîf Zêrevan, Nefel, Stockholm, 2004, r. 45

68 Malmîsanij, *Kird, Kurmanç, Dimilî veya Zaza Kürtleri*, Deng Yayınları, İstanbul, 1996, r. 8

69 "Pirsên alfabeja kurdî", Hêvî, kovara çandîya giştî, No: 1, Parîs, Ilon 1983, r. 9

70 Amir Hassanpour, *Kürdistan'da Millyetçilik ve Dil (1918-1985)*, Tadayoxî: İbrahim Bingöl & Cemil Gündoğan, Avesta Yayınları, İstanbul 2005, r. 78 û r. 347-350

71 D. İzolî, *Ferheng: Kurdi-Tirki, Türkçe-Kürtçe*, Deng Yayınları, İstanbul, 1992, r. 237

72 Mihemedî Xal, *Ferhengî Xal*, C. III, Çapxaney Kamerani, Silêmani (Süleymaniye), 1976, r. 83 ra neql: Malmîsanij, *Kird, Kurmanç, Dimilî veya Zaza Kürtleri*, Deng Yayınları, İstanbul 1996, r. 8

73 V. Bardizaktsi, B. Natanyan, K. Svantsyants, *Dersim Gizemi*, Palu-Harput 1878, 2. Cilt, Derlem Yay., İstanbul, 2010, r. 144

milet olereq ti çiba yî?', ma vanê 'kurmanc'. Ma nêvanê 'Ez dimlî ya', yen [yan] zî 'Ez zaza ya'; ma vanê 'Ez kurmanc a'. Lê ma nêvanê 'Ez kurmancî mijûlî-yena', ma vanê 'Ez dimlî mijûlîyena'. Ma hete qet kes nêvano 'zaza' yen zî 'Zazakî'.⁷⁴

2.3. Dimilî

Kirdê ke Çermûge, Şankûş, Sêwregi, Gerger û Şîro de ciwîyenî xo ra "dimilî", ziwanê xo ra zî "dimilî" yan zî "dimilkî" vanî. Zafane, nê cayan de "dimilî" hem nameyê şarî hem zî nameyê ziwanî îfade keno.⁷⁵ Dimilî cirananê xo kurmancan ra *kirdas*, ziwanê înan ra zî *kirdasî* yan *kirdaskî* vanî. Nameyê "dimilî" hetê kurmancan ra zî semedê heme kurdanê zazayan yeno şuxulnayîş.

2.3.1. Derheqê Kokê Çekuya "Dimilî" de

Derheqê kokê nê nameyî de çend teorîyê cîyayî estî. Goreyê yew teorîye çekuya *Dimilî* eslê xo de *Deylem* ra yena. *Deylem*, vakûrê Îranî de mîyanê behrê Hezarî û Qezvînî de nameyê mintiqayêka koyî yo.⁷⁶ Şaro ke na mintiqa de ciwîyayo înan ra *Deylemî* vajîyayo. La wextê Buweyhîyan de (seserra 10.) sînore *Deylemî* binê behrê Hezarî heme girewtbi xo mîyan.⁷⁷ Goreyê na teorîye, eslê dimilîyan *Deylem* ra yeno û ziwanê înan zî ziwananê *Deylemî* ra yeno. Dima vengê *l* û *m* ca vurnayo, name meqlûb bîyo û sey *Dimilî* ameyo vatîş. Goreyo ke G. Asatrian behs keno, armenîyan mîyan de dimilîyan ra sey "dlmik" zî vajîyeno. Goreyê Asatrîanî "dlmik" têkilîya *Deylemî* îşaret kena.⁷⁸ F. C. Andreas, O. Mann, K. Hadank û V. Mînosrky na teorîya "*Deylem*"î mudafaa kerda.⁷⁹ Tayê nuştoxê bînî ke dima amey, înan zî nuşteyanê xo de ca dayo na teorîye.⁸⁰

Mehrdad R. Izady têkilîya dimilîyan û *Deylemî* bi ewnîyayîşêko cîya wina îzeh keno:

"Derheqê kokê etnîsîteyê *deylemîyan* û bitaybetî demanê bînan de derheqê vurîyayîşê etnîsîteyê înan de zelafiyêk çin a. *Deylemî* (dîlamî) wextê îslamî de cêrê behrê Hezarî de koyanê Elbrûzî de vejîyaybî meydan. Labelê

74 Malmîsanij, "Derheqê Kirmancanê Modanî (Motkanî) de", Vate: Kovara Kulturî, Numre 32, r. 74

75 Fahri Pamukçu, Gramerê Zazakî, Vejîyayîşê Tîjî, İstanbul 2011, r. 31

76 *Deylem* nika Îran de eyaletê Gilanî mîyan de yo.

77 Tahsîn Yazıcı, "Deylem", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 9, TDV, İstanbul 1994, r. 263-264

78 Garnik S. Asatrian & N. Kh. Gevorgian, "Zaza Miscelanny, Notes on some religious customs and institutions.", Acta Iranica, Volume XII, Belgium 1988, r. 500

79 Karl Hadank, Mundarten der Zâzâ, hauptsächlich aus Siverek und Kor, Berlin 1932, r. 4-6

80 Garnik Asatrian, "Dimlî", Encyclopedia Iranica, <http://www.iranicaonline.org/articles/dimli>

wexto ke rêça înan hetanî verê dewrê îslamîyetî teqîb bibo, kokê înan reseno vakurê çemê Dicle ke nika tede tornê înan yê modernî kurdê dimilî (zazayî) ci-wîyenî. Kitabê zerduştîyan ra *Bundahîşn*, dîlamanî hetê behrê Hezarî de ney, hetê vakurê Dicle de nawneno. Qeydê Kilîseyê Arbelayî (Hewlêr) zî vakurê Sincarî de (cayo ke çimeyê Dicle yo) *Beth Dailomaye* ra yanî welatê deyleman ra behs keno. Strabon (Cografya, XVI.i.1) û Tacîtus (Serebûtê Tarîxî, VI.xliv) zî şar û welatê Dolomene/Delymaie Kurdîstan de, cayo ke awa Dicle vejîyena uca de nawnenî. (...) Tarîxnas Ebûl Fîda, wexto ke kokê etnîsîteyê deylemîyan de çend teorîyan munaqeşe keno, têkîlîya înan û kurdan hîna maqûl vînen. (...) Nika zî dormaleyê koyanê Elbrûzî de tayê kurdî estî ke hetê bawerî ra yaresanî yî, labelê nê kurdî demanê peyînan de ameyî ewta, la reyna zî no nawneno ke ewta tarîx ra nat maruzê koçê kurdan bîyo."⁸¹

Goreyê fikrê Izady eslê deyleman kurd o, û înan ra qismêk Mezopotamaya corêne ra koç kerdo şîyê cêrê behrê Hezarî, la dima hetê etnîkî ra xilt bîyî û vurîyayî, derheqê nê vurîyayîşê etnîkî de çimeyî zelalî çin î. M. Emîn Zekî Beg zî Hamzatul Îsfahanî û Îskender Munşî ra qala "Deylemî yew eşîra kurdan a" neql keno, labelê bi ihtiyat ewnîyeno."⁸²

Teorîya Deylemî bingeyê xo hîna zaf bedelnayîşê veng ra gêna. La hema hetê tarîxî ra derheqê têkîlîya çekuya "dimilî" û "Deylemî" de delîlêko zelal nê-vejîyayo meydan.

Hetê kokê çekuye ra sewbîna fikrê cîyayî zî estî. Goreyê tayê nuştoxan kokê kurdan eslê xo de reseno di eşîranê girdan. Nê eşîrî *Zîl* û *Mîl* î. *Dimilî* zî çekuyanê *dum* û *mel* ra yena pê; manaya xo "dimê Mîl"î yo; yanî eslê xo *Mîl* ra yenî."⁸³ Goreyê tayênan na eşîre seba ke demeyêk tabîê eşîra Mîlî bîya coka înan ra "Du-Mîlî" vajîyayo, yanî "dimê eşîra Mîlî."⁸⁴ Goreyê teorîya bîne zî kelîmeya "dimilî", eşîra *Dinbilî* ra yena. Qaso ke *Şerefname* de behs beno, "dimbilî" yew eşîra kurdan a ke eslê înan Botan ra yo. Demeyêk Xoy, Sekmenabad, Şemdînan, Hekarî, Kotur, Bargîrî û Çaldîran de hukim kerdo."⁸⁵

Telafuzê na çekuye tarîx de sey "dunbulî, dumbulî, dinbilî, dimbilî, dumilî û dimilî" cîya-cîya vîyareno. Nê telafuzê cîya-cîyayî wendişê herfanê erebkî "دنبند" (d-n-b-l-y) ra yenî. Wina aseno ke kokê çekuye "dunbulî/"dinbilî" yo û

81 Mehrdad R. Izady, *Kürtler Bir El kitabı*, Doz Yayınları, İstanbul 2004, r. 103-105

82 İskender Beg Munşî, *Alemara-yi Abbasi Cilt:3*, r. 712 ra neql: M. Emîn Zekî Beg, *Meşahîr-î Kurd û Kurdistan (Kürd ve Kürdistan Ünlüleri)*, Çev. M. Baban, M. Yağmur, S. Kutlay, Stockholm 1998, r. 11

83 Süleyman Sabri, *Van Tarihi*, r. 43 ra neql: Dr. Mahmut Rışvanoğlu, *Doğu Aşiretleri ve Emperyalizm*, 3. Baskı, Türk Kültür Yay., İstanbul, 1978, r. 94 ra neql: Malmîsanij, *ecv*, r. 11

84 Kemal Badıllı, *Türkçe İzahlı Kürtçe Grameri (Kürmançça Lehçesi)*, Ankara, 1965, r. 6

85 Şeref Xan, *Şerefname*, Tadayox: M. Emin Bozarıslan, Hasat Yayınları, İstanbul 1990, r. 345-353

vengê na çekuye sey "nb > nm > m" bedelîyayo bîyo "dimilî". No tewir bedelîyayîşê vengan kirdkî de esto. Nimûne:

"şenbe > sembe > şeme", "sinbore > simbore > simore", "tenbel > tembel > temel"⁸⁶

Bedelîyayîşê nê vengan sewbîna ziwanan de zî esto. Mavajî, erebkî de goreyê qaydeyê wendişî, eke herfê *nb* têdima bîyê sey *mb* wanîyenî. Sey "leyunbezenne > leyumbezenne."⁸⁷

Goreyo ke Malmîsanij neql keno dormeleyê Motkî û Sasonî de semedê zawayan "dimbilan" vajîyeno (-an îzafeyê zafhûmarîye yo).⁸⁸ Sewbîna çimeyî zî eşkera kenî ke "dunbulî/dinbilî" û "dumilî/dimilî" eynî yî. Ma do cêr de çimeyanê tarîxîyan ra nê nimûneyan rêz bikî.

2.3.1. Çimeyanê Nuşteki û Fekkîyan de "Dimilî"

Goreyo ke tarîxnas Wisif Zozanî neql keno, "reya verêne Ebû Henîfe Dînawerî (820-895) behsê "dunbulîyan" kerdo. Ebû Henîfe kitabê xo *Ensab'ul Ekrad* (Nesebê Kurdan) de behsê dunbulîyan keno û eslê dunbulîyan resneno Emîr Îsayî. Şerefyan zî *Şerefname* de eynî malumatî dano. Dînawerî, wexto ke *Kitabu'n-Nebat* de nebatatê Kurdîstanî ra behs keno bi nameyê *Gendala* yew dare ra behs keno û vano ke na dare hîna zaf Bîlad'ud Dunbul (Dîyarê Dunbulîyan) de esta. Dima vano ke, dunbulî bi na dare çermeyanê xo debax kenî, qalîkê dare zî wişk kenî, tehnenî û dima birînê ke fekê heywanan de vejîyenê, semedê înan sey darû şuxulnenî. Çîyo balkêş na dare hema zî mintiqaya zawayan de sey "gendar" yena zanayîş û heta nê demanê peyînan zî semedê debaxkerdişê meşkan û birînê dewaran ameyênî şuxulnayîş.⁸⁹

Dima, tarîxnas Mesûdî (896-956) *ed-Denabîle* (zafhûmara çekuya *dunbilî*) ra behs keno ke na qebîle Sûrîye de ciwîyena.⁹⁰

Muhaddîs Ebû Tahîr es-Silefî (1080-1180) kitabê xo *Mu'cemu's Sefer* de dersa hedîse de nameyê seydayê xo *Ridwan bin Îbrâhim bin Memlân ed-Dunbulî el-Kurdî* dano. Seke aseno ewta de "dunbulî" qebîleyêka kurdan a.⁹¹ Selefî, eynî kitabê xo de behsê yewna alimî zî keno ke kunyeya ey "Deylemî" ya.

---

86 Malmîsanij, Kird, Kirmanc, Dimilî veya Zaza Kürtleri, Deng Yayınları, İstanbul 1996, r. 14
- Biewnî: Grûba Xebate ya Vateyî, Ferhengê Kirmanckî (Zazakî)-Tirkî, Wesanxaneyê Vateyî, İstanbul 2009, r. 624

87 No qaydeyê tecwîdî ra "îqlab" vajîyeno, sey "mîn badî > mim badî."

88 Malmîsanij, Kird, Kirmanc, Dimilî veya Zaza Kürtleri, Deng Yayınları, İstanbul 1996, r. 11

89 Wisif Zozanî, Dünbülîler, Zazalar yahud Kirdler (meqaleya nêweşaniyaye)

90 Arşak Poladyan, VII.-X. Yüzyillarda Kürtler, Çeviren: Mehmet Demir, Özgür Gelecek Yayınları, Ankara, 1991, r. 92 ra neql: Malmîsanij, Kird, Kirmanc, Dimilî veya Zaza Kürtleri, Deng Yayınları, İstanbul 1996, r. 12

91 Wisif Zozanî, "Dünbülîler, Zazalar yahud Kirdler" (meqaleya nêweşaniyaye)

Ma ewta ra zî fam kenî ke "dunbulî" û "Deylem" di çekuyê cîya yî, yanî kokê çekuya "dunbulî" "Deylem" ra nêna.

Goreyo ke tarîxnas Wisif Zozanî neql keno, "Tarîxnasê seserra 12. ra Îbnul Ezraq el-Fariqî, kitabê xo *Tarîxê Meyafarqîn û Amîd* de qismê Merwanîyan de bi nameyê Ebdûrrehman bîn ebî'l-Werd ed-Dunbulî behsê yew serdarî keno."⁹² No zî nawneno ke Dunbulî na seserre ra pey tay bî zî ameyî mintiqaya xo ya nikayîne.

Alimê nesebî Îbn Nûqta el Hanbeli (1183-1231) kitabê xo *Tekmiletu'l-İkmal* de dunbulîyan ra behs keno. Na qebîla ra nameyê di aliman vano ke nesebê nê aliman reseno Musul. No zî nawneno ke Musul seba dunbulîyan welatêko qedîmî bîyo.⁹³

Tarîxnaso namdar Zehebî (1274-1348) *Muştebîhu'n Nîsbe* (Nesebê Pêmanayeyî) de vano ke "Dunbulî yew eşîra kurdan a û hetê Musulî de ciwîyena."⁹⁴

Fadlullah Îbnul-Umerî Şehabuddîn Ehmed (1301-1349), kitabê xo *Mesaliku'l-Ebsar* de na çekuye sey "dunbulî" nuseno û cayê înan vakûrê rojhelatê Musulî de koyê Meqlûbî nawneno.⁹⁵

Fîrûzabadî (1329-1414) zî ferhengê xo yo namdar *El-Qamusu'l-Mûhît* de rastnuştîşê çekuye sey "dunbul" nawneno û vano ke "*Dunbul* nameyê yew eşîra kurdan o ke verê cû hetê Musulî de ciwîyayêne. Faqîyê Şafîî Ehmed b. Nasr û muheddîs Elî b. Ebû Bekr b. Suleyman Dunbulîyan ra yî."⁹⁶ Tarîxnasê Memlukîyan ra Maqrîzî (1364-1442) zî dunbulîyan sey qebîleyêka kurde qeyd keno.⁹⁷

Seke aseno nê çimeyanê rewênan de welatê dunbulîyan der û dorê Musulî de aseno. La dima wina aseno ke dunbulîyan ra qismêk koç kerdo şîyî vakûr û hetanî Azerbeycan vila bîyê.

Şerefxan (1543-1603) *Şerefname* de vano ke "*Dinbilî* yew eşîra kurdan a. Eslê înan Botan ra yo û înan ra "Dunbulî Buxt" vajîyayo. Demeyêk Xoy, Sekmenabad, Şemdînan, Hekarî, Kotur, Bargîrî û Çaldîran de hukim kerdo. Dinbilî

---

92 Wisif Zozanî, "Dünbülîler, Zazalar yahud Kirdler" (meqaleya nêweşanîyaye)

93 Roşan Lezgîn, "Dîmilî/Zazakî ve Zazalar Üzerine", <http://www.zazaki.net/haber/dimiliza-zaki-ve-zazalar-uzerine-979.htm>

94 Zeki Alimoğlu, "Zazaca Kürtçenin Bir Lehçesidir", <http://www.zazaki.net/haber/zazaca-kurtcenin-bir-lehcesidir-721.htm>

95 M. Emin Zeki, *Xulasetu Tarixu'l-Kurd we Kurdistan Min Eqdemi'l-'Usûri'l-Tarixiyye Hettel'-An*, Arapçaya Çeviren: Muhammed 'Elî 'Ewnî, C. I, İkinci basım, 1961, r. 368 ra neql: Malmîsanij, ecv., r. 12

96 Mecdeddîn Yakûb Fîrûzabadî, *El-Qamusu'l-Mûhît*, C. 3, Misir 1979, r. 366

97 Wisif Zozanî, "Dünbülîler, Zazalar yahud Kirdler", (meqaleya nêweşanîyaye)

verê cû êzîdî bî, dima bîy musulman." *Şerefname* de derheqê beganê dinbilîyan de gelek malumat esto.⁹⁸ Goreyê çimeyan wextê Safewîyan de bi serekîya Suleyman Xanî qismêkê dunbilîyan meylê şîîtiye kerdo. Sewbîna çimeyan de zî behs beno ke demê Emîr Behlulî de bîatê Şêx Heyderê Safewî kerdo û bîyî şîî.⁹⁹

Dunbulîyê ke nika Îran de ciwîyenî hetê ziwani ra asîmîle bîyê û azerkî qisey kenî.¹⁰⁰ Begê dinbilîyan bi xo tarîxê xo nuşt. Mesela, Ebdurrezaq Xan Dunbulî 1850 de *Tarîxê Denabîle* (Tarîxê Dunbulîyan) de kokê dunbulîyan resneno bermekîyan.¹⁰¹ *Asari Şiîye El-Îmamîye* de zî behs beno ke bermekî eşîra dunbulî ra yî.¹⁰² Dunbulîyê Îranî nika keyepelê *donboli.info* ser o derheqê tarîxî xo de malumat danî û eslê xo kurd vînenî.

Ewlîya Çelebî (1611-1682) zî *Seyehatname* de hukimdarîya dunbulîyan ra behs keno û vano ke rojawanê gola Urmîye de Qela Dunbulîyan esta. Wextê Osmanîyan de Defteranê Tehrîrî de dunbulî zî qeyd bîyê. 1577 de yew emîrnameyê Osmanîyan de dinbilîyan ra sey taîfeyêkê kurdan behs beno.¹⁰³

Yew şîîra Ehmedê Xanî (1651-1707) de zî semedê "dunbulî" "dumil" vajîyeno. Beno ke neqlkerdoxî çekuya "dunbil" sey "dumil" nušta. Labelê her halûkar de no nawneno ke çekuyê "dimilî" û "dunbulî" telafuzê yewbînan î. Qismê na şîîre wina yo:

"Mizgîn me hatî xweş xeber, Xan Murteza bûye serwer / Şah û serdarê Kurdistan, ji dil derxistin ew keder / (...) Çi Osmanlî çi Sefewî, her du gohdarêd pendêd wî / Emn û parizîya merzê wî, karî dikir hemî li ber / Dadvan bû ew hemî deman, **Dumil**, Mehmûd û Sipîkan / Xanî, Mehend hemî Kurdan, peymangir bûn ji bo serwer"¹⁰⁴

Na şîîre semedê Murteza Qulî Xan Dunbulî nusîyaya. Murtaza Xan, dewrê Şah Ebbasê diyinî (1642-1666) û Şah Suleymanê yewin (1666-1694) de begê

---

98 Şeref Xan, *Şerefname*, Tadayox: M. Emin Bozarslan, Hasat Yayınları, İstanbul 1990, r. 345-353

99 Murat Alanoğlu-Muhammet Yücel, "Dimli-Zaza adı ve Tarihsel Gelişimi", 1.Uluslararası Zaza Dili Sempozyumu (13-14 Mayıs 2011), Bingöl üniversitesi Yayınları, Ankara 2011, r. 315

100 Donbolî, <http://www.iranicaonline.org/articles/donboli-1>

101 M. Emîn Zekî Beg, *Kürtler ve Kürdistan Tarihi*, Terc. V. İnce, M. Dağ, R. Adak, Ş. Aslan, Nûbihar, İstanbul 2011, r. 712

102 M. Emîn Zekî Beg, *Meşahîr-î Kurd û Kurdistan*, Terc. M. Baban, M. Yağmur, S. Kutlay, Stockholm 1998, r.11

103 Murat Alanoğlu-Muhammet Yücel, "Dimli-Zaza adı ve Tarihsel Gelişimi", 1.Uluslararası Zaza Dili Sempozyumu (13-14 Mayıs 2011), Bingöl üniversitesi Yayınları, Ankara 2011, r. 323

104 Ebdullah M. Varîf, *Dîwan û Gobîdeyê Ehemdê Xanî yêd Mayîn*, İstanbul 2004, r. 109

105 Ebdullah M. Varîf, *Dîwan û Gobîdeyê Ehemdê Xanî yêd Mayîn*, İstanbul 2004, r. 109

- Cemîl Rojbeyani, *Fermendarîya Dumbulîyan li der û dora Tebrîzê*, <http://aso-zagrosi.over-blog.com/article-30477740.html>

- "Emîr Murteza Qulî Xan Dunbulî", <http://www.donboli.info/morteza-goi-khan.htm>

dunbilîyan bîyo.¹⁰⁵

Elî Ekber Dehxuda (1879-1956) *Lugatname* de vano ke “Dunbul, mintiqaya Diyarbekirî de nameyê yew koyî yo. Dunbuliyê Azerbayacanî eslê xo de na mintiqa ra yî. Kurdistan de sey dummel/zaza meşhûr î”.¹⁰⁶

Osman Sebrî mîyanê eşîranê êzîdîyan de eşîra “domilî” zî hûmareno.¹⁰⁷ Goreyo ke Ehmedê Dirihî ma rê behs kerd, Koyê Şengalî de mîyanê êzîdîyan de di eşîrê bîyê: *Zaza û Dimilî*. Zazayan uca ra bar kerdo, şîyî la dimilî hema zî estî. Înan ra Xidirê Dimilî Duhok de rojnamegerî keno.

Tayê çimeyî bînî zî estî ke têkilîyê dunbulî û zazayan nawnenî. Mesela, Peter Lerch, serranê 1850an de corê Palî de eşîra Dumbelî ra behs keno û nuseno ke na eşîre zazakî qisey kena.¹⁰⁸ Zîya Gokalp, neql keno ke “[Kurmancî] zazayan ra ‘dunbulî’vanî.”¹⁰⁹ M. Şerîf Fîrat, kitabê xo *Doğu illeri ve Varto Tarihi* (Tarîxê Wîlayetanê Şerqî û Vartoyî) de zaf cayan de çekuyanê *zaza û dumbelî* sey terkîbê *zaza-dumbelî* eynî mana de şuxulneno.¹¹⁰ Tayê cayan de zî sey “*Dumbelî Zazalar*” (zazayê dumbelî) gurênenno.¹¹¹ Seke ma cor de Malmîsnajî ra neql kerdbi dormeleyê Motkî û Sasonî de semedê zazayan “dimbilan” vajî-yeno (-an îzafeyê zafhûmarî yo). Reyna qaso ke Roşan Lezgîn neql keno, Licê de “rêzila koyê peyê (vakur) Licê ra wet, hetê Çewligî ser, hetanî ça şîno nêno zaneyîş, kirdî vanê, “Kirdane” la kurmancî vanê, “Dimilya” yan zî “Dimilya”.¹¹² Nê malumatî eynî wext nawnenî ke *dimilî û dimbilî/dunbulî* telafuzê yewbînan î.

Mehemed Elî Ewnî wexto ke *Şerefname* açarneno erebkî, peynîya kitabî de şecereyê xo bi zîwanê erebkî nuşt. Kirdkîya nê nuştayî wina ya: “Temam bi çarnayîşo bêkêmasî, tewr zeifê qulanî Homayî, Mehemed Elî Ewnî lajê Ebdulqadir Ewnî Efendî û tornê Mehemed Elî Axayo Babij dest ra bîyo. Şarê Sêw-regî ra, eşîrê **Dunbulî** yanî **Zaza** ra û milletê **Kurd** ra yo. Homa Teala eyi damê fesadan ra bipawo. Qahîre de ronîşte yo. No nuştayê xo 15 Êlule serrê 1948

106 M. Cemil Rojbeyani, “Fermanrewayiy Dunbuliyekan Le Tewrêz û Dewrûberî da”, Karwan, No: 32 (Maysî 1985), r. 18 ra neql: Malmîsanij, ecv, r. 13

107 Osman Sebrî, “Êzdî û Ola Wan-3”, Ronahî (Supplemen illustré de la revue Hawar), Hejmar 21, Şam, 1.12.1943, r. 15

108 Malmîsanij, Kird, Kırmanc, Dimilî veya Zaza Kürtleri, Deng Yayınları, İstanbul 1996, r. 12

109 Ziya Gokalp, Kürt Aşiretleri Üzerine Sosyolojik Tetkikler, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1992, r. 27

110 M. Şerîf Fîrat, Doğu İlleri ve Varto Tarihi, MEB, İkinci baskı, Ankara 1961, r. 10, 11, 24, 27, 55, 66, 125

111 M. Şerîf Fîrat, Doğu İlleri ve Varto Tarihi, MEB, İkinci baskı, Ankara 1961, r. 67, 69

112 Roşan Lezgîn, “Nameyê Dew û Mezrayanê Licê”, <http://www.zazaki.net/haber/namey-dew-mezrayan-lic-80.htm>

113 Şerefxan Bidlîsî, Şerefname, trc. Mehemed Elî Ewnî, Dimeşq 2006, C. 2, r. 215 ra neql: Wisîf Zozanî, “Asmêne Kirdan ra Estareyêko Nimite: Mehemed Elî Ewnî”, Nûbihar, Hûmare 118, C. 15, İstanbul 2012, r. 9

de nušto"¹¹³

Heto bîn ra kitabê *Meşahîrul-Kurd û Kurdistan* de sey cêrnotî derheqê dunbulîyan de vano ke, "Bi raştî no name qey yew şaxê kurdanê pîlî rê vajîyeno. Welatê Kurdistanî de vila bî. Şarî xerîbî înan ra vanî zaza."¹¹⁴

Goreyê tayê çimeyan zî *donbolî* eslê xo de kurdê kurmanç î. Lajê Huseyn Xan Donbolî, Teymûr Paşa *Tarîx-e Keşaf* de eslê donbolîyan sey *kurmanç* nişan dano. Nusxayê nê kitabî serra 1849î nawnena.¹¹⁵

Şerefxan, Dunbilyan ra sey "eşîrê Dinbilîyan" bi îfadeyê zafhûmarî behs keno. Tayê çimeyan de dunbilîyan ra sey "ebr" yanî sey "eşîrêka konfederatîfe" behs beno.¹¹⁶ Wina aseno ke dunbilî eşîrêka girde bîya û zaf eşîr û barixan ra ameya pê. Ewro herçiqaş nameyê "dimilî" teşmîlê zafê kirdan bîyo zî sey nameyê eşîre zî esta û qismêkê înan kird/zaza û qismêkê înan zî kirdas/kurmanç o. Merdim şêno vajo ke, yan rewna ra mîyanê dunbulîyan de nê her di lehçeyî qisey bîyêne. Yan zî zemanî reyde goreyê cografya lehçeyê înan vurîyayo.

2.4. Zaza

Kirdê ke derûdorê Xarpêt, Pali û Maden de ciwîyenî qismêkê înan xo ra vanî "zaza". Reyna, hetê Qoçqîrî û Aksaray de zî tayê kirdî xo sey "zaza" name kenî. Nê, ziwanê xo ra "zazakî" vanî. Cîrananê xo kurmançan ra *kurmanç/kurmonç* yan zî *kirdas/kirdasî* vanî. Ma naye vajî ke ewro no name teşmîlê zafê kirdan bîyo û goreyê serranê verênan mintiqaya Kirdane de nika vêşî vila bîyo.

2.4.1. Derheqê Kokê Çekuya "Zaza" de

Derheqê kokê çekuya "zaza" de nuştux û cigêrayoxan mîyan de yew pêameyîşêk çin bo zî wina aseno ke rêça na çekuye hetanî dewrê verê Îsayî şina.

Îsayî ra ver nîzdê serra 3000–2500 de bajarê Sumerîyan Marî de nameyê yew mabedî *Nînnî-Zaza* bi. Nê mabedî ra tayê çîyê ke mendî Sûrîye/Şam de Muzeya Milî de yî.¹¹⁷ Marî, nika sînorê Sûrîye de, rojawanê Firatî de bi nameyê Tell Herîr yew bajarêko antîk o. Eslê xo de *Nînnî-Zaza* yan *Înnana-Zaza* yew

---

114 Wisif Zozanî, "Asmênê Kirdan ra Estareyêko Nîmite: Mehemed Elî Ewnî", Nûbihar, Hûmare: 118, İstanbul 2012, r. 10

115 M. Reza Hamzeh'ee, Yaresan (Ehl-i Hak) Bir Kürt Cemaati Üzerine Sosyolojik Tarihsel ve Dini-Tarihsel Bir İnceleme, İngilizceden Çeviren: Engin Öpengin, Avesta, İstanbul 2009, r. 62

116 İbrahim Bozkurt, "Dümbülliler veya Bermekiler", Aşiretler Tarihi, İstanbul 2009 ra neql: <http://www.asiretler.com/Yazilar.asp?goster=dos&id=169>

117 Temple of Ninni-zaza, http://www.homsonline.com/EN/Citeis/slides/Mari_Worshipper-Statuette.htm

- Antiquities Oriental: Mari Model, <http://www.lesing-photo.com/disping.asp?i=080208+4+&cr=20&cl=1>

118 Malmîsanij, Kird, Kîrmanc, Dîmilî veya Zaza Kürtleri, Deng Yayınları, İstanbul 1996, r. 22

homaya Sumerîyan a.¹¹⁸

Zaza, Tewrat de zî sey nameyê şexsî vîyareno. Goreyê tewratî Zaza neslê Yehûdayî ra lajê Yonatanî yo.¹¹⁹

Goreyo ke Xalis Ataksoy neql keno, Kirxî verê Îsayî 880 de seba Asur-Nazirpalî şonî Zaza-Buha. No ca beno ke hetê koyê Mîhrabî yan zî koyê Çîmenî de bo. No ca nîzdîyê welatê Kirxî/Korxî yo.¹²⁰ Koyê Mîhrabî hetê Madenî de yo ke uca de nika zazayî ciwîyenî.

Wextê qralê Persan Darîusê yewinî (522-486 ÎV) de bi nameyê Zazana cayêk ra behs beno. No name kitabeyê Bîstunî¹²¹ de estûna yewin, paragrafo 19. û rêza 92. de vîyareno. Qral Darîus behs keno ke Zazana serê rayîrê Babîlî de, kinarê Fîratî de şaristanêk o.¹²²

Dewrê Îslamîyetî de zî no hewa nameyê cografîkî sey "زازوز" Zozan, Zûzan, Zewazan, Zûzan el-Ekrad (Zûzanê Kurdan) tayê nameyî çîmeyan de vîyarenî. Yaqût El-Hemawî (1179-1229), na çekuye sey "Zewazan" nuseno û vano ke "na mintîqa mîyanê koyanê Armenîye, Azerbaycan, Dîyarbekir û Musulî de manena. Şarê ci armenî û kurd î." Dîma Balazûrî (wefat: 893) ra neql keno ke "Îyad b. Ganem fethê Cîzîre ra dima serra 19. ya hîcrî de bi rayîrê Zewezan şîno Qarda û Bazabda." El-Hemawî, dima Îbnul-Esîrî ra tayê malumatana neql keno. Qaso ke Îbnul-Esîr (1160-1234) vano, "Zûzan yew mintîqa ya ke rojhelatê Dîcle ra resena hetanî Cîzîre. Reyna mesafeyê di rojan Musul ra cor dest pêkena resena hetanî sînorê Axlât û hetanî sînorê Salmasî şîna û Azerbaycan de qedîyena. Na mintîqa de qelayê kurdanê Boxt û Beşnewîyan estî û nê qelayî zaf saxlem û rîndek î."¹²³ Îbnul-Esîr eynî wext nê cayî ra bi nameyê Zûzan el-Ekrad (Zûzanê Kurdan) behs keno.¹²⁴

Nefîsî behs keno ke "Zazeyn" yeno manaya "di Zaz"î; û di dewê ke pêrabesteyî semedê înan vajîyeno.¹²⁵ Kitabê Hamzeh'ee de zî behs beno ke, Zazeyn di mintîqayanê pêrabesteyan ra ameyo meydan û hergû yewe sey "Zaz"

119 Old Testament (Tanakh), Chronicles-I, 2:33, r.234

120 Halis Ataksoy, Diyarbakır Tarihinde Komuk Eli, Haz. Yılmaz Ataksor, Çeltüt Matbaacılık, İstanbul 1988, r. 30

121 Bîstun, yew bajarê eyaletê Kîrmanşanî yo ke şarê ci kurd o.

122 The Behistun inscription, Column 1, lines 91-96, <http://www.livius.org/bm/behistun/behistun-t11.html>

123 Yakut El-Hamawî, Mucemu'l-Buldan, C. 3, Daru's-Sadr, Beyrut 1977, r. 415

124 Borîs James, Selahaddin ve Kürtler, Çev: Nazlı Bilgiç, Avesta Yay., İstanbul 2011,

125 Said Nefîsî, Babek, Azerî Türkçesine çeviren E. Azerî, Türkiye Türkçesine aktaran Mahmut Ayaz, Berfîn Yayınları, İstanbul, Haziran 1998, r. 37 ra neql: Roşan Lezgîn, "Khormek Sözcüğünün Kökeni Hakkında",

<http://www.zazaki.net/haber/khormek-sozcugunun-kokeni-hakkinda-440.htm>

126 M. Reza Hamzeh'ee, Yaresan (Ehl-i Hak) Bir Kürt Cemaati Üzerine Sosyolojik Tarihsel ve Dini-Tarihsel Bir İnceleme, İngilizceden Çeviren: Engin Öpengin, Avesta, İstanbul 2009, r. 98, 76 nolu dipnot

tabîr bena. No ca bi ihtîmalêko pîl koyê Loristanî de yo.¹²⁶

Nê çimeyanê tarîxîyan ra fam beno ke çekuya "zaza" verê cû sey nameyêkê cografîkî ameya şuxulnayîş. Bi rastî nê nameyan û zazayanê nikayînan mîyan de têkilîyêka rasteraste îspat nêbîya, la tayê cayan de "zaza" sey nameyê cayî yeno şuxulnayîş. Goreyo ke Malmîsanij neql keno, Erzîngan û Erzîrom-Çad de dewa *Zazalar*, Mîdyat de *Zaza*, Kurdistanê Başûrî de *Zazan*, Kurdistanê rojhelatî de mintiqaya Hewramîyan de *Zaza Ra* (Rayîrê *Zaza*) û *Qulê Zazî* yeno şuxulnayîş.¹²⁷ Sêwas-Zara de zî bi nameyê "Zazalar" yew dewe esta. Tarîxçeyê na dewe de vajîyeno ke dewe ra *Dimilie Nahalee* (*Dimilîyê Nahalê?*) zî vajîyeno. Nameyê dewijan mîyan de *Elî Dimilî* û *Kalê Dimilî* zî vajîyeno ke têkilîya *Dimilî* û *Zaza* nawnenî.¹²⁸

Tayê çimeyanê kirdaskî de zî *zaza* sey *zazan* nusîyayo. Mavajî Ferhengê Musa Anterî de "zazan: yew eşîra kurdan" nusîyayo.¹²⁹ Ferhengê Qanatê Kurdoyî de zî *zaza* û *zazan* eynî mana de ameyî gurênayîş ke ferheng de "zaza: biewnî *zazan*" nusîyayo.¹³⁰ Cegerxwîn zî yew şîra xo de wexto ke grûbanê kurdan hûmareno çekuya *Zazan* şuxulneno: "Lazim e em hewl bidin bo îttifaqî Kurdê me / Buxtî û Zazanî min hem Sorî û Babanî tu."¹³¹ Nê zî têkilîya *zaza zazan/zozan/zewazan* anî vîrê ma.

Ma naye vajî ke sewbîna şaran mîyan de zî sey nameyê cayî, yan sey nameyê qebîleyî, yan zî sey nameyê şexsî çekuya "zaza" ameya şuxulnayîş. Mesele pabesteyê Trabzon-Arsînî bi nameyê *Zazana* yew dewe esta ke nameyê na dewe nika bedelîyayo bîyo "Güneyce".¹³² Labelê têkilîya nê nameyan û zazayan tespît nêbîya. La wina aseno ke prosesê tarîxî de sey nameyêko cografîk ameyo şuxulnayîş. Beno ke nameyêko topografîk bîyo, coka hende cîya cîya cayan de esto.¹³³

Goreyê tayê aliman kokê çekuya "zaza" bi herfa *z* ra eleqedar a. MacKenzie û Celadet Bedirxan nê ihtîmalî ra behs kenî. Goreyê nê fikrî, zîwanê kurdan de seba ke herfa *z* zaf vîyarena coka wina vajîyayo. C. J. Rich, zî çekuya "zaza" sey "merdimo peltek, kekeme, merdimo ke qala ey fam nêbena" îzeh keno. Wina aseno ke Rich, çekuyê fransîzkî *zézayer* û *zozoter* ra wina yew

127 Malmîsanij, Kîrd, Kîrmanc, Dimilî veya Zaza Kürtleri, Deng Yayınları, İstanbul 1996, r. 25

128 Zazalarkoyu.com, "Tarihçemiz", <http://www.zazalarkoyu.com/tr/tarihcemiz>

129 Musa Anter, Ferhenga Khurdî-Tirkî, Yeni Matbaa, İstanbul 1967, r. 158

130 Q. Kurdo, Ferhenga Kurdî-Rusî, Neşîrxana Dewletê ya Ferhengêd Zîmanê Miletêd Dereve û yê Sovêtîstanê, Moskowa 1960, r. 800

131 Cegerxwînê Kurdî, "Berdêlk", Hawar: Kovara Kurdî, hûmare: 10, 23 Octobre 1932, r. 3

132 Tapu Kadastro Erzurum 8.Bölge Müdürlüğü, <http://www.e-tkbm.gov.tr/publisher/tkdurumilce.asp?ilceid=856>

133 Gurcuyan û firansîzan mîyan de sey nameyê şexsî "Zaza" esto. Peştûnan (efxanan) mîyan de zî nameyê yew eşîre "Zazî" yo: <http://www.zazai.de/zazien.html>

134 Malmîsanij, Kîrd, Kîrmanc, Dimilî veya Zaza Kürtleri, Deng Yayınları, İstanbul 1996, r. 22

texmîn kerdo.¹³⁴

Goreyê tayênan zî, kokê çekuya “zaza” vengê **za** ra yeno. **Za** zayîş ra eleqedar o û tayê cayan de manaya *lañî* dano. Kurmancîya cêrêne de **za** yeno manaya *gedeyî* û *zaza* zî yeno manaya *torinî*. Kirdkîya Motkan û Hewêlî (Baykan) de, **za**, **ze**, **zak** manaya *lañî* de yeno gurênayîş. Reyna îdyomê sey “za û zêç” yan “zar û zêç” de **za** û **zar** manaya *gedeyî* de şuxulnîyayê. Reyna tayê îfadeyê heqaretî sey “kutik zayê kutikî” de zî **za** manaya *lañî* de ya. Reyna çekuyanê sey *xalza*, *birarza*, *dayza/datiza*, *wariza* de zî ma na rewşe vînenî. Reyna kirdaskî de *zar*, *zak*, *zarok* zî manaya *gede* û *lañî* danî.¹³⁵ Reyna kirdkî de îfadeyê “zay zayonê ma yo” de zî **za** manaya *neseb* û *nesifî* dano, eqrebatîya dûrî û nesla abiryaya îfade keno. Ferhengê Îzolî de zî **zaz** yeno manaya *torinî*.¹³⁶

Nê teorîyan ra teber çîyo eşkera no yo: “Zaza” wextê Osmanîyan de yew nameyê eşîra kurdan bîyo û dima manaya xoya ewroyîne ra nîzdî semedê zafê kirdan ameyo şuxulnayîş.

2.4.2. Çimeyanê Nuşteki û Fekkîyan de “Zaza”

Tarîxo nîzdî de “zaza” hîna zaf sey nameyê eşîrêka kurdan vîyareno. Şecereyê Qureyşan ke hetê Seyîd Kekîlî ra weşanîyayo bi texmînî seserra 13. ra menda, nê şecereyî de talibî (murîdî) û nameyê eşîra înan qeyd bîyo. Nameyê new hebî eşîranê kurdan no şecere de rêz bîyî û înan ra yew zî eşîra “Zaza” ya. Şecere de bi erebkî “Talib Molla Nebî mîn qabilet **Zaza**” yanî “Eşîra **Zaza** ra talib Molla Nebî” nusîyayo.¹³⁷

Yew şîira ke nîsbetê şair Kaygusuz Abdalî (1341-1444) bena, uca de zî nameyê “zaza” vîyareno: “Eğer bu sene çıkar isem yaza / Toplayım bir parça Gürcü, Abaza / Elime geçerse on kadar Zaza / Yolar sakalını kavlak satarım”¹³⁸

Ewliya Çelebî (1611-1682), *Seyhatname* de mîyanê eşîranê kurdan de behsê eşîra *Zaza* zî keno: “... eşîra Haltî û eşîreta Çekvanî û eşîra Yezîdî eşîra *Zaza* û *Zebârî* û *Lolo* û eşîra *Îzolî* û *Şîkakî* û *Kîkî* ke vejîyenî wareyê Çewlîgî heme di henzar kurdî kenî. Des henzar heywanê înan estî û goreyê naye mer-

135 Malmîsanij, Kird, Kırmanc, Dimlî veya Zaza Kürtleri, Deng Yayınları, İstanbul 1996, r. 21

136 D. Izoli, Ferheng: Kurdi-Tırki, Türkçe-Kürtçe, Deng Yayınları, İstanbul, 1992, r. 462

137 Kureşanlı Seyyid Kekil, Peygamberler İle Seyyidlerin Şecereleri ve Aşiretlerin Tarihi, Hans und Sigrid Verlag, Köln, r. 215 ra neql: Munzur Çem, <http://www.zazaki.net/file/kur%C3%AAsan-asireti-ve-gandi-kemalin-turkmenlesmesi.pdf>

138 Cahit Öztelli, Bektaşî Gülleri, İstanbul, 1985, r. 334 ra neql: Malmîsanij, ecv, r. 22 (Tayê varyantan de no qisim çin o.)

139 Evliya Çelebi, Seyhatname, Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat Kitaplığı, 305 n.yazma, 3. Kitap, vrk. 85-b ra neql: Ercan Çağlayan, “Osmanlı Belgelerinde Zazalar ve Zazaca Üzerine Notlar”, 1.Uluslararası Zaza Dili Sempozyumu (13-14 Mayıs 2011), Bingöl Üniversitesi Yayınları, Ankara 2011, r. 273-274

dimê begê Çabaxçurî înan ra uşir gênî."¹³⁹ Çelebî, wexto ke behsê ahalîyê Çewlîgî keno çend cayan de zazayan ra sey "Ektrad-ı Zaza" (Kurdê Zazayî) behs keno.¹⁴⁰ Çelebî yewna ca de vano ke "Duwês hebî zıwanê kurdan estê" û mîyanê înan de "zazakî" zî hûmareno. Reyna, zaf cayan de tabîrê "lîsan-î Zaza-î Ektrad" şuxulneno.

Tayê wesîqeyanê arşîvê Osmanîyan de zî behsê eşîra Zaza beno. 1845 de defterê temettu yê Dîvrîgi-Yagıbasan de binê nameyê eşîra Zaza de 51 reîsê xaneyî qeyd bîyî. Reyna 1886 de nuşteyo ke Mamuretu-l Ezîzî rê şawîyayo uca de behsa eşîranê Zaza û Balican beno, cayê nê eşîran Dîvrîgî û Qocgîrî aseno.

Salnameyê Wilayetê Osmanîyan de (1867 ra dima) ca bi ca behsê zazayan bîyo. Hetê nufusî ra zazayî mîyanê kurdan de hesebîyayê. Hetê zıwanî ra zî zafane "Kurdî" mîyan de hesebîyay, la wexto ke bitaybetî behs beno, zafane "lîsan-î Zaza-î Ektrad", ge-ge zî sey "Kürdçeden muharref Zazaca", "Farsçadan Muharref Zazaca", "Zaza lisanı" tabîrê cîya-cîya estî. No het ra Mewlidê Ehmedê Xasî nimûneyêko balkêş o. Seke ma cor de behs kerd, Ehmedê Xasî seba mewlidê xo "Mewlidê Kirdî" vano. Labelê destpêkê mewlidî de nuşteyê îznê resmî de bi Tirkî "Zaza lisanı" vajîyeno. Nuşteyo ke semedê musadeyê çapkerdişê mewlidî hetê wilayetê Dîyarbekirî ra Nezaretê Maarîfî rê şawîyayo, uca de tabîrê "Zaza lisanı" vîyareno, la cewabo ke Îstanbûl ra, yanî Nezaretê Maarîfî ra yeno, uca de "Zaza lisanı üzere muharref Kürdçe Mevlîd-î Şerîf" nuseno.¹⁴¹ Reyna, wextê Osmanîyan de behsê yew Încîlî beno ke bi Zazakî nusîyayo. No Încîl 1900 de London de çap bîyo û 1902 de erşawîyayo İran, la seba ke hukmatê Osmanî ra musade nêgêriyayo Bexdad de tepişîyayo, nê nuşteyan de zî nê Încîlî ra sey "lisan-ı Zaza Kurdî" behs beno.¹⁴²

Mustafa Kemal 21.08.1919 de yew telegrafê xo de wexto ke behsê Sêvas û Erzınganî keno, tabîratê "Zaza denilen Kürtler" şuxulneno.¹⁴³ Dr. Nurî Dêrsimî zî, Zazayan mîyanê eşîranê Qocgîrî de hûmareno.¹⁴⁴

Zıwanzan Le Coqî tayê metnê kurmancî û kirdkî arê dayî. Metnê kirdkî fekê Omar İbn Elî Kosa (Umer lajê Elî Kosayî) ra arîdîyayî. Umerê Elî Kosa ke bi nameyê "Xalo" yeno şınasnayîş, xo sey "Xalo eşîret Zaza" îfade keno. Xalo xo bi kurmanckî dano şınasnayîş ke "welatê ey Çermûg o, la dima semedê karî

140 Evliya Çelebi, ecv, 3. Kitap, vrk. 88-b ra neql: Ercan Çağlayan, ecv., r. 274

141 Neqlkerdax: Wisif Zozanî, Derheqê Tarîx û Zûnî Kirdûn di Panel, Çewlîg, 02.04.2011 (vîdeo)

142 Ercan Çağlayan, "Osmanlı Belgelerinde Zazalar ve Zazaca Üzerine Notlar", 1.Uluslararası Zaza Dili Sempozyumu (13-14 Mayıs 2011), Bingöl üniversitesi Yayınları, Ankara 2011, r. 281

143 Mustafa Kemal, Nutuk, Cilt: I (1919-1920), Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, s. 71-72

144 M. Nurî Dersimî, Kürdistan Tarihinde Dersim, Ani Matbaası, Halep 1952, r. 61

ameyo Şam û nika Şam de mehleya Salihîye de ronîşeno, emrê ci hewtay û heştî yo." Û dima tayê metnanê *zazakî* neqlê nuştoxî keno. Yew metn bixozazakî yo, ê bînî kurmanckî û tirkî ra tadîyayî zazakî ser.¹⁴⁵

Kitabê *Tarîxê Kurd û Kurdîstanî* de M. Emîn Zekî Beg, "Zaza"yan mîyanê eşîranê kurdan de hûmareno. Goreyê naye eşîra Zaza rojhelatê Xarpêtî de ciwîyena û henzar xane ra yena pê.¹⁴⁶ Yewna ca de zî behs keno ke hetê Sêwregî de zî eşîra Zaza esta, labelê na tena yew eşîre nîya.¹⁴⁷

Kurdê ke Urdun de ciwîyenî mîyanê înan de zî eşîra Zaza esta. Înan ra Xatem Zaza el-Kurdî nê malumatî dayî ma: "Zaza Urduñ de yew aîleya/eşîra kurdan a. Sewbîna bi nameyê 'Şêxo, Barava, Axa...' barixê kurdan estê. Wextê Osmanîyan de hetê Dîyarbekirî ra ameyê Urdun."¹⁴⁸ Kitabê *Kurdê Urdunî* de zî "zaza" ra sey eşîrêka kurdan behs beno. Goreyo ke kitab de behs beno, kurdê Urdunî nê eşîran ra ameyî meydan: Eyûbî, Aşîtî, Baravî, Berazî, Daqurî, Dêrikî, Reşwanî, Şêxanî, Metîni, Millî, **Zaza**, Kîkî, Wanî û Omerî. Binê eşîra Zaza de zî nê barix û keyeyî hûmarîyenî: Ziriklî, Zikrî, Molla, Urfalî, Siwêrekî, Îbişî, Dîyarbekirî, Qereşolî û Alûsî.¹⁴⁹ No kitab hetê Muhammed Elî es-Siwêrekî el-Kurdî ra nusîyayo. Seke kunyeya nuştoxî ra aseno, o bi xo zî kurdanê zazayan ra yo. Malumatê nuştoxî û malumatê ke Ewliya Çelebî û M. Emîn Zekî Beg dano pê gênî. Heto bîn ra *Seyhatnameyê Ewliya Çelebî* de zî kitabê Elî Siwêrekî de zî nameyê "Zaza" û "Kîkî" pîya vajîyenî. Beno ke nê her di eşîran pîya koç kerdo şîyê Urdun.

Goreyê nê malumatî ma şênî vajî ke prosesê tarîxî mîyan de zaza sey nameyê eşîrêka kurdan ameyo şuxulnayîş û dima teşmîlê kirdanê bînan zî bîyo. Xora, kirdê ke semedê xo nê nameyan şuxulnenî hetê etnîkî û milî ra xo kurd vînenî.¹⁵⁰ La wexto ke bitaybetî/bixusûsî xo ra behs bikî, nê nameyan şuxulnenî.

3. NAMEYÊ BÎNÎ

3.1. Şarê Ma

145 Albert Von Le Coq, *Kurdische Texte*, Cîld: 2, Reichsdruckerei, Berlin 1903, r. 63

146 M. Emîn Zekî Beg, *Kürtler ve Kürdistan Tarihi*, Terc. V. İnce, M. Dağ, R. Adak, Ş. Aslan, Nûbihar, İstanbul 2011, r. 358

147 M. Emîn Zekî Beg, *Kürtler ve Kürdistan Tarihi*, Terc. V. İnce, M. Dağ, R. Adak, Ş. Aslan, Nûbihar, İstanbul 2011, r. 363

148 Bîlal Zîlan, "Urdun de Kurdê Zazayî", *Newepel: Rojnameyo kulturî yo pancêstroje*, Hûmare: 22 (01-15 Sibate 2012), r. 6

149 Muhammed Alî es-Siwêrekî el-Kurdî, *Ürdün Kürtleri*, terc. Qedîr Yıldırım, Avesta, İstanbul, 2006, r. 94

150 Serdar Yıldırım, "The Use of the Name 'Zaza' and the Understanding of 'Kurdishness' among Zaza Villages of Lice and Hani", *International Conference The Zaza People: History, Language, Culture, Identity*, Yerevan, Armenia, 28 October 2011

Kirdan ra qismêk ke hetê Gimgim (Varto) û Xinisî de ciwîyenî semedê xo nameyêko taybetî/xusûsî ra vêşêr, hîna zaf tabîrê *şarê ma* şuxulnenî. Semedê zîwanê xo zî *zonê ma* (ziwanê ma) yan *so-be* (şo-bê) vanî. Eslê xo de nê nameyê taybetî û etnikî ney, nameyê tebîî yî. Çimkî ma zanî, ê ke nameyanê bînan şuxulnenî zî qiseykerdişê xo de semedê xo “şarê ma” yan zî “zonê ma” vanî. Reyna tabîrê *so-be* zî fiilanê *şîyayîş* û *ameyîş* ra virazîyayo ke halê emirî de nê fiilî sey “şo”, “bê” vajîyenî. Nê, bi eynî mantîq *kirdaskî* ra zî *here-were* vanî. Nê tewir namekerdişê tebîî mîyanê heme mîletan de estî.

3.2. Ginî, Çarek, Lol

Ginî (eşîra Ginîyan), Çarek (eşîra Çarekan) û Lol (eşîra Lolan) nameyê eşîrê kurdan ê. Ginîyî, hetê Zara-Bekpar (Beypinar) û koyê Qerabelî (Sîwas) de ciwîyenî.¹⁵¹ Çarekî zafane hetê Zara, Dîvrîgî, Erzingan û Erziromî de estî. Eşîra Lolan zî Dêrsim, Erzingan, Xinis û Gimgim de ciwîyena.¹⁵² Cayê ke nê eşîrî tede ciwîyenî, uca de kurmancî înan ra hîna zaf bi nameyê nê eşîran xitab kenî; înan sey Ginî, Çarekî, Lolî name kenî. Mesela Xinis (Erzirom) de semedê elewîyan “Çarek” vanî, la seke ma va, nê heme nameye eşîran î; ê cayan de bi hewayêk teşmîl bîyî.

3.3. Kur

Tayê cayanê Dêrsimî de semedê kurdanê sunîyan *kur* vajîyeno. Mesela, yew kilama Sey Qajî de seba ke kirdasê Qereyazî¹⁵³ sunî yî, înan ra sey “kur” behs beno:

“(…) Cêr saade ma hardo dewres o / Mîrê mi, cor asmêno kew o / Carû **Kirmancîye** de kês nêkoto / (Mîrê mi) binê dest û pawû (...) Mîrê zalimî do kistene / Xelîl Begê minê Yelaldî ye / Eve destê **Kurrûnê** Qereyajîye. / Mîre to wonceno soxir / kenê duskunê Cem û Cematê **Kirmancîye**”¹⁵⁴

Goreyê ke Malmîsanij neql keno no name tena hetê kirdan ra semedê kurmancan nêvajîyeno. Tayê cayanê Dêrsim û Meraşî de elewîyê kurmancî zî semedê kurmancanê sunîyan şuxulnenî.¹⁵⁵

Tayê cayan de semedê zazayanê sunîyan zî *kur* vajîyeno. Mavajî cayê ke elewîyê dêrsimijî û zazayê sunî cîran bî, elewî ge-ge înan zî sey “kur” name kenî.¹⁵⁶ Na rewşe kitabê Heyder Işikî de zî vîyarena. Uca de Memik Axawo

151 M. Nurî Dersimî, Kürdistan Tarihinde Dersim, Ani Matbaası, Halep 1952, r. 62

152 M. Nurî Dersimî, Kürdistan Tarihinde Dersim, Ani Matbaası, Halep 1952, r. 53, 55, 69

153 Qereyazî yan zî Gogsî (bi tirkî: Karayazı) nika qezaya Erziromî ya.

154 Daimi Cengiz, Dizeleriyle Tarihe Tanık Dersim Şairi Sey Qajî, Horasan yayınları, İstanbul 2010, r.438

155 Malmîsanij, Kird, Kirmanc, Dımılı veya Zaza Kürtleri, Deng Yayınları, İstanbul 1996, r. 10

156 Ma nê malumatî yew elewîyê koçgîrijî ra girewtî.

Dêrsimij wina vano:

"Saadettîn Efendî, Bertal Axa serekê 'eşîrda Xormek o. Ti zî rind pê zanê. Ena 'eşîri heyanî inkay mêldê dewleti di vejîyay. Serehewanayîşê Şêx Saîdî di derbi daya **kuruyano**."¹⁵⁷

Qaso ke nê malumatan ra fam beno *kur* ra qest ha kird ha kirdas sunî yî. Seke tirkî de semedê kurdan manaya heqaretî de "kîro/kuro" vajîyeno, wina aseno ke *kur* zî hetê elewîyanê kurdan ra semedê sunîyanê kurdan manaya şenik dîyayîşî de yeno şuxulnayîş. La hetê etîmolojî ra *kur*, çekuya *kurd* yan *kurmanc* de eleqedar asena ke merdim eşkeno vajo ke kilmbîyayîşê nê çekuyan o. Labelê ê ke sunîyê kurdan sey *kur* name kenî, zîwanê înan ra sey "kurkî" çîyêk nêvanî. Ma ewta ra zî zanî ke no eslê xo de namekerdişêko etnîkî nîyo.

Mîyanê êzidîyan de zî wina yew halê sosyo-reaksîyonî esto. Êzidîyan ra qismêk seba ke zafanayê kurdan musulman î, coka nêwazenî ke xo sey kurd name bikî. Çimkî goreyê înan kurd manaya musulmanî de yo. Coka yan xo tena sey êzidî, yan zî sey *kurmanc* name kenî.¹⁵⁸ Ma nê nimûneyan ra fam kenî ke cîyabîyayîşê bawerî ca bi ca tesîrê xo nasnameyê miletî ser o zî keno. Çekuya *kur* zî bingeyê xo wina yew cîyabîyayîşê bawerî ra girewto.

3.4. Kirdas/Kirdasî

Mîyanê kirdan de semedê kurmancan *kirdas/kirdaş/kirdasî* vajîyeno. Ê ke xo *kirmanc* û *dimilî* name kenî hema-hema temamê înan semedê kurmancan *kirdas/kirdaş*¹⁵⁹ vanî, Ê ke xo *kird* û *zaza* name kenî, înan ra zî qismêko muhîm kurmancan ra *kirdas/kirdasî* vanî. Nê eynî wext lehçeya kurmancî ra zî *kirdasî/kirdaşî* yan *kirdaskî/kirdaşkî* vanî. Mesela na kilama Sey Welî de kurmanckî ra sey *kirdaşî* behs beno: "Na Bamasurê ma ke ortê Sadiz û Hî-zolî ra şî / Kilama Haqîye vurnê, çarnê lo loê **kirdaşî**"¹⁶⁰

Seke ma cor de zî behs kerdbi goreyê Kemal Badilî, kurdê zazayî seba ke xo kurdê esil vînenî coka xo sey *kird*, kurmancan zî sey *kirdasî* name kenî. Badilî, çekuya *kirdasî* bi tirkî "Kürdümsü, Kürtçük" (sey kurdî, seke kurd, kurdo wîtelek/hurdek) mana keno. Seke aseno *kirdas/kirdasî* çekuya *kird* û suffiksê *-as/-asî* ra ameya meydan (*kird-asî*). Kirdaskî de suffiksê *-asî* esto ke manaya *şenik, qij, tay, kemî* dano. Goreyê tayê ziwannasan eslê nê suffiksî çekuyêka

157 Haydar Işık, Memik Axa wo Dêrsimij, Tirkî ra tadayox: Mihem Himbêlij, Apec, Stockholm, 1994, r.78

158 Bîlal Zîlan, "Derheqê Konferansê Erîwanî de", Newepel: Rojnameyo kulturî, Hûmare: 17, 16-30 teşrîne 2011, r. 4

159 Fekê Dêrsimî de "s-ş" bedelîyeno.

160 Daimi Cengiz, Dizeleriyle Tarihe Tanık Dersim Şairi Sey Qajî, Horasan yayınları, İstanbul 2010, r.173

kirdaskî *kasî* (şenik, qij, kemî) ra yeno û sey çekuyanê *tengasî, kurtasî, kêmasî* manaya negatîfe de yeno şuxulnayîş.¹⁶¹ Reyna hem kurdkî hem zî fariskî de îlaweyê *-asa* esto ke terkîban û çekuyanê pêrabesteyan de manaya *sey, seke* dano.¹⁶² Kirdkî de zî çekuya *winasî* de ma rêça nê sufiksî vînenî.

Herçiqas zafê cayan de semedê kurmancan *kirdas/kirdasî* vajîyo zî qezaya Licê de sey îstîsnayêk semedê kirdan/zazayan zî yeno şuxulnayîş. Licê de neke kurmancan ra, ê ke dima daxilê mîyanê eşîrê kirdan bîyî, înan ra kirdasî vanî. Yanî Licê de *kirdasî* ê ke eslê xo ra *kird/kurd* nîyî, semedê înan vajîyeno. Na babete de Roşan Lezgîn, Hemê Mede (muxtarê *Bawerde*) ra tayê malumatane balkêşan neql keno: "*Gavnor, Qencer, Qerac*, qismêkê her di *Xodfigan* û *Sêqas* kirdê koçer ê, *zîktheyj* ê. Merkezê nê koçeranê *zîkthey*, *Gavnor* o. Merkezê *zîktheyjan* zî *Zîktê* yo. Meselaya **kirdasî** bîyayîşî zî na ya ke, bi eslê xo tam kird yan zî mavajin kurd nêbîyayîş o. Nika hende kewtê têmîyan, êdî heme bîyê kird. Ê dewê cêrinî ke ma xo mîyan de înan ra vanê "**kirdasî**" la seba ke merdimê ma yê û ma reyde zaf wext koçerîye de bîyê loma kirdê bînî, ma hemîne ra vanê "**kirdasî**". Feqet esas, ma heme **kirdasî** nîyê. *Zîktheyjî* kirdê esîl ê. *Kirdasî* dima amey resayê bi koçeranê ma. Ê zî di babî yê: Memanî û Ele Rûtî. Mem zî Elo Rût zî, bi eslê xo metrebî yê. Mem sêwî bîyo, dewa *Cimarre* de resayo bi koçê ma. Babîyê ey ameyo kiştîş, babîyanê ma ra yewî dadîya ey marre kerda. Babîyê ma Mem kerdo weye û dima eşîra ma ra yew kêna daya ey. Ma reyde koçerîye kerda. Elo Rût zî, merdimê Memî yo, dima ameyo resayo ma, o zî bi no qayde, bîyo kirdasî. Nika kirdan û kurmancan reyde zî kêney dayê yewbînan, bîyê kird la seba ke babî ra kirdê xasî nîyê, loma ma înan ra vanê, 'kirdasî'. Yanî, ê ke bi eslê xo tam kird nîyê, dima bîyê kird yan zî gwunî kewta têmîyan, ma înan ra vanê, 'kirdasî'. Ma kurmancan ra nêvanî kirdasî. Ê zî sey ma kurd ê. La ziwane înan bineyke ferq esto. Mesela ma vanê "**kird**", ê vanê "**kurd**". Her di kelfimeyî yew ê. Kokê ma yew o."¹⁶³

4. NETÎCE

Prosesê tarîxî mîyan de kirdan semedê xo nameyê cîya-cîyayî şuxulnayî. *Kird, kirmanc, dimilî, zaza* heme nameyê yew grûbe yî. Nê heme nameyî tarîx de semedê kurdan ameyî şuxulnayîş û raste-rast tarîxê kurdan ra eleqedar î.

Nê nameyan ra *kird* û *kirmanc* nameyê etnîkî û milî yî. Kirdan bi xo nê nameyî şuxulanayî û no hem bi çimeyanê nuşteki hem bi çimeyanê fekkî tespît

162 Cemşîd Salehpûr, Farsça-Türkçe Genel Sözlüğü, Jangal Yayınevi, 1964 (?), r. 76

- Zana Farqînî, Ferhenga Kurdî-Tirkî, Ensîtuya Kurdî ya Stenbolê, Çapa dîyîne, Zend Yayınları, İstanbul 2005, r. 55

163 Roşan Lezgîn, "Nameyê Dew û Mezrayanê Licê", <http://www.zazaki.net/haber/namey-dew-mezrayan-lic-80.htm>

bîyo. Seba ke nê nameyî telafuzê çekuyanê *kurd* û *kurmanc* î û kurdê bînî zî semedê xo nê nameyan şuxulnenî, çimeyanê teberî de hîna zaf sey umumî *kurd* vîyarto. Coka, merdim bi asanî nêşkeno çimeyan de rêça kurdanê zazayan û kurdanê bînan nê hetî ra cîya biko. Nê nameyî, hetê kirdan ra tewr verî semedê xo, dima zî bi hewayêko umumî manaya heme kurdan de ameyî gurênayîş. Nê nameyî hetê famê kurdayetî ra nawnenî ke kurdanê zazayan mîyan de nasnameyê kurdayetî rewên û esil o, çiyêko arizî û teberî nîyo.

Dimilî û *zaza* semedo ke hetê kokî ra nameyê eşîrkî/komelkî yî, wexto ke bitaybetî grûbanê kurdan ra behs beno, ca dîyayo nameyê nê eşîran zî. Coka ma tarîxê kurdan mîyan de rêça nê çekuyan bineyna eşkenî kurdanê bînan ra cîya bikî. Nameyê *dimilî* dokumananê tarîxî de goreyê nameyê *zaza* hîna vêşî vîyareno û eslê xo de *dunbul/dumbul* ra yeno. *Zaza* zî prosesê tarîxî de sey eşîrêka kurdan vîyareno û hîna zaf çimeyanê Osmanîyan de ci ra behs beno. Nê nameyê komelkî dima ra teşmîlê kirdanê bînan zî bîyî. Bitaybetî kurmancan semedê kirdan hîna zaf *dimilî*, tirkan zî hîna zaf *zaza* şuxulnayo. Cigêrayoxê rojawanijî zî wexto ke kurdî tesnîf kerdê, hîna zaf nê nameyî şuxulnayî. Çimkî cigêrayoxî, bi nê nameyan grûb û lehçeyê kurdan hîna rehet eşkenî yewbînan ra cîya bikî û tesnîf bikî. Coka, nê nameyan lîteraturê rojawanî de vêşî ca girewto. Kirdê ke nê nameyan semedê xo şuxulnenî hetê etnîkî û milî ra xo kurd vînenî. La wexto ke bitaybetî/bixusûsî xo ra behs bikî, nê nameyan şuxulnenî. Prosesê tarîxî de nê nameyî sey nameyanê alternatîfê kurdayetî yan zî sey mîletêkê teberê kurdan de yanî sey mîletêkê kurdan ra cîya nêameyî gurênayîş. Eksê ci, nê nameyî hertim semedê yew grûba cematkî ya kurdan ameyî xebitnayîş.

Nameyanê bînan ra *Ginî*, *Çarek*, *Lol* nameyê eşîran î. Nê nameyî tayê min-tiqayanê tengan de manaya komelkî de teber ra semedê înan vajîyenî. Vatişê "şarê ma" zî merdim nêşkeno nameyêko etnîkî yan komelkî bihesebno, no eslê xo de namekerdişêko tebîî yo. Çekuya *kur* hetê elewîyan ra semedê kurdanê sunîyan manaya qij-vînayîşî de vajîyeno, hetê bawerî ra yew cîyabîyayîşêk îfade kenê. *Kirdas* yew îstîsnayî ra teber, semedê kurmancan vajîyeno. Namekerdişê *kirdas* zî mojneno ke kirdan hetê famê kurdayetî ra xo hîna esil dîyo û coka xo ra *kird* kurmancan ra *kirdas* vato.

Nê nameyî, hem mîyanê tarîxî de rêça kirdan bineyna roşn kenî, hem zî hetê nasnameyê etnîkî û milî ra cayê kirdan eşkera kenî. Coka, wexto ke tarîxê kirdan bêro analîzkerdiş, gereka nê heme nameyî pîya kîrîtk bibî.

ÇIMEYÎ

- Albert Von Le Coq, *Kurdische Texte*, Cîld 2, Reichsdruckerei, Berlin 1903
- Amir Hassanpour, *Kürdistan'da Milliyetçilik ve Dil*, Tercüme: İ. Bingöl & C. Gündoğan, Avesta, İstanbul 2005
- Beghyani Shadi Sharin, "Bêzhenasiya Zmanê Kurdî Ya Gishtî-40", <http://www.amidakurd.net/pel/Bejenasi40>
- Bîlal Zîlan, "Derheqê Konferansê Erîwanî de", *Newepel: Rojnameyo kulturî*, Hûmare: 17, 16-30 teşrîne 2011
- Bîlal Zîlan, "Urdun de Kurdê Zazayî", *Newepel, Rojnameyo kulturî yo pancêsroje*, Hûmare 22, 01-15 Sibate 2012
- Borîs James, *Selahaddin ve Kürtler*, Çev: Nazlı Bilgiç, Avesta Yay., İstanbul 2011
- Cegerxwînê Kurdî, "Berdêlk", *Hawar: Kovara Kurdî*, hûmare: 10, 23 Octobre 1932
- Celadet Bedirxan & Roger Lescot, *Grammaire Kurde (Dialecte Kurmandji)*, Librairie d'Amérique Et d'Orient, Paris, 1970
- Cemal Reşid Ahmed, *Ataların Karşılaşması / Derbend ve Şervan Ülkesinde Kürtler ve Alanlar*, Erebkî ra tercume: Sıraç Direk, Avesta Yayınları, İstanbul 1998, r. 172
- Cemîl Rojbeyani, "Fermendarîya Dumbulîyan li der û dora Tebrîzê", <http://asozagrosi.over-blog.com/article-30477740.html>
- Cemşid Salehpûr, *Farsça-Türkçe Genel Sözlüğü*, Jangal Yayınevi, 1964
- D. İzoli, *Ferheng: Kurdi-Tırki, Türkçe-Kürtçe*, Deng Yayınları, İstanbul, 1992
- D. N. MacKenzie, "Kurds, Kurdistan", *The Encyclopedia of Islam - V*, Brill, Netherlands 1986
- Daimi Cengiz, *Dizeleriyle Tarihe Tanık Dersim Şairi Sey Qajî*, Horasan Yayınları, İstanbul 2010
- DêrsimInfo, "Konferansê Zanistî yê Zonê Kurdî ser o Lerzan Jandîlî de roportaj - I", <http://dersiminfo.com/konferanse-zanisti-ye-zone-kurdki-ser-o-lerzan-jandili-de-roportaj/>
- Doğan Karasu, *Dinya d' Yo Darê Ma Rençber Ezîz*, Vate Yay., İstanbul 2012, r. 119
- Donboli.info, "Emîr Murteza Qulî Xan Dunbulî", <http://www.donboli.info/morteza-goi-khan.htm>
- E. B. Soane, *Grammar of the Kurmanji or Kurdish Language*, London 1913
- Ebdullah M. Varlî, *Dîwan û Gobîdeyê Ehemdê Xanî yêd Mayîn*, İstanbul 2004
- Ehmedê Xanî, *Mem û Zîn*, Amadekar: M. Emîn Bozarslan, Gün Yayınları, 1968
- Ehmedê Xanî, *Memozîn*, Transkrîpsiyon: Arîf Zêrevan, Nefel, Stockholm, 2004
- Ehmedê Xasî, *Mewlidê Nebî*, Litoğrafya Matbaası, Dîyarbekir Vilayeti, 1899
- Ercan Çağlayan, "Osmanlı Belgelerinde Zazalar ve Zazaca Üzerine Notlar", *1.Uluslar-*

- arası Zaza Dili Sempozyumu (13-14 Mayıs 2011), Bingöl Üniversitesi Yayınları, Bingöl 2011
- Fahri Pamukçu, *Gramerê Zazakî*, Vejîyaişê Tîjî, İstanbul 2011
- Firat, "Folklorê Dersîmi ra-II", *Hêvî: Kovara çandîya giştî*, No: 5, Paris Gulan 1986
- Garnik Asatrian, "Dimlî", *Encyclopedia Iranica*, <http://www.iranicaonline.org/articles/dimli>
- Garnik S. Asatrian & N. Kh. Gevorgian, "Zaza Miscelanny, Notes on some religious customs and institutions.", *Acta Iranica, Volume XII*, Belgium 1998
- Grûba Xebate ya Vateyî, *Ferhengê Kirmanckî (Zazakî)-Tirkî, Wesanxaneyê Vateyî*, İstanbul 2009
- Halis Ataksoy, *Diyarbakır Tarihinde Komuk Eli*, Haz. Yılmaz Ataksor, Çeltüt Matbaacılık, İstanbul 1988
- Haydar Işık, *Memik Axa wo Dêrsimij*, Tirkî ra tadayox: Mihem Himbêlij, Apec, Stockholm, 1994
- Hin Gewêlij, "Deyîra Ehmedê Musayê Axon", *Newepel: Rojnameyo kulturî*, Hûmare: 14, 01-15 oktobre 2011
- Iranica Online, "Donbolî", <http://www.iranicaonline.org/articles/donboli-1>
- İbrahim Bozkurt, "Dümbülliler veya Bermekiler", *Aşiretler Tarihi*, İstanbul, 2009
- İhsan Nurî, *Kürtlerin Kökeni*, Tercüme: M. Tayfun, Doz Yay. İkinci Baskı, İstanbul, 1991
- Karl Hadank, *Mundarten der Zâzâ, hauptsächlich aus Siverek und Kor*, Berlin 1932
- Kemal Badıllı, *Türkçe İzahlı Kürtçe Grameri (Kürmançça Lehçesi)*, Ankara 1965
- M. Emîn Zekî Beg, *Kürtler ve Kürdistan Tarihi*, Tercüme: V. İnce, M. Dağ, R. Adak, Ş. Aslan, Nûbihar, İstanbul 2011
- M. Emîn Zekî Beg, *Meşahir-î Kurd û Kurdistan*, Tercüme: M. Baban, M. Yağmur, S. Kutlay, Stockholm 1998
- M. Nurî Dersimî, *Kürdistan Tarihinde Dersim*, Ani Matbaası, Halep 1952
- M. Reza Hamzeh'ee, *Yaresan (Ehl-i Hak)*, Tercüme: Engin Öpengin, Avesta, İstanbul 2009
- M. Şerif Firat, *Doğu İlleri ve Varto Tarihi*, MEB, İkinci baskı, Ankara 1961
- Malmîsanij, "Derheqê Kirmancanê Modanî (Motkanî) de", *Vate: Kovara Kulturî*, Numre 32, Zimistan 2009
- Malmîsanij, *Kird, Kirmanc, Dimlî veya Zaza Kürtleri*, Deng Yayınları, İstanbul 1996
- Mecdeddîn Yakûb Fîrûzabadî, *El-Qamusu'l-Mûhît*, C. 3, Misir 1979
- Mehdî Özsoy, "Şêx û Mela", *Çira, kovara kulturî*, Hejmar 3, İlon 1995, Stockholm
- Mehmed S. Kaya, *The Zaza Kurds of Turkey: A Middle Eastern Minority in a Globalised Society*, Tauris, London 2011
- Mehrdad R. Izady, *Kürtler Bir El Kitabı*, Doz Yayınları, İstanbul 2004
- Muhammed Alî es-Siwêrekî el-Kurdî, *Ürdün Kürtleri*, Tercüme: Qedrî Yıldırım, Avesta, İstanbul, 2006
- Munzur Çem, *Dersim Merkezli Kürt Aleviliği*, Vate Yayınları, İstanbul 2009

- Munzur Çem, *Hawara Dêrsimî*, Weşanên Deng, İstanbul 2003
- Murat Alanoğlu-Muhammet Yücel, "Dimli-Zaza Adı ve Tarihsel Gelişimi", *1.Uluslararası Zaza Dili Sempozyumu (13-14 Mayıs 2011)*, Bingöl Üniversitesi Yayınları, Bingöl 2011
- Musa Anter, *Ferhenga Khurdî-Tirkî*, Yeni Matbaa, İstanbul 1967
- Mustafa Kemal, *Nutuk*, Cilt: I (1919-1920), Devlet Matbaası, İstanbul, 1934
- Old Testament (Tanakh), *Chronicles-I*, 2:33
- Osman Sebrî, "Êzdî û Ola Wan-3", *Ronahî (Suplemen illustré de la revue Hawar)*, Hejmar 21, Şam, Aralık 1943
- Peter J. A. Lerch, *Forschungen über die Kurden und die Iranischen Nordchaldaer - Band I*, St Petersburg 1857
- Peter J. A. Lerch, *Forschungen über die Kurden und die Iranischen Nordchaldaer - Band II*, St. Petersburg 1858
- Pîr Rıza Yagmurî de îtiqad ser o (Qisimo 1.), <http://dersiminfo.com/pir-riza-yagmuri-de-itiqad-ser-o-qisimo-1/>
- Pîr Rıza Yagmurî de îtiqad ser o (Qisimo 3.), <http://dersiminfo.com/roportaj-pir-riza-yagmuri-de-itiqad-ser-o-qisimo-3/>
- Q. Kurdo, *Ferhenga Kurdî-Rusî*, Neşîrxana Dewletê ya Ferhengêd Zimanê Mile-têd Dereve û yê Sovêtîstanê, Moskowa 1960
- Radyo Kurdane, <http://kurdane.com/>
- Roşan Lezgîn, "Dimîli/Zazaki ve Zazalar Üzerine", <http://www.zazaki.net/haber/dimilzazaki-ve-zazalar-uzerine-979.htm>
- Roşan Lezgîn, "Khormek Sözcüğünün Kökeni Hakkında", <http://www.zazaki.net/haber/khormek-sozcugunun-kokeni-hakkinda-440.htm>
- Roşan Lezgîn, "Mewlidê Kirdî", <http://www.zazaki.net/haber/mewlid-kird-57.htm>
- Roşan Lezgîn, "Nameyê Dew û Mezrayanê Licê", <http://www.zazaki.net/haber/namey-dew-mezrayan-lic-80.htm>
- Sait Kılıç, "Şarik Şiwon", *Ez Mireno*, 2007 (CD-Album)
- Sanskrit Dictionary, <http://spokensanskrit.de/>
- Serdar Yildirim, "The Use of the Name 'Zaza' and the Understanding of 'Kurdishness' among Zaza Villages of Lice and Hani", *International Conference The Zaza People: History, Language, Culture, Identity*, Yerevan, Armenia, 28 October 2011
- Strabo, *The Geography of Strabo V*, terc. Horace Leonard Jones, William Heine-mann 1961
- Seyîdxan Kurij, "Zazalar ve Zazaca Yazını", http://www.zazaki.net/file/zazalar_v...pdf
- Strabo, *The Geography of Strabo VII*, terc. Horace Leonard Jones, William Heine-mann 1930
- Şeref Xan, *Şerefname*, Tercüme: M. Emin Bozarlan, Hasat Yayınları, İstanbul 1990
- Tahsîn Yazıcı, "Deylem", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 9, TDV, İs-

tanbûl 1994

Tapu Kadastro Erzurum 8.Bölge Müdürlüğü, <http://www.e-tkbn.gov.tr/publisher/tkdurumilce.asp?ilceid=856>

Temple of Ninni-zaza, http://www.homsonline.com/EN/Citeis/slides/Mari_Worship-perStatuette.htm

Th. Bois, D. N. Mac Kenzie, V. Minorsky, *Kürtler ve Kürdistan*, Doz Yayınları, İstanbul 2004

The Behistun inscription, Column 1, lines 91-96, <http://www.livius.org/be-bm/behistun/behistun-t11.html>

V. Bardizaktsi, B. Natanyan, K. Srvantsyants, *Dersim Gizemi, Palu-Harpur 1878, 2.Cilt*, Derlem Yay., İstanbul 2010

V. Minorsky, "Kurds, Kurdistan", The Encyclopedia of Islam - V, Brill, Netherlands 1986

Wikipedia, "Mitannî", <http://en.wikipedia.org/wiki/Mitanni> (resayış: 03.04.2012)

Wisif Zozanî, "Asmênê Kirdan ra Estareyêko Nimite: Mehemed Elî Ewnî", *Nûbihar*, Hûmare 118, İstanbul 2012

Wisif Zozanî, "Dünbülîler, Zazalar yahud Kirdler" (meqaleya nêweşanîyaye)

Wisif Zozanî, Derheqê Tarîx û Zûnî Kirdûn di Panel, Çewlîg, 02.04.2011 (vîdeo)

Yakut El-Hamawî, *Mucemu'l-Buldan*, C. 3, Daru's-Sadr, Beyrut 1977

Yusuf Ziyaeddin Paşa, *El-Hediyye El-Hamidiyye fi'l-Lûgat El-Kurdiyye*, Tercüme: M. E. Bozarslan, Çıra, Stenbol, 1978

Zana Farqînî, *Ferhenga Kurdî-Tirkî*, Ensîtuya Kurdî ya Stenbolê, Çapa dîyine, Zend Yayınları, İstanbul 2005

Zazai.de, "Zazî", <http://www.zazai.de/zazien.html>

Zazaki.org, "Munzur Çem ile Röportaj", <http://www.zazaki.org/modules.php?name=News&file=article&sid=17>

Zazalarkoyu.com, "Tarihçemiz", <http://www.zazalarkoyu.com/tr/tarihcemiz>

Zeki Alimoğlu, "Zazaca Kürtçenin Bir Lehçesidir", <http://www.zazaki.net/haber/zazaca-kurtcenin-bir-lehcesidir-721.htm>

Zîlfi, "Ferhengok: Dımılki-Kurmanci-Tırki", *Hêvî: kovara çandîya gîştî*, Hejmar 1, Parîs, Îlon 1983

Zîlfi, "Folklorê Kurdî ebe Zarava Dımılki-II", *Hêvî: kovara çandîya gîştî*, Hejmar 2, Parîs, Gulan 1984

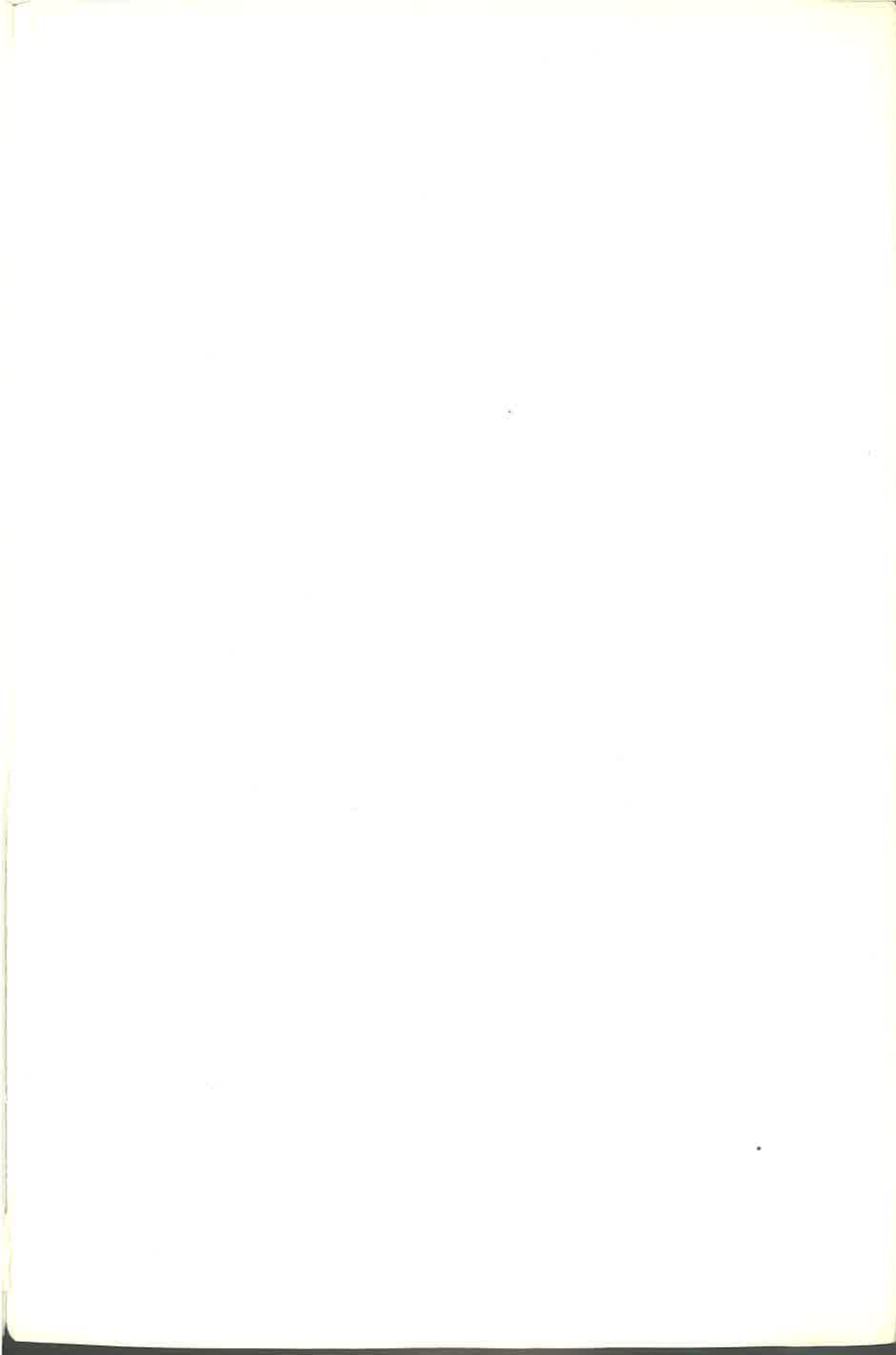
Ziya Gökalp, *Kürt Aşiretleri Üzerine Sosyolojik Tetkikler*, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1992

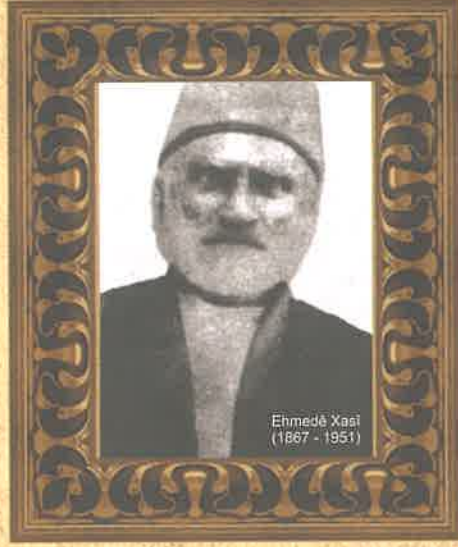

ÇIMEYÊ NÊ KITABÎ

- Biyîşê Pêxemberî**, Usman Efendî, Kitabxaneyê Hewarê, Şam 1933
- Çira**, Kovara Kulturî, Hejmar 3, 4, Spånga/Sweden, 1995
- Dejê Nîmîteyî**, Newzat Valêrî, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul 2009
- Delala Çimrengîne rê Qesîdeyî**, Zulkuf Kîşanak, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul 2007
- Dersim Merkezî Kürt Alevîliği**, Munzur Çem, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul 2011
- Dersim'de Alevîlik**, Munzur Çem, Peri Yayınları, Îstanbul 1999
- Dêsan de Sûretê Ma Nîmite**, Roşan Lezgîn, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul 2005
- Dêvo Kor**, Huseyîn Ballikaya, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul 2010, r. 95-120
- Ferhengê İdyomanê Kurdî**, Roşan Lezgîn, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul 2005
- Folklorê Ma ra Çend Nîmûney**, Malmîsanîj, Weşanê Jîna Nû, Uppsala, 1991
- Gula Çemê Pêrre**, Munzur Çem, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul, 2007
- Herakleîtos**, Malmîsanîj, Weşanê Jîna Nû, Uppsala, 1988
- Hêvî**, Kovara Çandîya Giştî, Hejmar 3, 5, 6, Parîs 1985, 1986, 1987
- Hewara Dêrsimî**, Munzur Çem, Weşanê Deng, Îstanbul 2003
- Hewnê Newroze**, Munzur Çem, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul 2005
- Hîkayeyê Koyê Bîngolî**, Deniz Gunduz, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul 2004
- Kilama Pepûgî**, Deniz Gunduz, Vejîyayîşê Vartanî, Ankara 2000
- Kurdische Texte-I, -II**, Albert von Le COQ, Berlîn 1903
- Mewlidê Kirdî**, Ehmedê Xasî, Dîyarbekir, 1899 ra
- Newepel**, Rojnameyo kulturî yo 15 roje, Hûmare 5, 12, 14, 15, 17, Dîyarbekir 2011
- Nîştîman**, Kovar, Hejmar 18, Stockholm 1991
- Roja Teze**, Hejmar 49, 50, 1999-2000
- Sanikanê Dîyarbekirî ra Guldesteyêk**, Roşan Lezgîn, Enstîtuya Kelepûrê Kurdî, Duhok 2009
- Soro**, Deniz Gunduz, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul 2010
- Şewçîla**, Kovara Edebî Hunerî, Hûmare 1, 2, 3, 4, Dîyarbekir
- Tanî Estanîkî û Deyîrê Ma**, J. İhsan Espar, Weşanê Rewşen, Berlîn 1995
- Tîrêj**, Kovara Çandî û Pîşeyî, Hejmar 1, 2, İzmîr
- Tîroj**, Hejmar 38, Îstanbul
- Vate**, Kovara Kulturî, Nr. 1, 2, 3, 5, 6, 9, 12, 15, 15, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, Stockholm 1997-2002 / Îstanbul 2002-2012
- Wan**, Kovar, Hejmar 6, Stockholm
- Zazakî.Net**, Keyepel, www.zazaki.net
- Ziman û Wêjeya Kurdî**, Gotarên Konferansa Ziman û Wêjeya Kurdî ya Zanîngeha Hekariyê 15-18, Tîrmeh 2010

« *Temam bi viraştişê **Mewlidê Kirdî***
bi yardimê Xaliqî û feyz û bereketê peyxemberê ma,
(sellelahu 'eleyhî we 'ela alîhî we selem)
bi destê Ehmedê Xasî Hezanicî
dî henzar û hîrê sey û şîyyes serrî de bi tarîxê 'erebî. »

(Ehmedê Xasî, *Mewlidê Kirdî*, Diyarbekir, 1899, r. 28)

ISBN:978-605-4202-04-1

9 786054 202041